

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

22

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1. ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ
(Ὅμιλαι ΙΓ' – ΙΕ')
2. ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ
(Ὅμιλαι Α' – ΙΒ')
3. ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Α'
(Ὅμιλαι Α' – ΙΑ')

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ – ΣΧΟΛΙΑ

Ἰπὸ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΟΥΣΤΑΚΑ

Θεολόγου – Φιλολόγου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ, Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ, Καθηγητής Πανεπιστημίου

Ἐπιμελητής Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, π. Θεολογίας

ΕΠΕ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸν τόμο αὐτὸν δημοσιεύονται τὰ ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου στὶς ἐπιστολὲς τοῦ ἀποστόλου Παύλου: α) Πρὸς Φιλιπησίους (Ὁμιλίαι ΙΓ΄ – ΙΕ), β) Πρὸς Κολοσσαεῖς (Ὁμιλίαι Α΄ – ΙΒ΄) καὶ γ) Α΄ πρὸς Θεσσαλονικεῖς (Ὁμιλίαι Α΄ – ΙΑ΄).

Ὁ Χρυσόστομος, ὅπως εἶναι γνωστό, δὲν ἀσχολεῖται ἀποκλειστικὰ μόνον μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ κειμένου τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Τοῦτο κάνει στὸ α΄ μέρος τῶν ὁμιλιῶν του. Στὸ β΄ μέρος ἀναφέρεται σὲ δογματικὰ καὶ ἠθικὰ θέματα καὶ ἀναπτύσσει ζητήματα τοῦ πρακτικοῦ βίου. Ἐτσι τὸ περιεχόμενο κάθε ὁμιλίας ἔχει ὡς ἑξῆς:

1. Ὁμιλίαι πρὸς Φιλιπησίους.

Ὁμιλία ΙΓ΄ – Φιλιπ. 3,18 – 4,3. Ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀφόρητος ἢ ἔκπτωσις ἀπὸ τῆ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Πρέπει ὅπως ὀφείλει νὰ θλιβοῦμε, ἢ στὴν παρούσα ζωὴ ἢ στὴν ἄλλη.

Ὁμιλία ΙΔ΄: Φιλιπ. 4,4 – 9. Ἡ κακία εἶναι ἐχθρὸς μας καὶ ἡ ἀρετὴ φίλος μας. Κανεῖς δὲν μᾶς ἀδικεῖ, ἐκτὸς ἐὰν μᾶς ἀρπάσῃ τὸν πνευματικὸ μας θησαυρό.

Ὁμιλία ΙΕ΄: Φιλιπ. 4,10–23. Περὶ θλίψεως, ἀγάπης καὶ συμπαθείας. Οἱ ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς αὐτῆς προκαλοῦν τὴν κόλασι στὴν ἄλλη ζωὴ.

2. Ὁμιλίαι πρὸς Κολοσσαεῖς.

Ὁμιλία Α΄: Κολ. 1,1 – 8. Περὶ σαρκικῆς καὶ πνευματικῆς φιλίας, περὶ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγνωμοσύνης, περὶ κακίας, ἀρετῆς καὶ ἐλεημοσύνης.

Ὁμιλία Β΄: Κολ. 1,9 – 15. Πρέπει πάντοτε νὰ ἐνθυμούμασθε τὶς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ. Περὶ κρίσεως καὶ κολάσεως καὶ πῶς θὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ αὐτήν.

Ὁμιλία Γ΄: Κολ. 1,15 – 20. Κάθε πιστὸς ἔχει φύλακα ἄγγελο. Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ. Πρέπει νὰ ὑπακούωμε στοὺς ἱερεῖς ὅπως στὸν Θεό.

Ὁμιλία Δ΄: Κολ. 1,21 – 25. Πρέπει νὰ δεχώμασθε μὲ εὐγνωμοσύνη ὅσα μᾶς δίνει ὁ Θεὸς καὶ νὰ τὸν εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα.

Ἑομιλία Ε΄: Κολ. 1,26 – 2,5. Ὁ Θεὸς εὐρίσκεται παντοῦ καὶ εἶναι ἀπερίγραπτος. Περὶ θείας ἐνεργείας καὶ κινήσεως. Οἱ τύποι καὶ τὰ ὑποδείγματα ὁδηγοῦν στὴν πίστι πρὸς τὸν Θεό.

Ἑομιλία ΣΤ΄: Κολ. 2,6 – 15. Περὶ τοῦ πάθους καὶ τῆς ταφῆς τοῦ Χριστοῦ. Μὲ τί συντασσόμεθα κατὰ τὸ βάπτισμα. Περὶ τῆς ἐνώσεως τοῦ θείου σώματος.

Ἑομιλία Ζ΄: Κολ. 2,16 – 3,4. Περὶ τῆς μελλοντικῆς τιμῆς καὶ ἀπολαύσεως. Τὰ παρόντα ἀγαθὰ δὲν εἶναι ἄξια τιμῆς. Ἐναντίον ἐκείνων ποῦ ζοῦν μὲ ἀνέσεις καὶ κάνουν κακὴ χρῆσι τοῦ πλοῦτου.

Ἑομιλία Η΄: Κολ. 3,5 – 15. Πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Θεὸ γιὰ ὅλα, πρὸς αὐτὸν νὰ καταφεύγωμε καὶ νὰ ζητοῦμε τὴ βοήθειά του, καὶ ὄχι πρὸς μάντεις καὶ γραῖδια.

Ἑομιλία Θ΄: Κολ. 3,16 – 17. Περὶ ἀναγνώσεως τῶν Γραφῶν. Ἡ ἀξία καὶ σημασία τῶν ψαλμῶν, τῶν ὕμνων καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἑομιλία Ι΄: Κολ. 3,18 – 4,4. Ἑπαινος τῶν δεσμῶν τοῦ Παύλου. Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ σωφροσύνης. Κατὰ τῶν καλλωπιζομένων.

Ἑομιλία ΙΑ΄ Κολ. 4,5 – 11. Περὶ ἀγάπης καὶ συμπαθείας. Πρέπει νὰ συμμετέχωμε στὴ χαρὰ καὶ στὴ λύπη τῶν ἀδελφῶν. Καὶ νὰ μὴ φθονοῦμε αὐτοὺς ποῦ εὐδοκιμοῦν.

Ἑομιλία ΙΒ΄: Κολ. 4,12 – 18. Δὲν πρέπει νὰ λυπούμασθε στὶς θλίψεις γιὰ τὸν Χριστό. Νὰ μνημονεύωμε τὰ δεσμὰ τοῦ Παύλου καὶ νὰ ἀπέχωμε ἀπὸ τὰ βλαβερά. Περὶ ψυχικῶν δακρύων. Περὶ γάμων εὐπρεπῶν καὶ ἀσέμνων. Ὁ ἀληθινὸς καλλωπισμὸς τῆς νύφης.

3. Α΄ πρὸς Θεσσαλονικεῖς.

Ἑομιλία Α΄: Α΄ Θεσ. 1,1 – 7. Δὲν πρέπει νὰ ἀπελπιζώμασθε καὶ νὰ περιφρονοῦμε τίς προσευχὲς τῶν ἀγίων, ἀλλὰ νὰ τίς ἐπιζητοῦμε. Ἡ ὠφέλεια ἀπὸ τίς προσευχὲς αὐτές.

Ἑομιλία Β΄: Α΄ Θεσ. 1,8 – 2,8. Περὶ τῆς ἀξίας τῆς πνευματικῆς φιλίας.

Ἑομιλία Γ΄: Α΄ Θεσ. 2,9 – 3,4. Περὶ μακροθυμίας καὶ εὐχαριστίας στὶς θλίψεις μας. Τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Ἰώβ. Οἱ δαίμονες εἶναι συνεργοὶ τῶν κλεπτῶν.

Ἑομιλία Δ΄: Α΄ Θεσ. 3,5 – 13. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. Περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀβελ, τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Ἰωσήφ. Περὶ ἀμνησικακίας.

Ἑομιλία Ε΄: Α΄ Θεσ. 4,1 – 8. Ἐναντίον τῶν πόρνων καὶ τῶν μοιχῶν. Οἱ πατέρες πρέπει νὰ ἔχουν κοσμικὸ βίον καὶ νὰ ὁδηγοῦν

γρήγορα τὰ παιδιὰ τους σὲ γάμο. Τὰ θέατρα εἶναι αἷτια πολλῶν κακῶν.

Ὅμιλία ΣΤ': Α' Θεσ. 4,9 – 12. Δὲν πρέπει νὰ θρηνοῦμε τοὺς νεκροὺς. Πότε ἡ θλίψις στοὺς πενθοῦντας γίνεται μεγάλη. Πῶς πρέπει νὰ ζοῦν οἱ χῆρες καὶ νὰ ἀνατρέφουν τὰ παιδιὰ τους.

Ὅμιλία Ζ': Α' Θεσ. 4,13 – 14. Περὶ ἀναστάσεως. Δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζωμε τὰ ἀκατάληπτα τοῦ Θεοῦ καὶ ἰδίως τὴ γέννησι τοῦ Υἱοῦ του.

Ὅμιλία Η': Α' Θεσ. 4,14 – 18. Περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως. Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες πιστεύουν στὴν ἀνταπόδοσι ἀγαθῶν καὶ κακῶν.

Ὅμιλία Θ': Α' Θεσ. 5,1 – 11. Προτροπὴ γιὰ ἀρετὴ. Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀπολαύσῃ τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνος ποὺ ζῆ μὲ ἀπολαύσεις καὶ ἀνέσεις. Περὶ ἀναστάσεως καὶ κρίσεως.

Ὅμιλία Ι': Α' Θεσ. 5,12 – 18. Στὴν ἀπόκτησι τῶν χρημάτων δὲν ὀδηγεῖ ἡ ἀνάγκη τῶν παιδιῶν, ἀλλὰ ἡ φιλαργυρία. Τὸ νὰ ὑποφέρωμε μὲ μακροθυμία ὅταν μᾶς ἀρπάζουν ἀγαθὰ γιὰ τὸν Θεὸ εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὴν ἀγαθοεργία. Ἡ πλεονεξία κρίνεται ἀπὸ τὴν προαίρεσι τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅμιλία ΙΑ': Α' Θεσ. 5,19 – 28. Νὰ μὴ περιφρονοῦμε τοὺς πτωχοὺς καὶ ἰδίως ὅταν μᾶς ἐξορκίζουν. Περὶ τῶν πτωχῶν ποὺ κάθονται ἔξω ἀπὸ τὶς ἐκκλησίαι. Νὰ προσκαλοῦμε σὲ γεῦμα τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους.

Τὸ κείμενο τῶν ὁμιλιῶν στὴν πρὸς Φιλιππησίους εἶναι ἀπὸ τὴν Πατρολογία τοῦ MIGNE, τόμος 62 σελ. 275 – 298, ἐνῶ τῶν ἄλλων ὁμιλιῶν ἀπὸ τὴν ἐκδοσι Ὁξφόρδης. Σ' ὅλες τὶς ὁμιλίαις ἐγιναν ὠρισμένες διορθώσεις στὴ στίξι.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄

(Φιλιπ. 3,18 – 4,3)

5 «Πολλοὶ γὰρ περιπατοῦσιν, οὓς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν,
νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ
Χριστοῦ· ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ Θεὸς κοιλία, καὶ ἡ
δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦντες.
Ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ
Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὃς
10 μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ
γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ,
κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι αὐτόν καὶ ὑποτάξαι
ἑαυτῷ τὰ πάντα».

1. Οὐδὲν οὕτως ἀνάρμοστον καὶ ἀλλότριον Χριστιανοῦ, ὡς
ἄνεσιν καὶ ἀνάπαυσιν ζητεῖν· οὐδὲν οὕτω τῆς ἐπαγγελίας καὶ
15 στρατολογίας ἀλλότριον, ὡς τὸ τῷ παρόντι προστετηκέναι βίῳ.
Ὁ Δεσπότης σου ἐσταυρώθη, καὶ σὺ ἄνεσιν ζητεῖς; ὁ Δεσπότης
σου προσηλώθη, καὶ σὺ τρυφᾷς; καὶ ποῦ ταῦτα στρατιώτου γεν-
ναίου; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλός φησι, «Πολλοὶ περιπατοῦσιν, οὓς
πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς
20 τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ».

Ἐπειδὴ τινες ἦσαν ὑποκρινόμενοι μὲν τὸν Χριστιανισμόν, ἐν
ἀνέσει δὲ ζῶντες καὶ τρυφῇ, τοῦτο δὲ ἐναντίον τῷ σταυρῷ· διὰ
τοῦτο ταῦτα οὕτως ἔλεγεν. Ὁ γὰρ σταυρὸς ψυχῆς ἐστι παρατε-
ταγμένης, θανατιώσεως, οὐδὲν ἀνετὸν ἐπιζητούσης· ἐκεῖνοι δὲ
25 ἀπεναντίας πολιτεῦονται. Ὡστε κἂν λέγωσιν εἶναι τοῦ Χριστοῦ,
ἀλλ' ὡς ἐχθροὶ εἰσι τοῦ σταυροῦ· ἢ γὰρ ἂν, εἰ τὸν σταυρόν
ἐφίλουν, ἐσπούδαζον τὸν ἐσταυρωμένον βίον ζῆν. Οὐκ ἀνεσκο-
λοπίσθη σου ὁ Δεσπότης; Μίμησαι σὺ ἄλλως αὐτόν, εἰ μὴ τὸν

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΙΓ΄

(Φιλιπ. 3,18 – 4,3)

«Πράγματι πολλοὶ παρουσιάζουν κακὴ συμπεριφορά. Γι' αὐτοὺς πολλὰς φορές σὰς ἔλεγα καὶ τώρα κλαίοντας σὰς λέγω, ἐννοῶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Τὸ τέλος αὐτῶν θὰ εἶναι ἡ ἀπώλεια· αὐτοὶ ὡς Θεὸς ἔχουν τὴν κοιλιὰ τους καὶ δόξα τους θεωροῦν τὶς πράξεις ποὺ φέρουν ἐντροπή, ἔχουν δὲ φρονήματα γήινα. Ἄλλὰ ἡ δικὴ μας πολιτεία εἶναι στοὺς οὐρανοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους περιμένουμε μὲ πολὺ πόθο καὶ τὸν Σωτῆρα μας, τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος θὰ μεταμορφώσῃ τὸ ταπεινὸ αὐτὸ σῶμα, ὥστε νὰ γίνῃ ὅμοιο πρὸς τὸ δοξασμένο σῶμα Του μὲ τὴν ἐνέργειά του, μὲ τὴν ὁποία μπορεῖ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὰ πάντα στὸν ἑαυτό του».

1. Τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἀνάρμοστο καὶ ξένο στὸν χριστιανό, ὅσο τὸ νὰ ἐπιζητῇ τὴν ἀνεσι καὶ τὴν ἀνάπαυσι. Τίποτε δὲν εἶναι τόσο ξένο στὴν ἐπαγγελία καὶ στὴ στρατολογία, ὅσο τὸ νὰ προσκολλᾶται κανεὶς στὴν παροῦσα ζωὴ. Ὁ Κύριός σου ἐσταυρώθηκε, καὶ σὺ ἐπιζητεῖς τὴν ἀνεσι; Ὁ Κύριός σου ἐκαρφώθηκε στὸ σταυρό, καὶ σὺ ζῆς μὲ πολυτέλεια; Καὶ πῶς ἀρμόζουν αὐτὰ σὲ γενναῖο στρατιώτη; Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «Πολλοὶ παρουσιάζουν κακὴ συμπεριφορά, γιὰ τοὺς ὁποίους πολλὰς φορές σὰς ἔλεγα καὶ τώρα κλαίοντας σὰς λέγω, ἐννοῶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ».

Ἐπειδὴ μερικοὶ ἐπροσπιοῦντο τὸ χριστιανισμό, στὴν πραγματικότητα ὅμως ἐζοῦσαν μὲ ἀνέσεις καὶ ἀπολαύσεις, καὶ τοῦτο ἦταν ἀντίθετο πρὸς τὸ σταυρό, γι' αὐτὸ ἔλεγε ἔτσι αὐτά. Γιατὶ ὁ σταυρὸς εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς ψυχῆς, ποὺ ἀγωνίζεται, ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ πεθάνῃ καὶ δὲν ἐπιζητεῖ καμμιά ἀνεσι. Ἐκεῖνοι ὅμως συμπεριφέρονται ἀντίθετα πρὸς αὐτά. Συνεπῶς καὶ ἂν ἀκόμη λέγουν ὅτι ἀνήκουν στὸν Χριστό, εἶναι ὅμως ὡς ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ. Γιατὶ ἂν ἀγαποῦσαν τὸ σταυρό, θὰ ἐπροσπαθοῦσαν πράγματι νὰ ζοῦν τὴν πλήρη παθημάτων ζωὴ. Δὲν ἐσταυρώθηκε ὁ Κύριός σου; Μιμήσου

ἐκείνου δύνασαι τρόπον· σταύρωσον ἑαυτόν, κἄν μηδεὶς σε σταυρώσῃ· σταύρωσον σεαυτὸν λέγω, οὐχ ἵνα σεαυτὸν ἀνέλης (μὴ γένοιτο, τοῦτο γὰρ ἀσεβές), ἀλλ' ὡς Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐμοί» γάρ, φησί, «κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ».

5 Εἰ φιλεῖς τὸν Δεσπότην σου, τὸν θάνατον ἀπόθανε τὸν ἐκείνου· μάθε πόση τοῦ σταυροῦ ἡ ἰσχὺς, πόσα κατώρθωσε, πόσα κατορθοῖ, πῶς ἐστὶν ἀσφάλεια τοῦ βίου. Διὰ τούτου πάντα τελεῖται· βάπτισμα διὰ τοῦ σταυροῦ (δεῖ γὰρ ἀναλαβεῖν τὴν σφραγίδα)· χειροτονία διὰ τοῦ σταυροῦ· κἄν ἐν ὁδοῖς ὤμεν, κἄν ἐν
10 οἰκίᾳ, κἄν ὅπου ἂν ποτε, μέγα ἀγαθὸν ὁ σταυρὸς, σωτήριον ὄπλον, ἀσπίς ἄμαχος, τῷ διαβόλῳ ἀντίπαλος. Τούτῳ οὖν ἐχθραίνων βαστάζεις τὸν σταυρόν, μὴ ἀπλῶς σφραγιζόμενος, ἀλλὰ τὰ τοῦ σταυροῦ πάσχων. Οἶδε σταυρόν ὁ Χριστὸς τὰ πάθη λέγειν, ὡς ὅταν λέγῃ· «Ἐὰν μὴ τις ἄρῃ τὸν σταυρόν αὐτοῦ, καὶ ἀκολου-
15 θῆσῃ μοι»· τουτέστιν, ἐὰν μὴ τις ἢ παρεσκευασμένος πρὸς θάνατον. Οὗτοι δὲ ἀγενεῖς ὄντες καὶ φιλόζωοι καὶ φιλοσώματοι, ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τυγχάνουσι· καὶ πᾶς, ὃς ἂν ἢ τῆς τρυφῆς φίλος καὶ τῆς ἐνταῦθα ἀσφαλείας, ἐχθρὸς ἐστὶ τοῦ σταυροῦ, ἐν ᾧ Παῦλος καυχᾶται καὶ περιπλέκεται, ᾧ σπουδάζει συνουσιωθῆ-
20 ναι, ὡς ὅταν λέγῃ· «Ἐγὼ ἐσταύρωμαι τῷ κόσμῳ, καὶ ὁ κόσμος ἐμοί».

Νῦν δὲ φησι, «Καὶ κλαίων λέγω». Διὰ τί; Ὅτι ἐπέτεινε τὸ κακόν, ὅτι δακρύων ἄξιοι οἱ τοιοῦτοι. Ὅντως δακρύων ἄξιοι οἱ τρυφῶντες, τὸ μὲν περιβόλαιον, τουτέστι, τὸ σῶμα λιπαίνοντες,
25 τῆς δὲ μελλούσης εὐθύνας διδόναι οὐδένα ποιούμενοι λόγον. Ἴδοῦ τρυφᾶς, ἴδοῦ μεθύεις, σήμερον καὶ αὔριον, καὶ δέκα ἔτη καὶ εἴκοσι καὶ τριάκοντα καὶ πενήκοντα καὶ ἑκατόν, ὅπερ ἀδύνατον· πλὴν ἀλλ' εἰ βούλει, θῶμεν· τί τὸ πέρας; τί τὸ κέρδος; Οὐδέν. Τὸ οὖν τοιοῦτον βίον ζῆν οὐ δακρύων ἄξιον καὶ θρήνων; Ἦγαγεν
30 ἡμᾶς εἰς τὸ στάδιον τοῦτο ὁ Θεός, ἵνα στεφανώσῃ, καὶ ἡμεῖς ἄπιμεν μηδὲν ἐργασάμενοι γενναῖον. Κλαίει τοίνυν ὁ Παῦλος

αὐτὸν διαφορετικά, ἐὰν δὲν μπορῆς νὰ μιμηθῆς τὸν τρόπο ἐκείνου. Σταύρωσε τὸν ἑαυτὸν σου, ἔστω καὶ ἂν δὲν σὲ σταυρώσῃ κανεὶς. Σταύρωσε τὸν ἑαυτὸν σου ἐννοῶ, ὄχι νὰ φονεύσῃς τὸν ἑαυτὸν σου (μακάρι νὰ μὴ γίνῃ κάτι τέτοιο, γιατί αὐτὸ εἶναι ἀσέβεια), ἀλλὰ ὅπως ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Γιατὶ ἔχει νεκρωθῆ ὡς πρὸς ἐμέ ὁ κόσμος», λέγει, «ἀλλὰ καὶ ἐγὼ ἔχω νεκρωθῆ ὡς πρὸς τὸν κόσμο»¹.

Ἐὰν ἀγαπᾷς τὸν Κύριό σου πέθανε ὅπως ἐκεῖνος. Μάθε πόση εἶναι ἡ δύναμις τοῦ σταυροῦ, πόσα κατώρθωσε, πόσα κατορθώνει, πῶς εἶναι ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς. Τὰ πάντα δι' αὐτοῦ γίνονται: τὸ βάπτισμα διὰ τοῦ σταυροῦ (γιατὶ πρέπει νὰ λάβωμε τὴ σφραγίδα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος), ἡ χειροτονία διὰ τοῦ σταυροῦ. Εἴτε εὐρισκόμασθε στοὺς δρόμους, εἴτε στὸ σπίτι, εἴτε ὅπουδῆποτε, ὁ σταυρὸς εἶναι μεγάλο ἀγαθό, σωτήριο ὄπλο, ἀκατανίκητος ἀσπίδα, ἀντίπαλος τοῦ διαβόλου. Ὅταν λοιπὸν μάχεσαι τὸ διάβολο, βαστάζεις τὸ σταυρό, φέροντας ὄχι ἀπλῶς τὴ σφραγίδα αὐτοῦ, ἀλλὰ ὑποφέροντας τὶς συνέπειες τοῦ σταυροῦ. Γνωρίζεις ὅτι ὁ Χριστὸς ὀνομάζει τὰ παθήματα σταυρό, καθὼς ὅταν λέγῃ: «Ἐὰν κάποιος δὲν σηκώσῃ τὸ σταυρό του καὶ μὲ ἀκολουθήσῃ»², δηλαδή, ἐὰν κάποιος δὲν εἶναι ἔτοιμος γιὰ θάνατο. Αὐτοὶ ὅμως ἐπειδὴ εἶναι τιποτένιοι καὶ ἀγαποῦν τὴ ζωὴ καὶ τὸ σῶμα τους, εἶναι ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ. Καὶ κάθε ἄνθρωπος ποὺ θὰ ἀγαπᾷ τὶς ἀπολαύσεις καὶ τὴν ἀσφάλεια τῆς παρούσης ζωῆς, εἶναι ἐχθρὸς τοῦ σταυροῦ, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Παῦλος καυχᾶται καὶ τὸν ὁποῖο ἐναγκαλίζεται καὶ μὲ τὸν ὁποῖο βιάζεται νὰ ἐνωθῆ, ὅπως ὅταν λέγῃ: «Ἐγὼ ἔχω νεκρωθῆ ὡς πρὸς τὸν κόσμο καὶ ὁ κόσμος ὡς πρὸς ἐμέ».

Καὶ τώρα λέγει, «Καὶ κλαίοντας σᾶς λέγω». Γιὰ ποιὸ λόγο; Γιατὶ τὸ κακὸ ἐπλεόνασε, γιατί αὐτοὶ ἦσαν ἀξιοὶ δακρύων. Εἶναι πραγματικῶς ἀξιοὶ δακρύων αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μέσα σὲ ἀνέσεις καὶ ἀπολαύσεις, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπειδὴ ἀλείφουν μὲ ἀρώματα τὰ ρούχα τους, δηλαδή τὸ σῶμα τους, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπειδὴ δὲν σκέπτονται καθόλου ὅτι θὰ ἀποδώσουν λογαριασμὸ στὴ μέλλουσα ζωὴ. Ἴδου ζῆς μὲ ἀπολαύσεις, ἴδου μεθᾶς, σήμερα καὶ αὔριο, καὶ δέκα καὶ εἴκοσι καὶ τριάντα καὶ πενήντα καὶ ἑκατὸ χρόνια, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἀδύνατο. Ἀλλά, ἐὰν θέλῃς, ἄς ἐρωτήσωμε: ποιὸ τὸ ἀποτέλεσμα; Ποιὸ τὸ κέρδος; Κανένα. Τὸ νὰ ζῆ λοιπὸν κάποιος μία τέτοια ζωὴ δὲν εἶναι ἀξιο δακρύων καὶ θρήνων; Μᾶς ἔφερε ὁ Θεὸς στὸ στάδιο αὐτό, γιὰ νὰ μᾶς στεφανώσῃ, κι' ἐμεῖς ἀποχωροῦμε χωρὶς νὰ πράξωμε τίποτα τὸ σπουδαῖο. Κλαίει λοιπὸν ὁ Παῦλος γιὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἄλλοι περι-

ἐφ' οἷς ἕτεροι γελῶσι καὶ σπαταλῶσιν· οὕτως ἐστὶ συμπαθητικός, οὕτω φροντίζει πάντων ἀνθρώπων.

«ἽΩν ὁ Θεός», φησὶν, «ἡ κοιλία». Διὰ τοῦτό ἐστι Θεὸς αὐτοῖς· τοῦτό ἐστι, «Φάγωμεν καὶ πίωμεν». Ὁρᾶς ὅσον ἡ τρυφή κακόν; 5 τοῖς μὲν τὰ χρήματα, τοῖς δὲ ἡ κοιλία ὁ Θεός. Οὐχὶ εἰδωλολάτραι καὶ οὗτοι, καὶ ἐκείνων χεῖρους; «Καὶ ἡ δόξα», φησὶν, «ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν». Τινὲς τὴν περιτομὴν φασὶ δηλοῦν διὰ τούτου· ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτό φημι, ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν· Ἐφ' οἷς ἔδει ἐγκαλύπτεσθαι, ἐπὶ τούτοις σεμνύνονται. Τοῦτό ἐστιν ὃ φησὶν ἀλλαχοῦ· 10 «Τίνα οὖν μισθὸν εἶχετε τότε, ἐφ' οἷς νῦν ἐπαισχύνεσθε;»

Δεινὸν μὲν γὰρ τὸ αἰσχρὰ πράττειν, τὸ δὲ πράττοντα αἰσχύνεσθαι, ἐξ ἡμισείας ἐστὶ δεινόν· ὅταν μέντοι τις καὶ ἐγκαλλωπίζεται, ὑπερβολὴ ἀναισθησίας. ἼΑρα περὶ ἐκείνων μόνον ταῦτα εἴρηται, οἱ δὲ παρόντες ἡμῖν ἐνταῦθα ἐξέφυγον τὸ ἐγκλημα; καὶ 15 οὐδεὶς ἐστὶν ὑπεύθυνος τούτῳ; οὐδὲ Θεὸν ἔχει τὴν κοιλίαν; οὐδὲ τὴν δόξαν ἐν τῇ αἰσχύνῃ; Βούλομαι, καὶ σφόδρα βούλομαι μηδὲν τούτων εἶναι πρὸς ἡμᾶς, μηδὲ εἰδέναι τινὰ ἔνοχον τοῖς λεγομένοις· δέδοικα δὲ μὴ πρὸς ἡμᾶς μᾶλλον, ἢ τοὺς τότε λέγηται. Ὅταν γὰρ πάντα τὸν βίον ἐν πότοις καὶ κώμοις ἀναλίσκη τις, 20 καὶ εἰς μὲν πένητας ὀλίγα τινὰ δαπανᾷ, τὸ δὲ πλεον ἀναλίσκη εἰς τὴν κοιλίαν, οὐκ εἰκότως καὶ περὶ αὐτοῦ λεχθήσεται;

2. Οὐδὲν ἐντρεπτικώτερον τῆς λέξεως, οὐδὲν πληκτικώτερον, «ἽΩν ὁ Θεός», φησὶν, «ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν». Τίνες οὗτοί εἰσιν; «Οἱ ἐπίγεια φρονοῦντες», οἱ λέγοντες· 25 Οἰκοδομήσωμεν οἰκίας. Ποῦ; Ἐν τῇ γῆ, φησί· κτησώμεθα ἀγρούς, ἐν τῇ γῆ πάλιν· ἐπιτύχωμεν ἀρχῆς, πάλιν ἐν τῇ γῆ· τύχωμεν δόξης, πάλιν ἐν τῇ γῆ· πλουτήσωμεν, πάντα ἐν τῇ γῆ. Οὗτοί εἰσιν ὧν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, οἱ γὰρ μηδὲν πνευματικὸν φρονοῦντες, ἀλλ' ἐνταῦθα πάντα κεκτημένοι, καὶ ταῦτα φρονοῦν- 30 τες, εἰκότως τὴν κοιλίαν θεὸν ἔχουσι, λέγοντες, «Φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν».

3. Α' Κορ. 15, 32

4. Ρωμ. 6, 21

5. Α' Κορ. 15, 32

γελοῦν καὶ σπαταλοῦν. Ἔτσι συμπάσχει, ἔτσι φροντίζει γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

«Αὐτῶν ὁ Θεός», λέγει, «εἶναι ἡ κοιλία». Γι' αὐτὸ εἶναι Θεὸς σ' αὐτούς· τοῦτο σημαίνει, «Ἄς φάγωμε καὶ ἄς πιοῦμε»³. Βλέπεις πόσο κακὸ εἶναι οἱ ἀπολαύσεις; σὲ ἄλλους θεὸς εἶναι τὰ χρήματα καὶ σὲ ἄλλους ἡ κοιλία. Δὲν εἶναι καὶ αὐτοὶ εἰδωλολάτραι, καὶ μάλιστα χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους;

«Καὶ δόξα τους θεωροῦν τὶς πράξεις ποὺ φέρουν ἐντροπή, λέγει». Μερικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ λόγια δηλώνει τὴν περιτομή. Ἐγὼ ὅμως δὲν λέγω αὐτό, ἀλλὰ ὅτι σημαίνει τὸ ἐξῆς: Γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔπρεπε νὰ αἰσθάνωνται ἐντροπή, γι' αὐτὰ ὑπερηφανεύονται. Αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε ἀλλοῦ· «Ποιά λοιπὸν ὠφέλεια εἶχατε τότε ἀπὸ τὰ ἔργα σας, γιὰ τὰ ὁποῖα τώρα ἐντρέπεσθε;»⁴.

Τὸ νὰ πράττη κανεῖς ἔργα αἰσχρὰ εἶναι φοβερό, τὸ νὰ ἐντρέπεται ὅμως, ὅταν τὰ πράττη, εἶναι φοβερό κατὰ τὸ ἥμισυ· ὅταν μάλιστα ὑπερηφανεύεται κανεῖς, τότε αὐτὸ εἶναι ὑπερβολικὴ ἀναισθησία. Μήπως μόνο γιὰ ἐκείνους ἔχουν λεχθῆ αὐτὰ καὶ οἱ παρευρισκόμενοι ἐδῶ ἀπαλλάσσονται ἀπὸ τὴν κατηγορία; καὶ δὲν εἶναι κανεῖς ὑπόλογος γι' αὐτό; οὔτε ἔχει τὴν κοιλία ὡς θεό; οὔτε τὴ δόξα ποὺ φέρει ἐντροπή; Ἐπιθυμῶ, καὶ ἐπιθυμῶ πάρα πολύ, νὰ μὴ ἀναφέρωνται τίποτε ἀπ' αὐτὰ σ' ἐμᾶς, οὔτε νὰ ξέρω ὅτι κάποιος εἶναι ἔνοχος σ' αὐτὰ ποὺ λέγονται. Φοβοῦμαι ὅμως μήπως γιὰ μᾶς λέγεται περισσότερο παρὰ γιὰ τοὺς τότε. Γιατὶ ὅταν κάποιος ξοδεύῃ ὅλη του τὴ ζωὴ στὰ φαγοπότια καὶ στὶς διασκεδάσεις καὶ στοὺς πτωχοὺς ξοδεύῃ ἐλάχιστα, τὰ περισσότερα ὅμως καταναλώνει στὴν κοιλία του, δὲν θὰ λεχθῆ εὐλόγα καὶ γι' αὐτόν;

2. Τίποτε δὲν προκαλεῖ πιὸ μεγάλη ἐντροπή καὶ προσβολὴ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά: «Τῶν ὁποίων ὁ Θεός», λέγει, «εἶναι ἡ κοιλία καὶ θεωροῦν δόξα τους τὶς πράξεις ποὺ φέρουν ἐντροπή». Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ; «Αὐτοὶ ποὺ ἔχουν φρονήματα γήινα», αὐτοὶ ποὺ λέγουν: Ἄς κτίσωμε σπίτια. Ποῦ; Στὴ γῆ, λέγει κάποιος· ἄς ἀποκτήσωμε χωράφια, ἐπάνω στὴ γῆ πάλι· ἄς ἀναλάβωμε ἐξουσία, πάλι ἐπάνω στὴ γῆ· ἄς πλουτήσωμε, τὰ πάντα ἐπάνω στὴ γῆ. Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ὡς θεὸ τὴν κοιλία τους. Γιατὶ αὐτοὶ ποὺ δὲν ἔχουν κανένα πνευματικὸ φρόνημα, ἀλλὰ ἔχοντας ἀποκτήσει ἐδῶ τὰ πάντα καὶ ἔχοντας αὐτὰ τὰ φρονήματα, εὐλόγα ἔχουν τὴν κοιλία τους ὡς θεό, λέγοντας· «Ἄς φᾶμε καὶ ἄς πιοῦμε, γιὰτὶ αὔριο πεθαίνουμε»⁵.

Εἶτα σὺ μὲν περὶ τοῦ σώματος ἄλγεῖς, ὅτι γήϊνόν ἐστι, καίτοι τοῦτό σε οὐδὲν παραβλάπτει εἰς ἀρετῆς λόγον· τὴν δὲ ψυχὴν εἰς γῆν κατασπῶν τῇ τρυφῇ, καὶ μηδένα λόγον τούτου ποιῶν, γελαῆς, εἶπέ μοι, καὶ διακέχυσαι; καὶ ποίας τεύξεθι συγγνώμης διακείμε-
5 νος ἀναλήγτως, δέον καὶ τὸ σῶμα ποιῆσαι πνευματικόν; ἔξεστι γάρ, ἂν θέλης. Κοιλίαν ἔλαβες, ἵνα κρατῆς αὐτῆς, οὐχ ἵνα δέσποιναν ἔχῃς· ἵνα σοι ὑπηρετῇ πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν μορίων διατροφήν, οὐχ ἵνα σὺ αὐτῇ ὑπηρετῆς, οὐχ ἵνα τοὺς ὄρους ἐκβαίνης.

10 Οὐ τοσαῦτα κακὰ ἐργάζεται ἡ θάλασσα τοὺς ὄρους ὑπερβαίνουσα, ὅσα ἡ γαστήρ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον μετὰ τῆς ψυχῆς· πᾶσαν ἐπικλύζει τὴν οἰκουμένην ἐκείνη, καὶ αὕτη ἅπαν τὸ σῶμα. Θεὸς αὐτῇ ὄρον τὴν αὐτάρκειαν, καθὼς Θεὸς ἔθετο τῇ θαλάσῃ τὴν ἄμμον· κἂν κυμαίνη, κἂν ἀγριαίνη, ἐπιτίμα αὐτῇ τῇ θυμᾶμει
15 τῇ οὐσῇ ἐν σοί. Ὅρα πῶς λόγῳ σε ἐτίμησεν ὁ Θεός, ἵνα αὐτὸν μιμῇ· σὺ δὲ οὐ θέλεις, ἀλλ' ὀρῶν αὐτὴν ὑπερβλύζουσαν, καὶ πᾶσαν διαφθείρουσαν τὴν φύσιν, καὶ λιμνάζουσαν, οὐ τολμᾶς κατασχεῖν οὐδὲ σωφρονίσει. «Ἵν ὁ Θεός», φησὶν, «ἡ κοιλία».

Ἴδωμεν πῶς Παῦλος ἐδούλευσε τῷ Θεῷ· ἴδωμεν πῶς καὶ οἱ
20 γαστρίμαργοι τῇ κοιλίᾳ. Οὐχὶ μυρίους ὑπομένουσιν οὗτοι θανάτους; οὐχ, ἅπερ ἂν προστάτῃ, δεδοίκασι οὗτοι παρακοῦσαι; οὐχὶ τὰ ἀδύνατα διακονοῦνται αὐτῇ; Οὐχὶ ἀνδραπόδων χεῖρους εἰσίν; Ἄλλ' οὐχ ὁ Παῦλος τοιοῦτος· διὸ καὶ ἔλεγεν, «Ἡμῶν δὲ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανῷ ὑπάρχει». Μὴ τοίνυν μηδὲ ἡμεῖς ἐνταῦθα
25 ζητῶμεν ἄνεσιν· ἐκεῖ θελήσωμεν γενέσθαι λαμπροί, ἐνθα καὶ πολιτευόμεθα.

«Ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα», φησὶν, «ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν, ὃς μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ». Κατὰ
30 μικρὸν ἀνήγαγες ἡμᾶς· ἀπ' οὐρανοῦ, φησὶν, ὁ ἡμέτερος Σωτῆρ· ἀπὸ τοῦ τόπου, ἀπὸ τοῦ προσώπου τὸ σεμνὸν δεικνύς, «Ὅς μετασχηματίζει τὸ σῶμα», φησί, «τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν». Πολλὰ πάσχει νῦν τὸ ἡμέτερον σῶμα, δεσμεῖται, μαστίζεται, μυρία πάσχει δεινά· ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ τοσαῦτα ἔπαθε.
35 Τοῦτο γοῦν ἠνίξατο εἰπὼν, «Εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ

Ἔπειτα ἐσὺ γιὰ τὸ σῶμα στενοχωρεῖσαι, γιὰτὶ εἶναι γήινο, ἂν καὶ δὲν σὲ ἐμποδίζη καθόλου στὴ διάπραξι τῆς ἀρετῆς, τὴν ψυχὴ ὅμως, ἂν καὶ τὴν ὑποβιάζης στὴν τάξι τῶν γηϊνῶν μὲ τις ἀπολαύσεις καὶ δὲν δίνης κανένα λόγο γι' αὐτό, ἐμπαίζεις, εἶπέ μου, καὶ καταστρέφεις; Καὶ ποιά συγγνώμη θὰ ἐπιτύχης ὅταν συμπεριφέρεσαι ἀναίσθητα, ἀφοῦ πρέπει καὶ τὸ σῶμα νὰ καταστήσης πνευματικό; γιὰτὶ εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ αὐτό, ἐὰν θέλης. Ἔλαβες τὴν κοιλιὰ, γιὰ νὰ εἶσαι κυρίαρχος αὐτῆς, ὄχι γιὰ νὰ σὲ ἐξουσιάζῃ αὐτή· γιὰ νὰ σὲ ὑπηρετῇ στὴ διατροφή τῶν ὑπολοίπων μελῶν τοῦ σώματος, ὄχι γιὰ νὰ ὑπηρετῆς ἐσὺ αὐτήν, ὄχι γιὰ νὰ ὑπερβαίνῃς τὰ ὅρια.

Δὲν προκαλεῖ τόσα κακὰ ἡ θάλασσα, ὅταν ὑπερβαίνῃ τὰ ὅριά της, ὅσα ἡ κοιλιὰ ὅταν ὑπερβαίνῃ τὸ σῶμα μας μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴ. Ἐκείνη κατακλύζει ὅλη τὴ γῆ καὶ αὐτὴ ὅλο τὸ σῶμα. Θέσε σ' αὐτὴν ὄριο τὴν αὐτάρκεια, ὅπως ὁ Θεὸς ἔθεσε στὴ θάλασσα τὴν ἄμμο. Καὶ ἂν ἡ κοιλιὰ φουσκώνῃ καὶ ἀγριεύῃ, νὰ τὴν ἐπιτιμᾷς μὲ ὅλη τὴ δύναμι ποῦ ἔχεις μέσα σου.

Πρόσεχε πῶς σὲ ἐτίμησε ὁ Θεὸς μὲ λόγο γιὰ νὰ τὸν μιμεῖσαι. Ἐσὺ θέλεις, ἀλλὰ ἂν καὶ βλέπεις νὰ πλημμυρίζῃ καὶ νὰ καταστρέφῃ τὸ καθετὶ καὶ νὰ λιμνάζῃ, δὲν τολμᾷς νὰ τὴ συγκρατήσης, οὔτε νὰ τὴ σωφρονίσῃς. «Τῶν ὁποίων ὁ Θεός», λέγει, «εἶναι ἡ κοιλιὰ».

Ἄς ἰδοῦμε πῶς ὁ Παῦλος ὑπηρετήσε τὸν Θεὸ καὶ πῶς οἱ γαστρίμαργοι ὑπηρετοῦν τὴν κοιλιὰ. Δὲν ὑπομένουν αὐτοὶ πολλοὺς θανάτους; Δὲν φοβοῦνται νὰ παρακοῦσουν τίς προσταγὰς ἐκείνης; δὲν τὴν περιποιοῦνται μὲ τὸ παραπάνω; Δὲν εἶναι χειρότεροι ἀπὸ τοὺς δούλους; Ὁ Παῦλος ὅμως δὲν εἶναι τέτοιος, γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε· «Ἡ ἰδική μας ὅμως πολιτεία εἶναι στοὺς οὐρανοὺς». Ἄς μὴ ἐπιδιώκωμε λοιπὸν οὔτε καὶ ἐμεῖς τὴν ἀνεσι στὴν παροῦσα ζωὴ. Ἄς θελήσωμε νὰ γίνωμε λαμπροὶ στοὺς οὐρανοὺς, ὅπου καὶ εἴμαστε πολῖται.

«Ἀπὸ τοὺς ὁποίους, λέγει, περιμένουμε μὲ πολὺ πόθο καὶ τὸν Σωτῆρα μας, τὸν Κύριο Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ μεταμορφώσῃ τὸ ταπεινὸ αὐτὸ σῶμα, ὥστε νὰ γίνῃ ὅμοιο πρὸς τὸ δοξασμένο σῶμα του». Σιγὰ – σιγὰ μᾶς καθωδήγησε. Ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, λέγει, ἔρχεται ὁ ἰδικός μας Σωτῆρ. Ἀποδεικνύοντας τὴ σεμνότητά ἀπὸ τὸν τόπο, ἀπὸ τὸ πρόσωπο λέγει· «Ὁ ὁποῖος θὰ μεταμορφώσῃ», τὸ σῶμα μας αὐτὸ τὸ ταπεινόν». Τὸ σῶμα μας τώρα πάσχει πολλὰ, εἶναι δέσμιον, μαστίζεται, παθαίνει πολλὰ κακὰ, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἔπαθε τόσα πολλὰ. Τοῦτο βέβαια ὑπενόησε μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «Ὡστε

σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ». ἼΑρα τὸ αὐτὸ μὲν ἐστίν, ἐνδύεται δὲ ἀφθαρσίαν. «Μετασχηματίσει», φησίν. ἼΑρα καὶ τὸ σχῆμα ἕτερον, ἢ τὴν μεταβολὴν οὕτω καταχρηστικῶς ἐκάλεσε. «Σῶμα δὲ ταπεινώσεως ἡμῶν» εἶπεν, ὅτι τεταπεινῶται νῦν, ὅτι τῇ φθορᾷ
 5 ἐστὶν ὑπεύθυνον, τῇ ἀλγηδῶνι, ὅτι δοκεῖ εὐτελὲς εἶναι, καὶ οὐδὲν τῶν λοιπῶν ἔχειν τι πλεόν. «Εἰς τὸ γενέσθαι αὐτό», φησί, «σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ». Βαβαί! ἐκείνῳ, τῷ καθημένῳ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, σύμμορφον τοῦτο τὸ σῶμα γίνεται ἐκείνῳ, τῷ προσκυνουμένῳ ὑπὸ ἀγγέλων, ἐκείνῳ, ᾧ παρεστήκεσαν αἱ ἀσώματοι δυνάμεις, ἐκείνῳ τῷ ἐπάνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, ἐκείνῳ σύμμορφον γίνεται. ἼΑρα ἂν ἡ οἰκουμένη πᾶσα λαβοῦσα δάκρυα, τοὺς ταύτης τῆς ἐλπίδος ἐκπεπτωκότας δακρῦν, ἀξίως δακρῦσει, ὅτι ἐπαγγελίας ἡμῖν κειμένης ἐκείνῳ γενέσθαι σύμμορφον, μετὰ τῶν δαιμόνων ἀπέρχεται;
 15 Οὐ μέλει μοι γεέννης λοιπόν· ὅσα ἂν εἴπης, οὐδὲν νομίζω πρὸς τὴν ἐκπτώσιν ταύτην. Τί λέγεις, ᾧ Παῦλε; ἐκείνῳ σύμμορφον γίνεται; Ναί, φησίν.

Εἶτα, ἵνα μὴ ἀπιστήσης, καὶ λογισμὸν ἐπήγαγε· «Κατὰ τὴν ἐνέργειαν», φησί, «τοῦ δύνασθαι αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ
 20 πάντα». Δύναμιν ἔχει, φησίν, ὥστε τὰ πάντα ὑποτάξαι, ὥστε καὶ τὴν φθορὰν καὶ τὸν θάνατον· μᾶλλον δὲ ἀπὸ τῆς αὐτῆς δυνάμεως καὶ τοῦτο ποιεῖ. Ποῖον γὰρ δυνάμεώς ἐστι μείζονος, εἶπέ μοι, ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους καὶ Χερουβὶμ καὶ Σεραφὶμ ὑποτάξαι καὶ δαίμονας, ἢ σῶμα ποιῆσαι ἀφθαρτον καὶ ἀθάνατον;
 25 Πολλῷ δὴ μᾶλλον τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. ἼΕδειξε μείζονα ἔργα τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἵνα καὶ τούτοις πιστεῦσης. ἼΩστε κἂν ὁρᾶτε τούτους χαίροντας, κἂν ὁρᾶτε δεδοξασμένους, στήκετε, μηδὲν παραβλάπτεισθε παρ' αὐτῶν, μηδὲν πύρεσθε· ἵκαναὶ αὐταὶ αἱ ἐλπίδες καὶ τὸν σφόδρα νωθρὸν καὶ ὑπνηλὸν ἀνορθῶσαι.

30 «ἼΩστε ἀδελφοί μου», φησίν, «ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι, χαρὰ μου καὶ στέφανός μου, οὕτω στήκετε ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητοί». Οὕτω, πῶς; ἼΩς ἐστήκατε ἀκλινεῖς. ἼΟρα πῶς μετὰ τὴν παραίνεσιν τὰ ἐγκῶμια· «Χαρὰ καὶ στέφανός μου». Οὐχ ἀπλῶς χαρὰ, ἀλλὰ καὶ δόξα· οὐχ ἀπλῶς δόξα, ἀλλὰ καὶ στέφανος· ἢς δόξης
 35 οὐκ ἔστιν ἴσον, ὅταν Παύλου στέφανος ᾧσιν. «Οὕτω στήκετε ἐν

νά γίνη αὐτὸ ὅμοιο πρὸς τὸ δοξασμένο σῶμα του». Ἔπειτα εἶπεν· «Ἔστιν ὁμοίωσις ἡμεῶν τῆς ἀφθαρσίας». Ἔπειτα εἶπεν· «Ἔστιν ἡμεῶν ἡ μεταμορφώσις», λέγει. Ἔπειτα εἶπεν· «Ἔστιν ἡμεῶν ἡ καταχρηστικὰ ὀνόμασε ἔστι τῆ μεταβολή. «Σῶμα δὲ τῆς ταπεινότητός μας», εἶπε γιατί ἔχει ταπεινωθῆ τώρα, γιατί ὑπόκειται στὴ φθορὰ καὶ στὸν πόνο, γιατί ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι ἀσήμαντο καὶ νὰ μὴ ἔχη τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα. «Ἔπειτα νὰ γίνη αὐτό», λέγει, «ὅμοιο πρὸς τὸ δοξασμένο σῶμα του». Τὸ σῶμα αὐτὸ γίνεται ὅμοιο πρὸς ἐκεῖνο, ποῦ κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, πρὸς ἐκεῖνο ποῦ προσκυνοῦν οἱ ἄγγελοι, πρὸς ἐκεῖνο ποῦ παραστέκουν οἱ ἀσώματες δυνάμεις, πρὸς ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ὑπεράνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ δύναμι, πρὸς ἐκεῖνο γίνεται ὅμοιο. Ἔπειτα εἶπεν· ἢ οἰκουμένη ὅλη μὲ δάκρυα στὰ μάτια κλαίῃ ἐκεῖνους ποῦ ἔχουν ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ἐλπίδα αὐτῆν, θὰ κλάψῃ ἄξια, γιατί ἐνῶ ὑπάρχει γιὰ μᾶς ἡ ἐπαγγελία αὐτὴ νὰ γίνη ὅμοιο πρὸς ἐκεῖνο, ἀπέρχεται μαζί μὲ τοὺς δαίμονας. Δὲν ἐνδιαφέρομαι γιὰ τὴ γέννα τοῦ πυρὸς στὸ μέλλον· ὅσα ἂν εἰπῆς, δὲν νομίζω τίποτε γιὰ τὴν ἐκπτώσι αὐτῆν. Τί λέγεις, Παῦλε, γίνεται ὅμοιο πρὸς ἐκεῖνο; Naί, λέγει.

Στὴ συνέχεια γιὰ νὰ μὴ εἶσαι ἄπιστος, ἐπρόσθεσε καὶ τὰ ἑξῆς· «Σύμφωνα μὲ τὴν ἐνέργεια, λέγει, μὲ τὴν ὁποία ἡμπορεῖ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὰ πάντα στὸν ἑαυτό του». Ἔχει δύναμι, λέγει, ὥστε νὰ ὑποτάξῃ τὰ πάντα, συνεπῶς καὶ τὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο, μᾶλλον ὅμως ἀπὸ τὴν ἴδια δύναμι κάνει καὶ αὐτό. Γιατί, εἶπέ μου, ποῖο εἶναι ἔργο πῶς μεγάλης δυνάμεως, τὸ νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τὰ Σεραφεῖμ καὶ τὰ Χερουβεῖμ, ἢ νὰ καταστήσῃ τὸ σῶμα μας ἀφθαρτο καὶ ἀθάνατο; Ὅπως δὲ τὸ δεύτερο, παρὰ τὸ πρῶτο. Ἔδειξε μεγαλύτερα ἔργα τῆς δυνάμεώς του, γιὰ νὰ πιστεύσῃς καὶ σ' αὐτά. Συνεπῶς εἴτε βλέπετε αὐτοὺς νὰ χαίρουν, εἴτε βλέπετε νὰ εἶναι δοξασμένοι, νὰ μένετε σταθεροί, νὰ μὴ βλάπτεσθε καθόλου ἀπ' αὐτούς, νὰ μὴ τρομάζετε καθόλου. Εἶναι οἱ ἐλπίδες αὐτὲς ἱκανὲς νὰ ἀναρθώσουν καὶ τὸν ὑπερβολικὰ νωθρὸ καὶ ἀδιάφορο.

«Ἔπειτα, ἀδελφοί μου», λέγει, «ἀγαπητοὶ καὶ πολυπόθητοι, ποῦ εἴσθε γιὰ ἐμὲ χαρὰ καὶ δόξα, ἔστι νὰ στέκεσθε στὴν κατὰ Κύριο ζωὴ, ἀγαπητοί μου». Ἔπειτα, πῶς; Ὅπως ἔχετε σταθῆ σταθεροί. Πρόσεξε πῶς μετὰ τὴ συμβουλή λέγει τοὺς ἐπαίνους· «Εἴσθε γιὰ ἐμὲ χαρὰ καὶ δόξα». Ὅχι μόνο χαρὰ, ἀλλὰ καὶ δόξα· ὄχι ἀπλῶς δόξα, ἀλλὰ καὶ στέφανος. Αὐτῆς τῆς δόξας δὲν ὑπάρχει ἰσάξιο, ὅταν εἶναι στέφα-

Κυρίω, ἀγαπητοί»· τουτέστιν, ἐν τῇ ἐλπίδι τοῦ Θεοῦ. «Εὐοδίαν παρακαλῶ καὶ Συντύχην παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ. Καὶ ἐρωτῶ καὶ σέ, σύζυγε γνήσιε, συναντιλαμβάνου αὐταῖς».

3. Τινὲς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρακαλεῖν ἐνταῦθα φασιν, «Σύ-
5 ζυγε γνήσιε»· ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τίνα γυναῖκα, ἢ καὶ ἄνδρα μιᾶς αὐτῶν. «Συναντιλαμβάνου αὐταῖς», φησὶν, «αἴτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς». Ὁρᾶς ὄσπην αὐτοῖς ἀρετὴν μαρτυρεῖ; Ὅπερ τοῖς ἀποστόλοις εἶπεν ὁ Χριστός, «Μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑπακούει, ἀλλ' ὅτι τὰ
10 ὀνόματα ὑμῶν ἐγγεγραμμένα ἐν βίβλῳ ζωῆς», τοῦτο αὐτοῖς μαρτυρεῖ καὶ οὗτος λέγων, «ἼΩν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς».

Δοκοῦσι δέ μοι αὗται αἱ γυναῖκες τὸ κεφάλαιον εἶναι τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐκεῖ, καὶ παρατίθεται αὐτὰς ἀνδρὶ ἴσως θαυμαστῷ, ὃν καὶ σύζυγον καλεῖ· ᾧ ἴσως εἰώθει παρατίθεσθαι, ὡς συν-
15 εργῶ καὶ στρατιώτῃ καὶ κοινωνῷ καὶ ἀδελφῷ· ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ποιεῖ, λέγων· «Συνίστημι ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, διάκονον οὖσαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς». «Σύζυγε». Ἡ ἀδελφὸν τίνα αὐτῶν, ἢ καὶ ἄνδρα μιᾶς αὐτῶν οὕτω καλεῖ· ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· Νῦν ἀδελφὸς γνήσιος, νῦν ἀνὴρ γνήσιος,
20 ὅτι μέλος γέγονας. «Αἴτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι». Τί λέγεις; γυναῖκες συνήθλησαν; Ναί, φησὶν. Οὐ μικρὸν καὶ αὗται συνεβάλλοντο μέρος· καίτοι δὲ πολλῶν ὄντων τῶν συνεργούντων αὐτῷ, ὁμως ἐν πολλοῖς καὶ αὗται συνέπραττον.

Οὐ μικρῶς οὖν τότε συνεκροτοῦντο αἱ Ἐκκλησίαι· τῷ γὰρ
25 τοῦς εὐδοκίμους, εἴτε ἄνδρας, εἴτε γυναῖκας, τοσαύτης παρὰ τῶν λοιπῶν ἀπολαύειν τιμῆς, πολλὰ ἐγένετο τὰ καλὰ. Πρῶτον μὲν γὰρ οἱ λοιποὶ πρὸς τὸν ἴσον ἤγοντο ζῆλον· δεύτερον δὲ καὶ ἐκέρδαινον διὰ τῆς τιμῆς· τρίτον καὶ αὐτοὺς ἐκείνους προθυμότερους ἐποίουν καὶ σφοδροτέρους. Διὰ τοῦτο πανταχοῦ ὁρᾶς

6. Λουκᾶ 10, 20

7. Ρωμ. 16, 1

νος τοῦ Παύλου. «Ἔτσι νὰ στέκεσθε στὴν κατὰ Κύριο ζωῆ», δηλαδή, μὲ τὴν ἐλπίδα στὸν Θεό. «Παρακαλῶ τὴν Εὐοδία, παρακαλῶ καὶ τὴν Συντύχη νὰ ἔχουν τὰ ἴδια φρονήματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἔνωσή μας μὲ τὸν Κύριο. Καὶ παρακαλῶ καὶ σὲ, σύζυγε γνήσιε, νὰ τὶς βοηθῆς».

3. Μερικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἐδῶ παρακαλεῖ τὴ γυναῖκα του, ὅταν λέγῃ «Σύζυγε γνήσιε». Ὅμως δὲν ἔχει, ἀλλὰ κάποια γυναῖκα παρακαλεῖ ἢ καὶ τὸν ἄνδρα μιᾶς ἀπ' αὐτές. «Νὰ βοηθῆς», λέγει, «αὐτὲς ποὺ ἠγωνίσθησαν μαζί μου στὴν κήρυξι τοῦ εὐαγγελίου μαζί μὲ τὸν Κλήμεντα καὶ τοὺς ἄλλους συνεργάτας μου, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίο τῆς ζωῆς». Βλέπεις πόση ἀρετὴ μαρτυρεῖ γι' αὐτούς; Ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Χριστὸς στοὺς ἀποστόλους, «Νὰ μὴ χαίρεσθε, γιατί τὰ πονηρὰ πνεύματα ὑποτάσσονται σὲ σᾶς, ἀλλὰ γιατί τὰ ὀνόματά σας εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίο τῆς ζωῆς»⁶, τὸ ἴδιο βεβαιώνει γι' αὐτούς καὶ ὁ Παῦλος λέγοντας, «Τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι γραμμένα στὸ βιβλίο τῆς ζωῆς».

Μοῦ φαίνονται οἱ γυναῖκες αὐτὲς ὅτι ἦσαν ἡ βάσις τῆς Ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων καὶ τὶς ἀναφέρει μαζί μὲ ἄνδρα ἴσως θαυμαστό, τὸν ὁποῖο καὶ σύζυγο ἀποκαλεῖ. Αὐτὸν ἴσως ἐσυνήθιζε νὰ ἀναφέρῃ ὡς συνεργάτη καὶ στρατιώτη καὶ συμμετόχο καὶ ἀδελφό, πρᾶγμα ποὺ κάνει καὶ στὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴ του, λέγοντας «Σᾶς συνιστῶ τὴν Φοίβη τὴν ἀδελφή μας, ἡ ὁποία εἶναι διακόνισσα τῆς Ἐκκλησίας τῶν Κεγχρεῶν»⁷.

«Σύζυγε». Ἡ κάποιον ἀδελφὸ αὐτῶν ἀποκαλεῖ ἔτσι ἢ καὶ τὸν ἄνδρα μιᾶς ἀπ' αὐτές· ὡσὰν νὰ ἔλεγε: Τώρα εἶσαι ἀδελφὸς γνήσιος, τώρα εἶσαι ἄνδρας γνήσιος, γιατί ἔχεις γίνῃ μέλος τῆς ἐκκλησίας. «Οἱ ὁποῖες ἀγωνίσθησαν μαζί μου γιὰ τὸ εὐαγγέλιο». Αυτόπροαίρετα ἢ προστασία σου, ὄχι νὰ πηγάζῃ ἀπὸ φιλία, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ κατορθώματά τους. «Ἀγωνίσθησαν μαζί μου». Τί λέγεις; γυναῖκες ἀγωνίσθησαν; Ναί, λέγει. Συνέβαλαν καὶ αὐτὲς κατὰ μεγάλο μέρος στὸ εὐαγγέλιο, ἂν καὶ ὑπῆρχαν πολλοὶ συνεργάτες του, ὅμως συνέπρατταν καὶ αὐτὲς σὲ πολλά.

Οἱ Ἐκκλησίαι λοιπὸν ἠνώνοντο ἰσχυρὰ τότε, γιατί μὲ τὸ νὰ ἀπολαμβάνουν τόσο μεγάλη τιμὴ ἀπὸ τοὺς ἄλλους αὐτοὶ ποὺ εἶχαν καλὴ φήμη, εἴτε ἄνδρες εἶναι εἴτε γυναῖκες, ἐγίνοντο πολλὰ καλά. Γιατὶ πρῶτα οἱ ἄλλοι ἐσυμπεριφέροντο μὲ ἴση προθυμία, ὕστερα ὠφελοῦντο μὲ τὴν τιμὴ καὶ τέλος ἔκαναν περισσότερο προθύμους καὶ δραστηρίους ἐκείνους τοὺς ἴδιους. Γι' αὐτὸ βλέπεις παντοῦ νὰ

ἐπιμελούμενον τούτου τὸν Παῦλον, καὶ παρατιθέμενον τοὺς τοιούτους· ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησίν, «Οἵτινές εἰσιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας». Τινές δέ φασιν ὄνομα ἐκεῖνο κύριον εἶναι τὸ «Σύζυγε»· πλὴν εἴτε τοῦτο, εἴτε ἐκεῖνο, οὐ σφόδρα ἀκριβολο-
5 γεῖσθαι δεῖ, ἀλλ' ὅτι πολλῆς κελεῖται αὐτὰς προστασίας ἀπολαῦσαι, θαυμάζειν.

4. Πάντα ἡμῖν ἐν οὐρανοῖς ἐστί, καὶ Σωτῆρ, καὶ πόλις, καὶ ὁ τι ἂν εἴποι τις· «Ἐξ οὗ», φησί, «καὶ Σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν». Καὶ τοῦτο τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ. Αὐτὸς
10 πάλιν ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς, οὐχ ἡμᾶς ἔλκει ἐκεῖ, καὶ οὕτω λαβῶν ἡμᾶς ἄπεισι· καὶ τοῦτο πολλῆς τῆς τιμῆς. Εἰ γὰρ πρὸς ἐχθροὺς ὄντας ἦλθε, πολλῶ μᾶλλον πρὸς φίλους γενομένους. Οὐκ ἐπιτρέπει τοῦτο ἀγγέλοις, οὐδὲ δούλοις, ἀλλ' αὐτὸς ἐπὶ τῶν νεφελῶν ἔρχεται καλέσων ἡμᾶς εἰς τὰ βασίλεια αὐτοῦ. Τάχα δὲ καὶ οἱ
15 αὐτοῦ, τιμώμενοι ὑπ' αὐτοῦ, ἀρθήσονται διὰ νεφελῶν. Καὶ ἡμεῖς γάρ, φησίν, ἐν νεφέλαις ἀρπαγησόμεθα οἱ τιμῶντες αὐτόν, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα.

Τίς ἄρα εὐρεθῆ ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος; τίνας ἄρα οἱ καταξιούμενοι τῶν τοσοῦτων ἀγαθῶν; πῶς ἐλεεινοὶ οἱ ἀποπί-
20 πτοντες; Εἰ γὰρ τὸν πάντα χρόνον ἐκλαίομεν τῆς βασιλείας ἀποτυχόντες, ἄρά τι ἄξιον ἐποιοῦμεν; Εἰ γὰρ μυρίας γεέννας εἶπης, οὐδὲν ἴσον ἐρεῖς τῆς ὀδύνης ἐκείνης, ἣν ὑφίσταται τότε ἡ ψυχὴ, τῆς οἰκουμένης κλονουμένης ἀπάσης, τῶν σαλπίγγων ἠχουσῶν, τῶν ἀγγέλων προτρεχόντων, τῶν πρώτων, εἶτα δευτέρων, εἶτα
25 τρίτων, εἶτα μυρίων ταγμάτων ἐκχεομένων εἰς τὴν γῆν, εἶτα τῶν Χερουβὶμ (πολλὰ δὲ ταῦτά ἐστί καὶ ἄπειρα)· εἶτα τῶν Σεραφεῖμ, αὐτοῦ ἐρχομένου ἐπὶ τῆς δόξης ἐκείνης τῆς ἀφράστου, ἀπαντῶντων, τῶν ἀφικομένων τοὺς ἐκλεκτοὺς ἄγειν εἰς μέσον· εἶτα τῶν περὶ Παῦλον, καὶ πάντων ὅσοι εὐδοκίμησαν κατ' αὐτόν, στε-
30 φανουμένων, ἀνακηρυττομένων, τιμωμένων παρὰ τοῦ Βασιλέως ἐπὶ πάσης τῆς στρατιᾶς τῆς οὐρανίου. Εἰ γὰρ μὴ γέεννα ἦν, τὸ τοὺς μὲν τιμᾶσθαι, ἐκείνους δὲ ἀτιμάζεσθαι, πόσον ἐστίν;

Ἄφῶρητος ἡ γέεννα, ὁμολογῶ, καὶ σφόδρα ἀφῶρητος· πλὴν

8. Α' Κορ. 16, 15. Πρόκειται γιὰ τὴν οἰκογένεια τοῦ Στεφανᾶ ποῦ πρώτη στήν Ἀχαΐα ἐπίστευσε στὸν Χριστό.

9. Α' Θεσ. 4, 17

10. Στὰ ἔργα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου ὁ ἀγγελικὸς κόσμος

φροντίζη τοῦτο ὁ Παῦλος καὶ νὰ ἀναφέρῃ αὐτούς, πράγμα ποῦ στὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ του λέγει, «Οἱ ὅποιοι εἶναι ἡ ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας»⁸. Μερικοὶ ὅμως ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ «Σύζυγε» εἶναι κύριο ὄνομα. Ἄλλ' ὅμως εἴτε αὐτὸ συμβαίνει, εἴτε ἐκεῖνο, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἐξετάζωμε μὲ πολλή λεπτομέρεια, ἀλλὰ νὰ θαυμάζωμε ἐπειδὴ προτρέπει νὰ ἀπολαύσουν αὐτὲς μεγάλη προστασία.

4. Τα ἰδικά μας εὐρίσκονται ὅλα στοὺς οὐρανοὺς, καὶ ὁ Σωτῆρας καὶ ἡ πόλις καὶ ὁ,τιδῆποτε θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς. «Ἀπὸ τοῦς ὁποίους», λέγει, «περιμένομε μὲ πολὺ πόθο καὶ τὸ Σωτῆρα μας, τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό». Καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργο τῆς φιλανθρωπίας του. Αὐτὸς πάλι ἔρχεται πρὸς ἐμᾶς, δὲν μᾶς φέρει ἐκεῖ, καὶ ἔτσι λαμβάνοντας ἐμᾶς ἐπιστρέφει· καὶ αὐτὸ εἶναι ἄξιο μεγάλης τιμῆς. Γιατὶ ἐὰν ἦλθε πρὸς ἐμᾶς ὅταν ἤμασθε ἐχθροὶ του, πολὺ περισσότερο θὰ ἔλθῃ ἀφοῦ ἐγίναμε φίλοι του. Δὲν ἀναθέτει τὸ ἔργο αὐτὸ στοὺς ἀγγέλους, οὔτε στοὺς ὑπηρέτας του, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ἔρχεται ἐπάνω σὲ σύννεφα γιὰ νὰ μᾶς καλέσῃ στὰ βασιλικά του ἀνάκτορα. Ἴσως ὅμως καὶ οἱ ἰδικοὶ του, τιμῶμενοι ἀπ' αὐτόν, θὰ σηκωθοῦν στοὺς οὐρανοὺς μὲ σύννεφα. Γιατὶ καὶ ἐμεῖς ποῦ πιστεύομε σ' αὐτόν, λέγει ὁ Παῦλος, θὰ ἀρπαχθοῦμε μὲ σύννεφα καὶ ἔτσι θὰ εἴμασθε πάντοτε μὲ τὸν Κύριον⁹.

Ποιὸς λοιπὸν θὰ εἶναι ὁ πιστὸς καὶ φρόνιμος δοῦλος; Ποιοὶ λοιπὸν θὰ ἀξιωθοῦν τόσα πολλὰ ἀγαθὰ; πῶς γινόμεσθε ἐλεεινοὶ ἐμεῖς ποῦ ἐκπίπτομε ἀπὸ τὴν τιμητικὴν μας θέσιν; Ἐὰν λοιπὸν ὅλη μας τὴ ζωὴ ἐθρηνούσαμε, ἐπειδὴ δὲν ἐπετύχαμε τὴ βασιλείαν, ἐκάναμε μῆπως κάτι τὸ ἀξιο; Καὶ ἂν ἀκόμη ἀναφέρῃς πολλὰς κολάσεις, δὲν θὰ εἰπῆς τίποτε ἰσάξιο μὲ τὴν ὁδύνην ἐκείνην, τὴν ὁποία ὑφίσταται τότε ἡ ψυχὴ, ὅταν ἡ οἰκουμένη ὅλη συνταράσσεται, οἱ σάλπιγγες ἤχοῦν, οἱ ἄγγελοι προπορεύονται, οἱ πρῶτοι, ἔπειτα οἱ δεῦτεροι, ἔπειτα ἐκπέμπονται στὴ γῆ μύρια τάγματα ἀγγέλων, ἔπειτα τὰ Χερουβείμ (πολλὰ εἶναι καὶ αὐτὰ καὶ ἀπειρα)¹⁰. Ἐπειτα καθὼς ὁ Κύριος ἔρχεται ἐπάνω στὴν ἀνέκφραστο ἐκείνην δόξαν, ὅταν τὸν συναντοῦν τὰ Σεραφεῖμ ποῦ ἦλθαν νὰ ὀδηγήσουν ἐνώπιόν του τοὺς ἐκλεκτούς. Ἐπειτα ὅταν οἱ συνεργάται τοῦ Παύλου καὶ ὅλοι ὅσοι εἰργάσθησαν ἐπιτυχῶς πλησίων του, στεφανώνονται, βραβεύονται, τιμῶνται ἀπὸ τὸν Βασιλεῖα τῶν πάντων ἐνώπιον τῆς στρατιᾶς τῶν ἀγγέλων. Γιατὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἡ κόλασις, τὸ νὰ τιμῶνται μερικοὶ καὶ νὰ τιμωροῦνται ἄλλοι, τί θὰ ἄξιζε;

Παραδέχομαι ὅτι ἡ κόλασις εἶναι ἀνυπόφορος καὶ μάλιστα

ἀφορητοτέρα αὐτῆς, τῆς βασιλείας ἢ ἔκπτωσις. Εἶπε γάρ μοι· εἴ τις βασιλεύς, ἢ υἱὸς βασιλέως ἀπελθὼν, καὶ πολέμους κατορθώσας μυρίους, καὶ θαυμασθεῖς, καὶ ἔχων στρατόπεδον ὀλοκληρον, ἐπιβαῖνοι πόλεως τινος μετὰ τοῦ ζεύγους, μετὰ τροπαίων, 5 μετὰ μυρίων ταγμάτων πάντων χρυσοφορούντων, μετὰ τῶν δυροφόρων τῶν περὶ αὐτὸν ἀπάντων ἀσπίδας ἐχόντων χρυσᾶς, καὶ πᾶσα ἢ πόλις ἐστεφανωμένη εἶη, καὶ πάντες οἱ τῆς οἰκουμένης ἄρχοντες μετ' αὐτοῦ, ἔποιτο δὲ αὐτῷ καὶ πᾶσα ἡλικία, ὀπίσω ἀλλογενῶν ἔθνων, δεσμοτῶν, ὑπάρχων, σατραπῶν, ὑπάτων, τυ- 10 ράννων, ἀρχόντων· εἶτα ἐπὶ ἀπάσης τῆς λαμπρότητος ἐκείνης, τοὺς ἀπαντῶντας τῶν πολιτῶν δέχοιτο καὶ καταφιλοίη, καὶ χεῖρα ὀρέγοι, καὶ πάσης μεταδοῖ παρρησίας, ἢ καὶ πάντων ἐσώτων διαλέγοιτο, ὡς πρὸς φίλους, καὶ λέγοι πᾶσαν τὴν ὁδὸν ἐκείνην δι' αὐτοὺς πεποιῆσθαι, καὶ τοὺς μὲν εἰς τὰ βασίλεια ἄγοι τὰ 15 ἑαυτοῦ, τοὺς δὲ καταλιμπάνοι, πόσης κολάσεως τοῦτο οὐκ ἄξιον, εἰ καὶ μὴ κολάζονται;

Εἰ δὲ ἐπ' ἀνθρώπου οὕτω πικρὸν τὸ τῆς δόξης ταύτης ἀποπεσεῖν, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ Θεοῦ, ὅταν αἱ ἄνω δυνάμεις πᾶσαι παρῶσι μετὰ τοῦ Βασιλέως, ὅταν οἱ δαίμονες δεδεμένοι καὶ κάτω 20 νεύοντες, καὶ ὁ διάβολος αὐτὸς δέσμιος ἄγεται, καὶ πᾶσα ἰσχὺς ἢ ἀντικειμένη, ὅταν αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, ὅταν αὐτὸς ἔρχεται ἐπὶ τῶν νεφελῶν. Πιστεῦσατέ μοι, ὑπὸ τῆς ὀδύνης τῆς κατεχούσης μου τὴν ψυχὴν τῷ διηγήματι τούτῳ οὐδὲ ἐξανύσαι τὸν λόγον δύναμαι.

25 Ἐννοήσωμεν πόσης ἀποστεροῦμεθα δόξης, ἐξὸν μὴ ἀποστερηθῆναι. Τὸ γὰρ δεινὸν τοῦτό ἐστιν, ὅτι κύριοι ὄντες τοῦ μὴ ταῦτα παθεῖν, πάσχομεν. Ὅταν γὰρ τοὺς μὲν δέχεται καὶ ἀπάγη πρὸς τὸν Πατέρα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τοὺς δὲ ἀφιῆ, καὶ λαβόντες ἄγγελοί τινες ἔλκωσιν ἄκοντας καὶ δεδακρυμένους καὶ κάτω 30 νεύοντας ἐπὶ τὸ τῆς γεέννης πῦρ, πρῶτον παραδειγματισθέντας ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, πόσῃ οἶει τὴν ὀδύνην εἶναι;

Σπεύδωμεν οὖν ἕως ἐστὶ καιρὸς, καὶ πολλὴν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας τὴν φροντίδα ποιῶμεθα. Πόσα τοιαῦτα ἔχομεν εἰπεῖν οἷα ὁ πλούσιος· Εἴ τις ἡμᾶς νῦν συνεχώρει, ἐβουλεύσαμεθα ἂν τι 35 τῶν συμφερόντων· ἀλλ' οὐδεὶς ἀφήσει! Καὶ ὅτι ἐροῦμεν, οὐχὶ ἀπ'

κατανέμεται σὲ διάφορες τάξεις κατὰ τὸ ἐξῆς σχῆμα:
Σεραφεῖμ, χερουβεῖμ, θρόνοι,

πολύ άνυπόφορος. Ἡ ἔκπτωσις ὅμως ἀπὸ τῆ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν εἶναι πιὸ άνυπόφορος. Γιατὶ εἶπέ μου, ἂν κάποιος βασιλεὺς ἢ υἱὸς βασιλέως ἐπιστρέφοντας ἀπὸ πολλοὺς πολέμους νικητῆς καὶ μὲ τιμὲς καὶ ἔχοντας ὀλόκληρο στράτευμα εἰσήρχετο σὲ κάποια πόλι μὲ τὴν ἄμαξα, μὲ τὰ τρόπαια, μὲ πολλοὺς στρατιώτας ποὺ φοροῦν ὅλοι χρυσᾶ ροῦχα, μὲ τοὺς ἀκολουθούς του ποὺ ὅλοι κρατοῦν χρυσὲς ἀσπίδες καὶ ὅλη ἡ πόλις εἶναι στολισμένη καὶ ὅλοι οἱ ἄρχοντες εἶναι μαζί του καὶ ἀκολουθοῦν αὐτὸν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, πίσω οἱ δέσμοι ἀλλοεθνεῖς, ὑπαρχοι, σατράπαι, ὑπατοὶ, τύρανοι, ἄρχοντες, καὶ ἂν στῆ συνέχεια μέσα σὲ ὅλη ἐκείνη τῆ λαμπρότητα τοὺς πολίτας ποὺ ἐσυναντοῦσε ἐδέχετο καὶ ἐχαιρετοῦσε καὶ ἔδωκε τὸ χέρι του καὶ μετέφερε σ' αὐτοὺς κάθε παρρησία ἢ καὶ ἐσυζητοῦσε μ' ὅλους, ὡς νὰ ἦσαν φίλοι του, καὶ ἔλεγε ὅτι ἔχει κάνει τὴν πορεία ἐκείνη γιὰ χάρι τους, καὶ ἄλλους ἔφερε στὰ ἰδικά του ἀνάκτορα, τοὺς ὑπολοίπους ὅμως ἐγκατέλειπε, μὲ ποιά τιμωρία θὰ ἰσοδυναμοῦσε αὐτό, ἂν καὶ δὲν τιμωροῦνται;

Ἐὰν εἶναι τόσο πικρὸ τὸ νὰ ἐκπέση κανεὶς ἀπὸ τῆ δόξα αὐτῆ ἐνώπιον ἀνθρώπου, πολὺ περισσότερο τοῦτο συμβαίνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὅλες οἱ οὐράνιες δυνάμεις παρευρίσκονται μαζί μὲ τὸν Βασιλέα, ὅταν οἱ δαίμονες εἶναι δέσμοι καὶ σκύβουν πρὸς τὰ κάτω καὶ ὁ ἴδιος ὁ διάβολος ὀδηγῆται δέσμιος καθὼς καὶ κάθε ἀντίπαλος δύναμις, ὅταν παρευρίσκονται οἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν, ὅταν αὐτὸς ἔρχεται ἐπάνω στὰ σύννεφα. Πιστεύσατέ μου, ἐξ αἰτίας τῆς ὀδύνης ποὺ κατέχει τὴν ψυχὴ μου ἀπὸ τὴν ὑπόθεση αὐτῆ, οὔτε τὴν ὀμιλία ἤμπορῶ νὰ τελειώσω.

Ἄς κατανοήσωμε πόση δόξα στερούμασθε, ἐνῶ εἶναι δυνατό νὰ μὴ στερηθοῦμε. Γιατὶ τὸ φοβερὸ εἶναι αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἐνῶ ἤμποροῦμε νὰ μὴ πάθωμε αὐτά, τὰ παθαίνομε. Ὅταν λοιπὸν ἄλλους θὰ δέχεται καὶ θὰ ὀδηγεῖ πρὸς τὸν Πατέρα στοὺς Οὐρανοὺς, ἄλλους ὅμως θὰ ἀφήνει καὶ ἀφοῦ τοὺς παραλάβουν μερικοὶ ἄγγελοι τοὺς σύρουν χωρὶς τὴ θέλησί τους καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια καὶ μὲ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κάτω στῆ γέεννα τοῦ πυρός, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς διαπομπεύσει ἐνώπιον ὅλης τῆς οἰκουμένης, πόση νομίζεις ὅτι εἶναι ἡ ὀδύνη;

Ἄς βιαζώμεθα λοιπὸν ἕως ὅτου εἶναι καιρὸς καὶ ἄς φροντίζωμε πολὺ γιὰ τὴ σωτηρία μας. Πόσα μποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅπως ὁ πλούσιος τῆς παραβολῆς: Ἐὰν μᾶς ἐβοηθοῦσε κάποιος τώρα, θὰ ἐσκεπτόμασθε αὐτὰ ποὺ μᾶς συμφέρουν. Ἄλλὰ κανένας δὲν ἀφή-

ἐκείνου μόνου δῆλον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλων πολλῶν. Καὶ ἵνα μά-
 θης, πόσοι ἐν πυρετῷ ἐγένοντο, καὶ εἶπον, ἐὰν ἀνακτησώμεθα
 ἑαυτοὺς, οὐκέτι τοῖς αὐτοῖς περιπεσοῦμεθα! Πολλὰ τοιαῦτα
 ἐροῦμεν τότε, ἀλλὰ ἀκουσόμεθα ἄπερ ὁ πλούσιος, ὅτι χάσμα
 5 ἐστίν, ὅτι ἀπελάβομεν τὰ ἀγαθὰ ἐνταῦθα.

Στένωμεν οὖν, παρακαλῶ, πικρόν· μᾶλλον δὲ μὴ μόνον στέ-
 νωμεν, ἀλλὰ καὶ μετέλθωμεν τὴν ἀρετὴν. Πενθήσωμεν νῦν ἐπὶ
 σωτηρίᾳ, ἵνα μὴ τότε πενήσωμεν εἰκῆ· κλαύσωμεν νῦν, καὶ μὴ
 τότε κλαύσομεν ἐπὶ κακίᾳ· οὗτος ὁ κλαυθμὸς ἀρετῆς, ἐκεῖνος
 10 ἀνωφελοῦς μετανοίας· θλίψωμεν ἑαυτοὺς νῦν, ἵνα μὴ τότε θλι-
 βῶμεν. Οὐκ ἔστιν ἴσον ἐνταῦθα θλιβῆναι, κάκει. Ἐνταῦθα μὲν
 γὰρ πρὸς βραχὺν θλίβη χρόνον, μᾶλλον δὲ οὐδὲ αἴσθησιν λαμ-
 βάνεις τῆς θλίψεως, εἰδὼς ὅτι ἐπ' ἀγαθῷ θλίβη· ἐκεῖ δὲ χαλεπω-
 τέρα ἢ θλίψις, ὅτι οὐκ ἐπ' ἐλπίδι, οὐδὲ ἐπὶ τινὶ διεξόδῳ, ἀλλὰ
 15 ἀπείρως καὶ διαπαντός ἐστι.

Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς ἀπαλλαγέντας τυχεῖν τῆς ἀνέσεως.
 Ἄλλ' ἐπεὶ πρὸς τὸ μὴ ταύτης διαμαρτεῖν χρεῖα συντόνου σπου-
 δῆς καὶ ἀδιαλείπτων εὐχῶν, σπουδάζωμεν, παρακαλῶ· ἂν γὰρ
 σπουδάζωμεν, καὶ εὐχόμενοι ἀνύομεν· ἐὰν εὐχώμεθα ἐκτενῶς,
 20 δίδωσιν ὁ Θεός. Ἄν δὲ μήτε αἰτῶμεν αὐτόν, μήτε ἐνεργῶμέν τι
 τοιοῦτον, μηδὲ ἐργαζώμεθα, πῶς ἐνὶ κατορθῶσαί ποτε καθεύον-
 τας; Οὐδαμῶς. Ἀγαπητὸν γὰρ τρέχοντας καὶ ἐπεκτεινομένους
 καὶ συμμορφουμένους τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, ὡς Παῦλος εἶπε, δυνη-
 θῆναι ἐπιτυχεῖν, μήτι γε δὴ καθεύδοντας. «Εἴ πως καταστήσω»,
 25 φησὶν. Εἰ δὲ Παῦλος ἔλεγεν, «Εἴ πως καταστήσω», τί ἡμεῖς ἐροῦ-
 μεν; Καθεύδοντας γὰρ οὐδὲ κοσμικὰ πράγματα ἔστιν ἀνύσαι
 ποτέ, μήτι γε πνευματικά· καθεύδοντας οὐδὲ παρὰ τῶν φίλων
 ἔστι τι λαθεῖν ποτε, μήτι γε παρὰ Θεοῦ· καθεύδοντας οὐδὲ πατέ-
 ρες τιμῶσι, μήτι γε ὁ Θεός.

30 Μικρὸν πονήσωμεν, ἵνα διαπαντός ἀναπαυσώμεθα. Πάντως
 θλιβῆναι δεῖ· κἂν μὴ θλιβῶμεν ἐνταῦθα, ἐκεῖ τοῦτο μένει. Διὰ τί
 μὴ αἰρούμεθα ἐνταῦθα θλιβῆναι, ἵνα ἐκεῖ ἀναπαυσώμεθα; Γέ-

κυριότητες, δυνάμεις, ἐξουσίες,

ἀρχές, ἀρχάγγελοι, ἄγγελοι.

11. Βλ. Λουκᾶ 16, 19–31 ὅπου ἡ παραβολὴ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ
 Λαζάρου.

12. Φιλ. 3, 13

νει. Καὶ ὅτι θὰ εἰποῦμε, ὄχι μόνο ἀπὸ ἐκεῖνο εἶναι φανερό, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα. Καὶ γιὰ νὰ μάθης, πόσοι ἔχουν ἀρρωστήσει καὶ εἶπαν, «Ἐὰν γίνωμε καλά, δὲν θὰ πέσωμε πιά στὰ ἴδια»! Πολλὰ παρόμοια θὰ εἰποῦμε τότε, ἀλλὰ θὰ ἀκούσωμε ἐκεῖνα ποὺ ἤκουσε ὁ πλούσιος, ὅτι ὑπάρχει βάραθρο, ὅτι ἐλάβαμε μὲ τὸ παραπάνω τὰ ἀγαθὰ στὴν παροῦσα ζωὴ¹¹.

Ἄς κλαίωμε λοιπόν, παρακαλῶ, πικρά, καλύτερα ὅμως ἄς μὴ κλαίωμε μόνο, ἀλλὰ καὶ ἄς ἐπιδιώξωμε τὴν ἀρετὴ. Ἄς πενθῆσωμε τὴν ἀποβλέποντας στὴ σωτηρία μας, γιὰ νὰ μὴ πενθῆσωμε τότε μάταια. Ἄς κλαύσωμε τώρα καὶ νὰ μὴ κλαύσωμε τότε γιὰ τὴν κακία μας· αὐτὸς εἶναι κλαυθμὸς ἀρετῆς, ἐκεῖνος μετανοίας χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἄς στεναχωρηθοῦμε τώρα, γιὰ νὰ μὴ στεναχωρηθοῦμε τότε. Δὲν εἶναι ἴση ἡ ἐδῶ θλίψις καὶ ἡ ἐκεῖ. Γιατὶ ἐδῶ θλίβεσαι γιὰ σύντομο χρόνο, καλύτερα ὅμως οὔτε ἀντιλαμβάνεσαι τὴ θλίψι, ἐπειδὴ γνωρίζεις ὅτι θλίβεσαι πρὸς ὄφελος σου. Ἐκεῖ ὅμως ἡ θλίψις εἶναι περισσότερο δυσάρεστος, γιὰτὶ δὲν φέρει τὴν ἐλπίδα, οὔτε κάποια λύτρωσι, ἀλλὰ εἶναι ἄπειρος καὶ παντοτινὴ.

Εἴθε ὅλοι ἐμεῖς, ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦμε, νὰ ἐπιτύχωμε ἐκεῖ τὴν ἄνεσι. Ἐπειδὴ ὅμως χρειάζεται ἐντατικὴ προσπάθεια καὶ συνεχεῖς προσευχές, γιὰ νὰ μὴ ἀποτύχωμε σ' αὐτό, ἄς προσπαθοῦμε πολύ, παρακαλῶ. Γιατὶ ἂν προσπαθοῦμε καὶ προσευχόμεσθε, ὠφελοῦμασθε· ἂν προσευχόμεσθε ἐπίμονα, παρέχει ὁ Θεός. Ἄν ὅμως οὔτε ζητοῦμε ἀπ' αὐτόν, οὔτε κάνωμε κάτι τέτοιο, οὔτε ἐργαζόμεσθε, πῶς εἶναι δυνατό νὰ κατορθώσωμε ποτέ, ὅταν ἀδρανοῦμε; Μὲ κανένα τρόπο. Γιατὶ εἶναι ἐπιθυμητὸ ὅταν προσπαθοῦμε καὶ φροντίζωμε καὶ ἔχωμε θάνατο ὅμοιο μὲ αὐτόν, ὅπως εἶπε ὁ Παῦλος, νὰ μπορέσωμε νὰ τὸ κατορθώσωμε, χωρὶς βέβαια νὰ ἀδρανοῦμε καθόλου. «Μήπως μπορέσω καὶ ἐπιτύχω»¹², λέγει. Ἐὰν ὅμως ὁ Παῦλος ἔλεγε, «Μήπως μπορέσω καὶ ἐπιτύχω», τί θὰ εἰποῦμε ἐμεῖς; Γιατὶ ὅταν ἀδρανοῦμε, οὔτε κοσμικὰ πράγματα εἶναι δυνατόν νὰ ἐκτελέσουμε ποτέ, οὔτε βέβαια πνευματικά. Ὅταν εἴμαστε ἀδρανεῖς οὔτε ἀπὸ τοὺς φίλους μας εἶναι δυνατό νὰ λάβωμε ποτὲ κάτι, οὔτε ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸν Θεό. Ὅταν ἀδρανοῦμε οὔτε οἱ πατέρες μᾶς τιμοῦν, οὔτε βέβαια ὁ Θεός.

Ἄς κοπιᾶσωμε λίγο, ὥστε νὰ ἀναπαυθοῦμε γιὰ πάντα. Ὅπως δὴποτε πρέπει νὰ στενοχωρηθοῦμε· καὶ ἂν δὲν στεναχωρηθοῦμε στὴν παροῦσα ζωὴ, ἀπομένει αὐτό στὴν ἄλλη. Γιατὶ δὲν προτιμῶμε νὰ στεναχωρηθοῦμε ἐδῶ, ὥστε νὰ ἀναπαυθοῦμε ἐκεῖ; Μακάρι δὲ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

νοίτο δὲ πάντας ἡμᾶς ἀξίως πολιτευσάμενους Χριστοῦ, καὶ τῷ
θανάτῳ αὐτοῦ συμμορφωθέντας, τῶν ἀπορρήτων τυχεῖν ἀγαθῶν
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα,
κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅλοι ἐμεῖς, ἀφοῦ ζήσωμε ἀντάξια τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξομοιωθοῦμε πρὸς τὸ θάνατό του, νὰ ἐπιτύχωμε τὰ ἀνέκφραστα ἐκεῖνα ἀγαθὰ μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ΄

(ΦΙΛΙΠ. 4,4 – 9)

5 «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν ἐρῶ, Χαίρετε. Τὸ ἐπι-
εικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις· Ὁ Κύριος ἐγγύς·
μηδὲν μεριμνᾶτε, ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ
δεήσει μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζεσθω
πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα
πάντα νοῦν φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νο-
ήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

10 1. «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες», καί, «Οὐαὶ τοῖς γελῶσι», φησὶν
ὁ Χριστός. Τί οὖν ὁ Παῦλός φησι, «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε»;
οὐκ ἐναντιούμενος τῷ Χριστῷ· μὴ γένοιτο. Οὐαὶ γὰρ τοῖς γελῶ-
σιν, εἶπεν ὁ Χριστός, τὸν γέλωτα τοῦ κόσμου τούτου αἰνιπτόμε-
νος, τὸν ἐπὶ τοῖς παροῦσι γινόμενον πράγμασι· καὶ τοὺς πεν-
15 θοῦντας ἐμακάρισεν, οὐ τοὺς ἀπλῶς πενθοῦντας ἐπὶ ταῖς τῶν
οἰκείων ἀποβολαῖς, ἀλλὰ τοὺς κατανενυγμένους, καὶ τὰ οἰκεία
πενθοῦντας κακά, τοὺς τὰ ἑαυτῶν ἀμαρτήματα ἀναλογιζομέ-
νους, ἢ καὶ τὰ ἀλλότρια. Οὐκ ἔστι δὲ αὕτη ἡ χαρὰ ἐναντία τῷ
πένθει ἐκείνῳ· ἀλλὰ γὰρ ἀπ' ἐκείνου τοῦ πένθους καὶ αὕτη τίκτε-
20 ται· ὁ γὰρ πενθῶν τὰ ἑαυτοῦ κακά, καὶ ἐξομολογούμενος, χαίρει.
Ἄλλως δὲ, ἔνεστι πενθεῖν μὲν ὑπὲρ τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων,
χαίρειν δὲ ἐπὶ τῷ Χριστῷ. Ἐπειδὴ οὖν συνεθλίβοντο δι' ὧν ἔπα-
σχον («Ἐχαρίσθη γὰρ ὑμῖν», φησὶν, «οὐ μόνον, τὸ εἰς αὐτὸν
πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν»), διὰ τοῦτο λέγει,
25 «Ἐν Κυρίῳ χαίρετε». Ταῦτα γὰρ οὐδὲν ἐστίν, ἢ ὅτι Τοιοῦτον
ἐπιδείκνυσθε βίον, ὥστε χαίρειν. Ὅταν τοίνυν τὰ κατὰ Θεὸν ὑμῖν
μὴ ἦ ἐμπεποδισμένα, χαίρετε. Ἡ τοίνυν τοῦτό φησιν, ἢ τό, «ἐν»,

1. Ματθ. 5, 4· Λουκᾶ 6, 25

2. Φιλίπ. 1, 29

ΟΜΙΛΙΑ ΙΔ΄

(Φιλιπ. 4,4 –9)

«Χαίρετε πάντοτε τῆ χαρὰ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔνωσί μας μὲ τὸν Κύριο· πάλι θὰ εἰπῶ, χαίρετε. Ἡ ἐπιείκειά σας ἄς γίνῃ γνωστὴ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Κύριος πλησιάζει νὰ ἔλθῃ· μὴ φροντίζετε τίποτε, ἀλλὰ γιὰ τὸ καθετὶ γνωρίζετε τὰ αἰτήματά σας στὸν Θεὸ μὲ προσευχὲς καὶ εὐχαριστήριες δεήσεις, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ὑπεράνω κάθε νοῦ, θὰ φρουρήσῃ τὶς καρδιές σας καὶ τὶς σκέψεις σας ἐφόσον μένετε ἔνωμένοι μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό».

1. «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πενθοῦν», καὶ «Ἀλλοίμονο σὲ αὐτοὺς ποὺ γελοῦν», λέγει ὁ Χριστός¹. Γιατὶ λοιπὸν λέγει ὁ Παῦλος, «Χαίρετε πάντοτε τῆ χαρὰ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔνωσί μας μὲ τὸν Κύριο»; Δὲν ἔρχεται σὲ ἀντίθεσι πρὸς τὸν Χριστό· μὴ γένοιτο νὰ εἰποῦμε κάτι τέτοιο. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶπε, «Ἀλλοίμονο σὲ αὐτοὺς ποὺ γελοῦν», ὑπονοώντας τὸ γέλιο τοῦ κόσμου τούτου, τὸ γέλιο ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς παρουσίας ζωῆς, καὶ ἐμακάρισε αὐτοὺς ποὺ πενθοῦν, ὄχι αὐτοὺς ποὺ πενθοῦν ἀπλῶς τὴν ἀπώλεια τῶν ἰδικῶν τους, ἀλλὰ αὐτοὺς ποὺ συγκινοῦνται ὑπερβολικὰ καὶ πενθοῦν τὰ ἰδικά τους κακά, αὐτοὺς ποὺ σκέπτονται τὰ ἰδικά τους ἁμαρτήματα ἢ καὶ τὰ ξένα. Δὲν εἶναι ἡ χαρὰ αὕτη ἀντίθετος πρὸς τὸ πένθος ἐκεῖνο, ἀλλὰ καὶ αὕτη προέρχεται ἀπ' ἐκεῖνο, γιατί αὐτὸς ποὺ πενθεῖ τὰ ἰδικά του κακά καὶ ἐξομολογεῖται, χαίρεται. Ἄλλωστε εἶναι δυνατὸ νὰ πενθοῦμε γιὰ τὰ ἰδικά μας ἁμαρτήματα καὶ νὰ χαιρώμασθε γιὰ τὸν Χριστό. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐστενοχωροῦντο γιὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔπασχαν («Γιατὶ σὲ σᾶς ἐδόθηκε σὰν χάρις», λέγει, «ὄχι μόνο τὸ νὰ πιστεύετε στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάσχετε ὑπὲρ αὐτοῦ»²), γι' αὐτὸ λέγει, «Χαίρετε τῆ χαρὰ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔνωσί μας μὲ τὸν Κύριο». Αὐτὰ δὲν σημαίνουν τίποτε ἄλλο, παρά, Νὰ κάνετε τέτοια ζωὴ, ὥστε νὰ χαίρετε. Ὅταν λοιπὸν οἱ ὑποχρεώσεις σας πρὸς τὸν Θεὸ δὲν ἐμποδίζονται, χαίρετε. Ἡ λοιπὸν αὐτὸ ἐννοεῖ, ἢ τὸ «ἐν» τίθεται

ἀντὶ τοῦ, «σύν», ἐστίν, ὡσεὶ ἔλεγε· Χαίrete σὺν Κυρίῳ πάντοτε.

«Πάλιν ἐρῶ, Χαίrete». Τοῦτο θαρσύνοντός ἐστι καὶ δεικνύν-
 τος, ὅτι ὁ ἐν Θεῷ ὢν, ἀεὶ χαίρει· κἂν τε θλίβηται, κἂν ὀτιοῦν
 πάσχῃ, ἀεὶ χαίρει ὁ τοιοῦτος. Ἄκουσον γὰρ περὶ τῶν ἀποστόλων
 5 τοῦ Λουκᾶ λέγοντος, ὅτι «Ἐπέστρεφον ἀπὸ προσώπου τοῦ συν-
 εδρίου χαίροντες, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ
 μαστιγωθῆναι». Εἰ μάστιγες καὶ δεσμά, ἃ πάντων εἶναι δοκεῖ
 λυπηρότερα, χαρὰν τίκει, τί τῶν ἄλλων δυνήσεται ἐμποιῆσαι
 λύπην ἡμῖν; «Πάλιν ἐρῶ, Χαίrete». Καλῶς τὸν λόγον ἐδιπλασί-
 10 ασεν. Ἐπειδὴ γὰρ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις λύπην ἔτικτε, διὰ τοῦ
 διπλασιασμοῦ δείκνυσιν, ὅτι πάντως δεῖ χαίρειν.

«Τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω πᾶσιν ἀνθρώποις». Εἶπεν ἀνω-
 τέρῳ, «Ἵν ὁ Θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν», καὶ
 ὅτι τὰ ἐπίγεια φρονοῦσιν. Ἐπεὶ οὖν εἰκὸς αὐτοῦς πρὸς τοὺς
 15 πονηροὺς ἀπεχθῶς διακεῖσθαι, παραινεῖ τοίνυν αὐτοῖς μηδὲν
 ἔχειν πρὸς ἐκείνους κοινόν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς αὐτοῖς κεχρη-
 σθαι ἐπιεικειᾶς, οὐ μὴν τοῖς ἀδελφοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 ἐχθροῖς καὶ τοῖς ἐναντίοις. «Ὁ Κύριος ἐγγύς, μηδὲν μεριμνᾶτε.
 «Τίνος γάρ, εἶπέ μοι, ἀλύετε; ὅτι ἀνθίστανται; ὅτι ὀρᾶτε τρυφῶν-
 20 τας αὐτοῦς; «Μηδὲν μεριμνᾶτε». Ἦδη ἡ κρίσις ἐφέστηκεν· οὐκ
 εἰς μακρὰν δώσουσι λόγον τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς. Ἄλλ' ὑμεῖς
 ἐν θλίψει, ἐκεῖνοι δὲ ἐν τρυφαίς; Ἄλλ' ἤδη ταῦτα λήψεται τέλος.
 Ἄλλ' ἐπιβουλεύουσι, καὶ ἀπειλοῦσιν; Ἄλλ' οὐκ εἰς τέλος αὐτοῖς
 ταῦτα προχωρήσει· ἤδη ἐφέστηκεν ἡ κρίσις, ὅτε τὰναντία ἔσται.
 25 «Μηδὲν μεριμνᾶτε»· ἤδη τὰ τῆς ἀνταποδόσεως ἐφέστηκε. Κἂν
 ἐπιεικῶς προσενεχθῆτε τοῖς τὰ δεινὰ ὑμᾶς διατεθειτοῖς, κἂν πε-
 νία, κἂν θάνατος, κἂν ὀτιοῦν ἄλλο δεινὸν ἦ, πάντα οἰχήσεται.

«Μηδὲν μεριμνᾶτε· ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει
 μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωρίζεσθω πρὸς τὸν Θε-
 30 ὄν». Μία μὲν οὖν ἐκείνη παραμυθία, τό, «Ὁ Κύριος ἐγγύς», καὶ
 ἐκεῖνο, τὸ «Ἔσομαι μεθ' ὑμῶν πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συν-
 τελείας τοῦ αἰῶνος». Ἴδοὺ καὶ ἄλλη παραμυθία, καὶ λύπης καὶ

3. Πράξ. 5, 41

4. Φιλιπ. 3, 19

5. Ματθ. 28, 20

στή θέσι τοῦ «σύν», σάν νά ἔλεγε· Χαίρετε μὲ τῆ βοήθεια τοῦ Κυρίου πάντοτε.

«Πάλι θὰ εἰπῶ, Χαίρετε». Τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικὸ ἀνθρώπου ποῦ ἔχει θάρρος καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸν Θεό, πάντοτε χαίρει· εἴτε στενοχωρεῖται, εἴτε πάσχει ὁ,τιδήποτε, πάντοτε χαίρει αὐτός. Ἦκουσε γιὰ τοὺς ἀποστόλους τὸν Λουκᾶ ποῦ λέγει, ὅτι «Ἐφυγαν ἀπὸ τὸ συνέδριο μὲ χαρά, γιατί ἀξιώθηκαν νά μαστιγωθοῦν χάριν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ»³. Ἐάν οἱ μαστιγώσεις καὶ τὰ δεσμὰ, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι προκαλοῦν τὴν πιὸ μεγάλη λύπη, προξενοῦν χαρά, ποιό ἀπὸ τὰ ἄλλα θὰ μπορέση νά μᾶς προκαλέση λύπη; «Πάλι θὰ εἰπῶ, Χαίρετε». Καλῶς ἐπανελάβε τὸ λόγο δύο φορές. Γιατὶ ἐπειδὴ ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐπροκαλοῦσε λύπη, ἐπαναλαμβάνοντας δείχνει ὅτι ὅπωςδήποτε πρέπει νά χαίρουν.

«Ἡ ἐπιείκειά σας ἄς γίνῃ γνωστὴ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους». Εἶπες παραπάνω, «Λατρεύουν σάν Θεὸ τὴν κοιλιά τους καὶ δόξα τους θεωροῦν τίς πράξεις ποῦ φέρουν ἐντροπή», καὶ ὅτι ἔχουν φρονήματα ἐπίγεια⁴. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν φυσικό νά ἀπεχθάνωνται αὐτοὶ τοὺς πονηροὺς, τοὺς συμβουλεύει νά μὴ ἔχουν τίποτε κοινὸ μὲ ἐκείνους, ἀλλὰ νά συμπεριφέρονται μὲ πολλὴ ἐπιείκεια, ὄχι ὁμως πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς μόνο, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἀντιπάλους. «Ὁ Κύριος πλησιάζει νά ἔλθῃ, μὴ φροντίζετε γιὰ τίποτε». Γιὰ ποιὸ λόγο λοιπὸν, εἶπέ μου, ἀδημονεῖτε; γιατί ἀντιστέκεσθε; μήπως γιατί βλέπετε νά ζοῦν μὲ ἀπολαύσεις αὐτοί; «Γιὰ τίποτε μὴ φροντίζετε». Ἦδη ἐπλησίασε ἡ κρίσις, σύντομα θὰ δώσουν λόγο γιὰ τὰ ἔργα τους. Ἄλλὰ ἐσεῖς θὰ ζητε μέσα σὲ θλίψεις καὶ ἐκεῖνοι σὲ ἀπολαύσεις; Ἦδη ὁμως αὐτὰ θὰ λάβουν τέλος. Μήπως σᾶς ἐπιβουλεύονται καὶ σᾶς ἀπειλοῦν; Ὅμως αὐτὰ δὲν θὰ προχωρήσουν μέχρι τέλος. Ἦδη ἐπλησίασε ἡ κρίσις, ὅποτε θὰ συμβοῦν τὰ ἀντίθετα. «Γιὰ τίποτε μὴ φροντίζετε». Ἐπλησίασε ἤδη ὁ καιρὸς τῆς ἀνταποδόσεως. Εἴτε φερθῆτε μὲ ἐπιείκεια σ' ἐκείνους ποῦ σᾶς προκαλοῦν τὰ κακὰ, εἴτε ἡ πενία, εἴτε ὁ θάνατος, εἴτε ὁ,τιδήποτε ἄλλο κακὸ ὑπάρχει, τὰ πάντα θὰ ἀπέλθουν.

«Μὴ φροντίζετε γιὰ τίποτε, ἀλλὰ γιὰ τὸ καθετὶ γνωρίζετε τὰ αἰτήματά σας στὸν Θεὸ μὲ τὴν προσευχὴ καὶ τὴν εὐχαριστήριον δέησι». Μία λοιπὸν ἐκείνη ἡ προτροπὴ, δηλαδὴ τὸ «Ὁ Κύριος πλησιάζει νά ἔλθῃ», καὶ ἐκεῖνο τό, «Θὰ εἶμαι μαζί σας ὅλες τίς ἡμέρες μέχρι τῆ συντέλεια τοῦ αἰῶνος»⁵. Ἴδου καὶ ἄλλη προτροπὴ

περιστάσεως καὶ πάντων τῶν ἀνιαρῶν λυτήριον φάρμακον. Ποῖον δὴ τοῦτο; Τὸ εὐχεσθαι, τὸ ἐν παντὶ εὐχαριστεῖν. Ὡστε τὰς εὐχὰς οὐ μόνον αἴτησιν εἶναι βούλεται, ἀλλὰ καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ ὧν ἔχομεν. Πῶς γὰρ αἰτήσῃ τις τὰ μέλλοντα, ὃ τῶν προτέ-
 5 ρων χάριν οὐκ εἰδώς; «Ἄλλ' ἐν παντί», φησί, τουτέστι, πράγματι, «τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει». Ὡστε ὑπὲρ ἀπάντων εὐχαριστεῖν δεῖ, καὶ τῶν δοκούντων εἶναι λυπηρῶν· τοῦτο γὰρ ὄντως εὐχαρί-
 10 στου. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖ· τοῦτο δὲ ἀπὸ ψυχῆς γίνεται εὐγνώμονος, καὶ σφόδρα διακειμένης πρὸς τὸν Θεόν. Ταύτας ἐπιγινώσκει τὰς εὐχὰς ὁ Θεός, τὰς δὲ ἄλλας οὐκ οἶδεν. Οὐκοῦν τοιαῦτα εὐχεσθε, ὥστε ἐπιγινώσκεσθαι. Πάντα γὰρ ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος οἰκονομεῖ, κἂν ἡμεῖς μὴ εἰ-
 δῶμεν. Καὶ τοῦτο τοῦ σφόδρα συμφέρειν ἡμῖν ἐστὶ τεκμήριον, τὸ ἡμᾶς μὴ εἰδέναί. «Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα
 15 νοῦν φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Τί ἐστὶ τοῦτο; Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, φησὶν, ἦν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εἰργάσατο, πάντα νοῦν ὑπερέχει. Τίς γὰρ ἂν προσεδόκησε, τίς δὲ ἂν ἤλπισε τοσαῦτα ἔσεσθαι ἀγαθὰ; Ἄπασαν ἀνθρωπίνην ὑπερβαίνει διάνοιαν, οὐχὶ λόγον μόνον·
 20 ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν, ὑπὲρ τῶν μισούντων αὐτόν, ὑπὲρ τῶν ἀπο-
 στρεφομένων, ὑπὲρ τούτων τὸν Υἱὸν ἐκδοῦναι τὸν μονογενῆ οὐ παρητήσατο, ὥστε εἰρήνην ποιῆσαι πρὸς ἡμᾶς. Αὕτη δὴ οὖν ἡ εἰρήνη, τουτέστιν, ἡ καταλλαγή, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, «φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν καὶ τὰ νοήματα ὑμῶν».

25 2. Τοῦτο διδασκάλου, μὴ μόνον παραινεῖν, ἀλλὰ καὶ εὐχε-
 σθαι, καὶ διὰ δεήσεως βοηθεῖν, ὥστε μήτε ὑπὸ πειρασμῶν κατα-
 βαπτίζεσθαι, μήτε ὑπὸ ἀπάτης περιφέρεσθαι· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· Ὁ
 ρυσάμενος ὑμᾶς οὕτως, ὡς οὐδὲ νοῦς καταλαβεῖν δύναται, αὐ-
 τὸς ὑμᾶς διαφυλάξειε, καὶ ἀσφαλίσαιτο, ὥστε μηδὲν παθεῖν. Ἡ
 30 οὖν τοῦτο δηλοῖ, ἡ ὅτι ἡ εἰρήνη, ἦν φησὶν ὁ Χριστός, «Εἰρήνην
 ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν», αὕτη φρουρήσει
 ὑμᾶς. Ἡ γὰρ εἰρήνη ὑπερέχει πάντα νοῦν ἀνθρώπινον. Εἰ δὲ
 λέγεις, πῶς; ἄκουε· Ὅταν λέγῃ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς εἰρηνεύειν,

πού ως φάρμακο ανακουφίζει και τὴ λύπη και τὶς περιστάσεις και ὅλα τὰ δυσάρεστα πράγματα. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι αὐτὸ; Ἡ προσευχή, ἡ εὐχαριστία γιὰ τὸ καθετὶ. Ὡστε οἱ προσευχῆς δὲν θέλει νὰ εἶναι μόνο αἰτήματα, ἀλλὰ και εὐχαριστίες γιὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔχομε. Γιατὶ πῶς θὰ ζητήση κανεὶς τὰ μέλλοντα χωρὶς νὰ ἀναγνωρίζη εὐγνωμοσύνη γιὰ τὰ προηγούμενα; «Ἄλλὰ γιὰ τὸ καθετὶ», πράγμα, λέγει, «μὲ τὴν προσευχή και τὴ δέησι». Συνεπῶς πρέπει νὰ εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλα και γιὰ ἐκεῖνα πού νομίζονται ὅτι προκαλοῦν λύπη. Αὐτὸ πράγματι εἶναι χαρακτηριστικὸ εὐγνώμονος ἀνθρώπου. Γιατὶ ἐκεῖνο βέβαια τὸ ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων, αὐτὸ ὅμως προέρχεται ἀπὸ ψυχὴ πού εἶναι εὐγνώμων και εὐρίσκεται σὲ στενὴ σχέσι μὲ τὸν Θεὸ. Αὐτὲς τὶς προσευχῆς ἀναγνωρίζει ὁ Θεὸς και τὶς ἄλλες δὲν γνωρίζει. Λοιπὸν ἔτσι νὰ προσεύχεσθε, ὥστε νὰ ἀναγνωρίζωνται οἱ προσευχῆς σας. Γιατὶ τὰ πάντα κατευθύνει πρὸς τὸ συμφέρον μας, ἔστω και ἂν ἐμεῖς δὲν γνωρίζωμε. Και τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις τοῦ ὅτι μᾶς συμφέρει πολὺ, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ γνωρίζωμε ἐμεῖς. «Και ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ πού εἶναι ὑπεράνω κάθε νοῦ θὰ φρουρήση τὶς καρδιές σας και τὶς σκέψεις σας, ἐφόσον μένετε ἐνωμένοι μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό». – Τί σημαίνει αὐτὸ; Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, λέγει, τὴν ὁποῖα ἔφερε στοὺς ἀνθρώπους; ὑπερέχει κάθε νοῦ. Ποιὸς λοιπὸν θὰ ἐπερίμενε και ποιὸς θὰ ἠλπιζε ὅτι θὰ ὑπάρξουν τὸσα ἀγαθὰ; Ὑπερβαίνει κάθε ἀνθρώπινο νοῦ, ὄχι μόνο λόγος. Γιὰ ὄφελος τῶν ἐχθρῶν του, γιὰ ὄφελος ἐκείνων πού τὸν μισοῦν, ἐκείνων πού τὸν ἀποστρέφονται, γιὰ χάρι αὐτῶν δὲν ἀπέφυγε νὰ παραδώση τὸν μονογενῆ Υἱὸ του, προκειμένου νὰ συνάψῃ εἰρήνη μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ εἰρήνη, δηλαδὴ ἡ συμφιλίωσις, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ «θὰ φρουρήση τὶς καρδιές σας και τὶς σκέψεις σας».

2. Τοῦτο ἀρμόζει στὸ διδάσκαλο, ὄχι μόνο νὰ δίνῃ παραινήσεις, ἀλλὰ και νὰ προσεύχεται και μὲ δεήσεις νὰ βοηθῇ, ὥστε οὔτε ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς νὰ καταβαλώμασθε, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀπάτη νὰ περιφρώμασθε ἐδῶ και ἐκεῖ. Ὡσὰν νὰ ἔλεγε: Ἐκεῖνος πού σᾶς ἔσωσε μὲ τέτοιο τρόπο, πού ὁ νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ κατανοήση, αὐτὸς θὰ σᾶς διαφυλάξῃ και θὰ σᾶς ἀσφαλίσῃ, ὥστε νὰ μὴ πάθετε τίποτε. Ἡ λοιπὸν αὐτὸ σημαίνει, ἢ ὅτι ἡ εἰρήνη, τὴν ὁποῖα λέγει ὁ Χριστός, «Εἰρήνη σᾶς ἀφήνω, τὴν εἰρήνη τὴν ἰδικὴ μου σᾶς δίνω»⁶, αὐτὴ θὰ σᾶς φρουρήσῃ. Ἡ εἰρήνη λοιπὸν ὑπερέχει κάθε ἀνθρώπινο νοῦ. Και ἐὰν ἐρωτᾶς, μὲ ποιὸ τρόπο; ἄκουε. Ὄταν παραγγέλλῃ νὰ εἰρη-

πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας, πρὸς τοὺς ἐκπεπολεμωμένους καὶ ἀπε-
 χθῶς πρὸς ἡμᾶς ἔχοντας, πῶς οὐχ ὑπὲρ νοῦν ἐστὶν ἀνθρώπινον
 τοῦτο; Μᾶλλον δὲ τὸ πρότερον ἴδωμεν. «Ἡ εἰρήνη ὑπερέχει
 πάντα νοῦν». Εἰ ἡ εἰρήνη, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸς ὁ Θεός, ὁ τὴν
 5 εἰρήνην δούς, πάντα νοῦν, οὐ τὸν ἡμέτερον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν
 τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων. Τί δέ ἐστὶν, «Ἐν Χριστῷ
 Ἰησοῦ»; Ἐν αὐτῷ φυλάξει, φησὶν, ὥστε μένειν, καὶ μὴ ἐκπεσεῖν
 αὐτοῦ τῆς πίστεως, «Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶ σεμνά, ὅσα
 ἀληθῆ, ὅσα δίκαια». Τί ἐστὶ, «Τὸ λοιπόν»; Ἀντὶ τοῦ, Πάντα ἡμῖν
 10 εἴρηται. Ἐπειγομένου τὸ ρῆμά ἐστι, καὶ οὐδὲν κοινὸν ἔχοντος
 πρὸς τὰ παρόντα. «Λοιπόν, ἀδελφοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σε-
 μνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλή, ὅσα εὐφημα, εἴ τις
 ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε· ἃ καὶ ἐμάθετε, καὶ
 παρελάβετε, καὶ ἠκούσατε, καὶ εἶδετε ἐν ἐμοί».

15 Τί ἐστὶν, «Ὅσα προσφιλή»; Προσφιλή τοῖς πιστοῖς, προσφιλή
 τῷ Θεῷ. «Ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ». Ταῦτα γὰρ ὄντως ἀληθῆ, ἡ ἀρετὴ·
 ψεῦδος δὲ ἡ κακία· καὶ γὰρ ἡ ἡδονὴ αὐτῆς ψεῦδος, καὶ ἡ δόξα
 αὐτῆς ψεῦδος, καὶ πάντα τὰ τοῦ κόσμου ψεῦδος. «Ὅσα ἀγνά»,
 πρὸς τό, «Τὰ ἐπίγεια φρονοῦντας». «Ὅσα σεμνά», πρὸς τό, «Ἦν
 20 ὁ Θεὸς ἡ κοιλία». «Ὅσα δίκαια, ὅσα εὐφημα», ταῦτά ἐστι, φησὶν.
 «Εἴ τις ἀρετὴ, καὶ εἴ τις ἔπαινος». Ἐνταῦθα βούλεται αὐτοὺς καὶ
 τῶν πρὸς ἀνθρώπους προνοεῖν. «Ταῦτα λογίζεσθε», φησὶν.
 Ὅρᾳς ὅτι πᾶσαν ἔννοιαν βούλεται ἐξορίσαι πονηρὰν ἐκ τῶν
 ἡμετέρων ψυχῶν; ἀπὸ γὰρ ἐννοιῶν αἱ πράξεις αἱ πονηραὶ γίνον-
 25 ται. «Ἄ καὶ ἐμάθετε καὶ παρελάβετε». Τοῦτο διδασκαλίας ἀρί-
 στης, τὸ ἐν πάσαις ταῖς παραινέσεσιν ἑαυτὸν παρέχειν τύπον,
 καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ φησι, «Καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς»· καὶ πάλιν
 ἐνταῦθα, «Ἄ καὶ ἐμάθετε, καὶ παρελάβετε», τουτέστιν, ἐδιδά-
 χθητε· «καὶ ἠκούσατε, καὶ εἶδετε ἐν ἐμοί», καὶ ρημάτων ἕνεκεν,
 30 καὶ πράξεων, καὶ ἀναστροφῆς. Ὅρᾳς ὅτι μέχρι παντὸς πράγμα-

νεύωμε πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μας, πρὸς ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀδικοῦν, πρὸς ἐκείνους ποὺ μᾶς ἔχουν πολεμήσει καὶ ποὺ μᾶς συμπεριφέρονται μὲ ἀπέχθεια, πῶς δὲν εἶναι αὐτὸ ὑπεράνω τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ; Καλύτερα ὅμως ἄς ἐξετάσωμε τὸ πρῶτο· «Ἡ εἰρήνη εἶναι ὑπεράνω κάθε νοῦ». Ἐὰν ὅμως ἡ εἰρήνη ὑπερέχη, κατὰ πολὺ περισσότερο ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δίνει τὴν εἰρήνην, ὑπερέχει κάθε νοῦ, ὄχι μόνο τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Καὶ τί σημαίνει «Ἐνωμένοι μέ τὸν Ἰησοῦ Χριστό»; Μὲ αὐτὸν θὰ προφυλάξῃ, λέγει, ὥστε νὰ μένη κανεὶς σταθερὸς στὴν πίστι καὶ νὰ μὴ ἐκπέσῃ ἀπὸ αὐτήν. «Ἐκεῖνο ποὺ ἀπομένει, ἀδελφοί μου, ὅσα εἶναι σεμνά, ὅσα εἶναι ἀληθινά, ὅσα εἶναι δίκαια». Τί σημαίνει τὸ «Ἐκεῖνο ποὺ ἀπομένει»; Ἀντὶ τοῦ, Τὰ πάντα ἔχουν λεχθῆ σὲ σᾶς. Ἡ λέξις σημαίνει ὅτι εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ γίνῃ κάτι καὶ δὲν ἔχει καμμία σχέσι πρὸς τὰ παρόντα. «Ἐκεῖνο ποὺ ἀπομένει, ἀδελφοί μου, ὅσα εἶναι ἀληθινά, ὅσα εἶναι σεμνά, ὅσα εἶναι δίκαια, ὅσα εἶναι ἀγνά, ὅσα εἶναι προσφιλῆ, ὅσα ἔχουν καλὴ φήμη, ὅποιαδήποτε ἀρετὴ καὶ ὅποιοδήποτε ἔπαινο, αὐτὰ νὰ συλλογίζεσθε· αὐτὰ ποὺ ἐμάθατε καὶ παρελάβετε καὶ τὰ ἠκούσατε καὶ τὰ εἶδατε σὲ ὅλη τὴ συμπεριφορὰ μου».

Τί σημαίνει «Ὅσα προσφιλῆ»; Προσφιλῆ στοὺς πιστοὺς, προσφιλῆ στὸν Θεό. «Ὅσα εἶναι ἀληθινά». Γιατὶ πράγματι αὐτὰ εἶναι ἀληθινά, ἡ ἀρετὴ, καὶ ψέμα εἶναι ἡ κακία, γιατί καὶ ἡ ἡδονὴ αὐτῆς εἶναι ψέμα καὶ ἡ δόξα τῆς ψέμα καὶ ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου εἶναι ψέμα. «Ὅσα εἶναι ἀγνά», ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ, «Ἐχουν φρονήματα γήινα». «Ὅσα εἶναι σεμνά», ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ, «Λατρεύουν σὰν Θεό τους τὴν κοιλία». «Ὅσα εἶναι δίκαια, ὅσα ἔχουν καλὴ φήμη», αὐτὰ εἶναι, λέγει. «Ὅποιαδήποτε ἀρετὴ καὶ ὅποιοσδήποτε ἔπαινος». Ἐδῶ θέλει νὰ φροντίζουν αὐτοὶ καὶ γιὰ τὶς σχέσεις τους πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. «Αὐτὰ νὰ συλλογίζεσθε», λέγει. Βλέπεις ὅτι θέλει νὰ ἀπομακρύνῃ κάθε πονηρὴ σκέψι ἀπὸ τὶς ἰδικές μας ψυχές; Γιατὶ ἀπὸ τὶς σκέψεις γίνονται οἱ πονηρές πράξεις. «Αὐτὰ ποὺ ἐμάθατε καὶ παρελάβετε». Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἀρίστης διδασκαλίας, τὸ νὰ παρέχῃ δηλαδὴ σὲ ὅλες τὶς παραινέσεις τὸν ἑαυτὸ του ὡς παράδειγμα, ὅπως καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς ἐπιστολῆς λέγει, «Καθὼς ἔχετε ἐμᾶς σὰν παράδειγμα»⁷. Καὶ πάλιν ἐδῶ λέγει, «Αὐτὰ ποὺ ἐμάθατε καὶ παρελάβετε», δηλαδή, ἐδιδάχθηκατε, «καὶ ἠκούσατε καὶ εἶδατε σ' ἐμένα», καὶ στὰ λόγια καὶ στὶς πράξεις καὶ στὴ συμπεριφορὰ μου. Βλέπεις ὅτι γιὰ κάθε πρᾶγμα

τος ταῦτα διατάπτεται; Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐνῆν ἀκριβολογεῖσθαι περὶ πάντων, καὶ εἰσόδων καὶ ἐξόδων, καὶ ῥήματος καὶ σχήματος καὶ συνουσίας (πάντων γὰρ τούτων χρὴ προνοεῖν τὸν Χριστιανόν), συντόμως εἶπε καὶ ὡς ἐν κεφαλαίῳ, «Ἐν ἐμοὶ ἠκούσατε 5 καὶ εἶδετε»· τουτέστι, παρ' ἐμοί· ὡσεὶ ἔλεγε· Καὶ διὰ τῶν ἔργων, καὶ διὰ τῶν ῥημάτων ὑμᾶς ἀνήγαγον. «Ταῦτα πράσσετε»· μὴ λέγετε μόνον, ἀλλὰ καὶ πράττετε.

«Καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ὑμῶν». Τουτέστιν, ἐὰν οὕτω φυλάττητε ταῦτα, καὶ πρὸς ἀλλήλους εἰρηνεύητε, ἐν γα- 10 λήνῃ ἔσεσθε, ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ· οὐδὲν πείσεσθε λυπηρὸν, οὐδὲ τῶν ἀβουλήτων. Ὅταν γὰρ ἡμεῖς εἰρηνεύωμεν πρὸς αὐτὸν, εἰρηνεύομεν δὲ διὰ τῆς ἀρετῆς, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸς μεθ' ἡμῶν ἔσται. Ὁ γὰρ οὕτως ἡμᾶς ἀγαπήσας, ὡς καὶ μὴ βουλομένους προσίεσθαι, ἂν ἴδῃ προστρέχοντας, οὐ πολλῶ πλεον αὐτὸς ἐπι- 15 δείξεται τὴν φιλίαν; Οὐδὲν οὕτως ἐχθρὸν τῆς ἡμετέρας φύσεως, ὡς κακία. Πῶς δὲ ἐχθρὸν ἡμῶν ἢ κακία, καὶ φίλον ἢ ἀρετὴ, πολλαχόθεν δῆλον· καὶ, εἰ βούλεσθε, σκοπήσωμεν τοῦτο πρῶτον ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἐνός, τῆς πορνείας· Ἡ πορνεία ἐπονειδί- 20 στοὺς καθίστησι, πένητας, καταγελάστους, εὐκαταφρονήτους πρὸς πάντας, ταῦτα διατιθεῖσα, ἅπερ ἐχθρῶν ἐστὶ διατιθέναι· πολλάκις δὲ καὶ νόσοις καὶ κινδύνοις περιέβαλεν αὕτη· πολλοὶ δὲ ὑπὲρ τῶν πορνῶν ἀπώλοντο, καὶ τραύματα ἔλαβον. Εἰ δὲ τὸ πορνεύειν ταῦτα προξενεῖ, τὸ μοιχεύειν πολλῶ μᾶλλον. Ἄρα οὖν καὶ ἐλεημοσύνη οὕτως; Οὐδαμῶς· ἀλλ' ὡς μήτηρ φιλόστορ- 25 γος ἐν κοσμιότητι πολλῇ τὸ παιδίον καθίστησιν, ἐν εὐταξίᾳ, ἐν χρηστῇ δόξῃ, περὶ τὴν τῶν ἀναγκαίων ποιεῖ σχολάζειν διατριβὴν, οὐκ ἀφήσιν ἡμᾶς, οὐδὲ ἀπάγει τῶν ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν συνετωτέραν ἐργάζεται. Οὐδὲν γὰρ πορνῶν ἀσυνετώτε- 30 ρον.

Ἄλλὰ τί; βούλει τὴν πλεονεξίαν ἰδεῖν; Καὶ αὕτη, ἅπερ ἂν ἐχθρὸς ἡμᾶς διέθηκε, διατίθῃσι. Πῶς; Μισεῖσθαι καὶ αὕτη ποιεῖ παρὰ πάντων· πάντας ἡμῶν κατεύχεσθαι παρασκευάζει, καὶ τοὺς ἡδικημένους, καὶ τοὺς οὐκ ἡδικημένους, ἐκείνοις μὲν συναλ- 35 γοῦντας, ὑπὲρ δὲ ἑαυτῶν δεδοικότας· ὡς ἐχθροὺς κοινούς πάν- τες ὀρώσιν, ὡς θηρία, ὡς δαίμονας· μυρία πανταχοῦ κατηγορίαί, ἐπιβουλαί, φθόνοι, ἅπερ ἐστὶν ἐχθρῶν. Ἡ δὲ δικαιοσύνη τοῦ- ναντίον, πάντας φίλους, πάντας συνήθεις, πάντας εὐνοϊκῶς δια-

καθορίζει αυτά; Ἐφοῦ λοιπὸν δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ ἀκριβολογῆ γιὰ ὅλα, καὶ γιὰ τὰ εἰσερχόμενα καὶ γιὰ τὰ ἐξερχόμενα καὶ γιὰ τὸ λόγο καὶ γιὰ τὴν ἔκφρασι καὶ τὴ συναναστροφή (γιατὶ ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ φροντίζῃ γιὰ ὅλα αὐτὰ), εἶπες σύντομα καὶ περιληπτικά, «Σ' ἐμένα ἠκούσατε καὶ εἶδατε», δηλαδὴ, πλησίον σ' ἐμένα. Σὰν νὰ ἔλεγε· «Αὐτὰ νὰ πράττετε». Νὰ μὴ λέγετε μόνο, ἀλλὰ καὶ νὰ πράττετε.

Καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης θὰ εἶναι μαζί σας». Δηλαδὴ, ἐάν φυλάσσετε ἔτσι αὐτὰ καὶ ἔχετε εἰρήνη μεταξύ σας, θὰ ζητῆτε μὲ γαλήνη καὶ ἀσφάλεια μεγάλη, δὲν θὰ πάθετε τίποτε τὸ θλιβερὸ οὔτε τὸ ἀνεπιθύμητο. Γιατὶ ὅταν ἐμεῖς εἰρηνεύωμε πρὸς αὐτόν (καὶ εἰρηνεύωμε μὲ τὴν ἀρετὴ), πολὺ περισσότερο θὰ εἶναι αὐτὸς μαζί μας. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ μᾶς ἠγάπησε τόσο πολὺ, ὥστε καὶ χωρὶς νὰ θέλωμε μᾶς δέχεται, ἂν μᾶς ἰδῆ νὰ σπεύδωμε πρὸς αὐτόν, δὲν θὰ ἐπιδείξῃ πῶς μεγάλη φιλία; Στὴ φύσι τοῦ ἀνθρώπου τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἐχθρικό, ὅσο ἡ κακία. Πῶς ὅμως ἡ κακία εἶναι ἐχθρὸς μας καὶ φίλος ἢ ἀρετὴ εἶναι φανερὸ ἀπὸ πολλά σημεῖα. Καί, ἐάν θέλετε, ἄς ἐξετάσωμε αὐτὸ πρῶτα ἀπὸ ἓνα ἀντίθετο, τὴν πορνεία. Ἡ πορνεία κάνει τοὺς ἀνθρώπους αἰσχροὺς, πτωχοὺς, γελοίους, περιφρονημένους ἀπὸ ὅλους, ἀφοῦ μεταχειρίζεται αὐτὰ ποῦ εἶναι χαρακτηριστικὸ νὰ μεταχειρίζονται οἱ ἐχθροί. Πολλὰς φορὰς ἐπροξένησε αὐτὴ καὶ νοσήματα καὶ κινδύνους· καὶ πολλοὶ ἐχάθηκαν καὶ ἐτραυματίσθηκαν γιὰ τὶς πόρνες. Ἐάν ὅμως ἡ πορνεία προξενῆ αὐτὰ, ἢ μοιχεία πολὺ περισσότερο. Μήπως καὶ ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἔτσι; Καθόλου· ἀλλὰ ὡς φιλόστοργος μητέρα ὁδηγεῖ τὸ παιδί της σὲ κοσμιότητα πολλή, σὲ πειθαρχία, σὲ δόξα ἀγαθὴ, τὸ κάνει νὰ καταγίνεται σὲ διασκεδάσεις ἀναγκαῖες δὲν μᾶς ἐγκαταλείπει, οὔτε ἀπομακρύνει τὰ ἀναγκαῖα, ἀλλὰ καθιστᾷ καὶ τὴν ψυχὴν περισσότερο συνετή. Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι περισσότερο χωρὶς σύνεσι ἀπὸ τὶς πόρνες.

Μήπως ὅμως θέλετε νὰ ἰδοῦμε τὴν πλεονεξία; Καὶ αὐτὴ μᾶς μεταχειρίζεται, ὅπως θὰ μᾶς ἐμεταχειρίζετο ἐχθρὸς. Πῶς; Μᾶς κάνει μισητοὺς ἀπὸ ὅλους. Μᾶς κάνει ὅλους νὰ καυχώμασθε, καὶ αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀδικηθῆ καὶ αὐτοὺς ποῦ δὲν ἔχουν, σ' ἐκείνους ἐπειδὴ συμπονοῦν, ἀλλὰ φοβοῦνται γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Ὅλοι μᾶς βλέπουν ὡς κοινούς ἐχθροὺς, ὡς θηρία, ὡς δαίμονας· ἀπὸ παντοῦ πολλὰς κατηγορίες, ἐπιβουλές, φθόνοι, πράγματα ποῦ ἀνήκουν στοὺς ἐχθροὺς. Ἀντίθετα ὅμως ἡ δικαιοσύνη ὅλους τοὺς κάνει φίλους, ὅλους οἰκείους, ὅλους τοὺς καθιστᾷ εὐνοϊκοὺς ἀπέναντί

τίθησι πρὸς ἡμᾶς· παρὰ πάντων ὑπὲρ ἡμῶν εὐχαὶ γίνονται. Ἐν ἀσφαλείᾳ πολλῇ ἐντεῦθεν τὰ καθ' ἡμᾶς, οὐδείς κίνδυνος, οὐδεμία ὑποψία, ἀλλὰ καὶ ὁ ὕπνος ἀδεῶς ἐπεισι μετὰ ἀσφαλείας, οὐδεμία φροντίς, οὐδείς κοπετός.

5 3. Ὅρᾳς ὅτι μᾶλλον αὕτη βελτίων; Τί δέ, εἶπέ μοι; τὸ φθονεῖν, ἢ τὸ συνήδεσθαι βέλτιον; Ταῦτα πάντα ἐξετάσωμεν, καὶ εὐρήσομεν, ὅτι ἢ μὲν ἀρετῇ, καθάπερ μήτηρ ὄντως φιλόστοργος, ἐν ἀσφαλείᾳ καθίστησιν, ἢ δὲ κακία ἐν κινδύνοις, πρᾶγμα ἐπισφαλὲς ὑπάρχον καὶ ἐπικίνδυνον. Ἄκουε γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος, «Κραταίωμα Κύριος τῶν φοβουμένων αὐτόν, καὶ ἡ διαθήκη αὐτοῦ τοῦ δηλῶσαι αὐτοῖς». Οὐδένα δέδοικεν ὁ μηδὲν ἑαυτῷ συνειδῶς πονηρόν· οὐδενὶ πάλιν θαρρεῖ ὁ ἐν κακίᾳ ζῶν, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκέτας τρέμει, καὶ μετὰ ὑποψίας ὄρᾳ. Τί δέ λέγω τοὺς οἰκέτας; τοῦ συνειδότος οὐ φέρει τὸ δικαστήριον· οὐχ οἱ ἔξω
10 μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐνδον αὐτόν κόπτουσι λογισμοί, οὐκ ἀφιέντες αὐτόν ἡρεμεῖν. Τί οὖν, φησί; πρὸς ἐπαίνους προσέχοντα δεῖ ζῆν; Οὐκ εἶπε, Πρὸς ἐπαινον ὄρα, ἀλλὰ, Καὶ τὰ ἐπαινετὰ ποίει, μὴ πρὸς ἔπαινον μέντοι. «Ὅσα ἀληθῆ»· ψεῦδος γὰρ ταῦτα. «Ὅσα σεμνά». Τὸ σεμνὸν τῆς ἔξω ἐστὶ δυνάμεως, τὸ δὲ ἀγνόν, τῆς
15 20 ψυχῆς.

Μὴ δίδοτε, φησί, πρόσκομμα, μηδὲ λαβὴν. Ἐπειδὴ εἶπεν, «Ὅσα εὐφημα», ἵνα μὴ νομίσης, ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀπλῶς φησιν, ἐπήγαγεν, «Εἴ τις ἀρετῇ, καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε, ταῦτα πράττετε». Διαπαντός βούλεται ἡμᾶς ἐν τούτοις εἶναι, ταῦτα μεριμνᾶν, ταῦτα ἐννοεῖν. Εἰ γὰρ μέλλοιμεν πρὸ ἑαυτοῦς εἰρηνεύειν, καὶ ὁ Θεὸς ἔσται μεθ' ἡμῶν. Ἄν δὲ πόλεμον ἐγείρωμεν, ὁ τῆς εἰρήνης Θεὸς οὐκ ἔσται μεθ' ἡμῶν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω πολέμιον τῇ ψυχῇ, ὡς κατοικία· καὶ οὐδὲν αὐτὴν ἐν ἀσφαλείᾳ καθίστησι πάλιν, ὡς ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀρετῇ· ὥστε τὰ παρ' ἡμῶν
25 30 ἄρχεσθαι δεῖ, καὶ τότε τὸν Θεὸν ἐπισπασόμεθα. Οὐκ ἔστιν ὁ Θεός, πολέμου καὶ μάχης Θεός. Οὐκοῦν κατάλυσον καὶ τὸν πόλεμον καὶ τὴν μάχην, καὶ τὴν πρὸς αὐτόν, καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον· εἰρηνικὸς ἔσο πρὸς πάντας· ἐννόησον τίνας ὁ Θεὸς

μας· από ὅλους γίνονται προσευχές γιὰ μᾶς. Ἐξ αἰτίας τούτου ὅλα τὰ ἰδικᾶ μας εὐρίσκονται σὲ μεγάλη ἀσφάλεια, δὲν ὑπάρχει κανένας κίνδυνος, καμμία ὑποψία, ἀκόμη καὶ ὁ ὕπνος ἔρχεται χωρὶς φόβο, μὲ ἀσφάλεια· δὲν ὑπάρχει καμμία φροντίδα, καμμία στενοχώρια.

3. Βλέπεις ὅτι αὐτὴ εἶναι περισσότερο πιὸ καλή; Εἶπέ μου ὅμως, τί εἶναι καλύτερο: τὸ νὰ φθονοῦμε ἢ τὸ νὰ χαίρωμε μὲ τοὺς ἄλλους; Ἄς ἐξετάσωμε ὅλα αὐτὰ καὶ θὰ διαπιστώσωμε ὅτι ἡ ἀρετὴ ὡσὰν μητέρα πραγματικᾶ φιλόστοργος μᾶς προφυλάσσει, ἐνῶ ἡ κακία μᾶς ὁδηγεῖ σὲ κινδύνους, πρᾶγμα ποῦ εἶναι ἐπισφαλὲς καὶ ἐπικίνδυνον. Ἄκουε τὸν προφήτη ποῦ λέγει, «Ἡ βοήθεια τοῦ Κυρίου προορίζεται γιὰ ἐκείνους ποῦ φοβοῦνται τὸν Κύριο, καὶ ἡ διαθήκη αὐτοῦ, γιὰ νὰ διδάξῃ αὐτούς»⁸. Δὲν φοβεῖται κανένα ἐκεῖνος ποῦ δὲν συναισθάνεται τίποτε τὸ πονηρό. Δὲν ἔχει θάρρος σὲ κανένα πάλι ἐκεῖνος ποῦ ζῆ μέσα στὴν κακία, ἀλλὰ τρέμει καὶ τοὺς δούλους καὶ τοὺς βλέπει μὲ ὑποψία. Γιατί ὅμως λέγω τοὺς δούλους; δὲν ἀντέχει τὸ δικαστήριον τῆς συνειδήσεως. Ὅχι μόνο οἱ ἔξω, ἀλλὰ καὶ οἱ σκέψεις μέσα του τὸν κτυποῦν καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ ἡρεμήσῃ. Τί λοιπὸν λέγει; πρέπει νὰ ζῆ κανεὶς ἀποβλέποντας σὲ ἐπαίνους; Δὲν εἶπες, Πρόσεχε τὸν ἔπαινον, ἀλλὰ, καὶ τὰ ἀξιέπαινα ἔργα νὰ κάμνης καὶ νὰ μὴ ἀποβλέπῃς μόνο στὸν ἔπαινον. «Ὅσα εἶναι ἀληθινά», γιὰτι αὐτὰ εἶναι ψέμα. «Ὅσα εἶναι σεμνά». Τὸ σεμνὸ εἶναι ἔργο τῆς ἔξω δυνάμεως, τὸ δὲ ἀγνὸ τῆς ψυχῆς.

Νὰ μὴ σκανδαλίζετε, λέγει, οὔτε νὰ δίνετε ἀφορμὴ. Ἐπειδὴ εἶπε, «Ὅσα ἔχουν καλὴ φήμη», γιὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι τὰ ἀνθρώπινα μόνο λέγει, ἐπρόσθεσε, «Ὅποιαδήποτε ἀρετὴ καὶ ὅποιοσδήποτε ἔπαινον, αὐτὰ νὰ συλλογίζεσθε, αὐτὰ νὰ πράττετε». Παντοτινὰ μὲ αὐτὰ θέλει νὰ ἀσχολοῦμασθε, αὐτὰ νὰ φροντίζωμε, αὐτὰ νὰ σκεπτόμασθε. Γιατί ἂν συμβαίνει νὰ ἔχωμε εἰρήνη μεταξύ μας, καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι μαζί μας. Ἄν ὅμως κάνωμε πόλεμον, ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης δὲν θὰ εἶναι μαζί μας. Γιατί τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἐχθρικό στὴν ψυχὴ, ὅσο ἡ κακία· καὶ τίποτε πάλι δὲν ἀσφαλίζει αὐτὴν, ὅσο ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀρετὴ. Συνεπῶς ἐμεῖς πρέπει νὰ κάνωμε τὴν ἀρχὴν καὶ τότε θὰ προσελκύσωμε τὸν Θεόν. Δὲν εἶναι ὁ Θεὸς τοῦ πολέμου καὶ τῆς μάχης. Ἄς καταργήσῃς λοιπὸν τὸν πόλεμον καὶ τὴν μάχην, καὶ αὐτὴν ποῦ κάνεις πρὸς αὐτὸν καὶ αὐτὴν ποῦ κάνεις πρὸς τὸν πλησίον. Νὰ εἶσαι εἰρηνικὸς πρὸς ὅλους. Κατανόησε ποιούς σώζει ὁ

σώζει. «Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί», φησίν, «ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται». Διαπαντὸς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μιμοῦνται οἱ τοιοῦτοι, καὶ μίμησαι καὶ σὺ αὐτόν· εἰρήνευσον· ὅσω ἂν σε πολεμῇ ὁ ἀδελφός, τοσοῦτῳ μείζων ὁ μισθός. Ἦκουε γὰρ τοῦ προφήτου 5 λέγοντος, «Μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην, ἤμην εἰρηνικός». Τοῦτο ἀρετὴ, τοῦτο μείζον ἀνθρωπίνου λογισμοῦ, τοῦτο Θεοῦ ἐγγύς εἶναι ποιεῖ.

Οὐδὲν οὕτως εὐφραίνει τὸν Θεόν, ὡς τὸ μὴ εἶναι μνησικακόν· τοῦτο ἀφίησί σε τῶν ἀμαρτημάτων, τοῦτό σοι λυεῖ τὰ ἐγκλήματα. Ἦν δὲ μαχώμεθα καὶ πυκτεύωμεν, μακρὰν γινόμεθα τοῦ 10 Θεοῦ. Ἐκ τῆς μάχης ἔχθραι τίκτονται, ἀπὸ δὲ τῆς ἔχθρας μνησικακίαι. Ἐκοψον τὴν ρίζαν, καὶ οὐκ ἔσται ὁ καρπός· οὕτω μαθησόμεθα τῶν βιωτικῶν καταφρονεῖν. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς πνευματικοῖς μάχη, ἀλλ' ὅπερ ἂν ἴδης γενόμενον, ἢ 15 μάχας, ἢ φθόνον, ἢ ὅπερ ἂν εἴποι τις, βιωτικῶν ἕνεκεν γίνεται· ἢ γὰρ πλεονεξίας, ἢ φθόνου, ἢ κενοδοξίας ἔχει ἀρχὴν πᾶσα μάχη. Ἄν τοίνυν εἰρηνεύσωμεν, μαθησόμεθα καὶ τῶν ἐν τῇ γῆ καταφρονεῖν. Ἦρπασέ τις τὰ χρήματα; Ἄλλ' οὐδὲν ἠδίκησε, μόνον μὴ τὸν ἄνω πλοῦτον ἀρπάσῃ, φησίν. Ἐνεπόδισέ σου τῇ δόξῃ; Ἄλλ' 20 οὐ τῇ πρὸς Θεόν, ἀλλὰ τῇ οὐδαμινῇ· οὐδὲ γὰρ δόξα αὕτη ἐστίν, ἀλλ' ὄνομα δόξης, μᾶλλον δὲ καὶ ἀδοξία. Ἦρπασέ σου τὴν τιμὴν; Ἄλλ' οὐχὶ τὴν σὴν, ἀλλὰ τὴν ἑαυτοῦ. Ὡσπερ γὰρ ὁ ἀδικῶν οὐκ ἀδικεῖ, ἀλλ' ἀδικεῖται· οὕτω καὶ πλησίον ἐπιβουλεύων, ἑαυτὸν ἀναιρεῖ πρῶτον· ὁ γὰρ ὀρύσσων βόθρον τῷ πλησίον αὐτοῦ, εἰς 25 αὐτὸν ἐμπίπτει.

Μὴ τοίνυν ἐπιβουλεύωμεν ἑτέροις, ἵνα μὴ ἑαυτοὺς βλάπτωμεν. Ὄταν τὴν ἑτέρων δόξαν ὑποσκελίσωμεν, ἐννοήσωμεν ὅτι ἑαυτοὺς βλάπτομεν, ὅτι μᾶλλον ἑαυτοῖς ἐπιβουλεύομεν. Ἐκεῖνον μὲν γὰρ ἴσως, κὰν ἰσχύσωμεν, παρὰ τοῖς ἀνθρώποις βλάπτομεν, 30 ἑαυτοὺς δὲ παρὰ τῷ Θεῷ ἀδικοῦμεν, παροξύνοντες αὐτόν. Μὴ δὴ βλάπτωμεν ἑαυτοὺς. Ὡσπερ γὰρ εἰ ἀδικοῦμεν τοὺς πλησίον, ἑαυτοὺς ἀδικοῦμεν· οὕτως αὐτοὺς εὖ ποιοῦντες, ἑαυτοὺς

9. Ματθ. 5, 19

10. Ψαλμ. 119, 7

11. Ἐκκλ. 10, 8

Θεός· «Μακάριοι εἶναι οἱ εἰρηνεύοντες», λέγει, «γιατὶ αὐτοὶ θὰ ἀναγνωριστοῦν υἱοὶ Θεοῦ»⁹. Οἱ εἰρηνεύοντες μὲ ὄλους μιμοῦνται πάντοτε τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, νὰ μιμηθῆς καὶ σὺ αὐτὸν. Νὰ ζήσης εἰρηνικά. Ὅσο περισσότερο θὰ σὲ πολεμῇ ὁ ἀδελφός, τόσο μεγαλύτερος θὰ εἶναι ὁ μισθός σου. Γιατὶ ἄκουε τὸν προφήτη ποὺ λέγει, «Μὲ ἐκείνους ποὺ μισοῦν τὴν εἰρήνη, ἤμουν εἰρηνικός»¹⁰. Τοῦτο εἶναι ἀρετὴ, τοῦτο εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, τοῦτο συντελεῖ νὰ πλησιάζῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεό.

Δὲν εὐχαριστεῖ τίποτε τόσο τὸν Θεό, ὅσο τὸ νὰ μὴ εἶσαι μνησίκακος. Τοῦτο σὲ συγχωρεῖ τὰ ἀμαρτήματά σου, τοῦτο σὲ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὶς κατηγορίες. Ἄν ὅμως πολεμοῦμε καὶ μαχώμασθε, ἀπομακρυνόμασθε ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ ἀπὸ τὴ μάχη προέρχονται οἱ ἔχθρες, ἀπὸ τὴν ἔχθρα οἱ μνησικακίες. Κόψε βαθιὰ τὴ ρίζα καὶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ ὁ καρπός· ἔτσι θὰ μάθωμε νὰ περιφρονοῦμε τὰ ἐπίγεια πράγματα. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει, πράγματι δὲν ὑπάρχει στὰ πνευματικὰ μάχη, ἀλλὰ ὅπου ἂν ἰδῆς νὰ γίνεται ἡ μάχη ἢ φθόνος ἢ ὀτιδήποτε θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, γίνεται ἐξ αἰτίας τῶν ἐπιγείων· ἔτσι κάθε μάχη ἔχει τὴν ἀρχὴ της ἢ στὴν πλεονεξία ἢ στὸ φθόνο ἢ στὴν ματαιοδοξία. Ἄν λοιπὸν ζήσωμε εἰρηνικά, θὰ μάθωμε νὰ περιφρονοῦμε καὶ τὰ ἐπίγεια. Ἐκλεψε κάποιος τὰ χρήματα; Δὲν ἔκανε ὅμως κανένα ἀδίκημα, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἀρπάξῃ τὸν οὐράνιο πλοῦτο, θὰ εἰπῆ κάποιος. Ἐμπόδισε τὴ δόξα σου; Ὅχι ὅμως τὴ δόξα πρὸς τὸν Θεό, ἀλλὰ αὐτὴν ποὺ δὲν ἔχει καμμία ἀξία, γιατί οὔτε δόξα εἶναι αὐτὴ, ἀλλὰ ὄνομα δόξας, καλύτερα ὅμως καὶ κακὴ δόξα. Ἐκλεψε τὴν τιμὴ σου; Ὅχι ὅμως τὴν ἰδική σου, ἀλλὰ τὴν ἰδική του. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποὺ ἀδικεῖ, πραγματικὰ δὲν ἀδικεῖ, ἀλλὰ ἀδικεῖται, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐπιβουλεύεται τὸν πλησίον, καταστρέφει πρῶτα τὸν ἑαυτό του· γιατί ὅποιος ἀνοίγει λάκκο γιὰ τὸν πλησίον του, πέφτει σὲ αὐτὸν ὁ ἴδιος»¹¹.

Ἄς μὴ ἐπιβουλεύωμασθε λοιπὸν τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ μὴ βλάπτωμε τὸν ἑαυτόν μας. Ὅταν θὰ ὑπονομεύσωμε τὴ δόξα τῶν ἄλλων, ἄς κατανοήσωμε ὅτι βλάπτωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ὅτι περισσότερο ἐπιβουλεύωμασθε τοὺς ἑαυτοὺς μας. Γιατί, ἂν γίνωμε ἰσχυροί, βλάπτωμε ἐνδεχομένως ἐκεῖνον ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀδικοῦμε ὅμως τοὺς ἑαυτοὺς μας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ τὸν παροργίζομε. Ἄς μὴ βλάπτωμε λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας. Γιατί ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἀδικοῦμε τοὺς πλησίον, ἀδικοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἔτσι ὅταν τοὺς εὐεργετοῦμε, εὐεργετοῦμε τοὺς ἑαυ-

εὖ ποιούμεν. Ὄταν οὖν σε βλάβῃ ὁ ἐχθρός, ἐννοήσας, ὅτι εὐηργέτησέ σε, ἐὰν νήφης, μὴ μόνον τοῖς ἴσοις αὐτὸν ἀμύνη, ἀλλὰ καὶ εὐεργέτησον. Ἄλλ' ἡ πληγὴ μένει σφοδρά, φησί. Τοῦτο τοίνυν ἐννοήσον, ὅτι οὐκ ἐκεῖνον εὖ ποιεῖς, ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν κολάζεις, 5 σαυτὸν δὲ εὖ ποιεῖς, καὶ ταχέως ἤξεις πρὸς τὸ εὖ ποιῆσαι. Τί οὖν; καὶ σκοπῶ, φησί, τοιούτῳ ποιεῖν δεῖ; Οὐ δεῖ μὲν τοῦτῳ ποιεῖν τῷ σκοπῶ· ὅταν δὲ μὴ φέρῃ ἡ καρδία, κἂν τοῦτῳ, φησίν, αὐτὴν ἐνάγαγε, καὶ ταχέως αὐτὴν πείσεις ἀφεῖναι τὴν ἔχθραν, καὶ οὕτω τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτεύξῃ· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς τυ- 10 χεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς.

12. Ἐννοοῦνται τὰ λόγια· μαζί με τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ στὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμήν.

τούς μας. "Όταν λοιπόν σέ βλάβη ὁ ἐχθρός σου, ἀφοῦ σκεφθῆς ὅτι σέ εὐεργέτησε, νὰ μὴ ἀνταποδώσης μόνο τὰ ἴσα σ' αὐτόν, ἀν εἶσαι συνετός, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν εὐεργετήσης. Ἄλλὰ τὸ κτύπημα παραμένει ἀποτελεσματικό, θὰ εἰπῆ κάποιος. Κατανόησε λοιπόν τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν εὐεργετεῖς ἐκεῖνον, ἀλλ' ὅτι τιμωρεῖς ἐκεῖνον, εὐεργετεῖς ὅμως τὸν ἑαυτό σου, καὶ γρήγορα θὰ τρέξης γιὰ νὰ εὐεργετήσης. Τί λοιπόν; Πρέπει νὰ εὐεργετοῦμε, λέγει, μὲ τέτοιο σκοπό; Δὲν πρέπει νὰ ἐνεργοῦμε ἔτσι, ὅταν ὅμως δὲν τὸ ἀνέχεται ἡ καρδιά, ἔστω μὲ τέτοιο σκοπό, ὠθησε αὐτὴν καὶ γρήγορα θὰ τὴν πείσης νὰ ἀφήσῃ τὴν ἐχθρὰ καὶ στὴ συνέχεια θὰ εὐεργετήσης ὡς φίλο τὸν ἐχθρό σου. Ἔτσι θὰ ἐπιτύχῃς τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰ ἐπόμενα¹².

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ΄

(Φιλιπ. 4,10 – 23)

«Ἐχάρην δὲ ἐν Κυρίῳ μεγάλως, ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε
τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, ἡκαιρεῖσθε
5 δέ. Οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω· ἐγὼ γὰρ ἔμαθον, ἐν
οἷς εἶμι, αὐτάρκης εἶναι. Οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ
περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι, καὶ χορτά-
ζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι·
πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ. Πλὴν κα-
10 λῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει».

1. Πολλάκις εἶπον, ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη οὐ τῶν λαμβανόντων
ἐνεκεν, ἀλλὰ τῶν διδόντων ἐπεισῆχθη· καὶ γὰρ ἐκεῖνοί εἰσιν οἱ τὰ
μέγιστα κερδαίνοντες. Τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δείκνυσιν ὁ Παῦλος.
Πῶς; Ἀπέστειλαν αὐτῷ τινὰ διὰ μακροῦ χρόνου Φιλιππηῖοι,
15 αὐτὰ δὴ ταῦτα Ἐπαφροδίτῳ ἐγχειρίσαντες. Μέλλων τοίνυν αὐ-
τὸν πέμπειν τὴν ἐπιστολὴν ἀποκομίζοντα, ὄρα πῶς καὶ ἐπαινεῖ
αὐτούς, καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐ τῆς τῶν λαμβανόντων χρείας, ἀλλὰ
τῆς τῶν διδόντων ἐνεκεν τοῦτο γεγένηται. Τοῦτο δὲ ποιεῖ, ἵνα
μήτε εἰς ἀπόνοιαν αἴρωνται οἱ εὖ ποιοῦντες, καὶ προθυμότεροι
20 γίνωνται περὶ τὸ εὖ ποιεῖν, ἅτε ἑαυτούς μᾶλλον ὠφελοῦντες, οἵ
τε λαμβάνοντες μὴ ἐπιτρέχωσιν ἀδεῶς τῷ λαμβάνειν, ἵνα μὴ
κρίμα ἔχωσι· «Μακάριον γὰρ ἐστί», φησί, «διδόναι μᾶλλον, ἢ
λαμβάνειν».

Τί οὖν δηλοῖ λέγων, «Ἐχάρην δὲ ἐν Κυρίῳ μεγάλως»; Οὐ
25 κοσμικῶς ἐχάρην, φησίν, οὐδὲ βιωτικῶς, ἀλλ' ἐν Κυρίῳ· οὐχ ὅτι
ἀνάπαυσιν ἔσχον ἐγώ, ἀλλ' ὅτι ὑμεῖς προεκόψατε· ἡ γὰρ ἐμὴ
ἀνάπαυσις, αὕτη ἐστί. Διὰ τοῦτο καὶ φησι, «Μεγάλως»· ἐπειδὴ οὐ
σωματικὴ ἦν ἡ χαρά, οὐδὲ ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ ἀναπαύσεως ἔχαιρεν,

ΟΜΙΛΙΑ ΙΕ΄

(Φιλιπ. 4,10 – 23)

«Ἐχάρηκα πάρα πολὺ τὴν κατὰ Κύριο χαρά, γιατί ἐπὶ τέλους ἐδυνάμωσε πάλι τώρα τὸ ἐνδιαφέρον σας γιὰ ἐμέ, τὸ ὁποῖο εἶχατε καὶ στὸ παρελθόν, δὲν εἶχατε ὅμως εὐκαιρία νὰ τὸ δείξετε. Δὲν λέγω αὐτά, ἐπειδὴ εὐρίσκομαι σὲ κατάστασι στερήσεως· γιατί ἐγὼ ἔμαθα σὲ ὅλες τὶς περιστάσεις, ὑπὸ τὶς ὁποῖες εὐρίσκομαι, νὰ εἶμαι αὐτάρκης. Γνωρίζω καὶ νὰ ὑπομένω τὶς ταπεινώσεις, γνωρίζω καὶ νὰ συμπεριφέρωμαι σωστὰ ὅταν ἔχω ἄφθονα ἀγαθὰ. Ἔχω μνηθῆ ὅτὸ καθετὶ καὶ σὲ ὅλα, καὶ νὰ χορταίνω καὶ νὰ πεινῶ καὶ νὰ συμπεριφέρωμαι σωστὰ ὅταν τὰ ἔχω ἄφθονα καὶ νὰ ὑπομένω τὴ στέρησι. Τα πάντα κατορθώνω μὲ τὴ δύναμι τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ὅμως ἐκάνετε καλὰ πού ἐγίνατε συμμετοχοὶ στὴ θλίψι μου».

1. Πολλές φορές εἶπα, ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη δὲν εἰσῆχθηκε γιὰ χάρι ἐκείνων πού λαμβάνουν, ἀλλ' ἐκείνων πού δίνουν, γιατί πραγματικὰ ἐκεῖνοι εἶναι πού ὠφελοῦνται πάρα πολύ. Αὐτὸ ἀποδεικνύει καὶ ὁ Παῦλος ἐδῶ. Πῶς; Οἱ Φιλιππηῖοι ἀπέστειλαν σ' αὐτὸν μερικὰ ἐφόδια ἔπειτα ἀπὸ πολὺ καιρό, ἀναθέτοντας αὐτὰ στὸν Ἐπαφρόδιτο. Καθὼς ἐπρόκειτο λοιπὸν νὰ στείλῃ αὐτὸν γιὰ νὰ μεταφέρῃ τὴν ἐπιστολή, πρόσεξε πῶς τοὺς ἐπαινεῖ καὶ δείχνει ὅτι δὲν γίνεται αὐτὸ ἐξ αἰτίας τῆς ὠφελείας ἐκείνων πού λαμβάνουν, ἀλλὰ ἐκείνων πού δίνουν. Καὶ κάνει αὐτό, ὥστε οὔτε νὰ ἀλαζονεύονται αὐτοὶ πού κάνουν ἀγαθοεργία, ἐπειδὴ ὠφελοῦν περισσότερο τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ ἐκεῖνοι πού λαμβάνουν νὰ μὴ τρέχουν ἄφοβα στὸ νὰ λαμβάνουν, γιὰ νὰ μὴ ἔχουν κρίμα. «Εἶναι πιὸ μακάριο», λέγει, τὸ νὰ δίνῃ κανεὶς παρὰ νὰ λαμβάνῃ»¹.

Τί, λοιπὸν, θέλει νὰ εἰπῆ λέγοντας, «Ἐχάρηκα πάρα πολὺ τὴν κατὰ Κύριο χαρά»; Δὲν ἐχάρηκα κοσμικά, λέγει, οὔτε βιωτικά, ἀλλὰ κατὰ Κύριο, ὄχι γιατί εἶχα ἀνάπαυσι ἐγὼ, ἀλλὰ γιατί ἐπροκόψατε ἐσεῖς, ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι ἡ ἰδική μου ἀνάπαυσις. Γι' αὐτὸ καὶ λέγει, «Πάρα πολύ», ἐπειδὴ ἡ χαρὰ δὲν ἦταν σωματικὴ, οὔτε γιὰ τὴν ἰδική

ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἐκείνων προκοπῆς. Καὶ ὄρα πῶς ἡρέμα ἐπιτιμήσας ὑπὲρ τοῦ παρελθόντος χρόνου, ταχέως αὐτὸ συνεσκίασε, παιδεύων συνεχῶς καὶ διαπαντὸς ἐν εὐποιίᾳ εἶναι. «Ὅτι ἤδη ποτέ», φησί. Τό, «Ἦδη ποτέ», χρόνον δηλοῦντός ἐστι μακρόν. «Ἄνεθά-
5 λετε»· ὡς ἐπὶ δένδρων βλαστησάντων, εἶτα ξηρανθέντων, καὶ πάλιν βλαστησάντων. Τοῦτο δὲ δεικνύντος ἐστίν, ὅτι πρότερον ὄντες ἀνθηροί, ἐμαράνθησαν· εἶτα μαρανθέντες, πάλιν ἐβλάστησαν· ὥστε καὶ ἐπιτίμησίς ἐστι καὶ ἔπαινος τό, «Ἄνεθάλετε»· οὐ γάρ ἐστι μικρόν, τὸ μαρανθέντα ἀναθῆλαι. Καὶ τὸ πᾶν ἀπό
10 ῥαθυμίας αὐτοῦς πεπονθότας δείκνυσιν.

«Εἰς τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε». Ἐνταῦθα δὲ δηλοῖ, ὅτι ἔθος εἶχον καὶ πρὸ τούτου ἐν τοῖς τοιούτοις φιλοτιμῆσθαι. Διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, «Εἰς τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν, ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε». Καὶ ἵνα μὴ νομίσης καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς προθυμο-
15 τέρους αὐτοῦς γεγενῆσθαι, καὶ μεμαράνθαι, ἀλλ' ἐν τούτῳ μόνῳ, ὄρα πῶς αὐτὸ ἀσφαλίζεται λέγων· «Ἦδη ποτὲ ἀνεθάλετε εἰς τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν»· ὡσεὶ ἔλεγεν· Εἰς τοῦτό φημι μόνον τό, «Ἦδη ποτὲ»· ἐν γὰρ τοῖς ἄλλοις οὐχ οὕτω. Ζητήσῃ δ' ἂν τις ἐνταῦθα, πῶς λέγων, «Μακαριὸν ἐστι μᾶλλον διδόναι, ἢ λαμβά-
20 νειν»· καί, «Ὅτι αἱ χεῖρές μου ὑπηρέτησαν ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὔσι μετ' ἐμοῦ»· καὶ πάλιν πρὸς Κορινθίους γράφων ἔλεγε, «Καλὸν γάρ μοι ἀποθανεῖν μᾶλλον, ἢ τὸ καύχημά μου ἵνα τις κενώσῃ»· νῦν περιορᾷ κενούμενον ἑαυτοῦ τὸ καύχημα. Πῶς; Λαθῶν. Εἰ γὰρ τὸ καύχημα τοῦτο ἦν, τὸ μηδὲν λαβεῖν, πῶς νῦν
25 ἀνέχεται; τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν;

Ἐκεῖ εἰκότως οὐκ ἐλάμβανε διὰ τοὺς ψευδαποστόλους, «Ἴνα ἐν ᾧ καυχῶνται», φησίν, «εὐρεθῶσι καθὼς καὶ ἡμεῖς». Καὶ οὐκ εἶπεν, εἰσίν, ἀλλά, «καυχῶνται», δηλῶν ἐκ τούτου ὅτι ἐλάμβανον μὲν, λανθανόντως δὲ. Διὰ τοῦτο εἶπεν, «Ἐν ᾧ καυχῶνται».
30 Ἐλάμβανε δὲ καὶ αὐτός, εἰ καὶ μὴ ἐκεῖ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἔλεγεν· «Οὐ φραγήσεται τὸ καύχημά μου». Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «Οὐ φραγήσεται»; ἀλλὰ τί; «Ἐν τοῖς κλίμασι τῆς Ἀχαΐας»· καὶ τό, «Ἄλλας Ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαθῶν ὀψώνια πρὸς τὴν ὑμῶν δια-

2. Πραξ. 20, 34

3. Α' Κορ. 9, 15

4. Β' Κορ. 11, 12

5. Β' Κορ. 11, 10

6. Β' Κορ. 11, 8

του ανάπαυσι ἔχαιρε, ἀλλὰ γιὰ τὴν πρόοδο ἐκείνων. Καί πρόσεξε πῶς ἀφοῦ τοὺς ἐπετίμησε ἡρεμα γιὰ τὸν παρελθόντα χρόνο, γρήγορα ἐκάλυψε αὐτό, γιὰ νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι πρέπει συνέχεια καὶ παντοτινά νὰ κάνωμε ἀγαθὰ ἔργα. «Γιατὶ ἐπὶ τέλους τώρα», λέγει. Τὸ «Ἐπὶ τέλους τώρα», δηλώνει πολὺ χρόνο. «Ἐξαναβλαστήσατε», ὅπως στὴν περίπτωσι τῶν δένδρων ποὺ ἐβλάστησαν, ἔπειτα ἐξηράθησαν καὶ πάλι ἐβλάστησαν. Αὐτὸ ὅμως ἀποδεικνύει ὅτι, ἐνῶ προηγουμένως ἦσαν ἀνθηροί, ἐμαράθησαν· ἔπειτα ἀφοῦ ἐμαράθησαν, ἐβλάστησαν πάλι. Ὡστε τὸ «Ἐξαναβλαστήσατε» εἶναι μαζὶ καὶ ἐπιτίμησις καὶ ἔπαινος, γιὰτὶ δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα τὸ νὰ ξαναβλαστήσῃ κάποιος ποὺ ἐμαράθηκε. Ἀποδεικνύει ἀκόμη ὅτι ἔχουν πάθει τὸ καθετὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τους.

«Στὸ ἐνδιαφέρον σας γιὰ ἐμέ, τὸ ὁποῖο εἶχατε καὶ στὸ παρελθόν». Ἐδῶ ὅμως φανερώνει ὅτι εἶχαν συνήθεια καὶ ἀπὸ πρὶν νὰ εἶναι στὶς περιπτώσεις αὐτὲς γενναιόδωροι. Γι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε, «Στὸ ἐνδιαφέρον σας γιὰ ἐμέ, τὸ ὁποῖο εἶχατε καὶ κατὰ τὸ παρελθόν». Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι καὶ στὰ ὑπόλοιπα εἶχαν γίνεαι πιὸ πρόθυμοι καὶ εἶχαν μαραθῆ, ἀλλὰ μόνο σ' αὐτό, πρόσεξε τὸ προφυλάσσει αὐτὸ λέγοντας, «Ἐπὶ τέλους τώρα ἐξαναβλάστησε τὸ ἐνδιαφέρον σας γιὰ ἐμέ». Ὡσὰν νὰ ἔλεγε· Σ' αὐτὸ μόνο λέγω τό, «Ἐπὶ τέλους τώρα», γιὰτὶ στὰ ἄλλα δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Θὰ ἤθελε νὰ μάθῃ κανεὶς ἐδῶ, πῶς λέγοντας «Εἶναι πιὸ μακάριο τὸ νὰ δίνη κανεὶς παρὰ τὸ νὰ λαμβάνῃ» καὶ «Ὅτι τὰ χέρια μου ὑπηρέτησαν τὶς ἀνάγκες μου καὶ αὐτοὺς ποὺ ἦσαν μαζὶ μου»². Καὶ πάλι ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους ἔλεγε, «Γιατὶ ἐγὼ προτιμῶ νὰ πεθάνω μᾶλλον παρὰ νὰ καταστήσῃ κάποιος κενὸ τὸ καύχημά μου»³. ἀνέχεται τώρα νὰ γίνεαι κενὸ τὸ καύχημά του. Μὲ ποιὸ τρόπο; Ἐπειδὴ ἔλαβε. Γιατὶ ἂν τὸ καύχημά του ἦταν αὐτό, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ λαμβάνῃ τίποτε, πῶς τώρα ἀνέχεται; τί λοιπὸν μπορούμε νὰ εἰποῦμε;

Ἐκεῖ εὐλόγα δὲν ἐλάμβανε ἐξ αἰτίας τῶν ψευδαποστόλων, «Γιὰ νὰ εὐρεθοῦν στὶς καυχησιολογίες τους ὅτι εἶναι καθὼς εἶμασθε καὶ ἐμεῖς»⁴. Καὶ δὲν εἶπε, εἶναι, ἀλλὰ, «Καυχῶνται», δηλώνοντας ἀπὸ αὐτὸ ὅτι ἐλάμβαναν, ἀλλὰ κρυφά. Γι' αὐτὸ εἶπε, «Σ' ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο καυχῶνται». Ἐλάμβανε ὅμως καὶ αὐτός, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἐλάμβανε ἐκεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς ἔλεγε· «Δὲν θὰ ἀποστομωθῇ τὸ καύχημά μου»⁵. Καὶ δὲν εἶπε ἀπλά, «Δὲν θὰ ἀποστομωθῇ», ἀλλὰ τί; «Στὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας». Καὶ τό, «Ἐλαφυραγώγησα ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ ἔλαβα τὰ ἐφόδια γιὰ νὰ σᾶς ὑπηρετήσω»⁶, φανερώνει

κονίαν»· δηλοῦντός ἐστιν, ὅτι ἐλάμβανεν. Ἄλλὰ Παῦλος μὲν εἰκότως ἐλάμβανεν, ἔργον ἔχων τηλικούτον, εἶ που καὶ ἐλάμβανεν· οἱ δὲ μηδὲν ἐργαζόμενοι, πῶς ἂν δύναιντο λαμβάνειν; Ἄλλ' εὐχομαι, φησίν. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο ἔργον· τοῦτο γὰρ ἔστι καὶ 5 μετὰ ἔργου ποιεῖν. Ἄλλὰ νηστεύω. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔργον. Ἄλλ' ὄρα τὸν μακάριον τοῦτον πολλαχοῦ κηρύττοντα, καὶ ἐργαζόμενον. «Ἐκαιρεῖσθε δέ», φησί. Τί ἐστιν, «Ἐκαιρεῖσθε»; Οὐ τῆς ῥαθυμίας ὑμῶν, φησίν, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης· οὐκ εἶχετε ἐν χερσίν, οὐδὲ ἐν ἀφθονίᾳ ἦτε· τοῦτο γὰρ ἐστιν, «Ἐκαιρεῖσθε δέ». Ἀπὸ 10 τῆς κοινῆς αὐτὸ συνηθείας ἔλαβεν. Οὕτω γὰρ οἱ πλείους λέγουσιν, ὅταν αὐτοῖς μὴ μετὰ ἀφθονίας ἐπιρρέῃ τὰ βιωτικά, ἀλλ' ἐν στενοχωρίᾳ ἦ. «Οὐχ ὅτι καθ' ὑστέρησιν λέγω». Εἶπον, φησίν, «Ἦδη ποτέ», καὶ ἐπετίμησα, οὐχὶ τὸ ἑμαυτοῦ ζητήσας, οὐδὲ διὰ τοῦτο ἐζήτηουν. Πόθεν δῆλον, ὅτι οὐ κομπάζεις, ὦ Παῦλε; Κοριν- 15 θίοις μὲν οὖν φησιν· «Οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν, ἀλλ' ἢ ἃ ἀναγινώσκετε, ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε». Καὶ ἐπὶ τούτων δὲ οὐκ ἂν, ὥστε ἀλῶναι, ἔλεγεν. Οὐκ ἂν, εἶ γε ἐκόμπαζε, ταῦτα εἶπε· παρὰ γὰρ εἰδόσιν ἔλεγε, καὶ πλείων ἦν ἡ αἰσχύνη ἀλῶναι.

«Ἐγὼ γὰρ ἔμαθον ἐν οἷς εἶμι», φησίν, «αὐτάρκης εἶναι». Ἄρα 20 διδασκαλίας ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, καὶ γυμνασίας καὶ μελέτης. Οὐ γὰρ εὐκατόρθωτὸν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα δύσκολον καὶ πόνον ἔχον πολύν. «Ἐν οἷς εἶμι», φησίν, «αὐτάρκης εἶναι. Οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν· ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι». Τουτέστι, καὶ ὀλίγοις κεχρηῆσθαι οἶδα, καὶ λιμὸν φέρειν καὶ ἐν- 25 δειαν. «Καὶ περισσεύειν, καὶ ὑστερεῖσθαι». Ναί, φησίν· ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐπιστήμης, ὥσπερ οὐδὲ ἀρετῆς, τὸ περισσεύειν. Καὶ σφόδρα ἀρετῆς, οὐχ ἦττον ἢ ἐκεῖνο. Πῶς; Ὅτι ὥσπερ ἡ στεναχωρία πολλὰ παρασκευάζει κακὰ ποιεῖν, οὕτω καὶ ἡ πλη- σμονή.

ὅτι ἐλάμβανε. Ἄλλὰ ὁ Παῦλος εὐλογα βέβαια ἐλάμβανε, ἐπειδὴ εἶχε ἓνα τέτοιο ἔργο, ἂν πράγματι κάπου ἐλάμβανε. Ἐκεῖνοι ὅμως ποῦ δὲν ἐργάζονται καθόλου, πῶς θὰ ἠμποροῦσαν νὰ λαμβάνουν; Ὅμως προσεύχονται, θὰ εἰπῆ κάποιος. Ἄλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸ ἔργο, γιατί αὐτὸ εἶναι νὰ κάνης μαζί καὶ ἔργο. Ὅμως νηστεύω. Ἄλλὰ οὔτε καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργο. Πρόσεξε ὅμως τὸν μακάριο Παῦλο νὰ κυρύττη σὲ πολλὰ μέρη καὶ νὰ ἐργάζεται. «Δὲν εἶχατε ὅμως τὴν εὐκαιρία», λέγει. Τί σημαίνει, «Δὲν εἶχατε τὴν εὐκαιρία»; Δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς ἀδιαφορίας σας, λέγει, ἀλλὰ τῆς ἀνάγκης· δὲν εἶχατε στὰ χέρια σας, οὔτε ἐζούσατε μέσα σὲ ἀφθονία ἀγαθῶν. Αὐτὸ λοιπὸν σημαίνει, «Δὲν εἶχατε ὅμως τὴν εὐκαιρία». Ἔλαβε αὐτὸ ἀπὸ τὴν καθημερινὴ συνήθεια. Ἔτσι λοιπὸν οἱ πῶς πολλοὶ λέγουν, ὅταν δὲν συρρέουν μὲ ἀφθονία τὰ ἀγαθὰ σ' αὐτούς, ὅτι εἶναι ἀνεπαρκῆ. «Δὲν λέγω αὐτὰ ἐπειδὴ εὐρίσκομαι σὲ κατάσταση στερήσεως». Εἶπα, λέγει ὁ Παῦλος, «Ἐπὶ τέλους τῶρα», καὶ σᾶς ἐπετίμησα, ὄχι ἐπειδὴ ἐζήτησα τὸ ἰδικό μου συμφέρον, οὔτε γι' αὐτὸ σᾶς κατηγορῶ, ἐπειδὴ εὐρίσκομαι σὲ ἔνδεια· οὔτε βέβαια γι' αὐτὸ ἐζητοῦσα. Ἄπὸ ποῦ γίνεται φανερό, ὅτι δὲν ὑπερηφανεύεσαι, Παῦλε; Πρὸς τοὺς Κορινθίους λοιπὸν λέγει· «Γιατί δὲν σᾶς γράφομε ἄλλα, παρὰ ἐκεῖνα ποῦ διαβάζετε καὶ καταλαβαίνετε»⁷. Καὶ σ' αὐτούς ὅμως δὲν θὰ ἔλεγε, ὥστε νὰ καταδικασθῆ. Δὲν θὰ ἔλεγε αὐτά, ἂν βέβαια ὑπερηφανεύετο, γιατί ἔλεγε ἐνώπιον ἐκείνων ποῦ γνωρίζουν καὶ ἦταν πῶς μεγάλη ἡ ἐντροπὴ νὰ πεθάνη.

«Γιατί ἐγὼ ἔμαθα σὲ ὅλες τὶς περιστάσεις ὑπὸ τὶς ὁποῖες εὐρίσκομαι νὰ εἶμαι αὐτάρκης», λέγει ὁ Παῦλος. Συνεπῶς τὸ πρᾶγμα εἶναι ὑπόθεσις διδασκαλίας, ἐξασκήσεως καὶ συνηθείας. Γιατί δὲν κατορθώνεται εὐκόλα, ἀλλὰ πάρα πολὺ δύσκολα καὶ ἀπαιτεῖ πολὺ κόπο. «Σὲ ὅλες τὶς περιστάσεις ὑπὸ τὶς ὁποῖες εὐρίσκομαι», λέγει, «εἶμαι αὐτάρκης. Γνωρίζω καὶ νὰ ὑπομένω ταπεινώσεις, γνωρίζω καὶ νὰ συμπεριφέρωμαι ὅταν ἔχω ἄφθονα ἀγαθὰ· ἔχω μνηθῆ στὸ καθετὶ καὶ σὲ ὅλα». Δηλαδή, Γνωρίζω καὶ τὰ λίγα νὰ μεταχειρίζωμαι, καὶ τὴν πείνα καὶ τὴν ἀνέχεια νὰ ὑποφέρω. «Καὶ νὰ συμπεριφέρωμαι σωστὰ ὅταν ἔχω ἄφθονα ἀγαθὰ καὶ νὰ ὑπομένω τὴ στέρρησι». Ναί, λέγει· ἀλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μαθήσεως, ὅπως οὔτε εἶναι ἀρετῆς, τὸ νὰ ἔχω ἄφθονα τὰ ἀγαθὰ. Καὶ μάλιστα μεγάλης ἀρετῆς, ὄχι λιγώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο. Πῶς συμβαίνει αὐτό; Γιατί ὅπως ἀκριβῶς ἡ ἀνεπάρκεια ἀγαθῶν μᾶς προετοιμάζει νὰ κάνωμε πολλὰ κακά, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ ἀφθονία.

2. Πολλοὶ γὰρ πολλάκις ἐν ἀφθονίᾳ γενόμενοι, ῥαθυμότεροι ἐγένοντο, καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἐνεγκεῖν τὴν εὐπραγίαν· πολλοὶ
πολλάκις ἀφορμὴν ἔλαβον τοῦ μηκέτι ἐργάζεσθαι. Ἄλλ' οὐχ ὁ
Παῦλος· καὶ γὰρ λαμβάνων εἰς ἄλλους ἀνήλπισκε, καὶ εἰς ἄλλους
5 ἐκένου. Τοῦτο δὲ ἐστὶν εἰδέναι καλῶς κεχρηῆσθαι τῷ ἔχειν. Οὐχὶ
διεχεῖτο, οὐδὲ ἔχαιρεν ἐπὶ τῇ περισσειᾷ αὐτοῦ, ἀλλ' ἴσος ἦν ἐν τε
ἐνδείᾳ, ἐν τε πλησμονῇ, οὔτε ἐκεῖθεν πιεζόμενος, οὔτε ἐντεῦ-
θεν χαυνούμενος. «Καὶ χορτάζεσθαι», φησὶν, «οἶδα καὶ πεινᾶν,
καὶ περισσεύειν καὶ ὑστερεῖσθαι». Πολλοὶ οὐκ ἴσασι χορτάζε-
10 σθαι, οἷον οἱ Ἰσραηλίται· ἐκεῖνοι γὰρ ἔφαγον, καὶ ἀπελάκτισαν.
Ἄλλ' ἐπὶ τῆς αὐτῆς εὐταξίας ἐγὼ μένω. Δείκνυσιν ὅτι οὔτε νῦν
ἦσθη, οὔτε πρότερον ἐλυπεῖτο· εἰ δὲ καὶ ἐλυπεῖτο, οὐκ αὐτοῦ
ἐνεκεν, ἀλλ' αὐτῶν· αὐτὸς γὰρ ὁμοίως διέκειτο. «Ἐν παντί»,
φησί, «καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι». Τουτέστι, Πείραν ἔλαβον ἐν τῷ
15 μακρῷ τούτῳ χρόνῳ πάντων, καὶ ταῦτά μοι πάντα κατώρθωται.
Ἄλλ' ἐπειδὴ μεγαληγορία τὸ πρᾶγμα ἦν, ὄρα πῶς ἐπιλαμβάνεται
ταχέως, καὶ φησὶ· «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυμοῦντί με Χριστῷ»,
φησὶν. «Οὐκ ἐμὸν τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ τοῦ τὴν ἰσχὺν δεδωκότος
ἐστίν. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάλιν οἱ εὖ ποιοῦντες, ὅταν ἴδωσιν οὐ διατι-
20 θέμενον εὖ τὸν λαμβάνοντα, ἀλλὰ καταφρονοῦντα τῶν διδομέ-
νων, ῥαθυμότεροι γίνονται· αὐτοὶ γὰρ ὡς χαριζόμενοι διέκειντο
καὶ ἀναπαύοντες· ἵνα οὖν μὴ τοῦτο γένηται, μηδὲ τις εἶπη, ὅτι
Ἐπεὶ καταφρονεῖ τῆς ἀναπαύσεως Παῦλος, ἀνάγκη τούτους ῥα-
θυμοτέρους γενέσθαι· ὄρα πῶς πάλιν καὶ τοῦτο ἰᾶται. Διὰ μὲν
25 γὰρ τῶν εἰρημένων τὸ φρόνημα αὐτῶν κατέσπασε· διὰ δὲ τῶν
ἐξῆς τὴν προθυμίαν αὐτῶν ἀναζῆν ποιεῖ, λέγων· «Πλὴν καλῶς
ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει».

ἽΟρᾶς καὶ πῶς ἀπέστησεν ἑαυτόν, καὶ πῶς πάλιν ἦνωσε;
Τοῦτο γνησίας φιλίας ἐστὶ καὶ πνευματικῆς. Μὴ γὰρ ἐπειδὴ, φη-
30 σὶν, ἐν χρείᾳ οὐ καθέστηκα, νομίσητε μὴ δεῖσθαί με τοῦ πράγμα-
τος· δέομαι δι' ὑμᾶς. Πῶς οὖν ἐκοινωνήσαν αὐτῷ τῶν θλίψεων;
Διὰ τούτου· ὅπερ καὶ δεσμούμενος ἔλεγε, «Συγκοινωνοὺς μου

2. Πολλές φορές βέβαια άνθρωποι που απέκτησαν αφθονα αγαθά, έγιναν πιο αδιάφοροι και δεν έ γνώρισαν να κάνουν καλή χρῆσι τῶν αγαθῶν· πολλοί μάλιστα έλαβαν αυτό ως άφορμή για να μη εργάζονται πιά. Ὁ Παῦλος όμως δεν έσυμπεριφέρετο έτσι, γιατί και όταν έλάμβανε τὰ έξόδευε και τὰ έσκόρπιζε σέ άλλους. Αυτό όμως σημαίνει ότι γνωρίζει καλά να χρησιμοποιη τήν περιουσία του. Δεν έδιασκέδαζε, ούτε έχαιρε για τήν αφθονία τῶν αγαθῶν του, αλλά ήταν ο ίδιος και στήν πενία και στήν αφθονία τῶν αγαθῶν, χωρίς να πιέζεται από τήν πρώτη, ούτε να γίνεται νωθρός από τήν άλλη. «Γνωρίζω», λέγει, «και να χορταίνω και να πεινώ και να συμπεριφέρωμαι σωστά όταν έχω αφθονα τὰ αγαθά και να ύπομένω τή στέρησι». Πολλοί δεν γνωρίζουν να χορταίνουν, όπως οί Ἰσραηλίτες, οί όποιοι έφαγαν και απέλακτισαν⁸. Ἐγώ όμως παραμένω στήν ίδια έγκράτεια κατά τὸ φαγητό. Δείχνει ότι ούτε τώρα εύχαριστήθηκε, ούτε προηγουμένως έστενοχωρείτο· εάν όμως έστενοχωρείτο, δεν έστενοχωρείτο έξ αιτίας αυτού, αλλά έξ αιτίας αὐτῶν, γιατί αὐτός έσυμπεριφέρετο κατά τὸν ίδιο τρόπο. «Ἐχω μυηθῆ», λέγει, «στό καθετι και σέ όλα». Δηλαδή, έ γνώρισα κατά τὸ μικρό τουτο χρονικό διάστηματὰ πάντα και αὐτὰ όλα έχω κατορθώσει. Ἐπειδὴ όμως τὰ λόγια αὐτὰ αποτελοῦν καυχησιολογία, πρόσεξε πῶς ένεργεῖ γρήγορα, και λέγει: «Τὰ πάντα κατορθώνω με τή δύναμι του Χριστου». Δεν είναι ιδικό μου τὸ κατορθωμα, αλλά εκείνου που μου έχει δώσει τή δύναμι. Ἐπειδὴ όμως πάλι αὐτοί που εύεργετοῦν, γίνονται πιο αδιάφοροι, όταν ιδοῦν ότι δεν συμπεριφέρεται καλά εκείνος που εύεργετεῖται, αλλά περιφρονει τήν εύεργεσία και συμπεριφέρεται σαν να είναι αὐτός που προσφέρει και ανακουφίζη τους άλλους, για να μη συμβῆ λοιπόν αὐτό, ούτε να ειπῆ κανεις, επειδὴ ο Παῦλος περιφρονει τήν ανάπαυσι, ότι είναι ανάγκη να γίνουν πιο αδιάφοροι αὐτοί, πρόσεχε πῶς πάλι και αὐτό θεραπεύει. Με αὐτὰ που έχει ειπῆ απέκοψε τή διάθεσι αὐτῶν και με τὰ επόμενα κάνει να ξαναζωντανεύση ἡ προθυμία τους. «Ἄλλ' όμως εκάνατε καλά που έγινατε συμμέτοχοι στή θλίψι μου».

Βλέπεις πῶς απεμάκρυνε τὸν έαυτό του και πῶς πάλι τὸν ἤνωσε; Τουτο είναι χαρακτηριστικό τῆς γνησίας και πνευματικῆς φιλίας. Μη νομίσετε λοιπόν, λέγει, επειδὴ δεν εύρέθηκα σέ ανάγκη, ότι δεν μου χρειάζεται αὐτό· σας χρειάζομαι. Με ποιὸ τρόπο λοιπόν έγιναν συμμέτοχοι στίς θλίψεις του; Με τὸν ίδιο που και όταν ήταν δέσμιος έλεγε, «Εἶσθε όλοι σας συμμέτοχοι στή χάρι

τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς». Χάρις γάρ ἐστι τὸ παθεῖν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ὡς που καὶ αὐτός φησιν. «Ὅτι ὑμῖν ἐχαρίσθη ἀπὸ Θεοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεῦειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν». Ἐπειδὴ γάρ ἐκεῖνα καταμόνας λεγόμενα ἀλγῆσαι αὐτοὺς ἱκανὰ ἦν, διὰ τοῦτο θεραπεύει καὶ ἀποδέχεται καὶ ἐπαινεῖ 5 πάλιν, καὶ τοῦτο μεμετρημένως. Οὐ γὰρ εἶπε, Δόντες, ἀλλὰ, «Συγκοινωνήσαντες», δεικνὺς αὐτοὺς καὶ κερδάναντας, εἷ γε τῶν ἄθλων ἐγένοντο κοινωνοί. Οὐκ εἶπεν, Ἐπικουφίσαντές μου τὰς θλίψεις, ἀλλὰ, «Συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλίψει», ὅπερ ἦν 10 σεμνότερον.

Ἵορᾶς τὸ ταπεινὸν Παύλου; ὀρᾶς τὸ εὐγενές; Ὅτε ἔδειξεν οὐδὲν δεόμενον τῶν παρ' ἐκείνων αὐτοῦ ἔνεκεν, τότε λοιπὸν ἀδεῶς καὶ ταπεινὰ φθέγγεται ῥήματα, καὶ ἄπερ οἱ προσαιτοῦντες λέγουσιν, Ὡς ἔθος ἔχεις διδόναι. Οὐδὲν γὰρ παραιτεῖται οὔτε 15 ποιεῖν, οὔτε λέγειν, πρὸς τὸ μόνον, ὃ θούλεται, κατορθῶσαι. Τί δὲ τοῦτό ἐστι; Μὴ νομίσητε, φησίν, ἀναισχυντίας εἶναι τὰ ῥήματα, τὸ ἐγκαλεῖν, καὶ λέγειν, «Ἦδη ποτὲ ἀνεθάλετε», καὶ τοῦ ἐν χρεῖα εἶναι· οὐ γὰρ δεόμενος ταῦτα λέγω, ἀλλὰ τί; Ἐκ τοῦ σφόδρα θαρρῆειν ὑμῖν· καὶ τούτου δὲ ὑμεῖς αἴτιοι. Ὅρᾶς πῶς αὐτοὺς 20 θεραπεύει, καὶ πῶς φησιν, Ὑμεῖς αἴτιοι, πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιπηδήσαντες τῷ πράγματι, καὶ παρῤῥησίαν ἡμῖν δόντες ὑπὲρ τῶν τοιούτων ὑπομιμνήσκειν ὑμᾶς; Καὶ θέα τὸ σεμνὸν· μὴ πέμπουσι μὲν οὐκ ἐγκαλεῖ, ἵνα μὴ δόξη τὸ ἑαυτοῦ θεραπεύειν· ἐπειδὴ δὲ ἔπεμψαν, τότε ἐπετίμησεν ὑπὲρ τοῦ παρελθόντος χρόνου, καὶ 25 ἦνεγκαν· λοιπὸν γὰρ οὐκ ἂν ἔδοξε τὸ αὐτοῦ θεραπεύειν. «Οἶδατε», φησί, «καὶ ὑμεῖς, Φιλιππηῖοι, ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι Ἐκκλησία ἐκοινωνήσεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι». Βαβαί, ἡλίκον τὸ ἐγκώμιον! εἷ γε Κορίνθιοι μὲν ἐκ τοῦ ἀκούειν ἐκεῖνα 30 παρ' αὐτοῦ καὶ Ῥωμαῖοι προτρέπονται, οὔτοι δὲ οὐδεμιᾶς Ἐκκλησίας ἀρξαμένης (καὶ γάρ, «Ἐν ἀρχῇ τοῦ Εὐαγγελίου», φησί), τοσαύτην περὶ τὸν ἅγιον ἐπεδείξαντο σπουδὴν, ὡς μηδὲ παράδειγμα ἔχοντες, αὐτοὶ πρῶτοι τῆς καρποφορίας ἄρξασθαι ταύτης. Καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι παραμένοντι αὐτῷ οὐδὲ τῶν πρὸς

9. Φιλίπ. 1, 7

10. Φιλίπ. 1, 29

πού μὲ ἐνισχύει»⁹. Γιατὶ χάρις σημαίνει τό νὰ ὑποφέρη κανεὶς ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος κάπου λέγει· «Γιατὶ σὲ σὰς ἐδόθηκε σὰν χάρις ἀπὸ τὸν Θεό, ὄχι μόνο τὸ νὰ πιστεύετε σὲ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πάσχετε ὑπὲρ αὐτοῦ»¹⁰. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ λόγια ἐκεῖνα λεγόμενα ξεχωριστὰ ἤμποροῦσαν νὰ στενοχωρήσουν αὐτοὺς, γι' αὐτὸ καὶ ἐπανορθώνει καὶ ἐπιδοκιμάζει καὶ ἐπαινεῖ πάλι, καὶ αὐτὸ τὸ κάνει μὲ μέτρο. Γιατὶ δὲν εἶπε, Ἐγὼ ἐδώσατε, ἀλλὰ «Ἐγίνατε συμμέτοχοι», ἀποδεικνύοντας ὅτι αὐτοὶ ὠφελήθηκαν, ἐφόσον βέβαια ἔγιναν συμμέτοχοι στὰ κατορθώματά του. Δὲν εἶπε, Ἐνεκουφίσαστε τὶς θλίψεις μου, ἀλλὰ «Ἐγίνατε συμμέτοχοι στὴ θλίψι μου», πού ἦταν πιὸ σεμνό.

Βλέπεις τὴ σεμνότητα τοῦ Παύλου; βλέπεις τὴν εὐγένεια; Ὄταν ἀπέδειξε ὅτι τίποτε δὲν εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἰδικά τους ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, τότε στὴ συνέχεια χωρὶς φόβο λέγει καὶ σεμνὰ λόγια καὶ αὐτὰ πού λέγουν οἱ ἐπαιτοῦντες, ὅτι ὀφείλεις νὰ δίνης. Τίποτε δὲν ἀποφεύγει οὔτε νὰ κἀνη, οὔτε νὰ λέγη γι' αὐτὸ μόνο πού θέλει νὰ κατορθώσῃ. Καὶ ποιὸ εἶναι αὐτό; Μὴ νομίσετε, λέγει, ὅτι εἶναι δεῖγμα ἀδιαντροπιάς τὰ λόγια, τὸ νὰ κατηγορῇ καὶ νὰ λέγη, «Ἐπὶ τέλους τώρα ἐξαναβλαστήσατε», καὶ τὸ ὅτι εὐρίσκεται σὲ κατάστασι ἀνάγκης. Δὲν λέγω λοιπὸν αὐτὰ ἐπειδὴ ἔχω ἀνάγκη, ἀλλὰ γιατί; Ἐπειδὴ ἔχω ὑπερβολικὴ πεποίθησι σὲ σὰς καὶ γι' αὐτὸ ἐσεῖς εἴσθε οἱ αἴτιοι. Βλέπεις πῶς τοὺς κολακεύει καὶ πῶς λέγει, Σεῖς εἴσθε οἱ αἴτιοι, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὑπέπεσαν σ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ ἔδωσαν σ' ἐμᾶς θάρρος νὰ σὰς ὑπενθυμίζωμε αὐτά; Καὶ πρόσεξε τὴ σεμνότητα. Ὄταν δὲν στέλνουν, δὲν τοὺς κατηγορεῖ, γιὰ νὰ φανῇ ὅτι φροντίζει τὸν ἑαυτό του. Ὄταν ὅμως ἔστειλαν, τότε τοὺς ἐπετίμησε γιὰ τὸν περασμένο χρόνο, καὶ ἔφεραν. Στὸ ἐξῆς λοιπὸν δὲν θὰ ἔδινε τὴν ἐντύπωσι ὅτι φροντίζει τὸν ἑαυτό του. «Γνωρίζετε», λέγει, «καὶ ἐσεῖς, Φιλιππηῖοι, ὅτι στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματός μου σὲ ἐσᾶς, ὅταν ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Μακεδονία, καμμία Ἐκκλησία δὲν ἦλθε σὲ σχέσι δοσοληψίας μαζί μου, παρὰ μόνοι ἐσεῖς». Πόσο μεγάλο τὸ ἐγκώμιο! Ἐγὼ βέβαια οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπειδὴ ἀκούουν ἐκεῖνα ἀπὸ τὸν Παῦλο παρακινοῦνται νὰ κάνουν αὐτά, αὐτοὶ ὅμως χωρὶς νὰ κἀνη τὴν ἀρχὴ καμμία Ἐκκλησία (γιατὶ καὶ «στὴν ἀρχὴ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου», λέγει), ἐπέδειξαν γιὰ τὸν ἅγιο τόση μεγάλη φροντίδα, ὥστε καὶ δὲν εἶχαν κανένα παράδειγμα, αὐτοὶ πρῶτοι ἤρχισαν αὐτὴν τὴν καρποφορία. Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ εἰποῦμε ὅτι, ὅταν παρέμεινε αὐτός, οὔτε ἐξ

αὐτοὺς ἔνεκεν ταῦτα ἐποίουν· «Ὅτε ἐξῆλθον γάρ», φησίν, «ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι Ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι».

Τί ἐστι, «Λήψεως»; τί δέ ἐστιν, «Ἐκοινώνησε»; διὰ τί μὴ
5 εἶπεν, ὅτι Οὐδεμία μοι Ἐκκλησία ἔδωκεν, ἀλλ', «Ἐκοινώνησεν
εἰς λόγον δόσεως καὶ λήψεως»; Κοινωνία γὰρ τὸ πρᾶγμα ἐστίν.
«Εἰ γὰρ ἡμεῖς τὰ πνευματικὰ ὑμῖν, φησίν, ἐσπείραμεν, τί μέγα, εἰ
ἡμεῖς τὰ σαρκικὰ ὑμῶν θερίσομεν»; καὶ πάλιν, «Τὸ ὑμῶν περίσ-
σευμα ἵνα γίνηται εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα». Ὅρῳ πῶς ἐκοινώ-
10 νησαν, εἰς λόγον δόσεως τῶν σαρκικῶν, καὶ λήψεως τῶν πνευ-
ματικῶν; Ὡσπερ γὰρ οἱ πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες κοινωνοῦ-
σιν ἀλλήλοις, τὰ παρ' ἀλλήλων ἀντιδιδόντες (τοῦτο γάρ ἐστι
κοινωνία), οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστι ταύτης
τῆς ἀγορασίας καὶ ἐμπορίας τι κερδαλεώτερον· γίνεται μὲν γὰρ
15 τῇ γῆ, τελεῖται δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ· οἱ μὲν ἀγοράζοντες ἐν τῇ γῆ
ἐστήκασιν· ἀγοράζουσι δὲ καὶ συμφωνοῦσι τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
γῆνιν κατατιθέντες τὴν τιμὴν.

3. Ἄλλὰ μὴ καταγνῶς· οὐ χρημάτων ἐστὶν ὠνητὰ τὰ οὐράνια,
οὐ τὰ χρήματα αὐτὰ ἀγοράζει, ἀλλ' ἡ προαίρεσις τοῦ τὰ χρήματα
20 καταβάλλοντος, ἡ φιλοσοφία, τὸ τῶν βιωτικῶν ἀνωτέρω εἶναι, ἡ
φιλανθρωπία, ἡ ἐλεημοσύνη. Ἐπεὶ εἰ τὸ ἀργύριον ἠγόραζεν, ἢ τὰ
δύο λεπτὰ καταβαλοῦσα οὐδὲν ἂν ἔλαβε μέγα· ἐπειδὴ δὲ οὐ τὸ
ἀργύριον, ἀλλ' ἡ προαίρεσις ἴσχυσεν, ἐκείνη πᾶσαν προαίρεσιν
ἐπιδειξαμένη, πάντα ἔλαβε. Μὴ τοίνυν λέγωμεν, ὅτι ὠνητὴ χρη-
25 μᾶτων ἐστὶν ἡ βασιλεία· οὐ χρημάτων, ἀλλὰ προαιρέσεως τῆς διὰ
χρημάτων ἐπιδεικνυμένης. Οὐκοῦν δεῖ χρημάτων, φησίν; Οὐ δεῖ
χρημάτων, ἀλλὰ προαιρέσεως· ἂν ταύτην ἔχης, δυνήσῃ καὶ διὰ
λεπτῶν ἀγοράσαι τὸν οὐρανόν· μὴ ὕψους δὲ ταύτης, οὐδὲ μυρία
τάλαντα χρυσοῦ τοῦτο δυνήσεται, ὅπερ τὰ δύο λεπτὰ. Διὰ τί;
30 Ὅταν γὰρ πολλὰ ἔχων, ἐλάττονα καταβάλης, ἐποίησας μὲν ἐλε-
ημοσύνην, οὐ τοσαύτην δὲ ὄσπην ἢ χήρα· οὐ γὰρ μετὰ τοσαύτης
προθυμίας κατέβαλες, μεθ' ὄσης ἐκείνη· πάντων γὰρ ἑαυτὴν
ἀπεστέρησε, μᾶλλον δὲ οὐκ ἀπεστέρησεν, ἀλλὰ πάντα ἑαυτῇ
ἔχαρίσατο. Οὐ τάλαντων χρυσοῦ, ἀλλὰ πάντα ἑαυτῇ ἔχαρίσατο.
35 Οὐ τάλαντων χρυσοῦ, ἀλλὰ ποτηρίου ψυχροῦ τὴν βασιλείαν
ὑπέσχετο ὁ Θεός, ἀλλὰ προθυμίας· οὐ θανάτου, ἀλλὰ προαιρέ-

11. Α' Κορ. 9, 11

12. Β' Κορ. 8, 13

13. Βλ. Λοικᾶ 21. 1-4· ὅπου ἡ προικοπὴ νιὰ τὸ δίλεπτο τῆς νήρας.

αίτιας τῶν ὑποχρεώσεων πρὸς αὐτοὺς ἔκαναν αὐτά, γιατί λέγει: «Ὅταν ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Μακεδονία, καμμία Ἐκκλησία δὲν ἦλθε σὲ σχέσι δοσοληψίας μαζί μου, παρὰ μόνοι ἐσεῖς».

Τί σημαίνει, «Δοσοληψίας»; καὶ τί «Ἦλθε σὲ σχέσι μαζί μου»; γιατί δὲν εἶπε, ὅτι Καμμία Ἐκκλησία δὲν μοῦ ἔδωσε, ἀλλά, «Ἦλθε σὲ σχέσι δοσοληψίας μαζί μου»; Διότι τὸ πρᾶγμα σημαίνει συμμετοχή. Διότι λέγει ἄλλοῦ· «Ἐὰν ἔσπειραμε σ' ἐσᾶς τὰ πνευματικά ἀγαθὰ, τί τὸ μεγάλο πρᾶγμα, ἐὰν ἐμεῖς θὰ θερίσωμε τὰ ὑλικά ἀγαθὰ σας;»¹¹, καὶ πάλι, «Τὸ ἰδικὸ σας περίσσευμα νὰ συμπληρώση τὸ ὑστέρημα ἐκείνων»¹². Βλέπεις πῶς ἦλθαν σὲ σχέσι δοσοληψίας; ἔδωσαν τὰ ὑλικά καὶ ἔλαβαν τὰ πνευματικά ἀγαθὰ. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνοι ποὺ πωλοῦν καὶ ἀγοράζουν ἔρχονται σὲ σχέσεις δοσοληψίας μεταξὺ τους, ἀνταλλάσσοντας τὰ ἀγαθὰ τους (γιατί αὐτὸ εἶναι ἡ συμμετοχή), ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ ἐδῶ. Διότι δὲν ὑπάρχει πράγματι δὲν ὑπάρχει, πῶς ἐπικερδῆς ἐργασία ἀπὸ τὴν ἀγοραπωλησία αὐτήν, ἀφοῦ γίνεται στή γῆ, πληρώνεται ὅμως στὸν οὐρανὸ. Ἐκείνοι ποὺ ἀγοράζουν εὐρίσκονται στή γῆ· ἀγοράζουν ὅμως οὐρανοῦς, ἐνῶ δίνουν τὴν τιμὴ ἐδῶ στή γῆ.

3. Ἄλλὰ μὴ καταδικάζης. Δὲν ἀγοράζονται μὲ χρήματα τὰ οὐράνια, οὔτε τὰ χρήματα αὐτὰ ἀγοράζουν, ἀλλὰ ἡ διάθεσις ἐκείνου ποὺ τὰ δίνει, ἡ πίστις, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς ἀνώτερος ἀπὸ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἐλεημοσύνη. Γιατί ἐὰν ἠγόραζαν τὰ χρήματα, ἡ χήρα ποὺ ἔρριψε τὰ δύο λεπτὰ δὲν θὰ ἐλάμβανε τίποτε τὸ ἀξιόλογο. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ὑπερίσχυσαν τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἡ διάθεσις, ἐκείνη ἀφοῦ ἐπέδειξε κάθε ἀγαθὴ διάθεσις ἔλαβε τὰ πάντα¹³. Ἄς μὴ λέγωμε λοιπὸν ὅτι ἀγοράζεται μὲ χρήματα ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν· ὄχι μὲ χρήματα, ἀλλὰ μὲ τὴν διάθεσί μας, ἡ ὁποία φανερόνεται μὲ τὰ χρήματα. Λοιπὸν δὲν χρειάζονται χρήματα; θὰ εἰπῆ κάποιος. Δὲν χρειάζονται χρήματα, ἀλλὰ ἀγαθὴ διάθεσις. Ἄν ἔχης αὐτήν, θὰ μπορέσης καὶ μὲ δύο λεπτὰ νὰ ἀγοράσης τὸν οὐρανὸ· ἂν ὅμως δὲν ἔχης αὐτήν οὔτε δέκα χιλιάδες τάλαντα χρυσὰ θὰ κατορθώσουν αὐτό, ποὺ κατορθώνουν τὰ δύο λεπτὰ. Γιὰ ποιὸ λόγῳ; Γιατί ὅταν ρίπτῃς λιγώτερα, ἐνῶ ἔχης πολλὰ, ἔκαμες ἐλεημοσύνη, ὄχι ὅμως τόση ὄση ἡ χήρα, γιατί δὲν ἔδωσες μὲ τόση προθυμία, μὲ ὄση ἐκείνη ἔδωσε, ἀφοῦ ἐστέρησε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της τὰ πάντα, καλύτερα ὅμως δὲν ἐστέρησε, ἀλλὰ ἐχάρισε τὰ πάντα στὸν ἑαυτὸ της.

Δὲν ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς τὴν Βασιλεία μὲ ἀντάλλαγμα τὰ χρυσὰ τάλαντα, ἀλλὰ μὲ ἓνα ποτήρι κρύου νεροῦ, ποὺ δίνεται ὅμως μὲ

σεως· ἐπεὶ οὐδὲ μέγα τί ἐστι. Τί γάρ ἐστι μίαν ψυχὴν δοῦναι;
 Ἔδωκεν ἓνα ἄνθρωπον· εἷς δὲ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν ἀντάξιος.
 «Ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκη, καὶ ἅπαξ καὶ δις εἰς τὰς χρείας μοι
 ἐπέμψατε». Πάλιν μέγα τὸ ἐγκώμιον, εἴ γε ἐν τῇ μητροπόλει
 5 καθήμενος, παρὰ τῆς μικρᾶς ἐτρέφετο πόλεως. Καὶ ὄρα· ἵνα μὴ
 διαπαντὸς ἐξέλκων ἑαυτὸν τῆς χρείας, ὅπερ εἶπον προλαβών,
 ῥαθυμοτέρους ποιήσῃ, διὰ τοσοῦτων δείξας, ὅτι οὐ δεῖται, ἐνὶ
 μόνῳ τοῦτο δῆλον ἐποίησεν, εἰπών, «Εἰς τὰς χρείας»· καὶ οὐκ
 εἶπε, Τὰς ἐμᾶς, ἀλλ' ἀπλῶς, τοῦ σεμνοῦ ἐπιμελόμενος· οὐ τοῦτο
 10 δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξῆς. Ἐπειδὴ γὰρ συνείδε σφόδρα ταπει-
 νὸν ὄν, πάλιν αὐτὸ τῇ ἐπιδιορθώσει ἀσφαλίζεται, λέγων· «Οὐχ
 ὅτι ἐπιζητῶ», λέγων, «τὸ δόμα». Ὅπερ εἶπεν ἄνω, «Οὐχ ὅτι καθ'
 ὑστέρησιν λέγω», τὸ αὐτὸ δηλῶν, εἰ καὶ ἐκεῖνο τούτου μεῖζόν
 ἐστιν. Ἐτερον γὰρ ἐστιν ὑστεροῦντα μὴ ζητῆσαι, καὶ ἕτερον ἐν
 15 ὑστερήσει ὄντα μὴδὲ νομίζειν ὑστερεῖσθαι.

«Οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα», φησὶν, «ἀλλ' ἐπιζητῶ τὸν καρπὸν
 τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑμῶν», οὐκ ἐμοῦ. Ὅρᾳς ὅτι ὁ καρπὸς
 ἐκείνοις τίκτεται; Δι' ὑμᾶς ταῦτα λέγω, φησί, οὐ δι' ἑμαυτόν, εἰς
 τὴν ὑμετέραν σωτηρίαν· ἐγὼ γὰρ οὐδὲν κερδαίνω λαμβάνων·
 20 τῶν διδόντων ἐστὶν ἡ χάρις. Τοῖς μὲν γὰρ διδοῦσιν ἐκεῖ φυλάττε-
 ται ἡ ἀμοιβή· τοῖς δὲ λαμβάνουσιν ἐνταῦθα ἀναλίσκεται τὰ διδό-
 μενα. Πάλιν μετ' ἐγκωμίου καὶ συμπαθείας, καὶ τοῦ χρήζειν.
 Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Οὐ ζητῶ», ἵνα μὴ πάλιν ῥαθυμοτέρους ποι-
 ῆσῃ, φησὶν· «Ἀπέχω δὲ πάντα, καὶ περισσεύω». Τουτέστι, διὰ
 25 ταύτης τῆς δόσεως καὶ τὰ παραλειφθέντα ἐπληρώσατε, ὅπερ
 μάλιστα προθυμοτέρους ἦν ποιῆσαι. Ὅσῳ γὰρ ἂν ὧσι φιλοσοφώ-
 τεροι, ζητοῦσι καὶ τὰς παρὰ τῶν εὐπαθόντων χάριτας οἱ εὐ-
 ποιοῦντες. «Ἀπέχω πάντα, καὶ περισσεύω». Τουτέστιν, οὐ μόνον
 ἀνεπληρώσατε τὰ ἐλλειφθέντα ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, ἀλλὰ
 30 καὶ ὑπερεβάλετε. Εἶτα ἵνα μὴ δόξη διὰ τοῦτο ἐγκαλεῖν, ὄρα πῶς
 ἐπισφραγίζεται. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα»,
 καὶ ὅτι, «Ἦδη ποτέ», καὶ ἔδειξεν ὅτι ὀφειλή ἐστι τὸ πρᾶγμα (τοῦτο
 γὰρ ἐστιν, «Ἀπέχω»), πάλιν δείκνυσιν ὅτι ὑπὲρ ὀφειλὴν ἔπρα-
 ξαν, καὶ φησὶν· «Ἀπέχω πάντα, καὶ περισσεύω, πεπλήρωμαι».

ἀγαθὴ διάθεσι· ὄχι μὲ θάνατο, ἀλλὰ μὲ καλὴ διάθεσι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι καὶ μεγάλον πρᾶγμα. Γιατὶ τί ἀξίζει νὰ δώσῃ μία ψυχὴ; Ἔδωκε ἓνα ἄνθρωπο· ἓνας ὅμως ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀντάξιός. «Διότι ἀκόμη καὶ στὴ Θεσσαλονίκη, καὶ μία καὶ δύο φορές μου ἐστείλατε γιὰ τίς ἀνάγκες». Πάλι εἶναι μεγάλον τὸ ἐγκώμιον, διότι ἂν καὶ ἔμεινε σὲ μεγάλη πόλι, ἐσυντηρεῖτο ἀπὸ τὴ μικρὴ. Καὶ πρόσεξε· γιὰ νὰ μὴ τοὺς κἀνῃ περισσότερο νωθροὺς, πρᾶγμα ποὺ προηγουμένως εἶπα, ἀνακουφίζοντας τὸν ἑαυτὸ του παντοτινὰ ἀπὸ τὴ στερῆσι, ἀφοῦ ἔδειξε μὲ πολλὰς ἀποδείξεις, ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη, ἐφάνερωσε αὐτὸ μὲ ἓνα μόνο, λέγοντας «Στὶς ἀνάγκες». Καὶ δὲν εἶπε, «Τὶς ἀνάγκες μου», ἀλλὰ ἀπλῶς «τὶς ἀνάγκες», φροντίζοντας γιὰ τὴ σεμνότητα· καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπόμενον. Γιατὶ ἀφοῦ ἐπρόσεξε ὅτι εἶναι ὑπερβολικὰ σεμνὸ, πάλι προφυλάσσει αὐτὸ ἐπιδιορθώνοντας καὶ λέγει· «Ὁχι διότι ἐνδιαφέρομαι γιὰ τὸ δῶρον». Τὸ ἴδιον δηλώνει μὲ αὐτὸ ποὺ εἶπε παραπάνω, «Δὲν λέγω αὐτὰ διότι εὐρίσκομαι σὲ κατάστασι στερήσεως», ἂν καὶ ἐκεῖνο εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ ἄλλο εἶναι τὸ νὰ μὴ ζητήσῃς ὅταν δὲν ἔχῃς κάτι, καὶ ἄλλο τὸ νὰ μὴ θεωρῆς ὅτι δὲν ἔχεις, ἂν καὶ εὐρίσκεσαι σὲ κατάστασι στερήσεως.

«Ὁχι διότι ἐνδιαφέρομαι γιὰ τὸ δῶρον, λέγει, ἀλλὰ ἐπιθυμῶ τὴν ὠφέλεια ποὺ περισσεύει γιὰ λογαριασμὸ ἰδικό σας», ὄχι ἰδικὸ μου. Βλέπεις ὅτι ἡ ὠφέλεια ἔρχεται σὲ ἐκείνους; Λέγω αὐτὰ γιὰ ἰδικό σας ὄφελος, λέγει, ὄχι γιὰ ἰδικὸ μου, γιὰ τὴν ἰδική σας σωτηρία. Γιατὶ ἐγὼ τίποτε δὲν κερδίζω λαμβάνοντας, ἡ ὠφέλεια ἀνήκει σὲ ἐκείνους ποὺ δίνουν. Σὲ ἐκείνους ποὺ δίνουν, ἡ ἀμοιβὴ φυλάσσεται στὴν ἄλλη ζωὴ, καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ λαμβάνουν ἐδῶ, ξοδεύονται αὐτὰ ποὺ δίνονται. Πάλι ὁμιλεῖ ἐγκωμιαστικὰ καὶ μὲ συμπάθεια καὶ ἔχοντας ἀνάγκη. Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπε, «Δὲν ζητῶ», γιὰ νὰ μὴ τοὺς καταστήσῃ πάλι πιὸ νωθροὺς, λέγει· «Ἔχω ὅμως ὅλα μὲ τὸ παραπάνω»), πάλι ἀποδεικνύει δὲν ἐξεπέρασεν κατὰ πολὺ τὸ χρέος τοὺς καὶ λέγει· «Ἔχω ὅλα μὲ τὸ παραπάνω καὶ μοῦ περισσεύουν». Δηλαδή, ὄχι μόνο ἐσυμπληρώσατε τὶς παραλείψεις σας κατὰ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ καὶ τὶς ἐξεπεράσατε. Ἐπειτα γιὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι γι' αὐτὸ τοὺς κατηγορεῖ, πρόσεξε πῶς καταλήγει. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπε, «Ὁχι διότι ἐνδιαφέρομαι γιὰ τὸ δῶρον», καὶ ὅτι «Ἐπὶ τέλους τώρα», καὶ ἀπέδειξε ὅτι αὐτὸ εἶναι χρέος τοὺς (διότι αὐτὸ σημαίνει, «Ἔχω ὅλα μὲ τὸ παραπάνω καὶ μοῦ περισσεύουν, τὰ ἔχω ὑπεράφθονα ὅλα». Δὲν τὰ λέγω αὐτὰ ἔτσι ἀπλῶς οὔτε ἀπὸ καλὴ διάθεσι, ἀλλὰ

Οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ ἀπὸ διαθέσεως ταῦτα λέγω, ἀλλὰ τί; «Δεξάμενος παρὰ Ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν, ὁσμήν εὐωδίας, θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ».

Βαβαί, ποῦ τὸ δῶρον αὐτῶν ἀνήγαγεν! Οὐκ ἐγώ, φησίν,
 5 ἔλαβον, οὐκ ἔλαβον, ἀλλ' ὁ Θεὸς δι' ἐμοῦ. Ὡστε, κἂν ἐγὼ μὴ
 χρήζω, μὴ μελέτω ὑμῖν· ἐπεὶ οὐδὲ ὁ Θεὸς ἔχρηζε, καὶ ὁμως
 ἀπεδέχετο, οὕτως ὡς μηδὲ παραιτεῖσθαι εἰπεῖν τὴν θείαν Γρα-
 φήν, ὅτι «Ὡσφράνθη ὁ Θεὸς ὁσμήν εὐωδίας», ὅπερ ἦν εὐφραι-
 νομένου. Ἰστε γάρ, ἴστε πῶς διατίθεται ἡμῶν ἡ ψυχὴ ἐπὶ ταῖς
 10 εὐωδίαις, πῶς εὐφραίνεται, πῶς γάννυται. Οὐ παρητήσατο τοί-
 νυν εἰπεῖν περὶ Θεοῦ ἀνθρώπινον οὕτω ῥῆμα καὶ ταπεινὸν ἢ
 Γραφήν, ἵνα τοῖς ἀνθρώποις δείξη, ὅτι δεκτὰ τὰ παρ' αὐτῶν δῶρα
 γέγονεν. Οὐ γὰρ ἡ κνίσσα, οὐδὲ ὁ καπνὸς δεκτὰ ἐποίει, ἀλλ' ἡ
 προαίρεσις ἢ προσφέρουσα· ἐπεὶ, εἰ τοῦτο ἦν, καὶ τὰ παρὰ τοῦ
 15 Κάιν ἂν ἐδέχθη. Εἶπεν οὖν, ὅτι καὶ εὐφραίνεται, καὶ πῶς εὐφραί-
 νεται· οὐ γὰρ ἂν ἄλλως ἔμαθον οἱ ἄνθρωποι. Ὁ τοίνυν μὴ ἐν
 χρεῖα καθεστῶς λέγει οὕτως εὐφραίνεσθαι, ἵνα μὴ διὰ τὸ ἀνε-
 δεὲς ῥάθυμοι γένωνται. Καὶ ὅτε λοιπὸν τῆς ἄλλης ἀρετῆς ἀμε-
 λήσαντες, ταῦταις ἐθάρρουν, ὅρα πῶς πάλιν διορθοῦται αὐτούς,
 20 λέγων· «Μὴ φάγωμαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίωμαι;». Τοῦτο καὶ Παυλὸς φησίν, «Οὐκ ἐπιζητῶ τὸ δόμα. Ὁ δὲ Θεὸς μου
 πληρώσει πᾶσαν χρεῖαν ὑμῶν κατὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐν δόξῃ,
 ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

4. Ὅρα πῶς καὶ ἐπεύχεται, καθάπερ οἱ πένητες. Εἰ δὲ Παῦ-
 25 λος ἐπεύχεται τοῖς διδοῦσι, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς μὴ αἰσχυνώ-
 μεθα λαμβάνοντες τοῦτο ποιεῖν. Μὴ δὴ λαμβάνωμεν, ὡς αὐτοὶ
 χρήζοντες, μηδὲ χαίρωμεν ἡμῶν ἕνεκεν, ἀλλὰ τῶν διδόντων
 αὐτῶν. Οὕτως ἡμῖν ἔσται μισθὸς καὶ λαμβάνουσι, ἂν δι' ἐκεί-
 νους χαίρωμεν· οὕτως οὐκ ἀγανακτῆσομεν, μὴ διδόντων, μᾶλ-
 30 λον δὲ ἀλγήσομεν δι' αὐτούς· οὕτω καὶ προθυμοτέρους ἐργα-
 σόμεθα ἂν διδάσκωμεν, ὅτι οὐχ ἡμῶν ἕνεκεν ταῦτα πράττομεν.
 Ὁ δὲ Θεὸς μου», φησί, «πληρώσει πᾶσαν χρεῖαν ὑμῶν, ἢ πᾶσαν

14. Γεν. 4, 5

15. Ψαλμ. 49, 13.

γιατί; «Ἐφοῦ ἐδέχθηκα ἀπὸ τὸν Ἐπαφρόδιτο ἐκεῖνα ποῦ ἐστείλατε, τὰ ὅποια εἶναι ἄρωμα ποῦ εὐωδιάζει, θυσία ποῦ δέχεται καὶ εὐχαριστεῖται σ' αὐτὴν ὁ Θεός».

Εἶδες ποῦ ἀνύψωσε τὸ δῶρο τους! Δὲν ἔλαβα ἐγώ, λέγει, δὲν ἔλαβα, ἀλλὰ ὁ Θεὸς διὰ μέσου ἐμοῦ. Συνεπῶς καὶ ἂν ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκη, ἐσεῖς νὰ μὴ ἀνησυχῆτε, διότι οὔτε ὁ Θεὸς εἶχε ἀνάγκη, καὶ ὁμως ἐδέχετο. Ἔτσι οὔτε ἡ Ἁγία Γραφή δὲν ἀπέφυγε νὰ εἰπῇ, ὅτι «Ἐμύρισε ὁ Θεὸς μυρωδιὰ ποῦ εὐωδιάζει», πρᾶγμα χαρακτηριστικὸ ἐκείνου ποῦ εὐχαριστεῖται. Γνωρίζετε βέβαια, γνωρίζετε πῶς διατελεῖ ἡ ψυχὴ μας στὶς εὐωδίες, πῶς εὐχαριστεῖται, πῶς χαίρεται. Δὲν ἀπέφυγε λοιπὸν ἡ Ἁγία Γραφή νὰ εἰπῇ γιὰ τὸν Θεὸ πρᾶγμα τόσο ἀνθρώπινο καὶ ἀσήμαντο, γιὰ νὰ δείξῃ στοὺς ἀνθρώπους, ὅτι τὰ δῶρα ποῦ προσφέρουν ἔχουν γίνῃ δεκτά. Βέβαια δὲν τὰ ἔκαμε δεκτὰ οὔτε ἡ μυρωδιὰ τοῦ προσφερομένου κρέατος, οὔτε ὁ καπνός, ἀλλὰ ἡ διάθεσις τοῦ προσφέροντος. Διότι ἐὰν συνέβαινε τοῦτο, θὰ ἐδέχετο καὶ τὰ προσφερόμενα δῶρα ἀπὸ τὸν Κάϊν¹⁴. Εἶπε λοιπὸν ὅτι εὐχαριστεῖται καὶ πῶς εὐχαριστεῖται, διότι διαφορετικὰ δὲν θὰ ἐμάθαιναν οἱ ἄνθρωποι. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποῦ δὲν περιῆλθε σὲ κατάστασι ἀνάγκης λέγει ὅτι εὐχαριστεῖται μὲ τὸν τρόπο αὐτό, γιὰ νὰ μὴ γίνουν, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε, νωθοὶ. Καὶ ὅταν στῆ συνέχεια, ἀφοῦ δὲν ἐφρόντισαν γιὰ τὴν ἄλλη ἀρετὴ, ἐστήριξαν τὴν πεποίθησί τους σ' αὐτὲς, πρόσεξε μὲ ποῖο τρόπο διορθώνει πάλι αὐτοὺς λέγοντας· «μήπως πρόκειται νὰ φάγω κρέας βοδιῶν καὶ νὰ πιῶ τὸ αἷμα κριαριῶν;»¹⁵. Αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «Δὲν ἐνδιαφέρομαι γιὰ τὸ δῶρο. Ὁ Θεὸς μου ὁμως θὰ ἱκανοποιήσῃ κάθε ἀνάγκη σας σύμφωνα μὲ τὸν πλοῦτο τῶν ἀγαθῶν ποῦ ἔχει γιὰ νὰ δοξάζεται διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ».

4. Πρόσεχε πῶς εὐχεται, ὅπως ἀκριβῶς οἱ πτωχοί. Ἐὰν ὁμως ὁ Παῦλος εὐχεται γιὰ ἐκείνους ποῦ τοῦ δίνουν, πολὺ περισσότερο νὰ μὴ ἐντρεπώμαστε ἐμεῖς νὰ κάνωμε αὐτό, ὅταν λαμβάνωμε. Ἄς μὴ λαμβάνωμε λοιπὸν, ἐπειδὴ ἔχομε ἀνάγκη ἐμεῖς οἱ ἴδιοι, οὔτε νὰ χαιρώμαστε ἐξ αἰτίας μας, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας αὐτῶν ποῦ δίνουν. Ἔτσι θὰ ἔχωμε ἀμοιβή, καὶ ὅταν λαμβάνωμε, ἂν χαιρώμαστε γι' αὐτούς. Ἔτσι δὲν θὰ ἀγανακτήσωμε, ἂν δὲν δίνουν, μᾶλλον δὲ θὰ λυπηθοῦμε γι' αὐτούς. Ἔτσι, ἂν διδάσκωμε ὅτι δὲν κάνωμε αὐτὰ γιὰ ἰδικὸ μας ὄφελος, θὰ τοὺς καταστήσωμε καὶ περισσότερο προθύμους.

«Καὶ ὁ Θεός μου», λέγει, «θὰ ἱκανοποιήσῃ κάθε ἀνάγκη σας», ἢ

χάριν ἢ πᾶσαν χαράν. Ἄλλ' ἂν μὲν ἦ, «Πᾶσαν χάριν», μὴ ταύτην μόνον φησί, τὴν ἐπὶ γῆς ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ πᾶν κατόρθωμα· ἂν δέ, «Πᾶσαν χρείαν», ὅπερ οἶμαι καὶ μᾶλλον λέγεσθαι, τοῦτο ἐστὶν ὃ δηλοῦν βούλεται· ἐπειδὴ ἔμπροσθεν εἶπεν, «Ἡκαιρεῖ-
5 σθε», ἐπάγει ἐνταῦθα, ὅπερ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ποιεῖ λέγων, «Ὁ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι, καὶ ἄρτον εἰς βρῶσιν χορηγήσαι, καὶ πληθύναι τὸν σπόρον ὑμῶν, καὶ αὐξήσαι τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης ὑμῶν». Ἐπεύχεται γὰρ αὐτοῖς, ὥστε εἶναι ἐν ἀφθονίᾳ, καὶ ἔχειν σπεῖρειν· καὶ ἐπεύχεται οὐχ ἀπλῶς ἐν
10 ἀφθονίᾳ εἶναι, ἀλλὰ, «Κατὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ». Ὡστε καὶ τοῦτο συμμαετρημένως.

Εἰ μὲν γὰρ κατ' αὐτὸν ἦσαν, καὶ οὕτω φιλόσοφοι, καὶ οὕτως ἐσταυρωμένοι, οὐκ ἂν τοῦτο ἐποίησεν· ἐπειδὴ δὲ ἄνδρες ἦσαν, χειροτέχναι, πένητες, γυναῖκας ἔχοντες, παῖδας τρέφοντες, οἰ-
15 κίας προεστῶτες, καὶ ἀπὸ ὀλίγων καὶ ταῦτα ἔδοσαν, καὶ τινα εἶχον ἐπιθυμίαν καὶ τῶν παρόντων, ἐπεύχεται συγκαταβατικῶς. Τοῖς γὰρ οὕτω κεχρημένοις οὐδὲν ἄτοπον ἐπεύχεσθαι τὴν αὐτάρκειαν καὶ τὴν ἀφθονίαν. Ὅρα γοῦν τί καὶ ἐπεύχεται· Οὐκ εἶπεν, ὅτι Ποιῆσαι πλουσίους καὶ εὐπόρους σφόδρα, ἀλλὰ τί;
20 «Πληρώσαι πᾶσαν χρείαν ὑμῶν». Ὡστε μὴ εἶναι ἐν ἐνδείᾳ, ἀλλὰ τὰ πρὸς χρείαν ἔχειν· ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς ὄρον εὐχῆς ἡμῖν διδούς, τοῦτο τῇ εὐχῇ ἐνέθηκε, διδάσκων ἡμᾶς, «Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον», λέγειν, «δὸς ἡμῖν σήμερον».

«Κατὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ». Τί ἐστὶ τοῦτο; Κατὰ τὴν δωρεὰν
25 αὐτοῦ· τουτέστιν, ὃ τι εὐκόλον αὐτῷ καὶ δυνατόν, καὶ ταχέως ποιεῖν. Καὶ ἐπειδὴ «Χρείαν» εἶπον, ἵνα μὴ νομίσωσιν, ὅτι στενοχωρήσει αὐτούς, διὰ τοῦτο ἐπήγαγε. «Κατὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐν δόξῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Οὕτω περισσεύει ὑμῖν ἅπαντα, φησίν, ὥστε ἐν δόξῃ αὐτοῦ ἔχειν. Ἡ οὖν τοῦτο λέγει, ὅτι Οὐδενὸς
30 ὑστερεῖσθε· «Καὶ χάρις γὰρ μεγάλῃ», φησίν, «ἦν ἐπὶ πάντα αὐτούς· οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς»· ἢ προτρέπει εἰς δόξαν αὐτοῦ πάντα ποιεῖν· ὡσεὶ ἔλεγεν· Ἴνα εἰς δόξαν αὐτοῦ

16. Β' Κορ. 9, 10

17. Ματθ. 6, 11

18. Πράξ. 4, 33, 34

κάθε χάρι ἢ κάθε χαρὰ σας. Ἐὰν σημαίνει ὅμως «κάθε χάρι», δὲν ἐννοεῖ μόνο αὐτήν, δηλαδή, τὴν ἐλεημοσύνη ἐπάνω στὴ γῆ, ἀλλὰ κάθε κατόρθωμα· ἐὰν ὅμως «κάθε ἀνάγκη», ποὺ νομίζω ὅτι λέγεται καὶ καλύτερα, αὐτὸ εἶναι ποὺ θέλει νὰ ἀναφέρῃ. Ἀφοῦ πρωτύτερα εἶπε, «Δὲν εἶχατε εὐκαιρία», προσθέτει ἐδῶ ἐκεῖνο, ποὺ κάνει στὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ του, λέγοντας· «Ἐκεῖνος ποὺ χορηγεῖ ἄφθονο τὸ σπόρο στὸ γεωργὸ καὶ ψωμί γιὰ νὰ τρώγουμε, εἴθε νὰ χορηγήσῃ καὶ νὰ πληθύνῃ τὰ ἀγαθὰ σας καὶ νὰ αὐξήσῃ τοὺς καρπούς τῆς ἀγαθοεργίας σας»¹⁶. Εὐχεται λοιπὸν σὲ αὐτοὺς, ὥστε νὰ ἔχουν ἄφθονα ἀγαθὰ καὶ νὰ ἔχουν σπόρο. Καὶ ὄχι μόνο εὐχεται ἀπλῶς νὰ ἔχουν ἄφθονα ἀγαθὰ, ἀλλὰ «Σύμφωνα μὲ τὸν πλοῦτο αὐτοῦ». Συνεπῶς καὶ αὐτὸ τὸ κάνει σύμφωνα μὲ τὸ κατάλληλο μέτρο.

Ἐὰν βέβαια ἦσαν σύμφωνα μὲ αὐτὸν τὸν πλοῦτο, καὶ ἦσαν τόσο φιλόσοφοι καὶ τόσο ἐσταυρωμένοι, δὲν θὰ ἔκαμε αὐτὸ. Ἐπειδὴ ὅμως ἦσαν ἄνδρες, ἐργαζόμενοι, πτωχοὶ, εἶχαν γυναῖκες, παιδιά, σπίτια, καὶ ἔδωσαν αὐτὰ ἀπὸ τὰ λίγα, καὶ εἶχαν κάποια ἐπιθυμία γιὰ τὰ παρόντα, εὐχεται μὲ συγκατάβασι. Διότι γι' αὐτοὺς, ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ, δὲν εἶναι καθόλου παράδοξο νὰ εὐχεται τὴν αὐτάρκεια καὶ τὴν ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν. Πρόσεχε λοιπὸν καὶ τί εὐχεται. Δὲν εἶπε, ὅτι «Εἴθε νὰ κάμῃ αὐτοὺς πλουσίους καὶ ὑπερβολικὰ εὐπόρους», ἀλλὰ τί; «Εἴθε νὰ ἰκανοποιήσῃ κάθε ἀνάγκη σας». «Ὡστε νὰ μὴ εἶναι σὲ κατάστασι στερήσεως, ἀλλὰ νὰ ἔχουν ὅλα τὰ ἀπαραίτητα, ἀφοῦ καὶ ὁ Χριστὸς παραδίνοντάς μας τὸν τύπο τῆς προσευχῆς ἔβαλε αὐτὸ μέσα στὴν προσευχὴ, διδάσκοντάς νὰ λέγουμε, «Τὸν ἄρτο μας τὸν καθημερινὸ δῶσε μας σήμερα»¹⁷.

«Σύμφωνα μὲ τὸν πλοῦτο του». Τί σημαίνει αὐτό; Σύμφωνα μὲ τὴ δωρεὰ του· δηλαδή, ὅ,τι εἶναι εὐκόλο καὶ δυνατὸ σ' αὐτὸν, καὶ γρήγορα νὰ τὸ κἀνῃ. Καὶ ἐπειδὴ εἶπε «Ἀνάγκη», γιὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι θὰ τοὺς στενοχωρήσῃ αὐτοὺς, γι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε, «Σύμφωνα μὲ τὸν πλοῦτο τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἔχει γιὰ νὰ δοξάζεται διὰ μέσου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἔτσι θὰ κἀνῃ ἄφθονα σὲ σὰς τὰ ἀγαθὰ, λέγει, ὥστε νὰ δοξάζεται αὐτός. Ἡ λοιπὸν αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι δηλαδή δὲν στερεῖσθε τίποτε. Διότι λέγει ἡ Γραφὴ «Καὶ χάρις Θεοῦ μεγάλη ἦταν σὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς πιστοὺς, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ἀνάμεσα τοὺς ποὺ νὰ στερεῖται τὰ ἀπαραίτητα»¹⁸. Ἡ τοὺς συμβουλεύει νὰ κάνουν τὰ πάντα γιὰ τὴ δόξα αὐτοῦ νὰ ἔλεγε· Νὰ μεταχει-

χρησθε τῇ περιουσίᾳ.

«Τῷ δὲ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν». Αὕτη δὲ ἡ δόξα οὐχὶ τοῦ Υἱοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατρὸς γίνεται. Ὅταν γὰρ ὁ Υἱὸς δοξάζεται, τότε ὁ Πατήρ.
 5 Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν εἰς δόξαν Χριστοῦ τοῦτο γενέσθαι, ἵνα μὴ τις νομίση αὐτοῦ μόνου, ἐπήγαγε· «Τῷ δὲ Θεῷ καὶ Πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα», αὕτη ἡ γενομένη δηλονότι τῷ Υἱῷ. «Ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Οὐ μικρὸν καὶ τοῦτο· πολλῆς γὰρ εὐμενείας, καὶ τὸ διὰ γραμμάτων αὐτοὺς ἀσπάζεσθαι. «Ἀσπάζονται
 10 ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί». Καὶ μὴν ἔλεγες, ὅτι «Οὐδένα ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει». Πῶς οὖν λέγεις νῦν, «Οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί»; Ἡ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀδελφοὺς φησι, δηλῶν ὅτι «Οὐδένα τῶν μεθ' ἑαυτοῦ ἔχει ἰσόψυχον», οὐ περὶ τῶν ἐν τῇ πόλει λέγων· ποίαν γὰρ ἀνάγκην εἶχον ἐκεῖνοι τὰ
 15 τῶν ἀποστόλων ἀναδέχεσθαι πράγματα; ἢ ὅτι οὐ παραιτεῖται καὶ τούτους ἀδελφοὺς καλεῖν.

«Ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες οἱ ἅγιοι, μάλιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν». Ἀνέστησεν αὐτοὺς καὶ ἀνέρρωσε, δεικνύς ὅτι
 20 καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκίας τὸ κήρυγμα ἤψατο. Εἰ γὰρ οἱ ἐν τοῖς βασιλείοις πάντων κατεφρόνησαν διὰ τὸν βασιλέα τῶν οὐρανῶν, πολλῷ μᾶλλον αὐτοὺς χρὴ τοῦτο ποιεῖν. Καὶ τοῦτο δὲ τεκμήριον ἦν τῆς Παύλου ἀγάπης, τὸ πολλὰ περὶ αὐτῶν διηγεῖσθαι, καὶ μεγάλα λέγειν, ὅθεν καὶ εἰς πόθον ἤγαγε τοὺς ἐν τοῖς βασιλείοις,
 25 ὥστε ἀσπάσασθαι αὐτοὺς τοὺς οὐχ ἔωρακότας. Μάλιστα μὲν γάρ, ἐπειδὴ ἐν θλίψει ἦσαν οἱ πιστοὶ τότε, πολλῇ ἦν ἡ ἀγάπη. Πῶς; Οἱ τε γὰρ ἀλλήλων διεστηκότες, ἀλλήλοις ἦσαν συγκεκολλημένοι, καὶ οἱ πόρρωθεν, ὡς ἐγγὺς ὄντες, ἀλλήλους ἠσπάσαντο, καὶ ὡς περὶ μέλη οἰκεῖα, οὕτω πρὸς ἑαυτοὺς ἕκαστος διετίθετο.
 30 το. Καὶ ὁ πένης γὰρ πρὸς τὸν πλούσιον διέκειτο, καὶ ὁ πλούσιος πρὸς τὸν πένητα· καὶ οὐδεμία ἦν ὑπεροχὴ, τῷ πάντας ὁμοίως μισεῖσθαι καὶ ἐλαύνεσθαι, καὶ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἐκ διαφόρων πόλεων αἰχμάλωτοὶ τινες ἀναστάντες, καὶ εἰς μίαν

ρίζεσθε τὴν περιουσίαν σας γιὰ τὴ δόξαν τοῦ Θεοῦ.

«Καὶ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μας ἄς εἶναι ἡ δόξα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμην». Αὐτὴ ἡ δόξα δὲν ἀνήκει μόνο στὸν Υἱό, ἀλλὰ καὶ στὸν Πατέρα. Διότι ὅταν ὁ Υἱὸς δοξάζεται, τότε δοξάζεται ὁ Πατέρας. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπε ὅτι αὐτὸ γίνεται γιὰ τὴ δόξαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς μόνο αὐτοῦ, ἐπρόσθεσε «Καὶ στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα μας ἀνήκει ἡ δόξα», αὐτὴ δηλαδὴ ποὺ ἐγίνετο στὸν Υἱό. «Χαιρετήσατε κάθε πιστὸ ποὺ εἶναι ἁγιασμένος ἀπὸ τὴν ἔνωση τοῦ μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό». Δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα καὶ αὐτό, γιὰτὶ εἶναι ἀπόδειξις συμπαθείας τὸ νὰ χαιρετᾷ αὐτοὺς μὲ τὴν ἐπιστολή του. «Σὰς χαιρετοῦν οἱ ἀδελφοί, ποὺ εἶναι μαζί μου». Καὶ ὁμως ἔλεγες, ὅτι «Δὲν ἔχω κανένα ὁμόψυχο, ὁ ὁποῖος θὰ φροντίσῃ εἰλικρινὰ γιὰ τὶς ὑποθέσεις σας». ¹⁹. Πῶς λοιπὸν τώρα λέγεις, «Οἱ ἀδελφοί ποὺ εἶναι μαζί μου»; Ἡ τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ ἦσαν μαζί του λέγει, δηλώνοντας ὅτι «Δὲν ἔχει ἀπ' αὐτοὺς κανένα ὁμόψυχο», χωρὶς νὰ λέγῃ γιὰ τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ ἦσαν στὴν πόλι. Διότι ποιά ἀνάγκη εἶχαν ἐκεῖνοι νὰ ἀναλαμβάνουν τὶς ὑποθέσεις τῶν ἀποστόλων; Ἡ ὅτι δὲν ἀποφεύγει νὰ ὀνομάζῃ καὶ αὐτοὺς ἀδελφοὺς.

«Σὰς χαιρετοῦν ὅλοι οἱ πιστοί, καὶ πρὸ παντὸς αὐτοὶ ποὺ ἀνήκουν στὸ σπίτι τοῦ Καίσαρος. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶθε νὰ εἶναι μὲ ὅλους σας». Ἐξύψωσε αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐνδυνάμωσε, δείχνοντας ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου ἔφθασε καὶ στὰ βασιλικά ἀνάκτορα. Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ διαμένοντες μέσα στὰ παλάτια ἐπεριφρόνησαν τὰ πάντα γιὰ τὸν Βασιλέα τῶν οὐρανῶν, πολὺ περισσότερο πρέπει αὐτοὶ νὰ κάνουν τοῦτο. Καὶ αὐτὸ ἦταν ἀπόδειξις τῆς ἀγάπης τοῦ Παύλου, τὸ νὰ διηγῆται δηλαδὴ πολλὰ γι' αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἐξυμνῇ, γι' αὐτὸ καὶ ἔφερε σὲ μεγάλη ἐπιθυμία τοὺς διαμένοντας μέσα στὰ βασιλικά ἀνάκτορα, ὥστε νὰ χαιρετήσουν αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν ἰδεῖ. Καὶ μάλιστα, ἐπειδὴ οἱ πιστοὶ ἦσαν στενοχωρημένοι τότε, ἦταν μεγάλη ἡ ἀγάπη. Πῶς; Διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν μεταξὺ τους διαφωνίες, ἦσαν μεταξὺ τους συνδεδεμένοι καὶ οἱ εὐρισκόμενοι μακριά, ὡςὰν νὰ ἦσαν πλησίον, ἐχαιρετίσθησαν μεταξὺ τους, καὶ ὡςὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἰδικὰ τους μέλη, ἔτσι ὁ καθένας ἐσυμπεριφέρετο μεταξὺ τους. Καὶ ὁ πτωχὸς λοιπὸν ὁμοίως ἐσυμπεριφέρετο πρὸς τὸν πλούσιον, καὶ ὁ πλούσιος πρὸς τὸν πτωχόν· καὶ κανεὶς δὲν ἦταν μεταξὺ τους ἀνώτερος, ὅλοι ὁμοίως ἐμισοῦντο καὶ ἐδιώκοντο. Γιὰτὶ ὅπως ἀκριβῶς μερικοὶ αἰχμάλωτοι, ὅταν ἀναγκάζονται νὰ μεταναστεύσουν ἀπὸ διάφορες πόλεις καὶ

ἐλθόντες πόλιν, σφόδρα ἀλλήλοις συμπλέκονται, τοῦ κοινοῦ τῆς συμφορᾶς συγκολλῶντος αὐτούς· οὕτω δὴ καὶ τότε, τῆς κοινω- νίας τῶν παθημάτων καὶ τῶν θλίψεων συναπτούσης αὐτούς, πολλὴν εἶχον πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην.

5 5. Δεσμὸς γὰρ τίς ἐστὶν ἢ θλίψις ἀρραγῆς, ἀγάπης αὔξησις, κατανύξεως καὶ εὐλαθείας ὑπόθεσις. Ἄκουε γὰρ τοῦ Δαυῖδ λέ- γοντος· «Ἀγαθὸν μοι, Κύριε, ὅτι ἐταπείνωσάς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά σου»· καὶ πάλιν ἐτέρου προφήτου λέγοντος, «Ἀγαθὸν ἀνθρώπῳ ὅταν ἄρῃ ζυγὸν ἐκ νεότητος αὐτοῦ»· καὶ
10 πάλιν, «Μακάριος ἄνθρωπος, ὃν ἂν παιδεύσης, Κύριε»· καὶ ἐτέ- ρου τινὸς λέγοντος, «Μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου»· καὶ ἀλλα- χοῦ, «Εἰ προσέρχῃ δουλεύειν Κυρίῳ, ἐτοίμασον τὴν ψυχὴν σου εἰς πειρασμόν». Καὶ ὁ Χριστὸς δὲ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἔλεγεν, «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε»· καὶ πάλιν,
15 «Κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται»· καὶ πάλιν, «Στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδός».

Ἵσχυρὰ πανταχοῦ τὴν θλίψιν ἐπαινουμένην; πανταχοῦ παρα- λαμβανομένην, ὡς ἀναγκαίαν οὔσαν ἡμῖν; Εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἔξωθεν ἀγῶσιν οὐδεὶς ἂν ταύτης χωρὶς στέφανον λάβοι, εἰ μὴ καὶ πόνοις
20 καὶ σιτίων παραιτήσῃ καὶ νόμῳ διαίτης καὶ ἀγρυπνίαις καὶ μυρί- οῖς ἐτέροις ἑαυτὸν ὀχυρώσειε, πολλῶ μᾶλλον ἐνταῦθα. Τίνα γὰρ βούλει; τὸν βασιλέα εἰπεῖν; Ἄλλ' οὐδὲ ἐκεῖνος ἀμέριμνον ζῆ- βίον, ἀλλὰ καὶ πολλῶν θλίψεων καὶ φροντίδων γέμοντα. Μὴ γὰρ εἰς τὸ διάδημα ἴδης, ἀλλ' εἰς τὸ κλυδώνιον φροντίδων, δι' οὗ
25 αὐτῷ ὁ θόρυβος τίκτεται· μὴδὲ εἰς τὴν ἀλουργίδα βλέπε, ἀλλ' εἰς τὴν ψυχὴν τὴν μᾶλλον ἐκείνης τῆς ἀλουργίδος μελαινομένην· οὐχ οὕτως ὁ στέφανος δεσμεῖ τὴν κεφαλὴν, ὡς τὴν ψυχὴν ἢ φροντίς· μὴδὲ εἰς τὸ τῶν δορυφόρων πλῆθος ἴδης, ἀλλ' εἰς τὸ τῶν ἀθυμιῶν πλῆθος· οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἰδιωτικὴν οἰκίαν εὐρεῖν
30 τοσοῦτων γέμουσαν φροντίδων, ὅσων τὰ βασίλεια. Θάνατοι καθ' ἐκάστην ἡμέραν προσδοκώμενοι παρ' αὐτοῖς τούτοις, καὶ πρὸ τῆς τραπέζης τὸ αἷμα ὁράται, καὶ πρὸ τοῦ ποτοῦ. Ἐν δὲ ταῖς νυξίν

20. Ψαλμ. 118, 71

21. Θρ. Ἱερ. 3, 27

22. Ψαλμ. 93, 12

23. Παροιμ. 3, 11

24. Σοφ. Σειρ. 2, 1

25. Ἰω. 16, 33

26. Ἰω. 16, 20

27. Ματθ. 7, 14

νά ἔλθουν σὲ μιὰ πόλι, συνδέονται πολὺ στενὰ μεταξύ τους, ἐπειδὴ τοὺς ἐνώνει ἡ κοινὴ συμφορὰ, ἔτσι λοιπὸν καὶ τότε, ἐπειδὴ ἡ συμμετοχὴ στὰ παθήματα καὶ στὶς θλίψεις συνέδεε τοὺς πιστοὺς, εἶχαν μεταξύ τους μεγάλη ἀγάπη.

5. Ἡ θλίψις λοιπὸν εἶναι ἓνας δεσμὸς στερεὸς, αὐξήσις τῆς ἀγάπης καὶ προϋπόθεσις τῆς κατανύξεως καὶ τῆς εὐλαθείας. Ἦκουε λοιπὸν τὸν Δαυῖδ, ὁ ὁποῖος λέγει, «Ἦταν καλὸ γιὰ μέ, Κύριε, ὅτι μὲ ἐταπείνωσες, γιὰ νὰ μάθω τὰ προστάγματα σου»²⁰. Ἦκουε πάλι ἄλλο προφήτη, ὁ ὁποῖος λέγει, «Εἶναι καλὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅταν βαστάζῃ τὸ ζυγὸ ἀπὸ τῆ νεότητά του»²¹. καὶ πάλι, «Μακάριος ὁ ἄνθρωπος, τὸν ὁποῖο θὰ παιδεύσῃς, Κύριε»²². καὶ κάποιον ἄλλο ποὺ λέγει, «Νὰ μὴ παραμελῆς τὴν παιδεία τοῦ Κυρίου»²³. καὶ ἄλλοῦ· «Ἐὰν ἔρχεσαι νὰ ὑπηρετήσῃς τὸν Θεὸ, ἐτοίμασε τὸν ἑαυτὸ σου γιὰ πειρασμούς»²⁴. Καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε πρὸς τοὺς μαθητὰς του, «Ἐφόσον εἴσθε μέσα στὸν κόσμον, θὰ ἔχετε θλίψι, ἀλλὰ ἔχετε θάρρος»²⁵. καὶ πάλι, «Θὰ κλάψετε καὶ θὰ θρηνήσετε ἑσεῖς, ὁ κόσμος ὅμως θὰ χαρῆ»²⁶. καὶ πάλι, «Ὁ δρόμος εἶναι στενὸς καὶ γεμᾶτος δυσκολίες καὶ κινδύνους»²⁷.

Βλέπεις ὅτι ἡ θλίψις παντοῦ ἐπαινεῖται; ὅτι γίνεται δεκτὴ παντοῦ, ὡσάν νὰ μᾶς εἶναι ἀναγκαία; Διότι ἐὰν στοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνας κανεῖς δὲν μπορῆ νὰ λάβῃ τὸ ἔπαθλο χωρὶς αὐτήν, παρὰ μόνο ἐὰν ἤθελε νὰ ὀπλίση τὸν ἑαυτὸ του μὲ κόπους, μὲ ἀπάρνησι φαγητῶν, μὲ εἰδικὴ δίαιτα, μὲ μεγάλη προετοιμασία καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα, πολὺ περισσότερο αὐτὸ συμβαίνει ἐδῶ. Ποιὸν λοιπὸν θέλεις νὰ εἰποῦμε; τὸ βασιλέα; Ὅμως οὔτε καὶ ἐκεῖνος ζῆ ἀμέριμνα, ἀλλὰ μία ζωὴ γεμάτη ἀπὸ πολλὰς θλίψεις καὶ φροντίδες. Μὴ βλέπῃς λοιπὸν στὸ βασιλικὸ στέμμα, ἀλλὰ στὸ πλῆθος τῶν φροντίδων, μὲ τὸ ὁποῖο γεννᾶται σὲ αὐτὸν ἢ σύγχυσις· οὔτε στὴν πορφύρα του νὰ βλέπῃς, ἀλλὰ στὴν ψυχὴ του ποὺ γίνεται πιὸ μαύρη ἀπὸ τὴν πορφύρα ἐκείνη. Δὲν ἔχει τὸ στέμμα ἔτσι δέσμια τὴν κεφαλὴ, ὅσο ἡ φροντίδα τὴν ψυχὴ. Οὔτε στὸ πλῆθος τῶν σωματοφυλάκων νὰ ἰδῆς, ἀλλὰ στὸ πλῆθος τῶν στενοχωριῶν. Οὔτε βέβαια εἶναι δυνατὸ νὰ συναντήσωμε σπῖτι ἀπλοῦ πολίτου ποὺ νὰ εἶναι γεμᾶτο μὲ τόσες φροντίδες, ὅσες ἔχουν τὰ βασιλικά ἀνάκτορα. Καθημερινὰ συμβαίνουν θάνατοι ποὺ ἀναμένονται ἀπὸ τοὺς ἰδίους καὶ βλέπουν νὰ χύνεται τὸ αἷμα πρὶν ἀπὸ τὸ φαγητὸ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ ποτό. Καὶ κατὰ τῆ διάρκεια τῆς νύκτας οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ εἰποῦμε πόσες φορὲς τινάζονται καὶ ἀναπηδοῦν, ἐπειδὴ βλέπουν φανταστικὰ πράγματα.

οὐδὲ εἰπεῖν ἔστιν ὁσάκις ἄλλονται καὶ ἀναπηδῶσι φαντασιούμενοι. Καὶ ταῦτα δὴ ἐν εἰρήνῃ· εἰ δὲ πόλεμος καταλάβοι, ἔτι τὰ τῶν φροντίδων ἐπιτείνεται.

- Τί τοίνυν τοῦ βίου τούτου ἐλεεινότερον γένοιτ' ἄν; Τὰ δὲ
 5 παρὰ τῶν οἰκείων ὅσα; τῶν ἀρχομένων λέγω. Ἀμέλει καὶ συγγενικῶν αἱμάτων ἀεὶ γέμει τὸ ἔδαφος τὸ βασιλικόν. Καί, εἰ βούλεσθε, τινὰ καὶ διηγῆσομαι, καὶ τάχα ἐπιγνώσεσθε ὅτι οὕτως ἔχει μάλιστα μὲν καὶ τὰ παλαιὰ ἐρῶ, πλὴν ἄλλ' ὅμως ἔτι τῇ μνήμῃ φυλαττόμενα, ἅτε καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων γενόμενα τῶν ἡμετέρων.
- 10 Ὁ δεῖνα, φησί, τὴν γυναῖκα ὑποπτεύσας ἐπὶ μοιχείᾳ, γυμνὴν προσέδησεν ὄρεσι, καὶ θηρίοις ἐξέδωκεν, ἤδη μητέρα γενομένην αὐτῷ βασιλέων πολλῶν. Οἷαν οἶεσθε ζωὴν ζῆν ἐκεῖνον; οὐ γὰρ ἄν, εἰ μὴ σφοδρὰ κατετάκη τῷ πάθει, εἰς τοσαύτην ἐξέβη τιμωρίαν. Ὁ αὐτὸς δὴ οὗτος τὸν υἱὸν ἀπέσφαξε τὸν αὐτοῦ.
- 15 μᾶλλον δὲ ὁ τούτου ἀδελφὸς ἑαυτὸν μετὰ τῶν παίδων αὐτοῦ. Λέγεται δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν οὗτος ἀνήρηκεναι τὸν αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν ἑαυτὸν ἀνεῖλεν, ὑπὸ τυράννου καταληφθεὶς, ὁ δὲ τὸν ἀνεψιὸν τὸν αὐτοῦ κοινωνοῦντα τῆς βασιλείας αὐτῷ, ἦν αὐτὸς ἐνεχείρισεν.
- 20 Ἄλλος τὴν γυναῖκα εἶδεν ὑπὸ πεσσῶν διαφθαρεῖσαν· ὡς γὰρ οὐκ ἔτικτε, γυνὴ τις ἀθλία καὶ ταλαίπωρος (ἀθλία γὰρ καὶ ταλαίπωρος, ἢ τὸ τοῦ Θεοῦ δῶρον ἠλπισε δι' οἰκείας παρέξει σοφίας), πεσσοῦς δοῦσα, διέφθειρε τὴν βασιλίδα, καὶ συνδιεφθάρη καὶ αὐτή. Ἔτερος πάλιν μετὰ τοῦτο ὑπὸ δηλητηρίων ἀνήρητο
- 25 φαρμάκων, καὶ τὸ ποτήριον ἦν αὐτῷ λοιπὸν οὐκέτι πόμα, ἀλλὰ θάνατος· καὶ ὁ υἱὸς αὐτῷ τὸν ὀφθαλμὸν ἐξωρύττετο φόβῳ τῶν μελλόντων, οὐδὲν ἡδικηκῶς. Ἄλλος, οὐδὲ εἰπεῖν καλόν, ὅπως κατέλυσε τὸν βίον ἐλεεινῶς. Τῶν δὲ μετὰ τούτους ὁ μὲν κατεκᾶη, καθάπερ τις ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος, μετὰ ἵππων καὶ δοκῶν
- 30 καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, καὶ τὸ γύναιον ἐν χηρείᾳ. Τὰς γὰρ ἐν τῷ ζῆν λύπας οὐδὲ εἰπεῖν ἔστιν, ἄς, ὅτε οὗτος ἐπανέστη, ἠναγκάζετο ἔχειν. Οὗτος δὲ ὁ νῦν κρατῶν οὐχὶ ἐξ οὗ τὸ διάδημα περιέθετο, ἐν πόνοις, ἐν κινδύνοις, ἐν λύπαις, ἐν ἀθυμίαις, ἐν συμφοραῖς, ἐν ἐπιβουλαῖς;

35 Ἄλλ' οὐχ ἡ βασιλεία τοιαύτη τῶν οὐρανῶν· ἀλλὰ μετὰ τὸ

28. Πεσσοί: ὄργανο ποικίλου σχήματος ποῦ εἰσήγετο στὸν κολεὸ τῆς μητέρας.

Καὶ αὐτὰ βέβαια συμβαίνουν σὲ περίοδο εἰρήνης· ἂν ὅμως ἔλθῃ ὁ πόλεμος, οἱ φροντίδες αὐξάνουν ἀκόμη περισσότερο.

Τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ λοιπὸν πιὸ ἄθλιο ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτή; Καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικοὺς του πόσα προέρχονται; ἐννοῶ τοὺς ὑπηκόους του. Χωρὶς ἀμφιβολία καὶ τὸ δάπεδο τῶν ἀνακτόρων εἶναι πάντοτε γεμᾶτο μὲ αἵματα συγγενικῶν προσώπων. Καί, ἐὰν θέλετε, θὰ σᾶς διηγηθῶ καὶ μερικὰ περιστατικά, καὶ ἴσως γνωρίσετε καλᾶ ὅτι πράγματι ἔτσι συμβαίνει. Κυρίως θὰ εἰπῶ τὰ παλαιά, τὰ ὁποῖα ὅμως φυλάσσονται ἀκόμη στὴ μνήμη, ἐπειδὴ ἔγιναν καὶ στὰ ἰδικὰ μας χρόνια. Ὁ τάδε, λέγεται, ἐπειδὴ ὑποψιάσθηκε τὴ γυναῖκα του γιὰ μοιχεῖα, τὴν ἔδεσε γυμνὴ στὰ βουνὰ καὶ τὴν παρέδωσε στὰ ἄγρια ζῶα, ἀφοῦ ἤδη ἔγινε σὲ αὐτὸν μητέρα πολλῶν βασιλέων. Τί εἶδους ζωὴ νομίζετε ὅτι κάνει ἐκεῖνος; γιατί δὲν θὰ ἔφθανε σὲ τόση μεγάλη τιμωρία, ἐὰν δὲν τὸν κατέστρεφε ὑπερβολικὰ τὸ πάθος. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἴδιος ἐφόνευσε τὸν υἱὸ του. Μᾶλλον δὲ ὁ ἀδελφὸς του ἐφόνευσε τὸν ἑαυτό του μαζί μὲ τὰ παιδιὰ του. Λέγεται ἀκόμη ὅτι αὐτὸς ἔχει φονεῦσει καὶ τὸν ἀδελφὸ του. Καὶ ὁ ἓνας ἐφόνευσε τὸν ἑαυτό του, ἐπειδὴ τὸν ἠνάγκασε ὁ τύραννος, ὁ ἄλλος ὅμως ἐφόνευσε τὸν ἀνεψιὸ του ποὺ συμμετεῖχε μαζί μὲ αὐτὸν στὴ βασιλεία, τὴν ὁποία αὐτὸς ἀνέθεσε.

Ἄλλος εἶδε τὴ γυναῖκα του νὰ ἔχῃ διαφθαρῆ ἀπὸ πεσσοῦς²⁸. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἐγεννοῦσε, κάποια γυναῖκα ἀθλία καὶ ταλαίπωρος (ἦταν ἠράγματι ἀθλία καὶ ταλαίπωρος, ἢ ἤλπισε ὅτι θὰ δώσῃ τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἰδική της σοφία), ἀφοῦ τὴν ἔδεσε στοὺς πεσσοῦς, διέφθειρε τὴν πριγκίπισσα καὶ διεφθάρηκε καὶ αὐτὴ μαζί. Ἄλλος πάλι ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ εἶχε φονευθῆ ἀπὸ δηλητηῆριο καὶ τὸ ποτήρι δὲν ἦταν πιά γι' αὐτὸν ποτό, ἀλλὰ θάνατος· καὶ ὁ υἱὸς του ἔβγαλε τὸ μάτι αὐτοῦ, ἀπὸ φόβο γιὰ τὸ μέλλον, ἂν καὶ δὲν εἶχε κάνει κανένα ἀδίκημα. Ἄλλος, δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ καλὸ, ἐπέθανε μὲ ἐλεεινὸ τρόπο. Ἀπὸ τοὺς ἐπομένους ὁ ἓνας ἐκάηκε ἐντελῶς, ὡς ἂν κάποιος ἄθλιος καὶ ταλαίπωρος, μαζί μὲ τὰ ἄλογα καὶ τὰ δοκάρια καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, καὶ ἔμεινε ἡ γυναῖκα του χήρα. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀναφέρουμε τίς τλαιπωρίες κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς της, ποὺ ὅταν αὐτὸς ἐπαναστάτησε, ἦταν ἀναγκασμένη νὰ ἔχῃ. Καὶ αὐτὸς ποὺ κυβερνᾶ τώρα δὲν ἔλαβε ἀπὸ ἐκεῖνον τὸ στέμμα μὲ κόπους, μὲ κινδύνους, μὲ στενοχώριες, μὲ πικρίες, μὲ συμφορὲς, μὲ ἐπιβουλές;

Δὲν εἶναι ὅμως τέτοια ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, ἀλλὰ ἀφοῦ τὴν

λαβεῖν αὐτήν, εἰρήνη, ζωή, χαρά, εὐφροσύνη. Ἄλλ', ὅπερ ἔλεγον, οὐκ ἔνι βίος ἀταλαιπώρητος. Εἰ δὲ ἐν τοῖς βιωτικοῖς καὶ ὁ μάλιστα μακαριώτερος, ὁ ἐν βασιλείᾳ, τοσοῦτων γέμει συμφορῶν, τί οἶει ἐν τοῖς ἰδιωτικοῖς; Καὶ πόσα ἕτερα κακά, οὐδὲ εἰπεῖν
5 ἔστι. Πόσοι πολλάκις καὶ μῦθοι ἀπὸ τούτων ἐπλάσθησαν, πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἐπὶ τῆς σκηνηῆς τραγωδίαὶ ἀπὸ τῶν βασιλέων ὑφαίνονται, καὶ οἱ μῦθοι. Τὰ γὰρ πλείονα τῶν ἐν τοῖς μύθοις ἀπὸ τῶν γενομένων πέπλασται· οὕτω γὰρ ἔχει καὶ ἡδονήν· οἶον, τὰ Θεέστεια δεῖπνα, καὶ ὡς πᾶσα ἐκείνη ἡ οἰκία διὰ συμφορῶν κατέ-
10 στρεψεν.

6. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῶν παρὰ τῶν ἔξωθεν συντεθέντων ἴσμεν· εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἐροῦμεν. Ὁ Σαοὺλ πρῶτος ἐβασίλευσεν, ἀλλ' ἴστε πῶς καὶ οὗτος ἀπώλετο μυρίων πειραθεὶς κακῶν. Μετ' ἐκεῖνον ὁ Δαυίδ, ὁ Σολομῶν, ὁ Ἀβιά, ὁ
15 Ἐζεκίας, ὁ Ἰωσίας ὁμοίως. Οὐ γὰρ ἔστι θλίψεως χωρὶς, οὐκ ἔστι πόνων χωρὶς, οὐκ ἔστιν ἀθυμίας ἐκτὸς τὸν παρόντα βίον διελθεῖν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἀθυμῶμεν μὴ ὑπὲρ τῶν τοιοούτων, ὑπὲρ ὧν καὶ κέρδος ἔχομεν μέγα· «Ἡ γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται».

20 Ὑπὲρ τούτων χρὴ λυπεῖσθαι, ὑπὲρ τούτων ἀλγεῖν, ὑπὲρ τούτων δάκνεσθαι· οὕτως ἐλυπεῖτο Παῦλος ὑπὲρ τῶν ἀμαρτανόντων, οὕτως ἐδάκρυεν· «Ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως», φησί, «καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων». Ἐπειδὴ γὰρ ὑπὲρ οἰκείων οὐκ εἶχε πανθεῖν, ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων τοῦτο
25 ἐποίει· μᾶλλον δὲ κάκεῖνα οἰκεῖα ἠγεῖτο κατὰ τὸν τοῦ πένθους λόγον. Ἔτεροι ἐσκανδαλίζοντο, καὶ αὐτὸς ἐπυροῦτο· ἕτεροι ἠσθένουν, καὶ αὐτὸς ἠσθένει. Ἀγαθὸν ἢ τοιαύτη λύπη, πάσης κρείττων αὕτη χαρᾶς κοσμικῆς. Τὸν οὕτω πενθοῦντα ἐγὼ πάντων τῶν ἀνθρώπων προκρίνω· μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὸς τοὺς οὕτω
30 πενθοῦντας μακαρίζει ὁ Κύριος, τοὺς συμπαθεῖς. Οὐχ οὕτως αὐτὸν ἐπὶ τοῖς κινδύνοις θαυμάζω· μᾶλλον δὲ οὐχ ἤττον αὐτὸν τῶν κινδύνων θαυμάζω, ὑφ' ὧν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀπέθνησκεν· ἀλλὰ τοῦτό με μᾶλλον αἰρεῖ. Ἀπὸ γὰρ ψυχῆς φιλοθέου καὶ

29. Κατὰ τὴ μυθολογία ὁ Ἄτρεὺς γιὰ νὰ ἐκδικηθῆ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Θεέστη, τὸν ἐκάλεσε σὲ δεῖπνο καὶ τοῦ ἐπρόσφερε μαγειρευμένες τὶς σάρκες τῶν υἱῶν τοῦ Θεέστη (Θυέστεια δεῖπνα).

30. Πρόκειται γιὰ τὴν οἰκογένεια τῶν Ἀτρειδῶν. Ἡ οἰκογένειά τους θαρύνεται ἀπὸ φοβερὰ κακουργήματα ποὺ ἐπροκάλε-

λάβωμε ὑπάρχει εἰρήνη, ζωὴ, χαρὰ, εὐφροσύνη. Ἄλλᾳ, ἐκεῖνο ποῦ ἔλεγα, δὲν ὑπάρχει ζωὴ χωρὶς ταλαιπωρίες. Ἐάν ὅμως στὰ ἐπίγεια καὶ ἐκεῖνος ποῦ εἶναι περισσότερο ἀπὸ ὅλους εὐτυχῆς, δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς, εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ τόσες συμφορές, τί νομίζετε ὅτι συμβαίνει στίς ὑποθέσεις τῶν ἰδιωτῶν; Καὶ πόσα ἄλλα κακὰ συμβαίνουν, ποῦ οὔτε νὰ τὰ ἀναφέρωμε μποροῦμε. Πολλές φορές ἐπλάσθησαν ἐξ αἰτίας τους πολλοὶ μῦθοι· ὅλες σχεδὸν οἱ τραγωδίαι ποῦ παίζονται στὸ θέατρο δημιουργοῦνται ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, καθὼς καὶ οἱ μῦθοι. Πράγματι οἱ περισσότεροι μῦθοι ἔχουν πλασθῆ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔγιναν, διότι ἔτσι τὸ πρᾶγμα περιέχει καὶ εὐχαρίστησι, ὅπως τὰ Θυέστεια δεῖπνα²⁹, καὶ ὅπως ὅλη ἐκείνη ἡ οἰκογένεια, ποῦ κατεστράφηκε μὲ συμφορές³⁰.

6. Ἄλλὰ αὐτὰ τὰ γνωρίζομε ἀπὸ τὰ συγγράμματα ποῦ ἔγραψαν οἱ ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας. Ἄν ὅμως θέλετε, καὶ ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή θὰ εἰποῦμε. Ὁ Σαοὺλ ἐβασίλευσε πρῶτος, ἀλλὰ γνωρίζετε πῶς ἐχάθη καὶ αὐτός, ἀφοῦ ἔπαθε πάρα πολλὰ κακὰ. Ἐπειτα ἀπὸ ἐκεῖνον ὁ Δαυῖδ, ὁ Σολομών, ὁ Ἀβιᾶ, ὁ Ἐζεκίας, ὁ Ἰωσίας μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ζήσωμε τὴν παροῦσα ζωὴ χωρὶς θλίψεις, χωρὶς κόπους, χωρὶς στενοχώριαι. Ἐμεῖς ὅμως ἄς μὴ λυπούμασθε γιὰ ἐκεῖνα, γιὰ τὰ ὁποῖα λυποῦνται οἱ βασιλεῖς, ἀλλὰ γι' αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχομε καὶ μεγάλον κέρδος, «Διότι ἡ λύπη ποῦ γίνεται σύμφωνα μὲ τὸν Θεὸ φέρει τὴ μετάνοια χωρὶς μεταμέλεια, ποῦ ὁδηγεῖ στὴ σωτηρία»³¹.

Γι' αὐτὰ πρέπει νὰ λυπούμασθε, γι' αὐτὰ νὰ στενοχωροῦμασθε, γι' αὐτὰ νὰ θλιβώμασθε. Ἐτσι ἐλυπεῖτο ὁ Παῦλος γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἔτσι ἔκλαιε. «Διότι σᾶς ἔγραψα, λέγει, ἀπὸ πολλὴ θλίψι καὶ στενοχώρια τῆς καρδιᾶς μὲ πολλὰ δάκρυα»³². Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἤμποροῦσε νὰ πενθῆ γιὰ ἰδικούς του, ἔκανε αὐτὸ γιὰ τοὺς ξένους· μᾶλλον ὅμως ἐθεωροῦσε καὶ ἐκεῖνα ἰδικὰ του σύμφωνα μὲ τὴν αἰτία τοῦ πένθους. Ἄλλοι ἐσκανδαλίζοντο, καὶ αὐτὸς ἐδοκιμάζετο· ἄλλοι ἦσαν ἀσθενεῖς, καὶ αὐτὸς ἐγίνετο ἀσθενής. Εἶναι ἀγαθὸ αὐτὴ ἡ λύπη, πιὸ καλὴ ἀπὸ κάθε κοσμικὴ χαρὰ. Ἐγὼ προτιμῶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνον, ποῦ πενθεῖ ἔτσι· μᾶλλον δὲ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μακαρίζει ἐκεῖνους ποῦ πενθοῦν σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο αὐτόν»³³, ἐκεῖνους ποῦ συμπαθοῦν τοὺς ἄλλους. Δὲν θαυμάζω αὐτόν τόσο γιὰ τοὺς κινδύνους· μᾶλλον δὲ δὲν θαυμάζω αὐτόν λιγώτερο ἀπὸ τοὺς κινδύνους, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους καθημερινὰ ἐπέβαινε· ὅμως αὐτὸ περισσότερο μὲ κερδίζει. Γιατὶ ἐγίνετο αὐτὸ ἀπὸ

φιλοστόργου ἐγένετο, ἀπὸ ἀγάπης, ἦν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐζήτει, ἀπὸ συμπαθείας ἀδελφικῆς καὶ πατρικῆς, μᾶλλον δὲ καὶ τούτων ἀμφοτέρων μείζονος.

Οὕτω διακεῖσθαι χρή, οὕτω δακρύειν· τὰ τοιαῦτα δάκρυα 5 πολλῆς ἐστὶν εὐφροσύνης μεστά· τὸ τοιοῦτον πένθος ὑπόθεσις χαρᾶς ἐστὶ. Καὶ μὴ μοι εἶπης, τί πλέον ἐκ τοῦ θρηνεῖν, ὑπὲρ ὧν τοῦτο ποιῶ; Κἂν μηδὲν ὀνήσωμεν τοὺς θρηνουμένους, ἀλλὰ πάντως ἡμᾶς αὐτοὺς ὠφελήσομεν. Ὁ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων οὕτως ἀλγῶν, πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἰδίων τοῦτο ποιήσεται· ὁ 10 ἐπὶ τοῖς ἐτέρων οὕτω δακρύων, οὐκ ἀδακρυτὶ τὰ οἰκεῖα παρελεύσεται πλημμελήματα· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀμαρτήσῃ ταχέως. Τὸ δὲ δεινόν, ὅτι κελευσθέντες οὕτως ἐπὶ τοῖς ἀμαρτάνουσι θρηνεῖν, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς οἰκείοις τινὰ ἐπιδεικνύμεθα μετάνοιαν, ἀλλ' ἀναλγήτως ππαίοντες διακεῖμεθα, καὶ πάντων μᾶλλον φροντίζομεν, 15 καὶ πάντα λογιζόμεθα μᾶλλον ἢ τὰ οἰκεῖα ἀμαρτήματα. Διὰ τοῦτο χαίρομεν χαρὰν τὴν ἀνόνητον, τὴν τοῦ κόσμου, τὴν εὐθέως σθεννυμένην, τὴν μυρίας τίκτουσαν λύπας.

Λυπηθῶμεν τοίνυν λύπην χαρᾶς μητέρα, καὶ μὴ ἡσθῶμεν χαρὰν λύπην τίκτουσαν· ἀφῶμεν δάκρυα σπείροντα πολλὴν 20 ἡδονὴν, καὶ μὴ γελῶμεν γέλωτα θρυγμὸν ἡμῖν ὀδόντων τίκτοντα· θλιβῶμεν θλίψιν, ἀφ' ἧς πολλὴ θλίψις καὶ ὀδύνη τίκτεται· ἐπὶ τῆς γῆς μικρὸν πονήσωμεν, ἵνα τρυφήσωμεν διηνεκῶς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἐν τῷ ἐπικήρῳ βίῳ θλίψωμεν ἑαυτούς, ἵνα ἐν τῷ ἀπείρῳ τύχωμεν ἀνέσεως· μὴ διαχυθῶμεν ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ, ἵνα μὴ 25 στενάξωμεν ἐν τῷ ἀπείρῳ.

Οὐχ ὁρᾶτε πόσοι καὶ ἐνταῦθα θλίβονται ἔνεκεν πραγμάτων; Ἐνόησον ὅτι καὶ σὺ εἷς ἐξ ἐκείνων εἶ, καὶ φέρε τὴν θλίψιν καὶ τὴν ὀδύνην, τῇ ἐλπίδι τῶν μελλόντων τρεφόμενος· οὐκ εἶ σὺ τοῦ Παύλου βελτίων οὐδὲ τοῦ Πέτρου, τῶν οὐδέποτε ἀνέσεως τυ- 30 χόντων, τῶν ἐν λιμῶ καὶ δίψει καὶ γυμνότητι τὸν πάντα βίον διεξελθόντων. Εἰ βούλει τῶν αὐτῶν ἐκείνοις τυχεῖν τί τὴν ἐναντίαν ὀδεύεις ὀδόν; εἰ βούλει πρὸς τὴν πόλιν ἀπαντῆσαι ἐκείνην,

σαν τὴν κατάρα καὶ τὴν τιμωρία τῶν θεῶν καὶ ἔγιναν ἀγαπητὰ θέματα γιὰ τοὺς ποιητὰς τραγωδιῶν.

31. Β' Κορ. 7, 10

32. Β' Κορ. 2, 4

33. Ματθ. 5, 4

ἄνθρωπο θεοσεβῆ καὶ φιλόστοργο, ἀπὸ ἀγάπῃ, τὴν ὁποία ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἐζητοῦσε, ἀπὸ συμπάθεια ἀδελφικῆ καὶ πατρικῆ, ἢ καλύτερα ὁμῶς πρὸ μεγάλη καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο.

Ἔτσι πρέπει νὰ συμπεριφερώμασθε, ἔτσι νὰ δακρύζωμε. Τὰ δάκρυα αὐτὰ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴ εὐθυμία, ἓνα τέτοιο πένθος εἶναι προϋπόθεσις χαρᾶς. Καὶ μὴ μοῦ εἰπῆς, τί περισσότερο κερδίζω ἀπὸ τὸ νὰ θρηνῶ γι' αὐτὰ τὰ ὁποῖα κάνω τοῦτο; Καὶ ἂν δὲν βοηθήσωμε καθόλου αὐτοὺς ποὺ θρηνοῦμε, ὅπωςδῆποτε ὁμῶς θὰ ὠφελήσωμε ἐμᾶς τοὺς ἰδίους. Διότι ἐκεῖνος ποὺ αἰσθάνεται πόνος γιὰ τὰ ξένα, πολὺ περισσότερο θὰ κάμῃ αὐτὸ γιὰ τὰ ἰδικά του. Ἐκεῖνος ποὺ δακρύζει ἔτσι γιὰ τὰ ἀμαρτήματα τῶν ξένων, δὲν θὰ περᾶσῃ χωρὶς δάκρυα τὰ ἰδικά του, καλύτερα ὁμῶς οὔτε θὰ ἀμαρτήσῃ γρήγορα. Καὶ τὸ φοβερὸ εἶναι, ὅτι ἐνῶ μᾶς παρήγγειλλε νὰ θρηνοῦμε ἔτσι γι' αὐτοὺς ποὺ ἀμαρτάνουν, οὔτε γιὰ τὰ ἰδικά μας ἀμαρτήματα δὲν δείχνομε κάποια μετάνοια, ἀλλὰ συμπεριφερόμασθε ἀμαρτάνοντας ἀσυναίσθητα, καὶ φροντίζομε περισσότερο γιὰ ὅλα καὶ σκεπτόμασθε περισσότερο τὰ πάντα παρὰ τὰ ἰδικά μας ἀμαρτήματα. Γι' αὐτὸ χαιρόμασθε τὴ χωρὶς ὄφελος χαρὰ, τὴ χαρὰ τοῦ κόσμου, τὴ χαρὰ ποὺ σωθῆνεται ἀμέσως, τὴ χαρὰ ποὺ γεννᾷ πολλὰς λύπες.

Ἄς λυπηθοῦμε λοιπὸν τὴ λύπη ποὺ εἶναι μητέρα τῆς χαρᾶς καὶ ἄς μὴ χαιρώμασθε τὴ χαρὰ ποὺ γεννᾷ λύπη. Ἄς χύσωμε δάκρυα ποὺ σπεύρουν μεγάλη εὐχαρίστησι καὶ ἄς μὴ γελάωμε τὸ γέλιο ποὺ μᾶς προκαλεῖ τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν. Ἄς λυπηθοῦμε τὴ θλίψι, ἀπὸ τὴν ὁποία φυτρώνει ἡ ἀνεσις καὶ ἄς μὴ ἐπιζητοῦμε τὴν ἀπόλαυσι, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται μεγάλη θλίψις καὶ ὀδύνη. Ἄς κοπιᾶσωμε γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα στὴ γῆ, γιὰ νὰ ζήσωμε μὲ ἀπολαύσεις παντοτινὰ στοὺς οὐρανοὺς. Ἄς στενοχωρήσωμε τὸν ἑαυτὸ μας στὴ θνητὴ ζωὴ, γιὰ νὰ ἐπιτύχωμε τὴν ἀνεσι στὴν ἄλλη, ποὺ εἶναι ἀθάνατη. Ἄς μὴ ζήσωμε ἀκόλαστα στὴν παροδικὴ αὐτὴ ζωὴ, γιὰ νὰ μὴ θρηνήσωμε στὴν αἰώνιο.

Δὲν βλέπετε καὶ ἐδῶ πόσοι στενοχωροῦνται ἔξ ἀιτίας τῶν ἐπιγείων πραγμάτων; Κατανόησε ὅτι καὶ σὺ εἶσαι ἓνας ἀπὸ ἐκείνους καὶ νὰ ὑπομένης τὴ θλίψι καὶ τὴν ὀδύνη, τρεφόμενος μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Δὲν εἶσαι ἐσύ καλύτερος ἀπὸ τὸν Παῦλο, οὔτε τὸν Πέτρο, ποὺ δὲν ἐζησαν ποτὲ μὲ ἀνεσι καὶ ἐπέρασαν ὅλη τὴ ζωὴ τους μὲ πείνα καὶ δίψα καὶ γυμνότητα. Ἐὰν θέλης νὰ ἐπιτύχῃς τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους, γιατί βαδίζεις τὸν ἀντίθετο δρόμο;

ἤς ἐκεῖνοι κατηξιώθησαν, ἐκείνην βάδιζε τὴν ὁδὸν τὴν ἐκεῖ φέρουσαν. Οὐ φέρει ἡ τῆς ἀνέσεως ὁδὸς ἐκεῖ, ἀλλ' ἡ τῆς θλίψεως· ἐκείνη εὐρύχωρος, αὕτη στενή.

Ταύτην βαδίζωμεν, ἵνα τύχωμεν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐν Χριστῷ.
5 Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι
δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν.

Ἐὰν θέλῃς νὰ εἰσέλθῃς στήν πόλι ἐκείνη, γιὰ τὴν ὁποία ἐθεωρήθη-
καν αὐτοὶ ἄξιοι, βάδιζε ἐκεῖνον τὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ ἐκεῖ. Δὲν
ὀδηγεῖ ἐκεῖ ὁ δρόμος τῆς ἀνέσεως, ἀλλὰ ὁ δρόμος τῆς θλίψεως·
ἐκεῖνος εἶναι εὐρύχωρος, αὐτὸς εἶναι στενός.

Ἄς βαδίζωμε τὸ δρόμο αὐτό, γιὰ νὰ ἐπιτύχωμε τὴν αἰώνιο ζωὴ
μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο
στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ
τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

(Κολ. 1, 1 – 8)

5 «Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, τοῖς ἐν Κολοσσαῖς ἀγίοις καὶ πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν Χριστῷ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν».

1. Πᾶσαι μὲν ἅγιοι αἱ ἐπιστολαὶ Παύλου, ἔχουσι δέ τι πλεοναῖ δεδεμένου αὐτοῦ πεμπόμεναι, οἷα ἐστὶν ἡ πρὸς Ἐφεσίους, οἷα ἡ πρὸς Φιλήμονα, οἷα ἡ πρὸς Τιμόθεον, οἷα ἡ πρὸς Φιλιππησίους, οἷα αὕτη ἡ παροῦσα· καὶ γὰρ καὶ αὕτη δεσμίου ὄντος ἐπέμπετο, καθὼς γράφων ἔλεγε· «Δι' ὃ καὶ δέδεμαι, ἵνα φανερώσω αὐτό, ὡς δεῖ με λαλῆσαι». Ἄλλ' αὕτη μὲν δοκεῖ τῆς πρὸς Ρωμαίους ὑστέρα εἶναι. Ἐκείνην μὲν γὰρ οὐδέπω ἰδὼν Ρωμαίους ἔγραφε, ταύτην δὲ ἤδη τεθεαμένος, καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ κηρύ-
15 γματος ὦν.

Καὶ δῆλον ἐκεῖθεν. Ἐν γὰρ τῇ ἐπιστολῇ φησι τῇ πρὸς Φιλήμονα, «Τοιοῦτος ὦν, ὡς Παῦλος πρεσβύτης», καὶ ὑπὲρ Ὀνησίμου ἀξιῶν· ἐν ταύτῃ δὲ αὐτὸν πέμπει τὸν Ὀνήσιμον, καθὼς φησι, «Σὺν Ὀνησίμῳ τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ», πιστὸν καὶ ἀγα-
20 πητὸν καὶ ἀδελφὸν αὐτὸν καλῶν. Διὸ καὶ θαρρόντως λέγει ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ· «Ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελίου, οὐ ἠκούσατε, τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν»· ἤδη γὰρ χρόνον εἶχε τὸ κήρυγμα. Ταύτης οὖν ὑστέραν οἶμαι τὴν πρὸς Τιμόθεον εἶναι, καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ τελευτῇ λοιπόν· ἐκεῖ γάρ
25 φησιν, «Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι». Τῆς μὲν οὖν πρὸς Φιλιππησίους πρεσβυτέρα· ἐκεῖ γὰρ ἦν τότε ἀρχὴν ἔχων τῶν δεσμῶν τῶν ἐν Ρώμῃ.

Τίνος δὲ ἕνεκεν λέγω πλεον ἔχειν ταύτας τὰς ἐπιστολάς

1. Οἱ Κολοσσές ἦσαν σημαντικὴ πόλις τῆς Φρυγίας, πλησίον τῆς Λαοδικείας καὶ Ἱεραπόλεως. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος δὲν εἶχε ἐπισκεφθῆ ὁ ἴδιος τὴς Κολοσσές. Φαίνεται, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιο ἐκήρυξε ἐδῶ ὁ Ἐπαφρᾶς, πολίτης καὶ αὐτὸς τῆς πόλεως τῶν Κολοσσῶν, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταστραφῆ στὸ Χριστιανισμὸ ἀπὸ τὸ κήρυγμα τοῦ Παύλου στὴν Ἔφεσο.
2. Ἀπὸ τὴς ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου ἐπεκράτησε τὴς ἐπιστολῆς πρὸς Κολοσσαεῖς, Φιλήμονα, Ἐφεσίους καὶ Φιλιππησίους νὰ ὀνομάζωμε Ἐπιστολῆς τῆς αἱμα-

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

(Κολ. 1,1 – 8)

«Ἐγὼ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος εἶμαι ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, γράφομε πρὸς τοὺς κατοικοῦντας στὶς Κολοσσῆς¹ χριστιανούς καὶ πιστοὺς ἀδελφοὺς ἐξ αἰτίας τῆς ἐνώσεώς μας μὲ τὸν Χριστό· εἶθε νὰ σᾶς δοθῇ χάρις καὶ εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα μας».

1. Ὅλες οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Παύλου εἶναι ἅγιες, ἔχουν ὅμως κάτι περισσότερο ἐκεῖνες ποὺ ἔστειλε ὅταν ἦταν φυλακισμένος, ὅπως εἶναι ἢ πρὸς Ἐφεσίους, ἢ πρὸς Φιλήμονα, ἢ πρὸς Τιμόθεο, ἢ πρὸς Φιλιππησίους, ὅπως εἶναι καὶ ἢ πρὸς Κολοσσαεῖς². Γιατὶ ὅταν ἦταν φυλακισμένος ἔστειλε καὶ τὴν ἐπιστολὴ αὐτή, καθὼς ὅταν ἔγραφε ἔλεγε: «Γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ εἶμαι δεμένος, γιὰ νὰ φανερώσω αὐτό, ὅπως πρέπει νὰ ὁμιλήσω»³. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ φαίνεται ὅτι ἐγράφηκε ὕστερα ἀπὸ τὴν πρὸς Ρωμαίους. Γιατὶ χωρὶς νὰ ἰδῆ μέχρι τότε τοὺς Ρωμαίους ἔγραφε τὴν ἐπιστολὴ, αὐτὴν ὅμως ἀφοῦ τοὺς εἶχε ἰδεῖ πιά καὶ εὐρίσκετο πρὸς τὸ τέλος τοῦ κηρύγματος.

Καὶ εἶναι φανερὸ ἀπὸ τοῦτο. Γιατὶ στὴν πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολὴ λέγει, «Σὰν τέτοιος ποὺ εἶμαι, δηλαδὴ σὰν Παῦλος ἠλικιωμένος»⁴, καὶ παρακαλεῖ γιὰ τὸν Ὀνήσιμο⁵. Σὲ αὐτὴν ὅμως στέλλει τὸν ἴδιο τὸν Ὀνήσιμο, καθὼς λέγει, «Μαζὶ μὲ τὸν Ὀνήσιμο, τὸν πιστὸ καὶ ἀγαπητὸ ἀδελφό»⁶, ἀποκαλώντας αὐτὸν πιστὸ καὶ ἀγαπητὸ ἀδελφό. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ θάρρος λέγει σ' αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴ: «Ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖο ἠκούσατε καὶ τὸ ὁποῖο ἔχει κηρυχθῆ σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη ποὺ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό»⁷. Τὸ κήρυγμα λοιπὸν εἶχε κάποιον χρόνο. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ἢ πρὸς Τιμόθεο ἐπιστολὴ ἐγράφηκε μετὰ ἀπὸ αὐτὴν, καὶ κατὰ συνέπεια ἐγγὺς τοῦ τέλους του, γιὰτὶ ἐκεῖ λέγει, «Γιατὶ ἐγὼ τώρα θυσιάζομαι»⁸. Εἶναι βέβαια πιὸ παλαιὰ ἀπὸ τὴν πρὸς Φιλιππησίους, γιὰτὶ ὅταν τὴν ἔγραφε τότε ἦταν στὴν ἀρχὴ τῆς φυλακίσεώς του στὴν Ρώμη.

Γιὰ ποιὸ λόγο ὅμως λέγω ὅτι οἱ ἐπιστολὲς αὐτὲς ἔχουν κάτι

κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν δεσμοῖς ὧν γράφει; Ὡς ἂν εἰ ἀριστεύς σφαγὰς μεταξὺ καὶ τρόπαια ἰστάς ἐπέστελλεν· οὕτω δὴ ἐποίει καὶ αὐτός. Οἶδε γὰρ καὶ αὐτὸς τοῦτο μέγα ὄν· τῷ γὰρ Φιλήμονι γράφων φησίν, «Ὅν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου». Ταῦτα δὲ εἶπεν, ἵνα
5 μὴ ἀσχάλλωμεν πρὸς τὰ δεινὰ, ἀλλὰ καὶ χαίρωμεν. Ἐνταῦθα ἦν παρὰ τούτοις Φιλήμων· καὶ γὰρ ἐκεῖ γράφων φησί, «Καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν»· καὶ ἐνταῦθα, «Εἶπατε Ἀρχίππῳ». Δοκεῖ μοι οὗτος ἐγκεχειρισθαι τινὰ τῆς ἐκκλησίας. Οὐκ εἶδε δὲ οὔτε τούτους, οὔτε Ῥωμαίους, οὔτε Ἑβραίους, ἤνικα ἔγραφε πρὸς
10 αὐτούς.

Καὶ περὶ μὲν ἐκείνων πολλαχοῦ δηλοῖ, περὶ δὲ τούτων ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος, «Καὶ ὅσοι οὐχ ἐωράκασιν τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί». καὶ πάλιν, «Εἰ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἶμι». Οὕτως ἦδει μέγα ὄν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ πανταχοῦ,
15 καὶ αἰεὶ ἑαυτὸν καὶ ἀπόντα ἐφίστησι τῷ δικαστηρίῳ. «Ἐγὼ μὲν, γάρ, φησίν, «ὡς ἀπὼν τῷ σῶματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύματι, ἤδη κέκρικα ὡς παρὼν». καὶ πάλιν, «Ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ γνώσομαι οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν»· καὶ πάλιν, «Μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ πολλῶ
20 μᾶλλον ἐν τῷ ἄπειναί με».

«Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ». Ἄξιον δὲ καὶ τὴν ὑπόθεσιν εἰπεῖν, ἣν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς εὕρομεν. Τίς οὖν ἐστὶν αὕτη; Δι' ἁγγέλων προσήγοντο τῷ Θεῷ, παρατηρήσεις εἶχον πολλὰς Ἰουδαϊκὰς καὶ Ἑλληνικὰς. Ταῦτ' οὖν διορθοῦται.
25 Διὰ τοῦτο καὶ ἀρχόμενός φησι, «διὰ θελήματος Θεοῦ». Ἴδου πάλιν τό, διὰ, τέθεικε. «Καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός», φησίν. Οὐκοῦν καὶ αὐτὸς ἀπόστολος. Εἰκὸς ἦν καὶ τοῦτον αὐτοῖς γνωρίζεσθαι. «Τοῖς ἐν Κολοσσαῖς ἀγίοις». Ἡ πόλις τῆς Φρυγίας ἦν· καὶ δῆλον ἐκ τοῦ τὴν Λαοδίκειαν πλησίον εἶναι. «Καὶ πιστοῖς ἀδελ-
30 φοῖς ἐν Χριστῷ». Πόθεν, φησίν, ἅγιος γέγονας, εἶπέ μοι; πόθεν

λωσίας, καὶ τίς ἐπιστολὴ πρὸς Τιμόθεο καὶ πρὸς Τίτο νὰ ἀποκαλοῦμε Ποιμαντικές ἐπιστολές. Ὅλες σχεδὸν οἱ παραπάνω ἐπιστολές ἐγράφηκαν σὲ χρόνον πού ὁ Παῦλος ἦταν δέσμιος.

3. Κολ. 4,3,4

4. Φιλ. 9

5. Ὁ Ὀνήσιμος ἦταν δούλος τοῦ Φιλήμονος, ὁ ὁποῖος ἦταν χριστιανὸς εὐπόρος τῆς ἐκκλησίας τῶν Κολοσσῶν καὶ κατεῖχε σὲ αὐτὴν σημαντικὴ θέσι.

6. Κολ. 4,9

7. Κολ. 1,23

8. Β' Τιμ. 4,6

9. Φιλ. 10

περισσότερο σέ τοῦτο, ὅτι δηλαδή ἐνῶ εἶναι φυλακισμένος τις γράφει; Ὅπως ὁ ἀρχηγός, ἀφοῦ ἐστάθηκε ἀνάμεσα στίς σφαγές καί τὰ τρόπαια, ἔγραφε ἐπιστολές, ἔτσι λοιπόν ἔκανε καί αὐτός. Γιατί γνωρίζει καί αὐτός, ὅτι τοῦτο εἶναι μεγάλο, ἀφοῦ γράφοντας στὸν Φιλήμονα λέγει, «Τὸν ὁποῖο ἐγέννησα τώρα ποῦ εἶμαι στὰ δεσμά»⁹. Καί τὰ εἶπε αὐτὰ γιὰ νὰ μὴ στενοχωρούμασθε μὲ τὰ κακά, ἀλλὰ καί νὰ χαιρώμασθε. Ἐδῶ ἦταν πλησίον σέ αὐτούς ὁ Φιλήμων, γιατί ἐκεῖ γράφοντας λέγει, «Καί πρὸς τὸν Ἄρχιππο τὸ συνεργάτη μας», ἐνῶ ἐδῶ, «Νὰ εἰπῆτε στὸν Ἄρχιππο»¹⁰. Μοῦ φαίνεται ὅτι αὐτὸς ἔχει ἐμπιστευθῆ κάποιον ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Δὲν εἶδε ὅμως οὔτε αὐτούς, οὔτε τοὺς Ῥωμαίους, οὔτε τοὺς Ἑβραίους, ὅταν ἔγραφε πρὸς αὐτούς.

Καί γιὰ ἐκείνους σέ πολλὰ σημεία ὁμιλεῖ, γι' αὐτούς ὅμως ἄκουε αὐτὸν ποῦ λέγει, «Καί ὅσοι δὲν ἔχουν ἰδεῖ τὸ πρόσωπό μου καί δὲν μὲ ἐγνώρισαν σωματικῶς», καί πάλι, «Ἄν καί ἀπουσιάζω σωματικῶς, μὲ τὸ πνεῦμα μου ὅμως εἶμαι μαζί σας»¹¹. Ἔτσι ἐγνώριζε ὅτι ἦταν σπουδαῖο πρᾶγμα ἢ παρουσία του παντοῦ, καί πάντοτε παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν του καί ὅταν εἶναι ἀπών. Καί ὅταν τιμωρῆ τὸν αἰμομίκτη πρόσεξε πῶς παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸν του στὸ δικαστήριο. «Γιατί ἐγὼ βέβαια», λέγει, «ἐπειδὴ ἀπουσιάζω σωματικῶς, εἶμαι παρὼν ὅμως μὲ τὸ πνεῦμα, ἔχω πλέον κρίνει ὡς νὰ ἦμουν παρὼν»· καί πάλι, «Θὰ ἔλθω πρὸς σᾶς καί θὰ γνωρίσω ὄχι τὴν εὐγλωτία αὐτῶν τῶν φαντασμένων, ἀλλὰ τὴ δύναμί τους»· καί πάλι, «Ὅχι μόνο ὅταν εἶμαι παρὼν σέ σᾶς, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο ὅταν εἶμαι ἀπών»¹².

«Ἐγὼ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος εἶμαι ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ». Ἀξίζει ὅμως νὰ ἀναφέρωμε καί τὴν ἀφορμή, τὴν ὁποία εὕρισκομε ἀπὸ τὴν ἐπιστολή. Ποιὰ λοιπόν εἶναι αὐτῆ; Ἐπίστευαν ὅτι ὠδηγοῦντο στὸν Θεὸ μὲ ἀγγέλους, εἶχαν πολλές διακρίσεις ἰουδαϊκῆς καί εἰδωλολατρικῆς. Αὐτὰ λοιπόν προσπαθεῖ νὰ διορθώσῃ. Γι' αὐτὸ καί ὅταν ἀρχίζει λέγει, «μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ». Ἰδοῦ πάλι ἔχει θέσει τὸ «μέ». «Καί ὁ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός», λέγει. Συνεπῶς καί αὐτὸς εἶναι ἀπόστολος. Ἦταν φυσικὸ νὰ τοὺς γνωρίσῃ καί αὐτόν. «Πρὸς τοὺς ἀγίους ποῦ κατοικοῦν στίς Κολοσσές». Ἡ πόλις τῆς Φρυγίας ἦταν καί διαπιστώνεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἡ Λαοδίκεια εἶναι πλησίον σ' αὐτήν. «Καί στοὺς πιστοὺς ἀδελφοὺς ἐξ αἰτίας τῆς ἐνώσεώς μας μὲ τὸν Χριστό». Ἀπὸ ποῦ, λέγει, ἔχεις γίνῃ ἅγιος, εἶπέ μου; ἀπὸ ποῦ ὀνομάζεσαι πιστός; ὄχι ἐπειδὴ ἔχεις

πιστὸς καλῆ; οὐχ ὅτι διὰ τοῦ θανάτου ἡγιασθῆς; οὐχ ὅτι εἰς Χριστὸν πιστεύεις; Πόθεν ἀδελφὸς γέγονας; οὐ γὰρ ἐν ἔργῳ, οὐδὲ ἐν λόγῳ, οὐδὲ ἐν κατορθώματι πιστὸς ἐφάνης. Πόθεν τοσαῦτα ἐπιστεύθης, εἶπέ μοι, μυστήρια; οὐ διὰ Χριστόν;

5 «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ», φησί, «Πατρὸς ἡμῶν». Πόθεν ἡ χάρις ὑμῖν; πόθεν ἡ εἰρήνη; «Ἀπὸ Θεοῦ», φησί, «Πατρὸς ἡμῶν». Καίτοι ἐν ταύτῃ τὸ τοῦ Χριστοῦ οὐ τίθησιν ὄνομα. Πρὸς τοὺς τὸ Πνεῦμα διαβάλλοντας ἐρῶ, πόθεν ὁ Θεὸς Πατὴρ τῶν δούλων; Ταῦτα τὰ μεγάλα τίς κατώρθωσε; τίς ἁγιὸν σε ἐποίησε; τίς πιστόν; τίς Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Ὁ ποιήσας σε ἀξιόπιστον, αὐτὸς καὶ τοῦ πιστευθῆναί σε ἅπαντα αἴτιος. Πιστοὶ γὰρ οὐ διὰ τὸ πιστεύειν καλούμεθα μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ πιστευθῆναι παρὰ τοῦ Θεοῦ μυστήρια, ἅπερ οὐδὲ ἄγγελοι πρὸ ἡμῶν ἤδεσαν. Ἄλλ' ἀδιάφορον τῷ Παύλῳ οὕτω ταῦτα τιθέναι.

15 2. «Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ τῷ Πατρὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἐμοὶ δοκεῖ πάντα ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀνατιθέναι, ὥστε μὴ εὐθέως αὐτοῖς προστῆναι τὸν λόγον. «Πάντοτε περὶ ὑμῶν προσευχόμενοι». Οὐ διὰ τῆς εὐχαριστίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς διηνεκοῦς εὐχῆς, τὴν ἀγάπην δείκνυσιν, ὅτι καὶ οὐς οὐχ 20 ἑώρα, τούτους εἶχε διαπαντὸς ἐν ἑαυτῷ. «Ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Ἀνωτέρω, «τοῦ Κυρίου ἡμῶν», εἰπὼν, αὐτὸς ἐστὶ Κύριος, φησίν, οὐχ οἱ δούλοι. «Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ ταῦτα σύμβολα τῆς εὐεργεσίας· «Αὐτὸς» γάρ, φησί, «σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν».

25 «Ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους». Ἦδη οἰκειοῦται αὐτούς. Ἐπαφρόδιτός ἐστιν ὁ ταῦτα ἀπαγγέλλων· πέμπει δὲ τὴν ἐπιστολὴν διὰ Τυχικοῦ, ἐκεῖνον παρ' ἑαυτῷ κατασχών. «Καὶ τὴν ἀγάπην», φησί, «τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους». Οὐκ εἰς τόνδε καὶ 30 τόνδε· οὐκοῦν καὶ εἰς ἡμᾶς. «Διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Τὰ μέλλοντά φησιν ἀγαθὰ. Τοῦτο πρὸς τοὺς πειρασμούς, ὥστε μὴ ἐνταῦθα ζητεῖν τὴν ἄνεσιν. Ἴνα γὰρ μὴ τις εἶπη, καὶ τί τὸ κέρδος τῆς ἀγάπης τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, κοπτομένων αὐτῶν; χαίρομεν, φησίν, ὅτι μεγάλα ἑαυτοῖς προξε-

10. Φιλ. 2Κολ. 4,17. Ὁ Ἄρχιεπίσκοπος κατὰ πᾶσα πιθανότητα ἦταν μέλος τῆς οἰκογενείας τοῦ Φιλήμονος.

11. Κολ. 2,15

12. Α' Κορ. 5,34,19. Γαλ. 4,18

13. Ματθ. 1,21

ἀγιασθῆ με τὸ θάνατο; ὄχι ἐπειδὴ πιστεύεις στὸν Χριστό; Ἐκείνος ποῦ ἔχεις γίνεαι ἀδελφός; γιατί δὲν φάνηκες πιστός οὔτε με τὰ ἔργα, οὔτε με τὰ λόγια, οὔτε με τὰ κατορθώματά σου. Ἐκείνος ποῦ, εἶπέ μου, σοῦ ἐμπιστεύθηκαν τόσο μεγάλα μυστήρια; ὄχι ἐξ αἰτίας τοῦ Χριστοῦ;

«Εἶθε νὰ σᾶς δοθῆ καὶ εἰρήνη ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα μας». Ἐκείνος ποῦ ἢ χάρις σὲ σᾶς; ἀπὸ ποῦ ἢ εἰρήνη; «Ἐκείνος τὸν Θεὸ, λέγει, τὸν Πατέρα μας». Καὶ πράγματι σὲ αὐτὴν δὲν θέτει τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Πρὸς ἐκείνους ποῦ διαβάλλουν τὸ πνεῦμα θὰ ἐρωτήσω, ἀπὸ ποῦ ὁ Θεὸς εἶναι πατέρας τῶν δούλων; Ποιὸς ἐπέτυχεν αὐτὰ τὰ θαυμαστά; ποιὸς σὲ ἔκανε ἅγιο; ποιὸς πιστός; ποιὸς υἱὸ τοῦ Θεοῦ; Ἐκείνος ποῦ σὲ ἔκανε ἀξιόπιστο, ὁ ἴδιος εἶναι ὁ αἴτιος τοῦ ὅτι σοῦ ἔχει ἐμπιστευθῆ τὰ πάντα. Γιατί δὲν ὀνομαζόμασθε πιστοὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι πιστεύομε μόνο, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι μᾶς ἔχει ἐμπιστευθῆ ὁ Θεὸς μυστήρια, τὰ ὁποῖα οὔτε οἱ ἄγγελοι ἐγνώριζαν πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς. Ἐκείνος εἶναι ἀδιάφορο στὸν Παῦλο νὰ ἐκθέσῃ αὐτὰ ἔτσι.

2. «Εὐχαριστοῦμε τὸν Θεὸ, τὸν πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ». Μοῦ φαίνεται ὅτι τὰ πάντα ἀναθέτει στὸν Πατέρα, γιὰ νὰ μὴ τοὺς προσβάλλῃ ἀμέσως. «Πάντοτε ὅταν προσευχώμασθε γιὰ σᾶς». Ἐκείνος ἀποδεικνύει τὴν ἀγάπη του ὄχι μόνο με τὴν εὐχαριστία, ἀλλὰ καὶ με τὴ διαρκῆ προσευχή, γιατί καὶ ἐκείνους ποῦ δὲν ἔβλεπε, αὐτοὺς εἶχε παντοτινὰ στὴ σκέψη του. «Ἐπειδὴ ἠκούσαμε τὴν πίστι σας, ποῦ σᾶς ἐνώνει με τὸν Ἰησοῦ Χριστό». Ἐκείνος εἶπε παραπάνω, «τοῦ Κυρίου μας», αὐτὸς εἶναι κύριος, λέγει, ὄχι οἱ δούλοι. «Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ αὐτὰ τὰ λόγια εἶναι ἀποδείξεις τῆς εὐεργεσίας. «Γιὰτί αὐτὸς θὰ σώσῃ», λέγει, «ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες τὸ λαὸ του»¹³.

«Ἐπειδὴ ἠκούσαμε τὴν πίστι σας, ποῦ σᾶς ἐνώνει με τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ τὴν ἀγάπη ποῦ ἔχετε πρὸς ὅλους τοὺς πιστούς». Ἐκείνος ἔκανε αὐτοὺς φίλους. Ὁ Ἐπαφρόδιτος ἔφερε τὶς πληροφορίες αὐτές· ἀποστέλλει ὅμως τὴν ἐπιστολὴ με τὸν Τυχικό, ἐπειδὴ ἐκράτησε ἐκείνον πλησίον του. «Καὶ τὴν ἀγάπη», λέγει, «ποῦ ἔχετε πρὸς ὅλους τοὺς πιστούς». Ὁχι στὸν τάδε καὶ τὸν τάδε· συνεπῶς καὶ σὲ μᾶς. «Γιὰ τὴν ἐλπίδα ποῦ ἔχει ἀποταμιευθῆ γιὰ σᾶς στοὺς οὐρανοὺς». Τὰ μελλοντικὰ ἐννοεῖ ἀγαθὰ. Τοῦτο ἀντιπαραβάλλεται πρὸς τοὺς πειρασμούς, ὥστε νὰ μὴ ἐπιζητοῦμε ἐδῶ τὴν ἄνεσι. Γιὰ νὰ μὴ εἰπῆ λοιπὸν κανεὶς, καὶ ποιὸ τὸ κέρδος τῆς ἀγάπης ποῦ ἔχετε πρὸς τοὺς πιστούς, Ἐκείνος αὐτοὶ ὀδύρονται; χαιρόμασθε, λέγει, γιατί προετοιμάζετε γιὰ τὸν ἑαυτὸ σας μεγάλα ἀγαθὰ στοὺς οὐρανοὺς.

νεῖτε ἐν τοῖς οὐρανοῖς. «Διὰ τὴν ἐλπίδα», φησί, «τὴν ἀποκειμένην». Τὸ ἀσφαλές ἔδειξεν. «Ἦν προσηκούσατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας». Ἐνταῦθα πλήττοντος αὐτοῦς ἐστὶ τὸ ῥῆμα, ὅτι πολὺν χρόνον ἔχοντες μετέστησαν. «Ἦν προσηκούσατε», φησὶν, «ἐν τῷ
5 λόγῳ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου». Καὶ ἀλήθειαν μαρτυρεῖ, εἰκότως· ὅτι οὐδὲν ψεῦδος ἐν αὐτῷ. «Τοῦ εὐαγγελίου». Οὐ λέγει, τοῦ κηρύγματος, ἀλλ' εὐαγγέλιον καλεῖ, συνεχῶς ἀναμιμνήσκων αὐτοῦς τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ. Καὶ πρῶτον ἐπαινέσας αὐτοῦς, οὕτω τούτων ἀναμιμνήσκει.

10 «Τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ». Ἦδη χαρίζεται αὐτοῖς. «Παρόντος» δὲ μεταφορικῶς εἶπεν· οὐ παρεγένετο, φησί, καὶ ἀπέστη, ἀλλ' ἔμεινε καὶ ἔστιν ἐκεῖ. Εἶτα, ἐπειδὴ μάλιστα οἱ πολλοὶ ἐκ τοῦ κοινωνοῦς ἔχειν πολλοὺς τῶν δογμάτων στηρίζονται, διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, «καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ
15 κόσμῳ». Πανταχοῦ πάρεστι, πανταχοῦ κρατεῖ, πανταχοῦ ἔστηκε. «Καὶ ἔστι καρποφορούμενον καὶ αὐξανόμενον, καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν». Καρποφορούμενον διὰ τὰ ἔργα, αὐξανόμενον τῷ πολλοῦς παραλαμβάνειν, τῷ μᾶλλον στηρίζεσθαι. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς φυτοῖς τότε πυκνὰ γίνεται, ὅταν στηριχθῇ τὸ φυτόν. «Καθὼς καὶ ἐν
20 ὑμῖν», φησί. Προκαταλαμβάνει τὸν ἀκροατὴν τοῖς ἐπαίνοις, ὥστε μὴδὲ ἄκοντα ἀποστήναι. «Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσατε». Τὸ θαυμαστόν, ὅτι ταχέως προσήλθετε καὶ ἐπιστεύσατε, καὶ εὐθέως ἐκ προοιμίων ἐπεδείξασθε τοὺς καρπούς. «Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσατε καὶ ἐπέγνωτε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ». Οὐκ ἐν
25 λόγῳ, φησὶν, οὐδὲ ἐν ἀπάτῃ, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις. Τοῦτο τοίνυν λέγει, «καρποφορούμενον»· ἦτοι τὰ σημεῖα καὶ τὰ θαύματα, ὅτι ἅμα ἐδέξασθε, ἅμα ἔγνωτε τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Τὸ τοίνυν εὐθέως ἐπιδειξάμενον τὴν οἰκείαν δύναμιν νῦν ἀπιστεῖσθαι πῶς οὐ χαλεπόν;

30 «Καθὼς καὶ ἐμάθετε παρὰ Ἐπαφρᾶ τοῦ ἀγαπητοῦ συνδούλου ἡμῶν». Τοῦτον εἰκὸς ἐκεῖ κεκηρυχέναι· ἐμάθετε τὸ εὐαγγέλιον. Εἶτα τὸ ἀξιόπιστον δεικνύς τοῦ ἀνδρός, φησί, «τοῦ συνδούλου ἡμῶν». «Ὅς ἐστὶ πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος τοῦ Χριστοῦ, ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν Πνεύματι». Μὴ ἀμφιβάλλετε, φησί, περὶ τῆς μελλούσης ἐλπίδος· ὁρᾶτε τὴν οἰκουμένην
35 ἐπιστρέφουσαν. Καὶ τί δεῖ λέγειν τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις; τὰ ἐν ὑμῖν

«Γιὰ τὴν ἐλπίδα», λέγει, «ποὺ ἔχει ἀποταμιευθῆ». Ἔδειξε τὴν ἀσφάλεια. «Τὴν ὁποία ἠκούσατε κατὰ τὸ παρελθὸν στὸ λόγο τῆς ἀληθείας». Ἐδῶ πληττουν τὰ λόγια αὐτοῦς, γιατί, ἂν καὶ εἶχαν στὴ διάθεσί τους πολὺ χρόνον ἀπεμακρύνθηκαν. «Τὴν ὁποία ἠκούσατε κατὰ τὸ παρελθὸν», λέγει, «στὸν λόγο τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγγελίου». Καὶ ἀλήθεια μαρτυρεῖ καὶ εἶναι αὐτὸ εὐλόγον, γιατί δὲν ὑπάρχει κανένα ψέμα μέσα σ' αὐτό. «Τοῦ εὐαγγελίου». Δὲν λέγει, τοῦ κηρύγματος, ἀλλὰ ἀναφέρει τὸ εὐαγγέλιον, συνεχῶς ὑπενθυμίζοντας σ' αὐτοὺς τὶς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἐπήνεσε ἔτσι ὑπενθυμίζει τὶς εὐεργεσίες.

«Τὸ ὁποῖο εἶναι παρὸν σὲ σᾶς, καθὼς καὶ σ' ὅλον τὸν κόσμον». Ἦδη γίνεται εὐάρεστος σ' αὐτοὺς. Εἶπε μεταφορικὰ «Τὸ ὁποῖο εἶναι παρὸν». Δὲν ἦλθε, λέγει, καὶ ἔφυγε, ἀλλ' ἔμεινε καὶ εὐρίσκεται ἐκεῖ. Ἐπειτα, ἐπειδὴ πρὸ πάντων οἱ περισσότεροι στηρίζονται στὴν πίστι ἀπὸ τὸ νὰ συμμετέχουν πολλοὶ στὰ δόγματα, γι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε, «καθὼς καὶ σ' ὅλον τὸν κόσμον». Παντοῦ εἶναι παρὸν, παντοῦ ἐπικρατεῖ, παντοῦ ὑπάρχει. «Καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ καρποφορῆ καὶ νὰ διαδίδεται, ὅπως καὶ μεταξύ σας». Καρποφορεῖ ἐξ αἰτίας τῶν ἔργων, διαδίδεται μὲ τὸ νὰ παραλαβάνη πολλοὺς, μὲ τὸ νὰ ἐνισχύωνται περισσότερο. Γιατί καὶ στὰ φυτὰ τότε γίνονται αὐτὰ ἰσχυρά, ὅταν ὑποστηρίζονται. «Ὅπως καὶ μεταξύ σας», λέγει. Προλαβαίνει τὸν ἀκροατὴ μὲ τοὺς ἐπαίνους, ὥστε οὔτε χωρὶς τῆ θέλησίν του νὰ ἀπομακρυνθῆ. «Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἠκούσατε». Τὸ θαυμαστὸ εἶναι, ὅτι γρηγορὰ προσῆλθατε καὶ ἐπιστεύσατε, καὶ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐπαρουσιάσατε τοὺς καρπούς. «Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἠκούσατε καὶ ἐγνωρίσατε καλὰ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ στὰ ἀληθινά». Ὅχι στὰ λόγια, λέγει, οὔτε στὸ ψέμα, ἀλλὰ στὰ ἴδια τὰ ἔργα. Τοῦτο λοιπὸν λέγει, ὅτι «καρποφορεῖ», δηλαδὴ τὰ σημάδια καὶ τὰ θαύματα. γιατί μόλις ἐδεχθῆκατε, ἀμέσως ἐγνωρίσατε τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ.

«Ὅμως καὶ ἐμάθατε ἀπὸ τὸν Ἐπαφρᾶ, τὸν ἀγαπητό μας σύντροφο». Εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχη κηρύξει ἐκεῖ ὁ Ἐπαφρᾶς. Ἐμάθατε τὸ εὐαγγέλιον. Ἐπειτα ἀποδεικνύοντας τὸ ἀξιόπιστον τοῦ ἀνδρα αὐτοῦ, λέγει, «τοῦ συντρόφου μας». «Ὁ ὁποῖος εἶναι πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὴν ἰδικὴν σας ὠφέλεια, αὐτὸς καὶ μᾶς ἐφάνέρωσε τὴν ἀγάπην σας ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγίου Πνεύματος». Μὴ ἔχετε ἀμφιβολίες, λέγει, γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἐλπίδα· βλέπετε τὴν οἰκουμένην νὰ ἐπιστρέφῃ. Καὶ γιατί πρέπει νὰ ἀναφέρω ἐκεῖνα ποὺ συμβαίνουν στοὺς ἄλλους; αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν ἀναμεταξύ σας καὶ

αὐτοῖς καὶ χωρὶς τούτων πιστά. «Ἐπέγνωτε γὰρ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ»· τουτέστιν, ἐν τοῖς ἔργοις. Ὡστε δύο ταῦτα τὰ μέλλοντα βεβαιοῦται, τὸ τε πάντας πιστεῦσαι, τό τε καὶ ὑμᾶς· καὶ οὐκ ἄλλα μὲν ἐγένετο, ἄλλα δὲ εἶπεν Ἐπαφρᾶς. «Ὅς ἐστι», φησί, 5 «πιστός»· τουτέστιν, ἀληθής. Πῶς «ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος»; Τῷ πρὸς αὐτὸν ἀπελθεῖν. «Ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν», φησί, «τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν Πνεύματι». Τουτέστι, τὴν πνευματικὴν τὴν εἰς ἡμᾶς. Εἰ οὗτος τοῦ Χριστοῦ διάκονος, πῶς δι' ἀγγέλων λέγετε προσάγεσθαι; «Ὁ καὶ δηλώσας ἡμῖν», φησί, «τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν Πνεύ- 10 ματι». Αὕτη γὰρ θαυμαστὴ καὶ βεβαία ἡ ἀγάπη· ὡς αἶ γε ἄλλαι ὄνομα ἀγάπης ἔχουσι μόνον. Εἰσὶ δὲ τινες οὐ τοιοῦτοι· ἀλλ' οὐ φιλία τοῦτο· διὸ καὶ εὐδιάλυτος γίνεται.

3. Πολλαὶ προφάσεις εἰσὶν αἱ φιλίας ποιοῦσαι· καὶ τὰς μὲν αἰσχροὺς παρήσομεν· οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν ὑπὲρ ἐκείνων ἀντερεῖ, ὡς 15 πονηρῶν οὐσῶν· ἀλλ', εἰ βούλεσθε, τὰς φυσικὰς καὶ τὰς βιωτικὰς εἰς μέσον παραγάγωμεν. Βιωτικαὶ μὲν οὖν εἰσὶν αὗται· οἷον εὐ ἔπαθέ τις, ἀπὸ προγόνων ἐκτήσατο φίλον, ἐκοινώνησε τραπέζης ἢ ἀποδημίας, ἢ γείτων ἐστί· καλαὶ αὗται· ἢ ὁμότεχνος γέγονεν· αὕτη μὲν οὖν οὐκ ἔστιν εἰλικρινής· ἔχει γὰρ τινα καὶ ζῆλον καὶ 20 βασκανίαν. Αἱ δὲ φυσικαί, οἷον Πατὴρ πρὸς Υἱόν, Υἱοῦ πρὸς Πατέρα, ἀδελφοῦ πρὸς ἀδελφόν, πρὸς ἔκγονον πάππου, μητρὸς πρὸς τέκνα· εἰ δὲ βούλεσθε, καὶ τὴν τῆς γυναικὸς πρὸς ἄνδρα· καὶ γὰρ πᾶσαι αἱ γαμικαὶ εἰσὶ βιωτικαὶ καὶ γήϊναι. Αὗται μὲν οὖν ἐκείνων εἶναι δοκοῦσι σφοδρότεραι· δοκοῦσι δέ, εἶπον, διὰ τὸ 25 πολλάκις ὑπ' ἐκείνων ἠττηθῆναι. Καὶ γὰρ φίλοι ἀλλαχοῦ γνησιώτερον ἐφάνησαν ἀδελφῶν διακείμενοι, καὶ υἱῶν πρὸς πατέρας· καὶ ὁ μὲν γεννηθεὶς οὐκ ἐβοήθησεν, ὁ δὲ μὴ γνοὺς αὐτόν, παρέστη καὶ ἐβοήθησεν.

Ἡ δὲ πνευματικὴ ἀγάπη πασῶν ἐστὶν ἀνωτέρα, καθάπερ τις 30 βασίλισσα τῶν ἰδίων κρατοῦσα, καὶ λαμπρὸν ἔχει τὸ σχῆμα. Οὐδὲν γὰρ γήϊνον αὐτὴν τίκτει, καθάπερ ἐκείνην, οὐ συνήθεια, οὐκ εὐεργεσία, οὐ φύσις, οὐ χρόνος, ἀλλ' ἄνωθεν κάτεισιν ἐκ τοῦ

χωρίς ἐκεῖνα εἶναι ἀξιόπιστα. «Γιατὶ ἐγνώρισατε τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ στὰ ἀληθινά», δηλαδῆ, στὰ ἔργα. Ὡστε βεβαιώνονται τὰ δύο αὐτὰ ποῦ θὰ συμβοῦν στὸ μέλλον, δηλαδῆ καὶ τὸ ὅτι θὰ πιστεύσουν ὅλοι, καὶ τὸ ὅτι θὰ πιστεύσετε καὶ ἐσεῖς. Δὲν ἔγιναν βέβαια ἄλλα καὶ ἄλλα ἀνέφερε ὁ Ἐπαφρᾶς. «Ὁ ὁποῖος», λέγει, «εἶναι πιστός», δηλαδῆ, ἀληθῆς. Μὲ ποιὸ τρόπο εἶναι «ὑπηρέτης γιὰ σᾶς»; Μὲ τὸ νὰ ἀπέλθῃ πρὸς αὐτόν. «Ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς ἐφανέρωσε», λέγει, «τὴν ἀγάπη σας ποῦ εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος», δηλαδῆ, τὴν πνευματικὴ ἀγάπη ποῦ ἔχετε γιὰ ἐμᾶς. Ἐὰν αὐτὸς εἶναι ὑπηρέτης τοῦ Χριστοῦ, πῶς λέγετε ὅτι ὀδηγεῖσθε ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους; «Ὁ ὁποῖος καὶ μᾶς ἐφανέρωσε», λέγει, «τὴν ἀγάπη σας τὴν πνευματικὴ». Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ θαυμαστὴ καὶ ἡ πραγματικὴ ἀγάπη, γιατί βέβαια οἱ ἄλλες ἔχουν μόνο τὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης. Ὑπάρχουν ὅμως μερικοὶ ποῦ δὲν εἶναι τέτοιοι. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀγάπη, γι' αὐτὸ καὶ εὐκόλα διαλύεται.

3. Ὑπάρχουν πολλὲς αἰτίες ποῦ προκαλοῦν φιλίες. Τis αἰσchrές θὰ τις παραμελήσωμε, γιατί κανεῖς δὲν θὰ μᾶς ἀντιμιλήσῃ γιὰ ἐκεῖνες, ἐπειδὴ εἶναι πονηρές. Ἀλλά, ἂν θέλετε, ἄς ἀσχοληθοῦμε μὲ τις φυσικὲς καὶ τις βιωτικὲς. Βιωτικὲς λοιπὸν εἶναι αὐτὲς ὅπως, εὐεργετήθηκε κάποιος, ἀπὸ τοὺς προγόνους ἀπέκτησε φίλο, συνδέθηκε σὲ τραπέζι ἢ στὴ ξενιτειά, ἢ εἶναι γείτοντας. Εἶναι καλὲς καὶ αὐτὲς. Ἡ ἔχει τὸ ἴδιο ἐπάγγελμα. Αὐτὴ ὅμως δὲν εἶναι εἰλικρινῆς, γιατί περιέχει κάποια ζηλοτυπία καὶ φθόνο. Καὶ οἱ φυσικὲς εἶναι, ὅπως τοῦ πατέρα πρὸς τὸν υἱό, τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα, τοῦ ἀδελφοῦ πρὸς τὸν ἀδελφόν, τοῦ παπποῦ πρὸς τὸν ἐγγονόν, τῆς μητέρας πρὸς τὰ παιδιὰ, καὶ ἔὰν θέλετε, καὶ τῆς γυναίκας πρὸς τὸν ἄνδρα. Πραγματικὰ ὅσες προέρχονται ἀπὸ τὸ γάμο εἶναι βιωτικὲς καὶ γήινες. Αὐτὲς λοιπὸν φαίνονται ὅτι εἶναι δυνατότερες ἀπὸ ἐκεῖνες, καὶ εἶπα, φαίνονται, γιατί πολλὲς φορές ἠττήθηκαν ἀπὸ ἐκεῖνες. Καὶ εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ φίλοι ἄλλοῦ συμπεριφέρθηκαν πιὸ γνήσια ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς υἱοὺς πρὸς τοὺς πατέρες καὶ ἐκεῖνος μὲν ποῦ ἐγεννήθηκε δὲν ἐβοήθησε, ἐκεῖνος ὅμως ποῦ δὲν ἐγνώρισε αὐτόν, ἦλθε καὶ ἐβοήθησε.

Ἡ πνευματικὴ ὅμως ἀγάπη εἶναι ἀπ' ὅλες ὑψηλοτέρα, ὅπως ἀκριβῶς κάποια βασίλισσα ποῦ ἐξουσιάζει τὰ ἰδικά της καὶ ἔχει λαμπρὸ σχῆμα. Γιατὶ δὲν τὴν προκαλεῖ τίποτε τὸ γήινο, ὅπως ἐκείνη, οὔτε ἡ συνήθεια, οὔτε ἡ εὐεργεσία, οὔτε ἡ φύσις, οὔτε ὁ χρόνος, ἀλλὰ κατέρχεται ἀπὸ ἐπάνω, ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Καὶ γιατί

οὐρανοῦ. Καὶ τί θαυμάζεις, εἰ εὐεργεσίας οὐ δεῖται πρὸς τὸ
 συνεστάναι, ὅπου γε οὐδὲ τῷ κακῶς παθεῖν ἀνατρέπεται; Ὅτι δὲ
 αὕτη μείζων ἐκείνης ἐστίν, ἄκουσον Παύλου λέγοντος· «*Ἡὺχό-*
μην γὰρ ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν
 5 *ἀδελφῶν μου*». Τίς ἂν τοῦτο ἠϋξάτο πατήρ, ὥστε ἐν κακοῖς εἶναι;
 Καὶ πάλιν, «*Τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον*
κρεῖσσον· τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκὶ ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς».
 Ποία μήτηρ ταῦτα ἂν ἔλοιτο εἰπεῖν, ὥστε τὰ αὐτῆς παριδεῖν; Καὶ
 πάλιν ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος· «*Ἀπορφανισθέντες γὰρ ἀφ' ὑμῶν*
 10 *πρὸς καιρὸν ὥρας, προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ*».

Καὶ ἐνταῦθα μὲν ὁ πατήρ ὑβρισθεὶς ἔλυσε τὴν φιλίαν, ἐκεῖ
 δὲ οὐκέτι, ἀλλὰ πρὸς τοὺς λιθάζοντας ἀπήει εὐεργετήσων αὐ-
 τούς. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν οὕτως ἰσχυρόν, ὡς ὁ τοῦ Πνεύματος
 δεσμός. Ὁ μὲν γὰρ διὰ τὸ παθεῖν εὖ φίλος γενόμενος, ἂν μὴ
 15 *διηνεκῶς τοῦτο γίνηται, ἔσται ἐχθρός· ὁ ἀπὸ συνηθείας ἀδι-*
ἄσπαστος ὢν, πάλιν, ἂν μάχη γένηται, ἀφῆκε τὸν ἄνδρα, καὶ τὸν
πόθον ἔλυσεν· ὁ υἱός, ἂν ἐπιπολὺ ζῶντα τὸν πατέρα ἴδῃ, καὶ
βαρύνεται. Ἐπὶ δὲ τοῦ πνεύματος τούτων οὐκ ἔστιν οὐδέν· οὐ-
δενὶ γὰρ τούτων λύεται, ἐπεὶ μηδὲ ἐκ τούτων συνέστη· οὔτε
 20 *χρόνος, οὔτε μῆκος ὁδοῦ, οὔτε τὸ κακῶς παθεῖν, οὔτε τὸ κακῶς*
ἀκοῦσαι, οὐ θυμός, οὐχ ὕβρις, οὐκ ἄλλο οὐδὲν ἐπεισέρχεται,
οὐδὲ δύναται αὐτὴν διαλῦσαι. Καὶ ἵνα μάθῃς, ἐλιθάζετο ὁ Μω-
ϋσῆς, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἠξίου. Τίς ἂν τοῦτο εἰργάσατο πατήρ ὑπὲρ
τοῦ λιθάσαντος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αὐτὸν ἂν κατέλευσε;

25 Ταύτας δὴ μεταδιώκωμεν τὰ φιλίας τὰς ἀπὸ τοῦ πνεύματος·
 ἰσχυραὶ γὰρ εἰσι καὶ δυσδιάλυτοι· μὴ τὰς ἀπὸ τῶν τραπεζῶν· ἐκεῖ
 γὰρ καὶ κωλυόμεθα τούτους εἰσάγειν. Ἄκουε γὰρ τοῦ Χριστοῦ
 λέγοντος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· «*Μὴ καλέσης τοὺς φίλους σου, μηδὲ*
τοὺς γείτονάς σου, ἐὰν ποιήσης δοχὴν, ἀλλὰ τοὺς χωλοὺς, τοὺς
 30 *ἀναπήρους*»· εἰκότως· πολὺς γὰρ ὁ ὑπὲρ τούτων μισθός. Ἄλλ' οὐ
 δύνασαι, οὐδὲ ἀνέχῃ μετὰ χωλῶν καὶ τυφλῶν ἐστιᾶσαθι, ἀλλὰ

14. Ρωμ. 9,3

15. Φιλιπ. 1,23.24

16. Α' Θεσ. 2,17

17. Ἐξ. κεφ. 17

18. Λουκᾶ 14,12.13

θαυμάζεις, ἂν δὲν χρειάζεται τὴν εὐεργεσία γιὰ νὰ ὑπάρξη, ὅπου βέβαια οὔτε μὲ τὴν κακὴ μεταχείρισι ἀνατρέπεται; Ὅτι ὅμως αὐτὴ εἶναι πιὸ μεγάλη ἀπὸ ἐκείνη, ἄκουσε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει: «Γιατὶ θὰ ηὐχόμεον νὰ γίνω ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀνάθεμα ἀπὸ τὸν Χριστὸ γιὰ χάρι τῶν ἀδελφῶν μου»¹⁴. Ποιὸς πατέρας θὰ ἤμποροῦσε νὰ εὐχηθῆ αὐτό, ὥστε νὰ εἶναι μέσα στὰ κακά; Καὶ πάλι, «Τὸ νὰ πεθάνω καὶ νὰ εἶμαι μαζί μὲ τὸ Χριστὸ εἶναι κατὰ πολὺ καλύτερο, τὸ νὰ παραμείνω ὅμως μὲ τὸ σῶμα στὴ ζωὴ εἶναι πιὸ ἀναγκαῖο γιὰ τὴν ὠφέλειά σας»¹⁵. Ποιὰ μητέρα θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ εἶπῃ αὐτά, ὥστε νὰ παραβλέψη τὰ ἰδικά της; Καὶ πάλι ἄκουε αὐτὸν ποὺ λέγει: «Ὅταν ἐμείναμε ὀρφανοὶ μακριὰ ἀπὸ σὰς προσωρινά, μὲ τὸ σῶμα, ὄχι μὲ τὴν καρδιά»¹⁶.

Καὶ στὴν περίπτωσι τῆς σαρκικῆς φιλίας ὁ πατέρας θὰ διαλύσῃ τὴ φιλία ὅταν προσβαλθῆ, στὴν πνευματικὴ ὅμως καθόλου, ἀλλὰ θὰ τρέξῃ πρὸς τοὺς προσβάλλοντας αὐτὸν γιὰ νὰ τοὺς εὐεργετήσῃ. Γιατὶ τίποτε, πραγματικὰ τίποτε δὲν εἶναι τόσο ἰσχυρό, ὅσο ὁ πνευματικὸς δεσμὸς. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε φίλος ἐξ αἰτίας τῆς εὐεργεσίας, ἂν δὲν ἐπαναλαμβάνεται αὐτὴ συνέχεια, θὰ γίνῃ ἐχθρὸς· ἐκεῖνος ποὺ ἀπὸ συνήθεια εἶναι σταθερὸς στὴ φιλία, ὅταν θὰ διακοπῇ ἢ συνήθεια, θὰ σβήσῃ τὴ φιλία. Ἡ γυναῖκα πάλι, ἂν γίνῃ κάποια διαμάχη, θὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἄνδρα καὶ θὰ διαλύσῃ τὴν ἐπιθυμία της γι' αὐτόν. Ὁ υἱὸς ἂν ἰδῇ τὸν πατέρα νὰ ζῆ πάρα πολὺ, αἰσθάνεται δυσφορία. Στὴν περίπτωσι τῆς πνευματικῆς ὅμως φιλίας δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπ' αὐτά. Οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε τὰ πολλὰ ταξίδια, οὔτε ἡ κακὴ μεταχείρισις, οὔτε ἡ ἐπίκρισις, οὔτε ὁ θυμὸς, οὔτε ἡ ὕβρις, οὔτε τίποτε ἄλλο ἐπεισέρχεται, οὔτε μπορεῖ νὰ διαλύσῃ αὐτήν. Καὶ γιὰ νὰ μάθης, ἐχλευάζετο ὁ Μωσησῆς ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτας καὶ γι' αὐτοὺς ἐζητοῦσε¹⁷. Ποιὸς πατέρας θὰ ἤμποροῦσε νὰ κάμνῃ αὐτὸ πρὸς ὄφελος ἐκείνου ποὺ τὸν ἐχλεύασε, ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ ἐφόνευε αὐτόν;

Ἄς ἐπιδιώκωμε λοιπὸν αὐτὲς τὶς φιλίες ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, γιατί εἶναι ἰσχυρὲς καὶ δὲν διαλύονται εὐκόλα. Ἄς μὴ ἐπιζητοῦμε αὐτὲς ποὺ προέρχονται ἀπὸ τραπέζια, γιατί ἐκεῖ γιὰ νὰ ὀδηγήσωμε αὐτοὺς συναντᾶμε καὶ ἐμπόδια. Γιατὶ ἄκουε τὸν Χριστὸ ποὺ λέγει στὸ εὐαγγέλιο: «Ὅταν κάμῃς τραπέζι νὰ μὴ προσκαλέσῃς τοὺς φίλους σου, οὔτε τοὺς γείτονάς σου, ἀλλὰ τοὺς χωλοὺς, τοὺς ἀναπήρους»¹⁸. Καὶ εἶναι εὐλογο αὐτό, γιατί εἶναι μεγάλη ἡ ἀνταμοιβὴ γι' αὐτοὺς. Ἄλλὰ δὲν μπορεῖς, οὔτε ἀνέχεσαι νὰ τρώγῃς μὲ τοὺς χωλοὺς καὶ τοὺς τυφλοὺς, ἀλλὰ θεωρεῖς κάτι τέτοιο βαρὺ

βαρὺ καὶ φορτικὸν ἡγῆ τοῦτο, καὶ παραιτῆ; Μάλιστα μὲν οὐκ ἔδει, πλὴν ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀνάγκη· κἂν μὴ συγκαθίσης αὐτοὺς μετὰ σοῦ, τὰ ἐδέσματα αὐτοῖς ἀπόστειλον τὰ ἀπὸ τῆς τραπέζης. Καὶ ὁ φίλους καλῶν, οὐδὲν μέγα ἐποίησεν· ἀπέλαβε γὰρ ἐν-
5 ταῦθα τὸν μισθόν· ὁ δὲ ἀνάπηρον καλῶν καὶ πένητα, ἔχει τὸν Θεὸν ὀφειλέτην.

Μὴ τοίνυν ἀσχάλλωμεν, ὅταν μὴ ἐνταῦθα ἀπολάβωμεν, ἀλλ' ὅταν ἀπολάβωμεν· ἐκεῖ γὰρ οὐκέτι ἀποληψόμεθα ὁμοίως. Ἄν ἄνθρωπος ἀποδῶ, Θεὸς οὐκ ἀποδίδωσιν· ἂν οὗτος μὴ ἀποδῶ,
10 τότε ἀποδώσει Θεός. Μὴ τοίνυν ἐκείνους ζητῶμεν εὐεργετεῖν τοὺς ἀνταποδοῦναι ἡμῖν δυναμένους, μηδὲ ἐπὶ τοιαύταις αὐτοὺς ἐλπίσιν εὐεργετῶμεν· ψυχρὰ αὕτη ἡ διάνοια. Τὸν φίλον ἂν καλέσης, μέχρι ἐσπέρας ἢ χάρις· διὰ τοῦτο τῶν καταβαλλομέ-
νων ταχύτερον ἢ τῶν καιρῶν δαπανᾶται φιλία· τὸν μέντοι πένητα
15 καὶ ἀνάπηρον ἂν καλέσης, οὐδέποτε ἀπολεῖται ἡ χάρις· τὸν γὰρ πάντοτε μνημονεῦοντα Θεόν, καὶ οὐδέποτε ἐπιλανθανόμενον, ἔχεις αὐτὸν ὀφειλέτην.

Πόσης δὲ καὶ βλακειάς, εἶπέ μοι, τὸ μὴ δύνασθαι πένησι συγκαθέζεσθαι; Τί λέγεις; Ἄκαθαρτός ἐστι, φησί, καὶ ρυπαρός.
20 Καὶ λοῦσον αὐτόν, καὶ ἀνάγαγε ἐπὶ τράπεζαν τὴν σὴν. Ἄλλ' ἱμάτια ἔχει ἐρρυπωμένα; Καὶ ἄμειψον, καὶ δὸς καθαρὰν στολήν. Οὐχ ὄρῳ τὸ κέρδος ὅσον; Ὁ Χριστὸς δι' αὐτοῦ παραγίνεται, καὶ σὺ ὑπὲρ τούτου μικρολογῆ; τὸν βασιλέα καλῶν ἐπὶ τὴν τράπεζαν, ὑπὲρ τούτων δέδοικας; Ὑποκείσθωσαν τράπεζαι δύο, καὶ ἡ
25 μὲν ἐκ τούτων πεπληρώσθω, καὶ ἐχέτω τυφλοὺς, χωλοὺς, κυλλοὺς, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένους, ἀνυποδέτους, ἕνα περικειμένους χιτωνίσκον, καὶ τοῦτον ἐκτετριμμένον· ἡ δὲ ἕτέρα ἐχέτω δυνάστας, στρατηγούς, τοπάρχας, ἄρχοντας μεγάλους, ἐνδεδυμένους ἱμάτια πολυτελῆ καὶ ὀθόνας λεπτὰς, ἐζω-
30 σμένους ζώνας χρυσᾶς. Πάλιν ἐνταῦθα ἐν τῇ τῶν πενήτων τραπέζῃ μήτε ἄργυρος ἔστω, μήτε οἶνος πολὺς, ἀλλ' ὁ ἀρκῶν καὶ εὐφρᾶναι δυνάμενος· τὰ δὲ ἐκπώματα καὶ τὰ λοιπὰ σκεύη ἀπὸ ὑέλου κατασκευαζέσθω μόνης· ἐκεῖ δὲ ἐν τῇ τῶν πλουσίων τραπέζῃ ἔστω μὲν σκεύη τὰ πάντα ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, καὶ μηδὲ
35 εἰς φερέτω τὸ ἡμικύκλιον, ἀλλὰ δύο νεανῖαι μόλις αὐτὸ κινεῖτωσαν· καὶ οἱ ἀμφορεῖς κείσθωσαν ἐφεξῆς πολλῶ ἄμεινον τοῦ

καὶ ἐνοχλητικό, καὶ τὸ ἀποφεύγεις; Μάλιστα δὲν ἔπρεπε, πλὴν ὅμως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ αὐτό. Καὶ ἂν δὲν κάθῃσαι μαζί με αὐτοῦς, στείλε σὲ αὐτοῦς τὰ φαγητὰ ἀπὸ τὸ τραπέζι. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ προσκαλεῖ φίλους, δὲν ἔκαμε κάτι μεγάλο, γιατί ἔλαβε ἐδῶ τὴν ἀμοιβή του. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ προσκαλεῖ τὸν ἀνάπηρο καὶ τὸν πτωχὸ ἔχει τὸν Θεὸ ὀφειλέτη.

Ἄς μὴ στενοχωροῦμασθε λοιπὸν, ὅταν δὲν ἀπολαμβάνωμε στὴν παροῦσα ζωὴ, ἀλλὰ ὅταν ἀπολαμβάνωμε, γιατί στὴν ἄλλη ζωὴ δὲν θὰ ἀπολαύσωμε ὁμοίως. Ἄν μᾶς ἀνταπαδώσῃ ἄνθρωπος, ὁ Θεὸς δὲν ἀνταποδίδει· ἂν αὐτὸς δὲν ἀνταποδώσῃ, τότε θὰ ἀνταποδώσῃ ὁ Θεός. Ἄς μὴ ἐπιζητοῦμε λοιπὸν νὰ εὐεργετοῦμε ἐκείνους ποὺ μποροῦν νὰ μᾶς ἀνταποδώσουν, οὔτε νὰ εὐεργετοῦμε αὐτοῦς με τέτοιες ἐλπίδες· εἶναι ψυχρὴ αὐτὴ ἡ σκέψις. Ἄν προσκαλέσῃς τὸν φίλο, ἢ εὐεργεσία θὰ διατηρηθῇ μέχρι τὸ βράδυ. Γι' αὐτὸ ἡ περιστασιακὴ φιλία χάνεται πιὸ γρήγορα ἀπὸ τὰ ἀποδιδόμενα. Ἄν προσκαλέσῃς ὅμως τὸν πτωχὸ καὶ τὸν ἀνάπηρο, ποτὲ δὲν θὰ χαθῇ ἢ εὐεργεσία, γιατί ἔχεις ὀφειλέτη τὸν Θεό, ποὺ πάντοτε ἐνθυμεῖται καὶ ποτὲ δὲν ξεχνᾷ.

Πόσης ὅμως ἀνοησίας ἀπόδειξις εἶναι, εἶπέ μου, τὸ νὰ μὴ μπορῆς νὰ κάθῃσαι μαζί με τοὺς πτωχοὺς; Τί λέγεις; Εἶναι ἀκάθαρτος, λέγει, καὶ ρυπαρός. Καθάρισε αὐτὸν καὶ ὠδήγησέ τον στὸ τραπέζι σου. Μήπως ἔχει βρώμικα ροῦχα; Ἀντάλλαξε αὐτὰ καὶ δῶσε καθαρὴ στολὴ. Δὲν βλέπεις πόσο εἶναι τὸ κέρδος; Ὁ Χριστὸς ἔρχεται διὰ μέσου αὐτοῦ, καὶ ἐσὺ φέρεσαι με μικροπρέπεια γιὰ ὄφελος αὐτοῦ; Προσκαλώντας τὸ βασιλέα στὸ τραπέζι, φοβεῖσαι γι' αὐτὰ; Ἄς ὑποτεθῇ ὅτι ὑπάρχουν δύο τραπέζια. Καὶ τὸ ἓνα εἶναι γεμάτο ἀπ' αὐτοῦς καὶ ἔχει τυφλοὺς, χωλοὺς, στραβοὺς, ἀναπήρους στὰ χέρια καὶ στὰ πόδια, ξυπόλητους καὶ φοροῦν ἓνα μικρὸ χιτῶνα καὶ αὐτὸν τριμμένο. Τὸ ἄλλο ὅμως ἔχει ἡγεμόνας, στρατηγούς, τοπάρχας, ἄρχοντας μεγάλους, ποὺ φοροῦν πολυτελῆ ἐπανωφόρια καὶ λεπτὰ λινὰ ἐνδύματα καὶ εἶναι ζωσμένοι με χρυσὲς ζῶνες. Πάλι ἐδῶ στὸ τραπέζι τῶν πτωχῶν δὲν ὑπάρχουν ἀργυρὰ σκεύη, οὔτε πολὺ κρασί, ἀλλὰ τόσο ποὺ εἶναι ἀρκετὸ καὶ μπορεῖ νὰ τέρψῃ τὰ ποτήρια καὶ τὰ ὑπόλοιπα σκεύη εἶναι κατασκευασμένα μόνο ἀπὸ γυαλί. Ἐκεῖ ὅμως στὸ τραπέζι τῶν πλουσίων εἶναι ὅλα τὰ σκεύη ἀπὸ ἄργυρο καὶ χρυσό, καὶ οὔτε ἓνας δὲν ἀνησυχεῖ τὸ ἀμφιθέατρο, ἀλλὰ δύο νεαροὶ μόλις διαταράσσουν αὐτό. Καὶ οἱ ἀμφορεῖς εἶναι στὴ σειρᾶ ἀκτινοβολώντας με τὸ χρυσάφι πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὸν

ἀργύρου ἀπολάμποντες τῷ χρυσῷ· ἔστω δὲ καὶ τὸ ἡμικύκλιον ἀπαλῆ στρωμνῇ πάντοτεν ἔστορεσμένον. Πάλιν ἐνταῦθα μὲν ἔστωσαν διάκονοι πολλοί, τῶν κατακειμένων οὐχ ἤπτον κεκοσμημένοι τοῖς ἱματίοις, καὶ ἐνδεδυμένοι λαμπρῶς, καὶ ἀναξυρίδας ἔχοντες, καλοὶ μὲν ἰδεῖν, αὐτὸ τῆς ἡλικίας τὸ ἀνθος, σφριγῶντες καὶ εὐσωματοῦντες· ἐκεῖ δὲ δύο μόνοι ἔστωσαν διάκονοι, πάντα τὸν τῦφον τοῦτον πεπατηκότες· καὶ ἔστω τοῖς μὲν τὰ ἐδέσματα πολυτελῆ, τοῖς δὲ τοσαῦτα ὅσα σθέσαι τὸν λιμόν, καὶ εὐφροσύνης ἐμπλήσαι.

10 Ἄρα εἶπον ἀρκούντως; καὶ μετὰ ἀκριθείας κατασκευασμέναι εἰσὶν ἀμφοτέραι αἱ τράπεζαι; μή τι ἐνδεῖ; Ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι καὶ γὰρ τοὺς κεκλημένους ἐπῆλθον, καὶ τὴν πολυτέλειαν καὶ τῶν σκευῶν καὶ τῶν στρωμάτων καὶ τῶν ἐδεσμάτων· πλὴν ἀλλὰ καὶ εἶτι παρελίπομεν, ἐπεξαγαγόντες τὸν λόγον εὐρήσομεν. Φέρε
15 οὖν, ἐπειδὴ καλῶς ἡμῖν τὸ πρόσφορον ἀπέλαβε σχῆμα ἐκάστη τράπεζα, ἴδωμεν ποῦ ὑμεῖς κατακλισθήσεσθε. Ἐγὼ μὲν γὰρ ἐπ' ἐκείνην ἄπειμι τὴν τῶν τυφλῶν, τὴν τῶν χωλῶν· ὑμῶν δὲ τάχα οἱ πλείους ταύτην αἰρήσονται, τὴν τῶν στρατηγῶν, τὴν λαμπρὰν καὶ φαιδρά. Ἰδωμεν οὖν ποία πλείονος γέμει τῆς ἡδονῆς· μήπω γὰρ
20 τὰ μέλλοντα ἐξετάσωμεν· ἐν ἐκείνοις μὲν γὰρ αὕτη κρατεῖ ἢ ἐμῆ. Διὰ τί; Ὅτι αὕτη μὲν ἔχει τὸν Χριστὸν ἀνακείμενον, ἐκείνη δὲ ἀνθρώπους· αὕτη τὸν δεσπότην, ἐκείνη τοὺς δούλους. Ἀλλὰ μήπω ταῦτα, ἀλλ' ἴδωμεν ποία πλείονα ἔχει τὴν ἡδονὴν τὴν ἐν τῷ παρόντι. Καὶ κατὰ τοῦτο μὲν οὖν πλείων αὕτη ἢ ἡδονή· τὸ γὰρ
25 μετὰ βασιλέως ἀναπεσεῖν, πλείονα φέρει τὴν ἡδονὴν τοῦ μετὰ τῶν οἰκετῶν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὑπεξέλωμεν, αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ πρᾶγμα ἐξετάσωμεν. Οὐκοῦν ἐγὼ, καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ταύτην ἐλόμενοι τὴν τράπεζαν μετὰ πολλῆς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς θυμηδίας καὶ ἐροῦμεν ἅπαντα, καὶ ἀκουσόμεθα· ὑμεῖς δὲ τρέμοντες καὶ
30 δεδοικότες, καὶ τοὺς ἀνακειμένους αἰδούμενοι, οὐδὲ ἐκτεῖναι χεῖρα τολμήσετε, καθάπερ εἰς παιδαγωγεῖον, ἀλλ' οὐκ εἰς ἄριστον εἰσελθόντες, καθάπερ δεσπότης δεινοὺς τρέμοντες. Ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνοι οὕτως.

Ἄλλὰ τὰ τῆς τιμῆς, φησί, μεγάλα. Καὶ μὴν ἐγὼ ἐν πλείονί εἰμι
35 τιμῆ· ὑμῶν μὲν γὰρ ἡ εὐτέλεια μείζων φαίνεται, ὅταν καὶ τῆς

19. Ἄναξυρίδες· στενὰ πανταλόνια ποὺ ἐφθάναν μέχρι τοὺς ἀστραγάλους καὶ ἐφοροῦσαν (καὶ φοροῦν) οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ καὶ ἰδίως οἱ Πέρσαι.

ἄργυρο, καὶ εἶναι τὸ ἀμφιθέατρο ἀπὸ παντοῦ στρωμένο μὲ μαλακὸ χαλί. Πάλι ἐδῶ ὑπάρχουν ὑπηρέται πολλοί, στολισμένοι στὰ ροῦχα ὄχι χειρότερα ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους καὶ φοροῦν λαμπερὰ ἐνδύματα καὶ ἔχουν στενὰ πανταλόνια¹⁹, ὁμορφοὶ στὸ πρόσωπο, στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας, εὐρωστοὶ καὶ εὐσωμοὶ. Ἐκεῖ ὅμως ὑπάρχουν δύο μόνο ὑπηρέτες, ποὺ περιφρονοῦν ὅλη αὐτὴ τὴν ἔπαρσι. Ἀκόμη εἶναι στοὺς μὲν τὰ φαγητὰ πολυτελῆ, στοὺς ἄλλους ὅμως τόσα, ὅσα εἶναι ἄρκετὰ νὰ σθήσουν τὴν πεῖνα καὶ νὰ προξενήσουν εὐχαρίστησι.

Ἄραγε ἄρκετὰ εἶπα; καὶ μὲ ἀκρίβεια εἶναι ἐτοιμασμένα καὶ τὰ δύο τραπέζια; Μήπως κάτι λείπει; Ἐγὼ δὲν νομίζω, γιατί ἀνέφερα καὶ τοὺς καλεσμένους καὶ τὴν πολυτέλεια τῶν σκευῶν, τῶν στρωμάτων καὶ τῶν φαγητῶν. Πλὴν ὅμως καὶ ἐὰν κάτι ἐπαρалаίψαμε, παρατείνοντας τὴν ὁμιλία θὰ τὸ εὐροῦμε. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀφοῦ γιὰ μᾶς τὸ κάθε τραπέζι ἔλαβε ἐντελῶς τὸ κατάλληλο σχῆμα, ἄς ἰδοῦμε ποῦ θὰ καθήσετε ἐσεῖς. Ἐγὼ λοιπόν θὰ πάω σὲ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι οἱ τυφλοὶ, οἱ χωλοὶ, καὶ οἱ περισσότεροὶ ἴσως ἀπὸ σᾶς θὰ προτιμήσουν τὸ τραπέζι τῶν στρατηγῶν, τὸ λαμπρὸ καὶ φαιδρὸ. Ἄς ἰδοῦμε λοιπόν ποῖο τραπέζι εἶναι γεμάτο ἀπὸ πιὸ πολλὴ ἀπόλαυσι καὶ ἄς μὴ ἐξετάσωμε ἀκόμη τὰ μέλλοντα, γιατί σ' αὐτὰ ὑπερισχύει τὸ δικό μου τραπέζι. Γιὰ ποιὸ λόγο; Γιατί σ' αὐτὸ κάθεται ὁ Χριστὸς καὶ σὲ ἐκεῖνο ἄνθρωποι, σ' αὐτὸ ὁ Κύριος, σ' ἐκεῖνο οἱ δούλοι. Ἀλλὰ ὄχι ἀκόμη αὐτά· ἄς ἰδοῦμε ὅμως ποῖο ἔχει πιὸ πολλὴ ἀπόλαυσι κατὰ τὸ παρὸν. Καὶ κατὰ τοῦτο λοιπόν εἶναι πιὸ πολλὴ ἢ ἀπόλαυσις αὐτὴ, γιατί τὸ νὰ καθῆσαι κανεὶς σὲ γεῦμα μαζὶ μὲ τὸν βασιλέα φέρει πιὸ πολλὴ εὐχαρίστησι ἀπὸ τὸ νὰ καθῆσαι μὲ τοὺς ὑπηρέτας. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἄς ἀφήσωμε κατὰ μέρος καὶ ἄς ἐξετάσωμε αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πρᾶγμα. Λοιπόν ἐγὼ καὶ ἐκεῖνοὶ ποὺ εἶναι μαζὶ μου ἐπροτιμήσαμε τὸ τραπέζι αὐτὸ μὲ μεγάλη ἐλευθερία καὶ χαρὰ, θὰ εἰποῦμε καὶ θὰ ἀκούσωμε τὰ πάντα. Ἐσεῖς ὅμως μὲ τρόμο καὶ φόβο, καὶ μὲ σεβασμὸ πρὸς τοὺς συνδαιτυμόνας, δὲν θὰ τολμήσετε οὔτε τὸ χεῖρι νὰ ἀπλώσετε, ὅπως ἀκριβῶς στὸ σχολεῖο, ἀλλὰ οὔτε τὸ γεῦμα θὰ ἀρχίσετε, σὰν νὰ τρέμετε φοβεροὺς κυρίους. Ἐκεῖνοὶ ὅμως δὲν θὰ συμπεριφέρωνται ἔτσι.

Ἀλλὰ εἶναι μεγάλη ἡ τιμὴ, θὰ εἰπῆ κάποιος. Καὶ ὅμως ἐγὼ ἀπολαμβάνω πιὸ πολλὴ τιμὴ, γιατί ἡ ἰδική σας εὐτέλεια φαίνεται πιὸ μεγάλη, καθὼς μετέχοντας στὸ ἴδιο τραπέζι μεταχειρίζεσθε τὰ λόγια τῶν δούλων. Γιατί καὶ ὁ δούλος τότε πρὸ παντὸς φαίνεται,

αὐτῆς τραπέζης κοινωνοῦντες, δούλων προβάλλησθε ῥήματα. Καὶ γὰρ ὁ δούλος τότε μάλιστα φαίνεται, ὅταν μετὰ τοῦ δεσπότη κατακείμενος ἤ. Ἐκεῖνος μὲν γάρ, ἔνθα μὴ προσῆκεν αὐτῷ, γίνεται, οὐ τοσαύτην ἀπὸ τῆς οἰκειώσεως ἔχων σεμνότητα, ὅσην
 5 τὴν ταπεινώσιν· σφῶδρα γὰρ τότε ταπεινοῦται. Καὶ τὸν δούλον ἴδοι τις ἂν λαμπρὸν ὄντα καθ' ἑαυτόν, καὶ τὸν πένητα λαμπρὸν ὄντα καθ' ἑαυτόν, ἢ ὅταν μετὰ πλουσίου βαδίζῃ· τὸ γὰρ ταπεινόν, ὅταν ἐγγὺς ἢ τοῦ ὑψηλοῦ, τότε φαίνεται ταπεινόν, καὶ ἡ παράθεσις τὸ ταπεινόν ταπεινότερον δείκνυσιν, οὐχ ὑψηλότερον. Οὕτω
 10 καὶ ὑμᾶς εὐτελεστέρους δείκνυσι τὸ μετ' ἐκείνων ἀνακεῖσθαι, ἀλλ' οὐχ ἡμᾶς.

Δύο μὲν οὖν τούτοις πλεονεκτοῦμεν, τῇ τε ἐλευθερίᾳ, καὶ τῇ τιμῇ, ὧν οὐδὲν ἴσον εἰς ἡδονῆς λόγον ἐστί. Βουλήσομαι γὰρ ἂν ἔγωγε ἄρτου μεταλαβεῖν μετ' ἐλευθερίας, ἢ μυρίων ἐδεσμάτων
 15 μετὰ δουλείας. «Κρεῖσσον γάρ», φησί, «ξενισμὸς λαχάνων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν, ἢ βοῦς ἀπὸ φάτνης μετ' ἔχθρας». Ὁ γὰρ ἂν εἴπωσιν ἐκεῖνοι, ἀνάγκη τοὺς παρόντας ἐπαινεῖν, ἢ προσκρούειν, παρασίτων τάξιν ἀναδεδειγμένους, μᾶλλον δὲ ἐκείνων χείρους ὄντας. Τοῖς μὲν γὰρ εἰ καὶ μετ' αἰσχύνης καὶ τοῦ ὑβρίζε-
 20 σθαι, ὅμως μέτεστι παρρησίας· ὑμῖν δὲ οὐδὲ τούτου. Ἄλλ' ἡ μὲν εὐτέλεια τοσαύτη· δεδοίκατε γὰρ καὶ κατεπτήχατε· ἡ δὲ τιμὴ οὐκέτι. Οὐκοῦν πάσης μὲν ἡδονῆς ἀπεστέρηται ἡ τράπεζα ἐκείνη, πάσης δὲ αὕτη γέμει θυμηδίας.

4. Ἄλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἐδεσμάτων τὴν φύσιν ἐξετάσωμεν.
 25 Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀνάγκη καὶ μὴ βουλόμενον ἐσθίειν καὶ πίνειν. Ὡστε ἐκεῖ μὲν τὴν ἐκτῆς τῶν σιτίων ποιότητος ἡδονὴν ἢ τε προλαβοῦσα ἀτιμία ἀφαιρεῖται, καὶ ἡ ἐκ τῆς πλησμονῆς ἀηδία. Οὐ γὰρ ἦττον λιμοῦ τὰ σώματα ἡμῖν ἢ πλησμονῆ διαφθείρει καὶ ὀδυνᾷ, ἀλλὰ καὶ πολλῷ χαλεπώτερον· καὶ ὃν ἂν θέλῃς μοι δοῦ-
 30 ναι, εὐκολώτερον αὐτὸν διαρρηγνύω τῇ πλησμονῇ τοῦ λιμοῦ. Οὕτω γὰρ τοῦτο ἐκείνου φορητότερον, ὅτι λιμὸν μὲν ἂν τις καὶ εἴκοσιν ἡμέρας ἐνέγκοι, πλησμονὴν δὲ οὐδὲ δύο μόνας· καὶ τούτῳ μὲν προσπαλαίοντες διηνεκῶς οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἐν ὑγείᾳ

ὅταν κάθεται μαζί με τὸν Κύριό του. Ἐκεῖνος λοιπὸν γίνεται δοῦλος ἀπὸ αὐτὸ πού δὲν ἐταίριαζε σὲ αὐτόν, ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀπὸ τὴ γνωριμία τόση σεμνότητα, ὅση ταπεινώσει, γιατί τότε ταπεινώνεται ὑπερβολικά. Καὶ τὸ δοῦλο θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῆ κανεὶς νὰ εἶναι λαμπρὸς ὁ μόνος του, καὶ τὸν πτωχὸ νὰ εἶναι λαμπρὸς ὁ μόνος του, παρὰ ὅταν βαδίζη μαζί με τὸν πλούσιο. Γιατί τὸ ταπεινό, ὅταν εὐρίσκεται κοντὰ στὸ ὑψηλό, τότε φαίνεται ταπεινὸ καὶ ἡ σύγκρισις τὸ ταπεινὸ ἀποδεικνύει ταπεινότερο καὶ ὄχι ὑψηλότερο. Ἔτσι καὶ τὸ νὰ κάθεσθε μαζί με ἐκείνους ἀποδεικνύει ἐσᾶς πιὸ τιποτένιους καὶ ὄχι ἐμᾶς.

Πλεονεκτοῦμε λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς σὲ δύο πράγματα, καὶ στὴν ἐλευθερία δηλαδὴ καὶ στὴν τιμὴ, τῶν ὁποίων τίποτε δὲν εἶναι ἴσο σὰν αἰτία ἀπολαύσεως. Γιατί ἐγὼ βέβαια θὰ ἤθελα νὰ ἀπολαμβάνω τὸ ψωμί με ἐλευθερία, παρὰ πλούσια φαγητὰ με δουλεία. Καὶ ἡ Γραφή λέγει, «Εἶναι προτιμότερο νὰ φιλοξενήσης με λάχανα γιὰ χάρι φιλίας καὶ ἀγάπης, παρὰ με μοσχάρι με ἐχθρικές διαθέσεις»²⁰. Ἐκεῖνο πού θὰ ἐπικαλεσθοῦν ἐκεῖνοι, εἶναι αὐτό, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαινοῦν τοὺς παρόντας παρὰ νὰ τοὺς κακίζουν, ἀναλαμβάνοντας τὴ θέση τῶν παρασίτων, ἢ καλύτερα ὅμως χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους. Αὐτοὶ λοιπὸν ἂν καὶ κάθονται με ἐντροπὴ καὶ ὑβρίζονται, ὅμως ἔχουν τὴν παρρησία τοῦ λόγου, ἀλλ' ἐσεῖς οὔτε αὐτὸ ἔχετε. Ἄλλ' ἡ εὐτέλεια εἶναι τόσο μεγάλη, γιατί ἔχετε φοβηθῆ καὶ καταπτοηθῆ, ἡ τιμὴ δὲν ὑπάρχει. Συμπερασματικὰ λοιπὸν τὸ τραπέζι ἐκεῖνο ἔχει στερηθῆ ἀπὸ κάθε ἀπόλαυσι, ἐνῶ αὐτὸ εἶναι γεμάτο ἀπὸ κάθε χαρὰ.

4. Ἄς ἐξετάσωμε ὅμως καὶ τὴ φύσι τῶν φαγητῶν. Ἐκεῖ λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη καὶ χωρὶς τὴ θέλησί σου νὰ «σκάσης» ἀπὸ τὸ πολὺ κρασί, ἐδῶ ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸ χωρὶς τὴ θέλησί σου νὰ τρώγης καὶ νὰ πίνης. Συνεπῶς ἐκεῖ τὴν ἀπόλαυσι ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν φαγητῶν ἀφαιρεῖ καὶ ἡ περιφρόνησις ποῦ ἐκδηλώνεται προκαταβολικὰ καὶ ἡ ἀηδία ἀπὸ τὸ χορτασμό. Γιατί ὁ χορτασμός καταστρέφει καὶ ἐνοχλεῖ τὰ σώματά μας ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τὴν πείνα, ἀλλὰ καὶ πολὺ πιὸ ἐπικίνδυνα· καὶ αὐτὸν πού θὰ θελήσης νὰ μοῦ δώσης πιὸ εὐκόλα θὰ τὸν σκάσω με τὸ χορτασμό, παρὰ με τὴν πείνα. Ἔτσι λοιπὸν αὐτὸ εἶναι πιὸ ὑποφερτὸ ἀπὸ ἐκεῖνο, γιατί τὴν πείνα θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ τὴν ἀντέξῃ καὶ εἴκοσι ἡμέρες, τὸ χορτασμό ὅμως οὔτε δύο μόνο. Καὶ με τὴν πείνα ἂν καὶ ἀγωνίζονται διαρκῶς οἱ κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου ἔχουν ὑγεία καὶ δὲν χρειάζονται τοὺς

εἰσὶ καὶ οὐ δέονται ἰατρῶν· ταύτην δὲ, τὴν πλησμονὴν λέγω, οὐκ ἂν ἐνέγκαιεν μὴ συνεχῶς καλοῦντες ἰατρούς· μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἐκείνων βοήθειαν ἤλεγξε πολλάκις ἡ ταύτης τυραννίς.

Καὶ ἡδονῆς μὲν οὖν ἔνεκεν αὕτη τὰ πρῶτα ἔχει. Εἰ γὰρ ἡ τιμὴ 5 τοῦ ἀτιμάζεσθαι ἡδίων, καὶ τὸ ἐν ἐξουσίᾳ εἶναι τοῦ ὑποτάσσεσθαι, καὶ τὸ θαρρεῖν τοῦ τρέμειν καὶ δεδοικέναι, καὶ τὸ τῶν ἀρκούντων ἀπολαύειν τοῦ πέρα τοῦ μέτρου εἰς τὸ τῆς τρυφῆς καταποντίζεσθαι κλυδώνιον, βελτίων αὕτη ἐκείνης ἢ τράπεζα καὶ ἡδονῆς ἔνεκεν. Καὶ τὰ τῆς δαπάνης δὲ ἐνταῦθα βελτίω 10 ἐκείνη μὲν γὰρ δαπανηρά, αὕτη δὲ οὐκέτι. Ἄλλὰ τί; ἄρα τοῖς ἀνακειμένοις μόνου ἡδίων αὕτη ἢ τράπεζα, ἢ καὶ τῷ καλοῦντι πλείονα αὕτη φέρει τὴν ἡδονὴν ἐκείνης; Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ μᾶλλον ζητούμενον ἡμῖν.

Οὐκοῦν ὁ μὲν ἐκείνους καλῶν, πρὸ πλειόνων ἡμερῶν παρα- 15 σκευάζεται, καὶ πράγματα ἔχειν ἀναγκάζεται καὶ φροντίδας καὶ μερίμνας, οὔτε τὰς νύκτας καθεύδων, οὔτε τὰς ἡμέρας ἡσυχάζων· ἀλλὰ ἀναπλάττων παρ' ἑαυτῷ πολλά, μαγεύροις διαλεγόμενος, ὀψοποιοῖς, τραπεζοποιοῖς. Εἶτα αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐπιστάσης ἴδοι τις ἂν αὐτὸν μᾶλλον δεδοικότα, ἢ τοὺς μέλλοντας πυ- 20 κτεύειν, μὴ τι παρὰ λόγον γένηται, μὴ βασκανία βληθῆ, μὴ κατηγοροῦς ἐκεῖθεν λάβῃ πολλούς. Οὗτος δὲ πάσης ταύτης ἀπήλλακται τῆς φροντίδος καὶ τῶν πραγμάτων, αὐτοσχεδιάζων τὴν τράπεζαν, καὶ οὐ πρὸ πολλῶν ἡμερῶν μεριμνῶν. Καὶ μετὰ δὴ ταῦτα οὗτος μὲν εὐθέως τὴν χάριν ἀπώλεσεν, ἐκεῖνος δὲ ἔχει τὸν 25 Θεὸν ὀφειλέτην, καὶ χρησταῖς τρέφεται ταῖς ἐλπίσι, καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐωχοῦμενος ἀπ' ἐκείνης τῆς τραπέζης. Τὰ μὲν γὰρ σιτία ἀναλίσκεται, ἡ δὲ χάρις οὐκ ἀναλίσκεται, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν μᾶλλον χαίρει καὶ γάννυται ἐκείνων τῶν τὸν πολὺν οἶνον ἐμφορηθέντων. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τρέφει τὴν ψυχὴν, 30 ὡς ἐλπίς ἀγαθὴ καὶ τό χρηστὰ προσδοκᾶν.

Ἄλλὰ δὴ τὰ μετὰ ταῦτα ἴδωμεν. Ἐκεῖ μὲν αὐλοὶ καὶ κιθάραι καὶ σύριγγες, ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν ἀπηχῆς μέλος, ἀλλὰ τί; ὕμνοι, ψαλμῳδαί. Ἐκεῖ μὲν οἱ δαίμονες ἀνυμνοῦνται, ἐνταῦθα δὲ ὁ πάντων δεσπότης Θεὸς. Ὁρᾶς πόσης μὲν αὕτη χάριτος, πόσης

ιατρούς. Αὐτὸν ὅμως, δηλαδὴ τὸ χορτασμό, δὲν θὰ τὸν ἄντεχαν ἄν δὲν ἐκαλοῦσαν συνέχεια τοὺς ἰατρούς, μᾶλλον δὲ καὶ τὴ βοήθεια αὐτῶν ἐμπόδιζε πολλές φορές ἢ τυραννίδα τοῦ χορτασμοῦ.

Καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἀπολαύσεως κατέχει τὸ τραπέζι αὐτὸ τὰ πρωτεῖα. Γιατὶ ἐὰν ἡ τιμὴ εἶναι πιὸ εὐχάριστο πρᾶγμα ἀπὸ τὴν περιφρόνησι, καὶ ἡ ἐξουσία ἀπὸ τὴν ὑποταγὴ καὶ τὸ θάρρος ἀπὸ τὸν τρόμο καὶ φόβο καὶ ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀναγκαίων ἀγαθῶν πέρα ἀπὸ τὸ κανονικὸ πνίγεται στὴν τρικυμία τῆς τρυφῆς, εἶναι καλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ τραπέζι αὐτὸ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς εὐχαριστήσεως. Καὶ ἡ δαπάνη σὲ αὐτὸ εἶναι πιὸ μικρῆ, γιατί τὸ τραπέζι ἐκεῖνο εἶναι πολυ-ἐξοδο, ἐνῶ αὐτὸ καθόλου. Ἄλλὰ τί συμβαίνει; Μήπως τὸ τραπέζι αὐτὸ εἶναι πιὸ εὐχάριστο στοὺς συνδαιτυμόνας μόνο, ἢ μήπως δίνει καὶ στὸν οἰκοδεσπότη πιὸ μεγάλη εὐχαρίστησι ἀπὸ ἐκεῖνο; Αὐτὸ βέβαια εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐπιζητοῦμε καὶ ἐμεῖς περισσότερο.

Λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ καλεῖ αὐτοὺς προετοιμάζεται πρὶν ἀπὸ περισσότερες ἡμέρες καὶ ὑποχρεώνεται νὰ ἔχη φασαρίες καὶ φροντίδες καὶ ἔγνοιες, χωρὶς νὰ κοιμᾶται τίς νύκτες, οὔτε νὰ ἡσυχάζῃ τίς ἡμέρες, ἀλλὰ κάνοντας μόνος του πολλές σκέψεις, συζητᾶ μὲ τοὺς ἄρτοποιούς, τοὺς μαγείρους καὶ τοὺς τραπεζοκόμους. Ἐπειτα ὅταν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα τοῦ δείπνου θὰ ἠμποροῦσε νὰ ἰδῇ κανεὶς αὐτὸν νὰ φοβῆται περισσότερο ἀπὸ τοὺς πυγμάχους ποὺ πρόκειται νὰ πυγμαχήσουν, μήπως κάτι δὲν γίνῃ σωστά, μήπως φθονηθῇ, μήπως ἀποκτήσῃ ἐξ αἰτίας τούτου πολλοὺς κατηγοροὺς. Αὐτὸς ὅμως εἶναι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ ὅλες τίς φροντίδες καὶ τίς ἐνοχλήσεις αὐτές, αὐτοσχεδιάζοντας τὸ τραπέζι καὶ δὲν φροντίζει γι' αὐτὸ πρὶν ἀπὸ πολλές ἡμέρες. Καὶ ὕστερα λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ ὁ πρῶτος ἔχασε ἀμέσως τὴν εὐγνωμοσύνη, ἐνῶ ὁ δεῦτερος ἔχει τὸν Θεὸ ὀφειλέτη καὶ τρέφεται μὲ ἀγαθὲς ἐλπίδες, ἀφοῦ καθημερινὰ τρέφεται πλοῦσια ἀπὸ τὸ τραπέζι ἐκεῖνο. Γιατὶ τὰ φαγητὰ καταναλώνονται, ἢ χαρὰ ὅμως δὲν καταναλώνεται, ἀλλὰ κάθε ἡμέρα χαίρεται καὶ λάμπει ἀπὸ χαρὰ περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔπιναν πολὺ κρασί. Τίποτε βέβαια δὲν τρέφει τόσο τὴν ψυχῆ, ὅσο ἡ ἀγαθὴ ἐλπίδα καὶ ἡ προσδοκία τῶν ἀγαθῶν.

Ἄλλὰ ἄς ἐξετάσωμε καὶ τὰ ἐπόμενα. Ἐκεῖ ὑπάρχουν αὐλοί, κιθάρες καὶ φλογέρες, ἐνῶ ἐδῶ δὲν ἀκούγεται κανένα παράφωνο τραγοῦδι, ἀλλὰ τί; ὕμνοι, ψαλμωδίες. Ἐκεῖ ἐξυμνοῦνται οἱ δαίμονες, ἐνῶ ἐδῶ ὁ κυρίαρχος τῶν πάντων Θεός. Βλέπεις πόση εὐγνωμοσύνη πλημμυρίζει τὸ τραπέζι αὐτὸ καὶ πόση ἀχαριστία καὶ ἀναι-

δὲ ἀγνωμοσύνης ἐκείνη καὶ ἀναισθησίας γέμει; Εἶπε γάρ μοι ὁ Θεός σε ἔθρεψεν ἐκ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ, καὶ δέον αὐτῷ εὐχαριστεῖν μετὰ τὸ τραφῆναι, σὺ δὲ τοὺς δαίμονας ἐπεισάγεις; τὰ γὰρ διὰ τῶν πηκτίδων οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ τῶν δαιμόνων ἄσματα.

5 Δέον εἰπεῖν, εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, ὅτι ἔθρεψάς με ἐκ τῶν ἀγαθῶν σου, καθάπερ τις κύων ἄτιμος, οὐδὲ μέμνησαι, ἀλλὰ τοὺς δαίμονας ἐπεισάγεις; Μᾶλλον δὲ οἱ μὲν κύνες λαβόντες καὶ μὴ λαβόντες σαίνουσι τοὺς οἰκείους, σὺ δὲ οὐδὲ τοῦτο. Ὁ κύων καὶ μὴ λαμβάνων σαίνει τὸν δεσπότην, σὺ δὲ καὶ λαθῶν ὑλακτεῖς κατ' 10 αὐτοῦ. Πάλιν ὁ κύων καὶ εὐεργετούμενος παρὰ τοῦ ἀλλοτρίου, οὐδὲ οὕτω καταλύει τὴν ἔχθραν τὴν πρὸς αὐτὸν, οὐδὲ ἐπισπᾶται πρὸς φιλίαν· σὺ δὲ καὶ μυρία πάσχων κακὰ παρὰ τῶν δαιμόνων, ἐπ' ἄριστα αὐτοὺς εἰσάγεις· ὥστε διπλῆ τοῦ κυνὸς εἶ χείρων.

Καλῶς δὲ ἀνεμνήσθην νῦν τῶν κυνῶν πρὸς τοὺς τότε μόνο 15 εὐχαριστοῦντας, ὅταν εὐπάσχωσιν. Αἰδέσθητε, παρακαλῶ, τοὺς κύνας, οἳ καὶ λιμώττοντες σαίνουσι τοὺς δεσπότης· σὺ δὲ ἂν ἀκούσης, ὅτι ὁ δαίμων τινὰ ἐθεράπευσεν, ἀφίης εὐθέως τὸν δεσπότην, ὡς κυνῶν ἀλογώτερε. Ἄλλ' αἱ πόρνοι, φησὶν, ἡδονὴν ἔχουσιν ὀρώμεναι. Ποίαν ἡδονὴν; ποίαν δὲ οὐκ ἀτιμίαν; Πορνεῖον γέγονέ σου ἢ οἰκία, μανία καὶ οἴστρος· καὶ οὐκ αἰσχύνη ταῦτα ἡδονὴν καλῶν; Ἄν μὲν οὖν ἐξῆ χρήσασθαι, πάσης ἡδονῆς μείζων ἢ αἰσχύνη καὶ ἢ ἐκ ταύτης ἀηδία, πορνεῖον τὴν οἰκίαν ποιεῖν, καθάπερ χοίρους ἐγκαλινδουμένους βορβόρφ. Ἄν δὲ 20 μέχρι τοῦ φανῆναι μόνον, ἰδοὺ πάλιν ὀδύνη μείζων· ἢ γὰρ ὄψις 25 οὐχ ἡδονή, ὅταν ἢ χρῆσις μὴ ἦ, ἀλλὰ καὶ μείζων ἢ ἐπιθυμία, καὶ σφοδροτέρα ἢ φλόξ.

Ἄλλὰ τὸ τέλος βούλει μαθεῖν; Οἱ μὲν τοῖς μαινομένοις καὶ τοῖς παραπλήξιν ἐοίκασιν ἀπὸ τῆς τραπέζης ἀνιστάμενοι, θρασεῖς, ὀργίλοι, καταγέλαστοι καὶ τοῖς ἀνδραπόδοις· καὶ οἱ μὲν 30 οἰκέται ἀναχωροῦσι νήφοντες, οὗτοι δὲ μεθύοντες. Ὡς τῆς αἰσχύνης. Ἐκεῖ δὲ τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλ' εὐχαριστία τὴν τράπεζαν κατακλείσαντες, οὕτως ἀναχωροῦσιν οἴκαδε, ἠδόμενοι καθεύδοντες, ἠδόμενοι ἐγειρόμενοι, πάσης αἰσχύνης ἀπηλλαγμένοι

σθησία εκείνο; Στὰ ἀλήθεια εἶπέ μου· ὁ Θεὸς σὲ ἔθρεψε ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ του, καὶ ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὸν εὐγνωμονῆς γι' αὐτό, ἐπεισάγεις ἐσὺ τοὺς δαίμονας; γιατί τὰ τραγοῦδια ποὺ λέγονται μὲ τῆ συν-οδεία τῶν ὀργάνων δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ δαιμονικὰ τραγοῦ-δια. Ἐντὶ νὰ εἰπῆς, εἶσαι δοξασμένος, Κύριε, γιατί ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ σου μὲ ἔθρεψες, σὰν κάποιον ἀχάριστο σκυλί, οὔτε ἐνθυμεῖσαι, ἀλλὰ ἐπεισάγεις τοὺς δαίμονας; Μᾶλλον δὲ τὰ σκυλιὰ εἴτε λάβουν, εἴτε δὲν λάβουν κάτι ἐκδηλώνουν τὴν χαρὰ τους στοὺς γνωστοὺς τους, ἐσὺ ὅμως οὔτε αὐτὸ κάνεις. Τὸ σκυλί καὶ ὅταν δὲν λαμβάνη ἐκδηλώνει χαρὰ στὸν κύριό του, ἐσὺ ὅμως ἂν καὶ ἔλαβες γαυγίζεις ἐναντίον του. Ἐξ ἄλλου τὸ σκυλί καὶ ὅταν εὐεργετῆται ἀπὸ ἐχθρό, δὲν διαλύει τόσο εὐκόλα τὴν ἔχθρα του πρὸς αὐτόν, οὔτε σύρεται γιὰ φιλία. Ἐσὺ ὅμως ἂν καὶ πάσχεις ἄπειρα κακὰ ἀπὸ τοὺς δαίμο-νας, ὀδηγεῖς αὐτοὺς στὰ γεύματα. Ἐπομένως εἶσαι δύο φορές χειρότερος ἀπὸ τὸ σκυλί.

Ἔκανα καλὰ συγκρίνοντας τώρα τὰ σκυλιὰ πρὸς ἐκείνους ποὺ μόνο τότε εὐχαριστοῦν, ὅταν εὐεργετοῦνται. Ἐντραπεῖτε, παρα-καλῶ, τὰ σκυλιὰ, τὰ ὁποῖα καὶ ὅταν πεινοῦν ἐκδηλώνουν χαρὰ πρὸς τοὺς κυρίους, ἐσὺ ὅμως, πιὸ ἀνόητε ἀπὸ τὰ σκυλιὰ, ἂν ἀκούσης, ὅτι ὁ δαίμονας ἐπεριποιήθηκε κάποιον, ἀφήνεις ἀμέσως τὸν Κύριό σου. Ἄλλὰ οἱ πόρνες, λέγει, προξενοῦν ἡδονὴ καθὼς τὶς βλέπομε. Ποιὰ ἡδονή; καὶ ποιὰ δὲν ἔχουν ἀτιμία; Ἔχει γίνε τὸ σπίτι σου πορνεῖο, παραπροσύνη καὶ τρέλλα, καὶ δὲν ἐντρέπεσαι νὰ ἀποκα-λῆς αὐτὰ ἡδονή; Ἄν μὲν λοιπὸν σοῦ ἐπιτραπῆ νὰ ἐκδηλώσης τὸ πάθος, ἢ ἐντροπὴ καὶ ἢ ἀηδία ποὺ ἀπὸ αὐτὴν προέρχεται εἶναι πιὸ μεγάλη ἀπὸ κάθε ἡδονή. Μετατρέπεις τὸ σπίτι σὲ πορνεῖο, ὅπως ἀκριβῶς τὰ γουρούνια κυλίωνται μέσα στὸ βόρβορο. Ἄν ὅμως φθά-νης μέχρι τὸ σημεῖο νὰ ἰδῆς μόνο, πάλι ἢ ὀδύνη εἶναι πιὸ μεγάλη, γιατί ἡ θέα δὲν εἶναι ἡδονή, ὅταν δὲν ὑπάρχει συνουσία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιθυμία εἶναι πιὸ μεγάλη καὶ ἡ φλόγα τῆς σάκρας πιὸ δυνατὴ.

Ἄλλὰ ἐπιθυμεῖς νὰ μάθης τὸ τέλος; Αὐτοὶ ὅταν σηκωθοῦν ἀπὸ τὸ τραπέζι εἶναι ὅμοιοι μὲ τοὺς τρελλοὺς καὶ τοὺς παράφρονες, θρασεῖς, γεμᾶτοι ὀργῆ, γελοῖοι καὶ στὰ μάτια τῶν δούλων· καὶ οἱ μὲν ὑπηρέτες ἀναχωροῦν νηφάλιοι, ἐνῶ αὐτοὶ μεθυσμένοι. Τί μεγάλη ἐντροπή! Ἐκεῖ ὅμως δὲν συμβαίνει τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ ἀφοῦ μὲ εὐχαριστία τελειώσουν τὸ τραπέζι, ἔτσι ἐπιστρέφουν στὰ σπίτια τους, μὲ εὐχαρίστησι κοιμοῦνται, μὲ εὐχαρίστησι ξυπνοῦν χωρὶς καμμία ἐντροπὴ καὶ κατηγορία. Ἐὰν θέλῃς νὰ ἰδῆς καὶ αὐτοὺς τοὺς

καὶ κατηγορίας. Εἰ βούλει καὶ αὐτοὺς τοὺς κεκλημένους ἰδεῖν, ὄψει τούτους μὲν τοιοῦτους ὄντας ἔνδον, ὅπερ οὗτοι ἔξω, τυφλοὺς, ἀναπηροὺς, χωλοὺς· καὶ οἷα τούτων τὰ σώματα, τοιαῦται ἐκείνων αἱ ψυχαί, ὑδέρω καὶ φλεγμονῇ κατεχόμεναι. Τοιοῦτον
 5 γὰρ ἡ ἀπόνοια· μετὰ γὰρ τὴν τρυφὴν πῆρωσις γίνεται· τοιοῦτον γὰρ ἡ πλησμονὴ καὶ ἡ μέθη, χωλοὺς καὶ κυλλοὺς ποιοῦσα. Καὶ ὄψει καὶ τούτους τοιαύτας ἔχοντας ψυχάς, οἷα οὗτοι τὰ σώματα, λαμπράς, κεκοσμημένας. Οἱ γὰρ ἐν εὐχαριστίᾳ ζῶντες, οἱ τῆς αὐταρκειᾶς μηδὲν πλέον ἐπιζητοῦντες, οἱ φιλοσοφοῦντες οὐ-
 10 τως εἰσὶν ἐν πάσῃ φαιδρότητι.

Ἴδωμεν δὲ καὶ ἐνταῦθα κάκεῖ τὸ τέλος. Ἐκεῖ μὲν ἡδονὴ ἀκόλαστος, γέλως κεχυμένος, μέθη, εὐτραπελία, αἰσχρολογία· ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὶ αἰδοῦνται αἰσχρὰ φθέγγεσθαι, διὰ τῶν πορνῶν τοῦτο γίνεται· ἐνταῦθα δὲ φιλανθρωπία, ἡμερότης. Τῶ μὲν οὖν
 15 ἐκείνους καλοῦντι παρέστηκε κenoδοξία ὀπλίζουσα αὐτόν· τῶ δὲ ἐνταῦθα φιλανθρωπία καὶ ἡμερότης. Ἐκείνη μὲν γὰρ τὴν τράπεζαν φιλανθρωπία συνίστησι, ταύτην δὲ κenoδοξία καὶ ὠμότης ἐξ ἀδικίας καὶ πλεονεξίας. Κάκεῖνη μὲν καταλήγει εἰς ἅπερ εἶπον, εἰς ἀπόνοιαν, εἰς ἔκστασιν, εἰς μανίαν· τοιαύτη γὰρ ἡ τῆς
 20 κenoδοξίας θλάστη· αὕτη δὲ εἰς εὐχαριστίαν καὶ δόξαν Θεοῦ. Καὶ ὁ ἔπαινος δὲ ὁ παρὰ ἀνθρώπων ταύτη πλείων· ἐκείνῳ μὲν γὰρ καὶ βασκαίνουσι, τοῦτον δὲ ὡς κοινὸν πατέρα πάντες ἔχουσι καὶ οἱ μὴ παθόντες εὖ. Καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἡδικημένων καὶ οἱ μηδὲν ἡδικημένοι συναλγοῦσι, καὶ κοινῇ γίνονται πάντες ἐχθροί· οὕτω
 25 καὶ ἐπὶ τῶν πασχόντων εὖ καὶ οἱ μὴ παθόντες εὖ, καθάπερ οἱ παθόντες, ἐπαινοῦσι καὶ θαυμάζουσι τὸν πεπονηκότα. Κάκεῖ μὲν πολὺς ὁ φθόνος, δὲ πολλὴ ἡ κηδεμονία, πολλαὶ παρὰ πάντων εὐχαί. Καὶ ἐνταῦθα μὲν ταῦτα· ἐκεῖ δὲ, ὅταν ὁ Χριστὸς παραγένηται, οὗτος μὲν στήσεται μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας, καὶ ἀκούσε-
 30 ται ἐπὶ πάσης τῆς οἰκουμένης, «Πεινῶντά με εἶδες», καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἐκεῖνος δὲ τὰ ἐναντία ἀκούσεται, «Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ»· καὶ πάλιν, «Οὐαὶ οἱ κατασπαταλῶντες ἐπὶ ταῖς στρωμαῖς αὐτῶν, καὶ οἱ καθεῦδοντες ἐπὶ κλινῶν ἐλεφαντίνων, οἱ πίνοντες τὸν διῦλισμένον οἶνον, καὶ τὰ πρῶτα μύρα χριόμενοι·

21. Ματθ. 25,35.36

22. Ματθ. 25,26

καλεσμένους, θὰ ἰδῆς ὅτι αὐτοὶ ἐσωτερικὰ εἶναι τέτοιοι, ὅπως ἐκεῖνοι ἐξωτερικὰ, δηλαδή, τυφλοὶ, ἀνάπηροι, χωλοὶ, καὶ ὅπως εἶναι τὰ σώματα ἐκείνων, ἔτσι εἶναι οἱ ψυχῆς αὐτῶν, κατεχόμενες ἀπὸ ὑδρωπικία καὶ πυρετό. Τέτοια λοιπὸν εἶναι ἡ ἀπόγνωσις, γιατί μετὰ τὴν ἀπολαύσειν μετατρέπεται σὲ ἀναπηρία. Τέτοιος λοιπὸν εἶναι ὁ κορεσμὸς καὶ ἡ μέθη, ἀφοῦ κἀνή χωλοὺς καὶ στραβούς. Καὶ θὰ ἰδῆς καὶ ἐκείνους νὰ ἔχουν τέτοιες ψυχῆς, ὅπως αὐτοὶ τὰ σώματα, δηλαδή, λαμπρὲς καὶ στολισμένες. Γιατὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ζοῦν μὲ εὐγνωμοσύνη, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπιζητοῦν τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴν αὐτάρκεια, οἱ ὁποῖοι φιλοσοφοῦν, ἔτσι εἶναι μὲ κάθε χαρά.

Ἄς ἰδοῦμε ὁμως καὶ στὶς δύο περιπτώσεις τὸ τέλος. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἡδονὴ ἀκόλαστος, γέλια πολλὰ, μέθη, ἀστεῖα, αἰσχρολογία, γιατί ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐντρέπονται νὰ ὁμιλοῦν αἰσχρά, τοῦτο γίνεται μὲ τὴν πόρνευ. Ἐδῶ ὁμως φιλανθρωπία, ἡπιότητα. Σὲ ἐκεῖνον ποῦ καλεῖ αὐτοὺς εἶναι παροῦσα ἡ ματαιοδοξία καὶ τὸν ὀπλίζει, ἐνῶ ἐδῶ ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ ἡπιότητα. Γιατὶ ἐκεῖνο τὸ τραπέζι τὸ συγκροτεῖ ἡ φιλανθρωπία, αὐτὸ ὁμως ἡ ματαιοδοξία καὶ ἡ ὠμότητα ἀπὸ τὴν ἀδικία καὶ τὴν πλεονεξία. Καὶ ἐκεῖνο καταλήγει σὲ αὐτὰ ποῦ εἶπα, δηλαδή, σὲ ἀπόγνωσις, σὲ ἔκστασις, σὲ τρέλλα, γιατί τέτοια γεννᾷ ἡ ματαιοδοξία. Αὐτὸ ὁμως καταλήγει σὲ εὐχαριστία καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ ἔπαινος τῶν ἀνθρώπων σὲ αὐτὸ εἶναι περισσότερο, γιατί ἐκεῖνον τὸν φθονοῦν, ἐνῶ αὐτὸν ὅλοι τὸν ἔχουν ὡς κοινὸ Πατέρα, ἀκόμη καὶ ἐκεῖνοι ποῦ δὲν εὐεργετήθηκαν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς στὴν περίπτωσι τῶν ἀδικημένων καὶ ἐκεῖνοι ποῦ δὲν ἔχουν ἀδικηθῆ καθόλου συμπάσχουν καὶ φαίνονται ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ ἐχθροί, ἔτσι καὶ στὴν περίπτωσι τῶν εὐεργετηθέντων καὶ ἐκεῖνοι ποῦ δὲν εὐεργετήθηκαν, ὅπως οἱ εὐεργετηθέντες, ἐπαινοῦν καὶ θαυμάζουν αὐτὸν ποῦ ἔχει κάνει τὴν εὐεργεσίαν. Καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει πολὺς φθόνος, ἐδῶ ὁμως μεγάλη φροντίδα καὶ εὐχαριστίαι ἀπὸ ὅλους. Καὶ αὐτὰ συμβαίνουν στὴν παροῦσα ζωὴ. Στὴν ἄλλη ὁμως, ὅταν θὰ ἔλθῃ ὁ Χριστός, αὐτὸς θὰ σταθῆ μὲ πολλὴ παρρησία καὶ θὰ ἀκουσθῆ σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένη, «Μὲ εἶδες νὰ πεινῶ καὶ μοῦ ἔδωσες νὰ φάγω, γυμνὸ καὶ μὲ ἔντυσες, ξένο καὶ μὲ ἐπεριμάζευσες» καὶ ὅλα τὰ παρόμοια²¹. Ἐκεῖνος ὁμως θὰ ἀκούσῃ τὰ ἀντίθετα, «Πονηρὸ δοῦλε καὶ τεμπέλη»²² καὶ πάλι, «Ἀλλοίμονο σὲ σᾶς ποῦ σπαταλᾶτε χρήματα γιὰ τὰ στρώματά σας καὶ κοιμᾶσθε σὲ ἐλεφάντινα κρεβάτια, σὲ σᾶς ποῦ πίνετε τὸ διῦλισμένο ἐκλεκτὸ κρασί καὶ ἀλείφεσθε μὲ τὰ καλύτερα μύρα, γιατί ἐνομίσατε αὐτὰ ὡς μόνιμα καὶ ὄχι ὡς

ὡς ἐστῶτα ἐλογίσαντο, καὶ οὐχ ὡς φεύγοντα».

5 Ταῦτα ἡμῖν οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ὥστε μεταθεῖναι ὑμῶν τὴν γνώμην, καὶ μηδὲν ὑμᾶς ἀκερδὲς ποιεῖν. Τί οὖν, φησὶν, ὅτι καὶ ταῦτα κάκεῖνα ποιῶ; Πολὺς οὗτος ὁ λόγος παρὰ πᾶσι. Καὶ
 5 ποία ἀνάγκη, εἶπέ μοι, ἐξὸν πάντα χρησίμως ποιεῖν, διαιρεῖν, καὶ τὰ μὲν εἰς οὐδὲν δέον, ἀλλὰ καὶ εἰκῆ ἀναλίσκειν, τὰ δὲ χρησίμως; Εἶπέ μοι, εἰ σπεύρων τὰ μὲν εἰς πέτραν ἔρριπτες, τὰ δὲ εἰς γῆν ἀρίστην, ἄρα ἂν ἀπέχρησέ σοι τοῦτο, καὶ εἶπες ἄν· τί γὰρ βλάπτει, ἂν τὰ μὲν εἰκῆ, τὰ δὲ εἰς ἀρίστην ρίψωμεν γῆν; Διὰ τί γὰρ μὴ
 10 πάντα εἰς ἀρίστην; διὰ τί τὸ κέρδος ἐλαττοῖς; Κἂν μὲν συνάγειν δέη χρήματα, οὐκ ἐρεῖς τοῦτο, ἀλλὰ πάντοθεν συνάγεις, ἐκεῖ δὲ οὐκέτι· κἂν δανείζειν δέη, οὐκ ἐρεῖς, διὰ τί τὰ μὲν τοῖς ἀπόροις, τὰ δὲ τοῖς εὐπόροις δώσομεν, ἀλλὰ πάντα ἐκείνοις· ἐνταῦθα δὲ, ἐνθα τοσοῦτον τὸ κέρδος, οὐ λογίζη τοῦτο, καὶ παύση ποτὲ τοῦ
 15 εἰκῆ δαπανᾶσθαι καὶ μάτην ἀναλίσκειν;

Ἄλλ' ἔχει καὶ τοῦτο κέρδος, φησί. Ποῖον εἶπέ μοι; Τὰς φιλίας αὔξει. Οὐδὲν ἀνθρώπων ψυχρότερον ἀπὸ τούτων φίλων γινομένων, ἀπὸ τῆς τραπέζης καὶ πλησμονῆς· τῶν παρασίτων αἱ φιλίαι ἐντεῦθεν τίκονται μόνον. Μὴ ὑβρίσης πρᾶγμα οὕτω θαυματόν,
 20 τὴν ἀγάπην, μηδὲ ταύτην αὐτῆς εἶναι ρίζαν φῆς· ὥσπερ ἂν εἴ τις δένδρου χρυσὸν καὶ λίθους τιμίους φέροντος τὴν ρίζαν οὐχὶ τοιαύτην ἔλεγεν εἶναι, ἀλλ' ἀπὸ σηπεδόνος τίκτεσθαι. Τοῦτο καὶ σὺ ποιεῖς· κἂν γὰρ τεχθῆ φιλία ἐντεῦθεν, οὐδὲν αὐτῆς ψυχρότερον γένοιτ' ἄν. Ἄλλ' ἐκεῖναι αἱ τράπεζαι φιλίαν ποιοῦσιν, οὐχὶ
 25 πρὸς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ἐπιτεταμένην, ὅταν ἐπιτεταμένοι γίνωνται. Ὁ μὲν γὰρ τὰ μὲν ἐνταῦθα, τὰ δὲ ἐκεῖ καταναλίσκων, κἂν πολλὰ δῶ, οὐδὲν μέγα πεποίηκεν· ὁ δὲ πάντα ἐνταῦθα ἀναλίσκων, κἂν ὀλίγα δεδωκῶς ἦ, τὸ πᾶν εἰργάσατο. Τὸ γὰρ ζητούμενον οὐχὶ πολλὰ δοῦναι, ἢ ὀλίγα, ἀλλὰ τῆς οἰκείας
 30 δυνάμεως μὴ ἔλαττον. Ἐννοῶμεν τὸν τὰ πέντε τάλαντα, καὶ τὸν

23. Ἄμως 6,4 – 6

24. Βλ. Ματθ. 25, 14 – 30

παροδικὰ»²³.

5. Σᾶς ἔχω εἰπῆ αὐτὰ ὄχι χωρὶς λόγο, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀλλάξω τὴ γνώμη σας καὶ νὰ μὴ κάνετε τίποτε τὸ ἀνώφελο. Τί λοιπόν, θὰ εἰπῆ κάποιος, ὅτι καὶ αὐτὰ καὶ ἐκεῖνα κάνω; Πολὺς λόγος γίνεται γι' αὐτὸ ἀπὸ ὅλους. Καὶ ποιά ἀνάγκη ὑπάρχει, εἶπέ μου, ἐνῶ εἶναι δυνατὸ νὰ κάνης τὰ πάντα μὲ ὠφέλεια, νὰ τὰ διακρίνης, σὲ ἄλλα ποὺ δὲν χρειάζονται καθόλου, ἀλλὰ καὶ νὰ καταναλώνης στὰ χαμένα, σ' ἄλλα δὲ χρήσιμα; Εἶπέ μου, ἐὰν καθὼς ἔσπερνες ἓνα μέρος τοῦ σπόρου ἔρριπτες στὴν πέτρα καὶ τὸ ἄλλο σὲ χῶμα εὐφορο, ἄρα θὰ σοῦ ἐπαρκοῦσε αὐτὸ καὶ θὰ ἔλεγες· τί λοιπόν βλάπτει ἂν ρίψωμε ἄλλο σπόρο στὰ χαμένα καὶ ἄλλο σὲ εὐφορο χῶμα; Γιατί λοιπόν νὰ μὴ ρίψωμε ὅλο τὸ σπόρο σὲ εὐφορο χῶμα; γιατί περιορίζεις τὸ κέρδος; Καὶ ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ συγκεντρώνης χρήματα, δὲν θὰ τὸ εἰπῆς αὐτό, ἀλλὰ ἀπὸ παντοῦ συγκεντρώνεις, ἐκεῖ ὅμως ὄχι. Καὶ ἂν πρέπει νὰ δανείζης, δὲν θὰ εἰπῆς, γιατί ἄλλα νὰ δώσωμε στοὺς πτωχοὺς καὶ ἄλλα στοὺς πλουσίους, ἀλλὰ ὅλα σὲ ἐκείνους. Ἐδῶ ὅμως, ὅπου τὸ κέρδος εἶναι τόσο μεγάλο, δὲν σκέπτεσαι αὐτὸ καὶ δὲν θὰ σταματήσης ποτὲ τὸ νὰ ἐξοδεύης στὰ χαμένα καὶ νὰ σπαταλᾶς μάταια;

Ἄλλ' ἔχει καὶ αὐτὸ κέρδος, θὰ εἰπῆ κάποιος. Ποιὸ εἶναι αὐτό; εἶπέ μου. Αὐξάνει τὶς φιλίες. Τίποτε δὲν εἶναι ψυχρότερο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ γίνονται φίλοι ἀπὸ αὐτὰ, ἀπὸ τὸ τραπέζι δηλαδὴ καὶ τὸ χορτασμό. Ἐκείνη ἀπὸ ἐδῶ προέρχονται οἱ φιλίες μόνο τῶν παρασίτων. Νὰ μὴ ὑβρίσης τόσο θαυμαστὸ πρᾶγμα, τὴν ἀγάπη, οὔτε νὰ λέγης αὐτὴν τὴ φιλία ὅτι εἶναι ρίζα τῆς ἀγάπης, ὅπως ἐὰν κάποιος ἔλεγε γιὰ ἓνα δένδρο ποὺ καρπίζει χρυσὸ καὶ πολυτίμους λίθους, ὅτι δὲν εἶναι τέτοια ἡ ρίζα, ἀλλὰ ὅτι προέρχονται ἀπὸ τοὺς χυμοὺς αὐτοῦ. Αὐτὸ κάνεις καὶ σύ, γιατί καὶ ἂν ἀκόμη προέλθῃ ἀπὸ ἐκεῖ φιλία, δὲν θὰ ἠμποροῦσε τίποτε νὰ γίνῃ ψυχρότερο ἀπὸ αὐτὴν. Ἐκεῖνα ὅμως τὰ τραπέζια προκαλοῦν φιλία, ὄχι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεὸ καὶ μάλιστα ἰσχυρή, ὅταν παρατείνωνται τὰ τραπέζια. Γιατί ἐκεῖνος ποὺ καταναλώνει ἄλλα ἐδῶ καὶ ἄλλα ἐκεῖ, καὶ ἂν ἀκόμη δώσῃ πολλὰ, δὲν ἔχει πράξει τίποτε μεγάλο. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ καταναλώνει τὰ πάντα ἐδῶ, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃ δώσῃ λίγα, ἔπραξε τὸ πᾶν. Γιατί ἐκεῖνο ποὺ ἐπιζητοῦμε δὲν εἶναι νὰ δώσωμε πολλὰ ἢ λίγα, ἀλλὰ νὰ μὴ δώσωμε λιγώτερα ἀπὸ τὶς δυνάμεις μας. Ἄς ἐνθυμούμεθα τὸ δοῦλο μὲ τὰ πέντε τάλαντα καὶ ἐκεῖνον μὲ τὰ δύο²⁴. Ἄς ἐνθυμούμεθα τὴ χήρα ποὺ ἔρριψε τὰ δύο

τὰ δύο· ἐννοῶμεν τὴν τοὺς δύο ὀβολοὺς καταβαλοῦσαν· ἐννο-
 ῶμεν τὴν χήραν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἡλίου. Οὐκ εἶπεν ἐκείνη ἢ τοὺς δύο
 ὀβολοὺς καταβαλοῦσα· τί γὰρ βλάπτει, ἂν τὸν μὲν ἓνα ὀβολὸν
 ἐμαυτῇ κατὰσχῃ, τὸν δὲ ἓνα δῶ; ἀλλ' ὅλον ἔδωκε τὸν βίον· σὺ δὲ
 5 ἐν τοσαύτῃ ἀφθονίᾳ ὦν, ἐκείνης φειδωλότερος εἶ.

Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν ἑαυτῶν τῆς σωτηρίας, ἀλλ' ἐπιθώμεθα
 τῇ ἐλεημοσύνῃ. Οὐδὲν γὰρ ταύτης βέλτιον· καὶ δείξει ὁ μέλλων
 χρόνος· τέως δὲ καὶ ὁ παρῶν ἔδειξεν. Εἰς δόξαν τοίνυν τοῦ Θεοῦ
 ζήσωμεν, καὶ τὰ αὐτῷ δοκοῦντα πράττωμεν, ἵνα καταξιωθῶμεν
 10 τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν,
 χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ
 τῷ τῆς Πατρὸς ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ
 ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

25. Λουκᾶ 21, 1 – 4

26. Βλ. Γ' Βασ. 17, 9 – 16

λεπτά²⁵. "Ας ἐνθυμούμεθα τῇ χήρα ποῦ ἐζησε στὰ χρόνια τοῦ προφήτη Ἡλία²⁶. Δὲν εἶπε ἐκείνη ποῦ ἔρριψε τὰ δύο λεπτά, τί λοιπὸν βλάπτει, ἂν κρατήσω τὸ ἓνα λεπτὸ γιὰ τὸν ἑαυτό μου καὶ δώσω τὸ ἄλλο; ἀλλὰ ἐπρόσφερε ὅλη τὴν περιουσία της. Ἐσὺ ὅμως ἂν καὶ ἔχεις τόση μεγάλη ἀφθονία ἀγαθῶν, εἶσαι πιὸ φιλάργυρος ἀπὸ ἐκείνη.

"Ας μὴ ἀδιαφοροῦμε λοιπὸν γιὰ τὴ σωτηρία μας, ἀλλὰ ἄς τὴν στηρίξωμε στὴν ἐλεημοσύνη. Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι καλύτερο ἀπὸ αὐτήν, καὶ θὰ τὸ ἀποδείξη τὸ μέλλον, μάλιστα δὲ τὸ ἀπέδειξε καὶ τὸ παρόν. "Ας ζήσωμε λοιπὸν γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄς πράττωμε ἐκεῖνα ποῦ εἶναι ἀρεστὰ σὲ αὐτόν, γιὰ νὰ ἀξιωθοῦμε τὰ ἀγαθὰ ποῦ μᾶς ἔχει ὑποσχεθῆ. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε ἐμεῖς νὰ ἐπιτύχωμε μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμῆ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄

(Κολ. 1,9 – 15)

«Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀφ’ ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, οὐ
παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι, καὶ αἰτούμενοι
5 ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν
πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευματικῇ· περιπατῆσαι ὑμᾶς
ἀξίως τοῦ Κυρίου εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ ἔργῳ
ἀγαθῷ καρποφοροῦντες, καὶ αὐξανόμενοι ἐν τῇ ἐπι-
γνώσει τοῦ Θεοῦ».

10 1. Διὰ τοῦτο, ποῖον; Ἐπειδὴ ἠκούσαμεν τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ
τὴν ἀγάπην· ἐπειδὴ χρηστὰς ἔχομεν ἐλπίδας, εὐέλπιδές ἐσμεν
καὶ περὶ τῶν μελλόντων αἰτεῖν. Καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς ἀγῶσιν
ἐκείνους μάλιστα διεγείρομεν τοὺς ἐγγύς ὄντας τῆς νίκης· οὕτω
δὴ καὶ ὁ Παῦλος τούτους μάλιστα παρακαλεῖ τοὺς τὸ πλεόν
15 κατωρθώκτας. «Ἀφ’ ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν», φησὶν, «οὐ παυ-
όμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι». Οὐ μίαν ἡμέραν ὑπερευχό-
μεθα, οὐδὲ δύο, οὐδὲ τρεῖς. Ἐνταῦθα καὶ τὴν ἀγάπην δείκνυσι,
καὶ ἡρέμα αὐτοὺς αἰνίττεται ὡς οὐδέπω πρὸς τὸ τέλος ἐφθακό-
τας· τὸ γὰρ, «ἵνα πληρωθῆτε», τοῦτο δηλοῦντος ἦν. Καὶ ὄρα μοι
20 τὴν σύνεσιν τοῦ μακαρίου τούτου· οὐδαμοῦ τοῦ παντὸς αὐτοῦς
ἀπεστερησθαί φησιν, ἀλλὰ λείπειν αὐτούς. Πανταχοῦ τό, «ἵνα
πληρωθῆτε», τοῦτο δηλοῖ. Καὶ πάλιν, «εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν ἐν
παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ»· καὶ πάλιν, «ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμοῦμενοι»·
καὶ πάλιν, «εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν»· Τὸ γὰρ «πᾶ-
25 σαν» ἀεὶ προστιθέναι, μαρτυροῦντός ἐστι καὶ τι τοῖς κατορθού-
σιν, εἰ καὶ μὴ τὸ πᾶν.

Καί, «ἵνα πληρωθῆτε», φησὶν, οὐχ ἵνα λάβητε· ἔλαβον γάρ·
ἀλλὰ τὸ λείπον ἵνα πληρωθῆτε. Οὕτω καὶ ὁ ἔλεγχος ἀνεπαχθῆς
ἐγένετο, καὶ τὸ ἐγκώμιον οὐκ ἠφίει αὐτοὺς καταπεσεῖν καὶ γενέ-
30 σθαι ὑππίους, ὀλοσχερὲς γενόμενον. Τί δέ ἐστιν, «ἵνα πληρω-
θῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ;» Διὰ τοῦ Υἱοῦ προσ-
άγεσθαι ἡμᾶς αὐτῷ, οὐκέτι δι’ ἀγγέλων. Ὅτι μὲν οὖν δεῖ προσ-

ΟΜΙΛΙΑ Β΄

(Κολ. 1,9–15)

«Γι' αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ποὺ ἤκούσαμε αὐτά, δὲν παύομε νὰ προσευχώμασθε γιὰ σᾶς, καὶ νὰ ζητοῦμε νὰ σᾶς δώσῃ ἐντελῶς σαφῆ γνῶσι τοῦ θελήματός του μὲ κάθε πνευματικὴ σοφία καὶ σύνεσι· νὰ συμπεριφερθῆτε ὅπως ἀξίζει στὸν Κύριο, ὥστε νὰ ἀρέσετε στὸ καθετί, μὲ κάθε ἀγαθὸ ἔργο παράγοντας καρπὸ καὶ προαγόμενοι στὴν ἐπίγνωσι τοῦ Θεοῦ».

1. Γι' αὐτό, ποιό; Ἐπειδὴ ἤκούσαμε τὴν πίστι καὶ τὴν ἀγάπη σας. Ἐπειδὴ ἔχομε καλὲς ἐλπίδες, εἴμασθε αἰσιόδοξοι καὶ γιὰ τὰ μέλλοντα νὰ ζητοῦμε. Ὅπως ἀκριβῶς στοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνας πρὸ πολὺ παρακινουῦμε ἐκείνους ποὺ πλησιάζουν στὴ νίκη, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος προτρέπει ὑπερβολικὰ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν κατορθώσει τὸ περισσότερο. «Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἤκούσαμε αὐτά, λέγει, δὲν παύομε νὰ προσευχώμασθε γιὰ σᾶς». Δὲν προσευχόμασθε γιὰ σᾶς μία ἡμέρα, οὔτε δύο, οὔτε τρεῖς. Ἐδῶ καὶ τὴν ἀγάπη του δείχνει καὶ μὲ ἤρεμο τρόπο δηλώνει, ὅτι ἀκόμη δὲν ἔχουν φθάσει αὐτοὶ στὴν τελειότητα, γιὰ τὸ «νὰ γεμίσετε ἐντελῶς», αὐτὴ τὴν ἔννοια ἔχει. Καὶ πρόσεξε τὴ σύνεσι τοῦ μακαρίου Παύλου· πουθενὰ δὲν λέγει ὅτι ἔχουν στερηθῆ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ καθετί, ἀλλὰ ὅτι ἔχουν ἔλλειψι. Παντοῦ τὸ «νὰ γεμίσετε ἐντελῶς», αὐτὸ δηλώνει. Καὶ πάλι «ὥστε νὰ ἀρέσετε στὸ καθετί μὲ κάθε ἔργο ἀγαθό»· καὶ πάλι «ἐνισχυόμενοι μὲ κάθε δύναμι», καὶ «σὲ κάθε ὑπομονὴ καὶ μεγαλοκαρδία».

Καὶ «νὰ συμπληρώσετε», λέγει, ὄχι νὰ λάβετε, γιὰ τὸ ἔλαβαν, ἀλλὰ νὰ γεμίσετε ἐκεῖνο ποὺ λείπει. Ἔτσι καὶ ὁ ἔλεγχος δὲν ἦταν ἐνοχλητικὸς καὶ ὁ ἔπαινος δὲν ἄφηνε νὰ χάσουν τὸ θάρρος τους καὶ νὰ ἀπογοητευθοῦν, ἐπειδὴ ἔγινε πλήρης. Τί λοιπὸν σημαίνει, «νὰ συμπληρώσετε τὴν ἐπίγνωσι τοῦ θελήματός του»; Μὲ τὸν Υἱὸ πρέπει νὰ ὀδηγούμασθε σ' αὐτόν, ὄχι πιά μὲ τοὺς ἀγγέλους. Τὸ ὅτι λοιπὸν πρέπει νὰ ὀδηγῆσθε, τὸ ἐγνωρίζατε, ἀπομένει ὅμως νὰ μάθετε αὐτό, γιὰ ποιὸ δηλαδὴ λόγο ἔστειλε τὸν Υἱό του. Γιὰτί, ἐὰν

ἀγεσθαι, ἔγνωτε, λείπει δὲ ὑμῖν τὸ τοῦτο μαθεῖν, καὶ διὰ τί τὸν
 Υἱὸν ἔπεμψεν. Εἰ γὰρ δι' ἀγγέλων ἔδει σώζεσθαι, οὐκ ἂν αὐτὸν
 ἔπεμψεν, οὐκ ἂν ἐξέδωκεν. «Ἐν πάσῃ σοφίᾳ» φησί, «καὶ συνέσει
 πνευματικῇ». Ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς οἱ φιλόσοφοι ἡπάτων, βούλο-
 5 μαι ὑμᾶς ἐν πνευματικῇ, φησί, σοφία εἶναι, μὴ κατὰ τὴν σοφίαν
 τῶν ἀνθρώπων. Εἰ δὲ ὥστε τὸ θέλημα μαθεῖν πνευματικῆς δεῖ
 σοφίας, ὥστε τὴν οὐσίαν, τί ἐστίν, εὐχῶν διηνεκῶν. Καὶ δείκνυ-
 σιν ἐνταῦθα τοῦτο, ὅτι ἐξ ἐκείνου ὁ Παῦλος εὐχεται, καὶ οὐδέπω
 ἦνυσσε, καὶ οὐκ ἀπέστη· τὸ γάρ, «ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν»,
 10 τοῦτο δηλοῖ. Κατάγνωσιν δὲ αὐτοῖς φέρει, εἰ ἐξ ἐκείνου καὶ
 εὐχαῖς βοηθοῦμενοι μὴ ἀνεκτῆσαντο ἑαυτοῦς.

«Καὶ αἰτούμενοι», φησί, μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς· τοῦτο
 γὰρ δείκνυσιν, ὅτι ἔγνωτε, ἀλλὰ δεῖ τι καὶ ἐπιγνῶναι. «Εἰς τὸ
 περιπατῆσαι ὑμᾶς», φησὶν, «ἀξίως τοῦ Κυρίου». Ἐνταῦθα περὶ
 15 βίου καὶ τῶν ἔργων φησί· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο πανταχοῦ ποιεῖ· αἰετῇ
 πίστει συζεύγνυσι τὴν πολιτείαν. «Εἰς πᾶσαν ἀρέσκειαν». Πῶς
 δέ, «πᾶσαν ἀρέσκειαν;» «Ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρποφοροῦν-
 τες, καὶ αὐξανόμενοι ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ». Ὡσπερ, φησὶν,
 ἀθρόως ὑμῖν ἑαυτὸν ἀπεκάλυψε, καὶ ὥσπερ τηλικαύτην ἐλάβετε
 20 γνῶσιν, οὕτω καὶ πολιτείαν ἀξίαν ἐπιδείξασθε τῆς πίστεως· με-
 γάλῃς γὰρ αὕτη δεῖται πολιτείας, καὶ πολλῶ μείζονος, ἢ ἡ παλαιά.
 Ὁ γὰρ τὸν Θεὸν εἰδώς, καὶ τοῦ Θεοῦ δοῦλος εἶναι καταξιωθείς,
 μάλλον δὲ καὶ υἱός, ὄρα ὅσης δεῖται ἀρετῆς.

2. «Ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι». Ἐνταῦθα περὶ τῶν
 25 πειρασμῶν καὶ τῶν διωγμῶν φησιν· εὐχόμεθα ἵνα πληρωθῆτε
 δυναμούμενοι, ὥστε μὴ ἀκηδιᾶσαι, μηδὲ ἀπογνῶναι· «κατὰ τὸ
 κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ»· ἀλλ' ἵνα τοιαύτην ἀναλάβητε προθυ-
 μίαν, οἷαν πρέπει τῇ ἰσχύι τῆς δόξης αὐτοῦ δοῦναι. «Εἰς πᾶσαν
 ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν». Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι· συντόμως
 30 εὐχόμεθα, φησὶν, ὥστε ἐνάρετον ὑμᾶς βίον σχεῖν καὶ τῆς πολι-
 τείας ἄξιον, καὶ στήναι θεβαίως, δυναμωθέντας ὡς εἶκος ἀπὸ
 Θεοῦ δυναμωθῆναι. Διὰ τοῦτο τέως οὐδέπω ἄπτεται δογμάτων,
 ἀλλ' ἐν τῷ βίῳ στρέφεται, ἐνθα οὐδὲν εἶχεν ἐγκαλέσαι· καὶ ἐπαι-
 νέσας ἐφ' οἷς ἐχρῆν, τότε καθήσιν εἰς κατηγορίαν. Τοῦτο καὶ
 35 πανταχοῦ ποιεῖ· ὅταν μέλλη τισὶ γράφειν, ἔχων μὲν τι ἐγκαλεῖν,
 ἔχων δὲ καὶ τι ἐπαινέσαι, πρότερον ἐπαινεῖ, καὶ τότε καθήσιν εἰς

ἔπρεπε νὰ σώζεσθε μὲ ἀγγέλους, δὲν θὰ ἔστελνε αὐτόν, δὲν θὰ τὸν παρέδιδε στὸ θάνατο. «Μὲ κάθε σοφία», λέγει, «καὶ πνευματικὴ σύνεσι». Ἐπειδὴ δηλαδὴ οἱ φιλόσοφοι ἐξαπατοῦσαν αὐτούς, θέλω νὰ ἔχετε ἐσεῖς τὴν πνευματικὴ σοφία, λέγει, ὄχι τὴ σοφία τῶν ἀνθρώπων. Ἐὰν ὅμως χρειάζεται ἡ πνευματικὴ σοφία γιὰ νὰ μάθωμε τὸ θέλημά του, τότε τὸ τί εἶναι ἡ οὐσία του, χρειάζονται συνεχεῖς προσευχές. Καὶ τὸ δείχνει αὐτὸ ἐδῶ, τὸ ὅτι ἀπὸ ἐκεῖνο ὁ Παῦλος εὐχεται καὶ ποτὲ δὲν τὸ κατόρθωσε καὶ οὔτε ἐσταμάτησε, γιὰ τὸ «ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ ἠκούσαμε», αὐτὸ δηλώνει. Φέρει ὅμως κατάκρισι σ' αὐτούς, ἐὰν δὲν ἐπανωρθώσουν τοὺς ἑαυτοὺς τους βοηθούμενοι ἀπὸ ἐκεῖνο καὶ μὲ τίς προσευχές.

«Καὶ νὰ τὸ ζητοῦμε», λέγει, μὲ πολὺ ζῆλο, γιὰ τὸ ἀποδεικνύει, ὅτι ἔχετε γνῶσι, ἀλλὰ πρέπει νὰ προστεθῆ περισσότερη γνῶσις. «Ὡστε νὰ συμπεριφερθῆτε», λέγει, «ὅπως ἀξίζει στὸν Κύριο». Ἐδῶ ἀναφέρεται στὸν τρόπο ζωῆς καὶ τὰ ἔργα, πράγμα ποῦ κάμνει παντοῦ· συνδέει πάντοτε τὴν πίστι μὲ τὸν τρόπο ζωῆς μας. «Νὰ ἀρέσετε στὸ καθετί». Πῶς ὅμως, «ἀρέσετε στὸ καθετί»; «Μὲ κάθε ἔργο ἀγαθὸ παράγοντας καρπὸ καὶ προχωρώντας στὴν ἐπίγνωσι τοῦ Θεοῦ». Ὅπως, λέγει, σὰς ἀπεκάλυψε τὸν ἑαυτό του καὶ ὅπως ἐλάβετε τόσο μεγάλη γνῶσι, ἔτσι νὰ ἐπιδείξετε καὶ συμπεριφορὰ ὅπως ἀξίζει στὴν πίστι, γιὰ τὴν αὐτὴ χρειάζεται τρόπο ζωῆς κατὰ πολὺ πιὸ ἀνώτερο ἀπὸ ὅ,τι ἡ παλαιά. Γιὰ τὸ ἐκεῖνος ποῦ ἐγνώρισε τὸν Θεὸ καὶ ἔχει ἀξιωθῆ νὰ εἶναι δοῦλος τοῦ Θεοῦ, μᾶλλον δὲ καὶ υἱὸς του, πρόσεχε πόση ἀρετὴ χρειάζεται νὰ ἔχη.

2. «Ἐνισχυόμενοι μὲ κάθε δύναμι». Ἐδῶ ὁμιλεῖ γιὰ τοὺς πειρασμοὺς καὶ τοὺς διωγμοὺς. Προσευχόμασθε νὰ γεμίσετε δύναμι, ὥστε νὰ μὴ ἐξαντληθῆτε, οὔτε νὰ χᾶσετε κάθε ἐλπίδα. «Σύμφωνα μὲ τὴ δύναμι τῆς δόξας του». Πρέπει ὅμως νὰ δείξετε τέτοια προθυμία, τέτοια ποῦ ταιριάζει στὴ δύναμι τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ. «Σὲ κάθε ὑπομονὴ καὶ μακροθυμία». Αὐτὸ ποῦ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· προσευχόμασθε ἐπίμονα, λέγει, ὥστε νὰ ἀποκτήσετε ἐν-ἀρετο βίον καὶ ὅπως ἀξίζει στὸ νέο τρόπο ζωῆς, καὶ νὰ στέκεσθε σταθερά, ἀφοῦ ἐνισχυθῆτε ὅσο εἶναι δυνατὸ νὰ ἐνισχυθῆτε ἀπὸ τὸν Θεό. Γι' αὐτὸ στὴν ἀρχὴ ποτὲ δὲν ὁμιλεῖ γιὰ δόγματα, ἀλλὰ περιστρέφει τὸ λόγο στὸν τρόπο ζωῆς, ὅπου δὲν ἤμποροῦσε νὰ κατηγορήσῃ τίποτε. Καὶ ἀφοῦ ἐπήνεσε γιὰ ἐκεῖνα ποῦ ἔπρεπε, τότε ἔρχεται στὴν κατηγορία. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ παντοῦ. Ὅταν θέλῃ νὰ γράψῃ σὲ κάποιους καὶ ἔχη γιὰ κάτι νὰ κατηγορήσῃ καὶ γιὰ κάτι νὰ

τὰ ἐγκλήματα. Οἰκειοῦται γὰρ πρότερον τὸν ἀκροατὴν, καὶ τὴν κατηγορίαν ἀπαλλάττει πάσης ὑποψίας, καὶ δείκνυσιν ὅτι αὐτὸς μὲν ἐβούλετο διόλου ἐγκωμιάζειν, ὑπὸ δὲ τῆς ἀνάγκης εἰς τούτους ἐμβιβάζεται τούς λόγους.

5 Τοῦτο καὶ ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Κορινθίους ποιεῖ. Ἐπαιέσας γὰρ αὐτοὺς μυρία ὡς ἀγαπῶντας αὐτόν, καὶ ἀπὸ τοῦ πεπορνευκότος, τότε εἰς κατηγορίαν καθήσιν. Ἐν δὲ τῇ πρὸς Γαλάτας οὐκέτι, ἀλλὰ τουναντίον· μᾶλλον δὲ εἴ τις ἐξετάσειε, κάκεινη ἐξ ἐπαίνου ἢ κατηγορία. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτῶν οὐδὲν εἶχε κατόρθωμα
10 τότε εἰπεῖν, καὶ ὀφοδρὸν τὸ ἐγκλημα ἦν, καὶ πάντες διεφθάρσαν, καὶ φέρειν ἡδύναντο ἰσχυροὶ ὄντες, ἀπὸ κατηγορίας ἄρχεται λέγων, «Θαυμάζω»· ὥστε καὶ τοῦτο ἐγκώμιόν ἐστιν. Ὑστερον δὲ αὐτοὺς ἐπαιεῖ, οὐκ ἐπὶ τοῖς παροῦσιν, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς παρελθούσιν, λέγων, ὅτι «Εἰ δυνατόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύ-
15 ξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι».

«Καρποφοροῦντες», φησί· τοῦτο περὶ ἔργων· «δυναμούμενοι», περὶ πειρασμῶν. «Εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν πρὸς τοὺς ἕξω. Μακροθυμεῖ γὰρ τις πρὸς ἐκείνους, οὐς δυνατόν καὶ ἀμύνασθαι, ὑπομένει δὲ οὐς οὐ δύναται ἀμύνασθαι. Διὰ τοῦτο ἐπὶ μὲν Θεοῦ
20 οὐδέποτε ὑπομονὴ λέγεται, μακροθυμία δὲ πολλαχοῦ· καθὼς αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριός φησι, γράφων ἀλλαχοῦ. «Ἡ τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς;» «Εἰς πᾶσαν». Μὴ νῦν μὲν, μετὰ δὲ ταῦτα οὐκέτι. «Ἐν πάσῃ», φησί, «σοφία καὶ συνέσει πνευματικῇ». Ἄλλως γὰρ
25 οὐκ ἔνι τὸ θέλημα αὐτοῦ ἐπιγνῶναι. Καίτοιγε ὦντο τὸ θέλημα αὐτοῦ ἔχειν, ἀλλ' οὐ πνευματικὴ ἦν ἡ σοφία. «Εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς», φησίν, «ἀξίως τοῦ Κυρίου». Τοῦτο γὰρ ὁδὸς γίνεται τῆς ἀρίστης πολιτείας. Ὁ γὰρ τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καταμαθῶν, καταμανθάνει δέ, ἂν ἴδῃ τὸν Υἱὸν ἐκδεδομένον, μείζονα
30 ἕξει προθυμίαν. Καὶ ἄλλως δὲ οὐ τοῦτο εὐχόμεθα μόνον ἵνα μάθητε, ἀλλ' ἵνα καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων ἐπιδείκνυσθε· ὁ γὰρ εἰδὼς χωρὶς τοῦ ποιεῖν, καὶ κολᾷζεσθαι μέλει.

«Εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς», φησί· τουτέστιν, ἀεὶ· οὐχ ἅπαξ,

1. Γαλ. 1,6

2. Γαλ. 4,15

3. Ρωμ. 2,4

ἐπαινέση, πρῶτα ἐπαινεί καὶ ὕστερα ἔρχεται στὶς κατηγορίες. Γιατὶ κερδίζει πρῶτα τὴ φιλία τοῦ ἀκροατοῦ καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε ὑποψία τὴν κατηγορία, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸς ἤθελε νὰ ἐπαινῆ συνεχῶς, ἀπὸ ἀνάγκη ὅμως λέγει σ' αὐτοὺς τὰ λόγια αὐτά.

Αὐτὸ κάνει καὶ στὴν πρώτη πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ. Γιατί, ἀφοῦ τοὺς ἐπήνεσε ὅτι ἀγαποῦν πάρα πολὺ αὐτόν, μὲ ἀφορμὴ τὸν αἰμομίκτη, ἔρχεται ὕστερα στὴν κατηγορία. Στὴν πρὸς Γαλάτας ὅμως δὲν κάνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, μᾶλλον δὲ ἂν κάποιος τὸ ἐξετάση, καὶ ἐκείνη ἡ κατηγορία θὰ ἰδῆ ὅτι προέρχεται ἀπὸ ἔπαινο. Γιατί, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσε τότε νὰ ἀναφέρῃ κανένα κατόρθωμα αὐτῶν καὶ ἦταν μεγάλο τὸ παράπτωμα, καὶ ὅλοι εἶχαν διαφθαρεῖ, καὶ ἐπειδὴ ἦσαν ἰσχυροὶ ἤμποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν κατηγορία, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν κατηγορία λέγοντας, «Θαυμάζω»¹· συνεπῶς καὶ αὐτὸ εἶναι ἔπαινος. Ὑστερα ὅμως ἐπαινεί αὐτούς, ὄχι γιὰ τὰ παρὼντα, ἀλλὰ γιὰ τὰ παρελθόντα, λέγοντας ὅτι, «Ἐὰν ἦταν δυνατό, ἀφοῦ θὰ ἐβγάζατε τὰ μάτια σας, θὰ μοῦ τὰ ἐδίνατε»².

«Παράγοντας καρπὸ», λέγει· αὐτὸ λέγεται γιὰ τὰ ἔργα τους. «Ἐνισχυόμενοι»· αὐτὸ λέγεται γιὰ τοὺς πειρασμούς. «Σὲ κάθε ὑπομονὴ καὶ μεγαλοκαρδία»· μεγαλοκαρδία μεταξὺ τους, ὑπομονὴ πρὸς τοὺς ἔξω. Γιατὶ δείχνει κανεὶς μεγαλοκαρδία πρὸς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους εἶναι δυνατό καὶ νὰ πολεμήσῃ, ὑπομένει δὲ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους δὲν μπορεῖ νὰ πολεμήσῃ. Γι' αὐτὸ στὴν περίπτωση τοῦ Θεοῦ ποτὲ δὲν γίνεται λόγος γιὰ ὑπόμονή, ἀλλὰ παντοῦ γίνεται λόγος γιὰ μεγαλοκαρδία, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, γράφοντας σὲ ἄλλους· «Ἡ περιφρονεῖς τὴ μεγάλη ἀγαθότητά του, τὴν ἀνεκτικότητα καὶ τὴ μεγαλοκαρδία του;»³. «Σὲ κάθε». Ὅχι τώρα ναί, καὶ ὕστερα ὄχι πιά. «Μὲ κάθε», λέγει, «σοφία καὶ πνευματικὴ σύνεσι». Γιατὶ διαφορετικὰ δὲν εἶναι δυνατό νὰ γνωρίσουν καλὰ τὸ θέλημά του. Ἄν καὶ βέβαια ἐνόμιζαν ὅτι ἐγνώριζαν τὸ θέλημά του, ἢ σοφία ὅμως δὲν ἦταν πνευματικὴ. «Ἔσπερ ἡ συμπεριφορά σας», λέγει, «νὰ εἶναι ὅπως ἀξίζει στὸν Κύριο». Διότι αὐτὸ γίνεται ὁδηγὸς τοῦ ἀρίστου τρόπου ζωῆς. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐγνώρισε καλὰ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν γνωρίζει ἂν ἰδῆ τὸν Υἱὸ νὰ παραδίδεται, θὰ ἀποκτήσῃ πρὸς μεγάλη προθυμία. Ἐξ ἄλλου δὲ ὄχι μόνο αὐτὸ εὐχόμεσθε νὰ γνωρίσετε, ἀλλὰ νὰ τὸ δείχνετε καὶ μὲ τὰ ἔργα σας, γιατί ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει χωρὶς νὰ πράττῃ, ἐνδεχομένως καὶ νὰ τιμωρηθῆ ἀκόμη.

«Ἔσπερ νὰ συμπεριφέρεσθε ἑσεῖς ὀρθά», λέγει· δηλαδή, πάν-

ἀλλὰ διαπαντός. Ὡσπερ τὸ περιπατεῖν ἀναγκαῖον ἡμῖν, οὕτω καὶ τὸ ὀρθῶς βιοῦν. Καὶ ἀεὶ περίπατον τὸ τοιοῦτον καλεῖ, εἰκότως, δεικνὺς ὅτι οὗτος ἡμῖν ὁ βίος ἐστὶν ὁ προκειμένος· ἀλλ' οὐχ ὁ κοσμικὸς τοιοῦτος. Καὶ πολὺ δὲ τὸ ἐγκῶμιον. «Περιπατῆσαι 5 ὑμᾶς», φησὶν, «ἀξίως τοῦ Κυρίου», καί, «ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ», ὥστε ἀεὶ ἐπιδιδόναι, καὶ μηδαμοῦ ἴστασθαι· καὶ μεταφορικῶς, «καρποφοροῦντες καὶ αὐξανόμενοι ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ», ἵνα οὕτω δυναμωθῆτε κατὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀνθρώπῳ δυνατὸν ἦν. «Διὰ τοῦ κράτους αὐτοῦ». Πολλὴ ἡ παραμυθία. Οὐκ 10 εἶπε δύναμιν, ἀλλὰ, κράτος, ὅπερ μεῖζόν ἐστι. «Διὰ τοῦ κράτους», φησί, «τῆς δόξης αὐτοῦ»· ὅτι πανταχοῦ ἡ δόξα αὐτοῦ κρατεῖ. Ἦδη παρεμυθῆσατο τὸν ἐν ὀνειδίει ὄντα. Καὶ πάλιν, «περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Κυρίου». Περὶ τοῦ Υἱοῦ φησι, τὸ πανταχοῦ κρατεῖν αὐτόν, καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν γῆ, ὅτι ἡ δόξα 15 αὐτοῦ πανταχοῦ βασιλεύει. Οὐχ ἀπλῶς ἐνδυναμοῦσθε, ἀλλ' ὡς εἰκὸς τοὺς οὕτως ἰσχυρῷ δεσπότῃ δουλεύοντας. «Ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ». Ἄμα καὶ παράπτειται τῶν τῆς γνώσεως λόγων· τοῦτο γὰρ πεπλανῆσθαι ἐστὶ, τὸ μὴ εἰδέναι Θεόν, ὡς δεῖ. Ἦ ὥστε ἐπιδοῦναι, φησὶν, ἐν τῇ ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ. Εἰ γὰρ ὁ τὸν Υἱὸν 20 οὐκ εἰδῶς, οὐδὲ τὸν Πατέρα, εἰκότως δεῖ τῆς ἐπιγνώσεως· οὐδὲν γὰρ ὄφελος βίου ταύτης ἄνευ.

3. «Εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν», φησὶ, «μετὰ χαρᾶς εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ». Εἶτα μέλλων αὐτοὺς παρακαλεῖν, οὐ μέμνηται τῶν μελλόντων αὐτοῖς ἀποκεῖσθαι, ἀλλὰ τοῦτο μὲν 25 ἠνίξατο ἐν τῇ ἀρχῇ εἰπών, «Διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς»· ἐνταῦθα δὲ τῶν ἤδη ὑπαρξάντων μέμνηται· ταῦτα γὰρ ἐκείνων αἴτια. Καὶ πολλαχοῦ τοῦτο ποιεῖ. Τὰ γὰρ ἤδη γεγονότα πιστοῦται, καὶ μᾶλλον αἰρεῖ τὸν ἀκροατὴν. «Μετὰ χαρᾶς», φησὶν, «εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ». Ἡ ἀκολουθία αὕτη 30 ἐστὶν· οὐ παυόμεθα εὐχόμενοι ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ εὐχαριστοῦντες ἐπὶ τοῖς προτέροις. Ὅρᾳς πῶς ἑαυτὸν ἐμβιβάζει εἰς τὸν περὶ τοῦ Υἱοῦ λόγον; Εἰ γὰρ εὐχαριστοῦμεν μετὰ χαρᾶς πολλῆς, μεγάλα

τοτε· ὄχι μία φορά, ἀλλὰ παντοτινὰ. Ὅπως μᾶς χρειάζεται νὰ περιπατοῦμε ὀρθὰ, ἔτσι μᾶς χρειάζεται καὶ ὁ σωστὸς τρόπος ζωῆς. Καὶ πάντοτε αὐτὸ τὸ ὀνομάζει περίπατο, καὶ πολὺ σωστά, γιὰ νὰ δείξη ὅτι αὐτὴ ἡ ζωὴ ταιριάζει σὲ ἐμᾶς, ἢ κοσμικὴ ὅμως ζωὴ δὲν εἶναι τέτοια. Καὶ εἶναι δὲ μεγάλος ὁ ἔπαινος. «Νὰ συμπεριφέρεσθε ἐσεῖς», λέγει, «ὅπως ἀξίζει στὸν Κύριο», καὶ «σὲ κάθε ἔργο ἀγαθό», ὥστε πάντοτε νὰ προοδεύετε καὶ πουθενὰ νὰ μὴ μένετε στάσιμοι. Καὶ μεταφορικὰ λέγει, «παράγοντας καρπούς, καὶ προοδεύοντας στὴν ἐπίγνωσι τοῦ Θεοῦ», γιὰ νὰ ἐνισχυθῆτε ἔτσι σύμφωνα μὲ τὴ δύναμι τοῦ Θεοῦ, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο. «Μὲ τὴν ὑπεροχή του». Εἶναι μεγάλη ἡ προτροπὴ. Δὲν εἶπε δύναμι, ἀλλὰ ὑπεροχή, πρᾶγμα ποῦ εἶναι βέβαια σπουδαιότερο. «Μὲ τὴν ὑπεροχή», λέγει, «τῆς δόξας του», γιὰτι παντοῦ ὑπερισχύει ἡ δόξα του. Ἦδη ἐπαρηγόρησε αὐτὸν ποῦ ζεῖ μέσα σὲ ὄνειδος. Καὶ πάλι, «νὰ συμπεριφερθῆτε ὅπως ἀξίζει στὸν Κύριο». Ὅμιλεῖ γιὰ τὸν Υἱό, διότι παντοῦ ὑπερισχύει αὐτός, καὶ στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ, γιὰτι ἡ δόξα του παντοῦ βασιλεύει. Δὲν λέγει ἀπλῶς, ἐνισχυθῆτε, ἀλλὰ ὅπως ταιριάζει σὲ ἐκείνους ποῦ ὑπηρετοῦν τέτοιον ἰσχυρὸ κύριο. «Στὴν ἐπίγνωσι τοῦ Θεοῦ». Ἦδη λοιπὸν κάμνει λόγο γιὰ τὸν τρόπο τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ· γιὰτι αὐτὸ ἀποτελεῖ πλάνη, τὸ νὰ μὴ γνωρίζη δηλαδὴ κανένας τὸν Θεό, ὅπως πρέπει. Ἦ γιὰ νὰ προοδεύσουν, λέγει, στὴν ἐπίγνωσι τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνος ποῦ δὲν γνωρίζει τὸν Υἱό, οὔτε τὸν Πατέρα γνωρίζη, εἶναι φυσικὸ νὰ χρειάζεται τὴν ἐπίγνωσι, γιὰτι χωρὶς αὐτὴ δὲν ὑπάρχει κανένα ὄφελος στὴ ζωῆ.

3. «Σὲ κάθε ὑπομονὴ καὶ μακροθυμία», λέγει, «μὲ χαρὰ εὐχαριστώντας τὸν Θεό». Ἐπειτα θέλοντας νὰ τοὺς δώσῃ συμβουλές, δὲν μνημονεύει τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ ποῦ ἔχουν φυλαχθῆ γι' αὐτούς, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ὑπαινίχθηκε στὴν ἀρχὴ λέγοντας, «Γιὰ τὴν ἐλπίδα ποῦ ἔχει ἀποταμιευθῆ γιὰ σᾶς στοὺς οὐρανοὺς»⁴. Ἐδῶ ὅμως ἀναφέρει ἐκεῖνα ποῦ ἤδη ἔγιναν, γιὰτι αὐτὰ εἶναι ἡ αἰτία τῶν μελλοντικῶν. Καὶ σὲ πολλὰς περιπτώσεις κάμνει αὐτό. Γιὰτι αὐτὰ ποῦ ἔγιναν ἐπιβεβαιώνονται καὶ περισσότερο πείθουν τὸν ἀκροατή. «Μὲ χαρὰ», λέγει, «εὐχαριστώντας τὸν Θεό». Τὸ νόημα τῶν λόγων αὐτῶν εἶναι τὸ ἐξῆς· δὲν παύομε νὰ προσευχώμασθε γιὰ σᾶς καὶ νὰ εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ προηγούμενα. Βλέπεις πῶς εἰσάγει τὸν ἑαυτό του στὸ λόγο γιὰ τὸν Υἱό; Ἐὰν δηλαδὴ εὐχαριστοῦμε μὲ μεγάλη χαρὰ, εἶναι μεγάλα τὰ λόγια. Γιὰτι εἶναι δυνατὸ νὰ εὐχαριστῆ κανεὶς ἐξ

τὰ λεγόμενα. Ἔστι γὰρ εὐχαριστεῖν διὰ φόβον μόνον, ἔστιν εὐχαριστεῖν καὶ ἐν λύπῃ ὄντα, οἷον ὁ Ἰωβ ἠύχαρίσκει μὲν, ὀδυνώμενος δέ· καὶ ἔλεγεν, «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο». Μὴ γὰρ τις λεγέτω, ὅτι οὐκ ἐλύπει αὐτὸν τὰ γενόμενα, οὐδὲ 5 ἀθυμία περιέβαλλε, μηδὲ τὸ μέγα ἐγκώμιον ἀφαιρείσθω τοῦ δικαίου. Ὅταν δὲ τοιαῦτα ἦ, οὐ διὰ τὸν φόβον, οὐδὲ διὰ δεσποτείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν εὐχαριστοῦμεν.

«Τῷ ἱκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἀγίων 10 ἐν τῷ φωτί». Μέγα ἐφθέγγετο. Τοιαῦτά ἐστι τὰ δεδομένα, φησὶν, ὡς μὴ δοῦναι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἰσχυροὺς ποιῆσαι πρὸς τὸ λαβεῖν. Τῷ οὖν εἶπεῖν, «τῷ ἱκανώσαντι», πολὺ τὸ βάρος ἔδειξεν. Οἷον ἐάν τις εὐτελής καὶ βασιλεὺς γένηται, δυνατὸν αὐτῷ ἐπαρχότητα δοῦναι ᾧ βούλεται· καὶ τοσοῦτον δύναται μόνον, τὸ ἀξίωμα δοῦ- 15 ναι, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπιτήδειον ποιῆσαι πρὸς τὴν ἀρχήν· πολλάκις δὲ τὸν τοιοῦτον καὶ καταγέλαστον ἢ τιμὴ ποιεῖ· ἐὰν μέντοι καὶ τὸ ἀξίωμα δῶ, καὶ ἐπιτήδειον ποιῆσῃ πρὸς τὴν τιμὴν, καὶ ἱκανὸν πρὸς τὴν οἰκονομίαν, τότε τιμὴ τὸ πρᾶγμά ἐστι. Τοῦτο οὖν καὶ ἐνταῦθά φησιν, ὅτι οὐ μόνον ἡμῖν ἔδωκε τὴν τιμὴν, ἀλλὰ καὶ 20 ἰσχυροὺς πρὸς τὸ λαβεῖν ἐποίησε. Διπλῆ γὰρ αὕτη τιμὴ τὸ καὶ δοῦναι, καὶ ἐπιτηδείους κατασκευάσαι τῆς δωρεᾶς. Οὐκ εἶπε, δόντι, ἀπλῶς, ἀλλ', «ἱκανώσαντι εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἀγίων ἐν τῷ φωτί»· τουτέστι, τῷ κατατάξαντι ἡμᾶς μετὰ τῶν ἀγίων.

25 Ἄλλ' οὐχ ἀπλῶς εἶπε, κατατάξαντι, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτῶν ἀπολαῦσαι παρεσχηκότι. Ἡ γὰρ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ εἶναι πόλει, καὶ μὴ τῶν αὐτῶν ἀπολαύειν, οὐκ ἔστιν. Ἔστιν ἐν τῷ αὐτῷ κλήρῳ εἶναι, καὶ μὴ τὴν ἔχειν μερίδα· οἷον ἐν τῷ κλήρῳ πάντες ἐσμέν, ἀλλ' οὐ τὴν αὐτὴν ἔχομεν πάντες μερίδα. Ἐνταῦθα δὲ οὐ τοῦτό φησιν, ἀλλὰ 30 καὶ τὴν μερίδα μετὰ τοῦ κλήρου. Διὰ τί κληρον καλεῖ; Δεικνύς ὅτι οὐδεὶς ἀπὸ κατορθωμάτων οἰκείων βασιλείας τυγχάνει· ἀλλ' ὡσπερ ὁ κληρὸς ἐπιτυχίας μᾶλλον ἐστιν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα.

αίτιας τοῦ φόβου μόνο, εἶναι δυνατόν νὰ εὐχαριστῆ δὲ καὶ ὅταν εὐρίσκεται σὲ λύπη, ὅπως ὁ Ἰῶβ εὐχαριστοῦσε, ἂν καὶ ἐθλίβετο, καὶ ἔλεγε, «Ὁ Κύριος τὰ ἔδωσε, ὁ Κύριος τὰ ἀφήρесе»⁵. Ἄς μὴ λέγη λοιπὸν κανεὶς, ὅτι δὲν ἔφεραν λύπη σ' αὐτὸν ἐκεῖνα ποῦ ἔγιναν, οὔτε τὸν περιέβαλαν μὲ δυσφορία, οὔτε νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ μεγάλο ἔπαινο ἀπὸ τὸν δίκαιο ἄνδρα. Ὅταν ὁμως εἶναι τέτοια τὰ πράγματα, εὐχαριστοῦμε ὄχι ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου, οὔτε ἐξ αἰτίας τῆς ἐξουσίας μόνο, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἴδιας τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων.

«Ὁ ὁποῖος μᾶς κατέστησε ἱκανοὺς νὰ λάβωμε στὴ βασιλεία τοῦ φωτός τὸ μερίδιο τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων». Εἶπε μεγάλο λόγο. Εἶναι τέτοια αὐτὰ ποῦ ἔχουν δοθῆ, λέγει, ὥστε νὰ μὴ δίνωμε μόνο, ἀλλὰ καὶ νὰ μᾶς κάμουν ἱκανοὺς γιὰ νὰ λάβωμε. Μὲ τὸ νὰ εἰπῆ λοιπὸν, «ὁ ὁποῖος μᾶς κατέστησε ἱκανοὺς», ἔδειξε τὴ μεγάλη βαρύτητα τοῦ πράγματος. Παράδειγμα· Ἄν κάποιος ἀσήμαντος γίνῃ καὶ βασιλεύς, εἶναι δυνατόν νὰ προσφέρῃ αὐτὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπάρχου σὲ ὅποιον θέλει· ἀλλὰ τόσο μόνο μπορεῖ, τὸ νὰ δώσῃ δηλαδὴ τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ ὄχι καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὸν κατάλληλο γιὰ τὸ ἀξίωμα· πολλές φορές ὁμως ἡ τιμὴ κάνει αὐτὸν καὶ καταγέλαστο· ἐὰν λοιπὸν καὶ τὸ ἀξίωμα δώσῃ, καὶ τὸν καταστήσῃ κατάλληλο γιὰ τὴν τιμὴ καὶ ἱκανὸν γιὰ τὴ διοίκησι, τότε εἶναι πραγματικὴ ἡ τιμὴ. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἔδῳ λέγει, ὅτι ὄχι μόνο μᾶς ἔδωσε τὴν τιμὴ, ἀλλὰ καὶ ἱκανοὺς μᾶς κατέστησε γιὰ νὰ τὴ λάβωμε. Εἶναι πραγματικὰ διπλὴ αὐτὴ ἡ τιμὴ, καὶ τὸ νὰ μᾶς τὴ δώσῃ καὶ νὰ μᾶς κάνη ἱκανοὺς γιὰ τὴ δωρεά. Δὲν εἶπε, ὁ ὁποῖος ἔδωσε, ἀπλῶς, ἀλλὰ «ὁ ὁποῖος μᾶς κατέστησε ἱκανοὺς νὰ λάβωμε στὴ βασιλεία τοῦ φωτός τὸ μερίδιο τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων», δηλαδὴ, ὁ ὁποῖος μᾶς κατέταξε ἀνάμεσα στοὺς ἁγίους.

Ἄλλὰ δὲν εἶπε ἀπλῶς, ὁ ὁποῖος μᾶς κατέταξε, ἀλλὰ καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς παραχώρησε τὴ δυνατότητα ν' ἀπολαύσωμε αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ. Γιατὶ ἡ μερίδα εἶναι ἐκεῖνο ποῦ παίρνει ὁ καθένας. Εἶναι βέβαια δυνατόν νὰ εὐρισκώμασθε στὴν ἴδια πόλι, καὶ νὰ μὴ ἀπολαμβάνωμε τὰ ἴδια, δὲν εἶναι ὁμως δυνατόν νὰ ἔχωμε τὴν ἴδια μερίδα, καὶ νὰ μὴ ἀπολαμβάνωμε τὰ ἴδια. Εἶναι δυνατόν νὰ βρισκώμασθε στὸν ἴδιο κλῆρο, καὶ νὰ μὴ ἔχωμε ὅλοι τὴν ἴδια μερίδα· ὅπως ὅλοι εἴμασθε στὸν κλῆρο, ἀλλὰ δὲν ἔχομε ὅλοι τὴν ἴδια μερίδα. Ἐδῳ ὁμως δὲν ἐννοεῖ αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὴν μερίδα μαζὶ μὲ τὸν κλῆρο. Γιατὶ τὸ ὀνομάζει κλῆρο; Γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι κανένας δὲν κερδίζει τὴ βασιλεία ἀπὸ τὰ κατορθώματά του, ἀλλὰ ὅπως ὁ κλῆρος εἶναι ἀπόδειξις

Οὐδείς γὰρ τοιαύτην ἐπιδείκνυται πολιτείαν ὥστε βασιλείας ἀξιωθῆναι, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ δωρεᾶς ἐστὶ τὸ πᾶν. Διὰ τοῦτό φησιν, «Ὅταν πάντα ποιήσητε, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοὶ ἐσμεν· ἃ γὰρ ὠφείλομεν ποιῆσαι, πεποιθήκαμεν». «Εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου 5 τῶν ἀγίων ἐν τῷ φωτί»· καὶ τῷ μέλλοντι λέγει, καὶ τῷ παρόντι· τουτέστι, τῇ γνώσει. Δοκεῖ δέ μοι καὶ περὶ τῶν παρόντων, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ὁμοῦ λέγειν.

4. Εἶτα δείκνυσιν ὧν ἠξιώθημεν. Οὐ γὰρ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ θαυμαστόν, ὅτι βασιλείας ἀξιούμεθα, ἀλλὰ καὶ τίνες ὄντες, δεῖ 10 προστιθέναι· οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον. Ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ποιεῖ, λέγων· «Μόλις γὰρ τις ὑπὲρ τοῦ ἀδίκου ἀποθανεῖται· ὑπὲρ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ τάχα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν». «Ὅς ἐρρύσατο ἡμᾶς», φησὶν, «ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους». Αὐτοῦ τὸ πᾶν ἐστὶ, καὶ ταῦτα δοῦναι κάκεῖνα· οὐδαμοῦ γὰρ ἡμῶν κατόρθωμα. 15 «Ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους», φησί· τουτέστι, τῆς πλάνης, τοῦ διαβόλου τῆς τυραννίδος. Οὐκ εἶπε, «σκότους», ἀλλ', «ἐξουσίας»· πολλὴν γὰρ ἡμῶν εἶχε τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐκράτει ἡμῶν. Χαλεπὸν μὲν γὰρ καὶ τὸ ἀπλῶς εἶναι ὑπὸ τῷ διαβόλῳ· τὸ δὲ καὶ μετ' ἐξουσίας, τοῦτο χαλεπώτερον. «Καὶ μετέστησε», φησὶν, «εἰς 20 τὴν βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ». Οὐκ ἄρα εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ σκότους μόνον ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν φιλανθρωπίαν. Μέγα μὲν οὖν καὶ τὸ τοῦ σκότους ἀπαλλάξαι· τὸ δὲ καὶ εἰς βασιλείαν εἰσαγαγεῖν, πολλῶ μείζον. Ὅρα οὖν πῶς πολὺπλοκον γίνεται τὸ δῶρον, ὅτι ἐν τῷ πυθμένι κειμένους ἀπήλλαξεν ἡμᾶς· 25 δεύτερον, ὅτι οὐκ ἀπήλλαξε μόνον, ἀλλὰ καὶ μετέθηκεν εἰς βασιλείαν.

«Ὅς ἐρρύσατο ἡμᾶς». Οὐκ εἶπεν, ἐξέβαλεν, ἀλλ', «ἐρρύσατο», τὴν πολλὴν τλαιπωρίαν δεικνύς ἡμῶν, καὶ ἐκείνων τὴν αἰχμαλωσίαν. Εἶτα καὶ τὸ εὐκόλον τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως· «καὶ 30 μετέστησε», φησὶν· ὡπερ ἂν εἴ τις στρατιώτην ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταγάγοι. Καὶ οὐκ εἶπε, μετήγαγεν, οὐδὲ μετέθηκε· τὸ μὲν γὰρ ὅλον τοῦ μεταθέντος ἦν, οὐ τοῦ μετελθόντος· ἀλλὰ, «μετέστησεν», εἶπεν, ὥστε καὶ ἡμῶν καὶ αὐτοῦ ἐστὶν. «Εἰς τὴν

6. Λουκᾶ 17,10

7. Ρωμ. 5,7

έπιτυχίας μάλλον, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ. Γιατὶ κανένας δὲν ἐπιδεικνύει τέτοια συμπεριφορά, ὥστε νὰ κριθῆ ἄξιος τῆς βασιλείας, ἀλλὰ τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ δωρεὰ του. Γι' αὐτὸ λέγει, «Ὅταν κάμετε ὅλα, λέγετε ὅτι εἴμασθε δοῦλοι ἄχρηστοι, γιατί ἐκεῖνα ποὺ εἶχαμε χρέος νὰ κάνωμε, ἐκεῖνα ἔχομε κάνει»⁶. «Στῆ μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἀγίων στῆ βασιλεία τοῦ φωτός». Καὶ στὸ μέλλον λέγει, καὶ στὸ παρόν, δηλαδή, στῆ γνῶσι. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ μαζὶ καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα.

4. Στῆ συνέχεια παρουσιάζει αὐτὰ ποὺ ἀξιωθήκαμε. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνο αὐτὸ τὸ θαυμαστό, ὅτι δηλαδή θεωρούμασθε ἄξιοι τῆς βασιλείας, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσωμε, καὶ ποιοὶ εἴμασθε, γιατί δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Αὐτὸ κάνει καὶ στὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολή, λέγοντας, «Γιατὶ πολὺ δύσκολα θὰ πεθάνη κανεὶς γιὰ τὸν ἄδικο, γιὰ τὸν ἐνάρετο ὅμως ἴσως καὶ τολμῆση κανεὶς νὰ πεθάνη»⁷. «Ὁ ὁποῖος μᾶς ἔσωσε», λέγει, «ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ σκότους». Τὰ πάντα εἶναι ἰδικά του, καὶ αὐτὰ μᾶς τὰ δίνει καὶ ἐκεῖνα, γιατί πουθενὰ δὲν εἶναι ἰδικό μας τὸ κατόρθωμα. «Ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ σκότους», λέγει· δηλαδή, τῆς πλάνης, τῆς τυραννίας τοῦ διαβόλου. Δὲν εἶπε ἀπλῶς, τοῦ σκότους, ἀλλὰ «τὴν ἐξουσία τοῦ σκότους», γιατί εἶχε ἐπάνω μας μεγάλη ἐξουσία· καὶ μᾶς ἐξουσίαζε. Εἶναι βέβαια φοβερὸ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς καὶ ἀπλῶς κάτω ἀπὸ τὸ διάβολο, τὸ νὰ εἶναι ὅμως καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του αὐτὸ εἶναι φοβερώτερο. «Καὶ μᾶς μετέφερε», λέγει, «στῆ βασιλεία τοῦ ἀγαπημένου του Υἱοῦ». Συνεπῶς δὲν ἔδειξε τὴ φιλανθρωπία του μόνο στὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ σκότους. Εἶναι βέβαια μεγάλο δῶρο καὶ τὸ ὅτι μᾶς ἀπήλαξε ἀπὸ τὸ σκότος τοῦ διαβόλου, τὸ ὅτι ὅμως μᾶς ὠδήγησε καὶ στῆ βασιλεία του, εἶναι πολὺ μεγαλύτερο. Πρόσεξε λοιπὸν πῶς γίνεται πολυσύνθετο τὸ δῶρο, γιατί, ἐνῶ εὐρισκόμασθε στὸν πυθμένα, μᾶς ἐλύτρωσε· δεύτερο, γιατί ὄχι μόνο μᾶς ἐλύτρωσε, ἀλλὰ καὶ μᾶς μετέφερε στῆ βασιλεία.

«Ὁ ὁποῖος μᾶς ἔσωσε». Δὲν εἶπε, ἔβγαλε, ἀλλὰ, «ἔσωσε», γιὰ νὰ δείξη τὴ μεγάλη μας ταλαιπωρία καὶ τὴν αἰχμαλωσία ἐκείνων. Στῆ συνέχεια δείχνει καὶ τὴν εὐκολία τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ· «καὶ μᾶς μετετόπισε», λέγει· ὅπως ἀκριβῶς ἐὰν κανεὶς θελήσῃ νὰ μεταφέρῃ ἓνα στρατιῶτη ἀπὸ τόπο σὲ τόπο. Καὶ δὲν εἶπε, μετέφερε, οὔτε μετέθεσε, γιατί τὸ κατόρθωμα ἦταν ἐκείνου ποὺ μετέθεσε, ὄχι ἐκείνου ποὺ μετέβαινε σὲ ἄλλο τόπο, ἀλλὰ «μᾶς μετακίνησε», εἶπε, ὥστε αὐτὸ νὰ ὀφείλεται καὶ σ' ἐμᾶς καὶ σὲ αὐτόν. «Στῆ βασι-

βασιλείαν τοῦ Υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ». Οὐχ ἀπλῶς εἶπε, βασι-
 λείαν οὐρανῶν, ἀλλὰ σεμνότερον εἰργάσατο τὸν λόγον, βασι-
 λείαν Υἱοῦ εἰπὼν· τούτου γὰρ οὐδὲν μεῖζον ἐγκώμιον· ὃ καὶ
 ἀλλαχοῦ φησιν· «Εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν». Τῶν
 5 αὐτῶν ἠξίωσεν ἡμᾶς τῷ Υἱῷ καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ
 ἐπίτασις, τῷ ἀγαπητῷ. Τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἐσκοτισμένους,
 ἀθρόον που αὐτοὺς μετέστησεν, ἔνθα ὁ Υἱός, εἰς τὴν αὐτὴν
 ἐκείνῳ τιμῆν. Καὶ οὐδὲ τούτῳ ἠρκέσθη μόνῳ, ἵνα δείξη μέγα τὸ
 δῶρον· οὐκ ἠρκέσθη τῷ εἰπεῖν, βασιλείαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ Υἱοῦ
 10 προσέθηκε· καὶ οὐδὲ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀγαπητοῦ· καὶ οὐδὲ
 τούτῳ, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς φύσεως ἔντιμον. Τί γὰρ φησιν; «Ὅς ἐστὶν
 εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου». Ἄλλ' οὐκ εὐθέως ἐπὶ τοῦτο ἤλ-
 θεν, ἀλλὰ παρενέβαλε τὴν εὐεργεσίαν τὴν εἰς ἡμᾶς.

Ἴνα γὰρ μὴ ἀκούων, ὅτι τὸ πᾶν τοῦ Πατρὸς ἦν, νομίσης τὸν
 15 Υἱὸν ἐκτὸς εἶναι, δίδωσι τὸ πᾶν τῷ Υἱῷ, καὶ τὸ πᾶν τῷ Πατρί.
 Ἐκεῖνος μὲν γὰρ μετέθηκεν, ἀλλ' οὗτος τὴν αἰτίαν παρέσχε. Τί
 γὰρ φησιν; «Ὅς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοτόυς».

Ταῦτόν δέ ἐστιν, «Ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ἄφεσιν τῶν
 ἀμαρτημάτων». Εἰ γὰρ μὴ ἀφείθημεν τῶν ἀμαρτημάτων, οὐκ ἂν
 20 μετέστημεν. Ἴδοὺ πάλιν ἐνταῦθα τό, «ἐν ᾧ». Καὶ οὐκ εἶπε λύτρω-
 σιν, ἀλλ', «ἀπολύτρωσιν», ὥστε μηδὲ ἐκπεσεῖν λοιπόν, μηδὲ γε-
 νέσθαι θνητούς. «Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτό-
 τοκος πάσης κτίσεως». Εἰς ζήτημα ἐμπίπτομεν αἰρετικόν· διὸ
 σήμερον ἀναβαλλομένους αὔριον τοῦτο προθεῖναι δεῖ, ἀκμα-
 25 ζούσαις ἡμῶν ταῖς ἀκοαῖς προσβάλλοντας. Εἰ δὲ δεῖ τι πλέον
 εἰπεῖν, μεῖζον τοῦ Υἱοῦ ἔργον. Πῶς; Ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἀδύνατον
 γίνεται, τὸ ἐν τοῖς ἀμαρτήμασι μένουσι δοῦναι βασιλείαν, τοῦτο
 δὲ εὐκολώτερον· ὥστε τῇ δωρεᾷ ὠδοποίησε. Τί λέγεις; Τῶν
 ἀμαρτημάτων σε αὐτὸς ἀφῆκεν; οὐκοῦν καὶ αὐτὸς προσήγαγεν.
 30 Ἦδη προκατεβάλετο τοῦ δόγματος τὴν ῥίζαν.

5. Τέως δὲ ἐκεῖνο εἰπόντας καταπαῦσαι τὸν λόγον ἀνάγκη.
 Ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅτι τοσαύτης ἀπολαύσαντες εὐεργεσίας ἀεὶ
 ταύτης μεμνησθαι ὀφείλομεν, καὶ στρέφειν διαπαντὸς ἐν ἑαυ-

λεία τοῦ ἀγαπημένου του Υἱοῦ». Δὲν εἶπε ἀπλῶς, βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ ἔκαμε πιὸ ἐπιβλητικὸ τὸ λόγο, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ στὴ βασιλεία τοῦ Υἱοῦ του». Γιατὶ κανένας ἔπαινος δὲν εἶναι μεγαλύτερος ἀπ' αὐτόν, πράγμα ποὺ λέγει καὶ ἄλλοῦ, «Ἐὰν κάνωμε ὑπομονή, τότε καὶ θὰ βασιλεύσωμε μαζὶ μ' αὐτόν»⁸. Μᾶς ἔκρινε ἀξιούς γιὰ τὰ ἴδια ἀγαθὰ μὲ τὸν Υἱό του, καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔμφασις, «τὸν ἀγαπημένο». Τοὺς ἐχθροὺς του, ἐκείνους ποὺ ἐζοῦσαν μέσα στὸ σκότος, τοὺς μετέφερε διὰ μιᾶς ἐκεῖ, ὅπου εἶναι ὁ Υἱός του, στὴν αὐτὴ μὲ ἐκεῖνον τιμὴ. Καὶ δὲν ἀρκέσθηκε μόνο σὲ αὐτό, γιὰ νὰ δείξη μεγάλο τὸ δῶρο. Δὲν ἀρκέσθηκε στὸ νὰ εἰπῇ, βασιλεία, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὄχι μόνο σὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ «τοῦ ἀγαπημένου» ἐπρόσθεσε. Καὶ ὄχι μόνο σὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὴ δόξα τῆς φύσεως ἐπρόσθεσε. Τί λοιπὸν λέγει; «Ὁ ὁποῖος εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου». Ὅμως δὲν εἶπε ἀμέσως αὐτό, ἀλλὰ ἀνέφερε στὸ μεταξὺ τὴν εὐεργεσία ποὺ ἔκαμε σὲ μᾶς.

Γιὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν, ὅταν ἀκούης ὅτι τὰ πάντα εἶναι τοῦ Πατέρα, ὅτι ὁ Υἱός δὲν συμμετέχει σὲ αὐτὰ, ἀποδίδει τὰ πάντα στὸν Υἱὸ καὶ τὰ πάντα στὸν Πατέρα. Γιατὶ ἐκεῖνος μᾶς μετέφερε, αὐτὸς ὅμως ἦταν ἡ αἰτία. Τί λοιπὸν λέγει; «Ὁ ὁποῖος μᾶς ἔσωσε ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ σκότους». Ἔχει τὴν αὐτὴν ἔννοια μὲ τό, «Μὲ τὴν βοήθεια τοῦ ὁποῖου ἐλάβαμε τὴν ἀπολύτρωσι, δηλαδή, τὴν συγχώρησι τῶν ἁμαρτιῶν μας». Γιατὶ ἐὰν δὲν θὰ ἐσυγχωροῦντο οἱ ἁμαρτίες μας, δὲν θὰ μᾶς μετέφερε. Νὰ πάλι ἐδῶ τὸ «ἐν ᾧ». Καὶ δὲν εἶπε λύτρωσι, ἀλλὰ, «ἀπολύτρωσι», ὥστε οὔτε νὰ πέσωμε στὸ μέλλον, οὔτε νὰ γίνωμε θνητοί. «Ὁ ὁποῖος εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος ὅλης τῆς φύσεως». Εἰσερχόμασθε σὲ ζήτημα αἰρετικό. Γι' αὐτό, ἀφοῦ σήμερα τὸ ἀναβάλλωμε, αὔριο θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσωμε αὐτό, ὅποτε θὰ ὁμιλήσωμε στὰ γεμᾶτα προσοχὴ αὐτιά σας. Ἐὰν ὅμως πρέπει κάτι περισσότερο νὰ εἰποῦμε, εἶναι μεγαλύτερο τὸ ἔργο τοῦ Υἱοῦ. Πῶς; Γιατὶ ἐκεῖνο γίνεται ἀδύνατο, τὸ νὰ δώσῃ τὴ βασιλεία σὲ ἐκείνους ποὺ παραμένουν στὶς ἁμαρτίες τους, αὐτὸ ὅμως εὐκολώτερο. Συνεπῶς τὸ ἔκαμε εὐκολο μὲ τὴ δωρεὰ του. Τί λέγεις; Ἐσυγχώρησε αὐτὸς τίς ἁμαρτίες σου; Συνεπῶς καὶ αὐτὸς σὲ μετέφερε. Ἦδη ἐτοποθετήθηκε τὸ θεμέλιο τοῦ δόγματος.

5. Ἀφοῦ ὅμως προηγουμένως εἰποῦμε ἐκεῖνο, εἶναι ἀνάγκη νὰ σταματήσωμε τὸ λόγο. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ὅτι, ἐπειδὴ ἔχομε ἀπολαύσει τόσο μεγάλη εὐεργεσία, πρέπει νὰ ἐνθυμούμασθε πάν-

τοῖς τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν, καὶ τίνων ἀπηλλᾶγμεν, τίνων ἐτύχο-
 μεν ἐννοεῖν· καὶ οὕτως ἐσόμεθα εὐχάριστοι, οὕτω τὴν ἀγάπην
 τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιτενοῦμεν. Τί λέγεις, ἄνθρωπε; εἰς βασιλείαν
 κέκλησαι, εἰς βασιλείαν Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ χάσμησ πληροῦσαι,
 5 καὶ κνᾶσαι, καὶ ναρκᾶς; Εἰ γὰρ εἰς μυρίους θανάτους πηδῆσαι
 ἐκάστης τῆς ἡμέρας ἔδει, οὐ πάντα ἐχρῆν ὑπομεῖναι; Ἄλλ' ὑπὲρ
 μὲν ἀρχῆς πᾶν ὀτιοῦν ποιεῖς, τῆς δὲ βασιλείας μέλλων κοινωνεῖν
 τῆς τοῦ μονογενοῦς οὐ καθάλλη κατὰ μυρίων ξιφῶν, οὐκ ἐμπε-
 δᾶς εἰς πῦρ; Καὶ οὕτω τοῦτο δεινόν, ἀλλ' ὅτι καὶ μέλλων ἀπιέναι
 10 θρηνεῖς, καὶ ἐμφιλοχωρεῖς τοῖς ἐνταῦθα φιλοσῶματος ὦν. Τί δὴ
 τοῦτο; καὶ τὸν θάνατον φρικτὸν πρᾶγμα εἶναι νομίζεις; Ἡ τρυφὴ
 τούτων αἰτία, ἢ ἄνεσις· ἐπεὶ ὁ γε κατάπικρον βίον ζῶν, καὶ πε-
 ρωθῆναι ἔλοιτο ἂν καὶ ἀπαλλαγῆναι ἐντεῦθεν. Νῦν δὲ ταῦτὸν
 πάσχομεν, οἷον εἰ νεοπτοὶ μαλακισθῶσι, διαπαντὸς ἐπὶ τῆς κα-
 15 λιᾶς μένειν ἐθέλοντες. Ἄλλ' ὅσῳ περ ἂν μένωσι, τοσοῦτῳ ἀσθε-
 νέστεροι γίνονται.

Καλιὰ γὰρ ὁ παρῶν βίος ἐστίν, ἀπὸ καρφῶν καὶ πηλοῦ συγ-
 κεκολλημένος. Κἂν τὰς μεγάλας μοι δείξης οἰκίας, κἂν αὐτὰ τὰ
 βασίλεια λάμποντα πολλῶ τῷ χρυσῷ καὶ τοῖς λίθοις, οὐδὲν οἰ-
 20 ἦσομαι διαφέρειν καλιᾶς χελιδόνων· τοῦ γὰρ χειμῶνος ἐπιστάν-
 τος, αὐτόματα πάντα πεσεῖται. Χειμῶνα δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην
 λέγω, οὐχὶ πᾶσι χειμῶνα. Ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς νύκτα τε ὁμοῦ καὶ
 ἡμέραν καλεῖ, τὸ μὲν πρὸς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, τὸ δὲ πρὸς τοὺς
 δικαίους. Οὕτω καὶ ἐγὼ νῦν χειμῶνα αὐτὴν καλῶ. Ἄν ἐν τῷ θέρει
 25 μὴ ἐκτραφῶμεν καλῶς, ὥστε δύνασθαι ἴστασθαι τοῦ χειμῶνος
 ἐπιστάντος, οὐ λήψονται ἡμᾶς αἱ μητέρες, ἀλλ' ἐάσουσιν ἡμᾶς
 τῷ λιμῷ διαφθαρῆναι, ἢ τῆς καλιᾶς πεσοῦσης ἀπολέσθαι. Καθά-
 περ γὰρ καλιάν, μᾶλλον δὲ καὶ εὐκολώτερον ταύτης, ἅπαντα
 καθαιρεῖ τότε ὁ Θεός, ἀνασκευάζων καὶ μεταρρυθμίζων ἅπαντα.
 30 Οἱ δὲ ἄπτηνες καὶ ἀπαντῆσαι αὐτῷ μὴ δυνάμενοι εἰς τὸν ἀέρα,
 ἀλλ' οὕτω θαναύσως τραφέντες, ὡς μὴ ἔχειν τὸ πτερὸν κοῦφον,

τοτε αὐτήν καὶ νὰ σκεπτώμασθε παντοτινὰ μέσα μας τῆ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ κατανοοῦμε ἀπὸ ποιά ἔχομε ἀπαλλαγῆ καὶ ποιά ἔχομε ἐπιτύχει. Καὶ ἔτσι θὰ γίνωμε εὐγνώμονες, ἔτσι θὰ αὐξήσωμε τὴν ἀγάπη μας πρὸς αὐτόν. Τί λέγεις, ἄνθρωπε; ἔχεις προσκληθῆ στὴ βασιλεία, στὴ βασιλεία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ χασμουριέσαι καὶ ξίνεσαι καὶ δείχνεις ἀδιαφορία; Ἐὰν λοιπὸν χρειαζόταν νὰ ὑποστῆς καθημερινὰ ἀμέτρητους θανάτους, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπομείνης τὰ πάντα; Ἄλλὰ προκειμένου νὰ ἀποκτήσης ἐξουσία κάνεις ὅ,τιδῆποτε, ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ γίνης μέτοχος τῆς βασιλείας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀγωνίζεσαι ἐναντίον μυρίων ξιφῶν, δὲν ρίπτεσαι μέσα στὴ φωτιά; Καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι κακό, ἀλλὰ τὸ ὅτι ὅταν πρόκειται νὰ πεθάνης θρηνεῖς καὶ ἀσχολεῖσαι μὲ τὰ παρόντα ἐπειδὴ ἀγαπᾷς τὸ σῶμα σου. Τί λοιπὸν σημαίνει αὐτό; καὶ τὸ θάνατο τὸν θεωρεῖς φοβερὸ πρᾶγμα; Αἰτία αὐτῶν εἶναι οἱ ἀπολαύσεις καὶ ἡ ἄνεσις, γιὰτὶ ὅπωςδῆποτε ἐκεῖνος ποὺ ζῆ μία θλιθερὴ ζωὴ, θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ ἀποκτήσῃ πτερὰ καὶ νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτήν. Τώρα ὅμως παθαίνομε τὸ ἴδιο μὲ τοὺς νεοσσούς, οἱ ὁποῖοι, ἐὰν ἀσθενήσουν, θέλουν παντοτινὰ νὰ μένουν στὴ φωλιά τους. Ἄλλ' ὅσο περισσότερο χρόνο μείνουν, τόσο περισσότερο ἀσθενεῖς γίνονται.

Πραγματικὰ ἡ παροῦσα ζωὴ εἶναι φωλιά, ποὺ εἶναι κατασκευασμένη ἀπὸ καρφιὰ καὶ λάσπη. Εἴτε μοῦ δείξης τὰ μεγάλα σπίτια, εἴτε τὰ ἴδια τὰ ἀνάκτορα ποὺ λάμπουν ἀπὸ τὸ πολὺ χρυσάφι καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, δὲν θὰ νομίσω καθόλου ὅτι διαφέρουν ἀπὸ τὴ φωλιά τῶν χελιδονιῶν· γιὰτὶ μόλις ἔλθῃ ὁ χειμῶνας, ἀμέσως ὅλα θὰ πέσουν. Χειμῶνα ὅμως ἐννοῶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ποὺ δὲν εἶναι χειμῶνας γιὰ ὅλους. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Θεὸς ὀνομάζει μαζὶ νύκτα καὶ ἡμέρα, ἐννοώντας ἀφ' ἑνὸς μὲν τοὺς ἀμαρτωλοὺς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς δικαίους. Ἔτσι καὶ ἐγὼ τώρα χειμῶνα αὐτήν ὀνομάζω. Ἐὰν κατὰ τὸ θέρος δὲν τραφοῦμε καλὰ ὥστε νὰ μπορέσωμε νὰ ἀντιμετωπίσωμε τὸν χειμῶνα ὅταν ἔλθῃ, δὲν θὰ μᾶς φροντίσουν οἱ μητέρες, ἀλλὰ θὰ μᾶς ἀφήσουν νὰ καταστραφοῦμε ἀπὸ τὴν πείνα ἢ, ἀφοῦ πέσει ἡ φωλιά, νὰ χαθοῦμε. Γιὰτὶ ὡσὰν ἀκριβῶς τὴ φωλιά, μᾶλλον δὲ πιὸ εὐκόλα ἀπὸ αὐτήν, θὰ καταστρέψῃ τὰ πάντα τότε ὁ Θεός, ξανακτίζοντας καὶ μετασχηματίζοντας τὰ πάντα. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν φτερὰ καὶ δὲν μποροῦν νὰ συναντήσουν αὐτὸν στὸν ἀέρα, ἀλλὰ ἔχουν τραφῆ τόσο ἄσχημα, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν ἑλαφρὰ φτερά, θὰ πάθουν αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶναι φυσικὸ νὰ πάθουν αὐτοὶ ποὺ

πείσονται ταῦτα, ἅπερ εἰκὸς τοὺς οὕτω διακειμένους παθεῖν. Ἡ μὲν οὖν τῶν χελιδόνων νεοττία, ὅταν καταπέση, ταχέως ἀπόλλυται· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἀπολλύμεθα, ἀλλὰ κολαζόμεθα διηνεκῶς.

Χειμῶν ἔσται ὁ τότε καιρός, μᾶλλον δὲ χειμῶνος χαλεπώτε-
 5 ρος. Οὐ γὰρ χεῖμαρροι κατασύρονται ὕδατος, ἀλλὰ ποταμοὶ πυ-
 ρός· οὐ σκότος ἀπὸ νεφῶν γίνεται, ἀλλὰ σκότος ἄλυτον καὶ
 ἀφεγγές, ὥστε μήτε τὸν οὐρανὸν ἰδεῖν, μήτε τὸν ἀέρα, ἀλλὰ τῶν
 εἰς γῆν κατωρυγμένων μᾶλλον στενοχωρεῖσθαι. Πολλᾶκις ταῦτα
 λέγομεν, ἀλλ' οὐ πείθομέν τινας. Ἄλλ' οὐδὲν θαυμαστόν, εἶγε
 10 ἡμεῖς ἄνθρωποι εὐτελεῖς ταῦτα πάσχομεν ὑπὲρ τοιοῦτων διαλε-
 γόμενοι, ὅπου γε καὶ οἱ προφηταὶ ἔπασχον ταῦτα, οὐχ ὑπὲρ
 τοιοῦτων μόνον πραγμάτων διαλεγόμενοι, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πολέ-
 μου καὶ αἰχμαλωσίας. Καὶ ὁ Σεδεκίας ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου ἠλέγχε-
 το, καὶ οὐκ ἠσχύνετο. Διὰ τοῦτο ἔλεγον οἱ προφηταὶ: «Οὐαὶ οἱ
 15 λέγοντες, ἐγγισάτω τὸ τάχος ἃ ποιήσει ὁ Θεός, ἵνα ἴδωμεν, καὶ
 ἐλθέτω ἡ βουλή τοῦ ἀγίου Ἰσραὴλ, ἵνα γνῶμεν».

Μὴ θαυμάζωμεν τοῦτο. Οὐδὲ γὰρ οἱ ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ ἐπί-
 στευον, ἀλλ' ἐπίστευσαν ὅτε τῆς πίστεως κέρδος ἦν οὐδέν· οὐδὲ
 οἱ ἐν Σοδόμοις προσεδόκησαν, ἀλλ' ἐπίστευσαν καὶ αὐτοί, ὅτε
 20 οὐδὲν πλέον αὐτοῖς γέγονε. Καὶ τί λέγω τὰ μέλλοντα; τίς ἂν
 ταῦτα προσεδόκησε τὰ νῦν γινόμενα κατὰ διαφόρους τόπους,
 τοὺς σεισμοὺς, τῶν πόλεων τὰς ἀναιρέσεις; Καίτοι γε ταῦτα
 ἐκείνων πιστότερα, τῆς κιβωτοῦ λέγω. Πόθεν δῆλον; Ὅτι ἐκεῖνοι
 μὲν οὐκ εἶχον εἰς ἄλλο παραδειγμα ἰδεῖν, οὐδὲ τῶν Γραφῶν
 25 ἤκουσαν· ἐνταῦθα δὲ κυρία ὅσα γέγονε, καὶ ἐπὶ τῶν ἐτῶν τῶν
 ἡμετέρων, καὶ ἐπὶ τῶν προτέρων. Ἄλλὰ πόθεν ἡ ἀπιστία τῶν
 τοιοῦτων; Ἀπὸ μαλακῆς ψυχῆς· ἔπινον καὶ ἠσθιον, καὶ διὰ τοῦτο
 οὐκ ἐπίστευον. Ἄ γὰρ βούλεται τις, ταῦτα καὶ οἶεται, ταῦτα καὶ
 προσδοκᾷ· οἱ δὲ ἀντιλέγοντες λῆρός εἰσιν.

30 6. Ἄλλὰ μὴ πάθωμεν ταῦτόν· οὐ γὰρ κατακλυσμὸς ἔσται
 λοιπόν, οὐδὲ μέχρι τελευτῆς ἡ κόλασις, ἀλλ' ἀρχὴ τιμωριῶν ὁ
 θάνατος ἀπιστούντων ὅτι ἔστι κρίσις. Καὶ τίς ἐκεῖθεν ἦλθε, φησί,
 καὶ ταῦτα ἐφθέγγετο; Εἰ μὲν παίζων ταῦτα λέγεις, οὐδὲ οὕτω

9. Σεδεκίας· Ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τοῦ Ἰουδα (597 – 586). Ἐβασίλευσε σὲ
 δύσκολο περίοδο καὶ δὲν ἐστάθηκε ποτὲ σὺν ὕψος τῶν περιστάσεων. Ὁ
 Ἱερεμίας ἐσυμβούλευε τὸν Σεδεκία χωρὶς ὅμως νὰ ἀκολουθῆ τις ὑποδείξεις
 του. Εἶχε τραγικὸ τέλος. Γιὰ τὰ γεγονότα τῆς βασιλείας του βλ. Δ' Βασ. κεφ. 24
 – 25, Β' Παρ. κεφ. 36, Ἱερ. κεφ. 27 – 39.

10. Ἦσ. 5,19

ἐφαρμόζουιν τέτοιο τρόπο ζωῆς. Ἡ μὲν λοιπὸν φωλιά μὲ τοὺς νεοσσοὺς τῶν χελιδονίων, ὅταν πέση κάτω, ἀμέσως καταστρέφεται, ἐμεῖς ὅμως δὲν καταστρεφόμεσθε, ἀλλὰ τιμωρούμαστε συνεχῶς.

Χειμῶνας θὰ εἶναι ἡ ὥρα τότε, μᾶλλον δὲ πιὸ φοβερὴ ἀπὸ τὸ χειμῶνα. Γιατὶ δὲν καταστρέφουιν χεῖμαρροι μὲ νερά, ἀλλὰ ποτάμια μὲ φωτιά· δὲν γίνεται σκοτάδι ἀπὸ τὰ σύννεφα, ἀλλὰ σκοτάδι ἀδι-ἀπέραστο καὶ πυκνό, ὥστε οὔτε τὸν οὐρανὸ νὰ ἤμπορῇ νὰ ἰδῇ κανεῖς, οὔτε τὸν ἀέρα, ἀλλὰ νὰ στενοχωρῆται περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουιν ταφῆ στῆ γῆ. Πολλές φορές τὰ λέμε αὐτά, ἀλλὰ δὲν πείθομε μερικοὺς. Δὲν εἶναι καθόλου παράξενο, ἂν ἐμεῖς ποὺ εἴμασθε ἀσήμαντοι παθαίνωμε αὐτὰ συζητώντας γι' αὐτά, τῆ στιγμῆ βέβαια ποὺ καὶ οἱ προφῆτες ἐπάθαιναν τὰ ἴδια, ὅταν ὠμιλοῦσαν ὄχι μόνο γιὰ τέτοια πράγματα, ἀλλὰ καὶ γιὰ πόλεμο καὶ αἰχμαλωσία. Καὶ ὁ Σεδεκίας⁹ ἠλέγχετο ἀπὸ τὸν Ἱερεμία καὶ δὲν ἐντρέπετο. Γι' αὐτὸ ἔλεγαν οἱ προφῆτες· «Ἀλλοίμονο σὲ ἐκείνους ποὺ λέγουιν, ἄς σπεύσῃ, ἄς ἐπιταχύνῃ τὸ ἔργο του ὁ Θεός, γιὰ νὰ ἰδοῦμε, καὶ ἄς ἔλθῃ τὸ θέλημα τοῦ Ἁγίου τοῦ Ἰσραήλ, γιὰ νὰ μάθωμε αὐτό»¹⁰.

Ἄς μὴ θαυμάζωμε αὐτό. Γιατὶ οὔτε οἱ εὐρισκόμενοι ἐπάνω στὴν κιβωτὸ ἐπίστευαν, ἀλλ' ἐπίστευσαν ὅταν δὲν ὑπῆρχε κανένα κέρδος ἀπὸ τὴν πίστι. Οὔτε οἱ κάτοικοι τῶν Σοδόμων ἐπίστευσαν ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ ἐπίστευσαν καὶ αὐτοί, ὅταν πλέον δὲν ὑπῆρχε κανένα κέρδος γι' αὐτοὺς. Καὶ γιατί ἀναφέρω τὰ μέλλοντα; ποιὸς θὰ ἐπερίμενε αὐτὰ ποὺ γίνονται τώρα στοὺς διαφόρους τόπους, τοὺς σεισμοὺς, τὶς καταστροφές τῶν πόλεων; Ἄν καὶ βέβαια αὐτὰ εἶναι πιὸ πιστευτὰ ἀπὸ ἐκεῖνα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν κιβωτό. Ἄπὸ ποῦ εἶναι φανερό; Ἄπὸ τὸ ὅτι ἐκεῖνοι δὲν εἶχαν νὰ ἰδοῦν σὲ ἄλλο παράδειγμα, οὔτε εἶχαν ἀκούσει τὶς Γραφές, ἐνῶ τώρα ἔχουιν συμβῆ πάρα πολλὰ καὶ στὰ ἰδικὰ μας χρόνια καὶ στὰ προηγούμενα. Ἄλλὰ ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀπιστία αὐτῶν; Στὴ νωθρότητά τους· ἔπιναν καὶ ἔτρωγαν, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἐπίστευαν. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ ἐπιθυμεῖ κανεῖς, αὐτὰ καὶ σκέπτεται, αὐτὰ καὶ περιμένει, τὰ ὅσα δὲ λέγουιν ὅσοι ἔχουιν διαφορετικὴ γνώμη, εἶναι ἀνοησία.

6. Ἄς μὴ πάθωμε ὅμως τὸ ἴδιο· γιατί δὲν θὰ συμβῆ ὁ κατακλι-σμός στὸ ἔξῃς, οὔτε ἡ τιμωρία θὰ εἶναι μέχρι τὸ θάνατο, ἀλλὰ ὁ θάνατος θὰ εἶναι ἡ ἀρχή τῶν τιμωριῶν γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν πιστεύουιν ὅτι ὑπάρχει κρίσις. Καὶ ποιὸς ἦλθε ἀπὸ ἐκεῖ, λέγει, καὶ εἶπε αὐτά; Ἐὰν τὰ λέγῃς αὐτὰ ἀστειευόμενος, οὔτε ἔτσι δικαιολογεῖ-

καλῶς· οὐ γὰρ δεῖ ἐν τοῖς τοιοῦτοις παίζειν· οὐ γὰρ ἐν παικτοῖς, ἀλλ' ἐπικινδύνως παίζομεν· εἰ δὲ ὄντως οὕτως ἔχων, καὶ οὐκ οἶει εἶναι τι μετὰ ταῦτα, πῶς εἶναι φῆς Χριστιανός; οὐδεὶς γὰρ μοι τῶν ἔξω λόγος. Διὰ τί λουτρὸν λαμβάνεις; διὰ τί τῆς ἐκκλησίας ἐπι-
 5 θαίνεις; μὴ γὰρ ἀρχὰς ὑπισχνούμεθα; πᾶσα ἡμῶν ἐλπίς ἐν τοῖς μέλλουσι. Τί τοίνυν προσέρχη, εἰ οὐ πιστεύεις ταῖς Γραφαῖς; Εἰ μὴ πιστεύεις τῷ Χριστῷ, οὐκ ἂν εἶποιμι τὸν τοιοῦτον Χριστιανὸν εἶναι, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ Ἑλλήνων χεῖρω. Κατὰ τί; Κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸν Χριστὸν νομίζων εἶναι Θεόν, οὐ πιστεύεις ὡς Θεῷ.
 10 Ἐκείνη μὲν γὰρ ἀκολουθίας ἔχεται ἡ ἀσέβεια· τὸν γὰρ μὴ νομίζοντα εἶναι Θεὸν τὸν Χριστόν, ἀνάγκη μὴδὲ πιστεύειν· αὕτη δὲ ἡ ἀσέβεια οὐδὲ ἀκολουθίαν ἔχει, Θεὸν ὁμολογεῖν, καὶ μὴ νομίζειν ἀξιόπιστον εἶναι ὑπὲρ ὧν ἔφη. Τῆς μέθης ταῦτα τὰ ῥήματα, τῆς τρυφῆς, τῆς σπατάλης· «Φάγωμεν καὶ πῖωμεν· αὔριον γὰρ ἀπο-
 15 θνήσκομεν». Οὐκ αὔριον, ἀλλ' ὅταν ταῦτα λέγητε, ἤδη τεθνήκατε.

Οὐδὲν οὖν τῶν χοίρων διοίσομεν, οὐδὲ τῶν ὄνων, εἶπέ μοι; Εἰ γὰρ μήτε κρίσις ἔστι, μήτε ἀντίδοσις, μήτε δικαστήριον, τίνας ἔνεκεν τοιοῦτῳ τετιμήμεθα δῶρω, τῷ λόγῳ, καὶ πάντα ἔχομεν
 20 ὑποτεταγμένα; διὰ τί ἡμεῖς μὲν ἄρχομεν, ἐκεῖνα δὲ ἄρχονται; Ὅρα πῶς πάντοθεν ὁ διάβολος ἐπέιγεται πείσαι ἡμᾶς ἀγνοῆσαι τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ. Τοὺς δούλους ἀναμίγνυσι τοῖς δεσπόταις· καθάπερ τις ἀνδραποδιστῆς καὶ οἰκέτης ἀγνώμων, τὸν ἐλεύθερον εἰς τὴν αὐτὴν βιάζεται τῷ προσκεκρουκότι καταγαγεῖν εὐτέ-
 25 λειαν. Καὶ δοκεῖ μὲν τὴν κρίσιν ἀναιρεῖν, ἀναιρεῖ δὲ τὸ εἶναι Θεόν. Τοιοῦτος γὰρ ἀεὶ ὁ διάβολος· μεθοδεῖα πάντα, οὐκ ἐξ εὐθείας προβάλλει, ἵνα φυλαττώμεθα. Εἰ κρίσις οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι δίκαιος ὁ Θεός· κατὰ ἄνθρωπον λέγω· εἰ δίκαιος οὐκ ἔστιν ὁ Θεός, οὐδέ Θεός ἔστιν· εἰ Θεός οὐκ ἔστιν· ἀπλῶς ἅπαντα φέρε-
 30 ται, οὐδὲν ἀρετῆ, οὐδὲν κακία. Ἄλλ' οὐδὲν τούτων λέγει φανερώς. Εἶδες τοῦ σατανικοῦ ἐνθυμήματος τὴν διάνοιαν; πῶς ἐξ ἀνθρώπων ἄλογα βούλεται ποιῆσαι, μᾶλλον δὲ θηρία, μᾶλλον δὲ δαίμονας;

Μὴ τοίνυν πειθώμεθα. Ἔστι γὰρ κρίσις, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε.

σαι· γιατί δὲν πρέπει νὰ ἀστειευώμασθε μὲ αὐτὰ· γιατί δὲν εἶναι πράγματα γιὰ ἀστεῖα, ἀλλ’ ἀστειευόμασθε ἐπικίνδυνα. Ἐὰν ὅμως τὸ πιστεύης πραγματικὰ αὐτὸ καὶ δὲν νομίζης ὅτι ὑπάρχει κάτι ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο πῶς ἰσχυρίζεσαι ὅτι εἶσαι Χριστιανός; γιατί νομίζω δὲν ὑπάρχει κανένας ἄλλος λόγος. Γιατί βαπτίζεσαι; γιατί ἔρχεσαι στὴν ἐκκλησία; μήπως δηλαδὴ ὑποσχόμασθε ἀξιώματα; ὅλη μας ἡ ἐλπίδα στηρίζεται στὰ μέλλοντα. Γιατί λοιπὸν προσἔρχεσαι, ἀφοῦ δὲν πιστεύης στὶς Γραφές; Ἐὰν δὲν πιστεύῃ κανεὶς στὸν Χριστό, δὲν θὰ μπορούσα νὰ εἰπῶ ὅτι αὐτὸς εἶναι Χριστιανός, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ χειρότερος ἀπὸ τοὺς ἐθνικούς. Ὡς πρὸς τί; Ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ, ἐνῶ θεωρεῖς τὸν Χριστὸ ὅτι εἶναι Θεός, δὲν τὸν πιστεύεις σὰν Θεό. Ἐκείνη λοιπὸν ἡ ἀσέβεια ἔρχεται ὡς ἐπακόλουθο, γιατί ἐκεῖνος ποὺ δὲν θεωρεῖ ὅτι εἶναι Θεὸς ὁ Χριστός, κατ’ ἀνάγκη, οὔτε καὶ πιστεύει. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἀσέβεια οὔτε ἐπακόλουθο ἔχει, νὰ ὁμολογῇ δηλαδὴ κάποιος τὸν Θεὸ καὶ νὰ μὴ τὸν θεωρῇ ἀξιόπιστο γι’ αὐτὰ ποὺ εἶπε. Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι λόγια μέθης, τῆς ἀπολαύσεως, τῆς σπατάλης. «Ἄς φᾶμε καὶ ἄς πιοῦμε, γιατί αὔριο πεθαίνομε»¹¹. Ὅχι αὔριο, ἀλλὰ ὅταν λέγετε αὐτὰ, ἤδη ἔχετε πεθάνει.

Εἶπέ μου, δὲν θὰ διαφέρωμε λοιπὸν σὲ τίποτε ἀπὸ τοὺς χοίρους, οὔτε ἀπὸ τοὺς ὄνους; Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑπάρχη κρίσις, οὔτε ἀνταπόδοσις, οὔτε δικαστήριον, γιὰ ποιά αἰτία ἔχομε τιμηθῆ μὲ τέτοιο χάρισμα, δηλαδὴ τὸ λόγο, καὶ ἔχομε τὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία μας; γιατί ἐμεῖς τὰ ἐξουσιάζομε καὶ ἐκεῖνα ἐξουσιάζονται; Πρόσεχε πῶς μὲ κάθε τρόπο ὁ διάβολος βιάζεται νὰ μᾶς πείσῃ νὰ ἀγνοήσωμε τὴ δωρεὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀναμειγνύει τοὺς δοῦλους μὲ τοὺς κυρίους· σὰν κάποιος ἔμπορος δούλων καὶ ὑπηρέτης ἀχάριστος, βιάζεται νὰ ἐξευτελίσῃ τὸν ἐλεύθερο ὅπως ἐκεῖνον ποὺ ἔχει ὑποπέσει σὲ δυσαρέσκεια. Καὶ νομίζει ὅτι καταργεῖ τὴν ὑπαρξὶ τοῦ Θεοῦ. Γιατί τέτοιος εἶναι πάντοτε ὁ διάβολος· προβάλλει τὰ πάντα μὲ δόλο, ὄχι κατ’ εὐθείαν, ὥστε νὰ προφυλασσώμεθα. Ἐὰν δὲν ὑπάρχη κρίσις, δὲν εἶναι δίκαιος ὁ Θεός – ὁμιλῶ σὰν ἄνθρωπος –, ἐὰν δὲν ὑπάρχη Θεός, τὰ πάντα εἶναι ἀπλᾶ λόγια, τίποτε δὲν εἶναι ἢ ἀρετὴ, τίποτε ἢ κακία. Τίποτε ὅμως ἀπὸ αὐτὰ δὲν λέγει φανερά. Εἶδες τὴν σκέψιν τῆς διαβολικῆς ἐπινοήσεως; πῶς ἀπὸ ἀνθρώπους θέλει νὰ δημιουργήσῃ ἄλογα ζῶα, μᾶλλον δὲ θηρία ἢ μᾶλλον δαίμονες;

Ἄς μὴ πειθώμεθα λοιπὸν. Ὑπάρχει πραγματικὰ κρίσις, ἄθλιε

Οἶδα πόθεν ἔρχη ἐπὶ τούτους τοὺς λόγους· πολλὰ σοι ἡμάρτηται,
 προσκέκρουκας, παρρησίαν οὐκ ἔχεις, οἶει τοῖς σοῖς λόγοις
 ἀκολουθεῖν καὶ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν. Τέως μὴ ὀδυνήσω,
 φησί, τὴν ψυχὴν τῇ προσδοκίᾳ τῆς γεέννης· κἂν ἢ γέεννα, πείσω
 5 αὐτὴν ὅτι οὐκ ἔστι· τέως ἐνταῦθα τρυφήσω. Διὰ τί προστιθεῖς
 ἁμαρτήματα ἁμαρτήμασιν; Ἄν ἁμαρτήσας πιστεύσης εἶναι γέεν-
 ναν, ἀπελεύση τῶν ἁμαρτημάτων μόνον τίνων δίκην· ἂν δὲ καὶ
 τοῦτο προσθῆς τὸ ἀσέβημα, καὶ τῆς ἀσεβείας καὶ τοῦ λογισμοῦ
 τούτου δώσεις τὴν ἐσχάτην κόλασιν· καὶ ἡ ἐν βραχεῖ γενομένη
 10 σοι παραμυθία ψυχρὰ ἔσται σοι διηνεκοῦς κολάσεως ὑπόθεσις.
 Ἔστω, ἡμαρτες· τί καὶ τοὺς ἄλλους ἁμαρτάνειν προτρέπεις, λέ-
 γων μὴ εἶναι γέενναν; τί ἠπάτας τοὺς ἀφελεστέρους; τί τὰς
 χεῖρας ἐξέλυες τοῦ λαοῦ; Τό σὸν μέρος, ἅπαντα ἀνατέτραπται·
 οὔτε οἱ σπουδαῖοι σπουδαιότεροι ἔσονται, ἀλλὰ ῥάθυμοι· οὔτε οἱ
 15 κακοὶ ἀπεστήσονται τῆς κακίας. Μὴ γάρ, ἂν ἐτέρους διαφθείρω-
 μεν, συγγνώμην ἔχομεν τῶν ἁμαρτημάτων; Οὐχ ὄρας τὸν διάβο-
 λον πῶς ἐπεχείρησε κατενεγκεῖν τὸν Ἀδὰμ; ἄρα τούτῳ συγ-
 γνώμη γέγονε; Μείζονος μὲν οὖν κολάσεως ἀφορμῇ, ἵνα μὴ
 ὑπὲρ τῶν οἰκείων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων ἁμαρτημάτων
 20 κολάζεται.

Μὴ νομίζωμεν τοίνυν τὸ ἐτέρους καταστρέφειν εἰς τὴν αὐ-
 τὴν ἡμῖν ἀπώλειαν, ἡμερώτερον ἡμῖν τὸ δικαστήριον ἐργάζε-
 σθαι· τοῦτο μὲν οὖν χαλεπώτερον αὐτὸ ποιήσει. Τί ὠθοῦμεν
 ἑαυτούς, καὶ ἀπόλλυμεν; Σατανικὸν τοῦτο ὄλον ἐστίν. Ἄνθρωπε,
 25 ἡμαρτες; φιλάνθρωπου ἔχεις τὸν δεσπότην· παρακάλει, ἰκέτευε,
 δάκρυε, στέναζε καὶ τοὺς ἄλλους φόβει, καὶ ἀξίου μὴ τοῖς αὐτοῖς
 περιπεσεῖν. Εἴ τις, εἶπέ μοι, ἐν οἰκίᾳ δοῦλος ὢν τῶν προσκεκρου-
 κῶτων λέγει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ παῖδα, τέκνον, ἐγὼ προσέκρουσα
 τῷ δεσπότη, σὺ σπούδασον ἀρέσαι, ἵνα μὴ τὰ αὐτὰ πάθης, οὐχ
 30 ἔξει τινὰ συγγνώμην, εἶπέ μοι; οὐκ ἐπικλάσει καὶ κατακάμψει τὸν
 δεσπότην; Ἄν δὲ ταῦτα ἀφείς τὰ ῥήματα, λέγη ἐκεῖνα, οἶον, ὅτι
 τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστω οὐκ ἀποδώσει, ὅτι ἀπλῶς πάντα ἀνακέχυ-
 ται, καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ, ὅτι οὐκ ἔστιν εὐχαριστία ἐν τῷ οἴκῳ

καὶ ταλαίπωρε. Γνωρίζω ἀπὸ ποιὰ αἰτία τὰ λέγεις αὐτά· ἔχεις πολλές ἀμαρτίες, ἔχεις ὑποπέσει σὲ πταίσματα, δὲν ἔχεις παρρησία, νομίζεις ὅτι ἀκολουθεῖ τὰ λόγια σου καὶ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων. Πρῶτα – πρῶτα ἄς μὴ στενοχωρήσω, λέγει, τὴν ψυχὴν μὲ τὴν ἀναμονὴ τῆς κολάσεως· καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχη κόλασις, θὰ πείσω αὐτὴν ὅτι δὲν ὑπάρχει· μέχρι τότε ἐδῶ θὰ ζήσω μὲ ἀπολαύσεις. Γιατί προσθέτεις ἀμαρτίες στὶς ἀμαρτίες σου; Ἐὰν ἀμαρτήσης καὶ πιστεύσης ὅτι ὑπάρχει κόλασις, θὰ ἀπέλθῃς νὰ τιμωρηθῆς μόνο γιὰ τὶς ἀμαρτίες σου, ἂν ὅμως προσθέσης καὶ αὐτὸ τὸ ἀσέβημα, θὰ τιμωρηθῆς πολὺ φοβερὰ καὶ γιὰ τὴν ἀσέβειά σου καὶ γιὰ τὴ σκέψιν σου αὐτῇ, καὶ ἡ σύντομη γιὰ σὲ παρηγοριά, θὰ γίνῃ ἡ ἀφορμὴ τῆς παντοτινῆς τιμωρίας σου. Ἐστω, ἔχεις ἀμαρτήσῃ· γιατί προτρέπεις καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἀμαρτάνουν, λέγοντας ὅτι δὲν ὑπάρχει κόλασις; γιατί ἐξαπατᾷς τοὺς πιὸ ἀφελεῖς; γιατί ἀπελευθερώνεις τὰ χέρια τῶν ἀνθρώπων; Σύμφωνα μὲ τὶς ἀπόψεις σου, τὰ πάντα ἔχουν ἀνατραπῆ· οὔτε οἱ σπουδαῖοι θὰ γίνουν πιὸ σπουδαῖοι, ἀλλὰ ράθυμοι, οὔτε οἱ κακοὶ θὰ ἀποφύγουν τὴν κακία. Μήπως λοιπὸν, ἂν καταστρέψωμε ἄλλους, θὰ ἔχομε συγχώρησιν τῶν ἀμαρτιῶν μας; Δὲν βλέπεις τὸν διάβολο πῶς ἐπροσπάθησε νὰ καταστρέψῃ τὸν Ἀδὰμ; ἄραγε ἔχει δοθῆ συγχώρησις σὲ αὐτόν; Ἐχει γίνῃ πιὸ μεγάλη ἀφορμὴ τιμωρίας, γιὰ νὰ τιμωρῆται ὄχι μόνο γιὰ τὶς δικές του ἀμαρτίες, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς ἀμαρτίες τῶν ἄλλων.

Ἄς μὴ νομίζωμε λοιπὸν ὅτι τὸ νὰ ὀδηγοῦμε τοὺς ἄλλους στὴν ἴδια μὲ μᾶς καταστροφή, καθιστᾷ αὐτὸ πιὸ ἥπιον γιὰ ἐμᾶς τὸ δικαστήριον· αὐτὸ θὰ τὸ κἀνῃ πιὸ φοβερό. Γιατί ὠθοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ τοὺς καταστρέφομε; Αὐτὸ εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου σατανικὴ ἐνέργεια. Ἄνθρωπε, ἔχεις ἀμαρτήσῃ; Ἐχεις τὸν φιλόνητο Κύριον· νὰ παρακαλῆς, νὰ ἱκετεύῃς, νὰ δακρῦζῃς, νὰ στενάζῃς, καὶ νὰ φοβερίζῃς τοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἀξιῶνῃς νὰ μὴ πέσουν στὰ ἴδια ἀμαρτήματα. Ἐὰν κάποιος, εἰπέ μου, ὁ ὁποῖος εἶναι σὲ σπίτι δούλος καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὑπέπεσαν στὴ δυσαρέσκεια τοῦ Κυρίου, λέγη στὸ παιδί του, παιδί μου, ἐγὼ ὑπέπεσα στὴ δυσαρέσκεια τοῦ κυρίου, σὺ προσπάθησε νὰ ἀρέσης, γιὰ νὰ μὴ πάθῃς τὰ ἴδια, εἰπέ μου, δὲν θὰ ἔχῃ κάποια συγγνώμη; δὲν θὰ λυγίσῃ καὶ δὲν θὰ κάμψῃ τὸν κύριον; Ἄν ὅμως ἀφήσῃ αὐτὰ τὰ λόγια καὶ λέγη ἐκεῖνα, ὅπως, ὅτι δὲν θὰ ἀποδώσῃ στὸν καθένα αὐτὸ ποὺ τοῦ ἀξίζει, ὅτι ἀπλῶς τὰ πάντα ἀνακατεύει, καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά, ὅτι δὲν ὑπάρχει εὐχάριστο πρᾶγμα στὸ σπίτι αὐτό, ποιὰ γνώμη νομίζεις ὅτι θὰ ἔχῃ ὁ κύριος γι’

τούτω, τίνα νομίζεις τὸν δεσπότην νοῦν ἔχειν περὶ αὐτοῦ; ἄρα οὐχὶ τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων μείζονα δῶσει δίκην; Εἰκότως· ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸ πάθος ἀπολογήσεται, εἰ καὶ ἀσθενῶς, ἐνταῦθα δὲ οὐδεὶς. Εἰ μηδένα τοίνυν ἕτερον, τὸν γοῦν πλούσιον μίμησαι
5 τὸν ἐν τῇ γεέννῃ, τὸν λέγοντα, «Πάτερ Ἀβραάμ, πέμψον ἐπὶ τοὺς συγγενεῖς μου, ἵνα μὴ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον», ἐπειδὴ αὐτὸς ἀπελθεῖν οὐκ ἠδύνατο, ὥστε μὴ τοῖς αὐτοῖς ἐκείνους περιπεσεῖν. Ἀποστῶμεν τῶν ῥημάτων τούτων τῶν σατανικῶν.

10 7. Τί οὖν, ὅταν Ἕλληνες ἡμᾶς ἐρωτῶσι, φησίν; οὐκ ἐκείνους βούλει θεραπεῦσαι; Ἄλλ' εἰς ἀπορίαν ἐμβαλὼν τὸν Χριστιανὸν προσχῆματι τοῦ τὸν Ἕλληνα θεραπεύειν, κυρῶσαι βούλει τὸ δόγμα τὸ σατανικόν. Ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς μόνη τῇ ψυχῇ διαλεγόμενος ὑπὲρ τούτων οὐ πείθεις, ἐτέρους θέλεις παράγειν μάρτυ-
15 ρας. Εἰ δὲ Ἕλληني χρῆ διαλέγεσθαι, οὐκ ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ τῆς διαλέξεως, ἀλλ' εἰ Θεὸς ὁ Χριστός, καὶ Θεοῦ παῖς, εἰ δαίμονες οἱ παρ' ἐκείνοις θεοί. Ἐὰν ταῦτα κατασκευασθῇ, πάντα τὰ ἄλλα ἔπεται· πρὶν δὲ τὴν ἀρχὴν θέσθαι, μάταιον περὶ τῆς τελευτῆς διαλέγεσθαι· πρὶν ἢ τὰ πρῶτα στοιχεῖα μαθεῖν, περιττὸν καὶ ἀνό-
20 νητον περὶ τὸ τέλος ἔρχεσθαι. Ἀπιστεῖ ὁ Ἕλλην τῇ κρίσει, καὶ αὐτὸς τὸ αὐτό σοι πάσχει· ἐπεὶ ἔχει καὶ αὐτὸς πολλοὺς ὑπὲρ τούτων φιλοσοφήσαντας, εἰ καὶ τὸ σῶμα ἀποσχίσαντες τῆς ψυχῆς τοῦτο εἶπον· ἀλλ' ὁμως δικαστήριον ἐκάθισαν. Καὶ τοσαύτη ἐστὶ τοῦ πράγματος ἡ περιφάνεια, ὡς μηδένα σχεδὸν ἀγνοῆσαι
25 τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ποιητάς, καὶ πάντας συμφωνῆσαι ἑαυτοῖς καὶ περὶ δικαστηρίου καὶ περὶ κρίσεως. Ὡστε κάκεῖνος τοῖς οἰκείοις οὐκ ἀπιστεῖ πρώτοις, καὶ Ἰουδαῖος οὐκ ἀμφισβητεῖ περὶ τούτων, καὶ πᾶς ἄνθρωπος.

Τί τοίνυν ἀπατῶμεν ἑαυτοὺς; Ἴδου ταῦτα λέγεις πρὸς ἐμέ· τί
30 πρὸς τὸν Θεὸν ἐρεῖς τὸν πλάσαντα καταμόνας τὰς καρδίας ἡμῶν; τὸν εἰδότα τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ πάντα; τὸν ζῶντα καὶ ἐνεργοῦντα καὶ τομώτερον ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον; Εἶπε γάρ μοι μετὰ ἀληθείας· σὺ οὐ καταγινώσκεις σαυτοῦ; Καὶ πῶς ἂν ἀπὸ ταῦτομάτου τοσαύτη σοφία γέγονεν, ὥστε αὐτὸν τὸν ἀμαρτά-
35 νοντα καταγινώσκειν ἑαυτοῦ; τοῦτο γὰρ μεγάλης σοφίας ἐστὶ. Σὺ σαυτοῦ καταγινώσκεις· ὁ δὲ τοιαύτην σοὶ διδοὺς διάνοιαν

αυτόν; ἄραγε δὲν θὰ τιμωρηθῆ περισσότερο γιὰ τὰ ἰδικά του σφάλματα; Εἶναι φυσικό· γιατί ἐκεῖ θὰ ἀπολογηθῆ τὸ πάθος, ἂν καὶ ἀσθενῶς, ἐδῶ ὅμως καθόλου. Δὲν μιμεῖσαι λοιπὸν κανένα ἄλλον, παρὰ τὸν πλούσιο, ὁ ὁποῖος εὐρισκόμενος στὴν κόλασι λέγει, «Πατέρα Ἀβραάμ, στείλε αὐτὸν στοὺς συγγενεῖς μου, γιὰ νὰ μὴ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ στὸν τόπο αὐτό»¹², ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἀπέλθῃ, ὥστε νὰ μὴ πέσουν καὶ ἐκεῖνοι στὰ ἴδια ἀμαρτήματα. Ἄς ἀποφύγωμε τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ σατανᾶ.

7. Τί λοιπὸν, ὅταν μᾶς ἐρωτοῦν οἱ εἰδωλολάτρες, λέγει; δὲν θέλεις νὰ τοὺς θεραπεύσης ἐκείνους; Ἄλλὰ βάζοντας σὲ ἀπορία τὸν Χριστιανὸ μὲ τὸ πρόσχημα τῆς θεραπείας τοῦ εἰδωλολάτρου, θέλεις νὰ ἐπικυρώσης τὴ γνώμη τοῦ σατανᾶ. Ἐπειδὴ λοιπὸν συνομιλῶντας μόνος σου γι' αὐτοὺς δὲν πείθεις, θέλεις νὰ κάνῃς ἄλλους μάρτυρας. Ἄν ὅμως χρειασθῆ νὰ συνομιλήσης μὲ εἰδωλολάτρη, δὲν πρέπει νὰ ἀρχίζῃ ἀπὸ ἐδῶ ἢ συνομιλία, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός, εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι δαίμονες εἶναι οἱ θεοὶ ποὺ πιστεύουν ἐκεῖνοι. Ἐὰν ἀποδειχθοῦν αὐτά, ὅλα τὰ ἄλλα ἀκολουθοῦν· προτοῦ νὰ τεθῆ ἡ ἀρχή, εἶναι μάταιο νὰ συζητοῦμε γιὰ τὸ τέλος· προτοῦ νὰ μάθωμε τὰ πρῶτα στοιχεῖα εἶναι περιττὸ καὶ ἀνώφελο νὰ ἐρχώμασθε στὸ τέλος. Δὲν πιστεύει ὁ εἰδωλολάτρης στὴν κρίσι καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιο μὲ σὲ πάσχει, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἔχει πολλοὺς φιλοσόφους ποὺ μίλησαν γι' αὐτά, ἂν καὶ εἶπαν αὐτά, ἀποχωρίσαντες τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴ· ἀλλ' ὅμως καταδικάσθηκαν. Καὶ εἶναι τόσο φανερὸ τὸ πρᾶγμα, ὥστε κανεὶς σχεδὸν νὰ μὴ ἀγνοῆσῃ αὐτό, ἀλλὰ καὶ οἱ ποιητὲς καὶ ὅλοι νὰ συμφωνήσουν μεταξὺ τους καὶ περὶ τοῦ δικαστηρίου καὶ περὶ τῆς κρίσεως. Ὡστε καὶ ἐκεῖνος δὲν ἀπιστεῖ στὰ ἰδικά του πρῶτα διδάγματα, καὶ ὁ Ἰουδαῖος δὲν ἔχει διαφωνίες γι' αὐτά, καθὼς καὶ κάθε ἄνθρωπος.

Γιατί λοιπὸν ἐξαπατοῦμε τὸν ἑαυτό μας; Νᾶ, τὰ λέγεις αὐτά πρὸς ἑμένα· τί θὰ εἶπῃς πρὸς τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ἔπλασε χωριστὰ τίς ψυχές μας; ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰ πάντα ποὺ ἔχομε στὴ σκέψι μας; ὁ ὁποῖος εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστικὸς καὶ κοπτερώτερος ἀπὸ κάθε δίκωπο μαχαίρι¹³; Εἶπέ μου λοιπὸν ἀληθινά· ἐσὺ δὲ κατηγορεῖς τὸν ἑαυτό σου; Καὶ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ δημιουργηθῆ τυχαῖα τόση σοφία, ὥστε ὁ ἴδιος ὁ ἀμαρτωλὸς νὰ κατηγορῆ τὸν ἑαυτό του; γιατί αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις μεγάλης σοφίας. Ἐσὺ κατηγορεῖς τὸν ἑαυτό σου καὶ ἐκεῖνος ποὺ σοῦ ἔδωσε τέτοια διάνοια θὰ ἀφήσῃ τὰ πάντα νὰ φέρωνται τυχαῖα; Εἶναι λοιπὸν γενικὸς κανόνας αὐτὸς καὶ ὅρος.

πάντα ἀπλῶς ἀφήσει φέρεσθαι; Κανὼν οὖν οὗτος ἔσται καθολικός, καὶ ὄρος· οὐδεὶς τῶν ἐν ἀρετῇ ζώντων διαπιστεῖ τῷ τῆς κρίσεως λόγῳ, κἂν Ἕλληνας ἢ, κἂν αἰρετικός· οὐδεὶς τῶν ἐν κακίᾳ ἀναστρεφόμενων πολλῇ, πλὴν ὀλίγων, παραδέχεται τὸν τῆς 5 ἀναστάσεως λόγον. Καὶ τοῦτο φησὶν ὁ ψαλμωδός· «Ἄνταναιρεῖται τὰ κρίματά σου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ». Διὰ τί; «Ὅτι βεβηλοῦνται αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ». «Φάγωμεν» γάρ, φησί, «καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν».

Ὅρᾳς ὅτι ταπεινῶν ἔστι ταῦτα λέγειν; Ἄπὸ τοῦ τρώγειν καὶ 10 πίνειν ταῦτα τὰ ῥήματά ἐστι τὰ ἀνατρεπτικὰ τῆς ἀναστάσεως. Οὐ φέρει γάρ, οὐ φέρει τὸ ἀπὸ τοῦ συνειδότος κριτήριον ἢ ψυχὴ· καὶ ταῦτόν γίνεται, οἷον ὁ ἀνδροφόνος πρότερον ὑποθεὶς ἑαυτῷ ὅτι οὐχ ἀλώσεται, οὕτω φονεύει· ἐπεὶ, τοῦ συνειδότος αὐτὸν κρίνοντος, οὐκ ἂν ταχέως ἦλθεν ἐπὶ τὸ τόλμημα. Καὶ οἶδεν οὖν, καὶ 15 ἀγνοεῖν προσποιεῖται, ἵνα μὴ βασανίζηται τῷ συνειδότι καὶ τῷ φόβῳ· ἢ γὰρ ἂν ἀσθενέστερος γέγονε πρὸς τὴν τόλμαν. Οὕτω δὲ καὶ οἱ ἁμαρτάνοντες, καὶ καθ' ἑκάστην ἐν τοῖς αὐτοῖς κακοῖς κυλινδούμενοι, οὐ θέλουσιν εἰδέναι, καίτοι τοῦ συνειδότος αὐτῶν ἐπιλαμβανομένου. Ἄλλὰ μὴ ἐκείνοις προσέχωμεν· ἔσται 20 γάρ, ἔσται πάντως κρίσις καὶ ἀνάστασις, καὶ οὐκ ἀφήσει εἰκῆ τοσαῦτα ἔργα ὁ Θεός. Διό, παρακαλῶ, τῆς κακίας ἀποσχόμενοι, τῆς ἀρετῆς ἐχώμεθα, ἵνα τὸν ἀληθῆ λόγον παραδεξώμεθα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Καίτοι τί εὐκολώτερον, τὸν περὶ ἀναστάσεως δέξασθαι λό- 25 γον, ἢ τὸν περὶ εἰμαρμένης; Ἐκεῖνος ἀδικίας γέμει, ἐκεῖνος ἀλογίας, ἐκεῖνος ὠμότητος, ἐκεῖνος ἀπανθρωπίας· οὗτος δικαιοσύνης, τοῦ κατ' ἀξίαν ἀπονεμητικός· καὶ ὅμως αὐτὸν οὐ παραδέχονται. Τὸ δὲ αἴτιον ἢ ἀργία· ἐπεὶ οὐδεὶς νοῦν ἔχων, ἐκεῖνον δέχεται. Καὶ γὰρ καὶ ἐν Ἑλλησιν οἱ τὴν ἡδονὴν ὀριζόμενοι τέλος 30 εἶναι, φασίν, ἐκεῖνοι αὐτὸν ἐδέξαντο· οἱ δὲ τὴν ἀρετὴν ἀγαπήσαντες, οὐκέτι, ἀλλ' ἐξέβαλον ὡς ἄλογον. Εἰ δὲ ἐν Ἑλλησι τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγῳ οὕτω. Θεὰ δὲ μοι πῶς δύο ἐναντία κατεσκεύασεν ὁ διάβολος· ἵνα γὰρ ἀμελῶμεν ἀρετῆς, καὶ ἵνα θεραπεύωμεν δαίμονας, τὴν ἀνάγκην εἰς-

Κανέννας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ζοῦν ἐνάρετα δὲν δυσπιστεῖ πρὸς τὴ διδασκαλία τῆς κρίσεως, εἴτε εἶναι εἰδωλολάτρης, εἴτε εἶναι αἰρετικὸς· κανέννας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ συμπεριφέρονται μὲ πολλὴ κακία, ἐκτὸς ἀπὸ λίγους, δὲν παραδέχεται τὴν ἀλήθεια τῆς ἀναστάσεως. Καὶ αὐτὸ τὸ λέγει ὁ ψαλμωδός· «Καταφρονεῖ τις ἐντολές σου ἀπὸ ἐμπρός του»¹⁴. Γιατί; «Γιατὶ ὅλοι οἱ δρόμοι του εἶναι πάντοτε μολυσμένοι». «Ἄς φᾶμε καὶ ἄς πιοῦμε», λέγει, «γιατὶ αὔριο πεθαίνομε».

Βλέπεις ὅτι τὰ λόγια αὐτὰ τὰ λέγουν ἄνθρωποι ἀσήμαντοι; Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φαγητὸ καὶ τὸ ποτὸ προέρχονται τὰ λόγια αὐτά, τὰ ὁποῖα δὲν παραδέχονται τὴν ἀνάστασι. Γιατὶ δὲν ἀντέχει, πραγματικὰ δὲν ἀντέχει ἡ ψυχὴ τὸν ἔλεγχο τῆς συνειδήσεως, καὶ γίνεται τὸ ἴδιο, ὅπως ὁ δολοφόνος, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ κἀνὴ μόνος του προηγουμένως τὴ σκέψι ὅτι δὲν θὰ συλληφθῆ, προχωρεῖ μετὰ στὸ φόνο, γιατί, ἐὰν τὸν ἤλεγχε ἡ συνείδησις, δὲν θὰ ἐτολμοῦσε νὰ κἀνὴ ἀμέσως τὸ φόνο. Καὶ τὸ γνωρίζει λοιπὸν, καὶ προσποιεῖται ὅτι δὲν τὸ γνωρίζει, γιὰ νὰ μὴ βασανίζεται ἀπὸ τὴ συνείδησι καὶ τὸ φόβο, γιατί πράγματι θὰ ἐγένετο πιὸ ἀνίσχυρος γιὰ τὸ φόνο. Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀμαρτάνουν, καὶ ἐνῶ κυλῖονται καθημερινὰ στὰ ἴδια κακά, δὲν θέλουν νὰ τὸ γνωρίζουν, ἂν καὶ ἡ συνείδησις τους ἀντιτίθεται. Ἄς μὴ προσέχωμε ὅμως ἐκείνους, γιατί θὰ ὑπάρξη, πράγματι θὰ ὑπάρξη κρίσις καὶ ἀνάστασις καὶ δὲν θὰ ἀφήσῃ στὴν τύχη τόσα ἔργα ὁ Θεός. Γι' αὐτό, σᾶς παρακαλῶ, ἀφοῦ ἀποφύγωμε τὴν κακία, ἄς ἐπιδιώκωμε τὴν ἀρετὴ, γιὰ νὰ παραδεχθοῦμε τὴν ἀληθινὴ διδασκαλία μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἄν καὶ τί εἶναι εὐκολώτερο, νὰ δεχθοῦμε τὴ διδασκαλία γιὰ τὴν ἀνάστασι ἢ γιὰ τὴν εἰμαρμένη; Ἐκείνη ἡ διδασκαλία εἶναι γεμάτη ἀδικία, παραλογία, σκληρότητα, ἀπανθρωπία, αὐτὴ δὲ γεμάτη δικαιοσύνη καὶ ἀπονέμει ὅ,τι ἀξίζει στὸν καθένα, καὶ ὅμως δὲν τὴν παραδέχονται αὐτὴν. Ἡ αἰτία εἶναι ἡ φυγοπονία, ἀφοῦ κανεὶς μὲ νοῦ δὲν παραδέχεται ἐκείνην. Γιατὶ πράγματι καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, ποὺ διδάσκουν ὅτι ἡ ἡδονὴ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς, ἰσχυρίζονται, ὅτι ἐδέχθησαν αὐτὴν ἀπὸ ἄλλους, ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ ἀγάπησαν τὴν ἀρετὴ, ὄχι, ἀλλὰ τὴν ἀπεμάκρυναν σὰν κάτι παράλογο. Ἐὰν ὅμως συμβαίη αὐτὸ στοὺς ἐθνικούς, πολὺ περισσότερο θὰ συμβαίη ἔτσι καὶ στὴ διδασκαλία περὶ τῆς ἀναστάσεως. Καὶ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, πῶς ὁ διάβολος ἔκαμε δύο ἀντίθετα πράγματα· γιὰ νὰ ἀδιαφοροῦμε δηλαδὴ γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ ὑπηρετοῦμε τοὺς δαίμονες, ἐπινόησε τὴν ἀνάγκη καὶ μὲ τὸ καθένα χωρι-

ήγαγεν, καὶ δι' ἑκατέρων ἀμφοτέρα ἔπεισε. Τίνα οὖν δυνήσεται λόγον δοῦναι ὁ διαπιστῶν πράγματι οὕτω θαυμαστῶ, καὶ τοῖς ἐκεῖνα ληροῦσι πειθόμενος;

Μὴ τοίνυν μηδὲ αὕτη σε ἡ παραμυθία τρεφέτω, ὡς τεύξη
5 συγγνώμης, ἀλλὰ συστρέψαντες ἑαυτοὺς, διεγείρωμεν πρὸς ἀρετὴν, καὶ ζήσωμεν ἀληθῶς τῷ Θεῷ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

στά ἔπεισε καὶ τὰ δύο. Ποιὰ λοιπὸν ἀπολογία θὰ μπορέση νὰ δώση ἐκεῖνος ποὺ δυσπιστεῖ πραγματικὰ στὴν τόσο θαυμαστὴ διδασκαλία, καὶ ποὺ πείθεται σὲ αὐτοὺς ποὺ λένε τέτοιες ἀνοησίες;

Ἄς μὴ σὲ τρέφη λοιπὸν οὔτε αὐτὴ ἡ ἐλπίδα ὅτι θὰ τύχης συγγνώμης, ἀλλὰ ἀφοῦ συνέλθωμε, ἄς προτρέπωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ ἄς ζήσωμε ὅπως ἀληθινὰ θέλει ὁ Θεός, μετὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μετὸν ὅποιο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ΄

(Κολ. 1,15 – 20)

- 5 "Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως. Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε. Καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας».
- 10 1. Τήμερον ἀποδοῦναι ἀναγκαῖον τὸ ὄφλημα, ὅπερ χθὲς ἀνεβαλόμην, ὥστε ἀκμαζούσαις ὑμῶν προσβαλεῖν ταῖς διανοίαις. Περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ ἀξίας διαλεγόμενος ὁ Παῦλος ταῦτά φησιν, ὡσπερ καὶ ἀπεδείξαμεν· «Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου». Τίνος οὖν βούλει εἰκόνα εἶναι; τοῦ Θεοῦ; Οὐκοῦν
- 15 ἀπαράλλακτος οὔπερ ἂν θῆς. Εἰ μὲν γὰρ ὡς ἀνθρώπου εἰκὼν, εἶπέ, καὶ λοιπὸν ὡς μαινομένου ἀποστήσομαι· εἰ δὲ ὡς Θεὸς καὶ Θεοῦ Υἱός, Θεοῦ εἰκὼν, τὸ ἀπαράλλακτον δείκνυσι. Διὰ τί μηδαμοῦ μήτε εἰκὼν, μήτε Υἱός, ἄγγελος κέκληται, ἀλλ' ἄνθρωπος ἀμφοτέρα; διὰ τί; Ὅτι ἐκεῖ μὲν τὸ τῆς φύσεως ἀνηγμένον ταχέως
- 20 ἂν τοὺς πολλοὺς εἰς ταύτην τὴν ἀσέβειαν ἐνέβαλεν· ἐνταῦθα δὲ τὸ εὐτελές καὶ ταπεινὸν ἐγγυᾶται τὴν ἀσφάλειαν, καὶ οὐδὲ βουλομένους ἀφήσιν ὑποπεῦσαί τι τοιοῦτον, καὶ καταγαγεῖν τὸν λόγον κάτω. Διὰ τοῦτο ἐνθα μὲν ἦν πολλὴ ταπεινότης, θαρρούντως ἡ Γραφὴ τίθησι τὴν τιμὴν· ἐνθα δὲ μείζων ἡ φύσις, οὐκέτι.
- 25 Ἡ τοῦ ἀοράτου εἰκὼν, καὶ αὐτὴ ἀόρατος, καὶ ὁμοίως ἀόρατος, ἐπεὶ οὐδ' ἂν εἰκὼν εἶη. Τὴν γὰρ εἰκόνα, καθὸ ἐστὶν εἰκὼν, καὶ παρ' ἡμῖν ἀπαράλλακτον δεῖ εἶναι, οἷον τῶν χαρακτήρων καὶ τῆς ὁμοιώσεως. Ἄλλ' ἐνταῦθα μὲν οὐδαμῶς τοῦτο δυνατόν· τέχνη

ΟΜΙΛΙΑ Γ΄

(Κολ. 1, 15 – 20)

«Αὐτὸς εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως. Διότι δι’ αὐτοῦ ἐδημιουργήθηκαν τὰ πάντα, ὅσα ὑπάρχουν στοὺς οὐρανοὺς καὶ ὅσα εἶναι ἐπάνω στῆ γῆ, τὰ ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε εἶναι οἱ θρόνοι, εἴτε οἱ κυριότητες, εἴτε οἱ ἀρχεῖς, εἴτε οἱ ἐξουσίες, τὰ πάντα δι’ αὐτοῦ καὶ γι’ αὐτὸν ἔχουν δημιουργηθῆ. Καὶ αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα, καὶ ὅλα ἀπὸ αὐτὸν συγκρατοῦνται. Καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας».

1. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποδώσω σήμερα τὸ χρέος, ποὺ ἀνέβαλα χθές, ὥστε νὰ ἀπευθυνθῶ στὴν καθαρὴ διάνοιά σας. Ὅμιλώντας περὶ τῆς ἀξίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ὁ Παῦλος λέγει αὐτά, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἀπεδείξαμε· «Ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου». Τίνος λοιπὸν θέλεις νὰ εἶναι εἰκόνα; τοῦ Θεοῦ; Μάλιστα εἶναι ἀπαράλλακτος, ὅπου ἀκριβῶς θὰ τὴν τοποθετήσης. Διότι ἂν εἶναι σὰν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, εἶπέ, καὶ στὴ συνέχεια θὰ ἀπομακρυνθῶ ὡσὰν ἀνθρώπου ποὺ καταλαμβάνεται ἀπὸ μανία· ἂν ὅμως, σὰν Θεὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, καὶ φανερῶνει τὴν ὁμοιότητα. Γιατὶ πουθενὰ δὲν ἔχει ὀνομασθῆ ὁ ἄγγελος οὔτε εἰκόνα, οὔτε υἱὸς, ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ δύο; γιατί; Διότι στὴν περίπτωσι τῶν ἀγγέλων ἡ ἐξύψωσις τῆς φύσεως γρήγορα θὰ ὠθοῦσε τοὺς πολλοὺς στὴν ἀσέβεια αὐτὴν, ἐνῶ στὴν περίπτωσι τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀπλότητα καὶ ἡ ταπεινότητα ἐγγυῶνται τὴν ἀσφάλεια, καὶ οὔτε ἀφήνει, καὶ ὅταν ἀκόμη θέλουν, νὰ ὑποψιασθοῦν κάτι τέτοιο καὶ νὰ κατεβάσουν τὸ λόγο κάτω. Γι’ αὐτὸ ὅπου ὑπῆρχε μεγάλη ταπεινότητα, ἄφοβα ἡ Γραφὴ θέτει τὴν τιμῆ, ὅπου ὅμως ἀνωτέρα φύσις, δὲν τὴν θέτει πλέον.

Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀοράτου εἶναι καὶ αὐτὴ ἀόρατος, καὶ ὁμοίως ἀόρατος, ἐπειδὴ διαφορετικὰ οὔτε καὶ εἰκόνα θὰ ἦταν. Γιατὶ ἡ εἰκόνα, ἀφοῦ εἶναι εἰκόνα, πρέπει καὶ σὲ μᾶς νὰ εἶναι ἀκριβῶς ἴδια, δηλαδὴ στὰ χαρακτηριστικὰ καὶ στὴν ὁμοιότητα. Ἄλλὰ ἐδῶ δὲν

γάρ ἐστὶν ἀνθρωπίνη ἢ πολλαχοῦ διαπίπτουσα, μᾶλλον δὲ πανταχοῦ, ἐὰν μετὰ ἀκριβείας ζητῆς· ἐνθα δὲ ὁ Θεός, οὐδαμοῦ σφάλλεται, οὐδὲ διὰπτωσίς τις γίνεται. Εἰ δὲ κτίσμα, πῶς εἰκῶν τοῦ κτίσαντος; οὐδὲ γὰρ ἵππος ἀνθρώπου εἰκῶν. Εἰ μὴ τὸ ἀπα-
5 ράλλακτον τοῦ ἀοράτου δηλοῖ ἢ εἰκῶν, τί κωλύει καὶ ἀγγέλους εἰκόνα εἶναι; καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἀόρατοι, ἀλλ' οὐχ ἑαυτοῖς. Ἄλλὰ ψυχὴ ἀόρατος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀόρατος, ἀπλῶς διὰ τοῦτο εἰκῶν; καὶ μὴ οὕτως, ὡσπερ αὐτὸς καὶ ἄγγελοι εἰκόνες;

2. «Πρωτότοκος πάσης κτίσεως». Τί οὖν, φησίν; ἰδοῦ ἔκτι-
10 σται. Πόθεν, εἶπέ μοι; Ἐπειδὴ, «πρωτότοκος», εἶπε. Καὶ μὴν οὐ, πρωτόκτιστος, εἶπεν, ἀλλὰ, «πρωτότοκος». Ἐπειτα πολλὰ εἰκὸς αὐτὸν λέγεσθαι· καὶ γὰρ ἀδελφὸν αὐτὸν δεῖ λέγειν κατὰ πάντα, καὶ τὴν δημιουργίαν ἀφαιρεῖν, καὶ μήτε ἀξιῶματι, μήτε ἄλλῳ τινὶ προέχειν. Τὸ γὰρ, πρωτότοκος, οὐχὶ ἀξίας ἢ τιμῆς, οὐδὲ ἄλλου
15 οὐδενός, ἀλλὰ χρόνου μόνον. Τί σημαίνει ὁ πρωτότοκος; Τὸ ἔκτισται, φησί. Καλῶς. Ἐὰν οὖν τοῦτο ἦ, καὶ ἀδελφὰ ἔχει. Ἄλλως δὲ ὁ πρωτότοκος ὁμοουσίος ἐστὶν ὧν ἐστὶ πρωτότοκος. Οὐκοῦν πάντων ἐστὶ ὁ Υἱὸς πρωτότοκος· πάσης γὰρ εἶπε κτίσεως· οὐκοῦν καὶ λίθων, καὶ ἑμοῦ πρωτότοκός ἐστὶν ὁ Θεὸς Λόγος. Ἄλ-
20 λως δέ, εἶπέ μοι, «Πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν», τί δηλοῖ; Οὐχ ὅτι πρῶτος ἀνέστη· οὐ γὰρ εἶπε, νεκρῶν, ἀλλὰ «πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν»· καὶ οὐκ εἶπεν ὅτι ἀπέθανε πρῶτος, ἀλλ' ὅτι πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνέστη. Ὡστε οὐδὲν ἕτερον δηλοῖ, ἢ τοῦτο, ὅτι τῆς ἀναστάσεως ἀπαρχὴ γέγονεν. Οὐκοῦν οὐδὲ ἐνταῦθα.

25 Εἶτα λοιπὸν ἐμβαίνει εἰς τὸ δόγμα αὐτό. Ἴνα γὰρ μὴ νομίσωσι νεώτερον αὐτὸν εἶναι, διὰ τὸ πάλαι μὲν δι' ἀγγέλων προσάγεσθαι, νῦν δὲ δι' αὐτοῦ, δείκνυσι πρῶτον, ὅτι οὐδὲν ἴσχυσαν ἐκεῖνοι· οὐ γὰρ ἂν ἀπὸ σκοτόους οὔτος ἤγαγε· δεύτερον, ὅτι καὶ πρὸ αὐτῶν ἐστὶ. Καὶ σημεῖον ποιεῖται τοῦ πρὸ αὐτῶν εἶναι, τὸ δι'

εἶναι καθόλου δυνατό αὐτό, γιατί εἶναι τέχνη τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία σέ πολλά ἀποτυγχάνει, ἢ καλύτερα παντοῦ, ἐάν ἐπιθυμῆς μεγάλη ἀκρίβεια. Ὅπου ὅμως εἶναι ὁ Θεός, πουθενά δὲν σφάλλει, οὔτε παρατηρεῖται κάποια ἀποτυχία. Ἐάν ὅμως εἶναι δημιουργήμα, πῶς εἶναι εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ; γιατί οὔτε ὁ ἵππος εἶναι εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐάν δὲν φανερώνη τὴν ἀκριβῆ ὁμοιότητα τοῦ ἀοράτου ἢ εἰκόνα, τί ἐμποδίζει καὶ τοὺς ἀγγέλους νὰ εἶναι εἰκόνα; γιατί καὶ αὐτοὶ εἶναι ἀόρατοι, ἀλλὰ ὄχι μεταξύ τους. Ἀλλὰ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀόρατος· ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀόρατος, ἀπλῶς γι' αὐτὸ εἶναι εἰκόνα; καὶ ἐάν δὲν εἶναι ἔτσι, εἶναι καὶ οἱ ἄγγελοι ὅπως ἀκριβῶς αὐτὸς εἰκόνες;

2. «Πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως». Τί λοιπόν, ἰσχυρίζονται οἱ αἵρετικοί; Νά, ἔχει δημιουργηθῆ. Ἀπὸ ποῦ τὸ συμπεραίνεις αὐτό, εἶπέ μου. Ἐπειδὴ εἶπε, «πρωτότοκος». Ἀλλ' ὅμως δὲν εἶπε, πρωτόκτιστος, ἀλλὰ «πρωτότοκος». Ἐπειτα εἶναι φυσικὸ νὰ λέγεται αὐτὸς πολλά, γιατί καὶ ἀδελφὸ πρέπει νὰ λέγωμε αὐτὸν ὡς πρὸς ὅλα, καὶ νὰ τοῦ ἀφαιροῦμε τὴ δημιουργία, καὶ οὔτε ὡς πρὸς τὸ ἀξίωμα, οὔτε ὡς πρὸς κάτι ἄλλο νὰ ὑπερέχη. Διότι τό, πρωτότοκος, δὲν λέγεται ἐξ αἰτίας τῆς ἀξίας ἢ τῆς τιμῆς, οὔτε τίποτε ἄλλου, ἀλλὰ μόνο ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου. Τί σημαίνει πρωτότοκος; Τὸ ὅτι ἔχει κτισθῆ πρῶτος, λέγει. Καλῶς. Ἐάν λοιπόν εἶναι αὐτό, ἔχει καὶ ἀδελφία. Ἄλλωστε δὲ ὁ πρωτότοκος εἶναι ὁμοούσιος ἐκείνων πού εἶναι πρωτότοκος. Ἐπομένως ὅλων θὰ εἶναι ὁ Υἱὸς πρωτότοκος, γιατί εἶπε ὅλης τῆς κτίσεως· συνεπῶς ὁ Θεὸς Λόγος εἶναι πρωτότοκος καὶ τῶν λίθων καὶ ἐμοῦ. Ἐξ ἄλλου ὅμως, εἶπέ μου, «Πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκρούς», τί σημαίνει; Δὲν σημαίνει ὅτι ἀνεστήθηκε πρῶτος· γιατί δὲν εἶπε, πρωτότοκος τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ «πρωτότοκος ἀπὸ τοὺς νεκρούς». Καὶ δὲν εἶπε ὅτι ἐπέθανε πρῶτος, ἀλλὰ ὅτι ἀνεστήθηκε πρῶτος ἀπὸ τοὺς νεκρούς. Συνεπῶς δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ἔχει γίνει ἡ ἀρχὴ τῆς ἀναστάσεως. Ὡστε οὔτε ἐδῶ σημαίνει ὅτι ἔχει δημιουργηθῆ πρῶτος.

Στὴ συνέχεια εἰσέρχεται στὸ δόγμα αὐτό. Γιά νὰ μὴ νομίσουν λοιπόν ὅτι αὐτὸς εἶναι νεώτερος, ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι κάποτε τὸν ὠδηγοῦσαν οἱ ἄγγελοι καὶ τώρα αὐτός, ἀποδεικνύει πρῶτα, ὅτι δὲν κατώρθωσαν τίποτε ἐκεῖνοι, γιατί δὲν θὰ τοὺς ὠδηγοῦσε αὐτὸς ἀπὸ τὸ σκοτάδι· δεύτερο, ὅτι ὑπῆρχε καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτούς. Καὶ φέρει ἀπόδειξι τοῦ ὅτι ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ αὐτούς, τὸ ὅτι οἱ ἄγγελοι ἔχουν δι' αὐτοῦ δημιουργηθῆ. «Διότι δι' αὐτοῦ», λέγει, ἐδημιουργήθησαν οἱ ἄγγελοι.

αὐτοὺς ἐκτίσθαι· «Ὅτι ἐν αὐτῷ», φησίν, «ἐκτίσθη τὰ πάντα». Τί λέγουσιν ἐνταῦθα οἱ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως; «Τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» ὅπερ ἀμφισβητούμενον ἦν, πρῶτον τέθεικε· «καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Εἰτά φησι, «τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα»· ἀόρατα, οἷον 5 ψυχὴ, καὶ ὅσα ἐν οὐρανῷ γέγονεν· ὄρατά, οἷον ἄνθρωποι, ἥλιος, πόλος. «Εἶτε θρόνοι». Καὶ τὸ μὲν ὁμολογούμενον ἀφήσιν, τὸ δὲ ἀμφιβαλλόμενον τίθησιν. Τό, εἶτε καὶ εἶτε, τοῦ παντὸς περιληπτικόν ἐστίν· ἀλλὰ ἀπὸ τῶν μειζόνων καὶ τὰ ἐλάττω δεικνύντος ἐστί. Τὸ δὲ Πνεῦμα οὐ μετὰ τῶν ἐξουσιῶν.

10 «Τὰ πάντα», φησί, «δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται». Ἴδου τό, «ἐν αὐτῷ», δι' αὐτοῦ ἐστίν. Εἰπὼν γάρ, ὅτι «ἐν αὐτῷ», ἐπήγαγε, «δι' αὐτοῦ». Τὸ δὲ «εἰς αὐτόν», τί ἐστι; Τουτέστιν, εἰς αὐτὸν κρέματα ἢ πάντων ὑπόστασις. Οὐ μόνον αὐτὸς αὐτὰ συγκρατεῖ νῦν· ὥστε ἂν ἀποσπασθῆ τῆς αὐτοῦ προνοίας, ἀπόλωλε καὶ δι- 15 ἐφθαρται. Ἄλλ' οὐκ εἶπε, διακρατεῖ, ὅπερ ἦν παχύτερον, ἀλλὰ τὸ λεπτότερον, ὅτι εἰς αὐτὸν κρέματα. Μόνον τὸ πρὸς αὐτὸν νεύειν, ἱκανὸν διακρατῆσαι καὶ συσφίγξει. Οὕτω καὶ «πρωτότοκος», ὡς θεμέλιος. Τοῦτο δὲ οὐ τὸ ὁμοούσιον τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ τὸ δι' αὐτοῦ πάντα εἶναι, καὶ ἐν αὐτῷ φέρεσθαι δηλοῖ. Ἐπεὶ καὶ 20 Παῦλος ὅταν λέγῃ, «Θεμέλιον τέθεικα», οὐ περὶ τῆς οὐσίας φησίν, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας. Ἴνα γὰρ μὴ νομίσης ὑπηρετήν εἶναι αὐτόν, φησίν, αὐτόν αὐτὰ διακρατεῖν, ὅπερ οὐχ ἦττον τοῦ ποιῆσαι ἐστίν. Καίτοι ἐφ' ἡμῶν καὶ μειζον· ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἡ τέχνη εἰσάγει, τοῦτο δὲ οὐκέτι, οὐδὲ φθειρόμενον κατέχει.

25 «Καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων», φησί. Τοῦτο Θεῷ ἀρμόζον. Ποῦ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς; «Καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν»· τουτέστιν, εἰς αὐτὸν ἔκτισται. Συνεχῶς αὐτὰ στρέφει, τῇ συν-εχειῖα τῶν ῥημάτων καθάπερ πυκναῖς τισι πληγαῖς πρόρριζον ἀνασπῶν τὸ δόγμα τὸ ὀλέθριον. Εἰ γὰρ καὶ τοσαῦτα εἴρηται, καὶ 30 μετὰ τοσοῦτον χρόνον ἀνέφυ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, πόσω μᾶλλον, εἰ μὴ ταῦτα προεῖρητο; «Καὶ τὰ πάντα», φησίν, «ἐν αὐτῷ συνέστηκεν». Πῶς συνέστηκεν ἐν τῷ οὐκ ὄντι; Ὡστε καὶ τὰ δι'

1. Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς· αἰρετικὸς τοῦ γ' αἰ., ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, υἱοθετιστῆς μοναρχιανός. Γιὰ περισσότερα βλ. Π. Χρήστου, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, τόμ. Β', σσ. 645 – 6, 947 – 949.

2. Α' Κορ. 3,10

3. Τὸ «ἐκεῖνο» ἀναφέρεται στὴ δημιουργία, ἐνῶ τὸ «αὐτὸ» στὴ συντήρηση ἐνὸς ἀντικειμένου.

γήθησαν τὰ πάντα». Τί λέγουν ἐδῶ οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως;¹ «Ὅσα ὑπάρχουν στοὺς οὐρανοὺς»· αὐτὸ ποῦ ἦταν ἀμφισβητούμενο, ἔθεσε πρῶτο· «καὶ ὅσα εἶναι ἐπάνω στὴ γῆ». Ἐπειτα λέγει, «τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα». Ἀόρατα, ὅπως ἡ ψυχὴ καὶ ὅσα ἔχουν γίνεи στὸν οὐρανό· ὄρατὰ, ὅπως οἱ ἄνθρωποι, ὁ ἥλιος, ὁ θόλος τοῦ οὐρανοῦ. «Εἴτε οἱ θρόνοι». Καὶ ἐκεῖνο ποῦ θεωρεῖται ἀληθινὸ τὸ ἀφήνει, καὶ ἀναφέρει ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ἀμφιβαλλόμενο. «Εἴτε οἱ θρόνοι, εἴτε οἱ κυριότητες, εἴτε οἱ ἀρχές, εἴτε οἱ ἐξουσίες». Τό, εἴτε καὶ εἴτε, περιλαμβάνει τὸ καθετί, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἀποδεικνύει καὶ τὰ μικρότερα. Τὸ Πνεῦμα ὅμως δὲν τὸ ἀναφέρει μαζί μέ τις ἀγγελικὲς ἐξουσίες.

«Τὰ πάντα», λέγει, «δι' αὐτοῦ ἔχουν δημιουργηθῆ καὶ δι' αὐτοῦ κυβερνῶνται». Ἴδου τὸ «ἐν αὐτῷ», σημαίνει δι' αὐτοῦ. Διότι, ἀφοῦ εἶπε, ὅτι «ἐν αὐτῷ», ἐπρόσθεσε, «δι' αὐτοῦ». Καὶ τὸ «εἰς αὐτόν», τί σημαίνει; Δηλαδή, ἀπ' αὐτόν ἐξαρτᾶται ἡ ὑπαρξις ὅλων. Ὅχι μόνο αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία τὰ ἔφερε αὐτὰ στὴν ὑπαρξι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τὰ συγκρατεῖ τώρα, ὥστε ἂν κάτι ἀποσπασθῆ ἀπὸ τὴν πρόνοιά του, θὰ χαθῆ καὶ θὰ καταστραφῆ. Ἀλλὰ δὲν εἶπε, τὰ ἔχει ὑπὸ τὴν ἐξουσία του, ποῦ ἦταν πιὸ ἔντονο, ἀλλὰ τὸ πιὸ λεπτό, ὅτι ἀπ' αὐτόν ἐξαρτῶνται. Μόνο τὸ νὰ στρέφονται πρὸς αὐτόν εἶναι ἀρκετὸ νὰ τὰ συγκρατήσῃ καὶ νὰ τὰ περισφίγῃ. Ἔτσι καὶ τὸ «πρωτότοκος» ὡς ἡ ἀρχὴ λέγεται. Τοῦτο δὲν σημαίνει τὸ ὁμοούσιο τῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ τὸ ὅτι δι' αὐτοῦ ὑπάρχουν τὰ πάντα καὶ φέρονται μέσα σὲ αὐτόν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Παῦλος ὅταν λέγῃ, «Ἐχω θέσει τὸ θεμέλιο λίθο»², δὲν ἐννοεῖ τὴν οὐσία, ἀλλὰ τὴν ἐνέργεια. Γιὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν ὅτι αὐτὸς εἶναι ὑπηρέτης, λέγει, ὅτι αὐτὸς τὰ συγκρατεῖ ὅλα, πρᾶγμα ποῦ δὲν εἶναι μικρότερο ἀπὸ τὴ δημιουργία. Ἄν καὶ σὲ μᾶς εἶναι καὶ μεγαλύτερο, γιατί ἐκεῖνο τὸ κατασκευάζει ἢ τέχνη, αὐτὸ³ ὅμως ὄχι, οὔτε συγκρατεῖ τὴ φθορά.

«Καὶ αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα», λέγει. Τοῦτο ταιριάζει στὸν Θεό. Ποῦ εἶναι ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς; «Καὶ ὅλα ἀπὸ αὐτόν συγκρατοῦνται», δηλαδή, γι' αὐτόν ἔχουν δημιουργηθῆ. Συνέχεια ἐπαναλαμβάνει αὐτά, γιὰ νὰ ξεριζώσῃ μὲ τὴν ἐπανάληψη τῶν λόγων, σὰν μὲ συνεχῆ κτυπήματα, σύρριζα τὴν καταστρεπτικὴ διδασκαλία. Διότι ἂν καὶ ἔχουν λεχθῆ τόσα πολλά, καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσο χρόνο ἐμφανίσθηκε ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, πόσο μᾶλλον, ἐὰν δὲν εἶχαν λεχθῆ αὐτὰ ἀπὸ πρὶν; «Καὶ ὅλα, λέγει, ἀπὸ αὐτόν συγκρατοῦνται». Πῶς συγκρατοῦνται ἀπὸ αὐτόν κατὰ τὸ χρόνο ποῦ δὲν

ἀγγέλων αὐτοῦ ἐστι. «Καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας». Εἶτα εἰπὼν περὶ τῆς ἀξίας, λέγει λοιπὸν καὶ περὶ τῆς φιλανθρωπίας. «Αὐτός ἐστι», φησὶν, «ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας». Καὶ οὐκ εἶπε, τοῦ πληρώματος, αὐτὸ μὲν δηλῶν,
 5 θέλων δὲ ἡμῖν οικειότερον δεῖξαι αὐτόν, ὅτι ὁ οὕτως ἄνω καὶ πάντων ἀνώτερος, τοῖς κάτω ἑαυτὸν συνῆψε. Πανταχοῦ γάρ πρῶτος· ἄνω πρῶτος, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτος· κεφαλὴ γάρ ἐστιν ἐν τῇ ἀναστάσει πρῶτος. Τουτέστιν, «Ἴνα γένηται αὐτὸς πρωτεύων».

10 Ὡστε καὶ ἐν γενέσει πρῶτος. Καὶ τοῦτό ἐστι μάλιστα τὸ σπουδαζόμενον δεῖξαι τῷ Παύλῳ. Ἄν γὰρ τοῦτο κατασκευασθῆ, ὅτι πρὸ πάντων ἦν τῶν ἀγγέλων, κάκεινο συνεισάγεται, ὅτι τὰ ἐκείνων αὐτὸς ἐποίει ἐπιτάττων. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστόν, ἐν τῇ ὑστέρᾳ γενέσει ἐφιλονείκησε πρῶτον αὐτόν δεῖξαι. Καίτοιγε
 15 ἀλλαχοῦ πρῶτόν φησι τὸν Ἀδάμ, ὡσπερ οὖν καὶ ἔστιν· ἀλλὰ τὴν ἐκκλησίαν ἔλαβεν ἀντὶ τοῦ παντός ἀνθρώπων γένους. Τῆς γὰρ ἐκκλησίας πρῶτός ἐστι, καὶ τῶν μὲν ἀνθρώπων, καθάπερ τῆς κτίσεως, πρῶτος κατὰ σάρκα· καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα τὸν πρωτότοκον τίθησι. Τί ἐστιν ἐνταῦθα ὁ πρωτότοκος; Ὁ πρῶτος κτι-
 20 σθείς, ἢ ὁ πρὸ πάντων ἀναστάς, ὡσπερ καὶ ἐκεῖ, ὁ πρὸ πάντων ὢν. Καὶ ἐνταῦθα μὲν ἀπαρχὴν τέθεικεν εἰπὼν· «Ὅς ἐστιν ἀπαρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων»· δεικνύς ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι τοιοῦτοι· ἐκεῖ δὲ οὐκ ἀπαρχὴ τῆς κτίσεως. Καὶ ἐκεῖ μὲν, «εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου», καὶ τότε
 25 τό, πρωτότοκος.

3. «Ὅτι ἐν αὐτῷ ἠυδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ὅσα τοῦ Πατρός», φησί, «ταῦτα καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ
 30 μετὰ πλείονος σπουδῆς, ὅτι καὶ νεκρὸς γέγονε, καὶ ἦνωσεν ἑαυτὸν ἡμῖν. Ἀπαρχὴν δὲ εἶπε, καθάπερ ἐπὶ καρποῦ τινος. Οὐκ εἶπεν, ἀνάστασις, ἀλλὰ, «ἀπαρχή», δεικνύς ὅτι πάντας ἡμᾶς ἠγίσασε, καὶ ὡσπερ θυσίαν προσήνεγκε. Τὸ πλήρωμα οἱ μὲν τῆς

4. Ἀπαρχή· συνήθως στὸν πληθυντικό. Ὁ ὅρος ἀπαντᾶται ἤδη στὸν προχριστιανικό κόσμο, ἐθνικό καὶ Ἰουδαϊκό. Ἔχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ θρησκευτικὴ σημασία συνδεδεμένος μὲ τίς προσφορὲς τοῦ πιστοῦ πρὸς τὴ θεότητα καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς πρώτους καρπούς, ποὺ ἐπροσφέροντο ὡς θυσίαι στοὺς θεοὺς. Στὴν Κ.Δ καὶ στὴν πατερικὴ γραμματεία ἀπαντᾶται μὲ κυριολεκτικὴ καὶ μεταφορικὴ σημασία καὶ συνδέεται κυρίως πρὸς τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἰησοῦ Χρι-

ὑπῆρχε; Συνεπῶς καὶ ἐκεῖνα ποῦ ἔγιναν διὰ τῶν ἀγγέλων εἶναι ἰδικᾶ του ἔργα. «Καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας». Ἐπειτα ἀφοῦ εἶπε περὶ τῆς ἀξίας, λέγει στῆ συνέχεια καὶ περὶ τῆς φιλανθρωπίας του. «Αὐτὸς εἶναι», λέγει, «ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας», δηλώνοντας μὲν καὶ αὐτό, ἀλλὰ θέλοντας νὰ μᾶς τὸν δείξη πιὸ οἰκεῖο, διότι αὐτὸς ποῦ εἶναι στὸν οὐρανὸ καὶ τόσο ἄνωτερος ὄλων, ἐσύνδεσε τὸν ἑαυτὸ του μὲ τοὺς εὐρισκομένους στῆ γῆ. Παντοῦ λοιπὸν εἶναι πρῶτος· στὸν οὐρανὸ πρῶτος, μέσα στὴν ἐκκλησία πρῶτος, γιατί εἶναι κεφαλὴ τῆς· στὴν ἀνάστασι πρῶτος. Τοῦτο σημαίνει, «Γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸς πρῶτος».

Ἔτσι καὶ στῆ δημιουργία πρῶτος. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ ἰδιαίτερα προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξη ὁ Παῦλος. Διότι ἂν αὐτὸ ἀποδειχθῆ, ὅτι δηλαδὴ προὑπῆρχε ὄλων τῶν ἀγγέλων, καὶ ἐκεῖνο παρουσιάζεται μαζί, ὅτι δηλαδὴ διατάσσοντας αὐτὸς ἔκανε τὰ ἔργα ἐκείνων. Καὶ τὸ πιὸ θαυμαστό, στὴν τελευταία δημιουργία ἐπροσπάθησε νὰ ἀποδείξη αὐτὸν πρῶτο. Ἄν καὶ βέβαια τὸν Ἀδάμ λέγει ἄλλοῦ πρῶτο, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι, ἀλλὰ στῆ θέσι ὅλου τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἔλαβε τὴν ἐκκλησία. Διότι εἶναι πρῶτος τῆς ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι πρῶτος τῆς κτίσεως, εἶναι πρῶτος ὡς πρὸς τὸ σῶμα, καὶ γι' αὐτὸ ἐδῶ θέτει τὴ λέξι πρωτότοκος. Τί σημαίνει ἐδῶ «ὁ πρωτότοκος»; Ὁ πρῶτος ποῦ δημιουργήθηκε ἢ αὐτὸς ποῦ ἀνεστήθηκε πρὶν ἀπὸ ὅλους, ὅπως καὶ ἐκεῖ, αὐτὸς ποῦ προὑπῆρχε ὄλων. Καὶ ἐδῶ τὸν ἔχει θέσει ὡς τὴν ἀρχή, ἀφοῦ εἶπε «Ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀρχή, ὁ πρῶτος ποῦ ἀνεστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, γιὰ νὰ γίνῃ σὲ ὅλα αὐτὸς ὁ πρῶτος», ἀποδεικνύοντας ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι εἶναι τέτοιοι, ἐκεῖ ὅμως δὲν εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως. Καὶ ἐκεῖ ἀφοῦ εἶπε, «εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου», ὕστερα ἐπρόσθεσε τὸ «Πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως».

3. «Διότι μέσα σ' αὐτὸν εὐαρεστήθηκε νὰ κατοικήσῃ ὅλη ἡ θεία φύσις, καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ νὰ συμφιλιώσῃ ὅλα πρὸς τὸν ἑαυτὸ του, καὶ εἰρήνευσε μὲ τὸ αἷμα τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου εἴτε τοὺς εὐρισκομένους ἐπάνω στῆ γῆ ἀνθρώπους, εἴτε τοὺς ἀγγέλους στοὺς οὐρανοὺς». Ὅσα ἀνήκουν στὸν Πατέρα», λέγει, «αὐτὰ ἀνήκουν καὶ στὸν Υἱό, καὶ μὲ μεγαλύτερο ζῆλο, γιατί καὶ νεκρὸς ἔχει γίνῃ, καὶ τὸν ἑαυτὸ του ἔχει ἐνώσει μὲ μᾶς. Καὶ εἶπε ἀπαρχή,⁴ ὅπως στὴν περίπτωσι τῶν καρπῶν. Δὲν εἶπε, ἀνάστασις, ἀλλὰ «ἀπαρχή», ἀποδεικνύοντας ὅτι ὅλους μᾶς κατέστησε ἀγίους καὶ σὰν θυσία μᾶς ἐπρόσφερε. Τὸ πλήρωμα ἄλλοι λέγουν τῆς θεοῦτος, καθὼς ὁ

θεόδητός φασι, καθάπερ ὁ Ἰωάννης ἔλεγεν· «Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν». Τουτέστιν, εἴ τι ἦν ὁ Υἱός, ὅλος ὁ Υἱὸς ἐκεῖ ᾤκησεν, οὐχὶ ἐνέργειά τις, ἀλλ' οὐσία. Οὐκ ἔχει αἰτίαν εἰπεῖν οὐδεμίαν, ἀλλὰ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ· τοῦτο γάρ
5 ἐστίν, «ὅτι ἐν αὐτῷ ἠυδόκησε».

«Καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν». Ἴνα μὴ νομίσης, ὅτι ὑπηρέτου τάξιν ἀνέλαβεν, «εἰς ἑαυτόν», φησί. Καὶ μὴν ἀλλαχοῦ φησιν, ὅτι τῷ Θεῷ καταλλάττει, καθάπερ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ γράφων ἔλεγε. Καὶ καλῶς εἶπε, «δι' αὐτοῦ
10 ἀποκαταλλάξαι». Ἦδη γὰρ ἦσαν κατηλλαγμένοι, ἀλλὰ τελείως, ὥστε μηκέτι ἐχθραίνειν αὐτῷ, φησί. Πῶς; Οὐ γὰρ ἡ καταλλαγὴ ἀπεδίδοτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς καταλλαγῆς. «Εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ». Τὸ μὲν τὴν ἐχθραν δείκνυσι τὸ καταλλάξαι· τὸ δὲ τὸν πόλεμον. «Διὰ τοῦ αἵματος»,
15 φησί, «τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ δι' αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς». Μέγα μὲν τὸ καταλλάξαι, τὸ δὲ καὶ δι' αὐτοῦ, μεῖζον· καὶ τὸ τούτου μεῖζον, τὸ δι' ἑαυτοῦ πῶς; διὰ τοῦ αἵματος· καὶ οὐχ ἀπλῶς αἵματος, ἀλλὰ τὸ τούτου μεῖζον, διὰ τοῦ σταυροῦ.

Ὡστε πέντε ἐστὶ τὰ θαυμαστά, τῷ Θεῷ κατήλλαξε, δι' αὐτοῦ, διὰ
20 θανάτου, διὰ σταυροῦ. Βαβαί, πῶς ἀνέμιξε πάλιν; Ἴνα γὰρ μὴ νομίσης ἐν εἶναι, μηδὲ τὸν σταυρὸν εἶναι τι καθ' ἑαυτό, λέγει, «δι' ἑαυτοῦ». Πῶς οἶδε μέγα τοῦτο ὄν; Ὅτι οὐ ῥήματα εἰπών, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκδοὺς ὑπὲρ τῆς καταλλαγῆς, οὕτως ἅπαντα εἰργάσατο.

Τί δὲ ἐστὶ, «τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς»; Τὰ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς,
25 εἰκότως· ἐχθρας γὰρ ἐμπέπληστο, καὶ εἰς πολλὰ διήρητο· καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἕκαστος ἡμῶν διεστασίαζε, καὶ πρὸς τοὺς πολλοὺς· τὰ δὲ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πῶς εἰρηνοποίησε; καὶ ἐκεῖ πόλεμος ἦν καὶ μάχη; καὶ πῶς εὐχόμεθα λέγοντες, «Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς»; Τί οὖν ἐστίν; Ἄπέσχιστο ἢ
30 γῆ τοῦ οὐρανοῦ, ἐκπεπολεμωμένοι ἦσαν οἱ ἄγγελοι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, τὸν δεσπότην ὀρῶντες τὸν αὐτῶν ὑβριζόμενον. «Ἀνακεφαλαιώσασθαι», φησί, «τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς

5. Ἰω. 1,16

6. Β' Κορ. 5,18

7. Ματθ. 6,10

εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ἔλεγε, «Ἀπὸ τὸ πλήρωμά του ὅλοι ἡμεῖς ἐλάβαμε»⁵. Δηλαδή, ἐὰν ἦταν κάτι ὁ Υἱός, ὁλόκληρος ὁ Υἱός ἐκεῖ ἐκατοίκησε, ὄχι κάποια ἐνέργεια, ἀλλὰ οὐσία. Δὲν ἔχει νὰ εἰπῆ καμμία αἰτία, ἀλλὰ τὴ θέλησι τοῦ Θεοῦ, γιατί αὐτὸ σημαίνει, «διότι μέσα σ' αὐτὸν εὐαρεστήθηκε».

«Καὶ διὰ μέσου αὐτοῦ νὰ συμφιλιώσῃ ὅλα πρὸς τὸν ἑαυτό του». Γιὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι ἀνέλαβε θέσι ὑπηρέτου, «πρὸς τὸν ἑαυτό του», λέγει. Καὶ ἄλλοῦ βέβαια λέγει, ὅτι μὲ τὸν Θεὸ μᾶς συμφιλιώνει, ὅπως ἔλεγε γράφοντας τὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή του⁶. Καὶ καλὰ εἶπε, «διὰ μέσου αὐτοῦ νὰ συμφιλιώσῃ». Διότι ἤδη εἶχαν συμφιλιωθῆ, ἀλλὰ ἐντελῶς, ὥστε νὰ μὴ ἐχθρεύωνται πιά αὐτόν, λέγει. Πῶς; Διότι δὲν ἀναφέρετο μόνο ἡ συμφιλιώσις, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς συμφιλιώσεως. «Καὶ τὰ εἰρήνευσε μὲ τὸ αἷμα τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου». Τὸ νὰ τὰ συμφιλιώσῃ ἀποδεικνύει τὴν ἐχθρα, καὶ τὸ εἰρήνευσε τὸν πόλεμο. «Μὲ τὸ αἷμα», λέγει, «τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, εἴτε τοὺς εὐρισκομένους ἐπάνω στὴ γῆ ἀνθρώπους, εἴτε τοὺς εὐρισκομένους στοὺς οὐρανοὺς ἀγγέλους». Εἶναι μεγάλο ἔργο τὸ ὅτι τὰ ἐσυμφιλίωσε, καὶ πιὸ μεγάλο τὸ ὅτι τὰ ἐσυμφιλίωσε δι' αὐτοῦ· καὶ τὸ πιὸ μεγάλο ἀπὸ αὐτό, τὸ ὅτι τὰ ἐσυμφιλίωσε διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του, μὲ ποιὸ τρόπο; μὲ τὸ αἷμα του· καὶ ὄχι ἀπλῶς μὲ τὸ αἷμα του, ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτό, μὲ τὸ σταυρικὸ θάνατό του. Ὡστε πέντε εἶναι τὰ θαυμαστά, τὰ ἐσυμφιλίωσε μὲ τὸν Θεό, διὰ μέσου αὐτοῦ, διὰ τοῦ θανάτου, διὰ τοῦ σταυροῦ. Πῶ, πῶ πῶς τὰ ἀνέμειξε πάλι; Γιὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν ὅτι εἶναι ἓνα, οὔτε ὅτι ὁ σταυρὸς ἔχει κάποια ἀξία μόνος του, λέγει, «διὰ τοῦ ἑαυτοῦ του». Πῶς γνωρίζει ὅτι αὐτὸ εἶναι μεγάλο; Διότι δὲν εἶπε λόγια, ἀλλ' ἀφοῦ παρέδωσε τὸν ἑαυτό του γιὰ χάρι τῆς συμφιλιώσεως, ἐπέτυχε μὲ αὐτὸ τὰ πάντα.

Τί ὅμως σημαίνει, «τοὺς εὐρισκομένους στοὺς οὐρανοὺς»; Διότι τοὺς εὐρισκομένους ἐπάνω στὴ γῆ, εἶναι εὐλογο, ἀφοῦ ἦταν γεμάτοι ἐχθρα καὶ ἦταν χωρισμένοι σὲ πολλὰ μέρη, καὶ ὁ καθένας μας ἐσυγκρούετο καὶ πρὸς τὸν ἑαυτό του καὶ πρὸς τοὺς πολλούς, τοὺς εὐρισκόμενους ὅμως στοὺς οὐρανοὺς πῶς ἐσυμφιλίωσε; καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχε πόλεμος καὶ μάχη; καὶ πῶς εὐχόμασθε λέγοντας, «Εἶθε νὰ γίνῃ τὸ θέλημά σου, ὅπως στὸν οὐρανό, καὶ ἐπάνω στὴ γῆ»;⁷ Τί λοιπὸν σημαίνει; Ἡ γῆ εἶχε ἀποκοπῆ ἀπὸ τὸν οὐρανό, οἱ ἄγγελοι εἶχαν καταστῆ ἐχθροὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, βλέποντας τὸν ἰδικὸ τους Κύριο νὰ ὑβρίζεται. «Νὰ συνενώσῃ», λέγει, «τὰ

οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Πῶς; Τὰ μὲν ἐν τοῖς οὐρανοῖς οὕτω μετέστησεν ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀνήγαγεν αὐτοῖς τὸν ἐχθρὸν, τὸν μισούμενον. Οὐ μένοντα ἐπὶ τῆς γῆς ἐποίησεν εἰρηνεύειν, ἀλλ' ἀνήγαγεν αὐτὸν πρὸς αὐτούς, τὸν ἐχθρὸν καὶ πολέ-
 5 μιον. Τοῦτο εἰρήνη βαθεῖα. Ἄγγελοι πάλιν ἐπὶ γῆς ἐφαίνοντο λοιπόν, ἐπειδὴ καὶ ἄνθρωπος ἐν οὐρανῷ ἐφάνη. Δοκεῖ δέ μοι ἡ ἄρπαγὴ τοῦ Παύλου τούτου ἔνεκεν γεγενῆσθαι, καὶ τοῦ δεῖξαι ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ἐκεῖ ἀνελήφθη. Ἐν μὲν γὰρ τῇ γῇ διπλῆ ἡ εἰρήνη, καὶ πρὸς τὰ ἐπουράνια, καὶ πρὸς ἑαυτά· ἐν δὲ τοῖς οὐρανοῖς
 10 ἀπλῆ. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι χαίρουσιν οἱ ἄγγελοι, πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τοσοῦτοις. Ταῦτα πάντα ἡ τοῦ Θεοῦ ἰσχύς κατώρθωσε. Τί οὖν ἀγγέλοις θαρρεῖτε, φησί; Τοσοῦτον γὰρ ἀπέχουσιν ἐκεῖνοι προσάγειν ὑμᾶς, ὅτι καὶ ἐκπεπολεμωμένοι ἦσαν, εἰ μὴ ὁ Θεὸς αὐτὸς ὑμᾶς ἐκείνοις κατήλλαξεν.

15 4. Τί τοίνυν ἐκείνοις προστρέχετε; Βούλει μαθεῖν τῶν ἀγγέλων τὸ μῖσος ὅσον εἶχον πρὸς ἡμᾶς, καὶ πῶς ἀπεστρέφοντο αἰεὶ; Εἰς τιμωρίαν ἐπέμποντο ἐπὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐπὶ τοῦ Δαυῖδ, ἐπὶ τῶν Σοδομιτῶν, ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ κλαυθμῶνος. Ἄλλ' οὐ νῦν· ἀλλ' ἐξ ἐναντίας, ἐπὶ γῆς ἡδον σφόδρα χαίροντες· καὶ τού-
 20 τούς κατήγαγε πρὸς αὐτούς, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀνήγαγεν ἐκεῖ. Καὶ θέα μοι τὸ παράδοξον. Τούτους πρῶτους κατήγαγεν ὧδε, καὶ τότε τὸν ἄνθρωπον ἀνήγαγε πρὸς αὐτούς· οὐρανὸς ἢ γῆ γέγονεν, ἐπειδὴ τὰ τῆς γῆς ἔμελλεν οὐρανὸς δέχεσθαι. Διὰ τοῦτο εὐχαριστοῦντες λέγομεν, «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ
 25 γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία». Ἴδου, φησί, καὶ ἄνθρωποι ἐφάνησαν εὐαρεστοῦντες λοιπόν. Τί ἐστίν, εὐδοκία; Καταλλαγὴ· οὐκέτι μεσότοιχόν ἐστιν ὁ οὐρανός.

Τὸ πρῶτον κατὰ ἀριθμὸν ἐθνῶν ἦσαν οἱ ἄγγελοι· νῦν δὲ οὐ κατὰ ἀριθμὸν ἐθνῶν, ἀλλὰ κατὰ ἀριθμὸν πιστῶν. Πόθεν δῆλον;
 30 Ἄκουε τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· «Ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἐνός

8. Ἐφ. 1,10

9. Β' Κορ. 12, 2 – 4

10. Λουκᾶ 2,14

11. Δευτ. 32,8

πάντα διὰ τοῦ Χριστοῦ, τοὺς εὐρισκομένους στοὺς οὐρανοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς εὐρισκομένους ἐπάνω στὴ γῆ ἀνθρώπους»⁸. Πῶς; Τοὺς εὐρισκομένους στοὺς οὐρανοὺς ἀγγέλους ἔτσι· ἔτοποθέτησε ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπο, ὕψωσε σὲ αὐτοὺς τὸν ἐχθρό, τὸ μισούμενο. Δὲν ἔκαμε νὰ εἰρηνεύουν καθὼς ἔμεινε ἐπάνω στὴ γῆ, ἀλλ' ὕψωσε πρὸς τοὺς ἀγγέλους αὐτόν, τὸν ἐχθρὸ καὶ ἀντίπαλο. Τοῦτο εἶναι εἰρήνη ἰσχυρῆ. Ἐξ ἄλλου ἄγγελοι ἐφαίνοντο στὸ ἐξῆς ἐπάνω στὴ γῆ, ἐπειδὴ καὶ ἄνθρωπος ἐπαρουσιάσθηκε στὸν οὐρανό. Μοῦ φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἡ ἄρπαγὴ τοῦ Παύλου⁹ ἔχει συμβῆ ἕξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ γιὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ἐκεῖ ἀναλήφθηκε. Στὴ μὲν γῆ λοιπὸν εἶναι διπλῆ ἡ εἰρήνη, καὶ πρὸς τοὺς ἀγγέλους καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοὺς ἀνθρώπους, στοὺς οὐρανοὺς δὲ ἀπλῆ. Διότι ἂν γιὰ ἓνα ἁμαρτωλό, ποὺ μετανοεῖ, χαίρονται οἱ ἄγγελοι, θὰ χαίρωνται πολὺ περισσότερο γιὰ τόσους πολλούς. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπέτυχε ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ. Γιατί λοιπὸν, λέγει, ἔχετε ἐμπιστοσύνη στοὺς ἀγγέλους; Διότι τόσο πολὺ ἀπέχουν ἐκεῖνοι νὰ σᾶς ὀδηγοῦν πρὸς αὐτόν, ἐπειδὴ καὶ ἐχθροὶ ἦσαν, ἐὰν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς δὲν σᾶς ἐσυμφιλίωνε μὲ ἐκείνους.

4. Γιατί λοιπὸν προστρέχετε πρὸς ἐκείνους; Θέλεις νὰ μάθῃς πόσο μῖσος ἔτρεφαν οἱ ἄγγελοι πρὸς ἐμᾶς καὶ πῶς μᾶς ἀπεστρέφοντο πάντοτε; Ἐστέλνοντο γιὰ τιμωρία στοὺς Ἰσραηλίτες, στὸν Δαυίδ, στοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων, στὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος. Ὅχι ὅμως καὶ τώρα, ἀλλ' ἀντίθετα ἔψαλλαν μὲ ὑπερβολικὴ χαρὰ ἐπάνω στὴ γῆ, καὶ κατέβασε τοὺς ἀγγέλους πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ αὐτοὺς ἀνύψωσε πρὸς τὸν οὐρανό. Καὶ πρόσεξε, παρακαλῶ, τὸ παράδοξο. Αὐτοὺς πρῶτα κατέβασε ἐδῶ καὶ ὕστερα ἀνέβασε τὸν ἄνθρωπο πρὸς αὐτούς. Ἡ γῆ ἔχει γίνεи οὐρανός, ἐπειδὴ τοὺς ἀνθρώπους ἐπρόκειτο νὰ δεχθῆ ὁ οὐρανός. Γι' αὐτὸ μὲ εὐγνωμοσύνη λέμε, «Δόξα ἅς εἶναι στὸν Θεὸ στα ὕψιστα μέρη τοῦ οὐρανοῦ, εἰρήνη ἅς ἐπικρατήσῃ στὴ γῆ, σύμφωνα μὲ τὴν εὐνοιά του ποὺ ἔδειξε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους»¹⁰. Νά, λέγει, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπεδείχθησαν εὐάρεστοι στὴ συνέχεια. Τί σημαίνει, εὐδοκία; Συμφιλίωσις· δὲν εἶναι πιά ὁ οὐρανὸς τοῖχος ἀνάμεσα σὲ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους.

Ἀρχικά, σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐθνῶν, ἦταν καὶ οἱ ἄγγελοι¹¹. Τώρα ὅμως ὄχι σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐθνῶν, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν πιστῶν. Ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό; Ἄκουε τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος λέγει, «Προσέχετε νὰ μὴ καταφρονήσετε

τῶν μικρῶν τούτων· οἱ γὰρ ἄγγελοι αὐτῶν διαπαντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἐκαστος γὰρ πιστὸς ἄγγελον ἔχει, ἐπεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἕκαστος ἀνὴρ τῶν εὐδοκίμων ἄγγελον εἶχε· καθὼς φησὶν ὁ Ἰακώβ, «Ὁ ἄγγελος ὁ τρέφω
5 φων με, καὶ ὁ ρυόμενός με ἐκ νεότητός μου». Εἰ τοίνυν ἀγγέλους ἔχομεν, νήφωμεν, καθάπερ παιδαγωγῶν τινῶν ἡμῖν παρόντων· πάρεστι γὰρ καὶ δαίμων. Διὰ τοῦτο εὐχόμεθα, καὶ λέγομεν αἰτοῦντες τὸν ἄγγελον τῆς εἰρήνης, καὶ πανταχοῦ εἰρήνην, ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἐν ταῖς λιταῖς, ἐν ταῖς προσήσεσι· καὶ ἅπαξ, καὶ δῖς, καὶ
10 τρίς, καὶ πολλάκις αὐτὴν δίδωσιν ὁ τῆς ἐκκλησίας προεστῶς, εἰρήνη ὑμῖν. Διὰ τί; Ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐστίν, αὕτη τῆς χαρᾶς ὑπόθεσις.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς εἰσιοῦσιν εἰς τὰς οἰκίας τοῖς ἀποστόλοις τοῦτο λέγειν προσέταξεν εὐθέως, καθάπερ τι σύμβολον
15 τῶν ἀγαθῶν. «Εἰσερχόμενοι» γάρ, φησὶν, «εἰς τὰς οἰκίας, λέγετε, εἰρήνη ὑμῖν». Ταύτης γὰρ οὐκ οὔσης, πάντα περιττά. Καὶ ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν, «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ἡμῖν». Αὕτη τῆ ἀγάπῃ προοδοποιεῖ. Καὶ οὐ λέγει ὁ τῆς ἐκκλησίας προεστῶς, εἰρήνη ἡμῖν ἀπλῶς, ἀλλ', εἰρήνη πᾶσι.
20 Τί γάρ, ἂν μετὰ τοῦδε μὲν εἰρήνην ἔχωμεν, μεθ' ἑτέρου δὲ πόλεμον καὶ μάχην; τί τὸ κέρδος; Οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ σώματι, ἂν τὰ μὲν ἡσυχάζῃ τῶν στοιχείων, τὰ δὲ διαστασιάζῃ, δυνατὸν ὑγίειαν συνεστάναι ποτέ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀπάντων εὐταξίας καὶ συμφωνίας καὶ εἰρήνης· κἂν μὴ πάντα ἡσυχάζῃ, καὶ ἐπὶ τῶν οἰκείων ὄρων
25 μένῃ, πάντα ἀνατραπήσεται. Καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ δὲ τῇ ἡμετέρᾳ, ἔαν μὴ πάντες ἡσυχάζωσιν οἱ λογισμοί, εἰρήνη οὐκ ἔσται.

Τοσοῦτόν ἐστιν ἀγαθόν ἢ εἰρήνη, ὡς υἱοῦς Θεοῦ καλεῖσθαι τοὺς αὐτῆς ποιητὰς καὶ δημιουργοὺς· εἰκότως· ἐπεὶ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τούτῳ ἦλθεν εἰς τὴν γῆν, εἰρηνοποιήσων τὰ ἐν τῇ
30 γῆ, καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Εἰ δὲ οἱ εἰρηνοποιοὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, οἱ νεωτεροποιοὶ υἱοὶ διαβόλου. Τί λέγεις; ἔρεις καὶ μάχας ἐμβάλεις; Καὶ τίς οὕτως ἄθλιος, φησὶν; Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ χαίροντες ἐπὶ τοῖς κακοῖς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ διασπῶντες μᾶλλον, ἢ οἱ στρατιῶται τῇ λόγχῃ διέτεμνον, ἢ οἱ Ἰουδαῖοι τοῖς ἡλοῖς διέκο-

12. Ματθ. 18,10

13. Γεν. 48, 15,16

14. Ματθ. 10,12

15. Ἰω. 14,27

οὔτε ἓνα ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτοὺς, διότι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουν πάντοτε τὸ πρόσωπο τοῦ Πατέρα μου, ποὺ εἶναι στοὺς οὐρανοὺς»¹². Κάθε πιστὸς λοιπὸν ἔχει τὸν ἄγγελό του, ἀφοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν κάθε ἔντιμος ἄνδρας εἶχε τὸν ἄγγελό του, καθὼς λέγει ὁ Ἰακώβ, «Ὁ ἄγγελος ποὺ μὲ τρέφει καὶ μὲ προστατεύει ἀπὸ τὴ νεότητά μου»¹³. Ἐὰν λοιπὸν ἔχωμε ἀγγέλους, ἄς εἴμασθε νηφάλιοι, ὡσὰν νὰ εἶναι παρὼν καὶ ὁ διάβολος. Γι' αὐτὸ προσευχόμεσθε καὶ λέμε παρακαλώντας τὸν ἄγγελο τῆς εἰρήνης καὶ παντοῦ ζητοῦμε εἰρήνη. Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι ἴσο πρὸς αὐτὴν. Στὶς ἐκκλησίαις ζητοῦμε εἰρήνη, στὶς προσευχές, στὶς παρακλήσεις, στὶς προσφωνήσεις, καὶ ὁ προεστῶς τῆς ἐκκλησίας δίνει αὐτὴν καὶ μία καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πολλὰς φορές, λέγοντας, εἰρήνη σὲ σᾶς. Γιατί; Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ μητέρα ὅλων τῶν ἀγαθῶν, αὐτὴ εἶναι προϋπόθεσις τῆς χαρᾶς.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἐπρόσταξε τοὺς ἀποστόλους νὰ λέγουν ἀμέσως αὐτὸ ὅταν θὰ εἰσέρχωνται στὰ σπίτια, σὰν κάποιον σύμβολο τῶν ἀγαθῶν. «Καὶ ὅταν εἰσέρχεσθε», λέγει, «στὰ σπίτια νὰ λέγετε, ἄς ἔλθῃ εἰρήνη σὲ σᾶς»¹⁴. Διότι ὅταν δὲν ὑπάρχη αὐτὴ, ὅλα εἶναι ἄχρηστα. Καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε στοὺς μαθητὲς του, «Σᾶς ἀφήνω εἰρήνη, σᾶς δίνω τὴν ἰδική μου εἰρήνη»¹⁵. Αὐτὴ προετοιμάζει τὸ δρόμο στὴν ἀγάπη. Καὶ δὲν λέγει ὁ προεστῶς τῆς ἐκκλησίας, «εἰρήνη σὲ σᾶς» μόνο, ἀλλὰ, εἰρήνη σὲ ὅλους. Γιατὶ βέβαια, ἂν ἔχωμε εἰρήνη μὲ κάποιον καὶ μὲ ἄλλον πόλεμο καὶ φιλονικεῖα, ποῖο εἶναι τὸ ὄφελος; Διότι οὔτε καὶ στὸ σῶμα, ἂν ἄλλα μέλη εἶναι ἤρεμα, ἄλλα ὅμως συγκρούωνται, εἶναι δυνατὸ νὰ συγκροτήσουν ποτὲ τὴν ὑγεία, ἀλλὰ μὲ τὴν πειθαρχία καὶ συμφωνία καὶ εἰρήνη ὅλων. Καὶ ἂν δὲν ἡσυχάζουν ὅλα, καὶ παραμένουν στὴν ἰδική τους κατάστασι, τὰ πάντα θὰ ἀνατραποῦν. Καὶ μέσα στὴ διάνοιά μας, ἂν δὲν ἡσυχάζουν ὅλες οἱ σκέψεις, δὲν θὰ ὑπάρχη εἰρήνη.

Εἶναι τόσο μεγάλο ἀγαθὸ ἡ εἰρήνη, ὥστε νὰ ἀποκαλοῦνται αὐτοὶ ποὺ τὴν κάνουν καὶ τὴν δημιουργοῦν υἱοὶ Θεοῦ. Καὶ εἶναι φυσικό, ἀφοῦ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἦλθε στὴ γῆ, νὰ εἰρηνεύσῃ τοὺς ἀνθρώπους στὴ γῆ καὶ τοὺς ἀγγέλους στοὺς οὐρανοὺς. Ἐὰν δὲ οἱ εἰρηνεύοντες ὀνομάζωνται υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, οἱ ἐγείροντες στάσεις υἱοὶ τοῦ διαβόλου. Τί λέγεις; εἰσάγεις ἔριδες καὶ φιλονικεῖες; Καὶ ποῖος εἶναι, λέγει, τόσο ἄθλιος; Διότι ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ χαίρονται στὰ κακὰ καὶ διασποῦν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ περισσότερο, ἀπὸ ὅ,τι οἱ στρατιῶτες ἔκοψαν αὐτὸ μὲ τὴ

ψαν. Ἐκεῖνο τούτου ἔλαττον τὸ κακόν· ἐκεῖνα διατμηθέντα τὰ μέλη πάλιν συνήφθη· ταῦτα δὲ ἀποσπασθέντα, ἂν ἐνθάδε μὴ συναφθῆ, οὐκέτι συναφθήσεται, ἀλλὰ μένει τοῦ πληρώματος ἔξω. Ὅταν βούλη τῷ ἀδελφῷ πολεμῆσαι, ἐννόησον ὅτι τοῖς μέ-
 5 λει τοῦ Χριστοῦ πολεμεῖς, καὶ παῦσαι τῆς μανίας. Τί γάρ, εἰ ἀπερριμμένος ἐστί; τί γάρ, εἰ εὐτελής; τί γάρ, εἰ εὐκαταφρόνητος; «Οὕτως οὐκ ἔστι θέλημα», φησὶν, «ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου, ἵνα ἀπόληται εἰς τῶν μικρῶν τούτων» καὶ πάλιν, «Οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν
 10 οὐρανοῖς». Ὁ Θεὸς δι' αὐτὸν καὶ σὲ καὶ δοῦλος ἐγένετο, καὶ ἐσφάγη· σὺ δὲ οὐδὲν αὐτὸν εἶναι νομίζεις; Οὐκοῦν μάχη καὶ κατὰ τοῦτο τῷ Θεῷ, τὰς ἐναντίας αὐτῷ φέρων ψήφους.

Ὅταν εἰσέλθῃ ὁ τῆς ἐκκλησίας προεστῶς, εὐθέως λέγει, εἰρήνη πᾶσιν· ὅταν ὁμιλῆ, εἰρήνη πᾶσιν· ὅταν εὐλογῆ, εἰρήνη
 15 πᾶσιν· ὅταν ἄσπάζεσθαι κελεύῃ, εἰρήνη πᾶσιν· ὅταν ἡ θυσία τελεσθῆ, εἰρήνη πᾶσι· καὶ μεταξὺ πάλιν, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, εἰ τοσαυτάκις ἀκούοντες εἰρήνην ἔχειν, ἐκπεπολεμώμεθα πρὸς ἀλλήλους; καὶ λαμβάνοντες καὶ ἀντιδι-
 δόντες, τῷ δίδόντι τὴν εἰρήνην πολεμοῦμεν; Λέγεις, καὶ τῷ
 20 Πνεύματί σου, καὶ διαβάλλεις αὐτὸν ἔξω; Οἴμοι, ὅτι τὰ σεμνὰ τῆς ἐκκλησίας, σχήματα γέγονε πραγμάτων μόνον, οὐκ ἀλήθειά τις· οἴμοι, ὅτι μέχρι ῥημάτων τὰ σύμβολα μένει τοῦ στρατοπέδου τούτου. Ὅθεν καὶ ἀγνοεῖτε διὰ τί λέγεται, εἰρήνη πᾶσιν. Ἄλλ' ἀκούετε τὰ ἐξῆς, τί φησὶν ὁ Χριστός. «Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην
 25 εἰσέλθητε, εἰσερχόμενοι εἰς τὴν οἰκίαν, ἀσπάσασθε αὐτήν· καὶ ἐὰν μὲν ἦ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἀποστραφήτω». Διὰ τοῦτο οὐκ ἴσμεν, ὅτι τύπον ῥημάτων νομίζομεν ταῦτα εἶναι, καὶ οὐ συντιθέμεθα τῷ νῷ. Μὴ γὰρ ἐγὼ δίδωμι τὴν εἰρήνην; Ὁ Χριστός,
 30 δι' ἡμῶν φθέγγεσθαι καταξιῶν. Εἰ καὶ τὸν ἄλλον ἅπαντα χρόνον κενοὶ τῆς χάριτός ἐσμεν, ἀλλ' οὐ νῦν δι' ὑμᾶς. Εἰ γὰρ εἰς ὄνον ἐνήργησε καὶ εἰς μάντιν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις, δι' οἰκονομίαν καὶ τὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν ὠφέλειαν, εὐδηλον ὅτι οὐδὲ εἰς ἡμᾶς παραιτῆ-

16. Ματθ. 18,14.10

17. Ματθ. 10,11.12.13

λόγῃ ἢ οἱ Ἰουδαῖοι ποῦ κατετρύπησαν αὐτὸ μὲ τὰ καρφιά. Ἐκεῖνο τὸ κακὸ εἶναι μικρότερο ἀπὸ αὐτό. Ἐκεῖνα τὰ μέλη, ἀφοῦ ἀπεκόπησαν, ἐνώθησαν πάλι, αὐτὰ ὅμως ἀφοῦ ἀποχωρισθοῦν, ἐὰν δὲν συνενωθοῦν ἐδῶ, δὲν θὰ συνενωθοῦν πλέον, ἀλλὰ παραμένουν ἔξω ἀπὸ τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησίας. Ὅταν θέλῃς νὰ πολεμήσῃς τὸν ἀδελφὸ σου, σκέψου ὅτι πολεμεῖς μὲ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ καὶ σταμάτησε τὴν παράφορη ὀργή σου. Τί λοιπὸν, ἐὰν εἶναι περιφρονημένος; ἐὰν εἶναι ἀσήμαντος; τί λοιπὸν, ἐὰν εἶναι εὐκαταφρόνητος; «Ἔτσι δὲν εἶναι θέλημα», λέγει, «τοῦ Πατέρα μου, νὰ χαθῆ ἓνας ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτούς»· καὶ πάλι, «οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουν πάντοτε τὸ πρόσωπο τοῦ Πατέρα μου, ποῦ εἶναι στοὺς οὐρανοὺς»¹⁶. Ὁ Θεὸς γι' αὐτὸν καὶ γιὰ σὲ ἔγινε καὶ δοῦλος καὶ ἐσταυρώθηκε, καὶ ἐσὺ τίποτε δὲν θεωρεῖς αὐτόν; Λοιπὸν μάχεσαι καὶ σὲ αὐτὸ τὸν Θεό, ἀποφασίζοντας τὰ ἀντίθετα πρὸς αὐτόν.

Ὅταν εἰσέλθῃ στὸ σπίτι ὁ προεστῶς τῆς ἐκκλησίας, ἀμέσως λέγει, εἰρήνη σὲ ὅλους· ὅταν ὁμιλῇ, εἰρήνη σὲ ὅλους· ὅταν εὐλογῇ, εἰρήνη σὲ ὅλους· ὅταν προτρέπῃ νὰ χαιρετίζωμε, εἰρήνη σὲ ὅλους· ὅταν τελεσθῇ ἡ θυσία, εἰρήνη σὲ ὅλους· καὶ στὸν ἐνδιάμεσο χρόνο πάλι λέγει, χάρις καὶ εἰρήνη σὲ ὅλους. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο, ἐνῶ τόσες φορές ἀκοῦμε νὰ ἔχωμε εἰρήνη, ἐρχόμαστε καὶ πολεμοῦμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, καὶ ἐνῶ λαμβάνομε καὶ ἀνταποδίδομε, ἐρχόμαστε καὶ πολεμοῦμε ἐκεῖνον ποῦ δίνει τὴν εἰρήνη; Λέγεις, 'καὶ στὸ Πνεῦμα σου', καὶ συκοφανεῖς αὐτόν ἔξω στὸν κόσμο; Ἀλλοίμονο, διότι τὰ ἅγια τῆς ἐκκλησίας ἔχουν καταστήσει μόνο κενοὶ τύποι τῶν πραγμάτων, καὶ ὄχι ἀλήθεια. Ἀλλοίμονο, διότι τὰ σύμβολα τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ φθάνουν μέχρι τὰ λόγια. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν γνωρίζετε γιατί λέγεται, εἰρήνη σὲ ὅλους. Ἀλλὰ ἀκούσατε τὰ ἐπόμενα, τί λέγει ὁ Χριστός. «Σὲ ὅποια δὲ πόλις ἢ χωριὸν θὰ μεταβῆτε, ὅταν εἰσέρχεσθε στὸ σπίτι, χαιρετίσατε αὐτό· καὶ ἐὰν τὸ σπίτι εἶναι ἄξιο, ἄς ἔλθῃ ἡ εἰρήνη σας σ' αὐτό· ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ἄξιο, ἡ εἰρήνη σας ἄς ἐπιστρέψῃ σὲ σᾶς»¹⁷. Γι' αὐτὸ δὲν γνωρίζομε, ἐπειδὴ θεωροῦμε αὐτὰ πῶς εἶναι τύπος μόνο καὶ δὲν τὰ κατανοοῦμε. Μήπως ἐγὼ δίνω τὴν εἰρήνη; Ὁ Χριστός, καταδεχόμενος νὰ ὁμιλῇ διὰ μέσου ἡμῶν. Ἄν καὶ ὅλο τὸν ὑπόλοιπο χρόνο εἴμαστε χωρὶς τὴ χάρι του, ὅμως δὲν εἴμαστε τώρα ἐξ αἰτίας σας. Διότι, ἐὰν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐνήργησε σὲ ὄνο καὶ σὲ μάντι, γιὰ τὴν προστασία καὶ τὴν ὠφέλεια τῶν Ἰσραηλιτῶν, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι οὔτε καὶ σὲ ἐμᾶς θὰ σταματήσῃ νὰ ἐνεργῇ, ἀλλὰ θὰ ἀνεχθῇ καὶ τοῦτο γιὰ τὴν

σεται ἐνεργεῖν, ἀλλ' ἀνέξεται καὶ τοῦτο δι' ὑμᾶς.

5. Μηδεὶς τοίνυν εἴπη, ὅτι εὐτελής ἐγὼ καὶ ταπεινὸς καὶ οὐδενὸς ἄξιος λόγου, καὶ οὕτω μοι προσεχέτω. Εἰμὶ γὰρ τοιοῦτος· ἀλλ' ἀεὶ ἔθος τῷ Θεῷ διὰ τοὺς πολλοὺς καὶ τοῖς τοιούτοις
 5 ἐφίστασθαι. Καὶ ἵνα μάθητε, τῷ Κάϊν κατηξίωσε λαλῆσαι διὰ τὸν Ἄβελ, τῷ διαβόλῳ διὰ τὸν Ἰώβ, τῷ Φαραῶ διὰ τὸν Ἰωσήφ, τῷ Ναβουχοδονόσορ διὰ τὸν Δανιήλ, τῷ Βαλτάσαρ διὰ τὸν αὐτόν. Καὶ μάγοι δὲ ἀποκαλύψεως ἔτυχον, καὶ Καϊάφας προεφήτευσεν, χριστοκτόνος ὢν καὶ ἀνάξιος, διὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα.
 10 Λέγεται καὶ Ἀαρὼν διὰ τοῦτο μὴ λεπτρωθῆναι. Διὰ τί γάρ, εἶπέ μοι, ἀμφοτέρων καταλαλησάντων, ἐκείνη μόνη τὴν δίκην ὑπέμεινε; Μὴ θαυμάσης· εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἔξωθεν ἀξιώμασι, κἂν μυρία τις κατηγορῆται, οὐ πρότερον εἰς δικαστήριον ἄγεται, ἕως ἂν ἀπόθηται τὴν ἀρχήν, ἵνα μὴ ἐκείνη μετ' αὐτοῦ ὑβρίζηται, πολλῶν
 15 μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς πνευματικῆς, κἂν ὅστισοῦν ἦ, ἐνεργεῖ ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις· ἐπεὶ πάντα ἀπόλωλεν· ὅταν δὲ αὐτὴν ἀπόθηται, εἴτε ἀπελθὼν, εἴτε καὶ ἐνταῦθα, τότε δὴ, τότε χαλεπωτέραν δώσει τὴν δίκην.

Μὴ δὴ νομίζετε παρ' ἡμῶν ταῦτα λέγεσθαι· ἢ τοῦ Θεοῦ χάρις
 20 ἐστὶν ἢ καὶ εἰς ἀνάξιον ἐνεργοῦσα, οὐ δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς. Ἀκούσατε οὖν τί φησὶν ὁ Χριστός· «Ἐὰν ἡ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλθέτω ἡ εἰρήνη ἡμῶν ἐπ' αὐτήν». Πῶς δὲ ἀξία γίνεται; «Ἐὰν δέξωνται ὑμᾶς», φησὶν. «Ἐὰν δὲ μὴ δέξωνται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσωσι τὸν λόγον ὑμῶν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῆ Σοδόμων καὶ
 25 Γομόρρας ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνη». Τί οὖν ὄφελος, ὅτι δέχεσθε ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἀκούετε τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων; τί τὸ κέρδος, ὅτι θεραπεύετε, καὶ οὐ προσέχετε τοῖς λεγομένοις ὑμῖν; Ἐκείνη ἐστὶ τιμὴ ἡμῖν, ἐκείνη θεραπεία ἢ θαυμαστή, ἢ καὶ ὑμᾶς ὠφελοῦσα καὶ ἡμᾶς, ἐὰν ἡμῶν ἀκούητε. Ἀκούετε καὶ τοῦ
 30 Παύλου λέγοντος, «Οὐκ ἤδειν, ἀδελφοί, ὅτι ἀρχιερεὺς ἐστίν». Ἄκουε καὶ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Πάντα ὅσα ἂν λέγωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε».

Οὐκ ἐμοῦ καταφρονεῖς, ἀλλὰ τῆς ἱερωσύνης· ἂν ἴδης ταύτης γυμνόν, τότε καταφρόνει, τότε οὐδὲ ἐγὼ ἀνέχομαι ἐπιτάττειν.

18. Ματθ. 10,13.14.15

19. Πράξ. 23,5

20. Ματθ. 23,3

ιδική σας ωφέλεια.

5. "Ας μὴ εἰπῆ λοιπὸν κανεῖς, ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἀσήμαντος καὶ ταπεινὸς καὶ χωρὶς καμμία ἀξία, καὶ ἔτσι ἄς μὲ προσέχη. Βέβαια εἶμαι τέτοιος, ἀλλὰ πάντοτε συνηθίζει ὁ Θεὸς γιὰ χάρι τῶν πολλῶν νὰ προσέχη καὶ αὐτούς. Καὶ γιὰ νὰ μάθετε, ἐθεώρησε ἄξιο νὰ ὁμιλήσῃ μὲ τὸν Κάιν ἐξ αἰτίας τοῦ Ἄβελ, μὲ τὸ διάβολο ἐξ αἰτίας τοῦ Ἰώβ, μὲ τὸν Φαραὼ ἐξ αἰτίας τοῦ Ἰωσήφ, μὲ τὸν Ναβουχοδονόσορα ἐξ αἰτίας τοῦ Δανιήλ, μὲ τὸν Βαλτάσαρ ἐξ αἰτίας τοῦ ἰδίου. Καὶ οἱ μάγοι ἐγνώρισαν τὴν ἀποκάλυψι, καὶ ὁ Καϊάφας ἐπροφήτευσεν, ἂν καὶ ἦταν χριστοκτόνος καὶ ἀνάξιος, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀξιώματος τῆς ἱερωσύνης. Λέγεται ὅτι καὶ ὁ Ἄαρὼν ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἐγένετο λεπρός. Γιατί λοιπὸν, εἶπέ μου, ἐνῶ καὶ οἱ δύο ἀφθαδίασαν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἐκείνη μόνη ἐτιμωρήθηκε; Μὴ ἀπορήσῃς· διότι ἐὰν σὰ κοσμικὰ ἀξιώματα, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη κατηγορηθῆ κανεῖς πάρα πολὺ, δὲν ὀδηγῆται προηγουμένως στὸ δικαστήριον, πρὶν ἀποθέσῃ τὴν ἐξουσία του, γιὰ νὰ μὴ ὑβρίζεται καὶ ἐκείνη μαζὶ μ' αὐτόν, πολὺ περισσότερο αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεται στὴν περίπτωσι τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας, ὅπου ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι, ἐνεργεῖ ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ· διότι ἀλλιῶς θὰ εἶχαν χαθῆ τὰ πάντα. Ὄταν ὁμως ἀποθέσῃ τὴν ἐξουσία, εἴτε στὴν ἄλλη ζωὴ, εἴτε καὶ ἐδῶ, τότε λοιπὸν, τότε θὰ τιμωρηθῆ πιὸ βαριά.

Μὴ νομίζετε ὅτι ἐγὼ τὰ λέγω αὐτά. Ἡ θεία χάρις τὰ λέγει, ἢ ὁποῖα καὶ σὲ ἀνάξιο ἐνεργεῖ, ὄχι ἐξ αἰτίας μας, ἀλλ' ἐξ αἰτίας σας. Ἄκουσατε λοιπὸν τί λέγει ὁ Χριστός· «Ἐὰν εἶναι τὸ σπίτι ἄξιο, ἄς ἔλθῃ ἢ εἰρήνη σας σ' αὐτό». Πῶς ὁμως γίνεται ἄξιο; «Ἄν σὰς δεχθοῦν», λέγει. «Ἄν ὁμως δὲν σὰς δεχθοῦν, οὔτε ἀκούσουν τὰ λόγια σας, σὰς λέγω ἀλήθεια, θὰ εἶναι πιὸ ἐπιεικῆς ἢ τιμωρία γιὰ τὰ Σόδομα καὶ Γόμορρα κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, παρὰ γιὰ τὴν πόλι ἐκείνη»¹⁸. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ ὠφέλεια, ὅτι μᾶς δέχεσθε καὶ δὲν ἀκούετε τὰ λόγια μας; Ποιὸ τὸ κέρδος, ὅτι δέχεσθε θεραπεία καὶ δὲν προσέχετε τὰ λεγομένα σὲ σὰς; Αὕτη εἶναι ἡ τιμὴ γιὰ μᾶς, αὕτη ἢ θαυμαστὴ θεραπεία, ἢ ὁποῖα ὠφελεῖ καὶ ἐσὰς καὶ ἐμᾶς, ἐὰν δηλαδὴ μᾶς ἀκούετε. Ἄκούετε καὶ τὸν Παῦλο ποῦ λέγει, «Δὲν ἐγνώριζα, ἀδελφοί, ὅτι εἶναι ἀρχιερεὺς»¹⁹. Ἄκουε ἐπίσης καὶ τὸν Χριστὸ ποῦ λέγει, «Ὅλα ὅσα σὰς λέγουν νὰ φυλάσσετε, νὰ τὰ φυλάσσετε καὶ νὰ τὰ πράττετε»²⁰.

Δὲν περιφρονεῖς ἐμένα, ἀλλὰ τὴν ἱερωσύνη. Ἄν μὲ ἰδῆς χωρὶς αὐτήν, τότε νὰ μὲ περιφρονῆς, τότε οὔτε ἐγὼ ἀνέχομαι νὰ δίνω

"Ἐως δ' ἂν ἐπὶ τοῦ θρόνου τούτου καθώμεθα, ἕως ἂν τὴν προ-
 εδρίαν ἔχωμεν, ἔχομεν καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἰσχύιν, εἰ καὶ ἀνάξιοί
 ἐσμεν. Εἰ ὁ Μωϋσέως θρόνος οὕτως ἦν αἰδέσιμος, ὡς δι' ἐκεῖνον
 ἀκούεσθαι, πολλῶ μᾶλλον ὁ τοῦ Χριστοῦ θρόνος. Ἐκεῖνον ἡμεῖς
 5 διεδεξάμεθα· ἀπὸ τούτου φθεγγόμεθα, ἀφ' οὗ καὶ ὁ Χριστὸς
 ἔθετο ἐν ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς. Οἱ πρέσβεις, οἳοί-
 περ ἂν ὦσι, διὰ τὸ τῆς πρεσβείας ἀξίωμα πολλῆς ἀπολαύουσι τῆς
 τιμῆς. "Ὅρα γάρ· εἰς μέσην βαρβάρων ἔρχονται τὴν γῆν μόνοι,
 μεταξὺ τοσοῦτων πολεμίων· καὶ ἐπειδὴ μεγάλα ὁ τῆς πρεσβείας
 10 ἰσχύει νόμος, πάντες αὐτοὺς τιμῶσι, πάντες εἰς αὐτοὺς ἀποβλέ-
 πουσι, πάντες μετὰ ἀσφαλείας ἐκπέμπουσι. Καὶ ἡμεῖς τοίνυν
 πρεσβείας ἀνεδεξάμεθα λόγον, καὶ ἤκομεν παρὰ τοῦ Θεοῦ·
 τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἀξίωμα. "Ἦκομεν πρὸς ὑμᾶς
 πρεσβεύοντες, ἀξιούντες καταλῦσαι τὸν πόλεμον, καὶ λέγομεν
 15 ἐπὶ τίσιν· οὐ πόλεις ἐπαγγελλόμενοι δώσειν, οὐδὲ σίτου μέτρα
 τόσα καὶ τόσα, οὐδὲ ἀνδράποδα, οὐδὲ χρυσίον, ἀλλὰ βασιλείαν
 οὐρανῶν, ζωὴν αἰώνιον, συνουσίαν τὴν μετὰ Χριστοῦ, τὰ ἄλλα
 ἀγαθὰ, ἃ μῆτε εἰπεῖν ἡμῖν δυνατόν, ἕως ἂν ἐν τῇ σαρκὶ ταύτῃ
 ὦμεν καὶ τῷ παρόντι βίῳ.

20 Πρεσβεύομεν τοίνυν· ἀπολαύειν δὲ βουλόμεθα τιμῆς· οὐ δι'
 ἡμᾶς, μὴ γένοιτο, ἴσμεν γὰρ αὐτῆς τὸ εὐτελές, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς, ἵνα
 ὑμεῖς μετὰ σπουδῆς τὰ παρ' ἡμῶν ἀκούητε, ἵνα ὑμεῖς ὠφελῆσθε,
 ἵνα μὴ μετὰ ῥαθυμίας ἢ ἀπροσεξίας προσέχητε τοῖς λεγομένοις.
 Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς πρέσβεις πῶς πάντες αὐτοὺς περιέπουσιν;
 25 Ἡμεῖς Θεοῦ πρέσβεις ἐσμέν πρὸς ἀνθρώπους. Εἰ δὲ πρόσαντες
 ὑμῖν τοῦτο, οὐχ ἡμεῖς, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἐπισκοπὴ· οὐχὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' ὁ
 ἐπίσκοπος. Μηδεὶς ἐμοῦ ἀκουέτω, ἀλλὰ τοῦ ἀξιώματος.

Πάντα τοίνυν ποιῶμεν κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, ἵνα εἰς δόξαν
 Θεοῦ ζήσωμεν, καὶ καταξιωθῶμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν
 30 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

προσταγές. Ἐν ὅσω ὁμως συμβαίνει νὰ καθώμασθε ἐπάνω στὸ θρόνο αὐτόν, ἐν ὅσω ἔχομε τὴν ἐξουσία, ἔχομε καὶ τὴν ἀξία καὶ τὴ δύναμι, ἔστω καὶ ἂν εἴμασθε ἀνάξιοι. Ἐὰν ὁ θρόνος τοῦ Μωϋσῆ ἦταν τόσο σεβαστός, ὥστε νὰ ἀκούεται ἐξ αἰτίας ἐκείνου, πολὺ περισσότερο θὰ εἶναι ὁ θρόνος τοῦ Χριστοῦ. Ἐμεῖς εἴμασθε διάδοχοι ἐκείνου. Ἀπὸ τότε ὁμιλοῦμε, ἀπὸ τότε ποὺ ὁ Χριστὸς μᾶς ἀνέθεσε τὴ διακονία τῆς συμφιλίωσης. Οἱ πρέσβεις, ὅποιοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι, ἀπολαμβάνουν μεγάλη τιμὴ ἐξ αἰτίας τοῦ ἀξιώματος ποὺ ἔχουν. Πρόσεχε λοιπόν· ἔρχονται μόνοι στὴ χώρα τῶν βαρβάρων, ἀνάμεσα σὲ τόσοις ἀντιπάλους καὶ ἐπειδὴ ἔχει μεγάλο κύρος ὁ νόμος τῆς πρεσβείας, ὅλοι τοὺς τιμοῦν αὐτούς, ὅλοι σὲ αὐτοὺς ἀποβλέπουν, ὅλοι μὲ ἀσφάλεια τοὺς ἀποστέλλουν. Καὶ ἐμεῖς λοιπόν ἔχομε ἀναλάβει τὸ ἀξίωμα τῆς πρεσβείας, καὶ εἴμασθε ἀπεσταλμένοι τοῦ Θεοῦ, γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα. Ἐχομε ἐλθεῖ πρὸς ἐσᾶς πρεσβεύοντας, ἀξιῶνοντας νὰ σταματήσετε τὸν πόλεμο καὶ λέγοντας ἐνώπιον ὅλων· δὲν σᾶς ὑποσχόμασθε ὅτι θὰ σᾶς δώσωμε πόλεις, οὔτε μεγάλες ποσότητες σιταριοῦ, οὔτε δούλους, οὔτε χρυσό, ἀλλὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴ ζωὴ τὴν αἰώνιο, τὴ συναναστροφή μαζί μὲ τὸν Χριστό, τὰ ἄλλα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ ἀναφέρωμε, ἕως ὅτου θὰ εἴμασθε μὲ τὸ σῶμα αὐτὸ καὶ στὴν παροῦσα ζωὴ.

Εἴμασθε πρέσβεις λοιπόν. Καὶ θέλομε νὰ ἀπολαμβάνωμε τιμές, ὄχι γιὰ ἐμᾶς, μὴ γένοιτο, γιὰτὶ γνωρίζομε πόσο ἀσήμαντες εἶναι αὐτὲς, ἀλλὰ γιὰ σᾶς, ὥστε ἐσεῖς μὲ ἐνδιαφέρον νὰ ἀκούετε τὰ λόγια μας, ὥστε ἐσεῖς νὰ ὠφελησθε, ὥστε νὰ μὴ προσέχετε μὲ ἀδιαφορία καὶ ἀπροσεξία στὰ λεγόμενα. Δὲν βλέπετε τοὺς πρέσβεις πῶς ὅλοι τοὺς περιποιοῦνται; Ἐμεῖς εἴμασθε πρέσβεις τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους. Καὶ ἐὰν σᾶς στενοχωρῆ αὐτό, ὄχι ἐμεῖς, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, ὄχι ὁ τάδε, ἀλλὰ ὁ ἐπίσκοπος. Κανεῖς ἄς μὴ ἀκοῦη ἐμένα, ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα.

Ἄς κάμνωμε λοιπόν τὰ πάντα σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ζήσωμε στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἀξιωθοῦμε τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχει ὑποσχεθῆ σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ Δ΄

(Κολ. 1,21-25)

5 «Καὶ ὑμᾶς ποτε ἐχθροὺς ὄντας καὶ ἀπηλλοτριωμένους τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς, νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξε τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου, παραστήσαι ὑμᾶς ἀγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ.

1. Ἐνταῦθα λοιπὸν δείκνυσιν, ὅτι καὶ ἀναξίους ὄντας καταλλαγῆς κατήλλαξε. Τῷ μὲν γὰρ εἰπεῖν, ὅτι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ
10 σκότους ἦσαν, δείκνυσι τὴν συμφορὰν, ἐν ἣ ἦσαν. Ἄλλ' ἵνα μὴ, ἀκούσας ἐξουσίαν σκότους, ἀνάγκην νομίσης εἶναι, ἐπάγει· «Καὶ ὑμᾶς ὄντας ἀπηλλοτριωμένους»· ὥστε δοκεῖ μὲν τὸ αὐτὸ λέγειν, οὐκ ἔστι δὲ τὸ αὐτὸ· οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον ἀνάγκη κακῶς παθόντα, καὶ ἐκόντα τοῦτο ὑπομείναντα ἀπαλλάξαι τῶν δεινῶν. Ἐκεῖνος
15 μὲν γὰρ ἔλεεῖσθαι ἄξιος, οὗτος δὲ μισεῖσθαι. Ἄλλ' ὅμως ὑμᾶς, φησὶν, οὐχὶ ἄκοντας οὐδὲ ἀναγκαζομένους, ἀλλ' ἐκόντας καὶ μετὰ τοῦ βούλεσθαι ἀποπηδῶντας αὐτοῦ, καὶ ἀναξίους ὄντας ἀπήλλαξε. Καὶ ἐπειδὴ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἐμνήσθη, δείκνυσιν ὅτι ἡ ἔχθρα πᾶσα ἐντεῦθεν εἶχε τὴν ἀρχήν, οὐκ ἐκεῖθεν. Ἐκεῖνοι
20 μὲν γὰρ πάλοι ἐβούλοντο, καὶ ὁ Θεὸς· ὑμεῖς δὲ οὐκ ἠθελήσατε. Καὶ διόλου δείκνυσι τοὺς ἀγγέλους μηδὲν ἰσχύσαντας ἐν τοῖς κάτω χρόνοις, εἶγε ἔμενον ἐχθροί· οὔτε πείσαι ἠδύναντο, οὔτε πεισθέντας ἀπαλλάξαι τοῦ διαβόλου. Οὐδὲ γὰρ τὸ πείσαι εἶχε τι κέρδος, τοῦ κατέχοντος μὴ δεθέντος· οὐδὲ τὸ δεθῆναι εἶχε τι
25 κέρδος, τῶν κατεχομένων μὴ βουλομένων ἐπανελθεῖν· ἀλλ' ἀμφοτέρα ἔδει· ὧν ἐκεῖνοι μὲν οὐδέν, ὁ Χριστὸς δὲ ἀμφοτέρα πεποίηκεν. Ὡστε τοῦ τὸν θάνατον λῦσαι θαυμασιώτερον τὸ πείσαι. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὅλον αὐτοῦ ἦν, καὶ αὐτὸς μόνος κύριος ἦν·

ΟΜΙΛΙΑ Δ΄

(Κολ. 1,21-25)

«Καὶ σᾶς, ποῦ κάποτε ἦσασθε ἐχθροὶ καὶ ἀποξενωμένοι μὲ τὴν προαίρεσί σας στὰ ἔργα τὰ πονηρά, τώρα ὅμως σᾶς ἐσυμφιλίωσε μὲ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα του διὰ τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ σᾶς παραστήσῃ ἐνώπιον αὐτοῦ ἀγίους καὶ ἀμέμπτους καὶ ἀπαλλαγμένους ἀπὸ κάθε κατηγορία».

1. Ἐδῶ λοιπὸν ἀποδεικνύει, ὅτι, ἂν καὶ ἦταν ἀνάξιοι συμφιλίωσης, τοὺς ἐσυμφιλίωσε. Διότι, μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἦσαν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ σκότους, ἀποδεικνύει τὴ συμφορά, μέσα στὴν ὁποία ἐζοῦσαν. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅταν ἀκούσης ἐξουσία τοῦ σκότους, ὅτι ὑπάρχει κατ' ἀνάγκη, προσθέτει: «Καὶ σᾶς ποῦ ἦσασθε ἀποξενωμένοι». Ὡστε φαίνεται βέβαια ὅτι τὸ ἴδιο λέγει, δὲν εἶναι ὅμως τὸ ἴδιο. Καθόσον δὲν εἶναι ἴσο τὸ νὰ ὑπέφερε κανεὶς ἀναγκαστικά, καὶ τὸ νὰ ὑπέμεινε αὐτὸ μὲ τὴ θέλησί του καὶ νὰ ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὰ δεινὰ. Διότι ἐκεῖνος εἶναι ἄξιος εὐσπλαγχνίας, ἐνῶ αὐτὸς ἄξιος μίσους. Ἀλλὰ ὅμως ἐσᾶς, λέγει, ποῦ ὄχι ἄθελα οὔτε ἀναγκαστικά, ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησι καὶ τὴν προαίρεσί σας ἐγκαταλείπατε αὐτὸν καὶ ἦσασθε ἀνάξιοι, σᾶς ἐσυμφιλίωσε. Καὶ ἐπειδὴ ἀνέφερε τοὺς εὐρισκομένους στοὺς οὐρανοὺς, δείχνει ὅτι ὅλη ἡ ἐχθρα ἀπὸ ἐδῶ ἄρχιζε, ὄχι ἀπὸ ἐκεῖ. Διότι ἐκεῖνοι ἠθελαν πρὸ πολλοῦ, ὅπως καὶ ὁ Θεός, ἐσεῖς ὅμως δὲν ἠθελήσατε. Καὶ ἀποδεικνύει καθαρὰ ὅτι οἱ ἄγγελοι δὲν ἐπέτυχαν τίποτε στὰ μεταγενέστερα χρόνια, ἀφοῦ παρέμεναν ἐχθροί, οὔτε ἤμποροῦσαν νὰ πείσουν, οὔτε ἀφοῦ πεισθοῦν νὰ ἀπομακρύνουν τὸ διάβολο. Διότι οὔτε τὸ νὰ πείσουν παρεῖχε κάποιο ὄφελος, ἂν δὲν ἐδένετο ὁ διάβολος, οὔτε τὸ νὰ δεθῇ παρεῖχε κάποιο κέρδος, ἂν αὐτοὶ ποῦ εἶχε ὑπὸ τὴν ἐξουσία του δὲν ἠθελαν νὰ ἐπιστρέψουν. Συνεπῶς ἐχρειάζοντο καὶ τὰ δύο, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι δὲν ἐπέτυχαν κανένα, ὁ Χριστὸς ὅμως ἔχει κάνει καὶ τὰ δύο. Ὡστε τὸ νὰ πείσῃ ἦταν πιὸ θαυμαστὸ ἀπὸ τὸ νὰ καταργήσῃ τὸ θάνατο. Διότι αὐτὸ ἐξηρτᾶτο ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ αὐτόν, καὶ αὐτὸς μόνος ἦταν κυρίαρχος, ἐκεῖνο ὅμως δὲν ἐξηρτᾶτο μόνο ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μᾶς· κατορθώ-

τούτου δὲ οὐχὶ αὐτὸς μόνος, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς· εὐκολώτερον δὲ ταῦτα ἀνύομεν, ὧν αὐτοὶ κύριοί ἐσμεν. Ἄτε οὖν καὶ μεῖζον ὄν, ὕστερον αὐτὸ τίθησι.

Καὶ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, ἐχθραίνοντας, ἀλλὰ, «ἀπηλλοτριωμέ-
 5 νους», ὁ πολλῆς ἔχθρας ἐστίν· οὐδὲ «ἠλλοτριωμένους, ἀλλὰ
 μηδὲ προσδοκῶντας ἐπανελθεῖν. «Καὶ ἐχθρούς», φησί, «τῇ δια-
 νοίᾳ». Εἶτα οὐχὶ μέχρι τῆς προαιρέσεως μόνον ἢ ἀλλοτριώσεις,
 ἀλλὰ τί; «Καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς». Καὶ ἐχθροὶ ἦτε, φησί,
 καὶ τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπράττετε. «Νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν ἐν τῷ
 10 σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου, παραστῆσαι ὑμᾶς
 ἁγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ». Πάλιν
 τίθησι καὶ τὸν τρόπον τῆς καταλλαγῆς, ὅτι ἐν τῷ σώματι, οὐχ
 ἀπλῶς πληγεῖς, οὐδὲ μαστιγωθεῖς, οὐδὲ πραθεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀπο-
 θανῶν τῷ αἰσχίστῳ θανάτῳ. Πάλιν τοῦ σταυροῦ μέμνηται, καὶ
 15 πάλιν ἐτέραν τίθησιν εὐεργεσίαν. Οὐ γὰρ ἀπήλλαξε μόνον, ἀλλὰ
 καὶ ὁ φησιν ἀνωτέρω, «τῷ ἰκανώσαντι ἡμᾶς», τοῦτο δὴ καὶ ἐν-
 ταῦθα αἰνίττεται. «Διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, φησί, παραστῆσαι
 ὑμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον αὐτοῦ». Οὐ
 γὰρ δὴ μόνον τῶν ἁμαρτημάτων ἀπήλλαξεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς
 20 εὐδοκιμηκόσι κατέστησεν. Οὐ γὰρ ἵνα κακῶν ἀπαλλάξῃ μόνον
 τοσαῦτα ἔπαθεν, ἀλλ' ἵνα καὶ τῶν πρώτων ἐπιτύχωμεν· ὥσπερ ἂν
 εἴ τις κατάδικον μὴ μόνον τῆς τιμωρίας ἐλευθερώσει, ἀλλὰ καὶ
 εἰς τιμὴν ἀναγάγοι.

Καὶ τοῖς οὐδὲν ἡμαρτηκόσιν ἐγκατέταξε· μᾶλλον δὲ οὐ τοῖς
 25 μὴ ἡμαρτηκόσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατωρθωκόσι τὰ μέγιστα· καὶ
 τὸ δὴ μέγα, ὅτι ἀγιωσύνην τὴν κατενώπιον αὐτοῦ ἔδωκε, καὶ τὸ
 ἀνέγκλητον. Ἐπίτασις τοῦ ἀμώμου τὸ ἀνέγκλητον, ὅταν μηδὲ
 μέχρι καταγνώσεως, μηδὲ μέχρι ἐγκλήματος ἢ πεπραγμένον
 ἡμῖν. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ὅλον αὐτοῦ τέθεικεν, ὅτι διὰ τοῦ θανάτου
 30 ταῦτα κατώρθωσεν, τί οὖν, φησί, πρὸς ἡμᾶς; οὐδενὸς χρήζομεν;
 Διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν· «Εἶγε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιωμένοι
 καὶ ἐδραῖοι, καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελ-
 λίου». Τὴν ῥαθυμίαν αὐτῶν ἐνταῦθα ἐπικόπτει. Καὶ οὐχ ἀπλῶς
 εἶπεν, «ἐπιμένετε»· ἐστὶ γὰρ ἐπιμένειν σαλευόμενον καὶ διχο-

νομε δὲ εὐκολώτερα αὐτά, τὰ ὅποια ἔχομε ὑπὸ τὴν κυριότητά μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦταν καὶ μεγαλύτερο αὐτό, τὸ τοποθετεῖ τελευταῖο.

Καὶ δὲν εἶπε μόνο, ἐχθρούς, ἀλλὰ «ἀποξενωμένους», ποῦ εἶναι ἐνδεικτικὸ μεγάλης ἐχθρας· οὔτε ξένους, ἀλλὰ οὔτε νὰ περιμένουν νὰ ἐπιστρέψουν. «Καὶ ἐχθρούς», λέγει, «μὲ τὴν προαίρεσί σας». Ἐπειτα ἡ ἀποξένωσις αὐτῶν δὲν ἔφθανε μόνο μέχρι τὴν προαίρεσί τους, ἀλλὰ τί; «Καὶ μὲ τὰ ἔργα τὰ πονηρά». Καὶ ἐχθροὶ ἦσασθε, λέγει, καὶ ἐκάνετε τὰ ἔργα τῶν ἐχθρῶν. «Τώρα ὁμως σὰς ἐσυμφιλίωσε μὲ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα του διὰ τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ σὰς παραστήσῃ ἐνώπιον αὐτοῦ ἁγίους καὶ ἀμέμπτους καὶ ἀπαλλαγμένους ἀπὸ κάθε κατηγορία». Ἀναφέρει πάλι καὶ τὸν τρόπο τῆς συμφιλίωσης, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὸ σῶμα του, ὄχι μόνο μὲ τὸ ὅτι ἐπληγώθηκε, οὔτε μὲ τὸ ὅτι ἐμαστιγώθηκε, οὔτε μὲ τὸ ὅτι ἐπροδόθηκε, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ πεθάνῃ μὲ τὸν πιὸ χειρότερο θάνατο. Πάλι ὑπενθυμίζει τὸ σταυρὸ καὶ πάλι ἀναφέρει ἄλλη εὐεργεσία. Διότι ὄχι μόνο μᾶς ἐσυμφιλίωσε, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο ποῦ λέγει προηγουμένως, «ὁ ὅποιος μᾶς κατέστησε ἱκανούς», αὐτὸ λοιπὸν ὑπαινίσσεται καὶ ἐδῶ. «Διὰ τοῦ θανάτου του», λέγει, «γιὰ νὰ σὰς παραστήσῃ ἐνώπιον αὐτοῦ ἁγίους καὶ ἀμέμπτους καὶ ἀπαλλαγμένους ἀπὸ κάθε κατηγορία». Δὲν μᾶς ἐσυγχώρησε μόνο τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἔκανε ἐνδόξους. Διότι ὄχι μόνο γιὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ κακὰ ἔπαθε τόσα πολλά, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἐπιτύχωμε τὰ πρωτεῖα, ὅπως ἂν κάποιος τὸν κατάδικο θελήσῃ ὄχι μόνο νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν τιμωρία, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν τιμήσῃ.

Καὶ κατέστησε κληρονόμους του ἐκείνους ποῦ δὲν ἔχουν ἁμαρτήσει καθόλου, ἢ καλύτερα ὄχι μόνο αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποῦ ἔχουν ἐπιτύχει τὰ μέγιστα κατορθώματα. Καὶ τὸ μεγαλύτερο βέβαια, ὅτι ἐχάρισε τὴν ἀγιωσύνη του καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ κάθε κατηγορία. Ἡ ἀπαλλαγὴ αὐτὴ ἐπαυξάνει τὸ ἄμεμπτο, ὅταν δὲν ἔχωμε πράξει κάτι πρὸς νὰ εἶναι οὔτε ἀξιο καταδίκης, οὔτε κατηγορίας. Ἐπειδὴ ὁμως ἔχει ἀναθέσει τὰ πάντα σὲ αὐτὸν τὸ ὅτι δηλαδὴ μὲ τὸ θάνατό του ἐπέτυχε αὐτά, τί λοιπὸν, λέγει, πρὸς ἡμᾶς; δὲν χρειαζόμασθε τίποτε; Γι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε· «Ἐφόσον βέβαια ἐμμένετε στὴν πίστι θεμελιωμένοι καὶ σταθεροὶ καὶ χωρὶς νὰ ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τοῦ εὐαγγελίου». Ἐδῶ ἐπικρίνει τὴν ἀδιαφορία τους. Καὶ δὲν εἶπε ἀπλῶς, «ἐμμένετε», γιατί εἶναι δυνατὸ νὰ ἐμμένῃ κανεὶς ὅταν κλονίζεται καὶ ἀμφιβάλλῃ, εἶναι

στατοῦντα· ἔστιν ἐστάναι περιφερόμενον καὶ μένειν. «Εἶγε ἐπιμένετε», φησί, «τεθεμελιωμένοι καὶ ἐδραῖοι, καὶ μὴ μετακινούμενοι». Βαβαί, ἡλίκη κέχρηται τροπῇ· οὐ μόνον μὴ σαλευόμενοι, φησὶν, ἀλλὰ μηδὲ κινούμενοι.

5 Καὶ ὄρα· οὐδὲν φορτικὸν τέως τίθησιν, οὐδὲ ἐπίπονον, ἀλλὰ πίστιν καὶ ἐλπίδα. Τουτέστιν, ἐὰν μένητε πιστεύοντες, ὅτι ἀληθῆς ἡ ἐλπίς τῶν μελλόντων. Ἐνταῦθα μὲν δυνατόν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀρετῆς οὐκ ἔνι μὴ μετασαλευθῆναι, κἂν μικρόν· οὕτως οὐκ ἔστιν ἐπαχθές. «Ἀπὸ τῆς ἐλπίδος», φησί, «τοῦ εὐαγγελίου, οὐ ἠκούσατε, τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν». Τίς δὲ ἔστιν ἡ ἐλπίς τοῦ εὐαγγελίου, ἀλλ' ἢ ὁ Χριστός; αὐτὸς γάρ ἔστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, καὶ πάντα ταῦτα ὁ ἐργασάμενος. Ὡστε ὁ ἐτέροις ἐπιγράφων, μετακεκίνηται· πάντα γὰρ ἀπώλεσεν, ἐὰν μὴ εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύῃ. «Οὐ ἠκούσατε», φησί. Καὶ πάλιν αὐτοὺς
10 φέρει μάρτυρας, εἶτα τὴν οἰκουμένην ἅπασαν. Οὐ λέγει, τοῦ κηρυττομένου, ἀλλ' ἤδη πιστευθέντος καὶ κηρυχθέντος· ὅπερ καὶ ἀρχόμενος ἐποίησεν, ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν μαρτυρίας καὶ τούτους στήσαι βουλόμενος. «Οὐ ἐγενόμην ἐγὼ Παῦλος διάκονος». Καὶ τοῦτο εἰς τὸ ἀξιόπιστον συντελεῖ. «Ἐγώ», φησί, «Παῦλος διάκονος». Μέγα γὰρ αὐτοῦ ἦν τὸ ἀξίωμα λοιπὸν πανταχοῦ
15 ἀδομένου, καὶ τῆς οἰκουμένης ὄντος διδασκάλου.

2. «Νῦν χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἔστιν ἡ ἐκκλησία». Καὶ ποία αὕτη
25 ἀκολουθία; Δοκεῖ μὲν ἀπηρτηθῆσθαι, πολλὴν δὲ ἔχει τὴν ἀκολουθίαν. Καί, «διάκονος», φησὶν· ἀντὶ τοῦ, οὐδὲν παρ' ἑμαυτοῦ εἰσφέρων, ἀλλὰ τὰ ἐτέρου καταγγέλλων. Οὕτω πιστεύω, ὅτι καὶ πάσχω ὑπὲρ αὐτοῦ· καὶ οὐ πάσχω μόνον, ἀλλὰ καὶ χαίρω πάσχω, πρὸς τὴν ἐλπίδα τὴν μέλλουσαν ὄρων· καὶ πάσχω οὐχ
30 ὑπὲρ ἑμαυτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ ὑμῶν. «Καὶ ἀνταναπληρῶ», φησί, «τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί μου». Δοκεῖ μὲν μέγα εἶναι ὅπερ ἐφθέγγατο, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἀπονοίας, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ πολλῆς φιλοστοργίας τῆς περὶ τὸν Χριστόν· οὐ γὰρ βούλεται αὐτοῦ εἶναι, ἀλλ' ἐκείνου τὰ πάθη, τούτους οἰκει-
35 ῶσαι αὐτῷ βουλόμενος. Καὶ ἃ ἐγὼ πάσχω, δι' ἐκεῖνον πάσχω,

δυνατό νὰ στέκεται καὶ νὰ μένη σταθερὸς ὅταν περιφέρεται. «Ἐὰν βέβαια ἐμμένετε», λέγει, «θεμελιωμένοι καὶ σταθεροὶ καὶ χωρὶς νὰ ἀπομακρύνεσθε». Πῶ, πῶ πόσο μεγάλη προτροπὴ χρησιμοποιεῖ! Ὅχι μόνο χωρὶς νὰ σαλεύωνται, λέγει ἀλλὰ οὔτε νὰ κινουῦνται.

Καὶ πρόσεχε· δὲν ἀναφέρει στὴν ἀρχὴ τίποτε τὸ βαρὺ, οὔτε κουραστικό, ἀλλὰ τὴν πίστι καὶ τὴν ἐλπίδα. Δηλαδή, ἐὰν ἐξακολουθήτε νὰ πιστεύετε, ὅτι εἶναι ἀληθινὴ ἡ ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Διότι ἐδῶ μὲν εἶναι δυνατό, στὴν περίπτωση ὅμως τῆς ἀρετῆς δὲν εἶναι δυνατό νὰ μὴ μετατοπισθῆ, ἔστω καὶ λίγο. Ἄρα δὲν εἶναι βαρὺ τὸ πρᾶγμα. «Ἀπὸ τὴν ἐλπίδα», λέγει, «τοῦ εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖο ἔχετε ἀκούσει καὶ ἔχει κηρυχθῆ σὲ ὅλη τὴν οἰκουμένην ποὺ εὐρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν οὐρανό». Καὶ ποιά εἶναι ἡ ἐλπίδα τοῦ εὐαγγελίου, παρὰ ὁ Χριστός; διότι αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε ὅλα αὐτά. Ὡστε ἐκεῖνος ποὺ παραδέχεται ἀλλὰ, ἔχει μετακινηθῆ καὶ ἔχασε τὰ πάντα, ἐὰν δὲν πιστεύῃ στὸν Χριστό. «Τὸ ὁποῖο ἔχετε ἀκούσει», λέγει. Καὶ πάλι αὐτοὺς φέρει μάρτυρας, ἔπειτα δὲ ὅλη τὴν οἰκουμένην. Δὲν λέγει, τὸ ὁποῖο κηρύσσεται, ἀλλὰ τὸ ὁποῖο ἔχει ἤδη πιστευθῆ καὶ κηρυχθῆ, πρᾶγμα ποὺ καὶ στὴν ἀρχὴ ἔκαμε, θέλοντας ἀπὸ τῆ μαρτυρία τῶν πολλῶν καὶ αὐτοὺς νὰ καταστήσῃ σταθεροὺς στὴν πίστι. «Τοῦ ὁποίου ἔγινα ἐγὼ ὁ Παῦλος διάκονος». Καὶ αὐτὸ συντελεῖ στὴν ἀξιοπιστία. «Ἐγώ», λέγει, «ὁ Παῦλος ὁ διάκονος». Διότι ἦταν μεγάλο τὸ ἀξίωμά του πλέον μὲ τὸ νὰ μεταβαίνη παντοῦ καὶ εἶναι διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης.

2. «Τώρα χαίρω γιὰ τὰ παθήματά μου ποὺ ὑποφέρω γιὰ σᾶς, καὶ ἀναπληρώνω τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ στὴ σάρκα μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ ἐκκλησία». Καὶ ποιά εἶναι ἡ σχέση αὐτῶν μὲ τὰ προηγούμενα; Φαίνεται ὅτι ἔχει ἀπομακρυνθῆ, στὴν πραγματικότητα ὅμως ὑπάρχει μεγάλη σχέση. Καὶ λέγει, «διάκονος», ἀντὶ νὰ εἰπῆ, τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου δὲν εἰσφέρω, ἀλλὰ κηρύσσω τὴ διδασκαλία ἄλλου. Τόσο πολὺ πιστεύω, γι' αὐτὸ καὶ πάσχω ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ὄχι μόνο πάσχω, ἀλλὰ καὶ πάσχω μὲ χαρά, ἀποβλέποντας πρὸς τὴ μελλοντικὴ ἐλπίδα. Καὶ πάσχω, ὄχι γιὰ ἐμένα, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωτηρία σας. «Καὶ ἀναπληρώνω», λέγει, «τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ στὸ σῶμα μου». Φαίνεται ὅτι εἶναι μεγάλο αὐτὸ ποὺ εἶπε, ἀλλὰ δὲν εἶναι δεῖγμα παραλογισμοῦ, μακριὰ γιὰ τέτοια σκέψις, ἀλλὰ δεῖγμα καὶ μεγάλης ἀγάπης γιὰ τὸν Χριστό· διότι δὲν θέλει νὰ εἶναι ἰδικά του τὰ παθήματα, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐπιθυμώντας νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἰδικούς του. Καὶ αὐτὰ

φησίν· ὥστε μὴ ἐμοὶ χάριν ὁμολογεῖτε, ἀλλ' ἐκείνῳ· αὐτὸς γὰρ πάσχει ταῦτα. Ὡσπερ ἂν εἶ τις πεμφθεὶς πρὸς τινα, ἕτερον ἀξιῶσειε λέγων, παρακαλῶ σε, ὑπὲρ ἐμοῦ ἄπελθε πρὸς τόνδε· εἶτα ἐκεῖνος λέγοι ὅτι διὰ τόνδε ταῦτα ποιῶ. Ὡστε οὐκ ἐπαισχύνεται
5 καὶ ταῦτα αὐτοῦ παθήματα λέγειν. Οὐ γὰρ μόνον ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ἔτοιμός ἐστιν θλιβῆναι δι' ὑμᾶς.

Ἐφιλονείκησε καὶ ἐβιάσατο δεῖξαι αὐτὸν καὶ νῦν κινδυνεύοντα ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας διὰ τοῦ ἰδίου σώματος, καὶ πρὸς ἐκεῖνο
10 ἀποτείνεται, ὅτι οὐ δι' ἡμῶν προσάγεσθε, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ, κἂν ἡμεῖς ταῦτα ποιῶμεν· οὐ γὰρ οἰκτεῖον ἔργον ἀνεδεξάμεθα, ἀλλὰ τὸ ἐκεῖνου. Καὶ ταῦτόν ἐστιν, ὥσπερ ἂν εἶ τις τάξις λαχοῦσα στρατηγὸν τὸν ὑπερασπίζοντα αὐτῆς, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ στήκοι, εἶτα ἀπελθόντος ἐκεῖνου, ὁ ὑποστράτηγος τὰ ἐκεῖνου τραύματα
15 ἀναδέξοιτο μέχρι τοῦ λυθῆναι τὸν πόλεμον. Εἶτα ὅτι καὶ δι' αὐτὸν ταῦτα ποιεῖ, ἄκουσον. «ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ», φησίν· ἢ τοῦτο θέλων εἰπεῖν, ὅτι οὐχ ὑμῖν χαρίζομαι, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ· ἃ γὰρ ἐκεῖνον ἔδει παθεῖν, ἐγὼ πάσχω ἀντ' αὐτοῦ. Ὅρα πόσα κατασκευάζει. Δείκνυσι πολὺ τὸ φίλτρον· ὥσπερ ἐν τῇ δευτέρᾳ
20 πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ γράφων ἔλεγεν, «Ἐν ἡμῖν ἔθετο τὴν διακονίαν τῆς καταλλαγῆς»· καὶ πάλιν, «ὑπὲρ Χριστοῦ πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν», τοῦτο καὶ ἐνταῦθά φησιν, ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχω, ἵνα μᾶλλον αὐτοὺς ἐπισπάσῃται. Τού-
τέστιν, εἰ καὶ ὁ ὀφείλων ὑμῖν ἀπῆλθεν, ἀλλ' ἐγὼ ἀποδίδωμι. Διὰ
25 γὰρ τοῦτο καὶ ὑστερήματα εἶπεν, ἵνα δείξῃ ὅτι οὐδὲ τὸ πᾶν ἡγεῖται οὐδέπω πεπονθῆναι. ὑπὲρ ὑμῶν, φησί, καὶ μετὰ θάνατον πάσχει, εἶγε ἔτι ἐλλείμματα ἔμεινε.

Τοῦτο ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐτέρως ποιεῖ λέγων· «Ὅς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν»· δεικνύς ὅτι οὐκ ἠρκέσθη τῷ θανάτῳ
30 μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα μυρία ποιεῖ. Οὐ τοίνυν ἑαυτὸν ἐπαίρων ταῦτα λέγει, ἀλλὰ τὸν Χριστὸν δεῖξαι βουλόμενος ἔτι καὶ νῦν ὑπὲρ αὐτῶν φροντίζοντα. Καὶ τὸν λόγον ἀξιόπιστον δείκνυσι τῷ ἐπαγαγεῖν, «ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ». Ὅτι γὰρ οὕτως ἔχει, καὶ οὐδὲν ἀπεικός, δῆλον ἐκ τοῦ ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ ταῦτα

1. Κολ. 1,12

2. Β' Κορ. 5,18.20

3. Ρωμ. 8,34

πού ἐγὼ πάσχω, τὰ πάσχω γιὰ ἐκεῖνον, λέγει. Συνεπῶς μὴ εὐγνωμονῆτε ἐμένα, ἀλλὰ ἐκεῖνον, διότι αὐτὸς πᾶσχει αὐτά. Ὅπως ἀκριβῶς ἂν κάποιος, πού ἐστάλθηκε σὲ κάποιον, ζητήση ἀπὸ ἄλλον νὰ κάνη αὐτό, λέγοντας, σὲ παρακαλῶ, πήγαινε γιὰ λογαριασμό μου στὸν τάδε, καὶ ἐκεῖνος ἔπειτα εἶπῃ, ὅτι γιὰ τὸν τάδε κάνω αὐτά. Ὡστε δὲν ἐντρέπεται νὰ ὀνομάζη καὶ αὐτὰ παθήματα αὐτοῦ. Διότι ὄχι μόνο ἔπέθανε γιὰ τὴ σωτηρία μας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ θάνατό του εἶναι ἔτοιμος νὰ ὑποφέρη γιὰ σᾶς.

Ἐφιλονείκησε καὶ ἀγωνίσθηκε νὰ ἀποδείξη ὅτι αὐτὸς καὶ τώρα κινδυνεύει ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας μὲ τὸ ἰδικό του σῶμα, καὶ πρὸς ἐκεῖνο ἀπευθύνεται, διότι δὲν σᾶς ὀδηγοῦμε ἐμεῖς, ἀλλὰ αὐτός, ἔστω καὶ ἂν ἐμεῖς κάνωμε αὐτά, καθότι δὲν ἔχομε ἀναλάβει ἰδικὸ μας ἔργο, ἀλλὰ τὸ ἰδικό του. Καὶ εἶναι τὸ ἴδιο, ὅπως ἂν κάποιος στρατιωτικὸ σῶμα πού ἔχει στρατηγὸ νὰ τὸ ὑπερασπίζη καὶ εὐρίσκειται κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου στὴ θέσι του, ἔπειτα, ὅταν ἀποχωρήση ὁ στρατηγὸς θελήση νὰ ἀναλάβῃ ὁ ὑποστράτηγος τὰ τραύματα ἐκείνου μέχρι νὰ σταματήση ὁ πόλεμος. Ἐπειτα τὸ ὅτι καὶ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ τὰ κάμνει αὐτά, ἄκουσε· «Ἐπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ», λέγει. Μὲ αὐτὸ θέλει νὰ εἶπῃ, ὅτι δηλαδὴ δὲν κάνω χάρι σὲ σᾶς, ἀλλὰ στὸν Χριστό, διότι ἐκεῖνα πού ἔπρεπε νὰ πάθῃ αὐτός, ἐγὼ τὰ πάσχω ἀντὶ αὐτοῦ. Πρόσεχε πόσα ἀποδεικνύει. Παρουσιάζει μεγάλη ἀγάπη. Ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγε στὴ Β΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή, «Μᾶς ἀνέθεσε τὸ κήρυγμα τῆς συμφιλίωσης», καὶ πάλι, «Ἐνεργοῦμε σὰν ἀπεσταλμένοι τοῦ Χριστοῦ, διότι ὁ Θεὸς παρακαλεῖ διὰ μέσου μας» ², αὐτὸ καὶ ἐδῶ λέγει, ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πάσχω, γιὰ νὰ προσελκῆση περισσότερο αὐτοῦς. Δηλαδή, ἂν καὶ ὁ ὀφειλέτης σας ἀπῆλθε, ἐγὼ ὁμως ἀναπληρῶ αὐτόν. Γι' αὐτὸ μάλιστα καὶ ὑστερήματα εἶπε, γιὰ νὰ δείξη ὅτι μέχρι τώρα δὲν πιστεύει ὅτι ἔχει πάθει τὰ πάντα. Γιὰ σᾶς, λέγει, καὶ μετὰ τὸ θάνατο πάσχει, ἐφόσον δηλαδὴ ἔμειναν ἀκόμη ὑπολείμματα.

Αὐτὸ στὴν πρὸς Ρωμαίους τὸ παρουσιάζει διαφορετικὰ, λέγοντας· «Ὁ ὁποῖος καὶ μεσιτεύει γιὰ μᾶς» ³, γιὰ νὰ δείξη ὅτι δὲν ἐπεριορίσθηκε μόνο στὸ θάνατο, ἀλλὰ καὶ στὴν συνέχεια κάνει πάρα πολλά. Δὲν λέγει λοιπὸν αὐτὰ μὲ σκοπὸ νὰ ἐξυψώσῃ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ θέλοντας νὰ δείξη ὅτι ὁ Χριστὸς ἀκόμη καὶ τώρα φροντίζει γι' αὐτοῦς. Καὶ ἀποδεικνύει τὸ λόγο ἀξιόπιστο μὲ τὸ νὰ προσθέσῃ, «ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ». Τὸ ὅτι πραγματικὰ ἔτσι συμβαίνει καὶ τίποτε δὲν εἶναι παράλογο, εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι

γενέσθαι. Ὅρα πῶς ἡμᾶς συνῆψεν ἑαυτῷ. Τί τοίνυν ἐπεισάγετε διὰ μέσου ἀγγέλου; «Ἦς ἐγὼ ἐγενόμην», φησί, «διάκονος». Τί ἐτέρους ἐπεισάγετε ἀγγέλους; ἐγὼ εἶμι διάκονος. Εἶτα δείκνυσιν ὅτι οὐδὲν αὐτὸς ἐποίησεν, εἶγε διάκονός ἐστιν. «Ἦς ἐγενόμην ἐγώ», φησί, «διάκονος κατὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεισάν μοι, εἰς ὑμᾶς πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ». «Οἰκονομίαν». Ἦτοι τοῦτό φησιν, ὅτι οὕτως ἠθέλησεν, αὐτοῦ ἀπελθόντος, ἡμᾶς διαδέξασθαι τὴν οἰκονομίαν, ἵνα μὴ ὡς ἐγκαταλειμμένοι διάκεισθε· αὐτὸς γὰρ ἐστιν ὁ παθών, αὐτὸς ὁ πρεσβεύων· ἢ τοῦτό φησιν, ὅτι ἐμὲ τὸν μάλιστα πάντων διώκτην διὰ τοῦτο εἶασε διῶξαι, ἵνα ἀξιόπιστος ᾧ κηρύσσων, ἢ οἰκονομίαν
10 φησίν, ὅτι οὐκ ἔργα ἐζήτησεν, οὐδὲ πράξεις, οὐδὲ κατορθώματα, ἀλλὰ πίστιν καὶ βάπτισμα· οὐ γὰρ ἂν ἐτέρως ἐδέξασθε τὸν λόγον.

«Εἰς ὑμᾶς», φησί, «πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ». Περὶ τῶν ἐθνῶν λέγει, δείκνυς αὐτούς ἐτι σαλευομένους τῷ εἰπεῖν, «πληρῶσαι». Τὸ γὰρ ἔθνη ἀπερριμμένα δυνηθῆναι τοσοῦτον ὕψος
15 δογμάτων δέξασθαι, οὐχὶ Παύλου ἦν, ἀλλ' οἰκονομίας τῆς τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ ἐγὼ οὐκ ἂν ἴσχυσα, φησί. Δείξας δὴ τὸ μείζον, τὰ αὐτοῦ παθήματα τοῦ Χριστοῦ ὄντα, τότε τὸ σαφέστερον ἐπάγει, ὅτι καὶ τοῦτο τοῦ Θεοῦ ἐστι, τὸ πληρῶσαι τὸν λόγον εἰς ὑμᾶς. Καὶ
20 δείκνυσιν ἐνταῦθά οὐ φανερῶς, ὅτι καὶ τοῦτο οἰκονομίας, τὸ νῦν λεχθῆναι, ὅτε δύνασθε ἀκούειν, ἀλλ' οὐκ ἀμελείας, ἀλλ' ὥστε δεκτικούς γενέσθαι. Ὁ γὰρ Θεὸς οὐκ ἀθρόως πάντα ποιεῖ, ἀλλὰ κέχρηται συγκαταθάσει διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν. Καὶ τοῦτο αἴτιον τοῦ νῦν παραγενέσθαι τὸν Χριστόν, ἀλλὰ μὴ
25 πάλοι. Καὶ δείκνυσιν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, ὅτι διὰ τοῦτο τοὺς δούλους ἀπέστειλε πρώτους, ἵνα μὴ ἐπὶ τὸν φόνον ἔλθωσι τοῦ υἱοῦ. Εἰ γὰρ οὐδὲ μετὰ τοὺς δούλους ἐλθόντα τὸν υἱὸν ἠδέσθησαν, πολλῷ μᾶλλον πρὸ τούτου· εἰ τῶν ἐλαττόνων οὐκ ἤκουον προ-
ταγμάτων, πῶς τῶν μειζόνων ἤκουσαν ἂν;

30 3. Τί οὖν, φησίν; οὐκ εἰσὶν Ἰουδαῖοι καὶ νῦν, καὶ Ἕλληνες ἀτελέστερον διακείμενοι; Τοῦτο λοιπὸν ὑπερβολὴ ῥαθυμίας. Τὸ

4. Δηλαδὴ τοὺς προφήτας.

5. Ἕλληνες· μεθρησκευτικὴ σημασία. Κατὰ τὸν Χρυσόστομο οἱ Ἕλληνες ἦσαν οἱ ἀσεθεῖς, οἱ εἰδωολάτραι. Ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις τοῦ ὀνόματος τῶν Ἑλλήνων ἐγένεε πολὺ ἀργότερα.

αὐτὰ ἔγιναν ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Πρόσεχε πῶς μᾶς ἤνωσε μετὸν ἑαυτό του. Γιατί λοιπὸν εἰσάγετε ἀνάμεσά σας τοὺς ἀγγέλους; «Τῆς ὁποίας ἐγὼ ἔγινα», λέγει, «διάκονος». Γιατί εἰσάγετε ἄλλους ἀγγέλους; ἐγὼ εἶμαι διάκονος. Ἐπειτα ἀποδεικνύει ὅτι τίποτε δὲν ἔκαμε αὐτός, ἂν καὶ εἶναι διάκονος. «Τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς», λέγει, «ἔγινα ἐγὼ διάκονος σύμφωνα μετὴν οἰκονομία τοῦ Θεοῦ ποῦ μοῦ ἐδόθηκε, γιὰ νὰ κηρύξω πλήρως τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ σὲ σᾶς». «Οἰκονομία». Ἡ λοιπὸν αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι δηλαδὴ ἔτσι ἠθέλησε, ἐπειδὴ αὐτὸς ἔφυγε, ἐμεῖς πλέον νὰ διαδεχθοῦμε τὴν οἰκονομία, γιὰ νὰ μὴ ζῆτε σὰν ἐγκαταλελειμμένοι, διότι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἔπαθε, αὐτὸς δὲ καὶ ποῦ πρεσβεύει, ἢ ἐννοεῖ αὐτό, ὅτι ἐμένα, ποῦ ἤμουν διώκτης του χειρότερος ἀπὸ ὅλους, γι' αὐτὸ μὲ ἄφησε νὰ τὸν διώξω, ὥστε νὰ εἶμαι ἀξιόπιστος ὅταν κηρύσσω, ἢ οἰκονομία ἐννοεῖ, ὅτι δὲν ἐζήτησε ἔργα, οὔτε πράξεις, οὔτε κατορθώματα, ἀλλὰ πίστι καὶ βάπτισμα· διότι διαφορετικὰ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ δεχθῆτε τὸ κήρυγμα.

«Σὲ σᾶς», λέγει, «νὰ κηρύξω πλήρως τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ». Γιὰ τοὺς ἐθνικοὺς λέγει αὐτό, γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι αὐτοὶ ἀκόμη δὲν ἦταν σταθεροὶ μετὸ νὰ εἰπῇ, «νὰ κηρύξω πλήρως». Διότι τὸ νὰ μπορέσουν οἱ περιφρονημένοι ἐθνικοὶ νὰ δεχθοῦν τόσο ὑψηλὴς διδασκαλίαις, δὲν ἦταν στὸ χέρι τοῦ Παύλου, ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ· καθόσον ἐγὼ δὲν θὰ ἤμποροῦσα, λέγει. Ἀφοῦ ἔδειξε λοιπὸν τὸ μεγαλύτερο, ὅτι δηλαδὴ τὰ παθήματά του ἦταν τοῦ Χριστοῦ, τότε προσθέτει τὸ σαφέστερο, ὅτι καὶ αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν Θεό, τὸ νὰ κηρύξω δηλαδὴ πλήρως τὸ λόγο σὲ σᾶς. Καὶ παρουσιάζει ἐδῶ ὄχι φανερὰ ὅμως, ὅτι καὶ τοῦτο εἶναι ἔργο τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ κηρυχθῇ ὁ λόγος τώρα, ὅποτε μπορεῖτε νὰ ἀκούετε, ὄχι ὅμως μετ' ἀμέλεια, ἀλλ' ἔτσι, ὥστε νὰ ἀποδεχθῆτε αὐτόν. Διότι ὁ Θεὸς δὲν κάνει τὰ πάντα ἀμέσως, ἀλλὰ δείχνει συγκατάβασιν, ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης του φιλανθρωπίας. Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τὸ ὅτι θέλησε νὰ ἔλθῃ τώρα ὁ Χριστός, καὶ ὄχι παλαιότερα. Καὶ φανερῶνει στὸ εὐαγγέλιον, ὅτι γι' αὐτὸ ἀπέστειλε πρῶτα τοὺς δούλους, ⁴ γιὰ νὰ μὴ φθάσουν στὸ φόνον τοῦ υἱοῦ. Διότι ἀφοῦ δὲν ἐσεβάσθησαν τὸν υἱό, ἂν καὶ ἦλθε ὕστερα ἀπὸ τοὺς δούλους, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ τὸν ἐσέβοντο πρὶν ἀπὸ αὐτό. Ἀφοῦ δὲν ἤκουαν τὶς μικρότερες ἐντολές, πῶς θὰ ἦταν δυνατὸ ν' ἀκούσουν τὶς μεγαλύτερες;

3. Τί λοιπὸν, λέγει; δὲν ὑπάρχουν Ἰουδαῖοι καὶ τώρα, καθὼς καὶ Ἕλληνες⁵, ποῦ εἶναι πνευματικὰ πιὸ ἀτελεῖς; Τοῦτο εἶναι πλέον

γὰρ μετὰ τοσοῦτον χρόνον, μετὰ τοσαῦτα διδάγματα ἔτι μένειν ἀτελεῖς, πολλῆς νωθείας ἐστίν. "Ὅταν οὖν λέγωσιν "Ἕλληνες, διὰ τί νῦν ἦλθεν ὁ Χριστός; μὴ τοῦτο ἀφῶμεν λέγειν αὐτοῦς, ἀλλ', εἰ μὴ κατώρθωσεν, ἐρωτῶμεν. "Ὡσπερ γὰρ εἰ καὶ παρὰ τὴν ἀρχὴν 5 ἦλθε καὶ μὴ κατώρθωσεν, οὐκ ἦρκει ἡμῖν πρὸς ἀπολογίαὶν ὁ καιρὸς, οὕτως, ἐπειδὴ κατώρθωσεν, οὐκ ἂν εἶημεν δίκαιοι τοῦ καιροῦ τὰς εὐθύνας ὑπέχειν. Οὐδὲ γὰρ ἰατρόν τις τὴν νόσον λύσαντα καὶ ἐπὶ ὑγείαν ἀγαγόντα ἀπαιτεῖ τῆς ἰατρείας τὰς εὐθύνας, οὐδὲ στρατηγὸν νενικηκότα ἐξετάζει, διὰ τί τῷδε τῷ καιρῷ, 10 καὶ διὰ τί ἐν τῷδε τῷ τόπῳ. Ταῦτα γὰρ, μὴ κατορθώσαντος, ἦν ἐρωτᾶν· κατορθώσαντος δέ, καὶ ἀποδέχεσθαι. Τίς γάρ, εἶπέ μοι, ἀξιοπιστότερος, ὁ σὸς λογισμὸς καὶ ἡ συκοφαντία, ἢ ἡ τοῦ πράγματος τελειότης; Ἐνίκησεν, ἢ οὐκ ἐνίκησε; τοῦτο δεῖξον· ἐκράτησεν, ἢ οὐκ ἐκράτησεν; ἐξήγαγεν εἰς τέλος ἄπερ εἶπεν, ἢ οὐ; 15 Αὐταὶ εἰσὶν αἱ εὐθῦναι.

Εἶπέ δὴ μοι· Θεὸν πάντως ὁμολογεῖς εἶναι, εἰ καὶ μὴ Χριστόν. Ἐρωτῶ δὴ σε· ἄναρχος ὁ Θεός; Πάντως ἐρεῖς. Εἶπέ οὖν μοι, διὰ τί μὴ πρὸ μυρίων ἐτῶν τοὺς ἀνθρώπους ἐποίησε; πλείονα γὰρ ἔμελλον ζῆσεσθαι χρόνον. Εἰ γὰρ καλὸν τὸ εἶναι, πολλῷ μᾶλλον 20 τὸ ἐπιπλεῖον εἶναι· νῦν δὲ ἐζημιώθησαν ὃν οὐκ ἐγένοντο χρόνον. Ἄλλ' οὐκ ἐζημιώθησαν· τὸ δὲ πῶς, αὐτὸς οἶδεν ὁ πεποιηκώς. Πάλιν σε ἐρωτῶ, διὰ τί μὴ πάντας ἀθρόον ἐποίησεν; ἀλλ' ἢ μὲν τοῦ δεινὸς ψυχὴ τοῦ πρώτου γενομένου τοσαῦτα ἔτη ἔχει οὔσα, ἢ δὲ ἑτέρα ἠλάττωται ἢ μηδέπω γενομένη; διὰ τί τὸν μὲν 25 πρῶτον, τὸν δὲ ὕστερον ἐποίησεν εἰς τόνδε παραχθῆναι τὸν κόσμον; Καίτοι ταῦτα ὄντως ζητήσεως ἄξια, ἀλλ' οὐ πολυπραγμοσύνης· τοῦτο γὰρ οὐδὲ ζητήσεως. Ἐγὼ γὰρ ἐρῶ τὴν αἰτίαν ἣνπερ εἶπον. Ὑπόθου γὰρ μοι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ὡσπερ μίαν τινὰ ἡλικίαν, καὶ τοὺς μὲν πρώτους χρόνους μεираκίου τάξιν 30 ἔχειν τὸ γένος τὸ ἡμέτερον, τοὺς δὲ μετ' ἐκεῖνο νεανίσκου, τούτους δὲ τοὺς ἐγγῦς τοῦ γήρωσ πρεσβύτου. Λοιπὸν ὅταν ἡ

ὑπερβολικὴ ἀδιαφορία. Διότι τὸ νὰ παραμένουν ἀκόμη ἀτελεῖς ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια καὶ ὕστερα ἀπὸ τόσες διδασκαλίαι, εἶναι δεῖγμα μεγάλης ἀδιαφορίας. Ὅταν λοιπὸν λέγουν οἱ Ἕλληνες, γιατί ἤλθε τώρα ὁ Χριστός; ἄς μὴ τοὺς ἀφήνουμε νὰ τὸ λέγουν αὐτό, ἀλλὰ ἄς τοὺς ἐρωτοῦμε, ἐὰν δὲν ἐπραγματοποίησε τὸ ἔργο του. Διότι ὅπως δὲν θὰ μᾶς ἦταν ἰκανοποιητικὴ δικαιολογία τὸ ἐὰν ἐρχόταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ δὲν κατῶρθωνε νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ ἔργο του, ἔτσι δὲν θὰ εἴμασθε δίκαιοι νὰ ἀποδώσωμε τὴν εὐθύνη στὸν καιρὸ, ἐπειδὴ ἐπέτυχε. Οὔτε βέβαια ἀπαιτεῖ κανεὶς εὐθύνες τῆς θεραπείας ἀπὸ τὸν ἰατρὸ ποὺ ἐθεράπευσε τὴν ἀσθένεια καὶ ἐπανεφέρε τὴν ὑγεία, οὔτε ἐξετάζει τὸ νικητὴ στρατηγὸ, γιατί ἐνίκησε αὐτὴ τὴ χρονικὴ στιγμὴ καὶ γιατί σὲ αὐτὸν τὸν τόπο. Διότι ἦταν δυνατό νὰ τὰ ἐρωτοῦμε αὐτὰ ἐὰν δὲν ἐπραγματοποιούσε τὸ ἔργο του, ἀφοῦ ὅμως τὸ ἐπραγματοποίησε, πρέπει καὶ νὰ τὸ παραδεχώμασθε. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι περισσότερο ἀξιόπιστο, εἶπέ μου, ἡ ἰδική σου σκέψις καὶ ἡ συκοφαντία, ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πράγματος; Ἐνίκησε ἢ δὲν ἐνίκησε; ἀπόδειξε αὐτό. Ἐκυριάρχησε ἢ δὲν ἐκυριάρχησε; ἐπραγματοποίησε αὐτὰ ποὺ εἶπε ἢ ὄχι; Αὐτὲς εἶναι οἱ εὐθύνες.

Εἶπέ μου λοιπὸν πιστεύεις ὅπωςδῆποτε ὅτι ὑπάρχει Θεός, ἂν καὶ δὲν πιστεύεις στὸν Χριστό. Σὲ ἐρωτῶ λοιπὸν εἶναι ἀναρχος ὁ Θεός; Βεβαίωτατα, θὰ ἀπαντήσης. Εἶπέ μου λοιπὸν γιατί δὲν ἐδημιούργησε τοὺς ἀνθρώπους πρὶν ἀπὸ πάρα πολλὰ χρόνια; διότι θὰ ἐζοῦσαν περισσότερα χρόνια. Διότι ἐὰν εἶναι καλὸ τὸ νὰ ὑπάρχουν, πολὺ περισσότερο εἶναι τὸ νὰ ὑπάρχουν ἀκόμη πιὸ πολὺ. Τώρα ὅμως ἐζημιώθηκαν γιὰ τὰ χρόνια ποὺ δὲν ὑπῆρξαν. Ἄλλὰ δὲν ἐζημιώθηκαν καὶ τὸ πῶς, ὁ ἴδιος ὁ δημιουργὸς γνωρίζει. Πάλι σὲ ἐρωτῶ, γιατί δὲν ἐδημιούργησε ἀμέσως ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; ἀλλὰ ἡ ψυχὴ τοῦ τάδε ποὺ ἐδημιουργήθηκε πρῶτος ἔχει τόσα πολλὰ χρόνια, ἢ ἄλλη ὅμως, ποὺ ἀκόμη δὲν ἔχει δημιουργηθῆ, θὰ ἔχει λιγώτερα; γιατί ἔκαμε νὰ δημιουργηθῆ σὲ αὐτὸν τὸν κόσμον ἄλλον πρῶτα καὶ ἄλλον ὕστερα; Ἄν καὶ αὐτὰ εἶναι πράγματι ἀξία ἐρεῦνης, ὄχι ὅμως καὶ νὰ πολυεξετάζωμε τίς λεπτομέρειαι, γιατί αὐτὸ δὲν ἀξίζει οὔτε κἂν ἐρεῦνης. Ἐγὼ λοιπὸν θὰ ἀναφέρω τὴν αἰτία ποὺ εἶπα. Ὑπόθεσε λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύσις ἔχει μία ἡλικία, καὶ τὰ πρῶτα χρόνια ὅλοι οἱ ἀνθρώποι εἶναι ἔφηβοι, ἀργότερα νέοι ἄνδρες, καὶ τώρα ποὺ πλησιάζουν τὰ γηράτειά γέροντες. Ἐνῶ λοιπὸν ἡ ψυχὴ εὐρίσκεται στὴν ἀκμὴ τῶν δυνάμεων

ψυχὴ ἀκμάζη, τῶν τοῦ σώματος μελῶν χαλασθέντων, καὶ τοῦ πολέμου λυθέντος, τότε ἤχθημεν ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν. Καὶ μὴν τούναντίον, φησί· μειράκια ὄντα διδάσκομεν. Ἄλλ' οὐ τὰ μεγάλα δόγματα, ἀλλὰ ῥητορείαν, ἀλλὰ δεινότητα λόγων· ταῦτα μὲν οὖν, 5 ὅταν ἀκμάζων γένηται.

Ὅρα καὶ τὸν Θεὸν ταῦτα ποιοῦντα ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων. Καθάπερ γὰρ παιδίοις τοῖς Ἰουδαίοις γραμματιστὴν τὸν Μωϋσῆα οὕτως αὐτοῖς ἐπέστησε, καὶ καθάπερ ἡμεῖς τὰ στοιχεῖα. «Σκιάν», γάρ, φησὶν, «ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν 10 τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων». Καθάπερ ἡμεῖς τοῖς παιδίοις καὶ πλακοῦντας ὠνούμεθα, καὶ ἀργύρια δίδομεν, ἐν μόνον παρ' αὐτῶν ἀπαιτοῦντες, τὸ τέως βαδίζειν ἐπὶ τὸ διδασκαλεῖον· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τότε καὶ πλοῦτον ἔδωκε καὶ τρυφήν, ἐν παρ' αὐτῶν ὠνούμενος μόνον διὰ τῆς πολλῆς συγχωρήσεως, τὸ ἀκούειν 15 Μωϋσέως. Διὰ τοῦτο αὐτοὺς διδασκάλῳ παρέδωκεν, ἵνα μὴ αὐτοῦ καταφρονῶσι, καθάπερ πατὴρ φιλοστόργου. Ὅρα οὖν ὅτι ἐκεῖνον μόνον ἔδεδοίκεσαν. Οὐ γὰρ εἶπον, ποῦ ἐστὶν ὁ Θεός; ἀλλά, ποῦ ἐστὶν Μωϋσῆς; καὶ παρῶν μόνον φοβερός ἦν. Ὅτε γοῦν κακῶς ἔπραξαν, ὅρα πῶς αὐτοὺς ἐκόλασεν. Ὁ μὲν γὰρ 20 Θεὸς αὐτοὺς ἀποκηρῦξαι ἐβούλετο, αὐτὸς δὲ οὐκ ἀφήσει· μᾶλλον δὲ τὸ ὄλον τοῦ Θεοῦ γέγονε, καθάπερ πατὴρ ἀπειλοῦντος, διδασκάλου δὲ παραιτουμένου, καὶ λέγοντος, ὅτι ἐμοὶ συγχώρησον, καὶ ἐκ τοῦ νῦν ἀναδέχομαι. Οὕτως ἐγένετο διδασκαλεῖον ἢ ἔρημος. Καὶ καθάπερ παιδία χρονίσαντα ἐπὶ τῆς διατριβῆς, 25 ἀναχωρῆσαι βούλεται· οὕτω καὶ ἐκεῖνοι τότε συνεχῶς τὴν Αἴγυπτον ἐζήτουν, καὶ ἔκλαιον, λέγοντες, «Ἀπολώλαμεν, ἐξανηλώμεθα, παραπολώλαμεν».

Καὶ τὴν πινακίδα αὐτῶν συνέτριψεν ὁ Μωϋσῆς, γράψας αὐτοῖς καθάπερ ὄνόματά τινα· ὅπερ καὶ διδάσκαλος ποιήσειεν ἂν, 30 τὴν δέλτον λαθῶν, καὶ ἰδῶν κακῶς γεγραμμένην, καὶ αὐτὴν ρίπτει τὴν δέλτον, πολὺν θυμὸν ἐνδείξασθαι βουλόμενος· κἂν κατεάξῃ, ὁ πατήρ οὐ χολᾷ. Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐνέκειτο γράφων· ἐκεῖνοι δὲ οὐχ ὀρῶντες εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἐτέρωθι ἐστραμμένοι ἠτάκτουν. Καὶ καθάπερ ἐν τῇ διατριβῇ ἀλλήλους τύπτουσιν,

6. Ἀναφέρεται στὸ νόμο τῆς Π.Δ.

7. Ἐβρ. 10,1

8. Ἀριθ. 17,12

της, καὶ ἐνῶ τὰ μέλη τοῦ σώματος κατεστράφηκαν καὶ ὁ πόλεμος ἔπαυσε, τότε ἀρχίζομε τὴ διδασκαλία. Καὶ ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, λέγει ἐνῶ εἶναι μικρὰ τὰ παιδιὰ τὰ διδάσκομε. Ὅχι ὅμως τὶς μεγάλες διδασκαλίες, ἀλλὰ τὴ ρητορική, τὴν ἰκανότητα τοῦ λόγου, ἐνῶ αὐτὲς ὅταν πλέον θὰ ὠριμάσουν.

Πρόσεχε καὶ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ἐφαρμόζει αὐτὰ στοὺς Ἰουδαίους. Διότι σὰν νὰ ἦταν παιδιὰ οἱ Ἰουδαῖοι ἔτσι ὠρίσε σ' αὐτοὺς διδάσκαλο τὸν Μωϋσῆ, καὶ σὰν πρὸς παιδιὰ ἐνεργοῦσε αὐτὰ, ἐνῶ ἐκεῖνος περιέγραφε αὐτὰ σκιωδῶς ὅπως ἔμεῖς τὰ στοιχεῖα. «Διότι ὁ νόμος»⁶, λέγει, «περιέχει τὴ σκιά τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν καὶ ὄχι τὴν πραγματικὴ εἰκόνα τῶν πραγμάτων»⁷. Ὅπως ἔμεῖς στὰ παιδιὰ καὶ γλυκὰ ἀγοράζομε καὶ χρήματα δίνομε, ἀπαιτώντας ἀπὸ αὐτὰ ἓνα μόνο πρᾶγμα, τὸ νὰ πηγαίνουν δηλαδὴ γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα στὸ σχολεῖο, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἔδωσε τότε καὶ πλοῦτη καὶ ἀπολαύσεις, ζητώντας ἐναντι τῆς μεγάλης του αὐτῆς παραχωρήσεως ἓνα μόνο ἀπὸ αὐτοὺς, τὸ νὰ ἀκούουν δηλαδὴ τὸν Μωϋσῆ. Γι' αὐτὸ τοὺς παρέδωσε σὲ διδάσκαλο, γιὰ νὰ μὴ περιφρονοῦν αὐτόν, σὰν φιλόστοργο πατέρα. Πρόσεχε λοιπὸν ὅτι ἐφοβοῦντο ἐκεῖνον μόνο. Διότι δὲν εἶπαν, ποῦ εἶναι ὁ Θεός; ἀλλὰ, ποῦ εἶναι ὁ Μωυσῆς; καὶ μόνο ὅτι ἦταν παρῶν τοὺς ἦταν φοβερός. Ὅταν λοιπὸν ἐνήργησαν κακῶς, πρόσεχε πῶς τοὺς ἐτιμώρησε. Διότι ὁ μὲν Θεὸς ἤθελε νὰ τοὺς ἀποκηρύξη, αὐτὸς ὅμως δὲν ἀφήνει· μᾶλλον δὲ ἔγινε ἐξ ὀλοκλήρου τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ σὰν πατέρας ἐφοβέριζε, σὰν διδάσκαλος δὲ παρακαλοῦσε καὶ ἔλεγε, συγχώρεσε ἐμένα καὶ ἀπὸ τώρα ἀναλαμβάνω τὸ ἔργο. Ἔτσι ἔγινε σχολεῖο ἢ ἔρημος. Καὶ ὅπως τὰ παιδιὰ, ἀφοῦ παραμείνουν ἀρκετὸ χρόνο στὴ διδασκαλία, θέλουν νὰ φύγουν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι τότε ἐζητοῦσαν συνέχεια τὴν Αἴγυπτο καὶ ἔκλαιαν, λέγοντας, «Ἐχομε καταστραφῆ, ἔχομε ἐξαντληθῆ, ἔχομε χαθῆ ἄδικα».⁸

Καὶ τὴν πινακίδα τοὺς ἐκομμάτιασε ὁ Μωϋσῆς, ἀφοῦ ἔγραψε σὲ αὐτοὺς μερικὰ ὀνόματα, πρᾶγμα ποῦ κάμνει καὶ ὁ διδάσκαλος, ὁ ὁποῖος παίρνοντας τὸ δελτάριο καὶ βλέποντας ὅτι εἶναι κακογραμμένο, πετᾶ καὶ τὸ δελτάριο, θέλοντας νὰ δείξη, τὸ μεγάλο θυμὸ του, καὶ ἂν τὸν σπάση, ὁ πατέρας δὲν θυμώνει. Διότι αὐτὸς ἦταν ἀφοσιωμένος νὰ γράφῃ, ἐκεῖνοι ὅμως χωρὶς νὰ προσέχουν σ' αὐτόν, ἀλλ', ἔχοντας ἀλλοῦ στραμμένη τὴν προσοχή τους, ἀτακτοῦσαν. Καὶ ὅπως στὸ παιχνίδι κτυποῦνται μετὰξὺ τοὺς τὰ παιδιὰ, ἔτσι καὶ τότε διέταξε νὰ κτυποῦνται μετὰξὺ τοὺς καὶ νὰ τιμωροῦνται.

οὕτω καὶ τότε ἀλλήλους τύπτειν ἐκέλευσε καὶ ἀναιρεῖν. Καὶ πάλιν καθάπερ μαθήματα δούς, εἶτα ἀπαιτῶν, καὶ οὐχ εὐρίσκων, ἐκόλαζεν. Οἶον, ποῖα γράμματα τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ τὰ γνωριστικὰ; τὰ ἐν Αἰγύπτῳ; Ναί, φησίν. Ἄλλὰ ταῦτα τὰ γράμματα τὰς
 5 πληγὰς ἐδήλου, ὅτι τοὺς ἐχθροὺς κολᾶζει, καὶ διδασκαλεῖον αὐτοῖς ἦν. Τί γὰρ ἦν ἄλλο ἢ κόλασις τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ἢ ὑμετέρα εὐεργεσία; Ἄλλως δὲ καὶ εὐηργέτει ὑμᾶς· καὶ ταῦτόν γέγονεν, οἶον ἂν εἴ τις λέγοι μὲν εἰδέναι τὰ στοιχεῖα, σποράδην δὲ ἐρωτῶμενος μὴ εὐρίσκοι, καὶ τύπτοιτο. Οὕτω κάκεῖνοι ἔλεγον μὲν εἰδέ-
 10 ναι τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν, σποράδην δὲ ἀπαιτούμενοι τὴν γνῶσιν, αὐτὴν οὐ παρείχοντο· διὸ καὶ ἐτύπτοντο.

Εἶδες ὕδωρ; ὀφείλεις ἀναμνησθῆναι τοῦ ὕδατος τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ. Ὁ γὰρ ἀπὸ ὕδατος αἷμα ποιήσας, δυνήσεται καὶ τοῦτο ποιῆσαι· ὡσπερ καὶ ἡμεῖς λέγομεν πολλᾶκις τοῖς παιδίοις, ὅταν
 15 ἴδῃς ἐν τῷ βιβλίῳ τὸ α στοιχεῖον, ἀναμνήσθητι ὅτι ἐν τῇ πινακίδι αὐτὸ εἶχες. Εἶδες λιμόν; ἀναμνήσθητι ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ τὰ γεννήματα ἀπολέσας. Εἶδες πολέμους; ἀναμνήσθητι τοῦ καταποντισμοῦ. Εἶδες ὅτι μεγάλοι οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες; ἀλλ' οὐ τῶν Αἰγυπτίων μείζους· ὁ ἐκ μέσου αὐτῶν σε λαθῶν, οὐ πολλῶ μᾶλλον
 20 ἔξωθεν ὄντα σώσειεν ἂν; Ἄλλ' οὐκ ἤδεσαν σκορπιστὰ ἐρωτᾶσθαι τὰ στοιχεῖα· διὰ τοῦτο ἐτύπτοντο. Ἐφαγον καὶ ἔπιον, καὶ ἀπελάκτισαν. Ἐδει ἐν τῷ μάννα μὴ ζητεῖν τρυφήν, τὸ ἀπὸ ταύτης μαθόντας κακόν. Καὶ ταῦτόν ἐποίουν, οἶον εἰ ἐλεύθερος παῖς εἰς διδασκαλεῖον πεμπόμενος, ἐπιζητοῖ τὸ μετὰ τῶν δούλων ἄγε-
 25 σθαι, καὶ ὑπηρετεῖν αὐτοῖς· οὕτω καὶ οὗτοι Αἰγυπτον ζητοῦντες· καὶ τὴν ἀναγκαίαν καὶ ἐλευθέρῳ πρέπουσαν τροφήν λαθῶν, καὶ ἐν τῇ τοῦ πατρὸς τραπέζῃ καθήμενος, τῆς τῶν οἰκετῶν ἀπολαύειν θέλοι τῆς δυσώδους, τῆς ταραχῆς ἐμπεπλησμένης. Καὶ ἔλεγον τῷ Μωϋσῇ, «Ναί, Κύριε, πάντα ὅσα ἂν εἴπῃς ποιήσομεν, καὶ
 30 ἀκουσόμεθα». Καὶ ὅπερ ἐπὶ τῶν σφόδρα ἀνελπίστων παίδων γίνεται, τοῦ πατρὸς αὐτοὺς ἀνελεῖν βουλομένου, ὁ διδάσκαλος παραιτεῖται συνεχῶς, τοῦτο καὶ τότε ἐγένετο.

4. Τί δὴ ταῦτα ἡμῖν εἴρηται; Ὅτι παίδων οὐδέν διαφέρομεν. Βούλει ἀκοῦσαι καὶ τὰ δόγματα αὐτῶν, ὅτι παίδων ἐστί;

Καὶ πάλι σὰν νὰ παρέδινε μαθήματα, ἀπαιτοῦσε ἐν συνεχείᾳ νὰ τὰ φυλλάσσουν, ἐπειδὴ ὅμως δὲν τὰ εὗρισκε, τοὺς ἐτιμωροῦσε. Γιὰ παράδειγμα, ποῖα γράμματα ἦταν δηλωτικὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ; αὐτὰ ποὺ ἐλάμβαναν στὴν Αἴγυπτο; Ναί, λέγει. Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ γράμματα ἐφανερώσαν τὶς συμφορὰς, διότι τιμωρεῖ τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἦταν μάθημα σ' αὐτούς. Διότι τί ἄλλο ἦταν ἢ τιμωρία τῶν ἐχθρῶν, παρὰ ἡ ἰδική σας εὐεργεσία; Ἐξ ἄλλου καὶ σὰς εὐεργετοῦσε. Καὶ ἔχει γίνεи τὸ ἴδιο, ὅπως ἂν κανεῖς συνέβαινε νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι γνωρίζει τὰ γράμματα, ὅταν ἐρωτᾶται ὅμως σποραδικὰ δὲν τὰ εὗρισκε, καὶ ἔτσι τιμωρεῖται. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ἔλεγαν ὅτι γνωρίζουν τὴ δύναμι τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὅμως τοὺς ἐζητοῦσαν τὴ γνώσι, δὲν ἀπαντοῦσαν, γι' αὐτὸ καὶ ἐτιμωροῦνταν.

Εἶδες νερό; εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ θυμηθῆς τὸ νερὸ στὴν Αἴγυπτο. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἀπὸ τὸ νερὸ ἔκαμε αἷμα, θὰ μπορέσῃ νὰ κάμῃ καὶ αὐτό, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐμεῖς λέμε πολλές φορές στὰ παιδιά, ὅταν ἰδῆς στὸ βιβλίον τὸ γράμμα α, θυμήσου ὅτι εἶχες αὐτὸ στὴν πινακίδα σου. Εἶδες μεγάλη πείνα; θυμήσου ὅτι αὐτὸς ἦταν ποὺ κατέστρεψε τὰ σπαρτά. Εἶδες πολέμους; θυμήσου τὸν καταποντισμό. Εἶδες ὅτι εἶναι πολλοὶ οἱ κάτοικοι τῆς γῆς; δὲν εἶναι ὅμως περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους. Αὐτὸς ποὺ σὲ ἄρπαξε ἀνάμεσα ἀπὸ αὐτούς, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ σὲ σώσῃ ὅταν εἶσαι ἔξω ἀπ' αὐτούς; Ἀλλὰ δὲν ἐγνώριζαν νὰ τοὺς ἐρωτοῦν σποραδικὰ τὰ γράμματα, γι' αὐτὸ ἐτιμωροῦνταν. Ἐφαγαν καὶ ἠπιαν, καὶ τὸν ἀπέκρουσαν μὲ περιφρόνησι. Ἐπρεπε νὰ μὴ ζητοῦν στὸ μάννα τὴν τρυφή, ἀπὸ τὴν ὁποία ἔμαθαν τὸ κακό. Καὶ ἔκαμναν τὸ ἴδιο, ὅπως ἐὰν ἓνας ἐλεύθερος νέος συνέβαινε νὰ σταλῆ στὸ σχολεῖο, καὶ ἐπεζητοῦσε νὰ ὑπάγῃ μαζὶ μὲ τοὺς δούλους καὶ νὰ ὑπηρετῆ αὐτούς; καὶ ἐνῶ λαμβάνει τὴν ἀναγκαῖα καὶ ἀρμόζουσα σὲ ἐλεύθερο τροφή καὶ κάθεται στὸ τραπέζι τοῦ πατέρα του, θέλει ν' ἀπολαμβάνῃ τὸ βρώμικο τραπέζι τῶν δούλων, ποὺ εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ταραχή. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐπιζητοῦσαν τὴν Αἴγυπτο καὶ ἔλεγαν στὸν Μωϋσῆ, «Ναί, κύριε, ὅλα ὅσα θὰ μᾶς εἰπῆς θὰ τὰ πράξωμε καὶ θὰ ὑπακούσωμε»⁹. Καὶ αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὴν περίπτωσι τῶν παιδιῶν, ποὺ πάρα πολὺ δύσκολα διορθώνονται, καὶ ὁ πατέρας τους θέλει νὰ τὰ σκοτώσῃ, ἐνῶ ὁ διδάσκαλος τὸν ἰκετεύει συνέχεια, τὸ ἴδιο συνέβαινε καὶ τότε.

4. Γιατί λοιπὸν ἔχουν λεχθῆ αὐτὰ σὲ μᾶς; Διότι δὲν διαφέρομε καθόλου ἀπὸ τὰ παιδιά. Θέλεις νὰ ἀκούσης καὶ τὰ δόγματα αὐτῶν,

«Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ», φησί, «καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος». Οὐδὲν γὰρ οὕτω πρὸς ἄμυναν ὤρμηται, ὡς παιδικὴ διάνοια. Ἐπειδὴ γὰρ ἀλογίας ἐστὶ τὸ πάθος, πολλὴ δὲ ἡ ἀλογία, καὶ πολλὴ τοῦ λογισμοῦ ἡ ἐρημία ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡλικίᾳ, εἰκότως τυραννεῖται 5 ὑπὸ θυμοῦ τὸ παιδίον· καὶ τοσαύτη ἡ τυραννίς, ὥστε πολλάκις προσπταίσαντας καὶ διαναστάντας, ἢ γόνυ τύπτειν ἀγανακτοῦντας, ἢ τὸ ὑποπόδιον καταστρέφειν, καὶ οὕτως ἀναπαύειν αὐτῶν τὴν ὀδύνην καὶ σβεννύναι τὴν ὀργήν. Τοιοῦτόν τι καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ διδοὺς ἐκκόπτειν, καὶ 10 ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, καὶ Αἰγυπτίους ἀναιρῶν καὶ Ἀμαληκίτας τοὺς λελυπηκότας αὐτούς. Καὶ τοιαῦτα ἐπαγγέλλεται ὡσπερ ἂν εἴποι τις, πάτερ, ὁ δεῖνά με ἐτύπησεν· εἴτ' ἐρεῖ ὁ πατήρ, κακὸς ἄνθρωπος ὁ δεῖνα, καὶ μισήσωμεν αὐτόν· οὕτω καὶ ὁ Θεός, «Τοῖς ἐχθραίνουσί σοι», φησίν, «ἐχθρεύσω, καὶ τοὺς μισοῦντάς σε 15 μισήσω».

Καὶ πάλιν, ὅτε ὁ Βαλαὰμ ἠϋχετο, παιδικὴ ἦν ἡ συγκατάβασις ἢ γεγонуῖα αὐτοῖς. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν παίδων, ὅταν τι φοβηθέντες τῶν οὐ φοβερῶν, οἷον ἢ ἔριον, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, ἐξαίφνης φοβοῦνται, ὥστε μὴ ἐναπομεῖναι αὐτοῖς τὸν φόβον, ἄγο- 20 μεν ὑπὸ τὰς ἐκείνων χεῖρας αὐτό, καὶ τίτθας ποιοῦμεν ὑποδεικνύειν, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησεν· ἐπειδὴ φοβερὸς ἦν ὁ μάντις, ἔτρεψεν αὐτοῦ τὸν φόβον εἰς θάρσος. Καὶ καθάπερ τὰ ἀπογαλακτιζόμενα τῶν παιδίων ἐν καλαθίσκοις πάντα ἔχουσιν· οὕτω καὶ κείνοις πάντα ἐδίδου, καὶ πολλὴν τὴν τρυφήν. Ἀλλὰ τὸ παιδίον 25 τὴν θηλὴν ἐπιζητεῖ· οὕτω καὶ οὗτοι τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὰ ἐκεῖ κρέα. Ὡστε καὶ διδάσκαλον, καὶ τροφέα, καὶ παιδαγωγὸν οὐκ ἂν τις ἀμάρτοι τὸν Μωϋσέα προσειπῶν, καὶ πολλὴν τὴν σοφίαν τοῦ ἀνδρός. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον ἀνδρῶν ἤδη φιλοσόφων ἡγεῖσθαι, καὶ παίδων ἀλογίστων ἄρχειν.

30 Καί, εἰ βούλεσθε καὶ ἕτερον ἀκοῦσαι, καθάπερ ἡ τροφὸς τῷ παιδίῳ λέγει, ὅταν ἀποπατῆς, ἀνάστειλόν σου τὰ ἱμάτια, καὶ μέχρι τοσοῦτου, ὅταν καθιζάνῃς, οὕτω καὶ ὁ Μωϋσῆς ἐποίει. Πάντα γὰρ τὰ πάθη τυραννεῖ ἐν τοῖς παισίν· οὐδέπω γὰρ ἔχει τὸν ἡνί-

10. Λευιτ. 24,20

11. Ἐξ. 23,22

12. Βαλαὰμ· μάντις τὸ ἐπάγγελμα («προφήτης»). Γιὰ τὴ δρᾶσι του βλ. Ἄριθ. 22,5 ἐ - 31,20· Ἰη. Ναυῆ 13,22 καὶ Β' Πέτρου 2,15· Ἀποκ. 2,14· Ἰούδα 11.

ὅτι εἶναι γιὰ παιδιὰ; «Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ», λέγει, «καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος».¹⁰ Διότι τίποτε δὲν φέρεται τόσο ὀρμητικὰ γιὰ ἐκδίκησι, ὅσο τὸ παιδί. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ πάθος αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα ἑλλείψεως λογικῆς, ὑπάρχει δὲ μεγάλη ἀπερισκεψία καὶ μεγάλη ἑλλειψις λογικοῦ στὴν ἡλικία αὐτή, εἶναι φυσικὸ τὸ παιδί νὰ κατατυρρανῆται ἀπὸ τὴν ὀργή. Καὶ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ τυρρανίδα αὐτή, ὥστε πολλὰς φορές νὰ ὑφίστανται δυστυχήματα, ἀναστατώσεις, ἢ νὰ κτυποῦν τὸ γόνατό τους ἀπὸ ἀγανάκτησι, ἢ νὰ καταστρέφουν τὸ ὑποπόδιον, καὶ ἔτσι νὰ καταπραῦνουν τὸν πόνο τους καὶ νὰ σβῆνουν τὴν ὀργή τους. Κάτι τέτοιο ἔκαμε καὶ ὁ Θεός, καὶ ἐπιτρέπει νὰ βγάζουν τὸ μάτι ἐναντι ματιοῦ, καὶ τὸ δόντι ἐναντι δοντιοῦ καὶ καταστρέφει καὶ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Ἀμαληκίτες ποὺ εἶχαν ἐνοχλήσει αὐτούς. Καὶ ἐπαγγέλλεται αὐτά. Ὅπως ἂν ἔλεγε κάποιος, πατέρα, ὁ τάδε μὲ ἐκτύπησε, ἔπειτα δὲ ἔλεγε ὁ πατέρας, εἶναι κακὸς ἄνθρωπος ὁ τάδε, καὶ θὰ μισήσωμε αὐτόν, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς λέγει, «Θὰ ἐχθρεύωμαι αὐτούς ποὺ θὰ σὲ ἐχθρεύονται καὶ θὰ μισήσω αὐτούς ποὺ θὰ σὲ μισήσουν»¹¹.

Καὶ πάλι, ὅταν ὁ Βαλαὰμ¹² προσηύχετο, ἦταν παιδικὴ ἢ συγκατάβασις ποὺ εἶχε γίνεи σ' αὐτούς. Διότι ὅπως στὴν περίπτωσι τῶν παιδιῶν, ὅταν ἰδοῦν κάτι ποὺ δὲν προκαλεῖ φόβο, ὅπως ἢ μαλλὶ ἢ κάτι ἄλλο τέτοιο, ξαφνικὰ φοβοῦνται, καὶ γιὰ νὰ μὴ παραμείνη σ' αὐτὰ ὁ φόβος, φέρομε στὰ χέρια τους αὐτὸ καὶ ὑποκρινόμασθε τὴν παραμάννα γιὰ νὰ κάνωμε ὑποδείξεις, ἔτσι ἀκριβῶς ἔκαμε καὶ ὁ Θεός. Ἐπειδὴ ἦταν δειλὸς ὁ μάντης, μετέτρεψε τὸ φόβο του σὲ θάρρος. Καὶ ὅπως τὰ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα παύουν νὰ θηλάζουν, ἔχουν τὰ πάντα σὲ μικρὰ καλάθια, ἔτσι καὶ σὲ ἐκείνους ἔδινε τὰ πάντα καθὼς καὶ πολλὰς ἀπολαύσεις. Ἀλλὰ τὸ παιδί ἐπιζητεῖ τὴ θηλή· ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐπιζητοῦν τὴν Αἴγυπτο καὶ τὸ κρέατα ποὺ εἶχαν ἐκεῖ. Ὅστε δὲν θὰ σφάλῃ κανεὶς ἂν ὀνομάσῃ τὸν Μωϋσῆ καὶ διδάσκαλο καὶ διατροφέα καὶ παιδαγωγὸ καὶ ὅτι εἶχε μεγάλη σοφία αὐτός. Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο νὰ ὀδηγῆ κανεὶς ἄνδρας ποὺ μποροῦν ἤδη νὰ σκέπτονται, καὶ νὰ ἐξουσιάζῃ παιδιὰ ἀπερίσκεπτα.

Καί, ἐὰν θέλετε νὰ ἀκοῦσετε καὶ ἄλλο, ὅπως ἡ παραμάννα λέγει στὸ παιδί, ὅταν ἀποπατῆς, ἀνασήκωσε τὰ ροῦχα σου, καὶ μέχρι τόσο ὑψηλά, ὅταν κάθεσαι, ἔτσι καὶ ὁ Μωυσῆς ἔκαμνε. Διότι ὅλα τὰ πάθη ἀσκοῦν τυραννικὴ ἐξουσία στὰ παιδιὰ, ἔπειδὴ δὲν

οχον· κενοδοξία, ἐπιθυμία, ἀλογία, θυμός, βασκανία, καθάπερ ἐν παισὶν, οὕτως ἐκράτει· ἐνέπτουον, ἔτυπτον τὸν Μωϋσέα. Καὶ καθάπερ παιδίον λαμβάνει λίθον, καὶ πάντες βοῶμεν, ὡ μὴ ῥίψης, οὕτω κἀκεῖνοι λίθους ἐλάμβανον κατὰ τοῦ πατρός, ὁ δὲ 5 ἔφευγε. Καὶ καθάπερ εἰ κόσμον τινὰ ἔχοι πατήρ, τὸ παιδίον αἰτεῖ παρ' αὐτοῦ φιλόκοσμον ὄν, οὕτω δὴ οἱ περὶ Δαθὰν καὶ Ἀβειρῶν πεποιήκασιν τῇ ἱερωσύνῃ ἐπαναστάντες. Καὶ βάσκανοι δὲ μάλιστα πάντων ἦσαν, καὶ μικρόψυχοι, καὶ κατὰ πάντα ἀτελεῖς.

Τότε οὖν ἔδει φανῆναι τὸν Χριστόν, εἶπέ μοι; τότε τὰ διδά- 10 γματα ταῦτα δοῦναι τὰ φιλόσοφα, ὅτε ἐμαίνοντο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας, ὅτε ἵπποι ἦσαν θηλυμανεῖς, ὅτε χρημάτων δοῦλοι, ὅτε γαστρός; Ἄλλ' ἐξέχεεν ἂν τὰ τῆς φιλοσοφίας διδάγματα ἀνοήτοις οὔσι διαλεγόμενος· καὶ οὔτε ταῦτα, οὔτε ἐκεῖνα ἔμαθον ἂν. Καὶ ὡσπερ ὁ πρὸ τῶν στοιχείων ἀναγινώσκειν διδάσκων, 15 οὐδέποτε οὐδὲ τὰ στοιχεῖα διδάξει, οὕτω δὴ καὶ τότε. Ἄλλ' οὐ νῦν· ἀλλὰ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ πολλὴ ἢ ἐπιείκεια, πολλὴ ἢ ἀρετὴ πανταχοῦ καταπεφύτευται. Εὐχαριστῶμεν οὖν ὑπὲρ πάντων, καὶ μὴ πολυπραγμονῶμεν. Τὸν γὰρ καιρὸν οὐχ ἡμεῖς ἴσμεν, ἀλλ' ὁ τοῦ καιροῦ ποιητής, καὶ τῶν αἰώνων δημιουργός. Πάντων τοίνυν 20 αὐτῷ παραχωρῶμεν· τοῦτο γὰρ ἐστι δοξάζειν τὸν Θεόν, τὸ μὴ ἀπαιτεῖν εὐθύνας ὧν ποιεῖ. Οὕτω καὶ Ἀβραὰμ δόξαν ἔδωκε τῷ Θεῷ· «Καὶ πληροφορηθεῖς», φησί, «ὅτι ὁ ἐπήγγελται, δυνατός ἐστι καὶ ποιῆσαι». Ἐκεῖνος οὐδὲ τὸ μέλλον ἠρώτησεν· ἡμεῖς δὲ καὶ τῶν παρελθόντων ἐξετάζομεν τὸν λόγον. Ὅρα πόση ἢ ἄνοια, 25 πόση ἢ ἀγνωμοσύνη.

Ἄλλὰ παυσώμεθα λοιπόν· οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τούτου κέρδος, ἀλλὰ καὶ πολλὴ ἢ βλάβη· καὶ εὐγνωμόνως διατεθῶμεν περὶ τὸν ἡμέτερον δεσπότην, καὶ δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ Θεῷ, ἵνα ὑπὲρ ἀπάντων τὴν εὐχαριστίαν ἀναφέροντες, τῆς παρ' αὐτοῦ φιλαν- 30 θρωπίας ἀξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

13. Γιά τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ βλ. Ἀριθ. κεφ. 16.

14. Ρωμ. 4,21

ἔχουν ἀκόμη τὸν ὁδηγό· ἡ ματαιοδοξία, ἡ ἐπιθυμία, ἡ ἀπερισκεψία, ἡ ὀργή καὶ ἡ βασκανία, ὅπως ἐξουσιάζουν τὰ παιδιὰ, ἔτσι ἐξουσιάζαν καὶ αὐτούς· ἔφτυναν καὶ ἐκτυποῦσαν τὸν Μωϋσῆ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς τὸ παιδί ἀρπάζει πέτρα καὶ ὅλοι φωνάζομε, μὴ τὴν πετάξης, ἔτσι καὶ ἐκεῖνοι ἔπαιρναν πέτρες ἐναντίον τοῦ πατέρα τους, ἐκεῖνος ὅμως τὶς ἀπέφευγε. Καὶ ὅπως ἂν συμβῆ νὰ ἔχη ὁ πατέρας κάποιο κόσμημα, τὸ παιδί τὸ ζητεῖ ἀπ' αὐτόν, ἐπειδὴ ἀγαπᾷ τὰ κοσμήματα, ἔτσι λοιπὸν εἶχαν κάνει καὶ οἱ ἄνδρες ποὺ ἦσαν μὲ τὸν Δαθὰν καὶ τὸν Ἀβειρών, οἱ ὅποιοι ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τοῦ ἱερατείου¹³. Καὶ ἦσαν περισσότερο ἀπὸ ὅλους φθονηροὶ καὶ μικρόψυχοι καὶ σὲ ὅλα ἀτελεῖς.

Εἶπέ μου, τότε λοιπὸν ἔπρεπε νὰ φανῆ ὁ Χριστός; Τότε ἔπρεπε νὰ δώση τὶς σοφὲς αὐτὲς ἐντολές, ὅταν τοὺς ἐκυρίευε ἡ ἐπιθυμία, ὅταν ἦσαν ἵπποι θηλυπρεπεῖς, ὅταν ἦσαν δοῦλοι τῶν χρημάτων καὶ τῆς κοιλίας; Ἀλλὰ θὰ ἀχρήστευε τὶς διδασκαλίες τῆς πίστεως ἀπευθυνόμενος σ' αὐτούς ποὺ ἦσαν ἀνόητοι, καὶ οὔτε αὐτὲς, οὔτε ἐκεῖνες θὰ ἐμάθαιναν. Καὶ ὅπως αὐτὸς ποὺ διδάσκει πρὶν ἀπὸ τὰ γράμματα νὰ διαβάζουν, οὔτε θὰ διδάξη ποτὲ τὰ γράμματα, ἔτσι ἀκριβῶς συνέβαινε καὶ τότε. Δὲν συμβαίνει ὅμως τώρα ἔτσι, ἀλλὰ μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ ἔχει ἐπικρατήσει παντοῦ μεγάλη ἐπιείκεια, πολλὴ ἀρετὴ. Ἄς τὸν εὐχαριστοῦμε λοιπὸν γιὰ ὅλα καὶ ἄς μὴ τὰ πολυεξετάζωμε αὐτά. Διότι δὲν γνωρίζομε ἐμεῖς ποιὸς εἶναι ὁ κατάλληλος χρόνος, ἀλλὰ ὁ ποιητὴς τοῦ χρόνου καὶ δημιουργὸς τῶν αἰώνων. Ἄς παραχωρήσωμε λοιπὸν τὰ πάντα σὲ αὐτόν, διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ δοξάζωμε τὸν Θεό, νὰ μὴ ζητοῦμε δηλαδὴ εὐθύνες γι' αὐτὰ ποὺ κάνει. Ἔτσι καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἐδόξασε τὸν Θεό: «Καὶ ἐσχημάτισε τὴν πεποίθησι», λέγει, «ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ὑπόσχεται ὁ Θεός, εἶναι δυνατὸς καὶ νὰ τὸ ἐκτελέσῃ»¹⁴. Ἐκεῖνος δὲν ἀμφέβαλε οὔτε γιὰ τὸ μέλλον, ἐμεῖς ὅμως ζητοῦμε τὸ λόγο καὶ γιὰ τὰ παρελθόντα. Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ ἀνοησία, πόση εἶναι ἡ ἀχαριστία.

Ἄλλὰ ἄς σταματήσωμε πλέον· διότι δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτὸ κανένα κέρδος, ἀπεναντίας δὲ καὶ μεγάλη ζημία. Καὶ ἄς συμπεριφερθοῦμε μὲ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν ἰδικό μας Κύριο, καὶ ἄς ἀναπέμψωμε δόξα στὸν Θεό, ὥστε ἀφοῦ τὸν εὐχαριστήσωμε γιὰ ὅλα, νὰ ἀξιωθοῦμε τῆς φιλανθρωπίας του, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ του, μαζὶ μὲ τὸν ὅποιο στὸν Πατέρα, συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε

(Κολ. 1,26 – 2,5)

«Τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν, νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γνωρίσαι, τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπίς τῆς δόξης, ἣν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες πάντα ἄνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ ἵνα παραστήσομεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ».

1. Εἰπὼν ὧν ἐτύχομεν, καὶ δείξας τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν τιμὴν τῶν μεγέθει τῶν δοθέντων, πάλιν ἐτέραν ἐπίτασιν εἰσάγει, ὅτι οὐδὲ πρὸ ἡμῶν τις αὐτὸ ἔμαθεν· ὁ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ποιεῖ λέγων, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε ἀρχαί, οὔτε ἄλλη τις κτιστὴ δύναμις, ἀλλὰ μόνος ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἤδει. Καὶ οὐχ ἄπλῶς κεκρυμμένον εἶπεν, ἀλλ', «ἀποκεκρυμμένον»· καὶ ὅτι εἰ καὶ νῦν γέγονεν, ἀλλὰ παλαιὸν ἐστὶ, καὶ ἄνωθεν ταῦτα ὁ Θεὸς ἐβούλετο, καὶ οὕτω διατετύπωτο· διὰ τί δὲ, οὐκέτι λέγει. «Ἀπὸ τῶν αἰώνων», φησὶν· ἐξ ἀρχῆς, ὡσπερ ἄν εἴποι τις. Καὶ μυστήριον εἰκότως καλεῖ, ὃ οὐδεὶς ἤδει πλὴν ὁ Θεός. Καὶ ποῦ κεκρυμμένον; Ἐν τῷ Χριστῷ· ὡσπερ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους λέγει· ἢ ὡσπερ ὅταν λέγῃ ὁ προφήτης, «Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ». «Νυνὶ δὲ ἐφανερώθη», φησί, «τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ». Ὡστε τῆς οἰκονομίας ἐστὶ τῆς τοῦ Θεοῦ τὸ ὅλον. «Νυνὶ δέ», φησὶν, «ἐφανερώθη». Οὐκ εἶπεν, ἐγένετο, ἀλλ', «ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ». Ὡστε καὶ ἔτι νῦν κρύπτεται, εἶγε τοῖς ἁγίοις ἐφανερώθη μόνοις. Μὴ τοίνυν ὑμᾶς ἀπατάτωσαν ἐκεῖνοι· οὐ γὰρ ἴσασι. Διὰ τί

1. Ἐφ. 3,5

2. Ἐφ. 3,9

3. Ψαλμ. 89,3

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄

(Κολ. 1,26–2,5)

«Τὸ μυστήριον ποῦ ἦταν κρυμμένο ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνες καὶ τὶς γενεάς, τώρα ὁμως ἐφανερώθηκε στοὺς ἁγίους του, στοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἠθέλησε νὰ γνωστοποιήσῃ, πόσο μεγάλος εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς δόξας τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ στοὺς ἐθνικούς, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Χριστὸς ἀνάμεσά σας, ἡ ἐλπίδα τῆς αἰώνιας δόξας. Τὸν Χριστὸ αὐτὸν ἐμεῖς κηρύττομε, συμβουλευόμενος κάθε ἄνθρωπο καὶ διδάσκοντας κάθε ἄνθρωπο μὲ κάθε σοφία, γιὰ νὰ παρουσιάσωμε κάθε ἄνθρωπο τέλειο στὴν ἐνωσί του μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό».

1. Ἄφοῦ εἶπε αὐτὰ ποῦ ἔχομε ἀξιωθῆ καὶ ἀφοῦ ἀπέδειξε τὴν φιλανθρωπία καὶ τὴν τιμὴ τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ μέγεθος τῶν δωρεῶν του, ἐπαυξάνει αὐτὴν ἀκόμη περισσότερο, λέγοντας, ὅτι δὲν ἔμαθε αὐτὸ κανεὶς πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ στὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῇ¹, λέγοντας, οὔτε οἱ ἄγγελοι, οὔτε οἱ ἀρχές, οὔτε ὁποιαδήποτε ἄλλη κτιστὴ δύναμις, ἀλλὰ μόνο ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τὸ ἐγνώριζε. Καὶ δὲν εἶπε ἀπλῶς κρυμμένο, ἀλλά, «κρυμμένο ἐπιμελῶς», καὶ ὅτι ἂν καὶ τώρα ἔχει γίνεαι, εἶναι ὁμως παλαιὸ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἤθελε ὁ Θεὸς αὐτὰ καὶ ἔτσι ἔχουν ρυθμισθῆ. Γιὰ ποῖο λόγον ὁμως ἦταν κρυμμένο, δὲν τὸ λέγει ἀκόμη. «Ἀπὸ τοὺς αἰῶνες», λέγει. Ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὅπως θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῆ κανεὶς. Καὶ σωστὰ ὀνομάζει μυστήριον ἐκεῖνο, ποῦ δὲν ἐγνώριζε κανεὶς πλὴν ὁ Θεός. Καὶ ποῦ ἦταν κρυμμένο; Μέσα στὸν Χριστό· ὅπως στὴν πρὸς Ἐφεσίους² λέγει, ἢ ὅπως ὅταν λέγῃ ὁ προφήτης, «Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνος καὶ μέχρι τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος Ἐσὺ ὑπάρχεις»³. «Τώρα ὁμως ἐφανερώθηκε», λέγει, στοὺς ἁγίους αὐτοῦ». Ὡστε τὰ πάντα κατευθύνει ὁ Θεός. «Τώρα ὁμως», λέγει, «ἐφανερώθηκε». Δὲν εἶπε, ἐγίνεαι, ἀλλά, «ἐφανερώθηκε στοὺς ἁγίους αὐτοῦ». Συνεπῶς καὶ τώρα ἀκόμη κρύπτεται, ἀφοῦ ἐφανερώθηκε μόνο στοὺς Χριστιανούς. Ἄς μὴ σᾶς ἐξαπατοῦν λοιπὸν ἐκεῖνοι, γιὰ τὸ δὲν τὸ γνωρίζουν. Γιὰ τί μόνο σ' αὐτούς; «Στοὺς ὁποίους ἠθέλησε», λέγει

μόνοις; «Οἷς ἠθέλησε», φησίν. Ὅρα πῶς πανταχοῦ ἐπιστομίζει τὰς ἐρωτήσεις αὐτῶν. «Οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεός», φησί, «γνωρίσαι». Τὸ δὲ θέλειν αὐτοῦ, οὐκ ἄλογον. Χάριτος μᾶλλον ὑπευθύνους ποιῶν, ἢ ἀφιεῖς αὐτοὺς ἐπὶ κατορθώματι μέγα φρονεῖν, εἶπεν,
5 «Οἷς ἠθέλησε γνωρίσαι».

«Τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνεσι». Σεμνῶς εἶπε, καὶ ὄγκον ἐπέθηκεν, ἀπὸ πολλῆς διαθέσεως ἐπιτάσεις ζητῶν ἐπιτάσεων. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἐπιτάσεως, τὸ ἀορίστως εἰπεῖν, «ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου
10 ἐν τοῖς ἔθνεσι». Μάλιστα γὰρ τοῖς ἔθνεσι φαίνεται, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ φησι, «Τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξᾶσαι τὸν Θεόν». Φαίνεται μὲν γὰρ καὶ ἐν ἑτέροις, πολλῶ δὲ πλεον ἐν τούτοις ἢ πολλῇ τοῦ μυστηρίου δόξα. Τὸ γὰρ ἀθρόον ἀνθρώπους λίθων ἀναισθητοτέρους εἰς ἀγγέλων ἀγαγεῖν ἀξίωμα ἀπλῶς διὰ ψιλῶν
15 ῥημάτων καὶ πίστεως μόνης, χωρὶς ἐργωδίας πάσης, ὄντως δόξα καὶ πλοῦτος μυστηρίου· ὡσπερ ἂν εἴ τις κύνα λιμῶ καὶ ψώρα διεφθαρμένον, αἰσχρόν τινα καὶ δυσειδῆ καὶ οὐδὲ κινεῖσθαι δυνατόμενον, ἀλλ' ἐρριμμένον, ἐξαίφνης καὶ ἀνθρωπον ποιήσῃ, καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου δείξει τοῦ βασιλικοῦ. Τοὺς λίθους προσεκύ-
20 νουν, καὶ τὴν γῆν· ἔμαθον ὅτι καὶ οὐρανοῦ καὶ ἡλίου ἀμείνους εἰσί, καὶ ὁ κόσμος ἅπας αὐτοῖς δουλεύει· αἰχμάλωτοι καὶ δεσμῶται ἦσαν τοῦ διαβόλου· ἀθρόον γεγόνασιν αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς ἐπάνω, καὶ ἐπέταττον αὐτῶ, καὶ ἐμάστιζον αὐτόν· δαιμόνων ὄντες αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι, τοῦ τῶν ἀγγέλων δεσπότη καὶ τῶν
25 ἀρχαγγέλων γεγόνασι σῶμα· οὐδὲ τί ἐστι Θεὸς εἰδότες, γεγόνασιν ἐξαίφνης καὶ σύνθρονοι τοῦ Θεοῦ.

Βούλει μυρίους ἰδεῖν ἀναβαθμούς, οὓς ὑπερεπήδησαν; Ἔδει μαθεῖν πρῶτον, ὅτι οἱ λίθοι οὐ θεοί· δεύτερον, ὅτι καὶ ἀλόγων· τέταρτον, ὅτι καὶ φυτῶν· πέμπτον, ὅτι τὰ ἄκρα συνήγα-
30 γον εἰς ταῦτόν, ὅτι οὐ μόνον λίθοι, ἀλλ' οὐδὲ γῆ, οὐδὲ ζῶα, οὐδὲ φυτά, οὐδὲ ἄνθρωπος, οὐδὲ οὐρανός· ἢ ἄνωθεν πάλιν, ὅτι οὐ λίθοι, οὐ ζῶα, οὐ φυτά, οὐ στοιχεῖα, οὐ τὰ ἄνω, οὐ τὰ κάτω, οὐκ

Πρόσεχε πῶς ἀποστομώνει παντοῦ τις ἐρωτήσεις τους. «Στοὺς ὁποίους ἠθέλησε ὁ Θεός», λέγει, «Νὰ τὸ γνωστοποιήση». Καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ, δὲν εἶναι παράλογο. Γιὰ νὰ τοὺς κἀνη ὑποχρέους εὐγνωμοσύνης περισσότερο, παρὰ νὰ τοὺς ἐπιτρέπη νὰ ὑπερηφανεύωνται γιὰ κάποιο κατόρθωμα, εἶπε «Στοὺς ὁποίους ἠθέλησε νὰ γνωστοποιήση».

«Πόσο μέγας εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς δόξας αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου στοὺς ἔθνικούς». Ὁμίλησε μὲ σεμνότητα καὶ ἐπρόσθεσε μέγεθος, ἐπιδιώκοντας ἀπὸ μεγάλη διάθεσι νὰ τὸ αὐξήσῃ πάρα πολύ. Διότι καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ τὸ ἐπαυξάνει, τὸ ὅτι λέγει ἀόριστα, «ὁ πλοῦτος τῆς δόξας τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ στοὺς ἔθνικούς». Πρὸ πάντων λοιπὸν φαίνεται στοὺς ἔθνικούς, καθὼς καὶ ἄλλοῦ λέγει, «Οἱ δὲ ἔθνη νὰ δοξάσουν τὸν Θεὸ γιὰ τὸ ἔλεός του»⁴. Φαίνεται βέβαια καὶ σὲ ἄλλους ἢ μεγάλη δόξα τοῦ μυστηρίου, πολὺ περισσότερο ὅμως σ' αὐτούς. Διότι τὸ νὰ ὀδηγήσῃ διὰ μιᾶς ἀνθρώπους, ποὺ ἦταν πρὸ ἀναίσθητοι ἀπὸ τὶς πέτρες, στὸ ἀξίωμα τῶν ἀγγέλων, μόνο μὲ τὰ λόγια καὶ τὴν πίστι, χωρὶς κανένα ἔργο, εἶναι πραγματικὰ δόξα καὶ πλοῦτος μυστηρίου· ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ ἐὰν κανεὶς ἓνα σκυλὶ ἐξαντλημένο ἀπὸ πεῖνα καὶ ψῶρα, ἐνοχλητικὸ καὶ ἄσχημο καὶ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κινῆται, ἀλλ' εἶναι ἐγκαταλελειμμένο, θελήσῃ νὰ τὸ κάμη ξαφνικὰ ἄνθρωπο καὶ νὰ τὸ παρουσιάσῃ ἐπάνω στὸ βασιλικὸ θρόνο. Ἐπροσκυνοῦσαν τὶς πέτρες καὶ τὴ γῆ. Ἔμαθαν ὅτι εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἥλιο καὶ ὅλος ὁ κόσμος ὑπηρετεῖ αὐτούς. Ἦσαν αἰχμάλωτοι καὶ δέσμιοι τοῦ διαβόλου. Ἀμέσως ἔχουν γίνεαι κυρίαρχοι αὐτοῦ καὶ τὸν διέταζαν καὶ τὸν ἐκτυποῦσαν. Ἐνῶ ἦσαν αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι τῶν δαιμόνων, ἔχουν γίνεαι σῶμα τοῦ Κυρίου τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων. Χωρὶς νὰ γνωρίζουν τί εἶναι ὁ Θεός, ἔχουν γίνεαι ξαφνικὰ καὶ σύνθρονοι τοῦ Θεοῦ.

Θέλεις νὰ ἰδῆς τὰ πολλὰ σκαλοπάτια ποὺ ἀνέβηκαν; Ἐπρεπε πρῶτα νὰ μάθουν, ὅτι οἱ πέτρες δὲν εἶναι θεοί· δεύτερο, ὅτι ὄχι μόνο δὲν εἶναι θεοί, ἀλλὰ καὶ κατώτερες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους· τρίτο, ὅτι εἶναι κατώτερες ἀπὸ τὰ ζῶα, τέταρτο, καὶ ἀπὸ τὰ φυτά· πέμπτο, ὅτι τὰ ἄκρα συγκέντρωσαν στὸ ἴδιο ἀκριβῶς σημεῖο, ὅτι ὄχι μόνο οἱ πέτρες δὲν εἶναι θεοί, ἀλλὰ οὔτε ἡ γῆ, οὔτε τὰ ζῶα, οὔτε τὰ φυτά, οὔτε ὁ ἄνθρωπος, οὔτε ὁ οὐρανός. Ἦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ πάλι ἔπρεπε νὰ μάθουν, ὅτι οὔτε οἱ πέτρες, οὔτε τὰ ζῶα, οὔτε τὰ φυτά, οὔτε τὰ στοιχεῖα, οὔτε τὰ οὐράνια, οὔτε τὰ ἐπίγεια, οὔτε ὁ ἄνθρω-

ἄνθρωπος, οὐ δαίμονες, οὐκ ἄγγελοι, οὐκ ἀρχάγγελοι, οὐχ
 ἑτέρα τις τῶν ἄνω δυνάμεων ἐκείνων ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύ-
 σεως θεραπεύεσθαι ὀφείλει· Καθάπερ ἀπὸ τινος θυθοῦ ἀνιμω-
 μένους ἔδει μαθεῖν, ὅτι ὁ πάντων δεσπότης οὗτος Θεός ἐστιν, ὅτι
 5 θεραπεύειν αὐτὸν μόνον χρή, ὅτι καλὸν ἢ θαυμαστὴ πολιτεία,
 ὅτι ὁ παρῶν θάνατος οὐ θάνατος, ὅτι ἡ ζωὴ οὐ ζωὴ, ὅτι τὸ σῶμα
 ἀνίσταται, ὅτι ἄφθαρτον γίνεται, ὅτι εἰς οὐρανοὺς ἄνεισιν, ὅτι
 ἀθανασίας ἐπιτυγχάνει, ὅτι μετὰ ἀγγέλων ἔστηκεν, ὅτι μεθίστα-
 ται. Ἄλλὰ τοῦτον τὸν ἐκεῖ κάτω, ταῦτα πάντα ὑπερπηδήσαντα,
 10 ἄνω ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων
 καὶ τῶν θρόνων καὶ τῶν κυριοτήτων ποιήσας κυριώτερον τὸν
 ὑποκάτω λίθων ὄντα. Ὅντως «τίς ὁ πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυσ-
 τηρίου τούτου»; Ὡσπερ ἂν εἶ τις μωρόν τινα φιλόσοφον ἐξαί-
 φνης δείξειε· μᾶλλον δὲ ὅσα ἂν εἶπη τις, οὐδὲν ἐρεῖ· καὶ γὰρ τὰ
 15 τοῦ Παύλου ἀόριστά ἐστι.

«Τίς ὁ πλοῦτος», φησί, «τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν
 τοῖς ἔθνεσιν, ὃς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν». Πάλιν ἔδει μαθεῖν, ὅτι ὁ
 πάντων ἀνώτερος, καὶ ὁ ἀγγέλων καὶ ἀρχῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπα-
 σῶν δυνάμεων κρατῶν, κατέβη κάτω, καὶ ἄνθρωπος γέγονε, καὶ
 20 μυρία ἔπαθε, καὶ ἀνέστη, καὶ ἀνελήφθη. Ταῦτα πάντα μυστηρίου
 ἦν. Καὶ μετ' ἐγκωμίου τίθησι λέγων, «ὃς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν». Εἰ
 δὲ ἐν ὑμῖν ἐστι, τί ἀγγέλους ζητεῖτε; «Τοῦ μυστηρίου τούτου».
 Ἔστι γὰρ καὶ ἄλλο μυστήριον. Ἄλλὰ τοῦτο ὄντως μυστήριον, ὃ
 οὐδεὶς οἶδεν, ὃ ἐστι θαυμαστόν, ὃ παρὰ τὴν κοινήν προσδοκίαν,
 25 ὃ ἐκρύπτετο. «Ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν», φησίν, «ἡ ἐλπίς τῆς
 δόξης, ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν», ἄνωθεν αὐτὸν φέροντες· ὃν
 ἡμεῖς, οὐκ ἄγγελοι· «διδάσκοντες καὶ νουθετοῦντες», οὐκ ἐπι-
 τακτικῶς οὐδὲ μετὰ ἀνάγκης· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς τοῦ Θεοῦ
 φιλανθρωπίας, τὸ μὴ τυραννικῶς προσάγεσθαι. Ἐπειδὴ τό, «δι-
 30 δάσκοντες», μέγα ἦν, ἐπήγαγε, «νουθετοῦντες», ὅπερ ἦν μᾶλ-

πος, οὔτε οἱ δαίμονες, οὔτε οἱ ἄγγελοι, οὔτε οἱ ἀρχάγγελοι, οὔτε κάποια ἄλλη ἀπὸ τῆς οὐράνιης ἐκεῖνης δυνάμεις πρέπει νὰ λατρεύωνται ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο γένος. Ὡσὸν ἀνασυρόμενοι ἀπὸ κάποιο βυθὸ ἔπρεπε νὰ μάθουν, ὅτι ὁ κυρίαρχος τῶν πάντων αὐτὸς εἶναι Θεός, ὅτι πρέπει νὰ λατρεύουν αὐτὸν μόνο, ὅτι εἶναι καλὸ πρᾶγμα ἢ θαυμαστὴ συμπεριφορᾶ, ὅτι ὁ θάνατος αὐτὸς δὲν εἶναι θάνατος, ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶναι ζωὴ, ὅτι τὸ σῶμα ἀνασταίνεται, ὅτι γίνεται ἄφθαρτο, ὅτι ἀνεβαίνει στοὺς οὐρανοὺς, ὅτι γίνεται ἀθάνατο, ὅτι εὐρίσκεται ἀνάμεσα στοὺς ἀγγέλους, ὅτι μεταμορφώνεται. Ἄλλὰ αὐτὸν ποὺ ἦταν ἐκεῖ κάτω, ἀφοῦ ὑπερπήδησε ὅλα αὐτά, τὸν ἐτοποθέτησε στοὺς οὐρανοὺς ἐπάνω στὸ θρόνο, ἀφοῦ ἔδωσε σ' αὐτὸν ποὺ ἦταν κατώτερος ἀπὸ τῆς πέτρης πῶς μεγάλη ἐξουσία ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀρχαγγέλους καὶ τοὺς θρόνους καὶ τῆς κυριότητες. Ἄληθεια «πόσο μεγάλος εἶναι ὁ πλοῦτος τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ»; Ὡς κανεὶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ παρουσιάσῃ ξαφνικὰ κάποιον ἀνόητο, σὰν φιλόσοφο, ἔτσι ἔγινε καὶ ἐδῶ· μᾶλλον δὲ ὅσα καὶ ἂν θὰ εἶπῃ κανεὶς, τίποτε δὲν θὰ εἶπῃ· καθόσον καὶ τὰ λόγια τοῦ Παύλου εἶναι ἀόριστα.

«Πόσο μεγάλος εἶναι ὁ πλοῦτος», λέγει, «τῆς δόξας τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ στοὺς ἐθνικούς, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Χριστὸς ἀνάμεσά σας». Πάλι ἔπρεπε νὰ μάθουν, ὅτι ὁ ἀνώτερος πάντων καὶ κυρίαρχος τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχῶν καὶ ὅλων τῶν ἄλλων δυνάμεων, κατέβηκε εἰς τὴν γῆν, καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, καὶ ἔπαθε πάρα πολλά, καὶ ἀνεστήθη καὶ ἀνελήφθη. Ὅλα αὐτὰ ἦταν ἐκδηλώσεις τοῦ μυστηρίου. Καί, ἐγκωμιάζοντας, προσθέτει, «ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Χριστὸς ἀνάμεσά σας». Ἐὰν ὅμως εἶναι ἀνάμεσά σας, γιατί ζητεῖτε τοὺς ἀγγέλους; «Τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ». Ὑπάρχει λοιπὸν καὶ ἄλλο μυστήριον. Ἄλλὰ αὐτὸ εἶναι πραγματικὰ μυστήριον, τὸ ὁποῖον κανεὶς δὲν γνωρίζει, τὸ ὁποῖον εἶναι θαυμαστό, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀντίθετον εἰς τὴν προσδοκίαν ὅλων μας, τὸ ὁποῖον ἦταν κρυμμένο. «Ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Χριστὸς ἀνάμεσά σας», λέγει, «ἡ ἐλπίδα τῆς δόξας, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς κηρύττομε», φέροντας αὐτὸν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, τὸν ὁποῖον ἡμεῖς φέρομε, ὄχι οἱ ἄγγελοι. «Διδάσκοντας καὶ συμβουλευόντας», ὄχι ἐπιτακτικὰ οὔτε ἀναγκαστικὰ, διότι καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ μὴ ὀδηγησθε δηλαδὴ ἀναγκαστικὰ σ' αὐτόν. Ἐπειδὴ τὸ, «διδάσκοντας», ἦταν μεγάλο, ἐπρόσθεσε, «συμβουλευόντας», ποὺ εἶναι περισσότερο ἔργον τοῦ πατέρα, παρὰ τοῦ διδασκάλου. «Τὸν ὁποῖον ἡμεῖς», λέγει, «κηρύττομε, συμβου-

λον πατρός, ἢ διδασκάλου. «Ὅν ἡμεῖς», φησί, «καταγγέλομεν, νουθετοῦντες πάντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες πάντα ἔνθρωπον ἐν πάσῃ σοφίᾳ». Ὡστε σοφίας δεῖ πάσης. Τουτέστι, πάντα ἐν σοφίᾳ λέγοντες. Τὸ γὰρ τὰ τοιαῦτα δυνηθῆναι μαθεῖν, οὐ τῶν
5 τυχόντων ἐστίν.

«Ἴνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Τί λέγεις; πάντα ἄνθρωπον; Naί, φησί, τοῦτο σπουδάζομεν. Τί γὰρ εἰ μὴ γίνεται τοῦτο; ἔσπευδεν ὁ μακάριος Παῦλος. «Τέλειον». ἼΑρα τοῦτο τελειότης, ἐκεῖνο δὲ ἀτελές· ὥστε κἂν μὴ
10 πᾶσάν τις ἔχη τὴν σοφίαν, ἀτελής ἐστι. «Τέλειον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», οὐκ ἐν νόμῳ οὐδὲ ἐν ἀγγέλοις· ἐκεῖνο γὰρ οὐ τέλειον. Ἐν Χριστῷ, τουτέστιν, ἐν τῇ γνώσει τοῦ Χριστοῦ. Ὁ εἰδὼς τί ἐποίησεν ὁ Χριστός, μείζον φρονήσει ἀγγέλων. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος». Καὶ οὐχ ἀπλῶς σπουδά-
15 ζω, φησίν, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλά, «κοπιῶ ἀγωνιζόμενος», μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, μετὰ πολλῆς τῆς ἀγρυπνίας. Εἰ ἐγὼ ὑπὲρ τῶν ὑμετέρων ἀγαθῶν οὕτως ἀγρυπνῶ, πολλῶ μᾶλλον ὑμεῖς ὀφείλετε. Εἶτα πάλιν δεικνύς θεῖον ὄν, «Κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ», φησί, «τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει». Δείκνυ-
20 σιν ὅτι τοῦ Θεοῦ τοῦτο ἔργον ἐστίν. Ὁ τοίνυν ἰσχυρόν με ποιῶν εἰς τοῦτο, δῆλον ὅτι τοῦτο βούλεται· διὸ καὶ ἀρχόμενός φησι, «διὰ θελήματος Θεοῦ». Ὡστε οὐ μόνον μετριάζων αὐτὸ τέθεικεν, ἀλλὰ καὶ ἐπαληθεύων τῷ λόγῳ, καὶ ἀγωνιζόμενος. Τοῦτο εἰπὼν, δείκνυσιν ὅτι πολλοὶ μάχονται πρὸς αὐτόν·

25 2. Εἶτα ἡ φιλοστοργία πολλή· «Θέλω γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω περὶ ὑμῶν, καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ». Εἶτα ἵνα μὴ δόξη τῆς αὐτῶν ἀσθενείας εἶναι τοῦτο, συνῆψε καὶ ἐτέρους, καὶ οὐδέπω κατέγνω. Ἄλλὰ διὰ τί, «Καὶ ὅσοι οὐχ ἐωράκασιν τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί», φησί; Θεῖως δείκνυσιν ἐνταῦθα, ὅτι
30 ἐῶρων συνεχῶς ἐν Πνεύματι. Μαρτυρεῖ δὲ αὐτοῖς ἀγάπην πολλήν. «Ἴνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν, συμβιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πάντα πλοῦτον τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾧ εἰσὶ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπό-
35 κρυφοί». Ἦδη λοιπὸν σπεύδει καὶ ὠδίνει ἐμβαλεῖν εἰς τὸ δόγμα,

5. Ἐφ. 1,1

6. Λαοδικεία· μητρόπολις τῆς ἐπαρχίας Ἀ΄ Πακατιανῆς Φρυγίας. Ἐδέχθηκε ἐνωρίς τὸ χριστιανισμό. Ὁ Παῦλος ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὴν κοινότητα, ἀλλὰ πιθαι-
νῶς δὲν τὴν ἀπεσκέψατο

λεύοντας κάθε άνθρωπο και διδάσκοντας κάθε άνθρωπο με κάθε σοφία». Ὡστε χρειάζεται πολλή σοφία. Δηλαδή, λέγοντας τὰ πάντα με σοφία. Διότι τὸ νὰ μπορέσουν νὰ μάθουν αὐτά, δὲν εἶναι κάτι ποὺ ἤμποροῦν νὰ τὰ μάθουν τυχαῖοι ἄνθρωποι.

«Γιὰ νὰ παρουσιάσωμε κάθε ἄνθρωπο τέλειο στὴν ἔνωσί του με τὸν Ἰησοῦ Χριστό». Τί λέγεις; κάθε ἄνθρωπο; Ναί, λέγει, αὐτὸ προσπαθοῦμε. Τί λοιπὸν ἐὰν δὲν γίνεται αὐτό; ἐπροσπαθοῦσε ὁ μακάριος Παῦλος. «Τέλειο». Συνεπῶς αὐτὸ εἶναι τέλειο καὶ ἐκεῖνο ἀτελές. Ὡστε ἂν δὲν ἔχη κανεὶς ὅλη τὴ σοφία, εἶναι ἀτελής. «Τέλειο στὴν ἔνωσί του με τὸν Ἰησοῦ Χριστό», ὄχι στὸ νόμο, οὔτε στοὺς ἀγγέλους, διότι ἐκεῖνο δὲν εἶναι τέλειο. «Στὸν Χριστό», δηλαδή, στὴ γνῶσι τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τί ἔκαμε ὁ Χριστός, θὰ ἔχη ὑψηλότερο φρόνημα ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους. «Στὴν ἔνωσί του με τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ καὶ κοπιᾶζω ἀγωνιζόμενος». Καὶ ὄχι ἀπλῶς προσπαθῶ, λέγει, οὔτε τυχαῖα, ἀλλὰ «κοπιᾶζω ἀγωνιζόμενος», με μεγάλη φροντίδα, με μεγάλη ἐτοιμότητα. Ἐὰν ἐγὼ προσπαθῶ τόσο πολὺ γιὰ τὰ ἰδικά σας ἀγαθὰ, πολὺ περισσότερο ὀφείλετε ἐσεῖς. Ἐπειτα πάλι γιὰ νὰ δείξη ὅτι εἶναι θεῖο τὸ ἔργο, λέγει, «Σύμφωνα με τὴν ἐνέργεια αὐτοῦ, ποὺ ἐνεργεῖ με δύναμι σὲ μένα». Ἀποδεικνύει ὅτι τὸ ἔργο τοῦτο εἶναι τοῦ Θεοῦ. Εἶναι φανερὸ λοιπὸν ὅτι τοῦτο θέλει ἐκεῖνος, ποὺ με κάνει ἰσχυρό σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, γι' αὐτὸ καὶ στὴν ἀρχὴ λέγει, «με τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ»⁵. Ὡστε ὄχι μόνο μετριάζοντας τὸ λόγο τὸ εἶπε αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἐπαληθεύοντας με τὸ λόγῳ καὶ ἀγωνιζόμενος. Λέγοντας αὐτό, δείχνει ὅτι πολλοὶ ἀγωνίζονται ἐναντίον του.

2. Ἐπειτα ἡ μεγάλη ἀγάπη. «Διότι θέλω νὰ γνωρίζετε πόσο μεγάλο ἀγῶνα κάνω γιὰ σᾶς καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ μένουν στὴν Λαοδίκεια»⁶. Ἐπειτα γιὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τους ἐπρόσθεσε καὶ ἄλλους καὶ δὲν τοὺς κατηγόρησε ἀκόμη. Ἀλλὰ γιατί λέγει, «Καὶ ὅσοι δὲν ἔχουν ἰδῆ τὸ πρόσωπό μου σωματικά»; Ἐξοχα ἀποδεικνύει ἐδῶ, ὅτι τὸν ἐβλεπαν συνεχῶς πνευματικά. Καὶ κηρύττει σ' αὐτοὺς μεγάλη ἀγάπη. «Γιὰ νὰ παρηγορηθοῦν οἱ καρδιές τους, ἀφοῦ συνενωθοῦν ἀναμεταξύ τους με ἀγάπη καὶ πληροφορηθοῦν ὅλα αὐτὰ με τὴ σύνεσί τους, ὥστε νὰ γνωρίσουν καλὰ τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ὑπάρχουν ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως κρυμμένοι». Ἦδη πλέον βιάζεται καὶ ἀγωνίζεται νὰ εἰσαγάγῃ αὐτοὺς στὸ δόγμα. χωρὶς νὰ τοὺς κατηγορῆ οὔτε νὰ τοῖς ἀπαλ-

οὔτε κατηγορῶν, οὔτε ἀπαλλάττων αὐτοὺς τῆς κατηγορίας. «Ἀγῶνα ἔχω», φησὶν· ἵνα τί; Ἴνα συμβιβασθῶσιν. Ὁ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἵνα σῶσι βέβαιοι ἐν τῇ πίστει. Ἄλλ' οὐ τίθησιν οὕτως, ἀλλ' ὑποτέμνεται τὰ τῆς κατηγορίας. Τουτέστιν, ἵνα ἐνωθῶσι
5 μετὰ ἀγάπης, οὐ μετὰ ἀνάγκης, οὐδὲ μετὰ βίας. Ὅπερ γὰρ εἶπον, ἀνεπαχθῆς ἐστὶν αἰὲν αὐτοῖς ἐπιτρέπων, καὶ διὰ τοῦτο ἀγωνιῶν, ἐπειδὴ μετὰ ἀγάπης, καὶ ἐκόντας βούλομαι. Οὐχ ἀπλῶς τῷ στόματι, οὐδὲ ἀπλῶς τὴν συναγωγὴν βούλομαι γίνεσθαι, ἀλλ' «ἵνα αἱ καρδίαι αὐτῶν παρακληθῶσι».

10 «Συμβιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ εἰς πάντα πλοῦτον τῆς πληροφορίας τῆς συνέσεως». Τουτέστιν, ἵνα ὑπὲρ μηδενὸς ἀμφιβάλλωσιν, ἵνα ὑπὲρ πάντων πεπληροφορημένοι ὦσι. Πληροφορίαν δὲ εἶπον τὴν διὰ πίστεως· ἔστι γὰρ πληροφορία ἢ διὰ λογισμῶν, ἀλλ' οὐδενὸς λόγου ἐκείνη ἀξία. Οἶδα, φησὶν, ὅτι πιστεύετε,
15 ἀλλὰ πληροφορηθῆναι ὑμᾶς βούλομαι, οὐκ εἰς τὸν πλοῦτον μόνον, ἀλλ' εἰς πάντα τὸν πλοῦτον, ἵνα καὶ ἐν πᾶσι καὶ ἐπιτεταμένως πεπληροφορημένοι ἦτε. Καὶ θεὰ τὴν σύνεσιν τοῦ μακαρίου τούτου. Οὐκ εἶπεν, ὅτι κακῶς ποιεῖτε, ὅτι οὐ πεπληροφόρησθε, καὶ κατηγόρησεν, ἀλλ', οὐκ ἴστε πῶς σπουδάζω, ἵνα πληροφορηθῆτε
20 μετὰ συνέσεως, οὐχ ἀπλῶς. Ἐπειδὴ γὰρ εἶπε πίστιν, μὴ νομίσητε, φησὶν, ὅτι ἀπλῶς καὶ ἀνονήτως εἶπον, ἀλλὰ μετὰ συνέσεως, μετὰ ἀγάπης. «Εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Χριστοῦ». Ὡστε τοῦ Θεοῦ τοῦτό ἐστι τὸ μυστήριον, τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ προσάγεσθαι. «Καὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ
25 θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι». Εἰ δὲ ἐν αὐτῷ εἰσιν, ἄρα σοφῶς καὶ νῦν ἦλθε. Τίνος οὖν ἕνεκεν ἐγκαλοῦσί τινες τῶν ἀνοήτων;

Ὅρα πῶς τοῖς ἀπλουστέροις διαλέγεται· «Ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ». Αὐτὸς πάντα οἶδεν. «Ἀπόκρυφοι». Μὴ γὰρ δὴ
30 νομίσητε ἤδη τὸ πᾶν ἔχειν· ἀπόκρυφοὶ εἰσὶ καὶ ἀπὸ ἀγγέλων, οὐκ ἀφ' ὑμῶν μόνον· ὥστε παρ' αὐτοῦ δεῖ πάντα αἰτεῖν· αὐτὸς δίδωσι σοφίαν καὶ γνῶσιν. Τῷ μὲν οὖν, «θησαυροὶ», εἶπεῖν, τὸ πολὺ δείκνυσι· τῷ δὲ, «πάντες», τὸ μηδὲν ἀγνοεῖν· τῷ δὲ, «ἀπόκρυφοι», τὸ μόνος εἰδέναί. «Τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μὴ τις ὑμᾶς παραλο-
35 γίζηται ἐν πιθανολογίᾳ». Ὅρας ὅτι διὰ τοῦτο εἶπον, φησί, ταῦτα

λάσση από την κατηγορία. «Ἐχω ἀγῶνα», λέγει. Γιατί; Για νὰ συμφιλιωθοῦν. Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· γιὰ νὰ σταθοῦν σταθεροὶ στὴν πίστι. Ὅμως δὲν θέτει ἔτσι τὸ ζήτημα, ἀλλὰ ἀφαιρεῖ τὴν κατηγορία. Δηλαδή, γιὰ νὰ ἐνωθοῦν μὲ ἀγάπη, ὄχι ἀναγκαστικά, οὔτε βίαια. Ὅπως βέβαια προανέφερα, δὲν εἶναι βαρετὸς στὶς προτροπές του πρὸς αὐτούς, καὶ γι' αὐτὸ ἀγωνιῶ, λέγει, ἐπειδὴ μὲ ἀγάπη καὶ μὲ τὴ θέλησί τους θέλω νὰ πιστέψουν. Ὅχι ἀπλῶς μὲ τὸ στόμα, οὔτε ἀπλῶς θέλω νὰ γίνῃ ἡ ἐνωσις, ἀλλὰ «γιὰ νὰ παρηγορηθοῦν οἱ καρδιές αὐτῶν».

«Ἄφοῦ συμφιλιωθοῦν μὲ ἀγάπη καὶ πληροφορηθοῦν ὅλα αὐτὰ μὲ τὴ σύνεσι». Δηλαδή, γιὰ νὰ μὴ ἀμφιβάλλουν σὲ τίποτε, γιὰ νὰ ἔχουν τὴ βεβαιότητα σὲ ὅλα. Πληροφορία ὅμως ἐννοῶ αὐτὴν ποὺ προέρχεται διὰ τῆς πίστεως, γιατί ὑπάρχει πληροφορία καὶ διὰ τῆς σκέψεως, ἀλλὰ δὲν ἀξίζει ἐκείνη καθόλου. Γνωρίζω, λέγει, ὅτι πιστεύετε, ὅμως ἐπιθυμῶ νὰ βεβαιωθῆτε, ὄχι μόνο γιὰ τὸν πλοῦτο, ἀλλὰ γιὰ ὅλο τὸν πλοῦτο, ὥστε νὰ ἔχετε τὴν πλήρη βεβαιότητα γιὰ ὅλα καὶ τὴν πιὸ μεγάλη. Καὶ πρόσεχε τὴ σύνεσι τοῦ μακαρίου Παύλου. Δὲν εἶπε, ὅτι κακῶς ἐνεργεῖτε, ὅτι δὲν ἔχετε πληροφορηθῆ καλᾶ, καὶ τοὺς ἐκατηγόρησε, ἀλλὰ, δὲν γνωρίζετε πῶς φροντίζω, γιὰ νὰ πληροφορηθῆτε αὐτὰ μὲ σύνεσι, καὶ ὄχι ἔτσι ἀπλῶς. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπε πίστι, μὴ νομίσετε, λέγει, ὅτι τυχαῖα καὶ ἀνώφελα τὸ εἶπα, ἀλλὰ μὲ σύνεσι, μὲ ἀγάπη. «Γιὰ νὰ γνωρίσουν καλὰ τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Χριστοῦ». Ὡστε τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ὀδηγηθῆσθε σ' αὐτὸν μὲ τὸν Υἱό. «Καὶ τοῦ Χριστοῦ, στὸν ὁποῖο ὑπάρχουν ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως κρυμμένοι». Ἐὰν ὅμως ὑπάρχουν σὲ αὐτόν, ἀρα ἔκανε καλὰ καὶ ἦλθε τώρα. Γιὰ ποῖο λόγο λοιπὸν κατηγοροῦν μερικοὶ ἀνόητοι;

Πρόσεχε μὲ ποῖο τρόπο ὁμιλεῖ στοὺς πιὸ ἀπλοϊκοὺς· «Στὸν ὁποῖο ὑπάρχουν ὅλοι οἱ θησαυροί». Αὐτὸς τὰ πάντα γνωρίζει. «Κρυμμένοι». Μὴ νομίσετε βέβαια ὅτι κατέχετε ἤδη τὰ πάντα. Οἱ θησαυροὶ εἶναι κρυμμένοι καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἀπὸ σᾶς μόνο. Ἐπομένως πρέπει νὰ ζητῆτε τὰ πάντα ἀπὸ αὐτόν, γιατί δίνει σοφία καὶ γνῶσι. Μὲ τὸ νὰ εἰπῇ λοιπὸν, θησαυροί, δείχνει τὸ πλῆθος· μὲ τὸ «πάντες», τὸ νὰ μὴ ἀγνοῆτε τίποτε· μὲ τὸ δέ, «κρυμμένοι», τὸ ὅτι γνωρίζει αὐτοὺς αὐτὸς μόνο. «Καὶ λέγω αὐτό, γιὰ νὰ μὴ σᾶς ἐξαπατᾶ κανεὶς μὲ λόγια, ποὺ φαίνονται πιστευτά». Βλέπεις ὅτι γι' αὐτὸ εἶπα, λέγει, αὐτά, γιὰ νὰ μὴ ζητῆτε νὰ τὰ μάθετε ἀπὸ

ἵνα μὴ παρὰ ἀνθρώπων ζητῆτε. «Παραλογίζεται», φησὶν, «ἐν πιθανολογία». Τί γάρ, εἰ πιθανῶς λέγει; «Εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι». Τὸ ἀκόλουθον τοῦτο ἦν εἰπεῖν, εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἄπειμι, ἀλλ' ὅμως οἶδα τοὺς ἀπατεῶνας· νῦν
 5 δὲ εἰς ἐγκώμιον κατέληξε· «Χαίρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὑμῶν». «Τὴν τάξιν», τὴν εὐταξίαν φησί. «Καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως». Ταῦτα ἐγκωμίων μᾶλλον ἐστι.

Καὶ οὐκ εἶπε, τὴν πίστιν, ἀλλὰ, «τό στερέωμα», καθάπερ πρὸς
 10 στρατιώτας εὐτάκτως ἐστῶτας καὶ βεβαίως. Τὸ στερρὸν οὐκ ἀπάτη, οὐ πειρασμὸς διασαλεύει. Οὐ μόνον, φησὶν, οὐ πεπτώκατε, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τάξιν ὑμῶν συνέχεέ τις. Ἐπέστησεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, ἵνα ὡς παρόντα φοβῶνται· ἡ γὰρ τάξις οὕτω φυλάττεται. Ἀπὸ τοῦ στερεώματος τὸ πεπυκνωμένον· οὕτω γὰρ γίνεται στε-
 15 ρέωμα, ὅταν πολλὰ συναγαγῶν συγκολλήσης πυκνῶς καὶ ἀδι-
 ασπᾶστος· οὕτω στερέωμα γίνεται, οἷον ἐπὶ τοίχου. Τοῦτο δὲ τῆς ἀγάπης ἔργον ἐστί· τοὺς γὰρ καθ' ἑαυτοὺς ὄντας, ὅταν ἀκριβῶς συγκολλήση καὶ συνάψῃ, στερροὺς ἐργάζεται. Καὶ ἡ πίστις πάλιν τὸ αὐτὸ ποιεῖ, ὅταν μὴ ἀφῆ λογισμοὺς ἐπεισελθεῖν. Ὡσπερ γὰρ
 20 οἱ λογισμοὶ διαιροῦσι καὶ σαλεύουσιν, οὕτως ἡ πίστις στερεοῖ καὶ παγῆναι ποιεῖ.

3. Ἐπειδὴ γὰρ μείζονα ἢ κατὰ ἀνθρώπινον λογισμὸν εὐηργέτησεν ἡμᾶς ὁ Θεός, εἰκότως τὴν πίστιν ἐπεισήγαγεν. Οὐκ ἔστιν εἶναι στερρὸν λογισμοὺς ἀπαιτοῦντα. Ἴδου γὰρ τὰ σεμνὰ ἡμῶν
 25 πάντα πῶς ἔρημα λογισμῶν, καὶ πίστεως ἔχεται μόνης. Οὐκ ἔστιν οὐδαμοῦ ὁ Θεός, καὶ πανταχοῦ ἐστι. Τί τούτου ἀλογώτερον; Ἐκαστον καθ' ἑαυτὸ ἀπορίας γέμει. Οὐ γὰρ δὴ ἐν τόπῳ ἐστίν, οὐδὲ τόπος ἐστί τις ἐν ᾧ ἐστιν. Οὐκ ἐγένετο, οὐχ ἑαυτὸν ἐποίησεν, οὐκ ἤρξατο τοῦ εἶναι. Ποῖος ταῦτα λογισμὸς καταδέξεται,
 30 ἂν μὴ πίστις ᾗ; ἢ οὐχὶ κατάγελως εἶναι δοκεῖ, καὶ αἰνίγματος μᾶλλον οὐκ ἔχει τέλος; Τὸ μὲν οὖν ἀναρχον αὐτοῦ καὶ ἀγέννητον

άνθρώπους. «Γιὰ νὰ μὴ σᾶς ἐξαπατᾶ», λέγει, «μὲ πιστευτὰ λόγια». Τί λοιπὸν συμβαίνει, ἐὰν ὁμιλῇ μὲ πιστευτὰ λόγια; «Διότι ἂν καὶ ἀπουσιάζω σωματικά, μὲ τὸ πνεῦμα μου ὁμῶς εἶμαι μαζί σας». Σὰν ἐπακόλουθο ἔπρεπε νὰ εἰπῇ αὐτό, ὅτι δηλαδῆ, ἂν καὶ ἀπουσιάζω σωματικά, ὁμῶς γνωρίζω τοὺς ἀπατεῶνες· τῶρα ὁμῶς κατέληξε σὲ ἔπαινο· «Χαίρω ποὺ βλέπω τὴν εὐταξία σας καὶ τὴ σταθερότητα τῆς πίστεως σας στὸν Χριστό». Λέγοντας «τὴν τάξι» ἐννοεῖ τὴν εὐταξία. «Καὶ τὴ σταθερότητα τῆς πίστεως στὸν Χριστό». Τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἔπαινο.

Καὶ δὲν εἶπε, τὴν πίστι, ἀλλὰ, «τὴ σταθερότητα», σὰν νὰ ἀπευθύνεται σὲ στρατιῶτες ποὺ στέκονται μὲ τάξι καὶ σταθερὰ στὴ θέσι τους. Τὸ σταθερὸ δὲν τὸ κλονίζει οὔτε ἡ ἀπάτη, οὔτε ὁ πειρασμός. Ὅχι μόνο, λέγει, δὲν ἔχετε πέσει, ἀλλὰ οὔτε τὴν εὐταξία σας διετάραξε κανεὶς. Παρουσιάσθηκε σ' αὐτοὺς ἔτσι, γιὰ νὰ τὸν φοβοῦνται σὰν νὰ εἶναι παρών, διότι ἡ εὐταξία ἔτσι φυλάσσεται. Ἀπὸ τὴ σταθερότητα ποὺ εἶναι πυκνή, διότι ἔτσι γίνεται ἡ σταθερότητα, ὅταν συγκεντρώσης πολλὰ καὶ τὰ συγκολλήσης πυκνὰ καὶ ἀδιάσπαστα· ἔτσι γίνεται ἡ σταθερότητα, ὅπως στὴν περίπτωσι τοῦ τοίχου. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργο τῆς ἀγάπης, διότι ἐκείνους ποὺ εἶναι μόνοι τους, ὅταν αὐτὴ τοὺς συγκολλήσῃ καὶ τοὺς συνενώσῃ μὲ προσοχή, τοὺς καθιστᾶ σταθεροὺς. Καὶ ἡ πίστις πάλι τὸ ἴδιο κάνει, ὅταν δὲν ἐπιτρέψῃ νὰ ἔλθουν στὸ νοῦ διάφορες σκέψεις. Διότι ὅπως οἱ σκέψεις διαιροῦν καὶ διασαλεύουν, ἔτσι καὶ ἡ πίστις στερεώνει καὶ προκαλεῖ τὴ σταθερότητα.

3. Ἐπειδὴ λοιπὸν μᾶς εὐηργέτησε ὁ Θεὸς περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἠμπορεῖ νὰ σκεφθῇ ἡ ἀνθρώπινη σκέψις, ὀρθῶς ἀνέφερε τὴν πίστι. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εἶναι σταθερὸς κανεὶς ὅταν ἀπαιτῇ λογικὲς ἐξηγήσεις. Διότι νὰ, ὅλα τὰ σπουδαῖα μας πράγματα πῶς γίνονται χωρὶς λογικὲς ἐξηγήσεις καὶ γίνονται παραδεκτὰ μόνο μὲ τὴν πίστι. Δὲν ὑπάρχει πουθενὰ ὁ Θεός, καὶ παντοῦ ὑπάρχει. Τί πιὸ ἀκατανόητο ὑπάρχει ἀπ' αὐτό; Τὸ καθένα ἀπὸ μόνο του εἶναι γεμᾶτο ἀπορία. Διότι δὲν ὑπάρχει βέβαια σὲ τόπο, οὔτε ὑπάρχει κάποιος τόπος στὸν ὁποῖο εὐρίσκεται. Δὲν ἔγινε, δὲν ἐδημιούργησε τὸν ἑαυτό του, δὲν ἄρχισε νὰ ὑπάρχῃ. Ποιὸς νοῦς θὰ ἀποδεχθῇ αὐτά, ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἡ πίστις; ἢ δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ἄξιο γιὰ γέλια καὶ κάτι περισσότερο ἀπὸ αἰνίγμα ποὺ δὲν βρίσκει κανεὶς τέλος; Τὸ ὅτι λοιπὸν εἶναι ἄναρχος καὶ ἀγέννητος καὶ ἀπερίγραπτος καὶ ἄπειρος, εἶναι τόσο δύσκολο νὰ ἐξηγηθῇ, τὸ ὅτι ὁμῶς εἶναι

καὶ ἀπερίγραφον καὶ ἄπειρον, οὕτως ἄπορον· τὸ δὲ ἀσώματον ἴδωμεν, μήποτε λογισμῶ ἐξετάσαι δυνάμεθα. Ἀσώματός ἐστιν ὁ Θεός. Τί ἐστιν, ἀσώματος; Ῥῆμα ψιλὸν μόνον· ἢ γὰρ ἔννοια οὐδὲν ἐδέξατο, οὐδὲ ἐνετύπωσεν ἑαυτῇ· κἄν γὰρ ἀνατυπώση, 5 εἰς φύσιν ἔρχεται, καὶ τὰ τοῦ σώματος ποιητικά. Ὡστε λέγει μὲν τὸ στόμα, οὐκ οἶδε δὲ ἡ διάνοια τί λέγει, ἢ ἔν μόνον, ὅτι οὐκ ἔστι σῶμα· τοῦτο μόνον οἶδε.

Καὶ τί λέγω ἐπὶ Θεοῦ; ἐπὶ γὰρ ψυχῆς τί ἐστι τὸ ἀσώματον, τῆς γενομένης, τῆς ἐγκεκλεισμένης, τῆς περιγραφομένης; εἶπέ, 10 δεῖξον. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοις. Ἄῃρ ἐστιν; Ἄλλ' ὁ ἄῃρ σῶμα, εἰ καὶ μὴ ναστόν, καὶ πολλαχόθεν δῆλον ὅτι σῶμά ἐστι χαῦνον. Τὸ πῦρ σῶμά ἐστιν, ἀλλ' ἢ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς ἀσώματον. Διὰ τί; Εἰ πανταχοῦ διήκει. Εἰ αὐτῇ σῶμά ἐστιν, ἐν τόπῳ τὸ ἀσώματον οὐκοῦν περιγράφεται· τὸ δὲ περιγραφόμενον, ἐν σχῆματί ἐστι· 15 τὰ δὲ σχήματα ἀπὸ γραμμῆς· αἱ δὲ γραμμαὶ σωμάτων. Πάλιν τὸ ἀσχημάτιστον ποίαν ἔννοιαν ἔχει; Οὐ σχῆμα ἔχει, οὐκ εἶδος, οὐ τύπον. Ὅρᾳς πῶς ἰλιγγιᾷ ἡ διάνοια; Πάλιν ἄδεκτος ἢ φύσις τῶν κακῶν ἐκείνη; Ἄλλὰ καὶ ἐκῶν ἐστιν ἀγαθός· οὐκοῦν δεκτικῆ. Ἄλλ' οὐκ ἔστιν εἰπεῖν· μὴ γένοιτο. Πάλιν θέλων εἰ τὸ εἶναι παρῆ- 20 χθη, ἢ μὴ θέλων; Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔστιν εἰπεῖν. Πάλιν περιγράφει τὴν οἰκουμένην, ἢ οὐ; Εἰ μὴ περιγράφει, αὐτὸς περιγράφεται· εἰ δὲ περιγράφει, ἄπειρός ἐστι τῇ φύσει. Πάλιν ἑαυτὸν περιγράφει; Εἰ περιγράφει ἑαυτὸν, ἄρα οὐκ ἄναρχος ἑαυτῷ, ἀλλ' ἡμῖν· οὐκοῦν οὐ φύσει ἄναρχος. Πανταχοῦ τὰ ἐναντία δεῖ δοῦ- 25 ναι. Ὅρᾳς τὸν ζόφον ὅσος, καὶ ὅτι πανταχοῦ πίστεως δεῖ; Αὕτη ἐστὶν ἡ στερρά.

Ἄλλ', εἰ θούλεσθε, ἐπὶ τὰ τούτων ἐλάττω ἔλθωμεν. Ἐχει ἐνέργειαν ἐκείνη ἢ οὐσία. Καὶ τί ἐστιν ἐνέργεια ἐπ' αὐτοῦ; ἄρα κινήσις τις; Οὐκοῦν οὐκ ἄτρεπτος· τὸ γὰρ κινουμένον οὐκ ἄτρε- 30 πτον· ἐξ ἀκινήσιας γὰρ κινεῖται. Ἄλλ' ὅμως κινεῖται, καὶ οὐδέποτε ἴσταται. Ποίαν δὲ κίνησιν, εἶπέ μοι; παρὰ γὰρ ἡμῖν ἐπτά τινές εἰσιν, ἢ κάτω, ἢ ἄνω, ἢ ἐντός, ἢ ἐκτός, ἢ δεξιά, ἢ ἀριστερά, ἢ

ἀσώματος ἄς ἰδοῦμε μήπως μποροῦμε νὰ τὸ ἐξετάσωμε μὲ τὸ λογικό. Εἶναι ἀσώματος ὁ Θεός. Τί σημαίνει, ἀσώματος; Ἀπλὴ λέξις μόνο, διότι ἡ ἐννοια δὲν ἐδέχθηκε τίποτε, οὔτε ἀπετύπωσε τὸ ἑαυτὸ της. Διότι ἂν τὸν ἀποτυπώσῃ, ἔρχεται στὴ φυσικὴ κατατάσει καὶ σ' ἐκεῖνα ποῦ συνιστοῦν τὸ σῶμα. Ὡστε λέγει μὲν τὸ στόμα, δὲν γνωρίζει ὅμως ὁ νοῦς τί λέγει, ἢ ἓνα μόνο, ὅτι δὲν ὑπάρχει σῶμα· αὐτὸ μόνο γνωρίζει.

Καὶ γιατί λέγω γιὰ τὸ Θεό; διότι τί σημαίνει τὸ ἀσώματο γιὰ τὴν ψυχὴ, ἢ ὁποία ἐγινε καὶ εἶναι περιορισμένη καὶ περιγράφεται; εἶπέ μου, δεῖξε μου. Ὅμως δὲν θὰ μπορέσης. Ἄερας εἶναι; Ἀλλὰ ὁ ἀέρας εἶναι σῶμα, ἂν καὶ δὲν εἶναι στερεό, καὶ ἀπὸ πολλὰ πράγματα εἶναι φανερό ὅτι εἶναι σῶμα χαλαρό. Τὸ πῦρ εἶναι σῶμα, ἀλλὰ ἡ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς εἶναι ἀσώματη. Γιατί; Διότι διέρχεται ἀπὸ παντοῦ. Ἐὰν ἡ ψυχὴ εἶναι σῶμα, τότε τὸ ἀσώματο ὑπάρχει σὲ τόπο. Ἐπομένως περιγράφεται, καὶ τὸ περιγραφόμενο εὐρίσκεται μέσα σὲ σχῆμα· καὶ τὰ σχήματα γίνονται ἀπὸ γραμμές, καὶ οἱ γραμμές ἀνήκουν σὲ σώματα. Τὸ ἀσχημάτιστο πάλι ποιά ἐννοια ἔχει; Δὲν ἔχει σχῆμα, οὔτε ἐξωτερικὴ ὄψι, οὔτε μορφή. Βλέπεις πῶς τὰ χάνει ὁ νοῦς; Πάλι ἐκείνη ἡ φύσις εἶναι μὴ δεκτικὴ κακῶν; Ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ θέλησί του ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός· συνεπῶς εἶναι δεκτικὴ. Ὅμως δὲν εἶναι δυνατό νὰ τὸ εἰποῦμε αὐτό· μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψις. Πάλι ἔχει τὴν ὑπαρξί του μὲ τὴ θέλησί του ἢ χωρὶς αὐτήν; Ἀλλὰ οὔτε αὐτὸ μποροῦμε νὰ τὸ εἰποῦμε. Πάλι περικλείει τὴν οἰκουμένη, ἢ ὄχι; Ἐὰν δὲν τὴν περικλείῃ, περικλείεται αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἐὰν ὅμως τὴν περικλείῃ, εἶναι ἄπειρος κατὰ τὴ φύσι. Πάλι περικλείει τὸν ἑαυτὸ του; Ἐὰν περικλείῃ τὸν ἑαυτὸ του, ἄρα δὲν εἶναι ἀναρχος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ γιὰ μᾶς ἐπομένως δὲν εἶναι ἀπὸ τὴ φύσι του ἀναρχος. Παντοῦ πρέπει νὰ δώσωμε τὰ ἀντίθετα. Βλέπεις πόσο μεγάλο εἶναι τὸ σκοτάδι καὶ ὅτι παντοῦ χρειάζεται πίστις; Αὕτὴ εἶναι τὸ στήριγμα.

Ὅμως, ἐὰν θέλετε, ἄς ἔλθωμε στὰ μικρότερα ἀπὸ αὐτά. Ἐκείνη ἡ οὐσία ἔχει ἐνέργεια. Καὶ τί σημαίνει ἐνέργεια αὐτῆς; μήπως κάποια κίνησις; Ἐπομένως λοιπὸν δὲν εἶναι σταθερός, διότι ἐκεῖνο ποῦ κινεῖται δὲν εἶναι σταθερό· καθόσον ἀπὸ τὴν ἀκίνησι κινεῖται. Ἀλλ' ὅμως κινεῖται καὶ ποτὲ δὲν σταματᾷ. Ποιὰ κίνησι ὅμως κάνει; εἶπέ μου, διότι σ' ἐμᾶς ὑπάρχουν ἑπτὰ κινήσεις, ἢ πρὸς τὰ κάτω, ἢ πρὸς τὰ ἐπάνω, ἢ πρὸς τὰ μέσα, ἢ πρὸς τὰ ἔξω, ἢ πρὸς τὰ δεξιὰ, ἢ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἢ κυκλική· ἢ ἐὰν δὲν εἶναι αὐτό, αὔξεις,

κυκλοφορικῶς ἢ εἰ μὴ τοῦτο, αὔξησις, μείωσις, γένεσις, φθορᾶ, ἀλλοίωσις. Ἄλλ' οὐδεμίαν τούτων, ἀλλ' οἷαν ὁ νοῦς κίνησιν κινεῖται; Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο· μὴ γένοιτο· πολλὰ γὰρ καὶ ἀτόπως ὁ νοῦς κινεῖται. Τὸ θέλειν ἐστὶ τὸ ἐνεργεῖν, ἢ οὐχί; Εἰ τὸ θέλειν ἐστὶ
 5 τὸ ἐνεργεῖν, πάντα δὲ ἀνθρώπους θέλει ἀγαθοὺς εἶναι καὶ σωθῆναι, πῶς οὐ γίνεται; Ἄλλ' ἕτερον τὸ θέλειν, ἄλλο δὲ τὸ ἐνεργεῖν; Οὐκοῦν οὐκ ἀρκεῖ πρὸς ἐνέργειαν τὸ θέλειν. Πῶς οὖν λέγει ἡ Γραφή, «Πάντα, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησε»; καὶ πάλιν ὁ λεπρὸς φησι τῷ Χριστῷ, «Ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρῖσαι»; Εἰ
 10 γὰρ ἅμα τῷ θελήματι ἔπεται τοῦτο, τί ἔστιν εἰπεῖν; Βούλεσθε καὶ ἄλλο εἶπω; πῶς ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα γέγονε; πῶς εἰς τὸ μηδὲν ἀναλύεται; τί ἀνώτερον τοῦ οὐρανοῦ; κάκεινου δὲ πάλιν τί; κάκεινου τί; καὶ μετ' ἐκεῖνον; καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον. Τί κατώτερον τῆς γῆς; Θάλαττα· καὶ μετὰ ταύτην τί; καὶ μετ' ἐκείνην πάλιν;
 15 Ἄλλ' εἰς τὰ δεξιὰ, εἰς τὰ ἀριστερά; οὐχ ἡ αὐτὴ ἀπορία;

4. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἀόρατα. Βούλεσθε ἐπὶ τῶν ὀρωμένων ἀγάγω τὸν λόγον; ἐπὶ τῶν ἤδη συμβάντων; Εἰπέ μοι, πῶς τὸ θηρίον τὸν Ἰωνᾶν εἶχεν ἐν τῇ γαστρὶ, καὶ οὐκ ἀπώλλυτο; οὐχὶ ἄλογόν ἐστιν; οὐχὶ ἀπλῶς κινεῖται; πῶς ἐφείσατο τοῦ δικαίου;
 20 πῶς αὐτὸν οὐκ ἀπέπνιξεν ἡ θέρμη; πῶς οὐκ ἔσηψεν; Εἰ γὰρ τὸ ἐν θυτῷ εἶναι μόνο ἄπορον, τὸ καὶ ἐν σπλάχνοις καὶ τῇ θέρμῃ ἐκείνῃ, πολλῷ μᾶλλον ἀπορώτερον. Εἰ ἐκεῖθεν τὸν ἀέρα ἀναπνέομεν, πῶς ἤρκει δύο ζώοις ἡ ἀναπνοή; πῶς δὲ αὐτὸν καὶ ἤμεσεν ἀσινῆ; πῶς δὲ καὶ ἐφθέγγετο; πῶς δὲ καὶ ἐν ἑαυτῷ ἦν, καὶ
 25 προσηύχετο; ἄρα ταῦτα οὐκ ἄπιστα; Ἄν λογισμῷ ἐξετάζωμεν, ἄπιστα· ἄν δὲ πίστει, σφόδρα πιστά. Εἶπω τι τούτου πλέον; Ὁ σῖτος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς γῆς φθείρεται, καὶ ἀνίσταται. Ὅρα τὰ θαύματα ἐναντία, καὶ ἄλληλα νικῶντα· θαυμαστὸν τὸ μὴ σαπῆναι, θαυμαστὸν τὸ σαπέντα ἀναστῆναι. Ποῦ εἰσιν οἱ τὰ τοιαῦτα λη-
 30 ροῦντες, καὶ τῇ ἀναστάσει διαπιστοῦντες καὶ λέγοντες, τόδε τὸ ὅστοῦν πῶς τῷδε συγκολλᾶται; καὶ μυθώδη τοιαῦτα εἰσαγόντες; Εἰπέ μοι, πῶς ὁ Ἥλιος ἀνῆλθεν ἐν πυρὸς ἄρματι; Τὸ πῦρ καίειν εἴωθεν, οὐκ ἀνάγειν. Πῶς τοσοῦτον ζῆ χρόνον; ἐν τίνι τόπῳ ἐστὶ; διὰ τί τοῦτο γέγονε; Ποῦ δὲ Ἐνώχ μετετέθη; Τροφῆς ἀπολαύει

7. Ψαλμ. 113,11

8. Ματθ. 8,2

9. Ἰωνᾶ 2,1

10. Δ' Βασ. 2,11

11. Γεν. 5,24. Βλ. Ἰω. Χρυσοστόμου, ΚΑ' ὁμιλία στὴν Γένεσι. ΕΠΕ τόμ. 2 σ. 621 ἔ.

μείωσις, γένεσις, φθορά, αλλοιώσις. "Όμως δὲν κάνει καμμία ἀπὸ αὐτές· μήπως ὅμως ἐκείνη τὴν κίνησι ποῦ κάνει ὁ νοῦς; Ἄλλὰ οὔτε αὐτό, μὴ γένοιτο, διότι ὁ νοῦς πολλές φορές κινεῖται καὶ ἄτοπα. Ἡ θέλησις ἐπομένως εἶναι ἢ ἐνέργεια, ἢ ὄχι; Ἐὰν ἢ θέλησις εἶναι ἢ ἐνέργεια καὶ θέλει ὅλοι οἱ ἄνθρωποι νὰ εἶναι ἀγαθοὶ καὶ νὰ σωθοῦν, πῶς δὲν γίνεται αὐτό; Ἄλλὰ μήπως ἄλλο εἶναι ἢ θέλησις καὶ ἄλλο ἢ ἐνέργεια; Καὶ βέβαια δὲν ἀρκεῖ ἢ θέλησις γιὰ ἐνέργεια. Πῶς λοιπὸν λέγει ἡ Γραφή, «Ὅλα, ὅσα ἠθέλησε, τὰ ἔκαμε»⁷; καὶ πάλι ὁ λεπρὸς λέγει στὸν Χριστό, «Ἐὰν θέλης, μπορεῖς νὰ μὲ καθαρίσῃς»⁸; Ἐὰν λοιπὸν ἀκολουθῇ ἢ ἐνέργεια ἀμέσως στὸ θέλημα, τί μποροῦμε νὰ εἰποῦμε; Θέλετε καὶ ἄλλο νὰ εἰπῶ; πῶς τὰ ὄντα ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία; πῶς διαλύονται στὸ μηδέν; τί ὑπάρχει πιὸ ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανό; καὶ ἐπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο πάλι τί; καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο τί; καὶ μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνο; καὶ αὐτὸ ἐπ' ἄπειρο. Τί ὑπάρχει πιὸ κάτω ἀπὸ τὴ γῆ; ἢ θάλασσα. Καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὴ τί; καὶ τί ὕστερα ἀπ' ἐκεῖνο πάλι; Ἄλλὰ τί ὑπάρχει στὰ δεξιᾶ, στὰ ἀριστερᾶ; δὲν εἶναι ἢ ἴδια ἀπορία;

4. Ἄλλ' αὐτὰ μὲν εἶναι ἀόρατα. Θέλετε νὰ φέρω τὸ λόγο στὰ ὄρατᾶ; Εἶπέ μου, πῶς εἶχε μέσα στὴν κοιλιὰ του τὸ κῆτος τὸν Ἰωνᾶ⁹ καὶ δὲν κατεστρέφετο; δὲν εἶναι ζῶο; δὲν κινεῖται ἀπλῶς; πῶς δὲν ἔβλαψε τὸν δίκαιο; πῶς δὲν τὸν ἀπέπνιξε ἢ ζέστη; πῶς δὲν τὸν ἀποσύνθεσε; Ἐὰν βέβαια τὸ νὰ εὐρίσκεται στὸ βυθό εἶναι μόνο δύσκολο νὰ ἐξηγηθῇ, τὸ νὰ εὐρίσκεται στὰ σπλάγχχνα καὶ στὴ ζέστη ἐκείνη εἶναι ἀκόμη πιὸ δύσκολο. Ἐὰν ἀπὸ ἐκεῖ ἀναπνέωμε τὸν ἀέρα, πῶς ἔφθανε ἢ ἀναπνοῇ στὰ δύο ζῶα; καὶ πῶς τὸν ἔκαμε ἐμετὸ ἀβλαβή; καὶ πῶς ὠμιλοῦσε; καὶ πῶς συνῆλθε καὶ προσηύχετο; Ἄρα αὐτὰ δὲν εἶναι ἀπίστευτα; Ἄν τὰ ἐξετάζωμε μὲ τὸ λογικόν, εἶναι ἀπίστευτα· ἂν ὅμως μὲ τὴν πίστι, εἶναι πολὺ πιστευτά. Νὰ εἰπῶ κάτι περισσότερο ἀπὸ αὐτό; Τὸ σιτάρι μέσα στὴ γῆ καταστρέφεται καὶ ἀνίσταται. Πρόσεχε ὅτι τὰ θαύματα εἶναι ἀντίθετα καὶ τὸ ἓνα νικᾷ τὸ ἄλλο. Εἶναι θαυμαστὸ τὸ ὅτι δὲν ἐσάπισε, θαυμαστὸ τὸ ὅτι ἐφύτρωσε ἐνῶ ἐσάπισε. Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ λέγουν αὐτές τις ἀνοησίες καὶ δυσπιστοῦν γιὰ τὴν ἀνάστασι καὶ λέγουν, αὐτὸ ἐδῶ τὸ κόκκαλο πῶς συνδέεται μὲ αὐτό; καὶ διακηρύττουν τέτοια μυθώδη πράγματα; Εἶπέ μου, πῶς ὁ Ἥλιος ἀνῆλθε μὲ πύρινο ἄρμα¹⁰; Τὸ πῦρ συνήθως καίει, δὲν μεταφέρει. Πῶς ζῆ τόσο πολὺ χρόνο; σὲ ποιὸ τόπο εἶναι; γιατί ἔγινε αὐτό; Ποῦ μετετέθηκε ὁ Ἐνώχ¹¹; Λαμβάνει τροφή ποῦ λαμβάνομε καὶ ἐμεῖς; καὶ τί ἐμπόδιζε νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς

οἷας καὶ ἡμεῖς; καὶ τί τὸ κωλύον ἐνταῦθα αὐτὸν εἶναι; Ἄλλ' οὐκ ἀπολαύει; καὶ διὰ τί μετετέθη;

“Ορα τὸν Θεὸν κατὰ μικρὸν ἡμᾶς παιδαγωγοῦντα. Μετέθηκε τὸν Ἐνώχ· οὐ πάνυ μέγα τοῦτο· ἐπαίδευσεν ἡμᾶς τοῦτο εἰς τὴν
 5 ἀναγωγὴν τοῦ Ἡλίου. Ἐνάπέκλεισε τὸν Νῶε τῇ κιβωτῷ· οὐ πάνυ μέγα οὐδὲ τοῦτο· ἐπαίδευσεν ἡμᾶς τοῦτο εἰς τὴν ἀπόκλεισιν τοῦ προφήτου τὴν ἐν τῷ κήτει. Οὕτω καὶ τὰ παλαιὰ προδρομῶν ἐδε-
 ἤθη καὶ τύπων. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ κλίμακος ὁ πρῶτος βαθμὸς παραπέμπει τῷ δευτέρῳ, ἀπὸ δὲ τοῦ πρώτου οὐκ ἔνι ἐπὶ τὸν
 10 τέταρτον ἐλθεῖν, καὶ οὗτος ἐκείνῳ, ἵνα ἐκεῖνος τούτῳ γένηται ὁδός· οὐδὲ πρὸ τοῦ πρώτου δυνατὸν ἐπὶ τὸν δεύτερον ἐλθεῖν· οὕτω καὶ ἐνταῦθα. Καὶ θέα σημεῖα σημείων· καὶ ὄψει τοῦτο ἐπὶ τῆς κλίμακος, ἣν εἶδεν Ἰακώβ· «Ἄνω, φησί, ὁ Κύριος ἐπεστήρι-
 κτο, κάτω δὲ ἄγγελοι ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον». Προεφητεύετο
 15 ὅτι Υἱὸν ἔχει ὁ Πατήρ· ἔδει τοῦτο πιστευθῆναι· πόθεν θέλεις αὐτοῦ τὰ σημεῖα δεῖξω; ἄνωθεν κάτω; κάτωθεν ἄνω; Ὅτι ἀπαθῶς γεννᾷ· διὰ τοῦτο ἐγέννησε πρῶτον στείρα. Μᾶλλον δὲ ἀνωτέρω, ἔδει πιστευθῆναι, ὅτι ἐξ αὐτοῦ. Τί οὖν; Τοῦτο γίνεται, ἀμυδρῶς μὲν, ἅτε ἐν τύπῳ καὶ σκιᾷ, πλὴν γίνεται· καὶ προῖον σαφέστερόν
 20 πως γίνεται. Ἐξ ἀνθρώπου μόνου γυνή, καὶ μένει ἐκεῖνος ὀλόκληρος.

Πάλιν τῆς ἐκ παρθένου κυήσεως ἔδει γενέσθαι τι τεκμήριον. Τίκτει στείρα οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ πολλάκις. Τῆς μὲν οὐκ ἐκ παρθένου γενήσεως τύπος ἡ στείρα· καὶ αὕτη
 25 παραπέμπει τῇ πίστει τὴν διάνοιαν. Πάλιν τοῦτο τύπος ἐγένετο τοῦ μόνον δύνασθαι γεννηῆσαι τὸν Θεόν. Εἰ γὰρ κυριώτερον ἀνθρωπος, καὶ χωρὶς τούτου τίκτεται, πολλῶ μᾶλλον ἐκ τοῦ κυριωτέρου γεννᾶται. Ἔστι καὶ ἄλλη γέννησις τῆς ἀληθείας τύπος, ἡ ἡμετέρα ἢ ἐκ Πνεύματος. Ταύτης πάλιν ἡ στείρα τύπος, τὸ οὐκ
 30 ἐξ αἱμάτων· αὕτη τῆς ἄνω γεννήσεως. Ἡ μὲν οὖν αὐτῆς τὸ ἀπαθὲς δείκνυσιν, ἡ δὲ τὸ ἐκ μόνου δύνασθαι γεννᾶσθαι. Ἔστι

12. Γεν. 6,13 ἔ.

13. Γεν. 28,12.13

14. Α' Βασ. 2,5

ἔδω στή γῆ; Ἄλλα δὲν λαμβάνει; καὶ γιὰ τί μετετέθηκε;

Πρόσεχε πῶς ὁ Θεὸς μᾶς διδάσκει σιγὰ σιγὰ. Μετέθεσε τὸν Ἐνώχ. Δὲν εἶναι πολὺ μεγάλο αὐτό. Μᾶς ἐδίδαξε αὐτὸ μὲ τὴν μεταφορὰ τοῦ Ἡλία. Ἐκλείσει τὸν Νῶε μέσα στὴν κιβωτὸ¹². Οὔτε αὐτὸ εἶναι πολὺ μεγάλο. Μᾶς ἐδίδαξε αὐτὸ στὸν ἀποκλεισμό τοῦ προφήτου μέσα στὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους. Ἔτσι καὶ τὰ παλαιὰ ἐχρησάσθησαν προδρόμους καὶ ὑποδείγματα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς στὴ σκάλα τὸ πρῶτο σκαλὶ μεταφέρει στὸ δεύτερο, καὶ ἀπὸ τὸ πρῶτο δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀνεβοῦμε στὸ τέταρτο, ἀλλὰ πρέπει πρῶτα νὰ ἀνεβῆ κανεὶς στὸ τρίτο καὶ μετὰ στὸ τέταρτο, ὥστε αὐτὸ νὰ γίνῃ δρόμος γιὰ τὸ τέταρτο· οὔτε εἶναι δυνατὸ πρὶν ἀπὸ τὸ πρῶτο νὰ ἀνεβοῦμε στὸ δεύτερο, ἔτσι συμβαίνει καὶ ἔδω. Καὶ πρόσεχε σειρά θαυμάτων· καὶ θὰ τὸ ἰδῆς αὐτὸ στὴ σκάλα, τὴν ὁποία εἶδε ὁ Ἰακώβ. «Ἐπάνω», λέγει, «εἶχε καθίσει ὁ Κύριος καὶ κάτω ἀνέβαιναν καὶ κατέβαιναν οἱ ἄγγελοι»¹³. Ἐπροφητεύετο ὅτι ὁ Πατέρας ἔχει Υἱό. Ἐπρεπε νὰ πιστευθῆ τοῦτο. Ἀπὸ ποῦ θέλεις νὰ δείξω τὰ θαύματα τὰ σχετικὰ μὲ αὐτόν; ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ προχωρώντας πρὸς τὰ πίσω, ἢ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ τέλος καὶ προχωρώντας πρὸς τὴν ἀρχή; Ἐπρεπε νὰ γίνῃ γνωστὸ ὅτι γεννᾶ ἀπαθῶς· γι' αὐτὸ ἐγέννησε πρῶτα ἢ στείρα. Μᾶλλον ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ πιὸ μπροστά· ἔπρεπε νὰ πιστευθῆ, ὅτι ἀπὸ αὐτὸν προέρχεται. Τί λοιπόν; Αὐτὸ γίνεται, ἀμυδρὰ βέβαια, ὑπὸ μορφῇ τύπου καὶ σκιᾶς, πλην ὅμως γίνεται, καὶ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου γίνεται κάπως σαφέστερο. Ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο γένος μόνο προέρχεται ἡ γυναῖκα καὶ μένει ἐκεῖνος ὀλόκληρος.

Πάλι ἔπρεπε νὰ δοθῆ κάποια ἀπόδειξις τῆς κυήσεως ἀπὸ τὴν Παρθένο. Γεννᾶ ἢ στείρα ὄχι μία φορὰ, ἀλλὰ καὶ δύο καὶ τρεῖς καὶ πολλὰς φορές¹⁴. Εἶναι λοιπόν ἢ στείρα τύπος τῆς γεννήσεως τοῦ ἀπὸ τὴν Παρθένο καὶ παραπέμπει τὸ νοῦ στὴν πίστι. Πάλι αὐτὸ ἐγίνε τύπος τοῦ μόνου ποῦ μπορεῖ νὰ γεννήσῃ τὸν Θεό. Ἐὰν λοιπόν τὸ πιὸ ἀνώτερο ὄν εἶναι ὁ ἄνθρωπος, καὶ χωρὶς αὐτὸν γεννᾶται, πολλῶ μᾶλλον γεννᾶται ἀπὸ τὸ ἀνώτερο ὄν. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη γέννησις τύπος τῆς ἀληθείας, ἡ δική μας ἢ πνευματικὴ γέννησις. Καὶ τῆς γεννήσεως αὐτῆς πάλι ἢ στείρα εἶναι τύπος, τὸ ὅτι δὲν ἔχει σχέση μὲ ἄνθρωπο· αὐτὴ εἶναι τύπος τῆς πνευματικῆς γεννήσεως. Ἡ μία λοιπόν ἀποδεικνύει τὸ ἀπαθὲς αὐτῆς, ἢ ἄλλη δὲ τὸ ὅτι ἀπὸ αὐτὸν μόνο μπορεῖ νὰ γεννηθῆ. Ὑπάρχει ὁ Χριστὸς στοὺς οὐρανοὺς κυρίαρχος τῶν πάντων. Ἐπρεπε νὰ πιστευθῆ αὐ-

Χριστὸς ἄνω πάντων κρατῶν· ἔδει πιστευθῆναι τοῦτο. Γίνεται τοῦτο ἐν τῇ γῆ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν», ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἀλόγων πάντων. Οὕτως οὐ διὰ ῥημάτων, ἀλλὰ διὰ πραγμάτων ἡμᾶς ἐπαί-
5 δευσε. Τὸ ἀνακεχωρηκὸς τῆς φύσεως ὁ παραδείσος ἐδήλου, καὶ τὸ πάντων εἶναι βελτίω τὸν ἄνθρωπον.

Ἔμελλεν ἀνίστασθαι ὁ Χριστὸς· ὅρα λοιπὸν πόσα τεκμήρια· ὁ Ἐνώχ, ὁ Ἡλίας, ὁ Ἰωνᾶς, τὰ ἐν τῇ καμίνῳ, τὸ ἐπὶ τοῦ Νῶε, τὸ βάπτισμα, τὰ σπέρματα, τὰ φυτά, ἡ γέννησις ἢ ἡμετέρα, ἢ τῶν
10 ζῶων πάντων. Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τούτῳ πάντα ἐκινδυνεύετο, τοῦτο μάλιστα πάντων πολλοὺς ἔσχε τοὺς τύπους. Ὅτι οὐκ ἀπρονόητα τὰ πάντα ἐστίν, ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν δυνατὸν στοχάσασθαι· οὐδὲν γὰρ ἀπρονόητον μένει, ἀλλὰ καὶ ἀγέλαι καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀρχῆς δεῖται. Καὶ ὅτι οὐκ αὐτόματα γέγονε τὰ πάντα, δείκνυσιν ἢ γέεν-
15 να, ἔδειξε δὲ ὁ κατακλυσμὸς ὁ ἐπὶ Νῶε, τὸ πῦρ, ὁ καταποντισμὸς ὁ τῶν Αἰγυπτίων, τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἔδει καὶ τοῦ βαπτίσματος πολλὰ προηγῆσασθαι, καὶ μυρία ὅσα· οἷον τὰ ἐν τῇ παλαιᾷ, τὰ ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, τὸ τὸν μὴ ὑγιαίνοντα καθαίρεσθαι, αὐτὸς ὁ κατακλυσμὸς, καὶ ὅσα ἐν ὕδατι γέγονε, τὸ βάπτισμα Ἰωάννου.
20 Ἔδει πιστευθῆναι ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐκδίδωσιν ὁ Θεός· προλαβῶν ἐποίησε τοῦτο ἄνθρωπος, Ἀβραὰμ ὁ πατριάρχης. Πάντων οὖν τούτων τύπους, ἂν ἐθέλωμεν, εὐρήσομεν, ἂν ζητῶμεν ἐν τῇ Γραφῇ.

Ἄλλὰ μὴ ἀποκάμωμεν, ἀλλ' ἐν τούτοις ρυθμίζωμεν ἑαυτούς·
25 στερρὰν ἔχωμεν τὴν πίστιν, καὶ ἀκρίβειαν πολιτείας ἐπιδειξώμεθα, ἵνα διὰ πάντων εὐχαριστήσαντες τῷ Θεῷ, καταξιωθῶμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς
30 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τό. Αυτό γίνεται στή γῆ στήν περίπτωσι τοῦ ἀνθρώπου. «Ἄς κάμωμε τὸν ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὴν ἰδική μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσι»¹⁵, ὥστε νὰ ἐξουσιᾶζη ὅλα τὰ ζῶα. Ἔτσι μᾶς ἐδίδαξε ὄχι μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Τὴν ἀναχώρησι τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ τὴν ἐφανέρωνε ὁ παράδεισος καθὼς καὶ τὸ ὅτι ἦταν ἀνώτερος ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα ὁ ἄνθρωπος.

Ἐπρόκειτο νὰ ἀναστηθῆ ὁ Χριστός. Πρόσεχε λοιπὸν πόσες ἀποδείξεις ὑπάρχουν. Ὁ Ἐνώχ, ὁ Ἡλίας, ὁ Ἴωνᾶς, τὰ συμβάντα στήν κάμινο τοῦ πυρός, τὰ γενόμενα στήν περίπτωσι τοῦ Νῶε, τὸ βάπτισμα, τὰ σπέρματα, τὰ φυτὰ, ἡ ἰδική μας γέννησις, ἡ γέννησις ὄλων τῶν ζώων. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ πάντα ἐκινδύνευσαν σὲ σχέσι μὲ αὐτὸ, αὐτὸ πρὸ πάντων εἶχε τοὺς περισσότερους ἀπὸ ὅλα τύπους. Τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἀπρονόητα τὰ πάντα, εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ φαντασθοῦμε ἀπὸ τὰ ὅσα συμβαίνουν σ' ἐμᾶς· γιατί τίποτε δὲν μένει χωρὶς πρόνοια, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀγγέλους καὶ ὅλα τὰ ἄλλα χρειάζονται ἐξουσία. Καὶ τὸ ὅτι δὲν ἐγίναν τυχαῖα ὅλα τὸ ἀποδεικνύει ἡ γέεννα, τὸ ἀπέδειξε δὲ καὶ ὁ κατακλυσμὸς στήν ἐποχὴ τοῦ Νῶε, τὸ πῦρ, ὁ καταποντισμὸς τῶν Αἰγυπτίων, τὰ συμβάντα στήν ἔρημο. Ἐπρεπε καὶ τοῦ βαπτίσματος νὰ προηγηθοῦν πολλὰ· καὶ ἐγίναν πέρα πολλὰ, ὅπως τὰ γεγονότα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὰ συμβάντα τῆς κολυμβήθρας, ἡ κάθαρσις τοῦ ἀσθενοῦς, ὁ ἴδιος ὁ κατακλυσμὸς καὶ ὅσα ἔχουν γίνει μέσα στὸ ὕδωρ, τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου. Ἐπρεπε νὰ πιστευθῆ ὅτι ὁ Θεὸς θὰ παραδώσῃ τὸν Υἱὸν του· καὶ αὐτὸ ἀπὸ πολὺ πρὶν τὸ ἔκαμε ἄνθρωπος, ὁ πατριάρχης δηλαδὴ ὁ Ἀβραάμ. Γιὰ ὅλα λοιπὸν αὐτὰ, ἐὰν θέλωμε, θὰ εὔρουμὲ τύπους, ἐὰν ἐρευνοῦμε τὴν ἀγία Γραφή.

Ἄς μὴ ἀποκάμωμε ὅμως, ἀλλὰ ἄς ρυθμίζωμε τὸν ἑαυτὸ μας σύμφωνα μὲ αὐτούς. Ἄς ἔχωμε σταθερὴ πίστι καὶ ἄς ἐπιδείξωμε σωστὸ τρόπο ζωῆς, ὥστε, ἀφοῦ εὐχαριστήσωμε μὲ ὅλα τὸν Θεό, νὰ ἀξιωθοῦμε τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἔχει ὑποσχεθῆ σὲ αὐτούς ποῦ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ

(Κολ. 2,6 – 15)

5 «Ὡς οὖν παρελάβετε τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν Κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε, ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν αὐτῷ, καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει, καθὼς ἐδιδάχθητε, περισσεύοντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ».

1. Πάλιν αὐτοὺς τῇ οἰκείᾳ προκαταλαμβάνει μαρτυρία, λέγων, «Ὡς οὖν παρελάβετε». Οὐδὲν ξένον, φησὶν, ἐπεισάγομεν μηδὲ ὑμεῖς. «Ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε»· αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ὁδὸς ἢ 10 προσάγουσα εἰς τὸν Πατέρα· μὴ ἐν τοῖς ἀγγέλοις· οὐ φέρει αὕτη ἡ ὁδὸς ἐκεῖ. «Ἐρριζωμένοι»· τουτέστι, πεπηγόντες· μὴ ποτὲ μὲν ταύτην, ποτὲ δὲ ἐκείνην, ἀλλ' ἐρριζωμένοι· τὸ δὲ ἐρριζωμένον οὐκ ἂν ποτε μετασταίῃ. Ὅρα πῶς κυρίας τὰς λέξεις τίθησι. «Καὶ ἐποικοδομούμενοι»· τουτέστι, τῇ διανοίᾳ φθάνοντες εἰς αὐτόν. 15 «Καὶ βεβαιούμενοι ἐν αὐτῷ»· τουτέστι, κατέχοντες αὐτόν, ὡς ἐπὶ θεμέλιον οἰκοδομούμενοι. Δείκνυσιν αὐτοὺς καταπεσόντας· τὸ γάρ, «οἰκοδομούμενοι», τοῦτό ἐστιν. Οἰκοδομῆ γάρ ἐστιν ὄντως ἢ πίστις, καὶ δεῖ καὶ τοῦ θεμελίου ἰσχυροῦ, καὶ τῆς οἰκοδομίας ἀσφαλοῦς. Ἄν τε γάρ μὴ ἐπ' ἀσφαλείᾳ τις οἰκοδομήσῃ, σαλεύ- 20 εται· ἂν τε ἐπ' ἀσφαλείας, καὶ μὴ ἐστήκῃ, οὐκέτι ἴσταται. «Καθὼς ἐδιδάχθητε». Πάλιν τό, «καθὼς»· «Περισσεύοντες», φησὶν, «ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ». Τοῦτο γάρ εὐγνωμόνων· οὐ λέγω ἀπλῶς εὐχαριστεῖν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας, πλεόν ἢ ἐμάθετε, εἰ οἶόν τε, μετὰ πολλῆς τῆς φιλοτιμίας.

25 «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν». Ὅρᾳς πῶς ἔδειξε κλέπτην ὄντα, καὶ ἀλλότριον, καὶ ἡρέμα ἐπεισιόντα; ἤδη γάρ παρέστησεν αὐτόν εἰσιόντα. «Βλέπετε». Καὶ καλῶς εἶπε,

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ΄

(Κολ. 2,6 – 15)

«Όπως λοιπόν παρελάβετε τὴν διδασκαλία ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ Κύριος, σύμφωνα μὲ αὐτὴν νὰ πολιτεύεσθε, νὰ εἴσθε ριζωμένοι σταθερὰ σ' αὐτὴν καὶ νὰ οἰκοδομῆσθε ἐπάνω σ' αὐτὴν καὶ ἀποκτώντας βεβαιότητα γιὰ τὴν πίστι, ὅπως ἀκριβῶς τὴν ἔχετε διδαχθῆ, νὰ προοδεύετε περισσότερο σὲ αὐτὴν καὶ νὰ εὐχαριστῆτε τὸν Θεό».

1. Πάλι προλαβαίνει αὐτοὺς μὲ τὴν ἰδικῆ του μαρτυρία, λέγοντας, «Όπως λοιπόν παρελάβετε». Τίποτε τὸ ἄγνωστο, λέγει, δὲν παρουσιάζομε, οὔτε καὶ ἐσεῖς. «Μέσα σ' αὐτὸν νὰ πολιτεύεσθε», διότι αὐτὸς εἶναι ἡ ὁδὸς ποὺ ὀδηγεῖ στὸν Πατέρα. Μὴ πιστεύετε στοὺς ἀγγέλους· δὲν ὀδηγεῖ ἐκεῖ αὐτὴ ἡ ὁδός. «Ἐρριζωμένοι»· δηλαδή, στερεωμένοι σταθερὰ. Νὰ μὴ πολιτεύεσθε ἄλλοτε ἔτσι καὶ ἄλλοτε διαφορετικὰ, ἀλλὰ στηριζόμενοι σταθερὰ, διότι αὐτὸ ποὺ εἶναι σταθερὰ στηριγμένο δὲν θὰ μετακινηθῆ ποτέ. Βλέπεις πῶς ἀναφέρει τὶς λέξεις μὲ τὴν κύρια σημασία τους. «Καὶ ἐποικοδομούμενοι», δηλαδή, φθάνοντας μὲ τὸ λογικὸ σὲ αὐτόν. «Καὶ βεβαιούμενοι ἐν αὐτῷ»· δηλαδή, νὰ κατέχετε αὐτόν, σὰν νὰ οἰκοδομῆσθε ἐπάνω σὲ θεμέλιο. Παρουσιάζει αὐτοὺς νὰ ἔχουν πέσει, διότι τὸ «οἰκοδομούμενοι», αὐτὸ σημαίνει. Διότι ἡ πίστις εἶναι πραγματικὰ οἰκοδομή, καὶ χρειάζεται καὶ ἰσχυρὸ θεμέλιο καὶ σταθερὸ κτίσιμο. Διότι καὶ ἂν δὲν κτίση κανεὶς μὲ ἀσφάλεια κλονίζεται, καὶ ἂν μὲ ἀσφάλεια καὶ ὄχι σὲ σταθερὸ θεμέλιο, δὲν στέκεται πλέον. «Καθὼς ἔχετε διδαχθῆ». Πάλι τὸ «καθὼς», ποὺ σημαίνει ὅτι τίποτε τὸ νέο δὲν λέγει. «Προοδεύοντας περισσότερο», λέγει, «στὴν πίστι καὶ εὐχαριστώντας τὸν Θεό». Αὐτὸ εἶναι πράγματι δεῖγμα εὐγνωμόνων ἀνθρώπων. Δὲν λέγω ἀπλῶς νὰ εὐχαριστῆτε, ἀλλὰ παρὰ πολὺ, περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἐμάθατε, καὶ ἐὰν εἶναι δυνατό, μὲ μεγάλη φιλοτιμία.

«Προσέχετε μῆπως σὰς ἐξαπατήση κανεὶς». Βλέπεις πῶς ἔδειξε ὅτι ὑπάρχει κλέπτης καὶ ξένος καὶ ἐπιτίθεται σιγὰ – σιγὰ; ἤδη

«συλαγωγῶν». Ὡσπερ ἂν τις χῶμα κάτωθεν διορύττων μὴ παρέχη αἴσθησιν, τὸ δὲ ὑπονοσῆ, οὕτω καὶ ὑμεῖς βλέπετε· τοῦτο γὰρ ἔργον ἐκείνω, τὸ μηδὲ αἴσθησιν παρέχειν. Ὡσπερ ἂν εἴ τις ἀπόλλοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ ἀκούοι, βλέπετε μὴ τίς ἐστι.
 5 Καὶ τὴν ὁδὸν δείκνυσι, διὰ τῆσδε τῆς ὁδοῦ· ὡσπερ ἂν εἰ ἐλέγομεν, διὰ τοῦδε τοῦ δωματίου· «διὰ τῆς φιλοσοφίας», φησίν. Εἶτα, ἐπειδὴ δοκεῖ σεμνὸν εἶναι τὸ τῆς φιλοσοφίας, προσέθηκε, «καὶ κενῆς ἀπάτης». Ἔστι γὰρ καὶ καλὴ ἀπάτη, οἷαν ἠπατήθησαν πολλοί, ἣν οὐδὲ ἀπάτην δεῖ καλεῖν· περὶ ἧς φησιν ὁ Ἱερεμίας· «Ἠπάτησάς με, Κύριε, καὶ ἠπατήθην». Ἐγὼ δὲ οὐ πείθομαι· τὸ γὰρ
 10 τοιοῦτον οὐδὲ ἀπάτην δεῖ καλεῖν· ἐπεὶ καὶ τὸν πατέρα ἠπάτησεν ὁ Ἰακώβ, ἀλλ' οὐκ ἀπάτη, ἀλλ' οἰκονομία ἦν.

«Διὰ τῆς φιλοσοφίας», φησί, καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ
 15 κατὰ Χριστόν». Τέως τοῦ ἐλέγχου ἄπτεται τῆς τῶν ἡμερῶν παρατηρήσεως, στοιχεῖα κόσμου ἡλίον καὶ σελήνην λέγων, καθάπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἔλεγε· «Πῶς πάλιν ἐπιστρέφετε, ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα;». Καὶ οὐκ εἶπεν ἡμερῶν παρατηρήσεις, ἀλλὰ διόλου τοῦ κόσμου τοῦ παρόντος, ἵνα τὸ εὐτελὲς
 20 δείξη· εἰ γὰρ ὁ κόσμος ὁ παρῶν οὐδὲν, πολλῶ μᾶλλον καὶ τὰ στοιχεῖα. Δείξας πρῶτον ὅσα εὐεργετήθησαν, ὅσα εὖ ἔπαθον, τότε ἐπάγει τὴν κατηγορίαν, ἵνα μείζονα δείξη, καὶ ἔλη τοὺς ἀκούοντας. Τοῦτο καὶ οἱ προφῆται ποιοῦσιν ἀεὶ· πρότερον τὰς εὐεργεσίας δεικνύουσι, καὶ τότε τὴν κατηγορίαν αὖξουσι, καθά-
 25 περ ὁ Ἡσαΐας φησίν· «Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὑψωσα, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν». καὶ πάλιν, «Λαὸς μου, τί ἐποίησά σοι, ἢ τί ἐλύπησά σε, ἢ τί παρηνώχλησά σοι;» καὶ ὁ Δαυῖδ, ὡς ὅταν λέγη· «Ἐπήκουσά σου ἐν ἀποκρύφῳ καταιγίδος»· καὶ πάλιν, «Ἄνοιξον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό»· καὶ πανταχοῦ οὕτως εὐρήσεις. Μάλι-
 30 στα μὲν οὖν οὐδὲ εἴ τι ἔλεγον, πείθεσθαι ἔδει· νῦν δὲ καὶ χωρὶς τῶν εὐεργεσιῶν φεύγειν ἐκεῖνα ἔδει.

«Καὶ οὐ κατὰ Χριστόν», φησί. Μάλιστα μὲν γὰρ, εἰ καὶ οὕτως ἦν ἐξ ἡμισείας, ὥστε δύνασθαι καὶ τοῦτῃ κάκεινῃ δουλεῦειν,

1. Ἱερ. 20,7
 2. Γαλ. 4,9
 3. Ἡσ. 1,2
 4. Μιχ. 6,3
 5. Ψαλμ. 80,8.11

λοιπὸν ἐπαρουσίασε αὐτὸν νὰ ἔχη ἐπιτεθῆ. «Προσέχετε». Καὶ σωστά εἶπε, «Νὰ μὴ σὰς ἐξαπατήση». Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν κανεὶς σκάπτῃ ἀπὸ κάτω τὸ ἔδαφος δὲν ἀντιλαμβάνεται τίποτε καὶ ἐκεῖνο ὑποχωρεῖ, ἔτσι καὶ ἐσεῖς προσέχετε, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο ἐκείνου, τὸ νὰ μὴ γίνεταί δηλαδὴ καθόλου ἀντιληπτὸς. Ὅπως δηλαδὴ ἐνῶ κάποιος χάνει κάτι καθημερινὰ ἀκούει νὰ τοῦ λέγουν πρόσεχε μήπως ὑπάρχει κάποιος ποὺ σὲ κλέπτει. Καὶ φανερῶνει καὶ τὴν ὁδὸ, ἀπὸ αὐτὴν, λέγει τὴν ὁδὸ· σὰν νὰ ἐλέγαμε, ἀπὸ αὐτὸ ἐδῶ τὸ δωμάτιο· «Μὲ τὴ φιλοσοφία», λέγει. Ἐπειτα, ἐπειδὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀξιόλογο τὸ μέσο τῆς φιλοσοφίας, ἐπρόσθεσε, «καὶ τὴν κενὴ ἀπάτη». Διότι ὑπάρχει καὶ καλὴ ἀπάτη, μὲ τὴν ὁποία ἔχουν ἐξαπατηθῆ πολλοὶ καὶ τὴν ὁποία οὔτε κἂν ἀπάτη πρέπει νὰ ὀνομάζωμε. Γιὰ τὴν ἀπάτη αὐτὴ ὁ Ἱερεμίας λέγει, «Μὲ ἐξηπάτησες, Κύριε, καὶ ἔχω ἐξαπατηθῆ»¹. Ἐγὼ ὁμως δὲν πείθομαι, διότι αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ ὀνομάζωμε οὔτε κἂν ἀπάτη, ἀφοῦ καὶ τὸν πατέρα τοῦ ἐξηπάτησε ὁ Ἰακώβ, ὁμως αὐτὸ δὲν ἦταν ἀπάτη, ἀλλὰ οἰκονομία.

«Μὲ τὴν φιλοσοφία», λέγει, «καὶ τὴν κενὴ ἀπάτη, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσι τῶν ἀνθρώπων, σύμφωνα μὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ». Ἐλέγχει πρῶτα ἀπὸ ὅλα τὴ διάκρισι τῶν ἡμερῶν, λέγοντας στοιχεῖα τοῦ κόσμου τὸν ἥλιο καὶ τὴ σελήνη, ὅπως καὶ στὴν πρὸς τοὺς Γαλάτας ἐπιστολὴ του ἔλεγε «Πῶς ἐπιστρέφετε πάλι στὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα;»² Καὶ δὲν εἶπε διακρίσεις ἡμερῶν, ἀλλὰ ἐντελῶς τοῦ παρόντος κόσμου, γιὰ νὰ δείξη τὴ μηδαμινὴ του ἀξία. Ἐὰν λοιπὸν ὁ παρῶν κόσμος δὲν ἀξίζει τίποτε, πολὺ περισσότερο καὶ τὰ στοιχεῖα του. Ἀφοῦ ἔδειξε πρῶτα τὰ ὅσα ἔχουν εὐεργετηθῆ, τὰ ὅσα ἔχουν ἀπολαύσει, τότε προσθέτει τὴν κατηγορίαν, γιὰ νὰ τὴν παρουσιάσῃ πιὸ μεγάλη καὶ νὰ κερδίσῃ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀκοῦν. Τὸ ἴδιο κάνουν καὶ οἱ προφῆται πάντοτε· παρουσιάζουν προηγουμένως τίς εὐεργεσίες καὶ ὕστερα μεγαλώνουν τὴν κατηγορίαν, ὅπως ἀκριβῶς ὁ Ἡσαΐας λέγει, «Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ἐμεγάλωσα, αὐτοὶ ὁμως ἐπανεστάτησαν ἐναντίον μου»³ καὶ πάλι, «Λαέ μου, τί σὲ ἔκαμα, ἢ σὲ τί σὲ ἐλύπησα ἢ σὲ τί σὲ ἔβλαψα;»⁴ καὶ ὁ Δαυΐδ, ὅπως ὅταν λέγῃ· «Σὲ ἤκουσα μέσα στὸ σκοτάδι τῆς καταιγίδας»· καὶ πάλι, «Ἄνοιξε τὸ στόμα σου καὶ θὰ γεμίσω αὐτό»⁵. Καὶ παντοῦ θὰ εὕρης νὰ συμβαίνει ἔτσι. Καὶ βέβαια ὅπωςδήποτε δὲν ἔπρεπε νὰ πείθεσθε καὶ ἂν ἀκόμη σὰς ἔλεγαν κάτι, τώρα ὁμως πρέπει, ἀφοῦ δὲν δεχθήκατε εὐεργεσίες, νὰ ἀποφεύγετε ἐκεῖνα.

οὐδὲ οὕτως ἔδει· νῦν δὲ οὐκ ἀφήσιν ὑμᾶς εἶναι κατὰ Χριστόν.
 Ἐκεῖθεν αὐτὰ φέρουσι. Πρότερον διασαλεύσας τὰς Ἑλληνικὰς
 παρατηρήσεις, τότε καὶ τὰς Ἰουδαϊκὰς ἀναιρεῖ. Καὶ γὰρ Ἕλληνες
 καὶ Ἰουδαῖοι παρετήρουν πλείονα, ἀλλ' οἱ μὲν ἀπὸ φιλοσοφίας,
 5 οἱ δὲ ἀπὸ νόμου. Πρότερον τοίνυν πρόσεισι τούτοις, ἔνθα μείζων
 ἢ κατηγορία. Πῶς οὐ κατὰ Χριστόν; «Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ
 πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, καὶ ἔστε ἐν αὐτῷ πεπληρω-
 μένοι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας». Ὅρα πῶς
 ἐν τῇ τούτων κατηγορίᾳ ἐκεῖνο διορύττει, πρότερον τιθεὶς τὴν
 10 λύσιν, καὶ τότε τὴν ἀντίθεσιν. Ἀνύποπτος γὰρ ἢ τοιαύτη λύσις,
 καὶ μᾶλλον δέχεται ὁ ἀκροατῆς, ὡς οὐ τοῦτο σπουδάζοντος τοῦ
 λέγοντος. Ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ φιλονεικεῖ μὴ ἠττηθῆναι, ἐνταῦθα δὲ
 οὐ. «Ὅτι ἐν αὐτῷ», φησί, «κατοικεῖ». Τουτέστιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐν
 αὐτῷ οἰκεῖ. Ἄλλ' ἵνα μὴ νομίσης αὐτὸν συγκεκλειῆσθαι, ὡς ἐν
 15 σώματι, φησί: «πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, καὶ
 ἔστε ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι». Ἄλλοι φασὶν ὅτι τὴν ἐκκλησίαν
 λέγει πεπληρωμένην ὑπὸ τῆς θεότητος αὐτοῦ, καθὼς ἀλλαχοῦ
 ρησι: «Τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου»· τὸ δέ, «σωματικῶς»,
 ἐνταῦθα, ὡς ἐν κεφαλῇ σῶμα.

20 Πῶς οὖν οὐκ ἐπήγαγεν, ἧτις ἐστὶν ἡ ἐκκλησία; Ἡ περὶ τοῦ
 Πατρός τινὲς φασὶ λέγειν, ὅτι τῆς θεότητος τὸ πλήρωμα ἐν αὐτῷ
 οἰκεῖ· πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ οἰκεῖν οὐ κυρίως λέγεται ἐπὶ Θεοῦ·
 δεύτερον, ὅτι τὸ πλήρωμα οὐ τὸ δεχόμενόν ἐστι: «Τοῦ γὰρ Κυ-
 25 ρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς»· καὶ πάλιν ὁ ἀπόστολος,
 «Ἄχρις οὐ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθη». Τὸ ὅλον λέγεται
 πλήρωμα. Ἐπειτα τὸ, σωματικῶς, τί ἐβούλετο; Ὡς ἐν κεφαλῇ. Τί
 δὲ πάλιν τὸ αὐτὸ λέγει, «Καὶ ἔστε ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι»; Τί οὖν
 ἐστὶν; Ὅτι οὐδὲν ἔλαττον ἔχετε αὐτοῦ· ὡσπερ ἐν ἐκείνῳ ᾤκησεν,
 οὕτω καὶ ἐν ὑμῖν. Βιάζεται γὰρ ἀεὶ Παῦλος ἐγγύς ἡμᾶς ἀγαγεῖν
 30 τοῦ Χριστοῦ, ὡς ὅταν λέγῃ: «Συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἡμᾶς»·
 καί, «Εἰ ὑπομένομεν. καὶ συμβασιλεύσομεν». καί, «Πῶς οὐχὶ καὶ

6. Ἐφ. 1,23

7. Ψαλμ. 23,1

8. Ρωμ. 11,25

«Καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ», λέγει. Καὶ ὅπωςδήποτε βέβαια, καὶ ἂν ἀκόμη ἔτσι εἶχε τὸ πρᾶγμα, ὥστε νὰ μπορῆτε νὰ εἴσθε ἐξ ἡμισείας δοῦλοι καὶ σ' αὐτὸν καὶ σ' ἐκεῖνον, οὔτε ἔτσι ἔπρεπε, τώρα ὅμως δὲν σᾶς ἀφήνει νὰ πολιτεύεσθε σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖ ὁδηγοῦν αὐτὰ. Ἐφοῦ προηγουμένως ἐκλόνισε τὶς ἑλληνικὰς ἀντιλήψεις, στὴ συνέχεια ἀνατρέπει τὶς Ἰουδαϊκὰς. Διότι πραγματικὰ Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι διακήρυτταν πάρα πολλά, οἱ πρῶτοι ὀρμώμενοι ἀπὸ τὴ φιλοσοφία καὶ οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὸ μωσαϊκὸ νόμο. Πρῶτα λοιπὸν ἐπιτίθεται σὲ αὐτούς, ὅπου εἶναι πρὸς μεγάλη ἢ κατηγορία. Πῶς ὄχι σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ; «Διότι μέσα σ' αὐτὸν κατοικεῖ ὅλη ἡ θεότητα σωματικῶς καὶ εἴσθε καὶ ἐσεῖς μὲ τὴν ἔνωσίν σας μ' αὐτὸν πλήρεις, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ κεφαλὴ κάθε ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας». Πρόσεξε πῶς στὴν κατηγορία αὐτῶν καταρρίπτει ἀκείνο, θέτοντας πρῶτα τὴ λύσι καὶ ὕστερα τὴν ἀντίθεσι. Πραγματικὰ δὲν ὑποπτεύεται κανεὶς αὐτὴν τὴ λύσι, καὶ περισσότερο τὴν δέχεται ὁ ἀκροατής, ἐπειδὴ δὲν ἐπιδιώκει τοῦτο ἐκεῖνος ποῦ τὰ λέγει αὐτὰ. Διότι ἐκεῖ φιλονικεῖ νὰ μὴ ἡττηθῆ, ἐδῶ ὅμως ὄχι. «Διότι μέσα σὲ αὐτόν», λέγει, «κατοικεῖ». Δηλαδή, διότι μέσα σὲ αὐτόν εὐρίσκεται ὁ Θεός. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι αὐτὸς ἔχει περιορισθῆ μέσα σὲ σῶμα, λέγει· «ὅλη ἡ θεότητα σωματικῶς καὶ εἴσθε μὲ τὴν ἔνωσίν σας μὲ αὐτόν πλήρεις». Ἄλλοι ἰσχυρίζονται ὅτι τὴν ἐκκλησίαν ἐννοεῖ ὅτι εἶναι πλήρης ἀπὸ τὴν θεότητα αὐτοῦ, καθὼς λέγει ἀλλοῦ· «Ὁ ὁποῖος γεμίζει τὰ πάντα σ' ὅλες τὶς ἀνάγκες τους»⁶· τὸ δὲ «σωματικῶς» ἐδῶ σημαίνει ὅπως στὴν κεφαλὴ τὸ σῶμα.

Πῶς λοιπὸν δὲν ἐπρόσθεσε, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἐκκλησία; Μερικοὶ λέγουν ὅτι γιὰ τὸν Πατέρα τὸ λέγει, ὅτι δηλαδὴ τὸ πλήρωμα τῆς Θεότητος κατοικεῖ μέσα σὲ αὐτόν. Πρῶτα, γιὰ τὸ κατοικεῖν δὲν λέγεται κυριολεκτικὰ γιὰ τὸν Θεό, καὶ δεῦτερο, γιὰ τὸ πλήρωμα δὲν εἶναι αὐτὸ ποῦ δέχεται· «Διότι τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς»⁷· καὶ πάλι ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει, «Ἔως οὗτο εἰσέλθη στὴ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνικῶν»⁸. Τὸ σύνολο λοιπὸν λέγεται πλήρωμα. Ἐπειτα τὸ «σωματικῶς» τί ἤθελε νὰ δηλώσῃ; Ὅπως στὴν κεφαλὴ τὸ σῶμα. Γιατί ὅμως ἀπαναλαμβάνει τὸ ἴδιο, «Καὶ εἴσθε μὲ τὴν ἔνωσίν σας μὲ αὐτόν πλήρεις»; Τί λοιπὸν σημαίνει; Ὅτι δὲν ἔχετε τίποτε λιγώτερο ἀπὸ αὐτόν. Ὅπως ἐκατοίκησε σὲ ἐκεῖνον, ἔτσι καὶ σὲ σᾶς. Βιάζεται λοιπὸν πάντοτε ὁ Παῦλος νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ πλησίον τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ὅταν λέγῃ:

σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρίζεται»; καὶ συγκληρονόμους καλῶν. Εἶτα περὶ τοῦ ἀξιώματος· «Καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας». Ὁ πάντων ἀνώτερος, ἡ αἰτία, οὐχὶ ὁμοούσιος; Εἶτα τὰ τῆς εὐεργεσίας θαυμαστῶς ἐπήγαγε, καὶ πολλῶ τῆς πρὸς
5 Ῥωμαίους θαυμαστότερον. Ἐκεῖ μὲν γάρ φησι, «Περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι», ἐνταῦθα δέ, «ἐν τῷ Χριστῷ».

2. «Ἐν ᾧ» γάρ, φησί, «καὶ περιετμήθητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ». Ὅρα πῶς ἐγγὺς γίνεται τοῦ πρά-
10 γματος. «Ἐν τῇ ἀπεκδύσει», φησὶν· οὐκ εἶπεν, ἐκδύσει. «Τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν»· τὸν παλαιόν φησι βίον. Συνεχῶς ταῦτα στρέφει καὶ διαφόρως, ὡσπερ ἄνω ἔλεγεν· «Ὅς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκοτους, καὶ ἀποκατήλλαξεν ἀπηλλοτριωμένους εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους». Οὐκέτι, φησὶν,
15 ἐν μαχαίρι ἢ περιτομῇ, ἀλλὰ ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ· οὐ γὰρ χεὶρ ἐπάγει, καθὼς ἐκεῖ, τὴν περιτομὴν ταύτην, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα· οὐ μέρος, ἀλλ' ὅλον ἄνθρωπον περιτέμνει. Σῶμα καὶ τοῦτο, σῶμα κάκεῖνο· ἀλλὰ τὸ μὲν σαρκί, τὸ δὲ πνευματικῶς περιτέμνεται· ἀλλ' οὐχ ὡς Ἰουδαῖοι· οὐ γὰρ σάρκα, ἀλλὰ ἁμαρτήματα ἀπεξε-
20 δύσασθε. Πότε, καὶ ποῦ; Ἐν τῷ βαπτίσματι. Καὶ ὁ καλεῖ περιτομὴν, πάλιν τάφον καλεῖ. Ὅρα πῶς πάλιν ἐπὶ τὰ δικαιώματα διαβαίνει. «Τῶν ἁμαρτιῶν», φησί, «τῶν τῆς σαρκός»· ἅπερ ἐν τῇ σαρκὶ ἔπραξαν. Μειζον τῆς περιτομῆς λέγει· οὐ γὰρ ἔρριψαν τὸ περιτμηθέν, ἀλλ' ἀπώλεσαν, ἀλλ' ἔφθειραν.

25 «Συνταφέντες αὐτῷ», φησὶν, «ἐν τῷ βαπτισμῷ, ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν». Ἄλλ' οὐ τάφος μόνον ἐστίν· ὅρα γὰρ τί φησιν. «Ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πίστεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν». Καλῶς εἶπε, «πί-
30 στεως»· πίστεως γὰρ ὅλον ἐστίν. Ἐπιστεῦσατε ὅτι δύνатаι ὁ Θεὸς ἐγείραι, καὶ οὕτως ἠγέρθητε. Εἶτα καὶ τὸ ἀξιόπιστον, «τοῦ ἐγείραντος αὐτόν», φησὶν, «ἐκ νεκρῶν». Ἦδη δείκνυσι τὴν ἀνάστασιν. «Καὶ ὑμᾶς ποτε ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκός ὑμῶν, συνεζωποίησε σὺν αὐτῷ». Ὑπὸ

9. Ἐφ. 2,6. Β' Τιμ. 2,12. Ρωμ. 8,32.17

10. Ρωμ. 2,29

11. Φιλιπ. 1,13.22

«Μᾶς ἀνέστησε μαζί με τὸν Χριστὸ καὶ μᾶς ἔβαλε νὰ καθίσωμε μαζί του», καί, «Ἐὰν ὑπομένωμε, τότε καὶ θὰ βασιλεύσωμε μαζί με τὸν Χριστό», καί, «Πῶς Δὲν θὰ μᾶς χαρίσῃ μαζί με αὐτὸν καὶ τὰ πάντα;» καὶ μᾶς ἀποκαλεῖ συγκληρονόμους τοῦ Χριστοῦ⁹. Στὴ συνέχεια ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἀξιώματός του. «Καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ κεφαλὴ κάθε ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας». Αὐτὸς ποῦ εἶναι ἄνωτερος ὅλων, ἡ αἰτία τῶν πάντων, δὲν εἶναι ὁμοούσιος; Ἐπειτα μὲ θαυμαστὸ τρόπο ἐπρόσθεσε τὶς εὐεργεσίες καὶ μάλιστα πολὺ θαυμαστότερα ἀπὸ τὴν πρὸς Ρωμαίους. Διότι ἐκεῖ λέγει, «Περιτομὴ τῆς καρδίας διὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ὄχι διὰ τοῦ γράμματος τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου»¹⁰, ἐδῶ ὅμως, «μὲ τὴν ἔνωσί σας με τὸν Χριστό».

2. «Διὰ τῆς κοινωνίας σας με αὐτόν», λέγει, «ἐπεριτηθήκατε καὶ με ἀχειροποίητο περιτομῆ, στὴν ἀποβολὴ τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σάρκας, στὴν περιτομὴ τοῦ Χριστοῦ». Πρόσεξε πῶς πλησιάζει τὸ θέμα. «Στὴν ἀποβολή», λέγει δὲν εἶπε, στὴν ἀφαίρεσι. «Τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν»· τὴν παλαιὰ ἐννοεῖ ζωὴ. Συνεχῶς περιστρέφεται στὰ ἴδια καὶ με διαφορετικὸ τρόπο, ὅπως ἔλεγε πρὶν στὴν ἐπιστολὴ του, «Ὁ ὁποῖος μᾶς ἔσωσε ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ σκότους, καὶ μᾶς ἐσυμφιλίωσε, ἐνῶ ἤμασθε ἀποξενωμένοι ἀπὸ αὐτόν, ὥστε νὰ γίνωμε ἅγιοι καὶ ἄμεμπτοι»¹¹. Δὲν γίνεται πλέον, λέγει, ἡ περιτομὴ με μαχαίρι, ἀλλὰ με τὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Διότι δὲν προκαλεῖ, ὅπως ἐκεῖ, τὴν περιτομὴ χέρι ἀνθρώπου, ἀλλὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα· δὲν περιτέμνει ἓνα μέρος, ἀλλὰ ὅλο τὸν ἄνθρωπο. Καὶ αὐτὸ εἶναι σῶμα, καὶ ἐκεῖνο σῶμα, ἀλλὰ τὸ ἓνα περιτέμνεται σαρκικὰ καὶ τὸ ἄλλο πνευματικά. Ὅχι ὅμως νὰ κάνετε ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, διότι δὲν ἀπεκόψατε σὰρκα, ἀλλὰ τὰ ἁμαρτήματα. Πότε καὶ ποῦ; Στὸ βάπτισμα. Καὶ αὐτὸ τὸ ὁποῖο ὀνομάζει περιτομὴ, πάλι ὀνομάζει τάφο. Πρόσεξε πάλι πῶς περνᾶ στὰ δικαιώματα. «Τῶν ἁμαρτιῶν», λέγει, «τῆς σάρκας», δηλαδὴ ἐκεῖνα ποῦ ἔπραξαν με τὴ σὰρκα τους. Μεγαλύτερο τῆς περιτομῆς λέγει, διότι δὲν ἀπεμάκρυναν τὸ περιτμηθὲν μέρος τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ ἐξαφάνισαν, τὸ κατέστρεψαν.

«Ὅταν ἐταφήκατε μαζί του», λέγει, «στὸ βάπτισμα, με τὸ ὁποῖο καὶ ἀναστηθήκατε μαζί του διὰ τῆς πίστεως στὴν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνέστησε αὐτὸν ἐκ νεκρῶν». Καλῶς εἶπε, «διὰ τῆς πίστεως», διότι διὰ τῆς πίστεως γίνονται τὰ πάντα. Ἐπιστεύσατε ὅτι μπορεῖ ὁ Θεὸς νὰ σᾶς ἀναστήσῃ, καὶ ἔτσι ἔχετε ἀναστηθῆ. Ἐπειτα καὶ ἡ ἀπόδειξις, «ὁ ὁποῖος ἀνέστησε αὐτόν ἐκ νεκρῶν»,

γὰρ τὴν δίκην ἔκεισθε ἀποθανεῖν. Εἰ δὲ καὶ ἀπεθάνετε, θάνατον
 χρησίμον. Ὅρα πῶς πάλιν δείκνυσι τίνων ἦσαν ἄξιοι, δι' ὧν
 ἐπήγαγε· «Χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα· ἔξαλείψας
 τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν,
 5 καὶ αὐτὸ ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ·
 ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν
 παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ».

«Χαρισάμενος ἡμῖν», φησί, «πάντα τὰ παραπτώματα», ἃ τὴν
 νεκρότητα ἐποίει. Καὶ τί; ἄρα ἀφῆκε μείναι; Οὐχί, ἀλλὰ καὶ ἐξ-
 10 ἤλειψεν, οὐκ ἐχάραξε μόνον, ὥστε μὴ φαίνεσθαι. «Τοῖς δόγμα-
 σι», φησί. Ποίοις δόγμασι; Τῇ πίστει· ἀρκεῖ πιστεῦσαι. Οὐχὶ ἔρ-
 γοις ἔργα, ἀλλὰ πίστει ἔργα παρέθηκε. Καὶ τί μετὰ ταῦτα; Ἐπίτα-
 σις τοῦ ἀφιέναι τὸ ἔξαλείψαι. Πάλιν, «καὶ αὐτὸ ἦρκε», φησίν, «ἐκ
 τοῦ μέσου». Καὶ οὐδὲ οὕτως ἐφύλαξεν, ἀλλὰ καὶ διέρρηξεν αὐτό,
 15 ἀπροσηλώσας τῷ σταυρῷ. «Ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς
 ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν
 αὐτῷ». Οὐδαμοῦ οὕτω μεγαλοφώνως ἐφθέγγετο. Ὅρᾳς σπου-
 δὴν τοῦ ἀφανισθῆναι τὸ χειρόγραφον ὅσῃν ἐποιήσατο; Οἶον,
 πάντες ἡμεν ὑφ' ἁμαρτίαν καὶ κόλασιν· αὐτὸς κολασθεὶς ἔλυσε
 20 καὶ τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν κόλασιν· ἐκολάσθη δὲ ἐν τῷ σταυρῷ.
 Ἐκεῖ οὖν αὐτὸ προσέπειρεν· ὡς ἐξουσίαν ἔχων, λοιπὸν διέρρη-
 ξε.

Ποῖον χειρόγραφον; Ἡ τοῦτο φησιν, ὃ ἔλεγον πρὸς τὸν
 Μωϋσέα, ὅτι «Πάντα ὅσα εἶπεν ὁ Θεὸς ποιήσομεν, καὶ ἀκουσό-
 25 μεθα»· ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ὅτι ὀφείλομεν τῷ Θεῷ ὑπακοήν· ἢ εἰ μὴ
 τοῦτο, ὅτι κατεῖχεν αὐτὸ ὁ διάβολος, τὸ χειρόγραφον ὃ ἐποίησε
 πρὸς τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεός, εἰπών· «Ἡ ἂν ἡμέρα φάγῃς ἀπὸ τοῦ
 ξύλου, ἀποθανῆ». Κατεῖχεν οὖν τὸ χειρόγραφον τοῦτο ὁ διάβο-
 λος. Καὶ οὐκ ἔδωκεν ἡμῖν αὐτὸ ὁ Χριστός, ἀλλ' αὐτὸς αὐτὸ ἐσχί-
 30 σεν, ὅπερ τοῦ μετὰ χαρᾶς ἀφιέντος ἐστίν. «Ἀπεκδυσάμενος τὰς
 ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας». Τὰς διαβολικὰς δυνάμεις λέγει. Ἐπεὶ
 οὖν αὐτὰς ἡ ἀνθρώπινη φύσις ἐνδέδυτο, ἢ ἐπειδὴ αὐτὰς ὡσπερ
 λαθὴν εἶχον, ἄνθρωπος γενόμενος ἀπεδύσατο τὴν λαθὴν. Τί

12. Ἐξ. 14,3

13. Γεν. 2,17

λέγει. Ἦδη παρουσιάζει τὴν ἀνάστασι. «Καὶ ἐσᾶς, ποὺ κάποτε ἦσασθε νεκροὶ ἐξ αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων καὶ τῆς σαρκικῆς ἀκροβυστίας σας, σᾶς ἐζωοποίησε μαζί με τὸν Χριστό». Διότι ἦσασθε κάτω ἀπὸ τὴ φύσι τοῦ θανάτου. Καὶ ἐνῶ βέβαια ἐπεθάνατε, ὁ θάνατος ὁμως εἶναι χρήσιμος. Πρόσεξε πῶς παρουσιάζει πάλι ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄξιοι, με ἀυτὰ ποὺ ἐπρόσθεσε· «Ἐφοῦ μᾶς ἐχάρισε ὅλα τὰ παραπτώματα καὶ ἔσθησε ἐντελῶς τὸ σὲ βάρος μας γραμμάτιο με τὰ δόγματα, τὸ ὁποῖο ἦταν ἐναντίον μας, καὶ αὐτὸ τὸ ἔχει σηκώσει ἀπὸ ἀνάμεσά μας καὶ τὸ ἐκάρφωσε στὸ σταυρό· ἀφοῦ ἐγύμνωσε τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες, τὶς διεπόμπευσε αὐτὲς φανερά, καὶ ἐνίκησε τοὺς δαίμονες με τὸ σταυρό».

«Ἐφοῦ μᾶς ἐχάρισε», λέγει, «ὅλα τὰ παραπτώματα», τὰ ὁποῖα ἐπροκαλοῦσαν τὸ θάνατο. Καὶ τί σημαίνει αὐτό; ἄρα τὰ ἄφησε νὰ παραμείνουν; Ὁχι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔσθησε ὁλότελα, δὲν τὰ ἐκάλυψε μόνο γιὰ νὰ μὴ φαίνωνται. «Μὲ τὰ δόγματα», λέγει. Μὲ ποιά δόγματα; Μὲ τὴν πίστι· ἀρκεῖ μόνο νὰ πιστεύσωμε. Δὲν παρέθεσε ἔργα στὰ ἔργα, ἀλλὰ στὴν πίστι ἔργα. Καὶ τί γίνεται ὕστερα ἀπὸ αὐτά; Εἶναι πιὸ ἰσχυρὸ τὸ ἔσθησε ἐντελῶς, ἀπὸ τὸ ἐσυγχώρησε. Πάλι λέγει, «καὶ αὐτὸ ἔχει σηκώσει ἀπὸ ἀνάμεσά μας». Καὶ οὔτε ἔτσι τὸ ἐφύλαξε, ἀλλὰ καὶ ἔσχισε αὐτό, «ἀφοῦ τὸ ἐκάρφωσε στὸ σταυρό». «Ἐφοῦ ἐγύμνωσε τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες, διεπόμπευσε αὐτὲς φανερά, καὶ ἐνίκησε τοὺς δαίμονες με τὸ σταυρό». Πουθενὰ δὲν ὠμίλησε τόσο μεγαλόφωνα. Βλέπεις πόσο ἐφρόντισε γιὰ νὰ καταστραφῇ τὸ χρεωστικὸ μας γραμμάτιο; Γιὰ παράδειγμα, ὅλοι ἤμασθε ὑπὸ τὴν ἐξουσία τῆς ἀμαρτίας καὶ τῆς κολάσεως· αὐτός, ἀφοῦ ἐτιμωρήθηκε, διέλυσε καὶ τὴν τιμωρία καὶ τὴν κόλασι· καὶ ἐτιμωρήθηκε ἐπάνω στὸ σταυρό. Ἐκεῖ λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἐκάρφωσε καὶ ἐπὶ συνέχεια, ἐπειδὴ εἶχε ἐξουσία, τὸ ἔσχισε.

Ποιὸ χρεωστικὸ γραμμάτιο; Ἦ αὐτὸ ἐννοεῖ, τὸ ὁποῖο ἔλεγαν πρὸς τὸν Μωυσῆ, ὅτι «Ὅλα ὅσα εἶπε ὁ Θεὸς θὰ τὰ κάνωμε καὶ θὰ ὑπακούωμε»¹², ἢ ἐὰν δὲν εἶναι αὐτό, ὅτι ὀφείλομε νὰ ὑπακούωμε στὸν Θεό. Καὶ ἐὰν δὲν εἶναι αὐτό, τὸ ὅτι κατεῖχε ὁ διάβολος αὐτὸ τὸ χρεωστικὸ γραμμάτιο, τὸ ὁποῖο ἔκαμε με τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεός, λέγοντας· «Τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποῖα θὰ φάγῃς ἀπὸ τὸν καρπὸ τοῦ δένδρου, θὰ πεθάνῃς»¹³. Εἶχε ὑπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ λοιπὸν ὁ διάβολος τὸ γραμμάτιο αὐτό. Καὶ δὲν μᾶς τὸ ἔδωσε αὐτὸ ὁ Χριστός, ἀλλὰ ὁ ἴδιος τὸ ἔσχισε, τὸ ὁποῖο εἶναι ἔργο ἐκείνου ποὺ με χαρὰ μᾶς τὸ ἐσυγχώρησε. «Ἐφοῦ ἐγύμνωσε τὶς ἀρχές καὶ τὶς ἐξουσίες». Τὶς

έστιν, «έδειγμάτισε»; Καὶ καλῶς εἶπεν· οὐδέποτε οὕτως ὁ διάβολος ἠσχημόνησε. Προσδοκῶν γὰρ αὐτὸν ἔχειν, καὶ ὅσους εἶχεν ἀπώλεσε· καὶ τοῦ σώματος προσηλουμένου, οἱ νεκροὶ ἀνίσταντο.

5 3. Ἐκεῖ τὴν πληγὴν ἔλαβεν ὁ θάνατος, ὑπὸ σώματος νεκροῦ τὴν καιρίαν λαθών. Καὶ καθάπερ ἀθλητῆς νομίζων τὸν ἀντίπαλον βεβληκέναι, καιρίαν κατέχεται λαθών, οὕτω δὴ καὶ οὗτος. Δείκνυσιν ὅτι τὸ μετὰ παρρησίας ἀποθανεῖν, ἀσχημοσύνη ἐστὶ τοῦ διαβόλου. Πάντα γὰρ ἂν ἐποίησεν ἐκεῖνος, εἶγε ἠδύνατο, ὥστε
10 πείσαι τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι οὐκ ἀπέθανεν. Ἐπειδὴ γὰρ τῆς μὲν ἀναστάσεως ὁ μετὰ ταῦτα πᾶς καιρὸς τεκμήριον ἦν, τοῦ δὲ θανάτου, εἰ μὴ ἐκεῖνος ἐγένετο, οὐκ ἂν ἐγένετο ἕτερος καιρὸς, διὰ τοῦτο ἀπέθανε μὲν δημοσίᾳ πάντων ὁρώντων, οὐκ ἀνέστη δὲ δημοσίᾳ, εἰδὼς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον μαρτυρῆσοντα τῇ ἀλη-
15 θείᾳ. Τὸ γὰρ τοῦ κόσμου ὁρώντος ἄνω ἐν τῷ ξύλῳ τὸν ὄφιν σφαγιασθῆναι, τοῦτό ἐστὶ τὸ θαυμαστόν. Καὶ τί γὰρ ἐποίησεν ὁ διάβολος, ὥστε λαθόντα αὐτὸν ἀποθανεῖν; Ἄκουσε τοῦ Πιλάτου λέγοντος· «Ἄρατε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ σταυρώσατε· ἐγὼ γὰρ οὐδεμίαν αἰτίαν ἐν αὐτῷ εὐρίσκω»· καὶ μυρία ἀνθισταμένου. Καὶ πάλιν
20 Ἰουδαῖοι ἔλεγον αὐτῷ, «Εἰ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατὰβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ».

Λοιπὸν οὖν ἐπειδὴ καιρίαν ἔλαβε, καὶ οὐ κατέβη, διὰ τοῦτο καὶ ταφῇ παρεδόθη· ἐπεὶ δυνατόν ἦν εὐθέως ἀναστῆναι, ἀλλ' ἵνα πιστευθῇ τὸ πρᾶγμα. Καίτοι ἐν μὲν ταῖς ἰδιωτικαῖς τελευταῖς
25 ἔνεστιν ὀλιγοψυχίαν αἰτιάσασθαι· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲ τοῦτο. Καὶ γὰρ καὶ οἱ στρατιῶται οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη, καθάπερ τῶν ἄλλων, ἵνα φανερωθῇ ὅτι τέθνηκε· καὶ φανεροὶ εἰσιν οἱ τὸ σῶμα θάψαντες. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὶ σφραγίζονται οἱ Ἰουδαῖοι τὸν λίθον μετὰ τῶν στρατιωτῶν. Τὸ γὰρ μάλιστα πάντων σπουδαζό-
30 μενον τοῦτο ἦν, τὸ μὴ συσκιασθῆναι. Καὶ οἱ μάρτυρες, παρὰ τῶν ἐχθρῶν, παρὰ τῶν Ἰουδαίων. Ἄκουε αὐτῶν λεγόντων τῷ Πιλάτῳ· Εἶπεν ὁ πλάνος ἐκεῖνος ἔτι ζῶν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι· κέλευσον οὖν παρὰ τῶν στρατιωτῶν φυλαχθῆναι τὸν τάφον»·

14. Ἰω. 19,6

15. Ματθ. 27,40

δυνάμεις τοῦ διαβόλου ἐννοεῖ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶχε ἐνδυθῆ αὐτές, ἢ ἐπειδὴ εἶχαν ὡς ἀφορμὴ αὐτές, ἀφοῦ ἐγένε ἀνθρωπος ἀπεμάκρυνε τὴν ἀφορμὴ. Τί σημαίνει, «ἐδειγματίσε»; Πολὺ καλὰ τὸ εἶπε. Ποτὲ ὁ διάβολος δὲν συμπεριφέρθηκε τόσο ἄσεμνα. Διότι, ἐλπίζοντας νὰ κατακρατήσῃ αὐτόν, ἔχασε καὶ ὅσους εἶχε· καὶ ἐνῶ τὸ σῶμα του ἦταν καρφωμένο στὸ σταυρὸ, οἱ νεκροὶ ἀνασταίνονταν.

3. Ἐκεῖ ἐπάνω στὸ σταυρὸ ἔλαβε τὸ κτύπημα ὁ θάνατος, ἀπὸ σῶμα νεκρὸ ἐδέχθηκε τὸ θανάσιμο κτύπημα. Καὶ ὅπως ὁ ἀθλητῆς πού, ἐνῶ νομίζει ὅτι ἔχει καταβάλει τὸν ἀντίπαλο, δέχεται θανάσιμο κτύπημα, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτός. Ἀποδεικνύει ὅτι τὸ νὰ πεθάνῃ μὲ παρρησία, εἶναι ἀσημοσύνη τοῦ διαβόλου. Διότι τὰ πάντα θὰ ἔκανε ἐκεῖνος, ἐὰν βέβαια ἤμποροῦσε, ὥστε νὰ πείσῃ τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι δὲν ἐπέθανε. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλος ὁ καιρὸς ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως, τοῦ θανάτου ὅμως, ἐὰν δὲν ἐγένετο ἐκεῖνος, δὲν θὰ ὑπῆρχε ἄλλος καιρὸς γιὰ ἀπόδειξι, γι' αὐτὸ ἐπέθανε δημόσια καὶ ὅλοι ἐβλεπαν, δὲν ἀνεστήθηκε ὅμως φανερά, ἐπειδὴ ἐγνώριζε ὅτι θὰ μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθεια ὁ χρόνος ὕστερα ἀπὸ αὐτά. Διότι τὸ νὰ σφαγισθῆ ὁ ὄφις ἐπάνω στὸ ξύλο, ἐνῶ ὁ κόσμος ἦταν θεατῆς, αὐτὸ εἶναι τὸ θαυμαστό. Καὶ τί δὲν ἔκαμε λοιπὸν ὁ διάβολος, ὥστε νὰ πεθάνῃ ἀπαρατήρητα ὁ Χριστός; Ἄκουε τὸν Πιλάτο, ὁ ὁποῖος λέγει· «Λάβετε αὐτόν ἐσεῖς καὶ σταυρώσατέ τον, γιατί ἐγὼ δὲν εὐρίσκω καμμία ἐνοχὴ σὲ αὐτόν»¹⁴, καὶ ἐπρόβαλε πολλὰ ἀντιρρήσεις. Καὶ πάλι οἱ Ἰουδαῖοι ἔλεγαν πρὸς αὐτόν· «Ἐὰν εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρὸ»¹⁵.

Στὴ συνέχεια λοιπὸν ἐπειδὴ ἔλαβε θανατηφόρο κτύπημα, καὶ δὲν ἐκατέβηκε, γι' αὐτὸ καὶ ἐθάφθηκε, ἀφοῦ ἦταν δυνατό νὰ ἀναστηθῆ ἀμέσως, ἀλλὰ γιὰ νὰ πιστευθῆ τὸ πρᾶγμα. Ἄν καὶ στίς ἰδιωτικὲς ἐκτελέσεις εἶναι δυνατό νὰ κατηγορηθοῦν γιὰ λιποθυμία, ἐδῶ ὅμως οὔτε καὶ αὐτὸ συμβαίνει. Διότι πρᾶγματι καὶ οἱ στρατιῶτες δὲν ἔσπασαν τὰ σκέλη του, ὅπως τῶν ἄλλων, γιὰ νὰ γίνῃ φανερὸ ὅτι εἶχε πεθάνει, καὶ στᾶ φανερά ἔθαψαν τὸ σῶμα του. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι σφραγίζουν τὴν πέτρα καὶ τοποθέτησαν φρουρὰ τοὺς στρατιῶτες. Ἐκεῖνο λοιπὸν πού πρὸ παντὸς ἐφρόντιζαν ἦταν αὐτό, δηλαδὴ τὸ νὰ μὴ κρυφθῆ τὸ γεγονός. Καὶ οἱ μάρτυρες ἦσαν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Ἄκουσε αὐτοὺς πού λέγουν στὸν Πιλάτο· «Εἶπε ὁ λαοπλάνος ἐκεῖνος, ὅταν ἀκόμη ἐζοῦσε, ὅτι ὕστερα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες ἀνασταίνομαι. Πρόσταξε λοιπὸν νὰ φυ-

κάκείνων σφραγιζομένων τοῦτο ἐγένετο. Ἄκουε δὲ αὐτῶν τοῦτο καὶ μετὰ ταῦτα λεγόντων τοῖς ἀποστόλοις, «Βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου». Τὸν τρόπον αὐτοῦ τοῦ σταυροῦ οὐκ ἀφῆκεν αἰσχύνεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ οἱ ἄγγελοι οὐδὲν 5 τοιοῦτον πεπόνθασι, διὰ τοῦτο ὑπὲρ τούτου πάντα ποιεῖ, δεικνὺς ὅτι μέγα κατώρθωσεν ὁ θάνατος. Ὡσπερ μονομαχεῖν γέγονεν. Ἐπληξε τὸν Χριστὸν ὁ θάνατος, ἀλλ' ὁ Χριστὸς πληγεῖς, ὕστερον αὐτὸν ἀνείλε· νεκρῷ σώματι κατελύετο ὁ δοκῶν ἀθάνατος εἶναι καὶ τοῦτο ἡ οἰκουμένη ἑώρα. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, οὐκ ἐπέτρε- 10 ψεν ἑτέρῳ τοῦτο. Ἀλλὰ γέγονεν ἕτερον χειρόγραφον πάλιν, οὐ τοιοῦτον, οἷον τὸ πρότερον.

Ὅρατε οὖν μὴ τούτῳ ἀλώμεν μετὰ τὸ εἰπεῖν, ἀποτάσσομαι τῷ Σατανᾷ, καὶ συντάσσομαι σοί, Χριστέ. Μᾶλλον δὲ οὐκ ἂν κληθεῖη τοῦτο χειρόγραφον, ἀλλὰ συνθήκη. Χειρόγραφον γὰρ ἐστίν, 15 ὅταν τις ὀφλημάτων ὑπεύθυνος κατέχηται· τοῦτο δὲ συνθήκη ἐστίν· οὐκ ἔχει τιμωρίαν, οὐδὲ λέγει, ἐὰν τόδε, ἢ μὴ τόδε· ὁ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης ῥαντίζων Μωϋσῆς εἶπε τούτῳ καὶ ὁ Θεὸς ζωὴν αἰώνιον ἐπηγγείλατο. Ταῦτα πάντα συνθήκη ἐστίν. Ἐκεῖ δοῦλος πρὸς δεσπότην, ἐνταῦθα φίλος πρὸς φίλον· ἐκεῖ, «Ἴτι ἂν ἡμέρα 20 φάγη», φησὶν, «ἀποθανῆ»· εὐθέως ἀπειλή· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον. Παραγίνεται ὁ Θεός, καὶ ἐνταῦθα γυμνότης, κάκει γυμνότης· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἀμαρτήσας ἐγυμνώθη, ἐπειδὴ ἤμαρτεν· ἐνταῦθα δέ, ἵνα ἀπαλλαγῆ, γυμνοῦται. Ἀπεδύσατο τότε τὴν δόξαν, ἣν εἶχεν, ἐκεῖνος· ἀποδύεται νῦν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, 25 καὶ πρὶν ἢ ἐπιβῆναι, οὕτως εὐκόλως ἀποδύεται, ὥσπερ τὰ ἱμάτια. Ἀλείφεται, ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ εἰς στάδιον ἐμβησόμενοι. Ἀμα γὰρ τίκτεται, καὶ καθάπερ ἐκεῖνος ὁ πρῶτος, οὐ κατὰ μικρόν, ἀλλ' εὐθέως· οὐ καθάπερ οἱ ἱερεῖς τὸ παλαιὸν τὴν κεφαλὴν μόνον, μᾶλλον δὲ μειζρόνως. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὴν κεφαλὴν, τὸ οὖς τὸ 30 δεξιόν, τὴν χεῖρα, ἵνα καὶ πρὸς ὑπακοὴν καὶ ἔργα ἀγαθὰ αὐτὸν διεγείρη· οὗτος δὲ τὸ πᾶν.

Οὐ γὰρ διδαχθησόμενος ἔρχεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀθλήσων καὶ γυμνασθησόμενος. Εἰς ἑτέραν ἀνάγεται κτίσιν. Ὅταν γὰρ ὁμολογῆ εἰς ζωὴν αἰώνιον, ὡμολόγησεν ἑτέραν κτίσιν. Ἐλαβε 35 χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον· λοιπὸν δὲ οὐκέτι

16. Ματθ. 27,63.64

17. Πράξ. 5,28.

λαχθῆ ὁ τάφος ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες»¹⁶. Καὶ ἐγίνε αὐτὸ καθὼς οἱ στρατιῶτες ἐσφράγιζαν τὸν τάφο. Καὶ ἄκουσε αὐτοὺς νὰ λέγουν ἀργότερα τὸ ἴδιο στοὺς ἀποστόλους, «Θέλετε νὰ ἐπιρρίψετε ἐπάνω μας τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ»¹⁷. Δὲν ἄφησε νὰ αἰσχύνεται ὁ σταυρὸς του. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἄγγελοι δὲν ἔχουν πάθει τίποτε τέτοιο, γι' αὐτὸ τὰ πάντα κάνει γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ἀποδεικνύοντας ὅτι ὁ θάνατος ἐπέτυχε μεγάλο ἔργο. Ἔχει γίνε σὰν μονομαχία. Ἐκτύπησε τὸν Χριστὸ ὁ θάνατος, ἀλλὰ ὁ Χριστός, ἀφοῦ ἐκτυπήθηκε, ὕστερα ἐφόνευσε αὐτὸν. Μὲ νεκρὸ σῶμα ἐκαταργεῖτο ἐκεῖνος ποῦ ἐνόμιζε ὅτι εἶναι ἀθάνατος καὶ αὐτὸ τὸ ἐβλεπε ἡ οἰκουμένη. Καὶ τὸ πιὸ θαυμαστό, δὲν ἐπέτρεψε αὐτὸ σὲ ἄλλον. Ἄλλὰ ἐγίνε ἄλλο γραμμάτιο, ὄχι τέτοιο, ὅπως τὸ προηγούμενο.

Προσέχετε λοιπὸν μήπως μᾶς κυριεύσῃ αὐτὸς λύοντας τό, ἀποκηρῦσσω τὸν Σατανᾶ καὶ τάσσομαι μαζί σου, Χριστέ. Καλύτερα ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ αὐτὸ γραμμάτιο, ἀλλὰ συμφωνία. Διότι γραμμάτιο ὑπάρχει, ὅταν κάποιος ἔχει χρέη. Αὐτὸ ὅμως εἶναι συμφωνία, δὲν ἔχει τιμωρία, οὔτε λέγει, ἐὰν γίνῃ αὐτὸ ἐδῶ ἢ ἐὰν δὲν γίνῃ αὐτό. Αὐτὸ ποῦ εἶπε ὁ Μωϋσῆς ραντίζοντας τὸ αἷμα τῆς διαθήκης μὲ αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ὑπεσχέθηκε τὴν αἰώνιο ζωή. Ὅλα αὐτὰ εἶναι συμφωνία. Ἐκεῖ δοῦλος μὲ κύριο, ἐδῶ φίλος μὲ φίλο. Ἐκεῖ, «Τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία θὰ φάγῃς», λέγει, «θὰ πεθάνῃς»· ἀμέσως ὑπάρχει ἡ ἀπειλή, ἐδῶ ὅμως τίποτε τὸ παρόμοιο. Ἔρχεται ὁ Θεός, καὶ ἐδῶ γυμνότητα, καὶ ἐκεῖ γυμνότητα. Ἄλλὰ ἐκεῖ πρῶτα ἡμάρτησε καὶ ὕστερα ἐγυμνώθηκε ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἡμάρτησε. Ἐδῶ ὅμως γυμνώνεται ὁ Θεός, γιὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες. Ἀπέρριψε τότε ὁ ἄνθρωπος τὴ δόξα ποῦ εἶχε. Ἀπορρίπτει τώρα τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, καὶ προτοῦ νὰ προχωρήσῃ, τόσο εὐκόλῃ τὸν ἀπορρίπτει, ὅπως τὰ ἔνδύματα. Ἀλείφεται, ὅπως οἱ ἀθλητὲς ποῦ πρόκειται νὰ ἀγωνισθοῦν στὸ στάδιο. Ἀμέσως μόλις γεννᾶται, καὶ ὄχι ὅπως ἐκεῖνος ὁ πρῶτος σιγὰ σιγὰ, ἀλλὰ ἀμέσως· ὄχι ὅπως οἱ ἱερεῖς παλαιὰ ἄλειψαν μόνο τὸ κεφάλι, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο. Διότι ἐκεῖνος μὲν ἄλειψε τὸ κεφάλι, τὸ δεξιὸ αὐτί, τὸ χέρι, γιὰ νὰ διεγείρῃ αὐτὸν πρὸς ὑπακοή καὶ ἀγαθὰ ἔργα, αὐτὸς ὅμως ὅλο τὸ σῶμα.

Δὲν ἔρχεται βέβαια μὲ σκοπὸ μόνο νὰ διδαχθῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀγωνισθῆ καὶ νὰ ἀσκηθῆ. Ὑψώνεται σὲ ἄλλη κτίσι. Διότι ὅταν ὁμολογῆ στὴν αἰώνιο ζωή, ὡμολόγησε ἄλλη κτίσι. Ἔλαβε χῶμα ἀπὸ τὴ γῆ καὶ ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπο. Στὸ ἐξῆς ὅμως δὲν λαμβάνει

χοῦν, ἀλλὰ Πνεῦμα ἅγιον· τούτῳ πλάττεται, τούτῳ ρυθμίζεται, καθάπερ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Παρθένου. Οὐκ εἶπεν, ἐν παραδείσῳ, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ. Μὴ γάρ, ἐπειδὴ γῆ ὑπόκειται, νομίσης εἶναι ἐν γῆ· μετέστη ἐκεῖ πρὸς τὸν οὐρανόν· ἐκεῖ ταῦτα
 5 γίνεται μεταξὺ ἀγγέλων. Ἄνω σου λαμβάνει τὴν ψυχὴν ὁ Θεός, μεταρρυθμίζων ἄνω, παρὰ τὸν θρόνον ἰστᾶ σε τὸν βασιλικόν. Πλάττεται ἐν τῷ ὕδατι, λαμβάνει δὲ ἀντίψυχον Πνεῦμα. Μετὰ δὲ τὸ πλασθῆναι οὐκ ἄγει πρὸς αὐτὸν θηρία, ἀλλὰ δαίμονας καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, καὶ λέγει, «Πατεῖται ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπί-
 10 ων».

Οὐ λέγει, «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν», ἀλλὰ τί; Δίδωσιν αὐτοῖς υἱοῖς Θεοῦ γενέσθαι «Ἄλλ' ἐκ Θεοῦ», φησὶν, ἐγεννήθησαν». Εἶτα ἵνα μὴ τοῦ ὄφρου ἀκούσης, εὐθέως διδάσκει λέγειν, ἀποτάσσομαί σοι· ἀντὶ τοῦ,
 15 ὅπερ ἂν εἶπης, οὐκ ἀκούσομαί σου. Εἶτα ἵνα μὴ δι' ἐτέρων σε ἔλη, φησί, καὶ τῇ πομπῇ σου, καὶ τῇ λατρείᾳ σου, καὶ τοῖς ἀγγέλοις σου. Ἔθετο αὐτὸν οὐκέτι φυλάσσειν τὸν παράδεισον, ἀλλὰ πολιτεύεσθαι ἐν οὐρανῷ. Εὐθέως γὰρ ἀνελθὼν, ταῦτα φθέγγεται τὰ ῥήματα· «Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, γενηθήτω τὸ θέλημά
 20 σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς». Οὐκ ἐπ' ὄψιν πίπτει τὸ παιδίον, οὐ ξύλον ὄρᾳς, οὐδὲ πηγῆν, ἀλλ' αὐτὸν εὐθέως περιλαμβάνεις τὸν δεσπότην, ἀνακεράννυσαι τῷ σώματι, ἀναφύρη τῷ σώματι τῷ ἄνω κειμένῳ, ἔνθα προσελθεῖν οὐκ ἔνι τῷ διαβόλῳ. Οὐκ ἔστι γυνή, ἵνα προσέλθῃ, καὶ ὡς ἀσθενεστέραν ἀπατήσῃ·
 25 οὐκ ἔστι γάρ», φησί, «θῆλυ, οὐδὲ ἄρσεν». Ἄν μὴ σὺ κατέλθῃς πρὸς αὐτόν, οὐ δυνήσεται ἐπιβῆναι ἔνθα εἶ· ἐν γὰρ τῷ οὐρανῷ εἶ, ἡ δὲ οὐρανὸς ἄβατος τῷ διαβόλῳ. Οὐκ ἔχει ξύλον γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ, ἀλλὰ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς μόνον. Οὐκέτι ἀπὸ τῆς πλευρᾶς σου γυνή, ἀλλὰ πάντες ἐν ἑσμεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς
 30 τοῦ Χριστοῦ.

Εἰ γὰρ οἱ ἠλειμμένοι ὑπὸ ἀνθρώπων, οὐδὲν πάσχουσιν ὑπὸ ὄφρων, οὐδὲ σὺ πείση τι, ἕως ἂν ἦς ἠλειμμένος, ἵνα δυνηθῆς κατέχειν τὸν ὄφιν καὶ ἀποπνίγειν, πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων. Ἄλλ' ὡσπερ μεγάλα τὰ δῶρα, οὕτω μεγάλη καὶ ἡ
 35 τιμωρία. Οὐκ ἔνι ἐκπεσόντα τοῦ παραδείσου ἀπέναντι οἰκῆσαι τοῦ παραδείσου, οὐδὲ ἐπανελθεῖν ὄθεν ἐξεπέσομεν. Ἄλλὰ τί

18. Λουκᾶ 10,19. Τὰ φίδια καὶ οἱ σκορπιοὶ εἶναι ὄργανα τοῦ διαβόλου.

19. Γεν. 1,26.

20. Ἰω. 1,13

πλέον χῶμα, ἀλλὰ Πνεῦμα ἅγιο· με αὐτὸ διαπλάσσεται, με αὐτὸ διαμορφώνεται, ὅπως καὶ αὐτὸς μέσα στὴ μήτρα τῆς Παρθένου. Δὲν εἶπε, στὸν παράδεισο, ἀλλὰ στὸν οὐρανό. Μὴ νομίσης λοιπόν, ἐπειδὴ εὐρίσκεται στὴ γῆ, ὅτι εἶναι στὴ γῆ· μετεκινήθηκε ἐκεῖ πρὸς τὸν οὐρανό· ἐκεῖ αὐτὰ γίνονται μεταξύ τῶν ἀγγέλων. Στὸν οὐρανὸ παίρνει τὴν ψυχὴ σου ὁ Θεός, στὸν οὐρανὸ τὴν διαμορφώνει, στέκεσαι πλησίον τοῦ θρόνου τοῦ Βασιλέως. Δημιουργεῖται μέσα στὸ νερὸ καὶ λαμβάνει ἀντὶ τῆς ψυχῆς τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Μετὰ τὴν ἀναδημιουργία αὐτὴν δὲν ὁδηγεῖ πρὸς αὐτὸν θηρία, ἀλλὰ δαίμονες καὶ τὸν ἀρχηγό τους καὶ λέγει· «Πατεῖτε ἐπάνω στὰ φίδια καὶ τοὺς σκορπιούς»¹⁸.

Δὲν λέγει, «Ἄς πλάσωμε ἄνθρωπο σύμφωνα με τὴν ἰδική μας εἰκόνα καὶ ὁμοίωσι»¹⁹, ἀλλὰ τί; Δίνει τὸ δικαίωμα στοὺς ἀνθρώπους νὰ γίνουν τέκνα τοῦ Θεοῦ, «Ἄλλὰ ἐγεννήθηκαν», λέγει, «ἀπὸ τὸν Θεό»²⁰. Ἐπειτα γιὰ νὰ μὴ ἀκούσης τὸ φίδι, ἀμέσως διδάσκει νὰ λέγης, σὲ ἀποκηρύσσω, ἀντὶ τοῦ, δὲν θὰ σὲ ἀκούσω, πρᾶγμα ποὺ μπορεῖς νὰ εἰπῆς. Ἐπειτα γιὰ νὰ μὴ σὲ κυριεύσῃ με ἄλλα μέσα, λέγει, καὶ τὴν ἀκολουθία σου καὶ τὴ λατρεία σου καὶ τοὺς ἀγγέλους σου. Δὲν ἐτοποθέτησε τὸν ἄνθρωπο νὰ φυλάσῃ τὸν παράδεισο, ἀλλὰ νὰ πολιτεύεται στὸν οὐρανό. Διότι ἀμέσως μόλις ἀνεβῆ στὸν οὐρανό, λέγει αὐτὰ τὰ λόγια· «Πατέρα μας, ποὺ εἶσαι στοὺς οὐρανοὺς, εἶθε νὰ γίνῃ τὸ θέλημά σου καὶ ἐπάνω στὴ γῆ, ὅπως γίνεται στὸν οὐρανό»²¹. Δὲν πίπτει ἐνώπιόν του τὸ παιδί, δὲν βλέπεις δένδρο, οὔτε πηγὴ, ἀλλὰ ἀγκαλιάζεις ἀμέσως τὸν Θεό, ἐνώνεσαι με τὸ σῶμα, ἀναμειγνύεσαι με τὸ σῶμα ποὺ εὐρίσκεται στὸν οὐρανό, ὅπου δὲν μπορεῖ νὰ πλησιάσῃ ὁ διάβολος. Δὲν ὑπάρχει γυναῖκα, γιὰ νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ τὴν ἐξαπατήσῃ, ἐπειδὴ εἶναι πιὸ ἀσθενής· «Διότι δὲν ὑπάρχει», λέγει, «διαφορὰ ἀνάμεσα στὴ γυναῖκα καὶ τὸν ἄνδρα»²². Ἄν δὲν κατεβῆς ἐσὺ πρὸς αὐτόν, δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ ἀνεβῆ ἐκεῖ ὅπου εἶσαι σύ, διότι εὐρίσκεσαι στὸν οὐρανὸ καὶ ὁ οὐρανὸς εἶναι ἄβατος στὸ διάβολο. Δὲν ὑπάρχει δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ μόνο τὸ δένδρο τῆς ζωῆς. Δὲν δημιουργεῖται πιά ἀπὸ τὴν πλευρά σου γυναῖκα, ἀλλὰ ὅλοι εἴμασθε ἓνα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐὰν λοιπόν ὅσοι ἀλείφονται ἀπὸ ἀνθρώπους, δὲν παθαίνουν τίποτε ἀπὸ τὰ φίδια, οὔτε καὶ ἐσὺ θὰ πάθῃς κάτι, ἕως ὅτου θὰ εἶσαι χρισμένος, γιὰ νὰ μπορέσῃς νὰ νικᾷς τὸ φίδι καὶ νὰ τὸ ἐξοντώνῃς ἐντελῶς, νὰ πατῆς ἐπάνω στὰ φίδια καὶ στοὺς σκορπιούς. Ἄλλὰ

μετὰ ταῦτα; Γέεννα, καὶ σκώληξ ἀτελεύτητος. Ἄλλὰ μὴ γένοιτό
τινα ἡμῶν ὑπεύθυνον γενέσθαι ταύτῃ τῇ τιμωρίᾳ· ἀλλ' ἐναρέτως
ζῶντες σπουδάσωμεν τὰ αὐτῷ δοκοῦντα διαπράττεσθαι. Εὐαρε-
στήσωμεν τῷ Θεῷ, ἵνα δυνηθῶμεν καὶ τῆς κολάσεως ἀπαλλαγῆ-
5 ναι, καὶ τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς
ἀξιωθῆναι, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος τιμῆ,
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν,

21. Ματθ. 6,9.10

22. Γαλ. 3,28

ὅπως εἶναι μεγάλα τὰ δῶρα, ἔτσι εἶναι μεγάλη καὶ ἡ τιμωρία. Δὲν εἶναι δυνατὸ, ἂν ἐκπέσης ἀπὸ τὸν παράδεισο, νὰ κατοικήσης ἀπέναντι τοῦ παραδείσου, οὔτε νὰ ἐπανέλθης ἐκεῖ, ἀπὸ ὅπου ἔχομε ἐκπέσει. Ἄλλὰ τί θὰ ἀκολουθήσῃ ὕστερα ἀπὸ αὐτά; Κόλασις καὶ αἰώνια βασανιστήρια. Εἴθε ὅμως νὰ μὴ συμβῇ νὰ τιμωρηθῇ κανεὶς μας μὲ αὐτὴν τὴν τιμωρία, ἀλλὰ, ζώντας ἐνάρετα, ἅς φροντίσωμε νὰ πράττωμε ἐκεῖνα ποὺ ἀρέσουν σὲ αὐτόν. Ἄς γίνωμε ἀρεστοὶ στὸν Θεό, γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ ἐπιτύχωμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἴθε ὅλοι μας νὰ τὰ ἀξιωθοῦμε, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ΄

(Κολ. 2,16 – 3,4)

«Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν
μέρει ἑορτῆς ἢ νουμηνίας ἢ σαββάτων, ἃ ἔστι σκιά τῶν
5 μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα Χριστοῦ. Μηδεὶς ὑμᾶς καταβρα-
βευέτω θέλων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν
ἀγγέλων, ἃ μὴ ἐώρακεν ἐμβατεύων, εἰκῆ φυσιοῦμενος
ὑπὸ τοῦ νοῦς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ οὐ κρατῶν τὴν
κεφαλὴν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδέ-
10 σμων ἐπιχορηγοῦμενον καὶ συμβιβαζόμενον, αὔξει τὴν
αὔξησιν τοῦ Θεοῦ».

1. Πρῶτον αἰνιγματωδῶς εἰπὼν, «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς ἔσται
ὁ συλαγωγῶν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων», καὶ πάλιν
ἀνωτέρω, «Τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μὴ τις ὑμᾶς παραλογίζεται ἐν
15 πιθανολογία»· καὶ προκαταλαβὼν τὴν ψυχὴν καὶ μεμεριμνημέ-
νην ἐργασάμενος, εἶτα παρενθεὶς τὰς εὐεργεσίας, καὶ μειζόνως
τοῦτο ποιήσας, τότε ἐπάγει τὸν ἔλεγχον ὕστερον, καὶ φησὶ· «Μὴ
οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ
νεομηνίας ἢ σαββάτων». Ὅρᾳς πῶς αὐτὰ καθαιρεῖ; Εἰ τοιούτων
20 τετυχήκατε, φησί, τί τοῖς μικροῖς ὑπευθύνους ἑαυτοῦς ποιεῖτε;
Καὶ ἐξευτελίζει λέγων, «ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς»· οὐ γὰρ δὴ πάντα
κατεῖχον τὰ πρότερα. «Ἡ νουμηνίας ἢ σαββάτων». Οὐκ εἶπε, μὴ
τοίνυν φυλάττετε, ἀλλά, «μὴ τις ὑμᾶς κρινέτω». Ἐδειξεν αὐτοὺς
παραβαίνοντας καὶ λύοντας, ἐφ' ἑτέρους δὲ τὸ ἔγκλημα ἤνεγκε.
25 Μὴ ἀνέχεσθε τῶν κρινόντων, φησὶν. Ἄλλ' οὐδὲ τοῦτο, ἀλλ' ἐκεί-
νοις διαλέγεται, μονονουχὶ ἐπιστομίζων αὐτούς, ὅτι οὐκ ὀφεί-
λετε ἀνακρίνειν. Ἄλλ' οὐκ ἂν τοῦτων καθήψατο. Οὐκ εἶπεν, ἐν
καθαροῖς καὶ ἀκαθάρτοις, οὐδὲ εἶπεν, ἐν σκηνοπηγίαις καὶ ἀζύ-

1. Κολ. 2,8

2. Κολ. 2,4

ΟΜΙΛΙΑ Ζ΄

(Κολ. 2,16 – 3,4)

«Ἴσως μὴ σᾶς κρίνη λοιπὸν κανεῖς γιὰ φαγητὸ ἢ ποτὸ ἢ σχετικὰ γιὰ ἑορτὴ ἢ πρωτομηνιά ἢ ἄλλη μέρα τῆς ἑβδομάδος, τὰ ὁποῖα εἶναι σκιά τῶν μελλοντικῶν πραγμάτων, τὸ σῶμα ὅμως εἶναι τοῦ Χριστοῦ. Κανεῖς ἄς μὴ σᾶς στερήσῃ τὸ βραβεῖο, δοκιμάζοντας μὲ ταπεινοφροσύνη καὶ τὴ θρησκεία τῶν ἀγγέλων, εἰσερχόμενος σὲ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει ἰδῆ, ὑπερηφανευόμενος χωρὶς λόγο ἀπὸ τὸ σαρκικὸ νοῦ του καὶ δὲν κρατεῖ τὴν κεφαλὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία ὀλόκληρο τὸ σῶμα μὲ τὶς ἀρθρώσεις καὶ τοὺς συνδέσμους διατρέφεται καὶ ἐνώνεται καὶ αὐξάνει τὴν αὐξήσει τοῦ Θεοῦ».

1. Ἐπειδὴ πρῶτα μίλησε μὲ ἀσάφεια, «Προσέχετε μήπως σᾶς ἐξαπατήσῃ κανεῖς κατὰ τὴν παράδοσι τῶν ἀνθρώπων»¹, καὶ πάλι πιὸ ἔπάνω, «Καὶ λέγω αὐτὸ γιὰ νὰ μὴ σᾶς ἐξαπατᾷ κανεῖς μὲ πιστευτὰ λόγια»², καὶ ἀφοῦ κατέβαλε ἀπὸ πρὶν τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἔκαμε νὰ ἐξετάζῃ τὰ πράγματα, ἔπειτα ἀφοῦ παρενέβαλε τὶς εὐεργεσίες, καὶ ἀφοῦ ἔκαμε αὐτὸ μὲ τὸ παραπάνω. τότε προσθέτει τὸν ἔλεγχο τελευταῖο, καὶ λέγει· «Ἴσως μὴ σᾶς κρίνη λοιπὸν κανεῖς γιὰ φαγητὸ ἢ ποτὸ ἢ σχετικὰ γιὰ ἑορτὴ ἢ πρωτομηνιά ἢ ἄλλη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος». Βλέπεις πῶς καταργεῖ αὐτὰ; Ἐὰν ἔχετε κατορθώσει τέτοια μεγάλα, λέγει, γιατί γίνεσθε ὑπόλογοι γιὰ τὰ ἀσημαντα; Καὶ τοὺς ἐξευτελίζει λέγοντας, «ἢ σχετικὰ γιὰ ἑορτὴ», γιατί δὲν κατεῖχαν βέβαια ὅλα τὰ προηγούμενα. «Ἡ πρωτομηνιά ἢ ἄλλη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος». Δὲν εἶπε, μὴ τὴν φυλάσσετε πλέον, ἀλλὰ, «ἄς μὴ σᾶς κρίνη κανεῖς». Ἐπαρουσίασε αὐτοὺς νὰ παραβαίνουν καὶ νὰ παραβιάζουν, ἄλλους ὅμως ἐκατηγόρησε. Νὰ μὴ ἀνέχεσθε αὐτοὺς ποὺ σᾶς κρίνουν, λέγει. Ἄλλὰ οὔτε αὐτὸ μόνο. Ἄλλὰ ἀπευθύνεται σὲ ἐκείνους, καὶ εἶναι σὰν νὰ ἀποστομῶνῃ αὐτούς, ὅτι δὲν ὀφείλετε νὰ ἀνακρίνετε. Ἄλλὰ δὲν θὰ κατηγορήσῃ αὐτούς. Δὲν εἶπε, γιὰ καθαρὰ καὶ ἀκάθαρτα φαγητὰ, οὔτε εἶπε, γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς σκηνοπηγίας καὶ τῶν ἀζύμων καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, ἀλλὰ, «σχε-

μοις καὶ πεντηκοστῇ· ἀλλ', «ἐν μέρει ἑορτῆς»· οὐ γὰρ ἐτόλμων τὸ πᾶν φυλάττειν· καὶ εἰ ἐφύλαττον, οὐχ ὥστε ἑορτάζειν.

- «Ἐν μέρει», φησί· δεικνύς ὅτι τὸ πλεόν λέλυται. Εἰ γὰρ καὶ ἐσαθβάτιζον, ἀλλ' οὐκ ἀκριβῶς. «Ἄ ἐστι σκιά τῶν μελλόντων».
- 5 Τῆς Καινῆς, φησί, διαθήκης. «Τὸ δὲ σῶμα Χριστοῦ». Οἱ μὲν οὖν οὕτω στίζουσι, «Τὸ δὲ σῶμα, Χριστοῦ»· ἡ δὲ ἀλήθεια ἐπὶ Χριστοῦ γέγονεν, οἱ δέ, «Τὸ σῶμα Χριστοῦ μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβεύετω», τουτέστιν, ἐπηρεαζέτω. Καταβραβευθῆναί ἐστιν, ὅταν παρ' ἐτέρῳ μὲν ἡ νίκη ᾗ, παρ' ἐτέρῳ δὲ τὸ βραβεῖον, ὅταν ἐπηρεάζῃ
- 10 νικήσας. Ἄνωθεν ἔστηκας τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἀμαρτίας· τί πάλιν ὑπάγεις σαυτὸν τῇ ἀμαρτίᾳ; Διὰ τοῦτο ἔλεγεν, ὅτι «Ὁφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι»· καὶ πάλιν, «Εὐρέθη Χριστὸς ἀμαρτίας διάκονος»· ὁ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας γράφων ἔλεγεν. Ὅτε αὐτοὺς ἐνέπλησε θυμοῦ διὰ τοῦ εἰπεῖν, «καταβραβεύετω»,
- 15 τότε ἄρχεται· «Θέλων», φησὶν, «ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκευίᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ ἐώρακεν ἐμβατεύων, εἰκῆ φυσιοῦμενος ὑπὸ τοῦ νοῦς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ». Πῶς, «ἐν ταπεινοφροσύνῃ»; ἢ πῶς, «φυσιοῦμενος»; Δείκνυσι κενοδοξίας ὃν τὸ πᾶν. Τί δὲ ὅλως ἐστὶ τὸ λεγόμενον; Εἰσὶ τινες οἱ λέγοντες, οὐ δεῖ διὰ τοῦ Χριστοῦ
- 20 προσάγεσθαι, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγγέλων· ἐκεῖνο μεῖζόν ἐστιν, ἢ καθ' ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο ἄνω καὶ κάτω στρέφει τὰ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πραχθέντα, διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο λέγει ὅτι ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθεν, ὅτι ἠγάπησεν ἡμᾶς. Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τούτῳ ἐπῆροντο πάλιν. Καὶ οὐκ εἶπε προσαγωγὴν, ἀλλὰ «θρησκευίαν».
- 25 «Ἄ μὴ ἐώρακεν ἐμβατεύων». Οὐ γὰρ εἶδεν ἀγγέλους, καὶ οὕτω διάκειται ὡς ἰδών. Διὰ τοῦτό φησι, «Φυσιοῦμενος ὑπὸ τοῦ νοῦς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ εἰκῆ», οὐδὲ ἐπὶ τινὶ ἀληθεῖ πράγματι. Ἐπὶ τῷ δόγματι πεφύσηται, καὶ προβάλλεται ταπεινοφροσύνης σχῆμα. Ὑπὸ σαρκικῆς διανοίας, οὐ πνευματικῆς· ἀνθρώπινος ὁ λογισμὸς. «Καὶ οὐ κρατῶν τῆν κεφαλὴν», φησὶν, «ἐξ' οὗ πᾶν τὸ
- 30 σῶμα». Πᾶν τὸ σῶμα ἐκεῖθεν ἔχει τὸ εἶναι, καὶ τὸ καλῶς εἶναι. Τί

3. Γαλ. 5,3· 2,17

4. Δηλ. τὸν Χριστό.

τικά για ἑορτή», γιατί δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ φυλάσσουν τὰ πάντα· καὶ ἔαν τὰ ἐφύλασσαν, ὄχι ὅμως καὶ νὰ ἑορτάζουν.

«Ἐν μέρει», λέγει, γιὰ νὰ δείξη ὅτι τὸ πιὸ πολὺ ἔχει καταργηθῆ. Διότι ἂν καὶ ἐτηροῦσαν τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, ὅμως δὲν τὴν ἐτηροῦσαν μὲ ἀκρίβεια. «Τὰ ὁποῖα εἶναι σκιά τῶν μελλοντικῶν πραγμάτων». Δηλαδή, τῆς Καινῆς Διαθήκης. «Τὸ σῶμα ὅμως εἶναι τοῦ Χριστοῦ». Αὐτοὶ λοιπὸν ἔτσι ἐπικρίνουν, «Τὸ σῶμα ὅμως εἶναι τοῦ Χριστοῦ». Ἡ ἀλήθεια ἔχει ἐμφανισθῆ στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, αὐτοὶ ὅμως, «Κανεῖς ἄς μὴ σᾶς στερήσῃ τὸ βραβεῖο», δηλαδή, ἄς μὴ σᾶς προσβάλλῃ. Στέρησις βραβεῖου εἶναι, ὅταν ἄλλος νικᾷ καὶ ἄλλος λαμβάνῃ τὸ βραβεῖο, ὅταν προσβάλλεσαι ἐνῶ εἶσαι ὁ νικητής. Εἶσαι ὑπεράνω τοῦ διαβόλου καὶ τῆς ἀμαρτίας. Γιατί ὑποτάσσεσαι στὴν ἀμαρτία; Γι' αὐτὸ ἔλεγε, ὅτι «Ὁφειλέτης εἶναι νὰ τηρήσῃ ὅλο τὸ νόμο», καὶ πάλι «Εὐρέθηκε ὁ Χριστὸς ὑπηρέτης τῆς ἀμαρτίας»³, ποῦ ἔλεγε ὅταν ἔγραφε τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολή. Ὅταν τοὺς ἐπροκάλεσε μεγάλο θυμὸ μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «ἄς μὴ σᾶς ἀποστερῇ τὸ βραβεῖο», τότε ἀρχίζει νὰ λέγῃ, «Προσποιοῦμενος ταπεινοφροσύνη καὶ λατρεύοντας τοὺς ἀγγέλους, εἰσερχόμενος δῆθεν σὲ πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει ἰδῆ, ὑπερηφανευόμενος χωρὶς λόγος ἀπὸ τὸ σαρκικὸ νοῦ του». Μὲ ποιά ἐννοια λέγει, «μὲ ταπεινοφροσύνη»; ἢ μὲ πιά «ὑπερηφανευόμενος»; Ἀποδεικνύει ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ματαιοδοξίας. Καὶ τί σημαίνουν τέλος πάντων τὰ λόγια αὐτά; Ὑπάρχουν μερικοὶ ποῦ ἰσχυρίζονται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσέρχεσθε διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀγγέλων. Ἐκεῖνο εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ αὐτὸ ποῦ λέμε ἡμεῖς. Γι' αὐτὸ ἀναφέρεται συνέχεια σ' αὐτὰ ποῦ ἔπραξε ὁ Χριστὸς, καὶ λέγει μὲ τὸ αἷμα τοῦ σταυρικοῦ του θανάτου. Γι' αὐτὸ λέγει ὅτι ἔπαθε γιὰ χάρι μας, ὅτι μᾶς ἠγάπησε. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ὑπερηφανεύονταν πάλι. Καὶ δὲν εἶπε προσαγωγή, ἀλλὰ «θηρσκειά».

«Εἰσερχόμενος σὲ πράγματα ποῦ δὲν ἔχει ἰδῆ». Διότι δὲν εἶδε τοὺς ἀγγέλους καὶ ἔτσι συμπεριφέρεται σὰν νὰ τοὺς εἶδε. Γι' αὐτὸ λέγει, «Ὑπερηφανευόμενος χωρὶς λόγος ἀπὸ τὸ σαρκικὸ του νοῦ», καὶ δὲν ὑπερηφανεύεται γιὰ κάποιο ἀληθινὸ πρᾶγμα. Ἐχει ὑπερηφανευθῆ γιὰ τὸ δόγμα καὶ προσποιεῖται ταπεινοφροσύνη. Ἀπὸ τὸ σαρκικὸ νοῦ, ὄχι πνευματικὸ· ἀνθρώπινος ὁ στοχασμὸς. «Καὶ δὲν κρατεῖ τὴν κεφαλὴ»⁴; λέγει, «ἀπὸ ὅπου ὀλόκληρο τὸ σῶμα». Ἀπὸ ἐκεῖ ἔχει ὀλόκληρο τὸ σῶμα τὸ εἶναι του, καὶ μάλιστα τὸ καλῶς εἶναι. Γιατί ἐγκαταλείπεις τὴν κεφαλὴ καὶ ἀκολουθεῖς τὰ μέλη; Ἐὰν

τὴν κεφαλὴν ἀφείς, ἔχη τῶν μελῶν; Ἐὰν ἐκεῖθεν ἐκπέσης, ἀπό-
 λωλας. «Ἐξ οὐ πᾶν τὸ σῶμα». Ὅστις ἂν ἦ, οὐ τὸ ζῆν, ἀλλὰ καὶ τὸ
 συντίθεσθαι ἐκεῖθεν αὐτῷ. Πᾶσα ἡ ἐκκλησία, ἕως ἂν ἔχη τὴν
 κεφαλὴν, αὔξει· ἐπεὶ οὐκέτι ἀπονοίας καὶ κενοδοξίας τὸ πάθος,
 5 ἀνθρωπίνης ἐννοίας τὸ εὖρεμα. Ἴδου τό, «ἐξ οὐ», ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ.
 «Διὰ τῶν ἀφῶν καὶ συνδέσμων», φησὶν, «ἐπιχορηγούμενον καὶ
 συμβιβαζόμενον, αὔξει τὴν αὔξησιν τοῦ Θεοῦ»· τὴν κατὰ Θεόν,
 φησί, τὴν τῆς πολιτείας τῆς ἀρίστης.

2. «Εἰ ἀπεθάνετε σὺν Χριστῷ». Μέσον ἐκεῖνο τίθησι, καὶ τὸ
 10 σφοδρότερον ἐκατέρωθεν. «Εἰ ἀπεθάνετε σὺν Χριστῷ ἀπὸ τῶν
 τοῦ κόσμου στοιχείων», φησί, «τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματί-
 ζεσθε;». Οὐκ ἔχει ἀκολουθίαν· ἔδει γὰρ εἰπεῖν, πῶς ὡς ζῶντες
 ὑπόκεισθε τοῖς στοιχείοις; Ἄλλὰ τοῦτο ἀφείς, τί φησι; «Μὴ ἄψη,
 μηδὲ γεύση, μηδὲ θίγης· ἃ ἔστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει,
 15 κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων». Οὐκ ἔστὲ ἐν
 τῷ κόσμῳ, φησί· πῶς τοῖς στοιχείοις ὑπόκεισθε; πῶς ταῖς τοῦ
 κόσμου παρατηρήσεσι; Καὶ ὄρα πῶς αὐτοὺς κωμῶδεῖ, «Μὴ θίγης,
 μὴ ἄψη, μὴ γεύση», ὡς δειλοὺς καὶ μεγάλων τινῶν ἀπεχομένους.
 «Ἄ ἔστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρήσει». Καθεῖλε τῶν πολλῶν
 20 τὴν φυσίωσιν, καὶ ἐπήγαγε· «Κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας
 τῶν ἀνθρώπων». Τί λέγεις; καὶ τὸν νόμον λέγεις; Λοιπὸν διδα-
 σκαλία ἐστὶν ἀνθρώπου μετὰ τὸν καιρὸν. Ἦ ὅτι παρεποίουσαν αὐ-
 τόν, ἢ τὰ τῶν Ἑλλήνων αἰνίττεται. Ὅλον ἀνθρώπινον τὸ δόγμα
 ἐστί, φησὶν.

25 «Ἄτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ καὶ
 ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀφειδία σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς
 πλησμονὴν τῆς σαρκός». Λόγον, φησὶν, οὐ δύναμιν, οὐκ ἀλήθει-
 αν. Ὅστε κἂν λόγον ἔχη σοφίας, ἀποστρεφώμεθα. Δοκεῖ γὰρ
 εὐλαθῆς τις εἶναι καὶ μέτριος, καὶ τοῦ σώματος καταφρονεῖν.
 30 Ὅτι ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός». Ὁ Θεὸς γὰρ
 τιμὴν ἔδωκεν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐν τιμῇ κέχρηται. Οὕτως, ὅταν

ἐκπέσης ἀπὸ ἐκεῖ, εἶσαι χαμένος. «Ἀπὸ τὸν ὁποῖο ὁλόκληρο τὸ σῶμα». Ὅποιος καὶ ἂν εἶσαι, ὄχι μόνο ἡ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ ἡ σύνδεσί σου μὲ αὐτὸν ἀπὸ ἐκεῖ ἐξαρτᾶται. Ὅλη ἡ ἐκκλησία, ἐν ὧσιν ἔχει τὴν κεφαλὴν, αὐξάνει, ἐπειδὴ δὲν εἶναι πιά τὸ πάθος ἀποτέλεσμα παραλογισμοῦ καὶ ματαιοδοξίας, δηλαδὴ ἡ ἐπινόησις τῆς σκέψεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἴδου τό, «ἀπὸ τὸν ὁποῖο», λέγεται γιὰ τὸν Υἱό. «Μὲ τίς ἀρθρώσεις καὶ τοὺς συνδέσμους», λέγει, «διατρέφεται καὶ συνδέεται καὶ αὐξάνει τὴν αὔξησι τοῦ Θεοῦ». Τὴν αὔξησι ποὺ εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, λέγει, τὴν αὔξησι τῆς ἀρίστης συμπεριφορᾶς.

2. «Ἐὰν ἐπεθάνατε μαζὶ μὲ τὸν Χριστό». Μέσο ἐκεῖνο θέτει, τὸ ὁποῖο εἶναι καὶ τὸ πιὸ ὑπερβολικὸ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. «Ἐὰν ἐπεθάνατε μαζὶ μὲ τὸν Χριστό ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου», λέγει, «γιατὶ ὑποτάσσεσθε σὲ παραγγέλματα σὰν νὰ ζητε μέσα στὸν κόσμο;» Δὲν ἔχει εἰρμὸ αὐτὸ ποὺ λέγει· γιατί ἔπρεπε νὰ εἰπῆ, πῶς σὰν ζῶντες ὑποτάσσεσθε στὰ στοιχεῖα; Ἀλλὰ ἀφήνοντας αὐτό, τί λέγει; «Μὴ πιάσης, οὔτε νὰ γευθῆς, οὔτε νὰ ἐγγίσης. Ὅλα αὐτὰ καταστρέφονται μὲ τὴν ὑπερβολικὴν χρῆσι, σύμφωνα μὲ τὰ παραγγέλματα καὶ τίς διδασκαλίαι τῶν ἀνθρώπων». Δὲν εἴσθε μέσα στὸν κόσμον, λέγει· πῶς ὑποτάσσεσθε στὰ στοιχεῖα του; πῶς στίς διακρίσεις τοῦ κόσμου; Καὶ πρόσεχε μὲ ποιὸ τρόπο τοὺς διασύρει, «Μὴ ἐγγίσης, μὴ πιάσης, μὴ γευθῆς», σὰν νὰ εἶναι δειλοὶ καὶ ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ κάποια μεγάλα πράγματα. «Ὅλα αὐτὰ καταστρέφονται μὲ τὴν ὑπερβολικὴν χρῆσι». Ἐκμηδένισε τὴν ἀλαζονείαν τῶν πολλῶν καὶ ἐπρόσθεσε· «Σύμφωνα μὲ τὰ παραγγέλματα καὶ τίς διδασκαλίαι τῶν ἀνθρώπων». Τί ἐννοεῖς; καὶ τὸν Μωσαϊκὸ Νόμον ἐννοεῖς; Μετὰ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου γίνεται πλέον διδασκαλία ἀνθρώπων. Ἡ ἐννοεῖ ὅτι ἐπαραποιούσαν τὸ Νόμον, ἢ ὑπαινίσσεται τίς διδασκαλίαι τῶν Ἑλλήνων. Ὅλη ἡ διδασκαλία αὕτη εἶναι τῶν ἀνθρώπων, λέγει.

«Τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸ πρόσχημα τῆς σοφίας μὲ τὴν θρησκείαν τῆς ἀρεσκείας τοῦς καὶ ταπεινοφροσύνη καὶ σκληραγωγία τοῦ σώματος, στὴν πραγματικότητα ὅμως δὲν ἔχουν καμμία τιμὴ καὶ συντελοῦν στὴν ἱκανοποίησι τῆς σάρκας». Πρόσχημα σοφίας, λέγει, ὄχι δύναμι, ὄχι ἀλήθεια. Συνεπῶς καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη πρόσχημα σοφίας, ἄς τὸν ἀποστρεφώμασθε. Γιατὶ φαίνεται κανεὶς ὅτι εἶναι εὐλαβῆς μὲ κάποια τιμὴ, ἀλλὰ πρὸς ἱκανοποίησι τῆς σάρκας». Ὁ Θεὸς ἔδωσε τιμὴν, αὐτοὶ ὅμως δὲν χρησιμοποιοῦν μὲ τὴν τιμὴν τῆς σάρκα. Ἔτσι, ὅταν ὑπάρχη δόγμα, γνωρίζει νὰ καλῆ αὐτὸ τιμὴν. Ἀτιμάζουν τὴν

δόγμα ἢ, οἶδε τιμὴν αὐτό καλεῖν. Ἄτιμάζουσι τὴν σάρκα, φησίν, ἀποστεροῦντες αὐτὴν, καὶ τὴν ἐξουσίαν ἀφαιρούμενοι, οὐχ ἐκόντος κρατεῖν συγχωροῦντες· ὁ δὲ Θεὸς τὴν σάρκα ἐτίμησεν. «Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ». Συνάγει αὐτούς, ἄνω κατα-
 5 σκευάσας ὅτι ἀπέθανε. Διὰ τοῦτό φησιν, «Εἰ οὖν συνηγέρθητε τῷ Χριστῷ, τὰ ἄνω ζητεῖτε». Οὐκ ἔστιν ἐκεῖ παρατήρησις. «Τὰ ἄνω ζητεῖτε, οὐ ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἐν δεξιᾷ Θεοῦ καθήμενος». Βαβαί, ποῦ τὸν νοῦν ἀνήγαγε τὸν ἡμέτερον; πῶς φρονήματος οὐτούς ἐπλήρωσε μεγάλου; Οὐκ ἤρκει τὰ ἄνω εἰπεῖν, οὐδέ, οὐ ὁ Χριστὸς
 10 ἐστὶν, ἀλλὰ τί; «Ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος». Ἐκεῖθεν λοιπὸν τὴν γῆν ὁρᾶν παρεσκεύαζε.

«Τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄπεθάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ. Ὄταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσε-
 15 σθε ἐν δόξῃ». Οὐκ ἔστιν αὕτη, φησίν, ἡ ζωὴ ἡ ὑμετέρα· ζωὴ ἕτερα τίς ἐστὶν. Ἦδη βιάζεται μεταστῆσαι αὐτούς, καὶ φιλονεικεῖ δεῖξαι καθημένους ἄνω, καὶ νεκρούς ὄντας, ἐξ ἐκατέρων κατασκευάζων μὴ ζητεῖν τὰ ἐνταῦθα. Εἶτε γὰρ νεκροὶ ἐστε, οὐκ ὀφείλετε ζητεῖν· εἶτε ἄνω ἐστέ, οὐκ ὀφείλετε ζητεῖν. Μὴ φαίνεται ὁ Χρι-
 20 στός; οὐδὲ ἡ ζωὴ ὑμῶν. Ἐν τῷ Θεῷ ἄνω ἐστί. Τί οὖν; πότε ζησόμεθα; «Ὄταν ὁ Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν», τότε τὴν δόξαν ζητεῖτε, τότε τὴν ζωὴν, τότε τὴν τρυφήν. Ταῦτα προκατασκευαστικὰ τοῦ τῆς τρυφῆς αὐτούς ἀπαγαγεῖν καὶ τῆς ἀνέσεως. Τοιοῦτον ἔθος αὐτῷ, ἄλλα κατασκευάζοντι εἰς ἄλλα μεταπηδᾶν·
 25 οἷον, ὡσπερ περὶ τῶν προλαμβανόντων εἰς τὰ δεῖπνα διαλεγόμενος, ἐνέπεσεν ἀθρόον εἰς τὴν τῶν μυστηρίων παρατήρησιν. Μέγα γὰρ ἔχει ἔλεγχος, ὅταν ἀνυπόπτως γένηται. «Κέκρυπται», φησίν, ἀφ' ὑμῶν. «Τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε». Ὡστε νῦν οὐ φαίνεσθε. Ὄρα πῶς αὐτούς εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν
 30 μετέστησεν. Ὅπερ γὰρ ἔφη, ἀεὶ φιλονεικεῖ δεῖξαι τὰ αὐτὰ ἔχοντας ἄπερ καὶ ὁ Χριστὸς· καὶ διὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν ἐπιστολῶν οὗτος ὁ λόγος, ἐν πᾶσι κοινωνοῦντας αὐτῷ δεῖξαι. Διὰ τοῦτο καὶ κεφαλὴν, καὶ σῶμα λέγει, καὶ πάντα ποιεῖ, ἵνα τοῦτο παραστήσῃ.

σάρκα, λέγει, καὶ ἀποστεροῦν αὐτὴν καὶ ἐξαλείφουν τὴν ἐξουσία, καὶ δὲν ἐπιτρέπουν νὰ τὴν ἐξουσιάζουν μὲ τὴ θέλησί τους. Ὁ Θεὸς ὁμως ἐτίμησε τὴ σάρκα. «Ἐὰν λοιπὸν ἀναστηθήκατε μαζὶ μὲ τὸν Χριστό». Περιορίζει αὐτούς, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπέδειξε ὅτι ἐπέθανε. Γι' αὐτὸ λέγει, «Ἐὰν λοιπὸν ἀναστηθήκατε μαζὶ μὲ τὸν Χριστό, τότε νὰ ζητῆτε τὰ ἐπουράνια». Δὲν ὑπάρχει ἐκεῖ διάκρισις. «Ζητεῖτε τὰ ἐπουράνια, ὅπου εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ». Πῶ, πῶ, πόσο ὑψηλὰ ἀνέβασε τὸ νοῦ μας; Πῶς τοὺς ἐγέμισε μὲ ὑψηλὸ φρόνημα; Δὲν ἦταν ἀρκετὸ νὰ εἰπῆ τὰ ἐπουράνια, οὔτε, ὅπου εἶναι ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ τί προσθέτει; «Καὶ κάθεται στὰ δεξιὰ τοῦ Θεοῦ». Ἀπὸ ἐκεῖ πλέον ἐπροετοίμαζε νὰ βλέπη τὴ γῆ.

«Τὰ ἐπουράνια νὰ φρονῆτε, ὄχι τὰ γῆϊνα. Διότι ἔχετε πεθάνει, καὶ ἡ ζωὴ σας εἶναι κρυμμένη μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ στὸν Θεό. Ὄταν φανερωθῇ ὁ Χριστὸς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ζωὴ σας, τότε καὶ σεῖς μαζὶ μὲ αὐτὸν θὰ φανερωθῆτε δοξασμένοι». Δὲν εἶναι αὐτὴ, λέγει, ἡ ἰδικὴ σας ζωὴ· εἶναι κάποια ἄλλη ζωὴ. Ἦδη βιάζεται νὰ μεταθέσῃ αὐτούς, καὶ ἀγωνίζεται ἐπίμονα νὰ παρουσιάσῃ αὐτούς ὅτι κάθονται στοὺς οὐρανοὺς, ἂν καὶ εἶναι νεκροί, συνηθίζοντας καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτοὺς νὰ μὴ ἐπιζητοῦν τὰ γῆϊνα. Εἴτε λοιπὸν εἴσθε νεκροί, δὲν πρέπει νὰ ζητῆτε, εἴτε εἴσθε στοὺς οὐρανοὺς, δὲν πρέπει νὰ ζητῆτε. Μήπως φαίνεται ὁ Χριστὸς; οὔτε ἡ ζωὴ σας. Στὸν Θεὸ ὑπάρχει ἄνω στοὺς οὐρανοὺς. Τί λοιπὸν συμβαίνει; πότε θὰ ζήσωμε; «Ὄταν φανερωθῇ ὁ Χριστὸς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ζωὴ σας», τότε νὰ ζητῆτε τὴ δόξα, τότε τὴ ζωὴ, τότε τὴν ἀπόλαυσι. Αὐτὰ εἶναι προπαρασκευαστικὰ γιὰ νὰ ἀπομακρύνῃ αὐτούς ἀπὸ τὶς ἀπολαύσεις καὶ τὶς ἀνέσεις. Ἔτσι ἐσυνήθιζε αὐτός, ἐνῶ ὁμιλεῖ γιὰ ἄλλα, μεταπηδᾷ σὲ ἄλλα· γιὰ παράδειγμα, ὁμιλώντας γιὰ ἐκείνους ποὺ τρέχουν ἔγκαιρα στὰ δεῖπνα, μετεπήδησε ἀμέσως στὴν παρατήρησι τῶν μυστηρίων. Διότι ἔχει μεγάλη δύναμι ὁ ἔλεγχος, ὅταν γίνῃ σὲ ἀνύποπτο χρόνο. «Εἶναι κρυμμένη», λέγει, ἀπὸ σᾶς. «Τότε καὶ σεῖς μαζὶ μὲ αὐτὸν θὰ φανερωθῆτε». Συνεπῶς τώρα δὲν φαίνεσθε. Πρόσεχε μὲ ποιὸ τρόπο μετέθεσε αὐτούς στὸν οὐρανόν. Ὅπως δηλαδὴ προανέφερα, πάντοτε προσπαθεῖ νὰ δείξῃ ὅτι ἔχουν τὰ ἴδια ποὺ ἔχει καὶ ὁ Χριστός, καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐπιστολές του τὸ ἴδιο θέμα ὑπάρχει, νὰ δείξῃ δηλαδὴ ὅτι σὲ ὅλα εἶναι μέτοχοι μὲ τὸν Χριστό. Γι' αὐτὸ καὶ κεφαλὴ καὶ σῶμα τὸν ὀνομάζει, καὶ τὰ πάντα κάνει γιὰ νὰ παρουσιάσῃ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

3. Εἰ τοίνυν τότε φανερούμεθα, μὴ ἀσχάλλωμεν, ὅταν τιμῆς μὴ ἀπολαύωμεν. Εἰ μὴ ἔστιν αὕτη ἡ ζωὴ ζωῆ, ἀλλὰ κέκρυπται, ὡς νεκροὶ ζῆν ὀφείλομεν ταύτην τὴν ζωὴν. «Τότε καὶ ὑμεῖς», φησί, «σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ». «Ἐν δόξῃ», εἶπεν, οὐχ 5 ἀπλῶς· ἐπεὶ καὶ ὁ μαργαρίτης κέκρυπται, ἕως ἂν ἦ ἐν τῷ ὀστρέῳ. Ἄν τε οὖν ὑβριζώμεθα, μὴ ἀλγῶμεν, ἂν τε ὀτιοῦν πάσχωμεν. Οὐ γάρ ἐστιν ἡμῶν ζωὴ αὕτη ἡ ζωὴ· ξένοι καὶ παρεπίδημοὶ ἐσμεν. «Ἀπεθάνετε γάρ», φησί. Τίς ἐστιν οὕτως ἀνόητος, ὡς τῷ νεκρῷ σώματι τῷ ταφέντι ἢ οἰκέτας ἀγοράζειν, ἢ οἰκίας οἰκοδομεῖν, ἢ 10 ἱμάτια κατασκευάζειν πολυτελεῖ; Οὐδεὶς. Μὴ τοίνυν μηδὲ ὑμεῖς· ἀλλ' ὡσπερ ἐν μόνον ζητοῦμεν, ὥστε μὴ γεγυμνῶσθαι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐν μόνον ζητῶμεν. Ἐτάφη ἡμῶν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος· ἐτάφη οὐκ ἐν γῆ, ἀλλ' ἐν ὕδατι, οὐ τοῦ θανάτου αὐτὸν καταλύοντος, ἀλλὰ τοῦ τὸν θάνατον καταλύσαντος θάψαντος αὐτόν, οὐ 15 φύσεως νόμῳ, ἀλλὰ τῷ τῆς φύσεως ἰσχυροτέρῳ προστάγματι τῆς δεσποτείας. Τὰ μὲν γὰρ ὑπὸ φύσεως γενόμενα κἂν ἀναλύση τις, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ προστάγματος αὐτοῦ, οὐκέτι. Οὐδὲν ταύτης μακαριώτερον τῆς ταφῆς, ἐφ' ἣ πάντες χαίρουσι, καὶ ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων δεσπότης. Ταύτη τῇ ταφῇ οὐχ ἱμα- 20 τίων, οὐ λάρνακος, οὐκ ἄλλου τῶν τοιοῦτων οὐδενὸς χρεῖα.

Βούλει τὸ σύμβολον ἰδεῖν; Δείξω σοι κολυμβήθραν, ἐν ἣ ὁ μὲν ἐτάφη, ὁ δὲ ἀνέστη. Ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσῃ κατεποντίσθησαν Αἰγύπτιοι, ἀνήλθον δὲ Ἰσραηλίται· εἰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα τὸν μὲν θάπτει, τὸν δὲ γεννᾷ. Μὴ θαυμάσης, εἰ γένεσις καὶ φθορὰ 25 γίνεται ἐν τῷ βαπτίσματι. Ἐπεὶ, εἶπέ μοι, τὸ λύειν τῷ συγκολλᾶν οὐκ ἐναντίον; Παντὶ δῆλον. Τοῦτο τὸ πῦρ ποιεῖ· κηρὸν μὲν γὰρ διαλύει καὶ ἀπόλλυσι, γῆν δὲ μεταλλικὴν συγκολλᾷ καὶ χρυσὸν ἐργάζεται. Οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τὸν πῆλινον ἀνδριάντα ἀφανίσασα ἢ τοῦ πυρὸς δύναμις, ἔδειξε χρυσοῦν ἄντ' ἐκείνου. Πῆλι- 30 νοι γὰρ ὄντως ἤμεν πρὸ τοῦ λουτροῦ, χρυσοῖ δὲ μετὰ τοῦτο. Πόθεν δῆλον; Ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεῦτερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ».

5. Ἐθάφθηκε ὁ πρῶτος, ὁ παλαιός μας ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀνεστήθηκε ὁ νέος, ὁ ἄνθρωπος τῆς χάριτος.

3. Ἐὰν λοιπὸν θὰ φανερωθοῦμε τότε, ἄς μὴ στενοχωρούμασθε, ὅταν δὲν ἀπολαμβάνωμε τὴν τιμὴν. Ἐὰν ἡ ζωὴ αὐτὴ δὲν εἶναι ζωὴ, ἀλλὰ εἶναι κρυμμένη, ὀφείλομε νὰ ζοῦμε αὐτὴ τὴ ζωὴ σὰν νεκροί. «Τότε καὶ σεῖς», λέγει, «μαζὶ μὲ αὐτὸν θὰ φανερωθῆτε δοξασμένοι». «Δοξασμένοι», εἶπε, ὄχι ἔτσι ἀπλῶς, ἀφοῦ καὶ τὸ μαργαριτᾶρι εἶναι κρυμμένο, ἕως ὅτου εἶναι μέσα στὸ στρείδι. Καὶ ἂν λοιπὸν μᾶς ὑβρίζουν, ἄς μὴ θλιθώμασθε, καὶ ἂν ἀκόμη παθαίνωμε ὅ,τιδῆποτε. Διότι δὲν εἶναι ἰδικὴ μας ζωὴ αὐτὴ ἡ ζωὴ, εἴμασθε ξένοι καὶ προσωρινοί. «Διότι ἐπεθάνατε», λέγει. Ποιὸς εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε στὸ νεκρὸ σῶμα ποῦ ἔχει ταφῆ ἢ δούλους νὰ ἀγοράζῃ ἢ σπίτια νὰ κτίζῃ ἢ νὰ κἀνῃ πολυτελεῖ ἑνδύματα; Κανεῖς. Ἄς μὴ εἴσθε λοιπὸν οὔτε καὶ σεῖς, ἀλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ἓνα μόνον ζητοῦμε, νὰ μὴ γυμνωθοῦμε δηλαδῆ, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἄς ζητοῦμε μόνον ἓνα. Ἐτάφηκε ὁ πρῶτος μας ἄνθρωπος. Ἐτάφηκε ὄχι μέσα στὴ γῆ, ἀλλὰ στὸ νερό, χωρὶς νὰ τὸν διαλύῃ ὁ θάνατος, ἀλλὰ ἀφοῦ διέλυσε τὸ θάνατο, ὁ ὁποῖος τὸν ἐθανάτωσε, ὄχι μὲ τὸ νόμο τῆς φύσεως, ἀλλὰ μὲ τὸ ἰσχυρότερον ἀπὸ τὴ φύσιν πρόσταγμα τῆς ἐξουσίας τοῦ Κυρίου. Διότι αὐτὰ ποῦ ἀπὸ τὴ φύσιν ἔγιναν θὰ μπορέσῃ κάποιος καὶ νὰ τὰ διαλύσῃ, αὐτὰ ὅμως ποῦ γίνονται μὲ τὸ πρόσταγμα τοῦ ὄχι πιά. Τίποτε δὲν εἶναι μακαριώτερον ἀπὸ τὴν ταφὴν αὐτὴν, γιὰ τὴν ὁποῖαν ὅλοι χαίρονται, καὶ ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι, καὶ ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων. Γιὰ τὴν ταφὴν αὐτὴν δὲν χρειάζονται οὔτε ἑνδύματα, οὔτε λάρνακα, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ παρόμοια.

Θέλεις νὰ ἰδῆς τὸ σύμβολο; Θὰ σοῦ δείξω τὴν κολυμβήθρα, μέσα στὴν ὁποῖα ὁ ἓνας ἐτάφηκε καὶ ὁ ἄλλος ἀναστήθηκε⁵. Στὴν Ἐρυθρὰ Θάλασσα ἐβυθίσθησαν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ἀνυψώθηκαν οἱ Ἰσραηλιῖτες· στὸ ἴδιο πρᾶγμα ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπάρχει ταφὴ, ἀφ' ἑτέρου δὲ γέννησις. Μὴ ἀπορήσης, ἐὰν γίνεται στὸ βάπτισμα γένεσις καὶ φθορὰ συγχρόνως. Γιατί, εἶπέ μου, ἡ διάλυσις δὲν εἶναι ἀντίθετο ἀπὸ τὴ συγκόλλησι; Εἶναι ὀλοφάνερο. Αὐτὸ κάνει τὸ πῦρ, διότι διαλύει καὶ ἀφανίζει τὸ κερί, συγκολλᾷ ὅμως τὸ χῶμα ποῦ περιέχει μεταλλεύματα καὶ κάνει τὸ χρυσάφι. Ἐτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, ἡ δύναμις τοῦ πυρός, ἀφοῦ ἐξηφάνισε τὸν πῆλινο ἀνδριάντα, ἐπαρουσίασε στὴ θέσιν ἐκείνου τὸν χρυσὸ ἀνδριάντα. Διότι πραγματικὰ πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα ἤμασθε χωματένιοι, ὑστερα ὅμως ἀπὸ αὐτὸ γίνεσθε χρυσοί. Ἀπὸ ποῦ ἀποδεικνύεται αὐτό; Ἄκουσε τὸν Παῦλο, ὁ ὁποῖος λέγει: «Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐπλάσθηκε ἀπὸ τὴ γῆ, χωματένιος· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος εἶναι ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος κατέβηκε

Ἐγὼ μὲν ὅσον πηλίνου πρὸς χρυσὸν τὸ μέσον εἶπον, εὖρον δὲ μείζονα διαφορὰν οὐρανίου καὶ γηϊνοῦ· οὐ τοσοῦτον δὲ πηλίνου καὶ χρυσοῦ τὸ μέσον, ὅσον τῶν γηϊνῶν καὶ τῶν οὐρανίων. Κήρινοι ἤμεν, καὶ πῆλινοι· καὶ γὰρ ἡ τῆς ἐπιθυμίας ἡμᾶς ἔτηξε φλόξ
 5 πολλῶ μᾶλλον ἢ τὸν κηρὸν τὸ πῦρ· καὶ ὁ τυχὼν ἡμᾶς συνέκλα πειρασμὸς πολλῶ μᾶλλον ἢ τοὺς πηλίλους ὁ λίθος. Καί, εἰ βούλεσθε, ὑπογράψωμεν τὸν πρότερον βίον, εἰ μὴ πάντα ἦν γῆ καὶ ὕδωρ, καὶ τὸ εὐρίπιστον ἔχων κατὰ τὸν κονιορτόν, τούτου δὲ τὸ ἄστατον καὶ διαρρέον.

10 Καί, εἰ βούλεσθε, μὴ τὰ πρότερα, ἀλλὰ τὰ παρόντα ἐξετάσωμεν, εἰ μὴ κονιορτόν καὶ ὕδωρ εὐρήσομεν πάντα τὰ ὄντα. Τί γὰρ βούλει εἰπεῖν; τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς δυναστείας; τούτου γὰρ δοκεῖ οὐδὲν ζηλωτότερον εἶναι ἐν τῷ παρόντι βίῳ. Ἀλλὰ τὸν κονιορτόν εὖροι τις ἂν μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀέρος ἰστάμενον, ἢ ταῦτα, μάλιστα
 15 νῦν. Τίτι γὰρ οὐχ ὑπόκειται; Τοῖς ἐρώσιν αὐτῶν, τοῖς εὐνούχοις, τοῖς τῶν χρημάτων ἔνεκεν ἅπαντα πράττουσι, θυμῶ δῆμου, ὀργαῖς τῶν δυνατωτέρων. Ὁ χθὲς ἐπὶ τοῦ θήματος ὑψηλός, ὁ κήρυκας ἔχων λαμπρῶ τῇ φωνῇ βοῶντος, καὶ πολλοὺς τοὺς προτρέχοντας καὶ σοβοῦντας κατὰ τὴν ἀγοράν, σήμερον εὐτελής
 20 καὶ κονιορτός ἀναρριπισθείς, καθάπερ ῥεῦμα παρελθόν. Καθάπερ δὲ ἡ κόνις ἀπὸ τῶν ποδῶν ἐγείρεται τῶν ἡμετέρων, οὕτω δὲ καὶ αἱ ἀρχαὶ ἀπὸ τούτων τίκτονται τῶν περὶ τὰ χρήματα στρεφόμενων, καὶ ποδῶν τάξιν ἐχόντων ἐν παντὶ τῷ βίῳ· καὶ καθάπερ ἡ κόνις, ὅταν μὲν αἴρηται, πολὺ μέρος κατέχει τοῦ ἀέρος, αὐτὴ δὲ
 25 ἐστὶν ὀλίγη, οὕτω καὶ ἡ ἀρχή· καὶ καθάπερ ἡ κόνις τυφλοῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς, οὕτω καὶ τῆς ἀρχῆς ὁ τυφὸς πηροῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας.

Ἀλλὰ τί; βούλει τὸ πολυεύκτον πρᾶγμα ἐξετάσωμεν, τὸν πλοῦτον; Φέρε κατὰ μέρος αὐτὸν ἐξετάσωμεν. ἔχει τρυφήν,
 30 ἔχει τιμάς, ἔχει τό δύνασθαι. Πρῶτον οὖν, εἰ βούλει, τὴν τρυφήν ἐξετάσωμεν· οὐχὶ κονιορτός ἐστι; μᾶλλον δὲ τούτου ταχύτερον πάρεισι; μέχρι γὰρ τῆς γλώττης ἢ ἡδονῆ τῆς τρυφῆς· ὅταν δὲ

ἀπὸ τὸν οὐρανὸ»⁶. Εἶπα λοιπὸν ὅτι ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ τοῦ χωματένιου πρὸς τὸ χρυσό, εὐρῆκα ὅμως πῶς μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ αὐτὸν ποῦ κατάγεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ σὲ αὐτὸν ποῦ προέρχεται ἀπὸ τῆ γῆ. Καὶ δὲν εἶναι τόση ἡ διαφορὰ χωματένιου καὶ χρυσοῦ, ὅση τῶν γηϊνῶν καὶ τῶν οὐρανίων. Ἦμασθε κέρινοι καὶ χωματένιοι, διότι ἡ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας μᾶς ἔλειωσε πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι τὸ πῦρ λειώνει τὸ κερί· καὶ ὁ τυχαῖος πειρασμὸς μᾶς συνέθλιψε πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ὁ λίθος τοὺς χωματένιους. Καί, ἐὰν θέλετε, ἄς περιγράψωμε γενικὰ τὸν προηγούμενο βίον μας, ἐὰν δὲν ἦσαν ὅλα χῶμα καὶ νερὸ, καὶ δὲν ἐφέροντο εὐκόλα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ὅπως καὶ ἡ σκόνη, καὶ δὲν εἶχαν τὸ ἄστατο καὶ τὸ ἐξαφανιζόμενον αὐτῆς.

Καί, ἐὰν θέλετε, ὄχι τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ τὰ παρόντα ἄς ἐξετάσωμε, καὶ ὅπωςδῆποτε θὰ εὕρουμε ὅλα τὰ πράγματα νὰ εἶναι σκόνη καὶ νερὸ. Τί λοιπὸν θέλεις νὰ ἀναφέρουμε; τίς ἀρχές καὶ τίς ἐξουσίες; διότι τίποτε δὲν φαίνεται νὰ εἶναι στὴν παρούσα ζωὴ πῶς φθονερὸ ἀπὸ αὐτό. Ἄλλὰ τῆ σκόνη, θὰ εὐρῆ κανεὶς νὰ στέκεται περισσότερο στὸν ἀέρα παρὰ αὐτά, πρὸ πάντων τώρα. Διότι στὴ διάθεσι τίνος δὲν εὕρισκονται; Αὐτῶν ποῦ τὰ ἐπιθυμοῦν πολὺ, τῶν εὐνούχων, ἐκείνων ποῦ τὰ πάντα πράττουν ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων, τῆς ἐπιθυμίας τοῦ λαοῦ, τοῦ θυμοῦ τῶν ἰσχυροτέρων. Ἐκεῖνος ποῦ χθὲς ἦταν σὲ ὑψηλὴ θέσι καὶ εἶχε κῆρυκες μὲ δυνατὴ φωνὴ νὰ φωνάζουν καὶ πολλοὺς νὰ τρέχουν ἐμπρὸς του καὶ νὰ περπατοῦν ἐπιδεικτικὰ μέσα στὴν ἀγορά, σήμερον εἶναι ἀσήμαντος καὶ τιποτένιος καὶ στερημένος καὶ γυμνωμένος ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα, σὰν σκόνη ποῦ ἔχει ἀναρριπίσθῃ, σὰν ρεῦμα ποῦ ἔχει παρέλθει. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ σκόνη σηκώνεται ἀπὸ τὰ πόδια μας, ἔτσι λοιπὸν καὶ τὰ ἀξιώματα γεννῶνται ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ προσκόλῳνται στὰ χρήματα καὶ ἔχουν τῆ θέσι τῶν ποδιῶν σὲ ὅλη τους τὴ ζωὴ. Καὶ ὅπως ἡ σκόνη, ὅταν σηκώνεται, καταλαμβάνει πολὺ μέρος τοῦ ἀέρος, ἐνῶ αὐτὴ εἶναι λίγη, ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ἐξουσία. Καὶ ὅπως ἡ σκόνη τυφλώνει τὰ μάτια, ἔτσι καὶ ἡ ἀλαζονεία τῆς ἐξουσίας τυφλώνει τὰ μάτια τοῦ νοῦ.

Ἄλλὰ τί θέλεις νὰ ἰδοῦμε; θέλεις νὰ ἐξετάσωμε τὸ πολυπόθητο πρᾶγμα, τὸν πλοῦτον; Ἐμπρὸς, ἄς τὸν ἐξετάσωμε χωριστά. Ἐχει ἀπολαύσεις, ἔχει τιμές, ἔχει τὴ δύναμι. Πρῶτα λοιπὸν, ἐὰν θέλης, ἄς ἐξετάσωμε τὴν ἀπόλαυσι. Δὲν εἶναι σκόνη; πολὺ πῶς γρήγορα ἀπὸ αὐτὴν δὲν παρέρχεται; διότι ἡ ἡδονὴ τῆς ἀπολαύ-

- ἐμπλησθῆ ἡ γαστήρ, οὐδὲ μέχρι τῆς γλώττης. Ἄλλ' αὐταὶ αἱ τιμαὶ
 πράγμα ἡδύ, φησί. Καὶ τί τῆς τιμῆς ἐκείνης ἀηδέστερον, ὅταν διὰ
 χρεῖαν γίνηται χρημάτων; Ὅταν μὴ ἐκ προαιρέσεως, μηδὲ ἀπὸ
 προθυμίας τινός, οὐ σὺ καρποῦσαι τὴν τιμὴν, ἀλλ' ὁ πλοῦτος.
- 5 Ὅστε μάλιστα πάντων ἄτιμον ποιεῖ τὸν πλουτοῦντα τοῦτο αὐτό.
 Εἶπε γὰρ μοι, εἴ σε φίλον ἔχοντα πάντες ἐτίμων, ὡμολόγουν δὲ
 σὲ μὲν οὐδενὸς ἄξιον εἶναι, ἀναγκάζεσθαι δὲ δι' ἐκεῖνον τιμᾶν,
 ἦν ὅπως ἂν σε ἐτέρως ἠτίμασαν; Ὅστε ἀτιμίας αἴτιος ὁ πλοῦτος
 ἡμῖν, αὐτῶν τῶν κεκτημένων τιμιώτερος ὢν, καὶ ἀσθενείας, ἢ
- 10 δυναστείας τεκμήριον. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον γῆς καὶ σποδοῦ
 (τοῦτο γὰρ ὁ χρυσὸς) μὴ νομίζεσθαι ἡμᾶς ἀξίους εἶναι, ἀλλ' ἡμᾶς
 δι' ἐκεῖνον τιμᾶσθαι; Εἰκότως· ἀλλ' οὐχ ὁ τοῦ πλοῦτου καταφρο-
 νῶν, οὔτῳ κρεῖττον γὰρ μὴ τιμᾶσθαι ἢ οὔτῳ τιμᾶσθαι. Εἶπε γὰρ
 μοι, εἴ τις εἶπέ σοι, ὅτι σὲ οὐδεμιᾶς ἡγοῦμαι ἄξιον τιμῆς, διὰ δὲ
- 15 τοὺς οἰκέτας σου τιμῶ σε, ἄρα τί ταύτης τῆς ἀτιμίας γένοιτο ἂν
 χειρόν; Εἰ δὲ τὸ δι' οἰκέτας τιμᾶσθαι αἰσχρὸν τοὺς τῆς ψυχῆς
 ἡμῖν κοινωνοῦντας καὶ φύσεως, πολλῶ μᾶλλον διὰ τούτων, ἅπερ
 ἐστὶν εὐτελέστερα, τοίχους λέγω οἰκιῶν, καὶ αὐλάς, καὶ σκεύη
 χρυσᾶ, καὶ ἱμάτια.
- 20 4. Γέλως ὄντως καὶ αἰσχύνη ταῦτα· βέλτιον ἀποθανεῖν, ἢ
 οὔτῳ τιμηθῆναι. Εἶπε γὰρ μοι, εἴ τις σε κινδυνεύοντα ἐν τῷ βίῳ
 τούτῳ εὐτελής καὶ κατάπτυστος ἐξελέσθαι ἠθέλησε τοῦ κινδύ-
 νου, τί τούτου χειρόν ἦν; Ὅπερ δὲ περὶ τῆς πόλεως πρὸς ἀλλή-
 λους λέγετε, βούλομαι πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. Προσέκρουσε τῷ ποτε
- 25 κρατοῦντι ἡ πόλις ἡ ἡμετέρα, καὶ πᾶσαν αὐτὴν ἐκέλευσεν ἄρδην
 ἀπολέσθαι μετὰ ἀνδρῶν καὶ παίδων καὶ οἰκημάτων. Τοιοῦτοι γὰρ
 οἱ θυμοὶ οἱ βασιλικοί· τῇ ἐξουσίᾳ ὅσον ἂν θέλωσι, χαρίζονται
 τοσοῦτον ἢ ἐξουσία κακόν. Ἦν οὖν ἐν κινδύνοις τοῖς ἐσχάτοις.
 Ἡ δὲ γείτων πόλις, αὕτη ἡ ἐπιθαλάσσιος, ἐλθοῦσα παρεκάλεσε
- 30 τὸν βασιλέα ὑπὲρ ἡμῶν· οἱ δὲ τὴν πόλιν οἰκοῦντες τὴν ἡμέραν

σεως φθάνει μέχρι τῆ γλῶσσα καὶ ὅταν γεμίση τελείως ἡ κοιλιά, οὔτε μέχρι τῆ γλῶσσα. Ἄλλα οἱ τιμὲς αὐτὲς εἶναι πράγμα γλυκό, λέγει. Καὶ τί πιὸ ἀηδὲς ὑπάρχει ἀπὸ τὴν τιμὴ ἐκείνη, ὅταν γίνεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῶν χρημάτων; Ὅταν δὲν γίνεται ἀπὸ τὴν καλὴ διάθεσι, οὔτε ἀπὸ τὴν προθυμία κάποιου, δὲν ἀπολαμβάνεις ἐσὺ τὴν τιμὴ, ἀλλὰ ὁ πλοῦτος. Ὡστε περισσότερο ἀπὸ ὅλα αὐτὸ τὸ ἴδιο κάνει τὸν πλούσιο περιφρονημένο. Διότι εἶπέ μου, ἐὰν ἐσένα, ποῦ ἔχεις κάποιο φίλο, ἐτιμοῦσαν ὅλοι, καὶ ἐπαραδέχοντο ὅτι ἐσὺ δὲν ἀξίζεις τίποτε, ἀναγκάζονται ὁμως ἐξ αἰτίας ἐκείνου νὰ σὲ τιμοῦν, δὲν θὰ ἦταν σὰν νὰ σὲ περιφρονοῦσαν κατὰ κάποιο ἄλλο τρόπο; Ὡστε ὁ πλοῦτος εἶναι γιὰ μᾶς αἰτίος περιφρονησεως, ἀφοῦ ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔχομε ἀποκτήσει, καὶ ἀπόδειξις ἀδυναμίας παρὰ ἐξουσίας. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράδοξο νὰ μὴ θεωρούμασθε ὅτι ἀξίζομε οὔτε ὅσο τὸ χῶμα καὶ ἡ σκόνη (διότι αὐτὸ εἶναι ὁ χρυσός, ἀλλὰ νὰ τιμῶμασθε ἐξ αἰτίας ἐκείνου; Εἶναι εὐλογο. Ἐκεῖνος ὁμως ποῦ περιφρονεῖ τὸν πλοῦτο δὲν ἀντιμετωπίζεται ἔτσι, διότι εἶναι καλύτερο νὰ μὴ τιμᾶται κανεὶς, παρὰ νὰ τιμᾶται μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο. Διότι εἶπέ μου, ἐὰν κάποιος σοῦ ἔλεγε, ὅτι δὲν σὲ θεωρῶ ἀξιο καμμίας τιμῆς, καὶ σὲ τιμῶ γιὰ τοὺς δούλους σου, ἄρα τί θὰ ἤμποροῦσε νὰ ὑπάρξη χειρότερο ἀπὸ τὴν περιφρόνησι αὐτῆ; Ἐὰν ὁμως εἶναι αἰσχρὸ νὰ τιμῶμασθε γιὰ τοὺς δούλους, οἱ ὅποιοι ἔχουν τὴν αὐτὴ ψυχὴ καὶ φύσι μὲ μᾶς, πολὺ περισσότερο εἶναι αἰσχρὸ ἐὰν τιμῶμασθε ἐξ αἰτίας αὐτῶν ποῦ εἶναι πιὸ ἀσήμαντα, ἐννοῶ τοὺς τοίχους τῶν σπιτιῶν καὶ τὶς αὐλές, τὰ χρυσὰ σκεύη καὶ τὰ ἐνδύματα.

4. Προκαλοῦν πράγματι γέλιο καὶ ἐντροπὴ αὐτά. Εἶναι καλύτερος ὁ θάνατος, παρὰ μία τέτοια τιμὴ. Διότι εἶπέ μου, ἐὰν κινδυνεύης στὴ ζωὴ αὐτῆ, καὶ κάποιος ἀσήμαντος καὶ περιφρονημένος συμβῆ νὰ σὲ σῶση ἀπὸ τὸν κίνδυνο, τί θὰ ἦταν χειρότερο ἀπὸ αὐτό; Ἐκεῖνο ὁμως ποῦ λέγετε γιὰ τὴν πόλι μεταξὺ σας, θέλω νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ. Ἦλθε σὲ σύγκρουσι πρὸς τὸν βασιλέα, ποῦ ἦταν κάποτε, ἡ πόλις ἡ ἰδικὴ μας, καὶ διέταξε νὰ καταστραφῆ ἐκ θεμελίων ὅλη ἡ πόλις μαζί μὲ τοὺς ἄνδρες καὶ τὰ παιδιὰ καὶ τὰ κτίσματα. Διότι τέτοιες εἶναι οἱ διαθέσεις τῶν βασιλέων μὲ τὴν ἐξουσία, ὅ,τι καὶ ἂν θελήσουν, τὸ ἱκανοποιοῦν. Τέτοιο κακὸ εἶναι ἡ ἐξουσία. Εὗρίσκετο λοιπὸν ἡ πόλις στὸν ἔσχατο κίνδυνο. Ἡ γειτονικὴ ὁμως πόλις, αὐτὴ ἡ παραλιακὴ, ἦλθε καὶ παρεκάλεσε τὸ βασιλέα γιὰ χάρι μας. Ἄλλα οἱ κάτοικοι τῆς ἰδικῆς μας πόλεως ἔλεγαν ὅτι αὐτὸ εἶναι χειρότερο

ἔλεγον τοῦτο χεῖρον εἶναι τοῦ κατασκαφῆναι τὴν πόλιν. Οὕτω τοῦ ἀτιμασθῆναι τὸ οὕτω τιμᾶσθαι χεῖρόν ἐστιν. Ὅρα γὰρ πόθεν ἔχει τὴν ρίζαν ἢ τιμῆ. Μαγείρων χεῖρες ποιοῦσιν ἡμᾶς τιμᾶσθαι, ὥστε ἐκείνοις ὀφείλομεν χάριν ἔχειν· καὶ συβῶται παρέχοντες
5 πλουσίαν τὴν τράπεζαν, καὶ ὑφάνται, καὶ ἔριθοι, καὶ οἱ μέταλλα ἐργαζόμενοι, καὶ πλακουντοποιοί, καὶ τραπεζοποιοί. Τοῦ τοίνυν τούτοις εἰδέναι χάριν τῆς τιμῆς οὐ βέλτιον τὸ μὴ τιμᾶσθαι; Καὶ χωρὶς δὲ τούτου, ὅτι ἀτιμίας γέμει τὸ πλουτεῖν, ἐγὼ σαφῶς ἀποδείξαι πειράσομαι.

10 Τὴν ψυχὴν αἰσχροὺς ἐργάζεται· τί δὲ τούτου ἀτιμότερον; Εἰπέ γάρ μοι, εἰ τὸ σῶμα ὠραῖον ἦν, καὶ πάντας νικῶν τῷ κάλλει, ὁ δὲ πλοῦτος προσελθὼν ἐπηγγέλλετο ποιήσῃν αἰσχρόν, καὶ ἀντὶ μὲν ὑγιοῦς νοσῶδες, ἀντὶ δὲ κατεσταλμένου φλεγμαῖνον, καὶ πάντα τὰ μέλη ὑδέρου πληρώσας, ἐξώγκωσε μὲν τὴν ὄψιν, καὶ
15 πάντοθεν ἐποίησεν οἰδαίνειν, ἐξώγκωσε δὲ πόδας, καὶ τῶν δοκῶν ἐποίησε βαρυτέρους, ἐξώγκωσε δὲ γαστέρα, καὶ παντὸς πίθου μείζονα εἰργάσατο, καὶ μετὰ τοῦτο οὐδὲ τοῖς βουλομένοις θεραπεύειν ἐπηγγέλλετο συγχωρήσειν (τοῦτο γὰρ ἡ ἐξουσία)· ἀλλὰ τοσαύτην δώσειν ἐλευθερίαν, ὥστε ἂν τις προσίῃ ἀπάγων
20 τῶν βλαπτόντων κολάσειν αὐτόν· ἄρα, εἰπέ μοι, τὸ πλουτεῖν, ὅταν τὴν ψυχὴν ταῦτα ἐργάζεται, πῶς ἂν εἴη καλόν;

Ἄλλ' ἡ ἐξουσία αὐτῆς τῆς νόσου χαλεπωτέρα· τὸ γὰρ νοσοῦντα μηδὲ νόμοις ἰατρῶν πείθεσθαι, τοῦ νοσεῖν χαλεπώτερον· ὅπερ ὁ πλοῦτος ἔχει, πανταχόθεν φλεγμαίνειν ποιῶν τὴν ψυχὴν,
25 καὶ τοὺς ἰατροὺς προσιέναι κωλύων. Ὡστε διὰ τὴν ἐξουσίαν μὴ κατακείμενον, καὶ μηδένα κωλύοντα ἐμφορεῖσθαι ποτάμων, ὅσωνπερ ἤθελε, καὶ κρεῶν τῶν βλαπτόντων, ἐμακάρισα ἂν αὐτόν διὰ τὴν ἐξουσίαν. Οὐ γὰρ πανταχοῦ ἡ ἐξουσία καλόν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ αἱ τιμαί· καὶ γὰρ καὶ αὗται φρονήματος πληροῦσι πολλοῦ. Εἰ
30 δὲ τὸ σῶμα οὐκ ἂν εἴλου μετὰ πλοῦτου ταύτην δέξασθαι τὴν νόσον, πῶς τὴν ψυχὴν περιορᾷ, καὶ οὐχὶ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ

ἀπὸ τὸ νὰ καταστραφῇ ἐκ θεμελίων ἢ πόλις. Ἔτσι τὸ νὰ μᾶς τιμοῦν μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς περιφρονοῦν. Πρόσεχε λοιπὸν ἀπὸ ποῦ προέρχεται ἡ τιμῆ. Τὰ χέρια τῶν μαγεύρων μᾶς κάνουν νὰ τιμώμασθε· ἄρα πρέπει νὰ τοὺς εὐγνωμονοῦμε ἐκείνους· καὶ οἱ χοιροβοσκοὶ ποῦ μᾶς παρέχουν πλοῦσιον τὸ τραπέζι, καὶ οἱ ὑφαντὲς καὶ οἱ θεριστὲς καὶ οἱ ἐπεξεργαζόμενοι τὰ μέταλλα καὶ οἱ ζαχαροπλάστες καὶ οἱ τραπεζοκόμοι. Δὲν εἶναι λοιπὸν καλύτερο τὸ νὰ μὴ τιμώμασθε ἀπὸ τὸ νὰ εὐγνωμονοῦμε ἐκείνους γιὰ τὴν τιμῆ ποῦ μᾶς προσφέρουν; Καὶ χωρὶς ὅμως αὐτό, τὸ ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι γεμᾶτος περιφρόνησι, ἐγὼ θὰ προσπαθῶ μὲ σαφήνεια νὰ ἀποδείξω.

Καθιστᾶ τὴν ψυχὴ αἰσχυρή. Καὶ τί εἶναι πιὸ ἀτιμωτικὸ ἀπὸ αὐτό; Διότι εἶπέ μου, ἐὰν τὸ σῶμα ἦταν ὡραῖο καὶ ἐνῶ ὑπερτεροῦσε ὅλους στὴν ὀμορφιά, καί, ἀφοῦ ἐπαρουσιάζετο ὁ πλοῦτος, ἔδινε ὑποσχέσεις νὰ τὸ κάμη ἄσχημο καὶ ἀπὸ ὑγιὲς φιλάσθενο, ἀπὸ συκρατημένο, φλογισμένο, καί, ἀφοῦ ἐγέμιζε ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος ὑδρωπικία, ἐξώγκωνε τὸ πρόσωπο καὶ ἀπὸ παντοῦ τὸ ἔκαμε νὰ πρήζεται, διώγκωνε τὰ πόδια καὶ τὰ ἔκαμνε βαρύτερα ἀπὸ τὰ ξύλα, ἐφούσκωνε τὴν κοιλιά καὶ τὴν καταστοῦσε πιὸ μεγάλη ἀπὸ κάθε πιθάρι, καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὸ δὲν ὑπέσχετο νὰ ἐπιτρέψῃ σὲ ἐκείνους ποῦ ἤθελαν νὰ τὸ θεραπεύσουν (διότι τέτοια εἶναι ἡ ἐξουσία), ἀλλὰ νὰ δώσῃ τόσο μεγάλη ἐλευθερία, ὥστε ἂν κάποιος προσήρχετο νὰ ἀπομακρύνῃ αὐτὰ ποῦ ἐπροκαλοῦσαν τὴ βλάβη τοῦ σώματος νὰ τιμωρήσουν αὐτόν, ἄρα, εἶπέ μου, ὅταν ὁ πλοῦτος κάμνῃ αὐτὰ στὴν ψυχῆ, πῶς θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι καλὸ πρᾶγμα;

Ἄλλὰ ἡ ἐξουσία εἶναι πιὸ φοβερὴ ἀπὸ τὴν ἀσθένεια αὐτή. Διότι τὸ νὰ μὴ ὑπακοῦῃ ὁ ἀσθενὴς στίς συμβουλὰς τῶν ἰατρῶν, εἶναι δυσκολώτερο ἀπὸ τὴν ἀσθένεια· αὐτὸ ἀκριβῶς ἔχει ὁ πλοῦτος· κάμνει τὴν ψυχὴ ἀπὸ παντοῦ νὰ φλογίζεται καὶ ἐμποδίζει τοὺς ἰατροὺς νὰ πλησιάζουν. Συνεπῶς ἄς μὴ μακαρίζωμε αὐτοὺς ἐξ αἰτίας τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ ἄς τοὺς συμπονοῦμε. Οὔτε βέβαια βλέποντας κάποιον κατάκοιτο ἀπὸ ὑδρωπικία, καὶ χωρὶς κανέναν νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ πίνῃ πολλὰ ποτά, ὅσα ἀκριβῶς ἤθελε, καὶ νὰ τρώῃ κρέατα βλαβερὰ γιὰ τὴν ὑγεία του, θὰ τὸν ἐμακάριζα ἐξ αἰτίας τῆς ἐξουσίας του. Διότι ἡ ἐξουσία δὲν εἶναι παντοῦ καλὸ, ὅπως βέβαια οὔτε καὶ οἱ τιμές, ἀφοῦ καὶ αὐτὲς προκαλοῦν μεγάλη ἀλαζονεία. Ἐὰν ὅμως δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσες τὸ σῶμα νὰ δεχθῇ μαζί μὲ πλοῦτο τὴν ἀσθένεια αὐτή, πῶς περιφρονεῖς τὴν ψυχῆ, καὶ ὄχι μόνο αὐτό,

ἐτέραν κòλασιν δεχομένην; Καὶ γὰρ πυρετοῖς πάντοθεν φλέγε-
 ται καὶ φλεγμοναῖς, καὶ τὸν πυρετὸν ἐκείνον οὐδεὶς σβέσαι δύ-
 νηται· οὐ γὰρ ἀφήσιν ὁ πλοῦτος, ἅπερ ἐστὶν ἐλαττώματα. ταῦτα
 πείσας εἶναι πλεονεκτήματα· οἶον, τὸ μηδενὸς ἀνέχεσθαι, καὶ
 5 ἐξουσίᾳ πάντα ποιεῖν. Οὐ γὰρ εὐρήσει τις ἄλλην ψυχὴν τοσοῦ-
 των γέμουσαν ἐπιθυμιῶν καὶ οὕτως ἀτόπων, ὡς τὰς τῶν βουλο-
 μένων πλουτεῖν. Πόσας γὰρ ληρωδίας οὐχ ὑπογράφουσι ἐαυ-
 τοῖς; Μᾶλλον τῶν τοὺς ἵπποκενταύρους ἀναπλαττόντων, καὶ τὰς
 χιμαίρας καὶ τοὺς δρακοντόποδας καὶ τὰς σκύλλας καὶ τὰ τέρα-
 10 τα, ἴδοι τις ἂν αὐτοὺς ἀναπλάττοντας. Κἂν θέλη τις αὐτῶν μίαν
 ἐπιθυμίαν ἀναπλάσαι, οὐδὲν οὔτε σκύλλα, οὔτε χίμαιρα, οὔτε
 ἵπποκένταυρος φανήσονται πρὸς τὴν τερατωδίαν ἐκείνην, ἀλλ'
 εὐρήσεις πάντα ὁμοῦ ἔχουσιν τὰ θηρία. Καὶ τάχα μέ τις οἰήσεται
 ἐν πλούτῳ γεγενῆσθαι πολλῶ οὕτως ἐπαληθεύοντα τοῖς γινομέ-
 15 νοις.

Λέγεται τις (πρότερον γὰρ ἀπὸ τῶν παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἀδο-
 μένων τὸν λόγον πιστώσομαι)· λέγεται τις παρ' αὐτοῖς βασιλεὺς
 τοσοῦτον ἐνυβρίσαι τῇ τρυφῇ, ὥστε πλάτανον ποιῆσαι χρυσοῦν,
 καὶ οὐρανὸν ἄνωθεν, καὶ οὕτω καθίσει, καὶ ταῦτα ἐπιστρατεύων
 20 ἀνθρώποις πολεμεῖν μεμαθηκόσιν. ἼΑρα οὐχ ἵπποκενταύρων
 αὕτη ἡ ἐπιθυμία; ἼΑρα οὐ σκύλλης; ἼΕτερος πάλιν εἰς βοῦν ξύλι-
 νον ἐνέβαλλε τοὺς ἀνθρώπους. ἼΑρα οὐ σκύλλα τοῦτο; Τέως δὲ
 τὸν πρότερον ἐξ ἀνδρὸς γυναῖκα ἐποίησε τὸν βασιλέα· τὸν στρα-
 τιώτην ἀπὸ γυναικὸς, τί εἶπω; θηρίον ἄλογον, καὶ ἔτι τούτου
 25 χειρὸν. Τὰ γὰρ θηρία ἂν τε ὑπὸ δένδρον ἦ, ἀνέχονται τῆς φύσε-
 ως, καὶ πλέον οὐδὲν ἐπιζητοῦσιν, οὗτος δὲ καὶ τῶν θηρίων τὴν
 φύσιν ὑπερηκόντισεν. ἼΑρα τί γένοιτ' ἂν τῶν πλουτούντων ἀνο-
 ητότερον; Τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς πλεονεξίας τῶν ἐπιθυμιῶν γίνεται.
 ἼΑρα οὐχὶ πολλοὶ θαυμάζουσιν αὐτόν; Τοιγάρτοι τοῦ γέλωτος
 30 κοινωνοῦσιν αὐτῷ. Τοῦτο οὐ τὸν πλοῦτον ἐδείκνυ, ἀλλὰ τὴν
 ἄνοιαν. Πόσῳ τῆς χρυσοῦς ἐκείνης πλατάνου ἢ τῆς γῆς βελτίων;
 τὰ γὰρ κατὰ φύσιν τῶν παρὰ φύσιν ἡδῖω. Τί δέ σοι ὁ χρυσοῦς
 οὐρανὸς ἐβούλετο, ἀνόητε; ἼΟρᾶς πῶς μαινομένους ποιεῖ ὁ
 πλοῦτος ὁ πολὺς; πῶς ἐφλέγμαιεν; Οἶμαι αὐτόν καὶ τὴν θάλατ-

7. Κένταυροι· μυθικὰ ἀνθρωπόμορφα τέρατα κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνθρώποι καὶ κατὰ τὸ
 ἄλλο ἥμισυ ἵπποι. Χίμαιρα· μυθικὸ τέρας ποῦ ἐφυσσοῦσε φλόγες ἀπὸ τὸ στόμα
 του καὶ εἶχε κεφάλι λεονταριοῦ, οὐρὰ μεγάλου φιδιοῦ καὶ σῶμα κατοικιοῦ
 (χιμαίρας). Τὸ τέρας ἐφόνευσε ὁ Βελλεροφόντης. Δράκοντες· τεράστια μυ-
 θικὰ φίδια. Σκύλλα· μυθικὸ θαλάσσιο τέρας ποῦ εἶχε 12 πόδια καὶ 6 κεφάλια μὲ

ἀλλὰ νὰ δέχεται καὶ ἄλλη τιμωρία; Διότι ἀπὸ παντοῦ καίγεται στοὺς πυρετοὺς καὶ στὶς φλεγμονές, καὶ τὸν πυρετὸ ἐκεῖνο κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ σβῆση. Καθόσον δὲν ἀφήνει ὁ πλοῦτος, ἐπειδὴ ἔπεισε ὅτι εἶναι πλεονεκτήματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶναι πράγματι ἐλαττώματα· ὅπως γιὰ παράδειγμα, τὸ νὰ μὴ ἀνέχεται κανένα καὶ νὰ κάνη τὰ πάντα γιὰ τὴν ἐξουσία. Δὲν θὰ συναντήση κανεὶς ἄλλη ψυχὴ μὲ τόσες πολλὰς ἐπιθυμίες καὶ τόσο παράλογες, ὅπως τὶς ψυχὲς ἐκείνων ποὺ ἐπιθυμοῦν τὸν πλοῦτο. Διότι πόσες ἀνοησίες δὲν παραδέχονται; Θὰ ἰδῆ κανεὶς αὐτοὺς νὰ φαντάζονται περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους ποὺ φαντάζονται τοὺς κενταύρους καὶ τὶς χίμαιρες καὶ τοὺς δράκοντες καὶ τὶς σκύλλες καὶ τὰ τέρατα⁷. Καὶ ἐὰν θέλη κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς νὰ φαντασθῆ μία ἐπιθυμία, δὲν θὰ φανῆ στὴν τερατωδία ἐκείνη τίποτε, οὔτε σκύλλα, οὔτε χίμαιρα, οὔτε κένταυρος, ἀλλὰ θὰ τὴν εὐρῆς νὰ ἔχη ὅλα μαζί τὰ θηρία. Καὶ ἴσως μὲ νομίσῃ κανεὶς ὅτι εἶχα ἀποκτήσει μεγάλο πλοῦτο, ἐπειδὴ ἐπαληθεῦω μὲ πειστικότητα τὰ γεγονότα.

Λέγεται ὅτι κάποιος (διότι θὰ ἐπιβεβαιώσω πρῶτα τὰ λόγια μου ἀπὸ τὰ διαδιδόμενα μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων)· λέγεται λοιπὸν ὅτι κάποιος βασιλεὺς αὐτῶν ἔδειξε τόσο μεγάλη ὑβριστικὴ συμπεριφορὰ σχετικὰ μὲ τὶς ἀπολαύσεις του, ὥστε νὰ κάμη χρυσὸ πλατάνι καὶ ἀπὸ ἐπάνω θόλο, καὶ ἔτσι νὰ καθίση, καὶ ὅλα αὐτὰ ἐνῶ ἐξεστράτευε γιὰ νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ εἶχαν μάθει αὐτά. Ἴσως ἢ ἐπιθυμία αὐτὴ δὲν εἶναι ἴση μὲ τοὺς ἵπποταύρους; Ἴσως ἢ δὲν εἶναι ἴση μὲ τὴ σκύλλα; Ἴσως ἢ ἄλλος πάλι ἔβαλε μέσα σὲ ξύλινο βόδι τοὺς ἀνθρώπους. Ἴσως ἢ δὲν εἶναι σκύλλα αὐτό; Κατ' ἀρχὴν δὲ τὸν μέχρι τότε βασιλέα ἀπὸ ἄνδρα τὸν ἔκαμε γυναῖκα, τὸν στρατιώτη ἀπὸ γυναῖκα, τί νὰ εἰπῶ; θηρίο ἄγριο, καὶ ἀκόμη χειρότερο ἀπὸ αὐτό. Διότι τὰ θηρία ἐὰν εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ δένδρο, ὑπομένουν τὴ φύσιν, καὶ δὲν ἐπιζητοῦν τίποτε περισσότερο, αὐτὸς ὅμως ἐξεπέρασε καὶ τὴ φύσιν τῶν θηρίων. Ἴσως ἢ τί θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ πιὸ ἀνόητο ἀπὸ τοὺς πλουσίους; Καὶ αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὴν πλεονεξία τῶν ἐπιθυμιῶν. Ἴσως ἢ δὲν θαυμάζουν πολλοὶ αὐτόν; Γι' αὐτὸ βέβαια γελοῦν μαζί του. Αὐτὸ δὲν ἀπεδείκνυε τὸν πλοῦτόν, ἀλλὰ τὴν ἀνοησίαν. Πόσο καλύτερο δὲν εἶναι τὸ φυσικὸ πλατάνι ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ χρυσό; διότι τὰ γινόμενα σύμφωνα μὲ τὴ φύσιν εἶναι πιὸ εὐχάριστα ἀπὸ τὰ παρὰ φύσιν. Τί τὸν ἠθελες τὸ χρυσὸ οὐρανόν, ἀνόητε; Βλέπεις πῶς κάνει τρελλοὺς τοὺς ἀνθρώπους ὁ μέγας πλοῦτος; πῶς τοὺς φλογίζει τὶς ἐπιθυμίες; Νομίζω ὅτι αὐτὸς ἀγνοεῖ

ταν ἀγνοεῖν, καὶ τάχα βαδίζειν βούλεσθαι ἐπ' αὐτῆς. Ἄρα οὐ χίμαιρα ταῦτα; ἄρα οὐχ ἵπποκένταυρος;

Ἄλλ' εἰσὶ καὶ νῦν τινες οἱ οὐδὲν ἐκείνου ἀποδέουσιν, ἀλλὰ πολλῶ ἀνοητότεροι τυγχάνουσιν ὄντες. Τί γάρ, εἰπέ μοι, τῆς 5 χρυσῆς πλατάνου διαφέρουσι κατὰ ἄννοιαν οἱ κεράμια ποιοῦντες ἀργυρᾶ, καὶ χύτρας καὶ ἀλάβαστρα; Τί δὲ αἱ γυναῖκες (αἰσχύνομαι μὲν οὖν, πλὴν ἀναγκαῖον εἰπεῖν) ἀμίδας ἀργυρᾶς ποιοῦσαι; Ὑμᾶς αἰσχύνεσθαι τὰς ταῦτα ποιοῦσας ἔδει. Τοῦ Χριστοῦ λιμώπτοντος, σὺ οὕτω τρυφᾶς; μᾶλλον δὲ ἀνοηταίνεις; Ποίαν 10 αὐταὶ κόλασιν οὐτίσουσιν; Ἔτι οὖν ἐρωτᾶς, διὰ τί λησταί, διὰ τί ἀνδροφόνοι, διὰ τί τὰ κακά, οὕτως ὑμᾶς τοῦ διαβόλου περιούραντος; Τὸ μὲν γὰρ πινάκια ἔχειν ἀργυρᾶ, οὐδὲ τοῦτο μὲν κατὰ φιλόσοφον ψυχὴν. ἀλλὰ τρυφῆς τὸ πᾶν· τὸ δὲ καὶ σκεύη ἀκάθαρτα ποιεῖν ἐξ ἀργύρου, ἄρα τρυφῆς; ἀλλ' οὐκ ἂν εἶποιμι τρυ- 15 ρῆς, ἀλλ' ἀνοίας· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο, ἀλλὰ μανίας, μᾶλλον δὲ καὶ μανίας χειρόν.

5. Οἶδα ὅτι πολλοὶ με κωμωδοῦσιν ἐπὶ τούτῳ, ἀλλ' οὐκ ἐπιστρέφομαι· μόνον γενέσθω τι πλεόν. Ὅντως ἀνοήτους ποιεῖ τὸ πλουτεῖν καὶ μαινομένους. Εἰ τοσαύτη ἦν ἡ περιουσία, ἐβουλήθησαν ἂν καὶ τὴν γῆν εἶναι χρυσοῦν, καὶ τοίχους χρυσοῦς, τάχα 20 καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἀέρα ἀπὸ χρυσοῦ. Τίς ἢ μανία, τίς ἢ παρανομία; τίς ὁ πυρετός; Ἄλλος τῷ κρυμῶ διαφθείρεται ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ, σὺ δὲ τοιαῦτα κατασκευάζεις; ὦ τοῦ τύφου· τί ἂν πλεόν μαινομένος ἐποίησε; Τὰ ἀποπατήματα οὕτω τιμᾶς, ὥστε 25 ἀργύρῳ ὑποδέχεσθαι; Οἶδα ὅτι ναρκᾶτε ἀκούοντες, ἀλλ' αἱ ποιούσαι ναρκᾶν ὀφείλουσι, καὶ οἱ τοῖς τοιαύτοις νοσήμασιν ἄνδρες ὑπηρετούμενοι· ἀκολασία γάρ ἐστι καὶ ὠμότης καὶ ἀπανθρωπία καὶ θηριωδία καὶ ἀσέλγεια τοῦτο. Ποία σκύλλα, ποία χίμαιρα, ποῖος δράκων, μᾶλλον δὲ ποῖος δαίμων, ποῖος διάβολος ταῦτα 30 ἂν ἐποίησε; Τί τοῦ Χριστοῦ ὄφελος; Τί δὲ τῆς πίστεως, ὅταν ἀνθρώπων ἀνέχηταί τις Ἑλλήνων, μᾶλλον δὲ οὐχ Ἑλλήνων, ἀλλὰ δαιμόνων; Εἰ χρυσῶ καὶ μαργαρίταις τὴν κεφαλὴν κοσμεῖν

τρεις σειρές δόντια στό καθένα. Τέρατα· τὰ πάρα πολύ μεγάλα καὶ ἀσυνήθιστα ὄντα ποῦ ἐπροκαλοῦσαν φόβο καὶ τρόμο στοὺς ἀνθρώπους.

καὶ τὴ θάλασσα καὶ ἴσως καὶ νὰ θέλῃ νὰ βαδίζῃ ἐπάνω σ' αὐτήν. Ἴσως ἂν εἶναι χίμαιρα αὐτό; ἄρα δὲν εἶναι ἵπποκένταυρος;

Ἄλλὰ ὑπάρχουν καὶ τώρα μερικοὶ, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπέχουν καθόλου ἀπὸ ἐκεῖνον, ἀλλὰ εἶναι πολὺ πιὸ ἀνόητοι. Διότι εἶπέ μου, τί διαφέρουν σὲ ἀνοησία ἀπὸ τὸ χρυσὸ πλατάνι ἐκεῖνοι ποὺ κάνουν ἀργυρὰ ἀγγεῖα καὶ χύτρες καὶ ἀλάβαστρα; Καὶ τί οἱ γυναῖκες (ἐντρέπομαι βέβαια, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ εἰπῶ) ποὺ κάνουν ἀργυρὰ οὐροδοχεῖα; Ἔσεῖς ἔπρεπε νὰ ἐντρέπεσθε ἐκεῖνες ποὺ κάνουν αὐτά. Ἐνῶ ὁ Χριστὸς ὑποφέρει ἀπὸ πείνα, ἐσὺ ζῆς μὲ τέτοιες ἀπολαύσεις; μᾶλλον δὲ κάνεις τέτοια ἀνόητα πράγματα; Ποιὰ τιμωρία δὲν θὰ ὑποστοῦν αὐτές; Ἀκόμη λοιπὸν ἐρωτᾶς, γιατί ὑπάρχουν ληστές, γιατί δολοφόνοι, γιατί τὰ κακά, ἀφοῦ ὁ διάβολος οὐδὲν σὺν ἔσει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ; Τὸ νὰ ἔχη λοιπὸν κανεὶς πιᾶτα ἀργυρὰ, οὔτε αὐτὸ γίνεται σύμφωνα μὲ εὐσεβὴ ψυχὴ, ἀλλ' ὅλη ἡ ἐνέργεια αὐτὴ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς χλιδῆς· τὸ νὰ κἀνῃ ὅμως καὶ σκεύη ἀκάθαρτα ἀπὸ ἄργυρο, ἄραγε εἶναι δεῖγμα χλιδῆς; Ἄλλ' ὅμως δὲν θὰ μπορούσα νὰ εἰπῶ ὅτι εἶναι δεῖγμα χλιδῆς, ἀλλὰ ἀνοησίας· ὅμως οὔτε αὐτὸ θὰ εἰπῶ, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα τρέλλας, μᾶλλον δὲ χειρότερο καὶ ἀπὸ τρέλλα.

5. Γνωρίζω ὅτι πολλοὶ μὲ κοροιδεύουν γι' αὐτό, ἀλλὰ δὲν μετανῶ· μόνο ἄς κατορθωθῇ κάτι περισσότερο. Πράγματι ὁ πλοῦτος κάνει τοὺς ἀνθρώπους ἀνοήτους καὶ τρελλούς. Ἐὰν ἦταν τόσο μεγάλη ἡ περιουσία τους, θὰ ἤθελαν καὶ ἡ γῆ νὰ εἶναι χρυσή, καὶ οἱ τοῖχοι χρυσοί, πιθανὸν καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ ἀέρας νὰ εἶναι ἀπὸ χρυσάφι. Πόσο μεγάλη εἶναι ἡ τρέλλα, πόσο φοβερὴ ἡ παρανομία; Πόσο μεγάλη ἡ παραζάλη; Ἄλλος, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθηκε σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, πεθαίνει ἀπὸ τὸ κρῦο, καὶ σὺ κατασκευάζεις αὐτά; Πόση ἀλαζονεία! τί θὰ ἔκαμνε περισσότερο ἂν ἦταν τρελλός; Τὰ περιττώματα τιμᾶς ἔτσι, ὥστε νὰ τὰ ὑποδέχεσαι μὲ ἄργυρο; Γνωρίζω ὅτι ἀκούοντας αὐτὰ ἐντρέπεσθε, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐντρέπωνται ἐκεῖνες ποὺ τὰ κάνουν αὐτά, καθὼς καὶ οἱ ἄνδρες ποὺ εἶναι ὑποταγμένοι σὲ τέτοιες ἀδυναμίες, διότι αὐτὸ εἶναι ἀκολασία καὶ σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπιᾶ καὶ θηριωδία καὶ ἀσέλγεια. Ποιὰ σκύλλα, ποιὰ χίμαιρα, ποιὸς δράκων, μᾶλλον δὲ ποιὸς δαίμων, ποιὸς διάβολος θὰ ἔκαμνε αὐτά; Ποιὸ τὸ κέρδος τοῦ Χριστοῦ; καὶ ποιὸ τὸ κέρδος τῆς πίστεως, ὅταν ἀνέχεται κανεὶς τοὺς Ἕλληνες, ἢ καλύτερα ὄχι τοὺς Ἕλληνες, ἀλλὰ τοὺς δαίμονες; Ἐὰν δὲν πρέπει νὰ στολίζῃ κανεὶς τὸ κεφάλι του μὲ χρυσὸ καὶ μαργαριτάρια, αὐτὸς

οὐ δεῖ, ὁ τῷ ἀργύρῳ εἰς οὕτως ἀκάθαρτον ὑπηρεσίαν κεχρημέ-
νος, ποίας συγγνώμης τεύξεται; Οὐκ ἄρκει τὰ λοιπά, καίτοιγε
οὐδὲ ἐκεῖνα ἀνεκτά, καθέδραι καὶ ὑποπόδια ἐξ ἀργύρου πάντα;
καίτοι καὶ ταῦτα ἀνοίας.

5 Ἄλλὰ πανταχοῦ ὁ τυφὸς ὁ περισσός, πανταχοῦ ἡ κενοδοξία·
οὐδαμοῦ τῆς χρείας, ἀλλὰ πανταχοῦ τῶν περιπτῶν. Ἐγὼ δέδοικα
μὴ ὑπὸ τῆς μανίας ταύτης προβαῖνον τὸ γυναικεῖον γένος τερά-
των ἀναλάβῃ μορφήν· εἰκὸς γὰρ αὐτὰς ἐπιθυμῆσαι καὶ τρίχας
ἔχειν χρυσᾶς. Ἡ ὁμολογήσατε ὅτι ἐπαθετέ τι πρὸς τὸ λεχθέν,
10 καὶ διανέστητε, καὶ εἰς ἐπιθυμίαν ἐνεπέσετε, καὶ εἰ μὴ γε ἡ
αἰσχύνῃ κατεῖχεν, οὐκ ἂν παρητήσασθε. Εἰ γὰρ καὶ τὰ τούτων
ἀτοπώτερα τολμᾶται, πολλῷ μᾶλλον ταῦτα οἶμαι αὐτὰς ἐπιθυμῆ-
σαι, καὶ τὰ χεῖλη, καὶ τὰς ὀφρῦς, καὶ πάντα χρυσὸν κατατηκούσας
οὕτω περιχρίειν. Εἰ δὲ ἀπιστεῖτε, καὶ νομίζετε γελῶντά με λέγειν,
15 ἐγὼ διηγῆσομαι ὅπερ ἤκουσα, μᾶλλον δὲ καὶ ἔστι νῦν. Ὁ τῶν
Περσῶν βασιλεὺς χρυσοῦν ἔχει τὸ γένειον, τῶν περὶ ταῦτα δει-
νῶν, καθάπερ τῇ κρόκῃ, οὕτω καὶ ταῖς ἐκείνου θριξίν ἐνελισσόν-
των τὰ πέταλα τοῦ χρυσοῦ· καὶ ἀνάκειται, καθάπερ τέρας. Δόξα
σοι, Χριστέ, πόσων ἐνέπλησας ἀγαθῶν ἡμᾶς; πῶς ἡμᾶς ὑγιαίνειν
20 παρεσκεύασας; πόσης τερατωδίας, πόσης ἀλογίας ἡμᾶς ἀπήλ-
λαξας; Ἴδου προλέγω· οὐκέτι παραινῶ, ἀλλ' ἐπιτάττω καὶ παραγ-
γέλλω· ὁ βουλόμενος ἀκουέτω, ὁ δὲ μὴ βουλόμενος ἀπειθείτω·
ὅτι ἂν ἐπιμένῃτε ταῦτα ποιοῦσαι, οὐκ ἀνέξομαι, οὐδὲ δέξομαι
ὑμᾶς, οὐδὲ ἀφήσω τὸν οὐδὸν ὑπερβῆναι τοῦτον. Τί γὰρ μοι δεῖ
25 πλήθους νοσοῦντων; τί δὲ εἰ, παιδοτριβῶν ὑμᾶς, οὐ κωλύω τὰ
περιπτᾶ; Καίτοιγε ὁ Παῦλος ἐκώλυσε καὶ χρυσὸν καὶ μαργαρίτας.

Γελώμεθα παρὰ τῶν Ἑλλήνων, μῦθος εἶναι δοκεῖ τὰ ἡμέτε-
ρα. Καὶ τοῖς ἀνδράσι παραινῶ ταῦτα· εἰς διδασκαλεῖον παραγίνῃ,
παιδευόμενος φιλοσοφίαν πνευματικὴν· περίελε τὸν τυφόν
30 ἐκεῖνον. Τοῦτο καὶ ἀνδράσι παραινῶ καὶ γυναιξί· κἂν ἐτέρως τις
ποιῇ, λοιπὸν οὐκ ἀνέχομαι. Δώδεκα ἦσαν οἱ μαθηταί, καὶ ἄκου-
σον τί φησιν ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτούς· «Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε
ὑπάγειν;». Ἄν γὰρ διδίου κολακεύωμεν, πότε ἀνακτησόμεθα;

πού χρησιμοποιεῖ τὸν ἄργυρο σὲ τόσο ἀκάθαρτη ὑπηρεσία, ποιά συγγνώμη θὰ ἐπιτύχη; Δὲν φθάνουν τὰ ὑπόλοιπα, ἂν καὶ βέβαια οὔτε ἐκεῖνα εἶναι παραδεκτὰ, τὰ καθίσματα καὶ τὰ ὑποπόδια ὅλα ἀπὸ ἄργυρο νὰ εἶναι; μολονότι καὶ αὐτὰ βέβαια εἶναι ἀποτέλεσμα ἀνοησίας.

Ἄλλὰ παντοῦ ἡ περιττὴ ἀλαζονεία, παντοῦ ἡ ματαιοδοξία· πουθενὰ τὰ ἀπαραίτητα, ἀλλὰ παντοῦ τὰ περιττά. Ἐγὼ φοβᾶμαι μήπως ὑπὸ τὴν πίεσι τῆς τρέλλας αὐτῆς τὸ γυναικεῖο γένος ἀποκτήσῃ μορφὴ τεράτων, διότι εἶναι φυσικὸ νὰ ἐπιθυμήσουν οἱ γυναῖκες νὰ ἔχουν καὶ χρυσὲς τρίχες. Ἡ παραδεχθῆτε ὅτι ἐπάθατε κατὶ ἀντίστοιχο πρὸς αὐτὰ πού ἐλέχθησαν, καὶ εἶχατε ἐρεθισθῆ καὶ σᾶς εἶχε κυριεύσει ἡ ἐπιθυμία, καὶ ἔαν δὲν σᾶς ἐκρατοῦσε ἡ ἐντροπῆ, δὲν θὰ εἶχατε παραιτηθῆ. Ἐάν λοιπὸν τολμοῦν καὶ τὰ πιὸ παράδοξα ἀπὸ αὐτά, πολὺ περισσότερο νομίζω αὐτὲς θὰ ἐπιθυμήσουν αὐτὰ, καὶ λειῶνοντας ὅλο τὸ χρυσὸ θὰ φθάσουν νὰ ἀλείφουν ὀλόγυρα καὶ τὰ χεῖλη καὶ τὰ φρύδια τους. Ἐάν ὁμως δὲν πιστεύετε καὶ νομίζετε ὅτι ἀστειευόμενος τὰ λέγω, θὰ σᾶς διηγηθῶ αὐτὸ πού ἔχω ἀκούσει, μᾶλλον δὲ ὑπάρχει καὶ τώρα. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἔχει χρυσὰ τὰ γένεια, πού εἶναι ἀπὸ τὰ φοβερὰ σχετικὰ μὲ αὐτὰ, καὶ ὅπως στὸ ὑφάδι, ἔτσι καὶ στὶς τρίχες ἐκείνου περιτυλίγονται τὰ λεπτὰ φύλλα τοῦ χρυσοῦ, καὶ στέκεται ἀκριβῶς σὰν τέρας. Ἄς εἶσαι δοξασμένος, Χριστέ, πόσα ἀγαθὰ μᾶς ἐχορήγησες πλουσιοπάροχα; πῶς μᾶς ἐπροετοίμασες νὰ ἔχωμε ὀρθὰ φρονήματα, ἀπὸ πόση τερατωδία, ἀπὸ πόση ἀνοησία μᾶς ἀπήλλαξες; Ἴδου προλέγω, δὲν συμβουλεύω πιά, ἀλλὰ διατάσσω καὶ παραγγέλλω· ἐκεῖνος πού θέλει ἄς ἀκούη, καὶ ἐκεῖνος πού δὲν θέλει ἄς μὴ ὑπακούη. Διότι ἔαν ἐπιμένετε νὰ κάνετε αὐτά, δὲν θὰ ἀνεχθῶ, οὔτε θὰ σᾶς δεχθῶ, οὔτε θὰ ἀφήσω νὰ περᾶσετε τὸ κατώφλι αὐτὸ. Διότι τί μοῦ χρειάζεται τὸ πλῆθος τῶν ἀσθενῶν; καὶ τί ἔαν, διδάσκοντας ἐσᾶς, δὲν ἐπιτρέπω τὰ περιττά πράγματα; Ἄν καὶ βέβαια ὁ Παῦλος δὲν ἐπέτρεψε καὶ τὸ χρυσὸ καὶ τὰ μαργαριτάρια.

Μᾶς κοροϊδεύουν οἱ Ἕλληνες· θεωροῦν ὅτι εἶναι μῦθος τὰ ἰδικά μας. Καὶ στοὺς ἄνδρες συμβουλεύω τὰ ἐξῆς· νὰ πηγαίνης σὲ σχολεῖο γιὰ νὰ διδάσκεσαι τὴν πνευματικὴ φιλοσοφία· ἀπομάκρυνε ἐκείνη τὴν ἀλαζονεία. Αὐτὸ συμβουλεύω καὶ στοὺς ἄνδρες καὶ στὶς γυναῖκες· καὶ ἂν κάποιος ἐνεργῆ διαφορετικὰ, στὸ ἐξῆς δὲν τὸ ἀνέχομαι. Οἱ μαθητὲς ἦταν δώδεκα, καὶ ἄκουσε τί λέγει ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτούς· «Μήπως θέλετε καὶ σεῖς νὰ φύγετε;»⁸ Διότι ἔαν

πότε ὠφελήσομεν; Ἄλλ' εἰσί, φησίν, αἰρέσεις ἕτεραι, καὶ μετατί-
 θενται. Ψυχρὸς οὗτος ὁ λόγος· «Κρείσσων εἷς ποιῶν τὸ θέλημα
 Κυρίου, ἢ μυρίοι παράνομοι». Ἐπεὶ καὶ σὺ τί βούλει, εἶπέ μοι;
 μυρίους δραπέτας ἔχειν καὶ κλέπτας οἰκέτας, ἢ ἓνα εὖνουν;
 5 Ἴδοῦ παραινῶ καὶ παρεγγυῶ, καὶ τὸν καλλωπισμὸν τὸν περὶ τὴν
 ὄψιν, καὶ τὰ σκεύη τὰ τοιαῦτα συντρίβειν, καὶ πένησι διδόναι, καὶ
 μὴ οὔτω μεμηνέναι. Ὁ βουλόμενος ἀποπηδάτω, ὁ βουλόμενος
 ἐγκαλείτω· οὐκ ἀνέχομαι οὐδενός. Ὅταν μέλλω κρίνεσθαι ἐπὶ
 τοῦ θήματος τοῦ Χριστοῦ, μακρὰν ὑμεῖς ἐστήκατε, καὶ ἡ παρ'
 10 ὑμῶν χάρις, ἐμοῦ τὰς εὐθύνας παρέχοντος.

Ταῦτα τὰ ῥήματα τὰ πάντα διέφθειρεν· ἵνα μὴ ἀπέλθῃ, φησί,
 καὶ μετατεθῆ πρὸς ἑτέραν αἵρεσιν· ἀσθενής ἐστι, συγκατάβηθι.
 Μέχρι τίνος; μέχρι πότε; ἄπαξ, καὶ δῖς, καὶ τρίς, μὴ διαπαντός.
 Ἴδοῦ παρεγγυῶ πάλιν, καὶ διαμαρτύρομαι κατὰ τὸν μακάριον
 15 Παῦλον, «Ὅτι ἂν ἔλθω εἰς τὸ πάλιν, οὐ φείσομαι». Ὅταν δὲ
 κατορθώσητε, τότε εἴσεσθε ὅσον τὸ κέρδος, ὅση ἡ ὠφέλεια. Naί,
 παρακαλῶ καὶ ἀντιβολῶ, καὶ τῶν γονάτων οὐκ ἂν παραιτησαίμην
 ἄσασθαι, καὶ ἱκετηρίαν θεῖναι ὑπὲρ τούτου. Τίς ἡ θλακεία; τίς ἡ
 ἄνοια; τίς ἡ μανία; Πένητες τοσοῦτοι τὴν ἐκκλησίαν περιστήκα-
 20 σι, καὶ τέκνα ἔχουσα τοσαῦτα ἡ ἐκκλησία, οὔτω πλουτοῦντα,
 οὐδὲ ἐνὶ πένητι ἐπαμῦναι δύναται· ἀλλ' ὁ μὲν πεινᾷ, ὁ δὲ μεθύει·
 ὁ μὲν καὶ ἐν ἀργύρῳ ἀποπατεῖ, ὁ δὲ οὔτε ἄρτου μετέχει. Τίς ἡ
 μανία; τίς ἡ θηριωδία ἡ τοσαύτη;

Γένοιτο μὴ ἐλθεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν πείραν τοῦ ἐπεξελεθεῖν τοῖς
 25 ἀπειθοῦσι, μηδὲ εἰς ἀγανάκτησιν τοῦ ταῦτα ἐπιτρέψαι, ἀλλ' ἐκό-
 ντας καὶ ἀνεχομένους ταῦτα πάντα περιστῆναι· ἵνα εἰς δόξαν τοῦ
 Θεοῦ ζήσωμεν, καὶ τῆς ἐκεῖ κολάσεως ἀπαλλαγῶμεν, καὶ τῶν
 ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτύχωμεν, χάριτι
 καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ
 30 Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

9. Σοφ. Σειρ. 16,3

10. Β' Κορ. 13,2

11. Τοῦτο εἶναι δεῖγμα ἱκεσίας.

12. Ἰκετηρία· κλαδί ἐλιάς, περιστεμμένο μὲ μαλλί, σύμβολο τοῦ ἱκέτου.

συνέχεια σᾶς κολακεύωμε, πότε θὰ κερδίσωμε τὴν εὐνοιά σας; πότε θὰ σᾶς ὠφελήσωμε; Ἄλλὰ ὑπάρχουν, λέγει, ἄλλες αἰρέσεις καὶ μεταπηδοῦν ἐκεῖ. Εἶναι ψυχρὸς αὐτὸς ὁ λόγος· «Εἶναι ἀνώτερος ἓνας ὑπηρέτης ποὺ κάνει τὸ θέλημα τοῦ κυρίου του, παρὰ ἀμέτρητοι ποὺ ἐνεργοῦν παράνομα»⁹. Διότι καὶ σύ, εἶπέ μου, τί θέλεις; νὰ ἔχης πολλοὺς ὑπηρέτες δραπέτες καὶ κλέπτες, ἢ ἓνα ποὺ νὰ διάκειται μὲ συμπάθεια; Ἐμπρὸς λοιπὸν σᾶς συμβουλεύω καὶ σᾶς προτρέπω, καὶ τὸν καλλωπισμὸ τοῦ προσώπου καὶ τὰ σκεύη αὐτὰ νὰ τὰ συντρίβετε, καὶ στοὺς πτωχοὺς νὰ δίνετε καὶ νὰ μὴ ἐξακολουθῆτε νὰ δείχνετε τόση μανία. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει ἄς μεταπηδᾷ στὶς αἰρέσεις, ἐκεῖνος ποὺ θέλει ἄς μὲ κατηγορῆ· δὲν ἀνέχομαι κανένα. Ὄταν θὰ πρόκειται νὰ κριθῶ μπροστὰ στὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, σεῖς θὰ στέκεσθε μακριὰ καθὼς καὶ ἡ δική σας χάρις, ἀφοῦ σ' ἐμένα θὰ καταλογίζη τίς εὐθύνες.

Αὐτὰ τὰ λόγια κατέστρεψαν τὰ πάντα· γιὰ νὰ μὴ φύγη, λέγει, καὶ προσέλθη σὲ ἄλλη αἵρεσι· εἶναι ἀσθενής, δεῖξε συγκατάβασι. Μέχρι ποιό σημεῖο; μέχρι πότε; μία φορά, καὶ δύο, καὶ τρεῖς, ὄχι γιὰ πάντα. Ἴδου σᾶς προτρέπω καὶ πάλι καὶ σᾶς προειδοποιῶ κατὰ τὸν μακάριο Παῦλο, «Ὅτι ἐὰν ἔλθω καὶ πάλι, δὲν θὰ λυπηθῶ κανένα»¹⁰. Ὄταν ὅμως θὰ κατορθώσετε αὐτά, τότε θὰ γνωρίσετε πόσο εἶναι τὸ κέρδος, πόση εἶναι ἡ ὠφέλεια. Naί, σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἰκετεύω, καὶ δὲν θὰ ἀπέφευγα νὰ ἐγγίσω τὰ γόνατά σας¹¹, καὶ νὰ καταθέσω τὴν ἰκετηρία¹² γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Τί εἶδους βλακεία εἶναι αὕτη, τί εἶδους τρυφή; τί εἶδους ὑβρις; δὲν εἶναι τρυφή αὐτό, ἀλλὰ ὑβρις· τί εἶδους ἀνοησία εἶναι αὕτη; τί εἶδους τρέλλα; Πολλοὶ πτωχοὶ περιφέρονται τὴν ἐκκλησία, καὶ ἐνῶ ἡ ἐκκλησία ἔχει πολλὰ τέκνα, τόσο πλούσια, οὔτε ἓνα μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ. Ἄλλὰ ὁ ἓνας πεινᾷ, ὁ ἄλλος μεθᾷ· ὁ ἄλλος ἀποπατεῖ σὲ ἄργυρο, καὶ ὁ ἄλλος οὔτε ψωμί τρώγει. Τί εἶδους τρέλλα εἶναι αὕτη; πόσο μεγάλη εἶναι ἡ θηριωδία αὕτη;

Εἶθε νὰ μὴ δοκιμάσωμε τὴ σκληρὴ τιμωρία ἐκείνων ποὺ δὲν ὑπακούουν, οὔτε νὰ φθάσωμε στὴν ἀγανάκτησι ὥστε νὰ μᾶς παραδώσῃ σ' αὐτά, ἀλλὰ μὲ τὴ θέλησί μας καὶ ἀνεχόμενοι ὅλα αὐτὰ νὰ σταθοῦμε κοντὰ του, γιὰ νὰ ζήσωμε στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴν κόλασι, ποὺ εὐρίσκεται ἐκεῖ, καὶ νὰ ἐπιτύχωμε τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἔχει ὑποσχεθῆ σὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄

(Κολ. 3,5 – 15)

5 «Νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία, δι' ἧς ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας, ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς».

1. Οἶδα πολλοὺς ἀπεχθανομένους ἐν τῇ πρὸ ταύτης διαλέ-
10 ξει· ἀλλὰ τί πάθω; ἠκούσατε τί ἐπέταξεν ὁ δεσπότης; Μὴ γὰρ ἐγὼ αἴτιος; Τί ποιήσω; Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς ἀπαιτοῦντας, ὅταν ἀγνωμονῶσιν οἱ ὑπεύθυνοι, πῶς κλοιᾶ περικεῖνται; ἠκούσατε τί σήμερον ὁ Παῦλος ἐβόα; «Νεκρώσατε», φησί, «τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὴν
15 πλεονεξίαν, ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία». Τί τῆς τοιαύτης πλεονεξίας χειρὸν; πάσης ἐπιθυμίας αὕτη χεῖρων. Τοῦτο βαρύτερον οὐπερ ἔλεγον, ἡ μανία καὶ ἡ βλακεία ἢ περὶ τὸν ἄργυρον. «Καὶ τὴν πλεονεξίαν», φησὶν, «ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία». Ὅρᾶτε ποῦ τὸ κακὸν τελευτᾷ; Μὴ δὴ δυσχεράνητε· οὐ γὰρ ἐκῶν οὐδὲ ἀπλῶς
20 ἐχθροὺς ἔχειν θέλω, ἀλλ' ἐβουλόμην ὑμᾶς εἰς τοῦτο ἀρετῆς ἠκείν, ὡς ἐμὲ παρ' ὑμῶν ἀκούειν τὰ δέοντα. Ὡστε οὐκ αὐθεντίας ἐστὶν, οὐδὲ ἀξιώματος, ἀλλ' ὀδύνης καὶ ἀλγηδόνης. Σύγγνωτέ μοι, σύγγνωτε· οὐ θέλω ἀσχημονεῖν ὑπὲρ τοιούτων διαλεγόμενος, ἀλλ' ἀναγκάζομαι. Οὐχ ὑπὲρ τῆς τῶν πενήτων ὀδύνης ταῦτα
25 λέγω, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας. Ἀπολοῦνται γάρ, ἀπολοῦνται οἱ μὴ θρέψαντες τὸν Χριστόν. Τί γὰρ, εἰ τρέφεις πένητα; ἀλλ' ἕως ἄν οὕτω τρυφᾶς, πάντα περιττά. Οὐ γὰρ τὸ δοῦναι ζητεῖται πολλά, ἀλλὰ τὸ μὴ ἔλαττον τῆς οἰκείας οὐσίας· τοῦτο γὰρ παίζοντός ἐστι.

1. Κλοιός· κυκλικὸς δεσμὸς ἀπὸ σίδηρο ποῦ ἐτίθετο γύρω ἀπὸ τὸ λαίμηδ ἀνθρώπων καὶ ζώων. Ἡ φράσις σημαίνει ὅτι ἐλάμβαναν προστατευτικὰ μέτρα.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄

(Κολ. 3,5 – 15)

«Νεκρώσατε λοιπὸν τὰ μέλη σας, ποὺ ἐπιθυμοῦν τὶς γήινες ἀπολαύσεις, τὴν πορνεία, τὴν ἀκαθαρσία, κάθε πάθος, κάθε κακὴ ἐπιθυμία, καὶ τὴν πλεονεξία, ἡ ὁποία εἶναι εἰδωλολατρία, γιὰ τὰ ὁποία ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ σὲ ἐκείνους ποὺ ἀπειθοῦν, στὰ ὁποία καὶ σεῖς ἐπεριπατήσατε κάποτε, ὅταν ἐζούσατε ἀνάμεσα σ’ αὐτούς».

1. Γνωρίζω ὅτι πολλοὶ ἐνιωθάν ἀπέχθεια στὴν προηγουμένη ὁμιλία μου. Ἄλλὰ τί νὰ κάνω; ἤκούσατε τί διέταξε ὁ Κύριος; Μήπως λοιπὸν εἶμαι ἐγὼ ὁ ὑπαίτιος; Τί νὰ κάνω; Δὲν βλέπετε ἐκείνους ποὺ ζητοῦν πίσω τὰ ὀφειλόμενα, ὅταν εἶναι ἀχάριστοι οἱ χρεῶστες, πῶς φοροῦν κλοιοὺς;¹ Ἀκούσατε τί βροντοφώναξε σήμερα ὁ Παῦλος; «Νεκρώσατε», λέγει, «τὰ μέλη σας ποὺ ἐπιθυμοῦν τὶς γήινες ἀπολαύσεις, τὴν πορνεία, τὴν ἀκαθαρσία, τὰ πάθη, τὶς κακὲς ἐπιθυμίες, καὶ τὴν πλεονεξία, ἡ ὁποία εἶναι εἰδωλολατρία». Τί ὑπάρχει χειρότερο ἀπὸ μία τέτοια πλεονεξία; αὐτὴ εἶναι πιὸ κακὴ ἀπὸ κάθε ἐπιθυμία. Αὐτὸ εἶναι πιὸ βαρὺ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγα, δηλαδὴ ἡ μανία καὶ ἡ βλακεία γιὰ τὰ χρήματα. «Καὶ τὴν πλεονεξία», λέγει, «ἡ ὁποία εἶναι εἰδωλολατρία». Βλέπετε ποῦ τελειώνει τὸ κακό; Μὴ λοιπὸν δυσανασχετήτε· διότι δὲν τὸ κάνω ἐπειδὴ τὸ θέλω, οὔτε ἀπλῶς θέλω νὰ ἔχω ἐχθρούς, ἀλλὰ θὰ ἤθελα νὰ φθάσετε σὲ τέτοιο σημεῖο ἀρετῆς, ὥστε ἐγὼ νὰ ἀκούω ἀπὸ ἐσᾶς τὰ πρέποντα. Ὡστε δὲν εἶναι αὐτὸ ἀποτέλεσμα αὐθεντίας, οὔτε ἀξιώματος, ἀλλὰ ὀδύνης καὶ ὑπερβολικοῦ πόνου ψυχῆς. Συγχωρῆστε με, συγχωρῆστε με· δὲν θέλω νὰ ἀσχημονῶ ὁμιλώντας γιὰ τέτοιου εἴδους πράγματα, ἀλλὰ ἀναγκάζομαι. Δὲν λέγω αὐτὰ ὑπὲρ τῆς ὀδύνης τῶν πτωχῶν, ἀλλὰ γιὰ χάρι τῆς ἰδικῆς σας σωτηρίας. Καθόσον θὰ χαθοῦν, θὰ χαθοῦν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔθρεψαν τὸν Χριστό. Διότι τί καὶ ἂν τρέφης πτωχό; ἐν ὅσω κάνεις τέτοιες σπατάλες καὶ ζῆς ἔτσι μὲ ἀπολαύσεις, ὅλα εἶναι περιττά. Διότι ἐκεῖνο ποὺ ζητεῖται δὲν εἶναι νὰ δώσης πολλὰ, ὄχι ὅμως καὶ τὸ μικρότερο μέρος τῆς περιουσίας σου· διότι αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ἀνθρώπου ποὺ ἀστειεύεται.

«Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν», φησί, «τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Τί λέγεις; οὐ σὺ εἶπας, ὅτι ἐτάφητε; ὅτι συνετάφητε; ὅτι περιετμήθητε; ὅτι ἀπεξεδυσάμεθα τὸ σῶμα τῶν ἀμαρτιῶν τῆς σαρκός; πῶς οὖν πάλιν λέγεις, «νεκρώσατε»; Μὴ παίζεις; ὡς ὄντων αὐτῶν
 5 ἐν ἡμῖν οὕτω διαλέγη; Οὐκ ἔστιν ἐναντιολογία· ἀλλ' ὡσπερ εἶ τις ἐρρυπωμένον ἀνδριάντα ἀποσμήξας, μᾶλλον δὲ ἀναχαλκεύσας, καὶ λαμπρὸν δεῖξας ἄνωθεν, λέγοι μὲν ὅτι κατεπόθη ὁ ἰός καὶ ἀπώλετο, παραιοὶ δὲ πάλιν σπουδάζειν ἀποτίθεσθαι τὸν ἰόν, οὐκ ἐναντιολογεῖ· οὐ γὰρ ὄν ἀπέσμηξεν ἰόν, ἀλλὰ τὸν ἐπιγινόμε-
 10 νον μετὰ ταῦτα παραινεῖ ἀποθέσθαι· οὕτως οὐ τὴν προτέραν νέκρωσιν λέγει, οὐδὲ τὰς πορνείας ἐκεῖνας, ἀλλὰ τὰς ἐπιγινόμε-
 νας ὕστερον. Εἶπεν ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἡ ζωὴ αὕτη, ἀλλ' ἑτέρα ἡ ἐν οὐρανοῖς. Εἶπε δὴ μοι· ἐπειδὴ εἶπε, «Νεκρώσατε ὑμῶν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς», οὐκοῦν καὶ ἡ γῆ διαθέβληται; ἢ τὰ ἐπὶ γῆς αὐτὰ
 15 καλεῖ τὰ ἀμαρτήματα; «Πορνείαν, ἀκαθαρσίαν», φησί. Παρῆκε τὰ πράγματα, ἃ οὐδὲ εἰπεῖν καλόν, καὶ διὰ τῆς ἀκαθαρσίας ἅπαντα ἐνέφηνε. «Πάθος», φησὶν, «ἐπιθυμίαν κακὴν». Ἴδου γενικῶς τὸ πᾶν εἶπε· πάντα γὰρ ἐπιθυμία κακὴ, βασκανία, ὀργή, λύπη. «Καὶ τὴν πλεονεξίαν», φησὶν, «ἣτις ἐστὶν εἰδωλολατρία· διὰ ταῦτα γὰρ
 20 ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας».

Διὰ πολλῶν ἀπήγαγεν αὐτοὺς· διὰ τῶν εὐεργεσιῶν τῶν ὑπαρξασῶν, διὰ τῶν μελλόντων ἐξ ὧν ἀπηλλάγημεν κακῶν, τίνες ὄντες, καὶ διὰ τί. Καὶ ὅλα ἐκεῖνα, οἷον, τίνες ἦμεν καὶ ἐν τίσιν, καὶ ὅτι ἀπηλλάγημεν αὐτῶν, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ, καὶ ἐπὶ τίσιν, ταῦτα
 25 ἱκανὰ ἀποστρέψαι· ἀλλὰ πάντων σφοδρότερον τοῦτο, ἀηδὲς μὲν εἰπεῖν, οὐ μὴν ἀνωφελές, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμον· «Δι' ἃ ἔρχεται», φησὶν, «ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας». Οὐκ εἶπεν, ἐφ' ὑμᾶς, ἀλλ', «ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας». «Ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπατήσατέ ποτε, ὅτε ἐζήτε ἐν αὐτοῖς». Ἐντρεπτικῶς,
 30 «ὅτε ἐζήτε», φησὶν, «ἐν αὐτοῖς», καὶ μετ' ἐγκωμίων, ὡς νῦν οὐ ζώντων· τότε ἐξῆν.

«Νεκρώσατε λοιπὸν τὰ μέλη σας», λέγει, «τὰ εὕρισκόμενα ἐπάνω στῆ γῆ». Τί λέγεις; δὲν εἶπες ἐσύ, ὅτι ἐταφήκατε; ὅτι ἐταφήκατε μαζί με τὸν Χριστό; ὅτι ἐπεριτμηθήκατε; ὅτι ἐγδυθήκαμε τὸ σῶμα, ποῦ ἐδούλευε στὶς ἀμαρτίες τῆς σάρκας; πῶς λοιπὸν λέγεις πάλι, «νεκρώσατε»; Μήπως ἀστειεύεσαι; σὰν νὰ εἶναι αὐτοὶ ἀνάμεσα μας ἔτσι ὁμιλεῖς; Δὲν ὑπάρχει ἀντίφασις. Ἄλλὰ ὅπως ἀκριβῶς, ἐὰν κάποιος, ἀφοῦ καθάριση ἐντελῶς ἀκάθαρτο ἀνδριάντα, ἢ καλύτερα ἀφοῦ τὸν κατασκευάσῃ ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ τὸν παρουσιάσῃ ἀστραφτερὸ πάλι, ἐὰν μὲν ἔλεγε ὅτι ἐξαφανίσθηκε ἡ σκουριὰ καὶ ἔχει χαθῆ, καὶ ἐσυμβούλευε πάλι νὰ φροντίζωμε νὰ ἀπομακρυνεῖται ἡ σκουριὰ, δὲν ἀντιφάσκει· διότι δὲν συμβουλεύει νὰ ἀπομακρυνθῆ ἡ σκουριὰ ἐκείνη, ποῦ ἐκαθάρισε, ἀλλὰ αὐτὴ ποῦ ἐμφανίζεται ὕστερα· ἔτσι ὁ Παῦλος δὲν ἐννοεῖ τὴν προηγουμένη νέκρωσι, οὔτε ἐκεῖνες τὶς πορνεῖες, ἀλλὰ ἐκεῖνες ποῦ ἐμφανίζονται ἀργότερα. Εἶπε ὅτι δὲν εἶναι ἰδική μας ἡ παροῦσα ζωὴ, ἀλλὰ ἄλλη ποῦ εὕρσκεται στοὺς οὐρανοὺς. Εἶπέ μου λοιπὸν· ἐπειδὴ εἶπε, «Νεκρώσατε τὰ μέλη σας τὰ εὕρισκόμενα ἐπάνω στῆ γῆ», μήπως λοιπὸν καὶ ἡ γῆ ἔχει διαφθαρῆ; ἢ μὲ τὸ «ἐπὶ τῆς γῆς» ἐννοεῖ αὐτὰ τὰ ἀμαρτήματα; «Τὴν πορνεία, τὴν ἀκαθαρσία», λέγει. Παρέβλεψε τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα οὔτε νὰ τὰ ἀναφέρῃ ἐθεώρησε καλὸ, καὶ μὲ τὴν ἀκαθαρσία ἔχει δηλώσει τὰ πάντα. «Τὸ πάθος», λέγει, «τὶς κακὲς ἐπιθυμίες». Νὰ λοιπὸν γενικὰ εἶπε τὸ καθετί· διότι ὅλα εἶναι ἐπιθυμία κακή, δηλαδὴ ἡ βασκανία, ἡ ὀργή, ἡ λύπη. «Καὶ τὴν πλεονεξία», λέγει, «ἢ ὁποῖα εἶναι εἰδωλολατρία. Διότι γι' αὐτὰ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ σὲ ἐκείνους ποῦ ἀπειθοῦν».

Μὲ πολλοὺς τρόπους ἀπεμάκρυνε ἀπὸ αὐτὰ· μὲ τὶς εὐεργεσίες ποῦ ἔγιναν στὸ παρελθόν, μὲ τὰ μελλοντικὰ κακὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔχομε ἀπαλλαγῆ, ποιοὶ εἴμασθε καὶ γιατί. Καὶ ὅλα ἐκεῖνα, ὅπως, ποιοὶ καὶ σὲ ποιά κατάστασι ἤμασθε, καὶ ὅτι ἔχομε ἀπαλλαγῆ ἀπὸ αὐτὴν, πῶς καὶ μὲ ποῖο τρόπο καὶ γιατί, ὅλα αὐτὰ ἦταν ἀρκετὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσουν μακριὰ ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ τὸ πιὸ φοβερὸ ἀπὸ ὅλα ἦταν αὐτό, δυσάρεστο μὲν νὰ τὸ εἰποῦμε, ὅχι ὅμως ἀνωφελές, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμο· «Γιὰ τὰ ὁποῖα ἔρχεται», λέγει, «ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ σὲ ἐκείνους ποῦ ἀπειθοῦν». Δὲν εἶπε, σὲ σὰς, ἀλλὰ, «σὲ ἐκείνους ποῦ ἀπειθοῦν». «Στὰ ὁποῖα καὶ σεῖς ἐπερπατήσατε κάποτε, ὅταν ἐζοῦσατε ἀνάμεσα σὲ αὐτούς». Ἐλέγχοντας λέγει, «ὅταν ἐζοῦσατε ἀνάμεσα σὲ αὐτούς», καὶ ἐγκωμιάζοντας, διότι τῶρα δὲν ζοῦν· τότε ἤμποροῦσαν νὰ ζοῦν ἀνάμεσά τους.

«Νυνὶ δὲ ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα». Καὶ καθολικῶς αἰεὶ λέγει, καὶ ἰδικῶς· ταῦτα δὲ ἐστὶ διαθέσεως. «Ὁργήν, θυμόν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν. Μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους». «Αἰσχρολογίαν», φησὶν, «ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν», ἐμφατικῶς, ὅτι αὐτὸ ῥυποῖ. «Ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν». Ἄξιον ἐνταῦθα ζητῆσαι, τί δήποτε μέλη καὶ ἄνθρωπον καὶ σῶμα καλεῖ τὸν διεφθαρμένον βίον, καὶ τὸν ἐν-
 10 ἀρετον πάλιν τὸ αὐτό. Καὶ εἰ ὁ ἄνθρωπός εἰσιν αἱ ἁμαρτίαι, πῶς φησι, «σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ»; Ἄπαξ γὰρ εἶπε παλαιὸν ἄνθρωπον, δείξας ὅτι οὐ τοῦτό ἐστὶν ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐκεῖνο. Τῆς οὐσίας ἢ προαίρεσις κυριωτέρα, καὶ τοῦτο μᾶλλον ἄνθρωπος, ἢ ἐκεῖνο. Οὐ γὰρ ἡ οὐσία ἐμβάλλει εἰς γέενναν, οὐδὲ εἰς βασιλείαν
 15 εἰσάγει, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι· καὶ οὐδὲνα οὔτε φιλοῦμεν, οὔτε μισοῦμεν ἢ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἢ τοιόσδε ἢ τοιόσδε ἄνθρωπος.

Εἰ τοίνυν ἡ μὲν οὐσία τὸ σῶμά ἐστιν, αὕτη δὲ ἀνυπεύθυνος ἐν ἐκατέροις, πῶς αὐτὸ κακόν εἶναι φησι; Τί δὲ φησι, «σὺν ταῖς πράξεσι»; Τὴν προαίρεσιν μετὰ τῶν ἔργων. Παλαιὸν δὲ αὐτὸν
 20 καλεῖ, τὸ αἰσχρὸν αὐτοῦ βουλόμενος δεῖξαι καὶ τὸ δυσειδὲς καὶ τὸ ἡσθηνηκός· καὶ νέον, ἀντὶ τοῦ μὴ προσδοκῆσητε, φησὶν, ὅτι καὶ οὗτος τὸ αὐτὸ πείσεται, ἀλλὰ τούναντίον· ὅσω γὰρ ἂν προῖη, οὐ πρὸς γῆρας ἐπείγεται, ἀλλὰ πρὸς νεότητα μείζονα τῆς προτέρας. Ὄταν γὰρ πλείονα λάβῃ τὴν γνῶσιν, καὶ μειζόνων ἀξιοῦ-
 25 ται, καὶ μᾶλλον ἀκμάζει, μᾶλλον ἰσχύει, οὐκ ἀπὸ τῆς νεότητος μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ εἶδους πρὸς ὃ ἐστὶν. Ἴδοῦ κτίσις ἢ ἀρίστη πολιτεία λέγεται. Κατ' εἰκόνα Χριστοῦ· τοῦτο γὰρ ἐστὶ, «κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν»· ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς οὐ πρὸς γῆρας ἐτελεύτησεν, ἀλλ' οὕτως ἦν καλός, ὡς μηδὲ ἔστιν εἰπεῖν. «Ὅπου
 30 οὐκ ἐνὶ Ἑλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, θάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πάντα, καὶ ἐν πᾶσι

2. Περιτομή· δηλ. ὁ Ἰσραηλίτης ποῦ ἔχει περιτμηθῆ. Ἀκροβυστία· δηλ. οἱ ἐθνικοὶ ποῦ δὲν ἔχουν περιτμηθῆ.

«Τώρα ὅμως ἀπομακρύνετε καὶ σεῖς τὰ πάντα». Πάντοτε λέγει καὶ γενικά καὶ εἰδικά γιὰ τὸν καθένα. Αὐτὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς διαθέσεως τοῦ καθενός. «Τὴν ὀργή, τὸ θυμό, τὴν κακία, τὴ βλασφημία, τὴν αἰσχρολογία ἀπὸ τὸ στόμα σας. Νὰ μὴ λέγετε ψέματα μεταξύ σας». «Τὴν αἰσχρολογία ἀπὸ τὸ στόμα σας», λέγει μὲ ἔμφασι, διότι τὸ λερώνει. «Ἐφοῦ ἀπεβάλατε τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο μαζί μὲ τὶς πράξεις του, καὶ ἐνδυθήκατε τὸ νέο ἄνθρωπο, ποῦ συνεχῶς ἀνανεώνεται στὴ γνῶσι σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα ἐκείνου ποῦ τὸν ἔκτισε». Ἄξιζει νὰ ἐξετάσωμε ἐδῶ, γιατί τέλος πάντων καλεῖ τὸν ἀνήθικο βίο μέλη καὶ ἄνθρωπο καὶ σῶμα, καὶ τὸν ἐνάρετο πάλι τὸ ἴδιο. Καὶ ἐὰν ὁ ἄνθρωπος εἶναι οἱ ἁμαρτίες, πῶς λέγει, «μαζί μὲ τὶς πράξεις του»; Μὲ τὸ νὰ εἶπῃ τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, ἀπέδειξε ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἐκεῖνο. Ἡ προαίρεσις εἶναι πιὸ σημαντικὴ ἀπὸ τὴν οὐσία, καὶ αὐτὸ εἶναι μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος, παρὰ ἐκεῖνο. Διότι ἡ οὐσία δὲν ὠθεῖ στὴν κόλασι, οὔτε εἰσάγει στὴν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι οἱ ἄνθρωποι, καὶ κανένα οὔτε ἀγαπᾶμε, οὔτε μισοῦμε ὅταν εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλ’ ὅταν αὐτὸς εἶναι καλὸς ἢ κακὸς ἄνθρωπος.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ μὲν οὐσία εἶναι τὸ σῶμα, αὐτὴ δὲ δὲν φέρει εὐθύνη γιὰ κανένα ἀπὸ τὰ δύο, πῶς λέγει ὅτι αὐτὸ εἶναι κακό; Καὶ γιατί λέγει, «μαζί μὲ τὶς πράξεις»; Ἐννοεῖ τὴν προαίρεσις μαζί μὲ τὰ ἔργα. Ἀποκαλεῖ αὐτὸν παλαιό, ἐπειδὴ θέλει νὰ δείξη τὴν ἀτιμία του καὶ τὴν ἀσχήμια του καὶ τὴν ἀδυναμία του. Καὶ τὸν ἀποκαλεῖ νέο, ἀντὶ νὰ λέγη, μὴ περιμένετε ὅτι καὶ αὐτὸς θὰ πάθῃ τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο· διότι ὅσο προχωρεῖ ἡ ἡλικία του, δὲν προχωρεῖ πρὸς τὰ γηρατεία, ἀλλὰ πρὸς νεότητα, ποῦ εἶναι σπουδαιότερη ἀπὸ τὴν πρώτη. Διότι ὅταν ἀποκτήσῃ περισσότερη γνῶσι, ἀξιῶνεται καὶ μεγαλύτερα, καὶ περισσότερο προοδεύει, γίνεται πιὸ δυνατός, ὄχι ἀπὸ τὴ νεότητά του μόνο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ εἶδος στὸ ὁποῖο ἀνήκει. Νὰ κτίσις ὀνομάζεται ὁ ἀριστος τρόπος ζωῆς. Σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ· διότι αὐτὸ σημαίνει, «σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα ἐκείνου ποῦ τὸν ἔκτισε», ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἐπέθανε στὰ γηρατεία, ἀλλὰ ἦταν τόσο καλός, ὥστε οὔτε νὰ μπορούμε νὰ τὸν περιγράψωμε· «Ὅπου δὲν ὑπάρχει διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνα καὶ Ἰουδαῖο, σὲ περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία², σὲ βάρβαρο Σκυῖθη, δοῦλο, ἐλεύθερο, ἀλλὰ τὰ πάντα καθὼς καὶ σὲ ὅλους εἶναι ὁ Χριστός». Νὰ τρίτο ἐγκώμιο τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῦ, ὅταν δὲν ἰσχύη ἡ

Χριστός». Ἴδου τρίτον ἐγκώμιον τοῦ ἀνδρὸς τούτου· τοιαῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔξωθεν.

«Περιτομή καὶ ἀκροβυστία, δοῦλος, ἐλεύθερος, Ἕλλην», τουτέστι, προσήλυτος· «καὶ Ἰουδαῖος», ἐκ προγόνων. Ἄν τοῦτον 5 ἔχης μόνον, τῶν αὐτῶν ἐπιτεύξη τοῖς ἄλλοις τοῖς ἔχουσιν. «Ἄλλὰ τὰ πάντα, καὶ ἐν πᾶσι», φησί, «Χριστός»· πάντα ἡμῖν ὁ Χριστὸς ἔσται, καὶ ἀξίωμα καὶ γένος, καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν αὐτός. Ἡ ἕτερόν φησιν, ὅτι πάντες Χριστὸς εἷς ἐγένεσθε, σῶμα αὐτοῦ ὄντες. «Ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, ἅγιοι καὶ ἠγα- 10 πημένοι». Τὸ εὐκολον δείκνυσι τῆς ἀρετῆς, καὶ ὥστε καὶ διηνεκῶς αὐτὴν ἔχειν, καὶ ὥστε ὡς μεγίστῳ κόσμῳ κεχρηῆσθαι. Καὶ μετ' ἐγκωμίου ἢ παραίνεσις· τότε γὰρ μάλιστα ἰσχύει. Ἐγένοντο γὰρ ἅγιοι, ἀλλ' οὐκ ἐκλεκτοί· νυνὶ δὲ καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ ἅγιοι καὶ ἠγαπημένοι. «Σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ». Οὐκ εἶπεν ἔλεον, ἀλλ' ἐμφαντι- 15 κώτερον διὰ τῶν δύο. Καὶ οὐκ εἶπεν, ὅτι ὡς ἀδελφοῖς, ἀλλ' ὡς παισὶ πατέρες. Μὴ γάρ μοι εἶπης, ὅτι ἤμαρτε· διὰ τοῦτο εἶπε σπλάγχνα. Καὶ οὐκ εἶπεν, οἰκτιρμόν, ἵνα μὴ ἐκείνους ἐξευτελίση, ἀλλά, «σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ». «Χρηστότητα, ταπεινοφροσύνην, πραότητα, μακροθυμίαν· ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ χαριζόμενοι 20 ἑαυτοῖς, ἐάν τις πρὸς τινα ἔχη μομφήν· καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ὑμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς». Πάλιν κατ' εἶδος λέγει, καὶ ἀεὶ αὐτὸ ποιεῖ· ἀπὸ χρηστότητος γὰρ ταπεινοφροσύνη, καὶ ἀπὸ ταύτης μακροθυμία.

«Ἄνεχόμενοι», φησὶν, «ἀλλήλων», τουτέστι, παραπεμπόμε- 25 νοι. Καὶ ὄρα πῶς αὐτὸ οὐδὲν ἔδειξε, μομφὴν καλέσας, καὶ εἰπῶν, «καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ὑμῖν». Μέγα τὸ ὑπόδειγμα· ὅπερ ἀεὶ ποιεῖ, ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ προτρέπων αὐτούς. Μομφὴν φησι. Ἐκεῖ μὲν μικρὸν αὐτὸ ἔδειξεν, ὅτε δὲ τὸ ὑπόδειγμα παρήγαγεν, ἔπεισεν ὅτι κἂν μεγάλα ἔχωμεν ἐγκαλεῖν, δεῖ χαρίζεσθαι. Τὸ 30 γάρ, «καθὼς ὁ Χριστός», τοῦτο σημαίνει· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐξ ὅλης καρδίας· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι καὶ φιλεῖν δεῖ. Ὁ γὰρ Χριστὸς εἰσαχθεὶς εἰς τὸ μέσον, πάντα εἰσάγει

διαφορὰ οὔτε τῆς ἐθνικότητος, οὔτε τοῦ ἀξιώματος, οὔτε τῆς καταγωγῆς, ὅταν δὲν ἔχη τίποτε ἀπὸ τὰ ἐκτὸς τῆς πίστεως, οὔτε ἔχη ἀνάγκη ἀπὸ αὐτά· διότι τέτοια εἶναι ὅλα αὐτά.

«Περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, δοῦλος, ἐλεύθερος, Ἕλλην», δηλαδῆ, προσήλυτος· «καὶ Ἰουδαῖος», ἀπὸ καταγωγῆ. Ἐάν ἔχῃς αὐτὸν μόνον,³ θὰ κατορθώσῃς τὰ ἴδια μὲ τοὺς ἄλλους ποὺ τὰ ἔχουν αὐτά. «Ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ σὲ ὅλους», λέγει, «εἶναι ὁ Χριστός». Ὅλα σὲ σὰς θὰ εἶναι ὁ Χριστός, καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ γένος, καὶ σὲ ὅλους θὰ εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἦ κάτι ἄλλο ἐννοεῖ, ὅτι ὅλοι ἔχετε γίνεαι Χριστὸς ἓνας καὶ εἰσθε σῶμα αὐτοῦ. «Ἐνδυθῆτε λοιπόν, σὰν ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ, ἅγιοι καὶ ἀγαπημένοι». Ἀποδεικνύει πόσο εὐκόλα κατορθώνεται ἡ ἀρετὴ, καὶ γιὰ νὰ τὴν ἔχωμε αὐτὴν πάντοτε καὶ γιὰ νὰ τὴν μεταχειριζώμασθε σὰν τὸ πιὸ μεγάλο στολίδι μας. Καὶ μαζὶ μὲ τὸν ἔπαινο γίνεται καὶ ἡ παραίνεσις· διότι τότε ἔχει τὴν πιὸ μεγάλη δύναμι. Διότι ἔγιναν ἅγιοι, ἀλλὰ ὄχι ἐκλεκτοί. Τώρα ὅμως ἔγιναν καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ ἅγιοι καὶ ἀγαπημένοι. «Σπλάγχνα συμπαθείας». Δὲν εἶπε εὐσπλαγχνία, ἀλλὰ ἐντονώτερα μὲ τὶς δύο λέξεις. Καὶ δὲν εἶπε, ὅπως συμβαίνει στὰ ἀδέλφια, ἀλλὰ ὅπως φέρονται οἱ πατέρες στὰ παιδιά. Μὴ λοιπόν μοῦ εἰπῆς, ὅτι ἔκανε λάθος· γι’ αὐτὸ εἶπε σπλάγχνα. Καὶ δὲν εἶπε, συμπάθεια, γιὰ νὰ μὴ ἐξευτελίση ἐκείνους, ἀλλὰ, «σπλάγχνα συμπαθείας». «Ἀγαθότητα, ταπεινοφροσύνη, πραότητα, μακροθυμία. Νὰ ἀνέχεσθε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ νὰ χαρίζεσθε μεταξὺ σας, ἐὰν κάποιος ἔχη παράπονο ἐναντίον τοῦ ἄλλου· ὅπως καὶ ὁ Χριστὸς σὰς ἐσυγχώρησε, ἔτσι καὶ σεῖς νὰ συγχωρῆτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο». Πάλι ξεχωριστὰ τὰ ἀναφέρει καὶ αὐτὸ κάνει πάντοτε, διότι ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα προέρχεται ἡ ταπεινοφροσύνη, καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἡ μακροθυμία.

«Νὰ ἀνέχεσθε», λέγει, «ὁ ἓνας τὸν ἄλλο», δηλαδῆ, νὰ παραδέχεσθε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Καὶ πρόσεχε πῶς αὐτὸ τίποτε δὲν ἐφάνερωσε, ἀφοῦ τὸ ὄνόμασε παράπονο καὶ εἶπε, «καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς σὰς ἐσυγχώρησε». Εἶναι μεγάλο τὸ πρότυπο, πρᾶγμα ποὺ πάντοτε κάνει, ἀπὸ τὸν Χριστὸ προτρέποντας αὐτούς. Παράπονο λέγει. Ἐκεῖ μὲν τὸ παρουσίασε αὐτὸ ἀσήμαντο, ὅταν ὅμως ἀνέφερε τὸ πρότυπο, ἔπεισε ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἔχωμε μεγάλα παράπονα, πρέπει νὰ συγχωροῦμε. Διότι τό, «καθὼς ὁ Χριστός», αὐτὸ σημαίνει· καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ ὅτι πρέπει καὶ μὲ ὅλη μας τὴν καρδιά· καὶ δὲν φθάνει αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ ὅτι πρέπει καὶ νὰ ἀγαπᾶμε. Διότι, ἀφοῦ ὁ Χριστὸς παρουσιάσθηκε γιὰ παράδειγμα, παρουσιάζει στὴ συν-

ταῦτα· καὶ ὅτι κἂν μεγάλα ἦ, κἂν μὴ προηδικηκότες τύχωμεν, κἂν ἡμεῖς μὲν μεγάλοι, ἐκεῖνοι δὲ μικροί, κἂν μέλλωσιν ὑβρίζειν ἡμᾶς καὶ μετὰ ταῦτα, καὶ ὅτι τὴν ψυχὴν δεῖ ὑπὲρ αὐτῶν θεῖναι· τὸ γάρ, καθὼς, ταῦτα ἀπαιτεῖ· καὶ ὅτι οὐδὲ μέχρι θανάτου μόνον
5 στῆναι δεῖ, ἀλλ', εἰ δυνατόν, καὶ μετὰ ταῦτα.

«Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἣτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος». Ὁρᾶς ὅτι τοῦτο λέγει; Ἐπειδὴ γὰρ ἐνὶ χαριζόμενον μὴ φιλεῖν, ναί, φησί, καὶ φιλεῖν, καὶ ὁδὸν δείκνυσι, δι' ἧς δυνατόν χαρίζεσθαι. Ἔστι γὰρ καὶ χριστὸν εἶναι τινα, καὶ πρᾶον
10 καὶ ταπεινόφρονα καὶ μακρόθυμον, καὶ μὴ ποθεῖν. Διὸ ἀρχόμενος εἶπε, «σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ», καὶ ἀγάπην, καὶ ἔλεον. «Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἣτις ἐστὶ σύνδεσμος τῆς τελειότητος». Ὁ δὲ θέλει εἰπεῖν, τοῦτό ἐστιν· ὅτι οὐδὲν ἐκείνων ὄφελος· διαλύεται γὰρ πάντα ἐκεῖνα, ἂν μὴ μετὰ ἀγάπης γίνηται. Πάντα
15 ἐκεῖνα αὕτη συσφίγγει· ὅπερ ἂν εἴπης ἀγαθόν, ταύτης ἀπούσης, οὐδὲν ἐστίν, ἀλλὰ διαρρεῖ. Καὶ ὄν τρόπον ἐπὶ πλοίου, κἂν ἐπὶ οἰκίας, ἐὰν μὴ ὦσιν αἱ ἱμαντώσεις· καὶ ἐπὶ σώματος, κἂν μεγάλα ἦ τὰ ὀσᾶ, οἱ σύνδεσμοι ἐὰν μὴ ὦσιν, οὐδὲν ὄφελος. Οἷα γὰρ ἐάν τις ἔχη κατορθώματα, πάντα φροῦδα, ἀγάπης μὴ οὔσης. Οὐκ
20 εἶπεν, ὅτι κορυφή ἐστίν, ἀλλ' ὁ μειζόν ἐστι, σύνδεσμος· ἀναγκαϊότερον τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. Κορυφή μὲν γὰρ ἐπίτασις τελειότητος, σύνδεσμος δὲ συγκράτησις τῶν τὴν τελειότητα ποιοούντων, ὡσάνει ἡ ρίζα.

2. «Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ βραβευέτω ἐν ταῖς καρδίαις
25 ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε ἐν σώματι ἐνί· καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε». Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἡ πεπηγυῖα καὶ βεβαία αὕτη ἐστίν. Ἄν μὲν δι' ἄνθρωπον ἔχης εἰρήνην, ταχέως διαλύεται, ἐὰν δὲ διὰ τὸν Θεόν, οὐκέτι. Καίτοι τὸ καθολικὸν εἶπε, τὴν ἀγάπην, ἀλλὰ πάλιν ἐπὶ τὸ ἰδικὸν ἔρχεται. Ἔστι γὰρ καὶ ἄμετρος ἀγάπη, οἷον,
30 ὅταν ἀπὸ πολλῆς τις ἀγάπης ἐγκαλῆ εἰκῆ, καὶ μάχας ἔχη καὶ ἀποστρέφηται. Οὐ, φησὶν, οὐ τοῦτο βούλομαι· μὴ ὑπερσυντελι-

έχεια ὅλα αὐτά· καὶ ὅτι πρέπει νὰ θυσιάζωμε τὴ ζωὴ μας γι' αὐτούς, εἴτε εἶναι μεγάλα τὰ ἀδικήματα εἴτε δὲν ἔχομε ἀδικήσει ἑμεῖς πρῶτοι, εἴτε ἑμεῖς μὲν εἴμασθε μεγάλοι, ἐκεῖνοι δὲ μικροί, εἴτε πρόκειται νὰ μᾶς ὑβρίζουν καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτά, διότι τό, καθώς, αὐτὰ ἀπαιτεῖ· καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ σταματήσωμε μέχρι τὸ θάνατο, ἀλλὰ, ἐὰν εἶναι δυνατὸ, νὰ συνεχίσωμε καὶ ὕστερα.

«Καὶ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ ἐνδυθῆτε τὴν ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ὁ σύνδεσμος τῆς τελειότητος». Βλέπετε ὅτι αὐτὸ ἐννοεῖ; Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ ἀγαπᾶ κανεὶς ἂν καὶ συγχωρεῖται, ναί, λέγει, καὶ νὰ ἀγαπᾶ, καὶ δείχνει τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο εἶναι δυνατὸ νὰ συγχωρῆ κανεὶς. Διότι μπορεῖ κανεὶς καὶ ἀγαθὸς νὰ εἶναι καὶ πρᾶος καὶ ταπεινοφρων καὶ μακροθυμος καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμῆ τὰ πάντα. Γι' αὐτὸ ἀρχίζοντας εἶπε, «σπλάγχνα συμπαθείας», καὶ ἀγάπη καὶ εὐσπλαγχνία. «Καὶ ἐπάνω ἀπὸ ὅλα αὐτὰ νὰ ἐνδυθῆτε τὴν ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ὁ σύνδεσμος τῆς τελειότητος». Αὐτὸ ποὺ θέλει νὰ εἰπῆ, εἶναι τὸ ἐξῆς· ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένα ὄφελος ἀπὸ ἐκεῖνα, διότι ὅλα ἐκεῖνα διαλύονται, ἂν δὲν γίνωνται μὲ ἀγάπη. Αὕτη περισφίγγει ὅλα ἐκεῖνα· ὁποιοδήποτε ἀγαθὸ καὶ ἂν ἀναφέ- ρη, ἂν δὲν ὑπάρχη αὕτη, δὲν εἶναι τίποτε, ἀλλὰ ἐξαφανίζεται. Καὶ ὅπως στὸ πλοῖο, ἂν οἱ ἀποσκευές εἶναι μεγάλες, οἱ δὲ ταινίες γιὰ τὸ δέσιμό τους εἶναι μικρές, δὲν ὑπάρχει κανένα ὄφελος· ὅμοια καὶ στὸ σπίτι, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν οἱ συνδέσεις ξύλων· ἀλλὰ καὶ στὸ σῶμα, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μεγάλα τὰ ὀστέα, ἂν οἱ σύνδεσμοι δὲν ὑπάρχουν, δὲν ὑπάρχει κανένα ὄφελος. Διότι ὁποιαδήποτε κατορ- θώματα καὶ ἂν ἔχη κανεὶς, ὅλα εἶναι μάταια, ἂν δὲν ὑπάρχη ἡ ἀγάπη. Δὲν εἶπε, ὅτι εἶναι ἡ κορυφὴ τῶν ἀρετῶν, ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ εἶναι σπουδαιότερο, σύνδεσμος· αὐτὸ εἶναι πιὸ ἀναγκαῖο, παρὰ ἐκεῖνο. Διότι ἡ μὲν κορυφὴ εἶναι αὔξεις τῆς τελειότητος, ἐνῶ ὁ σύνδε- σμος εἶναι ἡ συνοχὴ ἐκείνων ποὺ συνιστοῦν τὴν τελειότητα, σὰν νὰ εἶναι δηλαδὴ ἡ ρίζα.

2. «Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἃς κυριαρχῆ μέσα στὶς καρδιές σας, στὴν ὁποία καὶ ἔχετε προσκληθῆ σὲ ἓνα σῶμα· καὶ νὰ γίνεσθε εὐχάριστοι μεταξύ σας». Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἡ σταθερὴ καὶ ἀσφα- λῆς αὕτη εἶναι. Ἐὰν ἐξ αἰτίας ἀνθρώπου ἔχη εἰρήνη, γρήγορα διαλύεται, ἂν ὅμως ἐξ αἰτίας τοῦ Θεοῦ, δὲν διαλύεται. Ἐὰν καὶ ἀνέφερε τὸ γενικόν, δηλαδὴ τὴν ἀγάπη, ὅμως ἔρχεται πάλι στὸ ἰδιαιτέρο. Διότι ὑπάρχει καὶ ἀγάπη χωρὶς μέτρο, ὅπως, ὅταν ἀπὸ πολλὴ ἀγάπη κατηγορῆ κανεὶς χωρὶς λόγο καὶ φιλονεικῆ καὶ δείχνει

κῶς, ἀλλ' ὡς ἐποίησεν εἰρήνην πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε. Τί ἐστίν, «Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ βραβεύετω ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν»; Ἐὰν μάχωνται λογισμοὶ δύο, μὴ στήσης τὸν θυμὸν, μὴ στήσης τὴν ἐπήρειαν κατέχουσιν τὸ βραβεῖον, ἀλλὰ τὴν εἰρήνην. Οἶον, ἔστω τις ὑβρισθεὶς ἀδίκως· ἀπὸ τῆς ὑβρεως ἐτέχθησαν δύο λογισμοί, ὁ μὲν κελεύων ἀμύνασθαι, ὁ δὲ ἐνεγκεῖν, καὶ παλαιούσιν ἀλλήλοις. Ἐὰν ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἐστήκη μέση βραβεύουσα, τῷ κελεύοντι φέρειν δίδωσι τὸ βραβεῖον, καὶ κατασχύνει ἐκεῖνον. Πῶς; Πείθουσα ὅτι ὁ Θεὸς εἰρήνη ἐστίν, ὅτι εἰρήνευσεν ἡμῖν. Οὐχ ἀπλῶς δείκνυσι πολὺν τὸν ἀγῶνα τοῦ πράγματος. Μὴ θυμός, φησί, βραβευέτω, μὴ φιλονεικία, μὴ ἀνθρωπίνη εἰρήνη· ἡ γὰρ ἀνθρωπίνη εἰρήνη ἐκ τοῦ ἀμύνασθαι γίνεται, ἐκ τοῦ μηδὲν πάσχειν δεινόν. Ἄλλ' οὐ ταύτην βούλομαι, φησὶν, ἀλλ' ἐκείνην, ἣν καὶ ἀφῆκεν αὐτός. Στάδιον ἔνδον ἐποίησεν ἐν τοῖς λογισμοῖς, καὶ ἀγῶνα καὶ ἄθλησιν καὶ βραβευτήν.

Εἶτα πάλιν προτροπή· «εἰς ἣν ἐκλήθητε», φησί· τουτέστιν, ἐφ' ἣ ἐκλήθητε. Ἀνέμνησεν ὄσων ἀγαθῶν αἰτία ἡ εἰρήνη. Διὰ ταύτην σε ἐκάλεσεν, ἐπὶ ταύτῃ ἐκάλεσεν, ὥστε ἀξιόπιστον ἀναδέξασθαι τὸ βραβεῖον. Διὰ τί γὰρ ἐν σῶμα ἐποίησεν; οὐχ ἵνα αὕτη κρατῆ; οὐχ ἵνα ἀφορμὴν ἔχωμεν τοῦ εἰρηνεύειν; Διὰ τί πάντες ἐν σῶμά ἐσμεν; πῶς δὲ ἐν σῶμά ἐσμεν; Διὰ τὴν εἰρήνην σῶμα ἐν ἐσμεν, καὶ διὰ τὸ σῶμα ἐν εἶναι, εἰρηνεύομεν. Διὰ τί δὲ οὐκ εἶπεν, ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ νικάτω, ἀλλὰ, «βραβευέτω»; Ἀξιόπιστοτέρην αὐτὴν ἐποίησε. Τὸν πονηρὸν λογισμὸν οὐκ ἀφῆκεν αὐτῇ προσπαλαίειν, ἀλλὰ κατώτερον ἐστάναι. Καὶ τὸ τοῦ βραβεῖου ὄνομα ἐπῆρε τὸν ἀκροατὴν· ἂν γὰρ δῶ βραβεῖον τῷ ἀγαθῷ λογισμῷ, ὅσα ἂν ἀναισχυνητῆ ἐκεῖνος, οὐδὲν ὄφελος λοιπόν. Ἄλλως δὲ ἐκεῖνος εἰδώς, ὅτι ὅσα ἂν ἐργάσῃται, οὐ λήψεται τὸ βραβεῖον, ὅσα ἂν πνεύσῃ, καὶ ἐπιχειρήσῃ σφοδρότερον προσβαλεῖν, ἅτε ἀνδονητὰ πονῶν ἀποστήσεται. Καὶ καλῶς προσέθηκε, «καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε». Τοῦτο γὰρ ἐστίν εὐχάριστον εἶναι, καὶ σφόδρα ἐντρεπτικῶς, τὸ ὁμοίως κεχρηῆσθαι τοῖς ὁμοδόουλοις, ὥσπερ αὐτῷ ὁ Θεός, τὸ εἶκειν τῷ δεσπότῃ, τὸ πείθεσθαι, τὸ ὑπὲρ

ἀποστροφή. Ὅχι, λέγει, δὲν θέλω αὐτό. Ὅχι ὅπως στὸ παρελθόν, ἀλλὰ ὅπως ὁ Θεὸς ἔκαμε εἰρήνη πρὸς ἐσᾶς, ἔτσι καὶ σεῖς νὰ κάμνετε. Πῶς ἔκαμε; Ἐπειδὴ αὐτὸς ἠθέλησε, χωρὶς νὰ λάβῃ κάτι ἀπὸ ἐμᾶς. Τί σημαίνει, «Ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἄς βραβεύῃ μέσα στὶς καρδιές σας»; Ἐὰν ἀντιμάχωνται δύο σκέψεις, μὴ ἐπιτρέψῃς τὸ θυμό, μὴ ἐπιτρέψῃς τὴν ὕβρι νὰ κατέχῃ τὸ βραβεῖο, ἀλλὰ τὴν εἰρήνη. Γιὰ παραδειγμα, ἔστω ὅτι κάποιος ὑβρίσθηκε ἄδικα. Ἀπὸ τὴν ὕβρι ἐγεννήθησαν δύο σκέψεις, ἡ μία ποὺ προτρέπει νὰ ἀμυνθῇ καὶ ἡ ἄλλη νὰ ὑπομείνῃ τὴν ὕβρι, καὶ παλεύουν μεταξύ τους. Ἐὰν ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ εὐρίσκεται στὸ μέσο γιὰ νὰ κρίνῃ, δίνει τὸ βραβεῖο στὴ σκέψι ποὺ προτρέπει τὴν ὑπομονή, καὶ κατεντροπιάζει τὴν ἄλλη. Μὲ ποιὸ τρόπο; Πείθοντας ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εἰρήνη, ὅτι ἔκαμε εἰρήνη μὲ ἐμᾶς. Δὲν δείχνει μόνο μεγάλο τὸν ἀγῶνα τοῦ πράγματος. Ἄς μὴ βραβεύῃ, λέγει, ὁ θυμὸς, οὔτε ἡ φιλονεικία, οὔτε ἡ εἰρήνη τῶν ἀνθρώπων, διότι αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν προσπάθεια νὰ ἀμύνωνται οἱ ἄνθρωποι, ἀπὸ τὸ νὰ μὴ παθαίνουν κανένα κακό. Ἀλλὰ δὲν θέλω αὐτὴ τὴν εἰρήνη, λέγει, ἀλλὰ ἐκείνη, τὴν ὁποία καὶ ἄφησε αὐτός. Ἐκαμε στάδιο μέσα στὶς σκέψεις μας καὶ ἀγῶνα καὶ ἀθλησι καὶ κριτῆ.

Ἐπειτα πάλι προτροπή: «Στὴν ὁποία», λέγει, «ἐπροσκληθήκατε», δηλαδή, γιὰ τὴν ὁποία ἐπροσκληθήκατε. Ὑπενθύμισε πόσων ἀγαθῶν αἰτία εἶναι ἡ εἰρήνη. Γι' αὐτὴν σὲ ἐκάλεσε, σὲ αὐτὴν σὲ ἐκάλεσε, ὥστε νὰ δεχθῆς ἀξιόπιστα τὸ βραβεῖο. Γιατί λοιπὸν ἔκαμε ἓνα σῶμα; ὄχι γιὰ νὰ ἐξουσιάζῃ αὐτὴ; ὄχι γιὰ νὰ ἔχωμε ἀφορμὴ γιὰ εἰρήνη; Γιατί ὅλοι εἴμασθε ἓνα σῶμα; καὶ πῶς εἴμασθε ἓνα σῶμα; Γιὰ τὴν εἰρήνη εἴμασθε ἓνα σῶμα, καὶ ἐπειδὴ τὸ σῶμά εἶναι ἓνα, ἔχομε εἰρήνη. Γιατί ὅμως δὲν εἶπε, ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἄς νικᾷ, ἀλλὰ, «ἄς βραβεύῃ»; Ἐκαμε αὐτὴν περισσότερο ἀξιόπιστη. Δὲν ἄφησε τὴν πονηρῆ σκέψι νὰ ἀγωνίζεται ἐναντίον της, ἀλλὰ νὰ στέκεται πιὸ κάτω. Καὶ τὸ ὄνομα τοῦ βραβεῖου ἐξύψωσε τὸν ἀκροατῆ, διότι ἂν δώσῃ τὸ βραβεῖο στὴν ἀγαθὴ σκέψι, ὅσες ἀναισχυντίες καὶ ἂν κάμῃ ἐκείνη, δὲν θὰ προκύψῃ κανένα ὄφελος στὸ μέλλον. Ἄλλωστε καὶ ἐκείνη ἀντιλαμβανόμενη, ὅτι ὅσα καὶ ἂν κάμῃ, δὲν θὰ λάβῃ τὸ βραβεῖο, ὅσο καὶ ἂν ἐξαγριωθῇ καὶ ἐπιχειρήσῃ νὰ προσβάλλῃ πιὸ δυνατά, ἐπειδὴ ματαιοπονεῖ, θὰ ἀπομακρυνθῇ. Καὶ καλῶς ἐπρόσθεσε, «καὶ νὰ γίνεσθε εὐχάριστοι». Διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ εἶναι κανεὶς εὐχάριστος, καὶ πάρα πολὺ ὑποχωρητικὸς, τὸ νὰ μεταχειρίζεται τοὺς συνανθρώπους του μὲ ὁμοιο τρόπο, ὅπως αὐτὸν ὁ Θεός,

πάντων χάριν ὁμολογεῖν, κἄν ὑβρίση τις, κἄν πλήξη. Οὐ γὰρ δὴ ὁ τῷ Θεῷ χάριν ὁμολογῶν, ὑπὲρ ὧν ἔπαθε, τὸν ποιήσαντα ἀμυνεῖται· ὡς ὁ γε ἀμυνόμενος οὐχ ὁμολογεῖ χάριν. Ἄλλὰ μὴ κατ' ἐκεῖνον τὸν τὰ ἑκατὸν δηνάρια γενώμεθα, ἵνα μὴ ἀκούσωμεν,
 5 «Πονηρὲ δοῦλε»· οὐδὲν γὰρ τῆς ἀχαριστίας ταύτης χειρὸν· Ὡστε ἀχάριστοι οἱ ἀμυνόμενοι.

3. Διὰ τί δὲ ἐπὶ τὴν πορνείαν πρώτην ἦλθεν; εἰπὼν γάρ, «Νεκρώσατε ὑμῶν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς», εὐθύς φησι, «πορνεῖαν», καὶ τοῦτο σχεδὸν πανταχοῦ ποιεῖ. Ὅτι μάλιστα τοῦτο κρατεῖ
 10 τὸ πάθος· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς γράφῳν, τοῦτο ἐποίησε. Καὶ τί θαυμαστόν; ὅπου γε καὶ Τιμοθέῳ φησί, «Σεαυτὸν ἀγνὸν τήρει»· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, «Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον». «Νεκρώσατε», φησί, «τὰ μέλη ὑμῶν». Τὸ νεκρὸν ἴστε οἶόν ἐστι,
 15 μισητόν, βδελυκτόν, διαρρέον. Ἄν νεκρώσης, οὐ μένει νεκρόν, ἀλλὰ φθειρεται εὐθέως, καθάπερ τὸ σῶμα. Σθέσον οὖν τὴν θερμότητα, καὶ οὐδὲν νεκρὸν μένει. Δείκνυσιν αὐτὸν τοῦτο ἐργαζόμενον, ὅπερ ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ λουτροῦ. Διὰ τοῦτο καὶ μέλη καλεῖ· καθάπερ ἀριστεὰ τινὰ εἰσάγων, καὶ εἰς μείζονα ἄγων ἔμ-
 20 φασιν. Καὶ καλῶς εἶπε, «τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»· ἐνταῦθα γὰρ μένει, καὶ ἐνταῦθα φθειρεται, πολλῶ μᾶλλον τῶν μελῶν τούτων. Ὡστε οὐχ οὕτω τὸ σῶμά ἐστιν ἀπὸ γῆς, ὡς ἡ ἁμαρτία γηῖνη· τοῦτο μὲν γὰρ καὶ καλὸν φαίνεται ποτε, ἐκεῖνα δὲ οὐδέποτε. Καὶ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἐπιθυμεῖ ταῦτα τὰ μέλη. Ἄν ὀφθαλμὸς ἦ τοιοῦτος, οὐχ ὀρᾶ
 25 τὰ ἐν οὐρανοῖς· ἂν ἄκοή, ἂν χεῖρ, ἂν ὀτιοῦν εἴπηρ μέλος. Ὁφθαλμὸς σώματα ὀρᾶ καὶ κάλλη καὶ χρήματα, ταῦτα τὰ ἀπὸ γῆς, τούτοις τέρπεται· ἡ ἀκοή μέλει μαλθακῶ, κιθάρα καὶ σύριγγι καὶ αἰσχρολογίᾳ· ταῦτα δὲ περὶ γῆν.

Ἐπειδὴ οὖν ἔστησεν αὐτοὺς ἄνω παρὰ τὸν θρόνον, τότε
 30 φησί, «Νεκρώσατε τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς». Οὐ γὰρ ἐνὶ στήναι ἄνω μετὰ τούτων τῶν μελῶν· οὐκ ἐνὶ γὰρ ἐκεῖ, εἰς ὃ

4. Ματθ. 18,32

5. Α' Θεσ. 4,3

6. Α' Τιμ. 5,22

7. Ἐθρ. 12,14

τὸ νὰ ὑποχωρῇ στὸν κύριό του, τὸ νὰ ὑπακούη, τὸ νὰ αισθάνεται εὐγνωμοσύνη γι' ὅλα, εἴτε τὸν ὑβρίση κανεῖς, εἴτε τὸν κτυπήσῃ. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ἐκφράζει εὐγνωμοσύνη στὸν Θεό, γιὰ τὰ ὅσα ἔπαθε, θὰ ὑπερασπισθῇ τὸν δημιουργό του, καθόσον ἐκεῖνος ποὺ ὑπερασπίζεται τὸν ἑαυτό του δὲν αισθάνεται εὐγνωμοσύνη. Ἄλλὰ ἄς μὴ γίνωμε ὅπως ἐκεῖνος ὁ δοῦλος ποὺ ἐχρεωστοῦσε τὰ ἑκατὸ δηνάρια, γιὰ νὰ μὴ ἀκούσωμε, «Πονηρὲ δοῦλε»,⁴ διότι τίποτε δὲν εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὴν ἀχαριστία αὐτή. Ὡστε αὐτοὶ ποὺ δικαιολογοῦν τὸν ἑαυτό τους εἶναι ἀχάριστοι.

3. Γιατί ὁμως ἀνέφερε πρῶτα τὴν πορνεία; διότι ἀφοῦ εἶπε, «Νεκρώσατε τὰ μέλη σας τὰ εὐρισκόμενα ἐπάνω στὴ γῆ», ἀμέσως λέγει, «τὴν πορνεία», καὶ αὐτὸ σχεδὸν κάνει παντοῦ. Ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ πάθος πρὸ πάντων ἐξουσιάζει, ἀφοῦ καὶ στὴν ἐπιστολή του ποὺ ἔγραφε πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, αὐτὸ ἔκαμε.⁵ Καὶ τί τὸ παράδοξο; γράφοντας καὶ στὸν Τιμόθεο λέγει, «Νὰ διατηρῆς τὸν ἑαυτό σου ἄγνό»⁶ καὶ πάλι ἀλλοῦ λέγει, «Ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνη μὲ ὅλους, καὶ τὸν ἁγιασμό, χωρὶς τὸν ὁποῖο κανεῖς δὲν θὰ ἴδῃ τὸν Κύριο»⁷. «Νεκρώσατε», λέγει, «τὰ μέλη σας». Γνωρίζετε πῶς εἶναι τὸ νεκρὸ, μισητό, ἀποτρόπαιο, ἀποσυντεθειμένο. Ἄν τὸ νεκρώσης, δὲν μένει νεκρὸ, ἀλλὰ φθείρεται ἀμέσως, ὅπως ἀκριβῶς τὸ σῶμα. Σβῆσε λοιπὸν τὴ θερμότητα καὶ τίποτε δὲν μένει νεκρὸ. Δείχνει αὐτὸν νὰ κάμνη αὐτό, πράγμα ποὺ ὁ Χριστὸς ἔκαμε στὴν περίπτωση τοῦ βαπτίσματος. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ὀνομάζει μέλη, σὰν νὰ παρουσιάζῃ κάποιον ἄριστο καὶ νὰ μεταχειρίζεται πιὸ μεγάλη ἔμφασι. Καὶ καλῶς εἶπε, «τὰ εὐρισκόμενα ἐπάνω στὴ γῆ», διότι ἐδῶ μένουν καὶ ἐδῶ φθείρονται, πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰ μέλη αὐτά. Ὡστε δὲν εἶναι τόσο τὸ σῶμα γήινο, ὅσο γήινη εἶναι ἡ ἁμαρτία. Διότι αὐτὸ φαίνεται κάποτε καὶ καλό, ἐκεῖνα ὁμως ποτέ. Καὶ τὰ μέλη αὐτὰ ἐπιθυμοῦν ὅλες τίς γήινες ἀπολαύσεις. Ἄν τὸ μάτι εἶναι τέτοιο, δὲν βλέπει τὰ εὐρισκόμενα στοὺς οὐρανοὺς ἀγαθὰ, ἂν τὸ αὐτὶ εἶναι τέτοιο, ἂν τὸ χέρι ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο μέλος ἀναφέρεις. Τὸ μάτι βλέπει τὰ σῶματα, τὰ κάλλη καὶ τὰ χρήματα, αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴ γῆ, μὲ αὐτὰ εὐχαριστεῖται· τὸ αὐτὶ εὐχαριστεῖται μὲ τὸ ἡδυπαθές μέλος, τὴν κιθάρα καὶ τὸν αὐλὸ καὶ τὴν αἰσχρολογία. Αὐτὰ δὲ ἔχουν σχέση μὲ τὴ γῆ.

Ἄφοῦ λοιπὸν ἐτοποθέτησε αὐτοὺς στὸν οὐρανὸ πλησίον τοῦ θρόνου, τότε λέγει· «Νεκρώσατε τὰ μέλη σας τὰ εὐρισκόμενα ἐπάνω στὴ γῆ». Διότι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ σταθῆτε στὸν οὐρανὸ μὲ

ἐνεργεῖν δεῖ. Καὶ οὗτος ὁ πηλὸς χείρων ἐκείνου. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὁ πηλὸς γίνεται χρυσός· «Δεῖ» γὰρ, φησί, «τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν»· οὗτος δὲ ὁ πηλὸς οὐκέτι ἀναχωνευθῆναι δύναται. Ὡστε ταῦτα μᾶλλον ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ ἐκεῖνα. Διὰ
 5 τοῦτο οὐκ εἶπεν, ἀπὸ γῆς, ἀλλὰ, «τὰ ἐπὶ τῆς γῆς»· ἐνὶ γὰρ ταῦτα μὴ εἶναι ἐπὶ γῆς. Ταῦτα μὲν γὰρ ἀνάγκη ἐπὶ γῆς εἶναι, ἐκεῖνα δὲ οὐκέτι ἀνάγκη. Ὅταν γὰρ ἀκοὴ μὴδὲν ἀκοῦη τῶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς λαλουμένων, ὅταν ὀφθαλμὸς μὴδὲν ὀρᾶ τῶν ἐνταῦθα, ἀλλὰ τῶν ἄνω, οὐκ ἐπὶ γῆς ἐστίν· ὅταν τὸ στόμα
 10 μὴδὲν φθέγγηται τῶν ἐνταῦθα, οὐκ ἐπὶ γῆς ἐστίν· ὅταν ἡ χεὶρ μὴδὲν πράττη τῶν πονηρῶν, οὐκ ἐστὶ τῶν ἐπὶ γῆς ταῦτα, ἀλλὰ τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς φησιν, «Ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζῃ σε», τουτέστιν, ἐὰν ἀκολάστως ὀρᾶς, «ἔκκοψον αὐτόν»· τουτέστι, τὸν λογισμὸν τὸν πονηρόν. Ἐμοὶ δὲ
 15 δοκεῖ πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν ταῦτὸ λέγειν, τὴν πορνείαν, διὰ πάντων τούτων ἀπάγων ἡμᾶς τοῦ πράγματος. Πάθος γὰρ ὄντως τοῦτό ἐστι· καὶ καθάπερ τὸ σῶμα πάσχει, ἢ πυρέττει ἢ τραυματίζεται, οὕτω καὶ τοῦτο.

Καὶ οὐκ εἶπεν, ἐπίσχετε, ἀλλὰ, «νεκρώσατε», ὥστε μὴδὲ
 20 ἀναστῆναι λοιπὸν· καί, «ἀπόθεσθε». Τὸ νεκρούμενον ἀποτιθέμεθα· οἶον, τύλοι ἂν ὧσιν ἐν τῷ σώματι, τὸ σῶμα νεκρόν ἐστι, καὶ ἀποτιθέμεθα αὐτό. Ἄλλ' ἐὰν μὲν ζῶν κῶψης, ἀλγηδὸνα παρέχει, ἂν δὲ νενεκρωμένον, οὐδὲ αἰσθανόμεθα. Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν παθῶν· ἀκάθαρτον ποιεῖ τὴν ψυχὴν, παθητὴν ποιεῖ τὴν ψυχὴν
 25 τὴν ἀθάνατον. Πῶς εἰδωλολατρία εἴρηται ἢ πλεονεξία, πολλάκις εἰρήκαμεν. Τὰ τυραννοῦντα γὰρ μάλιστα τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, ταῦτά ἐστι, πλεονεξία, καὶ ἀκολασία, καὶ ἐπιθυμία κακὴ. «Δι' ἃ ἔρχεται», φησὶν, «ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας». Υἱοὺς ἀπειθείας λέγει, ἀποστερῶν αὐτοὺς συγγνώμης, καὶ
 30 δεικνὺς ὅτι παρὰ τὸ μὴ πεισθῆναι ἐν τούτοις εἰσὶν. «Ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς», φησί, «περιεπατήσατέ ποτε», καὶ ἐπέισθητε. Δείκνυσιν αὐτοὺς ἔτι ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐγκωμιάζει λέγων· «Νυνὶ δὲ καὶ ὑμεῖς

8. Α' Κορ. 15,53

9. Ματθ. 5,29

τὰ μέλη αὐτά· δὲν εἶναι δυνατὸ ἐκεῖ, ὅπου πρέπει νὰ ἐνεργοῦν. Καὶ τὸ χῶμα αὐτὸ εἶναι χειρότερο ἀπὸ ἐκεῖνο. Διότι ἐκεῖνο τὸ χῶμα γίνεται χρυσός· «Διότι πρέπει», λέγει, «τὸ φθαρτὸ αὐτὸ σῶμα νὰ ἐνδυθῆ ἀφθαρσία»⁸, αὐτὸ ὅμως τὸ χῶμα δὲν μπορεῖ πιά νὰ ἀναχωνευθῆ. Ὡστε αὐτὰ τὰ μέλη ἀνήκουν περισσότερο στῆ γῆ, παρὰ ἐκεῖνα. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, ἀπὸ τῆ γῆ, ἀλλὰ, «τὰ εὐρισκόμενα ἐπάνω στῆ γῆ», διότι μπορεῖ αὐτὰ νὰ μὴ εἶναι ἐπάνω στῆ γῆ. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἐπάνω στῆ γῆ, ἐκεῖνα ὅμως δὲν εἶναι ἀνάγκη πιά. Διότι ὅταν τὸ αὐτὶ δὲν ἀκούη τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα στῆ γῆ, ἀλλὰ τὰ λεγόμενα στοὺς οὐρανοὺς, ὅταν τὸ μάτι δὲν βλέπη τίποτε ἀπὸ τὰ ἐδῶ, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, δὲν εὐρίσκεται ἐπάνω στῆ γῆ· ὅταν τὸ στόμα δὲν λέγῃ τίποτε ἀπὸ τὰ ἐδῶ, δὲν εὐρίσκεται ἐπάνω στῆ γῆ· ὅταν τὸ χέρι δὲν πράττῃ τίποτε ἀπὸ τὰ πονηρά, δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ εὐρισκόμενα ἐπάνω στῆ γῆ αὐτὰ, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ εὐρισκόμενα στοὺς οὐρανοὺς. Αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, «Ἐὰν σὲ σκανδαλίζῃ τὸ δεξιό σου μάτι», δηλαδῆ, ἐὰν βλέπῃς μὲ ἀκόλαστο τρόπο, «νὰ τὸ βγάλῃς»⁹, δηλαδῆ τὴν πονηρὴ σκέψι. Ἐγὼ ὅμως νομίζω ὅτι λέγοντας πορνεία, ἀκαθαρσία, πάθος, ἐπιθυμία, ἐννοεῖ τὸ ἴδιο πράγμα, δηλαδῆ τὴν πορνεία, ἀπομακρύνοντάς μας μὲ ὅλα αὐτὰ ἀπὸ αὐτῆν. Διότι στὴν πραγματικότητα τὸ πάθος αὐτὸ εἶναι· καὶ ὅπως ἀκριβῶς πάσχει τὸ σῶμα ἢ ἔχει πυρετὸ ἢ τραυματίζεται, ἔτσι καὶ αὐτό.

Καὶ δὲν εἶπε, ἐμποδίσατε, ἀλλὰ, «νεκρώσατε», ὥστε νὰ μὴ ἀναστηθοῦν στὸ μέλλον, καὶ «ἀπομακρύνετε». Ἐκεῖνο ποὺ γίνεται νεκρὸ τὸ ἀπομακρύνουμε, ὅπως παραδείγματος χάρι, ἂν ὑπάρχουν ἐξογκώματα στὸ σῶμα, τὸ σῶμα εἶναι νεκρὸ, καὶ ἀπομακρύνουμε αὐτό. Ἄλλ' ἐὰν μὲν τὸ κόψῃς ἐνῶ εἶναι ζωντανό, προκαλεῖ φοβερὸ πόνον, ἐὰν δὲ ὅταν εἶναι νεκρωμένο, οὔτε κἂν τὸ αἰσθανόμασθε. Ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὰ πάθη· κάμνουν ἀκάθαρτη τὴν ψυχὴ, κάμνουν τὴν ἀθάνατη ψυχὴ νὰ ὑπόκειται σὲ πάθη. Πῶς ἔχει ὀνομασθῆ εἰδωλολατρία ἢ πλεονεξία, πολλὰς φορὲς τὸ ἔχομε εἰπεῖ. Διότι ἐκεῖνα ποὺ ὑπερβολικὰ τυραννοῦν τὸ ἀνθρώπινο γένος εἶναι αὐτά, ἢ πλεονεξία, ἢ ἀκολασία καὶ ἢ κακὴ ἐπιθυμία. «Γιὰ τὰ ὁποῖα», λέγει, «ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ στοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀπειθείας». Ἀνθρώπους ἀπειθείας τοὺς ὀνομάζει, ἀποστερώντας αὐτοὺς τῆς συγγνώμης καὶ γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἔχουν πεισθῆ, εἶναι ἀνάμεσα σὲ αὐτούς. «Στὰ ὁποῖα καὶ σεῖς», λέγει, «ἐπεριπατήσατε κάποτε», καὶ ἐπεισθήκατε. Παρουσιάζει αὐτοὺς

ἀπόθεσθε τὰ πάντα, ὀργήν, θυμόν, κακίαν, βλασφημίαν, αἰσχρο-
λογίαν».

Ἄλλ' ἐφ' ἐτέρους προάγει τὸν λόγον. Πάθους καὶ βλασφη-
μίας τὰς λοιδορίας λέγει, καθάπερ ἀπὸ τοῦ θυμοῦ τὴν πονηρίαν
5 λέγει. Ἄλλαχοῦ δὲ ἐντρεπτικῶς, «Ὅτι ἀλλήλων ἐσμέν μέλη». Ὡσπερ δημιουργοὺς αὐτοὺς κατασκευάζει τῶν ἀνθρώπων, τὸν
μὲν ριπτοῦντων, τὸν δὲ δεχομένων. Εἶπεν αὐτοῦ τὰ μέλη, ἐν-
ταῦθα ὅλον φησίν. Εἶπεν αὐτοῦ τὴν καρδίαν, τὸν θυμόν, τὸ στό-
μα, τὴν βλασφημίαν, τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὴν πορνείαν, τὴν πλε-
10 ονεξίαν, χεῖρας καὶ πόδας, ψεῦδος, τὴν διάνοιαν αὐτήν, καὶ τὸν
νοῦν τὸν παλαιόν. Μίαν ἔχει μορφήν βασιλικὴν τὴν τοῦ Χριστοῦ.
Ἐδόκουν μοι ἐξ ἐθνῶν εἶναι μᾶλλον οὗτοι. Καθάπερ γὰρ ἡ γῆ
ψάμμος οὔσα, κἂν ἡ μὲν μείζων, ἡ δὲ ἐλάττων ἦ, τὴν οἰκείαν
ἀπώλεσε πρότερον μορφήν, ὕστερον δὲ χρυσῇ γίνεται· καὶ κα-
15 θάπερ τὰ ἔρια, οἷα ἂν ἦ, ἐτέραν δέχεται ὄψιν, καὶ τὴν προτέραν
ἔκρυσεν· οὕτω δὴ καὶ ὁ πιστός. «Ἀνεχόμενοι», φησίν, «ἀλλή-
λων». Ἐδειξε τὸ δίκαιον· ἀνέχη ἐκείνου, καὶ ἐκεῖνός σου· ὅπερ
ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας φησίν, «Ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε». «Καὶ
εὐχάριστοι», φησί, «γίνεσθε». Μάλιστα γὰρ τοῦτο πανταχοῦ ζη-
20 τεῖ, τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν.

4. Εὐχαριστῶμεν τοίνυν ἐν πᾶσιν, ὅπερ ἂν γένηται· τοῦτο
γὰρ εὐχαριστία. Τὸ μὲν γὰρ ἐν τῇ εὐπραγίᾳ τοῦτο ποιεῖν, οὐ
μέγα· αὐτὴ γὰρ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις ἐπὶ τοῦτο ὠθεῖ· ὅταν δὲ
ἐν τοῖς ἐσχάτοις ὄντες εὐχαριστῶμεν, τότε ἐστὶ θαυμαστόν.
25 Ὅταν γὰρ ἐφ' οἷς ἕτεροι βλασφημοῦσι καὶ ἀποδυσπετοῦσιν,
ἡμεῖς εὐχαριστῶμεν, ὄρα πόση ἡ φιλοσοφία. Πρῶτον, τὸν Θεὸν
ἠϋφρνας· δεύτερον, τὸν διάβολον κατήσχυνας· τρίτον, καὶ τὸ
γενόμενον οὐδὲν ἀπέφηνας· ὁμοῦ γὰρ σύ τε εὐχαριστεῖς, καὶ ὁ
Θεὸς τὴν ὀδύνην ὑποτέμνεται, καὶ ὁ διάβολος ἀφίσταται. Ἄν μὲν
30 γὰρ ἀποδυσπετήσης, ἅτε ἀνύσας ὅπερ ἠθελεν, ἐφέστηκε, καὶ ὁ
Θεὸς ἅτε βλασφημηθεὶς, ἐγκαταλιμπάνει, καὶ ἐπιτείνεται τὸ δει-
νόν· ἐὰν δὲ εὐχαριστήσης, ἅτε μηδὲν ὠφελῶν, ἀφίσταται, καὶ ὁ
Θεὸς ἅτε τιμηθεὶς, ἀντιτιμᾷ μειζόνως· καὶ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον
εὐχαριστοῦντα ἐπὶ τοῖς κακοῖς αἰσθῆσθαι τῶν κακῶν. Χαίρει γὰρ

10. Ἐφ. 4,25

11. Γαλ. 6,2

ἀκόμη νὰ εὐρίσκωνται ἀνάμεσα σὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπαινεῖ λέγοντας: «Τώρα ὁμως καὶ σεῖς ἀπομακρύνετε τὰ πάντα, τὴν ὀργή, τὸ θυμὸ, τὴν κακία, τὴ βλασφημία, τὴν αἰσχρολογία».

Ἄλλὰ σὲ ἄλλους μεταφέρει τὸ λόγο. Τίς ὕβρεις ὀνομάζει πάθη καὶ βλασφημίες, ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ θυμὸ λέγει τὴν πονηρία. Καὶ ἄλλοῦ λέγει ἐλέγχοντας, «Διότι εἴμασθε μεταξύ μας μέλη»¹⁰. Παρουσιάζει αὐτοὺς σὰν δημιουργοὺς τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἄλλον τὸν ἀπομακρύνουν, ἄλλον δὲ τὸν ἀποδέχονται. Εἶπε ἐκεῖ τὰ μέλη, ἐδῶ λέγει τὰ πάντα. Ἐνέφερε τὴν καρδιά αὐτοῦ, τὸ θυμὸ, τὸ στόμα, τὴ βλασφημία, τὰ μάτια, τὴν πορνεία, τὴν πλεονεξία, τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια, τὸ ψέμα, αὐτὴν τὴ διάνοια καὶ τὸν παλαιὸ νοῦ. Ἐχει μία βασιλικὴ μορφή, τὴ μορφή τοῦ Χριστοῦ. Ἐνόμιζα ὅτι αὐτοὶ προέρχονται μᾶλλον ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς. Διότι ὅπως ἀκριβῶς τὸ χῶμα ποὺ εἶναι ἄμμος, ἂν ἄλλη εἶναι πιδὸ μεγάλη σὲ μέγεθος καὶ ἄλλη πιδὸ μικρή, ἔχασε πρῶτα τὴν ἰδικὴ τῆς μορφή καὶ ὕστερα γίνεται χρυσή, καὶ ὅπως τὰ μαλλιά, ὅποια καὶ ἂν εἶναι, δέχονται ἄλλη ὄψι καὶ ἔκρυσαν τὴν πρώτη, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ πιστός. «Νὰ ἀνέχεσθε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο», λέγει. Ἐδειξε τὸ δίκαιο, νὰ ἀνέχεσαι τὸν ἄλλο καὶ ὁ ἄλλος ἐσένα, πράγμα ποὺ λέγει στὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολή του, «Νὰ ὑπομένετε τὰ βάρη ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου».¹¹ «Καὶ νὰ γίνεσθε εὐχάριστοι», λέγει. Διότι αὐτὸ πρὸ πάντων ἐπιζητεῖ παντοῦ, τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν.

4. Ἄς τὸν εὐχαριστοῦμε λοιπὸν γιὰ ὅλα, ὅπως καὶ ἂν γίνωνται, διότι αὐτὸ εἶναι εὐχαριστία. Διότι τὸ νὰ κάνωμε αὐτὸ ὅταν εὐημεροῦμε, δὲν εἶναι σπουδαῖο πράγμα, διότι ἢ ἴδια ἢ φύσις τῶν πραγμάτων μᾶς ὠθεῖ σ' αὐτό· ὅταν ὁμως τὸν εὐχαριστοῦμε εὐρισκόμενοι σὲ κατὰστασι ἀπογνώσεως, τότε εἶναι ἀξιοθαύμαστο. Ὅταν λοιπὸν γιὰ ἐκεῖνα, ποὺ ἄλλοι βλασφημοῦν καὶ ἀποθαρρύνονται, ἐμεῖς εὐχαριστοῦμε αὐτόν, βλέπε πόση εἶναι ἡ εὐσέβεια. Πρῶτο, εὐχαρίστησες τὸν Θεό· δεύτερο, κατεντρόπιασες τὸ διάβολο· τρίτο, καὶ αὐτὸ ποὺ ἔγινε δὲν τὸ ἐφάνέρωσες. Διότι συγχρόνως καὶ σὺ εὐχαριστεῖς, καὶ ὁ Θεὸς τῆ στενοχώρια ἀφαιρεῖ, καὶ ὁ διάβολος ὑποχωρεῖ. Ἄν λοιπὸν ἀποθαρρυνθῆς, ἐπειδὴ ἐπραγματοποίησε ἐκεῖνο ποὺ ἤθελε, παραμένει αὐτός, καὶ ὁ Θεὸς ἐπειδὴ ἐβλασφημήθηκε, σὲ ἐγκαταλείπει, καὶ τὸ κακὸ αὐξάνει. Ἐὰν ὁμως εὐχαριστήσης, ἐπειδὴ ἀποχωρεῖς χωρὶς κανένα ὄφελος, ἀποχωρεῖ καὶ ὁ διάβολος, καὶ ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἐτιμήθηκε, ἀνταποδίδει τὴν τιμὴ πλουσιότερα. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, ποὺ εὐχαριστεῖ γιὰ τὰ

ἡ ψυχὴ ἄτε κατορθοῦσα, εὐθέως φαιδρὸν τὸ συνειδὸς, γάννυται τοῖς ἐγκωμίοις τοῖς ἑαυτῆς· τὴν δὲ φαιδρὰν οὐκ ἔνι σκυθρωπὴν εἶναι. Ἐκεῖ δὲ μετὰ τῆς συμφορᾶς καὶ τὸ συνειδὸς ἐπίκειται μαστίζον, ἐνταῦθα δὲ στεφανοῖ καὶ ἀνακηρύττει.

- 5 Οὐδὲν τῆς γλώττης ἐκείνης ἀγιώτερον τῆς ἐν τοῖς κακοῖς εὐχαριστοῦσης τῷ Θεῷ· ὄντως τῆς τῶν μαρτύρων οὐδὲν ἀποδεῖ· ὁμοίως καὶ αὕτη κάκεινος στεφανοῦται. Καὶ γὰρ καὶ ταύτη ἐφέστηκε δῆμιος ἀναγκάζων ἀρνήσασθαι τὸν Θεὸν διὰ τῆς βλασφημίας, ἐφέστηκεν ὁ διάβολος δημίσις λογισμοῖς καταξαινῶν,
- 10 ἀθυμίαις σκοτῶν. "Ἄν τοίνυν ἐνέγκῃ τὰς ἀλγηδόνας, καὶ εὐχαριστήσῃ, μαρτυρίου στέφανον ἔλαχεν. Οἷον, τὸ παιδίον νοσεῖ, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ Θεῷ; Τοῦτο αὐτῇ στέφανος. Πόσης βασάνου οὐ χείρων ἢ ἀθυμία; ἀλλ' οὐκ ἀναγκάζει ῥῆμα ἐκβαλεῖν πικρόν. Ἐποθήσκει· πάλιν ἠὲ χαρίστησε; Γέγονε θυγάτηρ τοῦ Ἀβραάμ.
- 15 Εἰ γὰρ μὴ τῇ ἰδίᾳ ἔσφαξε χειρὶ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ θυσίᾳ ἦσθη, ὅπερ ἴσον ἐστίν· οὐκ ἠγανάκτησε λαμβανομένου τοῦ δώρου. Πάλιν ἐνόσησεν· οὐκ ἐποίησε περίαπτα; Μαρτύριον αὐτῇ λογίζεται· κατέθυσεν γὰρ τὸν υἱὸν τῇ γνώμῃ. Τί γάρ, εἰ καὶ μηδὲν ὠφελεῖ ἐκεῖνα, ἀλλ' ἀπάτης ἐστὶ καὶ χλεύης; ἀλλ' ὅμως ἦσαν οἱ πείθοντες ὅτι
- 20 ὠφελεῖ· καὶ εἴλετο μᾶλλον νεκρὸν τὸ παιδίον ἰδεῖν, ἢ εἰδωλολατρίας ἀνασχέσθαι. "Ὡσπερ οὖν αὕτη μάρτυς, ἂν τε ἐφ' ἑαυτῆς, ἂν τε ἐπὶ τοῦ παιδὸς ἐργάζεται τοῦτο, ἂν τε ἐπὶ τοῦ ἀνδρός, ἢ ἐτέρου τινὸς τῶν φιλτάτων, οὕτως ἢ ἕτερα εἰδωλολάτρις. Δῆλον γὰρ ὅτι ἔθυσεν ἂν, εἰ ἦν θῦσαι· μᾶλλον δὲ ἤδη ἐποίησε τὸ τῆς
- 25 θυσίας. Τὰ γὰρ περίαπτα, κἂν μυρία φιλοσοφῶσι οἱ ἐκ τούτων χρηματιζόμενοι, λέγοντες ὅτι τὸν Θεὸν καλοῦμεν, καὶ οὐδὲν πλεον ποιῶμεν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ Χριστιανὴ ἐστὶ, φησὶν, ἢ γραῦς καὶ πιστὴ, εἰδωλολατρία τὸ πρᾶγμα ἐστὶ. Πιστὴ εἶ; σφράγισσον· εἰπέ, τοῦτο ἔχω τὸ ὄπλον μόνον, τοῦτο τὸ φάρμακον· ἄλλο
- 30 δὲ οὐκ οἶδα. Εἰπέ μοι, ἐὰν προσελθὼν ἰατρὸς, καὶ τὰ τῆς ἰατρικῆς φάρμακα ἀφείς, ἐπάδῃ, τοῦτον ἰατρὸν ἐροῦμεν; Οὐδαμῶς· τὰ γὰρ τῆς ἰατρικῆς οὐχ ὀρῶμεν φάρμακα. Οὕτως οὐδὲ ἐνταῦθα τὰ

κακά, νὰ αισθάνεται τὰ κακά. Διότι χαίρεται ἡ ψυχὴ ἐπειδὴ ἐπέτυχε, ἀμέσως καθίσταται γελαστὴ ἢ συνείδησις, λάμπει ἀπὸ χαρὰ μὲ τοὺς ἐπαίνους τῆς ἡ ψυχῆ, ἢ γελαστὴ ψυχὴ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εἶναι σκυθρωπὴ. Καὶ ἐκεῖ μαζὶ μὲ τὴ συμφορὰ ἐρχεται καὶ ἡ συνείδησις σὰν τιμωρὸς, ἐδῶ ὅμως στεφανώνει καὶ ἀναγνωρίζει τὸ νικητή.

Τίποτε δὲν εἶναι ἀγιώτερο ἀπὸ τὴ γλῶσσα ἐκείνη ποὺ στὰ κακά εὐχαριστεῖ τὸν Θεό. Πράγματι, δὲν ὑπολείπεται καθόλου τῆς γλῶσσας τῶν μαρτύρων, ὁμοίως καὶ αὐτὴ καὶ ἐκεῖνος στεφανώνονται. Καθόσον καὶ σ' αὐτὴν ἐστάθηκε ὁ δῆμιος ἀναγκάζοντάς την νὰ ἀρνηθῆ τὸν Θεὸ μὲ βλασφημίες, ἐστάθηκε ὁ διάβολος ἐνοχλώντας μὲ βασανιστικὰς σκέψεις, προκαλώντας σύγχυσι μὲ στενοχώριες. "Ἄν λοιπὸν ὑποφέρῃ τις θλίψεις καὶ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεό, ἔλαβε τὸν στέφανο τοῦ μαρτυρίου. Παραδείγματος χάρι, εἶναι ἄρρωστο τὸ παιδί, καὶ εὐχαριστεῖ τὸν Θεό; Τοῦτο ἀποτελεῖ γι' αὐτὴν στεφάνι. Ἐπὶ πόσες δοκιμασίες δὲν εἶναι χειρότερο κακὸ ἢ στενοχώρια; ἀλλὰ δὲν τὴν ἀναγκάζει νὰ βγάλῃ λέξι κακῆ. Πεθαίνει· πάλι εὐχαρίστησε;" Ἐχει γίνῃ ἡ θυγατέρα τοῦ Ἀβραάμ. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἔσφαξε μὲ τὸ χέρι του, ἀλλὰ εὐχαριστήθηκε γιὰ τὴ θυσία, πρᾶγμα ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο, δὲν ἀγανάκτησε ὅταν ἐπαιρνε τὸ δῶρο. Πάλι ἠσθένησε· δὲν ἐκρέμασε στὸ σῶμα φυλακτά; Λογαριάζεται γι' αὐτὴν σὰν μαρτύριο, διότι ἐθυσίασε τὸν υἱὸ μέσα στὴ σκέψη τῆς. Διότι τί καὶ ἂν δὲν ὠφελοῦν καθόλου τὰ φυλακτά, ἀλλὰ εἶναι δείγματα ἀπάτης καὶ ἐμπαιγμοῦ; ἀλλ' ὅμως ὑπῆρχαν ἐκεῖνοι ποὺ ἔπειθαν ὅτι ὠφελοῦν· αὐτὴ ὅμως ἐπροτίμησε νὰ ἰδῇ τὸ παιδί τῆς νεκρὸ μᾶλλον, παρὰ νὰ ἀνεχθῆ τὴν εἰδωλολατρία. "Ὅπως λοιπὸν αὐτὴ εἶναι μάρτυς, εἴτε τὸ κάνει αὐτὸ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς, εἴτε γιὰ τὸ παιδί τῆς, εἴτε γιὰ τὸν ἄνδρα τῆς ἢ γιὰ κάποιον ἄλλο ἀγαπημένον πρόσωπόν τῆς, ἐτσι ἢ ἄλλη εἶναι εἰδωλολάτρις. Διότι εἶναι φανερὸ ὅτι θὰ ἐθυσίαζε, ἂν ἤμποροῦσε νὰ θυσιάσῃ· μᾶλλον δὲ ἔκαμε ἤδη τὴ θυσία. Διότι τὰ φυλακτά, καὶ ἂν ἀκόμη πάρα πολλὰ φιλοσοφοῦν αὐτοὶ ποὺ κερδίζουν χρήματα ἀπὸ αὐτὰ, λέγοντας ὅτι τὸν Θεὸ καλοῦμε καὶ τίποτε περισσότερο δὲν κάνομε, καὶ πολλὰ παρόμοια, καὶ Χριστιανὴ εἶναι, λέγει, ἢ γριὰ καὶ πιστὴ, εἰδωλολατρία εἶναι τὸ πρᾶγμα. Πιστὴ εἶναι; κλείσε τὸ στόμα σου· εἶπέ, αὐτὸ τὸ ὄπλο ἔχω μόνον, αὐτὸ τὸ φάρμακο, καὶ ἄλλο δὲν γνωρίζω. Εἶπέ μου, ἐὰν προσέλθῃ ἰατρὸς καί, ἀφοῦ ἀφήσῃ τὰ φάρμακα τῆς ἰατρικῆς, μεταχειρίζεται ξόρκια, θὰ τὸν εἰποῦμε αὐτὸν ἰατρό; Καθόλου, διότι δὲν βλέπομε τὰ φάρμακα τῆς

τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἔτεροι δὲ πάλιν ποταμῶν ὀνόματα περιάπτουσι, καὶ μυρία
 τοιαῦτα τολμῶσιν. Ἴδου λέγω, καὶ προλέγω πᾶσιν ὑμῖν, ὅτι ἐάν
 τις ἀλῶ, οὐ φείσομαι πάλιν, ἂν τε περιάπτω, ἂν τε ἐπωδῆν, ἂν τε
 5 ἄλλο τι τῆς τέχνης τῆς τοιαύτης ποιῆ. Τί οὖν, ἀποθάνη φησί, τὸ
 παιδίον; Ἄν οὕτω ζήσῃ, τότε ἀπέθανεν· ἂν δὲ ἄνευ ἐκείνων
 ἀποθάνη, τότε ἔζησε. Νῦν δὲ ἂν μὲν πόρναις ἴδης προσέχοντα,
 εὐχῆ κατορυγῆναι, καὶ λέγεις, τί γὰρ ὄφελος τοῦ ζῆν; ὑπὲρ δὲ
 σωτηρίας ὀρώσα κινδυνεύοντα, βούλει ζῶντα ὀρᾶν; Οὐκ ἤκου-
 10 σας τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ὅτι «Ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ,
 εὕρησει αὐτήν· ὁ δὲ εὐρών, ἀπολέσει αὐτήν»; πιστεύεις τοῖς
 εἰρημένοις, ἢ μῦθοί σοι δοκοῦσιν εἶναι; Εἶπε δὴ μοι, ἐάν εἴπη τις,
 ὅτι ἀπάγαγε εἰς εἰδωλεῖον, καὶ ζήσεται, ἀνέξῃ; Οὐ, φησί. Διὰ τί;
 Ὅτι εἰδωλολατρεῖν ἀναγκάζει· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔστιν εἰδωλολα-
 15 τρία, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπωδῆ, φησίν. Αὕτη γὰρ ἡ σατανικὴ ἔννοια,
 αὕτη ἡ μεθοδεία ἢ διαβολικὴ, συγκαλύπτει τὴν πλάνην, καὶ ἐν
 μέλιτι τὸ δηλητήριον διδόναι φάρμακον. Ἐπειδὴ οἶδεν ἐκεῖσε οὐ
 πείθων, ταύτην ἐβάδισε τὴν ὁδόν, εἰς ῥάμματα καὶ γραῶδεις
 μύθους· καὶ ὁ μὲν σταυρὸς ἠτίμωται, τὰ δὲ ῥάμματα προτετίμη-
 20 ται· ὁ Χριστὸς ἐκθέβληται, καὶ εἰσάγεται μεθύουσα γραῦς καὶ
 ληροῦσα· τὸ μυστήριον πεπάτηται τὸ ἡμέτερον, καὶ ἡ πλάνη
 χορεύει τοῦ διαβόλου.

Τίνος οὖν ἔνεκεν οὐ ἐλέγχει, φησίν, ὁ Θεὸς τὴν ἀπὸ τῶν
 τοιοῦτων βοήθειαν; Πολλαχοῦ ἤλεγξε, καὶ οὐκ ἔπεισέ σε· λοιπὸν
 25 ἀφήσει τῇ πλάνῃ. «Παρέδωκε γὰρ αὐτούς», φησίν, «ὁ Θεὸς εἰς
 ἀδόκιμον νοῦν». Ταῦτα δὲ οὐδ' ἂν Ἕλλην νοῦν ἔχων ἀνέχοιτο.
 Λέγεται τις δημαγωγὸς ποτε ἐν Ἀθήναις ταῦτα περιτεθῆναι· εἶτα
 φιλόσοφος τις ἐκείνου διδάσκαλος ἰδὼν, ἐπετίμησεν, ἐμέμψατο,
 ἔδακεν, ἐκωμώδησεν. Οὕτω γὰρ ἀθλίως διακείμεθα, ὡς καὶ τού-
 30 τοις πιστεύειν. Διὰ τί μή εἰσι νῦν οἱ ἀνιστῶντες, φησί, νεκροὺς καὶ
 ἰάσεις ἐπιτελοῦντες; Διὰ τί γὰρ οὖν λέγω, διὰ τί μή εἰσι νῦν οἱ τῆς
 παρούσης καταφρονοῦντες ζωῆς; ἐπὶ μισθῶ δουλεύομεν τῷ
 Θεῷ; Ὅτε ἀσθενέστερον διέκειτο ἡ φύσις ἢ ἀνθρωπίνη, ὅτε
 φυτευθῆναι τὴν πίστιν ἔδει, ἦσαν καὶ τοιοῦτοι πολλοί· νῦν δὲ οὐ

12. Ματθ. 16,25

13. Ρωμ. 1,28

ιατρικῆς. Ἔτσι οὔτε ἐδῶ βλέπομε τὰ φάρμακα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Καὶ ἄλλες πάλι κρεμοῦν ὡς φυλακτὰ ὀνόματα ποταμῶν καὶ πάρα πολλὰ τέτοια ἐπιχειροῦν. Ἴδου λέγω καὶ προειδοποιῶ ὅλους σας, ὅτι ἐὰν κάποιος συλληφθῆ, δὲν θὰ τὸν λυπηθῶ πάλι, ἂν κἀν φυλακτὸ ἢ ξόρκια ἢ κάτι ἄλλο αὐτῆς τῆς τέχνης. Τί λοιπόν, λέγει, νὰ πεθάνη τὸ παιδί; Ἄν ἔτσι ζήση, τότε ἐπέθανε· ἂν ὅμως πεθάνη χωρὶς ἐκεῖνα, τότε ἔζησε. Καὶ τώρα ἂν τὰ ἰδῆς νὰ προσέχουν τὶς πόρνες, εὐχεσαι νὰ τὰ καταπιῇ ἢ γῆ, καὶ λέγεις, ποιὸ λοιπὸν τὸ ὄφελος τῆς ζωῆς; βλέποντας δὲ νὰ διακινδυνεύουν γιὰ τὴ σωτηρία τους, θέλεις νὰ τὰ βλέπης ζωντανά; Δὲν ἤκουσες τὸν Χριστὸ ποὺ λέγει, ὅτι «Ἐκεῖνος ποὺ θὰ χάσῃ τὴ ζωὴ του, θὰ τὴν εὕρῃ στὸ μέλλον, καὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ τὴν εὕρῃ, θὰ χάσῃ αὐτήν»¹²; πιστεύεις στὰ λόγια αὐτὰ ἢ σοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι μῦθοι; Εἶπέ μου λοιπόν, ἐὰν σοῦ εἶπῃ κάποιος, ὁδήγησέ το στὸν εἰδωλολατρικὸ ναὸ καὶ θὰ ζήση, θὰ τὸ ἀνεχθῆς; Ὁχι, λέγει. Γιατί; Διότι μὲ ἀναγκάζει νὰ λατρεύω τὰ εἰδωλα· ἐδῶ ὅμως δὲν ὑπάρχει εἰδωλολατρία, ἀλλὰ ἀπλῶς μαγγανεία, λέγει. Πράγματι αὐτὴ εἶναι ἡ φροντίδα τοῦ σατανᾶ, αὐτὴ εἶναι ἡ πανουργία τοῦ διαβόλου, νὰ συγκαλύπτῃ τὴν πλάνη καὶ μέσα στὸ μέλι νὰ δίνη τὸ δηλητήριον. Ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι μὲ τὸν τρόπο ἐκεῖνο δὲν πείθει, ἀκολούθησε αὐτὸν τὸν τρόπο, καταφεύγοντας σὲ φυλακτὰ καὶ μῦθους ποὺ ταιριάζουν σὲ γριῆς. Καὶ ὁ σταυρὸς ἔχει ἀτιμασθῆ, τὰ φυλακτὰ ὅμως ἔχουν τιμηθῆ περισσότερο. Ὁ Χριστὸς ἔχει ἐκδιωχθῆ καὶ ἐμφανίζεται ἡ μεθυσμένη καὶ ἀνόητη γριά· τὸ ἰδικό μας μυστήριον ἔχει καταπατηθῆ καὶ ἡ πλάνη τοῦ διαβόλου θριαμβεύει.

Γιὰ ποιὸ λοιπὸν λόγο, λέγει δὲν ἐλέγχει ὁ Θεὸς τὴ βοήθεια ἀπὸ αὐτά; Πολλὲς φορὲς τὴν ἤλεγξε καὶ δὲν σὲ ἔπεισε, στὸ ἐξῆς σὲ ἀφήνει στὴν πλάνη. «Διότι παρέδωσε αὐτοὺς ὁ Θεός», λέγει, «σὲ ἀνίκανον νοῦ»¹³. Αὐτὰ ὅμως δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἀνεχθῆ οὔτε ἓνας λογικὸς Ἕλληνας. Λέγεται ὅτι κάποιος δημαγωγὸς κάποτε στὴν Ἀθήνα ἐφόρεσε αὐτά· ἔπειτα κάποιος φιλόσοφος, διδάσκαλος ἐκείνου, ἀφοῦ τὸν εἶδε, ἐπετίμησε αὐτόν, τὸν κατέκρινε, τοὺς ἐπρόσβαλε, τὸν ἐγελοιοποίησε. Τόσο ἀθλία λοιπὸν συμπεριφερόμασθε, ὥστε νὰ πιστεύωμε καὶ σὲ αὐτά. Γιατί δὲν ὑπάρχουν τώρα, λέγει, ἐκεῖνοι ποὺ ἀνασταίνουν νεκροὺς καὶ κάνουν θεραπείες; Γιατί λοιπόν, λέγω, γιατί δὲν ὑπάρχουν τώρα ἐκεῖνοι ποὺ περιφρονοῦν τὴν παροῦσα ζωὴ; ὑπηρετοῦμε τὸν Θεὸ μὲ μισθό; Ὅταν ἦταν ἀσθενέστερη ἢ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἔπρεπε νὰ φυτευθῆ ἢ

βούλεται ἡμᾶς τούτων ἠρτῆσθαι τῶν σημείων, ἀλλ' ἐτοιμούς
 εἶναι πρὸς θάνατον. Τί τοίνυν τῆς παρούσης ἔχη ζωῆς; τί τὰ
 μέλλοντα οὐχ ὀρᾶς; καὶ ὑπὲρ μὲν ταύτης καὶ εἰδωλολατρειῖν
 ἀνέχη, ὑπὲρ δὲ ἐκείνης οὔτε ἀθυμίας κατασχεῖν; Διὰ ταῦτα οὐκ
 5 εἰσὶ νῦν τοιοῦτοι, ὅτι ἄτιμος ἡμῖν ἐφάνη ἐκείνη ἡ ζωὴ, εἶγε ὑπὲρ
 μὲν ἐκείνης οὐδὲν πράττομεν, ὑπὲρ δὲ ταύτης οὐδὲν παραιτού-
 μεθα ὑπομένειν. Τί δὲ καὶ ὁ ἄλλος γέλως, σποδὸς καὶ ἀσβόλη καὶ
 ἄλες; καὶ πάλιν τὸ γραῖδιον εἰς τὸ μέσον. Γέλως ὄντως, καὶ
 αἰσχύνη.

10 Καὶ ὀφθαλμός, φησὶν, ἤρπασε τὸ παιδίον. Μέχρι τίνος ταῦτα
 τὰ σατανικά; πῶς οὐ γελάσονται Ἕλληνες; πῶς οὐ χλευᾶσουσιν,
 ὅταν αὐτοῖς λέγωμεν, μεγάλη ἡ δύναμις τοῦ σταυροῦ; πῶς πει-
 σθήσονται, ὅταν ὀρῶσι τούτων δεομένους, ὧν αὐτοὶ καταγελῶ-
 σι; Διὰ ταῦτα ὁ Θεὸς ἰατροὺς ἔδωκε καὶ φάρμακα; Τί οὖν, ἂν μὴ
 15 θεραπεύωσιν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ ἀπέρχεται τὸ παιδίον; Ποῦ ἄπεισιν,
 εἶπέ μοι, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε; πρὸς τοὺς δαίμονας ἄπεισι; πρὸς
 τινα τύραννον ἄπεισιν; οὐχὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἄπεισιν; οὐχὶ
 πρὸς τὸν οἰκεῖον ἄπεισι δεσπότην; Τί οὖν ἀλγεῖς; τί κλαίεις; τί
 πενθεῖς; τί τοῦ δεσπότη σου πλέον τὸ παιδίον φιλεῖς; οὐχὶ δ'
 20 ἐκεῖνον ἔχεις καὶ τοῦτο; διὰ τί ἀχάριστος εἶ; τὸ δῶρο τοῦ δωρη-
 σαμένου πλέον ἀγαπᾶς; Ἄλλ' ἀσθενῆς εἰμι, φησί, καὶ οὐ φέρω,
 καὶ τὰ σπλάγχνα ταραττεται. Ἄλλ' ἀντίστησον τοῦ Θεοῦ τὸν
 φόβον. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς σωματικοῖς κακοῖς τὸ μεῖζον τὸ ἔλαττον
 κρύπτει, πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ ψυχῇ φόβος φόβον ἔλυσε, καὶ
 25 λύπη λύπην. Καλὸν ἦν τὸ παιδίον; Ἄλλ' οἶον ἂν ἦ, οὐκ ἔστιν
 ὠραιότερον τοῦ Ἰσαάκ. Μονογενῆς ἦν; Κάκεϊνος. Ἐν γήρα σοι
 γέγονε; Κάκεϊνος. Ἄλλ' ἀστεῖόν ἐστιν; Ἄλλ' οἶον ἂν ἦ ἀστεῖον,
 οὐκ ἔστιν ὠραιότερον τοῦ Μωϋσέως, ὃ καὶ βαρβαρικὴν ὄψιν
 ἐπεσπάσατο πρὸς πόθον, καὶ ταῦτα ἐν ἐκείνῳ τῆς ἡλικίας τῷ
 30 καιρῷ, ἔνθα οὐδέπω φαίνεται ἡ ὥρα· ἀλλ' ὅμως τὸ φιληθὲν τοῦτο
 ἔρριπτον εἰς ποταμὸν οἱ γονεῖς.

Σὺ μὲν καὶ ὀρᾶς κείμενον, καὶ ταφῇ παραδίδως, καὶ εἰς τὸ
 σῆμα ἄπει, ἐκεῖνοι δὲ οὐδὲ ἤδεσαν πότερον ἰχθύσιν ἔσται βορά,
 πότερον κυσί, πότερον ἐτέρῳ θηρίῳ τῶν κατὰ τὴν θάλατταν
 35 βοσκομένων· καὶ ταῦτα ἐποίουν, οὐδέπω περὶ βασιλείας οὐδὲν
 εἰδότες, οὐδὲ ἀναστάσεως. Ἄλλ' οὐκ ἔστι μονογενές, ἀλλὰ μετὰ

πίστις, ὑπῆρχαν καὶ τέτοιοι πολλοί. Τώρα ὅμως δὲν θέλει νὰ ἐξαρτώμεθα ἀπὸ τέτοια θαύματα, ἀλλὰ νὰ εἶμασθε ἔτοιμοι γιὰ θάνατο. Γιατί λοιπὸν προσκολλᾶσαι στὴν παροῦσα ζωὴ; γιατί δὲν βλέπεις τὰ μελλοντικὰ ἀγαθὰ; καὶ γι' αὐτὴν ἀνέχεσαι καὶ τὰ εἴδωλα νὰ λατρεύῃς, καὶ γιὰ ἐκείνη τὴ ζωὴ οὔτε τὴ στενοχώρια νὰ συγκρατήσης; Γι' αὐτὸ δὲν ὑπάρχουν τώρα τέτοιοι ἄνθρωποι, διότι μᾶς ἐφάνηκε περιφρονημένη ἐκείνη ἡ ζωὴ, ἀφοῦ βέβαια τίποτε δὲν κάνομε γιὰ ἐκείνη, γι' αὐτὴν ὅμως συνεχῶς ὑποφέρομε τὰ πάντα. Καὶ τί εἶναι καὶ τὰ ἄλλα τὰ γελοῖα, ἢ στάχτη καὶ ἢ καπνιὰ καὶ τὸ ἀλάτι; καὶ πάλι ἢ γριά στὴ μέση. Πράγματι προκαλοῦν γέλιο καὶ ἐντροπὴ αὐτά.

Καὶ τὸ μάτι, λέγει, ἄρπαξε τὸ παιδί. Μέχρι ποῖο σημεῖο φθάνουν αὐτὰ τὰ σατανικά; πῶς δὲν θὰ γελάσουν οἱ Ἕλληνες; πῶς δὲν θὰ μᾶς χλευάσουν, ὅταν τοὺς λέμε, εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις τοῦ σταυροῦ; πῶς θὰ πειθοῦν, ὅταν βλέπουν νὰ παρακαλοῦμε ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ περιφρονοῦν; Γι' αὐτὸ ἔδωσε ὁ Θεὸς ἰατροὺς καὶ φάρμακα; Τί λοιπὸν ἂν δὲν τὸ θεραπεύουν ἐκεῖνοι, ἀλλὰ πεθαίνει τὸ παιδί; Ποῦ θὰ πάη, εἶπέ μου, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε; στοὺς δαίμονες θὰ πάη; σὲ κάποιον τύραννο; δὲν θὰ πάη στὸν οὐρανό; δὲν θὰ πάη στὸν ἰδικό του Κύριο; Γιατί λοιπὸν θλίβεσαι; γιατί κλαίεις; γιατί πενθεῖς; γιατί ἀγαπᾶς τὸ παιδί περισσότερο ἀπὸ τὸν Κύριό σου; δὲν ἔχεις ἐξ αἰτίας ἐκείνου καὶ αὐτό; γιατί εἶσαι ἀχάριστος; ἀγαπᾶς τὸ δῶρο περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ σοῦ τὸ ἐδῶρησε; Ἄλλὰ εἶμαι ἀδύναμος, λέγει, καὶ δὲν ἀντέχω, καὶ τὰ σπλάγχνα μου τaráσσονται. Ἄλλὰ νὰ ἀντιτάξης τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ. Διότι, ἐὰν στὰ σωματικὰ κακὰ τὸ μεγαλύτερο κρύβει τὸ μικρότερο, πολὺ περισσότερο στὴν ψυχὴ ὁ φόβος διέλυσε τὸ φόβο καὶ ἡ λύπη τὴ λύπη. Ἦταν ὁμορφο τὸ παιδί; Ἄλλ' ὅ,τι καὶ ἂν ἦταν, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὠραιότερο ἀπὸ τὸν Ἰσαάκ. Ἦταν μοναχογιός; Καὶ ἐκεῖνος. Τὸν εἶχες ἀποκτήσει στὰ γηρατεῖα; Καὶ ἐκεῖνος. Μήπως εἶναι χαριτωμένος; Ἄλλ' ὅσο καὶ ἂν εἶναι χαριτωμένος, δὲν εἶναι ὠραιότερος ἀπὸ τὸν Μωυσῆ, ὁ ὁποῖος καὶ βαρβαρικὰ μάτια ἐπαρακίνησε νὰ τὸν ἐπιθυμήσουν, καὶ αὐτὸ ἔγινε σὲ ἐκεῖνο τὸν καιρὸ τῆς ἡλικίας, ὅπου ἀκόμη δὲν φαίνεται ἡ ὁμορφιά. Ἄλλ' ὅμως τὸ συμπαθητικὸ αὐτὸ παιδί ἔρριψαν οἱ γονεῖς του στὸν ποταμό.

Καὶ σὺ μὲν τὸ βλέπεις νεκρὸ καὶ τὸ ἐνταφιάζεις καὶ πηγαίνεις στὸν τάφο, ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἐγνώριζαν ποιοῦ ψαριοῦ θὰ γίνη τροφή, ποιοῦ σκυλιοῦ ἢ ποιοῦ ἄλλου θηρίου ποῦ τρέφεται μέσα στὴ θάλασσα· καὶ ἔκαναν αὐτά, ἐνῶ δὲν ἐγνώριζαν τίποτε ἀκόμη γιὰ

πολλοὺς καὶ αὐτὸ ἀπῆλθεν; Ἄλλ' οὐχ οὕτως ὡς ἐπὶ τοῦ Ἰώβ ἀθρόως ἢ συμφορὰ, καὶ σκυθροποτέρα· οὐ στέγης κατενεχθείσης, οὐκ ἀριστῶντων μεταξὺ, οὐ τῶν συμφορῶν προαγγελθεισῶν. Ἄλλ' ἐφιλεῖτο παρὰ σοῦ; Ἄλλ' οὐχὶ μᾶλλον τοῦ Ἰωσήφ τοῦ
 5 θηριοβρώτου γενομένου· ἀλλ' ὅμως ἤνεγκε τὴν συμφορὰν, καὶ τὴν μετ' ἐκείνην, καὶ τὴν μετὰ ταύτην ὁ πατήρ. Ἐκλαυσεν, ἀλλ' οὐκ ἠσέθησεν· ἐπένθησεν, ἀλλ' οὐκ ἀπεδυσπέτησεν, ἀλλὰ μέχρι τούτων ἔστη τῶν ῥημάτων, λέγων, «Ἰωσήφ οὐκ ἔστι, Συμεὼν οὐκ ἔστι, καὶ τὸν Βενιαμὴν λήψεσθε; ἐπ' ἐμὲ ἐγένετο ταῦτα πάν-
 10 τα». Ὁρᾶς πῶς ἐκείνους λιμοῦ τυραννίς ἔπεισε καταφρονῆσαι τῶν παιδῶν; παρὰ δὲ σοὶ οὐκ ἰσχύει ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος ὅσον ὁ λιμός; Κλαῦσον, οὐ κωλύω, ἀλλὰ μηδὲν βλάσφημον μήτε εἴπης, μήτε πράξης. Οἶος ἐὰν ἦ ὁ παῖς, οὐκ ἔστι κατὰ τὸν Ἄβελ· ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον εἶπεν ὁ Ἀδάμ· καίτοι χαλεπὴ ἐκείνη ἢ συμφορὰ,
 15 τὸ τὸν ἀδελφὸν ἀνηρηκέναι.

Ἄλλὰ γὰρ καὶ ἀδελφοκτόνων ἄλλων ἀνεμνήσθη· οἶον ὅτε Ἄβεσσαλώμ τὸν Ἀμνὼν ἀνείλε τὸν πρωτότοκον, καὶ Δαυὶδ ὁ βασιλεὺς ἠγάπα τὸ παιδίον, καὶ ἐν σάκκῳ μὲν ἐκάθητο καὶ σποδῶ, οὔτε δὲ μάντις ἤγαγεν, οὔτε ἐπαιδοῦς, καίτοι ἦσαν τότε
 20 (καὶ δηλοῖ ὁ Σαοῦλ), ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἰκέτευε. Τοῦτο καὶ σὺ ποιεῖ· ὅπερ ὁ δίκαιος ἐποίησε, ποιήσον καὶ σὺ· τὰ αὐτὰ εἶπέ ῥήματα, ὅταν ἀποθάνῃ τὸ παιδίον· «Ἐγὼ μὲν ἀπελεύσομαι πρὸς αὐτό, αὐτὸ δὲ οὐχ ἤξει πρὸς με». Τοῦτο φιλοσοφίας, τοῦτο φιλοστοργίας. Ὡς ἂν φιλῆς τὸ παιδίον, οὐ φιλήσεις τοσοῦτον ὅσον ἐκεῖ-
 25 νος τότε. Τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ ἠκμαζεν ὁ περὶ τὴν μητέρα πόθος, εἰ καὶ ἐκ μοιχειῶν ἦν· ἴστε δὲ ὅτι κοινωνεῖ τὰ τικτόμενα τοῦ φίλτρου τῶν τικτόντων· καὶ τοσοῦτος ὁ ἔρωσ ἦν, ὡς καὶ κατήγορον αὐτῷ ὄν θούλεσθαι ζῆν· ἀλλ' ὅμως ηὐχαρίστησε τῷ Θεῷ. Τί οἶει πάσχειν τὴν Ρεβέκκαν, ὅτε ὁ ἀδελφὸς ἠπειλεῖ τῷ Ἰακώβ; καὶ
 30 οὐκ ἐλύπησε τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ἐκέλευσεν ἀποπέμψαι.

Ἐνόησον τὰ τούτων χεῖρω, ὅταν τι δεινὸν πάθῃς, καὶ ἱκανὴν ἔξεις παραμυθίαν· καὶ λογίζου, τί δέ, εἰ ἐν πολέμῳ τεθνήκει; τί δέ, εἰ ἐν πυρί; Καὶ ὧν ἐὰν πάθωμεν, τὰ δεινότερα ἐννοῶμεν, καὶ ἔξομεν ἄρκοῦσαν παραμυθίαν· καὶ τοὺς τὰ δεινότερα πεπονθό-

14. Γεν. 42,36

15. Β' Βασ. 12,23

τῆ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, οὔτε γιὰ τὴν ἀνάστασι. Ἄλλὰ δὲν εἶναι μοναχογιός, ἀλλὰ ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς καὶ αὐτὸς ἐπέθανε; Ὅμως δὲν εἶναι τόσο μεγάλη καὶ γενικὴ ἢ συμφορὰ ὅπως στὴν περίπτωσι τοῦ Ἰώβ, οὔτε περισσότερο σκυθρωπή· δὲν ἔπεσε τὸ σπίτι, δὲν ἔπαθε ἀνάμεσα σὲ ἐκείνους ποὺ ἐγευματίζαν, δὲν εἶχαν προαγγελθῆ οἱ συμφορές. Ἄλλὰ τὸν ἀγαποῦσες; Ὅμως ὄχι περισσότερο ἀπὸ τὸν Ἰωσήφ, ποὺ ἐγένε τροφὴ στὰ θηρία· πλὴν ὅμως ὑπέφερε τὴ συμφορὰ, καὶ τὴν κατοπινὴ, καὶ τὴν ἄλλη ὕστερα ἀπὸ αὐτὴν ὁ πατέρας. Ἐκλαψε, ἀλλὰ δὲν ἐγένε ἀσεβής· ἐπένηθη, ὅμως δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του, ἀλλὰ ἐσταμάτησε μέχρι σ' αὐτὰ τὰ λόγια, λέγοντας· «Ὁ Ἰωσήφ δὲν ὑπάρχει, ὁ Συμεὼν δὲν ὑπάρχει, καὶ τὸν Βενιαμὴν θὰ πάρετε; σὲ μένα ἐγιναν ὅλα αὐτά»¹⁴. Βλέπεις πῶς ἡ τυραννίδα τῆς πείνας ἐπεισε ἐκείνον νὰ περιφρονῆσῃ τὰ παιδιὰ του; καὶ σὲ σένα δὲν ἰσχύει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ὅσο ἡ πείνα; Κλάψε, δὲν σὲ ἐμποδίζω, ἀλλὰ καμμία βλασφημία οὔτε νὰ εἰπῆς, οὔτε νὰ κάνης. Ὅποιο καὶ ἂν εἶναι τὸ παιδί σου, δὲν εἶναι ἰσοδύναμο μὲ τὸν Ἄβελ. Ἄλλὰ τίποτε τέτοιο δὲν εἶπε ὁ Ἀδάμ, ἂν καὶ ἦταν φοβερὴ ἐκείνη ἢ συμφορὰ, τὸ νὰ ἔχη φονεύσει δηλαδὴ τὸν ἀδελφό του.

Ἄλλὰ ἐθυμῆθηκα καὶ ἄλλους ἀδελφοκτόνους· ὅπως ὅταν ὁ Ἄβεσσαλὼμ ἐφόνευσε τὸν Ἀμνὼν, ποὺ ἦταν ὁ πρωτότοκος, καὶ ὁ Δαυῖδ ὁ βασιλεὺς ἀγαποῦσε τὸ παιδί του, καὶ ἐκάθετο ἐπάνω σὲ τρίχινο ὕφασμα καὶ στὴ σκόνῃ, οὔτε ὅμως μάντεις ἔφερε, οὔτε μάγους, ἂν καὶ ὑπῆρχαν τότε (καὶ τὸ φανερῶνει ὁ Σαούλ), ἀλλὰ τὸν Θεὸ ἰκέτευε. Αὐτὸ καὶ σὺ νὰ κάνης· αὐτὸ ποὺ ἔκαμε ὁ δίκαιος, κάμε καὶ σύ, εἶπέ τὰ ἴδια λόγια, ὅταν πεθάνῃ τὸ παιδί σου· «Ἐγὼ θὰ πάω πρὸς αὐτό, αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ ἔλθῃ πρὸς ἐμέ»¹⁵. Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα φιλοσοφίας, αὐτὸ εἶναι δεῖγμα φιλοστοργίας. Ὅσο καὶ ἂν ἀγαπᾷς τὸ παιδί σου, δὲν θὰ τὸ ἀγαπήσῃς τόσο ὅσο ἐκεῖνος τότε. Στὸ μακάριο ἐκεῖνο ἦταν ἀκμαῖος ὁ πόθος γιὰ τὴ μητέρα, ἂν καὶ ἦταν ἀπὸ μοιχεία· καὶ γνωρίζετε ὅτι τὰ παιδιὰ συμμαρίζονται τὸν ἔρωτα τῶν γονέων τους· καὶ ἦταν τόσο μεγάλος ὁ ἔρωτας, ὥστε ἂν καὶ ἦταν τὸ παιδί του κατήγορος γι' αὐτὸν ἤθελε νὰ ζῆ· ἀλλὰ ὅμως εὐχαρίστησε τὸν Θεό. Τί νομίζεις ὅτι ἔπασχε ἡ Ρεβέκκα, ὅταν ὁ ἀδελφὸς ἀπειλοῦσε τὸν Ἰακώβ; καὶ δὲν ἐστενοχώρησε τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ τὸν διέταξε νὰ φύγῃ μακριά.

Σκέψου τὰ χειρότερα ἀπὸ αὐτά, ὅταν πάθῃς κάτι κακό, καὶ θὰ ἔχῃς ἀρκετὴ παρηγοριά· καὶ νὰ σκέπτεσαι, τί θὰ συνέβαινε ἂν εἶχε πεθάνει στὸν πόλεμο; καὶ τί ἂν εἶχε πεθάνει στὸ πῦρ; Καὶ ἀπὸ

τας ἀεὶ περισκοπῶμεν, καὶ εἰ αὐτοὶ βαρύτερα ἐπάθομέν ποτε.
 Οὕτω καὶ Παῦλος προτρέπει, ὡς ὅταν λέγῃ· «Οὕτω μέχρις αἵμα-
 τος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι»· καὶ πάλιν,
 «Πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος». ἼΩν οὖν
 5 ἂν πάθωμεν, τὰ χεῖρω περισκοπῶμεν, εὐρήσομεν γάρ, καὶ οὕτως
 ἐσόμεθα εὐχάριστοι. Πρὸ δὲ πάντων εὐχαριστῶμεν ἐπὶ πᾶσι
 διηνεκῶς· οὕτω γάρ καὶ ταῦτα παύσεται, καὶ ἡμεῖς εἰς δόξαν
 Θεοῦ ζήσομεν, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτευξόμεθα· ὧν
 γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυ-
 10 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύ-
 ματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 αἰώνων. Ἀμήν.

 16. Ἐβρ. 12,4

17. Α' Κορ. 10,13

ἐκεῖνα ποῦ θὰ συμβῆ νὰ πάθωμε, ἄς σκεπτώμασθε τὰ πιὸ φοβερά, καὶ θὰ ἔχωμε ἱκανοποιητικὴ παρηγοριᾶ· καὶ ἄς σκεπτώμασθε μὲ προσοχὴ ἐκείνους ποῦ ἔχουν πάθει τὰ πιὸ φοβερά κακὰ καὶ ἂν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἐπάθαμε ποτὲ βαρύτερα. Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος προτρέπει, καθὼς ὅταν λέγη· «Δὲν ἀντισταθήκατε ἀκόμη μέχρι σημείου νὰ χύσετε αἷμα ἀγωνιζόμενοι ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας»¹⁶· καὶ πάλι, «Δὲν σᾶς ἔχει καταλάβει πειρασμὸς, παρὰ μόνο ἀνθρώπινος»¹⁷. Ἐκτὸς ἐκεῖνα λοιπὸν ποῦ ἂν συμβῆ νὰ πάθωμε, ἄς σκεπτώμασθε τὰ χειρότερα, διότι θὰ τὰ συναντήσωμε, καὶ ἔτσι θὰ αἰσθανθοῦμε χαρὰ. Πρὶν ἀπὸ ὅλα ὅμως ἄς εὐχαριστοῦμε τὸν Θεὸ παντοτινὰ γιὰ ὅλα. Διότι ἔτσι καὶ αὐτὰ θὰ σταματήσουν καὶ ἐμεῖς στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ θὰ ζήσωμε, καὶ τὰ ἀγαθὰ ποῦ μᾶς ἔχει ὑποσχεθῆ θὰ ἐπιτύχωμε. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε ὅλοι ἐμεῖς νὰ ἐπιτύχωμε, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ΄

(Κολ. 3,16-17)

5 «Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν πλουσίως, ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν χάριτι ᾄδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Θεῷ. Καὶ πᾶν ὃ τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ πάντα ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δι' αὐτοῦ».

1. Παραινέσας εὐχαρίστους εἶναι, καὶ τὴν ὁδὸν δείκνυσι, ταύτην ἣν πρῶην ἡμεῖς διελέχθημεν πρὸς ὑμᾶς. Τί λέγων; «Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν πλουσίως». Μᾶλλον δὲ οὐ ταύτην μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέραν. Ἐγὼ μὲν γὰρ εἶπον, ὅτι δεῖ τοὺς τὰ δεινότερα πεπονθότας ἀναλέγειν, καὶ τοὺς τὰ χαλεπώτερα ὧν ἐπάθομεν ὑπομείναντας ἀναλογίζεσθαι, καὶ εὐχαριστεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ συμβῆναι ἐκεῖνα· αὐτὸς δὲ τί φησιν; «Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικεῖτω ἐν ὑμῖν»· τουτέστιν, ἡ διδασκαλία, τὰ δόγματα, ἡ παραίνεσις, ἐν αἷς οὐδὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν εἶναι φησιν, οὐδὲ τὰ ταύτης ἀγαθά. Ἐὰν ταῦτα εἰδῶμεν, οὐδενὶ τῶν δυσχερῶν εἴξομεν. «Ἐνοικεῖτω», φησίν, «ἐν ὑμῖν πλουσίως», μὴ ἀπλῶς, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας. Ἀκούσατε ὅσοι ἐστὲ κοσμι-
20 κοί, καὶ γυναικὸς καὶ παιδῶν προϊστασθε, πῶς καὶ ὑμῖν ἐπιτρέπει μάλιστα τὰς Γραφὰς ἀναγινώσκειν· καὶ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς. Ὡσπερ γὰρ ὁ πλούσιος ἐν χρήμασι ζημίαν καὶ καταδίκην ἐνεγκεῖν δύναται, οὕτως ὁ πλουτῶν ἐν δόγμασι φιλοσοφίας, οὐχὶ πενίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσας
25 τὰς συμφορὰς εὐκόλως οἴσει, καὶ ἐκείνου εὐκολώτερον. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν τῇ διαλύσει τῆς ζημίας ἀνάγκη τὸν ὄντα πλούσιον ἐλαττοῦσθαι καὶ ἐλέγχεσθαι· κἂν πολλάκις τοῦτο πάθῃ, οὐκετι δυνήσεται ἐνεγκεῖν, ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως· οὐδὲ γὰρ δαπανῶ-

1. Ἡ ἀληθινὴ φιλοσοφία θέβαια εἶναι ἡ χριστιανικὴ πίστις.

ΟΜΙΛΙΑ Θ´

(Κολ. 3,16 – 17)

«Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἄς μένη μέσα σας πλούσια, μὲ κάθε σοφία διδάσκοντας καὶ συμβουλευόντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ πνευματικὲς ᾠδές, μὲ εὐγνωμοσύνη ψάλλοντας στὸν Θεὸ μέσα στὶς καρδιές σας. Καὶ καθετὶ ἂν κάνετε μὲ λόγο ἢ μὲ ἔργο, ὅλα νὰ τὰ κάνετε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστώντας δι’ αὐτοῦ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα».

1. Ἐφοῦ τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ εἶναι εὐχάριστοι, καὶ τὸν τρόπο παρουσιάζει, αὐτὸν ποὺ προηγουμένως ἐδιαβάσαμε σὲ σᾶς. Τί λέγοντας; «Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἄς κατοικῆ μέσα σας πλούσια». Καλύτερα ὅμως ὄχι μόνο αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ἄλλο. Διότι ἐγὼ εἶπα, ὅτι πρέπει νὰ ἀναλογιζώμασθε ἐκείνους ποὺ ἔχουν πάθει τὶς μεγαλύτερες συμφορὲς καὶ νὰ σκεπτώμασθε ἐκείνους ποὺ ὑπέφεραν πὶο φοβερὲς ἀπὸ αὐτὲς ποὺ ἐπάθαμε ἐμεῖς, καὶ νὰ εὐχαριστοῦμε αὐτὸν γιὰ τὸ ὅτι δὲν μᾶς συνέβηκαν ἐκεῖνες. Αὐτὸς ὅμως τί λέγει; «Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἄς κατοικῆ μέσα σας»· δηλαδῆ, ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, οἱ παραινέσεις, στὶς ὁποῖες λέγει ὅτι ἡ παρούσα ζωὴ δὲν ἀξίζει τίποτε, οὔτε τὰ ἀγαθὰ τῆς. Ἐὰν γνωρίζουμε αὐτὰ, δὲν θὰ ὑποχωρήσωμε σὲ καμμία δυσκολία. «Ἄς κατοικῆ», λέγει, «μέσα σας πλούσια», ὄχι ἀπλᾶ, ἀλλὰ μὲ μεγάλη ἀφθονία. Ἀκούσατε ὅσοι εἴσθε κοσμικοὶ καὶ ἔχετε ὑπὸ τὴν προστασία σας γυναῖκα καὶ παιδιά, πῶς προτρέπει καὶ σᾶς πρὸ πάντων νὰ διαβάσετε τὶς Γραφές· καὶ ὄχι ἔτσι ἀπλᾶ καὶ τυχαῖα, ἀλλὰ μὲ μεγάλη προσοχή. Διότι ὅπως ὁ πλούσιος σὲ χρήματα μπορεῖ νὰ ὑπομείνη χρηματικὴ ποινὴ καὶ καταδίκη, ἔτσι καὶ ὁ πλούσιος στὰ δόγματα τῆς φιλοσοφίας¹, ὄχι μόνο τὴ φτώχεια, ἀλλὰ καὶ ὅλες τὶς συμφορὲς εὐκόλα θὰ ὑπομένῃ, καὶ εὐκολώτερα ἀπὸ ἐκεῖνον. Διότι ἐκεῖ στὴν ἐξόφλησι τῆς ποινῆς εἶναι ἀνάγκη ὁ πλούσιος νὰ ταπεινώνεται καὶ νὰ ἐπικρίνεται, καὶ ἂν πάθῃ αὐτὸ πολλές φορές, δὲν θὰ μπορέσῃ πιά νὰ τὸ ὑπομείνη, ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει ἔτσι. Διότι οὔτε δαπανοῦμε τὶς ὀρθὲς σκέψεις

μεν τοὺς ὑγιεῖς λογισμοὺς, ὅταν ἐνεγκεῖν τι δέη τῶν ἀβουλήτων, ἀλλὰ μένουσι διαπαντός.

Καὶ ὄρα τὴν σύνεσιν τοῦ μακαρίου τούτου. Οὐκ εἶπεν, ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐν ὑμῖν ἔστω, ἀπλῶς, ἀλλὰ τί; «ἐνοικεῖτω»,
 5 καί, «πλουσίως». «Ἐν πάσῃ σοφία διδάσκοντες καὶ νοουθετοῦν-
 τες ἑαυτοὺς». «Ἐν πάσῃ», φησί. Τὴν ἀρετὴν φησι σοφίαν· καὶ ἡ
 ταπεινοφροσύνη σοφία ἐστί, καὶ ἡ ἐλεημοσύνη, καὶ ὅσα τοιαῦτα,
 σοφία ἐστίν· ὡσπερ οὖν τάναντία, ἄνοια· καὶ γὰρ ὠμότης ἐξ
 ἀνοίας. Ὅθεν πολλαχοῦ τὴν πᾶσαν ἀμαρτίαν ἀφροσύνην καλεῖ.
 10 «Εἶπε», φησίν, «ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός»· καὶ
 πάλιν, «Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μώλωπές μου ἀπὸ προσώ-
 που τῆς ἀφροσύνης μου». Τί γὰρ ἀνοητότερον, εἶπέ μοι, τοῦ τᾶ
 μὲν ἱμάτια τὰ ἑαυτοῦ περιβαλλομένου, τοὺς δὲ ἀδελφοὺς τοὺς
 αὐτοῦ γυμνοὺς περιορῶντος; τοῦ κύνας μὲν τρέφοντος, τὴν δὲ
 15 εἰκόνα τοῦ Θεοῦ περιορῶντος ἐν λιμῶ; τοῦ πεπεισμένου ἀπλῶς,
 ὅτι οὐδὲν τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ ὡσπερ ἀθανάτοις αὐτοῖς
 προστετηκότος; Ὅσπερ οὖν οὐδὲν τοῦ τοιοῦτου ἀνοητότερον,
 οὕτως οὐδὲν σοφώτερον τοῦ τὴν ἀρετὴν κατορθοῦντος.

Ὅρα γάρ, πᾶσοσφός ἐστι, φησί· μεταδίδωσι τῶν ὄντων, ἐλε-
 20 ἡμων, φιλάνθρωπος· ἐπέγνω τὴν φύσιν, ὅτι κοινή· ἐπέγνω τῶν
 χρημάτων τὴν χρῆσιν, ὅτι οὐδενὸς ἀξία λόγου· ὅτι τῶν σωματῶν
 τῶν οἰκείων φεῖδεσθαι μᾶλλον, ἢ χρημάτων δεῖ. Ὁ δόξης κατα-
 φρονῶν πᾶσοσφός ἐστιν· οἶδε γὰρ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα· τῶν
 θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων γνῶσις ἢ φιλοσοφία. Οὐκοῦν
 25 οἶδε μὲν ποῖα θεῖα, ποῖα δὲ ἀνθρώπινα, καὶ τῶν μὲν ἀπέχεται,
 ταῦτα δὲ ἐργάζεται· οἶδε δὲ καὶ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ἐν πᾶσιν·
 οὐδὲν εἶναι νομίζει τὸν παρόντα βίον· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἤδεται τοῖς
 χρηστοῖς, οὔτε λυπεῖται τοῖς ἐναντίοις. Μὴ δὴ περιμείνης ἕτερον
 διδάσκαλον· ἔχεις τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ· οὐδεὶς σε οὕτω διδάσκει
 30 ὡς ἐκεῖνα. Οὗτος μὲν γὰρ πολλὰ καὶ διὰ κενοδοξίαν καὶ διὰ
 βασκανίαν διαφθονεῖται πολλάκις.

Ἀκούσατε, παρακαλῶ, πάντες οἱ βιωτικοί, καὶ κτᾶσθε βιβλία
 φάρμακα τῆς ψυχῆς. Εἰ μηδὲν ἕτερον βούλεσθε, τὴν γοῦν Και-
 νὴν κτήσασθε, τὸν Ἀπόστολον, τὰς Πράξεις, τὰ εὐαγγέλια, δι-
 35 δασκάλους διηνεκεῖς. Ἄν λύπη συμβῇ, ὡσπερ εἰς ἀποθήκην

μας, όταν είναι ανάγκη νὰ ὑπομείνωμε κάτι τὸ ἀνεπιθύμητο, ἀλλὰ μένουν παντοτινά.

Καὶ πρόσεχε τὴν σύνεσι τοῦ μακαρίου Παύλου. Δὲν εἶπε, ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἄς εἶναι μέσα σας, ἀπλά, ἀλλὰ τί εἶπε; «ἄς κατοικῆ» καὶ «πλούσια». «Μὲ κάθε σοφία διδάσκοντας καὶ συμβουλεύοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλο». «Μὲ κάθε», λέγει. Τὴν ἀρετὴ ἀποκαλεῖ σοφία. Καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι σοφία, καὶ ἡ ἐλεημοσύνη, καὶ ὅλα τὰ παρόμοια εἶναι σοφία, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια τὰ ἀντίθετα εἶναι ἀνοησία, διότι καὶ ἡ σκληρότητα ἀπὸ τὴν ἀνοησία προέρχεται. Γι' αὐτὸ σὲ πολλὰ σημεῖα κάθε ἁμαρτία τὴν ἀποκαλεῖ μωρία. «Εἶπε», λέγει, «ὁ ἄφρων μέσα στὴν καρδιά του, δὲν ὑπάρχει Θεός»· καὶ πάλι: «Ἐμύρισαν καὶ ἐσάπησαν τὰ τραύματά μου ἀπὸ τὴ μωρία μου»². Διότι εἶπέ μου, τί πιὸ ἀνόητο ὑπάρχει ἀπὸ τὸ νὰ φορῆ κανεὶς τὰ ροῦχα του, καὶ τοὺς ἀδελφούς του ὅμως νὰ βλέπη γυμνούς; ἀπὸ τὸ νὰ τρέφη τὰ σκυλιὰ καὶ νὰ ἀνέχεται τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ νὰ πεινᾷ; ἀπὸ τὸ νὰ ἔχη πεισθῆ ἀπλῶς, ὅτι τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δὲν ἀξίζουν τίποτε καὶ νὰ εἶναι ἀφωσιωμένος σὲ αὐτὰ σὰν νὰ εἶναι ἀθάνατα; Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ἀνόητο ἀπὸ αὐτόν, ἔτσι τίποτε δὲν εἶναι πιὸ σοφὸ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ κατορθώνει τὴν ἀρετὴ.

Πρόσεχε, λοιπὸν, εἶναι πάνσοφος, λέγει· δίνει ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του, εἶναι ἐλεήμων, φιλόανθρωπος· ἐγνώρισε καλὰ τὴ φύσι, ὅτι εἶναι κοινή· ἐγνώρισε καλὰ τὴ χρῆσι τῶν χρημάτων, ὅτι δὲν ἀξίζει τίποτε· ὅτι πρέπει νὰ λυπούμασθε περισσότερο τὰ σώματά μας, παρὰ τὰ χρήματα. Ἐκεῖνος ποὺ περιφρονεῖ τὴ δόξα εἶναι πάνσοφος, διότι γνωρίζει τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ γνῶσις τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Γνωρίζει βεβαίως ποῖα εἶναι θεῖα καὶ ποῖα εἶναι ἀνθρώπινα, καὶ ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀπομακρύνεται, ἐκεῖνα δὲ τὰ ἐκτελεῖ· ἀκόμη γνωρίζει νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεὸ γιὰ ὅλα, θεωρεῖ ὅτι ἡ παροῦσα ζωὴ δὲν ἀξίζει τίποτε, γι' αὐτὸ οὔτε εὐχαριστεῖται στὰ καλά, οὔτε λυπεῖται στὰ ἀντίθετα. Μὴ περιμένης λοιπὸν ἄλλον διδάσκαλο, ἔχεις τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, κανεὶς δὲν σὲ διδάσκει ἔτσι ὅπως ἐκεῖνα. Διότι αὐτὸς ὁ διδάσκαλος πολλὰς φορές κατακρίνεται πολὺ γιὰ ματαιοδοξία καὶ κακολογία.

Ἀκούσατε, παρακαλῶ, ὅλοι οἱ κοσμικοί, καὶ ἀποκτήσατε βιβλία, φάρμακα τῆς ψυχῆς. Ἐὰν δὲν θέλετε κανένα ἄλλο, ἀποκτήσατε τουλάχιστο τὴν Καινὴ Διαθήκη, τὸν ἀπόστολο, τὶς Πράξεις, τὰ εὐαγγέλια, τοὺς παντοτινοὺς διδασκάλους. Ἄν συμβῆ κάποια λύ-

5 φαρμάκων ἔγκυψον· λάβε παραμυθίαν ἐκεῖθεν τοῦ δεινοῦ, ἂν
 ζημία, ἂν θάνατος, ἂν ἀποβολή οἰκείων· μᾶλλον δὲ μὴ ἔγκυπτε,
 ἀλλὰ ἀνάλαβε πάντα, ἔχε ἐπὶ τῆς διανοίας. Τοῦτο πάντων αἴτιον
 τῶν κακῶν, τὸ μὴ εἰδέναι τὰς Γραφάς. Χωρὶς ὄπλων εἰς πόλεμον
 10 βαδίζομεν· καὶ πῶς ἔδει σωθῆναι; Ἀγαπητὸν μετὰ τούτων σωθῆ-
 ναι, μήτι γε χωρὶς τούτων. Μὴ τὰ πάντα ἐφ' ἡμᾶς ρίπτετε· πρό-
 βατὰ ἐστε, ἀλλ' οὐκ ἄλογα, ἀλλὰ λογικά· πολλὰ καὶ ὑμῖν ὁ Παῦ-
 λος ἐπιτρέπει. Οἱ διδασκόμενοι οὐ διαπαντὸς ἐπὶ τὸ μαθεῖν δια-
 τρίβουσιν, ἐπεὶ οὐ διδάσκονται· ἂν αἰεὶ μανθάνης, οὐδέποτε μα-
 10 θήση. Μὴ οὕτως ἔρχου, ὡς αἰεὶ μαθησόμενος, ἐπεὶ οὐδέποτε
 εἴση, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπομαθησόμενος, καὶ διάξων ἕτερον. Ἐν ταῖς
 τέχναις οὐχὶ ὠρισμένους καιροὺς παραμένουσιν ἅπαντες, ἐν
 τοῖς μαθήμασι, καὶ ἐν πάσαις ἀπλῶς ταῖς τέχναις; Οὕτως ἅπαντες
 ὀρίζομεν φανερὸν καιρόν· ἂν δὲ αἰεὶ μανθάνητε, τεκμήριόν ἐστι
 15 τοῦ μηδὲν μαθεῖν.

Τοῦτο τὸ ὄνειδος τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Θεὸς εἶπεν· «Αἰρόμενοι
 ἐκ κοιλίας, καὶ παιδευόμενοι ἕως γήρως». Εἰ μὴ αἰεὶ τοῦτο προσ-
 εδοκᾶτε, οὐκ ἂν οὕτως εἰς τοῦπίσω πάντα ἀπήει. Εἰ ἐνήν τοὺς
 μὲν εἶναι μεμαθηκότας, τοὺς δὲ μέλλοντας, προέκοψεν ἂν τὸ
 20 ἔργον ἡμῖν· παρεχωρήσατε ἂν ἐτέροις, καὶ συναντελάβεσθε καὶ
 ἡμῖν. Εἶπέ μοι, εἰ πρὸς γραμματιστὴν τινες ἀπίοιεν, εἶτα μένοιεν
 αἰεὶ τὰ στοιχεῖα μανθάνοντες, οὐ πολὺν τῷ διδασκάλῳ πόνον
 παρέξουσι; Μέχρι τίνος ὑμῖν περὶ θίου διαλεγόμεθα; Ἐπὶ τῶν
 ἀποστόλων οὕτως οὐκ ἦν, ἀλλὰ συνεχῶς μετεπήδων, τοὺς πρό-
 25 τερον μανθάνοντας διδασκάλους καθιστῶντες ἐτέρων τινῶν
 μαθητευομένων. Οὕτως ἠδυνήθησαν τὴν οἰκουμένην περιελ-
 θεῖν, τῷ μὴ προσδεσμεῖσθαι τόπῳ ἐνί. Πόσης οἴεσθε διδασκα-
 λίας δεῖσθαι τοὺς ὑμετέρους ἀδελφούς τοὺς ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, καὶ
 τοὺς ἐκείνων διδασκάλους; Ἀλλ' ὑμεῖς με κατέχετε προσηλώ-
 30 σαντες. Πρὶν ἢ γὰρ τὴν κεφαλὴν καλῶς διατεθῆναι, περιττὸν ἐπὶ
 τὸ λοιπὸν σῶμα ἰέναι. Πάντα ἡμῖν ἐπιρρίπτετε. Ὑμᾶς ἐχρῆν παρ'
 ἡμῶν μανθάνειν μόνον· τὰς δὲ γυναῖκας παρ' ὑμῶν, τὰ παιδιά
 παρ' ὑμῶν· ἀλλὰ πάντα ἡμῖν καταλιμπάνετε· διὰ τοῦτο πολὺς ὁ
 κόπος.

πη, σκύψε μὲ προσοχὴ ὅπως σὲ ἀποθήκη φαρμάκων· λάβε παρηγορία τῆς συμφορᾶς ἀπὸ ἐκεῖ, ἂν ζημία συμβῆ, ἂν θάνατος, ἂν ἀπώλεια συγγενικῶν προσώπων· καλύτερα ὅμως νὰ μὴ σκύψης, ἀλλὰ νὰ συγκρατήσης τὰ πάντα καὶ νὰ τὰ ἔχης στὸ νοῦ σου. Αἰτία ὄλων τῶν κακῶν εἶναι αὐτό, δηλαδή, τὸ νὰ μὴ γνωρίζωμε τίς Γραφές. Βαδίζομε στὸν πόλεμο χωρὶς ὅπλα, καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ σωθοῦμε; Εἶναι εὐχάριστο νὰ σωθοῦμε μὲ αὐτά, καὶ καθόλου βέβαια χωρὶς αὐτά. Μὴ ἐπιρρίπτετε τὰ πάντα σὲ μᾶς· εἴσθε πρόβατα, ὄχι ὅμως χωρὶς λογικό, ἀλλὰ πρόβατα λογικά. Πολλὰ καὶ σὲ σᾶς ἐπιτρέπει ὁ Παῦλος. Οἱ διδασκόμενοι δὲν διαθέτουν παντοτινὰ τὸν καιρὸ τους γιὰ τὴ μάθησι, ἐπειδὴ δὲν διδάσκονται. Ἐάν πάντοτε μαθαίνης, ποτὲ δὲν θὰ μάθης. Νὰ μὴ ἔρχεσαι, γιὰ νὰ μάθης πάντοτε, ἐπειδὴ ποτὲ δὲν θὰ γνωρίσης, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ μὴ ξεχάσης αὐτὰ ποὺ ἔμαθες, καὶ γιὰ νὰ διδάξης ἄλλον. Στὶς τέχνες δὲν παραμένουν ὅλοι ὀρισμένο χρόνο, στὰ μαθήματα, καὶ σὲ ὅλες γενικῶς τίς τέχνες; Ἐτσι ὅλοι καθορίζομε κάποιο φανερὸ χρόνο· ἂν ὅμως πάντοτε μαθαίνετε, εἶναι ἀπόδειξις τοῦ ὅτι δὲν ἐμάθατε τίποτε.

Τὴν κατηγορία αὕτη τὴν εἶπε ὁ Θεὸς στοὺς Ἰουδαίους· «Ἐπερηφανεύεσθε ἀπὸ τὴν κοιλιὰ ἀκόμη καὶ διδάσκεσθε μέχρι τὰ γηρατεία σας»³. Ἐὰν δὲν ἐπεριμένετε πάντοτε αὐτό, δὲν θὰ ἐπέστρεφαν τόσο πολὺ τὰ πάντα πρὸς τὰ πίσω. Ἐὰν ἦταν δυνατὸ ἄλλοι νὰ ἔχουν μάθει καὶ οἱ ἄλλοι νὰ μάθουν στὸ μέλλον, θὰ ἐπροχωροῦσε τὸ ἔργο μας· θὰ ἐπαραχωροῦσατε τὴ θέσι σας σὲ ἄλλους καὶ θὰ ἐβοηθοῦσατε καὶ ἐμᾶς. Εἶπέ μου, ἐὰν θὰ ἐπήγαιναν μερικοὶ σὲ διδάσκαλο, καὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ καταγίνωνται μὲ τὴν μάθησι τῶν στοιχείων τῶν γραμμάτων, δὲν θὰ κουράσουν πολὺ τὸν διδάσκαλο; Μέχρι πότε θὰ σᾶς διδάσκωμε γιὰ τὸν τρόπο ζωῆς; Στοὺς ἀποστόλους τὰ πράγματα δὲν ἦταν ἔτσι, ἀλλὰ συνεχῶς οἱ ἀπόστολοι ἔκαναν ἄλματα, καθιστώντας ἐκείνους, ποὺ ἐμάθαιναν πρῶτα, διδασκάλους σὲ ἄλλους μαθητευομένους. Ἐτσι κατῶρθωσαν νὰ γυρίσουν τὴν οἰκουμένη, μὲ τὸ νὰ μὴ δένωνται σὲ ἓνα τόπο. Πόση διδασκαλία νομίζετε ὅτι χρειάζονται οἱ ἀδελφοί σας ποὺ ζοῦν στὸ ὑπαιθρο καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐκείνων; Ἄλλὰ ἐσεῖς μὲ κατακρατεῖτε ἐδῶ καρφωμένο. Διότι προτοῦ νὰ ἀσκηθῆ καλὰ ἡ κεφαλὴ, εἶναι περιττὸ νὰ ἔλθωμε στὸ ὑπόλοιπο σῶμα. Τὰ πάντα ἐπιρρίπτετε σὲ μᾶς. Ἐσεῖς μόνο ἔπρεπε νὰ διδάσκεσθε ἀπὸ μᾶς, οἱ γυναῖκες ὅμως ἀπὸ σᾶς καὶ τὰ παιδιὰ ἀπὸ σᾶς. Ἄλλὰ ἀφήνετε τὰ πάντα σὲ μᾶς, γι' αὐτὸ εἶναι πολὺς ὁ κόπος.

2. «Διδάσκοντες», φησί, «καὶ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς». Ὅρα καὶ τὸ ἀνεπαχθὲς τοῦ Παύλου. Ἐπειδὴ ἡ ἀνάγνωσις ἔχει πόνον, καὶ πολὺ τὸ φορτικόν, οὐκ ἐφ' ἱστορίας ἤγαγεν, ἀλλ' ἐπὶ ψαλμούς, ἵνα ὁμοῦ καὶ
 5 τέρπης τὴν ψυχὴν ᾄδων, καὶ ὑποκλέπτῃς τὸν πόνον. «Ὑμνοῖς», φησί, «καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς». Νῦν δὲ σατανικὰς μὲν ᾠδὰς καὶ ὀρχήσεις ἐροῦσιν οἱ παῖδες οἱ ὑμέτεροι, καθάπερ οἱ μάγειροι καὶ οἱ ὀψῶναι καὶ οἱ χορευταί· ψαλμὸν δὲ οὐδεὶς οὐδένα οἶδεν, ἀλλὰ καὶ αἰσχύνῃ τὸ πρᾶγμα δοκεῖ εἶναι καὶ χλευασία καὶ γέλως.
 10 Ἐκεῖθεν ἅπαντα τὰ κακὰ σώζεται. Ἐν οἷα γὰρ ἂν ἐστήκη γῆ τὸ φυτὸν, τοιοῦτον φέρει τὸν καρπὸν· ἂν ἐν ἀμμώδει καὶ ἀλμυρᾷ, τοιοῦτον· ἂν ἐν γλυκεῖα καὶ λιπαρᾷ, πάλιν ὁμοιον. Οὕτω πηγὴ τίς ἐστι τὰ διδάγματα. Δίδαξον αὐτὸν ᾄδειν ψαλμούς ἐκείνους τοὺς φιλοσοφίας γέμοντας, οἷον περὶ σωφροσύνης εὐθέως, μᾶλλον
 15 δὲ πρὸ πάντων περὶ τοῦ μὴ συνεῖναι πονηροῖς, εὐθέως ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ βιβλίου· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐντεῦθεν ἤρξατο ὁ προφήτης λέγων, «Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν»· καὶ πάλιν, «Οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος»· καὶ πάλιν, «Ἐξουδένωται ἐνώπιον αὐτοῦ πονηρευόμενος,
 20 τοὺς δὲ φοβουμένους τὸν Κύριον δοξάζει»· περὶ τοῦ συνεῖναι ἀγαθοῖς· καὶ ταῦτα εὐρήσεις ἐκεῖ πολλά· περὶ τοῦ γαστρὸς κατέχειν, περὶ τοῦ χειρὸς κατέχειν, περὶ τοῦ ἀκολασίας, περὶ τοῦ μὴ πλεονεκτεῖν· ὅτι οὐδὲν τὰ χρήματα, οὐδὲ ἡ δόξα, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ὅταν τούτοις ἐκ παιδὸς ἐνάξῃς αὐτόν, κατὰ μικρὸν καὶ ἐπὶ τὰ
 25 ὑψηλότερα ἄξεις.

Οἱ ψαλμοὶ πάντα ἔχουσιν, οἱ δὲ ὕμνοι πάλιν οὐδὲν ἀνθρώπινον· ὅταν ἐν τοῖς ψαλμοῖς μάθῃ, τότε καὶ ὕμνους εἴσεται, ἅτε θεϊότερον πρᾶγμα. Αἱ γὰρ ἄνω δυνάμεις ὕμνοῦσιν, οὐ ψάλλουσιν. «Οὐ γὰρ ὠραῖος ὕμνος ἐν στόματι», φησὶν, «ἀμαρτωλοῦ»· καὶ
 30 πάλιν, «Οἱ ὀφθαλμοί μου ἐπὶ τοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, τοῦ συγκαθῆσθαι αὐτοὺς μετ' ἐμοῦ» καὶ πάλιν, «Οὐ κατῴκει ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας μου ποιῶν ὑπερηφανίαν»· καὶ πάλιν, «Πορευόμενος ἐν ὁδῷ ἀμώμῳ, οὗτός μοι ἐλειτούργει». Ὡστε μὴ μόνον φίλοις, ἀλλὰ μηδὲ οἰκέταις ἀναμιγνύναι ἑαυτοὺς ἀσφαλίζεσθε. Τὰ γὰρ
 35 μυρία κακὰ τοῖς ἐλευθέροις, ὅταν δούλους αὐτοῖς ἐπιστήσωμεν

4. Ψαλμ. 1,1· 24,4· 14,4

5. Σοφ. Σειρ. 15,9. Ψαλμ. 10,6.7

6. Ψαλμ. 100,6.7

2. «Διδάσκοντας», λέγει, «καὶ συμβουλεύοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ ψαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ πνευματικὲς ᾠδές». Πρόσεχε καὶ τὸ ἐλαφρῦ τῶν συμβουλῶν τοῦ Παύλου. Ἐπειδὴ ἡ ἀνάγνωσις ἔχει κόπο καὶ πολλὴ ἐνόησις, δὲν ᾠδήγησε σὲ ἱστορίες, ἀλλὰ σὲ ψαλμοὺς, γιὰ νὰ εὐχαριστῆς συγχρόνως τὴν ψυχὴ σου ψάλλοντας καὶ νὰ ἀποφεύγῃς τὸν κόπο. «Μὲ ὕμνους», λέγει, «καὶ πνευματικὲς ᾠδές». Τώρα ὁμως τὰ παιδιὰ σας λέγουν τραγούδια καὶ χοροὺς τοῦ σατανᾶ, ὅπως οἱ μάγειροι καὶ οἱ τραπεζοκόμοι καὶ οἱ χορευτές. Κανεὶς ὁμως δὲν γνωρίζει κανένα ψαλμό, ἀλλὰ καὶ τὸ πρᾶγμα φαίνεται ὅτι εἶναι ἐντροπὴ καὶ χλευασμὸς καὶ προκαλεῖ γέλιο. Ἀπὸ ἐκεῖ διαιωνίζονται ὅλα τὰ κακὰ. Διότι σὲ ὅποιο χῶμα θὰ τοποθετηθῇ τὸ φυτὸ, τέτοιο καρπὸ παράγει· ἂν τοποθετηθῇ σὲ ἀμμῶδες καὶ ἄλμυρό, τέτοιο καρπὸ παράγει, ἂν σὲ γλυκὸ καὶ εὐφορο, πάλι ὁμοιο καρπὸ. Ἔτσι κάποια πηγὴ εἶναι τὰ διδάγματα. Δίδαξε στὸ παιδί σου νὰ ψάλλῃ ἐκείνους τοὺς ψαλμοὺς ποὺ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ φιλοσοφία, ὅπως γιὰ σωφροσύνη ἀμέσως, ἢ καλύτερα πρὶν ἀπὸ ὅλα τὸ νὰ μὴ συναναστρέφεται μὲ πονηροὺς, ἀμέσως ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἄρχισε νὰ λέγῃ ὁ προφήτης, «Εἶναι εὐτυχὴς ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐβάδισε σύμφωνα μὲ τὶς σκέψεις τῶν ἀσεβῶν»· καὶ πάλι «Καταφρονεῖται ἐνώπιόν του ὁ πονηρὸς, ἀλλὰ τιμᾶ ἐκείνους ποὺ φοβοῦνται τὸν Κύριο»⁴. Δίδαξέ το νὰ συναναστρέφεται μὲ ἀγαθοὺς· καὶ θὰ εὐρῆς ἐκεῖ πολλὰ τέτοια· γιὰ νὰ ἐξουσιάζῃ τὴν κοιλία του, γιὰ νὰ ἐλέγχῃ τὸ χέρι του, γιὰ νὰ μὴ εἶναι ἀκόλοστο, γιὰ νὰ μὴ εἶναι πλεονέκτης, ὅτι δὲν ἀξίζουν τίποτε τὰ χρήματα, οὔτε ἡ δόξα, καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. Ὅταν ἀπὸ παιδί τὸν ὠθήσῃς πρὸς αὐτά, θὰ τὸν ὀδηγήσῃς σιγὰ σιγὰ καὶ πρὸς τὰ ὑψηλότερα.

Οἱ ψαλμοὶ περιέχουν τὰ πάντα, οἱ ὕμνοι πάλι τίποτε τὸ ἀνθρώπινο. Ὅταν συνηθίσῃ στοὺς ψαλμοὺς, τότε θὰ γνωρίσῃ καὶ ὕμνους, ποὺ εἶναι ἱερώτερο πρᾶγμα. Διότι οἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ὕμνοῦν, δὲν ψάλλουν. «Διότι δὲν εἶναι ὠραῖος ὁ ὕμνος», λέγει, «στὸ στόμα τοῦ ἁμαρτωλοῦ»⁵· καὶ πάλι, «Τὰ μάτια μου εἶναι στραμμένα ἐπάνω στοὺς πιστοὺς τῆς γῆς, γιὰ νὰ συγκατοικοῦν μαζί μου»· καὶ πάλι, «Δὲν ἐκατοικοῦσε μέσα στὸ σπίτι μου ἐκεῖνος ποὺ ἦταν ὑπερήφανος»· καὶ πάλι, «Ὅταν ἐβάδιζα σὲ δρόμο ἀσεβῶν, αὐτὸς μὲ ὑπηρετοῦσε»⁶. Ὡστε ὄχι μόνο μὲ τοὺς φίλους, ἀλλὰ οὔτε μὲ τοὺς ὑπηρέτες νὰ ἀναμειγνύεστε γιὰ νὰ προφυλάσσετε τοὺς ἑαυτοὺς σας. Διότι τὰ πολλὰ κακὰ συμβαίνουν στοὺς ἐλευθέρους,

διεφθαρμένους. Εἰ γὰρ πατρὸς ἀπολαύοντες καὶ φιλοστοργίας καὶ φιλοσοφίας τοσαύτης, μόλις διασώζονται, ὅταν αὐτοὺς ἐκδῶμεν τῇ ἀφειδίᾳ τῶν οἰκετῶν, καθάπερ ἐχθροῖς αὐτοῖς κέχρηται, νομίζοντες αὐτοῖς τὴν δεσποτείαν εἶναι ἡμερωτέραν, ἂν
5 μωροὺς αὐτοὺς ἀπεργάσωνται καὶ φαύλους καὶ οὐδενὸς λόγου ἀξίους. Πρὸ τῶν ἄλλων οὖν ἀπάντων ταῦτα σπουδάζωμεν. «Ἠγάπησα», φησί, «τοὺς ἀγαπῶντας τὸν νόμον σου». Τοῦτον οὖν καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν, καὶ τούτους ἀγαπῶμεν.

Ἴνα δὲ πάλιν σωφρονῶσιν οἱ παῖδες, ἀκουέτωσαν τοῦ προ-
10 φήτου λέγοντος, «Ὅτι αἱ ψυαὶ μου ἐπλήσθησαν ἐμπαιγμάτων»· καὶ πάλιν ἀκουέτωσαν αὐτοῦ λέγοντος, «Ἐξωλόθρευσας πάντα τὸν πορνεύοντα ἀπὸ σοῦ». Καὶ ὅτι δεῖ γαστρὸς κατέχειν, ἀκουέτωσαν πάλιν· «Καὶ ἀπέκτεινε», φησί, «ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν, ἔτι τῆς βρώσεως οὔσης ἐν τῷ στόματι αὐτῶν». Καὶ ὅτι δεῖ δώρων
15 κρατεῖν· «Πλοῦτος ἐάν ρέῃ, μὴ προστίθεσθε καρδίαν»· καὶ δόξης κρατεῖν· «Οὐδὲ συγκαταβήσεται αὐτῷ ἡ δόξα αὐτοῦ»· τοὺς πονηροὺς μὴ ζηλοῦν· «Μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις»· τὰς δυναστείας ἡγεῖσθαι οὐδέν· «Εἶδον τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, καὶ παρήλθον, καὶ
20 ἰδοὺ οὐκ ἦν»· μηδὲν τὰ παρόντα ἡγεῖσθαι· «Ἐμακάρισαν τὸν λαόν, ᾧ ταῦτά ἐστι· μακάριος ὁ λαός, οὗ Κύριος ὁ Θεὸς βοηθὸς αὐτοῦ»· ὅτι οὐχ ἀπλῶς ἀμαρτάνομεν, ἀλλ' ἔστιν ἀνταπόδοσις· «Ὅτι σὺ ἀποδώσεις», φησίν, «ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ»· διὰ τί δὲ οὐ καθ' ἡμέραν ἀποδίδωσιν· «Ὁ Θεὸς κριτῆς», φησί, «δίκαιος
25 καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος»· ὅτι ταπεινοφροσύνη καλὸν· «Κύριε», φησίν, «οὐχ ὑψώθη ἡ καρδία μου»· ὅτι ὑπερηφανία κακόν· «Διὰ τοῦτο», φησίν, «ἐκράτησεν αὐτοὺς ἡ ὑπερηφανία εἰς τέλος»· καὶ πάλιν, «Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται»· καὶ πάλιν, «Ἐξελεύσεται ὡς ἐκ στέατος ἡ ἀδικία αὐτῶν»· ὅτι ἐλεημοσύνη
30 καλόν· «Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα»· ὅτι τὸ ἐλεεῖν ἐπαινετόν· «Χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτεῖρων, καὶ κιχρῶν». Καὶ πολλὰ τούτων πλείονα εὐρήσεις ἐκεῖ ἐμφιλόσοφα δόγματα· οἷον ὅτι κακῶς λέγειν οὐ δεῖ· «Τὸν κατα-

7. Ψαλμ. 37,8

8. Ψαλμ. 72,28

9. Ψαλμ. 77,30.31

10. Ψαλμ. 61,11

11. Δηλ. στὸν Ἄδῃ. Ψαλμ. 48,18

12. Ψαλμ. 36,1

13. Ψαλμ. 36,35.36

14. Ψαλμ. 143,15

15. Ψαλμ. 61,13

16. Ψαλμ. 7,12

17. Ψαλμ. 130,1

18. Ψαλμ. 72,6. Παροιμ. 3,34. Ψαλμ. 72,7

19. Ψαλμ. 111,9

20. Ψαλμ. 111,5

ὅταν ἐγκαταστήσωμε σ' αὐτοὺς διεφθαρμένους δούλους. Διότι, ἔάν, ἐνῶ ἀπολαμβάνουν τὴν τόση φιλοστοργία καὶ φιλοσοφία τοῦ πατέρα τους, μὲ κόπο διασώζονται, σκέψου ὅταν τοὺς παραδώσωμε στὴν ἀδιαφορία τῶν δούλων, ποὺ τοὺς ἀντιμετωπίζουν σὰν ἐχθρούς, καὶ θεωροῦν ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ κυρίου γίνεται πιὸ μαλακὴ γι' αὐτοὺς, ἂν καταστήσουν αὐτοὺς μωροὺς καὶ φαύλους καὶ ἐντελῶς ἀναξίους. Πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα λοιπὸν ἄς φροντίζωμε αὐτὰ. «Ἐχὼ ἀγαπήσει», λέγει, «αὐτοὺς ποὺ ἀγάπησαν τὸ νόμο σου». Αὐτὸν λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ἄς ἐπιθυμήσωμε πάρα πολὺ καὶ ἄς ἀγαπᾶμε αὐτούς.

Γιὰ νὰ συμπεριφέρωνται μὲ σύνεσι πάλι τὰ παιδιά, ἄς ἀκούσουν τὸν προφήτη ποὺ λέγει, «Ὅτι τὰ νεφρὰ μου εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ φλεγμονές»⁷· καὶ πάλι ἄς ἀκούσουν αὐτὸν ποὺ λέγει, «ἐξώντωσες ὅλους ποὺ ἀπομακρύνονται ἀπὸ σένα»⁸. Καὶ ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἐγκρατεῖς στὸ φαγητό, ἄς ἀκούσουν πάλι· «καὶ ἐθανάτωσε τοὺς πιὸ πολλοὺς ἐπὶ αὐτούς, ἐνῶ ἡ τροφή ἦταν ἀκόμη στὸ στόμα τους»⁹. Καὶ ὅτι πρέπει νὰ εἶναι κυρίαρχοι τῶν ἀγαθῶν· «Ἐφόσον ὁ πλοῦτος φεύγει, μὴ προσκολλᾶτε τὴν καρδιά σας»¹⁰· καὶ γιὰ νὰ ἐξουσιάζουν τὴ δόξα· «Οὔτε ἡ δόξα του θὰ κατεβῆ μαζί του»¹¹· γιὰ νὰ μὴ ζηλεύουν τοὺς πονηροὺς· «Μὴ ζηλεύης τὴν εὐτυχία τῶν πονηρῶν»¹²· γιὰ νὰ θεωροῦν ὅτι οἱ ἐξουσίαι δὲν ἀξίζουν τίποτε· «Εἶδα τὸν ἀσεβῆ νὰ ὑψώνεται καὶ νὰ ἐπαίρεται ὅπως οἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου, καὶ ἐπέρασα ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ νὰ δὲν ὑπῆρχε»¹³· γιὰ νὰ θεωροῦν τὰ παρόντα ἀγαθὰ μηδαμινά· «Ἐμακάρισαν τὸ λαὸ στὸν ὁποῖο ὑπάρχουν αὐτὰ· μακάριος εἶναι ὁ λαὸς, στὸν ὁποῖο βοηθὸς του εἶναι ὁ Κύριος, ὁ Θεός»¹⁴· ὅτι ὄχι ἀπλῶς ἀμαρτάνομε, ἀλλὰ ὑπάρχει ἀνταπόδοσις· «Διότι ἐσὺ θὰ ἀνταποδώσης», λέγει, «στὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του»¹⁵· καὶ γιατί δὲν ἀνταποδίδει καθημερινά· «Ὁ Θεός, λέγει, «εἶναι κριτὴς δίκαιος καὶ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος»¹⁶· ὅτι ἡ ταπεινοφροσύνη εἶναι καλὸ· «Κύριε», λέγει, «δὲν ὑπερηφανεύθηκε ἡ ψυχὴ μου»¹⁷· ὅτι ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι κακὸ· «Γι' αὐτό», λέγει, «ἐκυρίευσεν αὐτοὺς τελείως ἡ ὑπερηφάνεια»· καὶ πάλι, «Ὁ Κύριος ἀντιμάχεται αὐτοὺς ποὺ εἶναι ὑπερήφανοι»· καὶ πάλι, «Ἡ ἀδικία τους θὰ ἐξέρχεται σὰν ἀπὸ τὸ λίπος τους»¹⁸· ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι καλὸ· «Ἐσκόρπισεν τὰ ἀγαθὰ του, ἔδωκε στοὺς πτωχοὺς· ἡ ἀρετὴ του μένει παντοτινὰ»¹⁹· ὅτι εἶναι ἐπαινετὸ νὰ εὐσπλαγχνίζεται καὶ δανερίζει τοὺς ἄλλους»²⁰. Καὶ θὰ συναντήσης ἐκεῖ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ διδάγματα γεμᾶτα ἀπὸ φιλοσοφία, ὅπως γιὰ

λαλοῦντα», φησί, «λάθρα τὸν πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον».

Τίς ὁ ὕμνος τῶν ἄνω; ἴσασιν οἱ πιστοί· τί λέγει τὰ Χερουβιμ ἄνω; Τί ἔλεγον οἱ ἄγγελοι; «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ». Διὰ τοῦτο
5 μετὰ τὰς ψαλμωδίας ὕμνοι, ἅτε τελειότερόν τι πρᾶγμα. «Ψαλμοῖς», φησίν, «ὕμνοις, ᾠδαῖς πνευματικαῖς ἐν τῇ χάριτι ᾄδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Θεῷ». Ἦ τοῦτό φησιν, ὅτι διὰ χάριν ἡμῖν ταῦτα ἔδωκεν ὁ Θεός, ἢ ταῖς ἐν τῇ χάριτι ᾠδαῖς, ἢ νουθετοῦντες ἑαυτοὺς καὶ διδάσκοντες ἐν χάριτι, ἢ ὅτι ἐν χάριτι εἶχον ταῦτα τὰ
10 χαρίσματα, ἢ ἐπεξηγησίς ἐστιν· ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, φησίν. «Ἄιδοντες ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν τῷ Θεῷ». Μὴ ἀπλῶς, φησί, τῷ στόματι, ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς. Τοῦτο γάρ ἐστι τῷ Θεῷ ᾄδειν, ἐκεῖνο δὲ τῷ ἀέρι· διαχεῖται γὰρ ἀπλῶς ἢ φωνῇ. Μὴ πρὸς ἐπίδειξιν, φησί. Κἂν ἐν ἀγορᾷ ἦς, δύνασαι συστρέψαι σαυτόν καὶ
15 ᾄδειν τῷ Θεῷ, μηδενὸς ἀκούοντος· ἐπεὶ καὶ Μωϋσῆς οὕτως ἠύχετο, καὶ ἠκούσθη· φησί γάρ, «Τί βοᾷς πρὸς με;» καίτοι γε οὐδὲν εἶπεν, ἀλλ' ἐβόα κατὰ διάνοιαν· διὸ καὶ ὁ Θεὸς ἤκουσε μόνος· μετὰ καρδίας συντετριμμένης. Οὐ κεκώλυται γὰρ καὶ περιπατοῦντα εὔχεσθαι κατὰ καρδίαν, καὶ ἄνω εἶναι.

20 3. «Καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν ποιῆτε», φησίν, «ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ δι' αὐτοῦ». Ἐὰν γὰρ οὕτω ποιῶμεν, οὐδὲν ἔσται μιαρὸν, οὐδὲ ἀκάθαρτον, ἐνθα ἂν ὁ Χριστὸς καλῆται. Ἐὰν ἐσθίης, ἐὰν πίνης, ἐὰν γαμῆς, ἐὰν ἀποδημῆς, πάντα ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ πράττε·
25 τουτέστιν, αὐτὸν καλῶν βοηθόν· ἐπὶ πάντων πρότερον αὐτῷ εὐχόμενος, ἅπτου τῶν πραγμάτων. Βούλει τι φθέγξασθαι; τοῦτο πρότασσε. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τῶν ἐπιστολῶν προτάσσομεν τὸ ὄνομα Κυρίου. Ἐνθα ἂν ἦ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, πάντα αἴσια. Εἰ γὰρ ὑπάτων ὀνόματα ἀσφαλῆ τά γραμματεῖα ποιεῖ, πολλῷ μᾶλλον
30 τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα. Ἦ τοῦτό φησι, κατὰ Θεὸν πάντα καὶ λέγετε, καὶ πράττετε· μὴ τοὺς ἀγγέλους ἐπεισάγετε. Ἐσθίεις; εὐχαρίστησον τῷ Θεῷ, καὶ μέλλων, καὶ μετὰ ταῦτα. Καθεύδεις; εὐχαρίστησον τῷ Θεῷ, καὶ μέλλων, καὶ μετὰ ταῦτα. Εἰς ἀγορὰν ἐμβάλ-

21. Ψαλμ. 100,5

22. Λουκᾶ 2,14

23. Ἐξ. 14,15

παράδειγμα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑβρίζωμε· «Ἐδιωξα αὐτόν», λέγει, «ὁ ὁποῖος κρυφὰ ὑβρίζει τὸν πλησίον του»²¹.

Ποιὸς εἶναι ὁ ὕμνος τῶν οὐρανῶν; γνωρίζουν οἱ πιστοί· τί λέγουν τὰ Χερουβείμ στοὺς οὐρανοὺς; Τί ἔλεγαν οἱ ἄγγελοι; «Ἄς εἶναι δοξασμένος ὁ Θεὸς ποὺ εὐρίσκεται στα ὕψιστα μέρη τοῦ οὐρανοῦ»²². Γι' αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ τὶς ψαλμωδίες ἀκολουθοῦν οἱ ὕμνοι, σὰν κάποιο τελειότερο πρᾶγμα. «Μὲ ψαλμούς», λέγει, «ὕμνους καὶ πνευματικὲς ὠδές, μὲ εὐγνωμοσύνη ψάλλοντας στὸν Θεὸ μέσα στὶς καρδιές σας». Ἡ αὐτὸ ἐννοεῖ, ὅτι γιὰ εὐεργεσία σᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς αὐτά, ἢ στὶς ὠδὲς κατὰ τὴν εὐχαριστία, ἢ συμβουλεύοντας καὶ διδάσκοντας μὲ εὐγνωμοσύνη τοὺς ἑαυτοὺς σας, ἢ ὅτι μὲ εὐγνωμοσύνη εἶχαν τὰ χαρίσματα αὐτά, ἢ εἶναι ἐπεξηγήσεις ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, λέγει. «Ψάλλοντας μὲ τὴν καρδιά σας στὸν Θεό». Ὅχι μόνο μὲ τὸ στόμα, λέγει, ἀλλὰ μὲ προσοχή. Διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ ψάλλωμε στὸν Θεό, ἐκεῖνο δὲ στὸν ἄερα, διότι διασκορπίζεται ἀπλῶς ἢ φωνή. Ὅχι γιὰ ἐπίδειξι, λέγει. Καὶ ἂν ἀκόμη εὐρίσκεσαι στὴν ἀγορά, μπορεῖς νὰ συγκεντρωθῆς καὶ νὰ ψάλλῃς στὸν Θεό, χωρὶς νὰ ἀκούη κανεὶς, ἀφοῦ καὶ ὁ Μωυσῆς ἔτσι ἐπροσεύχετο καὶ εἰσακούσθηκε· διότι λέγει, «Γιατί φωνάζεις πρὸς ἐμέ»²³; ἂν καὶ δὲν εἶπε τίποτε, ἀλλὰ ἐφώναζε στὸ νοῦ του· γι' αὐτὸ καὶ μόνο ὁ Θεὸς ἄκουσε. Μὲ ἐξουθενωμένη καρδιά. Διότι δὲν ὑπάρχει ἐμπόδιο καὶ ὅταν περιπατῆς νὰ προσεύχεσαι νοερὰ καὶ νὰ εἶναι ἡ σκέψις σου στοὺς οὐρανοὺς.

3. «Καὶ καθετὶ ἂν κάνετε», λέγει, «μὲ λόγο ἢ μὲ ἔργο, ὅλα νὰ τὰ κάνετε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, εὐχαριστῶντας δι' αὐτοῦ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα». Διότι ἐὰν ἔτσι κάνωμε, τίποτε δὲν θὰ εἶναι μιὰρὸ, οὔτε ἀκάθαρτο, ὅπου θὰ καλεῖται ὁ Χριστός. Ἐὰν τρώγῃς, ἐὰν πίνῃς, ἐὰν παντρεύεσαι, ἐὰν ταξιδεύῃς, ὅλα νὰ τὰ κάνῃς στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, δηλαδή, καλώντας αὐτὸν βοηθό. Σὲ ὅλα πρῶτα νὰ προσεύχεσαι σὲ αὐτὸν καὶ μετὰ νὰ καταγίνεσαι μὲ τὶς ὑποθέσεις σου. Θέλεις νὰ εἰπῆς κάτι; νὰ προτάσῃς αὐτὸ τὸ ὄνομα. Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς προτάσσομε στὶς ἐπιστολές μας τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου. Ὅπου εὐρίσκεται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τὰ πάντα εἶναι εὐνοϊκά. Διότι ἐὰν τὰ ὀνόματα τῶν ὑπᾶτων ἀσφαλίζουν τὰ ἔγγραφα, πολὺ περισσότερο τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ τοῦτο ἐννοεῖ, σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ νὰ λέγετε καὶ νὰ κάμνετε τὰ πάντα· νὰ μὴ ἀναφέρεσθε στοὺς ἀγγέλους. Τρώγεις; εὐχαρίστησε τὸν Θεό, καὶ πρὶν καὶ μετὰ τὸ φαγητὸ. Κοιμᾶσαι; εὐχαρίστησε τὸν Θεό, καὶ πρὶν καὶ μετὰ τὸν

λεις; ταύτὸν ποίει. Μηδὲν κοσμικόν, μηδὲν βιωτικόν· πάντα ἐν ὀνόματι Κυρίου ποίει, καὶ πάντα σοι εὐοδωθήσεται. Ὅπου ἂν ἐπιτεθῆ τὸ ὄνομα, πάντα αἴσια. Εἰ δαίμονας ἐκβάλλει, εἰ νόσους ἀπελαύνει, πολλῶ μᾶλλον εὐκολίαν πραγμάτων ποιεῖ. Καὶ τί ἐστι
5 ποιῆσαι ἐν λόγῳ, ἢ ἐν ἔργῳ; Ἡ ἀξιοῦντα, ἢ ὀτιοῦν ποιοῦντα.

Ἄκουσον πῶς ὁ Ἀβραὰμ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τὸν οἰκέτην ἀπέστειλεν, ὁ Δαυὶδ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τὸν Γολιάθ καθεῖλε. Θαυμαστὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ μέγα. Πάλιν ὁ Ἰακώβ τοὺς υἱοὺς πέμπων, φησὶν· «Ὁ δὲ Θεὸς μου δῶη ὑμῖν χάριν ἐνώπιον τοῦ
10 ἀνθρώπου». Ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν, ἔχει σύμμαχον τὸν Θεόν, οὐ χωρὶς οὐδὲν ἐτόλμησε ποιῆσαι. Ἄτε οὖν τιμηθεὶς τῷ κληθῆναι, ἀντιτιμήσει τῷ ἐξευμαρίσαι τὰ πράγματα. Κάλει τὸν Υἱόν, εὐχαρίσκει τῷ Πατρί. Καὶ γὰρ τοῦ Υἱοῦ καλουμένου ὁ Πατὴρ καλεῖται, καὶ αὐτοῦ εὐχαριστουμένου ὁ Υἱὸς εὐχαριστήθη. Ταῦτα μανθά-
15 νωμεν μὴ μέχρι ῥημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων πληροῦν. Οὐδὲν τοῦ ὀνόματος τούτου ἴσον· τοῦτο πανταχοῦ θαυμάσιον. «Μύρον», φησὶν, «ἐκκενωθὲν ὄνομά σου». Ὁ τοῦτο εἰπὼν εὐθέως εὐωδίας ἐνεπλήσθη. «Οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν», φησὶν, «εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ». Τοῦτο τὸ ὄνομα το-
20 σαῦτα ἐργάζεται. Ἐὰν εἴπῃς, ἐν ὀνόματι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, μετὰ πίστεως, πάντα ἤνυσας. Ὅρα πόσα ἐποίησας· ἐδημιούργησας ἄνθρωπον, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος εἰργάσω. Οὕτω ταῖς νόσοις ἐπιτασσόμενον φοβε-
25 ρὸν τὸ ὄνομα. Διὰ ταῦτα ὁ διάβολος τὰ τῶν ἀγγέλων ἐπεισηγάγε, βασκαίνων ἡμῖν τῆς τιμῆς. Τῶν δαιμόνων τοιαῦτα αἰ ἐπῶδαί. Κἂν ἄγγελος ἦ, κἂν ἀρχάγγελος, κἂν τὰ Χερουβὶμ, μὴ ἀνέχου· ἐπεὶ οὐδὲ αὐταὶ αἰ δυνάμεις καταδέξονται, ἀλλὰ καὶ ἀποσεύσσονται, ὅταν ἴδωσι τὸν δεσπότην ἀτιμαζόμενον. Ἐγὼ σε ἐτίμησα, φησί, καὶ εἶπον, ἐμὲ κάλει· καὶ σὺ ἀτιμάζεις αὐτόν;

30 Ἄν ταύτην ἄδῃς τὴν ἐπῶδὴν μετὰ πίστεως, καὶ νόσους καὶ δαίμονας ἀπελάσεις· κἂν μὴ ἀπελάσῃς τὴν νόσον, οὐ παρὰ ἀσθένειαν, ἀλλὰ παρὰ τὸ συμφέρον. «Κατὰ τὴν μεγαλωσύνην σου», φησὶν, «οὕτω καὶ ἡ αἰνεσίς σου». Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου

24. Γεν. κεφ. 24 καὶ Α' Βασ. 17,45

25. Γεν. 43,14

26. Ἄσμ. Ἄσμ. 1,2

27. Α' Κορ. 12,3

28. Ψαλμ. 47,2

ὑπνο. Κάνεις ἀγοραπωλησία; τὸ ἴδιο νὰ κάνης. Τίποτε κοσμικόν, τίποτε βιωτικόν· τὰ πάντα νὰ κάνης στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, καὶ ὅλα θὰ σοῦ πᾶνε καλά. Ὅπου ἂν τεθῆ τὸ ὄνομα αὐτό, ὅλα εἶναι εὐνοϊκά. Ἐὰν ἐκδιώκῃ δαίμονες, ἐὰν ἀπομακρύνῃ ἀσθένειες, πολὺ περισσότερο διευκολύνει τὰ πράγματα. Καὶ τί σημαίνει νὰ πράξης μὲ λόγον ἢ μὲ ἔργο; Ἡ νὰ κρίνης ἄξια ἢ ὄ,τιδήποτε νὰ κάνης.

Ἄκουσε πῶς ὁ Ἀβραὰμ στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἀπέστειλε τὸν ὑπηρέτη, ὁ Δαυὶδ στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐνίκησε τὸν Γολιάθ²⁴. Εἶναι θαυμαστὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ μεγάλο. Πάλιν ὁ Ἰακώβ ἀποστέλλοντας τοὺς υἱοὺς του, λέγει· «Καὶ ὁ Θεός μου ἄς σᾶς δώσῃ χάρι ἐνώπιον τοῦ ἀνθρώπου»²⁵. Διότι ἐκεῖνος ποὺ κάνει αὐτό, ἔχει σύμμαχον τὸν Θεόν, χωρὶς τὸν ὁποῖο δὲν θὰ ἐτολμοῦσε νὰ κάμῃ τίποτε. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐτιμήθη μετὰ τὸ νὰ τὸν προσκαλέσωμε, θὰ ἀνταποδώσῃ τὴν τιμὴν μὲ τὸ νὰ ἀνακουφίσῃ τὶς δυσκολίες μας. Νὰ προσκαλῆς τὸν Υἱόν, νὰ εὐχαριστῆς τὸν Πατέρα. Διότι ὅταν προσκαλοῦμε τὸν Υἱόν, προσκαλοῦμε τὸν Πατέρα, καὶ ὅταν εὐχαριστοῦμε αὐτόν, εὐχαριστοῦμε τὸν Υἱόν. Ἄς μὴ μαθαίνωμε αὐτὰ μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐφαρμόζωμε καὶ μὲ ἔργα. Τίποτε δὲν εἶναι ἴσο μετὰ τὸ ὄνομα αὐτό· παντοῦ εἶναι αὐτὸ ἄξιο θαυμασμοῦ. «μύρο ποὺ εὐωδιάζει εἶναι τὸ ὄνομά σου»²⁶, λέγει ἡ Γραφή. Ἐκεῖνος ποὺ εἶπε αὐτὸ ἀμέσως ἐγένετο εὐωδία. «Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ εἰπῆ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, λέγει, παρὰ μετὰ τὸ φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»²⁷. Τὸ ὄνομα αὐτὸ κάνει τόσο μεγάλα ἔργα. Ἐὰν εἰπῆς, στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μετὰ πίστιν, τὰ πάντα ἐπραγματοποιήσῃς. Πρόσεξε πόσα ἔκαμες· ἐδημιούργησες ἄνθρωπον, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔκαμες ἀπὸ τὸ βάπτισμα. Ἔτσι ὅταν τοποθετοῦμε τὸ ὄνομα δίπλα στὶς ἀσθένειες εἶναι φοβερό. Γι' αὐτὸ ὁ διάβολος ἐπενόησε τὴν θρησκείαν τῶν ἀγγέλων, ἐπειδὴ φθονεῖ τὴν τιμὴν μας. Τέτοια εἶναι τὰ ἄσματα τῶν δαιμόνων. Εἴτε εἶσαι ἄγγελος, εἴτε ἀρχάγγελος, εἴτε τὰ Χερουβείμ, νὰ μὴ ἀνέχεσαι, ἐπειδὴ οὔτε αὐτὲς οἱ δυνάμεις θὰ ἀποδεχθοῦν, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀπαλλαχθοῦν ἀπὸ αὐτούς, ὅταν ἴδοῦν νὰ ἀτιμάζεται ὁ Κύριός τους. Ἐγὼ σὲ ἐτίμησα, λέγει, καὶ εἶπα, νὰ μὲ προσκαλῆς· καὶ ἐσὺ ἀτιμάζεις αὐτόν;

Ἄν ψάλλῃς μετὰ πίστιν αὐτὸ τὸ ἄσμα, θὰ ἀπομακρύνῃς καὶ ἀσθένειες καὶ δαίμονες· καὶ ἂν δὲν ἀπομακρύνῃς τὴν ἀσθένειαν, δὲν ἦταν αὐτὸ ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀσθένειαν, ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον σου. «Σύμφωνα μετὰ τὴν μεγαλωσύνην σου», λέγει ὁ ψαλμωδός, «εἶσι εἶναι καὶ ἡ ὑμνησίς σου»²⁸. Μετὰ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἢ οἰκουμένην ἐπα-

ἡ οἰκουμένη ἐπεστράφη, ἡ τυραννὶς ἐλύθη, ὁ διάβολος ἐπατήθη, οἱ οὐρανοὶ ἀνεώγεισαν. Ἡμεῖς ἀνεγεννήθημεν διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου. Ἐὰν τοῦτο ἔχωμεν, λάμπομεν. Τοῦτο καὶ μάρτυρας ποιεῖ, καὶ ὁμολογητάς· τοῦτο κατέχωμεν ἀντὶ μεγάλου δώρου, 5 ἵνα ἐν δόξῃ ζήσωμεν, καὶ εὐαρεστήσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ καταξιωθῶμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νήλθε στὸν εὐθὺ δρόμο, ἡ τυραννίδα τῆς ἀμαρτίας ἐλύθηκε, ὁ διάβολος κατεπατήθηκε, οἱ οὐρανοὶ ἔχουν ἀνοιχθῆ. Ἐμεῖς ἔχομε ἀναγεννηθῆ μὲ τὸ ὄνομα αὐτό. Ἐάν ἔχωμε αὐτό, λάμπομε. Αὐτὸ κάνει καὶ μάρτυρες καὶ ὁμολογητές. Ἄς κατέχωμε αὐτὸ σὰν μεγάλο δῶρο, γιὰ νὰ ζήσωμε μὲ δόξα καὶ νὰ γίνωμε εὐάρεστοι στὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀξιωθοῦμε τὰ ἀγαθὰ, ποὺ ἔχει ὑποσχεθῆ σὲ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τῆ χάρι καὶ τῆ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ι΄

(Κολ. 3,18 – 4,4)

«Αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς ἀνδράσιν, ὡς ἀνήκεν
ἐν Κυρίῳ. Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καὶ μὴ πι-
5 κραίνεσθε πρὸς αὐτάς. Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γο-
νεῦσι κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον ἐν Κυρίῳ.
Οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶ-
σιν. Οἱ δούλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σάρκα
κυρίοις, μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι,
10 ἀλλ' ἐν ἀπλότητι καρδίας, φοβούμενοι τὸν Θεόν. Πᾶν
ὅ,τι ἂν ποιῆτε, ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ, καὶ
οὐκ ἀνθρώποις, εἰδότες ὅτι παρὰ Κυρίου λήψεσθε τὴν
ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ Κυρίῳ Χριστῷ
δουλεύετε. Ὁ δὲ ἀδικῶν, κομιῆται ὃ ἠδίκησε, καὶ οὐκ
15 ἔστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ. Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον
καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχετε, εἰδότες ὅτι καὶ
ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρανοῖς».

1. Διὰ τί μὴ πανταχοῦ καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς ταῦτα
ἐπιτάττει, ἀλλ' ἐνταῦθα, καὶ τῇ πρὸς Ἐφεσίους, καὶ τῇ πρὸς
20 Τιμόθεον, καὶ τῇ πρὸς Τίτον; Ὅτι εἰκὸς ἐν ταύταις ταῖς πόλεσιν
εἶναι τὰς διχοστασίας· ἢ εἰκὸς τὰ ἄλλα αὐταῖς κατωρθῶσθαι,
ὥστε δεῖν περὶ τούτων αὐτοὺς ἀκούειν. Μᾶλλον δὲ ἂν πρὸς τού-
τους λέγει, πρὸς πάντας λέγει. Πολλὴν δὲ ἐμφέρειαν ἔχει αὕτη ἡ
ἐπιστολὴ τῇ πρὸς Ἐφεσίους καὶ ἐν τούτοις. Ἦ ὅτι ἀνδράσι λοι-
25 πὸν εἰρηνεύουσιν, οὓς ἐχρῆν περὶ δογμάτων μανθάνειν ὑψηλῶν
ἔτι ἐλλειπόντων αὐτοῖς, οὐκ ἐχρῆν περὶ τούτων γράφειν· ἢ
παρακληθέντας ἐπὶ τοῖς πειρασμοῖς περιττὸν περὶ τούτων ἀκού-
ειν. Ὡστε στοχάζομαι ἐνταῦθα λοιπὸν ἐδραίαν εἶναι τὴν ἐκκλη-
30 σίαν, καὶ πρὸς τῷ τέλει ταῦτα λέγεσθαι. «Αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσε-
σθε τοῖς ἀνδράσιν, ὡς ἀνήκεν ἐν Κυρίῳ»· ἀντὶ τοῦ, ὑποτάσσεσθε

1. Βλ. Ἐφ. 5,22 – 6,9· Α' Τιμ. 6,1 – 2· Τίτ. 2,5.9

ΟΜΙΛΙΑ Ι΄

(Κολ. 3,18–4,4)

«Οἱ γυναῖκες νὰ ὑποτάσσεσθε στοὺς ἄνδρες σας, ὅπως ἀρμόζει σὲ ἀνθρώπους ποὺ συνδέονται μὲ τὸν Κύριο. Οἱ ἄνδρες νὰ ἀγαπᾶτε τὶς γυναῖκες σας, καὶ νὰ μὴ γίνεσθε σκληροὶ πρὸς αὐτές. Τὰ τέκνα νὰ ὑπακούετε στοὺς γονεῖς σὲ ὅλα, γιατί αὐτὸ εἶναι ἀρεστὸ στὸν Κύριο. Οἱ πατέρες νὰ μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα σας, γιὰ νὰ μὴ χάνουν τὸ θάρρος τους. Οἱ δούλοι νὰ ὑπακούετε σὲ ὅλα στοὺς κατὰ σάρκα κυρίους, ὄχι μὲ προσποιητὴ ὑπακοή, σὰν νὰ ἀρέσετε σὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ εἰλικρίνεια καρδιᾶς, φοβούμενοι τὸν Θεό. Ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν θὰ κάνετε, νὰ τὸ κάμνετε πρόθυμα, σὰν νὰ τὸ κάμνετε στὸν Κύριο καὶ ὄχι σὲ ἀνθρώπους, γνωρίζοντας ὅτι ἀπὸ τὸν Κύριο θὰ λάβετε τὴν ἀνταπόδοσι τῆς κληρονομίας, γιατί δουλεύετε στὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό. Καὶ ὅποιος ἀδικεῖ, θὰ λάβῃ τὴν ἀμοιβὴ τῆς ἀδικίας ποὺ ἔκαμε, καὶ δὲν ὑπάρχει μεροληψία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Οἱ κύριοι νὰ παρέχετε στοὺς δούλους τὸ δίκαιο καὶ τὴν ἰσότητα, γνωρίζοντας ὅτι καὶ σεῖς ἔχετε Κύριο στοὺς οὐρανούς».

1. Γιατί δὲν παραγγέλλει αὐτὰ παντοῦ καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐπιστολές, ἀλλὰ ἐδῶ καὶ στὴν πρὸς Ἐφεσίους, καὶ στὴν πρὸς Τιμόθεο καὶ στὴν πρὸς Τίτο;¹ Διότι εἶναι πιθανὸν στὶς πόλεις αὐτές νὰ ὑπῆρχαν διαφωνίες ἢ πιθανὸν νὰ εἶχαν ἐπιτύχει αὐτές τὰ ὑπόλοιπα, ὥστε ἔπρεπε νὰ ἀκούσουν αὐτοὶ γι' αὐτά. Μᾶλλον δὲ αὐτὰ ποὺ λέγει πρὸς αὐτούς, τὰ λέγει πρὸς ὅλους. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἔχει μεγάλη ὁμοιότητα μὲ τὴν πρὸς Ἐφεσίους. Ἡ διότι σὲ ἄνδρες ποὺ ἤδη ἐζοῦσαν εἰρηνικὰ καὶ οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ διδάσκονται γιὰ ὑψηλὰ δόγματα, ποὺ ἀκόμη δὲν ὑπῆρχαν σὲ αὐτούς, δὲν ἔπρεπε νὰ γράφῃ γι' αὐτά· ἢ ἀφοῦ τοὺς παρηγόρησε γιὰ τὶς δοκιμασίες ἦταν περιττὸ νὰ ἀκούσουν γι' αὐτά. Ὡστε σκέπτομαι ὅτι ἐδῶ ἦταν ἤδη σταθερὴ ἡ ἐκκλησία καὶ λέγονται αὐτὰ γιὰ νὰ τελειοποιηθῇ. «Οἱ γυναῖκες νὰ ὑποτάσσεσθε στοὺς ἄνδρες σας,

διὰ τὸν Θεόν· ἐπειδὴ τοῦτο ὑμᾶς κοσμεῖ, φησὶν, οὐκ ἐκείνους. Οὐ γὰρ δεσποτικὴν ὑποταγὴν, οὐδὲ τὴν ἀπὸ φύσεως μόνον, ἀλλὰ τὴν διὰ Θεόν φημι.

«Οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς
5 αὐτάς». "Ὅρα πῶς πάλιν τὸ κατάλληλον παρήνευσε. Καθὰπερ ἐκεῖ
φόνον καὶ ἀγάπην τίθησιν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα· ἔστι γὰρ καὶ ἀγα-
πῶντα πικραίνεσθαι. "Ὁ οὖν φησι, τοῦτό ἐστι· μὴ μάχεσθε· οὐδὲν
γὰρ οὕτω τῆς μάχης ταύτης πικρότερον, ὅταν παρὰ ἄνδρὸς πρὸς
γυναῖκα γίνηται. Αἱ γὰρ πρὸς τὰ φιλούμενα πρόσωπα γινόμεναι
10 μάχαι, αὗται πικραῖ. Καὶ δείκνυσιν ὅτι ἀπὸ πολλῆς πικρίας τοῦτο
γίνεται, ὅταν πρὸς τὸ μέλος αὐτοῦ, φησί, τὶς διαστασιάζη. Τὸ μὲν
οὖν ἀγαπᾶν τῶν ἀνδρῶν ἐστὶ, τὸ δὲ εἶκειν ἐκείνων. Ἐὰν οὖν
ἀγαπᾶν τῶν ἀνδρῶν ἐστὶ, τὸ δὲ εἶκειν ἐκείνων. Ἐὰν οὖν ἕκαστος
τὸ ἑαυτοῦ εἰσενέγκῃ, ἔστηκε πάντα θέβαια. Ἐπὶ μὲν τοῦ ἀγαπᾶ-
15 σθαι γίνεται καὶ ἡ γυνὴ φιλική· ἀπὸ δὲ τοῦ ὑποτάσσεσθαι ὁ ἀνὴρ
ἐπεικὴς. "Ὅρα δὲ ὅτι καὶ ἐν τῇ φύσει οὕτω κατεσκευάσται, ὥστε
τὸν μὲν φιλεῖν, τὴν δὲ ὑπακούειν. "Ὅταν γὰρ ὁ ἄρχων τὸ ἀρχόμε-
νον φιλῇ, τότε τὰ πάντα συνέστηκεν. Οὐχ οὕτως ἢ παρὰ τοῦ
ἀρχομένου ἀγάπη, ὡς ἢ παρὰ τοῦ ἄρχοντος ζητεῖται πρὸς τὸ
20 ἀρχόμενον· παρ' ἐκείνου γὰρ ἢ ὑπακοή. Τὸ γὰρ ἐν ὥρᾳ εἶναι τὴν
γυναῖκα, τοῦτο δὲ ἐν ἐπιθυμίᾳ, οὐδὲν ἄλλο δείκνυσιν, ἀλλ' ἢ ὅτι
διὰ τὴν ἀγάπην οὕτω γεγένηται. Μὴ τοίνυν, ἐπειδὴ ὑποτέτακται ἡ
γυνή, αὐθέντει· μηδὲ σύ, ἐπειδὴ ἀγαπᾷ ὁ ἀνὴρ, φυσιοῦ. Μήτε ἢ
τοῦ ἀνδρὸς φιλία τὴν γυναῖκα ἐπαιρέτω, μήτε ἢ τῆς γυναικὸς
25 ὑποταγὴ φυσάτω τὸν ἄνδρα. Διὰ τοῦτό σοι ὑπέταξεν αὐτήν, ἵνα
μᾶλλον φιληται· διὰ τοῦτό σε φιλεῖσθαι ἐποίησεν, ὥ γύναι, ἵνα
εὐκόλως φέρῃς τὸ ὑποτετάχθαι. Μὴ φοβοῦ ὑποτασσομένη· τῷ
γὰρ φιλοῦντι ὑποταγῆναι, οὐδεμίαν ἔχει δυσκολίαν. Μὴ φοβοῦ
ἐρῶν· ἔχεις γὰρ αὐτήν εἵκουσαν. Οὐκ ἂν ἄλλως οὖν ἐγένετο
30 σύνδεσμος. Ἐναγκαίαν τοίνυν ἔχεις ἀπὸ τῆς φύσεως τὴν ἀρχήν,
ἔχε καὶ τὸν δεσμὸν τὸν ἀπὸ τῆς ἀγάπης· τὴν γὰρ ἀσθενεστέραν
ἀνεκτὴν εἶασε.

«Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσι κατὰ πάντα· τοῦτο γάρ
ἐστὶν εὐάρεστον ἐν Κυρίῳ». Πάλιν τό, «ἐν Κυρίῳ», τέθεικε, καὶ

ὅπως ἀρμόζει στὸν Κύριο»· ἀντί, νὰ ὑποτάσσεσθε γιὰ τὸν Θεό· ἐπειδὴ αὐτὸ ἐσᾶς στολίζει, λέγει, καὶ ὄχι ἐκείνους. Δὲν λέγω βέβαια τὴν τυραννικὴ ὑποταγὴ, οὔτε τὴν ὑποταγὴ μόνο ποὺ εἶναι συνέπεια τῆς φύσεώς σας, ἀλλὰ τὴν ὑποταγὴ γιὰ τὸν Θεό.

«Οἱ ἄνδρες νὰ ἀγαπᾶτε τὶς γυναῖκες σας καὶ νὰ μὴ γίνεσθε σκληροὶ πρὸς αὐτές». Πρόσεχε πῶς πάλι ἐσυμβούλευσε τὸ κατὰλληλο. Ὅπως ἀκριβῶς θέτει ἐκεῖ τὸ φόβο καὶ τὴν ἀγάπη, ἔτσι καὶ ἐδῶ, γιὰτὶ εἶναι δυνατὸ καὶ αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾶ νὰ γίνεταὶ σκληρός. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ ἐννοεῖ, εἶναι τὸ ἐξῆς· νὰ μὴ ἀντιμάχεσθε, διότι τίποτε δὲν εἶναι περισσότερο σκληρότερο ἀπὸ τὴ μάχη αὐτὴ, ὅταν αὐτὴ γίνεταὶ ἀπὸ τὸν ἄνδρα ἐναντίον τῆς γυναίκας του. Οἱ μάχες ποὺ γίνονται ἐναντίον ἀγαπημένων προσώπων, αὐτὲς εἶναι πράγματι σκληρές. Καὶ ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὸ γίνεταὶ ἀπὸ πολλὴ πικρία, ὅταν κάποιος συγκρούεται πρὸς τὸ μέλος του. Ἡ ἀγάπη λοιπὸν ἀνήκει στοὺς ἄνδρες, ἡ δὲ ὑπακοὴ στὶς γυναῖκες. Ἐὰν λοιπὸν ὁ καθένας εἰσφέρει τὸ ἰδικό του, τὰ πάντα στέκονται σταθερά. Ὅταν ὑποτάσσεται αὐτῇ γίνεταὶ ὁ ἄνδρας ἐπεικῆς. Πρόσεχε ὅμως ὅτι καὶ στὴ φύσι ἔτσι ἔχουν δημιουργηθῆ, ὥστε ὁ μὲν ἄνδρας νὰ ἀγαπᾶ, ἡ δὲ γυναῖκα νὰ ὑπακοῦη. Διότι ὅταν ὁ ἄρχων ἀγαπᾶ τὸ ἀρχόμενο, τότε τὰ πάντα μένουν σταθερά. Δὲν ζητεῖται τόσο ἡ ἀγάπη ἀπὸ τὸ ἀρχόμενο, ὅσο ἀπὸ τὸν ἄρχοντα πρὸς τὸ ἀρχόμενο, καθόσον ἀπὸ ἐκεῖνο ζητεῖται ἡ ὑπακοή. Διότι τὸ νὰ εἶναι ἡ γυναῖκα ὡραία καὶ νὰ τὴν ἐπιθυμῆ αὐτός, τίποτε ἄλλο δὲν ἀποδεικνύει παρὰ τὸ ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ἀγάπης ἔχει γίνεαι ἔτσι. Νὰ μὴ εἶσαι λοιπὸν αὐθέντης, ἐπειδὴ ὑποτάσσεται ἡ γυναῖκα· οὔτε ἐσύ, ἐπειδὴ σὲ ἀγαπᾶ ὁ ἄνδρας, νὰ ἀλαζονεύεσαι. Οὔτε ἡ ἀγάπη τοῦ ἄνδρα νὰ ξεσηκώνη τὴν γυναῖκα, οὔτε ἡ ὑποταγὴ τῆς γυναίκας νὰ φουσκώσῃ τὸν ἄνδρα ἀπὸ ἀλαζονεία. Γι' αὐτὸ ὑπέταξε σὲ σὲ αὐτὴν, γιὰ νὰ τὴν ἀγαπᾶς περισσότερο· γι' αὐτὸ σὲ ἔκαμε νὰ ἀγαπᾶσαι γυναῖκα, γιὰ νὰ ὑπομένης εὐκόλα τὴν ὑποταγὴ. Μὴ φοβᾶσαι ὅταν ὑποτάσσεσαι, γιὰτὶ τὸ νὰ ὑποταχθῆς σὲ ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἀγαπᾶ, δὲν ἔχει καμμία δυσκολία. Μὴ φοβᾶσαι ὅταν ἀγαπᾶς, γιὰτὶ ἔχεις αὐτὴν ποὺ ὑποτάσσεται. Δὲν θὰ μπορούσε λοιπὸν διαφορετικὰ νὰ ὑπάρξῃ ἡ ἐνωσίς τους. Ἐχεις λοιπὸν ὑποχρεωτικὰ ἀπὸ τὴ φύσι τὴν ἐξουσία, ἔχε καὶ τὸ δεσμὸ ἀπὸ τὴν ἀγάπη, γιὰτὶ ἐκεῖνη ποὺ εἶναι ἀσθενέστερη τὴν ἄφησε νὰ ὑπομένη.

«Τὰ τέκνα νὰ ὑπακοῦετε στοὺς γονεῖς σὲ ὅλα, γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι ἀρεστὸ στὸν Κύριο». Πάλι ἔχει θέσει τὸ «στὸν Κύριο», καὶ ὅταν

νόμους τιθείς ὑπακοῆς, καὶ ἐντρέπων, καὶ καταβάλλων. «Τοῦτο»
 φάρ, φησὶν, «ἔστιν εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ». Ὅρα πῶς οὐκ ἀπὸ τῆς
 φύσεως μόνης, ἀλλὰ πρὸ ταύτης ἀπὸ τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων
 βούλεται ἡμᾶς ἅπαντα πράττειν, ἵνα καὶ μισθὸν ἔχωμεν. «Οἱ
 5 πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν». Ἴδου
 πάλιν καὶ ἐνταῦθα ὑποταγὴ καὶ φίλτρον. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἀγαπᾶτε
 τὰ τέκνα· περιπτὸν γὰρ ἦν· αὐτὴ γὰρ ἡ φύσις καταναγκάζει· ἀλλ'
 ὅπερ ἔδει διώρθωσε, τὸ καὶ τὸ φίλτρον ἐνταῦθα εἶναι σφοδρότε-
 ρον, ἐπειδὴ καὶ ἡ ὑπακοὴ μείζων. Οὐδαμοῦ γὰρ τίθησιν ὑπόδει-
 10 γμα τὸ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ τῆς γυναικός, ἀλλὰ τί; Ἄκουε τοῦ
 προφήτου λέγοντος· «Καθὼς οἰκτεῖρει πατὴρ υἱούς, ὠκτεῖρησε
 Κύριος τοὺς φοβουμένους αὐτόν». Καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς φησι,
 «Τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ
 λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; καὶ ἐὰν ἰχθύν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει
 15 αὐτῷ;» «Οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυμῶ-
 σιν». Ὁ μάλιστα αὐτοὺς ἤδει δυνατὸν δακεῖν, τοῦτο τέθεικε, καὶ
 φιλικώτερον εἶπεν ἐπιτάττων αὐτοῖς, καὶ οὐδαμοῦ τὸν Θεὸν τί-
 θησιν· ἐπέκλασε γὰρ τοὺς γονέας, καὶ κατέκαμψεν αὐτῶν τὰ
 σπλάγχνα. Τουτέστι, μὴ φιλονεικοτέρους αὐτοὺς ποιεῖτε· ἔστιν
 20 ὅπου καὶ συγχωρεῖν ὀφείλετε.

2. Εἶτα ἐπὶ τρίτην ἦλθεν ἀρχήν. Ἐνταῦθα ἔστι μὲν τι καὶ
 φίλτρον, ἀλλ' οὐκέτι φυσικόν, καθάπερ ἄνω, ἀλλὰ συνηθείας,
 καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων. Ἐπεὶ οὖν ἐνταῦθα
 τὸ μὲν τοῦ φίλτρον ὑποτέτμηται, τὸ δὲ τῆς ὑπακοῆς ἐπιτέταται,
 25 τούτῳ ἐνδιατρίβει, βουλομένης, ὅπερ οἱ πρῶτοι ἔχουσιν ἀπὸ τῆς
 φύσεως, τοῦτο δοῦναι τούτοις ἀπὸ τῆς ὑπακοῆς. Ὅστε οὐχ ὑπὲρ
 τῶν δεσποτῶν τοῖς οἰκέταις μόνοις διαλέγεται, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ
 αὐτῶν, ἵνα ποθεινοὺς ἑαυτοὺς ἐργάζωνται τοῖς δεσπόταις. Ἄλλ'
 οὐ τίθησι τοῦτο φανερώς· ἡ γὰρ ἂν ὑππίους αὐτοὺς ἐποίησεν. «Οἱ
 30 δοῦλοι», φησὶν, «ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς κατὰ σὰρκα κυρί-
 οῖς». Καὶ ὄρα πῶς αἰεὶ τὰ ὀνόματα τίθησι, γυναικες, τὰ τέκνα, οἱ
 δοῦλοι. Εὐθέως δικαίωμα τοῦ ὑπακούειν. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἀλγήσῃ,
 ἐπήγαγε, «τοῖς κατὰ σὰρκα κυρίοις». Τὸ κρεῖττόν σου ἢ ψυχὴ
 ἠλευθέρωται, φησί· πρόσκαιρος ἢ δουλεία. Ἐκεῖνο τοίνυν ὑπό-
 35 ταξον, ἵνα μηκέτι ἀνάγκης ἢ ἡ δουλεία. «Μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλεί-

2. Ψαλμ. 102,13

3 Ματθ 7 9 - 10

ὀρίζη νόμους ὑπακοῆς καὶ ὅταν ἐλέγχη καὶ ὅταν ἀμοιβῆ. «Γιατὶ αὐτό», λέγει, «εἶναι ἀρεστὸ στὸν Κύριο». Πρόσεχε πῶς ὄχι μόνο ἀπὸ τῆ φύσι, ἀλλὰ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν θέλει νὰ πράττωμε τὰ πάντα, σύμφωνα μὲ ἐκεῖνα ποὺ ἀρέσουν στὸν Θεὸ, ὥστε νὰ ἔχωμε καὶ ἀμοιβή. «Οἱ πατέρες νὰ μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα σας, γιὰ νὰ μὴ ἀπελπίζωνται». Νᾶ, πάλι καὶ ἐδῶ ὑπάρχει ὑποταγὴ καὶ ἀγάπη. Καὶ δὲν εἶπε, νὰ ἀγαπᾶτε τὰ τέκνα σας, γιατί ἦταν περιττό, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ φύσις ὑποχρεώνει τοῦτο, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε διώρθωσε, δηλαδὴ τὸ ὅτι καὶ ἡ ἀγάπη ἐδῶ εἶναι πιὸ δυνατὴ, ἐπειδὴ καὶ ἡ ὑπακοὴ εἶναι πιὸ μεγάλη. Πουθενὰ λοιπὸν δὲν θέτει τὸ παραδειγμα τοῦ ἀνδρα καὶ τῆς γυναίκα, ἀλλὰ τί; Ἦκουε τὸν προφήτη ποὺ λέγει, «Καθὼς εὐσπλαγχνίζεται ὁ πατέρας τὰ παιδιὰ του, εὐσπλαγχνίσθηκε ὁ Κύριος αὐτοὺς ποὺ τὸν φοβοῦνται»². Καὶ πάλι ὁ Χριστὸς λέγει, «Ποιὸς ἄνθρωπος ἀπὸ σαῶ, ποὺ θὰ τοῦ ζητήσῃ ὁ υἱὸς του ψωμί, μήπως θὰ τοῦ δώσῃ πέτρα; καὶ ἐὰν τοῦ ζητήσῃ ψάρι, μήπως θὰ τοῦ δώσῃ φίδι⁴; «Οἱ πατέρες μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα σας, γιὰ νὰ μὴ ἀπελπίζωνται». Αὐτὸ ποὺ ἐγνώριζε ὅτι περισσότερο τοὺς ἐπλήγωνε, αὐτὸ ἀνέφερε, καὶ μὲ φιλικώτερο τρόπο ἔδωσε τίς συμβουλές του σ' αὐτούς, καὶ πουθενὰ δὲν ἀναφέρει τὸν Θεό· γιατί ἔκαμψε τοὺς γονεῖς καὶ ἐλύγισε τὴν καρδιά τους. Δηλαδὴ, μὴ κάνετε αὐτοὺς περισσότερο φιλόνικους· καὶ σὲ μερικὲς περιπτώσεις πρέπει νὰ τοὺς συγχωρῆτε.

2. Ἐπειτα ἦλθε στὴν τρίτη ἐξουσία. Ἐδῶ ὑπάρχει καὶ κάποια ἀγάπη, ὄχι ὅμως φυσικὴ, ὅπως ἀκριβῶς παραπάνω, ἀλλὰ ἀποτελεσμα συνηθείας, καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἐξουσία καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἀγάπη ἐδῶ ἔχει μειωθῆ καὶ ἡ ὑπακοὴ ἔχει αὐξηθῆ, ἐπιμένει σὲ αὐτό, ἐπειδὴ θέλει ἐκεῖνο ποὺ ἀπὸ τῆ φύσι ἔχουν οἱ πρῶτοι, τοῦτο νὰ δώσουν σὲ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ὑπακοή. Συνεπῶς δὲν ὀμιλεῖ στοὺς δούλους μόνο ὑπὲρ τῶν κυρίων τους, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, γιὰ νὰ καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τους ἀγαπητοὺς στοὺς κυρίους. Ἀλλὰ δὲν ἀναφέρει αὐτὸ φανερά, γιατί ἀλλιῶς θὰ ἀνέτρεπε αὐτούς. «Οἱ δοῦλοι», λέγει, «νὰ ὑπακούετε σὲ ὅλα στοὺς κατὰ σάρκα κυρίους». Καὶ πρόσεχε πῶς πάντοτε θέτει τὰ ὀνόματα, οἱ γυναῖκες, τὰ τέκνα, οἱ δοῦλοι. Ἀμέσως ἡ ἐντολὴ τῆς ὑπακοῆς. Ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ προκαλέσῃ θλίψι, ἐπρόσθεσε, «στοὺς κατὰ σάρκα κυρίους». Τὸ ἀνώτερό σου, δηλαδὴ ἡ ψυχὴ, ἔχει ἐλευθερωθῆ, λέγει, προσωρινὴ εἶναι ἡ δουλεία. Νὰ ὑποτάξῃς λοιπὸν ἐκεῖνο, γιὰ νὰ μὴ εἶναι πιά ἡ δουλεία ἀποτελεσμα ἀνάγκης. «Ὅχι μὲ προσποι-

αις, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι». Ποίησον, φησί, τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου δουλείαν ἀπὸ τοῦ φόβου γίνεσθαι τοῦ Χριστοῦ. Κἂν γὰρ μὴ ὀρῶντος ἐκείνου πράττης τὰ δέοντα καὶ τὰ πρὸς τιμὴν τοῦ δεσπότη, δῆλον ὅτι διὰ τὸν ἀκοίμητον ὀφθαλμὸ ποιεῖς. «Μὴ κατ' 5 ὀφθαλμοδουλείαν», φησὶν, ὡς ἀνθρωπάρεσκοι». Ὡστε ὑμεῖς τὴν βλάβην ὑποστήσεσθε. Ἄκουε γὰρ τοῦ προφήτου λέγοντος· «Διεσκόρπισεν ὁ Θεὸς ὅσα ἀνθρωπαρέσκων».

Ὅρα τοίνυν πῶς αὐτῶν φεῖδεται, καὶ αὐτοὺς ῥυθμίζει. «Ἄλλ' ἐν ἀπλότητι», φησί, «καρδίας, φοβούμενοι τὸν Θεόν». Ἐκεῖνο 10 γὰρ οὐχ ἀπλότης, ἀλλ' ὑπόκρισις, ἕτερον ἔχειν καὶ ἕτερον ποιεῖν· ἄλλον μὲν παρόντος φαίνεσθαι τοῦ δεσπότη, ἄλλον δὲ ἀπόντος. Οὐκοῦν οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, «ἐν ἀπλότητι καρδίας», ἀλλά, «φοβούμενοι τὸν Θεόν». Τοῦτο γὰρ ἐστὶ φοβεῖσθαι τὸν Θεόν, ὅταν μηδενὸς ὀρῶντος, μηδὲν πράττωμεν πονηρόν· ἂν δὲ πράττωμεν, οὐχὶ τὸν Θεόν, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους φοβούμεθα. Ὅρῳ 15 ὅτι ἐκείνους ῥυθμίζει; «Πᾶν ὅτι ἂν ποιῆτε», φησὶν, «ἐκ ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις». Οὐ μόνον ὑποκρίσεως, ἀλλὰ καὶ ἀργίας αὐτοὺς ἀπηλλάχθαι βούλεται. Ἐλευθέρους αὐτοὺς ἐποίησεν ἀντὶ δούλων, ὅταν μὴ δέωνται τῆς τῶν 20 δεσποτῶν ἐπιστασίας· τὸ γὰρ, «ἐκ ψυχῆς», τοῦτό ἐστι, τὸ μετ' εὐνοίας, μὴ μετὰ δουλικῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ μετ' ἐλευθερίας καὶ προαιρέσεως. Καὶ τίς ὁ μισθός; «Εἰδότες, φησὶν, ὅτι ἀπὸ Κυρίου λήψεσθε τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας αὐτοῦ δῆλον ὅτι λήψεσθε τὸν μισθόν. Καὶ ὅτι τῷ Κυρίῳ δουλεύετε, δῆλον ἐκ 25 τοῦτου. «Ὁ δὲ ἀδικῶν», φησί, «κομίσεται ὃ ἠδίκησεν». Ἐνταῦθα βεβαιοῖ τὸν πρότερον λόγον. Ἴνα γὰρ μὴ δόξη κολακείας εἶναι τὰ ῥήματα, λήψεται, φησὶν, ὃ ἠδίκησε· τουτέστι, καὶ τιμωρίαν δίδωσιν.

«Οὐ γὰρ ἐστὶ προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ». Τί γὰρ, εἰ δού- 30 λος εἶ; οὐκ αἰσχύνῃ. Καὶ μὴν τοῦτο πρὸς τοὺς δεσπότης ἔδει εἰπεῖν, ὡσπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους. Ἄλλ' ἐνταῦθά μοι δοκεῖ τοὺς Ἕλληνας αἰνίττεσθαι δεσπότης. Τί γὰρ, εἰ ἐκεῖνος μὲν Ἕλληνας, σὺ δὲ Χριστιανός; Οὐ τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ τὰ πράγματα ἐξετά-

4. Ψαλμ. 52,7

5. Ἐφ. 6,8

ητή ύπακοή, μὲ σκοπὸ νὰ ἀρέσετε σὲ ἀνθρώπους». Ἐφάρμοσε, λέγει, τὴ δουλεία ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὸ νόμο καὶ ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Χριστοῦ. Διότι ἂν ἀκόμη δὲν βλέπη ἐκεῖνος καὶ πράττεις τὰ ἀπαραίτητα καὶ ἐκεῖνα ποὺ τιμοῦν τὸν κύριό σου, εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ κάνεις αὐτὸ γιὰ τὸν Θεό, ποὺ εἶναι ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμός. «Ὁχι μὲ προσποιητὴ ύπακοή», λέγει, «μὲ σκοπὸ νὰ ἀρέσετε σὲ ἀνθρώπους». Συνεπῶς ἐσεῖς θὰ ὑποστήτε τὴ ζημίᾳ. Διότι ἄκουε τὸν προφήτη ποὺ λέγει, «Ἐσκόρπισε ὁ Θεὸς τὰ ὄστα ἐκείνων ποὺ ἤθελαν νὰ ἀρέσουν σὲ ἀνθρώπους»⁴.

Πρόσεχε λοιπὸν πῶς φροντίζει γι' αὐτοὺς καὶ πῶς τοὺς κατευθύνει. «Ἄλλὰ μὲ εἰλικρίνεια καρδιᾶς, λέγει, φοβούμενοι τὸν Θεό». Γιατὶ ἐκεῖνο δὲν εἶναι εἰλικρίνεια, ἀλλὰ ὑποκρισία, ἄλλον νὰ ἔχη κύριο καὶ ἄλλο νὰ κάμνη· διαφορετικὸς νὰ παρουσιάζεται ὅταν εἶναι παρὼν ὁ κύριος καὶ διαφορετικὸς ὅταν ἀπουσιάζη. Λοιπὸν δὲν εἶπε μόνο, «μὲ εἰλικρίνεια καρδιᾶς», ἀλλὰ, «φοβούμενοι τὸν Θεό». Διότι αὐτὸ σημαίνει νὰ φοβούμασθε τὸν Θεό, ὅταν, ἐνῶ δὲν βλέπει κανεὶς, δὲν πράττωμε τίποτε τὸ πονηρό· ἂν ὅμως πράττωμε, δὲν φοβούμασθε τὸν Θεό, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους. Βλέπεις ὅτι κατευθύνει ἐκείνους; «Ὅ,τιδῆποτε θὰ κάμνετε», λέγει, «νὰ τὸ κάμνετε πρόθυμα, σὰν νὰ τὸ κάμνετε πρὸς τὸν Κύριο καὶ ὄχι πρὸς ἀνθρώπους». Ὁχι μόνο ἀπὸ τὴν ὑποκρισία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀδράνεια θέλει νὰ ἀπαλλαγοῦν αὐτοί. Κατέστησε αὐτοὺς ἀπὸ δούλους ἐλευθέρους, ἐφόσον δὲν χρειάζονται τὴν ἐπιστασία τῶν κυρίων· γιατί τὸ «ἀπὸ τὴν ψυχὴ σας», αὐτὸ σημαίνει, δηλαδὴ μὲ ἀγαθὴ διάθεσι, ὄχι μὲ δουλικὴ ἀνάγκη, ἀλλὰ μὲ ἐλευθερία καὶ προσωπικὴ θέλησι. Καὶ ποιά εἶναι ἡ ἀμοιβή; «Γνωρίζοντας», λέγει, «ὅτι ἀπὸ τὸν Κύριο θὰ λάβετε τὴν ἀνταπόδοσι τῆς κληρονομιάς σας, διότι δουλεύετε στὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό». Καὶ πραγματικὰ εἶναι φανερὸ ὅτι θὰ λάβετε τὴν ἀμοιβὴ σας. Καὶ ὅτι δουλεύετε στὸν Κύριο, εἶναι φανερὸ ἀπὸ αὐτό. «Καὶ ὅποιος ἀδικεῖ», λέγει, «θὰ λάβῃ τὴν ἀμοιβὴ τῆς ἀδικίας ποὺ ἔκαμε». Ἐδῶ ἐπιβεβαιώνει τὰ προηγούμενα λόγια. Γιὰ νὰ μὴ φανῇ λοιπὸν ὅτι εἶναι κολακευτικὰ τὰ λόγια, θὰ λάβῃ, λέγει, τὴν ἀμοιβὴ τῆς ἀδικίας ποὺ ἔκαμε· δηλαδὴ, καὶ τιμωρεῖ.

«Γιατὶ δὲν ὑπάρχει μεροληψία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ». Τί λοιπὸν, ἐὰν εἶσαι δοῦλος; δὲν εἶναι ἐντροπή. Καὶ ὅμως αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τὸ εἰπῇ πρὸς τοὺς κυρίους, ὅπως καὶ στὴν πρὸς Ἐφεσίους ἔλεγε⁵. Ἐδῶ ὅμως μοῦ φαίνεται ὅτι ὑπονοεῖ τοὺς Ἕλληνας κυρίους. Γιατὶ τί σημασία ἔχει, ἐὰν ἐκεῖνος εἶναι Ἕλληνας καὶ σὺ Χριστιανός; Δὲν

ζεται ὥστε καὶ οὕτω μετ' εὐνοίας καὶ ἐκ ψυχῆς δεῖ δουλεύειν.
 «Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε». Τί δέ ἐστι τὸ δίκαιον; τί δέ ἐστιν ἰσότης; Πάντων ἐν ἀφθονίᾳ καθιστᾶν, καὶ μὴ ἔαν ἐτέρων δεῖσθαι, ἀλλὰ ἀμείβεσθαι αὐτοὺς
 5 τῶν πόνων. Μὴ γάρ, ἐπειδὴ εἶπον, ὅτι παρὰ Θεοῦ ἔχουσι τὸν μισθόν, διὰ τοῦτο σὺ ἀποστερήσης. Ἐτέρωθι δέ φησιν, «Ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν», ἡμερωτέρους ἐργάσασθαι βουλόμενος· τέλειοι γὰρ ἦσαν ἐκεῖνοι. Τουτέστιν, «Ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθῆσεται ὑμῖν». Καὶ τό, «οὐκ ἔστι προσωποληψία», πρὸς
 10 τούτοις εἶρηται· κεῖται δὲ ἐπ' ἐκείνων, ἵνα οὗτοι δέξωνται. Ὅταν γὰρ ἐτέρῳ ἀρμόζον πρὸς ἕτερον εἴπωμεν, οὐκ ἐκείνον τοσοῦτον, ὅσον τὸν ὑπεύθυνον κατωρθώσαμεν. Καὶ ὑμεῖς μετ' ἐκείνων, φησίν. Ἐνταῦθα κοινὴν ἐποίησε τὴν δουλείαν· «Εἰδότες» γὰρ, φησίν, «ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρανοῖς».
 15 3. «Τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ». Ἐπειδὴ γὰρ τὸ καρτερεῖν ἐν ταῖς εὐχαῖς ῥαθυμεῖν πολλάκις ποιεῖ, διὰ τοῦτό φησι, «γρηγοροῦντες», τουτέστι, νήφοντες, μὴ ῥεμβόμενοι. Οἶδε γάρ, οἶδεν ὁ διάβολος ὅσον ἀγαθὸν εὐχῇ· διὸ βαρὺς ἔγκειται. Οἶδε δὲ καὶ Παῦλος πῶς ἀκη-
 20 διῶσι πολλοὶ εὐχόμενοι· διὸ φησι, «προσκαρτερεῖτε τῇ προσευχῇ», ὡς περὶ τινος ἐπιπόνου. «Γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ». Τοῦτο γάρ, φησίν, ἔργον ὑμῶν ἔστω, ἐν ταῖς εὐχαῖς εὐχαριστεῖν, καὶ ὑπὲρ τῶν φανερῶν καὶ ὑπὲρ τῶν ἀφανῶν, καὶ ὑπὲρ ὧν ἐκόντας καὶ ὑπὲρ ὧν ἄκοντας ἐποίησεν εὖ, καὶ ὑπὲρ βασι-
 25 λείας καὶ ὑπὲρ γεέννης, καὶ ὑπὲρ θλίψεως καὶ ὑπὲρ ἀνέσεως. Οὕτω γὰρ ἔθος τοῖς ἀγίοις εὐχεσθαι, καὶ ὑπὲρ ἀνέσεως. Οὕτω γὰρ ἔθος τοῖς ἀγίοις εὐχεσθαι, καὶ ὑπὲρ τῶν κοινῶν εὐεργεσιῶν εὐχαριστεῖν.

Οἶδα ἐγὼ τινα ἅγιον ἄνδρα οὕτως εὐχόμενον. Οὐδὲν πρὸ
 30 τούτου τοῦ ῥήματος ἔλεγεν, ἀλλ' ὅτι, Εὐχαριστοῦμεν ὑπὲρ πασῶν τῶν εὐεργεσιῶν σου τῶν ἐκ πρώτης ἡμέρας μέχρι τῆς παρούσης εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀναξίους γενομένων· ὑπὲρ ὧν ἴσμεν καὶ οὐκ ἴσμεν, ὑπὲρ τῶν φανερῶν, ὑπὲρ τῶν ἀφανῶν, τῶν ἐν ἔργῳ γενομένων, τῶν ἐν λόγῳ, τῶν ἐκοντί, τῶν ἀκοντί, πασῶν τῶν εἰς

6. Ἐφ. 6,9

7. Ματθ. 7,2

ἐξετάζονται τὰ πρόσωπα, ἀλλὰ τὰ ἔργα. Συνεπῶς καὶ ἔτσι πρέπει νὰ δουλεύης μὲ ἀγαθὴ διάθεσι καὶ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά σου. «Οἱ κύριοι νὰ παρέχετε στοὺς δούλους τὸ δίκαιο καὶ τὴν ἰσότητα». Τί σημαίνει δὲ τὸ δίκαιο; καὶ τί ἰσότητα; Νὰ τοὺς προμηθεύουν τὰ πάντα ἄφθονα καὶ νὰ μὴ τοὺς ἀφήνουν νὰ χρειάζονται ἄλλα, ἀλλὰ νὰ ἀμείβωνται οἱ κόποι τους. Μὴ λοιπόν, ἐπειδὴ εἶπα, θὰ λάβουν ἀμοιβὴ ἀπὸ τὸν Θεό, γι' αὐτὸ ἐσύ τοὺς τὴν στερήσης. Καὶ ἀλλοῦ λέγει, «Νὰ ἀποφεύγετε τὴν ἀπειλή»⁶, θέλοντας νὰ τοὺς καταστήσῃ ἠπιωτέρους, διότι ἐκεῖνοι ἦταν τέλειοι. Δηλαδή, «Μὲ ὅποιο μέτρο ἐξετάζετε τὶς πράξεις τῶν ἄλλων, μὲ τὸν ἴδιο θὰ ἐξετασθοῦν καὶ οἱ δικές σας»⁷. Καὶ τὸ «δὲν ὑπάρχει μεροληψία», πρὸς αὐτοὺς ἔχει λεχθῆ· καὶ λέγεται γιὰ ἐκείνους, γιὰ νὰ τὸ ἀκούσουν καὶ νὰ τὸ δεχθοῦν αὐτοί. Διότι ὅταν κάτι ἀφορᾷ ἄλλον καὶ τὸ εἶπούμε σὲ ἄλλον, δὲν διωρθώσαμε τόσο ἐκεῖνον, ὅσο τὸν ὑπαίτιο. Καὶ ἐσεῖς εἴσθε μὲ ἐκείνους, λέγει. Ἐδῶ ἔκαμε κοινὴ τὴ δουλεία. «Γνωρίζοντας λοιπόν, λέγει, ὅτι καὶ σεῖς ἔχετε Κύριο στοὺς οὐρανοὺς».

3. «Νὰ ἐπιμένετε μὲ καρτερία στὴν προσευχή, ἀγρυπνώντας σ' αὐτὴν μὲ εὐχαριστία». Ἐπειδὴ βέβαια ἡ ἐπιμονὴ στὶς προσευχὲς φέρει πολλὰς φορὰς τὴ νωθρότητα, γι' αὐτὸ λέγει, «ἀγρυπνώντας», δηλαδή, νὰ εἴσθε νηφάλιοι, ὄχι νωθοί. Γιατὶ γνωρίζει, γνωρίζει ὁ διάβολος πόσο μεγάλο ἀγαθὸ εἶναι ἡ προσευχή, γι' αὐτὸ ἐπιτίθεται μὲ δύναμι. Ἐγνώριζε ὅμως καὶ ὁ Παῦλος πῶς ἀδιαφοροῦν πολλοὶ ὅταν προσεύχωνται· γι' αὐτὸ λέγει, «νὰ ἐπιμένετε μὲ καρτερία στὴν προσευχή», ὡσὰν νὰ πρόκειται γιὰ κάποιο κουραστικὸ ἔργο. «Ἐγρυπνώντας σὲ αὐτὴν μὲ εὐχαριστία». Αὐτὸ λοιπόν, λέγει, ἄς εἶναι τὸ ἔργο σας, νὰ εὐχαριστῆτε στὶς προσευχὲς σας, καὶ γιὰ τὰ φανερά καὶ γιὰ τὰ κρυφά, καὶ γιὰ τὶς εὐεργεσίαις ποὺ μᾶς ἔκαμε μὲ τὴ θέλησί μας καὶ χωρὶς τὴ θέλησί μας, καὶ γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ γιὰ τὴ γέεννα τοῦ πυρός, καὶ γιὰ τὶς θλίψεις καὶ γιὰ τὶς ἀνέσεις μας. Διότι ἔτσι εἶναι ἡ συνήθεια στοὺς ἀγίους νὰ προσεύχωνται καὶ γιὰ τὶς κοινὰς εὐεργεσίαις νὰ εὐχαριστοῦν.

Γνωρίζω ἐγὼ κάποιον ἅγιο ἄνδρα ποὺ προσεύχεται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο. Τίποτε δὲν ἔλεγε πρὶν ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά, ἀλλὰ ὅτι, σ' εὐχαριστοῦμε γιὰ ὅλες τὶς εὐεργεσίαις σου ποὺ ἀπὸ τὴν πρώτη ἡμέρα μέχρι σήμερα ἔγιναν σὲ μᾶς τοὺς ἀνθρώπους· γιὰ ὅσες γνωρίζομε καὶ ὅσες δὲν γνωρίζομε, γιὰ τὶς φανερὰς, γιὰ τὶς κρυφὰς, γι' αὐτὰς ποὺ ἔγιναν μὲ ἔργο, γι' αὐτὰς ποὺ ἔγιναν μὲ λόγο, γι' αὐτὰς ποὺ ἔγιναν ἐκούσια, γι' αὐτὰς ποὺ ἔγιναν ἀκούσια, γιὰ ὅλες

τοὺς ἀναξίους ἡμᾶς γεγεννημένων· ὑπὲρ θλίψεων, ὑπὲρ ἀνέσεων, ὑπὲρ τῆς γεέννης, ὑπὲρ τῆς κολάσεως, ὑπὲρ βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Παρακαλοῦμεν φυλάξαι σε τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἀγίαν, καθαρὰν συνείδησιν ἔχουσαν, τέλος ἄξιον τῆς φιλανθρωπίας
 5 σου. Ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς ὥστε τὸν μονογενῆ σου δοῦναι ὑπὲρ ἡμῶν, καταξίωσον ἀξίους γενέσθαι τῆς σῆς ἀγάπης· δὸς ἐν τῷ λόγῳ σου σοφίαν, καὶ ἐν τῷ φόβῳ σου. Μονογενὲς Χριστέ, ἔμπνευσον ἰσχὺν τὴν παρὰ σοῦ. Ὁ τὸν μονογενῆ δοὺς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐξαποστείλας εἰς ἄφεισιν τῶν ἡμετέ-
 10 ρων ἀμαρτιῶν, εἴ τι ἐκόντες ἢ ἄκοντες ἡμάρτομεν, συγχώρησον, καὶ μὴ λογίση. Μνήσθητι πάντων τῶν ἐπικαλουμένων τὸ ὄνομά σου ἐν ἀληθείᾳ· μνήσθητι πάντων τῶν εὖ καὶ τάναντία ἡμῖν θε-
 λόντων· πάντες γὰρ ἄνθρωποι ἐσμεν. Εἶτα ἐπιθεῖς τὴν εὐχὴν τῶν πιστῶν, ἐνταῦθα ἐπαύετο, ὡς κορωνίδα τινὰ καὶ σύνδεσμον ὑπὲρ
 15 πάντων τὴν εὐχὴν ποιησάμενος. Πολλὰ γὰρ ἡμᾶς ὁ Θεὸς καὶ ἄκοντας εὖ ποιεῖ· πολλὰ καὶ οὐκ εἰδότας, καὶ πλείονα. Ὅταν γὰρ τάναντία εὐχώμεθα, αὐτὸς δὲ τάναντία ποιῇ, δῆλον ὅτι καὶ οὐκ εἰδότας εὖ ποιεῖ:

«Προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν». Ὅρα τὴν ταπεινοφρο-
 20 σὺνην· μετ' ἐκείνους ἑαυτὸν τίθησιν. «Ἴνα ὁ Θεὸς ἀνοίξη ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου, λαλήσαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ». Εἴσοδόν φησι καὶ παρρησίαν. Βαβαί, ὁ ἀθλητῆς ὁ τοσοῦτος οὐκ εἶπεν, ἵνα ἀπαλλαγῶ τῶν δεσμῶν, ἀλλὰ δέσμιος ὢν ἐτέρους παρεκάλει, καὶ παρεκάλει ἐπὶ πράγματι μεγάλῳ, ἵνα παρρησίαν λάβη. Τὰ δύο
 25 μεγάλα, καὶ ἡ ποιότης τοῦ προσώπου, καὶ ἡ τοῦ πράγματος. Βαβαί, ὅσον τὸ ἀξίωμα. «Τὸ μυστήριον», φησί, «τοῦ Χριστοῦ». Δείκνυσιν ὅτι οὐδὲν αὐτῷ τούτου ποθεινότερον, τοῦ λαλήσαι. «Δι' ὃ καὶ δέδεμαι, ἵνα φανερώσω αὐτό, ὡς δεῖ με λαλήσαι». Μετὰ πολλῆς, φησί, τῆς παρρησίας, καὶ μηδὲν ὑποστειλάμενον. Τὰ
 30 δεσμὰ φανεροῖ αὐτόν, οὐ συσκιάζει. Μετὰ πολλῆς, φησί, τῆς παρρησίας. Εἶπέ μοι, σὺ δέδεσαι, καὶ ἄλλους παρακαλεῖς; Ναί· μείζονά μοι παρρησίαν δίδωσι τὰ δεσμὰ· ἀλλὰ δέομαι τῆς τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς· ἤκουσα γὰρ τῆς φωνῆς τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· Ὅταν παραδιδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε».

πού ἔχουν γίνει σέ μᾶς τοὺς ἀναξίους· γιὰ τὶς θλίψεις, γιὰ τὶς ἀνέσεις, γιὰ τὴ γέεννα τοῦ πυρός, γιὰ τὴν κόλασι, γιὰ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Σὲ παρακαλοῦμε νὰ φυλάξης τὴν ψυχὴ μας ἀγία, μὲ καθαρὴ συνείδησι, μὲ τέλος ἀξιο τῆς φιλανθρωπίας σου. Ἐσὺ πού μᾶς ἀγάπησες, ὥστε νὰ παραδώσης γιὰ χάρι μας τὸ μονογενὴ Υἱό σου, ἀξιώσέ μας νὰ γίνωμε ἀξιοί τῆς ἀγάπης σου· δώσε σοφία στὸ λόγο σου καὶ στὸ φόβο σου. Χριστέ, πού εἶσαι μονογενής, βάλε μέσα μας τὴ δύναμί σου. Ἐσὺ πού ἔδωσες γιὰ χάρι μας τὸ μονογενὴ Υἱό σου, καὶ ἐξαπέστειλες τὸ Πνεῦμα σου τὸ ἅγιο γιὰ τὴν ἄφεσι τῶν ἁμαρτιῶν μας, ἐὰν μὲ τὴ θέλησί μας ἢ χωρὶς τὴ θέλησί μας ἐκάμαμε κάποια ἁμαρτία, συγχώρησέ την καὶ μὴ τὴν λογαριάσης. Ἐνθυμήσου ὅλους πού ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομά σου ἀληθινά· ἐνθυμήσου ὅλους πού θέλουν τὸ καλὸ μας ἢ καὶ τὸ κακό μας, γιατί ὅλοι εἶμασθε ἄνθρωποι. Ἐπειτα προσθέτοντας τὴν προσευχὴ τῶν πιστῶν, ἐσταματοῦσε ἐδῶ, ἀφοῦ σὰν ἐπίλογο καὶ σύνδεσμο ἔδινε τὴν εὐχὴ του γιὰ ὅλους. Γιατὶ ὁ Θεὸς μᾶς δίνει πολλές εὐεργεσίες καὶ χωρὶς τὴ θέλησί μας, πολλές καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζωμε, πού εἶναι καὶ μεγαλύτερες. Ὅταν λοιπὸν προσευχώμασθε τὰ ἀντίθετα ἀπὸ αὐτὰ πού πρέπει καὶ αὐτὸς κάμνει τὰ ἀντίθετα, εἶναι φανερό ὅτι καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζωμε μᾶς εὐεργετεῖ.

«Νὰ προσεύχεσθε συγχρόνως καὶ γιὰ μᾶς». Πρόσεξε τὴν ταπεινοφροσύνη· θέτει τὸν ἑαυτό του ὕστερα ἀπὸ ἐκείνους. «Γιὰ νὰ μᾶς ἀνοίξη ὁ Θεὸς τὴ θύρα τοῦ λόγου γιὰ νὰ κηρύξουμε τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ». Εἴσοδο λέγει καὶ παρρησία. Ἀλλοίμονο, ὁ μέγας αὐτὸς ἀθλητὴς δὲν εἶπε, γιὰ νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὰ δεσμά, ἀλλ', ἂν καὶ ἦταν δέσμιος, ἐπαρακαλοῦσε ἄλλους, καὶ ἐπαρακαλοῦσε γιὰ πρᾶγμα μεγάλο, ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ παρρησία. Εἶναι μεγάλα καὶ τὰ δύο, καὶ ἡ ἀξία τοῦ προσώπου, καὶ ἡ ἀξία τοῦ πράγματος. Τόσο μεγάλα, ὅσο εἶναι τὸ ἀξίωμα. «Τὸ μυστήριον, λέγει, τοῦ Χριστοῦ». Ἀποδεικνύει ὅτι τίποτε δὲν εἶναι πιὸ ποθητὸ σὲ αὐτὸν ἀπὸ τὸ νὰ κηρύξῃ. «Γιὰ τὸ ὁποῖο καὶ εἶμαι δεμένος, γιὰ νὰ φανερώσω αὐτό, ὅπως πρέπει νὰ κηρύξω». Μὲ πολλὴ παρρησία, λέγει, καὶ χωρὶς νὰ ἀποσιωπήσῃ τίποτε. Τὰ δεσμά ἀποκαλύπτουν τὸν Παῦλο, δὲν τὸν καλύπτουν. Μὲ πολλή, λέγει, παρρησία νὰ κηρύξω. Εἶπέ μου, ἐσὺ εἶσαι δέσμιος, καὶ προκαλεῖς ἄλλους; Ναί, λέγει· τὰ δεσμά μου δίνουν πιὸ μεγάλη παρρησία, ὅμως χρειάζομαι τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Θεοῦ, γιατί ἄκουσα τὴ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ πού λέγει· «Ὅταν σᾶς παραδώσουν στὰ δικαστήρια, μὴ φροντίσετε πῶς θὰ ὁμιλήσετε ἢ τί

Και ὄρα πῶς μεταφορικῶς εἶπεν· «Ἴνα ὁ Θεὸς ἀνοίξη ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου». Ὅρα πῶς ἄτυφός ἐστιν· ἐν τοῖς δεσμοῖς ὦν πῶς φθέγγεται. Τουτέστιν, ἵνα μαλάξη τὰς καρδίας αὐτῶν. Ἄλλ' οὐκ εἶπεν οὕτως, ἀλλ' ἵνα ἡμῖν παρρησίαν δῶ, ταπεινοφρονῶν οὕτως
 5 εἶρηκε, καὶ τοῦτο ὅπερ εἶχεν, ἀξιοῖ λαβεῖν. Δείκνυσιν ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ διὰ τί τότε οὐκ ἦλθεν ὁ Χριστός, τῷ σκιᾶν ἐκεῖνα καλέσαι· «Τὸ δὲ σῶμα», φησί, «Χριστοῦ». Ὡστε ἔδει ἐν τῇ σκιᾷ ἐθισθῆναι. Ἄμα καὶ τῆς ἀγάπης τῆς εἰς αὐτοὺς τεκμήριον ἐμφαίνει μέγιστον· ἵνα ὑμεῖς, φησὶν, ἀκούσητε, ἐγὼ δέδεμαι.

10 4. Πάλιν τὸν δεσμὸν εἰς μέσον τίθησιν, οὐ σφόδρα ἐρῶ, ὃς διανίστησί μοι τὴν καρδίαν, καὶ ἀεὶ εἰς ἐπιθυμίαν ἄγει τὸν Παῦλον δεδεμένον ἰδεῖν, καὶ ἐν δεσμοῖς γράφοντα, καὶ κηρύττοντα, καὶ βαπτίζοντα, καὶ κατηχοῦντα. Ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἀπανταχοῦ ἀνεφέρετο αὐτῷ δεδεμένῳ· μυρία ᾠκοδόμει δεδεμένος·
 15 τότε εὐλυτος μᾶλλον ἦν. Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· «Ὡστε τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν». Καὶ αὐτὸς δὲ πάλιν τοῦτο ὁμολογεῖ λέγων· «Ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατὸς εἰμι». Ἐδεσμεῖτο μετὰ κακούργων, μετὰ τῶν δεσμωτῶν, μετὰ ἀνδροφόνων· ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ὁ εἰς τρίτον ἀνελθὼν οὐρανόν, ὁ τὰ ἄρρητα ῥήματα ἀκούσας, ἐδέδετο. Ἄλλὰ τότε ταχύτερος ὁ δρόμος ἦν. Ὁ δεθεὶς ἐλέλυτο, καὶ ὁ μὴ δεδεμένος ἐδέδετο. Οὗτος μὲν γὰρ ὅπερ ἠθελεν, ἔπραττεν· ἐκεῖνος δὲ
 20 αὐτὸν οὐκ ἐκώλυεν, οὐδὲ τὴν ἰδίαν ἐπλήρου πρόθεσιν. Τί ποιεῖς, ὦ ἀνόητε; μὴ γὰρ σωματικὸς ἐστι δρομεύς; μὴ γὰρ ἐν σταδίῳ τῷ παρ' ἡμῖν ἀγωνίζεται; Ἐν οὐρανῷ πολιτεύεται· τὸν ἐν οὐρανῷ τρέχοντα δῆσαι τὰ ἐπὶ γῆς οὐ δύναται, οὐδὲ κατασχεῖν. Οὐχ ὀρᾶς τουτονὶ τὸν ἥλιον; περίβαλε δεσμὰ ταῖς ἀκτίσι, στήσον τοῦ
 30 δρόμου· ἀλλ' οὐ δυνήση.

Οὐκοῦν οὐδέ Παῦλον· καὶ πολλῷ μᾶλλον τούτῳ, ἢ ἐκείνῳ· πλείονος γὰρ οὗτος, ἢ ἐκεῖνος ἀπήλαυσε προνοίας, ἅτε φῶς φέρων οὐ τοιοῦτον ἡμῖν, ἀλλὰ τὸ ἀληθινὸν βαστάζων. Ποῦ νῦν

8. Μαθθ. 10,19

9. Κολ. 2,17

10. Φιλιπ. 1,14

11. Β' Κορ. 12,10

12. Β' Τιμ. 2,9

13. Βλ. Β' Κορ. 12,2.4

θὰ εἰπῆτε»⁸. Καὶ πρόσεχε πῶς μεταφορικὰ εἶπε, «Γιὰ νὰ μᾶς ἀνοίξη ὁ Θεὸς τὴ θύρα τοῦ λόγου». Πρόσεχε πῶς εἶναι ταπεινῶφρων, ἂν καὶ εἶναι δέσμιος πῶς ὁμιλεῖ. Δηλαδή, γιὰ νὰ ἀνακουφίσῃ τὶς καρδιές τους. Ἄλλὰ δὲν εἶπε ἔτσι, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ παρρησία, μὲ ταπεινοφροσύνη ἔχει ὁμιλήσῃ ἔτσι, καὶ αὐτὸ ποῦ εἶχε, ἀξιῶναι νὰ ἀποκτήσῃ. Ἀποδεικνύει σὲ αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴ γιὰτὶ δὲν ἦλθε τότε ὁ Χριστός, μὲ τὸ νὰ ὀνομάσῃ σκιά ἐκεῖνα· «Τὸ σῶμα», λέγει, «εἶναι τοῦ Χριστοῦ»⁹. Ὡστε ἔπρεπε νὰ συνηθίσουν στὴ σκιά. Συγχρόνως παρουσιάζει καὶ πολὺ μεγάλη ἀπόδειξι τῆς ἀγάπης τοῦ πρὸς αὐτούς· ἐγὼ λέγει, εἶμαι δέσμιος γιὰ νὰ ἀκούσετε ἐσεῖς.

4. Πάλι ἀναφέρει τὰ δεσμά, τὰ ὁποῖα ὑπερβολικὰ ἀγαπῶ, τὰ ὁποῖα ἀναπτερώνουν τὴν καρδιά μου καὶ πάντοτε ὀδηγοῦν στὴν ἐπιθυμία νὰ ἰδῶ δέσμιος τὸν Παῦλο καὶ μέσα στὴ φυλακὴ νὰ γράφῃ καὶ νὰ κηρύττῃ καὶ νὰ βαπτίζῃ καὶ νὰ κατηχῇ. Ἐφρόντιζε γιὰ ὅλες τὶς ἐκκλησίες τῆς οἰκουμένης ἐνῶ ἦταν δεμένος· πολλὰ ἐδημιουργοῦσε δεμένος· τότε ἦταν περισσότερο ἐλεύθερος. Διότι ἄκουε αὐτὸν ποῦ λέγει· «Ὡστε οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἀπέκτησαν θάρρος ἀπὸ τὰ δεσμά μου καὶ πρὸ πολὺ ἄφοβα τολμοῦν νὰ κηρύττουν τὸ λόγο τοῦ εὐαγγελίου»¹⁰. Καὶ ὁ ἴδιος ὅμως πάλι ὁμολογεῖ αὐτὸ λέγοντας· «Διότι ὅταν εἶμαι ἀσθενής, τότε εἶμαι δυνατός»¹¹. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε, «Ἄλλὰ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι δεμένος»¹². Ἦταν φυλακισμένος μαζί μὲ κακούργους, μὲ φυλακισμένους, μὲ δολοφόνους. Ὁ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, αὐτὸς ποῦ ἀνέβηκε στὸν τρίτο οὐρανό, αὐτὸς ποῦ ἄκουσε τὰ ἀνέκφραστα λόγια¹³, ἦταν φυλακισμένος. Ἄλλὰ τότε ἦταν πρὸ γρήγορος ὁ δρόμος. Ἐκεῖνος ποῦ ἐδέθηκε ἦταν λυμένος, καὶ ἐκεῖνος ποῦ δὲν εἶχε δεθῆ, ἦταν δεμένος. Διότι αὐτὸς ἐκεῖνο ποῦ ἠθελε, τὸ ἔκαμνε, ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἐμπόδιζε αὐτόν, οὔτε ἐπραγματοποιοῦσε τὴν πρόθεσί του. Τί κάνεις, ἀνόητε; μήπως λοιπὸν εἶναι δρομεὺς μὲ σωματικὴ ὑπόστασι; μήπως λοιπὸν ἀγωνίζεται στὰ ἰδικά μας στάδια; Στὸν οὐρανὸ πολιτεύεται. Ἐκεῖνος ποῦ τρέχει στὸν οὐρανὸ δὲν μπορεῖ νὰ δέσῃ τὰ εὐρισκόμενα ἐπάνω στὴ γῆ, οὔτε νὰ τὰ συγκρατήσῃ. Δὲν βλέπεις αὐτὸν ἐδῶ τὸν ἥλιο; τοποθέτησε δεσμὰ γύρω ἀπὸ τὶς ἀκτίνες του, σταμάτησε τὸ δρόμο του. Ἄλλὰ δὲν θὰ μπορέσῃς.

Λοιπὸν οὔτε καὶ τὸν Παῦλο θὰ μπορέσῃς νὰ δέσῃς, καὶ πολὺ περισσότερο αὐτὸν δὲν θὰ μπορέσῃς παρὰ ἐκεῖνον, γιὰτὶ ὁ Παῦλος ἀπήλαυσε πρὸς μεγάλη φροντίδα ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἐπειδὴ δὲν μᾶς φέρει

εἰσιν οἱ μὴδὲν βουλόμενοι διὰ τὸν Χριστὸν πάσχειν; τί δὲ λέγω
 πάσχειν, ὅπου γε οὐδὲ χρήματα βούλονται προέσθαι; Ἐδέσμει
 καὶ Παῦλός ποτε, καὶ ἐνέβαλλεν εἰς δεσμωτήριον· ἀλλ' ἐπειδὴ
 τοῦ Χριστοῦ γέγονε δοῦλος, οὐ τῷ ποιεῖν λοιπόν, ἀλλὰ τῷ πά-
 5 σχειν σεμνύνεται. Καὶ τοῦτο δὲ τοῦ κηρύγματος θαῦμα, ὅταν διὰ
 τῶν πασχόντων αὐτῶν, ἀλλ' οὐ τῶν ποιούντων κακῶς, οὕτως
 ἐγείρηται καὶ αὔξηται. Ποῦ τις εἶδεν ἀγῶνας τοιούτους; ὁ πά-
 σχων κακῶς, νικᾷ· καὶ ὁ ποιῶν κακῶς, ἠττάται· οὗτος ἐκείνου
 λαμπρότερος. Διὰ δεσμῶν τὸ κήρυγμα εἰσηλθεν. Οὐκ αἰσχύνο-
 10 μαι, ἀλλὰ καὶ σεμνύνομαι, καὶ τὸν ἐσταυρωμένον κηρύττω, φη-
 σίν. Ἐννοήσον γάρ μοι· ἡ οἰκουμένη πᾶσα τοὺς λελυμένους
 ἀφεῖσα, τοῖς δεδεμένοις προσήει· τοὺς δεσμοῦντας ἀποστρε-
 φομένη, τοὺς τὴν ἄλυσιν περικειμένους τιμᾷ· τοὺς σταυρώσαν-
 τας μισήσασα, τὸν ἐσταυρωμένον προσκυνεῖ.
 15 5. Οὐκ ἔστι μόνον θαυμαστόν, ὅτι ἀλιεῖς, ὅτι ἰδιῶται ἦσαν οἱ
 κήρυκες, ἀλλ' ὅτι καὶ ἕτερα κωλύματα, φύσει κωλύματα ἦσαν, καὶ
 πλείων γέγονεν ἢ ἐπίδοσις. Οὐ μόνον οὐδὲν ἐκώλυεν ἢ ἰδι-
 ωτεία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο φανερωθῆναι ἐποίησε τὸ κήρυγμα.
 Ἄκουε γάρ τοῦ Λουκᾶ λέγοντος· «Καὶ καταλαβόμενοι», φησίν,
 20 «ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον». Οὐ μόνον
 οὐδὲν ἐκώλυεν ὁ δεσμός, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐποίησεν
 αὐτοὺς θαρσαλεωτέρους. Οὐχ οὕτως ἐθάρρουν οἱ μαθηταί, λε-
 λυμένου τοῦ Παύλου, ὡς δεδεμένου· «Περισσοτέρως» γάρ, φη-
 σί, «τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ λαλεῖν». Ποῦ οἱ ἀντε-
 25 ροῦντες, ὅτι οὐ θεῖον τὸ κήρυγμα; Ἡ ἰδιωτεία οὐκ ἦν ἱκανὴ
 ποιῆσαι καταγνωσθῆναι αὐτούς; οὐκοῦν ἔδει κἀνταῦθα φοβῆσαι
 αὐτούς. Ἴστε γὰρ ὅτι δύο πάθεισι τούτοις τὸ πλῆθος κατέχεται,
 κενοδοξία καὶ δειλία. Ἡ ἰδιωτεία οὐκ ἠφίει ἐπαισχύνεσθαι; οἱ
 κίνδυνοι εἰς δειλίαν ἐμβαλεῖν ὤφειλον. Ἀλλὰ θαύματα, φησίν,
 30 ἐποίουν. Πιστεύετε οὖν ὅτι ἐποίουν θαύματα. Ἄλλ' οὐκ ἐποίουν;
 Τοῦτο μείζον θαῦμα τοῦ ποιεῖν, εἰ χωρὶς θαυμάτων προσήγοντο.
 Ἐδέθη καὶ Σωκράτης παρ' Ἑλλησι· τί οὖν; οὐκ εὐθέως ἔφυγον
 εἰς Μέγαρον οἱ μαθηταί; Πάνυ γε, οὐ γάρ; τοὺς περὶ ἀθανασίας

14. Πράξ. 4,13

15. Φιλιπ. 1,14

16. Σωκράτης· ὁ μέγας Ἀθηναῖος φιλόσοφος (469 – 399 π.Χ.). Ἐδίδαξε με-
 μορφῇ διαλογικῶν συζητήσεων. Ἐναντίον του διευτυπώθηκε κατηγορία ἀπό

τέτοιο φῶς, ἀλλὰ βαστάζει τὸ ἀληθινό. Ποῦ εἶναι τώρα ἐκεῖνοι ποῦ δὲν θέλουν νὰ πάσχουν τίποτε γιὰ τὸν Χριστό; καὶ γιατί λέγω νὰ πάσχουν, ἀφοῦ βέβαια οὔτε τὰ χρήματα δὲν θέλουν νὰ ἐγκαταλείψουν; Ἔδενε καὶ ὁ Παῦλος κάποτε καὶ ἔρριπτε στὶς φυλακές. Ἄφ'οτου ὅμως ἔχει γίνει δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, δὲν ὑπερηφανεύεται πλέον μὲ αὐτὸ ποῦ ἔκανε, ἀλλὰ μὲ αὐτὰ ποῦ πάσχει. Καὶ αὐτὸ εἶναι θαῦμα τοῦ κηρύγματος, ὅταν μὲ ἐκείνους ποῦ πάσχουν καὶ ὄχι μὲ ἐκείνους ποῦ κακοποιοῦν, προχωρεῖ αὐτὸ καὶ αὐξάνει τόσο πολύ. Ποῦ εἶδε κανεὶς τέτοιους ἀγῶνες; ὁποῖος ὑφίσταται κακὴ μεταχείρισι, νικᾷ, καὶ ὁποῖος κακοποιεῖ, ἠττᾶται· αὐτὸς εἶναι πιὸ ἔνδοξος ἢ ἀπὸ ἐκεῖνον. Μὲ δεσμὰ ἐμφανίσθηκε τὸ κήρυγμα. Δὲν ἐντρέπομαι, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφανεύομαι, καὶ τὸν Ἐσταυρωμένο κηρύττω, λέγει. Σκέψου λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, ὅτι ἡ οἰκουμένη ὅλη, ἀφοῦ ἄφησε τοὺς ἐλευθέρους, προσέρχεται στοὺς δεμένους· ἐνῶ ἀποστρέφεται αὐτοὺς ποῦ δένουν, τιμᾷ ἐκείνους ποῦ περιβάλλονται τὴν ἀλυσίδα· ἀφοῦ ἐμίσησε ἐκείνους ποῦ τὸν ἐσταύρωσαν, προσκυνεῖ τὸν Ἐσταυρωμένο.

5. Δὲν εἶναι μόνο θαυμαστό, ὅτι οἱ κήρυκες ἦταν ἀλιεῖς καὶ ἀπλοὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ ὅτι ὑπῆρχαν καὶ ἄλλα ἐμπόδια, ἐμπόδια φυσικᾶ, καὶ ὅμως ἡ αὔξησις τοῦ κηρύγματος ἔχει γίνει πιὸ μεγάλη. Ὅχι μόνο δὲν ἐμπόδισε καθόλου ἡ ἀπλοϊκότητά τους αὐτή, ἀλλὰ καὶ ἔκαμε νὰ φανερωθῇ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ κήρυγμα. Διατὶ ἄκουε τὸν Λουκᾶ ποῦ λέγει· «Καὶ ἀφοῦ ἀντελήφθηκαν ὅτι εἶναι ἄνθρωποι ἀγράμματοι καὶ ἀπλοϊκοί, ἐθαύμαζαν»¹⁴. Ὅχι μόνο δὲν ἐμπόδιζαν τὰ δεσμὰ, ἀλλὰ καὶ ἔκαμναν ἀκριβῶς αὐτοὺς πιὸ θαρραλέους. Δὲν εἶχαν τόσο θάρρος οἱ μαθητές, ὅταν ὁ Παῦλος ἦταν ἐλεύθερος, ὅσο ὅταν ἦταν δεμένος· «Γιατὶ πιὸ πολύ», λέγει, «ἄφοβα τολμοῦν νὰ κηρύττουν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ»¹⁵. Ποῦ εἶναι οἱ ἀντιλέγοντες, ὅτι δὲν εἶναι θεϊκὸ τὸ κήρυγμα; Ἡ ἀπλοϊκότητα δὲν ἦταν ἀρκετὴ νὰ κάμη ὥστε νὰ περιφρονηθοῦν αὐτοί. Γιατὶ γνωρίζετε ὅτι τὸ πλῆθος κατέχεται ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ πάθη, τὴ ματαιοδοξία καὶ τὴ δειλία. Ἡ ἀπλοϊκότητα δὲν ἄφηνε νὰ ἀτιμάζωνται; οἱ κίνδυνοι ἔπρεπε νὰ προκαλέσουν σὲ αὐτοὺς τὴ δειλία. Ὅμως ἔκαμναν θαύματα, λέγει. Πιστεύετε λοιπὸν ὅτι ἔκαμναν θαύματα. Ἄλλὰ μήπως δὲν ἔκαμναν; Αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερο θαῦμα ἀπὸ τὸ νὰ κάνουν θαύματα, ἐὰν ἔπειθαν χωρὶς θαύματα. Ἐφυλακίσθηκε καὶ ὁ Σωκράτης¹⁶ στοὺς Ἕλληνες. Τί λοιπὸν συνέβηκε; δὲν ἔφυγαν ἀμέσως οἱ μαθητές του στὰ Μέγαρα; Βεβαιότατα, μήπως ὄχι; ἐδέχθη-

έδέξαντο λόγους.

Ἄλλ' ὄρα ἐνταῦθα· ἐδέθη Παῦλος, καὶ μᾶλλον ἐθάρρουν οἱ μαθηταί· εἰκότως· ἑώρων γὰρ οὐκ ἐμποδιζόμενον τὸ κήρυγμα. Μὴ γὰρ γλῶτταν δύνασαι δῆσαι; ταύτη μάλιστα τρέχει. Ὡσπερ
5 γὰρ δρομέως ἂν μὴ δῆσης τοὺς πόδας, οὐκ ἐκώλυσας τοῦ δρόμου, οὕτω καὶ εὐαγγελιστοῦ ἂν μὴ δῆσης τὴν γλῶτταν, οὐκ ἐκώλυσας τοῦ δρόμου. Καὶ ὡσπερ ἐκεῖνος, ἂν δῆσης τὴν ὀσφύν, μᾶλλον τρέχει καὶ διαβαστάζεται, οὕτω καὶ οὗτος μᾶλλον κηρύττει, καὶ μετὰ πλείονος τῆς παρρησίας. Δειλιᾶ ὁ δέσμιος,
10 ὅταν δεσμὸς ἦ μόνον· ὁ δὲ τοῦ θανάτου καταφρονῶν, πῶς ἂν ἐδέθη; Ταῦτόν ἐποίουν, οἷον ἂν εἰ τὴν σκιὰν ἐδέσμουν Παύλου, καὶ τὸ στόμα αὐτῆς ἐνέφραττον. Σκιομαχία γὰρ ἦν· τοῖς τε γὰρ οἰκείοις ποθεινότερος μᾶλλον ἦν, τοῖς τε ἐχθροῖς αἰδεσιμώτερος, ἅτε ἀνδρείας φέρων ἔπαθλον τὸν δεσμόν. Καὶ στέφανος
15 δεσμεῖ κεφαλὴν, ἀλλ' οὐκ αἰσχύνει, ἀλλὰ καὶ λαμπρὰν ποιεῖ. Ἄκοντες ἐστεφάνουν αὐτὸν τῇ ἀλύσει. Εἶπε γὰρ μοι, σίδηρον εἶχε δεῖσαι ὁ τῶν ἀδαμαντίνων τοῦ θανάτου κατατολμῶν πυλῶν;

6. Ἐλθωμεν εἰς ζῆλον, ἀγαπητοί, τῶν δεσμῶν τούτων. Ὅσαι γυναῖκες χρυσία περίκεισθε, τὰ Παύλου δεσμὰ ποθήσατε. Οὐχ
20 οὕτως ὑμῖν περὶ τὸν τράχηλον τὸ περιδέρραιον ἀπολάμπει, ὡς ἐκείνου περὶ τὴν ψυχὴν ὁ τῶν σιδηρῶν δεσμῶν ἔστιλβε κόσμος. Εἴ τις ἐκεῖνα ποθεῖ, ταῦτα μισεῖτω. Τίς γὰρ κοινωνία βλακεία πρὸς ἀνδρείαν; καλλωπισμῶ σωματικῶ πρὸς φιλοσοφίαν; Ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ ἄγγελοι αἰδοῦνται, τούτων καὶ καταπαίζουσιν· ἐκεῖνα τὰ
25 δεσμὰ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἔλκειν εἴωθε, ταῦτα τὰ δεσμὰ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν κατάγει. Ὄντως γὰρ ταῦτα δεσμὰ, οὐκ ἐκεῖνα· ἐκεῖνα κόσμος, ταῦτα δεσμὰ· ταῦτα μετὰ τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν θλίβει, ἐκεῖνα μετὰ τοῦ σώματος καὶ τὴν ψυχὴν κοσμεῖ. Βούλει μαθεῖν ὅτι ἐκεῖνα κόσμος ἐστίν; Εἶπέ μοι,
30 τίς μᾶλλον ἐπεσπάσατο τοὺς ὀρῶντας, σύ, ἢ Παῦλος; Καὶ τί λέγω, σύ; αὐτὴ ἡ βασιλις ἢ πάντα χρυσὸν περικειμένη, οὐκ ἂν μᾶλλον ἐπεσπάσατο τοὺς ὀρῶντας· ἀλλ' εἰ συνέβη καὶ Παῦλον κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν δεδεμένον, καὶ τὴν βασιλίδα εἰς τὴν ἐκκλησίαν

τρεις κατηγορους τό 399. Στὴ δίκη ποὺ ἐγίνε κατεδικάσθηκε, ἐφυλακίσθηκε καὶ στὴ συνέχεια ἤπια τὸ κώνειο.

καν τὰ λόγια του περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς.

Ἄλλὰ πρόσεχε ἐδῶ. Ἐφυλακίσθηκε ὁ Παῦλος καὶ οἱ μαθητές του εἶχαν περισσότερο θάρρος. Εἶναι φυσικό, γιατί ἔβλεπαν ὅτι δὲν ἐσυναντοῦσε ἐμπόδια τὸ κήρυγμα. Μήπως λοιπὸν μπορεῖς νὰ δέσης γλῶσσα; ἔτσι πιὸ πολὺ τρέχει. Διότι ὅπως ἂν δὲν δέσης τὰ πόδια ἀθλητοῦ, δὲν τοῦ σταματᾷς τὸ τρέξιμο, ἔτσι καὶ ἂν δὲν δέσης τὴ γλῶσσα τοῦ εὐαγγελιστοῦ, δὲν σταματᾷς τὸ δρόμο του. Καὶ ὅπως ἐκεῖνος, ἂν δέσης τὴ μέση του, τρέχει περισσότερο καὶ συγκρατεῖται καλύτερα, ἔτσι καὶ αὐτὸς περισσότερο κηρύττει καὶ με πιὸ πολλὴ παρρησία. Δειλιάζει ὁ φυλακισμένος, ὅταν ὑπάρχουν μόνο τὰ δεσμά. Ὅποιος ὅμως περιφρονεῖ τὸ θάνατο, πῶς θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ δεθῆ; Τὸ ἴδιο ἔκαμαν, ὅπως ἐὰν ἐδεναν τὴ σκιά τοῦ Παύλου καὶ ἐσφράγιζαν καὶ τὸ στόμα αὐτῆς. Ἦταν λοιπὸν μάχη ἐναντίον σκιᾶς, γιατί καὶ στοὺς ἰδικούς του ἦταν περισσότερο ἀγαπητός, καὶ στοὺς ἐχθρούς πιὸ σεβαστός, ἐπειδὴ ὑπέφερε τὰ δεσμά σὰν ἐπαθλο ἀνδρείας. Καὶ τὸ στεφάνι δένει τὸ κεφάλι, ὅμως δὲν τὸ ἀσχημίζει, ἀλλὰ καὶ τὸ καθιστᾷ ἔνδοξο. Χωρὶς νὰ θέλουν ἐστεφάνωσαν αὐτὸν μετὶ τῶν ἀλυσίδες. Εἶπέ μου λοιπὸν, ἦταν δυνατὸ τὰ σίδερα νὰ δέσουν ἐκεῖνον, ποὺ περιφρονεῖ τελείως τὶς ἀδαμάντινες πύλες τοῦ θανάτου;

6. Ἄς ζηλέψωμε, ἀγαπητοί, τὰ δεσμά αὐτά. Ὅσες γυναῖκες φορεῖτε χρυσὰ κοσμήματα, νὰ ποθήσετε τὰ δεσμά τοῦ Παύλου. Δὲν λάμπει τόσο γύρω ἀπὸ τὸ λαιμό σας τὸ περιδέριαι, ὅπως ἔλαμπε γύρω ἀπὸ τὴν ψυχὴ ἐκείνου τὸ κόσμημα τῶν σιδερένιων δεσμῶν. Ἐὰν κάποιος ποθῆ ἐκεῖνα, ἄς μισῆ αὐτά. Γιατὶ ποιά κοινω-νία βαδίζει μετὰ τὴν θλακεία πρὸς τὴν ἀνδρεία; μετὰ καλλωπισμὸ τοῦ σώματος πρὸς τὴν εὐσέβεια; Τὰ δεσμά ἐκεῖνα τὰ σέβονται οἱ ἄγγελοι, ἐνῶ αὐτὰ τὰ περιπαίζουν· ἐκεῖνα τὰ δεσμά ἔλκουν συνήθως ἀπὸ τὴ γῆ πρὸς τὸν οὐρανὸ, αὐτὰ τὰ δεσμά κατεβάζουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πρὸς τὴ γῆ. Πράγματι λοιπὸν, αὐτὰ εἶναι δεσμά, ὄχι ἐκεῖνα· ἐκεῖνα κόσμημα, αὐτὰ δεσμά· αὐτὰ μαζί μετὰ τὸ σῶμα στενοχωροῦν καὶ τὴν ψυχὴ, ἐκεῖνα μαζί μετὰ τὸ σῶμα στολίζουν καὶ τὴν ψυχὴ. Θέλεις νὰ μάθης ὅτι τὰ δεσμά ἐκεῖνα εἶναι κόσμημα; Εἶπέ μου, ποιὸς ἐπροκάλεσε περισσότερο τὴν προσοχὴ τῶν παρόντων, ἐσὺ ἢ ὁ Παῦλος; Καὶ γιατί λέγω, ἐσὺ; ἢ ἴδια ἢ βασίλισσα, ἢ ὁποία φορεῖ κάθε χρυσὸ κόσμημα, δὲν θὰ προσέλκυε περισσότερο τοὺς παρόν-τας. Ἄλλὰ ἐὰν συνέβαινε κατὰ τὴν αὐτὴ στιγμὴ καὶ ὁ Παῦλος νὰ εἶναι δεμένος καὶ ἡ βασίλισσα νὰ εἰσέλθῃ στὴν ἐκκλησία, ὅλοι θὰ

εἰσελθεῖν, πάντες ἂν ἀπ' ἐκείνης ἐπὶ τοῦτον μετήγαγον τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ εἰκότως. Τὸ γὰρ ὄραν ἄνδρα τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπίνης μείζονα, καὶ οὐδὲν ἔχοντα ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἄγγελον ἐπὶ γῆς, θαυμασιώτερον τοῦ ὄραν γυναῖκα κεκαλλωπισμέ-
5 νην.

Ταῦτα μὲν γὰρ καὶ ἐν θεάτροις, καὶ ἐν πομπαῖς, καὶ ἐν θαλα-
νείοις, καὶ πολλαχοῦ ἔστιν ἰδεῖν· ἄνθρωπον δὲ δεσμὰ περικείμε-
νον, καὶ νομίζοντα τὸν μέγιστον κόσμον ἔχειν, καὶ οὐκ εἴκοντα
τοῖς δεσμοῖς, οὐκ ἔστι γῆς θέαμα ἰδεῖν τὸν ὄρωντα, ἀλλ' οὐρα-
10 νῶν ἄξιον τὸ θέαμα. Ἡ ταῦτα περικειμένη ψυχὴ περισκοπεῖ, τίς
εἶδε, τίς οὐκ εἶδε, τύφου πεπλήρωται, φροντίσι κατέχεται, μυρί-
οις ἐτέροις δέδεται πάθεσιν· ὁ δὲ ἐκεῖνα περικείμενος, ἄτυφος·
ἢ ψυχὴ γαυροῦται, πάσης ἀπήλλακται φροντίδος, γεγηθυῖα,
πρὸς τὸν οὐρανὸν βλέπουσα, ἐπτερωμένη. Εἴ τις μοι Παῦλον
15 ἐδίδου ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ διακύπτοντα ἰδεῖν καὶ φωνὴν ἀφιέντα, ἢ
ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου, ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου ἂν εἰλόμην· οἱ γὰρ ἐκ
τοῦ οὐρανοῦ πρὸς αὐτὸν ἔρχονται, ὅταν εἰς τὸ δεσμοτήριον ἦ.
Ὁ σύνδεσμος τοῦ κηρύγματος τὰ δεσμὰ Παύλου, ὁ θεμέλιος ἢ
ἄλυσις ἐκείνη. Ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ ποθήσωμεν. Καὶ πῶς, φησὶν, ἔνι;
20 Ἐὰν ταῦτα συντρίψωμεν καὶ διακλάσωμεν. Οὐδὲν ἡμῖν ἀπὸ τού-
των ὄφελος τῶν δεσμῶν, ἀλλὰ καὶ βλάβη. Δεσμώτας ἡμᾶς ἐκεῖ
δείξει ταῦτα, τὰ δὲ Παύλου δεσμὰ λύσει ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ· ἢ
τούτοις ἐνταῦθα δεδεμένη, καὶ τοῖς ἀθανάτοις ἐκεῖ δεσμοῖς δε-
θήσεται χεῖρας καὶ πόδας· ἢ τοῖς Παύλου δεθεῖσα ἔξει καθάπερ
25 κόσμον περικείμενον αὐτῇ τότε. Λῦσον καὶ σταυτὴν τοῦ δεσμοῦ,
καὶ τὸν πένητα τοῦ λιμοῦ.

Τί τῶν ἀμαρτημάτων τὰς σειρὰς ἐπισφίγγεις; Πῶς; φησὶν.
Ὅταν σὺ μὲν χρυσοφορῆς, ἕτερος δὲ ἀπόλλυται· ὅταν σὺ μὲν ἴνα
δόξης τύχης τῆς κενῆς, τοσοῦτον λαμβάνης χρυσίον, ἕτερος δὲ
30 μηδὲ φαγεῖν ἔχη, οὐχὶ τὰς ἀμαρτίας ἐπέσφιγξας; Περίθου τὸν
Χριστόν, καὶ μὴ τὸν χρυσόν. Ἐνθα μαμωνᾶς, ἐκεῖ Χριστός οὐκ
ἔστιν· ἐνθα Χριστός, ἐκεῖ μαμωνᾶς οὐκ ἔστιν. Οὐ βούλει τὸν
βασιλέα αὐτὸν περικεῖσθαι τῶν πάντων; Εἴ τις σοι τὴν ἀλουργίδα
καὶ τὸ διάδημα ἔδωκεν, οὐκ ἂν ἐδέξω ἀντὶ παντὸς τοῦ χρυσοῦ;
35 Ἐγὼ σοι οὐ τὸν κόσμον δίδωμι τὸν βασιλικόν, ἀλλ' αὐτὸν περι-

ἔστρεφαν τὰ μάτια τους ἀπὸ ἐκείνην πρὸς αὐτόν. Καὶ ἦταν φυσικό. Διότι τὸ νὰ βλέπη κανεὶς ἄνδρα μεγαλύτερο τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ μὴ ἔχη τίποτε τὸ ἀνθρώπινο, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἄγγελος ἐπάνω στὴ γῆ, εἶναι θαυμασιώτερο ἀπὸ τὸ νὰ βλέπη μία γυναῖκα στολισμένη.

Πράγματι, αὐτὰ μπορεῖ νὰ τὰ ἰδῆ κανεὶς καὶ στὰ θέατρα καὶ σὲ ἐπιδείξεις καὶ στὰ λουτρά καὶ σὲ πολλὰ μέρη. Ἄνθρωπο ὅμως ποῦ νὰ φέρη δεσμὰ καὶ νὰ νομίζη ὅτι ἔχει τὸ καλύτερο κόσμημα καὶ νὰ μὴ ὑποχωρῇ στὰ δεσμὰ, δὲν μπορεῖ νὰ ἰδῆ κανεὶς τέτοιο θέαμα στὴ γῆ, ἀλλὰ τὸ θέαμα αὐτὸ εἶναι ἄξιο τῶν οὐρανῶν. Ὅποια ψυχὴ φέρει τὰ κοσμήματα αὐτὰ προσέχει γύρω της, ποιὸς τὴν εἶδε, ποιὸς δὲν τὴν εἶδε, εἶναι γεμάτη ἀλαζονεία, ἐξουσιάζεται ἀπὸ τὶς φροντίδες, εἶναι δεμένη μὲ ἄπειρα ἄλλα πάθη, ὁποῖος ὅμως φέρει ἐκεῖνα, δὲν εἶναι ἀλαζών, ἢ ψυχὴ τοῦ ὑπερηφανεύεται, ἔχει ἀπαλλαχθῆ ἀπὸ κάθε φροντίδα, εἶναι γεμάτη χαρὰ, βλέπει πρὸς τὸν οὐρανὸ, ἔχει ἀποκτήσει πτερὰ. Ἐὰν κάποιος μοῦ ἔδινε νὰ διαλέξω πιὸ προτιμῶ, τὸν Παῦλο νὰ σκύψῃ γιὰ νὰ ἰδῆ καὶ νὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἢ ἀπὸ τῆ φυλακῆ, θὰ ἐπροτιμοῦσα ἀπὸ τῆ φυλακῆ· γιὰτὶ οἱ εὐρισκόμενοι στὸν οὐρανὸ πρὸς αὐτὸν ἔρχονται, ὅταν εἶναι στὴ φυλακῆ. Ὁ σύνδεσμος τοῦ κηρύγματος εἶναι τὰ δεσμὰ τοῦ Παύλου, ὁ θεμέλιος λίθος οἱ ἀλυσίδες τοῦ ἐκεῖνες. Ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ ἄς ποθήσωμε. Καὶ πῶς, λέγει, εἶναι δυνατό; ἐὰν συντριψῶμε αὐτὰ τὰ δεσμὰ καὶ τὰ σπάσωμε τελείως. Δὲν προκύπτει κανένα ὄφελος γιὰ μᾶς ἀπὸ τὰ δεσμὰ αὐτά, ἀλλὰ καὶ βλάβη. Θὰ μᾶς παρουσιάσουν αὐτὰ φυλακισμένους στὴν ἄλλη ζωὴ, τὰ δεσμὰ ὅμως τοῦ Παύλου θὰ μᾶς λύσουν ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ. Ἐκείνη ποῦ εἶναι στὴ ζωὴ αὐτὴ δεμένη μὲ τὰ δεσμὰ αὐτά, θὰ δεθῆ στὴν ἄλλη μὲ τὰ ἀθάνατα δεσμὰ καὶ στὰ χέρια καὶ τὰ πόδια· ἐκείνη ποῦ ἐδέθηκε μὲ τοῦ Παύλου τὰ δεσμὰ θὰ ἔχη τότε νὰ φορῆ αὐτὰ σὰν κόσμημα. Ἀπάλλαξε τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὸν πτωχὸ ἀπὸ τὴν πείνα.

Γιὰτὶ σφύγγεις περισσότερο τὰ δεσμὰ τῶν ἁμαρτημάτων; Πῶς; λέγει. Ὅταν ἐσύ φορῆς χρυσὰ κοσμήματα καὶ ὁ ἄλλος χάνεται, ὅταν ἐσύ, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃς τὴν κενὴ δόξα, φορῆς τόσα χρυσὰ στολίδια καὶ ὁ ἄλλος δὲν ἔχη οὔτε νὰ φάγῃ, δὲν ἔσφιγξες πιὸ πολὺ τὶς ἁμαρτίες σου; Φόρεσε τὸν Χριστὸ καὶ ὄχι τὸ χρυσάφι. Ὅπου ὑπάρχει ὁ μαμωνᾶς, ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει ὁ Χριστός· ὅπου ὑπάρχει ὁ Χριστός, ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει ὁ μαμωνᾶς. Δὲν θέλεις νὰ φέρῃς αὐτὸν τὸ βασιλέα τῶν πάντων; Ἐὰν κάποιος σοῦ ἔδινε τὴ βασιλικὴ πορφύρα καὶ τὸ στέμμα, δὲν θὰ τὸ ἐδεχόσουν γιὰ ὅλο τὸ χρυσάφι; Ἐγὼ δὲν

θέσθαι τὸν βασιλέα παρέχω. Καὶ πῶς ἂν τις περικέοιτο τὸν Χριστόν, φησίν; Ἐκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος: «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε»: ἄκουσον τῆς παραινέσεως τῆς ἀποστολικῆς: «Τῆς σαρκός», φησί, «πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς 5 ἐπιθυμίαν». Οὕτω τις ἐνδύεται τὸν Χριστόν, μὴ προνοῶν τῆς σαρκὸς εἰς ἐπιθυμίας. Ἄν τὸν Χριστὸν ἐνδύσῃ, καὶ δαίμονές σε φοβηθήσονται: ἂν δὲ τὸν χρυσόν, καὶ ἄνθρωποι καταγελάσσονται: ἂν ἐνδύσῃ τὸν Χριστόν, καὶ ἄνθρωποι σε αἰδεσθήσονται.

Βούλει φαίνεσθαι καλὴ καὶ εὐπρεπής; ἀρκέσθητι τῇ πλάσει 10 τοῦ δημιουργοῦ. Τί τὰ χρυσία ἐπεισᾶγεις, ὡς διορθωσομένη τοῦ Θεοῦ τὸ πλάσμα; Θέλεις εὐπρεπὴς φαίνεσθαι; περιβαλοῦ ἐλεημοσύνην, περιβαλοῦ φιλανθρωπίαν, περιβαλοῦ σωφροσύνην, ἀτυφίαν: ταῦτα πάντα χρυσοῦ τιμιώτερα: ταῦτα καὶ τὴν ὡραίαν εὐπρεπεστέραν ποιεῖ: ταῦτα καὶ τὴν οὐκ εὐμορφον εὐμορφον 15 ἐργάζεται. Ὅταν γὰρ τις μετ' εὐνοίας ὄψιν ὄρῃ, ἀπὸ ἀγάπης φέρει τὰς ψήφους: τὴν δὲ πονηρὰν οὐ δύναται τις οὐδὲ καλὴν οὔσα, καλὴν εἰπεῖν: πεπληγμένη γὰρ ἡ διάνοια οὐ φέρει τὴν ψῆφον ὀρθήν. Ἐκοσμήθη ποτὲ ἡ Αἴγυπτος, ἐκοσμήθη καὶ ὁ Ἰωσήφ: τίς οὖν ἦν ὡραιότερος; οὐ λέγω ὅτε ἐν τοῖς βασιλείοις ἦν 20 ἐκείνη, οὗτος δὲ ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ. Γυμνὸς ἦν οὗτος, ἀλλ' ἐνεδέδυτο τῆς σωφροσύνης τὰ ἱμάτια: ἐνδεδυμένη ἦν ἐκείνη, ἀλλὰ γυμνῆς αἰσχροτέρα: σωφροσύνην γὰρ οὐκ εἶχεν.

Ὅταν σφοδρῶς κοσμήσῃ, ὧ γύναι, τότε τῆς γυμνῆς αἰσχροτέρα γέγονας: ἀπεδύσω γὰρ τὴν εὐκοσμίαν. Ἦν καὶ ἡ Εὐα γυμνή: 25 ἀλλ' ὅτε ἐνεδύσατο, τότε ἦν αἰσχροτέρα: ὅτε μὲν γὰρ ἦν γυμνή, κεκόσμητο τῇ δόξῃ τοῦ Θεοῦ, ὅτε δὲ τὸ τῆς ἀμαρτίας ἱμάτιον ἐνεδύσατο, τότε ἦν αἰσχρά. Καὶ σὺ τῆς φιλοκοσμίας ἐνδυομένη τὸ ἱμάτιον, τότε αἰσχροτέρα φαίνῃ. Ὅτι γὰρ ἡ πολυτέλεια οὐκ ἀρκεῖ δεῖξαι εὐμορφον, ἀλλ' ἔστι καὶ ἐνδεδυμένην τῆς γυμνῆς 30 μᾶλλον ἀσχημονεῖν, εἰπέ δὴ μοι: εἴ ποτε αὐλητοῦ, ἢ χοραύλου σκεύη ἐνεδύσω, ἄρα οὐκ ἦν ἀσχημοσύνη; Καίτοι γε χρυσᾶ εἰσι τὰ ἱμάτια: ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀσχημοσύνη, ὅτι χρυσᾶ. Ἡ γὰρ πολυτέλεια τοῖς ἐπὶ σκηνῆς ἀρμόζει, τοῖς τραγωδοῖς, τοῖς ὑποκριταῖς,

17. Γαλ. 3,27

18. Ρωμ. 13,14

19. Πρόκειται γιὰ τὴ σύζυγο τοῦ Πετεφρῆ. Γιὰ τὸ ἐπεισόδιο βλ. Γεν. κεφ. 39.

σοῦ δίνω τὸ βασιλικὸ κόσμημα, ἀλλὰ σοῦ δίνω νὰ ἐνδυθῆς τὸν ἴδιο τὸ βασιλέα. Καὶ πῶς, λέγει, θὰ μπορέση κανεὶς νὰ ἐνδυθῆ τὸν Χριστό; Ἄκουσε τὸν Παῦλο ποῦ λέγει· «Ὅσοι ἔχετε βαπτισθῆ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἔχετε ἐνδυθῆ τὸν Χριστό»¹⁷. Ἄκουσε τὴν ἀποστολική συμβουλή· «Μὴ φροντίζετε», λέγει, «γὰ τις ἐπιθυμίες τῆς σάρκας»¹⁸. Ἔτσι ἐνδύεται κανεὶς τὸν Χριστό, ἐὰν δὲν φροντίζη γὰ τις ἐπιθυμίες τῆς σάρκας. Ἄν ἐνδυθῆς τὸν Χριστό, θὰ σὲ φοβηθοῦν καὶ οἱ δαίμονες. Ἄν ὅμως ἐνδυθῆς τὸ χρυσάφι, θὰ σὲ περιγελάσουν καὶ οἱ ἄνθρωποι. Ἄν ἐνδυθῆς τὸν Χριστό, θὰ σὲ σεβασθοῦν καὶ οἱ ἄνθρωποι.

Θέλεις νὰ φαίνεσαι ὠραία καὶ εὐπρεπής; νὰ ἱκανοποιηθῆς ἀπὸ τὴν πλάσι τοῦ δημιουργοῦ. Γιατί φέρεις τὰ χρυσὰ κοσμήματα γὰ νὰ διορθώσης δῆθεν τὸ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ; Θέλεις νὰ φαίνεσαι εὐπρεπής; νὰ ἐνδύεσαι τὴν ἐλεημοσύνη, νὰ ἐνδύεσαι τὴ φιλανθρωπία, νὰ ἐνδύεσαι τὴ σωφροσύνη, τὴν ταπεινοφροσύνη· αὐτὰ ἀξίζουν περισσότερο ἀπὸ ὅλο τὸ χρυσάφι· αὐτὰ καὶ τὴν ὠραία κάνουν ὠραιότερη· αὐτὰ καὶ ἐκείνη ποῦ δὲν εἶναι ὠραία τὴν καθιστοῦν ὠραία. Γιατί ὅταν κανεὶς βλέπη μὲ συμπάθεια τὸ πρόσωπο, ἐκφέρει τὴν κρίσι του ἀπὸ ἀγάπη, τὸ πονηρὸ ὅμως πρόσωπο, οὔτε ὅταν εἶναι ὠραῖο, δὲν μπορεῖ νὰ τὸ εἰπῆ κανεὶς καλό, γιατί κυριευμένη ἡ διάνοια ἀπὸ τὸ πάθος δὲν ἐκφέρει σωστὴ κρίσι. Ἔστολίσθη κάποτε ἡ Αἴγυπτία, ἐστολίσθη καὶ ὁ Ἰωσήφ¹⁹. Ποιὸς λοιπὸν ἦταν ὠραιότερος; δὲν λέγω ὅταν ἐκείνη ἦταν στὰ βασιλικά ἀνάκτορα καὶ αὐτὸς στὴ φυλακή. Ἦταν γυμνὸς αὐτός, ἀλλὰ ἐφοροῦσε τὰ ἐνδύματα τῆς σωφροσύνης· ἐφοροῦσε ἐνδύματα ἐκείνη, ἀλλὰ ἦταν πιὸ ἀσchrή ἀπὸ γυμνή, γιατί δὲν εἶχε σωφροσύνη.

Ὅταν στολισθῆς πολὺ, γυναῖκα, τότε γίνεσαι πιὸ ἀσchrή ἀπὸ τὴ γυμνή, γιατί ἔχεις ἀποβάλει τὴν εὐπρέπεια. Ἦταν καὶ ἡ Εὐα γυμνή, ὅταν ὅμως ἐφόρεσε ἐνδύματα, τότε ἦταν πιὸ ἀσchrή. Γιατί ὅταν ἦταν γυμνή, ἦταν στολισμένη μὲ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὅμως ἐφόρεσε τὸ ἐνδυμα τῆς ἀμαρτίας, τότε ἦταν ἀσchrή. Καὶ σὺ ὅταν φορῆς τὸ ἐνδυμα τῆς φιλοκοσμίας, τότε φαίνεσαι περισσότερο ἀσchrή. Γιατί βέβαια ἡ πολυτέλεια δὲν εἶναι ἀρκετὴ νὰ σὲ παρουσιάσῃ ὠραία, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸ καὶ αὐτὴ ποῦ φορεῖ ἐνδύματα νὰ ἀσχημονῆ περισσότερο ἀπὸ τὴ γυμνή· εἶπέ μου, λοιπὸν, ἐὰν κάποτε ἐφοροῦσες τὴν ἐνδυμασία τοῦ αὐλητοῦ ἢ τοῦ αὐλητοῦ ποῦ συνοδεύει τὸ χορὸ, ἄραγε δὲν θὰ ἦταν αὐτὸ ἀπρέπεια; Ἄν καὶ βέβαια τὰ ἐνδύματα εἶναι χρυσά. Γιατί ἡ πολυτέλεια ἀρμῶζει στοὺς ἄνθρώπους τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου, στοὺς τραγωδοὺς, στοὺς

τοῖς μίμοις, τοῖς ὀρχησταῖς, τοῖς πρὸς τὰ θηρία μαχομένοις·
 γυναικὶ δὲ πιστῇ ἕτερα δίδοται ἱμάτια παρὰ τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς ὁ
 μονογενὴς τοῦ Θεοῦ παῖς. «Ὅσοι», φησὶν, «εἰς Χριστὸν ἐβαπτί-
 σθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε». Εἶπέ μοι, εἴ τις σοι βασιλικὸν ἔδω-
 5 κεν ἱμάτιον, σὺ δὲ ἐπάνω ἐκείνου τὸ τοῦ λωτοῦ λαβοῦσα περι-
 ἔθου, ἄρα οὐκ ἂν μετὰ τοῦ ἀσχημονεῖν καὶ ἐκολάσθης; τὸν τοῦ
 οὐρανοῦ δεσπότην καὶ τῶν ἀγγέλων ἐνεδύσω, καὶ περὶ τὴν γῆν
 ἔτι στρέφῃ;

Ταυτὰ μοι εἴρηται, ὅτι μέγα μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸν κακὸν ἢ
 10 φιλοκοσμία, κἂν μηδὲν ἦν ἕτερον ἐντεῦθεν τικτόμενον, ἀλλ'
 ἐξῆν ἀκινδύνως ἔχειν· εἰ γὰρ κενοδοξίαν ἀλείφει, καὶ τῦφον· νῦν
 δὲ καὶ ἕτερα πολλὰ τίκτεται ἐκ τοῦ καλλωπισμοῦ, ὑποψίαι πονη-
 ραί, δαπάναι ἄκαιροι, βλασφημίαι, πλεονεξιῶν ὑποθέσεις. Τί γὰρ
 καλλωπίζῃ, εἶπέ μοι; ἵνα ἀρέσῃς τῷ ἀνδρί; Οὐκοῦν ἐπὶ τῆς οἰκίας
 15 τοῦτο ποιεῖ· ἐνταῦθα δὲ τούναντίον γίνεται. Εἰ γὰρ τῷ οἰκείῳ
 ἀρέσαι θέλεις ἀνδρί, τοῖς ἄλλοις μὴ ἄρεσκε· εἰ δὲ τοῖς ἄλλοις
 ἀρέσκεις, οὐ δυνήσῃ ἀρέσαι τῷ ἰδίῳ. Ὡστε πάντα ἀποτίθεσθαι
 τὸν κόσμον ἔδει εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλουσας, εἰς ἐκκλησίαν προῖ-
 οῦσαν. Ἄλλως δέ, μὴ ἀπὸ τούτων ἄρεσκε τῷ ἀνδρί, ἀφ' ὧν καὶ αἱ
 20 πόρνοι, ἀλλ' ἀπὸ τούτων μᾶλλον, ἀφ' ὧν αἱ γυναῖκες αἱ ἐλεύθε-
 ραι. Τίνι γάρ, εἶπέ μοι, διέστηκε γυνὴ πόρνης; Ὅτι ἢ μὲν πρὸς ἓν
 μόνον ὄρῳ, ὅπως τῷ κάλλει τοῦ σώματος ἐφελκύσῃται τὸν ἐρώ-
 μενον· αὕτη δὲ καὶ οἰκίας προΐσταται, καὶ τέκνων κοινωνεῖ, καὶ
 τῶν ἄλλων ἀπάντων. Θυγάτριον ἔχεις; ὄρα μὴ διαδέξῃται τὴν
 25 βλάβην· φιλεῖ γὰρ πως πρὸς τὰς ἀνατροφὰς τὰ ἦθη ρυθμίζεσθαι,
 καὶ μιμεῖσθαι τὰ τῶν μητέρων ἦθη. Ἔσο ὑπόδειγμα τῇ θυγατρὶ
 σωφροσύνης, κόσμησαι τὸν κόσμον ἐκεῖνον, καὶ ὄρα πῶς τούτου
 καταφρονήσῃ. Ὄντως γὰρ ἐκεῖνα κόσμος ἐστί, ταῦτα δὲ ἀκο-
 σμία.

30 Ἄρκεῖ τὰ εἰρημένα. Ὁ δὲ Θεὸς ὁ τὸν κόσμον ποιήσας, καὶ
 δοῦς ἡμῖν τὸν τῆς ψυχῆς κόσμον, κοσμήσειεν ἡμᾶς, καὶ τῇ αὐτοῦ
 δόξῃ ἀμφιάσειεν· ἵνα πάντες ἐν ἀγαθοῖς ἔργοις διαλάμποντες,
 καὶ εἰς δόξαν αὐτοῦ ζῶντες, δόξαν ἀναπέμψωμεν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ
 Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
 35 αἰῶνων. Ἀμήν.

ἠθοποιούς, στοὺς μίμους, στοὺς χορευτές, στοὺς ἀγωνιζομένους ἐναντίον τῶν θηρίων· στήν πιστὴ γυναῖκα ὅμως ὁ Θεὸς ἔχει δώσει ἄλλα ἐνδύματα, τὸν ἴδιο τὸν μονογενῆ του Υἱό. «Ὅσοι ἔχετε βαπτισθῆ στο ὄνομα τοῦ Χριστοῦ», λέγει, «ἔχετε ἐνδυθῆ τὸν Χριστό». Εἰπέ μου, ἐὰν κάποιος σοῦ ἔδινε βασιλικὸ ἐνδυμα, ἐσύ ὅμως, παίρνοντας κάποιο κουρέλι, τὸ ἐφοροῦσες ἐπάνω σὲ ἐκεῖνο, ἄρα μαζί μὲ τὴν ἀπρέπεια ποῦ ἔκαμες δὲν θὰ σὲ ἐτιμωροῦσαν; ἐφόρεσες τὸν Κύριο τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ ἀκόμη ἀσχολεῖσαι μὲ τὰ πράγματα τῆς γῆς;

Τὰ ἔχω εἰπῆ αὐτά, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ μόνο του εἶναι μεγάλο κακὸ ἡ φιλοκοσμία, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν κανένα ἄλλο κακό, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸ νὰ τὴν ἔχης χωρὶς κινδύνους, γιατί παρακινεῖ σὲ ματαιοδοξία καὶ ἀλαζονεία. Τώρα ὅμως καὶ ἄλλα πολλὰ κακὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ στολισμα, πονηρὲς ὑποψίες, φορτικὰ ἔξοδα, βλασφημίες, προφάσεις γιὰ πλεονεξία. Γιατί λοιπὸν στολίζεσαι; εἰπέ μου· γιὰ νὰ ἀρέσης στὸν ἄνδρα σου; Λοιπὸν κάνε αὐτὸ στο σπίτι. Ἐδῶ ὅμως γίνεται τὸ ἀντίθετο. Ἐὰν λοιπὸν θέλῃς νὰ ἀρέσης στὸν ἰδικό σου ἄνδρα, στοὺς ἄλλους νὰ μὴ ἀρέσης· ἐὰν ὅμως ἀρέσης στοὺς ἄλλους, δὲν θὰ μπορέσης νὰ ἀρέσης στὸν ἴδιο. Συνεπῶς ἔπρεπε νὰ ἀπομακρύνῃς κάθε στολίδι ὅταν βαδίζῃς στήν ἀγορά, ὅταν ἔρχεσαι στήν ἐκκλησία. Ἄλλωστε δὲ, νὰ μὴ θέλῃς νὰ ἀρέσης στὸν ἄνδρα σου ἀπὸ αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ οἱ πόρνες, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ μᾶλλον, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀρέσουν οἱ ἐλεύθερες γυναῖκες. Γιατί εἰπέ μου, σὲ τί διαφέρει ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὴν πόρνη; Ὅτι ἡ πόρνη ἀποβλέπει σὲ ἓνα μόνο, πῶς μὲ τὸ κάλλος τοῦ σώματος νὰ προσελκύσῃ τὸν ἐραστή· ἡ γυναῖκα ὅμως προΐσταται στο σπίτι, μετέχει στὰ παιδιὰ καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα. Ἐχεις μικρὴ θυγατέρα; πρόσεξε μήπως διαδεχθῆ τῆ ζημία, γιατί κατὰ κάποιο τρόπο τὰ ἤθη συμβαίνει νὰ διαμορφώνωνται σύμφωνα μὲ τὴν ἀνατροφή καὶ νὰ μιμοῦνται οἱ θυγατέρες τὶς συνήθειες τῶν μητέρων. Νὰ εἶσαι στὴ θυγατέρα σου ὑπόδειγμα σωφροσύνης, νὰ τὴν στολίσῃς μὲ ἐκεῖνο τὸ κόσμημα, καὶ πρόσεχε πῶς νὰ περιφρονήσῃς αὐτό. Γιατί πράγματι ἐκεῖνα εἶναι κόσμημα καὶ αὐτὰ ἀπρέπεια.

Εἶναι ἀρκετὰ τὰ λόγια αὐτά. Καὶ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὸν κόσμο καὶ μᾶς ἔδωσε τὸ κόσμημα τῆς ψυχῆς, εἶθε νὰ μᾶς στολίσῃ καὶ νὰ μᾶς ἐνδύσῃ μὲ τὴ δόξα του, ὥστε διαπρέποντας ὅλοι σὲ ἀγαθὰ ἔργα καὶ ζώντας γιὰ τὴ δόξα αὐτοῦ, νὰ ἀναπέμψωμε δόξα στὸν Πατέρα καὶ στὸν Υἱὸ καὶ στο ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ´

(Κολ. 4,5 – 11)

5 «*Ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἄλατι ἡρτυμένος, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι*».

1. *Ὅπερ ὁ Χριστὸς πρὸς τοὺς μαθητὰς ἔλεγε, τοῦτο καὶ νῦν Παῦλος παραινεί. Τί δὲ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν; «Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί». Τουτέστι, φυλακτικοὶ γίνεσθε, μηδεμίαν αὐτοῖς λαθὴν διδόντες καθ' ὑμῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο πρόσκειται, «πρὸς τοὺς ἔξω», ἵνα μάθωμεν, ὅτι πρὸς τὰ μέλη τὰ οἰκεῖα οὐ τοσαύτης ἡμῖν δεῖ ἀσφαλείας, ὄσης πρὸς τοὺς ἔξω. Ἐνθα μὲν γὰρ ἀδελφοί, εἰσὶ καὶ συγγνώμαι πολλαὶ καὶ ἀγά-
10 παι. Δεῖ μὲν οὖν καὶ ἐνταῦθα ἀσφάλειαν εἶναι, πολλῶ δὲ πλεόν ἔξω· οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον μεγαξὺ ἐχθρῶν καὶ πολεμίων εἶναι, καὶ φίλων. Εἴτ' ἐπειδὴ ἐφόβησεν, ὄρα πῶς πάλιν θαρρύνει. «Τὸν καιρὸν», φησὶν, «ἐξαγοραζόμενοι», τουτέστι, βραχύς ὁ παρῶν καιρός. Ταῦτα δὲ ἔλεγεν, οὐ ποικίλους εἶναι βουλόμενος, οὐδὲ
20 ὑποκριτὰς· τοῦτο γὰρ οὐ σοφίας, ἀλλὰ ἀνοίας· ἀλλὰ τί; Ἐν οἷς μὴ βλάπτουσι, φησί, μηδεμίαν αὐτοῖς δίδοτε λαθὴν· ὃ καὶ πρὸς Ῥωμαίους γράφων φησὶν· «Ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὀφειλάς, τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν».*

25 *Διὰ τὸ κήρυγμα μόνον ἔστω σοι πόλεμος, φησί· μηδεμίαν ἐτέραν ὁ πόλεμος οὗτος ἀρχὴν λαμβανέτω. Εἰ γὰρ μέλλοιεν ὑμῖν καὶ δι' ἕτερα ἀπεχθάνεσθαι, οὔτε μισθὸς ἡμῖν ἔσται, καὶ αὐτοὶ χεῖρους ἔσονται, καὶ δόξουσιν ἡμῖν δίκαια ἐγκαλεῖν· οἷον τὰ*

1. Ματθ. 10,16

2. Ρωμ. 13,7

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄

(Κολ. 4,5 – 11)

«Νὰ συμπεριφέρεσθε μὲ σύνεσι πρὸς τοὺς ἔξω τῆς Ἐκκλησίας, ἐπωφελοῦμενοι τὶς εὐκαιρίες. Ὁ λόγος σας ἄς εἶναι πάντοτε χαριτωμένος, ἀρτυμένος μὲ τὸ ἀλάτι, ὥστε νὰ γνωρίζετε, πῶς πρέπει ἔσεῖς νὰ ἀποκρίνεσθε στὸν καθένα χωριστά».

1. Αὐτὸ ποὺ ὁ Χριστὸς ἔλεγε πρὸς τοὺς μαθητὲς του, αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος συμβουλεύει τώρα. Καὶ τί ἔλεγε ὁ Χριστός; «Ἴδοὺ ἐγὼ σὰς στέλλω σὰν πρόβατα ἀνάμεσα σὲ λύκους· νὰ εἴσθε λοιπὸν φρόνιμοι σὰν τὰ φίδια, καὶ ἄκακοι σὰν τὰ περιστέρια»¹. Δηλαδή, νὰ εἴσθε προφυλακτικοί, χωρὶς νὰ δίνετε σὲ αὐτοὺς καμμία ἀφορμὴ ἐναντίον σας. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἐπιμένει, «πρὸς τοὺς ἔξω τῆς Ἐκκλησίας», γιὰ νὰ μάθωμε, ὅτι δὲν μᾶς χρειάζεται τόση ἀσφάλεια πρὸς τῆς Ἐκκλησίας τὰ μέλη, ὅση πρὸς τοὺς ἔξω. Γιατὶ ὅπου ὑπάρχουν ἀδελφοί, ὑπάρχει καὶ συγγνώμη πολλή καὶ ἀγάπη. Πρέπει βέβαια νὰ ὑπάρχη καὶ ἐδῶ ἀσφάλεια, πολὺ περισσότερο ὁμως ἔξω, γιατί δὲν εἶναι τὸ ἴδιο νὰ εὐρισκώμασθε ἀνάμεσα σὲ ἐχθροὺς καὶ ἀντιπάλους, καὶ ἀνάμεσα σὲ φίλους. Ἐπειτα, ἐπειδὴ τοὺς ἐφόβησε, πρόσεχε πάλι πῶς τοὺς δίνει θάρρος. «Ἐπωφελοῦμενοι», λέγει, «τὶς περιστάσεις», δηλαδή, εἶναι μικρὴ ἢ παροῦσα ζωὴ. Καὶ ἔλεγε αὐτὰ χωρὶς νὰ θέλη νὰ γίνουν αὐτοὶ πολυμήχανοι, οὔτε ὑποκριτές, γιατί αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόδειξις σοφίας, ἀλλὰ ἀνοησίας· ἀλλὰ τί; Σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν σὰς βλάπτουν, λέγει, μὴ τοὺς δίνετε καμμία ἀφορμὴ. Αὐτὸ καὶ ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Ρωμαίους λέγει· «Ἀποδώσατε σὲ ὅλους τὶς ὀφειλές σας· σὲ αὐτὸν ποὺ εἰσπράττει τὸ φόρο, ἀποδώσατε τὸ φόρο· σ' αὐτὸν ποὺ εἰσπράττει τοὺς δασμοὺς, ἀποδώσατε τοὺς δασμοὺς· σ' αὐτὸν ποὺ ἀνήκει ἡ τιμὴ, ἀποδώσατε τὴν τιμὴ»².

Ὁ πόλεμός σου ἄς εἶναι μόνο γιὰ τὸ κήρυγμα, λέγει· ἀπὸ καμμία ἄλλη ἀφορμὴ ἄς μὴ ἀρχίζη αὐτὸς ὁ πόλεμος. Γιατὶ ἐὰν πρόκειται νὰ τοὺς ἀποστρεφώμασθε καὶ γι' ἄλλα πράγματα, οὔτε ἀμοιβὴ θὰ λάβωμε, καὶ αὐτοὶ θὰ εἶναι χειρότεροι καὶ θὰ φανοῦν ὅτι

τελέσματα ἂν μὴ καταβάλλωμεν, τὰς τιμὰς τὰς προσηκούσας ἂν μὴ ἀποδιδῶμεν, ἂν μὴ ὤμεν ταπεινοί. Οὐχ ὄρῃς Παῦλον, ἔνθα μηδὲν ἔβλαπτε τὸ κήρυγμα, πῶς ἐστὶ καθυφιεῖς; Ἦκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος πρὸς τὸν Ἀγρίππαν· «Μακάριον ἑμαυτὸν ἤγη-

5 μαι ἐπὶ σοῦ μέλλων ἀπολογεῖσθαι σήμερον, μάλιστα γνώστην σε ὄντα τῶν κατὰ Ἰουδαίους ἐθῶν τε καὶ ζητημάτων». Εἰ δὲ ἐνόμιζε δεῖν ὑβρίζειν τὸν ἄρχοντα, πάντα ἂν ἀνέτρεψεν. Ἦκουε δὲ καὶ τῶν περὶ τὸν μακάριον Πέτρον, πῶς ἐπεικῶς ἀποκρίνονται τοῖς Ἰουδαίοις λέγοντες· «Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώ-

10 ποις». Καίτοιγε ἄνθρωποι τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς ἀπεγνωκότες, καὶ ὑβρίζειν καὶ πᾶν ὀτιοῦν ποιεῖν ἐδύναντο· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀπέγνωσαν τῆς ψυχῆς, ἵνα μὴ κενοδοξῶσι· κενοδοξίας γὰρ τοῦτό ἐστιν· ἀλλ' ἵνα κηρύσσωσι, καὶ ἵνα μετὰ παρρησίας πάντα φθέγγωνται· ἐκεῖνο δὲ ἀμετρίας ἐστίν.

15 «Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἄλατι ἠρτυμένος». τοῦτέστι, μὴ εἰς ἀδιαφορίαν τὸ χάριεν ἐκπίπτειν. Ἦνι γὰρ καὶ χαριεντίζεσθαι, ἔνι καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης κοσμιότητος. «Εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι». Ὡστε οὐχ ὁμοίως πᾶσι διαλέγεσθαι χρή, Ἐλλησι λέγω καὶ ἀδελφοῖς. Οὐδαμῶς· ἐπὶ

20 τοῦτο τῆς ἐσχάτης ἀνοίας ἐστί. «Τὰ κατ' ἐμέ πάντα γνωρίσει ὑμῖν Τυχικός ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφός, καὶ πιστὸς διάκονος, καὶ σύνδουλος ἐν Κυρίῳ». Βαβαί, ὄση σοφία Παύλου; πῶς οὐ πάντα ἐντίθησιν εἰς τὰς ἐπιστολάς, ἀλλὰ τὰ ἀναγκαῖα καὶ τὰ κατεπείγοντα; πρῶτον μὲν, οὐ βουλόμενος αὐτὰς εἰς μῆκος ἐκτείνειν· δεύτε-

25 ρον δέ, καὶ τὸν ἀπερχόμενον αἰδεσιμώτερον ποιῶν, ἵνα ἔχη τι καὶ διηγεῖσθαι· τρίτον, δεικνύς πῶς πρὸς αὐτὸν διάκειται· οὐ γὰρ ἂν αὐτῷ ταῦτα ἐνεχείρισεν. Ἐπειτα, ἦν ἃ οὐκ ἔδει διὰ γραμμᾶτων δηλωθῆναι. «Ὁ ἀγαπητός», φησὶν, «ἀδελφός». Εἰ ἀγαπητός, πάντα οἶδε, καὶ οὐδὲν αὐτὸν ἔκρυπτε. «Καὶ πιστὸς διάκονος, καὶ

30 σύνδουλος ἐν Κυρίῳ». Εἰ πιστός, οὐδὲν ψεύσεται· εἰ σύνδουλος, κεκοινωνήκε τῶν πειρασμῶν· ὥστε πάντοθεν τὸ ἀξιόπιστον συνήγαγεν.

3. Ἀγρίππας· πρόκειται γὰρ τὸν Ἡρώδη Ἀγρίππα Β', ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἀπελογήθηκε ὁ Παῦλος. Βλ. Πράξ. 25,13 – 26,32.

4. Πράξ. 26,2 – 3

5. Πράξ. 5,29

μᾶς κατηγοροῦν δίκαια· ὅπως γιὰ παράδειγμα, ἂν δὲν πληρώνωμε τοὺς φόρους, ἂν δὲν ἀποδίδωμε τίς πρέπουσες τιμές, ἂν δὲν εἶμασθε ταπεινοί. Δὲν βλέπεις τὸν Παῦλο, ὅπου τίποτε δὲν ἔβλαπτε τὸ κήρυγμα, πῶς ὑποχωροῦσε; Ἔκουε λοιπὸν αὐτὸν νὰ λέγῃ πρὸς τὸν Ἀγρίππα³. «Θεωρῶ τὸν ἑαυτὸ μου εὐτυχισμένο, γιὰτὶ πρόκειται νὰ ἀπολογηθῶ σήμερα ἐνώπιόν σου, ὁ ὁποῖος εἶσαι ὁ κατ' ἐξοχὴν γνώστης τῶν ἐθίμων καὶ τῶν ζητημάτων, ποὺ ἐπικρατοῦν στοὺς Ἰουδαίους»⁴. Ἐὰν ὅμως ἐνόμιζε ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑβρίζη τὸν ἄρχοντα, θὰ ἀνέτρεπε τὰ πάντα. Ἔκουε καὶ τοὺς ἀποστόλους ποὺ ἦσαν μαζί μὲ τὸν μακάριο Πέτρο, πῶς ἀποκρίνονται μὲ ἐπιείκεια στοὺς Ἰουδαίους λέγοντας· «Πρέπει νὰ πειθαρχοῦμε περισσότερο στὸν Θεὸ, παρὰ στοὺς ἀνθρώπους»⁵. Ἄν καὶ ἄνθρωποι ἀπελπισμένοι ἀπὸ τῆ ζωὴ τους ἤμποροῦσαν καὶ νὰ ὑβρίζουν καὶ ὅ,τιδῆποτε νὰ κάνουν. Γι' αὐτὸ ὅμως ἀπελπίσθηκαν ἀπὸ τῆ ζωῆ, γιὰ νὰ μὴ εἶναι ματαιόδοξοι, γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα ματαιοδοξίας, ἀλλὰ γιὰ νὰ κηρύττουν καὶ νὰ λέγουν μὲ παρρησία τὰ πάντα· ἐκεῖνο ὅμως ἀποδεικνύει τὴν ἔλλειψι μέτρου.

«Ὁ λόγος σας ἄς εἶναι πάντοτε χαριτωμένος, ἄρτυμένος μὲ τὸ ἀλάτι», δηλαδῆ, νὰ μὴ μεταβάλλεται τὸ εὐχάριστο σὲ ἀδιαφορία. Γιατὶ ἐπιτρέπεται καὶ νὰ ἀστειεύεσθε, ἐπιτρέπεται ὅμως μὲ τὴν πρέπουσα εὐπρέπεια. «Ὡστε νὰ γνωρίζετε πῶς πρέπει ἐσεῖς νὰ ἀποκρίνεσθε στὸν καθένα χωριστά». Ὡστε δὲν πρέπει νὰ συζητῆτε ὅμοια μὲ ὅλους, ἐννοῶ μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς ἀδελφούς. Καθόλου δὲν πρέπει νὰ γίνεται αὐτό, γιὰτὶ εἶναι ἀπόδειξις τῆς πιὸ μεγάλης ἀνοησίας. «Ὅλα τὰ νέα μου θὰ σᾶς τὰ γνωστοποιήσῃ ὁ Τυχικός, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφός, καὶ πιστὸς διάκονος καὶ σύνδουλός μου στὸν Κύριο». Πόση εἶναι ἡ σοφία τοῦ Παύλου; πῶς δὲν θέτει τὰ πάντα μέσα στίς ἐπιστολές, ἀλλὰ τὰ ἀπαραίτητα καὶ τὰ κατεπείγοντα; πρῶτο, γιὰτὶ δὲν θέλει νὰ τίς ἐπεκτείνῃ σὲ μῆκος· δεύτερο, γιὰ νὰ καταστήσῃ καὶ αὐτὸν ποὺ φεύγει περισσότερο σεβαστό, ὥστε νὰ ἔχη νὰ διηγῆται κάτι· τρίτο, γιὰ νὰ ἀποδείξῃ πῶς διάκεινται πρὸς αὐτόν, γιὰτὶ δὲν θὰ τοῦ ἀνέθετε αὐτά. Ἐπειτα, ὑπῆρχαν ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ φανερωθοῦν μὲ τὰ γράμματα. «Ὁ ἀγαπητός», λέγει, «ἀδελφός». Ἐὰν εἶναι ἀγαπητός, τὰ πάντα γνωρίζει καὶ τίποτε δὲν τοῦ ἔκρυπτε. «Καὶ πιστὸς διάκονος, καὶ σύνδουλός μου στὸν Κύριο». Ἐὰν εἶναι πιστός, δὲν θὰ εἰπῆ κανένα ψέμα, ἐὰν εἶναι σύνδουλος, ἔχει γίνῃ μέτοχος τῶν πειρασμῶν. Συνεπῶς ἀπὸ παντοῦ ἐσυγκέντρωσε τὸ ἀξιόπιστο.

«Ὁν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο». Ἐνταῦθα τὴν ἀγάπην δείκνυσι τὴν πολλήν, εἴ γε διὰ τοῦτο αὐτὸν ἀπέσταλκε, καὶ τῆς ἀποδημίας αἰτία αὕτη γέγονεν· ὃ καὶ Θεσσαλονικεῦσι γράφων ἔλεγε, «Διὸ μηκέτι στέγοντες ἠὺδοκήσαμεν καταλειφθῆναι
 5 ἐν Ἀθήναις μόνοι, καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν». Καὶ Ἐφεσίοις δὲ αὐτὸν τοῦτον πέμπει, καὶ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς αἰτίας· «Ἴνα γινῶ», φησί, «τὰ περὶ ὑμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν». Ὅρα τί φησιν· οὐχ ἵνα ὑμεῖς τὰ ἐμὰ μάθητε, ἀλλ' ἵνα ἐγὼ τὰ ὑμέτερα· οὕτως οὐδαμοῦ τὸ αὐτοῦ τίθησι. Δείκνυσιν αὐτοὺς
 10 καὶ ἐν πειρασμοῖς ὄντας τῷ εἰπεῖν, «ἵνα παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν». «Σὺν Ὀνησίμῳ τῷ ἀγαπητῷ καὶ πιστῷ ἀδελφῷ, ὃς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν· πάντα ὑμῖν γνωριοῦσι τὰ ὧδε». Ὀνήσιμος οὗτός ἐστι, περὶ οὗ γράφων τῷ Φιλήμονι ἔλεγεν, «Ὁν ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ μοι διακονῇ ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου· χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι».

Καὶ τὸ ἐγκώμιον δὲ προστίθησι τῆς πόλεως, ἵνα καὶ ἐγκαλλωπίζωνται, μὴ μόνον ἐπαισχύνωνται· «Ὅς ἐστι», φησὶν, «ἐξ ὑμῶν· πάντα ὑμῖν γνωριοῦσι τὰ ὧδε. Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἀρίσταρχος ὁ συναιχμάλωτός μου». Οὐδὲν τούτου τοῦ ἐγκωμίου μεῖζον
 20 Οὗτός ἐστιν ὁ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀναχθεὶς μετ' αὐτοῦ. Μεῖζον εἶπε τῶν προφητῶν οὗτος· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ξένους καὶ παρεπιδήμους ἑαυτοὺς καλοῦσιν, οὗτος δὲ καὶ αἰχμάλωτον. Καθάπερ αἰχμάλωτος, οὕτως ἦγετο καὶ ἐφέρετο, καὶ πᾶσιν εἰς τὸ κακῶς πάσχειν προύκειτο, μᾶλλον δὲ καὶ ἐκείνων χειρόν. Ἐκείνους
 25 μὲν γὰρ, ἐπειδὴν λάθωσιν οἱ πολέμιοι, ἐν πολλῇ θεραπείᾳ λοιπὸν ἔχουσιν, ἅτε ὡς οἰκείων κτημάτων ἐπιμελούμενοι· τοῦτον δὲ ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον πάντες ἦγον καὶ ἔφερον, δέροντες, μαστίζοντες, ὑβρίζοντες, συκοφαντοῦντες. Τοῦτο καὶ ἐκείνοις παράκλησις ἦν, ὅταν καὶ ὁ διδάσκαλος ἐν τοῖς τοιούτοις ᾗ.

30 «Καὶ Μάρκος ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα». Καὶ τοῦτον ἐνεκωμίασε τέως ἀπὸ τῆς συγγενείας· μέγας γὰρ ἦν ἀνὴρ ὁ Βαρνάβας. «Περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολὰς· ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξασθε αὐτόν». Τί γάρ; οὐκ ἐδέχοντο; Ναί· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς, φησί· καὶ τοῦτο τὸν ἄνδρα δείκνυσι μέγαν. Πόθεν τὰς ἐντολὰς ἔλαβον,

6. Α' Θεσ. 3,1 – 2

7. Ἐφ. 6,22

8. Φιλ. 13 – 14

9. Ἀρίσταρχος· συνεργάτης τοῦ Παύλου, Θεσσαλονικεὺς καὶ Χριστιανὸς ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους. Συνώδευσε τὸν Παῦλο στὴν τρίτη περιόδῃ του. Στὴν Ἐφεσῶν ἀκριβοῦς ἐστὶν ὅτι ἦν ἀπὸ τῆς πόλεως τῆς Ἐφεσῶν.

«Τὸν ὁποῖο σᾶς ἔστειλα ἀκριβῶς γι' αὐτό». Ἐδῶ ἀποδεικνύει τὴ μεγάλη ἀγάπη του, ἀφοῦ βέβαια γι' αὐτὸ τὸν ἔχη στείλει καὶ αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ αἰτία τῆς μεταβάσεώς του ἐκεῖ. Αὐτὸ καὶ ὅταν ἔγραφε στοὺς Θεσσαλονικεῖς ἔλεγε· «Γι' αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν ὑπεφέραμε πιά, ἐπροτιμήσαμε νὰ μείνωμε μόνοι στὴν Ἀθήνα καὶ ἐστείλαμε τὸν Τιμόθεο, τὸν ἀδελφὸ μας»⁶. Καὶ στοὺς Ἐφεσίους ἀκόμη τὸν ἴδιο στέλλει καὶ γιὰ τὴν αὐτὴ αἰτία· «Γιὰ νὰ γνωρίση», λέγει, «τὰ ἰδικά σας, καὶ νὰ παρηγορήση τὶς καρδιές σας»⁷. Πρόσεχε τί λέγει· ὄχι γιὰ νὰ μάθετε ἐσεῖς τὰ ἰδικά μου, ἀλλὰ γιὰ νὰ μάθω ἐγὼ τὰ ἰδικά σας· ἔτσι πουθενὰ δὲν θέτει τὴν ἰδική του κατάστασι. Παρουσιάζει αὐτοὺς νὰ εὐρίσκωνται καὶ σὲ πειρασμοὺς μὲ τὸ νὰ εἰπῇ, «γιὰ νὰ παρηγορήση τὶς καρδιές σας». «Μαζὶ μὲ τὸν Ὀνήσιμο, τὸν ἀγαπητὸ καὶ πιστὸ ἀδελφὸ, ὁ ὁποῖος εἶναι συμπολίτης σας. Αὐτοὶ θὰ σᾶς γνωρίσουν ὅλα τὰ ἐδῶ συμβαίνοντα». Ὁ Ὀνήσιμος εἶναι αὐτός, γιὰ τὸν ὁποῖο γράφοντας στὸν Φιλήμονα ἔλεγε, «Τὸν ὁποῖο ἐγὼ ἤθελα νὰ τὸν κρατήσω πλησίον μου, γιὰ νὰ μὲ ὑπηρετῇ στὴ θέσι σου ὅσο καιρὸ εἶμαι φυλακισμένος γιὰ τὸ εὐαγγέλιο. Ἀλλὰ χωρὶς τὴν ἰδική σου γνώμη δὲν ἠθέλησα νὰ κάμω τίποτε»⁸.

Προσθέτει καὶ τὸ ἐγκώμιο τῆς πόλεως, γιὰ νὰ καυχῶνται ἐπὶ πλέον καὶ νὰ μὴ ἐντρέπωνται μόνο. «Ὁ ὁποῖος εἶναι συμπολίτης σας», λέγει. «Αὐτοὶ θὰ σᾶς γνωστοποιήσουν τὰ ἐδῶ συμβαίνοντα. Σᾶς χαιρετᾷ ὁ Ἀρίσταρχος, ποῦ εἶναι μαζί μου αἰχμάλωτος». Τίποτε δὲν εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ ἐγκώμιο αὐτό. Ὁ Ἀρίσταρχος⁹ αὐτὸς ἀπέπλευσε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα μαζί μὲ τὸν Παῦλο. Μεγαλύτερα ἀπὸ τοὺς προφῆτες εἶπε αὐτός, γιὰτὶ ἐκεῖνοι ὀνομάζουν τοὺς ἑαυτοὺς τοὺς ξένους καὶ προσωρινούς, αὐτὸς ὅμως καὶ αἰχμάλωτο. Σὰν αἰχμάλωτο, ἔτσι τὸν ἐπήγαιναν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ ἦταν ἐκτεθειμένος στὴν κακὴ μεταχείρισι ὄλων, καλύτερα ὅμως χειρότερα καὶ ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους. Γιατὶ ἐκείνους, ὅταν τοὺς συλλάβουν οἱ ἀντίπαλοι, τοὺς περιποιοῦνται στὴ συνέχεια πολὺ, ἐπειδὴ τοὺς φροντίζουν ὡς ἰδικούς τοὺς δούλους. Αὐτὸν ὅμως τὸν ἐσυμπεριφέροντο ὅλοι σὰν ἐχθρὸ καὶ ἀντίπαλο, δέρνοντας, μαστιγώνοντας, ὑβρίζοντας, συκοφαντώντας. Αὐτὸ ἦταν καὶ σὲ ἐκείνους παρηγοριά, ὅταν καὶ ὁ διδάσκαλος ἦταν στὴν αὐτὴ κατάστασι.

«Σᾶς χαιρετᾷ καὶ ὁ Μάρκος, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Βαρνάβα». Καὶ αὐτὸν ἐπήνεσε τότε ἀπὸ τὴ συγγένεια, γιὰτὶ ὁ Βαρνάβας ἦταν σπουδαῖος ἄνδρας. «Γιὰ τὸν ὁποῖο ἐλάβατε ἐντολές· ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ἐσᾶς, νὰ τὸν δεχθῆτε». Τί λοιπόν; δὲν τὸν ἐδέχοντο; Ναί,

οὐ λέγει. «Καὶ Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Ἰουστός». Ἴσως Κορίνθιος ἦν οὗτος. Εἶτα πᾶσι τὸ ἐγκώμιον κοινὸν ἀποδίδωσιν, εἰπὼν τὸ ἰδιάζον ἐκάστου· «Οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς· οὔτοι μόνοι συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία».

5 Ἐπειδὴ εἶπε, «συναιχμάλωτος», ἵνα μὴ συγκατενέγκῃ τὴν ψυχὴν τῶν ἀκούοντων, ὄρα πῶς τοῦτο τίθησι, καὶ διανίστησιν αὐτούς. «Συνεργοί», φησὶν, «εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ». Ὡστε τῶν πειρασμῶν κοινωνοῦντες, τῆς βασιλείας κοινωνοῦσιν. «Οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία». Δείκνυσιν αὐτοὺς μεγάλους, εἶγε

10 Παύλῳ παρηγορία γεγένηται.

2. Ἄλλ' ἴδωμεν τὴν σύνεσιν Παύλου. «Ἐν σοφίᾳ», φησί, «περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι». Τουτέστιν, οὐκ ἔστιν ὑμέτερος ὁ καιρὸς, ἀλλ' ἐκείνων ἐστί· μὴ τοίνυν βούλεσθε αὐθεντεῖν, ἀλλ' ἐξαγοράζετε τὸν καιρὸν. Καὶ οὐκ εἶ-

15 πεν ἀπλῶς, ἀγοράζετε, ἀλλ', «ἐξαγοράζετε», ὑμέτερον αὐτὸν ποιοῦντες ἐτέρως. Ἀνοίας γὰρ περιπτῆς, πολέμων καὶ ἀπεχθείας προφάσεις ἐπινοεῖν. Πρὸς γὰρ τῷ κινδύνου περιπτῶν ὑπομένειν καὶ κέρδος οὐκ ἔχοντας, καὶ ἐτέρα γίνεται βλάβη, τὸ τοὺς Ἕλληνας μὴ προσιέναι ἡμῖν. Ἐν γὰρ τοῖς ἀδελφοῖς ὅταν ἦς,

20 εἰκότως θαρρεῖς· ἔξω δὲ οὐχ οὔτω χρή. Ὅρᾳς πῶς πανταχοῦ τοὺς ἔξω, τοὺς Ἕλληνας λέγει; Διὰ τοῦτο καὶ Τιμοθέῳ γράφων ἔλεγε· «Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν»· καὶ πάλιν, «Τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν;» «Ἐν σοφίᾳ», φησί, «περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔξω». Ἐξω γὰρ εἰσι, κἂν τὸν αὐτὸν

25 κόσμον οἰκῶσιν ἡμῖν, τῆς βασιλείας ὄντες ἔξω καὶ τοῦ οἰκίσκου τοῦ πατρικοῦ. Ἄμα καὶ παραμυθεῖται αὐτούς, ἔξω ἐκείνους καλῶν· ὅπερ ἔλεγεν ἀνωτέρω, ὅτι «Ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ». Τότε, φησί, δόξαν ζητεῖτε, τότε τιμάς, τότε τὰ ἄλλα πάντα· νῦν δὲ μή, ἀλλ' ἐκείνοις παρέχετε.

30 Εἶτα, ἵνα μὴ νομίσης χρήματα λέγειν αὐτόν, ἐπάγει· «Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, ἄλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι ὑμᾶς πῶς δεῖ ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι». Ἴνα μὴ ὑποκρίσεως γέμη· τοῦτο γὰρ οὐ χάρις, οὐδὲ ἄλατι ἠρτυται. Οἶον, εἰ δὲ θεραπεύ-

Ἱεροσόλυμα καὶ στή συνέχεια στή Ρώμη, ὅπου καὶ ἦταν συναιχμάλωτός του. Τὰ σχετικὰ χωρία· Πράξ. 19,29· 20,4· Κολ. 4,10· Φιλ. 23.

10. Α' Τιμ. 3,7

11. Α' Κορ. 5,12

12. Κολ. 3,3

ἀλλὰ μὲ μεγάλη φροντίδα, λέγει· καὶ τοῦτο ἀποδεικνύει σπουδαῖο τὸν ἄνδρα. Ἐκείνου ἔλαβαν τὶς ἐντολές, δὲν λέγει. «Καὶ ὁ Ἰησοῦς, ποῦ λέγεται καὶ Ἰουῖστος». Ἴσως ἦταν ἀπὸ τὴν Κόρινθο αὐτός. Ἐπειτα ἀποδίδει τὸ κοινὸ ἐγκώμιο, λέγοντας αὐτὸ ποῦ ἀνήκει στὸν καθένα· «Οἱ ὅποιοι προέρχονται ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους· αὐτοὶ μόνοι εἶναι συνεργάτες στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, οἱ ὅποιοι μοῦ ἔγιναν παρηγοριά». Ἐπειδὴ εἶπε, «συναιχμάλωτός μου», γιὰ νὰ μὴ ὑποβιβάσῃ τὴν ψυχὴ αὐτῶν ποῦ τὸν ἀκούουν, πρόσεχε πῶς θέτει αὐτὸ καὶ τοὺς ἐξυψώνει. «Συνεργάτες», λέγει, «στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Ὡστε ὅταν μετέχουν στοὺς πειρασμούς, μετέχουν στὴ βασιλεία. «Οἱ ὅποιοι μοῦ ἔγιναν παρηγοριά». Ἀποδεικνύει αὐτοὺς μεγάλους, ἐπειδὴ βέβαια ἔχουν γίνῃ παρηγοριά στὸν Παῦλο.

2. Ἄλλὰ ἄς ἐξετάσωμε τὴ σύνεσι τοῦ Παύλου. «Μὲ φρόνησι», λέγει, «νὰ συμπεριφέρεσθε πρὸς τοὺς ἔξω τῆς Ἐκκλησίας, ἐξαγοράζοντας τὸν καιρὸ». Δηλαδή, δὲν εἶναι ἰδικός σας ὁ καιρός, ἀλλὰ ἀνήκει σὲ ἐκείνους· νὰ μὴ θέλετε λοιπὸν νὰ φέρεσθε ὡς ἀπόλυτοι κύριοι, ἀλλὰ νὰ ἐξαγοράζετε, ἀλλὰ νὰ ἐξαγοράζετε τὸν καιρὸ. Καὶ δὲν εἶπε μόνο, νὰ ἀγοράζετε, ἀλλὰ, «νὰ ἐξαγοράζετε», κάνοντας διαφορετικὰ ἰδικό σας τὸν καιρὸ. Γιατὶ εἶναι ἔργο τῆς περιττῆς μωρίας, νὰ ἐπινοοῦμε προφάσεις γιὰ πολέμους καὶ ἀποστροφή. Γιατὶ ἐκτὸς ποῦ ὑπομένομε περιττοὺς κινδύνους καὶ δὲν ἔχομε ὄφελος, γίνεται καὶ ἄλλη ζημία, τὸ νὰ μὴ μᾶς πλησιάζουν οἱ Ἕλληνες. Ὅταν λοιπὸν εἶσαι ἀνάμεσα στοὺς ἀδελφούς φυσικὰ ἔχεις θάρρος· ἔξω ὅμως δὲν πρέπει ἔτσι. Βλέπεις πῶς παντοῦ λέγοντας τοὺς ἔξω, ἐννοεῖ τοὺς Ἕλληνες; Γι' αὐτὸ καὶ στὸν Τιμόθεο γράφοντας ἔλεγε· «Καὶ πρέπει νὰ ἔχη αὐτός καὶ καλὴ μαρτυρία ἀπὸ τοὺς ἔξω»¹⁰. Καὶ ἄλλοῦ ἔλεγε, «Γιατὶ τί δουλειὰ ἔχω ἐγὼ νὰ κρίνω καὶ τοὺς ἔξω;»¹¹. Εἶναι πραγματικὰ ἔξω, ἂν καὶ κατοικοῦν τὸν ἴδιο μὲ μᾶς κόσμον, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ βασιλεία καὶ τὸ πατρικὸ σπίτι. Συγχρόνως καὶ παρηγορεῖ αὐτούς, ἀποκαλώντας ἔξω ἐκείνους, πρᾶγμα ποῦ ἔλεγε παραπάνω, ὅτι «Ἡ ζωὴ σας εἶναι κρυμμένη μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ μέσα στὸν Θεό».¹² Τότε, λέγει, νὰ ζητῆτε τὴ δόξα, τότε τὶς τιμές, τότε ὅλα τὰ ἄλλα, τώρα ὅμως ὄχι, ἀλλὰ νὰ τὰ παρέχετε σὲ ἐκείνους.

Ἐπειτα, γιὰ νὰ μὴ νομίσης ὅτι ἐννοεῖ χρήματα, προσθέτει· «Ὁ λόγος σας νὰ εἶναι πάντοτε χαριτωμένος, ἀρτυμένος μὲ τὸ ἄλατι, ὥστε νὰ γνωρίζετε πῶς πρέπει νὰ ἀποκρίνεσθε στὸν καθένα χωριστά». Γιὰ νὰ μὴ γεμίση ὑποκρισία, γιατί αὐτὸ δὲν εἶναι εὐχάριστο,

σαι ἀκινδύνως, μὴ παραιτήσῃ· ἂν καιρὸς ἦ προσηνῶς διαλεχθῆ-
 ναι, μὴ νομίσης τὸ πρᾶγμα κολακείαν· πάντα ποίει τὰ εἰς τιμὴν
 ἀνήκοντα, ἄνευ τοῦ βλάπτεσθαι τὴν εὐσέβειαν. Οὐκ ὀρᾷς πῶς
 Δανιήλ ἄνθρωπον ἀσεβῆ θεραπεύει; οὐχ ὀρᾷς τοὺς τρεῖς παῖ-
 5 δας, πῶς μετὰ σοφίας προσεφέροντο, καὶ ἀνδρείαν δεικνύντες,
 καὶ παρρησίαν, καὶ οὐδὲν θρασὺ οὐδὲ ἐπαχθές; τοῦτο γὰρ
 οὐκέτι παρρησίας, ἀλλὰ κενοδοξίας. «Εἰδέναι», φησί, «πῶς δεῖ
 ὑμᾶς ἐνὶ ἐκάστῳ ἀποκρίνεσθαι». Ἐτέρως γὰρ τῷ ἄρχοντι, ἄλλως
 τῷ ἀρχομένῳ· ἄλλως τῷ πλουτοῦντι, ἄλλως τῷ πένητι. Διὰ τί; Ὅτι
 10 αἱ τῶν πλουτοῦντων καὶ ἀρχόντων ψυχαὶ ἀσθενέστεραι τυγχά-
 νουσιν οὔσαι, μᾶλλον φλεγμαίνουσαι, μᾶλλον διαρρέουσαι·
 ὥστε ἐκεῖ συγκαταβατικὸν εἶναι δεῖ· αἱ τῶν πενήτων καὶ ἀρχομέ-
 νων στερρότεροι καὶ συνετώτεροι· ὥστε ἐνταῦθα καὶ παρρησία
 μείζον κεχρηῆσθαι, πρὸς ἓν ὁρῶντα, τὴν οἰκοδομήν.

15 Μὴ ἐπειδὴ ὁ μὲν πλούσιος, ὁ δὲ πένης, ὁ μὲν πλεον τιμάσθω,
 ὁ δὲ ἔλαττον· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν ὁ μὲν διαβασταζέσθω, ὁ δὲ
 μὴ οὔτως. Οἶον, αἰτίας οὐκ οὔσης, μὴ κάλει τὸν Ἕλληνα μιαρὸν,
 μηδὲ ἔσο ὑβριστῆς· ἀλλ' ἂν μὲν ἐρωτηθῆς περὶ τοῦ δόγματος,
 ἀπόκριναὶ ὅτι μιαρὸν καὶ ἀσεβές· οὐδενὸς δὲ ἐρωτῶντος οὐδὲ
 20 ἀναγκάζοντος λέγειν, οὐ προσήκει ἀπλῶς ἀπέχθειαν ἀναδέχε-
 σθαι· ποία γὰρ ἀνάγκη περιτὰς ἔχθρας κατασκευάζειν; Πάλιν, ἂν
 τινα κατηγῆς, λέγε ἐξ ὑποθέσεως ὑποκειμένης· ἐπεὶ σίγα. Ἐὰν ἡ
 ἄλατι ἠρτυμένος ὁ λόγος, κἂν εἰς διαρρέουσιν ἐμπέση ψυχὴν,
 ἐπισφίγξει τὴν χαῦνην· κἂν εἰς τραχεῖαν, λεανεῖ τὸ σκληρόν,
 25 ἐπίχαρις ὢν. Μῆτε φορτικὸς ἔστω, μῆτε πάλιν χαῦνος, ἀλλὰ καὶ
 τὸ στῦφον ἐχέτω, καὶ τὸ μεθ' ἡδονῆς. Ἄν τε γὰρ ἀμέτρως ἐπι-
 στύψη, μᾶλλον ἔβλαψεν ἢ ὠφέλησεν· ἐὰν γὰρ ἀμέτρως χαριεν-
 τίσηται, μᾶλλον ἐλύπησεν ἢ ὠνήσεν· ὥστε πανταχοῦ μέτρα δεῖ
 εἶναι. Μῆτε κατηγῆς ἔσο καὶ σκυθρωπὸς· ἀηδὲς γάρ· μῆτε δια-
 30 κεχυμένος· εὐκαταφρόνητον γὰρ καὶ πεπατημένον· ἀλλ' ἐκατέ-
 ρου τὴν ἀρετὴν λαθῶν, τὴν κακίαν διάφυγε, καθάπερ ἡ μέλιττα,
 τοῦ μὲν τὸ φαιδρόν, τοῦ δὲ τὸ σεμνόν. Εἰ γὰρ ἰατρὸς οὐχ ὁμοίως
 πᾶσι χρήσεται τοῖς σώμασι, πολλῶ μᾶλλον διδάσκαλος. Καίτοι

οὔτε εἶναι ἀρτυμένο μὲ ἀλάτι. Ὅπως γιὰ παράδειγμα, ἐὰν εἶναι ἀνάγκη νὰ περιποιηθῆς χωρὶς κινδύνους, νὰ μὴ σταματήσης· ἂν εἶναι εὐκαιρία νὰ συζητήσης μὲ φιλοφροσύνη, νὰ μὴ θεωρήσης τὸ πρᾶγμα κολακεία· νὰ κάνης τὰ πάντα ποῦ ἀνήκουν στὴν ἐξουσία, χωρὶς νὰ βλάπτεται ἢ εὐσέβεια. Δὲν βλέπεις πῶς ὁ Δανιήλ ὑπερετεῖ ἄνθρωπο ἀσεβῆ; δὲν βλέπεις τοὺς τρεῖς παῖδας, πῶς ἐσυμπεριφέροντο μὲ σύνεσι, ἐπιδεικνύοντας καὶ ἀνδρεία καὶ παρρησία, καὶ τίποτε ἀναιδὲς οὔτε δυσάρεστο; γιατί αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόδειξις παρρησίας, ἀλλὰ ματαιοδοξίας. «Ὡστε νὰ γνωρίζετε», λέγει, «πῶς πρέπει ἐσεῖς νὰ ἀποκρίνεσθε στὸν καθένα χωριστὰ». Διαφορετικὰ βέβαια στὸν ἄρχοντα, διαφορετικὰ στὸν ἀπλὸ πολίτη· διαφορετικὰ στὸν πλούσιο, διαφορετικὰ στὸν πτωχό. Γιατί; Διότι οἱ ψυχὲς τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἀρχόντων εἶναι ἀσθενέστερες, περισσότερο ἐρεθίζονται, περισσότερο ὑποπίπτουν σὲ παραπτώματα. Συνεπῶς ἐκεῖ πρέπει νὰ εἶσαι συγκαταβατικός. Οἱ ψυχὲς τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἀπλῶν πολιτῶν εἶναι σταθερώτερες καὶ συνετώτερες. Συνεπῶς ἐδῶ πρέπει νὰ μεταχειρίζεσαι καὶ πιὸ μεγάλη παρρησία, ἀποβλέποντας σὲ ἓνα μόνο, τὴν οἰκοδομή.

Μὴ ἐπειδὴ ὁ ἓνας εἶναι πλούσιος καὶ ὁ ἄλλος πτωχός, τιμᾶς τὸν πρῶτο περισσότερο καὶ τὸ δεύτερο λιγώτερο, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας ὁ ἓνας ἄς ὑποστηρίζεται καὶ ὁ ἄλλος ὄχι ἔτσι. Ὅπως, ἂν δὲν ὑπάρχη αἰτία, νὰ μὴ ἀποκαλῆς τὸν Ἑλληνα μιαρό, οὔτε νὰ εἶσαι ὑβριστῆς· ἀλλὰ ἐὰν ἐρωτηθῆς γιὰ τὴ θρησκεία τους, ἀπάντησε ὅτι εἶναι μιαρὴ καὶ ἀσεβῆς· ὅταν ὅμως δὲν σὲ ἐρωτᾷ κανεὶς οὔτε σὲ ἀναγκάζει νὰ ὁμιλήσης, δὲν ἀρμόζει νὰ ἀπεχθάνεσαι ἀπλῶς· γιατί ποιά ἀνάγκη ὑπάρχει γιὰ νὰ δημιουργῆς περιττὲς ἐχθρες; Πάλι, ἐὰν κατηγῆς κάποιον, νὰ ὁμιλῆς ἀπὸ δεδομένη πρόφασι, ὕστερα νὰ σιωπᾶς. Ἐὰν εἶναι ἀρτυμένος μὲ ἀλάτι ὁ λόγος, καὶ ἂν ἀκόμη πέση μέσα σὲ παραπαίουσα ψυχὴ, θὰ περισφίγῃ τὴ νωθρότητα· καὶ ἂν πέση σὲ σκληρῆ, θὰ μαλακώσῃ τὸ σκληρὸ μέρος της, ἐπειδὴ εἶναι εὐχάριστος. Οὔτε δυσάρεστος νὰ εἶναι, οὔτε πάλι χαλαρός, ἀλλὰ ἄς εἶναι καὶ στυφὸς καὶ εὐχάριστος. Γιατί καὶ ἐὰν ψέξῃ χωρὶς μέτρο, περισσότερο ἔβλαψε παρὰ ὠφέλησε, καὶ ἐὰν ἀστερευθῆ χωρὶς μέτρο, περισσότερο ἐλύπησε παρὰ ὠφέλησε. Ὡστε παντοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὰ μέτρα. Νὰ μὴ εἶσαι οὔτε κατηγῆς καὶ σκυθρωπός, γιατί εἶναι ἀηδὲς αὐτό· οὔτε νὰ εἶσαι διαχυτικός, γιατί εὐκόλα περιφρονεῖσαι καὶ καταπατεῖσαι. Ἀλλὰ ἀφοῦ λάβῃς τὴν ἀρετὴ ἀπὸ τὸ καθένα νὰ ἀποφύγῃς τὴν κακία, ὅπως ἢ μέλισσα, ἀπὸ τὸ ἓνα τὴ φαιδρό-

μᾶλλον ἂν τὰ σώματα ἀκατάλληλα φάρμακα ἐνέγκοι, ἢ ψυχὴ λόγον. Οἶον, πρόσσεισιν Ἑλλήν, καὶ γίνεται σοι φίλος; μηδὲν αὐτῷ περὶ τούτου διαλεχθῆς, ἕως ἂν γένηται πάνυ φίλος· καὶ ὅταν γένηται, ἡρέμα.

5 Ὅρα καὶ ὁ Παῦλος ἠνίκα εἰς τὰς Ἀθήνας παρεγένετο, πῶς αὐτοῖς διελέγετο. Οὐκ εἶπεν, ὦ μισοὶ καὶ παμμίαιοι, ἀλλὰ τί; «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ». Πάλιν ὅτε ὑβρίσαι ἐχρῆν, οὐ παρητήσατο· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς σφοδρότητος ἔλεγε τῷ Ἐλύμα, «Ἦ πλήρης παντὸς δό-
10 λου καὶ πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὸ πάσης δικαιοσύνης». Ὡσπερ γὰρ ἐκείνους ὑβρίσαι ἀνοίας ἦν, οὕτω τοῦτον μὴ ὑβρίσαι μαλακίας ἦν. Πάλιν, εἰσήχθης πρὸς ἄρχοντα διὰ πρᾶγμα; τὰς προσηκούσας ἀπόνεμε τιμᾶς. «Πάντα ὑμῖν», φησί, «γνωριοῦσι τὰ ὧδε». Διὰ τί μὴ συνῆλθες, φησί; Τί δέ ἐστι, «πάντα
15 ὑμῖν γνωριοῦσι»; Τουτέστι, τὰ δεσμά, καὶ τὰ ἄλλα πάντα τὰ κατέχοντά με. Οὐκ ἂν οὖν ὁ προσευχόμενος αὐτοὺς ἰδεῖν, ὁ καὶ ἑτέρους ἀποστέλλων αὐτὸς ὑστέρησα, μὴ μεγάλης ἀνάγκης μὲ κατεχούσης. Καὶ μὴν τοῦτο οὐκ ἦν ἐγκαλούντων. Καὶ μὴν σφόδρα ἐγκαλούντων. Τὸ γὰρ μαθεῖν ὅτι καὶ πειρασμοῖς περιέπεσε
20 καὶ ἤνεγκε γενναίως, τοῦτο πιστουμένου ἦν τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀνορθοῦντος τὰς ἐκείνων ψυχᾶς.

«Σύν Ὀνησίμῳ», φησί, «τῷ ἀγαπητῷ καὶ πιστῷ ἀδελφῷ». Ἀδελφὸν τὸν δοῦλον ὁ Παῦλός φησιν, εἰκότως· ὅπου γε καὶ ἑαυτὸν δοῦλον ὀνομάζει τῶν πιστῶν. Κατενέγκωμεν πάντες τὸν
25 τύφον, πατήσωμεν τὴν ἀλαζονείαν. Δοῦλον ἑαυτὸν ὀνομάζει Παῦλος, ὁ τῆς οἰκουμένης ἀντάξιος καὶ μυρίων οὐρανῶν, καὶ σὺ μέγα φρονεῖς; ὁ πάντα ἄγων καὶ φέρων ὡς ἤθελεν, ὁ τὰ πρωτεῖα ἔχων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ὁ ἐστεφανωμένος, ὁ εἰς τρίτον ἀνελθὼν οὐρανόν, τοὺς δούλους ἀδελφοὺς καλεῖ, καὶ
30 συνδούλους. Ποῦ ἡ μανία; ποῦ ἡ ἀλαζονεῖα; Οὕτως ἀξιόπιστος γέγονεν ὁ Ὀνήσιμος, ὥστε καὶ τοιαῦτα πιστεῦσθαι. «Καὶ Μάρκος», φησίν, «ὁ ἀνεψιὸς Βαρνάβα, περὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολὰς· δέξασθε αὐτόν». Ἴσως παρὰ Βαρνάβα ἐντολᾶς ἔλαβον. «Οἱ ὄντες ἐκ περιτομῆς». Καταστέλλει τῶν Ἰουδαίων τὸ φύσημα, ἐπαί-

13. Πράξ. 17,22

14. Πράξ. 4,13

τητα και ἀπὸ τὸ ἄλλο τῆ σεμνότητά. Γιατὶ ἐὰν ὁ ἰατρὸς δὲν μεταχειρίζεται μὲ ὁμοιο τρόπο ὅλα τὰ σώματα, πολὺ περισσότερο ὁ διδάσκαλος. Ἄν καὶ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ὑποφέρουν τὰ ἀκατάλληλα φάρμακα περισσότερο τὰ σώματα, παρὰ ἡ ψυχὴ τὸ λόγο. Ὅπως, πλησιάζει Ἕλληνα καὶ γίνεται φίλος σου; νὰ μὴ συζητήσης μαζί του τίποτε γι' αὐτό, μέχρις ὅτου θὰ γίνῃ πολὺ φίλος; καὶ ὅταν γίνῃ, νὰ τὸ κάνεις μὲ ἤρεμο τρόπο.

Πρόσεχε καὶ ὁ Παῦλος ὅταν ἦλθε στὴν Ἀθήνα, πῶς ὠμίλησε σ' αὐτούς. Δὲν εἶπε, μιανοὶ καὶ παμμίανοὶ, ἀλλὰ τί; «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, σὰς βλέπω σὲ ὅλα ὡς πρὸ εὐλαβεῖς ἀπὸ ἄλλους». ¹³ Πάλι ὅταν ἔπρεπε νὰ ὑβρίσῃ, δὲν ἀπέφυγε, ἀλλὰ μὲ πολλὴ ἐπιθετικότητα ἔλεγε στὸν Ἐλύμα, «Υἱὸ τοῦ διαβόλου, ποῦ εἶσα γεμάτος ἀπὸ κάθε δόλο καὶ μηχανορραφία, ἐχθρὸν κάθε ἀρετῆς». ¹⁴ Ὅπως λοιπὸν ἦταν χαρακτηριστικὸ μωρίας τὸ νὰ ὑβρίσουν ἐκεῖνοι, ἔτσι ἦταν χαρακτηριστικὸ μαλθακότητάς τὸ νὰ μὴ ὑβρίσῃ αὐτός. Πάλι, προσήχθηκες γιὰ ὑπόθεσι σὲ ἄρχοντα; νὰ ἀπονείμῃς τίς προσήκουσες τιμές. «Θὰ σὰς γνωστοποιήσουν», λέγει, «ὅλα τὰ ἐδῶ συμβαίνοντα». Γιατὶ δὲν ἐσυμφιλιώθηκες, λέγει; Καὶ τί σημαίνει, «θὰ σὰς γνωστοποιήσουν τὰ πάντα»; Δηλαδή, τὰ δεσμὰ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ποῦ μὲ πιέζουν. Δὲν θὰ ὑστεροῦσα ἐγώ, ὁ ὁποῖος προσεύχομαι νὰ ἰδῶ αὐτούς καὶ στέλλω ἄλλους, ἐὰν δὲν μὲ ἐπίεζε μεγάλη ἀνάγκη. Καὶ βέβαια αὐτὸ δὲν ἦταν στὸ χέρι τῶν κατηγορῶν. Καὶ μάλιστα ἰσχυρῶν κατηγορῶν. Γιατὶ τὸ νὰ μάθουν ὅτι καὶ σὲ πειρασμοὺς περιέπεσε καὶ τοὺς ὑπέμεινε γενναῖα, τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἔδινε πεποίθησι καὶ ἐστήριζε τίς ψυχὰς ἐκείνων.

«Μαζὶ μὲ τὸν Ὀνήσιμο», λέγει, «τὸν ἀγαπητὸ καὶ πιστὸ ἀδελφόν». Ὁ Παῦλος ὀνομάζει ἀδελφὸν τὸ δοῦλο· εἶναι φυσικόν, ἀφοῦ βέβαια καὶ τὸν ἑαυτοῦ ὀνομάζει δοῦλο τῶν πιστῶν. Ἄς καταστρέψωμε ὅλοι τὴν ἔπαρσι, ἃς περιφρονήσωμε τὴν ἀλαζονεία. Ὁ Παῦλος ὀνομάζει τὸν ἑαυτοῦ δοῦλο, αὐτὸς ποῦ εἶναι ἰσάξιός τῆς οἰκουμένης καὶ ἀπείρων οὐρανῶν, καὶ σὺ ὑπερηφανεύεσαι; αὐτὸς ποῦ ἐρρύθμιζε τὰ πάντα ὅπως ἤθελε, αὐτὸς ποῦ ἔχει τὰ πρωτεῖα στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὁ στεφανωμένος, αὐτὸς ποῦ ἀνέβηκε στὸν τρίτον οὐρανόν, τοὺς δούλους ὀνομάζει ἀδελφοὺς καὶ συνδούλους. Ποῦ εἶναι ἡ τρέλλα; ποῦ εἶναι ἡ ἀλαζονεία; Τόσο ἀξιόπιστος ἔχει γίνῃ ὁ Ὀνήσιμος, ὥστε νὰ τοῦ ἐμπιστεύεται αὐτά. «Καὶ ὁ Μάρκος», λέγει, «ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Βαρνάβα, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐλάβατε ἐντολές. Νὰ δεχθῆτε αὐτόν». Ἴσως ἀπὸ τὸν Βαρνάβα ἔλαβαν ἐντο-

ρει τούτων τὰς ψυχὰς, ὅτι ὀλίγοι ἐκ περιτομῆς, οἱ δὲ πλείους ἐκ τῶν ἐθνῶν. «Οἵτινες ἐγενήθησάν μοι», φησί, «παρηγορία». Δείκνυσιν ἑαυτὸν ἐν πειρασμοῖς ὄντα μεγάλους.

3. Ὡστε οὐδὲ τοῦτο μικρόν, ὅταν τοὺς ἀγίους παρακαλῶ-
 5 μεν καὶ παρουσίᾳ καὶ λόγῳ καὶ προσεδρεία, ὅταν συγκακουχώ-
 μεθα· «Τοῖς δεσμίοις» γάρ, φησὶν, «ὡς συνδεδεμένοι»· ὅταν τὰ
 ἐκείνων ἡμέτερα ποιῶμεν πάθη, καὶ ἐν τοῖς στεφάνοις κοινωνή-
 σομεν. Οὐχ εἰλκύσθης εἰς τὸ στάδιον; οὐ καθῆκας εἰς τὸν ἀγῶ-
 να; ἄλλος ἀπεδύσατο; ἄλλος παλαίει; Ἄλλ' ἔαν θέλης, κοινωνή-
 10 σεις καὶ σύ· ἄλειψον ἐκείνον, γενοῦ αὐτοῦ φιλητῆς καὶ σπουδα-
 στῆς, ἔξωθεν ἐπιβόα μεγάλα, διέγειρε τὴν δύναμιν, ἀνακτῶ τὴν
 ψυχὴν. Ταῦτα ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων γίνεσθαι ἀκόλουθον. Παῦ-
 λος γὰρ οὐκ ἐδεῖτο, ἀλλ' ἐκείνους ἐπαίρων ἔλεγε ταῦτα. Σὺ
 τοίνυν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων τοὺς βουλομένους κακίζεις ἐπι-
 15 στόμιζε, κατασκευάζε αὐτῷ ἔραστὰς, ὑπόδεξαι ἐξιόντα μετὰ
 πολλῆς τῆς θεραπείας· οὕτω κοινωνήσεις τῶν στεφάνων, οὕτω
 τῆς δόξης. Κἂν μηδὲν ἕτερον ποιήσης, ἡσθῆς δὲ ἐπὶ τοῖς γενο-
 μένοις, καὶ οὕτως ἐκοινωνήσας οὐχ ὡς ἔτυχεν· εἰσηνεγκας γὰρ
 ἀγάπην, τὸ πάντων κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν.

20 Εἰ γὰρ οἱ κλαίοντες δοκοῦσι τοῦ πένθους κοινωνεῖν, καὶ
 μεγάλα χαρίζονται τοῖς πενθοῦσι, καὶ τὸ πολὺ τῆς ὀδύνης ἀναι-
 ροῦσι, πολλῶ μᾶλλον καὶ οἱ χαίροντες μείζονα ποιοῦσι τὴν ἡδο-
 νήν. Ὅσον γὰρ κακὸν τὸ μὴ ἔχειν τοὺς συλλυπούμενους, ἄκουε
 τοῦ προφήτου λέγοντος· «Καὶ ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ
 25 οὐχ ὑπῆρξε». Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλός φησι, «Χαίρειν μετὰ χαιρόν-
 των, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων». Αὔξησον τὴν ἡδονήν· ἂν ἴδῃς
 τὸν ἀδελφὸν εὐδοκιμοῦντα, μὴ εἶπης· ἐκείνου ἢ εὐδοκίμησις,
 ἐγὼ τίνοσ ἐνεκεν χαίρω; οὐκ ἀδελφοῦ ταῦτα τὰ ῥήματα, ἀλλὰ
 πολεμίου. Ἄν θέλης, οὐκ ἐκείνου ἐστίν, ἀλλὰ σοῦ· σὺ κύριος
 30 ποιῆσαι αὐτὴν μείζονα, ἂν μὴ κατηφῆσης, ἀλλ' ἡσθῆς, ἂν φαι-
 δρὸς γένη, ἂν γεγανωμένος. Καὶ ὅτι οὕτως ἔχει, ἐκεῖθεν δῆλον·
 οἱ φθονοῦντες οὐκ ἐκείνοις φθονοῦσι μόνοις τοῖς εὐδοκιμοῦ-
 σιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ταῖς ἐκείνων εὐδοκιμήσει χαίρουσιν· οὕτως
 ἴσασιν ὅτι καὶ οὗτοι ἐν τῇ εὐδοκιμήσει εἰσὶ, καὶ οὗτοι μάλιστα

15. Ἐβρ. 13,3

16. Ψαλμ. 68,21

17. Ρωμ. 12,15

λές. «Οἱ ὅποιοι προέρχονται ἀπὸ περιτομή». Συγκρατεῖ τὴν ἔπαρσι τῶν Ἰουδαίων, ἐξυψώνει τὶς ψυχὰς αὐτῶν, διότι λίγοι εἶναι ἀπὸ περιτομὴ καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἔθνικοὺς. «Οἱ ὅποιοι μοῦ ἔγιναν», λέγει, «παρηγοριά». Παρουσιάζει τὸν ἑαυτό του νὰ ἦταν σὲ μεγάλους πειρασμούς.

3. Ὡστε οὔτε τοῦτο εἶναι μικρό, ὅταν παρηγοροῦμε τοὺς ἀγίους καὶ μὲ τὴν παρουσία μας καὶ μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ τὴν περιποίησι, ὅταν ὑποφέρωμε μαζί τους, «Γιατὶ μὲ τοὺς φυλακισμένους», λέγει, «νὰ εἴσθε ὡς δεμένοι μαζί τους»,¹⁵ ὅταν τὰ πάθη ἐκείνων κάνωμε ἰδικά μας, καὶ θὰ συμμετάσχωμε στὰ βραβεῖα. Δὲν ἐσύρθηκες στὸ στάδιο; δὲν κατῆλθες στὸν ἀγῶνα; ἄλλος ἀγωνίζεται; ἄλλος παλεύει; Ἀλλὰ ἐὰν θέλης, θὰ συμμετάσχης καὶ σὺ· ἐτοίμασε ἐκεῖνον, νὰ γίνης θαυμαστὴς καὶ ὁπαδὸς του, νὰ φωνάζης δυνατὰ ἀπὸ ἔξω, νὰ ἐξάπτης τὴ δύναμί του, νὰ τονώνης τὴν ψυχὴ του. Εἶναι ἐπόμενο νὰ γίνωνται αὐτὰ σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὁ Παῦλος βέβαια δὲν τὰ εἶχε ἀνάγκη, ἀλλὰ ἔλεγε αὐτὰ γιὰ νὰ ἐξυψώνη ἐκείνους. Ἐσὺ λοιπὸν σὲ ὅλους τοὺς ἄλλους νὰ ἀποστομώνης ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ κακολογοῦν, νὰ κάμνης σ' αὐτὸν θαυμαστὴς, νὰ τὸν ὑποδεχθῆς ὅταν ἐξέρχεται μὲ μεγάλη περιποίησι· ἔτσι θὰ συμμετάσχης στὰ βραβεῖα καὶ στὴ δόξα. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν κάμνης τίποτε ἄλλο, θὰ εὐχαριστηθῆς γιὰ τὰ συμβάντα, καὶ ἔτσι ἔλαβες μέρος ὄχι τυχαῖα, γιὰτὶ ἐπρόσφερες ἀγάπη, τὴ βάσι ὅλων τῶν ἀγαθῶν.

Ἐὰν λοιπὸν αὐτοὶ ποὺ κλαίουں νομίζουν ὅτι συμμετέχουν στὸ πένθος καὶ προσφέρουν στοὺς πενθοῦντες μεγάλη χάρι καὶ ἐξαλείφουν τὸ περισσότερο μέρος τῆς ὀδύνης, πολὺ περισσότερο καὶ αὐτοὶ ποὺ χαίρουν κάνουν πιὸ μεγάλη τὴν ἡδονή. Γιατὶ πόσο μεγάλο κακὸ εἶναι τὸ νὰ μὴ ἔχη κανεὶς αὐτοὺς ποὺ μετέχουν στὴ λύπη του, ἄκουε τὸν προφήτη ποὺ λέγει, «Καὶ ἐπερίμενα κάποιον νὰ μετέχη στὴ λύπη μου, καὶ δὲν ὑπῆρξε κανεὶς».¹⁶ Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει, «Νὰ χαίρεσθε μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ χαίρονται καὶ νὰ κλαῖτε μαζί μὲ ἐκείνους ποὺ κλαίουں».¹⁷ Νὰ μεγαλώνης τὴ χαρά· ἐὰν ἰδῆς ὅτι ὁ ἀδελφὸς προκόπτει, νὰ μὴ εἰπῆς· ἡ ἐπιτυχία εἶναι ἐκείνου, ἐγὼ γιὰ ποιὸ λόγο νὰ χαίρωμαι; δὲν εἶναι ἀδελφοῦ αὐτὰ τὰ λόγια, ἀλλὰ ἐχθροῦ. Ἐὰν θέλης, δὲν εἶναι ἐκείνου ἡ ἐπιτυχία, ἀλλὰ ἰδική σου· μπορεῖς ἐσὺ νὰ κάμνης αὐτὴν πιὸ μεγάλη, ἂν δὲν γίνης σκυθρωπός, ἀλλ' ἂν εὐχαριστηθῆς, ἂν γίνης εὐθυμος, ἂν γίνης χαρούμενος. Καὶ ὅτι ἔτσι ἔχε τὸ πρᾶγμα, εἶναι φανερὸ ἀπὸ ἐκεῖνο· ὅσοι φθονοῦν δὲν φθονοῦν μόνο ἐκείνους ποὺ εὐημεροῦν, ἀλλὰ

είσιν οἱ σεμνυνόμενοι. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ ἐρυθριᾷ σφόδρα ἐγκωμιαζόμενος· οὗτος δὲ μετὰ πολλῆς τῆς ἡδονῆς ἐγκαλλωπίζεται.

Οὐχ ὁρᾶτε ἐπὶ τῶν ἀθλητῶν πῶς ὁ μὲν στεφανοῦται, ὁ δὲ οὐ
 5 στεφανοῦται; ἡ δὲ ὀδύνη καὶ χαρὰ τῶν ἐραστῶν ἐστὶ καὶ τῶν
 μισούντων· ἐκεῖνοι πηδῶσιν, ἐκεῖνοι σκιρτῶσιν. "Ορα πόσον ἐστὶ
 τὸ μὴ φθονεῖν· ἐτέρου ὁ πόνος, καὶ σοῦ ἡ ἡδονή· ἕτερος τὸν
 στέφανον περὶκεῖται, καὶ σὺ σκιρτᾷς, σὺ ἐγκαλλωπίζῃ. Εἰπέ γάρ
 μοι, ἄλλος νενίκηκε, σὺ τί πηδᾷς; Ἄλλ' ἴσασι κακεῖνοι καλῶς, ὅτι
 10 κοινὸν τὸ γενόμενον. Διὰ τοῦτο τούτῳ μὲν οὐκ ἐγκαλοῦσιν οἱ
 φθονοῦντες, πειρῶνται δὲ καταβάλλειν τὴν νίκη· καὶ ἀκούεις
 ῥήματα τοιαῦτα λεγόντων αὐτῶν, ἐξήλειψά σε, καί, κατέβαλόν
 σε· καίτοι γε ἐτέρου τὸ ἔργον, ἀλλὰ τὸ ἐγκώμιον σόν. Εἰ δὲ ἐν
 τοῖς ἔξωθεν τοσοῦτον ἀγαθὸν τὸ μὴ φθονεῖν, ἀλλ' οἰκειοῦσθαι
 15 τὰ ἐτέρου ἀγαθὰ, πολλῶ μᾶλλον ἐπὶ τῇ νίκη τοῦ διαβόλου τῇ καθ'
 ἡμῶν πλέον πνεῖ, δηλονότι ὡς πλέον ἡδομένων. Καίτοι γε μιάρῳ
 ὦν καὶ πικρός, οἶδεν ἀκριβῶς ὅτι μεγάλη αὕτη ἡ ἡδονή. Θέλεις
 αὐτὸν λυπῆσαι; ἤσθητι καὶ χάρηθι. Θέλεις αὐτὸν εὐφρᾶναι; σκυ-
 θρωπὸς γενοῦ· τὴν ἐκ τῆς νίκης τοῦ ἀδελφοῦ γενομένην αὐτῷ
 20 λύπην ἐπικουφίζεις διὰ τῆς σῆς ἀθυμίας· μετ' ἐκείνου ἴστασαι
 ἀποσχισθεῖς τοῦ ἀδελφοῦ· μεῖζον ἢ ἐκεῖνος ποιεῖς κακόν.

Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον ἐχθρὸν ὄντα τὰ τῶν ἐχθρῶν ποιεῖν, καὶ
 φίλον ὄντα μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἴστασθαι· οὗτος τῶν ἐχθρῶν μιάρῳ-
 τερος. Εἰ εὐδοκίμησεν ὁ ἀδελφός, ἢ λέγων, ἢ ἐπιδεικνύμενος, ἢ
 25 κατορθῶν, γενοῦ κοινωνὸς τῆς εὐδοκίμησεως, δεῖξον ὅτι μέλος
 ἐστὶ σόν. Καὶ πῶς, φησὶν; ἐγὼ γὰρ οὐκ εὐδοκίμῳ. Μὴ φθέγξῃ
 ποτὲ τὸ ῥῆμα τοῦτο· σύνελε τὰ χεῖλη. Εἶγε πλησίον μου ἦς ὁ
 ταῦτα λέγων, ἐπέθηκα ἂν καὶ τὴν χεῖρα τοῖς χεῖλεσι, μὴ ἀκούσῃ ὁ
 ἐχθρός. Πολλάκις πρὸς ἀλλήλους ἐχθρας ἔχομεν, καὶ τοῖς
 30 ἐχθροῖς οὐκ ἐπιδεικνύμεθα· τῷ διαβόλῳ οὖν ἐπιδείκνυσαι σύ;
 Μὴ εἶπῃς τοῦτο, μὴ ἐννοήσῃς· ἀλλὰ καὶ τούναντίον, μέλος ἐστὶν
 ἐμόν· εἰς τὸ σῶμα διαβαίνει ἡ δόξα. Τί οὖν, φησὶν, ὅτι οἱ ἔξωθεν
 οὐχ οὕτω διάκεινται; "Οτι σὺ αἴτιος· ὅταν ἴδωσί σε ἀλλοτριούμε-

καὶ ἐκείνους ποὺ χαίρονται γιὰ τὶς ἐπιτυχίες ἐκείνων· ἔτσι γνωρίζουν ὅτι καὶ αὐτοὶ εὐημεροῦν καὶ αὐτοὶ εἶναι κυρίως ποὺ ὑπερηφανεύονται. Γιατὶ ἐκεῖνος κοκκινίζει πολὺ ὅταν ἐπαινῆται, αὐτὸς ὅμως μὲ πολλὴ εὐχαρίστησι ὑπερηφανεύεται.

Δὲν βλέπετε στοὺς ἀθλητὲς πῶς ὁ ἓνας λαμβάνει στεφάνι γιὰ βραβεῖο καὶ ὁ ἄλλος ὄχι; ἢ στενοχώρια ὅμως καὶ ἡ χαρὰ ἀνήκει στοὺς ὀπαδοὺς καὶ τοὺς ἀντιπάλους· ἐκείνοι πηδοῦν, ἐκείνοι σκιρτοῦν. Πρόσεχε πόσο ἀγαθὸ εἶναι τὸ νὰ μὴ φθονῆ κανεὶς. "Ἄλλος κοπιάζει καὶ ἐσὺ εὐχαριστεῖσαι, ἄλλος φορεῖ τὸ στεφάνι καὶ ἐσὺ σκιρτᾶς, ἐσὺ ὑπερηφανεύεσαι. Εἶπέ μου λοιπὸν, ἄλλος ἔχει νικήσει, ἐσὺ γιατί πηδᾶς; "Ἄλλὰ γνωρίζουν καὶ ἐκείνοι καλά, ὅτι εἶναι κοινὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Γι' αὐτὸ ἐκείνοι ποὺ φθονοῦν δὲν κατηγοροῦν αὐτό, ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ καταβάλλουν τὴ νίκη· καὶ ἀκούεις αὐτοὺς νὰ λέγουν τέτοια λόγια, σὲ ἐξαφάνισα, καὶ, σὲ ἐνίκησα· ἂν καὶ βέβαια τὸ ἔργο εἶναι ἄλλου, ὁ ἐπαινος ὅμως εἶναι ἰδικὸς σου. Ἐὰν ὅμως στοὺς ἔξω τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ τὸ νὰ μὴ φθονῆ κανεὶς, ἀλλὰ νὰ κάνη ἰδικὰ του τὰ ἀγαθὰ τοῦ ἄλλου, πολὺ περισσότερο στὴ νίκη τοῦ διαβόλου ποὺ ἔχει συμβῆ σ' ἐμᾶς ἐμπνέει πιὸ πολὺ, προφανῶς ἐπειδὴ χαιρόμασθε περισσότερο. "Ἄν καὶ βέβαια εἶναι ἀσεβῆς καὶ ἐχθρικός, γνωρίζει καλά ὅτι εἶναι μεγάλη αὐτὴ ἡ χαρὰ. Θέλεις νὰ στενοχωρήσης αὐτόν; νὰ εὐχαριστηθῆς καὶ νὰ χαρῆς. Θέλεις νὰ τὸν εὐχαριστήσης; νὰ γίνης σκυθρωπός· ἀνακουφίζεις τὴ λύπη ποὺ ἐγίνε σ' αὐτόν ἀπὸ τὴ νίκη τοῦ ἀδελφοῦ μὲ τὴν ἰδική σου δυσθυμία· στέκεσαι μαζί μὲ ἐκεῖνον ἀφοῦ ἀπεχωρίσθηκες ἀπὸ τὸν ἀδελφό· κάνεις μεγαλύτερο κακό, παρὰ ἐκεῖνος.

Δὲν εἶναι λοιπὸν τὸ ἴδιο τὸ νὰ κάνη κανεὶς, ἐνῶ εἶναι ἐχθρός, ἐκεῖνα ποὺ κάνουν οἱ ἐχθροί, καὶ τὸ νὰ στέκεται μὲ τοὺς ἐχθρούς, ἐνῶ εἶναι φίλος· αὐτὸς εἶναι πιὸ ἀχρεῖος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Ἐὰν διεκρίθηκε σὲ κάτι ὁ ἀδελφός, ἢ λέγοντας, ἢ ἐπιδεικνύοντας ἱκανότητες, ἢ κατορθώνοντας κάτι, νὰ γίνης συμμετοχὸς στὴν ἐπιτυχία του, νὰ ἀποδείξης ὅτι εἶναι ἰδικό σου μέλος. Καὶ πῶς; λέγει, γιατί ἐγὼ δὲν προκόπτω. Νὰ μὴ εἰπῆς ποτὲ τὸ λόγο αὐτόν· συγκράτησε τὰ χεῖλη σου. Ἐὰν βέβαια ἤσουν πλησίον μου ἐσὺ ποὺ λέγεις αὐτά, θὰ ἔθετα καὶ τὸ χέρι στὰ χεῖλη σου, γιὰ νὰ μὴ ἀκούσῃ ὁ ἐχθρός. Πολλὲς φορὲς ἔχομε ἐχθρες μεταξύ μας καὶ δὲν τὶς φανερώνομε στοὺς ἐχθρούς· στὸ διάβολο λοιπὸν τὶς φανερώνεις ἐσὺ; Μὴ εἰπῆς τοῦτο, μὴ τὸ σκεφθῆς· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο νὰ εἰπῆς, εἶναι ἰδικό μου μέλος, στὸ σῶμα μεταβαίνει ἢ δόξα. Τί λοιπὸν, λέγει, ὅτι οἱ ἔξω

νον αὐτοῦ τὴν ἡδονὴν, καὶ αὐτοὶ ἀλλοτριοῦνται· ὡς ἂν ἴδωσί σε οἰκειούμενον, οὐ τολμῶσιν· ἀλλ' ὁμοίως εἶ καὶ σὺ λαμπρός. Οὐκ εὐδοκίμησας λέγων, ἀλλ' εὐδοκίμησας συνηδόμενος μειζόνως, ἢ ἐκεῖνος.

5 Εἰ γὰρ ἡ ἀγάπη μέγα καὶ πάντων κεφάλαιον, σὺ τὸν ἐκ ταύτης ἔλαβες στέφανον· ἐκεῖνος τὸν ἐκ τῆς ῥητορείας, σὺ τὸν ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖν· ἐκεῖνος ἐπεδείξατο ῥημάτων ἰσχύν, σὺ διὰ τῶν ἔργων τὸν φθόνον κατέβαλες, ἐπάτησας τὴν βασκανίαν. Ὡστε εἰκότως ἂν μᾶλλον ἐκείνου στεφανωθείης· λαμπρότερος ὁ σὸς
10 ἀγών. Οὐκ ἐπάτησας μόνον τὴν βασκανίαν, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι πεποίηκας. Ἐκεῖνος ἓνα ἔχει στέφανον μόνον, σὺ δὲ δύο, καὶ τοὺς δύο τοῦ ἐνός λαμπροτέρους. Ποίους τούτους; Ἐνα μὲν ὄν ἀνείλου κατὰ τοῦ φθόνου, δεῦτερον δὲ ὄν ἀνεδήσω ἐκ τῆς ἀγάπης. Οὐ γὰρ τοῦ καθαρὸν εἶναι φθόνου τεκμήριον μόνον τὸ
15 συνήδεσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀγάπην ἔχεις ἐρριζωμένην. Ἐκείνῳ πολλάκις καὶ ἀνθρώπινόν τι διενοχλεῖ πάθος, οἷον ἡ κενοδοξία· σὺ δὲ παντὸς εἶ πάθους καθαρὸς· οὐ γὰρ δὴ κενοδοξῶν χαίρεις ἐπὶ τοῖς ἐτέρου καλοῖς. Ὡρθωσε τὴν ἐκκλησίαν, εἶπέ μοι; αὖξῃσε τὸν σύλλογον; ἐπαίνεσον πάλιν· ἔχεις διπλοῦς τοὺς στεφάνους·
20 τὸν φθόνον κατέβαλες, τὴν ἀγάπην ἀνεδήσω. Ναί, δέομαι καὶ ἀντιβολῶ.

Βούλει καὶ τρίτον ἀκοῦσαι στέφανον; τοῦτον οἱ κάτω κρο-
τουοῦσιν ἄνθρωποι, σὲ οἱ ἄνω ἄγγελοι. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον εὐέπειαν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ παθῶν κρατεῖν. Οὗτος ὁ ἔπαινος πρόσκαιρος,
25 ἐκεῖνος αἰώνιος· οὗτος ἐξ ἀνθρώπων, ἐκεῖνος ἐκ Θεοῦ· οὗτος φαίνεται ἐστεφανωμένος, σὺ δὲ ἐν τῷ κρυπτῷ στεφανοῦσαι, ὅπου ὁ Πατήρ σου ὄρᾳ. Εἰ τὸ σῶμα ἀποσχίσαντα τὴν ἐκάστου ψυχὴν ἦν ἰδεῖν, ἔδειξα ἂν σοι τοῦτον ἐκείνου σεμνότερον, μᾶλλον ἀποστίλβοντα. Πατήσωμεν τὰ κέντρα τῆς βασκανίας, ἐαυ-
30 τοὺς ὠφελοῦμεν, ἀγαπητοί, αὐτοὶ ἀναδησόμεθα τὸν στέφανον. Ὁ βασκαίνων, τῷ Θεῷ μάχεται, οὐκ ἐκείνῳ· ὅταν γὰρ ἴδη χάριν ἔχοντα, καὶ ἀλγῆ, καὶ βούληται καθαιρεῖσθαι τὴν ἐκκλησίαν, οὐκ ἐκείνῳ μάχεται, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. Εἶπέ γάρ μοι, εἴ τις κόρην ἐκαλλώπιζε βασιλέως, καὶ εὐδοκίμει καλλωπίζων αὐτὴν καὶ σεμνὴν ἐρ-
35 γαζόμενος, ἕτερος δὲ τις ἐβούλετο ταύτην ἀσχημονῆσαι, καὶ μὴ

δὲν συμπεριφέρονται ἔτσι; Γιατὶ ἐσὺ εἶσαι ὁ ὑπεύθυνος. Ὅταν σὲ ἰδοῦν νὰ στερῆς τὴν χαρὰ αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ τὴν στεροῦν· ὅπως ἐὰν σὲ ἰδοῦν νὰ τὴν ἰδιοποιῆσαι, δὲν ἀνέχονται· ἀλλὰ ὅμοια καὶ ἐσὺ λαμπεις ἀπὸ χαρὰ. Δὲν διεκρίθηκες λέγοντας, ἀλλὰ διεκρίθηκες γιατί μαζί με αὐτὸν χαίρεσαι σὺ πιὸ πολὺ, παρὰ ἐκεῖνος.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀγάπη εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ καὶ ἡ βάσις ὅλων, ἐσὺ ἔλαβες ἀπὸ αὐτὴν τὸ στεφάνι· ἐκεῖνος τὸ στεφάνι ἀπὸ τὴν ρητορεία, ἐσὺ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ ἀγάπη· ἐκεῖνος ἔδειξε ἰκανότητα στὰ λόγια, ἐσὺ μὲ τὰ ἔργα ἐνίκησες τὸ φθόνον, κατεπάτησες τὴν βασκανία. Ὡστε εἶναι φυσικὸ πού θὰ στεφανωθῆς ἐσὺ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνον· εἶναι ἐνδοξότερος ὁ ἰδικὸς σου ἀγώνας. Δὲν κατεπάτησες μόνο τὴν βασκανία, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ἔχεις κἀνει. Ἐκεῖνος ἔχει ἓνα μόνο στεφάνι, καὶ ἐσὺ δύο, καὶ τὰ δύο εἶναι λαμπρότερα ἀπὸ τὸ ἓνα. Ποιὰ εἶναι αὐτά; Τὸ πρῶτο πού ἐνίκησες τὸ φθόνον καὶ τὸ δεύτερο πού στολίζει τὸ κεφάλι σου ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Γιατὶ τὸ νὰ χαίρεται κανεὶς μαζί με ἄλλους δὲν εἶναι ἀπόδειξις τοῦ ὅτι εἶναι καθαρὸς ἀπὸ τὸ φθόνον μόνο, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅτι ἔχει ριζωμένα μέσα του τὴν ἀγάπη. Πολλὰς φορὰς ἐκεῖνον τὸν ἐνοχλεῖ πολὺ καὶ κάποιον ἀνθρώπινον πάθος, ὅπως ἡ ματαιοδοξία, ἐσὺ ὅμως εἶσαι καθαρὸς ἀπὸ κάθε πάθος, γιατί βέβαια δὲν χαίρεσαι γιὰ τὰ καλὰ τοῦ ἄλλου ὅταν εἶσαι ματαιόδοξος. Εἶπέ μου, ἐδόξασε τὴν ἐκκλησίαν ἐκεῖνος; ἠϋξῆσε τὴν σύναξιν; νὰ τὸν ἐπαινέσης πάλιν· ἔχεις διπλὰ τὰ στεφάνια· ἐνίκησες τὸ φθόνον, ἐστεφανώθηκες τὴν ἀγάπην. Ναί, παρακαλῶ καὶ ἰκετεύω.

Θέλεις νὰ ἀκούσης καὶ τρίτον στεφάνιν; αὐτὸν χειροκροτοῦν οἱ ἄνθρωποι στὴ γῆ, ἐσὲνα οἱ ἄγγελοι στὸν οὐρανόν. Γιατὶ δὲν εἶναι ἴσον νὰ ἐπιδεικνύωμε εὐγλωττία, καὶ νὰ ἐξουσιάζωμε τὰ πάθη. Αὐτὸς ὁ ἔπαινος εἶναι προσωρινός, ἐκεῖνος αἰώνιος· αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ ἀνθρώπους, ἐκεῖνος ἀπὸ τὸν Θεόν· αὐτὸς φαίνεται στεφανωμένος, ἐσὺ ὅμως στεφανώνεσαι στὰ κρυφά, ὅπου βλέπει ὁ πατὴρας σου. Ἐὰν ἦταν δυνατό, ἀφοῦ σχίσωμε τὸ σῶμα, νὰ ἰδοῦμε τὴν ψυχὴν τοῦ καθενός, θὰ σοῦ ἔδειχνα αὐτὸν ἐνδοξότερον ἀπὸ ἐκεῖνον, περισσότερο χαρούμενον. Ἄς καταπατήσωμε τὰ καρφιά τῆς βασκανίας, ὠφελούμε τὸν ἑαυτὸν μας, ἀγαπητοί, ἐμεῖς οἱ ἴδιοι θὰ φορέσωμε τὸ στεφάνιν. Ὅποιος φθονεῖ, τὸν Θεὸν μάχεται, ὄχι ἐκεῖνον. Γιατὶ ὅταν ἰδῆ κάποιον νὰ ἔχη χαρὰ, καὶ στενοχωρεῖτε καὶ θέλη νὰ καταστρέφῃ τὴν ἐκκλησίαν, δὲν μάχεται ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν Θεόν. Εἶπέ μου λοιπὸν, ἐὰν κάποιος ἐκαλλώπιζε κῶρη βασιλέως καὶ ἦταν εὐτυχησμένος καλλωπίζοντας αὐτὴν καὶ καθιστώντας τὴν σεμνή, κάποιος

δυνηθῆναι καλλωπίσαι, τίνι ἂν ἐπεβούλευσε, τοῦτῳ, ἢ ἐκείνη καὶ τῷ ταύτης πατρί; Οὕτω καὶ νῦν σὺ ὁ βασκάνων μάχη τῇ ἐκκλησίᾳ, τῷ Θεῷ πολεμεῖς.

Ἐπειδὴ γὰρ τῇ εὐδοκίμῃσει τοῦ ἀδελφοῦ συμπέλεκται καὶ
 5 ἢ τῆς ἐκκλησίας ὠφέλεια, ἀνάγκη, ταύτης καταλυομένης, κάκει-
 νην καταλύεσθαι· ὥστε καὶ κατὰ τοῦτο, ἔργον σατανικὸν ποιεῖς,
 ἐπιβουλεύων τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ. Πρὸς τοῦτον ἀλγεῖς; κακῶς
 μέν, τὸν οὐδὲν ἠδίκηκότα, πολλῶ δὲ μᾶλλον πρὸς τὸν Χριστόν. Τί
 σε ἠδίκησεν, ὅτι οὐκ ἀφίης τὸ σῶμα αὐτοῦ καλλωπισθῆναι τῷ
 10 κάλλει; ὅτι οὐκ ἀφίης τὴν νῦμφην κοσμηθῆναι; Θεά δέ μοι τὴν
 τιμωρίαν, ὅση· τοὺς ἐχθροὺς εὐφραίνεις τοὺς σοὺς, καὶ αὐτὸν
 ἐκείνον τὸν εὐδοκίμουῖντα, ὃν βούλει λυπῆσαι φθονῶν, μᾶλλον
 αὐτὸν εὐφραίνεις, μᾶλλον δεικνύεις, ὅτι εὐδοκίμησε βασκαί-
 νων· οὐ γὰρ ἂν ἐβάσκηνας· μᾶλλον δεικνύεις ὅτι τιμωρῇ.

15 Αἰσχύνομαι μὲν οὖν ἀπὸ τούτων προτρέπων· πλὴν ἀλλ’
 ἐπειδὴ οὕτως ἀσθενῶς διακείμεθα, καὶ ἀπὸ τούτων παιδευθέν-
 τες τοῦ ὀλεθρίου τούτου πάθους ἀπαλλαγῶμεν. Ἄλγεῖς ὅτι εὐ-
 δοκίμησε; τί οὖν τὴν εὐδοκίμησιν αὐτοῦ ἐπαίρεις φθονῶν; Βού-
 λει αὐτὸν τιμωρῆσασθαι; τί οὖν δεικνύεις ὅτι ἀλγεῖς; τί τιμωρίαν
 20 σαυτὸν ἀπαιτεῖς ἔμπροσθεν τούτου, ὃν βούλει μὴ εὐδοκιμεῖν;
 Διπλῆ λοιπὸν ἔσται ἡ ἡδονὴ τούτῳ, καὶ σοὶ ἡ τιμωρία, οὐ μόνον
 ὅτι μέγαν δεικνύεις αὐτόν, ἀλλ’ ὅτι καὶ ἐτέραν αὐτῷ ἐντίκτεις
 ἡδονὴν τιμωρούμενος σαυτόν· καὶ πάλιν ὑπὲρ ὧν ἀλγεῖς, ἐκεῖ-
 νος ἡδεται, σοῦ φθονοῦντος. Ὅρα πῶς πληγὰς χαλεπὰς ἑαυτοῖς
 25 διδόμεν, καὶ οὐκ αἰσθανόμεθα. Ἐχθρὸς ἐστι; Καίτοι γε διὰ τί
 ἐχθρὸς; τί ἠδίκησεν; ἀλλ’ ὅμως τὸν ἐχθρὸν λαμπρότερον ποι-
 οῦμεν, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς πλέον κολάζομεν. Τούτῳ πάλιν ἑαυτοὺς
 τιμωρούμεθα, ἂν αἰσθώμεθα ὅτι ἔγνω ἐκεῖνος. Ἴσως μὲν γὰρ
 ἐκεῖνος οὐχ ἡδεται· ἡμεῖς δὲ νομίζοντες ὅτι ἡδεται, πάλιν διὰ
 30 τοῦτο ἀλγοῦμεν. Οὐκοῦν παῦσαι φθονῶν· τί τραύματα ἑαυτῷ
 παρέχεις;

Ταῦτα ἐννοήσωμεν, ἀγαπητοί, τοὺς στεφάνους τοὺς δι-

ἄλλος ὅμως ἤθελε νὰ τὴν κάμη ἄσχημη, καὶ δὲν κατῶρθωσε νὰ τὴν καλλωπίσῃ, ποιὸν θὰ ἐπιβουλεύετο, αὐτὸν ἢ ἐκείνην καὶ τὸν πατέρα της; Ἔτσι καὶ τώρα ἐσύ ποὺ φθονεῖς μάχεσαι τὴν ἐκκλησία, πολεμεῖς τὸν Θεό.

Ἐπειδὴ λοιπὸν μὲ τὴν εὐτυχία τοῦ ἀδελφοῦ συνδέεται καὶ ἡ ὠφέλεια τῆς ἐκκλησίας, ἀναγκαστικά, ὅταν διαλύεται αὐτῇ, καὶ ἐκείνη διαλύεται. Ὡστε καὶ κατὰ τοῦτο κάνεις σατανικὸ ἔργο, ὅταν ἐπιβουλεύεσαι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Θλίβεσαι πρὸς αὐτόν; κακῶς βέβαια, ἀφοῦ δὲν ἔχει κάμει καμμία ἀδικία, πολὺ περισσότερο ὅμως πρὸς τὸν Χριστό. Τί σοῦ ἔκαμε, ἐπειδὴ δὲν ἀφήνεις τὸ σῶμα του νὰ καλλωπισθῇ μὲ ὁμορφιά; ἐπειδὴ δὲν ἀφήνεις τὴ νύφη νὰ στολισθῇ; Πρόσεχε, σὲ παρακαλῶ, πόση εἶναι ἡ τιμωρία. Εὐχαριστεῖς τοὺς ἐχθροὺς σου, καὶ τὸν ἴδιο ἐκείνον ποὺ εὐτυχεῖ, τὸν ὁποῖο θέλεις νὰ λυπήσῃς μὲ τὸ νὰ τὸν φθονῆς, τὸν εὐχαριστεῖς περισσότερο, ἀποδεικνύεις περισσότερο, ὅτι εὐτύχησε ἂν καὶ τὸν φθονῆς· γιατί δὲν θὰ συνέβαινε αὐτὸ ἂν τὸν ἐφθονοῦσες· ἀποδεικνύεις περισσότερο ὅτι τιμωρεῖσαι.

Ἐντρέπομαι λοιπὸν συμβουλευόντας ἀπὸ αὐτά. Ἄλλὰ ὅμως, ἐπειδὴ συμπεριφερόμασθε μὲ τόση ἀδυναμία, ἀφοῦ διδαχθοῦμε καὶ ἀπὸ αὐτά, ἄς ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὸ ὀλέθριο αὐτὸ πάθος. Θλίβεσαι γιατί ἐπρόκοψε; γιατί λοιπὸν ἐξυψώνεις τὴν ἐπιτυχία του φθονώντας; θέλεις νὰ τιμωρηθῇ αὐτός; γιατί λοιπὸν φανερώνεις ὅτι στενοχωρεῖσαι; γιατί ἀξιώνεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου τιμωρία ἐνώπιον αὐτοῦ, τὸν ὁποῖο θέλεις νὰ μὴ εὐτυχῇ; Διπλὴ θὰ εἶναι στὴ συνέχεια ἢ εὐχαρίστησις γι' αὐτόν, καὶ γιὰ σένα ἢ τιμωρία, ὄχι μόνο γιατί ἀποδεικνύεις αὐτόν μεγάλο, ἀλλὰ γιατί προκαλεῖς καὶ ἄλλη εὐχαρίστησις σὲ αὐτόν, ἐπειδὴ τιμωρεῖς τὸν ἑαυτό σου. Καὶ πάλι γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐσύ στενοχωρεῖσαι, ἐκεῖνος εὐχαριστεῖται, ἐνῶ ἐσύ τὸν φθονῆς. Πρόσεξε πῶς ἔχομε δώσει στὸν ἑαυτό μας φοβερά κτυπήματα, καὶ δὲν τὰ αἰσθανόμασθε. Ἐχθρὸς εἶναι; Ἄν καὶ βέβαια γιατί εἶναι ἐχθρὸς; ποῖα ἀδικία ἔκαμε; ἀλλ' ὅμως τὸν ἐχθρὸ κάνομε πιὸ ἐνδοξο καὶ τὸν ἑαυτό μας περισσότερο τιμωροῦμε. Μὲ αὐτὸ πάλι τιμωροῦμε τὸν ἑαυτό μας, ἐὰν ἀντιληφθοῦμε ὅτι ἔμαθε ἐκεῖνος. Γιατί εἶναι πιθανὸ ὅτι ἐκεῖνος δὲν εὐχαριστεῖται, ἐμεῖς ὅμως νομίζοντας ὅτι εὐχαριστεῖται, πάλι γι' αὐτὸ στενοχωρούμασθε. Συνεπῶς σταμάτησε νὰ φθονῆς. Γιατί παρέχεις τραύματα στὸν ἑαυτό σου;

Αὐτὰ ἄς σκεφθοῦμε, ἀγαπητοί, τὰ διπλὰ στεφάνια ἐκείνων ποὺ

πλοῦς τῶν μὴ φθονούντων, τοὺς ἐπαίνους τοὺς παρὰ ἀνθρώπων, τοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ, τὰ κακὰ τὰ ἀπὸ τῆς βασκανίας· καὶ οὕτω δυνησόμεθα σβέσαι τὸ θηρίον, καὶ εὐδοκιμήσα ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν αὐτῶν τυχεῖν τοῖς εὐδοκιμοῦσι. Τευξόμεθα
5 γὰρ ἴσως· κἂν μὴ τύχωμεν δέ, διὰ τὸ συμφέρον· καὶ οὕτω δυνησόμεθα εἰς δόξαν Θεοῦ ζήσαντες, τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν τυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
0 Ἀμήν.

δὲν φθονοῦν, τοὺς ἐπαίνους ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἐπαίνους ἀπὸ τὸν Θεό, τὰ κακὰ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ βασκανία. Καὶ ἔτσι θὰ μπορέσωμε νὰ ἐξαφανίσωμε τὸ θηρίο καὶ νὰ εὐτυχήσωμε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχωμε τὰ ἴδια μὲ αὐτοὺς ποὺ εὐτυχοῦν. Γιατὶ ἴσως νὰ ἐπιτύχωμε, ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ἐπιτύχωμε, θὰ εἶναι γιὰ τὸ συμφέρον μας. Καὶ ἔτσι θὰ μπορέσωμε, ἀφοῦ ἐζήσαμε γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐπιτύχωμε τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχει ὑποσχεθῆ σ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ΄

(Κολ. 5,12 – 18)

5 « Ἀσπάζεται ὑμᾶς Ἐπαφρᾶς ὁ ἐξ ὑμῶν δοῦλος Χριστοῦ, πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ἵνα στήτε τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι ἐν παντὶ θελήματι τοῦ Θεοῦ. Μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ, ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ, καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει».

1. Καὶ ἀρχόμενος τῆς ἐπιστολῆς, συνέστησε τὸν ἄνδρα ἀπὸ
10 ἀγάπης· ἀγάπην δὲ δείκνυσι καὶ τὸ ἐγκωμιάζειν· ὅπερ ἐξ ἀρχῆς εἶπεν, «Ὁ δηλώσας ἡμῖν», φησί, «τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι». Ἀγάπην δείκνυσι καὶ ποιεῖ φιλεῖσθαι, καὶ τὸ ὑπερεύχεσθαι. Συνίστησι δὲ αὐτόν, ἀνοίγων θύραν τῷ λόγῳ αὐτοῦ· τὸ γὰρ αἰδέσιμον εἶναι τὸν διδάσκαλον, μαθητῶν ὠφέλεια· καὶ πάλιν τῷ εἰπεῖν, «ἐξ
15 ὑμῶν», ἵνα καὶ σεμνύνωνται ἐπὶ τῷ ἀνδρὶ, ἅτε τοιοῦτους φέροντες ἄνδρας. «Καὶ πάντοτε», φησὶν, «ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς», τρέμων καὶ δεδοικώς. «Μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ, φησὶν, «ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν»· τουτέστιν, ὅτι σφόδρα ὑμᾶς ἀγαπᾷ, καὶ ἐκκαίεται τῷ περὶ ὑμᾶς φίλτρῳ. «Καὶ τῶν ἐν
20 Λαοδικείᾳ», φησὶ, «καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει». Κάκεινοις αὐτὸν συνίστησιν. Ἀλλὰ πόθεν τοῦτο ἔμελλον εἰδέναί; Μάλιστα μὲν οὖν ἤκουσαν ἄν· πλήν καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἀναγινωσκομένης, ἐμάνθανον. «Ποιήσατε» γάρ, φησὶν, «ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῆ». «Ἴνα στήτε», φησὶ, «τέλειοι». Ἄμα καὶ κατηγορεῖ
25 αὐτῶν, καὶ ἀνεπαχθῶς παραινεῖ καὶ συμβουλεύει. Ἐνὶ γὰρ καὶ τέλειον εἶναι, καὶ μὴ ἐστάναι, ὡς ἐάν τις πάντα μὲν εἰδῆ, σαλεύηται δὲ ἔτι· ἔνι καὶ μὴ τέλειον εἶναι, καὶ ἐστάναι, ὡς ἐάν τις μέρος

1. Κολ. 1,7

2. Κολ. 1,8

3. Κολ. 4.16

ΟΜΙΛΙΑ ΙΒ΄

(Κολ. 5,12 – 18)

«Σᾶς ἀσπάζεται ὁ Ἐπαφρᾶς, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπὸ σᾶς, δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἀγωνίζεται πάντοτε γιὰ σᾶς στὶς προσευχές, γιὰ νὰ σταθῆτε τέλειοι καὶ νὰ γεμίσετε ἐντελῶς μὲ κάθε θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ μαρτυρῶ γι' αὐτὸν, ὅτι ἔχει μεγάλο ζῆλο γιὰ σᾶς καὶ τοὺς πιστοὺς ποὺ εἶναι στὴν Λαοδίκεια καὶ στὴν Ἱεράπολι».

1. Ἀρχίζοντας τὴν ἐπιστολὴ, συνέστησε τὸν ἄνδρα ἀπὸ ἀγάπη.¹ Ἀγάπη ὅμως ἀποδεικνύει καὶ ὁ ἔπαινος, πρᾶγμα ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶπε, «Αὐτὸς μᾶς ἐφανέρωσε», λέγει, «τὴν ἀγάπη σας ποὺ εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».² Ἀγάπη ἀποδεικνύει καὶ κάνει νὰ ἀγαπᾶται, καὶ τὸ νὰ προσεύχεται πάρα πολύ. Καὶ συνιστᾷ αὐτὸν, ἀνοίγοντας θύρα στὸ λόγο του, γιατί τὸ νὰ εἶναι σεβαστὸς ὁ διδάσκαλος, εἶναι ὠφέλεια τῶν μαθητῶν· καὶ μὲ τὸ νὰ εἰπῆ πάλι, «ἀπὸ σᾶς», γιὰ νὰ ὑπερηφανεύωνται γιὰ τὸν ἄνδρα, ἐπειδὴ προσφέρουν τέτοιους ἄνδρες. «Καὶ πάντοτε», λέγει, «ἀγωνίζεται στὶς προσευχές του γιὰ σᾶς». Δὲν εἶπε ἀπλῶς, ὁ ὁποῖος προσεύχεται, ἀλλὰ, «ὁ ὁποῖος ἀγωνίζεται», δηλαδὴ μὲ τρόμο καὶ φόβο. «Γιατὶ μαρτυρῶ γι' αὐτὸν», λέγει, «ὅτι ἔχει μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ σᾶς». Εἶναι ἀξιόπιστος μάρτυς. «Ὅτι ἔχει», λέγει, «μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ σᾶς», δηλαδὴ, ὅτι σᾶς ἀγαπᾷ πάρα πολύ καὶ φλογίζεται ἀπὸ ἀγάπη γιὰ σᾶς. «Καὶ γιὰ τοὺς πιστοὺς ποὺ κατοικοῦν στὴν Λαοδίκεια», λέγει, «καὶ στὴν Ἱεράπολι». Καὶ σὲ ἐκείνους τὸν συνιστᾷ. Ἄλλὰ ἀπὸ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ μάθουν τοῦτο; Κυρίως θὰ εἶχαν ἀκούσει βέβαια, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ ἐπιστολὴ ἐδιαβάζετο, ἐμάθαιναν. Γιατὶ λέγει, «Φροντίσατε νὰ ἀναγνωσθῆ ἡ ἐπιστολὴ καὶ στὴν ἐκκλησίᾳ τῶν Λαοδικέων».³ «Γιὰ νὰ σταθῆτε», λέγει, «τέλειοι». Συγχρόνως καὶ τοὺς κατηγορεῖ, καὶ χωρὶς νὰ εἶναι ἐνοχλητικὸς παραινεῖ καὶ συμβουλεύει. Γιατὶ εἶναι δυνατὸ κανεὶς καὶ τέλειος νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴ στέκεται σταθερά, ὅπως ἐὰν κάποιος τὰ γνωρίζη μὲν ὅλα, σαλεύεται ὅμως ἀκόμη· εἶναι δυνατὸ καὶ νὰ μὴ εἶναι τέλειος, ἀλλὰ νὰ στέκεται, ὅπως ἐὰν κάποιος γνωρίζη ἓνα μέρος, ἀλλὰ στέκεται

μὲν εἶδῃ, ἐστήκη δὲ βεβαίως. Ἄλλ' οὗτος ἀμφοτέρωθεν εὐχεται, «ἵνα στήτε», φησί, «τέλειοι».

Ὅρα ποῦ πάλιν αὐτοὺς ὑπέμνησε τοῦ περὶ τῶν ἀγγέλων λόγου, καὶ περὶ τοῦ θείου. «Καὶ πεπληρωμένοι», φησὶν, «ἐν παντὶ θελήματι τοῦ Θεοῦ». Οὐ γὰρ ἀπλῶς ἀρκεῖ τὸ θέλημα ποιεῖν. Ὁ πεπληρωμένος οὐκ ἀφήσιν ἄλλο θέλημα εἶναι ἐν αὐτῷ, ἐπεὶ οὐ πεπλήρωται. «Μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ», φησὶν, «ὅτι ἔχει ζῆλον πολύν». Καὶ ζῆλον, καὶ πολύν· ἀμφοτέρωθεν ἐπιτάσεως· ὡσπερ καὶ αὐτὸς φησὶ Κορινθίοις γράφων, «Ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλω». 5
 10 «Ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἰατρός ὁ ἀγαπητός». Οὗτός ἐστιν ὁ εὐαγγελιστής. Οὐ τοῦτον δὲ ταπεινῶν, ὕστερον τίθησιν, ἀλλ' ἐκεῖνον ἐπαίρει τὸν Ἐπαφρόδιτον. Εἰκὸς εἶναι καὶ ἄλλους καλουμένους τῷ ὀνόματι τοῦτῳ. «Καὶ Δημᾶς», φησὶν. Εἰπὼν δέ, «Ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἰατρός», προσέθηκεν, «ὁ ἀγαπητός».
 15 Ἐγκώμιον καὶ τοῦτο οὐ μικρόν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μέγα, τὸ Παύλου εἶναι ἀγαπητόν. «Ἀσπάσασθε τοὺς ἐν Λαοδικείᾳ ἀδελφούς, καὶ Νυμφᾶν, καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ ἐκκλησίαν». Ὅρα πῶς αὐτοὺς συγκολλᾷ καὶ συνάπτει πρὸς ἑαυτοὺς, οὐ τῷ ἀσπάσασθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ τὰς ἐπιστολὰς ἀντιδοῦναι. Εἶτα πάλιν χαρίζεται, κατ' ἰδίαν αὐτὸν προσαγορεύων. Ποιεῖ δὲ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς, 20 ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους εἰς τὸν αὐτὸν ἄγων ζῆλον. Οὐδὲ γὰρ μικρόν ἐστιν, ὅταν μὴ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀριθμῆται. Ὅρα γοῦν πῶς δείκνυσι μέγαν τὸν ἄνδρα, εἶγε ἢ οἰκία αὐτοῦ ἐκκλησία ἦν.

«Καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε ἵνα καὶ 25 ἐν τῇ Λαοδικέῳ ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ». Ἐμοὶ δοκεῖ εἶναί τινα τῶν γραφέντων ἐκεῖ, ἃ καὶ τούτους ἐχρῆν ἀκοῦσαι. Καὶ τούτοις μείζων ἦν ἡ ὠφέλεια, ὅταν ἐτέρων ἐγκαλουμένων, τὰ οἰκεία ἀμαρτήματα ἐπιγινώσκωσι. «Καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε». Τινὲς λέγουσιν, ὅτι οὐχὶ τὴν Παύλου πρὸς αὐτοὺς 30 ἀπεσταλμένην, ἀλλὰ τὴν παρ' αὐτῶν Παύλω· οὐ γὰρ εἶπε, τὴν πρὸς Λαοδικέας, ἀλλὰ, τὴν ἐκ Λαοδικείας, φησί, γραφεῖσαν. «Καὶ εἶπατε Ἀρχίππῳ· βλέπε τὴν διακονίαν, ἣν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ ἵνα αὐτὴν πληροῖς». Τίνας ἔνεκεν οὐ γράφει πρὸς αὐτόν; Ἴσως

σταθερά. Αὐτὸς ὅμως προσεύχεται καὶ γιὰ τὰ δύο, «γιὰ νὰ σταθῆ-
τε», λέγει, «τέλειοι».

Πρόσεχε ποῦ πάλι ὑπενθύμισε σ' αὐτοὺς τὸ λόγο περὶ τῶν
ἀγγέλων καὶ περὶ τῆς ζωῆς. «Καὶ νὰ εἴσθε πλήρεις», λέγει, «μὲ κάθε
θέλημα τοῦ Θεοῦ». Γιατὶ δὲν φθάνει τὸ νὰ κάνωμε μόνο τὸ θέλημα.
Ὅποιος εἶναι πλήρης δὲν ἀφήνει νὰ ὑπάρχη μέσα του ἄλλο θέλημά,
γιατὶ διαφορετικὰ δὲν εἶναι πλήρης. «Γιατὶ σᾶς βεβαιώνω γι' αὐ-
τόν», λέγει, «ὅτι ἔχει πολὺ ζῆλο». Καὶ ζῆλο, καὶ πολὺ· καὶ τὰ δύο
εἶναι ἰσχυρά, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος λέγει στοὺς Κορινθίους γράφοντας,
«Γιατὶ σᾶς ἀγαπῶ μὲ τὸ ζῆλο τοῦ Θεοῦ.⁴ «Σᾶς ἀσπάζεται ὁ Λουκᾶς ὁ
ἰατρός, ὁ ἀγαπητός». Αὐτὸς εἶναι ὁ εὐαγγελιστῆς. Δὲν ταπεινώνει
αὐτὸν ἐπειδὴ τὸν ἀναφέρει τελευταῖο, ἀλλὰ ἐκείνον ἐξυψώνει, τὸν
Ἐπαφρόδιτο. Εἶναι φυσικὸ νὰ ὀνομάζωνται καὶ ἄλλοι μὲ τὸ ὄνομα
αὐτό. «Καὶ ὁ Δημᾶς», λέγει. Ἐφοῦ εἶπε, «Σᾶς ἀσπάζεται ὁ Λουκᾶς ὁ
ἰατρός», ἐπρόσθεσε, «ὁ ἀγαπητός». Καὶ αὐτὸς δὲν εἶναι μικρὸς
ἐπαινος, ἀλλὰ καὶ πολὺ μέγας, τὸ νὰ εἶναι δηλαδὴ ἀγαπητὸς τοῦ
Παύλου. «Χαιρετήσατε τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ κατοικοῦν στὴν Λαοδί-
κεια, καὶ τὸν Νυμφᾶ, καὶ τὴν ἐκκλησία ποὺ συνέρχεται στὸ σπίτι
του». Πρόσεχε πῶς ἐνώνει καὶ συνδέει αὐτοὺς μεταξύ τους, ὄχι
μόνο μὲ τὸ νὰ τοὺς χαιρετήσουν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ ἀνταλλάξουν τὶς
ἐπιστολές. Ἐπειτα πάλι δείχνει τὴν ἰδιαίτερη εὐνοιά του πρὸς
αὐτόν, προσφωνώντας τον ἰδιαίτερα. Καὶ κάνει αὐτὸ ὄχι ἀπλῶς,
ἀλλὰ γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ καὶ τοὺς ἄλλους στὸν ἴδιο ζῆλο. Γιατὶ οὔτε
μικρὸ πρᾶγμα εἶναι, ὅταν δὲν ἀναφέρεται μαζί μὲ τοὺς ὑπολοίπους.
Πρόσεχε λοιπὸν πῶς παρουσιάζει μεγάλο τὸν ἄνδρα, ἐφόσον βέ-
βαια τὸ σπίτι του ἦταν ἐκκλησία.

«Καὶ ἀφοῦ ἀναγνωσθῆ μεταξύ σας ἡ ἐπιστολή μου αὐτή, φρον-
τίσατε γιὰ νὰ ἀναγνωσθῆ καὶ στὴν ἐκκλησία τῶν Λαοδικέων». Μοῦ
φαίνεται ὅτι ὑπῆρχαν μερικὰ ἀπὸ τὰ γραφέντα ἐκεῖ, τὰ ὁποῖα
ἔπρεπε καὶ αὐτοὶ νὰ ἀκούσουν. Καὶ ἦταν σὲ αὐτοὺς πιὸ μεγάλη ἢ
ὠφέλεια, ὅταν, ἐνῶ ἄλλοι κατηγοροῦνται, γνωρίζουν αὐτοὶ καλά,
τὰ ἰδικά τους ἀμαρτήματα. «Καὶ τὴν ἐπιστολή ἀπὸ τὴν Λαοδίκηια,
γιὰ νὰ τὴν διαβάσετε καὶ σεῖς». Μερικοὶ λέγουν, ὅτι ὄχι τὴν ἐπι-
στολή ποὺ ἔστειλε πρὸς αὐτοὺς ὁ Παῦλος, ἀλλὰ ἐκείνη ποὺ ἔστει-
λαν αὐτοὶ στὸν Παῦλο, γιατί δὲν εἶπε, τὴν ἐπιστολή πρὸς Λαοδικεῖς,
ἀλλὰ, τὴν ἐπιστολή ποὺ ἐγγράφηκε, λέγει, ἀπὸ τὴν Λαοδίκηια. «Καὶ
νὰ εἰπῆτε στὸν Ἄρχιππο· πρόσεχε τὴ διακονία, ποὺ παρέλαβες μὲ
θέλημα τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ τὴν ἐκπληρώνης τέλεια». Γιὰ ποιὸ λόγο

οὐκ ἔδεῖτο, ἀλλὰ ψιλῆς μόνης ὑπομνήσεως, ὥστε σπουδαιότερος εἶναι. «Ὁ ἀσπασμὸς τῆ ἐμῆ χειρὶ Παύλου». Τοῦτο γνησιότητος καὶ φιλίας τεκμήριον, τὸ καὶ τὰ γράμματα ὁρᾶν, καὶ πάσχειν τι πρὸς ταῦτα. «Μνημονεύσετέ μου τῶν δεσμῶν». Βαβαί, πόση
5 παρακλήσις; Τοῦτο γὰρ ἱκανὸν εἰς πάντα αὐτοὺς προτρέψαι, καὶ γενναιοτέρους ποιῆσαι πρὸς τοὺς ἀγῶνας· οὐ μόνον δὲ γενναιοτέρους, ἀλλὰ καὶ οἰκειοτέρους αὐτοὺς ἐποίει. «Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν».

2. Μέγα ἐγκώμιον, καὶ μεῖζον ἢ τῶν ἄλλων ἀπάντων, τὸ
10 λέγειν περὶ τοῦ Ἐπαφρᾶ, «Ὁ ἐξ ὑμῶν δοῦλος Χριστοῦ». Καὶ διάκονον αὐτὸν ὑπὲρ αὐτῶν φησιν, ὡσπερ καὶ ἑαυτὸν τῆς ἐκκλησίας λέγει διάκονον, ὡς ὅταν λέγῃ· «Ἦς ἐγενόμην ἐγὼ Παῦλος διάκονος». Εἰς τὸ αὐτὸ ἀξίωμα ἀναφέρει τὸν ἄνδρα, καὶ σύνδουλον ἀνωτέρω καλεῖ, καὶ ἐνταῦθα δοῦλον. «Ὁ ἐξ ὑμῶν»,
15 φησὶν· ὡς πρὸς μητέρα διαλεγόμενος, καὶ λέγων, ὁ ἐκ τῆς γαστρὸς τῆς σῆς. Ἀλλὰ τοῦτο φθόνον ἂν ἔτεκε τὸ ἐγκώμιον. Διὰ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τούτων αὐτὸν συνίστησι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πρὸς αὐτούς· καὶ ἐκεῖ φθόνον λύει, καὶ ἐνταῦθα. «Πάντοτε», φησὶν, «ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν»· οὐ νῦν μόνον παρ' ἡμῖν,
20 ὥστε ἐπιδείξασθαι, οὐδὲ παρ' ὑμῖν μόνον, ὥστε ὑμῖν ἐπιδείξασθαι. Μεγάλην προθυμίαν ἔδειξε τῷ εἰπεῖν, «ἀγωνιζόμενος». Εἶτα, ἵνα μὴ δόξη κολακεύειν αὐτούς, ἐπήγαγεν, ὅτι «ζῆλον ἔχει πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ, καὶ τῶν ἐν Ἱεραπόλει». Καὶ τό, «ἵνα σῆτε τέλειοι», καὶ τοῦτο οὐ κολακείας, ἀλλ' αἰδεσίμου διδασκάλου. Καὶ πεπληρωμένοι, φησὶ, καὶ τέλειοι. Τὸ μὲν ἔδωκε, τὸ δὲ εἶπεν ὑστερεῖν. Καὶ οὐκ εἶπεν, ἵνα μὴ σαλεύησθε, ἀλλ', «ἵνα σῆτε». Τὸ μέντοι παρὰ πολλῶν ἀσπάζεσθαι αὐτούς, ἀνακτᾶται αὐτούς, ὅταν μὴ μόνον οἱ οἰκεῖοι ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι αὐτῶν μνημονεύωσι.

30 «Καὶ εἶπατε Ἀρχίππῳ· βλέπε τὴν διακονίαν, ἣν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ». Μάλιστα αὐτοὺς αὐτῷ ὑποτάττει. Οὐκέτι γὰρ ἂν ἔχοιεν ἐγκαλεῖν ἐκείνῳ ἐπιτιμῶντι αὐτούς, ὅταν αὐτοὶ ὧσιν ἀναδεδεγμένοι τὸ πᾶν· ἐπὶ οὐκ ἔχει λόγον τοῖς μαθηταῖς περὶ τοῦ διδασκάλου λέγειν. Ἀλλ' ἐπιστομίζων αὐτούς, ταῦτα γράφει.

5. Κολ. 1,25

6. Κολ. 1.7

δέν γράφει πρὸς αὐτόν; Ἴσως δέν ἔχρειάζετο, ἀλλὰ μόνο ἀπλὴ ὑπενθύμισις, γιὰ νὰ γίνῃ πιὸ ἐργατικός. «Ὁ ἀσπασμὸς ἐγράφηκε μὲ τὸ δικό μου χέρι, τοῦ Παύλου». Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις γνησιότητος καὶ φιλίας, τὸ νὰ βλέπουν δηλαδὴ καὶ τὰ γράμματα καὶ νὰ νιώθουν κάτι τὸ ξεχωριστὸ βλέποντας αὐτά. «Νὰ ἐνθυμῆσθε τὰ δεσμά μου». Πῶ, πῶ πόση μεγάλη παρηγοριά; Γιατὶ αὐτὸ ἦταν ἱκανὸ νὰ τοὺς προτρέψῃ στὰ πάντα καὶ νὰ τοὺς κάμῃ πιὸ γενναίους γιὰ τοὺς ἀγῶνες· καὶ ὄχι μόνο τοὺς ἔκαμνε πιὸ γενναίους, ἀλλὰ καὶ πιὸ ἰδικούς του. «Εἶθε ἡ χάρις νὰ εἶναι μαζί σας. Ἀμήν».

2. Εἶναι μεγάλο τὸ ἐγκώμιο, καὶ μεγαλύτερο δὲ εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγει γιὰ τὸν Ἐπαφρᾶ, ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ λέγει γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους, «Ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπὸ σαῶς, δοῦλος τοῦ Χριστοῦ». Καὶ λέγει αὐτόν διάκονο γιὰ χάρι αὐτῶν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸν ἑαυτοῦ λέγει διάκονο τῆς ἐκκλησίας, καθὼς ὅταν λέγῃ «Τῆς ὁποίας ἐγὼ εἶμι ἐγὼ ὁ Παῦλος διάκονος»⁵. Ἀναφέρει τὸν ἄνδρα στὸ ἴδιο ἀξίωμα, καὶ σύνδουλο τὸν ἀποκαλεῖ παραπάνω⁶, καὶ ἐδῶ δοῦλο. «Ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπὸ σαῶς», λέγει· σὰν νὰ ὁμιλῇ πρὸς μητέρα καὶ λέγῃ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπὸ τὴν ἰδική σου κοιλιά. Ἀλλὰ τὸ ἐγκώμιο αὐτὸ θὰ ἐπροκαλοῦσε φθόνον. Γι' αὐτὸ δέν τὸν συνιστᾶ μόνο ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ κάνει γι' αὐτούς· καὶ ἐκεῖ διαλύει τὸ φθόνον, καὶ ἐδῶ. «Ὁ ὁποῖος πάντοτε», λέγει, «ἀγωνίζεται γιὰ σαῶς». Ὅχι μόνο τώρα ποὺ εἶναι κοντά μας, ὥστε νὰ κἀνῃ ἐπίδειξι, οὔτε ὅταν εἶναι κοντά σας μόνο, ὥστε νὰ ἐπιδειχθῇ σὲ σαῶς. Ἐδειξε τὴν μεγάλη προθυμία του μὲ τὸ νὰ εἰπῇ «ὁ ὁποῖος ἀγωνίζεται». Ἐπειτα, γιὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι κολακεύει αὐτούς, ἐπρόσθεσε, ὅτι «ἔχει μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ σαῶς καὶ τοὺς πιστοὺς ποὺ εἶναι στὴν Λαοδίκεια καὶ στὴν Ἱεράπολι». Καὶ τὸ, «γιὰ νὰ σταθῆτε τέλειοι», καὶ αὐτὸ δέν εἶναι κολακεία, ἀλλὰ λόγος σεβαστοῦ διδασκάλου. Καὶ ἐντελῶς πλήρεις, λέγει, καὶ τέλειοι. Τὸ μὲν ἓνα τοὺς τὸ ἔδωσε, γιὰ τὸ ἄλλο δὲ εἶπε ὅτι ὑστεροῦν. Καὶ δέν εἶπε, γιὰ νὰ μὴ σαλευέσθε, ἀλλὰ, «γιὰ νὰ σταθῆτε». Τὸ νὰ χαιρετοῦν βέβαια αὐτούς πολλοί, δείχνει ὅτι κερδίζει τὴ φιλία τους, ὅταν δέν τοὺς ἐνθυμοῦνται μόνο οἱ ἰδικοὶ τους ἀπὸ αὐτούς ἀλλὰ καὶ ἄλλοι.

«Καὶ νὰ εἰπῆτε στὸν Ἀρχιππο· πρόσεχε τὴ διακονία, ποὺ παρέλαβες μὲ θέλημα τοῦ Κυρίου». Κυρίως αὐτούς ὑποτάσσει στὸν Ἀρχιππο. Γιατὶ δέν θὰ μποροῦν πιά νὰ κατηγοροῦν ἐκεῖνον ὅταν τοὺς ἐπιτιμᾶ, ὅταν αὐτοὶ ἔχουν παραδεχθῇ τὰ πάντα, ἐπειδὴ δέν ὑπάρχει ἀφορμὴ στοὺς μαθητὲς γιὰ νὰ λέγουν γιὰ τὸ διδάσκαλό

«Εἶπατε», φησίν, «Ἀρχίππῳ· βλέπε». Φοβοῦντός ἐστι τοῦτο τὸ ῥῆμα πανταχοῦ, ὡς ὅταν λέγη, «Βλέπε τοὺς κύνας». «Βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν»: «Βλέπετε μή πως ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς ἀσθενοῦσι». Καὶ πανταχοῦ
 5 οὕτω φησίν ὅταν φοβῆ. «Βλέπε», φησί, τὴν διακονίαν, ἣν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς». Οὐδὲ ἀφήσιν αὐτὸν κύριον εἶναι, καθάπερ αὐτὸς ἔλεγεν· «Εἰ γὰρ ἐκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω, εἰ δὲ ἄκων, οἰκονομίαν πεπίστευμαι». «Ἴνα αὐτὴν πληροῖς»: διηνεκῶς κεχρημένος σπουδῆ. «Ἦν παρέλαβες ἐν
 10 Κυρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς». Πάλιν τό, «ἐν», διὰ Κυρίου, ἐστίν· αὐτὸς σοι ἔδωκε, φησίν, οὐχ ἡμεῖς. Κάκείνους ὑποτάττει αὐτῷ, ὅταν δεικνύη παρὰ Θεοῦ αὐτὸν ἐγκεχειρισμένον. «Μνημονεύτέ μου τῶν δασμῶν. Ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν». Τὸν φόβον ἔλυσεν. Εἰ γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐν δεσμοῖς, ἀλλ' ἡ χάρις αὐτὸν λύει. Καὶ
 15 τοῦτο τῆς χάριτος τὸ συγχωρεῖν αὐτὸν δεθῆναι· ἄκουε γὰρ τοῦ Λουκᾶ λέγοντος, ὅτι «Ἐπέστρεφον οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ προσώπου τοῦ συνεδρίου χαίροντες ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος ἀτιμασθῆναι». Καταξιωθῆναι γὰρ ὄντως ἐστί, καὶ τὸ ἀτιμασθῆναι καὶ τὸ δεθῆναι. Εἰ γὰρ ἐρώμενόν τις ἔχων, κέρδος ἡγεῖται τὸ δ'
 20 ἐκεῖνόν τι παθεῖν, πολλῷ μᾶλλον τὸ διὰ τὸν Χριστόν.

3. Μὴ τοίνυν ἀσχάλλωμεν περὶ τὰς θλίψεις διὰ Χριστόν, ἀλλὰ μνημονεύωμεν τῶν δεσμῶν Παύλου καὶ ἡμεῖς, καὶ τοῦτο ἔστω ἡμῖν προτροπῆ· οἶον, παραινεῖς τισι πέννησι δοῦναι διὰ Χριστόν; ἀνάμνησον αὐτοὺς τῶν Παύλου δεσμῶν, καὶ σαυτὸν κά-
 25 κείνους ταλάνισον, εἰ ἐκεῖνος μὲν καὶ τὸ σῶμα ἐξέδωκε δεσμοῖς δι' αὐτόν, σὺ δὲ οὐδὲ τροφῆς μεταδίδως. Ἐπήρθης ἐπὶ κατορθώμασι; μνημόνευσον τῶν Παύλου δεσμῶν, ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον ἔπαθες, καὶ οὐκέτι ἐπαρθήσῃ. Ἐπεθύμησάς τινων τῶν τοῦ πλησίον; μνημόνευσον τῶν Παύλου δεσμῶν, καὶ ὄψει πῶς ἄτοπον

7. Φιλίπ. 3,2

8. Κολ. 2,8

9. Α' Κορ. 8,9

10. Α' Κορ. 9,17

11. Πράξ. 5,41

τους. Αὐτὰ τὰ γράφει γιὰ νὰ ἀποστομώση αὐτούς. «Νὰ εἰπῆτε», λέγει, «στὸν Ἄρχιππο· Πρόσεχε». Ἡ λέξη αὐτὴ πάντοτε δηλώνει τὸ φόβο ἐκείνου ποὺ τὴν λέγει, ὅπως ὅταν λέγη, «Προσέχετε τοὺς ψευτοδιδασκάλους ποὺ εἶναι σκύλοι»⁷. «Προσέχετε μήπως σὰς ἐξαπατήση κανεῖς»⁸. «Προσέχετε μήπως ἡ ἐξουσία σας αὐτὴ γίνῃ ἐμπόδιο στοὺς ἀσθενεῖς κατὰ τὴν πίστι»⁹. Καὶ παντοῦ αὐτὸ λέγει, ὅταν φοβῆται. «Πρόσεχε», λέγει, «τὴ διακονία, ποὺ παρέλαβες μὲ θέλημα τοῦ Κυρίου, νὰ τὴν ἐκπληρώνης τέλεια». Οὔτε ἐπιτρέπει αὐτὸν νὰ εἶναι κύριος, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἴδιος ἔλεγε· «Ἐὰν βέβαια κάνω αὐτὸ μὲ τὴ θέλησί μου, ἔχω ἀμοιβή, ἐὰν ὅμως τὸ κάνω ὄχι ἀπὸ τὴ θέλησί μου, μοῦ τὸ ἔχει ἐμπιστευθῆ αὐτὸ κατ' οἰκονομία ὁ Κύριος»¹⁰. «Γιὰ νὰ ἐκπληρώνης αὐτήν»· συνέχεια νὰ φροντίζης. «Τὴν ὁποία παρέλαβες μὲ θέλημα τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ τὴν ἐκπληρώνης». Πάλι τό, «ἐν», ἀπὸ τὸν Κύριο, σημαίνει. Αὐτὸς σοῦ τὴν ἔδωσε, λέγει, ὄχι ἐμεῖς. Καὶ ἐκείνους ὑποτάσσει σ' αὐτόν, ὅταν καθιστᾶ φανερὸ ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ ἔχει ἐμπιστευθῆ. «Νὰ ἐνθυμῆσθε τὰ δεσμὰ μου. Εἶθε ἡ χάρις νὰ εἶναι μαζί σας. Ἄμην». Τὸ φόβο διέλυσε. Γιατί ἂν καὶ ὁ διδάσκαλος ἦταν φυλακισμένος, ἡ χάρις ὅμως διαλύει αὐτόν. Καὶ αὐτὸ ἦταν ἔργο τῆς χάριτος, τὸ νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ φυλακισθῆ αὐτός· γιατί ἄκουε τὸν Λουκᾶ ποὺ λέγει, ὅτι «ἐπέστρεφαν οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τὸ συνέδριο μὲ μεγάλη χαρά, γιατί ἔγιναν ἄξιοι νὰ ἀτιμασθοῦν γιὰ χάρι τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ»¹¹. Γιατί ἀληθινὰ καταξίωσις εἶναι καὶ ἡ ἀτίμωσις καὶ ἡ φυλάκισις. Ἐὰν λοιπὸν ὅταν ἔχη κανεῖς κάποιον, ποὺ τὸν ἀγαπᾶ πολύ, θεωρῆ κέρδος τὸ νὰ πάθῃ κάτι γιὰ χάρι ἐκείνου, πολὺ περισσότερο εἶναι κέρδος τὸ νὰ πάθῃ γιὰ χάρι τοῦ Χριστοῦ.

3. Ἄς μὴ στενοχωρούμασθε λοιπὸν γιὰ τὶς θλίψεις μας ποὺ ὑπομένουμε γιὰ χάρι τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἄς ἐνθυμούμασθε τὰ δεσμὰ τοῦ Παύλου καὶ ἐμεῖς, καὶ αὐτὸ ἄς μᾶς εἶναι προτροπή· ὅπως γιὰ παράδειγμα, συμβουλεύεις σὲ κάποιους πτωχοὺς νὰ κάνουν ἐλεημοσύνη γιὰ χάρι τοῦ Χριστοῦ; ὑπενθύμισε αὐτοὺς τὰ δεσμὰ τοῦ Παύλου, καὶ ταλάνισε τὸν ἑαυτό σου καὶ ἐκείνους, ἀφοῦ ἐκεῖνος παρέδωσε καὶ τὸ σῶμα του στὰ δεσμὰ γιὰ χάρι αὐτοῦ, καὶ σὺ οὔτε τροφὴ δίνεις σὲ κάποιον. Ὑπερηφανεύθηκες γιὰ τὰ κατορθώματά σου; ἐνθυμήσου τὰ δεσμὰ τοῦ Παύλου, καὶ τὸ ὅτι τίποτε παρόμοιο δὲν ἔπαθες, καὶ δὲν θὰ ὑπερηφανευθῆς πιά. Ἐπεθύμησες ἀπὸ τὰ πράγματα τοῦ πλησίον; ἐνθυμήσου τὰ δεσμὰ τοῦ Παύλου καὶ θὰ ἰδῆς πῶς εἶναι παράλογο ἐκεῖνος νὰ κινδυνεύῃ καὶ ἐσὺ νὰ ζῆς μὲ

ἐκεῖνον μὲν ἐν κινδύνοις εἶναι, σὲ δὲ τρυφᾶν. Ἐπεθύμησας
 πάλιν τρυφῆς; ἐν νῶ λάβε τὸ δεσμωτήριον Παύλου· ἐκεῖνου
 μαθητῆς εἶ, ἐκεῖνου συστρατιώτης· πῶς ἔχει λόγον, τὸν μὲν
 συστρατιώτην ἐν δεσμοῖς εἶναι, σὲ δὲ ἐν τρυφῇ; Ἐν θλίψει γέγο-
 5 νας, ἐνόμισας ἐγκαταλελειφθαι; ἄκουε τῶν Παύλου δεσμῶν, καὶ
 ὄψει ὅτι τὸ ἐν θλίψει εἶναι οὐκ ἐγκαταλείψεώς ἐστι τεκμήριον.
 Θέλεις σηρικὰ φορεῖν ἱμάτια; μνημόνευε τῶν Παύλου δεσμῶν,
 καὶ ταῦτά σοι φανεῖται τῶν ῥακίων τῆς ἀποκαθημένης ἀτιμότερα
 τῶν βεβορβορωμένων. Θέλεις χρυσία περιθέσθαι; ἐν νῶ λάβε τὰ
 10 Παύλου δεσμά, καὶ σχοίνου παλαιᾶς οὐδὲν ἄμεινὸν σοι δόξει
 ταῦτα διακεῖσθαι. Θέλεις διαθεῖναι τὰς τρίχας, καὶ καλὴ φαίνε-
 σθαι; ἐννοήσον τὸν αὐχμὸν τοῦ Παύλου τὸν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ,
 καὶ ἐκκαήση πρὸς ἐκεῖνο τὸ κάλλος, καὶ τοῦτό ἐσχάτην ἡγήση
 δυσείδειαν, καὶ στενάξεις πικρὸν ἐπιθυμοῦσα ἐκείνων τῶν δε-
 15 σμῶν.

Θέλεις ἐπιτίμματα καὶ ὑπογραφὰς ἑαυτῇ περιθεῖναι, καὶ
 ὅσα τοιαῦτα; ἐννόησον τὰ ἐκεῖνου δάκρυα· τριετίαν, νύκτα καὶ
 ἡμέραν οὐκ ἐπαύσατο δακρῦων. Τούτῳ τῷ κόσμῳ καλλώπιζε τὴν
 παρεϊάν· ταῦτα τὰ δάκρυα λαμπρὰν αὐτὴν ἐργάζεται. Οὐ λέγω
 20 ἵνα ὑπὲρ τῶν ἄλλων δακρύης, βούλομαι μὲν γὰρ καὶ τοῦτο, ἀλλ'
 ἀνώτερόν σου ἐστὶ τοῦτο, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν σῶν ἀμαρτημάτων
 τοῦτο παραινῶ ποιεῖν. Ἐκέλευσας δεσμευθῆναι παῖδα, καὶ ὠρ-
 γίσθης καὶ παρωξύνθης; μνημόνευε τῶν Παύλου δεσμῶν, καὶ
 εὐθέως παύσεις τὴν ὀργήν· ἀναμνήσθητι ὅτι τῶν δεδεμένων
 25 ἡμεῖς, ἀλλ' οὐ τῶν δεόντων, τῶν συντετριμμένων τὴν καρδίαν,
 οὐ τῶν συντριβόντων. Διεχύθης, καὶ ἀνεκάγχασας μέγα; ἐν-
 νοϊαν λάβε τῶν ἐκεῖνου ὀδυρμῶν, καὶ στενάξεις· πολλῶ σε λαμ-
 προτέραν τὰ δάκρυα ταῦτα δείκνυσιν. Εἶδες τρυφῶντας καὶ ὀρ-
 χουμένους; μνημόνευσον αὐτοῦ τῶν δακρῦων. Ποία πηγὴ το-
 30 σαῦτα ἀνέβλυσε νάματα, ὡς οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκεῖνοι τὰ δάκρυα;
 Μνημονεύετέ μου, φησί, τῶν δακρῦων, ὡσπερ τῶν δεσμῶν ἐν-
 ταῦθα. Καὶ εἰκότως ἐκεῖνοις ταῦτα εἶπεν ἠνίκα ἀπὸ τῆς Ἐφέσου
 αὐτοὺς μετεστείλατο εἰς τὴν Μίλητον· διδασκάλοις γὰρ ἔλεγεν·
 ὥστε ἐκείνους μὲν καὶ τὸ συναλαγεῖν ἀπαιτεῖ, τούτους δὲ τὸ κιν-
 35 δυνεύειν μόνον.

Ποίαν βούλει παραβαλεῖν πηγὴν τοῖς δάκρυσι τούτοις; τὴν

12. Πράξ. 20,31

13. Βλ. Πράξ. 20,17 – 38· ὅπου ὁ λόγος τοῦ Παύλου πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐφέσου.

ἀπολαύσεις. Ἐπεθύμησες πάλι τίς ἀπολαύσεις; σκέψου τὴ φυλακὴ τοῦ Παύλου, ἐκείνου εἶσαι μαθητῆς, ἐκείνου εἶσαι συστρατιώτης. Πῶς δικαιολογεῖται, ὁ συστρατιώτης νὰ εἶναι φυλακισμένος καὶ ἐσύ νὰ ζῆς μὲ ἀπολαύσεις; εὐρίσκεσαι σὲ θλίψεις, ἐνόμισες ὅτι ἔχεις ἐγκαταλειφθῆ; ἄκουε τὰ δεσμὰ τοῦ Παύλου, καὶ θὰ ἰδῆς ὅτι τὸ νὰ εὐρίσκεσαι σὲ θλίψεις δὲν εἶναι ἀπόδειξις ἐγκαταλείψεως. Θέλεις νὰ φορῆς μεταξωτὰ ροῦχα; νὰ θυμᾶσαι τὰ δεσμὰ τοῦ Παύλου καὶ αὐτὰ θὰ σοῦ φανοῦν φθηνότερα ἀπὸ τὰ ράκη τῆς αἰμορροῦσης ποῦ ἔχουν γίνει ἀκάθαρτα. Θέλεις νὰ φορέσης χρυσὰ κοσμήματα; σκέψου τὰ δεσμὰ τοῦ Παύλου, καὶ θὰ σοῦ φανοῦν ὅτι δὲν εἶναι καθόλου καλύτερα ἀπὸ παλαιὰ ἀλυσίδα. Θέλεις νὰ περιποιηθῆς τὴν κόμη σου καὶ νὰ φαίνεσαι ὡραία; σκέψου τὴν ἀκαταστασία τῆς κόμης τοῦ Παύλου μέσα στὴ φυλακὴ καὶ θὰ παρακινηθῆς πρὸς ἐκείνη τὴν ὁμορφιά καὶ θὰ θεωρήσης αὐτὸ σὰν τὴν πιὸ χειρότερη ἀσχήμια καὶ θὰ κλάψης πικρὰ ἐπιθυμώντας ἐκεῖνα τὰ δεσμὰ.

Θέλεις νὰ περιποιῆσαι τὸν ἑαυτὸ σου μὲ καλλυντικὰ καὶ βαψίματα καὶ ὅλα τὰ παρόμοια; θυμήσου τὰ δάκρυα ἐκείνου· δὲν ἔσταμάτησε νὰ χύνη δάκρυα γιὰ τρία χρόνια, νύκτα καὶ ἡμέρα.¹² Ἐτσι νὰ στολίζης τὸ πρόσωπό σου, αὐτὰ τὰ δάκρυα τὸ καθιστοῦν ὁμορφο. Δὲν λέγω νὰ χύνης δάκρυα γιὰ τοὺς ἄλλους, θέλω βέβαια καὶ τοῦτο, ὁμως εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τίς δυνάμεις σου, ἀλλὰ σὲ συμβουλεύω νὰ τὸ κάνης αὐτὸ γιὰ τὰ ἰδικά σου ἁμαρτήματα. Διέταξες νὰ φυλακισθῆ κάποιος δοῦλος; καὶ ὠργίσθηκες καὶ ἐνευρίασες πολὺ; μνημόνευε τὰ δεσμὰ τοῦ Παύλου καὶ ἀμέσως θὰ σταματήσης τὴν ὀργή. Θυμήσου ὅτι ἐμεῖς εἴμασθε ἀπὸ τοὺς δεμένους, ὄχι ὁμως ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δένουν, ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶναι συντετριμμένοι ὡς πρὸς τὴν καρδιά, ὄχι ὁμως ἀπὸ ἐκείνους ποῦ συντρίβουν. Ἐγινες εὐθυμος καὶ ἐγέλασες μὲ θόρυβο πολὺ; σκέψου τοὺς ὀδυρμούς ἐκείνου καὶ θὰ κλάψης· πολὺ πιὸ ὡραῖα σὲ δείχνουν τὰ δάκρυα αὐτά. Εἶδες νὰ διασκεδάζουν καὶ νὰ χορεύουν; ὑπενθύμισε σ' αὐτοὺς τὰ δάκρυά του. Ποιὰ πηγὴ ἀνέβλυσε τόσα νερά, ὅπως τὰ μάτια τοῦ Παύλου τὰ δάκρυα; Νὰ ἐνθυμῆσθε, λέγει ἀλλοῦ, τὰ δακρυά μου, ὅπως τὰ δεσμὰ ἐδῶ. Καὶ δικαιολογημένα εἶπε αὐτὰ σὲ ἐκείνους, ὅταν ἔστειλε ἀνθρώπους καὶ ἐπροσκάλεσε αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Ἔφεσο στὴν Μίλητο, γιὰτὶ μιλοῦσε σὲ διδασκάλους.¹² Ὡστε ἀπὸ ἐκείνους ἀπαιτεῖ καὶ τὸ νὰ στενοχωροῦνται μαζὶ μὲ ἄλλους, ἀπὸ αὐτοὺς ὁμως μόνο τὸ νὰ κινδυνεύουν.

Ποιὰ πηγὴ θέλεις νὰ συγκρίνης μὲ τὰ δάκρυα αὐτά; ἐκείνη ποῦ

ἐν τῷ παραδείσῳ τὴν ποτίζουσαν τὴν γῆν ἅπασαν; Ἄλλ' οὐδὲν
 ἴσον ἐρεῖς· αὕτη γὰρ ἡ τῶν δακρύων πηγὴ ψυχᾶς ἐπότιζεν, οὐ
 γῆν. Εἴ τις ἡμῖν δεδακρυμένον ἔδειξε Παῦλον καὶ στενάζοντα, οὐ
 5 πολλῷ ἦν βέλτιον ἰδεῖν, ἢ μυρίους χορούς φαιδρῶς ἐστεφανω-
 μένους; Οὐ λέγω περὶ ὑμῶν, ἀλλ' εἴ τις ἀπὸ τοῦ θεάτρου καὶ τῆς
 σκηνῆς ἀποσπάσας τινὰ τῶν ἀκολάστων ἐκκαίόμενον καὶ βακ-
 χευόμενον τῷ τῶν σωμάτων ἔρωτι, ἐδείκνυ κόρην παρθένον ἐν
 τῷ τῶν σωμάτων ἔρωτι, ἐδείκνυ κόρην παρθένον ἐν αὐτῷ τῆς
 10 ἡλικίας τῷ ἄνθει τὰ τε ἄλλα νικῶσαν τὰς ὀμήλικας, καὶ τῇ ὄψει
 ὑπὲρ τὰ λοιπὰ μέλη, ὀφθαλμὸν ἔχουσαν μαλακὸν καὶ ἀπαλόν,
 ἐγκαθήμενον ἡρέμα, περιστρεφόμενον ἡρέμα, ὑγρόν, ἡμερον,
 γαληνὸν μειδιῶντα, καὶ πολλῇ μὲν περιεσταλμένον τῇ αἰδοῖ,
 πολλῇ δὲ τῇ χάριτι, βλεφαρίσι κυανοῖς κάτωθεν καὶ ἄνωθεν
 15 ἐστεφανωμένην, τὴν κόρην ἔμψυχον, ὡς εἰπεῖν, ἔχουσαν, λάμ-
 πον τὸ μέτωπον, κάτωθεν πάλιν τὴν παρεῖαν εἰς ἀκριβῆ ἐρυθρό-
 τητα ἀφικνουμένην, μαρμάρου δίκην λείαν ὑποκειμένην, ὀμα-
 λήν· εἰτά μοι ἔδειξε Παῦλον δακρύοντα, ταύτην ἂν ἀφείς ἐπεπή-
 δησα τῇ τούτου θέᾳ· κάλλος γὰρ ἀπέλαμπεν ἀπὸ τούτων τῶν
 20 ὀφθαλμῶν πνευματικόν. Ἐκεῖνο μὲν γὰρ ποιεῖ ἐξίστασθαι νέων
 ψυχᾶς, ἐκκαίει καὶ φλέγει, τοῦτο δὲ τούναντίον καταστέλλει.
 Τοῦτο τοὺς ὀφθαλμοὺς ὠραιότερους τοὺς τῆς ψυχῆς ἐργάζεται,
 κατασπᾶ γαστέρα, φιλοσοφίας ἐμπίπλησι, συμπαθείας πολλῆς,
 καὶ ἀδαμαντίνην μαλάξαι δύναται ψυχὴν. Τούτοις ἄρδεται ἡ ἐκ-
 25 κλησία, τούτοις ψυχὰι φυτεύονται τοῖς δάκρυσιν· κἂν πῦρ ἦ,
 ταῦτα τὰ δάκρυα σθέσαι δύναται, καὶ αἰσθητὸν καὶ σωματικόν·
 ταῦτα τὰ δάκρυα τὰ θέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέννυσι.

Μνημονεῦωμεν τοίνυν τῶν δακρύων αὐτοῦ, καὶ πάντων
 καταγελασόμεθα τῶν παρόντων. Ταῦτα ἐμακάριζεν ὁ Χριστὸς τὰ
 30 δάκρυα, λέγων· «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες», καί, «Μακάριοι οἱ
 κλαίοντες, ὅτι αὐτοὶ γελάσονται». Τοιαῦτα καὶ Ἡσαΐας, καὶ Ἱερε-
 μίας ἠψίει δάκρυα· καὶ ὁ μὲν ἔλεγεν, «Ἄφετέ με, πικρῶς κλαύ-
 σομαι»· ὁ δὲ ἔλεγε, «Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς
 ὀφθαλμοῖς μου πηγὰς δακρύων;» ὡς οὐκ ἀρκούσης τῆς φυσι-
 35 κῆς. Οὐδὲν τῶν δακρύων τούτων ἡδίων· παντὸς γέλωτος ταῦτα

14. Ματθ. 5,4
 15. Λουκᾶ 6,21

16. Ἱερ. 22,4
 17. Ἱερ. 9,1

εἶναι στὸν παράδεισο καὶ ποτίζει ὅλη τὴ γῆ; Ἄλλὰ τίποτε τὸ ισάξιο δὲν θὰ εἰπῆς, γιατί αὐτὴ ἡ πηγὴ τῶν δακρύων ἐπότιζε τίς ψυχές, ὄχι τὴ γῆ. Ἐὰν κάποιος μᾶς ἐπαρουσίαζε τὸν Παῦλο νὰ κλαίη καὶ νὰ στενάζη, δὲν θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ ἰδοῦμε αὐτόν, παρὰ νὰ ἰδοῦμε πολλοὺς χορευτὲς ποὺ εἶναι φαιδρὰ στεφανωμένοι; Δὲν λέγω γιὰ σᾶς, ἀλλὰ ἐὰν κάποιος, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ θέατρο καὶ τὴ σκηνὴ ἀπομακρύνῃ κάποιον ἀκόλαστο ποὺ φλογίζεται καὶ τρελλαίνεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα τῶν σωμάτων, ἐπαρουσίαζε νεαρὸ κορίτσι στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του ἀκριβῶς, νὰ ὑπερέχη καὶ στὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ συνομήλικά του καὶ στὸ πρόσωπό του, πιδὸ πολὺ ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα μέλη, νὰ ἔχη μάτια γλυκὰ καὶ ἀπαλά, ποὺ στέκωνται ἤρεμα, ποὺ περιστρέφονται μὲ ἡρεμία, ὑγρά, ἡμερα, ποὺ μειδιοῦν σεμνά, καὶ ποὺ στολίζονται μὲ πολλὴ ἐντροπή, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὴ χάρι, μὲ βλεφαρίδες μαῦρες ἀπὸ ἐπάνω καὶ ἀπὸ κάτω σὰν στεφάνια, μὲ τὴν κόρη κατὰ κάποιο τρόπο ζωηρὴ, μὲ καθαρὸ τὸ μέτωπο, ἀπὸ κάτω πάλι τὰ μάγουλα νὰ ἔχουν καθαρὸ κόκκινο χρῶμα, ἀπὸ κάτω σὰν μάρμαρο λεῖα, ὁμαλά, ἔπειτα ἐὰν μοῦ ἐπαρουσίαζε τὸν Παῦλο νὰ κλαίη, θὰ ἔτρεχα νὰ ἰδῶ αὐτόν, ἀφοῦ ἄφηνά ἐκεῖνο· γιατί ἀκτινοβολοῦσε πνευματικὴ ὁμορφιά ἀπὸ τὰ μάτια αὐτά. Διότι ἐκεῖνη μὲν ἡ ὁμορφιά ἐρεθίζει τίς ψυχές τῶν νέων, τίς καίει καὶ τίς φλογίζει, αὐτὴ ὅμως ἀντίθετα τίς καταπραΰνει. Αὐτὴ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τὰ καθιστᾷ πιδὸ ὠραῖα, καταστρέφει τὴν κοιλιά, γεμίζει φιλοσοφία, συμπάθεια πολλή, καὶ μπορεῖ νὰ μαλακώσῃ τὴ σκληρὴ ψυχὴ. Μὲ αὐτὰ τὰ δάκρυα ποτίζεται ἡ ἐκκλησία, μὲ αὐτὰ φυτεύονται ψυχές· καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχῃ πῦρ, αὐτὰ τὰ δάκρυα μποροῦν νὰ σθῆσουν, καὶ πραγματικὸ καὶ σωματικὸ· αὐτὰ τὰ δάκρυα σθῆνουν τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ κακοῦ.

Ἄς ἐνθυμούμασθε λοιπὸν τὰ δάκρυά του, καὶ ἄς περιγελάσωμε τὰ παρόντα. Αὐτὰ τὰ δάκρυα ἐμακάριζε ὁ Χριστός, λέγοντας, «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πενθοῦν»¹⁴, καὶ, «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κλαίουں, γιατί αὐτοὶ θὰ γελάσουν»¹⁵. Παρόμοια δάκρυα ἔχυνε καὶ ὁ Ἡσαΐας καὶ ὁ Ἱερεμίας. Καὶ ὁ πρῶτος ἔλεγε, «Ἀφήσατέ με νὰ χύσω πικρὰ δάκρυα»¹⁶, καὶ ὁ ἄλλος, «Ποιὸς θὰ δώσῃ στὸ κεφάλι μου νερό, καὶ στὰ μάτια μου πηγὲς δακρύων;»¹⁷, ἐπειδὴ δὲν ἔφθανε ἡ φυσικὴ πηγὴ. Τίποτε δὲν εἶναι πιδὸ γλυκὸ ἀπὸ τὰ δάκρυα αὐτά, ἀπὸ κάθε γέλιο αὐτὰ εἶναι γλυκύτερα. Γνωρίζουν ὅσοι πενθοῦν, πόση παρηγοριὰ ἔχει τὸ πρᾶγμα. Ἄς μὴ τὸ θεωροῦμε ὅτι εἶναι ἀνεπιθύμητο αὐτό, ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ ἐπιθυμητό, ὄχι γιὰ νὰ

ἡδύτερα. Ἰσασιν οἱ πενθοῦντες, πόσῃν ἔχει τὸ πρᾶγμα παραμυθίαν. Μὴ ἀπευκτὸν αὐτὸ εἶναι νομίζωμεν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὐκτὸν, οὐχ ὥστε ἐτέρους ἀμαρτάνειν, ἀλλ' ὥστε ἀμαρτανόντων αὐτῶν ἡμᾶς κατακλᾶσθαι. Τούτων μνημονεύωμεν τῶν δακρύων, 5 τούτων τῶν δεσμῶν. Ἄρα καὶ ἐπὶ τὰ δεσμὰ δάκρυα κατέβαινε· οὐκ ἠφίει δὲ αὐτὸν τῆς ἀπὸ τῶν δεσμῶν ἡδονῆς αἰσθάνεσθαι τῶν ἀπολλυμένων ὁ θάνατος, τῶν δεσμοῦντων. Καὶ γὰρ καὶ ὑπὲρ ἐκείνων ἤλγει· μαθητῆς γὰρ ἦν ἐκείνου τοῦ δακρύοντος τοὺς ἱερέας τῶν Ἰουδαίων, οὐχ ὅτι αὐτὸν ἔμελλον σταυροῦν, ἀλλ' ὅτι 10 αὐτοὶ ἀπώλλυντο. Καὶ οὐκ αὐτὸς μόνος αὐτὸ ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους οὕτω παρακαλεῖ, λέγων· «Μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, θυγατέρες Ἰερουσαλήμ».

Εἶδον τὸν παράδεισον οὗτοι οἱ ὀφθαλμοί, εἶδον τὸν τρίτον οὐρανόν· ἀλλ' οὐ μακαρίζω αὐτοὺς τῆς θέας ταύτης ἕνεκεν 15 οὕτως, ὡς τῶν δακρύων ἐκείνων, δι' ὧν εἶδον τὸν Χριστόν. Μακάριον μὲν ὄντως τοῦτο· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐπ' αὐτῷ σεμνύνεται λέγων, «Οὐχὶ Ἰησοῦν Χριστόν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐώρακα;» ἀλλὰ μακαριώτερον τὸ δακρῦσαι οὕτως. Ἐκείνου πολλοὶ κεκοινωνήκασι τοῦ θεάματος, καὶ τοὺς μὴ κοινωνήσαντας μακαρίζει μᾶλλον ὁ Χριστὸς λέγων, «Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες»· τούτου δὲ οὐ πολλοὶ ἐπέτυχον. Εἰ γὰρ τὸ μένειν διὰ Χριστόν ἐνταῦθα τοῦ ἀναλῦσαι πρὸς αὐτὸν ἀναγκαιότερον διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων, ἄρα καὶ τοῦ ἰδεῖν αὐτὸν τὸ δι' αὐτοὺς στενάξαι ἀναγκαιότερον. Εἰ γὰρ τοῦ σὺν αὐτῷ εἶναι τὸ δι' αὐτὸν 25 εἰς γέενναν εἶναι ποθεινότερον, καὶ τοῦ συνεῖναι αὐτῷ τὸ χωρίζεσθαι αὐτοῦ δι' αὐτὸν ποθεινότερον· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὅπερ ἔλεγεν, «Ἡὐχόμην ἀνάθεμα εἶναι αὐτὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ»· πολλῷ μᾶλλον καὶ τὸ δακρῦειν δι' αὐτὸν. «Οὐκ ἐπαυσάμην», φησί, «μετὰ δακρύων νοουθετῶν ἕνα ἕκαστον». Διὰ τί; Οὐχὶ τοὺς 30 κινδύνους δεδοικώς, ἀλλ' ὥσπερ ἂν τις ἀσθενοῦντι παρακαθήμενος, καὶ μὴ εἰδὼς τὸ τέλος, δακρῦοι διὰ πόθον, δεδοικώς μὴ ἐκπέση τῆς ζωῆς, οὕτω καὶ αὐτός, ὅταν εἶδεν ἀσθενοῦντα, καὶ ἐπιπλήξαι οὐκ ἴσχυσεν, ἐδάκρυε λοιπόν. Τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν, ἵνα κἂν τὰ δάκρυα αἰδεσθῶσιν· οἷον, ἡμάρτανέ τις; 35 ἐπετίμα· κατέπτυνεν αὐτοῦ ὁ ἐπιτιμώμενος, καὶ ἀπεπήδα; ἐδάκρυεν, ἵνα κἂν οὕτως ἐπισπάσῃται.

18. Λουκά 23,28

19. Α' Κορ. 9,1

20. Ἰω. 20,29

21. Δηλ. νὰ πεθάνῃ. Βλ. Φιλιπ 1,24

22. Ρωμ. 9,3

23. Πράξ. 20,31

ἀμαρτάνουν ἄλλοι, ἀλλὰ γιὰ νὰ στενοχωρηθοῦμε ἐμεῖς, ὅταν αὐτοὶ ἀμαρτάνουν. Ἄς μνημονεύωμε αὐτὰ τὰ δάκρυα, αὐτὰ τὰ δεσμά. Διότι καὶ στὰ δεσμά κατέβαιναν τὰ δάκρυα, καὶ δὲν ἄφηγε αὐτὸν νὰ αισθάνεται τὴν ἡδονὴ ἀπὸ τὰ δεσμά ἢ μεγάλη λύπη γι' αὐτοὺς ποὺ εἶχαν χαθῆ, γι' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐφυλάκιζαν. Γιατὶ πραγματικὰ καὶ γιὰ ἐκείνους ἐστενοχωρεῖτο, ἀφοῦ ἦταν μαθητῆς ἐκείνου ποὺ ἔχυνε δάκρυα γιὰ τοὺς ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων, ὄχι γιατί ἐπρόκειτο νὰ σταυρώσουν αὐτόν, ἀλλὰ γιατί αὐτοὶ ἐχάνονταν. Καὶ δὲν κάνει τοῦτο μόνο αὐτός, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἔτσι παρακαλεῖ, λέγοντας, «Μὴ κλαῖτε γιὰ ἐμένα, γυναῖκες τῆς Ἱερουσαλήμ»¹⁸.

Εἶδαν τὸν παράδεισο τὰ μάτια αὐτά, εἶδαν τὸν τρίτο οὐρανό. Ἄλλὰ δὲν τὰ μακαρίζω γιατί εἶδαν αὐτὰ τόσο, ὅσο γιὰ τὰ δάκρυα ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶδαν τὸν Χριστό. Ἀληθινὰ εἶναι μακάριο αὐτό, γιατί καὶ ὁ ἴδιος ὑπερηφανεύεται γι' αὐτὸ λέγοντας, «Δὲν ἔχω ἰδεῖ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ τὸν Κύριό μας;»¹⁹, ἀλλὰ εἶναι περισσότερο μακάριο τὸ νὰ κλάψη κανεὶς ἔτσι. Ἐκείνου τοῦ θεάματος ἔχουν γίνει πολλοὶ μέτοχοι, καὶ ἐκείνους ποὺ δὲν ἔγιναν μακαρίζει περισσότερο ὁ Χριστὸς λέγοντας, «Μακάριοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶδαν, καὶ ἐπίστευσαν»²⁰. Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸ ἐπέτυχαν πολλοί. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ νὰ παραμένη στὴν παροῦσα ζωὴ γιὰ τὸν Χριστὸ εἶναι πιὸ ἀναγκαῖο γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἄλλων ἀπὸ τὸ νὰ μεταβῆ πλησίον του²¹, ἄρα καὶ τὸ νὰ ὑποφέρῃ γι' αὐτοὺς εἶναι πιὸ ἀναγκαῖο ἀπὸ τὸ νὰ ἰδῆ τὸν Χριστό. Ἐὰν λοιπὸν τὸ νὰ εὐρίσκεται στὴν κόλασι γιὰ τὸν Χριστὸ εἶναι πιὸ ποθητὸ ἀπὸ τὸ νὰ εὐρίσκεται μαζί μὲ αὐτόν, καὶ τὸ νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ αὐτόν γιὰ χάρι του εἶναι πιὸ ποθητὸ ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι μαζί του, γιατί αὐτὸ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγε, «θὰ ηὐχόμεον ἐγὼ νὰ γίνω ὁ ἴδιος ἀνάθεμα ἀπὸ τὸν Χριστό»²², πολὺ περισσότερο καὶ τὸ νὰ ὑποφέρῃ γι' αὐτόν. «Δὲν ἐσταμάτησα», λέγει, «νὰ συμβουλευώ μὲ δάκρυα τὸν καθένα χωριστά»²³. Γιατί; Ὅχι γιατί ἐφοβεῖτο τοὺς κινδύνους, ἀλλ' ὅπως ὅταν κανεὶς, ποὺ συμπαραστέκεται τὸν ἀσθενὴ καὶ δὲν γνωρίζει τὸ τέλος, κλαίῃ ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης ἀγάπης, ἐπειδὴ φοβεῖται μήπως πεθάνῃ, ἔτσι καὶ αὐτός, ὅταν ἔβλεπε ἀσθενὴ καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ τὸν ἐπιπλήξῃ, στὴ συνέχεια ἔκλαιε. Αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔκαμε, γιὰ νὰ σεβασθοῦν τουλάχιστο τὰ δάκρυα ὅπως, ἔκαμνε ἀμαρτίες κάποιος; τὸν ἐπιτιμοῦσε; τὸν ἐπεριφρονοῦσε ὁ ἐπιτιμώμενος καὶ ἀπεμακρύνετο; ἔχυνε δάκρυα, γιὰ νὰ τὸν προσελκύσῃ τουλάχιστο μὲ αὐτόν τὸν τρόπο.

4. Τούτων μνημονεύωμεν τῶν δακρύων· οὕτω τὰς θυγατέρας ἀνατρέφωμεν τὰς ἑαυτῶν, οὕτω τοὺς παῖδας, δακρύοντες ὅταν ἴδωμεν ἐν κακοῖς ὄντας. Ὅσαι ἐρᾶσθαι βούλονται, μνημονεύετε τῶν δακρύων Παύλου, καὶ στεναζέτωσαν· ὅσαι μακαρίζε-

5 σθε, ὅσαι ἐν θαλάμοις ἐστέ, ὅσαι ἐν ἡδονῇ, τούτων μνημονεύετε· ὅσοι ἐν πένθει, ἀλλάττεσθε δάκρυα δακρύων. Οὐ τοὺς τεθνεῶτα ἐκείνος ἐπένθει, ἀλλὰ τοὺς ἀπολλυμένους καὶ ζῶντας. Εἶπω καὶ ἕτερα δάκρυα; Καὶ Τιμόθεος ἔκλαιε· μαθητῆς γὰρ ἦν τούτου· διὸ καὶ γράφων αὐτῷ ἔλεγε· «Μεμνημένος σου τῶν δα-

10 κρύων, ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ». Πολλοὶ καὶ ἐξ ἡδονῆς ὀδύρονται. Οὕτω καὶ ἡδονῆς ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, καὶ μάλιστα ἐπιτεταμένης· οὕτως οὐ φορικὰ τὰ δάκρυα, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων πολλῶν βελτίονα τὰ ἐξ ὀδύνης τοιαύτης τῶν δι' ἡδονὴν κοσμικὴν. Ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· «Ἦκουσε Κύριος τῆς φωνῆς τοῦ κλαυθμοῦ

15 μου, ἤκουσε τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου». Ποῦ γὰρ οὐ χρήσιμον τὸ δάκρυον; ἐν εὐχαῖς, ἐν παραινέσεσιν; Ἡμεῖς αὐτὰ διαβάλλομεν, οὐκ εἰς ἃ δέδοται κεχρημένοι. Ὅταν ἀδελφὸν παρακαλῶμεν ἀμαρτάνοντα, κλαίειν δεῖ πενθοῦντα καὶ στενάζοντα· ὅταν παραινῶμέν τινι, ὁ δὲ μὴ προσέχη, ἀλλ' ἀπολλύηται, κλαίειν δεῖ.

20 Ταῦτα φιλοσοφίας τὰ δάκρυα· ὅταν μέντοι πένης τις γένηται, ὅταν ἐν νόσῳ ἢ σωματικῇ, ὅταν ἀποθάνῃ, οὐκέτι· ταῦτα γὰρ οὐ δακρύων ἄξια. Ὡσπερ οὖν καὶ τὸν γέλωτα διαβάλλομεν, ἀκαίρως αὐτῷ κεχρημένοι, οὕτω καὶ τὰ δάκρυα, ἀκαίρως αὐτὰ μεταχειρίζοντες. Ἡ γὰρ ἐκάστου ἀρετὴ τότε φαίνεται, ὅταν πρὸς τὸ ἐπιτή-

25 δειον ἔργον ἄγῃται, ὅταν δὲ πρὸς τὸ ἀλλότριον, οὐκέτι. Οἶον, ὁ οἶνος πρὸς εὐφροσύνην δέδοται, ἀλλ' οὐ πρὸς μέθην· ὁ ἄρτος πρὸς τροφήν, ἢ μίξις πρὸς παιδοποιῶν. Ὡσπερ οὖν ταῦτα διαβέβληται, οὕτω καὶ τὰ δάκρυα. Ἐπεὶ κείσθω νόμος, ἐν αὐχαῖς μόναις καὶ παραινέσεσι κεχρηῆσθαι τούτοις· καὶ ὄρα πῶς καὶ

30 ποθεινὸν ἔσται τὸ πρᾶγμα. Οὐδὲν οὕτως ἀποσμήχει τὰ ἀμαρτήματα, ὡς δάκρυα. Καὶ ὄψιν ωραίαν δείκνυσι καὶ ταύτην τὴν σωμα-

24. Β' Τιμ. 1,4

25. Ψαλμ. 6,8 - 9

4. "Ἄς μνημονεύωμε τὰ δάκρυα αὐτά. Ἔτσι ἄς ἀνατρέψωμε τίς θυγατέρες μας, ἔτσι τοὺς υἱοὺς μας, χύνοντας δάκρυα ὅταν ἰδοῦμε νὰ εὐρίσκωνται ἀνάμεσα σὲ κακά. Ὅσες ἐπιθυμοῦν νὰ τίς ἀγαποῦν, ἄς ἐνθυμηθοῦν τὰ δάκρυα τοῦ Παύλου καὶ ἄς ἀναστενάξουν. Ὅσες σᾶς μακαρίζουν, ὅσες εἶσθε μέσα σὲ ὑπνοδωμάτια, ὅσες ἠδονίζεσθε, νὰ ἐνθυμησθε αὐτά. Ὅσοι πενθεῖτε, νὰ ἀνταλλάσσετε μεταξὺ σας δάκρυα. Δὲν ἐπενθοῦσε ἐκεῖνος αὐτοὺς ποῦ εἶχαν πεθάνει, ἀλλ' αὐτοὺς ποῦ ἐνῶ ἦταν ζωντανοί, ὅμως εἶχαν χαθῆ. Νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλα δάκρυα; Καὶ ὁ Τιμόθεος ἔκλαιε, γιατί ἦταν μαθητῆς τοῦ Παύλου. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν ἔγραφε σ' αὐτὸν ἔλεγε· «Ἐνθυμοῦμαι τὰ δάκρυά σου, γιὰ νὰ γεμίσω ἀπὸ χαρά»²⁴. Πολλοὶ ὀδύρονται καὶ ἀπὸ εὐχαρίστησι. Ἄρα τὰ δάκρυα περιέχουν καὶ εὐχαρίστησι, καὶ μάλιστα ὑπερβολικῆ εὐχαρίστησι. Συνεπῶς, τὰ δάκρυα δὲν εἶναι ἐνοχλητικά, ἀλλὰ αὐτὰ ποῦ προέρχονται ἀπὸ τέτοια ὀδύνη εἶναι πολὺ καλύτερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ χύνονται γιὰ τὴν κοσμικὴ ἠδονή. Ἄκουε τὸν προφήτη ποῦ λέγει· «Ἄκουσε ὁ Κύριος τὴ φωνὴ τοῦ θρήνου μου, ἀκουσε τὴ φωνὴ τῆς δεήσεώς μου»²⁵. Ποῦ λοιπὸν δὲν εἶναι χρήσιμο τὸ δάκρυ; στίς προσευχάς, στίς συμβουλές; Ἐμεῖς αὐτὰ κατηγοροῦμε, ὄχι ἐκεῖνα ποῦ ἐπιτρέπεται νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε. Ὅταν παρηγοροῦμε τὸν ἀδελφὸ ποῦ ἀμαρτάνει, πρέπει νὰ κλαῖμε μὲ θρήνους καὶ στεναγμοὺς. Ὅταν συμβουλεύωμε κάποιον καὶ αὐτὸς δὲν προσέχη, ἀλλὰ χάνεται, πρέπει νὰ κλαῖμε.

Αὐτὰ τὰ δάκρυα εἶναι δεῖγμα τῆς εὐσεβείας. Ὅταν λοιπὸν γίνῃ κάποιος πτωχός, ὅταν ἔχη ἀσθένεια σωματικῆ, ὅταν πεθαίνῃ, δὲν πρέπει νὰ κλαῖμε, γιατί αὐτὰ δὲν εἶναι ἄξια γιὰ δάκρυα. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν κατηγοροῦμε καὶ τὸ γέλιο, ὅταν τὸ χρησιμοποιοῦμε σὲ ἀκατάλληλο χρόνο, ἔτσι κατηγοροῦμε καὶ τὰ δάκρυα ὅταν τὰ μεταχειριζώμασθε ἄκαιρα. Πράγματι ἡ ἀρετὴ τοῦ καθενὸς τότε φαίνεται, ὅταν φέρεται πρὸς τὸ κατάλληλο ἔργο, ὅταν ὅμως πρὸς τὸ ξένο, δὲν φαίνεται πιά. Ὅπως παραδείγματος χάρι, τὸ κρασί ἔχει δοθῆ γιὰ εὐχαρίστησι, ὄχι ὅμως γιὰ μέθη, τὸ ψωμί γιὰ τροφή, ἢ συνουσία γιὰ τὴ γέννησι τῶν παιδιῶν. Ὅπως λοιπὸν κατηγοροῦνται αὐτά, ὅταν κάνωμε κακὴ χρῆσι αὐτῶν, ἔτσι καὶ τὰ δάκρυα. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ ἄς ἰσχύῃ νόμος, νὰ χρησιμοποιοῦμε αὐτὰ στίς προσευχάς μόνον καὶ στίς συμβουλές. Καὶ πρόσεχε πῶς θὰ εἶναι καὶ ἐπιθυμητὸ τὸ πρᾶγμα. Τίποτε δὲν ἐξαλείφει ἔτσι τὰ ἀμαρτήματα, ὅπως τὰ δάκρυα. Καὶ αὐτὸ τὸ σωματικὸ πρόσωπο τὸ παρουσιάζουν ὠραῖο,

τικὴν· πρὸς ἔλεον γὰρ ἐπισπᾶται τὸν ὀρῶντα, σεμνὴν ποιεῖ ἡμῖν αὐτήν. Οὐδὲν ἤδιον ὀφθαλμῶν δεδακρυμένων. Τὸ γὰρ εὐγενέστερον ἐν ἡμῖν μέλος καὶ ὠραιότερον καὶ τῆς ψυχῆς τοῦτό ἐστιν. Ἄτε οὖν ὡς αὐτήν τὴν ψυχὴν ὀρῶντες ἀποδυρομένην, οὕτω
5 καμπτόμεθα.

Ταῦτα ὑμῖν οὐχ ἀπλῶς εἴρηται, ἀλλ' ὥστε ὑμᾶς μὴ γάμοις, μὴ ὀρχήμασι, μὴ χοροῖς παραγίνεσθαι σατανικοῖς. Ὅρα γὰρ τί εὐρεν ὁ διάβολος. Ἐπειδὴ τῆς σκηνῆς καὶ τῶν ἀσέμνων τῶν ἐκεῖ ἡ φύσις αὐτὴ τὰς γυναῖκας ἀπήγαγεν, εἰς τὴν γυναικωνίτιν εἰσ-
10 ἤγαγε τὰ τοῦ θεάτρου, μαλακοὺς λέγω καὶ πόρνας. Ταύτην τὴν λύμην ὁ τῶν γάμων ἐπεισήγαγε νόμος· μᾶλλον δὲ οὐχ ὁ τοῦ γάμου, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας βλακειᾶς. Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; οὐκ οἶδας τί πράττεις; Γυναῖκα ἄγῃ ἐπὶ σωφροσύνη καὶ παιδοποιῖα· τί οὖν αἱ πόρνοι θούλονται; Ἴνα ἡ εὐφροσύνη, φησί,
15 γένηται μείζων. Καὶ μὴν ταῦτα οὐκ εὐφροσύνης, ἀλλὰ ἀφροσύνης. Ὑβρίζεις τὴν νύμφην, ὑβρίζεις τὰς κεκλημένας. Εἰ γὰρ τοιοῦτοις τέρπονται, ὕβρις τὸ πρᾶγμα. Εἰ τὸ γυναῖκας πόρνας ὀρᾶν ἀσχημονούσας φέρει τινὰ φιλοτιμίαν, διὰ τί μὴ καὶ τὴν νύμφην ἔλκεις, ἵνα κάκεινη θεωρῇ; Πάντως ἄσχημον καὶ αἰ-
20 σχρόν, μαλακοὺς ἄνδρας καὶ ὀρχουμένους, καὶ πᾶσαν τὴν πομπὴν τὴν σατανικὴν ἐπεισάγειν τῇ οἰκίᾳ.

«Μνημονεύετέ μου», φησί, «τῶν δεσμῶν». Δεσμός ἐστιν ὁ γάμος, δεσμός ὠρισμένος παρὰ Θεοῦ· λύσις ἢ πόρνη καὶ διάλυσις. Ἐξεστὶν ἐτέροις φαιδρύνειν τὸν γάμον, οἷον τραπέζαις πλη-
25 θούσαις, ἱματίοις· οὐ περικόπτω ταῦτα, ἵνα μὴ δόξω σφόδρα εἶναι ἄγριος· καίτοι ἤρκεσε τῇ Ῥεβέκκα θέριστρον μόνον· ἀλλ' οὐ περικόπτω. Ἐξεστὶν ἱματίοις φαιδρύνεσθαι, ἔξεστι παρουσίαις αἰδεσίμων ἀνδρῶν, αἰδεσίμων γυναικῶν. Τί τὰ ἐπιχάρματα ἐκεῖνα, τί τὰ τέρατα ἐπεισάγεις; Εἰπέ ἃ ἀκούεις παρ' αὐτῶν. Ἄλλ'
30 ἐρυθριᾶς εἰπεῖν; Σὺ ἐρυθριᾶς, κάκεινους ἀναγκάζεις ποιεῖν; Εἰ καλόν, διὰ τί μὴ καὶ αὐτὸς ποιεῖς; εἰ δὲ αἰσχρόν, διὰ τί ἕτερον ἀναγκάζεις; Πάντα σωφροσύνης ἐμπεπλησθαι δεῖ, πάντα σεμνότητος, πάντα κοσμιότητος· τούνατίον δὲ ὀρῶ, σκιρτῶντας ὡς

γιατί προσελκύουν τὴ συμπάθεια ἐκείνου ποὺ τὸ βλέπει, τὸ κάνουν σεμνὸ σὲ μᾶς. Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ εὐχάριστο ἀπὸ τὰ δακρυσμένα μάτια. Γιατὶ τὸ εὐγενέστερο σὲ μᾶς μέλος καὶ ὠραιότερο καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴ εἶναι αὐτό. Εἶναι λοιπὸν σὰν νὰ βλέπουμε νὰ θρηνολογῆ ἡ ἰδία ἢ ψυχὴ, καὶ γι' αὐτὸ τόσο πολὺ πονοῦμε.

Αὐτὰ δὲν ἔχουν λεχθῆ σὲ σᾶς ἀπλῶς, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ παρευρίσκεσθε σὲ γάμους, σὲ χοροὺς, σὲ διασκεδάσεις τοῦ σατανᾶ. Γιατὶ πρόσεχε τί ἐπενόησε ὁ διάβολος. Ἐπειδὴ ἡ ἴδια ἢ φύσις τῆς σκηνηῆς καὶ τῶν ἀσέμνων ποὺ λέγονται καὶ γίνονται ἐκεῖ ἀπεμάκρυνε τίς γυναῖκες, εἰσήγαγε τὰ συμβαίνοντα στὸ θέατρο στὰ δωμάτια τῶν γυναικῶν, ἐννοῶ τοὺς κίναινους καὶ τίς πόρνες. Αὐτὴν τὴν καταστροφή ἔφερε ἡ συνήθεια τῶν γάμων, καλύτερα ὅμως ὄχι τοῦ γάμου, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψις, ἀλλὰ τῆς ἰδικῆς μας βλακειᾶς. Τί κάνεις. ἄνθρωπε; δὲν γνωρίζεις τί πράττεις; Νυμφεύεσαι γιὰ σωφροσύνη καὶ γέννησι παιδιῶν· τί λοιπὸν θέλουν οἱ πόρνες; Γιὰ νὰ γίνῃ ἢ εὐχαρίστησις πιὸ μεγάλη, λέγει. Καὶ ὅμως αὐτὰ δὲν εἶναι δείγματα εὐχαριστήσεως, ἀλλὰ παραφροσύνης. Προσβάλλεις τὴ νύφη. προσβάλλεις τίς καλεσμένες. Γιατί, ἐὰν εὐχαριστοῦνται μὲ τέτοια, τὸ πρᾶγμα εἶναι προσβολή. Ἐὰν τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς πόρνες γυναῖκες νὰ ἀσχημονοῦν φέρῃ κάποια φιλοτιμία, γιατί δὲν ὀδηγεῖς καὶ τὴ νύφη. γιὰ νὰ βλέπῃ καὶ ἐκείνη; Ὅπως ὅποτε εἶναι ἀσχημο καὶ αἰσχρὸ. θηλυπρεπεῖς ἄνδρες καὶ χορευτές, καὶ ὅλη τὴν ἀκολουθία τοῦ σατανᾶ νὰ εἰσάγῃς στὸ σπίτι.

«Νὰ ἐνθυμῆσθε», λέγει, «τὰ δεσμά». Δεσμὸς εἶναι ὁ γάμος, δεσμὸς ποὺ ἔχει ὀρισθῆ ἀπὸ τὸν Θεό· ἡ πόρνη εἶναι διάλυσις καὶ κατάργησις τοῦ γάμου. Εἶναι δυνατὸ νὰ κάνωμε εὐθυμο τὸ γάμο μὲ ἄλλα. ὅπως μὲ πλοῦσια τραπέζια, ἐνδύματα· δὲν τὰ περιορίζω αὐτὰ, γιὰ νὰ μὴ φανῶ ὅτι εἶμαι πολὺ ἄγριος, ἀν καὶ στὴν Ρεβέκκα ἦταν ἀρκετὸ μόνον τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς της, ὅμως δὲν τὰ περιορίζω. Ἐπιτρέπεται νὰ εὐφραίνωμασθε μὲ ροῦχα, ἐπιτρέπεται μὲ τίς παρουσίες σεβαστῶν ἀνδρῶν, σεβαστῶν γυναικῶν. Γιατί δέχεσαι ἐκεῖνα ποὺ σιχαίνεται κανεὶς νὰ τὰ βλέπῃ, γιατί τὰ τερατουργήματα; Εἶπε ἐκεῖνα ποὺ ἀκοῦεις ἀπὸ αὐτοῦς. Ἄλλὰ κοκκινίζεις ἀπὸ ἐντροπὴ γιὰ νὰ τὰ εἰπῆς; Ἐσὺ κοκκινίζεις, καὶ ἀναγκάζεις ἐκείνους νὰ κάνουν αὐτά; Ἐὰν εἶναι καλό, γιατί καὶ ὁ ἴδιος δὲν τὰ κάνεις; ἐὰν ὅμως εἶναι αἰσχρὸ, γιατί ἀναγκάζεις ἄλλον; Τὰ πάντα πρέπει νὰ γεμίσουν ἀπὸ σωφροσύνη, τὰ πάντα ἀπὸ σεμνότητα, τὰ πάντα ἀπὸ κοσμιότητα. Ἀντίθετα ὅμως βλέπω νὰ σκιρτοῦν ὅπως οἱ καμηλές,

αἱ κάμηλοι, ὡς αἱ ἡμίονοι. Τῇ παρθένῳ θάλαμος ἐπιτήδειον μόνον. Ἄλλὰ πενιχρά ἐστὶ, φησὶν. Ἐπειδὴ πενιχρά ἐστὶ, καὶ κόσμιος ὀφείλει εἶναι· ἐχέτω τὸν τρόπον ἀντὶ πλοῦτου. Οὐκ ἔχει προῖκα ἐπιδοῦναι; τί αὐτὴν καὶ ἐτέρως εὐκαταφρόνητον ποιεῖς
5 ἀπὸ τῆς ἀναστροφῆς;

Ἐπαινῶ ὅτι παρθένοι παραγίνονται τὴν ὁμήλικα τιμῶσαι, παραγίνονται γυναῖκες τὴν εἰς αὐτὰς καταταχθεῖσαν τιμῶσαι· καλῶς τοῦτο ὤρισταί. Δύο γάρ εἰσιν οὗτοι χοροί, ὁ τῶν παρθένων, καὶ ὁ τῶν γεγαμημένων· αὐταὶ παραδιδόασιν, ἐκεῖναι δέ-
10 χονται· ἡ νύμφη μεταξὺ τούτων ἐστίν, οὔτε παρθένος, οὔτε γυνή· ἐκεῖθεν μὲν γὰρ ἐξέρχεται, ταύτης δὲ ἐπιβαίνει τῆς συμμορίας. Αἱ δὲ πόρναι διὰ τί; Δέον αὐτὰς ἐγκαλύπτεσθαι ὅταν γάμος ᾗ, δέον αὐτὰς κατορύπτεσθαι· φθορὰ γὰρ γάμου πορνεία· ἡμεῖς δὲ ἄγομεν αὐτὰς εἰς γάμους. Καὶ ὅταν μὲν τι ποιῆτε, καὶ μέχρι
15 ῥήματος οἰωνίζεσθε τὰ ἐναντία· οἶον, ὅταν σπείρης, ὅταν ἀπαντλῆς τῶν ὑποληνίων τὸν οἶνον, τὰ ὀξίνην σημαίνοντα οὐδ' ἂν ἀποκρίνοιο, ἐνταῦθα δὲ σωφροσύνης γινομένης, ἐπεισάγετε τὴν ὀξίνην; τοῦτο γὰρ ἡ πόρνη. Ὅταν μύρον κατασκευάζητε, οὐδὲν δυσῶδες ἀφίετε πλησιάζειν. Μύρον ἐστὶν ὁ γάμος· τί
20 τοίνυν τὴν τοῦ βορβόρου δυσωδίαν ἐπεισάγεις τῇ τοῦ μύρου κατασκευῇ; Τί λέγεις; ὀρχεῖται ἡ παρθένος, καὶ οὐκ αἰσχύνεται τὴν ὁμήλικα; Ταύτης γὰρ σεμνοτέραν αὐτὴν εἶναι δεῖ· ἐξ ἀγκάλης γε, οὐκ ἐκ παλαιστρας ἐξῆλθε. Φαίνεσθαι γὰρ ὅλως ἐν γάμοις τὴν παρθένον οὐ δεῖ. Οὐχ ὀρᾶς ἐν τοῖς βασιλείοις, ὅτι οἱ μὲν
25 τετιμημένοι ἔνδον περὶ τὸν βασιλέα εἰσίν, οἱ δὲ ἄτιμοι ἔξω; Καὶ σὺ ἔνδον ἔσο περὶ τὴν νύμφην. Ἄλλὰ ἀγνὸς μένε ἐπὶ τῆς οἰκίας· μὴ ἐκπόμπευε τὴν παρθενίαν.

Παρέστηκεν ἐκάτερος ὁ χορός, ὁ μὲν οἶαν διδόασιν δεικνύς, ὁ δὲ ἵνα ταύτην φυλάττωσι· τί καταισχύνεις τὴν παρθενίαν; Εἰ
30 γὰρ σὺ τοιαύτη, τοιαῦτα καὶ περὶ ἐκείνης ὁ νυμφίος ὑποπτεῦσαι· εἰ σὺ ἐρᾶσθαι θέλεις, παντοπώλιδος καὶ λαχανοπώλιδος καὶ δημιουργοῦ ταῦτα. Οὐκ ἔστι ταῦτα αἰσχύνη; Αἰσχύνη ἐστὶ τὸ ἀσχημονεῖν, κἂν βασιλέως θυγάτηρ ᾗ. Μὴ γὰρ ἡ πενία κωλύει; μὴ γὰρ τὸ ἐπιτήδευμα; Κἂν δούλη τις ᾗ παρθένος, ἐν σωφροσύνῃ μενέ-

ὅπως τὰ θηλυκὰ μουλάρια. Στὴν παρθένο ταιριάζει μόνο τὸ σπίτι. Ὅμως εἶναι πτωχή, λέγει. Ἐπειδὴ εἶναι πτωχή, πρέπει νὰ εἶναι καὶ σεμνή· ἄς ἔχη τὸν τρόπο ζωῆς της ἀντὶ γιὰ πλοῦτο. Δὲν ἔχει προῖκα νὰ δώση; γιατί καὶ μὲ ἄλλο τρόπο περιφρονεῖς αὐτὴν μὲ τὸ νὰ τὴν ἠποκλείης ἀπὸ τῆ συναναστροφῆ μαζί σου;

Ἐπαινῶ τὸ ὅτι νεαρὰ κορίτσια προσέρχονται νὰ τιμήσουν τὴ φίλη τους, τὸ ὅτι προσέρχονται γυναῖκες νὰ τιμήσουν ἐκεῖνη ποὺ κατετάχθηκε σὲ αὐτές· καλῶς ἔχει ὀρισθῆ αὐτό. Γιατὶ δύο εἶναι αὐτές οἱ ὁμάδες, ἢ μία τῶν παρθένων καὶ ἢ ἄλλη τῶν ἐγγάμων γυναικῶν· αὐτές παραδίδουν, ἐκεῖνες ὑποδέχονται. Ἡ νύφη εἶναι ἀνάμεσα σὲ αὐτές, οὔτε παρθένος, οὔτε γυναῖκα, γιατί ἀπὸ ἐκεῖ ἐξέρχεται καὶ προχωρεῖ σ' αὐτὴν τὴν ὁμάδα. Οἱ πόρνες ὅμως γιατί προσέρχονται; Θὰ πρέπει νὰ σκεπάζουν τὸ πρόσωπό τους ὅταν γίνεται γάμος, θὰ πρέπει νὰ κρύβονται αὐτές, γιατί ἡ πορνεία εἶναι φθορὰ τοῦ γάμου, ἀλλ' ἐμεῖς ὀδηγοῦμε αὐτές σὲ γάμους. Καὶ ὅταν μὲν κάμνετε κάτι, ὑπολογίζετε τὰ ἀντίθετα μὲ κάθε λεπτομέρεια· γιὰ παράδειγμα, ὅταν σπείρης, ὅταν βγάζης τὸ κρασί ἀπὸ τὰ δοχεῖα, δὲν θὰ ἦταν δυνατὸ μὲ κανένα τρόπο νὰ διαλέξεις αὐτὰ ποὺ ἔχουν ξυνή γεῦσι, ἐδῶ δὲ, ποὺ πρόκειται γιὰ τὴ σωφροσύνη, εἰσάγετε τὴν ξινάδα; γιατί αὐτὸ εἶναι ἢ πῶρνη. Ὅταν παρασκευάζετε τὸ μύρο, δὲν ἀφήνετε νὰ πλησιάζη τίποτε μὲ κακὴ ὀσμὴ. Ὁ γάμος εἶναι μύρο. Γιατὶ λοιπὸν εἰσάγεις τὴν κακὴ ὀσμὴ τοῦ βούρκου στὴν παρασκευὴ τοῦ μύρου; Τί λέγεις; χορεύει ἢ παρθένος καὶ δὲν ἐντρέπεται τὴ συνομήλικό της; Γιατὶ πρέπει νὰ εἶναι αὐτὴ πιὸ σεμνή· καθόσον βέβαια ἀπὸ ἀγκαλιὰ ἐξῆλθε, ὄχι ἀπὸ παλαιίστρα. Δὲν πρέπει λοιπὸν καθόλου ἢ παρθένος νὰ παρουσιάζεται σὲ γάμους. Δὲν βλέπεις στὰ ἀνάκτορα, ὅτι ὅσοι ἔχουν ἀξίωμα εἶναι μέσα γύρω ἀπὸ τὸ βασιλεῖα, καὶ ὅσοι δὲν ἔχουν ἔξω; Καὶ σὺ νὰ εἶσαι μέσα γύρω ἀπὸ τὴ νύφη. Ἀλλὰ νὰ μένης ἀγνὸς στὸ σπίτι, νὰ μὴ διαπομπεῦης τὴν παρθενία.

Παρευρίσκονται καὶ οἱ δύο χοροί, ὁ μὲν ἓνας γιὰ νὰ δείξη ποιὰ δίνει, ὁ ἄλλος δὲ γιὰ νὰ φυλάσσουν αὐτὴν. Γιατὶ ἀτιμάζεις τὴν παρεθενία; Ἐὰν λοιπὸν εἶσαι τέτοια, παρόμοια θὰ ὑποθέσῃ καὶ γιὰ ἐκεῖνη ὁ γαμβρός· ἔὰν θέλης νὰ ἀγαπᾶσαι, αὐτὰ ἀρμόζουν στὴν παντοπώλιδα καὶ λαχανοπώλιδα καὶ στίς ἐργαζόμενες γυναῖκες. Δὲν εἶναι αὐτὰ ἐντροπή; Ἐντροπή εἶναι τὸ νὰ ἀσχημονῇ κάποια, ἔστω ἂν εἶναι θυγατέρα τοῦ βασιλέως. Μήπως λοιπὸν ἐμποδίζει ἢ φτώχεια; μήπως λοιπὸν τὸ ἐπάγγελμα; Καὶ ἂν ἀκόμη κάποια δούλη

τω· «Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος». Μὴ
 γὰρ θέατρόν ἐστιν ὁ γάμος; Μυστήριόν ἐστι, καὶ τύπος μεγάλου
 πράγματος· κἄν αὐτὸ μὴ αἰδῆ, αἰδέσθητι οὐ τύπος ἐστί. «Τὸ
 μυστήριον τοῦτο», φησί, «μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστόν,
 5 καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν». Τῆς ἐκκλησίας τύπος ἐστί καὶ τοῦ Χρι-
 στοῦ, καὶ πόρνας εἰσάγεις; Ἄν τοίνυν, φησί, μήτε παρθένοι ὀρ-
 χῶνται, μήτε γεγαμημένοι, τίς ὀρχήσεται; Μηδεῖς· ποία γὰρ ὀρ-
 χήσεως ἀνάγκη; Ἐν τοῖς τῶν Ἑλλήνων μυστηρίοις αἱ ὀρχήσεις,
 ἐν δὲ τοῖς ἡμετέροις σιγὴ καὶ εὐκοσμία, αἰδῶς καὶ καταστολή.
 10 Μυστήριον τελεῖται μέγα· ἔξω αἱ πόρνοι, ἔξω οἱ βέβηλοι. Πῶς
 μυστήριόν ἐστι; Συνέρχονται, καὶ ποιοῦσιν οἱ δύο ἓνα. Διὰ τί, ὅτε
 μὲν εἰσῆει, οὐκ ὀρχησις, οὐ κύμβαλα, ἀλλὰ πολλὴ σιγὴ, πολλὴ
 ἡσυχία, ὅταν δὲ συνίωσιν, οὐκ εἰκόνα ἄψυχον, οὐδὲ εἰκόνα τινὸς
 τῶν ἐπὶ γῆς, ἀλλ' αὐτοῦ ποιοῦντες τοῦ Θεοῦ, καὶ καθ' ὁμοίωσιν,
 15 τοσοῦτον ἐπεισάγεις θόρυβον, καὶ ταραττεῖς τοὺς ὄντας καὶ
 αἰσχύνεις τὴν ψυχὴν, καὶ θορυβεῖς;
 Ἔρχονται ἐν σῶμα γεννησόμενοι. Ἴδου πάλιν ἀγάπης μυστή-
 ριον. Ἄν οἱ δύο μὴ γένωνται ἓν, οὐκ ἐργάζονται πολλούς, ἕως ἂν
 δύο μένωσιν· ὅταν δὲ εἰς ἐνότητα ἔλθωσι, τότε ἐργάζονται. Τί
 20 μανθάνομεν ἀπὸ τούτου; Ὅτι πολλὴ τῆς ἐνώσεως ἡ ἰσχὺς. Τὸ
 εὐμήχανον τοῦ Θεοῦ τὸν ἓνα εἰς δύο διεῖλε παρὰ τὴν ἀρχὴν, καὶ
 θέλων δεῖξαι ὅτι μετὰ τὸ διαιρεθῆναι καὶ εἰς μένει, οὐκ ἀφήκεν
 ἓνα ἀρκεῖν πρὸς τὴν γέννησιν. Οὐ γάρ ἐστιν εἷς ὁ οὐδέπω, ἀλλ'
 ἡμισυ τοῦ ἐνός· καὶ δῆλον, ὅτι οὐ παιδοποιεῖ, καθάπερ καὶ πρό-
 25 τερον. Εἶδες τοῦ γάμου τὸ μυστήριον; Ἐποίησεν ἐξ ἐνός ἓνα, καὶ
 πάλιν τοὺς δύο τούτους ἓνα ποιήσας οὕτω ποιεῖ ἓνα· ὥστε καὶ
 νῦν ἐξ ἐνός τίκτεται ἄνθρωπος. Γυνὴ γὰρ καὶ ἀνὴρ οὐκ εἰσὶν
 ἄνθρωποι δύο, ἀλλ' ἄνθρωπος εἷς· καὶ παρὸν καὶ πολλαχόθεν
 αὐτὸ πιστώσασθαι, οἷον ἀπὸ τοῦ Ἰακώβου, ἀπὸ τῆς Μαρίας τῆς
 30 μητρὸς τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τοῦ λέγειν, «Ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν
 αὐτούς». Εἰ ὁ μὲν κεφαλή, ἡ δὲ σῶμα, πῶς δύο; Διὰ τοῦτο ἡ μὲν
 μαθητοῦ, ὁ δὲ διδασκάλου τάξιν ἀπέχει· ὁ μὲν ἄρχοντος, ἡ δὲ
 ἀρχομένης. Καὶ ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς τοῦ σώματος διαπλάσεως ἴδοι
 τις ἂν, ὅτι ἓν εἰσὶν· ἀπὸ γὰρ τῆς πλευρᾶς γέγονε, καὶ ὥσπερ

26. Γαλ. 3,28

27. Ἐφ. 5,32

28. Γεν. 1,27

εἶναι παρθένος, ἄς παραμένῃ μὲ σωφροσύνη· «γιατί «Γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ δὲν ὑπάρχει οὔτε δοῦλος, οὔτε ἐλεύθερος»²⁶. Μήπως δηλαδὴ εἶναι θέατρο ὁ γάμος; Μυστήριον εἶναι, καὶ τύπος μεγάλου πράγματος· καὶ ἂν αὐτὸ τὸ ἴδιο δὲν σέβεσαι, νὰ σεβασθῆς ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου εἶναι τύπος. «Τὸ μυστήριον αὐτό», λέγει, «εἶναι μεγάλο· ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι αὐτὸ ἀναφέρεται στὴν ἔνωσιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας»²⁷. Εἶναι τύπος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ εἰσάγεις πόρνες; Ἄν λοιπόν, λέγει, δὲν πρέπει οὔτε παρθένοι νὰ χορεύουν, οὔτε ἔγγαμες γυναῖκες, ποῖος θὰ χορέψῃ; Κανεῖς· γιατί ποιά ἀνάγκη ὑπάρχει γιὰ χορό; Στὰ μυστήρια τῶν Ἑλλήνων ἔχουν θεοὶ οἱ χοροὶ, ἐνῶ στὰ ἰδικὰ μας ἡ ἡσυχία καὶ ἡ εὐκοσμία, ἡ ἐντροπή καὶ ἡ συστολή. Μυστήριον τελεῖται μεγάλο· ἔξω οἱ πόρνες, ἔξω οἱ βέβηλοι. Πῶς εἶναι μυστήριον; Συνενώνονται καὶ κάνουν οἱ δύο ἓνα. Γιατί, ὅταν μὲν εἰσέρχεται, δὲν ὑπάρχει χορός, οὔτε κύμβαλα, ἀλλὰ μεγάλη σιγή, μεγάλη ἡσυχία, ὅταν ὅμως συνέρχονται, χωρὶς νὰ κάνουν εἰκόνα ἄψυχο, οὔτε εἰκόνα κάποιου ἀπὸ τοὺς εὐρισκομένους ἐπάνω στὴ γῆ, ἀλλὰ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ὁμοίωσίν του, δημιουργεῖς τόσο θόρυβο, καὶ διαταράσσεις τοὺς παρόντας, καὶ περιφρονεῖς τὴν ψυχὴ καὶ θορυβεῖς;

Ἔρχονται γιὰ νὰ γίνουν ἓνα σῶμα. Νὰ πάλι μυστήριον ἀγάπης. Ἐὰν οἱ δύο δὲν γίνουν ἓνα, δὲν κάνουν πολλούς, ἐν ὅσῳ θὰ μένουν δύο, ὅταν ὅμως ἐνωθοῦν, τότε κάνουν. Τί διδασκόμασθε ἀπὸ αὐτό; Ὅτι εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις τῆς ἐνώσεως. Ἡ ἐφευρετικὴ σοφία τοῦ Θεοῦ διήρесе τὸν ἓνα σὲ δύο ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ θέλοντας νὰ δείξῃ ὅτι μετὰ τὴ διαίρεσιν καὶ πάλι ἓνας μένει, δὲν ἐπέτρεψε νὰ εἶναι ἐπαρκῆς ὁ ἓνας γιὰ τὴ γέννησιν παιδιῶν. Γιατί δὲν εἶναι ἓνας ποτέ, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ τοῦ ἑνός· καὶ εἶναι φανερό, γιατί δὲν τεκνοποιεῖ, ὅπως ἀκριβῶς καὶ προηγουμένως. Εἶδες τὸ μυστήριον τοῦ γάμου; Ἀπὸ τὸν ἓνα ἔκαμε ἓνα, καὶ πάλι ἀφοῦ ἔκαμε ἓνα αὐτοὺς τοὺς δύο, ἔτσι κάνει ἓνα· ὥστε καὶ τώρα ἀπὸ τὸν ἓνα γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος. Γιατί ἡ γυναῖκα καὶ ὁ ἄνδρας δὲν εἶναι δύο ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἓνας ἄνθρωπος. Καὶ τώρα ἀκριβῶς καὶ ἀπὸ πολλὰς περιπτώσεις θὰ διαπιστώσετε αὐτό, ὅπως ἀπὸ τὸν Ἰάκωβο, ἀπὸ τὴν Μαρία τὴ μητέρα τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὰ λόγια, «Ἄνδρα καὶ γυναῖκα ἔκαμε αὐτούς»²⁸. Ἐὰν ὅμως ὁ μὲν ἄνδρας εἶναι ἡ κεφαλὴ, ἡ δὲ γυναῖκα τὸ σῶμα, πῶς εἶναι δύο; Γι' αὐτὸ ἡ γυναῖκα ἔχει τὴ θεοσίν τοῦ μαθητῆ καὶ ὁ ἄνδρας τοῦ διδασκάλου, αὐτὸς τοῦ ἄρχοντα καὶ ἐκείνη τῆς ὑπηκόου. Καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ διάπλασιν τοῦ σώματος θὰ μπορέσῃ νὰ ἰδῇ κανεῖς, ὅτι

ἡμίτομα δύο.

Διὰ τοῦτο καὶ βοηθὸν καλεῖ, ἵνα δείξῃ ὅτι ἓν εἰσι· διὰ τοῦτο καὶ πατὴρ καὶ μητὴρ προτιμᾶ συνοίκησιν, ἵνα δείξῃ ὅτι ἓν εἰσι. Καὶ ὁ πατὴρ ὁμοίως χαίρει καὶ θυγατρὸς καὶ υἱοῦ γαμούντων, ὡς
 5 πρὸς οἰκεῖον μέλος ἐπειγομένου τοῦ σώματος· καὶ τοσαύτη δαπάνη γίνεται καὶ χρημάτων ἐλάττωσις, καὶ ὁμως οὐκ ἀνέχεται ἄγαμον περιορᾶν. Ὡσπερ γὰρ ἀπεσχισμένης αὐτῆ τῆς σαρκός, ἀτελής πρὸς παιδοποιῶν ἑκάτερος, ἀτελής ἐστὶ πρὸς βίου σύστασιν τοῦ παρόντος ἑκάτερος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης φησὶν,
 10 «Ὑπόλειμμα πνεύματός σου». Πῶς δὲ καὶ γίνονται εἰς σὰρκα μίαν; Καθάπερ χρυσοῦ τὸ καθαρῶτατον ἂν ἀφέλης καὶ ἐτέρῳ ἀναμίξης χρυσῷ, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τὸ πιότατον καθάπερ τῆς ἡδονῆς χωνευούσης ἢ γυνὴ δεχομένη τρέφει καὶ θάλπει, καὶ τὰ παρ' ἑαυτῆς συνεισενεγκαμένη ἄνδρα ἀποδίδωσι. Καὶ γέφυρά
 15 τις ἐστὶ τὸ παιδίον. Ὡστε οἱ τρεῖς σὰρξ γίνονται μία, τοῦ παιδὸς ἑκατέρωθεν ἑκατέρους συνάπτοντος. Ὡσπερ γὰρ εἰ δύο πόλεων οὐσῶν, καὶ ποταμοῦ διόλου διαιρουῦντος, μία γίνεται πόλις, γεφύρας ἑκατέρωθεν ἄπτομένης, οὕτως ἐστὶν ἐνταῦθα, καὶ πλέον, ὅταν αὐτὴ ἢ γέφυρα ἐκ τῆς ἑκατέρων οὐσίας ἢ ἐπὶ τῷ
 20 λόγῳ τούτῳ· ὡς τὸ σῶμα καὶ κεφαλὴ ἓν σῶμα· τῷ γὰρ τραχήλῳ διαιρεῖται· ἀλλ' οὐ διαιροῦνται μᾶλλον, ἢ συνάπτονται· μέσος γὰρ ὢν ἑκατέρους συνάγει. Καὶ ταῦτόν γίνεται, ὡσπερ ἂν εἰ χορὸς διεσπασμένος τὸ μὲν ἓν αὐτοῦ μέρος ἐντεῦθεν λαβῶν, τὸ δὲ ἕτερον ἐκ τῆς δεξιᾶς, ἓνα ποιήσειεν· ἢ ὡσπερ ἂν συνεσταλ-
 25 μένοι ὣσιν οὗτοι, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνοντες ἓν γίνονται· αἱ γὰρ χεῖρες ἐκταθεῖσαι, οὐκ ἀφιᾶσιν εἶναι δύο. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἀκριβῶς εἶπεν, οὐκ ἔσσονται μία σὰρξ, ἀλλ', «εἰς σὰρκα μίαν», τὴν τοῦ παιδὸς συναπτόμενοι. Τί οὖν, ὅταν παιδίον μὴ ἦ, οὐκ ἔσσονται
 30 δύο; Ἡ μίξις γὰρ τοῦτο ἐργάζεται, ἀνέχεε καὶ ἀνέμιξεν ἀμφοτέρων τὰ σώματα. Καὶ ὡσπερ εἰ εἰς ἔλαιον μύρον ἐμβαλῶν, τὸ πᾶν ἐποίησεν ἓν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα.

5. Οἶδα ὅτι πολλοὶ αἰσχύνονται τοῖς λεγομένοις· καὶ τούτου αἴτιον, ὧν εἶπον ἢ ἀσέλγεια καὶ ἢ ἀκολασία. Τὸ οὕτω τοὺς γάμους γίνεσθαι, τὸ παραφθειρεσθαι, τὸ πρᾶγμα διέβαλεν· ἐπεὶ «Τίμιος

29. Ἐφ. 5,31

30. Μαλ. 2,15. Μὲ τὸ ὑπόλοιπο τοῦ ἐμφυσήματός του ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὴν γυναῖκα.

εἶναι ἓνα, γιατί ἔχει γίνει ἀπὸ τὴν πλευρά, καὶ εἶναι σὰν δύο μισά. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν ὀνομάζει βοηθό, γιὰ νὰ δείξη ὅτι εἶναι ἓνα· γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα καὶ ἀπὸ τὴ μητέρα προτιμᾶ τὴ συμβίωσι, γιὰ νὰ ἀποδείξη ὅτι εἶναι ἓνα²⁹. Καὶ ὁ πατέρας ὁμοίᾳ χαίρει, ὅταν παντρεύονται καὶ ἡ θυγατέρα καὶ ὁ υἱός του, ἐπειδὴ τὸ σῶμα ἔρχεται σὲ δικό του μέλος. Καὶ τόσα ἔξοδα γίνονται καὶ μείωσις τῶν χρημάτων, καὶ ὅμως δὲν ἀνέχεται νὰ τὸν βλέπη ἄγαμο. Γιατί, ὅπως μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἔχει διαιρεθῆ ἡ σὰρκα, εἶναι ἀτελής ὁ καθένας γιὰ τεκνοποιῖα, ὁ καθένας εἶναι ἀτελής γιὰ τὴ σύστασι τοῦ παρόντος βίου. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης λέγει, «Τὸ ὑπόλοιπο τοῦ ἐμφυσήματός σου»³⁰. Πῶς ὅμως συνενώνονται σὲ ἓνα σῶμα; Ὅπως ἀκριβῶς ἂν ἀφαιρέσης τὸ καθαρῶτατο μέρος τοῦ χρυσοῦ καὶ τὸ ἀνακατώσης μὲ ἄλλο χρυσό, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐδῶ, δεχόμενῃ ἡ γυναῖκα τὸ πιὸ ἐκλεκτό, σὰν ἡ ἡδονὴ νὰ τὸ χωνεύη, τρέφει καὶ θάλπει αὐτὸ καί, ἀφοῦ συνεισφέρει τὰ ἰδικά της, τὸ ἀποδίδει στὸν ἄνδρα. Καὶ τὸ παιδί εἶναι κάποια γέφυρα μεταξύ τους. Ὡστε οἱ τρεῖς γίνονται ἓνα σῶμα, καθὼς τὸ παιδί συνδέει καὶ ἀπὸ τίς δύο μεριές τὸν καθένα. Γιατί ὅπως ἐὰν ὑπάρχουν δύο πόλεις καὶ τίς διαιρεῖ ἐντελῶς κάποιος ποταμός, γίνεται μία πόλις, ἐὰν γέφυρα συνδέῃ τὸ ἓνα μέρος τῆς μιᾶς μὲ τὸ ἓνα μέρος τῆς ἄλλης, ἔτσι συμβαίνει καὶ ἐδῶ, καὶ πιὸ πολύ, ὅταν ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία τοῦ καθενός γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό· ὅπως τὸ σῶμα καὶ ἡ κεφαλὴ εἶναι ἓνα σῶμα, τὸ ὁποῖο βέβαια διαιρεῖται μὲ τὸν τράχηλο. Ἄλλὰ συνδέονται μᾶλλον, παρὰ διαιροῦνται· γιατί βρισκόμενος στὴ μέση ἐνώνει καὶ τὰ δύο. Καὶ τὸ ἴδιο συμβαίνει, ὅπως ἐὰν κάποιος χορός, ἐνῶ εἶναι χωρισμένος στὰ δύο, θελήσῃ νὰ λάβῃ τὸ ἓνα μέρος του ἀπὸ ἐδῶ καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ δεξιά, καὶ κἀνῆ ἔτσι ἓνα· ἢ ὅπως ἐὰν εἶναι συγκεντρωμένοι αὐτοὶ καὶ ἀπλώνοντας τὰ χέρια γίνονται ἓνα, γιατί τὰ χέρια ποῦ ἔχουν ἀπλωθῆ, δὲν ἐπιτρέπουν νὰ εἶναι δύο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ μὲ ἀκρίβεια εἶπε, δὲν θὰ εἶναι ἓνα σῶμα, ἀλλὰ, «σὲ σῶμα ἓνα», συνδεόμενοι δηλαδὴ μὲ τὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ. Τί λοιπὸν, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ παιδί, δὲν θὰ εἶναι δύο; Γιατί ἡ συνένωσις αὐτὸ κάνει, ἐπεκτείνει καὶ ἀναμιγνύει τὰ σώματα καὶ τῶν δύο. Καὶ ὅπως ὅταν βάλῃ κανεὶς μέσα στὸ λάδι μύρο, τὸ ἔκανε ὅλο ἓνα, ἔτσι λοιπὸν συμβαίνει καὶ ἐδῶ.

5. Γνωρίζω ὅτι πολλοὶ ἐντρέπονται μὲ τὰ λεγόμενα· καὶ ἡ αἰτία αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀσέλγεια καὶ ἡ ἀκολασία ἐκείνων ποῦ ἀνέφερα. Τὸ νὰ γίνονται ἔτσι οἱ γάμοι, τὸ νὰ ἀλλοιώνονται δηλαδὴ, κατέστρεψε τὸ

ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος». Τί αἰσχύνῃ τῷ τιμίῳ; τί ἐρυθριᾷς ἐπὶ τῷ ἀμιάντῳ; Ταῦτα αἰρετικῶν ἐστὶ, ταῦτα τῶν τὰς πόρνas ἐπεισαγόντων. Διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐκκαθαίρεσθαι βούλομαι, ὥστε ἐπὶ τὴν οἰκείαν εὐγένειαν ἀναγαγεῖν, ὥστε τῶν αἰρετικῶν ἐμ-
 5 φράξαι τὰ στόματα. "Υβρισταὶ τὸ τοῦ Θεοῦ δῶρον, ἡ ρίζα τῆς ἡμετέρας γενέσεως· πολλὴ γὰρ περὶ τὴν ρίζαν ἡ κόπρος καὶ ὁ βόρβορος. Τοῦτον οὖν ἐκκαθάρωμεν τῷ λόγῳ. Ἄνεχεσθε τοίνυν μικρόν, ἐπεὶ καὶ ὁ βόρβορον κατέχων δυσωδίας ἀνέχεται. Βούλομαι δεῖξαι ὅτι οὐ χρὴ ἐπὶ τούτοις αἰσχύνεσθαι, ἀλλὰ τούτοις
 10 οἷς ποιεῖτε· σὺ δὲ ἐπ' ἐκείνοις αἰσχύνεσθαι ἀφείς, τούτοις αἰσχύνῃ· οὐκοῦν τοῦ Θεοῦ καταγινώσκεις τοῦ οὕτω θεσπίσαντος. Εἶπω πῶς καὶ μυστήριον τῆς ἐκκλησίας ἐστίν; "Ωσπερ ὁ Χριστὸς ἦλθε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ὥσπερ ἐξ αὐτοῦ γέγονε, καὶ αὐτῇ», φησὶν, «ἐνὶ ἀνδρὶ παρθένον ἀγνήν». "Οτι δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐσμεν, «Ἐκ
 15 τῶν μελῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ», φησί.

Ταῦτα δὴ πάντα ἐννοῦντες, μὴ αἰσχύνωμεν τὸ τηλικούτον μυστήριον. Τύπος τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐστὶν ὁ γάμος, σὺ δὲ μεθύεις; Εἶπέ μοι, εἰ εἰκόνα εἶδες τοῦ βασιλέως, ἄρα ἂν αὐτὴν ἤσχυνας; Οὐδαμῶς. Δοκεῖ μὲν οὖν ἀδιάφορον εἶναι πρᾶγμα τὰ
 20 περὶ τὸν γάμον γινόμενα, ἐστὶ δὲ μεγάλων αἰτία κακῶν. Πάντα παρανομίας γέμει. «Αἰσχροῦτης καὶ μωρολογία καὶ εὐτραπελία μὴ ἐκπορευέσθω», φησὶν, «ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν»· πάντα δὲ ἐκεῖνα, αἰσχροῦτης καὶ μωρολογία καὶ εὐτραπελία, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ μετὰ ἐπιτάσεως. Τέχνη γὰρ τὸ πρᾶγμά ἐστι, καὶ ἐγκώμια μέγала
 25 τοῖς αὐτὴν μετιοῦσι· τὰ ἁμαρτήματα τέχνη γέγονεν. Οὐχ ἀπλῶς αὐτὰ μετερχόμεθα, ἀλλὰ μετὰ σπουδῆς, μετὰ ἐπιστήμης· καὶ στρατηγεῖ λοιπὸν ὁ διάβολος τῶν αὐτοῦ ταγμάτων. "Οπου γὰρ μέθη, ἀκολασία· ὅπου αἰσχρολογία, ὁ διάβολος πάρεστι τὰ παρ' ἑαυτοῦ εἰσφέρων. Τούτοις ἐστιώμενος, εἶπέ μοι, μυστήριον Χρι-
 30 στοῦ τελεῖς, καὶ τὸν διάβολον καλεῖς; Τάχα με φορτικὸν εἶναι νομίζετε. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς διαστροφῆς τῆς πολλῆς, ὅτι καὶ ὁ ἐπιτιμῶν γέλωτα ὀφλισκάνει ὡς αὐστηρός. Οὐκ ἀκούετε Παύλου

31. Ἐβρ. 13,4

32. Β' Κορ. 11,2

33. Ἐφ. 5,30

34. Ἐφ. 5,4

γάμο, ἐπειδὴ «Ὁ γάμος πρέπει νὰ εἶναι τιμημένος καὶ τὸ κρεββάτι τοῦ γάμου ἀμόλυντο»³¹. Γιατὶ ἐντρέπεσαι μὲ τὸν τιμημένο; γιατί κοκκινίζεις γιὰ τὸν ἀμόλυντο; Αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα τῶν αἰρετικῶν, αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα ἐκείνων ποῦ φέρουν τὶς πόρνες. Γι' αὐτὸ θέλω νὰ ἐξαγνίζεται αὐτός, ὥστε νὰ τὸν ἐπαναφέρω στὴν ἰδική του εὐγένεια, ὥστε νὰ ἀποστομώσω τοὺς αἰρετικούς. Ἔχει προσβληθῆ τὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, ἡ ρίζα τῆς ἰδικῆς μας ὑπάρξεως, γιατί ὑπάρχει πολλή κοπριά καὶ βοῦρκος γύρω ἀπὸ τὴ ρίζα. Ἄς καθαρίσωμε λοιπὸν αὐτὸν μὲ τὸ λόγο. Νὰ ὑπομένετε λοιπὸν λίγο, γιατί καὶ ἐκεῖνος ποῦ καθαρίζει τὸ βοῦρκο ἀνέχεται τὴ δυσωδία. Ἐπιθυμῶ νὰ δείξω ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐντρέπεσθε γι' αὐτά, ἀλλὰ γι' αὐτὰ ποῦ κάνετε. Ἐσὺ ὅμως ἀφοῦ ἐσταμάτησες νὰ ἐντρέπεσαι γιὰ ἐκεῖνα, ἐντρέπεσαι μὲ αὐτά. Ἐπομένως κατηγορεῖς τὸν Θεό, ποῦ ἔχει ὀρίσει αὐτὰ ἔτσι. Νὰ εἰπῶ πῶς εἶναι καὶ μυστήριον τῆς ἐκκλησίας; Ὅπως ἀκριβῶς ὁ Χριστὸς ἦλθε πρὸς τὴν ἐκκλησία, ὅπως ἀπὸ αὐτὸν συνεστήθη, καὶ συνῆλθε μὲ αὐτὴν σὲ πνευματικὴ συνουσία. Διότι λέγει, «Σὰς ἡρραβώνισα μὲ ἓνα ἄνδρα γιὰ νὰ σὰς παρουσιάσω παρθένο ἀγνή»³². Καὶ τὸ ὅτι ἀπὸ αὐτὸν προερχόμασθε, «Ἀπὸ τὰ μέλη του καὶ ἀπὸ τὴ σάρκα του καταγόμασθε», λέγει.

Κατανοώντας λοιπὸν ὅλα αὐτά, ἄς μὴ περιφρονοῦμε τὸ τόσο μεγάλο μυστήριον. Ὁ γάμος εἶναι τύπος τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ σὺ μεθᾶς; Εἰπέ μου, ἐὰν ἔβλεπες εἰκόνα τοῦ βασιλέως, ἀραγε θὰ τὴν ἐπεριφρονοῦσες; Ἄσφαλῶς ὄχι. Φαίνεται λοιπὸν τὰ ὅσα συμβαίνουν στὸ γάμο ὅτι εἶναι ἀδιάφορο πρᾶγμα, ἀλλ' ὅμως εἶναι αἰτίες μεγάλων κακῶν. Ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ παρανομία. «Αἰσχρότητα καὶ μωρολογία καὶ χυδαιολογία», λέγει, «ἄς μὴ θγαίνῃ ἀπὸ τὸ στόμα σας»³⁴. Ὅμως ὅλα ἐκεῖνα εἶναι αἰσχρότητα, μωρολογία καὶ χυδαιολογία, καὶ ὄχι τυχαία, ἀλλὰ σὲ μεγάλο βαθμό. Γιατὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι τέχνη, καὶ ἀποδίδονται μεγάλα ἐγκώμια σὲ ἐκείνους ποῦ ἀσκοῦν αὐτὴν. Τὰ ἁμαρτήματα ἔχουν γίνει τέχνη. Δὲν τὰ διαπράττουμε αὐτὰ ἔτσι τυχαῖα, ἀλλὰ μὲ ἰδιαίτερη φροντίδα καὶ γνῶσι. Καὶ ὁ διάβολος πλέον διευθύνει σὰν στρατηγὸς τὰ τάγματά του. Γιατὶ ὅπου ὑπάρχει μέθη, ὑπάρχει ἀκολασία· ὅπου ὑπάρχει αἰσχρολογία, εἶναι ὁ διάβολος παρὼν εἰσαγόντας τὰ ἰδικά του. Εὐωχούμενος μὲ αὐτοὺς, εἰπέ μου, τελεῖς μυστήριον τοῦ Χριστοῦ καὶ προσκαλεῖς τὸ διάβολο; Ἴσως μὲ νομίζετε ἐνοχλητικό. Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης διαστροφῆς, γιατί καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἐκτιμᾷ τὸ γέλιο καταδικάζεται σὰν αὐστηρός. Δὲν ἀκοῦτε τὸν Παῦλο ποῦ

λέγοντος, «Πάν ὅ,τι ἂν ποιῆτε, εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»; ὑμεῖς δὲ εἰς δυσφημίαν καὶ ἀδοξίαν. Οὐκ ἄκούετε τοῦ προφήτου λέγοντος, «Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ»; ὑμεῖς
5 δὲ διαχεῖσθε.

Μὴ γὰρ οὐκ ἔστι καὶ ἡδεσθαι, καὶ μετὰ ἀσφαλείας; Βούλει μελῶν ἀκοῦσαι καλῶν; Μάλιστα μὲν οὐδὲ ἔδει, πλὴν συγκαταβαίνω, εἰ βούλει μὴ τῶν σατανικῶν ἀκούσης, ἀλλὰ τῶν πνευματικῶν. Βούλει χορεῦοντας ἰδεῖν; Ἐὰν ταῦτα ἀπελάσης, ἐλεύσεται καὶ ὁ Χριστὸς εἰς τούτους τοὺς γάμους· τοῦ δὲ Χριστοῦ
10 παρόντος, καὶ ὁ τῶν ἀγγέλων πάρεστι χορός. Ἄν θέλης, καὶ νῦν θαύματα ἐργάζεται, καθάπερ καὶ τότε· ποιήσει καὶ νῦν τὸ ὕδωρ οἶνον, καὶ πολλῶ θαυμασιώτερον· τὴν διάχυσιν ἐπιτρέψει, τὴν διαρρέουσιν καὶ ψυχρὰν ἐπιθυμίαν, καὶ ἐπὶ τὴν πνευματικὴν
15 μεταστήσει. Τοῦτό ἐστιν ἐξ ὕδατος οἶνον ποιῆσαι. Ἐνθα αὐλησταί, οὐδαμοῦ ὁ Χριστός· ἀλλὰ κὰν εἰσέλθῃ, τὸ πρῶτον ἐκβάλλει τούτους, καὶ τότε θαυματουργεῖ. Τί τῆς σατανικῆς πομπῆς ἀηδέστερον, ἔνθα ἄναρθρα πάντα, ἔνθα πάντα ἄσημα; ἂν δέ τι καὶ ἄναρθρον, πάλιν πάντα αἰσχρά, πάντα ἀηδῆ.

20 6. Οὐδὲν τῆς ἀρετῆς ἡδιον, οὐδὲν κοσμιότητος γλυκύτερον, οὐδὲν σεμνότητος ποθεινότερον. Ποιεῖτω τις γάμους, οἶους ἐγὼ λέγω, καὶ ὄψεται τὴν ἡδονήν· ποίους δὲ γάμους, προσέχετε. Πρῶτον μὲν ἄνδρα ζητεῖ τῇ παρθένῳ ὄντως ἄνδρα καὶ
προστάτην, ὡς σώματι μέλλων ἐπιθήσειν κεφαλὴν, ὡς οὐκ ἀνδράποδον, ἀλλὰ θυγατέρα αὐτῷ μέλλων παραδώσειν. Μὴ χρήματα ζητεῖ, μὴ γένους λαμπρότητα, μὴ πατρίδος μέγεθος, πάντα
25 ταῦτα περιττά, ἀλλὰ ψυχῆς εὐλάβειαν, ἐπιείκειαν, τὴν ἀληθῆ σύνεσιν, τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον, εἰ βούλει μεθ' ἡδονῆς τὸ θυγάτριον ζῆν. Πλουσιώτερον γὰρ ζητοῦσα, οὐ μόνον αὐτὴν οὐκ
30 ὠφελήσεις, ἀλλὰ καὶ βλάβεις, δούλην ἀντ' ἐλευθέρας ποιούσα. Οὐ τοσαύτην γὰρ ἀπὸ τῶν χρυσίων καρπώσεται τὴν ἡδονήν, ὅσῃ ἀπὸ τοῦ δουλεύειν τὴν ἀηδίαν. Ἄλλὰ μὴ ζητεῖ ταῦτα, ἀλλὰ μάλιστα μὲν ὁμότιμον· εἰ δὲ μὴ δυνατόν, πενέστερον μᾶλλον, ἢ εὐπορώτερον, εἶγε μὴ ἀποδόσθαι δεσπότη, ἀλλ' ἐκδοῦναι ἀνδρὶ

35. Α' Κορ. 10,31

36. Ψαλμ. 2,2

λέγει, «Ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν κάμνετε, εἴτε τρώγετε, εἴτε πίνετε, εἴτε κάμνετε κάτι ἄλλο, τὰ πάντα νὰ τὰ κάμνετε γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ»;³⁵ ἔσεῖς ὅμως τὰ κάμνετε γιὰ νὰ τὸν δυσφημίσετε καὶ νὰ μὴ τὸν δοξάσετε. Δὲν ἀκοῦτε τὸν προφήτη ποῦ λέγει, «Νὰ ὑπηρετήσετε τὸν Κύριο μὲ φόβο καὶ νὰ χαίρεσθε αὐτὸν μὲ τρόπο»³⁶; ἔσεῖς ὅμως εἰσθε διαχυτικοί.

Μήπως λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατὸ καὶ νὰ διασκεδάζωμε καὶ μὲ ἀσφάλεια; Θέλεις νὰ ἀκούσης καλὰ τραγούδια; Βέβαια δὲν ἔπρεπε καθόλου, πλὴν ὅμως δείχνω συγκατάβασι, ἐὰν θέλῃς μὴ ἀκούσης τὰ σατανικά, ἀλλὰ τὰ πνευματικά. Θέλεις νὰ ἰδῆς χορευτές; βλέπε τὸ χορὸ τῶν ἀγγέλων. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ, λέγει, νὰ τὰ ἰδοῦμε; Ἐὰν ἀπομακρύνῃς αὐτά, θὰ ἔλθῃ καὶ ὁ Χριστὸς στοὺς γάμους αὐτοῦς· καὶ ὅταν ὁ Χριστὸς εἶναι παρών, παρευρίσκεται καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀγγέλων. Ἄν θέλῃς, καὶ τώρα θὰ κάμῃ θαύματα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τότε· θὰ κάμῃ καὶ τώρα τὸ νερὸ κρασί καὶ πολὺ καλύτερο· θὰ μεταβάλῃ τὴ διαχυτικότητα, τὴ ἀσθενῆ καὶ τὴν ψυχρὴ ἐπιθυμία, καὶ θὰ τὴν καταστήσῃ πνευματικὴ. Αὐτὸ σημαίνει νὰ κάμῃ κρασί ἀπὸ νερό. Ὅπου ὑπάρχουν οἱ μουσικοί, δὲν παρευρίσκεται ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ ἂν εἰσέλθῃ, πρῶτα ἀπομακρύνει αὐτοῦς, καὶ ὕστερα θαυματουργεῖ. Τί εἶναι ἀηδέστερο ἀπὸ τὴ σατανικὴ τελετὴ, ὅπου τὰ πάντα εἶναι ἀσαφῆ, ὅπου τὰ πάντα ἀκατάληπτα; καὶ ἂν ὑπάρχῃ καὶ κάτι σαφές, πάλι τὰ πάντα εἶναι αἰσχρά, τὰ πάντα ἀηδῆ.

6. Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ εὐχάριστο ἀπὸ τὴν ἀρετῆ, τίποτε πιὸ γλυκὸ ἀπὸ τὴν κοσμιότητα, τίποτε πιὸ περιπόθητο ἀπὸ τὴ σεμνότητα. Ἄς κάμῃ κανεὶς γάμους, τέτοιους ποῦ ἐγὼ λέγω, καὶ θὰ ἰδῇ τὴ χαρὰ· ποιοῦς ὅμως γάμους, νὰ προσέχετε. Πρῶτα νὰ ζητῆς ἄνδρα γιὰ τὴν κόρη, πραγματικὰ ἄνδρα καὶ προστάτη, σὰν νὰ πρόκειται νὰ θέσῃς ἐπὶ τοῦ σώματος κεφαλὴ, σὰν νὰ πρόκειται νὰ παραδώσῃς σ' αὐτὸν ὄχι δοῦλο, ἀλλὰ θυγατέρα. Μὴ ζητῆς χρήματα, οὔτε ἔνδοξο γένος, οὔτε μεγάλη πατρίδα, ὅλα αὐτὰ εἶναι περιττά, ἀλλὰ τὴν εὐλάβεια τῆς ψυχῆς, τὴν ἐπιείκεια, τὴν ἀληθινὴ σύνεσι, τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, ἐὰν θέλῃς ἢ θυγατέρα σου μὲ χαρὰ νὰ ζῆ. Γιατὶ ζητώντας πλουσιώτερο, ὄχι μόνο αὐτὴν δὲν θὰ ὠφελήσῃς, ἀλλὰ καὶ θὰ τὴν βλάψῃς, καθιστώντας αὐτὴν δούλη ἀντὶ γιὰ γυναῖκα ἐλεύθερη. Γιατὶ δὲν θὰ ἀπολαύσῃ τόση χαρὰ ἀπὸ τὰ χρυσὰ κοσμήματα, ὅση ἀηδία ἀπὸ τὸ νὰ ὑπηρετῇ τὴν ἀηδία. Ὅμως νὰ μὴ ζητῆς αὐτά, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἰσάξιό της, ἐὰν δὲ δὲν εἶναι δυνατὸ, καλύτερα πτωχότερο, παρὰ πλουσιώτερο, ἐὰν φυσικὰ δὲν θέλῃς νὰ δώσῃς τὴ θυγα-

βούλει τὴν θυγατέρα. Ὄταν ἀκριβῶς ἐξετάσης τὰνδρὸς τὴν ἀρετὴν, καὶ μέλλης ἐκδιδόναι, παρακάλεσον τὸ Χριστὸν παραγενέσθαι· οὐ γὰρ ἐπαισχυνηθήσεται· μυστήριόν ἐστι τῆς αὐτοῦ παρουσίας. Μάλιστα μὲν οὖν καὶ τότε παρακάλει, ὥστε μνηστῆρα
5 τοιοῦτον δοῦναι.

Μὴ γένη τοῦ παιδὸς τοῦ Ἀβραάμ χείρων, ὃς εἰς τοσαύτην ἀποδημίαν πεμπόμενος, εἶδεν ἔνθα χρὴ καταφυγεῖν· διὸ καὶ πάντων ἐπέτυχεν. Ὄταν περιεργάζη καὶ ζητῆς τὸν ἄνδρα, εὐχου· εἶπέ τῷ Θεῷ, ὃν ἂν σὺ θέλης οἰκονόμησον· ἐγχείρισον αὐτῷ
10 τὸ πρᾶγμα, καὶ τιμηθεὶς ταύτῃ παρὰ σοῦ τῇ τιμῇ ἀμείψεται σε. Δύο δὴ ποιεῖν χρὴ, αὐτῷ τε ἐγχειρίζειν, καὶ τοιοῦτον ζητεῖν, οἷον αὐτὸς βούλεται κόσμιον. Ὄταν οὖν τοὺς γάμους ποιῆς, μὴ περιέλθῃς οἰκίας, κάτοπτρα καὶ ἱμάτια χρωμένῃ· οὐ γὰρ πρὸς ἐπίδειξιν τὸ πρᾶγμά ἐστιν, οὐδὲ εἰς πομπὴν εἰσάγεις τὸ θυγάτριον·
15 ἀλλὰ φαιδρύνουσα τὴν οἰκίαν τοῖς ἐνοῦσι, κάλει γείτονας καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς. Ὅσους ἂν οἶδας ἐπιεικεῖς, τούτους κάλει, καὶ τοῖς οὖσιν ἐπαρκεῖσθαι παραίνει. Μηδεὶς τῶν ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας παρέστω· ἐκεῖ γὰρ δαπάνη περιττὴ καὶ ἄσχημος· κάλεσον τὸν Χριστὸν πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων. Οἶδας διὰ τίνος αὐτὸν
20 καλέσεις; «Ὅς ἂν ποιήσῃ» φησὶν, «ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, ἔμοι ἐποίησε». Μὴ νομίσης τὸ πρᾶγμα δυσάρεστον εἶναι, τὸ πένητας καλεῖν διὰ τὸν Χριστὸν· δυσάρεστόν ἐστι πόρνας καλεῖν. Τὸ γὰρ πένητας καλεῖν, τοῦτο ἀφορμὴ τοῦ πλοῦτου, ἐκεῖνο δὲ ἀνατροπῆς.

25 Κόσμη τὴν νύμφην μὴ τούτοις τοῖς κοσμίσις τοῖς ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, ἀλλ' ἐπιεικεῖα καὶ αἰδοῖ καὶ τοῖς συνήθεσιν ἱματίοις, ἀντὶ παντὸς κόσμου χρυσοῦ καὶ ἐμπλεγμάτων τὸ ἐρυθριᾶν, τὸ αἰσχύνεσθαι περιθεῖσα, καὶ τὸ μὴ ζητεῖν ἐκεῖνα. Μηδεὶς ἔστω θόρυβος, μηδεμία ταραχὴ· καλείσθω ὁ νυμφίος, δεχέσθω τὴν παρθένον. Τὰ ἄριστα καὶ τὰ δεῖπνα μὴ μέθης ἔστω πλήρη, ἀλλὰ πλησμονῆς μεθ' ἡδονῆς. Ὅρα πόσα ἐκ τούτου καλά, ὅταν ἴδωμεν τὰ ἐκείνων· ἐκ δὲ τῶν νῦν γινομένων γάμων, εἶγε γάμους, ἀλλὰ μὴ
30

τέρα σου σὲ δεσπότη, ἀλλὰ νὰ τὴν παραδώσης σὲ ἄνδρα. Ὅταν ἐξετάσης μὲ ἀκρίβεια τὴν ἀρετὴ τοῦ ἄνδρα, καὶ πρόκειται νὰ παραδώσης τὴ θυγατέρα σου, παρακάλεσε τὸν Χριστὸ νὰ ἔλθῃ, γιατί δὲν θὰ ἀρνηθῆ, μυστήριον εἶναι τῆς παρουσίας του. Πρὸ παντὸς λοιπὸν τότε νὰ παρακαλῆς, ὥστε νὰ δώσῃ τέτοιο μνηστῆρα.

Μὴ γίνῃς χειρότερος ἀπὸ τὸν υἱὸ τοῦ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἀποστελλόμενος σὲ τόση μεγάλη ἀποδημία, ἐγνώριζε ὅπου ἔπρεπε νὰ καταφύγῃ· γι' αὐτὸ καὶ ἐπέτυχε ὅλα. Ὅταν ἐξετάζῃς καὶ ζητῆς τὸν ἄνδρα, νὰ προσεύχεσαι· εἶπε στὸν Θεό, ὁποῖον θέλεις ἐσὺ δώσε. Ἀνάθεσε σ' αὐτὸν τὴν ὑπόθεσι, καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐτίμησες μὲ αὐτὴν τὴν τιμὴ θὰ σὲ ἀνταμείψῃ. Δύο λοιπὸν πρέπει νὰ κάμνῃς, καὶ νὰ ἀναθέτῃς αὐτὸ σ' αὐτόν, καὶ νὰ ζητῆς τέτοιον ἄνδρα, ὅπως αὐτὸς θέλει σεμνόν. Ὅταν λοιπὸν κάνῃς τοὺς γάμους, νὰ μὴ περιφέρεσαι σὲ σπίτια, χρησιμοποιώντας καθρέπτες καὶ ἐπιδεικτικὰ ρούχα. Γιατὶ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι γιὰ ἐπίδειξι, οὔτε σὲ πομπὴ ὁδηγεῖ τὴ θυγατέρα σου, ἀλλὰ γιὰ νὰ προκαλέσῃς χαρὰ στὸ σπίτι μὲ αὐτοὺς ποὺ εἶναι μέσα σ' αὐτό, νὰ προσκαλῆς τοὺς γείτονες, τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς. Ὅσους καλοὺς θὰ γνωρίζῃς, αὐτοὺς νὰ προσκαλῆς, καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι παρόντες νὰ συμβουλευῆς νὰ ἀρκοῦνται σ' αὐτά. Κανεῖς ἄς μὴ παρευρίσκειται ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς τῆς ὀρχήστρας, γιατί αὐτοὶ εἶναι ἔξοδα περιττὰ καὶ ἄσχημα. Κάλεσε πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους τὸν Χριστό. Γνωρίζεις διὰ μέσου τίνος θὰ τὸν καλέσῃς; «Ὅποιος θὰ κάμῃ κάτι», λέγει, «σ' ἓνα ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτοὺς, εἶναι σὰν νὰ τὸ ἔκαμε σὲ ἐμένα»³⁷. Μὴ νομίσης ὅτι εἶναι δυσάρεστο πρᾶγμα, τὸ νὰ προσκαλῆς τοὺς πτωχοὺς γιὰ τὸν Χριστό· δυσάρεστο εἶναι τὸ νὰ προσκαλῆς τὶς πόρνες. Γιατὶ τὸ νὰ προσκαλῆς τοὺς πτωχοὺς, εἶναι ἀφορμὴ τοῦ πνευματικοῦ πλοῦτου, ἐκεῖνο ὅμως ἀφορμὴ καταστροφῆς.

Στόλιζε τὴ νύφη ὄχι μὲ αὐτὰ τὰ στολίδια ἀπὸ χρυσό, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπιείκεια, μὲ τὸ σεβασμὸ καὶ μὲ τὰ συνηθισμένα ρούχα· ἀντὶ γιὰ ὅλα τὰ χρυσὰ κοσμήματα καὶ φιλοτεχνήματα νὰ τῆς φορέσῃς τὴν συστολή, τὴν ἐντροπή καὶ τὸ νὰ μὴ ἐπιζητῆ ἐκεῖνα. Ἄς μὴ γίνῃται κανένας θόρυβος, καμμία ἀταξία. Ἄς προσκαλῆται ὁ γαμβρὸς καὶ ἄς δέχεται τὴν κόρη. Τὰ γεύματα καὶ τὰ δεῖπνα ἄς μὴ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ οἰνοπνευματῶδη ποτά, ἀλλὰ ἀπὸ ἄφθονα ἀγαθὰ μαζὶ μὲ χαρὰ. Πρὸσεχε πόσα καλὰ προέρχονται ἀπὸ αὐτὸ, ὅταν ἴδοῦμε αὐτὰ ποὺ κάμνουν ἐκεῖνοι, καὶ πόσα κακὰ ἀπὸ τοὺς γάμους ποὺ γίνονται· τώρα, ἂν φυσικὰ πρέπει γάμους νὰ ὀνομάζωμε αὐτά, ἀλλ' ὄχι τελε-

πομπὰς αὐτὰ δεῖ καλεῖν, ὅσα τὰ κακά. Διελύθησαν αἱ παστάδες, καὶ εὐθέως μέριμνα καὶ φόβος, μή τι παραπέση τῶν κεχρημένων, καὶ διαδέχεται τὴν ἡδονὴν ἀθυμία ἀφόρητος. Ἄλλ' αὕτη μὲν τῆς κηδεστρίας ἢ ἀγωνία· μᾶλλον δὲ οὐδὲ αὕτη ἀπήλλακται ἢ νύμφη·
 5 τὰ γοῦν μετὰ ταῦτα αὐτῆς τῆς νύμφης ἐστὶν ἅπαντα. Τὸ γὰρ ὄρᾶν καταλυόμενα ἅπαντα, ἀθυμίας ὑπόθεσις, τὸ ὄρᾶν ἔρημον τὴν οἰκίαν. Ἐκεῖ ὁ Χριστός, ἐνταῦθα ὁ Σατανᾶς· ἐκεῖ ἄδεια, ἐνταῦθα φροντίς· ἐκεῖ ἡδονή, ἐνταῦθα λύπη· ἐκεῖ δαπάνη, ἐνταῦθα οὐδὲν τοιοῦτον· ἐκεῖ ἀσχημοσύνη, ἐνταῦθα εὐκοσμία· ἐκεῖ φθό-
 10 νος, ἐνταῦθα ἀφθονία· ἐκεῖ μέθη, ἐνταῦθα νῆψις, ἐνταῦθα σωτηρία, ἐνταῦθα σωφροσύνη.

Ταῦτα δὴ πάντα ἐννοοῦντες, στήσωμεν τὸ κακὸν μέχρι τούτου, ἵνα ἀρέσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἐπιτυχεῖν καταξιωθῶμεν, χάριτι καὶ φιλανθρω-
 15 πία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τές. Διελύθησαν οἱ νυφικοὶ θάλαμοι, καὶ ἀμέσως φροντίδα καὶ φόβος, μήπως παραπέση κάτι χρήσιμο, καὶ διαδέχεται τὴ χαρὰ ἀφόρητος λύπη. Ἄλλὰ ἡ ἀγωνία αὐτὴ εἶναι τῆς πεθερᾶς, μάλλον δὲ οὔτε ἡ ἴδια ἡ νύφη ἔχει ἀπαλλαγὴ ἀπὸ αὐτῆν· ὅλα πλεον ποὺ ἀκολουθοῦν ὕστερα ἀφοροῦν τὴν ἴδια τὴ νύφη. Γιατὶ τὸ νὰ βλέπη τὰ πάντα νὰ διαλύωνται, τὸ νὰ βλέπη ἔρημο τὸ σπίτι εἶναι ἀφορμὴ λύπης. Ἐκεῖ ὁ Χριστός, ἐδῶ ὁ Σατανᾶς. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἀσφάλεια, ἐδῶ φροντίδες· ἐκεῖ χαρά, ἐδῶ λύπη· ἐκεῖ ἔξοδα, ἐδῶ τίποτε τέτοιο· ἐκεῖ ἀπρέπεια, ἐδῶ εὐπρέπεια· ἐκεῖ φθόνος, ἐδῶ ἔλλειψις φθόνου· ἐκεῖ μέθη, ἐδῶ ἐγκράτειά, ἐδῶ σωτηρία, ἐδῶ σωφροσύνη.

Κατανοώντας λοιπὸν αὐτά, ἃς σταματήσωμε τὸ κακὸ μέχρι τὸ σημεῖο αὐτό, γιὰ νὰ ἀρέσωμε στὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀξιωθοῦμε νὰ ἐπιτύχωμε τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχει ὑποσχεθῆ σὲ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

(Α΄ Θεσ. 1,1-7)

5 «Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν Θεῷ Πατρὶ καὶ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη. Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, μνησθῆναι ὑμῶν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν, ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν».

1. Τί δήποτε Ἐφεσίοις μὲν ἐπιστέλλων, καὶ τὸν Τιμόθεον ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, οὐχὶ συνέταξεν ἑαυτῷ, καίτοι γνωριζόμενον παρ' αὐτοῖς καὶ θαυμαζόμενον· «Τὴν γὰρ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκειτε», φησὶν, «ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσε», καὶ 15 πάλιν, «Ὅτι οὐδένα ἔχω ἰδόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει», ἐνταῦθα δὲ συντάττει αὐτὸν ἑαυτῷ; Ἐμοὶ δοκεῖ ὅτι ἔμελλεν αὐτὸν πέμπειν εὐθέως, καὶ περιπτὸν ἦν ἐπιστέλλειν τὸν τὰ γράμματα καταληψόμενον· φησὶ γάρ, «Τοῦτον μὲν ἐλπίζω 20 πέμψαι ἐξαυτῆς». Ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐπανελθὼν ἦν εὐθέως, ὥστε εἰκότως ἐπέστελλεν· «Ἄρτι γὰρ ἐλθόντος Τιμοθέου», φησὶ, «πρὸς ἡμᾶς ἀφ' ὑμῶν». Διὰ τί δὲ αὐτοῦ προτίθησι τὸν Σιλουανόν, καίτοι μυρία αὐτῷ μαρτυρῶν ἀγαθὰ, καὶ πάντων αὐτὸν προτιθεῖς; Ἴσως μὲν ἀξιούντος τοῦτο κατὰ πολλὴν ταπεινοφροσύνην, καὶ παρακαλοῦντος. Ἐπειδὴ γὰρ τὸν διδάσκαλον 25 ἐώρα οὕτω ταπεινοφρονοῦντα, ὡς τὸν μαθητὴν ἑαυτῷ συντάττειν, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς ἂν τοῦτο ἐζήτησε, καὶ ἐπέδραμε. «Παῦλος» γάρ, φησὶ, «καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων». Οὐδὲν ἐνταῦθα περὶ ἑαυτοῦ τίθησιν, οὐχ ὅ 30 ἀπόστολος', οὐχ ὁ δοῦλος'. Ἐμοὶ δοκεῖ διὰ τὸ νεοκατηχῆτους

1. Φιλιπ. 2, 22.20

2. Φιλ. 2,23

3. Α΄ Θεσ. 3,6

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ

ΟΜΙΛΙΑ Α΄

(Α΄ Θεσ. 1,1-7)

«Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Θεσσαλονικέων, τὴν ἐνωμένην μετὰ τὸν Θεὸν Πατέρα καὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦ Χριστόν. Εἶθε νὰ εἶναι σὲ σᾶς χάρις καὶ εἰρήνη. Εὐχαριστοῦμε πάντοτε τὸν Θεὸν γιὰ σᾶς, ὅσες φορὲς σᾶς ἐνθυμούμασθε στίς προσευχάς μας, ἀδιάκοπα μνημονεύοντας τὸ ἔργο τῆς πίστεώς σας καὶ τὸν κόπο τῆς ἀγάπης σας καὶ τὴν ὑπομονὴν τῆς ἐλπίδας σας στὸν Κύριον μας τὸν Ἰησοῦ Χριστόν, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μας».

1. Γιατί τέλος πάντων ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Ἐφεσίους καὶ εἶχε μαζί του τὸν Τιμόθεο, δὲν τὸν ἀνέφερε ὁ Παῦλος μαζί μετὰ τὸν ἑαυτό του, ἂν καὶ τὸν ἐγνώριζαν αὐτοὶ καὶ τὸν ἐθαύμαζαν, διότι λέγει, «Τὸ δοκιμασμένο χαρακτήρα του τὸν γνωρίζετε, γιατί ὡς τέκνο πρὸς πατέρα ἐδούλευσε μαζί μου», καὶ πάλι, «Γιατί δὲν ἔχω κανένα ὁμόμυσο, ὁ ὁποῖος με εἰλικρίνεια θὰ φροντίσῃ γιὰ τὶς ὑποθέσεις σας»¹, ἐδῶ ὅμως ἀναφέρει αὐτὸν μαζί μετὰ τὸν ἑαυτό του; Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐπρόκειτο νὰ στείλῃ αὐτὸν ἀμέσως καὶ ἦταν περιττὸ νὰ γράφῃ γι' αὐτὸν ποῦ θὰ μετέφερε τὰ γράμματα, γιατί λέγει, «Αὐτὸν δὲ ἐλπίζω νὰ τὸν στείλῃ ἀμέσως».² Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ μόλις εἶχε ἐπανέλθει, καὶ ἐπομένως ὀρθῶς τὸν ἀνέφερε στὴν ἐπιστολήν· γιατί λέγει, «Τώρα, ὅταν μᾶς ἦλθε ἀπὸ σᾶς ὁ Τιμόθεος»³. Γιατί ὅμως ἀναφέρει πρὶν ἀπὸ αὐτὸν τὸν Σιλουανὸν, ἂν καὶ ἐπιβεβαιώνει ἀπειρα ἀγαθὰ γι' αὐτὸν καὶ τὸν προτιμᾷ ἀπὸ ὅλους; Ἴσως ἐκεῖνος νὰ τοῦ ἐζήτησε αὐτὸ μετὰ πολλὴν ταπεινοφροσύνην καὶ νὰ τὸν παρακάλεσε γι' αὐτό. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔβλεπε τὸ διδάσκαλο νὰ εἶναι τόσο ταπεινόφρων, ὥστε νὰ ἀναφέρῃ τὸ μαθητὴν μαζί μετὰ τὸν ἑαυτό του, πολὺ περισσότερο θὰ μπορούσε νὰ τὸ ζητήσῃ αὐτὸ ὁ Τιμόθεος, καὶ αὐτὸς πρόθυμα τὸ δέχθηκε. Διότι λέγει, «Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σιλουανὸς καὶ ὁ Τιμόθεος, πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Θεσσαλονικέων». Τίποτε δὲν ἀναφέρει ἐδῶ γιὰ τὸν ἑαυτό του, οὔτε 'ὁ ἀπόστολος', οὔτε 'ὁ δοῦλος'. Ἐγὼ νομίζω γιὰ τὸ λόγο

εἶναι τοὺς ἄνδρας, καὶ μηδέπω αὐτοῦ πειραν εἰληφέναι, οὐ τίθησι τὸ ἀξίωμα· καὶ ἀρχὴ δὲ τοῦ κηρύγματος ἔτι ἦν τοῦ πρὸς αὐτούς.

«Τῇ ἐκκλησίᾳ», φησί, «Θεσσαλονικέων»· καλῶς. Καὶ γὰρ εἰ-
 5 κὸς ἦν ὀλίγους εἶναι καὶ οὐδέπω συνεστάναι· διὰ τοῦτο αὐτοὺς
 παραμυθεῖται διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐκκλησίας· ἔνθα γὰρ πολὺς
 παρεληλύθει χρόνος, καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας σύστημα πολὺ ἦν, οὐ
 τίθησι τοῦτο. Ἐπειδὴ δὲ ὄνομα πλήθους ἐστίν, ὡς τὰ πολλά, τὸ
 τῆς ἐκκλησίας ὄνομα, καὶ συστήματος ἤδη συγκεκροτημένου,
 10 διὰ τοῦτο αὐτοὺς οὕτω καλεῖ. «Ἐν Θεῷ», φησί, «Πατρί, καὶ Κυρίῳ
 Ἰησοῦ Χριστῷ». «Τῇ ἐκκλησίᾳ», φησί, «Θεσσαλονικέων τῇ ἐν
 Θεῷ». Ἴδου πάλιν τό, ἐν, ἐπὶ τοῦ Πατρός, καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ. Πολλὰ
 γὰρ ἐκκλησίαι καὶ Ἰουδαϊκαὶ καὶ Ἑλληνικαὶ ἦσαν, ἀλλὰ τῇ ἐν
 Θεῷ, φησί. Μέγα τὸ ἀξίωμα, καὶ οὐ ἴσον οὐδέν, εἰ ἐν Θεῷ ἐστι.
 15 Γένοιτο τοίνυν καὶ ταύτην τὴν ἐκκλησίαν οὕτω καλεῖσθαι· δέ-
 δοικα δὲ μὴ μακρὰν ἢ τῆς προσηγορίας ταύτης. Εἴ τις γὰρ ἁμαρ-
 τίας εἴη δοῦλος, οὐ δύναται λέγεσθαι ἐν Θεῷ. Εἴ τις μὴ κατὰ
 Θεὸν περιπατεῖ, οὐ δύναται λέγεσθαι ἐν Θεῷ.

2. «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη». Εἶδες εὐθύς ἀπὸ ἐγκωμίων τὸ
 20 προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς; «Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ πάντοτε περὶ
 πάντων ὑμῶν, μνεῖαν ὑμῶν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν προσευχῶν
 ἡμῶν». Τὸ γὰρ εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ ὑπὲρ αὐτῶν, μαρτυροῦντός
 ἐστὶν αὐτοῖς πολλὴν προκοπὴν, ὅταν μὴ μόνον ἐπαινῶνται αὐτοί,
 ἀλλὰ καὶ Θεὸς εὐχαριστῆται, ὡς αὐτὸς ἐργασάμενος τὸ πᾶν.
 25 Διδάσκει δὲ αὐτοὺς καὶ μετριάζειν, μονονουχὶ λέγων, ὅτι τῆς τοῦ
 Θεοῦ δυνάμεώς ἐστὶν τὸ πᾶν. Τὸ μὲν οὖν εὐχαριστεῖν τῶν κα-
 τορθωμάτων ἔνεκεν, τὸ δὲ μεμνηθῆσθαι αὐτῶν ἐπὶ τῶν προσευ-
 χῶν, τῆς ἀγάπης τῆς πρὸς αὐτούς. Εἶτα, ὅπερ πολλαχοῦ ποιεῖ, οὐ
 μόνον ἐπὶ τῶν προσευχῶν φησι μεμνηθῆσθαι, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῶν
 30 εὐχῶν. «Ἀδιαλείπτως», φησί, «μνημονεύοντες ὑμῶν τοῦ ἔργου
 τῆς πίστεως, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης, καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς
 ἐλπίδος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ
 καὶ Πατρός ἡμῶν». Τὸ «ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες», ἦτοι μνη-

4. Ἡ ἐκκλησία τῶν Θεσσαλονικέων ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Παῦλο κατὰ τὴ Β' ἀποστο-
 λικὴ του ὁδοιπορία (Πράξ. 17,1 – 10). Ἡ πρώτη ἐκκλησία περιέλαβε λίγους
 Ἰουδαίους, πολλοὺς ὅμως ἀπὸ τοὺς προσηλύτους καὶ ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς καὶ
 ἀπὸ τὶς γυναῖκες.

ὅτι εἶναι αὐτοὶ νέοι στὴν πίστι καὶ δὲν ἔχουν γνωρίσει ἀκόμη αὐτόν, γι' αὐτὸ δὲν ἀναφέρει τὸ ἀξίωμα. Ἔλωστε ἦταν ἀρχὴ ἀκόμη τοῦ κηρύγματος πρὸς αὐτούς.

«Στὴν ἐκκλησία», λέγει, «τῶν Θεσσαλονικέων»⁴. Καλῶς εἶπε. Καθόσον φυσικὸ ἦταν νὰ εἶναι λίγοι καὶ νὰ μὴ εἶχαν συνδεθῆ μέχρι τώρα, γι' αὐτὸ δὲ καὶ προτρέπει αὐτοὺς μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας. Ὅπου ὅμως εἶχε περάσει πολὺς χρόνος καὶ τὸ σύνολο τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησίας ἦταν μεγάλο, δὲν ἀναφέρει αὐτό. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὄνομα τῆς ἐκκλησίας σημαίνει πλῆθος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστο, καὶ σύνολο ποὺ ἔχει ἤδη συγκροτηθῆ, γι' αὐτὸ ὀνομάζει αὐτοὺς ἔτσι. «Τὴν ἐνωμένη μετὸν Θεὸ Πατέρα», λέγει, «καὶ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό». Πρὸς τὴν ἐκκλησία, λέγει, τῶν Θεσσαλονικέων, τὴν ἐνωμένη μετὸν Θεό. Νὰ πάλι τό, «ἐν», λέγεται γιὰ τὸν Πατέρα καὶ γιὰ τὸν Υἱό. Γιατὶ ὑπῆρχαν πολλὲς ἐκκλησίαι, καὶ ἰουδαϊκὲς καὶ ἑλληνικὲς, ἀλλὰ, λέγει, τὴν ἐνωμένη μετὸν Θεό. Μεγάλον τὸ ἀξίωμα καὶ τοῦ ὁποίου τίποτε δὲν εἶναι ἰσάξιο, ἐὰν εἶναι ἐνωμένος κανεὶς μετὸν Θεό. Εἴθε λοιπὸν καὶ ἡ ἐκκλησία αὐτὴ ἔτσι νὰ καλῆται, φοβᾶμαι ὅμως μήπως ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ὀνομασία αὐτή. Γιατὶ ἐὰν εἶναι κανεὶς δοῦλος τῆς ἁμαρτίας, δὲν μπορεῖ νὰ λέγεται ὅτι εἶναι ἐνωμένος μετὸν Θεό. Ἐὰν κανεὶς δὲν συμπεριφέρεται σύμφωνα μετὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, δὲν μπορεῖ νὰ λέγεται ὅτι εἶναι ἐνωμένος μετὸν Θεό.

2. «Εἴθε νὰ εἶναι σὲ σᾶς χάρις καὶ εἰρήνη». Εἶδες ἀμέσως ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους τὸ προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς; «Εὐχαριστοῦμε πάντοτε τὸν Θεὸ γιὰ ὅλους ἑσᾶς, ὅσες φορές σᾶς ἐνθυμούμασθε στὶς προσευχὰς μας». Τὸ νὰ εὐχαριστοῦν λοιπὸν τὸν Θεὸ γι' αὐτούς, μαρτυρεῖ γι' αὐτούς μεγάλη προκοπή, ὅταν δὲν ἐπαινοῦνται αὐτοὶ μόνο, ἀλλὰ καὶ ὁ Θεὸς εὐχαριστεῖται, ἐπειδὴ αὐτὸς ἔκαμε τὰ πάντα. Καὶ διδάσκει αὐτούς νὰ εἶναι καὶ μετριόφρονες, καὶ σχεδὸν εἶναι σὰν νὰ λέγη, ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἔργα τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Τὸ νὰ εὐχαριστοῦν λοιπὸν τὸν Θεὸ εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν κατορθωμάτων του, τὸ νὰ ἐνθυμοῦνται δὲ αὐτούς στὶς προσευχὰς τους εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάπης πρὸς αὐτούς. Ἐπειτα, αὐτὸ ποὺ κάνει σὲ πολλὰς περιπτώσεις, λέγει ὅτι δὲν τοὺς ἐνθυμοῦνται μόνο στὶς προσευχὰς, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τίς προσευχὰς. «Ἀδιάκοπα», λέγει, «μνημονεύοντας τὸ ἔργο τῆς πίστεώς σας καὶ τὸν κόπον τῆς ἀγάπης καὶ τὴν ὑπομονὴ τῆς ἐλπίδας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μας». Τὸ «ἀδιάκοπα μνημονεύοντας»

μονεύοντες ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἢ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης μνημονεύοντες τοῦ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν, ἢ ἀπλῶς, τὸ ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν.

Ἐκεῖνο μὲν γάρ, ἵνα μὴ νομίσης ἀπλῶς τό, «ἀδιαλείπτως
 5 μνημονεύοντες ὑμῶν», εἰρῆσθαι, ἐπήγαγεν, «ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν»: τοῦτο δέ, ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐπῆνει τῶν ἀνθρώπων τὰ γινόμενα, οὐδεὶς μισθὸν ἀπεδίδου, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, φησί, κάμνετε. Τί ἐστι, «τοῦ ἔργου τῆς πίστεως»; Ὅτι οὐδὲν ὑμῶν παρέκλινε τὴν ἔνστασιν: τοῦτο γὰρ ἔργον πίστεως.
 10 Εἰ πιστεύεις, πάντα πάσχε: εἰ δὲ μὴ πάσχεις, οὐ πιστεύεις. Μὴ γὰρ οὐ τοιαῦτὰ ἐστι τὰ ἐπηγγελμένα, ὡς καὶ μυρίους θανάτους πείσεσθαι τὸν πιστεύοντα ἂν ἐλέσθαι; Οὐρανῶν βασιλεία πρόκειται, καὶ ἀθανασία, καὶ ζωὴ αἰώνιος. Ὁ τοίνυν πιστεύων, πάντα πείσεται. Ἄρα ἡ πίστις διὰ τῶν ἔργων δείκνυται. Εἰκότως ἂν τις
 15 εἶπεν, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων αὐτὴν ἐπεδείξασθε, διὰ τῆς ἐνστάσεως, διὰ τῆς προθυμίας. «Καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγάπης». Ποῖος κόπος τὸ φιλεῖν; Τὸ φιλεῖν ἀπλῶς οὐδὲ εἰς κόπος: τὸ δὲ γνησίως φιλεῖν κόπος πολὺς. Ὅταν γάρ, εἶπέ μοι, μυρία κινῆται τῆς ἀγάπης ἡμᾶς ἀφελκύσαι βουλόμενα, ἡμεῖς δὲ πρὸς πάντα
 20 ἀντιτείνωμεν, οὐχὶ κόπος ἐστί; Τί γὰρ οὐκ ἔπαθον οὗτοι, ὥστε μὴ ἀποστῆναι τῆς ἀγάπης; οὐχὶ ἐπὶ τὸν ὑποδοχέα Παύλου ἦλθον οἱ πολεμοῦντες τῷ κηρύγματι, καὶ μὴ εὐρόντες αὐτόν, ἔσυρον τὸν Ἰάσονα ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας; Μικρὸς οὗτος κόπος, εἶπέ μοι, μηδέπω τῶν σπερμάτων παγέντων, τοσοῦτον χειμῶνα, τοσοῦ-
 25 τούς φέρειν πειρασμούς; Καὶ ἱκανὰ αὐτόν ἀπήτησαν.

«Καὶ ἱκανὰ», φησί, «δοὺς, ἐξεπεμψε τὸν Παῦλον». Μικρὸν τοῦτο, εἶπέ μοι; οὐχὶ ἑαυτὸν ἀντ' ἐκείνου τῷ κινδύνῳ ὑπέθηκε; Τοῦτο κόπον φησὶν ἀγάπης, ὅτι οὕτω προσεδέθησαν. Καὶ ὄρα: πρῶτον ἐκείνων λέγει τὰ κατορθώματα, καὶ τότε τὰ ἑαυτοῦ, ἵνα
 30 μὴ δόξη μεγαληγορεῖν, μηδὲ προλήψει φιλεῖν αὐτούς. «Καὶ τῆς ὑπομονῆς», φησὶν. Οὐ γὰρ πρὸς ἓνα χρόνον ὁ διωγμὸς ἐκεῖνος, ἀλλὰ διαπαντός: οὐδὲ τῷ διδασκάλῳ μόνον Παύλῳ ἐπολέμουν, ἀλλὰ καὶ τοῖς μαθητευομένοις. Εἰ γὰρ πρὸς ἐκείνους οὕτω δι-

σημαίνει, ἢ μνημονεύοντας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἢ μνημονεύοντας τὸν κόπο τῆς ἀγάπης ποὺ κάνετε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μας, ἢ ἀπλῶς σημαίνει μνημονεύοντας ἀδιάκοπα ἐσᾶς.

Γιὰ νὰ μὴ νομίσης δηλαδὴ ὅτι ἔχει λεχθῆ τυχαῖα τό, «μνημονεύοντας ἐσᾶς ἀδιάκοπα», ἐπρόσθεσε, «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μας», αὐτὸ δὲ ἐπειδὴ κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δὲν ἐπαινοῦσε τὰ κατορθώματά τους, κανεὶς δὲν ἀνταπέδιδε μισθό, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, λέγει, καταπονεῖσθε. Τί σημαίνει, «τὸ ἔργο τῆς πίστεως»; Ὅτι τίποτε δὲν ἐλύγισε τὴν ἀντίστασί σας· γιατί αὐτὸ εἶναι ἔργο πίστεως. Ἐὰν πιστεύης, νὰ ὑποφέρης τὰ πάντα, ἐὰν ὅμως δὲν ὑποφέρης, δὲν πιστεύεις. Μήπως δηλαδὴ δὲν εἶναι τέτοια αὐτὰ ποὺ μᾶς ἔχει ὑποσχεθῆ, ὥστε νὰ ἔφθανε ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει καὶ νὰ προτιμήσῃ νὰ ὑποστῆ μυρίους θανάτους γι' αὐτά; Ἐχει ὀρισθῆ σὰν βραβεῖο ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἢ ἀθανασία καὶ ἡ αἰώνιος ζωὴ. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ πιστεύει, θὰ ὑποστῆ τὰ πάντα. Εὐλογα θὰ ἔλεγε κανεὶς, ἐφανερῶσατε τὴν πίστι σας ὅχι ἔτσι ἀπλᾶ, ἀλλὰ μὲ τὰ ἔργα, μὲ τὴν ἀντίστασί σας, μὲ τὴν προθυμία σας. «Καὶ τὸν κόπο τῆς ἀγάπης». Ποιὸς κόπος τὸ νὰ ἀγαπᾶ κάποιος; Τὸ νὰ ἀγαπᾶ ἀπλῶς δὲν εἶναι κανένας κόπος, τὸ νὰ ἀγαπᾶ ὅμως γνήσια εἶναι μεγάλος κόπος. Γιατί ὅταν, εἶπέ μου, πολλὰ κινοῦνται ποὺ θέλουν νὰ μᾶς ἀποσπάσουν ἀπὸ τὴν ἀγάπη, καὶ ἐμεῖς ἐναντιωνώμασθε πρὸς ὅλα αὐτά, δὲν εἶναι κόπος; Τί λοιπὸν δὲν ἔπαθαν αὐτοί, γιὰ νὰ μὴ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἀγάπη; δὲν ἦλθαν σὲ ἐκεῖνό ποὺ ἐφιλοξενοῦσε τὸν Παῦλο οἱ ἐχθροὶ τοῦ κηρύγματος καί, ἐπειδὴ δὲν ἠῦραν τὸν Παῦλο, ἔσυραν μὲ βία τὸν Ἰάσονα στοὺς ἄρχοντες τῆς πόλεως;⁵ Εἶναι μικρὸς αὐτὸς ὁ κόπος, εἶπέ μου, ἐνῶ ὁ σπὸρος τοῦ κηρύγματος δὲν εἶχε ἀκόμη φυτευθῆ, νὰ ὑπομένουν τόσο μεγάλη συμφορὰ, τόσες δοκιμασίαι; Καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ αὐτὸν ἀρκετὲς ἐγγυήσεις.

«Καὶ ἀφοῦ ἔδωσε ἀρκετὲς ἐγγυήσεις», λέγει, «ἀπέστειλε τὸν Παῦλο». Εἶναι μικρὸ αὐτό; εἶπέ μου, δὲν ἔθεσε σὲ κίνδυνο τὸν ἑαυτὸ του στῆ θέσι ἐκεῖνου. Αὐτὸ ὀνομάζει κόπο τῆς ἀγάπης, γιατί ἔτσι ἐστερεώθηκαν στὴν πίστι. Καὶ πρόσεχε· πρῶτα λέγει τὰ κατορθώματα ἐκείνων καὶ ὕστερα τὰ δικά του, γιὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι καυχᾶται, οὔτε ὅτι ἀπὸ προκατάληψι ἀγαπᾶ αὐτούς. «Καὶ τὴν ὑπομονή», λέγει. Γιατί ὁ διωγμὸς ἐκεῖνος δὲν εἶχε γίνῃ γιὰ ἓνα χρονικὸ διάστημα, ἀλλὰ γιὰ πάντα, οὔτε ἐπολεμοῦσαν τὸν διδάσκαλο μόνο, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὲς του. Ἐὰν λοιπὸν ἐσυμπεριφέροντο ἔτσι

ἐκείντο τοὺς θαύματα ἐργαζομένους, τοὺς αἰδεσίμους, τί οἶει πρὸς τοὺς συνοικοῦντας αὐτοῖς, καὶ συμπολίτας, καὶ ἀθρόον ἀποστάντας; Ὅπερ οὖν αὐτοῖς καὶ μαρτυρεῖ, λέγων, ὅτι «Μιμηταὶ ἐγένεσθε τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ». 5 «Καὶ τῆς ἐλπίδος», φησί, «τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν». Ταῦτα γὰρ πάντα ἀπὸ πίστεως γίνεται καὶ ἐλπίδος. Ὡστε οὐ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν μόνον ἐδήλου τὰ γενόμενα, ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ πληροφορίας ἐπίστευον τοῖς ἀποκειμένοις ἐπάθλοις. Διὰ γὰρ τοῦτο συνεχῶρει ὁ Θεὸς 10 εὐθέως γενέσθαι διωγμούς, ἵνα μή τις εἴπη, ὅτι ἀπλῶς καὶ κολακείᾳ τὸ κήρυγμα συνίστατο, καὶ ἵνα τὸ θερμὸν αὐτῶν δειχθῆ, καὶ ὅτι οὐ πεισμονὴ ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ Θεοῦ δύναμις ἦν ἡ τὰς τῶν πιστευόντων ψυχὰς πείθουσα ὥστε καὶ πρὸς θανάτους μυρίους παρεσκευάσθαι· ὅπερ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ εὐθέως κατὰ βάθους τὸ 15 κήρυγμα ἐπεπήγει καὶ εἰστήκει ἀκλινές.

3. «Εἰδότες, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ Θεοῦ, τὴν ἐκλογὴν ὑμῶν, ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη πρὸς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυνάμει, καὶ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ ἐν πληροφορία πολλῇ· καθὼς οἴδατε οἷοι ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν δι' ὑμᾶς». Τί 20 «εἰδότες»; Ὅπως ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν. Ἐνταῦθα καὶ τῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων ἄπτεται, ἀλλ' ἐπεσκιασμένως· βούλεται γὰρ πρότερον τοῖς ἐκείνων ἐγκωμίσις ἐπεξελεθῆναι. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· ἦδειν μὲν ὅτι τῶν γενναίων ἦτε καὶ μεγάλων ἀνδρῶν, ὅτι τῶν ἐκλεκτῶν· διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς πάντα ὑπομένομεν δι' ὑμᾶς. 25 Τὸ γὰρ, «οἷοι ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν», τοῦτό ἐστι δηλοῦντος, ὅτι μετὰ πολλῆς προθυμίας καὶ πολλῆς σφοδρότητος ἔτοιμοι τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐκδοῦναι δι' ὑμᾶς· καὶ τούτου δὲ οὐχ ἡμῖν χάρις, ἀλλ' ὑμῖν, ὅτι ἐκλεκτοὶ ἦτε. Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ φησί· «Καὶ ταῦτα πάσχω διὰ τοὺς ἐκλεκτούς». Ὑπὲρ γὰρ τῶν τοῦ Θεοῦ 30 ἀγαπητῶν τί οὐκ ἂν τις πάθοι; Καὶ εἰπῶν τὸ αὐτοῦ, μονονουχί φησιν· εἰ γὰρ καὶ ἀγαπητοὶ καὶ ἐκλεκτοί, φησί, πάντα εἰκότως ὑπομένομεν. Οὐ γὰρ δὴ τὸ ἐπαινεῖν αὐτοὺς ἐρρῶννυε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπομιμνήσκειν, ὅτι καὶ αὐτοὶ τῆς ἐκείνων προθυμίας ἀντίρροπον ἀνδρείαν ἐπεδείξαντο, φησί.

35 «Καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε καὶ τοῦ Κυρίου, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ, μετὰ χαρᾶς Πνεύματος ἁγίου».

6. Α' Θεσ. 2,14

7. Β' Τιμ. 2,10

πρὸς ἐκείνους ποὺ ἔκαναν θαύματα, τοὺς σεβαστοὺς, πῶς νομίζεις θὰ ἐσυμπεριφέροντο πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἦσαν συγκάτοικοί τους, καὶ συμπολίτες τους, καὶ ποὺ ἀπεστάτησαν ἀπὸ τῆ θρησκεία τους ἀμέσως; Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐπιβεβαιώνει γι' αὐτούς, λέγοντας, ὅτι «Ἐγίνατε μιμητὲς τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι στὴν Ἰουδαία»⁶. «Καὶ τῆς ἐλπίδας», λέγει, «τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μας». Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα γίνονται ἀπὸ πίστι καὶ ἐλπίδα. Ὡστε ὄχι μόνο τὴν ἀνδρεία αὐτῶν ἐφανέρωναν τὰ συμβάντα, ἀλλὰ ὅτι ἐπίστευαν μὲ βεβαιότητα στὰ προκείμενα ἔπαθλα. Γιατὶ γι' αὐτὸ ἐπέτρεπε ὁ Θεὸς νὰ γίνουν ἀμέσως διωγμοί, γιὰ νὰ μὴ εἰπῆ κανεὶς, ὅτι ἐδιατηρεῖτο ἀπλῶς καὶ ἀπὸ κολακεία τὸ κήρυγμα, καὶ γιὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὁ ζῆλος αὐτῶν, καὶ ὅτι δὲν ἦταν ἡ πειστικότητα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐπειθε τις ψυχὲς τῶν πιστῶν, ὥστε νὰ εἶναι προετοιμασμένοι καὶ γιὰ πολλοὺς κινδύνους, πράγμα ποὺ δὲν θὰ ἐγίνετο, ἐὰν τὸ κήρυγμα δὲν εἶχε ἀμέσως φυτευθῆ σὲ βάθος καὶ δὲν εἶχε σταθεροποιηθῆ.

3. «Γνωρίζοντας, ἀδελφοὶ ἀγαπημένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ, τὴν ἐκλογή σας, γιατί τὸ εὐαγγέλιο δὲν τὸ ἐκηρύξαμε σὲ σᾶς μὲ λόγο μόνο, ἀλλὰ καὶ μὲ δύναμι καὶ μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ μὲ βεβαιότητα πολλή· καθὼς γνωρίζετε πῶς συμπεριφερθῆκαμε μεταξὺ σας γιὰ νὰ σᾶς ὠφελήσωμε». Τί «γνωρίζοντας»; Πῶς συμπεριφερθῆκαμε μεταξὺ σας. Ἐδῶ ἄπτεται καὶ τὰ ἰδικά του κατορθώματα, ἀλλὰ μὲ ἀσάφεια, γιατί θέλει προηγουμένως νὰ τελειώσῃ μὲ τὰ ἐγκώμια ἐκείνων. Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἐξῆς· ἐγνώριζα ὅτι ἦσθε ἀπὸ τοὺς γενναίους καὶ μεγάλους ἄνδρες, ὅτι ἦσθε ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτούς· γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς ὑπομένομε ὅλα γιὰ νὰ σᾶς ὠφελήσωμε. Γιατὶ τὸ, «οἱοὶ ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν», αὐτὸ φανερώνει, ὅτι μὲ πολλὴ προθυμία καὶ μὲ πολὺ ζῆλο εἴμασθε ἔτοιμοι νὰ δώσωμε τις ψυχὲς μας γιὰ σᾶς· καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ δὲν εἶναι γιὰ μᾶς, ἀλλὰ γιὰ σᾶς, ἐπειδὴ ἦσθε ἐκλεκτοί. Γι' αὐτὸ καὶ ἄλλοῦ λέγει, «Καὶ πάσχω αὐτὰ γιὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς»⁷. Γιὰ τοὺς ἀγαπητοὺς τοῦ Θεοῦ λοιπὸν τί δὲν θὰ ἠθελε νὰ πάθῃ κανεὶς; Καὶ ἀφοῦ εἶπε τὸ δικό του, σχεδὸν εἶναι σὰν νὰ λέγῃ αὐτό· Ἐφόσον λοιπὸν εἴσθε ἀγαπητοὶ καὶ ἐκλεκτοί, λέγει, ὅλα δικαιολογημένα τὰ ὑπομένομε. Γιατὶ βέβαια δὲν ἐνδυνάμωνε αὐτοὺς μόνο ὁ ἔπαινος, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπενθύμις, λέγει, ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐπέδειξαν ἀνδρεία ἴση μὲ τὴν προθυμία ἐκείνων.

«Καὶ ἐσεῖς ἐγίνατε μιμηταὶ μας καὶ τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ ἐδεχθήκατε τὸ κήρυγμα ἀνάμεσα σὲ πολλὴ θλίψι, μὲ τὴν χαρὰ τοῦ ἁγίου

Βαβαί, πόσον τὸ ἐγκώμιον· οἱ μαθηταὶ ἐξαίφνης ἐγένοντο διδάσκαλοι· οὐκ ἤκουσαν μόνον τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὴν ἔφθασαν τὴν κορυφὴν τῷ Παύλῳ. Ἄλλ' οὐδὲν τοῦτό ἐστιν· ὄρα γὰρ πῶς αὐτοὺς ἀνάγει λέγων· «Μιμηταὶ ἐγένεσθε τοῦ Κυρίου».

5 Πῶς; «Δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ, μετὰ χαρᾶς Πνεύματος ἁγίου». Οὐχ ἀπλῶς μετὰ θλίψεως, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς θλίψεως. Καὶ ἔνεστι τοῦτο ἀπὸ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστολικῶν μαθεῖν, πῶς ἐπήγειραν τὸν διωγμὸν ἐπ' αὐτούς. Καὶ πάντας, φησί, τοὺς πολιτάρχας ἐτάραξαν, καὶ τὴν πόλιν ἀνεπτέρωσαν κατ' αὐ-

10 τῶν. Καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι ἐθλίβητε μὲν καὶ ἐπιστεύσατε, ἀλγοῦντες δέ, ἀλλὰ καὶ χαίροντες. Ὅπερ καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐποιοῦν, «Χαίροντες ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος ἀτιμασθῆναι». Τὸ γὰρ θαυμαστόν, τοῦτό ἐστιν· εἰ καὶ ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνο μικρόν, τὸ φέρειν ὁπωσδήποτε θλίψεις· τοῦτο δὲ ἤδη τὴν ἀν-

15 θρωπίνην φύσιν ὑπερβαινόντων ἦν, καὶ ὡσπερ ἀπαθὲς σῶμα ἐχόντων. Πῶς δὲ μιμηταὶ τοῦ Κυρίου ἐγένοντο; Ὅτι καὶ αὐτὸς, πολλὰ παθήματα ὑπέμεινεν· ἀλλ' ἔχαιρεν· ἐκὼν γὰρ ἐπὶ τοῦτο ἤρχετο. Δι' ἡμᾶς ἐαυτὸν ἐκένωσεν, ἔμελλεν ἐμπύεσθαι καὶ ραπίζεσθαι καὶ σταυροῦσθαι· καὶ οὕτως ἔχαιρε ταῦτα πάσχων,

20 ὡς τῷ Πατρὶ λέγειν, «Δόξασόν με».

«Μετὰ χαρᾶς», φησί, «Πνεύματος ἁγίου». Ἴνα μή τις εἴπη, πῶς θλίψεως λέγεις; πῶς χαρᾶς; πῶς ἀμφότερα ἐνὶ συνελθεῖν; ἐπήγαγε· «μετὰ χαρᾶς Πνεύματος ἁγίου». Ἡ θλίψις ἐν τοῖς σωματικοῖς, καὶ ἡ χαρὰ ἐν τοῖς πνευματικοῖς. Πῶς; Τὰ μὲν γινόμενα,

25 λυπηρά· τὰ δὲ ἐξ αὐτῶν, οὐκέτι· οὐ γὰρ ἀφήσι τὸ πνεῦμα. Ὅστε ἔνεστι καὶ πάσχοντα μὴ χαιρεῖν, ὅταν ὑπὲρ ἀμαρτημάτων τις πάσχη· καὶ μαστιζόμενον ἠδεσθαι, ὅταν διὰ τὸν Χριστόν τις πάσχη. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος χαρὰ· ἀντὶ τῶν δοκούντων εἶναι ἀνιαρῶν, ἐξάγει τὴν ἡδονήν. Ἐθλιψαν ὑμᾶς, φησὶν, ἐδί-

30 ῶξαν, ἀλλ' οὐκ ἀφῆκεν ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα οὐδὲ ἐν ἐκείνοις· ὡσπερ ἐν πυρὶ ἐδροσίζοντο οἱ παῖδες οἱ τρεῖς, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἐν ταῖς θλίψεσιν. Ἄλλ' ὡσπερ ἐκεῖ οὐ τῆς τοῦ πυρὸς φύσεως τὸ δροσίζειν, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ διασυρίζοντος, οὕτω καὶ ἐνταῦθα· οὐ γὰρ τῆς φύσεως τῆς θλίψεως τὸ τὴν χαρὰν τίκτειν, ἀλλὰ τοῦ

8. Πράξ. 17,5 – 9

9. Πράξ. 5,41

10. Ἰω. 17,5

Πνεύματος». Πώ, πώ, πόσο μεγάλος είναι ό έπαινος. Οί μαθητές έγιναν ξαφνικά διδάσκαλοι, δέν άκουσαν μόνο τó κήρυγμα, αλλά και έφθασαν στην ίδια κορυφή με τον Παύλο. "Όμως τίποτε δέν είναι αυτό, γιατί πρόσεχε πώς έξυψώνει αυτούς λέγοντας: «Έγινατε μιμηταί του Κυρίου». Πώς; «Έπειδή έδεχθήκατε τó κήρυγμα ανάμεσα σέ θλίψι πολλή, με τή χαρά του άγίου Πνεύματος». "Όχι άπλώς με θλίψι, αλλά με πολλή θλίψι. Και είναι δυνατό να πληροφορηθοῦμε αυτό από τις Πράξεις τών 'Αποστόλων, πώς ηγειραν διωγμό εναντίον αυτών ⁸. Και ανεστάτωσαν, λέγει, όλους τους άρχοντες τής πόλεως και έξεσήκωσαν τήν πόλι εναντίον τους. Και δέν μπορεί νά ειπῆ κανείς, ότι σās έστενοχώρησαν μεν και έπιστεύσατε, όμως με θλίψι, αλλά και με χαρά. Αυτό ακριβώς έκαμναν και οί απόστολοι, «Χαίρονταν γιατί άξιώθηκαν να άτιμασθοῦν για χάρι του όνόματος αυτού»⁹. Γιατί τó άξιοθαύμαστο είναι αυτό: αν και δέν είναι πικρό πράγμα τó να υπομένουν θλίψεις με όποιοδήποτε τρόπο, αυτό όμως ήταν κάτι από εκείνα που ξεπερνοῦν ήδη τή φύσι του ανθρώπου και είναι σαν να είχαν άπαθές σῶμα. Πώς όμως έγιναν μιμηταί του Κυρίου; Έπειδή και αυτός υπέφερε πολλά παθήματα: άλλ' ένιωθε χαρά γιατί με τή θέλησί του έβάδιζε προς αυτά. Έκένωσε τον έαυτό του για μās, δέν έδίστασε να δεχθῆ έμπτυγμούς, ραπίσματα και να σταυρωθῆ: και τόσο πολύ χαιρόταν πάσχοντας αυτά, ώστε να λέγη στον Πατέρα του, «Δόξασέ με»¹⁰.

«Με τή χαρά», λέγει, «του άγίου Πνεύματος». Για να μη ειπῆ κανείς, πώς λέγεις με θλίψι; πώς με χαρά; πώς είναι δυνατό να συνδεθοῦν και τὰ δύο; έπρόσθεσε: «με τή χαρά του άγίου Πνεύματος». Η θλίψις στα σωματικά και ή χαρά στα πνευματικά. Πώς; Τὰ γεγονότα βέβαια προκαλοῦν λύπη, τó άποτέλεσμα όμως αυτών όχι, γιατί δέν αφήνει τó Πνεῦμα. "Ωστε είναι δυνατό και όταν πάσχη κανείς να μη χαίρεται, όταν πάσχη για τὰ άμαρτήματά του, και όταν μαστιγώνεται να εύχαριστῆται, όταν πάσχη για τον Χριστό. Γιατί τέτοια είναι ή χαρά του Πνεύματος: στη θέσι εκείνων που φαίνονται ότι είναι δυσάρεστα, προβάλλει τήν εύχαρίστησι. Σās έστενοχώρησαν, λέγει, σās έδίωξαν, αλλά δέν σās έγκατέλειψε τó Πνεῦμα οὔτε σέ εκείνη τήν κατάστασι: όπως τὰ τρία παιδιά έδροσιζονταν μέσα στη φωτιά, έτσι και σεις μέσα στις θλίψεις. Άλλά όπως εκεί ή δροσιά δέν ήταν έργο τής φύσεως τής φωτιās, αλλά του Πνεύματος που διέλυε τή φωτιά, έτσι και έδῶ. Γιατί δέν είναι γνώρισμα τής φύσεως τής θλίψεως τó να προκαλῆ τή χαρά, αλλά του να πάσχη

διὰ τὸν Χριστὸν πάσχειν, καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ δροσίζοντος, καὶ διὰ τῆς καμίνου τῶν πειρασμῶν ἐν ἀνέσει ποιοῦντος. «Μετὰ χαρᾶς», φησὶν, οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ πολλῆς· τοῦτο γὰρ ἐστὶ Πνεύματος ἁγίου.

5 «Ὡστε γενέσθαι ὑμᾶς τύπους πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ». Καὶ μὴν ἐν ὑστέρω ἦλθε πρὸς αὐτούς· ἀλλ' οὕτως ἐλάμψατε, φησὶν, ὡς τῶν προλαβόντων γενέσθαι διδάσκαλοι. Καὶ τοῦτο ἀποστολικόν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὥστε τύπους γενέσθαι πρὸς τὸ πιστεῦσαι, ἀλλὰ τοῖς ἤδη πιστεύουσι τύπος
10 ἐγένεσθε· πῶς δεῖ πιστεύειν εἰς Θεὸν ὑμεῖς ἐδιδάξατε, οἱ ἀπὸ προοιμίῳ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐμβάντες. «Καὶ ἐν τῇ Ἀχαΐᾳ», φησί· τουτέστι, τῇ Ἑλλάδι. Ὁρᾶς ὅσον ἐστὶ προθυμία; ὅτι χρόνου οὐ δεῖται, οὐδὲ μελλήσεως, οὐδὲ ἀναβολῆς· ἀλλ' ἀρκεῖ παραστήσαι μόνον ἑαυτὸν, καὶ πάντα ἤνυσται. Οὕτω γοῦν ὑστερον προσελ-
15 θόντες τῷ κηρύγματι, τῶν πρώτων ἐγένοντο διδάσκαλοι.

4. Μηδεὶς οὖν ἀπογινωσκέτω, κἂν πολὺν ἀναλώσας χρόνον μηδὲν ἐργασάμενος ἢ ἔνεστιν αὐτῷ καὶ διὰ μικροῦ τοσοῦτον ἐργάσασθαι, ὅσον οὐδὲ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. Εἰ γὰρ ὁ μηδέπω πιστεύσας τοσοῦτον ἔλαμψεν ἐν ἀρχῇ, πολλῷ μᾶλλον οἱ
20 ἤδη πιστεύσαντες. Μηδεὶς πάλιν τοῦτο ἐννοῶν ῥαθυμείτω, μαθῶν ὅτι ἐξὸν ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὸ πᾶν ἀνακτήσασθαι· τὸ γὰρ μέλλον ἄδηλον, καὶ κλέπτῃς ἐστὶν ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ἀθρόον ἡμῖν καθεύδουσιν ἐπιτιθεμένη. Ἄλλ' ἐὰν μὴ καθεύδωμεν, οὐχ ὡς κλέπτῃς ἡμῖν ἐπιθήσεται, οὐδὲ ἀπαρασκευάστους ἀπάξει.
25 Ἐὰν γὰρ γρηγορῶμεν καὶ νήφωμεν, οὐκέτι ἡμῖν ὡς κλέπτῃς ἐπιθήσεται, ἀλλ' ὡς ἄγγελος βασιλικὸς καλῶν ἡμᾶς ἐπὶ τὰ ἡτοιμασμένα ἡμῖν ἀγαθὰ· ἂν δὲ καθεύδωμεν, ὡς κλέπτῃς ἐφίσταται. Μηδεὶς τοίνυν καθευδέτω, μηδεὶς ἀργὸς ἔστω πρὸς ἀρετὴν· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὕπνος. Οὐκ ἴστε, ὅταν καθεύδωμεν, πῶς οὐκ
30 ἔστιν ἐν ἀσφαλεῖ τὰ ἡμέτερα, πῶς εὐεπιβούλευτα; ὅταν δὲ γρηγορῶμεν, οὐ δεῖ τοσαύτης ἡμῖν φυλακῆς. Ὄταν καθεύδωμεν, καὶ μετὰ πολλῆς φυλακῆς ἀπολλύμεθα πολλάκις· καὶ θύραι καὶ μο-

κάνεις για χάρι του Χριστού και του Πνεύματος που δροσίζει και κάνει να αισθάνεται κανείς άνεσι μέσα στους πειρασμούς της καμίνου. «Με χαρά», λέγει, όχι τυχαία, αλλά πολλή, γιατί αυτό είναι τὸ γνῶρισμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

«Ὡστε να γίνετε ἑσεῖς παράδειγμα σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ πιστεύουν στὴν Μακεδονία καὶ Ἀχαΐα». Καὶ τελευταῖα βέβαια ἦλθε πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ ἔτσι ἐλάμψατε, λέγει, ὥστε να γίνετε διδάσκαλοι ἐκείνων ποὺ προηγήθηκαν στὴν ἀποδοχὴ τῆς πίστεως. Καὶ αὐτὸ εἶναι γνῶρισμα τοῦ ἀποστόλου. Γιατί δὲν εἶπε, ὥστε να γίνετε παράδειγμα για να πιστεύσουν ἄλλοι, ἀλλὰ ἐγίνατε παράδειγμα σὲ ὅσους ἤδη πιστεύουν. Πῶς πρέπει να πιστεύη κανεῖς στὸν Θεό, ἑσεῖς τὸ ἐδιδάξατε, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἰσήλθατε στοὺς ἀγῶνες. «Καὶ στὴν Ἀχαΐα», λέγει· δηλαδή, στὴν Ἑλλάδα. Βλέπεις πόσο μεγάλο ἀγαθὸ εἶναι ἡ προθυμία; γιατί δὲν χρειάζεται οὔτε χρόνο, οὔτε προετοιμασία, οὔτε ἀναβολή, ἀλλὰ φθάνει να διαθέση κανεῖς τὸν ἑαυτὸ του μόνο καὶ ὅλα ἔχουν πραγματοποιηθῆ. Ἔτσι λοιπὸν αὐτοί, ἐνῶ προσῆλθαν τελευταῖα στὸ κήρυγμα, ἐγιναν διδάσκαλοι τῶν πρώτων.

4. Κανεῖς λοιπὸν ἄς μὴ ἀπελπίζεται, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔκαμε τίποτε, ἐνῶ ἐξόδευσε πολὺ χρόνο. Εἶναι δυνατό καὶ σὲ ἐλάχιστο χρόνο να κάνη τόσα πολλά, ὅσα δὲν ἔκαμε οὔτε στὸν προηγούμενο χρόνο. Γιατί, ἐὰν ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπίστευσε ἀκόμη διέπρεψε τόσο πολὺ στὴν ἀρχή, πολὺ περισσότερο θὰ διαπρέψουν ἐκεῖνοι ποὺ ἤδη ἐπίστευσαν. Κανεῖς πάλι σκεπτόμενος αὐτὸ ἄς μὴ ἀδιαφορῆ, ἐπειδὴ ἐγνώρισε ὅτι εἶναι δυνατό σὲ σύντομο χρόνο να ἐπιτύχη τὸ πᾶν. Γιατί τὸ μέλλον εἶναι ἀβέβαιο καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου εἶναι κλέπτῃς καὶ ἐπιτίθεται ξαφνικὰ ἐνῶ ἐμεῖς κοιμώμασθε. Ἄλλ' ἐὰν δὲν κοιμώμασθε, δὲν θὰ μᾶς ἐπιτεθῆ σὰν κλέπτῃς, οὔτε θὰ μᾶς συλλάβῃ να εἴμασθε ἀπροετοίμαστοι. Γιατί, ἐὰν ἀγρυπνοῦμε καὶ εἴμασθε προσεκτικοί, δὲν θὰ μᾶς ἐπιτεθῆ πλέον σὰν κλέπτῃς, ἀλλὰ σὰν ἄγγελος τοῦ Βασιλέως, προσκαλώντας μας στὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶναι ἐτοιμασμένα για χάρι μας· ἂν ὅμως κοιμώμασθε, ἔρχεται σὰν κλέπτῃς. Ἄς μὴ κοιμᾶται λοιπὸν κανεῖς, ἄς μὴ εἶναι κανεῖς ἀδρανῆς για τὴν ἀρετὴ, γιατί αὐτὸ εἶναι ὕπνος. Δὲν γνωρίζετε, ὅταν κοιμώμασθε, πῶς δὲν εἶναι σὲ ἀσφάλεια τὰ ἰδικὰ μας, πῶς εὐκόλα ἐπιβουλεύονται; ὅταν ὅμως ἀγρυπνοῦμε, δὲν χρειάζεται να τὰ φυλάσσωμε τόσο πολὺ. Ὄταν κοιμώμασθε, καὶ μὲ πολλὴ φρούρησι καταστρεφώμασθε πολλὰς φορές· ὑπάρχουν θύρες καὶ μοχλοὶ καὶ

χλοὶ καὶ φύλακες καὶ προφύλακες, καὶ ἐπεισηλθεν ὁ κλέπτης. Τί δὴ ταῦτα λέγω; Ὅτι ἂν γρηγορῶμεν, οὐ δεησόμεθα τῆς ἐτέρων βοηθείας· ἂν δὲ καθεύδωμεν, οὐδὲν ἡμᾶς ἢ ἐτέρων ὀνήσει βοήθεια, ἀλλὰ καὶ μετ' ἐκείνης ἀπολλύμεθα.

5 Καλὸν εὐχῆς ἀπολαύειν τῆς τῶν ἀγίων, ἀλλ' ὅταν καὶ αὐτοὶ ἐνεργοὶ ᾶμεν. Καὶ τί μοι δεῖ, φησὶν, εὐχῆς τῆς παρ' ἐτέρου, ὅταν ἐνεργὸς ᾶ; Καὶ μὴν μὴ καταστήσης σαυτὸν ἐν χρεῖα· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ βούλομαι· ἀλλ' αἰ ἐν χρεῖα ἐσμέν, ἐὰν εὖ φρονῶμεν. Παῦλος οὐκ εἶπε, τί μοι δεῖ εὐχῆς; (καίτοιγε τῶν εὐχομένων οὐκ
10 ὄντων ἀξίων αὐτοῦ, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἴσων), καὶ σὺ λέγεις, τί μοι δεῖ εὐχῆς; Πέτρος οὐκ εἶπε, τί μοι δεῖ εὐχῆς; («Εὐχὴ γὰρ ἦν», φησὶν, «ἐκτενῆς γινόμενη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ αὐτοῦ») καὶ σὺ λέγεις, τί μοι δεῖ εὐχῆς; Διὰ τοῦτό σοι δεῖ, ἐπειδὴ νομίζεις μηδὲν δεῖσθαι. Κἂν ὡς Παῦλος γένη, χρεῖαν
15 ἔχεις εὐχῆς. Μὴ ὑψου σαυτὸν, ἵνα μὴ ταπεινωθῆς. Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, ἂν μὲν ἐνεργοὶ ᾶμεν καὶ αὐτοί, ἀνύουσι καὶ αἱ ὑπὲρ ἡμῶν εὐχαί. Ἄκουε Παύλου λέγοντος· «Οἶδα» γάρ, φησὶν, «ὅτι τοῦτό μοι ἀποθῆσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ Πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ»· καὶ πάλιν, «Ἴνα ἐκ πολ-
20 λῶν προσώπων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῆ ὑπὲρ ἡμῶν». Καὶ σὺ λέγεις, τί μοι δεῖ εὐχῆς; Ἄν δὲ ἀργῶμεν, οὐδεὶς ἡμᾶς ὀνήσει δυνήσεται. Τί ὠφέλησεν Ἰερεμίας τοὺς Ἰουδαίους; οὐχὶ τρίτον προσήλθε τῷ Θεῷ, καὶ τὸ τρίτον ἤκουσε, «Μὴ προσεύχου, μηδὲ ἀξίου περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, ὅτι οὐκ
25 εἰσκούσομαί σου»; Τί ὠφέλησε τὸν Σαοῦλ ὁ Σαμουήλ; οὐχὶ μέχρις ἐσχάτης ἡμέρας ἐπέμβει περὶ αὐτοῦ, οὐχ ἀπλῶς ἠύχετο μόνον; Τί ὠφέλησε τοὺς Ἰσραηλίτας; οὐχὶ ἔλεγεν, «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο ἁμαρτεῖν διαλιπόντα εὐχόμενον ὑπὲρ ὑμῶν»; οὐχὶ πάντες ἀπώλοντο;

30 Οὐδὲν οὖν ὠφελοῦσι, φησὶν, αἱ εὐχαί; Ὁφελοῦσι καὶ μεγάλα, ἀλλ' ὅταν καὶ ἡμεῖς πράττωμέν τι. Συμπράττουσι μὲν γὰρ αἱ εὐχαὶ καὶ βοηθοῦσι· συμπράττει δὲ τις τῷ πράττοντι, καὶ βοηθεῖ τῷ καὶ αὐτῷ ἐργαζομένῳ· ἂν δὲ ἀργὸς μένης, οὐδὲν μέγα ὠφε-

11. Πράξ. 12,5

12. Φιλιπ. 1,19

13. Β' Κορ. 1,11

14. Ἰερ. 7,16

15. Α' Βασ. 12,13

φύλακες καὶ προφυλακές, καὶ ὁ κλέπτης εἰσῆλθε. Γιατὶ λοιπὸν τὰ λέγω αὐτά; Γιατί, ἂν ἐπαγρυπνοῦμε, δὲν θὰ χρειαθοῦμε τὴ βοήθεια τῶν ἄλλων, ἂν ὅμως κοιμώμασθε, δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσῃ καθόλου ἢ βοήθεια τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ μαζὶ μὲ ἐκείνη θὰ καταστραφοῦμε.

Εἶναι καλὸ νὰ ἀπολαμβάνωμε τὴν προσευχὴ τῶν ἀγίων, ἀλλὰ ὅταν καὶ ἐμεῖς εἶμασθε ἐνεργητικοί. Καὶ τί μοῦ χρειάζεται, λέγει, ἡ προσευχὴ τοῦ ἄλλου, ὅταν εἶμαι ἐνεργητικός; Καὶ βέβαια νὰ μὴ καταστήσῃς τὸν ἑαυτὸ σου σὲ ἀνάγκη, γιατί οὔτε ἐγὼ τὸ θέλω, ἀλλὰ πάντοτε εἶμασθε σὲ ἀνάγκη, ἐὰν σκεπτώμασθε ὀρθά. Ὁ Παῦλος δὲν εἶπε, «τί μοῦ χρειάζεται ἡ προσευχή; (ἂν καὶ βέβαια οἱ προσευχόμενοι δὲν ἦταν ἰσάξιοι αὐτοῦ, ἢ καλύτερα οὔτε ἴσοι) καὶ σὺ λέγεις, τί μοῦ χρειάζεται ἡ προσευχή τους; Ὁ Πέτρος δὲν εἶπε, τί μοῦ χρειάζεται ἡ προσευχή τους; Διότι, λέγει, «Προσευχὴ γίνονταν μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν πρὸς τὸν Θεὸ γιὰ τὴ διάσωσιν αὐτοῦ»¹¹, καὶ σὺ λέγεις, τί μοῦ χρειάζεται ἡ προσευχή τους; Γι' αὐτὸ σοῦ χρειάζεται, ἐπειδὴ νομίζεις ὅτι δὲν ἔχεις καμμία ἀνάγκη. Καὶ ἂν ἀκόμη γίνῃς ὅπως ὁ Παῦλος, ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ τὴν προσευχὴ ἄλλων. Μὴ ὑψώνεσαι, γιὰ νὰ μὴ ταπεινωθῆς. Ἄλλὰ ὅπως εἶπα, ἂν εἶμασθε καὶ ἐμεῖς ἐνεργητικοί, ὠφελοῦν καὶ οἱ προσευχῆς ποῦ γίνονται γιὰ μᾶς. Ἄκουε τὸν Παῦλο ποῦ λέγει, «Γιατὶ γνωρίζω», λέγει, «ὅτι αὐτὸ θὰ ἀποθῆ σὲ σωτηρία μου μὲ τὴν ἰδική σας δέησιν καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹². καὶ πάλι, «Ὡστε τὸ χάρισμα σὲ μᾶς ἀπὸ πολλὰ πρόσωπα νὰ ἐκφρασθῆ μὲ πολλὰς εὐχαριστίαις γιὰ χάρι μᾶς»¹³. Καὶ σὺ λέγεις, τί μοῦ χρειάζεται ἡ προσευχή; Ἄν ὅμως μένωμε ἀδρανεῖς, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ὠφελήσῃ. Τί ὠφέλησε ὁ Ἱερεμίας τοὺς Ἰουδαίους; δὲν προσῆλθε τρεῖς φορὲς στὸν Θεό, καὶ τὴν τρίτη ἄκουσε, «Μὴ προσεύχου, οὔτε νὰ ζητᾷς γιὰ τὸ λαὸ αὐτόν, γιατί δὲν θὰ σὲ ἀκούσω»;¹⁴ Τί ὠφέλησε ὁ Σαμουὴλ τὸν Σαούλ; δὲν ἐστενοχωρεῖτο γι' αὐτόν μέχρι τὴν τελευταία ἡμέρα, δὲν προσευχόταν ἀπλῶς μόνο; Τί ὠφέλησε τοὺς Ἰσραηλίτες; δὲν ἔλεγε, «Ἐγὼ ὅμως εἶθε νὰ μὴ συμβῆ νὰ ἁμαρτήσω σταματώντας νὰ μεσιτεύω γιὰ σᾶς»;¹⁵ δὲν κατεστράφηκαν ὅλοι;

Τίποτε λοιπὸν δὲν ὠφελοῦν, λέγει, οἱ προσευχῆς; Ὁφελοῦν καὶ μάλιστα πολὺ, ἀλλὰ ὅταν καὶ ἐμεῖς κάμνουμε κάτι. Γιατὶ οἱ προσευχῆς συμπράττουν καὶ βοηθοῦν· συμπράττει ὅμως κανεὶς μὲ αὐτόν ποῦ ἐνεργεῖ καὶ βοηθεῖ αὐτόν ποῦ καὶ ὁ ἴδιος ἐργάζεται· ἂν

ληθήση. Ἐπει εἰ ἴσχυον εὐχαὶ ἀργοῦντας ἡμᾶς εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν βασιλείαν, διὰ τί μὴ πάντες Ἕλληνες γίνονται Χριστιανοί; οὐχὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ κόσμου εὐχόμεθα; οὐχὶ καὶ Παῦλος τοῦτο ἐποίει; οὐχὶ πάντας ἀξιούμεν ἐπιστραφεῖναι; Διὰ τί οἱ πονηροὶ μὴ
 5 γίνονται χρηστοί, ἐὰν μὴ παρ' ἑαυτῶν τι εἰσενέγκωσι; Μεγάλα τοίνυν ὠφελοῦσιν αἱ εὐχαί, ὅταν καὶ ἡμεῖς τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρωμεν. Βούλει μαθεῖν ὅσα ὠφέλησαν εὐχαί; Ἐννόει μοι τὸν Κορνήλιον, τὴν Ταβιθάν. Ἄκουε δὲ καὶ τοῦ Ἰακώβ λέγοντος πρὸς τὸν Λάθαν· «Εἰ μὴ ὁ φόβος τοῦ πατρός μου ἦν μοι, νῦν ἂν με
 10 κενὸν ἐξαπέστειλας». Ἄκουε δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ πάλιν λέγοντος· «Ἐπερασιῶ τῆς πόλεως ταύτης δι' ἐμέ, καὶ διὰ Δαυῖδ τὸν παῖδά μου». Ἄλλὰ πότε; Ἐπὶ Ἐζεκίου τοῦ δικαίου ὄντος. Ἐπει εἶγε ἴσχυον εὐχαὶ καὶ ἐπὶ τῶν σφόδρα πονηρῶν, διὰ τί μὴ, καὶ ὅτε ὁ Ναβουχοδονόσορ ἦλθεν, εἶπε τοῦτο ὁ Θεός, ἀλλ' ἐξέδωκε τὴν
 15 πόλιν; Ἐπειδὴ μείζον ἴσχυσεν ἡ πονηρία. Πάλιν αὐτὸς οὗτος ὁ Σαμουὴλ ἠῤῥατο ὑπὲρ τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ ἤνυσεν· ἀλλὰ πότε; Ὅτε καὶ αὐτοὶ εὐηρέστουν, τότε ἐτροπώσαντο τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ τίς χρεία, φησί, τῆς παρ' ἐτέρου εὐχῆς, ὅταν ἐγὼ εὐαρεστώ; Μηδέποτε τοῦτο εἶπης, ἄνθρωπε. Χρεία, καὶ πολλῆς χρεία
 20 εὐχῆς. Ἄκουε γὰρ τοῦ Θεοῦ λέγοντος περὶ τῶν φίλων τοῦ Ἰώβ· «Καὶ προσεύξεται», φησί, «περὶ ὑμῶν, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν ἡ ἁμαρτία»· ἐπειδὴ ἤμαρτον μὲν, οὐχ ἁμαρτίαν δὲ μεγάλην. Ἄλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ δίκαιος ὁ σώσας τοὺς φίλους αὐτοῦ τότε ἀπὸ εὐχῆς, ἐν τῷ καιρῷ τῷ Ἰουδαϊκῷ οὐκ ἠδυνήθη σῶσαι τοὺς Ἰου-
 25 δαίους ἀπολλυμένους. Καὶ ἵνα μάθης, ἄκουε τοῦ Θεοῦ λέγοντος διὰ τοῦ προφήτου· «Ἄν στη Νῶε, καὶ Ἰώβ, καὶ Δανιήλ, οὐκ ἐξελοῦνται τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας»· ἐπειδὴ ὑπερίσχυσεν ἡ κακία· καὶ πάλιν, «Ἐὰν στη Μωϋσῆς, καὶ Σαμουὴλ.» Καὶ ὅρα πῶς πρὸς τοὺς δύο προφήτας τοῦτο λέγεται ἐπειδὴ ἀμφότεροι
 30 ἠξίωσαν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐπέτυχον. Καὶ γὰρ ὁ Ἰεζεκιήλ φησιν, «Οἶμοι, Κύριε, ἐξαλείφεις σὺ τὸ κατάλοιπον τοῦ Ἰσραήλ;»· εἶτα δεικνύς ὅτι δικαίως τοῦτο ποιεῖ, δείκνυσιν αὐτῷ τὰ ἁμαρτή-

16. Πράξ. 10,1 – 43.9,36 – 42

17. Γεν. 31,42

18. Δ' Βασ. 19,34

19. Ἐζεκίας· ἀπὸ τοὺς πιδ ἐπιφανεῖς βασιλεῖς τοῦ Ἰούδα (716 – 687 π.Χ.). Ἐκυβέρνησε μὲ σύνεσι παρὰ τὸ ὅτι στίς ἡμέρες του συνέβηκαν σοβαρὲς πολιτικὲς καὶ στρατιωτικὲς ἐξελίξεις καὶ ἀναταραχὲς. Ἐπεχείρησε θρησκευτικὴ μεταρρύ-

ὅμως μένης ἀργός, δὲν θὰ ὠφελῆθῃς σὲ τίποτε σπουδαῖο. Γιατὶ ἐὰν εἶχαν τὴ δύναμι οἱ προσευχῆς νὰ μᾶς ὀδηγήσουν στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐνῶ δὲν ἐργαζόμασθε ἐμεῖς, γιατί δὲν γίνονται ὅλοι οἱ Ἕλληνες Χριστιανοί; δὲν προσευχόμασθε γιὰ ὅλο τὸν κόσμο; δὲν ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος αὐτό; δὲν ἔχομε τὴν ἀπαίτησι νὰ ἐπανεέλθουν ὅλοι στὸν Θεό; Γιατὶ οἱ κακοὶ δὲν γίνονται ἀγαθοί, ἐὰν δὲν προσφέρουν τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους; Πολὺ λοιπὸν ὠφελοῦν οἱ προσευχῆς, ὅταν καὶ ἐμεῖς προσφέρωμε αὐτὸ ποῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς. Θέλεις νὰ μάθῃς πόσο ὠφέλησαν οἱ προσευχῆς; Σκέψου, παρακαλῶ, τὸν Κορνῆλιο, τὴν Ταβιθά¹⁶. Ἀκόμη ἄκουε τὸν Ἰακώβ ποῦ ἔλεγε πρὸς τὸν Λάβαν· «Ἐὰν ὁ φόβος τοῦ πατέρα μου δὲν ἦταν μὲ τὸ μέρος μου, θὰ μὲ εἶχες ἐξαποστείλει μὲ ἄδεια χέρια»¹⁷. Ἐπίσης ἄκουε καὶ τὸν Θεὸν ποῦ λέγει, «Θὰ ὑπερασπίσω τὴν πόλι αὐτὴν γιὰ μένα, καὶ γιὰ τὸν Δαυῖδ τὸν υἱό μου»¹⁸. Ἀλλὰ πότε; Ἐπὶ βασιλέως Ἐζεκίου ποῦ ἦταν δίκαιος¹⁹. Διότι ἐὰν εἶχαν δύναμι οἱ προσευχῆς καὶ ὅταν οἱ βασιλεῖς ἦταν πολὺ κακοί, γιατί καὶ ὅταν ἦλθε ὁ Ναβουχοδονόσορ²⁰, δὲν εἶπε αὐτὸ ὁ Θεός, ἀλλὰ παρέδωσε τὴν πόλι; Ἐπειδὴ ὑπερίσχυσε ἡ κακία. Πάλι ὁ ἴδιος ὁ Σαμουὴλ ἐπροσευχῆθηκε γιὰ τοὺς Ἰσραηλίτες, καὶ ὠφέλησε²¹. ἀλλὰ πότε; Ὅταν καὶ οἱ ἴδιοι ἦταν εὐάρεστοι στὸν Θεό· διότι τότε κατετρόπωσαν τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ τί μοῦ χρειάζεται, λέγει, ἡ προσευχὴ τοῦ ἄλλου, ὅταν ἐγὼ εἶμαι εὐάρεστος στὸ Θεό; Ποτὲ νὰ μὴ τὸ εἰπῆς αὐτό, ἄνθρωπε. Ὑπάρχει ἀνάγκη, καὶ μάλιστα ἀνάγκη ἀπὸ πολλὴ προσευχῆ. Γιατὶ ἄκουε τὸν Θεὸ ποῦ λέγει γιὰ τοὺς φίλους τοῦ Ἰώβ· «Καὶ θὰ προσευχηθῆ», λέγει, «γιὰ σᾶς, καὶ θὰ συγχωρηθῆ ἡ ἁμαρτία σας»²², ἐπειδὴ ἔκαμαν ἁμαρτία, ὄχι ὅμως μεγάλη. Ὅμως αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ δίκαιος, ὁ ὁποῖος ἔσωσε τότε τοὺς φίλους του ἀπὸ τὴν προσευχῆ, κατὰ τὴν κρίσι τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ σώσῃ τοὺς Ἰουδαίους ἀπὸ τὴν καταστροφή. Καὶ γιὰ νὰ μάθῃς, ἄκουε τὸν Θεὸ ποῦ λέγει μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτου· «Ἄν ἔλθῃ ἀκόμη ὁ Νῶε καὶ ὁ Ἰώβ καὶ ὁ Δανιήλ, δὲν θὰ σώσουν οὔτε τοὺς υἱούς, οὔτε τὶς θυγατέρες τους»²³, ἐπειδὴ ὑπερίσχυσε ἡ κακία· καὶ πάλι, «Ἐὰν ἔλθῃ ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Σαμουὴλ»²⁴. Καὶ πρόσεξε πῶς λέγεται αὐτὸ πρὸς τοὺς δύο προφήτες, ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο ἐζήτησαν χάρι γι' αὐτοὺς καὶ δὲν ἐπέτυχαν. Γιατὶ καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ λέγει, «Ἀλλοίμονο, Κύριε, θὰ ἐξολοθρευθῆς ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τὸ Ἰσραήλ;»²⁵. Ἐπειτα γιὰ νὰ δείξῃ ὁ Θεὸς ὅτι τὸ κάμνει αὐτὸ δίκαια, φανερώνει σ' αὐτὸν τὰ ἁμαρτή-

ματα αὐτῶν· καὶ δεικνύς ὅτι οὐκ αὐτοῦ καταφρονῶν οὐ δέχεται τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἰκεσίαν, ἱκανὰ μὲν οὖν, φησί, καὶ ταῦτά σε πείσαι ὅτι οὐ καταφρονῶν σου, ἀλλὰ διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν τὰς πολλὰς οὐ δέχομαι τὴν ἰκετηρίαν, ἀλλ' ὁμως ἐπάγει καὶ λέγει, «Ἐὰν 5 στῆ Νῶε, καὶ Ἰώβ, καὶ Δανιήλ».

Καὶ εἰκότως ἐκείνῳ μᾶλλον ταῦτα λέγει, ἐπειδὴ ὁ πολλὰ παθὼν αὐτός ἐστιν. Εἶπές μοι, φησίν, ἐπὶ βολβίτων φαγεῖν, καὶ ἔφαγον· εἶπές μοι, καὶ ἐξυρᾶμην· εἶπές μοι, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνὸς πλευροῦ ἐκοιμήθην· εἶπές μοι δι' ὀπῆς ἐξελθεῖν βασταζόμενον, 10 καὶ ἐξῆλθον· ἔλαβές μου τὴν γυναῖκα, καὶ εἶπές μοι μὴ πενθῆσαι, καὶ οὐκ ἐπένθησα, ἀλλ' ἦνεγκα γενναίως· μυρία ἕτερα εἰργασάμην δι' αὐτούς· ἐγὼ σε ἀξιῶ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ οὐ πείθη; οὐκ ἐπειδὴ καταφρονῶ σου, φησί, τοῦτο ποιῶ, ἀλλὰ κἂν Νῶε, κἂν Ἰώβ, κἂν Δανιήλ ἦ, καὶ ὑπὲρ υἱῶν ἀξιῶσι καὶ θυγατέρων, οὐ 15 πείθομαι. Καὶ τῷ Ἱερεμῖα πάλιν ἐλάττονα μὲν πάσχοντι ἀπὸ τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, πλείονα δὲ ἀπὸ τῆς αὐτῶν πονηρίας, τί φησιν; «Ἦ οὐχ ὄρᾳς τί οὗτοι ποιοῦσι;». Ναί, φησί, ποιοῦσιν· ἀλλὰ δι' ἐμὲ ποίησον. Διὰ τοῦτο φησι πρὸς αὐτόν· «Ἐὰν στῆ Μωϋσῆς, καὶ Σαμουήλ»· ὁ πρῶτος νομοθέτης, ὁ πολλάκις αὐτούς ἐξελό- 20 μενος κινδύνων, ὁ εἰπὼν, «Εἰ μὲν ἀφῆς αὐτοῖς τὴν ἀμαρτίαν, ἄφες· εἰ δὲ μή, κάμὲ ἐξᾶλειψον».

Εἰ τοίνυν οὗτος ἦν νῦν, καὶ ταῦτα ἔλεγεν, οὐκ ἂν ἐπέτυχεν· καὶ εἰ Σαμουήλ πάλιν, ὁ καὶ αὐτός ἐξελόμενος αὐτούς, ὁ ἐκ πρώτης ἡλικίας θαυμασθεῖς. Πρὸς μὲν γὰρ ἐκεῖνον εἶπον, ὅτι 25 ὡσανεὶ φίλος πρὸς φίλον, οὕτω διειλέχθην, καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων· πρὸς δὲ τοῦτον εἶπον, ὅτι ἐν πρώτῃ ἡλικίᾳ ὦφθην αὐτῷ, καὶ διὰ τοῦτον δυσωπηθεῖς ἀποκλεισθεῖσαν τὴν προφητείαν ἀνέ-ωξα. «Καὶ γὰρ ἦν», φησί, «ῥῆμα τίμιον, καὶ οὐκ ἦν ὄρασις διαστέλλουσα». Ἐὰν οὗτοι τοίνυν στῶσιν, οὐδὲν ὀνήσουσι. Καὶ περὶ 30 τοῦ Νῶε φησι, «Δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ»· καὶ περὶ τοῦ Ἰώβ, «Ἄμεμπτος, δίκαιος, ἀληθινός, θεοσεβής»· καὶ περὶ τοῦ Δανιήλ, ὃν καὶ Θεὸν ἐνόμισαν· «καὶ οὐκ ἐξελοῦνται, φησίν, υἱοὺς αὐτῶν καὶ θυγατέρας».

Θμισι μὲ σκοπὸ τὴν ἀναζωογόνησι τῆς Ἰσραηλιτικῆς θρησκείας.

20. Ναβουχοδονόσορ ὁ Β΄· στὴν ἐποχῇ του (605 – 562 π.Χ) ἡ βαβυλωνιακὴ αὐτοκρατορία ἔφθασε στὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεώς της. Ὑπῆρξε ἰδιοφυῆς στρατηλάτης, ἱκανώτατος πολιτικὸς καὶ μεγαλεπήβολος οἰκοδόμος. Τὸ 587 ἐκυρί-

ματά τους. Καὶ γιὰ νὰ δείξη ὅτι δὲν δέχεται τὴν ἰκεσία του γι' αὐτοὺς ὄχι ἐπειδὴ περιφρονεῖ αὐτόν, λέγει, εἶναι ἰκανὰ λοιπὸν καὶ αὐτὰ νὰ σὲ πείσουν, ὅτι ὄχι ἐπειδὴ σὲ περιφρονῶ, ἀλλὰ γιὰ τὶς πολλὰς ἁμαρτίες αὐτῶν δὲν δέχομαι τὴν ἰκεσία σου, ἀλλὰ ὅμως προσθέτει καὶ λέγει, «Ἐὰν ἔλθῃ ὁ Νῶε, καὶ ὁ Ἰώβ, καὶ ὁ Δανιήλ».

Καὶ δικαιολογημένα προτιμᾶ νὰ τὰ εἰπῇ αὐτὰ σὲ ἐκεῖνον, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ποὺ ἔπαθε πολλά. Μοῦ εἶπες, λέγει, νὰ φάγω ἐπάνω σὲ κοπριά βοδιῶν καὶ ἔφαγα· μοῦ εἶπες, καὶ ἐξυρίσθηκα· μοῦ εἶπες, καὶ ἐκοιμήθηκα σὲ ἓνα πλευρό· μοῦ εἶπες νὰ φύγω ἀπὸ ὀπὴ τοίχου σηκώνοντας τὰ πράγματά μου, καὶ ἔφυγα· πῆρες τὴ γυναῖκα μου, καὶ μοῦ εἶπες νὰ μὴ πενθήσω, καὶ δὲν ἐπένθησα, ἀλλ' ὑπέφερα αὐτὸ μὲ γενναιότητα· ἄπειρα ἄλλα ἔκαμα γι' αὐτοὺς· ἐγὼ ζητῶ κάτι γι' αὐτοὺς ἀπὸ σένα, καὶ δὲν πείθεσαι; Ὅχι ἐπειδὴ σὲ περιφρονῶ, ἀπαντᾷ ὁ Θεός, τὸ κάμνω αὐτό, ἀλλ' εἴτε ἔλθῃ ὁ Νῶε, εἴτε ὁ Ἰώβ, εἴτε ὁ Δανιήλ, καὶ ζητήσουν κάτι γιὰ τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες τους, δὲν πείθομαι. Καὶ στὸν Ἰερεμία πάλι ποὺ ἔπασχε λιγώτερα ἀπὸ τὶς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ καὶ περισσότερα ἀπὸ τὴν κακία αὐτῶν, τί λέγει; «Ἡ δὲν βλέπεις τί κάνουν αὐτοί;»²⁶ Naί, λέγει, κάνουν, ἀλλὰ γιὰ χάρι μου κάμε αὐτό. Γι' αὐτὸ λέγει πρὸς αὐτόν, «Ἐὰν ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ Σαμουήλ». Ὁ Μωϋσῆς, ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ πρῶτος νομοθέτης, αὐτὸς ποὺ πολλὰς φορὰς ἔσωσε ἀπὸ κινδύνους αὐτοὺς, ὁ ὁποῖος εἶπε, «Ἐὰν μὲν συγχωρήσης τὸ ἁμάρτημά τους, συγχώρεσέ το, διαφορετικὰ, ἐξάλειψε καὶ μένα»²⁷.

Ἐὰν λοιπὸν ἦταν αὐτὸς τώρα καὶ ἔλεγε αὐτά, δὲν θὰ κατῴρθωνε τίποτε. Καὶ ὁ Σαμουήλ ἐὰν ἦταν πάλι, ποὺ καὶ αὐτὸς τοὺς ἔσωσε καὶ ποὺ ἐθαυμάσθηκε ἀπὸ μικρὴ ἡλικία, δὲν θὰ ἔκαμε τίποτε. Γιατί γιὰ μὲν τὸν Μωϋσῆ τὸ εἶπα αὐτό, ἐπειδὴ συνωμίλησα μαζί του σὰν φίλος πρὸς φίλο καὶ ὄχι μὲ ὑπαινιγμούς. Γιὰ τὸν Σαμουήλ τὸ εἶπα, ἐπειδὴ ἐφανερώθηκα σ' αὐτόν κατὰ τὴ μικρὴ του ἡλικία καὶ ἐπειδὴ ἐσεβάσθηκα αὐτόν ἐπέτρεψα τὴν προφητεία ποὺ τὴν εἶχα ἐμποδίσει. «Καθόσον ὁ λόγος», λέγει, «ἦταν τίμιος καὶ δὲν ἦταν κάποιο ὄραμα ξεχωριστό»²⁸. Ἐὰν λοιπὸν ἔλθουν αὐτοί, καθόλου δὲν θὰ ὠφεληθῶν. Καὶ γιὰ τὸν Νῶε λέγει, «Ἦταν δίκαιος, τέλειος ἀνάμεσα στοὺς συγχρόνους του»²⁹ καὶ γιὰ τὸν Ἰώβ, «Ἦταν ἄμεμπτος, δίκαιος, ἀληθής, θεοσεβής»³⁰ καὶ γιὰ τὸν Δανιήλ, τὸν ὁποῖο ἐνόμισαν καὶ θεό. «Καὶ δὲν θὰ σώσουν», λέγει, «τοὺς υἱοὺς καὶ τὶς θυγατέρες τους».

Ταῦτα τοίνυν εἰδότες, μήτε καταφρονῶμεν τῶν εὐχῶν τῶν ἁγίων, μήτε τὸ πᾶν αὐταῖς ἐπιρρίπτωμεν, τοῦτο μὲν, ἵνα μὴ ῥαθυμῶμεν καὶ εἰκῆ ἐνεδρευώμεθα, ἐκεῖνο δὲ, ἵνα μὴ πολλοῦ κέρδους ἐκπέσωμεν· ἀλλὰ καὶ παρακαλῶμεν εὐχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν
 5 καὶ χεῖρα ὀρέγειν, καὶ αὐτοὶ ἐχώμεθα τῆς ἀρετῆς· ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιτυχεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ευσε καὶ κατέστρεψε τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἡ Π.Δ. μᾶς δίνει σπουδαῖες πληροφορίες γι' αὐτόν.

21. Α' Βασ. 7,2 – 14

22. Ἰώθ 42,8

23. Ἰεζ. 14,16

24. Ἰερ. 15,1

25. Ἰεζ. 9,8

26. Ἰερ. 7,17

27. Ἐξ. 32,32

28. Α' Βασ. 3,1

29. Γεν. 6,9

30. Ἰώθ 1,1

Γνωρίζοντας λοιπόν αυτά, ούτε να περιφρονοῦμε τις προσευχὲς τῶν ἀγίων, οὔτε να ἀποδίδωμε σὲ αὐτὲς τὰ πάντα· πρῶτα γιὰ νὰ μὴ ἀδιαφοροῦμε καὶ ἐξαπατώμασθε χωρὶς λόγο, καὶ ὕστερα γιὰ νὰ μὴ ἐκπέσωμε ἀπὸ τῆ μεγάλης ὠφέλειᾳ. Ἀντίθετα ἃς παρακαλοῦμε νὰ προσεύχωνται γιὰ μᾶς καὶ νὰ μᾶς προσφέρουν βοήθεια καὶ ἐμεῖς ἃς ἐπιδιώκωμε τὴν ἀρετὴν, γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ ἐπιτύχωμε τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχει ὑποσχεθῆ γιὰ ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ παντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Β΄

(Α΄ Θεσ. 1,8–2,8)

«Ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, οὐ μόνον
ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἢ
5 πίστις ὑμῶν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν ἐξελήλυθεν, ὥστε μὴ
χρείαν ἡμᾶς ἔχειν λαλεῖν τι. Αὐτοὶ γὰρ περὶ ἡμῶν ἀπαγ-
γέλλουσιν ὅποιαν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς, καὶ πῶς
ἐπεστρέψατε πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων, δουλεύ-
ειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, καὶ ἀναμένειν τὸν Υἱὸν αὐτοῦ
10 ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὃν ἤγειρεν ἐκ τῶν νεκρῶν, Ἰησοῦν τὸν
ῥυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης».

1. Καθάπερ μύρον εὐῶδες τὴν εὐωδίαν οὐκ ἐν ἑαυτῷ συγ-
κλεῖσαν ἔχει, ἀλλὰ πόρρωθεν ἀφήσῃ, καὶ τὸν ἀἴρα ἀναχρῶσαν
τῆς ὀσμῆς, οὕτως ἐνήσῃ καὶ τὰς τῶν πλησίον αἰσθήσεσιν, οὕτω
15 δὴ καὶ οἱ γενναῖοι καὶ θαυμαστοὶ ἄνδρες οὐκ ἐν ἑαυτοῖς τὴν
ἀρετὴν συγκλείσαντες ἔχουσιν, ἀλλὰ πολλοὺς διὰ τῆς φήμης
αὐτῶν ὠφελοῦσιν καὶ ἀμείνους ἐργάζονται. Ὅπερ οὖν καὶ τότε
γεγένηται. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν· «Ὡστε ὑμᾶς τύπους γενέσθαι πᾶσι
τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ Ἀχαΐᾳ». «Ἀφ' ὑμῶν» γάρ,
20 φησὶν, «ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ
καὶ Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἢ πίστις ὑμῶν ἢ πρὸς τὸν Θεὸν
ἐξελήλυθε». Τῆς μὲν οὖν παιδεύσεως τοὺς πλησίον πάντας ἐν-
επλήσατε, τοῦ δὲ θαύματος τὴν οἰκουμένην· τὸ γάρ, «ἐν παντὶ
τόπῳ», τοῦτό ἐστι. Καὶ οὐκ εἶπε, διατεθρύληται ἢ πίστις ὑμῶν,
25 ἀλλ', «ἐξήχηται»· ὡπερ σάλπιγγος λαμπρὸν ἠχούσης ὁ πλησίον
ἅπας πληροῦται τόπος, οὕτω λαμπρὰ τῆς ὑμετέρας ἀνδρείας ἢ
φήμη, καθάπερ ἐκείνη σαλπίζουσα, ἰκανὴ τὴν οἰκουμένην ἐμ-
πλήσαι, καὶ πᾶσι τοῖς πανταχοῦ μετὰ τῆς ἴσης ἠχῆς προσπεσεῖν.
Τὰ γὰρ μεγάλα τῶν πραγμάτων ἐνθα μὲν ἂν γένηται, λαμπρότε-

ΟΜΙΛΙΑ Β΄

(Α΄ Θεσ. 1,8–2,8)

«Γιατί από σᾶς ἔχει ἀκουσθῆ ἔντονα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, ὄχι μόνο στήν Μακεδονία καί στήν Ἀχαΐα, ἀλλά καί σέ κάθε τόπο ἔχει φθάσει ἢ πρὸς τὸν Θεὸ πίστι σας, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται νὰ εἰποῦμε ἐμεῖς τίποτε. Γιατί αὐτοὶ διηγοῦνται γιὰ μᾶς πῶς ἤλθαμε πρὸς ἐσᾶς καί πῶς ἐσεῖς ἐπεστρέψατε ἀπὸ τὰ εἰδῶλα στὸν Θεό, γιὰ νὰ δουλεύετε σὲ Θεὸ ζωντανὸ καί ἀληθινό, καί νὰ περιμένετε τὸν Υἱὸ τοῦ ἀπὸ τοὺς οὐρανοῦς, τὸν ὁποῖο ἀνέστησε ἐκ τῶν νεκρῶν, δηλαδὴ τὸν Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς σώζει ἀπὸ τὴν ὀργὴν ποὺ πρόκειται νὰ ἔλθῃ».

1. Ὅπως ἀκριβῶς ἓνα γεμᾶτο ἀπὸ εὐωδία ἄρωμα δὲν φυλάσσει μέσα του τὴν εὐωδία, ἀλλὰ ἀπὸ μακριὰ τὴν ἀφήνει καί ἀφοῦ γεμίση τὸν ἀέρα μὲ τὴ μυρωδιά του, τὴν στέλνει καί στὶς αἰσθήσεις τῶν πλησίον, ἔτσι λοιπὸν καί οἱ γενναῖοι καί θαυμαστοὶ ἄνδρες δὲν φυλάσσουν μέσα τους τὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ μὲ τὴ φήμη τους πολλοὺς ὠφελοῦν καί τοὺς κάνουν πιὸ καλοῦς. Αὐτὸ ἀκριβῶς λοιπὸν ἔχει γίνεαι καί τότε. Γι' αὐτὸ ἔλεγε, «Ὡστε νὰ γίνετε ἐσεῖς παραδείγματα σὲ ὅλους ποὺ πιστεύουν στήν Μακεδονία καί στήν Ἀχαΐα»¹. «Γιατί ἀπὸ σᾶς», λέγει, «ἔχει ἀκουσθῆ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου, ὄχι μόνο στήν Μακεδονία καί στήν Ἀχαΐα, ἀλλά καί σέ κάθε τόπο ἔχει φθάσει ἢ πρὸς τὸν Θεὸ πίστι σας». Ἐγεμίσατε λοιπὸν ὅλους μὲν τοὺς πλησίον ἀπὸ τὴν πίστι σας, τὴν δὲ οἰκουμένη ἀπὸ τὸ θαῦμα· γιατί τὸ «σὲ κάθε τόπο», αὐτὸ σημαίνει. Καί δὲν εἶπε, ἔχει διαδοθῆ ἢ πίστις σας, ἀλλὰ «ἔχει ἀκουσθῆ». Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἡχῆ καθαρὰ ἢ σάλπιγγα, γεμίζει ὅλος ὁ γειτονικὸς χῶρος ἀπὸ τὸν ἦχο, ἔτσι εἶναι λαμπερὴ ἢ φήμη τῆς ἰδικῆς σας ἀνδρείας, ὅπως ἐκείνη ὅταν σαλπίζει, καί εἶναι ἰκανὴ νὰ γεμίση τὴν οἰκουμένη καί νὰ φθάσῃ μὲ ἴση ἔντασι σὲ ὅλους ποὺ κατοικοῦν παντοῦ. Γιατί τὰ μεγάλα πράγματα ὅπου καί ἂν συμβαίνουν, διαδίδονται καθαρῶτερα, ἂν ὅμως συμβαίνουν μα-

ρον ἄδεται, πόρρω δέ, ἄδεται μέν, οὐχ οὕτω δέ· ἐφ' ὑμῶν δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἡχῆ εὐσημος πανταχοῦ τῆς γῆς ἐξελήλυθε.

Καὶ πόθεν, φησίν, ὅτι οὐκ ἦν ὑπερβολῆς τὰ ῥήματα; Καὶ γὰρ τὸ ἔθνος τοῦτο τῶν Μακεδόνων πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρου-
 5 σίας ἐπίσημον ἦν, καὶ πανταχοῦ ἦδετο Ῥωμαίων μάλλον· καὶ Ῥωμαῖοι διὰ τοῦτο θαυμαστοί, ὅτι τούτους εἶλον. Ἄ γὰρ ὁ Μακε-
 δόνων βασιλεὺς εἰργάσατο, πάντα ὑπερέβαινε λόγον, ἀπὸ μι-
 κρᾶς μὲν ὀρμηθεὶς πόλεως, τὴν δὲ οἰκουμένην καταλαθών. Διὰ
 τοῦτο καὶ πτηνὴν πάρδαλιν αὐτὸν ὄρᾶ ὁ προφήτης, τὸ τάχος καὶ
 10 τὸ σφοδρὸν καὶ τὸ πυρῶδες καὶ τὸ ἄφνω που διαπτήναι τὴν
 οἰκουμένην μετὰ τροπαίων καὶ νίκης δηλῶν. Λέγουσι δέ, ὅτι καὶ
 φιλοσόφου τινὸς ἀκούσας λέγοντος, ὅτι ἄπειροι κόσμοι εἰσὶ,
 πικρὸν ἐστέναξεν, εἶγε ἀπείρων ὄντων, μηδὲ ἑνὸς που κεκράτη-
 κεν· οὕτως ἦν μεγαλόφρων καὶ μεγαλόψυχος, καὶ πανταχοῦ
 15 ἦδετο. Τῇ γοῦν τοῦ βασιλέως φήμη συνανήει καὶ ἡ τοῦ ἔθνους
 δόξα· Ἀλέξανδρος γὰρ ὁ Μακεδὼν ἐλέγετο. Ὡστε εἰκότως καὶ
 τὰ ἐκεῖ γενόμενα πανταχοῦ ἄδεσθαι· τῶν γὰρ ἐπισήμων οὐδὲν
 δύναται λαθεῖν. Οὐχ ἦττον οὖν ἢ τὰ Ῥωμαίων τὰ Μακεδόνων ἦν.
 Τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τῆς σφοδρότητος αὐτῶν γέγονεν. Ὡσπερ γὰρ
 20 περὶ ἐμψύχου τινὸς διαλεγόμενος, οὕτως εἶπεν, «ἐξελήλυθεν»·
 οὕτως ἦν σφοδρὰ καὶ ἐνεργής.

«Ὡστε μὴ χρειάν ἡμᾶς ἔχειν», φησί, «λαλεῖν τι. Αὐτοὶ γὰρ
 περὶ ἡμῶν ἀπαγγέλλουσι ὅποιαν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς». Οὐ
 περιμένουσιν ἀκοῦσαι παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ τοὺς παρόντας καὶ
 25 τεθεαμένους τὰ ὑμέτερα κατορθώματα, οἱ μὴ παρόντες μηδὲ
 τεθεαμένοι προλαμβάνουσιν· οὕτω δήλη πανταχοῦ γέγονε ταῖς
 ἀκοαῖς. Οὐκοῦν οὐ δεησόμεθα τὰ ὑμέτερα διηγούμενοι, εἰς ζῆ-
 λον αὐτοῦς ἀγαγεῖν τὸν ἴσον· ἃ γὰρ αὐτοῦς ἐχρῆν παρ' ἡμῶν
 ἀκοῦειν, ταῦτα αὐτοὶ προλαβόντες λέγουσι. Καίτοιγε πολλαχοῦ
 30 ἐπὶ τῶν τοιούτων φθόνος ἐστίν· ἀλλ' ἡ ὑπερβολὴ καὶ τοῦτον
 ἐνίκησε, καὶ αὐτοὶ κήρυκές εἰσι τῶν ἡμετέρων ἄθλων. Καίτοιγε
 ἀπολιμπανόμενοι, οὐδὲ οὕτω σιγῶσιν, ἀλλὰ ἀπιστήσαι. Τί ἐστίν,
 «ὅποιαν εἴσοδον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς»; Ὅτι κινδύνων ἔγεμεν, ὅτι

2. Ἡ ἱστορία τῶν Μακεδόνων ἀρχίζει κατὰ τὸ 700 π.Χ. Ἰδρυτῆς τοῦ κράτους θεωρεῖται ὁ Περδίκκας Α'. Ἡ ἐπέκτασις τοῦ κράτους ἐγένετο ἐν τῶν χρόνιαι τοῦ Ἀλέκτα (568 – 540 π.Χ.), τοῦ Ἀμύντα Α' (540 – 498 π.Χ.) καὶ Ἀλεξάνδρου Α' (498 – 454 π.Χ.). Γιὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴ ἀνόρθωσι τοῦ κράτους εἰργάσθησαν οἱ βασιλεῖς Ἀρχέλαος (413 – 399 π.Χ.) καὶ Περδίκκας Γ' (365 – 359 π.Χ.). Ἡ μεγάλη

κριά, διαδίδονται βέβαια, ὄχι ὅμως ἔτσι· σὲ σᾶς ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ λαμπρὴ φωνὴ ἔχει φθάσει σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς.

Καὶ πῶς, λέγει, δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ τὰ λόγια αὐτά; Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τοῦτο τὸ ἔθνος τῶν Μακεδόνων² ἦταν ὀνομαστὸ πρὶν ἀπὸ τὴν παρουσία τοῦ Χριστοῦ καὶ παντοῦ ἐξυμνεῖτο περισσότερο ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους· καὶ οἱ Ρωμαῖοι γι' αὐτὸ εἶναι θαυμαστοί, ἐπειδὴ κατέβαλαν αὐτούς. Γιατὶ αὐτὰ πού ἔκαμε ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ὑπερβαίνουν κάθε νοῦ, ἀφοῦ ἐξεκίνησε ἀπὸ μικρὴ πόλι καὶ ἐκυρίευσε τὴν οἰκουμένη. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης βλέπει αὐτὸν σὰν φτερωτὴ λεοπάρδαλι, δηλώνοντας τὴν ταχύτητα, τὴν ὀρμὴ, τὴν ἀποτελεσματικότητά καὶ τὸ αἰφνιδιαστικὸ κατὰ κάποιο τρόπο πέταγμά του ἐπάνω ἀπὸ τὴν οἰκουμένη μὲ τρόπαια καὶ νίκες. Ἀκόμη λέγουν, ὅτι ὅταν ἄκουσε κάποιο φιλόσοφο νὰ λέγῃ, ὅτι ὑπάρχουν ἄπειροι κόσμοι, ἐστέναξε πικρὰ, διότι, ἐνῶ ὑπάρχουν ἄπειροι, δὲν ἔγινε βέβαια κυρίαρχος οὔτε ἐνὸς κόσμου· τόσο πολὺ ὑπερήφανος καὶ μεγαλόψυχος ἦταν καὶ παντοῦ ἐξυμνεῖτο. Μὲ τὴ φήμη βέβαια τοῦ βασιλέως ἐσυμβάδιζε καὶ ἡ δόξα τοῦ ἔθνους, γιατί ὀνομαζόταν Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών. Ὡστε ἦταν ἐπόμενο καὶ τὰ συμβάντα ἐκεῖ νὰ διαδίδονταν παντοῦ, γιατί ἀπὸ τὰ σπουδαῖα πράγματα τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητο. Δὲν ἦταν λοιπὸν τὰ πράγματα τῶν Μακεδόνων κατώτερα ἀπὸ τῶν Ρωμαίων. Αὐτὸ ὅμως ἔχει γίνε καὶ ἀπὸ τὴν ὀρμητικότητά αὐτῶν. Γιατὶ σὰν νὰ ἔλεγε γιὰ κάτι ἔμψυχο, ἔτσι εἶπε «ἔχει φθάσει». Ἔτσι ἦταν ὀρμητικὴ καὶ ἐνεργητικὴ ἡ πίστις αὐτῶν.

«Ὡστε νὰ μὴ χρειάζεται», λέγει, «νὰ εἰποῦμε ἐμεῖς τίποτε. Γιατὶ αὐτοὶ ἀναφέρουν γιὰ μᾶς πῶς ἤλθαμε πρὸς σᾶς». Δὲν περιμένουν νὰ ἀκούσουν ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ ἐκείνους πού ἦταν παρόντες καὶ εἶχαν ἰδῆ τὰ κατορθώματά σας τοὺς προλαβαίνουν ἐκεῖνοι πού ἦταν ἀπόντες καὶ οὔτε τὰ εἶχαν ἰδῆ. Ἔτσι ἔχει γίνε ἡ φήμη σας παντοῦ ξακουστή. Ἐπομένως δὲν θὰ χρειασθοῦμε νὰ διηγούμασθε τὰ ἰδικὰ σας ἔργα, γιὰ νὰ ὀδηγήσωμε αὐτοὺς σὲ παρόμοιο ζῆλο, γιατί ἐκεῖνα πού ἔπρεπε νὰ ἀκούουν ἀπὸ μᾶς, αὐτοὶ τὰ διακηρύσσουν πρὶν ἀπὸ μᾶς. Ἄν καὶ βέβαια πολλὰς φορὰς σὲ τέτοια πράγματα ὑπάρχει φθόνος, ἀλλὰ ἡ ὑπερβολὴ ἐνίκησε καὶ αὐτόν, καὶ εἶναι αὐτοὶ κήρυκες τῶν ἰδικῶν σας κατορθωμάτων. Καὶ μολονότι βέβαια ὑστεροῦν ἐναντί σας, ὅμως οὔτε ἔτσι σιωποῦν, ἀλλὰ προλαβαίνουν. Καὶ ἐφόσον εἶναι τέτοιοι δὲν εἶναι δυνατὸ μᾶς λέγουν νὰ ἀπιστήσουν. Τί σημαίνει, «πῶς ἤλθαμε πρὸς ἐσᾶς»; Ὅτι ἡ ἐπί-

θανάτων μυρίων, ὅτι τούτων οὐδὲν ὑμᾶς ἐτάραπτεν, ἀλλ', ὡς οὐδενὸς γενομένου, οὕτως ἡμῶν εἶχεσθε· ὡς οὐδὲν παθόντες κακὸν, ἀλλ' ὡς μυρίων ἀπολαύσαντες ἀγαθῶν, οὕτως ἡμᾶς ἐδέξασθε μετὰ ταῦτα. Δευτέρα γὰρ ἦν εἴσοδος αὕτη. Ἀπῆλθον εἰς
 5 Βέροιαν, ἐδιώχθησαν· καὶ μετὰ ταῦτα ἐλθόντας αὐτοὺς οὕτως ἐδέξαντο, ὡς τιμηθέντας παρ' αὐτῶν, ὥστε καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῶν ὑπὲρ αὐτῶν ἔθηκαν. Τὸ οὖν, «ὅποιαν εἴσοδον ἔσχομεν», συμπλεγμένον ἐστί, καὶ τούτων μὲν, καὶ αὐτῶν ἐγκώμιον· ἀλλ' αὐτὸς τοῦτο ἔτρεψεν εἰς τὸ αὐτῶν.

10 «Καὶ πῶς ἐπεστρέψατε», φησί, «πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων, δουλεύειν Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ». Τουτέστιν, ὅτι εὐκόλως, ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, ὅτι οὐκ ἐδεήθητε πολλῆς πραγματείας. «Εἰς τὸ δουλεύειν», φησί, «Θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ». Ἐνταῦθα καὶ παραίνεσιν εἰσήγαγεν, ὅπερ ἐστὶν ἀνε-
 15 παχθέστερον. «Καὶ ἀναμένειν», φησί, «τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὃν ἤγειρεν ἐκ τῶν νεκρῶν, Ἰησοῦν τὸν ρυόμενον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης». «Καὶ ἀναμένειν», φησί, «τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν», τὸν ἐσταυρωμένον, τὸν ταφέντα, τοῦτον ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀναμένειν. Καὶ πῶς ἐκ τῶν οὐρανῶν; «Ὁν
 20 ἤγειρεν ἐκ τῶν νεκρῶν». Εἶδες ὁμοῦ πάντα, καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὴν ἀνάληψιν, καὶ τὴν δευτέραν παρουσίαν, τὴν κρίσιν, τὴν τῶν δικαίων ἀνταπόδοσιν, τὴν τῶν πονηρῶν τιμωρίαν; «Ἰησοῦν τὸν ρυόμενον ἡμᾶς», φησὶν, «ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης». Τοῦτο καὶ παραμυθία, καὶ παράκλησις, καὶ προτροπή. Εἰ γὰρ
 25 ἤγειρεν ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐν οὐρανῷ ἐστί, καὶ ἐκεῖθεν ἔρχεται, καὶ τούτῳ ἐπιστεύσατε· οὐ γὰρ ἄν, εἰ μὴ τούτῳ ἐπιστεύσατε, τοσαῦτα ἐπάθετε· ἰκανὴ παραμυθία καὶ ταῦτα. Δώσουσι, φησὶν, οὗτοι δίκην, ὅπερ οὖν καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ φησι, καὶ ὑμεῖς παραμυθίαν οὐ μικράν. «Καὶ ἀναμένειν», φησί, «τὸν Υἱὸν αὐτοῦ
 30 ἐκ τῶν οὐρανῶν». Τὰ μὲν δεινὰ ἐν χερσὶ, τὰ δὲ χρηστὰ ἐν μελλήσει, ὅταν ὁ Χριστὸς ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἔλθῃ. Ὅρα πόσης δεῖται ἐλπίδος· ὅτι ὁ σταυρωθεὶς ἠγέρθη, ὅτι ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅτι ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

2. «Αὐτοὶ γὰρ οἶδατε, ἀδελφοί, τὴν εἴσοδον ἡμῶν τὴν πρὸς

ἀκμὴ ὁμῶς τοῦ κράτους τῶν Μακεδόνων συμπίπτει μὲ τὴ βασιλεία τοῦ Φιλίππου Β' (359 – 336 π.Χ.) καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου Γ' τοῦ Μεγάλου (336 – 323 π.Χ.). Τὰ πρόσφατα εὐρήματα τῆς Βεργίνας ἀποδεικνύουν πολλὰ πολιτιστικὰ καὶ ἄλλα στοιχεῖα τῶν Μακεδόνων.

σκεψίς μας ἦταν γεμάτη ἀπὸ κινδύνους, ὅτι ἦταν γεμάτη ἀπὸ πολ-
λές θλίψεις, ὅτι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν σᾶς ἐνοχλοῦσε, ἀλλὰ, σὰν νὰ
μὴ ἔγινε τίποτε, ἔτσι μᾶς ἀκολουθούσατε· σὰν νὰ μὴ ἐπάθατε
τίποτε, ἀλλὰ σὰν νὰ ἀπολαύσατε πάρα πολλὰ ἀγαθὰ, ἔτσι μᾶς
ἐδεχθῆκατε ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἐπίσκεψις ἦταν δεύτε-
ρη. Ἐφυγαν στὴν Βέροια, ἐδιώχθηκαν· καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ, ἀφοῦ
ἦλθαν ἔτσι τοὺς ἐδέχθηκαν, σὰν νὰ ἐτιμῆθηκαν ἀπὸ αὐτοὺς, ὥστε
καὶ τὴν ψυχὴ τους παρέδωσαν γιὰ χάρι αὐτῶν. Τὸ «πῶς ἦλθαμε»
λοιπὸν εἶναι σύνθετο, εἶναι ἐγκώμιο καὶ ἐκείνων καὶ αὐτῶν, ἀλλ’
αὐτὸς μετέτρεψε αὐτὸ σὲ ἐγκώμιο αὐτῶν.

«Καὶ πῶς ἐπεστρέψατε», λέγει, «ἀπὸ τὰ εἰδῶλα στὸν Θεό, γιὰ
νὰ δουλεύετε σὲ Θεὸ ζωντανὸ καὶ ἀληθινό». Δηλαδή, ὅτι συνέβηκε
αὐτὸ εὐκόλα, ὅτι μὲ πολὺ ζῆλο, ὅτι δὲν ἐχρειασθήκατε πολλὴ ἐρ-
γασία. «Γιὰ νὰ δουλεύετε», λέγει, «σὲ Θεὸ ζωντανὸ καὶ ἀληθινό».
Ἐδῶ εἰσήγαγε καὶ παραίνεσι, πρᾶγμα ποῦ εἶναι πιὸ ἐλαφρὺ. «Καὶ νὰ
περιμένετε», λέγει, «τὸν Υἱὸ τοῦ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, τὸν ὁποῖο
ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς, δηλαδή τὸν Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς
σώζει ἀπὸ τὴν ὀργὴ ποῦ πρόκειται νὰ ἔλθῃ». «Καὶ νὰ περιμένετε»,
λέγει, «τὸν Υἱὸ τοῦ ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς», δηλαδή αὐτὸν ποῦ
ἐσταυρώθηκε, αὐτὸν ποῦ ἐτάφηκε αὐτὸν νὰ περιμένετε ἀπὸ τοὺς
οὐρανοὺς. Καὶ πῶς νὰ τὸν περιμένουν ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς; «Τὸν
ὁποῖο ἀνέστησε ἐκ τῶν νεκρῶν». Εἶδες πῶς ἀνέφερε ὅλα μαζί, καὶ
τὴν ἀνάστασι καὶ τὴν ἀνάληψι καὶ τὴ δευτέρα παρουσία, τὴν κρίσι,
τὴν ἀνταπόδοσι τῶν δικαίων, τὴν τιμωρία τῶν πονηρῶν; «Τὸν
Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς σώζει», λέγει, «ἀπὸ τὴν ὀργὴ ποῦ πρόκειται νὰ
ἔλθῃ». Αὐτὸ εἶναι καὶ παρηγοριᾶ καὶ παράκλησις καὶ προτροπή.
Ἐὰν λοιπὸν τὸν ἀνέστησε ἀπὸ τοὺς νεκρούς καὶ εἶναι στὸν οὐρανὸ
καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔρχεται, καὶ σὲ αὐτὸ ἐπιστεύσατε· γιατί δὲν θὰ ἐπαθαί-
νατε τόσα πολλά, ἐὰν δὲν ἐπιστεύατε σ’ αὐτό. Ἀρκετὴ παρηγοριᾶ
ἀποτελοῦν καὶ αὐτὰ. Θὰ τιμωρηθοῦν, λέγει, αὐτοί, πρᾶγμα ποῦ
λέγει καὶ στὴ Β΄ πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὴ του,³ καὶ ἐσεῖς θὰ
ἔχετε παρηγοριᾶ μεγάλη. «Καὶ νὰ περιμένετε», λέγει, «τὸν Υἱὸ τοῦ
ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς». Τὰ δεινὰ ἔρχονται ἀμέσως, τὰ ἀγαθὰ ὁμως
ἀργότερα, ὅταν ἔλθῃ ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Πρόσεχε πόση
ἐλπίδα χρειάζεται· ὅτι δηλαδή ἐκεῖνος ποῦ ἐσταυρώθηκε, ἀναστή-
θηκε, ὅτι ἀνελήφθηκε στοὺς οὐρανοὺς, ὅτι ἔρχεται νὰ κρίνῃ τοὺς
ζωντανούς καὶ τοὺς νεκρούς.

2. «Γιατὶ ἐσεῖς οἱ ἴδιοι γνωρίζετε, ἀδελφοί, ὅτι ἡ ἐπίσκεψις μας

ὑμᾶς, ὅτι οὐ κενή γέγονεν, ἀλλὰ προπαθόντες καὶ ὑβρισθέντες,
 καθὼς οἴδατε, ἐν Φιλίπποις, ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ Θεῷ ἡμῶν
 λαλῆσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἐν πολλῷ ἀγῶνι».

Μεγάλα μὲν καὶ τὰ ὑμέτερα· πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ἡμεῖς ἀνθρωπίνῳ
 5 λόγῳ ἐχρησάμεθα. Ἄλλ' ὅπερ ἄνω φησί, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα, ὅτι
 ἀμφοτέρωθεν δείκνυται τὸ κήρυγμα οἷόν ἐστιν, ἀπὸ τε τῶν ση-
 μείων, ἀπὸ τε τῆς τῶν κηρυττόντων προαιρέσεως, ἀπὸ τε τῆς τῶν
 δεχομένων θερμότητος καὶ σπουδῆς. «Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε», φησί,
 «τὴν εἴσοδον ἡμῶν τὴν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι οὐ κενή γέγονε»· τουτέ-
 10 στιν, ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνη, οὐδὲ ἡ τυχοῦσα. Ἄπὸ γὰρ κινδύνων
 ὄντες μεγάλων καὶ θανάτων καὶ πληγῶν, εὐθέως εἰς κινδύνους
 ἐνεπέσομεν. «Ἄλλὰ προπαθόντες», φησί, «καὶ ὑβρισθέντες, κα-
 θὼς οἴδατε, ἐν Φιλίπποις, ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ Θεῷ ἡμῶν».

Ὅρᾳς πῶς πάλιν τὸ πᾶν ἀνατίθησι τῷ Θεῷ; «Λαλῆσαι, φησί, πρὸς
 15 ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ ἐν πολλῷ ἀγῶνι». Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν,
 ὅτι ἐκεῖ μὲν ἐκινδυνεύσαμεν, ἐνταῦθα δὲ οὐ· ἴστε καὶ ὑμεῖς ὅσος
 ὁ κίνδυνος, μεθ' ὅσης ἀγωνίας ἐγενόμεθα πρὸς ὑμᾶς. Ὅπερ καὶ
 πρὸς Κορινθίους φησὶ γράφων, ὅτι «Ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ
 καὶ ἐν τρόμφῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς».

20 «Ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν», φησὶν, «οὐκ ἐκ πλάνης, οὐδὲ ἐξ
 ἀκαθαρσίας, οὔτε ἐν δόλῳ, ἀλλὰ καθὼς δεδοκιμάσαμεθα ὑπὸ τοῦ
 Θεοῦ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον, οὕτω λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀν-
 θρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας
 ἡμῶν». Ὅρᾳς ὅτι, ὅπερ ἔφην, ἀπὸ τῆς ἐνστάσεως αὐτῶν ποιεῖται

25 τεκμήριον τοῦ θεῖον εἶναι τὸ κήρυγμα; Οὐ γὰρ ἄν, οὐδέ ἀνα-
 πνεῦσαι διδόντας ἡμῖν. Ὑμεῖς ἐν θλίψει, ἡμεῖς ἐν θλίψει. Τί ποτ'
 οὖν ἐστιν, εἰ μὴ τι τῶν μελλόντων διήγειρεν ἡμᾶς, εἰ μὴ ἐπεπεί-
 σμεθα ὅτι ἐλπίς ἐστιν ἀγαθῆ; Τίς γὰρ ἄν ἔλοιτο ὑπὲρ τῶν ἐνταῦθα
 τοσαῦτα ὑπομένειν, καὶ βίον ἐναγώνιον ζῆν, καὶ κινδύνων γέ-
 30 μοντα; τίνα γὰρ ἄν πείσαιεν; αὐτὰ γὰρ ταῦτα οὐχ ἱκανὰ θορυβῆ-
 σαι τοὺς μαθητάς, ὅταν τοὺς διδασκάλους ὁρῶσιν ἐν κινδύνοις;
 Ἄλλ' οὐχ ὑμεῖς τοῦτο πεπόνθατε. «Ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν»,

σὲ σᾶς δὲν ὑπῆρξε χωρὶς ἀποτελέσματα, ἀλλὰ ἂν καὶ προηγουμένως ἐπάθαμε πολλὰ καὶ ὑβρισθήκαμε στοὺς Φιλίππους, καθὼς γνωρίζετε, ἐδείξαμε θάρρος, ποὺ μᾶς ἐνέπνεε ἡ ἔνωσίς μας μὲ τὸν Θεό, γιὰ νὰ κηρύξωμε σὲ σᾶς τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ ὕστερα ἀπὸ μεγάλο ἀγῶνα». Εἶναι βέβαια μεγάλα τὰ ἰδικὰ σας κατορθώματα, ἀλλ' ὅμως οὔτε ἐμεῖς δὲν ἐμεταχειρισθῆκαμε ἀνθρώπινο λόγο. Ἄλλὰ αὐτὸ ποὺ εἶπε παραπάνω, αὐτὸ καὶ ἐδῶ λέγει, ὅτι καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἀποδεικνύεται ποιὸ εἶναι τὸ κήρυγμα, δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὰ θαύματα, καὶ ἀπὸ τὴν προαίρεσι ἐκείνων ποὺ κηρύσσουν, καὶ ἀπὸ τὸ ζῆλο καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ἐκείνων ποὺ τὸ δέχονται. «Γιατὶ ἐσεῖς οἱ ἴδιοι γνωρίζετε», λέγει, «ὅτι ἡ ἐπίσκεψίς μας σὲ σᾶς δὲν ὑπῆρξε μάταια»· δηλαδὴ, ὅτι δὲν ἦταν συνηθισμένη σὲ ἀνθρώπους, οὔτε τυχαία. Γιατὶ προερχόμενοι ἀπὸ μεγάλους κινδύνους καὶ θλίψεις καὶ συμφορές, ἀμέσως ἐπεριπέσαμε σὲ νέους κινδύνους. «Ἄλλὰ ἂν καὶ προηγουμένως ἐπάθαμε πολλὰ», λέγει, «καὶ ὑβρισθήκαμε στοὺς Φιλίππους, καθὼς γνωρίζετε, ἐδείξαμε θάρρος, ποὺ μᾶς τὸ ἐνέπνεε ἡ ἔνωσίς μας μὲ τὸν Θεό». Βλέπεις πῶς πάλι ἀναθέτει στὸν Θεὸ τὰ πάντα; «Γιὰ νὰ κηρύξωμε», λέγει, «τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ σὲ σᾶς μὲ μεγάλο ἀγῶνα». Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εἰποῦμε, ὅτι ἐκεῖ ἐκινδυνεύσαμε, ἐδῶ ὅμως ὄχι. Γνωρίζετε καὶ σεῖς πόσο μέγας ἦταν ὁ κίνδυνος, μὲ πόση ἀγωνία ἦλθαμε πρὸς ἐσᾶς. Αὐτὸ καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους λέγει, γράφοντας, ὅτι «Ἦλθα πρὸς ἐσᾶς χωρὶς δύναμι καὶ μὲ φόβο καὶ τρόμο πολὺ»⁴.

«Γιατὶ ἡ προτροπή μας», λέγει, «δὲν προήρχετο ἀπὸ πλάνη, οὔτε ἀπὸ ἀνηθικότητα, οὔτε εἶχε σχέσι μὲ δόλο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχομε κριθῆ ἄξιοι ἀπὸ τὸν Θεό, ὕστερα ἀπὸ δοκιμασία, νὰ μᾶς ἐμπιστευθῆ τὸ εὐαγγέλιο, γι' αὐτὸ κηρύσσομε, ὄχι γιὰ νὰ ἀρέσωμε σὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ἐξετάζει τίς καρδιές μας». Βλέπεις ὅτι, ὅπως προαναφέρα, ἀπὸ τὴν ἀντίστασι αὐτῶν ἀποδεικνύει ὅτι τὸ κήρυγμα εἶναι θεϊκό; Γιατὶ, ἐὰν δὲν συνέβαινε αὐτό, ἐὰν ἦταν ἀπάτη, δὲν θὰ ὑπομέναμε τόσο πολλοὺς κινδύνους, χωρὶς νὰ μᾶς παρέχουν ἀνακούφισι. Ἐσεῖς μέσα στὶς θλίψεις, καὶ ἐμεῖς μέσα στὶς θλίψεις. Τί τέλος πάντων λοιπὸν συμβαίνει, ἐὰν δὲν μᾶς ἐπαρρακινούσε τίποτε μελλοντικό, ἐὰν δὲν εἶχαμε πεισθῆ ὅτι ὑπάρχει ἐλπίδα ἀγαθῆ; Ποιὸς λοιπὸν θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ ὑποφέρη τόσα πολλὰ γιὰ χάρι τῶν ἀγαθῶν τῆς παρουσίας ζωῆς, καὶ νὰ ζῆ μία ζωὴ μὲ ἀγῶνες καὶ γεμάτη ἀπὸ κινδύνους; γιατί ποιὸν θὰ ἔπειθαν; αὐτὰ δηλαδὴ τὰ ἴδια δὲν ἦταν σὲ θέσι νὰ θορυβήσουν τοὺς μαθητές, βλέποντας τοὺς διδασκάλους μέσα στοὺς κινδύνους; Ἄλλ' ἐσεῖς

τουτέστιν, ἡ διδαχὴ, «οὐκ ἐκ πλάνης». Οὐκ ἔστι δόλος, φησί, τὸ πρᾶγμα, οὐδὲ ἀπάτη, ἵνα ἐνδῶμεν· οὐκ ἔστιν ὑπὲρ μυσαρῶν πραγμάτων, οἶον γοήτων καὶ μάγων καὶ ἀκαθαρσίας, φησίν· οὔτε ἐν δόλῳ, οὔτε ἐπὶ στάσει τινί, ὅπερ ὁ Θεοῦδᾶς ἐποίησεν· «Ἄλλὰ
5 καθὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον, οὕτω λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἄνθρωποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ Θεῷ». Ὁρᾶς, ὅτι οὐκ ἔστι κενοδοξία;

«Ἄλλὰ τῷ Θεῷ», φησί, «τῷ δοκιμάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν». Οὐδὲν πρὸς ἀρέσκειαν ἀνθρώπων πράττομεν, φησί· τίνοσ γὰρ
10 ἔνεκεν ταῦτα ἂν ἐπράξαμεν; Ἐπειτα ἐπαινέσας αὐτοὺς, λέγει, οὐχ ὡς ἄνθρωποις θέλοντες ἀρέσαι, οὔτε τὰς παρὰ ἀνθρώπων ἐπιζητοῦντες τιμάς· «Ἄλλὰ καθὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον». Εἰ μὴ εἶδε παντὸς ἀπηλλαγμένους βιωτικοῦ, οὐκ ἂν ἡμᾶς εἴλετο. Καθὼς οὖν ἐδοκίμασε, τοιοῦτοι
15 μένομεν, ὡς δεδοκιμασμένοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Πόθεν ἡμᾶς ἐδοκίμασε καὶ ἐπίστευσε τὸ εὐαγγέλιον; Δόκιμοι ἐφάνημεν τῷ Θεῷ, οὕτω μένομεν. Τῆς ἀρετῆς ἡμῶν τεκμήριον τὸ πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον· οὐκ ἂν, εἴ τι φαῦλον ἐν ἡμῖν ἦν, ὁ Θεὸς ἡμᾶς ἐδοκίμασε. Τὸ δὲ, ἐδοκίμασεν, ἐνταῦθα οὐχὶ ἐρεῦνης ἐστίν· ἀλλ' ὅπερ
20 ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ δοκιμάσαι πράττομεν, τοῦτο αὐτὸς χωρὶς δοκιμῆς. Τουτέστιν, ὡσπερ ἡμᾶς εὔρε δοκίμους καὶ ἐπίστευσεν, οὕτω λαλοῦμεν· ὡσπερ εἰκὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοκιμασθέντας καὶ πιστευθέντας ἀξιόους εἶναι τοῦ εὐαγγελίου, οὕτω λαλοῦμεν, «οὐχ ὡς ἄνθρωποις ἀρέσκοντες»· τουτέστιν, οὐ δι' ὑμᾶς ταῦτα
25 πάντα ποιοῦμεν.

Ἐπειδὴ προλαθὼν αὐτοὺς ἐπήνεσεν, ἵνα μὴ εἰς ὑποψίαν τὸν λόγον ἀγάγη, φησίν· «Οὔτε γὰρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἴδατε, οὔτε ἐν προφάσει πλεονεξίας, Θεὸς μάρτυς, οὔτε ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε ἀφ' ὑμῶν, οὔτε
30 ἀπ' ἄλλων, δυνάμενοι ἐν θάρρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι». «Οὔτε γὰρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν», φησί· τουτέστιν, οὐκ ἐκολακεύσαμεν, ὅπερ ἐστὶ τῶν ἀπατώντων, τῶν βουλομένων κατασχεῖν καὶ κρατῆσαι. Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὅτι ἐκολακεύ-

δὲν ἔχετε πάθει αὐτό. «Γιατὶ ἡ προτροπὴ μας», δηλαδή, ἡ διδασκαλία, «δὲν προέρχεται ἀπὸ πλάνη». Δὲν εἶναι δόλος, λέγει, τὸ πρᾶγμα, οὔτε ἀπάτη, γιὰ νὰ φοβηθοῦμε· δὲν εἶναι γιὰ βδελυρὰ πράγματα, ὅπως γιὰ γόητες καὶ μάγους καὶ ἀνηθικότητα, λέγει· οὔτε ἔχει σχέσι μὲ δόλο, οὔτε πρόκειται γιὰ κάποια στάσι, ὅπως ἔκαμε ὁ Θεοῦδᾶς⁵. «Ἄλλ’ ἐπειδὴ ἔχομε δοκιμασθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ μᾶς ἔχει ἐμπιστευθῆ τὸ εὐαγγέλιο, γι’ αὐτὸ κηρύσσομε, ὄχι γιὰ νὰ ἀρέσωμε σὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸν Θεό». Βλέπεις, ὅτι δὲν εἶναι ματαιοδοξία;

«Ἄλλὰ στὸν Θεό», λέγει, «ὁ ὁποῖος ἐξετάζει τὶς καρδιές μας». Τίποτε, λέγει, δὲν κάνομε γιὰ νὰ ἀρέση στοὺς ἀνθρώπους· γιὰ ποῖο λοιπὸν λόγο θὰ ἐκάναμε αὐτά; Ἔπειτα, ἀφοῦ τοὺς ἐπήνεσε, λέγει, ὄχι ἐπειδὴ θέλομε νὰ ἀρέσωμε σὲ ἀνθρώπους, οὔτε ἐπειδὴ ἐπιζητοῦμε τὶς τιμὲς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, «Ἄλλ’ ἐπειδὴ ἔχομε δοκιμασθῆ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ μᾶς ἔχει ἐμπιστευθῆ τὸ εὐαγγέλιο». Ἐὰν δὲν ἔβλεπε, ὅτι ἔχομε ἀπαλλαγῆ ἀπὸ κάθε βιωτικὸ πρᾶγμα, δὲν θὰ μᾶς ἐξεχώριζε. Ὅπως λοιπὸν μᾶς ἐδοκίμασε, τέτοιοι ἀκριβῶς παραμένομε, σὰν δοκιμασμένοι ἀπὸ τὸν Θεό. Ἀπὸ ποῦ μᾶς ἐδοκίμασε καὶ μᾶς ἐμπιστεύθηκε τὸ εὐαγγέλιο; Ἐχομε ἀποδειχθῆ ἄξιοι στὸν Θεό, καὶ τέτοιοι παραμένομε. Ἀπόδειξις τῆς ἀρετῆς μας εἶναι τὸ ὅτι μᾶς ἐμπιστεύθηκε τὸ εὐαγγέλιο. Δὲν θὰ μᾶς ἐδοκίμαζε ὁ Θεός, ἐὰν ὑπῆρχε μέσα μας κάτι τὸ φαῦλο. Τὸ «ἐδοκίμασε» ἐδῶ δὲν ἔχει τὴν ἔννοια τῆς προσεκτικῆς ἐξετάσεως, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποῦ ἐμεῖς πράττομε ὕστερα ἀπὸ δοκιμῆ, αὐτὸ κάνει αὐτὸς χωρὶς δοκιμῆ. Δηλαδή, ὅπως μᾶς εὕρηκε δοκιμασμένους καὶ μᾶς ἐμπιστεύθηκε, ἔτσι κηρύσσομε· σὰν ἐκείνους φυσικὰ ποῦ τοὺς ἐδοκίμασε καὶ τοὺς ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεός, ὅτι εἶναι ἄξιοι τοῦ Εὐαγγελίου, ἔτσι κηρύσσομε, «ὄχι μὲ σκοπὸ νὰ ἀρέσωμε σὲ ἀνθρώπους». Δηλαδή δὲν τὰ κάνομε ὅλα αὐτὰ γιὰ σᾶς.

Ἐπειδὴ προκαταβολικὰ τοὺς ἐπήνεσε, γιὰ νὰ μὴ ὀδηγήσῃ τὸ λόγο σὲ ὑπόνοια, λέγει· «Γιατὶ οὔτε ὠμιλήσαμε ποτὲ μὲ κολακεῖες, καθὼς γνωρίζετε, οὔτε μὲ τὸ πρόσχημα τῆς πλεονεξίας, ὁ Θεὸς εἶναι μάρτυς, οὔτε ζητώντας τὴ δόξα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε ἀπὸ σᾶς, οὔτε ἀπὸ ἄλλους, ἂν καὶ μπορούσαμε, σὰν ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ ποῦ εἴμασθε, νὰ εἶχαμε καὶ ἀπαιτήσεις». «Γιατὶ οὔτε ἐχρησιμοποίησαμε ποτὲ κολακεῖα», λέγει· δηλαδή, δὲν ἐκολακεύσαμε, πρᾶγμα ποῦ εἶναι χαρακτηριστικὸ ἐκείνων ποῦ ἐξαπατοῦν, ἐκείνων ποῦ θέλουν νὰ ἐξουσιάσουν καὶ νὰ ἐπικρατήσουν. Δὲν μπορεῖ νὰ

σαμεν, ἵνα κρατήσωμεν, οὐδὲ ὅτι χρημάτων ἕνεκεν ἐπὶ τοῦτο
 ἤκομεν. Τοῦτου λοιπόν, ὅπερ ἦν δῆλον, αὐτοὺς καλεῖ μάρτυρας·
 εἰ ἐκολακεύσαμεν, ὑμεῖς οἴδατε, φησὶν· ὅπερ δὲ ἄδηλον ἦν, τό,
 εἰ τρόπῳ πλεονεξίας, Θεὸν καλεῖ μάρτυρα. «Οὔτε ζητοῦντες ἐξ
 5 ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε ἀφ' ὑμῶν, οὔτε ἀπ' ἄλλων, δυνάμενοι ἐν
 θάρρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι»· τουτέστιν, οὔτε τιμὰς ἐπιζη-
 τοῦντες, καὶ κομπάζοντες, καὶ δορυφοροῦμενοι. Καίτοι εἰ καὶ
 τοῦτο εἰργασάμεθα, οὐδὲν ἀλλότριον ἐποιοῦμεν· εἰ γὰρ παρὰ
 βασιλέων ἀποστελλόμενοί τινες ὁμως εἰσὶν ἐν τιμῇ, πολλῶ μάλ-
 10 λον ἡμεῖς. Καὶ οὐκ εἶπεν ὅτι ἠτιμάσθημεν, οὐδὲ ὅτι οὐκ ἀπελαύ-
 σαμεν τιμῆς, ὅπερ ἦν ὀνειδίζοντος αὐτοὺς· ἀλλ', οὐκ ἐζητήσα-
 μεν.

Οἱ τοίνυν, ἐξὸν ζητῆσαι, μὴ ζητήσαντες, καὶ τοῦ κηρύγματος
 τοῦτο ἀπαιτοῦντος, πῶς δόξης ἕνεκὲν τι πράττομεν; Καίτοιγε εἰ
 15 καὶ ἐζητήσαμεν, οὐδὲ οὕτως ἦν ἔγκλημα· εἰκὸς γὰρ τοὺς παρὰ
 Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἀποσταλέντας, ὡσανεὶ ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ
 νῦν ἤκοντας πρέσβεις, πολλῆς ἀπολαῦσαι τιμῆς. Ἄλλ' ἐκ περι-
 ουσίας ἡμεῖς οὐδὲν τούτων πράττομεν, ἵνα τὰ τῶν ἐναντίων
 ἐμφράξωμεν στόματα. Καὶ οὐκ ἔνι εἰπεῖν ὅτι πρὸς μὲν ὑμᾶς οὕτω,
 20 πρὸς δὲ ἐτέρους οὐχ οὕτως· οὕτω γὰρ καὶ Κορινθίοις γράφων
 ἔλεγεν· «Ἀνέχεσθε γάρ, εἴ τις ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει,
 εἴ τις λαμβάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, εἴ τις ὑμᾶς εἰς πρόσωπον δέρει»·
 καὶ πάλιν, «Ἡ δὲ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενῆς, καὶ ὁ λόγος
 ἐξουθενημένος»· καὶ πάλιν, «Χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύ-
 25 την». Δείκνυσι κάκεῖ, ὅτι σφόδρα ταπεινὸς ἦν, ἀπὸ τοῦ τοσαῦτα
 παθεῖν. Ἐνταῦθα δὲ καὶ περὶ χρημάτων φησί, «δυνάμενοι ἐν
 θάρρει εἶναι ὡς Χριστοῦ ἀπόστολοι».

3. «Ἄλλ' ἐγενήθημεν ἡπιοὶ ἐν μέσῳ ὑμῶν, ὡς ἐὰν τροφὸς
 θάλλη τὰ ἑαυτῆς τέκνα· οὕτως ὁμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν
 30 μεταδοῦναι ὑμῖν, οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ

6. Β' Κορ. 11,20

7. Β' Κορ. 10,10

8. Β' Κορ. 12,13

εἶπῃ κανεῖς ὅτι ἐκολακεύσαμε, γιὰ νὰ ἐπικρατήσωμε, οὔτε ὅτι ἐχρησιμοποίησαμε τὴν κολακεία μὲ σκοπὸ τὰ χρήματα. Στὴ συνέχεια καλεῖ μάρτυρες γι' αὐτό, ποὺ ἦταν φανερό, αὐτοὺς τοὺς ἴδιους· ἐὰν ἐκολακεύσαμε, ἐσεῖς τὸ γνωρίζετε, λέγει· γιὰ ἐκεῖνο ὅμως ποὺ δὲν ἦταν φανερό, τό, ἐὰν ἐκηρύξαμε μὲ τὸ πρόσχημα τῆς πλεονεξίας, καλεῖ μάρτυρα τὸν Θεό. «Οὔτε ζητώντας τὴ δόξα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε ἀπὸ σᾶς, οὔτε ἀπὸ ἄλλους, ἂν καὶ μπορούσαμε νὰ ἔχουμε ἀπαιτήσεις, σὰν ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ ποὺ εἴμασθε». Δηλαδή, δὲν ἐπιζητοῦμε οὔτε τιμές, οὔτε καὶ ὑπερηφανευόμασθε, οὔτε καὶ ἔχομε δορυφόρους. Μολονότι βέβαια, ἂν ἐκάμαμε αὐτό, δὲν θὰ ἐκάμαμε τίποτε τὸ παράδοξο, γιατί, ἐὰν κάποιοι, ποὺ εἶναι ἀπεσταλμένοι τῶν βασιλέων, ἀπολαμβάνουν ὅπωςδήποτε τιμές, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ ἀπολαμβάνωμε ἐμεῖς. Καὶ δὲν εἶπε ὅτι ἐπεριφρονηθήκαμε, οὔτε ὅτι δὲν ἀπελάυσουμε τιμῇ, πράγμα ποὺ ἦταν προσβλητικὸ γι' αὐτούς, ἀλλά, δὲν ἐπεζητήσαμε τιμές.

Ἐμεῖς λοιπὸν ποὺ, ἂν καὶ ἐπετρέπετο νὰ ζητήσωμε κάτι, δὲν ἐζητήσαμε, ἂν καὶ τὸ κήρυγμα ἀπαιτοῦσε αὐτό, πῶς πράττομε κάτι γιὰ νὰ ἀποκτήσωμε δόξα; Ἄν καὶ βέβαια, ἐὰν ἐζητούσαμε, δὲν θὰ ἦταν αὐτὸ κατηγορία· γιατί εἶναι φυσικὸ ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ τὸν Θεὸ ἐστάλθηκαν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, σὰν πρέσβεις ἐρχόμενοι τώρα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, νὰ ἀπολαύσουν πολλὰς τιμές. Ἄλλὰ ἀπὸ ἀνωτερότητα ἐμεῖς δὲν κάνομε τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, γιὰ νὰ κλείσωμε τὰ στόματα τῶν ἀντιπάλων. Καὶ δὲν μπορεῖ κανεῖς νὰ εἶπῃ ὅτι σὲ σᾶς λέγω αὐτὰ καὶ σὲ ἄλλους διαφορετικά. Γιατί καὶ ὅταν ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους τὰ ἴδια ἔλεγε· «Γιατί ἀνέχεσθε, ἐὰν κάποιος σᾶς καταδουλώνη, ἐὰν κάποιος σᾶς κατατρώγη, ἐὰν κάποιος σᾶς ἐκμεταλλεῖται, ἐὰν κάποιος συμπεριφέρεται ἀπέναντί σας μὲ ὑπερηφάνεια, ἐὰν κάποιος σᾶς κτυπᾷ στὸ πρόσωπο»⁶· καὶ πάλι, «Ἡ δὲ σωματικὴ μου ἐμφάνισις εἶναι ἀσθενὴς καὶ ὁ λόγος μου ἀσήμαντος»⁷· καὶ πάλι, «Συγχωρήσατέ μου τὴν ἀδικία αὐτὴν»⁸. Ἀποδεικνύει καὶ ἐκεῖ, ὅτι ἦταν πάρα πολὺ ταπεινός, ἐπειδὴ ἔπαθε τόσα πολλά. Ἐδῶ ὅμως τὸ λέγει καὶ γιὰ χρήματα τό, «ἂν καὶ μπορούμε νὰ εἴμασθε βάρος σας σὰν ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ».

3. «Ἄλλὰ ὑπήρξαμε πράοι μεταξύ σας, ὅπως ἡ παραμάννα ποὺ διατρέφει τὰ παιδιὰ της. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐτρέφαμε μεγάλη ἀγάπη γιὰ σᾶς, εἶχαμε τὴ διάθεσι νὰ σᾶς προσφέρωμε ὄχι μόνο τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τίς ψυχές μας, γιατί μᾶς εἶχατε γίνει ἀγαπη-

τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν ἐγενήθητε». «Ἄλλ' ἐγενήθημεν», φησὶν, «ἥπιοι»· οὐδὲν φορτικὸν οὐδὲ ἐπαχθές, οὐδὲν βαρὺ οὐδὲ κόμπον ἔχον ἐπεδειξάμεθα. Καὶ τό, «ἐν μέσῳ ὑμῶν», ὡς ἂν εἴποιτις, ὡς εἷς ἐξ ὑμῶν, οὐχὶ τὴν ἄνω λαβόντες λῆξιν. «Ὡς
 5 ἐὰν τροφός», φησί, «θάλλη τὰ ἑαυτῆς τέκνα». Οὕτω δεῖ τὸν διδάσκαλον εἶναι. Μὴ ἡ τροφὸς κολακεύει, ἵνα δόξης τύχη; μὴ χρήματα αἰτεῖ παρὰ τῶν παίδων τῶν μικρῶν; μὴ βαρεῖα αὐτοῖς ἐστι καὶ φορτικὴ; οὐχὶ μᾶλλον τῶν μητέρων τούτοις εἰσὶ προσηνεῖς; Ἐνταῦθα τὴν φιλοστοργίαν δείκνυσιν. «Οὕτω», φησὶν,
 10 «ὀμειρόμενοι ὑμῶν»· οὕτως ὑμῖν προσεδέμεθα, φησί· καὶ οὐ μόνον οὐδὲν λαμβάνομεν, ἀλλ' εἰ δεῖ καὶ τὰς ψυχὰς μεταδοῦναι, οὐκ ἂν παρητησάμεθα. Τοῦτο οὖν, εἶπέ μοι, ἀνθρωπίνης διανοίας; καὶ τίς οὕτως ἀνόητος, ὡς τοῦτο εἶπεῖν;

«Εὐδοκοῦμεν», φησί, «μεταδοῦναι ὑμῖν, οὐ μόνον τὸ εὐαγ-
 15 γέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς». Ὡστε τοῦτο μεῖζον ἐκείνου. Καὶ τί τὸ κέρδος; ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ εὐαγγελίου, κέρδος· τὸ δὲ τὴν ψυχὴν δοῦναι, κατὰ τὴν δυσκολίαν μεῖζον ἐκείνου. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἴσον κηρῦξαι, καὶ ψυχὴν δοῦναι· ἐκείνο μὲν γὰρ τιμιώτερον, τοῦτο δὲ πλείονος δυσκολίας ἦν. Ἐβουλό-
 20 μεθα, φησὶν, εἴ γε ἐνῆν, καὶ τὰς ψυχὰς εἰς ὑμᾶς κενῶσαι. Καὶ τοῦτο ἂν ἠθελήσαμεν· εἰ γὰρ μὴ ἠθελήσαμεν, οὐδ' ἂν τὴν ἀνάγκην ὑπεμείναμεν. Ἐπεὶ οὖν ἐπήνεσε καὶ ἐπαινεῖ, διὰ τοῦτό φησιν, ὅτι οὐ χρήματα ζητοῦντες, οὐ κολακεύοντες ὑμᾶς, οὐ δόξης ἐφιέμενοι, ταῦτα ποιοῦμεν. Ὅρα γάρ· πολλὰ ἦσαν ἀθλήσαντες,
 25 καὶ παραδόξως ἔδει αὐτοὺς ἐπαινεθῆναι καὶ θαυμασθῆναι, ὥστε στερροτέρους γενέσθαι· εἶχεν ὁ ἔπαινος ὑποψίαν. Διὰ τοῦτο ταῦτα πάντα φησὶν, ἀποκρουόμενος τὴν ὑποψίαν. Καὶ τοὺς κινδύνους δὲ λέγει· καὶ πάλιν, ἵνα μὴ νομισθῇ διὰ τοῦτο τοὺς κινδύνους λέγειν, ὡς κάμνων ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὀφείλων τιμηθῆναι παρ'
 30 αὐτῶν, ὑπὲρ τοῦτου πάλιν· ἔδει γὰρ αὐτὸν εἶπεῖν τοὺς κινδύνους· ἐπήγαγε· «Διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν γεγέννησθε»· τὰς ψυχὰς ἠδέως ἂν ὑμῖν ἐδώκαμεν, ὅτι σφόδρα ὑμῖν προσεδέθημεν. Τὸ μὲν οὖν εὐαγγέλιον, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἐκέλευσε, καταγγέλλομεν·

τοί». «Ἄλλὰ ὑπήρξαμε», λέγει, «πρᾶοι». Δὲν ἐπαρουσιάσαμε τίποτε τὸ ἐνοχλητικό, οὔτε τὸ δυσάρεστο, οὔτε τὸ βαρὺ, οὔτε κάτι ποὺ περιεῖχε μεγάλη καύχησι. Καὶ τότε, «ἀνάμεσα σὲ σᾶς», ὅπως θὰ μπορούσε νὰ εἰπῆ κανεὶς, σὰν ἕνας ἀπὸ σᾶς, χωρὶς νὰ ἔχουμε λάβει ἀπὸ τὸν Θεὸ τὸν κληρο αὐτόν. «Ὡσὰν παραμάννα», λέγει, «ποὺ διατρέφει τὰ παιδιὰ της». Ἔτσι πρέπει νὰ εἶναι ὁ διδάσκαλος. Μήπως ἡ παραμάννα κολακεύει, γιὰ νὰ ἐπιτύχη δόξα; μήπως ζητεῖ χρήματα ἀπὸ τὰ μικρὰ παιδιὰ; μήπως εἶναι σὲ αὐτὰ σκληρὴ καὶ ἐνοχλητικὴ; δὲν εἶναι μαλακὲς στὰ μικρὰ παιδιὰ περισσότερο ἀπὸ τὶς μητέρες; Ἐδῶ δείχνει τὴ φιλοσοφία. «Ἐπειδὴ», λέγει, «σᾶς ἀγαπούσαμε τόσο πολὺ». Τόσο πολὺ ἔχομε συνδεθῆ μαζί σας, λέγει, καὶ ὄχι μόνο δὲν λαμβάνομε τίποτε, ἀλλὰ ἂν χρειαζόταν καὶ τὶς ψυχὲς μας νὰ σᾶς δώσωμε, δὲν θὰ ἀπεφεύγαμε νὰ τὸ κάνωμε καὶ αὐτό. Αὐτὸ λοιπὸν, εἶπέ μου, εἶναι γνῶρισμα ἀνθρώπινης σκέψεως; καὶ ποιὸς εἶναι τόσο ἀνόητος, ὥστε νὰ εἰπῆ αὐτό;

«Εἴμασθε πρόθυμοι», λέγει, «νὰ σᾶς μεταδώσωμε, ὄχι μόνο τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ σᾶς δώσουμε καὶ τὶς ψυχὲς μας». Ὡστε αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ ἐκεῖνο. Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ κέρδος; γιὰτὶ ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιο βέβαια ὑπάρχει κέρδος· τὸ νὰ δώσουν ὅμως τὴν ψυχὴ τους, εἶναι δυσκολώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο. Γιατὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ κηρῦξουν καὶ τὸ νὰ δώσουν τὴν ψυχὴ τους; γιὰτὶ ἐκεῖνο μὲν ἦταν τιμιώτερο, αὐτὸ ὅμως δυσκολώτερο. Ἡθέλαμε, λέγει, ἂν βέβαια ἦταν δυνατό, νὰ σᾶς προσφέρωμε καὶ τὶς ψυχὲς μας. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ ἠθέλαμε· γιὰτὶ, ἐὰν δὲν τὸ ἠθέλαμε, δὲν θὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ ὑποβαλλόμασθε σὲ δοκιμασίαις. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοὺς ἐπήνεσε καὶ τοὺς ἐπαινεῖ, γι' αὐτὸ λέγει, ὅτι δὲν τὰ κάμνομε αὐτὰ ζητώντας χρήματα, οὔτε γιὰ νὰ σᾶς κολακεύσωμε, οὔτε γιὰτὶ ἐπιδιώκομε δόξα. Πρόσεχε λοιπὸν· εἶχαν ἐπιτελέσει μεγάλα κατορθώματα καὶ ἔπρεπε μὲ ἐντελῶς ἰδιαίτερο τρόπο νὰ τοὺς ἐπαινέση καὶ νὰ τοὺς θαυμάση, ὥστε νὰ γίνουν πιὸ σταθεροί· ὁ ἔπαινος ὅπως περιεῖχε ὑπόνοια. Γι' αὐτὸ λέγει ὅλα αὐτά, γιὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ὑπόνοια. Καὶ τοὺς κινδύνους ὅμως ἀναφέρει. Καὶ πάλι, γιὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι γι' αὐτὸ ἀναφέρει τοὺς κινδύνους, γιὰ ὄφελός του πάλι, σὰν τάχα νὰ κοπιάζῃ γι' αὐτοὺς καὶ πρέπει νὰ τιμηθῇ ἀπὸ αὐτούς, γι' αὐτὸ ἐπειδὴ ἔπρεπε νὰ ἀναφέρῃ τοὺς κινδύνους, ἐπρόσθεσε· «Γιατὶ μᾶς εἶχατε γίνει ἀγαπητοί». Θὰ σᾶς ἐδίναμε εὐχαρίστως τὶς ψυχὲς μας, ἐπειδὴ ἔχομε συνδεθῆ πάρα πολὺ μὲ σᾶς. Τὸ μὲν λοιπὸν εὐαγγέλιο,

τοσοῦτον δὲ ὑμᾶς φιλοῦμεν, ὅτι εἰ ἐνήν, καὶ τὰς ψυχὰς ἂν ἐδώκαμεν.

4. Οὕτω δεῖ φιλεῖν τὸν φιλοῦντα, ὡς, εἰ καὶ τὴν ψυχὴν αἰτηθῆ, καὶ δυνατὸν ἦ, μὴ κωλύσαι. Οὐ λέγω, αἰτηθῆ, ἀλλ' ὥστε αὐτὸν
 5 ἐπιτρέχειν τῇ τοιαύτῃ δόσει. Οὐδὲν γάρ, οὐδὲν τῆς τοιαύτης ἀγάπης γλυκύτερον γένοιτ' ἂν· οὐδὲν ἐκεῖ λυπηρὸν συμπεσεῖται. Ὄντως, «Φίλος πιστὸς φάρμακον ζωῆς»· ὄντως, «φίλος πιστὸς σκέπη κραταιά». Τί γὰρ οὐκ ἂν ἐργάσαιτο φίλος γνήσιος; πόσῃ μὲν οὐκ ἂν ἐμποιήσειεν ἡδονήν; πόσῃ δὲ ὠφέλειαν;
 10 πόσῃ δὲ ἀσφάλειαν; Κἂν μυρίους θησαυροὺς εἴπησ, οὐδὲν ἀντάξιον γνησίου φίλου. Καὶ τὰ αὐτῆς πρῶτον εἶπωμεν τῆς φιλίας πόσῃ ἔχει τὴν ἡδονήν. Γάννυται ὁρῶν αὐτὸν καὶ διαχεῖται, συμπλέκεται συμπλοκὴν αὐτῷ τινα κατὰ τὴν ψυχὴν ἄρρητον ἔχουσαν τὴν ἡδονήν· κἂν ἀναμνησθῆ μόνον αὐτοῦ, διανέστη τῇ
 15 διανοίᾳ καὶ ἀνεπτερώθη. Περὶ τῶν φίλων λέγω τῶν γνησίων, τῶν ὁμοψύχων, τῶν αἰρουμένων καὶ ὑπεραποθανεῖν, τῶν θερμῶς φιλοῦντων. Μὴ μοι τοὺς ἀπλῶς φίλους ἐννοοῦντες, τοὺς κοινωνοὺς τῶν τραπεζῶν καὶ ἀπὸ προσηγορίας φίλους, νομίζετε τὸν λόγον ἐλέγχεσθαι. Εἴ τις ἔχει φίλον οἷον λέγω, ἐπιγνώσεται τὰ
 20 ῥήματα· κἂν ἴδῃ τοῦτον καθ' ἐκάστην ἡμέραν, οὐκ ἐμπίπλονται ταῦτα αὐτῷ ἐπεύχεται, ἅπερ καὶ ἑαυτῷ.

Οἶδα ἐγὼ τινα, ὃς ὑπὲρ φίλου τοὺς ἀγίους ἄνδρας παρακαλῶν, παρεκάλει εὐχεσθαι πρότερον ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τότε ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Τοσοῦτόν ἐστι φίλος ἀγαθός, ὡς καὶ τόπους καὶ χρό-
 25 νους φιλεῖσθαι δι' αὐτόν. Καθάπερ γὰρ τὰ λαμπρὰ τῶν σωμάτων ἄνθος ἀπορρεῖ εἰς τοὺς πλησίον τόπους, οὕτω καὶ οἱ φίλοι, οἷς ἂν παραγένωνται τόποις, τὴν ἑαυτῶν χάριν ἀφιᾶσι. Καὶ πολλάκις χωρὶς φίλων ἐπιστάντες τοῖς τόποις ἐκεῖνοις, ἐδακρύσαμεν τῶν ἡμερῶν ἀναμνησθέντες, ἐν αἷς συνεγενόμεθα, καὶ ἐστενάξα-
 30 μεν. Οὐκ ἐνὶ τῷ λόγῳ παραστήσαι τὴν ἡδονὴν ὅσην ἐντίθησι συνουσία φίλων· μόνοι δὲ οἱ πείραν ἔχοντες ἴσασι. Καὶ χάριν αἰτῆσαι, καὶ χάριν λαβεῖν ἀνυπόπτως παρὰ φίλου ἐνὶ. Ὄταν ἡμῖν ἐπιτάττωσι, τότε αὐτοῖς χάριν ἴσμεν· ὅταν ὀκνῶσι, τότε ἀλύομεν.

ἐπειδὴ διέταξε ὁ Θεός, τὸ κηρύσσομε, τόσο πολὺ ὅμως σᾶς ἀγαπᾶμε, ὥστε ἐὰν ἦταν δυνατό, θὰ ἐδίναμε καὶ τὶς ψυχές μας.

4. Ἔτσι πρέπει νὰ ἀγαπᾶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ, ὥστε, ἐὰν τοῦ ζητηθῆ νὰ δώσῃ καὶ τὴν ψυχὴν του καὶ εἶναι δυνατό, νὰ μὴ διστάσῃ νὰ τὸ κάνῃ. Δὲν λέγω, νὰ τοῦ ζητηθῆ αὐτό, ἀλλὰ νὰ εἶναι ὀλοπρόθυμος σὲ μία τέτοια διάθεσι τῆς ψυχῆς του. Γιατὶ τίποτε, τίποτε δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξῃ γλυκύτερο ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀγάπη· δὲν θὰ συμβῆ ἐκεῖ τίποτε τὸ λυπηρό. Πράγματι, «Ὁ πιστὸς φίλος εἶναι τὸ φάρμακο τῆς ζωῆς»· πράγματι, «ὁ πιστὸς φίλος εἶναι προστασία ἰσχυρὴ»⁹. Γιατὶ τί δὲν θὰ ἔκαμε ὁ γνήσιος φίλος; πόση εὐχαρίστησι δὲν θὰ ἐπροκαλοῦσε; καὶ πόση ὠφέλεια; καὶ πόση ἀσφάλεια; Καὶ ἂν ἀκόμη ἀναφέρῃς ἀμέτρητους θησαυρούς, τίποτε δὲν εἶναι ἰσάξιο τοῦ γνησίου φίλου. Καὶ ἄς εἰποῦμε πρῶτα τὰ γνωρίσματα αὐτῆς τῆς φιλίας, πόση εὐχαρίστησι περιέχει. Λάμπει ἀπὸ χαρὰ βλέποντας αὐτὸν καὶ γίνεται εὐχάριστος, συνδέεται πρὸς αὐτὸν μὲ μία τέτοια ψυχικὴ σύνδεσι, ἢ ὁποῖα δημιουργεῖ τόση χαρὰ, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ λεχθῆ· καὶ μόνο νὰ θυμηθῆ αὐτόν, ἐξυψώνεται ἢ σκέψις του καὶ ἐμψυχώνεται. Ἐννοῶ τοὺς γνησίους φίλους, τοὺς ὁμοψύχους, γιὰ ἐκείνους ποὺ προτιμοῦν νὰ πεθάνουν γιὰ ἄλλους, ποὺ ἀγαποῦν θερμά. Μὴ, παρακαλῶ, σκεπτόμενοι τοὺς ἀπλοὺς φίλους, τοὺς συνδαιτυμόνας στὰ τραπέζια καὶ τοὺς κατ' ὄνομα μόνον φίλους νομίζετε ὅτι δὲν εἶναι συνετὰ τὰ λόγια μου αὐτά. Ἐὰν κανεὶς ἔχη φίλο τέτοιο ποὺ λέγω, θ' ἀντιληφθῆ τὰ λόγια μου· καὶ ἂν ἀκόμη τὸν βλέπῃ κάθε ἡμέρα, δὲν τὸν χορταίνει· εὐχεται γι' αὐτόν τὰ ἴδια ποὺ εὐχεται καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του.

Γνωρίζω ἐγὼ κάποιον, ὁ ὁποῖος παρακαλώντας τοὺς ἀγίους γιὰ φίλο του, τοὺς ἐπαρακαλοῦσε νὰ προσεύχωνται πρῶτα γι' αὐτόν καὶ ὕστερα γιὰ τὸν ἑαυτό του. Τόσο εἶναι ὁ φίλος ἀγαθός, ὥστε ἐξ αἰτίας αὐτοῦ νὰ ἀγαπῶνται καὶ τόποι καὶ χρόνοι. Γιατὶ ὅπως τὰ λαμπερὰ σώματα σκορπίζουν λαμπρότητα στοὺς γύρω τόπους, ἔτσι καὶ οἱ φίλοι, στοὺς τόπους ποὺ παρευρίσκονται, σκορπίζουν τὴ δική τους χάρι. Καὶ πολλές φορές ποὺ εὐρεθήκαμε στοὺς τόπους ἐκείνους χωρὶς τοὺς φίλους μας, ἐδακρύσαμε, ἐπειδὴ ἐθυμηθήκαμε τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες τῆς ἐκεῖ συναναστροφῆς μας καὶ ἀναστενάξαμε. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ παραστήσω μὲ τὰ λόγια πόση χαρὰ χαρίζει ἢ συντροφιά τῶν φίλων· τὸ γνωρίζουν μόνο ἐκεῖνοι ποὺ τὸ ἔχουν δοκιμάσει. Εἶναι δυνατό ἀπὸ τὸ φίλο καὶ χάρι νὰ ζητήσῃ κανεὶς, καὶ νὰ λάβῃ χάρι σὲ ἀνύποπτο χρόνο. Ὅταν μᾶς ζητοῦν κάτι

Οὐδὲν ἔχομεν ὅπερ μὴ ἐκείνων ἐστί. Πάντων πολλάκις τῶν ἐν-
 ταῦθα καταφρονοῦντες, δι' ἐκείνους οὐ βουλόμεθα ἀπελθεῖν
 ἐντεῦθεν· καὶ τοῦ φωτὸς ἐκείνοι ποθεινότεροι. Καὶ γὰρ ὄντως
 καὶ τοῦ φωτὸς αὐτοῦ ποθεινότερος φίλος· τὸν γνήσιον λέγω. Καὶ
 5 μὴ θαυμάσης· βέλτιον γὰρ ἡμῖν σβεσθῆναι τὸν ἥλιον, ἢ φίλων
 ἀποστερηθῆναι· βέλτιον ἐν σκότῳ διάγειν, ἢ φίλων εἶναι χωρίς.
 Καὶ πῶς, ἐγὼ λέγω. Ὅτι πολλοὶ τὸν ἥλιον ὀρῶντες ἐν σκότῳ εἰσὶ,
 φίλων δὲ εὐποροῦντες, οὐδ' ἂν ἐν θλίψει γένωνται· περὶ φίλων
 λέγω τῶν πνευματικῶν, τῶν οὐδὲν προτιμώντων φιλίας. Τοιοῦ-
 10 τος Παῦλος ἦν, καὶ τὴν ψυχὴν ἠδέως ἐδίδου τὴν ἑαυτοῦ, καὶ μὴ
 αἰτηθεὶς, καὶ εἰς γέενναν ἠδέως ἐνέπιπτεν. Οὕτω χρὴ φιλεῖν
 διαθέσει πεπυρωμένη.

Βούλομαι ὑπόδειγμα δοῦναι φιλίας· πατέρας καὶ υἱοὺς
 ὑπερβαίνουσι φίλοι, φίλοι οἱ κατὰ Χριστόν. Μὴ γάρ μοι τοὺς νῦν
 15 εἶπης, ὅτε μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο ἀπέστη τὸ καλόν· ἀλλ'
 ἐννόησον ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, οὐ λέγω τοὺς κορυφαίους, ἀλλ'
 αὐτοὺς τοὺς πεπιστευκότας. «Πάντων ἦν», φησὶν, «ἡ ψυχὴ καὶ ἡ
 καρδία μία, καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρχόντων ἔλεγεν ἴδιον εἶναι·
 καὶ διεδίδοτο ἐκάστῳ, καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν». Οὐκ ἦν τὸ
 20 ἐμόν καὶ τὸ σόν. Τοῦτό ἐστι φιλία, ἵνα μὴ τὰ αὐτοῦ ἑαυτοῦ τις
 νομίζῃ, ἀλλὰ τοῦ πλησίον, τὰ δὲ αὐτοῦ ἀλλότρια· ἵνα οὕτω φείδη-
 ται τῆς ἐκείνου ψυχῆς, ὡς τῆς ἑαυτοῦ, κάκεῖνος ὁμοίως. Καὶ ποῦ
 δυνατόν, φησί, τοιοῦτον εὐρεθῆναι; Ἐπειδὴ μὴ βουλόμεθα· δυ-
 νατὸν γάρ. Εἰ μὴ δυνατόν ἦν, οὐδ' ἂν ἐπέταξεν ὁ Χριστός, οὐκ ἂν
 25 τοσαῦτα περὶ ἀγάπης διελέχθη. Μέγα φιλία, καὶ πόσον μέγα,
 οὐδεὶς ἂν δύναίτο μαθεῖν, οὔτε παραστήσαι λόγος, πλὴν τῆς
 πείρας αὐτῆς.

Τοῦτο τὰς αἰρέσεις εἰργάσατο, τοῦτο τοὺς Ἕλληνας ποιεῖ
 Ἕλληνας εἶναι. Ὁ φιλῶν οὐκ ἐπιτάττειν βούλεται οὐδὲ ἄρχειν,
 30 ἀλλὰ χάριν ἔχει μᾶλλον ἀρχόμενος καὶ ἐπιταπτόμενος· χαρίζε-
 σθαι βούλεται μᾶλλον, ἢ χάριν λαμβάνειν· φιλεῖ γάρ, καὶ ὡς οὐκ
 ἐμπλήσας αὐτοῦ τὴν ἐπιθυμίαν, οὕτω διάκειται. Οὐχ οὕτως εὐ
 πάσχων τέρπεται, ὡς εὐ ποιῶν· βούλεται γὰρ κατέχειν αὐτὸν

τότε τοὺς ὀφείλομε εὐγνωμοσύνη, ὅταν διστάζουν τότε στενοχωρούμασθε πολύ. Τίποτε δὲν ἔχομε ποὺ δὲν εἶναι δικό τους. Πολλές φορές, ἐνῶ περιφρονοῦμε ὅλα τὰ ἐδῶ ἀγαθὰ, δὲν θέλομε νὰ ἀπέλθωμε ἀπὸ ἐδῶ ἐξ αἰτίας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶναι πιὸ ποθητοὶ καὶ ἀπὸ τὸ φῶς. Γιατὶ πραγματικὰ ὁ φίλος εἶναι πιὸ ποθητός καὶ ἀπὸ τὸ φῶς αὐτό, ἐννοῶ τὸ γνήσιο φίλο. Καὶ μὴ ἀπορήσης· γιατί εἶναι καλύτερο σὲ μᾶς νὰ σβήσῃ ὁ ἥλιος, παρὰ νὰ στερηθοῦμε τοὺς φίλους· εἶναι καλύτερο νὰ ζοῦμε στὸ σκοτάδι, παρὰ νὰ εἶμασθε χωρὶς φίλους. Καὶ πῶς εἶναι καλύτερο, θὰ σᾶς τὸ εἰπῶ ἐγώ. Πολλοὶ δηλαδὴ ἂν καὶ βλέπουν τὸν ἥλιο, εὐρίσκονται μέσα σὲ σκοτάδι, ἂν ὅμως ἔχουν πολλοὺς φίλους, δὲν θὰ εὐρεθοῦν σὲ θλίψι. Ὅμιλῶ γιὰ τοὺς φίλους τοὺς πνευματικούς, οἱ ὅποιοι δὲν προτιμοῦν τίποτε ἀπὸ τὴ φιλία. Τέτοιος ἦταν ὁ Παῦλος καὶ τὴν ψυχὴ του εὐχαρίστως ἔδινε, καὶ χωρὶς νὰ τὸ ζητήσῃ κανεὶς, καὶ πρόθυμα ἔπεφτε μέσα στὴ γέεννα. Ἔτσι πρέπει νὰ ἀγαπᾶ κανεὶς μὲ διάθεσι πολὺ θερμῆ.

Θέλω νὰ σᾶς δώσω ὑπόδειγμα φιλίας. Ξεπερνοῦν τοὺς πατέρες καὶ τοὺς υἱοὺς οἱ φίλοι, οἱ φίλοι ποὺ ἀκολοῦθοῦν τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ μὴ μοῦ εἰπῆς αὐτοὺς τοὺς σημερινοὺς φίλους, ποὺ μαζί μὲ τὰ ἄλλα ἔφυγε καὶ αὐτὸ τὸ καλό, ἀλλὰ σκέψου ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀποστόλων, δὲν λέγω τοὺς κορυφαίους, ἀλλὰ αὐτοὺς ποὺ εἶχαν πιστεῦσει. «Ὅλων ἦταν», λέγει, «ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδιὰ μία, καὶ κανεὶς δὲν ἔλεγε ὅτι καὶ τὸ ἐλάχιστο ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του ἦταν δικό του· καὶ ἐμοιράζετο στὸν καθένα, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάγκη ποὺ εἶχε»¹⁰. Δὲν ὑπῆρχε τὸ δικό μου καὶ τὸ δικό σου. Αὐτὸ σημαίνει φιλία, γιὰ νὰ μὴ νομίζῃ κανεὶς ὅτι τὰ δικά του εἶναι δικά του, ἀλλὰ τοῦ πλησίον, καὶ τὰ δικά του ξένα· γιὰ νὰ φροντίζῃ ἔτσι τὴν ψυχὴ ἐκείνου, ὅπως τὴν ἰδική του, καὶ ἐκεῖνος ὁμοίως. Καὶ ποῦ εἶναι δυνατό, λέγει, νὰ εὐρεθῆ τέτοιος φίλος; Ἐπειδὴ δὲν θέλομε· γιατί εἶναι δυνατό. Ἐὰν δὲν ἦταν δυνατό, οὔτε ὁ Χριστὸς θὰ διέταζε αὐτό, οὔτε θὰ ἔλεγε τόσα πολλὰ γιὰ τὴν ἀγάπη. Εἶναι μεγάλο ἀγαθὸ ἡ φιλία καὶ πόσο μεγάλο, κανεὶς δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ τὸ μάθῃ, οὔτε νὰ τὸ παραστήσῃ λόγος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πείρα.

Αὐτὸ ἔκαμε τίς αἰρέσεις, αὐτὸ κάνει τοὺς Ἕλληνες νὰ εἶναι Ἕλληνες. Ὅποιος ἀγαπᾶ δὲν θέλει νὰ διατάσῃ οὔτε νὰ ἐξουσιάζῃ, ἀλλὰ αἰσθάνεται εὐγνωμοσύνη περισσότερο ὅταν ἐξουσιάζεται καὶ διατάσσεται· θέλει περισσότερο νὰ χαρίζῃ, παρὰ νὰ τὸν εὐγνωμονοῦν, γιατί ἀγαπᾶ, καὶ, ἐπειδὴ δὲν ἱκανοποίησε πλήρως τὴν ἐπιθυ-

μᾶλλον, ἢ ὀφείλειν αὐτῷ· μᾶλλον δὲ καὶ ὀφείλειν αὐτῷ βούλεται,
 καὶ ὀφειλέτην αὐτὸν ἔχειν· καὶ βούλεται χαρίζεσθαι, καὶ οὐ βού-
 λεται δοκεῖν χαρίζεσθαι, ἀλλ' ὀφειλέτην αὐτὸν εἶναι. Τᾶχα πολ-
 λούς ὑμῶν ἀγνοεῖν οἶμαι τὸ εἰρημένον. Καὶ ἄρχειν βούλεται
 5 εὐεργεσίας, καὶ μὴ δοκεῖν ἄρχειν, ἀλλ' ἀποδιδόναι· ὅπερ καὶ ὁ
 Θεὸς ἐποίησεν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. "Ἐμελλε τὸν Υἱὸν αὐτοῦ χαρί-
 ζεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα μὴ δόξη χαρίζεσθαι, ἀλλ' ὀφείλειν
 ἡμῖν, προσέταξε τῷ Ἀβραὰμ δοῦναι τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἵνα μέγα
 ποιῶν, μηδὲν δόξη μέγα ποιεῖν. "Ὅταν μὲν γὰρ μὴ ἦ φιλία, καὶ
 10 ὄνειδίζομεν τὰς εὐεργεσίας, καὶ τὰς μικρὰς ἐπαίρομεν· ὅταν δὲ
 φιλία ἦ, καὶ κρύπτομεν αὐτάς, καὶ τὰς μεγάλας μικρὰς βουλό-
 μεθα δεικνύναι, ἵνα μὴ δόξωμεν ὀφειλέτην ἔχειν τὸν φιλούμε-
 νον, ἀλλ' αὐτοὶ αὐτῷ ὀφειλέται εἶναι ἐν τῷ ὀφειλέτην ἔχειν
 αὐτόν.

15 Οἶδα ὅτι οὐδὲ συνιᾶσιν οἱ πολλοὶ τὸ λεγόμενον· τὸ δὲ αἴτιον,
 περὶ πράγματος διαλέγομαι τὸν οὐρανὸν οἰκοῦντος νῦν. "Ὅσπερ
 οὖν, εἰ περὶ τινος ἔλεγον φυτοῦ ἐν Ἰνδία τικτομένου, οὐ μῆδεις
 μῆδὲ πειραν ἔλαβεν, οὐκ ἂν ἴσχυσεν ὁ λόγος παραστήσαι, κἂν εἰ
 μῆρία εἶπον· οὕτω καὶ νῦν ὅσα ἂν εἶπω, εἰκῆ ἐρῶ· οὐδεὶς ἐπιστῆ-
 20 σαι δυνήσεται. Ἐν οὐρανῷ πεφύτευται τοῦτο τὸ φυτόν, κλάδους
 ἔχον οὐ μαργαρίτας θριθομένους, ἀλλὰ βίον ἐνάρετον πολλῶ
 τούτων ἡδίω. Ποίαν βούλει εἰπεῖν ἡδονήν, καὶ αἰσχράν, καὶ σε-
 μνήν; Ἀλλὰ πᾶσας ὑπερβάλλει ἡ τῆς φιλίας, κἂν τὴν τοῦ μέλιτος
 εἴπῃς. Τοῦτο μὲν γὰρ προσκορὲς γίνεται· φίλος δὲ οὐδέποτε,
 25 ἕως ἂν ἦ φίλος, ἀλλὰ μᾶλλον αὔξεται ἢ ἐπιθυμία, καὶ κόρον
 οὐδέποτε λαμβάνει ἢ ἡδονή. Καὶ τῆς παρούσης ζωῆς φίλος ἡδύ-
 τερος· πολλοὶ γοῦν μετὰ τὴν τῶν φίλων τελευτήν οὐκ ἠὔξαντο
 ζῆσαι λοιπόν. Μετὰ φίλου καὶ ὑπερορίαν τις ἂν ἐνέγκοι, χωρὶς
 φίλου οὐδὲ τὴν αὐτοῦ οἰκῆσαι ἔλοιτο ἂν· μετὰ φίλου καὶ πενία
 30 φορητόν, τούτου δὲ ἄνευ, καὶ ὑγεία καὶ πλοῦτος ἀφόρητον.
 "Ἄλλον ἑαυτὸν ἔχει. Ἀποπνίγομαι ὅτι οὐ δύναμαι ἐπὶ παραδεί-

μία του, συμπεριφέρεται μὲ τὸν τρόπο αὐτόν. Δὲν εὐχαριστεῖται τόσο ὅταν εὐεργετῆται, ὅσο ὅταν εὐεργετῆ. Γιατὶ θέλει νὰ τοῦ ὀφείλῃ αὐτὸς περισσότερο, παρὰ νὰ ὀφείλῃ σ' αὐτόν, ἢ καλύτερα θέλει καὶ νὰ ὀφείλῃ σὲ αὐτόν καὶ νὰ τὸν ἔχῃ ὀφειλέτη· καὶ θέλει νὰ χαρίζη καὶ δὲν θέλει νὰ φαίνεται ὅτι χαρίζει, ἀλλὰ ὅτι εἶναι αὐτὸς ὀφειλέτης. Ἴσως πολλοὶ ἀπὸ σᾶς, νομίζω, ὅτι δὲν γνωρίζετε αὐτὸ ποῦ ἔχει λεχθῆ. Καὶ θέλει νὰ ἀρχίζῃ τὴν εὐεργεσία, καὶ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι ἀρχίζει, ἀλλὰ ὅτι ἀνταποδίδει, πρᾶγμα ποῦ ἔκαμε καὶ ὁ Θεὸς στὴν περίπτωσι τῶν ἀνθρώπων. Ἐπρόκειτο νὰ χαρίσῃ τὸν Υἱὸ του γιὰ χάρι μας, ὅμως γιὰ νὰ μὴ φανῆ ὅτι τὸν χαρίζει ἀλλὰ ὅτι μᾶς ὀφείλει αὐτόν, ἐπρόσταξε στὸν Ἀβραάμ νὰ δώσῃ τὸν υἱὸ του, ὥστε, ἐνῶ ἔκανε μεγάλο ἔργο, νὰ φανῆ ὅτι δὲν ἔκανε τίποτε τὸ μεγάλο. Γιατὶ, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ φιλία, καὶ τίς εὐεργεσίες κατηγοροῦμε, καὶ τίς μικρὲς τίς μεγαλώνομε. Ὅταν ὅμως ὑπάρχῃ φιλία καὶ τίς εὐεργεσίες ἀποκρύπτομε, καὶ τίς μεγάλες θέλομε νὰ παρουσιάσωμε μικρὲς, γιὰ νὰ μὴ φανοῦμε ὅτι ἔχομε ὀφειλέτη ἐκείνον ποῦ ἀγαπᾶμε, ἀλλὰ ὅτι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴμασθε ὀφειλέτες σὲ αὐτόν μὲ τὸ ὅτι τὸν ἔχομε ὀφειλέτη.

Γνωρίζω ὅτι δὲν καταλαβαίνουν οἱ πολλοὶ τὰ λεγόμενα, καὶ ἡ αἰτία εἶναι ὅτι ὀμιλῶ γιὰ πρᾶγμα ποῦ κατοικεῖ τώρα στὸν οὐρανό. Ὅπως λοιπόν, ἐὰν ἔλεγα γιὰ κάποιο φυτὸ ποῦ φῦεται στὴν Ἰνδία, ποῦ δὲν τὸ ἐγνώρισε κανεὶς, δὲν θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ παραστήσῃ ὁ λόγος, καὶ ἂν ἀκόμη ἔλεγα ἄπειρα λόγια, ἔτσι καὶ τώρα ὅσα καὶ ἂν εἰπῶ, θὰ τὰ εἰπῶ στὰ χαμένα, γιατί κανεὶς δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ τὸ κατανοήσῃ. Στὸν οὐρανὸ εἶναι φυτευμένο αὐτὸ τὸ φυτὸ καὶ ἔχει κλαδιὰ ὄχι κατάφορτα μαργαριτάρια, ἀλλὰ τὸν ἐνάρετο βίο ποῦ εἶναι πολὺ περισσότερο εὐχάριστος ἀπὸ αὐτά. Ποιὰ ἡδονὴ θέλεις νὰ συγκρίνης, καὶ ἀπὸ τὴν αἰσχρῆ, καὶ ἀπὸ τῆ σεμνῆ; Ἀλλὰ ὅλες τίς ξεπερνᾷ ἡ ἡδονὴ τῆς φιλίας, καὶ ἂν ἀκόμη ἀναφέρῃς τὴν εὐχαρίστησι ποῦ προκαλεῖ τὸ μέλι. Γιατὶ αὐτὸ γίνεται βαρετό, ὁ φίλος ὅμως ποτέ, ἐν ὅσω θὰ εἶναι φίλος, ἀλλὰ περισσότερο αὐξάνει ἢ ἐπιθυμία καὶ ποτὲ δὲν χορταίνεται ἡ ἡδονή. Καὶ ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ εἶναι πιὸ εὐχάριστος ὁ φίλος. Πολλοὶ λοιπόν μετὰ τὸ θάνατο τῶν φίλων δὲν ἐπεθυμοῦσαν νὰ ζήσουν στὴ συνέχεια. Μαζὶ μὲ τὸ φίλο καὶ τὴν ξενιτειὰ θὰ ὑπέμενε κανεὶς, χωρὶς φίλο οὔτε στὴ δική του πατρίδα θὰ ἐπροτιμοῦσε νὰ διαμείνῃ. Μαζὶ μὲ τὸ φίλο καὶ ἡ φτώχεια ὑποφέρεται, χωρὶς αὐτόν ὅμως καὶ ἡ ὑγεία καὶ ὁ πλοῦτος εἶναι ἀνυπόφορα. Ἄλλον ἑαυτὸ ἔχει. Στενοχωροῦμαι πολὺ ἐπειδὴ δὲν μπορῶ νὰ ὀμιλήσω μὲ παράδειγμα, γιατί ἀλήθεια θὰ σᾶς ἔκανα

γματος εἰπεῖν· ἢ γὰρ ἂν ἐγνώρισα ὅτι πολλῶ ἐλάττονα τοῦ δέον-
τος τὰ εἰρημένα. Καὶ ταῦτα μὲν ἐνταῦθα· παρὰ δὲ Θεοῦ τοσοῦτος
μισθὸς τῆς φιλίας, ὅσος οὐδὲ ἔστιν εἰπεῖν.

Μισθὸν ἡμῖν δίδωσιν, ἵνα φιλῶμεν ἀλλήλους, οὗ μισθὸν
5 ὀφείλομεν πράγματος· εὗξαι, φησί, καὶ λάβε μισθόν, ὑπὲρ οὗ
μισθὸν ὀφείλομεν, ὅτι αἰτοῦμεν τὰ ἀγαθὰ· ὑπὲρ οὗ αἰτεῖς, φησί,
λάβε μισθόν· νήστευσον, καὶ λάβε μισθόν· γενουῦ ἐνᾶρετος, καὶ
λάβε μισθόν, καίτοι μισθὸν ὀφείλων. Ἄλλ' ὥσπερ οἱ πατέρες,
ὅταν ἐναρέτους ποιήσωσι τοὺς παῖδας, τότε αὐτοῖς καὶ μισθὸν
10 δίδόασιν· ὀφειλέται γὰρ εἰσιν, ὅτι αὐτοὺς ἐν ἡδονῇ κατέστησαν·
οὕτω καὶ ὁ Θεός. Μισθόν, φησί, λάβε, ἂν ἐνάρετος γένη· εὐφραίνεις
γὰρ τὸν πατέρα, καὶ τούτου σοι ὀφείλω μισθόν· ἂν δὲ κακός,
οὐκέτι· παροξύνεις γὰρ τὸν γεννήσαντα. Μὴ δὴ παροξύνωμεν
τὸν Θεόν, ἀλλ' εὐφραίνωμεν, ἵνα τύχωμεν τῆς βασιλείας τῶν
15 οὐρανῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ
κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

γνωστὸ ὅτι αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθῆ εἶναι πολὺ μικρότερα ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε νὰ εἶναι. Καὶ αὐτὰ βέβαια συμβαίνουν ἐδῶ, ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅμως εἶναι τόσο μεγάλος ὁ μισθὸς τῆς φιλίας, ὅσος ποὺ οὔτε μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν περιγράψῃ.

Μᾶς δίνει μισθό, γιὰ νὰ ἀγαπᾶμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, γιὰ τὸ ὁποῖο ὀφείλομε μισθό. Προσευχῆσου, λέγει, καὶ πάρε μισθό, γιὰ ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο ὀφείλομε μισθό, ἐπειδὴ ζητοῦμε τὰ ἀγαθὰ. Γι' αὐτὸ ποὺ ζητεῖς, λέγει, πάρε μισθό· νήστευσε, καὶ πάρε μισθό· γίνε ἐνάρετος, καὶ πάρε μισθό, ἂν καὶ ὀφείλεις μισθό. Ἄλλ' ὅπως οἱ πατέρες, ὅταν κάνουν ἐνάρετα τὰ παιδιά τους, τότε δίνουν σὲ αὐτὰ μισθό, γιὰτὶ εἶναι ὀφειλέτες, ἐπειδὴ εὐχαριστήθηκαν αὐτοί, ἔτσι ἐνεργεῖ καὶ ὁ Θεός. Μισθό, λέγει, πάρε, ἂν γίνης ἐνάρετος, γιὰτὶ εὐχαριστεῖς τὸν πατέρα καὶ ἐξ αἰτίας αὐτοῦ σοῦ ὀφείλω μισθό· ἂν ὅμως γίνης κακός, δὲν θὰ πάρῃς, γιὰτὶ ἐξοργίζεις ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἐγέννησε. Ἄς μὴ ἐξοργίζωμε λοιπὸν τὸν Θεό, ἀλλὰ ἄς τὸν εὐχαριστοῦμε, γιὰ νὰ ἐπιτύχωμε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Γ΄

(Α΄ Θεσ. 2,9–3,4)

5 «Μνημονεύετε γάρ, ἀδελφοί, τὸν κόπον ἡμῶν καὶ τὸν
μόχθον· νυκτὸς γὰρ καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ
μὴ ἐπιβαρῆσαι τίνα ὑμῶν, ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐ-
αγγέλιον τοῦ Θεοῦ. Ὑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ Θεός, ὡς
ὀσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν
ἐγενήθημεν· καθάπερ οἴδατε, ὡς ἓνα ἕκαστον ὑμῶν, ὡς
πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ, παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυ-
10 θούμενοι, καὶ μαρτυρόμενοι εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς
ἀξίως τοῦ Θεοῦ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ
βασιλείαν καὶ δόξαν».

1. Τὸν διδάσκαλον οὐδὲν ἐπαχθῶς χρή ποιεῖν τῶν εἰς σωτη-
ρίαν τῶν μαθητῶν συντεινόντων. Εἰ γὰρ ὁ μακάριος Ἰακώβ νυ-
15 κτὸς καὶ ἡμέρας κατεκόπτετο εἰς τὴν τῶν ποιμνίων φυλακὴν,
πολλῶ μᾶλλον τὸν τὰς ψυχὰς ἐμπεπιστευμένον, κἂν ἐπίμοχθον
ἔργον ἦ, κἂν εὐτελής, πάντα δεῖ ποιεῖν, πρὸς ἓν ὁρῶντα μόνον,
τὴν σωτηρίαν τῶν μαθητευομένων, καὶ τὴν ἐκεῖθεν δόξαν ἐγγι-
νομένην τῷ Θεῷ. Ὅρα γοῦν, καὶ ὁ Παῦλος, κήρυξ ἄνθρωπος,
20 ἀπόστολος τῆς οἰκουμένης, τοιαύτην τιμὴν ἐπανηρημένος, εἰρ-
γάζετο ταῖς χερσὶ πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τοὺς μαθητευομένους.
«Μνημονεύετε» γάρ, φησὶν, «ἀδελφοί, τὸν κόπον ἡμῶν καὶ τὸν
μόχθον». Εἶπε προλαβὼν, ὅτι «Δυνάμενοι ἐν θάρρει εἶναι, ὡς
Χριστοῦ ἀπόστολοι», ὅπερ καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησὶν·
25 «Οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι ἔκ τοῦ ἱεροῦ ἔσθίουσιν;
Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς διέταξε τοὺς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλοντας
ἐκ τοῦ εὐαγγελίου ζῆν». Ἄλλ' ἐγώ, φησὶν, οὐκ ἠθέλησα, ἀλλ'
ἐκοπίων. Καὶ οὐχ ἄπλῶς εἰργάζετο, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς σπου-
δῆς. Ὅρα γοῦν τί φησι· «Μνημονεύετε γάρ»· οὐκ εἶπε, τὰς εὐερ-
30 γεσίας τὰς παρ' ἐμοῦ, ἀλλά, «τὸν κόπον ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον».

1. Α΄ Θεσ. 2,6

2. Α΄ Κορ. 9,13.14

ΟΜΙΛΙΑ Γ΄

(Α΄ Θεσ. 2,9–3,4)

«Γιατί ένθυμείσθε, άδελφοί, τόν κόπο μας και τόν μόχθο μας. Γιατί νύχτα και ήμέρα είργαζόμασθε για να μη δώσωμε βάρος σέ κανένα από σās και έκηρύξαμε σέ σās τόν εύαγγέλιο του Θεού. Έσείς είσθε μάρτυρες και ό Θεός, ότι έσυμπεριφερθήκαμε σέ σās που πιστεύετε με σεβασμό και δίκαια και άμεμπτα. Καθώς βέβαια γνωρίζετε, πώς τόν καθένα από σās, όπως ό πατέρας τὰ παιδιά του, σās προτρέπαμε, σās παρηγορούσαμε και ζητούσαμε να συμπεριφέρεσθε όπως αξίζει στον Θεό, ό όποιος σās εκάλεσε στην ιδική του βασιλεία και δόξα».

1. Ό διδάσκαλος δέν πρέπει μέ επιβάρυνσι να κάνη τίποτε από εκείνα που συμβάλλουν στη σωτηρία των μαθητών. Γιατί εάν ό μακάριος Ίακώβ νύχτα και ήμέρα έκοπίαζε πολύ φυλάσσοντας τὰ ποίμνια, πολύ περισσότερο εκείνος που του έχουν εμπιστευθή ψυχές, είτε είναι κουραστικό έργο, είτε είναι εύκολο, πρέπει να κάνη τὰ πάντα, αποβλέποντας προς ένα μόνο πράγμα, δηλαδή τή σωτηρία των μαθητών και τή δόξα που από εκεί γίνεται στον Θεό. Πρόσεχε λοιπόν, και ό Παύλος, που ήταν κήρυκας, απόστολος τής οικουμένης, που είχε αναλάβει τέτοιο αξίωμα, έργαζόταν μέ τὰ χέρια του για να μη επιβαρύνη τους μαθητές του. «Γιατί ένθυμείσθε», λέγει, «άδελφοί, τόν κόπο μας και τόν μόχθο μας». Είπε προηγουμένως, ότι «Αν και μπορούμε να είμασθε βάρος, ως απόστολοι του Χριστού»¹, πράγμα που και στην προς Κορινθίους έπιστολή λέγει: «Δέν γνωρίζετε ότι εκείνοι που εργάζονται στη λατρεία του Ιερού, τρώγουν από τὰ προσφερόμενα στο ναό; Έτσι και ό Χριστός διέταξε για εκείνους που κηρύσσουν τόν εύαγγέλιο, να ζουν από τόν εύαγγέλιο»². Έγώ όμως, λέγει, δέν ήθέλησα, αλλά έκοπίαζα. Και δέν έργαζόταν απλώς, αλλά μέ πολλή προθυμία. Πρόσεχε λοιπόν τί λέγει: «Γιατί ένθυμείσθε»· δέν είπε, τες εύεργεσίες που σās έκαμα, αλλά «τόν κόπο μας και τόν μόχθο μας».

«Νυκτὸς γὰρ καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι τίνα ὑμῶν, οὕτως ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ». Κορινθίους δὲ ἕτερόν φησιν· «Ἄλλας ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαβὼν ὀψώνιον εἰς τὴν ὑμῶν διακονίαν». Καίτοι καὶ ἐκεῖ
 5 εἰργάζετο· ἀλλ' οὐκ ἀνέμνησε τούτου, ἀλλ' ἕτερον ἔθηκε πληκτικώτερον· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ὅτι παρ' ἐτέρων ἐτράφην ὑμῖν ὑπηρετῶν. Ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τί; «Νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐργαζόμενοι». Καὶ ἐκεῖ μὲν φησι, «Καὶ παρῶν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑστερηθεῖς, οὐ κατενάρκησα οὐδενός», καί, «Ἔλαβον ὀψώνιον
 10 πρὸς τὴν ὑμῶν διακονίαν», ἐνταῦθα δὲ δείκνυσιν ἐν πενία ὄντας τοὺς ἄνδρας. Διὰ τοῦτο συνεχῶς αὐτοὺς παραφέρει μάρτυρας· «Ἑμεῖς» γάρ, φησί, «μάρτυρες, καὶ ὁ Θεός». Ἀξιόπιστος ὁ Θεός, ἀλλὰ τοῦτο αὐτοὺς μάλιστα ἐπληροφύρει· ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἄδηλον τοῖς ἀγνοοῦσι. Μὴ γὰρ ζῆτει εἰ Παῦλος ἦν ὁ ταῦτα λέγων· ἐκ
 15 πολλοῦ τοῦ περιόντος βούλεται αὐτοὺς πληροφορεῖν. Διὰ τοῦτο φησιν, «Ἑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ Θεός, ὡς ὀσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν». Ἔδει αὐτοὺς πάλιν ἐπαινεῖν· διὰ τοῦτο ταῦτα προτίθησιν, ἃ ἦν ἰκανὰ αὐτοὺς πείσαι. Ὁ γὰρ ἐν χρεῖα, φησίν, ἐκεῖ καταστάς καὶ μὴ λαβὼν,
 20 πολλῶ μᾶλλον νῦν».

«Ὡς ὀσίως», φησί, «καὶ δικαίως καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν· καθάπερ οἴδατε, ὡς ἓνα ἕκαστον ὑμῶν, ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ, παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι». Ἀνωτέρω τὸ τῆς ἀναστροφῆς εἰπὼν, ἐνταῦθα τὸ τῆς
 25 ἀγάπης φησίν· ὁ μᾶλλον ἦν ἢ τῆς προστασίας. Καὶ τοῦ ἀτύφου τὸ εἰρημένον· «Ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ, παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυθούμενοι, καὶ μαρτυρόμενοι εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν». Ὅτε φησί, «καὶ διαμαρτυρόμενοι», τότε πατέρων
 30 μέμνηται· ἀλλ' εἰ καὶ διεμαρτυράμεθα, καὶ τοῦτο οὐ σφοδρῶς, ἀλλ' ὡς πατέρες. «Ὡς ἓνα ἕκαστον ὑμῶν». Βαβαί, ἐν τοσοῦτῳ πλήθει μηδένα παραλιπεῖν, μὴ μικρόν, μὴ μέγαν, μὴ πλούσιον, μὴ πένητα. «Παρακαλοῦντες», φησί, πρὸς τὸ φέρειν· «καὶ παραμυθούμενοι καὶ διαμαρτυρόμενοι». «Παρακαλοῦντες»· οὐκ ἄρα

3. Β' Κορ. 11,8

4. Πράξ. 18,3· ὡς γνωστὸ ὁ Παῦλος ἦταν σκηνοποιός.

«Γιατί νύχτα και ημέρα ἐργαζόμασθε για να μη γίνουμε βάρος σὲ κανένα ἀπὸ σᾶς και ἔτσι ἐκηρύξαμε σὲ σᾶς τὸ εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ». Στους Κορινθίους ὅμως ἄλλο λέγει: «Ἐλαφυραγώγησα ἄλλες ἐκκλησίες και ἔλαβα τὴ διατροφή μου για να ὑπηρετήσω ἐσᾶς»³. Ἄν και ἐκεῖ εἰργάζετο ⁴, ὅμως δὲν ὑπενθύμισε αὐτό, ἀνέφερε ἄλλο πιὸ ἐνοχλητικό γι' αὐτούς: σὰν να ἔλεγε, ὅτι ἀπὸ ἄλλους ἔλαβα τροφή ἂν και ὑπηρετῶ ἐσᾶς. Ἐδῶ ὅμως δὲν λέγει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ τί; «Νύχτα και ημέρα ἐργαζόμασθε». Και ἐκεῖ μὲν λέγει, «Και ὅταν ἤμουν παρῶν ἀνάμεσά σας και ἐδοκίμασα στερήσεις, δὲν ἐπεβάρυνα κανένα», και «Ἐλαβα τὴ διατροφή μου για να ὑπηρετήσω ἐσᾶς», ἐδῶ ὅμως δείχνει ὅτι οἱ ἄνδρες ἦταν σὲ κατάστασι φτώχειας. Γι' αὐτὸ συνέχεια αὐτούς παρουσιάζει μάρτυρες, γιατί λέγει: «Ἐσεῖς εἴσθε μάρτυρες και ὁ Θεός». Εἶναι ἀξιόπιστος ὁ Θεός, ἀλλ' αὐτὸ ἐπληροφοροῦσε κυρίως αὐτούς, γιατί ἐκεῖνο δὲν ἦταν φανερὸ σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν τὸ ἐγνώριζαν. Μὴ ἐξετάζης λοιπὸν ἐὰν ὁ Παῦλος ἦταν ἐκεῖνος ποὺ λέγει αὐτά: ἀπὸ πολλὴ ὑπεροχὴ θέλει να πληροφορηῇ αὐτούς. Γι' αὐτὸ λέγει, «Ἐσεῖς εἴσθε μάρτυρες και ὁ Θεός, ὅτι ἐσυμπεριφερθήκαμε σὲ σᾶς ποὺ πιστεύετε μὲ σεβασμὸ και δίκαια και ἄμεμπτα». Ἐπρεπε πάλι να ἐπαινῇ αὐτούς, γι' αὐτὸ προτάσσει αὐτά, τὰ ὁποῖα ἦταν ἱκανὰ να τοὺς πείσουν. Γιατί ἐγὼ ὁ ὁποῖος, λέγει, εὐρέθηκα ἐκεῖ σὲ κατάστασι ἀνάγκης και δὲν ἔλαβα, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ λάβω τώρα.

«Ὅτι ἐσυμπεριφερθήκαμε σὲ σᾶς ποὺ πιστεύετε», λέγει, «μὲ σεβασμὸ και δίκαια και ἄμεμπτα. Καθὼς βέβαια γνωρίζετε, ὅτι ἐφερθήκαμε στὸν καθένα ἀπὸ σᾶς, ὅπως ὁ πατέρας πρὸς τὰ παιδιά του, προτρέποντάς σας και παρηγορώντας σας». Ἄφοῦ εἶπε παραπάνω για τὸ θέμα τῆς διατροφῆς ἐδῶ ὁμιλεῖ για τὴν ἀγάπη, ποὺ ἦταν σπουδαιότερο ἀπὸ τὴν προστασία. Και τὰ λόγια αὐτὰ εἶναι ἀπαλλαγμένα ἀπὸ ὑπερηφάνεια. «Ὅπως ὁ πατέρας τὰ παιδιά του, προτρέποντάς σας και παρηγορώντας σας και διαμαρτυρόμενοι πρὸς ἐσᾶς για να συμπεριφερθῆτε ὅπως ἀξίζει στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος σᾶς ἐκάλεσε στὴν ἰδική του βασιλεία και δόξα». Ὅταν λέγη, «και διαμαρτυρόμενοι», τότε ὑπενθυμίζει τοὺς πατέρες: ἀλλὰ ἂν και διαμαρτυρόμασθε, δὲν ἐκάμναμε αὐτὸ βίαια, ἀλλὰ σὰν πατέρες. «Τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς ξεχωριστά». Πῶ, πῶ, μέσα σὲ τόσο πλῆθος να μὴ παραλείπη κανένα, οὔτε μικρό, οὔτε μεγάλο, οὔτε πλούσιο, οὔτε μικρό. «Προτρέποντας», λέγει, για να ὑπομένετε: «και παρηγορώντας και διαμαρτυρόμενοι μὲ ἐπιμονή». «Προτρέποντας»

δόξαν ἐζήτουν· «καὶ μαρτυρόμενοι»· οὐκ ἄρα ἐκολάκευον. «Εἰς τὸ περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν αὐτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν». Ὅρα πάλιν πῶς διηγούμενος, καὶ διδάσκει καὶ παραμυθεῖται. Εἰ γὰρ εἰς βασιλείαν ἐκάλεσε, εἰ γὰρ
5 εἰς δόξαν ἐκάλεσε, πάντα δεῖ φέρειν. Παρακαλοῦμεν, οὐχ ἵνα ἡμῖν χαρίσησθῆ τι, ἀλλ' ἵνα ἐπιτύχητε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

2. «Διὸ καὶ ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παραλαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ' ἡμῶν τοῦ Θεοῦ, ἐδέξασθε οὐ
10 λόγον ἀνθρώπων, ἀλλά, καθὼς ἐστὶν ἀληθῶς, λόγον Θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν». Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, φησί, ὅτι ἡμεῖς μὲν ἀμέμπτως πάντα πράττομεν, ὑμεῖς δὲ ἀνάξια τῆς ἡμετέρας ἀναστροφῆς ἐποιήσατε παρ' ὑμῖν· οὐ γὰρ ὡς ἀνθρώπων ἀκούοντες ἡμῶν, ἀλλ' ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ παραινούν-
15 τος, οὕτω προσείχετε. Πόθεν δῆλον; Ὅσπερ γὰρ τὸ μὴ ἐν κολακείᾳ, μηδὲ ἐν κενοδοξίᾳ κηρῦξαι ἀπὸ τῶν οἰκείων πειρασμῶν δείκνυσι, καὶ τῆς ἐκείνων μαρτυρίας, καὶ ὧν ἔπραττεν· οὕτω καὶ τὸ ἐκείνους ὀρθῶς δεξασθαι τὸν λόγον, ἀπὸ τῶν πειρασμῶν. Πόθεν γάρ, φησί, εἰ μὴ ὡς τοῦ Θεοῦ λέγοντος ἠκούετε, τοιού-
20 τους ἐφέρετε κινδύνους; Καὶ ὄρα τὸ ἀξίωμα. «Ἵμεῖς» γάρ, φησί, «μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν «Κύριον ἀποκτεινάντων Ἰησοῦν καὶ τοὺς
25 ἰδίους προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων, καὶ Θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων· κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἀμαρτίας πάντοτε· ἔφθασε δὲ ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος».

«Ἵμεῖς» γάρ, φησί, «μιμηταὶ ἐγενήθητε τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ
30 Θεοῦ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ». Πολλὴ ἡ παραμυθία. Οὐδὲν γάρ, φησί, θαυμαστὸν εἰς ὑμᾶς ταῦτα πράττειν αὐτοὺς, ὅπου γε καὶ εἰς τοὺς συμφυλέτας αὐτῶν. Καὶ τοῦτο δὲ τοῦ τὸ κήρυγμα εἶναι ἀληθές οὐ μικρὸν τεκμήριον, ὅπου γε καὶ Ἰουδαῖοι πάντα ἠνέσχοντο ὑπομεῖναι. «Ὅτι καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτὰ,», φησί, «ἐπάθετε ὑπὸ τῶν
35 ἰδίων συμφυλετῶν, καθάπερ κάκεινοι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων». Ἐχει

ἄρα δὲν ἐζητοῦσαν δόξα. «Καὶ διαμαρτυρόμενοι»· ἄρα δὲν ἐκολάκευαν. «Γιὰ νὰ συμπεριφερθῆτε ἐσεῖς ὅπως ἀξίζει στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος σᾶς ἐκάλεσε στὴν ἰδική του βασιλεία καὶ δόξα». Πρόσεχε πάλι πῶς καθὼς διηγείται καὶ διδάσκει καὶ παρηγορεῖ. Γιατὶ ἐὰν σᾶς ἐκάλεσε στὴ βασιλεία, ἐὰν σᾶς ἐκάλεσε στὴ δόξα, πρέπει νὰ ὑποφέρετε τὰ πάντα. Σᾶς προτρέπομε, ὄχι νὰ μᾶς χαρίσετε κάτι, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐπιτύχετε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

2. «Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς εὐχαριστοῦμε τὸν Θεὸ ἀκατάπαυστα, γιατί, ἀφοῦ ἀκούσατε πρόθυμα ἀπὸ μᾶς τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, ἐδεχθήκατε ὄχι λόγο ἀνθρώπων, ἀλλὰ, καθὼς πραγματικὰ εἶναι, λόγο Θεοῦ, ὁ ὁποῖος καὶ ἐνεργεῖ σὲ σᾶς ποὺ τὸν πιστεύετε». Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εἰποῦμε, λέγει, ὅτι ἐμεῖς μὲν κάνομε τὰ πάντα ἄψογα, ἐνῶ ἐσεῖς ἐνεργήσατε ἀνάξια τῆς παραμονῆς μας σὲ σᾶς. Γιατὶ δὲν μᾶς ἀκούατε σὰν ἀνθρώπους, ἀλλὰ σὰν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς νὰ ἐσυμβούλευε, ἔτσι ἐπροσέχατε. Ἐπὶ ποῦ εἶναι φανερό; Γιατὶ ὅπως ἀκριβῶς ἀποδεικνύει τὸ ὅτι δὲν ἐκήρυξαν μὲ κολακεία οὔτε μὲ ματαιοδοξία ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του κινδύνους καὶ ἀπὸ τὴ μαρτυρία ἐκείνων καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔπραττε, ἔτσι ἀπὸ τοὺς κινδύνους ἀποδεικνύει καὶ τὸ ὅτι ἐδέχθησαν ἐκεῖνοι ὀρθῶς τὸ λόγο. Γιατὶ πῶς, λέγει, ἐὰν δὲν μᾶς ἀκούατε σὰν νὰ ὠμιλοῦσε ὁ Θεός, ὑπομένετε τέτοιους κινδύνους; Καὶ πρόσεχε τὸ ἀξίωμα. Γιατὶ λέγει, «Σεῖς ἐγίνατε μιμητὲς, ἀδελφοί, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι στὴν Ἰουδαία, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ καὶ σεῖς ἐπάθατε τὰ ἴδια ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς σας, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι ἐθανάτωσαν καὶ τὸν Κύριο Ἰησοῦ καὶ τοὺς ἰδικούς τους προφήτες, καὶ ἐμᾶς κατεδίωξαν καὶ στὸν Θεὸ δὲν ἀρέσουν καὶ εἶναι ἐνάντιοι σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· αὐτοὶ μᾶς ἐμποδίζουν νὰ κηρύξωμε στοὺς ἐθνικούς γιὰ νὰ σωθοῦν, καὶ ἔτσι συμπληρώνουν κάθε φορὰ τὶς ἀμαρτίες τους. Ἐφθασε ὁμως ἐπάνω σὲ αὐτοὺς ἡ ὀργὴ γιὰ νὰ ἐπιφέρῃ τὸ τέλος τους».

«Γιατὶ ἐσεῖς», λέγει, «ἐγίνατε μιμητὲς τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι στὴν Ἰουδαία». Εἶναι μεγάλη ἡ παρηγοριά. Γιατὶ δὲν εἶναι καθόλου παράδοξο, λέγει, νὰ κάνουν αὐτὰ σὲ σᾶς αὐτοί, ἀφοῦ βέβαια τὰ κάνουν καὶ στοὺς ὁμοεθνεῖς τους. Καὶ αὐτὸ ὁμως δὲν εἶναι μικρὴ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι εἶναι ἀληθινὸ τὸ κήρυγμα, ἀφοῦ βέβαια καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐδέχθησαν νὰ ὑπομείνουν τὰ πάντα. «Γιατὶ καὶ σεῖς τὰ ἴδια», λέγει, «ἐπάθατε ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς σας, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους». Περιέχει κάτι περισσό-

τι πλέον τὸ εἰπεῖν, κάκεινοι. «Ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ», φησί. Δείκνυσιν ὅτι ἠδοντο πανταχοῦ, ὡς ἀθλήσαντες. Λέγει οὖν, ὅτι καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτὰ ἐπάθετε. Καὶ τί θαυμαστὸν πάλιν, εἰ καὶ εἰς ὑμᾶς, ὅπου γε καὶ εἰς τὸν δεσπότην τοιαῦτα ἐτόλμων; Ὁρᾶς, πῶς αὐτὸ εἰσ-
 5 ἤγαγε μεγάλην ἔχον παραμυθίαν; Καὶ συνεχῶς τοῦτο στρέφει, καὶ ἐν πάσαις σχεδὸν εὐροὶ τις ἂν αὐτὸ ταῖς ἐπιστολαῖς ἀκριβῶς ἐξετάζων, πῶς ἐν τοῖς πειρασμοῖς ἀεὶ τὸν Χριστὸν παραφέρει διαφόρως. Ὅρα γοῦν, καὶ ἐνταῦθα κατηγορῶν τῶν Ἰουδαίων, εἰς ἀνᾶμνησιν αὐτοῦς φέρει τοῦ δεσπότη, καὶ τῶν τοῦ δεσπότη
 10 παθημάτων· οὕτως οἶδε μεγίστην παραμυθίαν ἔχον τὸ πρᾶγμα. «Τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων», φησίν. Ἄλλ' ἠγνόησαν αὐτὸν ἴσως. Μάλιστα μὲν οὖν ἠδεσαν. Τί οὖν; οὐχὶ καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας ἀπέκτειναν καὶ ἐλιθοβόλησαν, ὧν καὶ τὰ τεύχη περιφέρουσι; Καὶ ταῦτα οὐκ ἀληθείας ἔνεκεν διεπράξαντο. Οὐκ
 15 ἄρα παραμυθία μόνον ἐστὶν ἐπὶ τοῖς πειρασμοῖς, ἀλλὰ καὶ ὑπόμνησις τοῦ μὴ νομίζειν ὅτι δι' ἀλήθειαν ταῦτα ποιοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο θορυβεῖσθαι. «Καὶ ἡμᾶς», φησίν, «ἐκδιωξάντων». Καὶ ἡμεῖς, φησί, μυρία δεινὰ πεπόνθαμεν.

«Καὶ Θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων,
 20 κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι ἵνα σωθῶσι». «Πᾶσιν ἀνθρώποις», φησίν, «ἐναντίων». Πῶς; Εἰ γὰρ τῇ οἰκουμένη δεῖ λαλῆσαι, οὗτοι δὲ κωλύουσι, κοινοὶ τῆς οἰκουμένης εἰσὶν ἐχθροί. Τὸν Χριστὸν ἐφόνευσαν, τοὺς προφήτας, τὸν Θεὸν ὑβρίζουσι, κοινοὶ τῆς οἰκουμένης εἰσὶν ἐχθροί, ἡμᾶς ἐλαύνουσι τοὺς ἐπὶ
 25 σωτηρίᾳ παραγενομένους· τί θαυμαστὸν, εἰ καὶ εἰς ὑμᾶς τοιαῦτα ἐπεδείξαντο, ὅπου γε καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ; «Κωλυόντων ἡμᾶς», φησί, «τοῖς ἔθνεσι λαλῆσαι ἵνα σωθῶσι». Βασκανίας ἄρα ἐστὶ τὸ τὴν τῶν πάντων ἐμποδίζειν σωτηρίαν. «Εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι αὐτῶν τὰς ἀμαρτίας πάντοτε· ἔφθασε δὲ ἐπ' αὐτοῦς ἡ ὀργὴ εἰς
 30 τέλος». Τί ἐστὶν, «εἰς τέλος»; Οὐκέτι τοιαῦτά ἐστὶν οἷα τὰ πρότε-
 ρα, οὐκέτι ἐπάνοδος, οὐκέτι πέρας· ἀλλ' ἐγγὺς ἐφέστηκεν ἡ ὀργή. Πόθεν δῆλον; Ἀπὸ τούτου, ἀφ' οὗ προεῖπεν ὁ Χριστός. Οὐ γὰρ τοῦτο μόνον ἔχει παραμυθίαν τὸ κοινωνοῦς τῶν θλίψεων

τερο τὸ νὰ εἰπῆ, καὶ ἐκεῖνοι. «Στὴν Ἰουδαία», λέγει. Ἐποδεικνύει ὅτι ἐξυμνοῦνταν παντοῦ, ἐπειδὴ εἶχαν ἀγωνισθῆ. Λέγει λοιπόν, ὅτι καὶ σεῖς ἐπάθατε τὰ ἴδια. Καὶ ποῖο εἶναι τὸ παράδοξο πάλι, ἐὰν καὶ σὲ σὰς ἔκαναν τὰ ἴδια, ἀφοῦ βέβαια ἐτολμοῦσαν παρόμοια καὶ στὸν Κύριο; Βλέπεις, πῶς ἀνέφερε αὐτὸ ποῦ παρέχει μεγάλη παρηγοριά; Καὶ συνέχεια αὐτὸ ἀναφέρει, καὶ θὰ μπορέση νὰ συναντήση κανεὶς αὐτὸ σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς ἐπιστολές του ἂν τις ἐξετάζη μὲ προσοχή, πῶς στοὺς κινδύνους πάντοτε παρουσιάζει τὸν Χριστὸ μὲ διαφορετικὸ τρόπο. Πρόσεχε λοιπόν, καὶ ἐδῶ κατηγορώντας τοὺς Ἰουδαίους, ὑπενθυμίζει σὲ αὐτοὺς τὸν Κύριο καὶ τὰ παθήματα τοῦ Κυρίου. Τόσο μεγάλη παρηγορία γνωρίζει ὅτι παρέχει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. «Οἱ ὅποιοι ἐθανάτωσαν καὶ τὸν Κύριο», λέγει. Ἄλλ' ἴσως δὲν ἐγνώρισαν αὐτόν. Πολὺ καλὰ βέβαια τὸν ἐγνώρισαν. Τί λοιπόν; δὲν ἐθανάτωσαν καὶ ἐλιθοβόλησαν καὶ τοὺς δικούς τους προφήτες, τῶν ὁποίων καὶ τὰ βιβλία περιφέρουν; Καὶ αὐτὰ δὲν τὰ ἔπραξαν στὸ ὄνομα τῆς ἀληθείας. Δὲν εἶναι ἐπομένως μόνο παρηγορία γιὰ τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ καὶ ὑπενθύμισις τοῦ νὰ μὴ νομίζουν ὅτι γιὰ τὴν ἀλήθεια κάνουν αὐτὰ, καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ θορυβοῦνται. «Οἱ ὅποιοι», λέγει, «κατεδίωξαν καὶ ἐμᾶς». Καὶ ἐμεῖς, λέγει, ἔχομε πάθει πάρα πολλὰ κακά.

«Οἱ ὅποιοι δὲν ἀρέσουν καὶ στὸν Θεὸ καὶ εἶναι ἐνάντιοι σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ μᾶς ἐμποδίζουν νὰ κηρύξωμε στοὺς ἐθνικοὺς γιὰ νὰ σωθοῦν». «Οἱ ὅποιοι», λέγει, «εἶναι ἐνάντιοι σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους». Μὲ ποῖο τρόπο; Γιατί ἐὰν πρέπει νὰ κηρύξουν στὴν οἰκουμένη, αὐτοὶ ὅμως ἐμποδίζουν, εἶναι κοινοὶ ἐχθροὶ τῆς οἰκουμένης. Ἐθανάτωσαν τὸν Χριστό, τοὺς προφήτες, ὑβρίζουν τὸν Θεό, εἶναι κοινοὶ ἐχθροὶ τῆς οἰκουμένης, ἐμᾶς ἐκδιώκουν ποῦ ἦλθαμε γιὰ τὴ σωτηρία τους. Τί τὸ παράδοξο, ἐὰν καὶ σὲ σὰς ἔδειξαν τέτοια διαγωγή, ἀφοῦ βέβαια ἔδειξαν καὶ στὴν Ἰουδαία; «Οἱ ὅποιοι μᾶς ἐμποδίζουν», λέγει, «νὰ κηρύξωμε στοὺς ἐθνικοὺς, γιὰ νὰ σωθοῦν». Ἐπομένως εἶναι ἀπόδειξις φθόνου τὸ νὰ ἐμποδίζουν τὴ σωτηρία ὅλων. «Ἵνα νὰ συμπληρώσουν τὶς ἀμαρτίες τους πάντοτε». Ἐφθασε ὅμως ἐπάνω τους ἡ ὀργὴ γιὰ τὸ τέλος τους». Τί σημαίνει, «γιὰ τὸ τέλος»; Δὲν εἶναι πιά αὐτὰ τέτοια ὅπως τὰ προηγούμενα, δὲν ὑπάρχει πιά ἐπιστροφή, δὲν ὑπάρχει πιά τέλος, ἀλλὰ πλησιάζει ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ ποῦ γίνεται φανερό; Ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ προεῖπε ὁ Χριστός⁵. Γιατί δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ μόνο παρηγορία τὸ νὰ λάβουν συμμετόχους τῶν θλίψεών τους, ἀλλὰ καὶ

λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ τοὺς θλίβοντας ἀκοῦσαι τιμωρουμένους. Εἰ δὲ ἡ ἀναβολὴ λυπεῖ, παραμυθεῖσθω τὸ μηκέτι ἀνανεύειν αὐτοῦς. Μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἀναβολὴν συνέστειλε τῷ εἰπεῖν, «ἡ ὀργή», δεικνύς πάλαι ὀφειλομένην καὶ προωρισμένην καὶ προφητευ-
5 ομένην.

3. «Ἡμεῖς δέ, ἀπορφανισθέντες ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας, προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ». Οὐκ εἶπε, χωρισθέν-
10 τες. Εἶπεν ἀνωτέρῳ περὶ τῆς κολακείας, δεικνύς ὅτι οὐ κολακεύ-
ει, ὅτι οὐ ζητεῖ δόξαν· λέγει ἐνταῦθα περὶ τῆς ἀγάπης. Ἐπειδὴ εἶπεν ἀνωτέρῳ, «ὡς πατὴρ τέκνα», «ὡς τροφός», ἐνταῦθα ἕτερόν
φησιν, «ἀπορφανισθέντες», ὅπερ ἐστὶ παίδων πατέρας ζητούν-
των. Καὶ μὴν ἐκεῖνοι ἀπωρφανίσθησαν. Οὐ, φησίν, ἀλλ' ἡμεῖς. Εἰ
γὰρ τις τὸν πόθον ἐξετάσειε, καθάπερ παιδία μικρὰ ἀπροστάτευ-
15 τα, ἄωρον ὀρφανίαν ὑποστάντα, ἐν πολλῷ πόθῳ τῶν γονέων
εἰσίν, οὐ διὰ τὴν φύσιν μόνον αὐτήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐρημίαν·
οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς. Ἐκ τούτου καὶ τὴν ἀθυμίαν αὐτοῦ δείκνυσιν,
ἐν ἧ ἦν διὰ τὸν χωρισμόν. Καὶ ταῦτα, φησίν, οὐκ ἐνὶ εἰπεῖν, ὅτι
πολὺν χρόνον ἀνεμείναμεν, ἀλλὰ, «πρὸς καιρόν», καὶ ταῦτα,
20 «προσώπῳ, οὐ καρδίᾳ»· αἰεὶ γὰρ ὑμᾶς ἔχομεν ἐν τῇ διανοίᾳ. Ὅρα
ὄση ἡ ἀγάπη· καίτοι ἔχων αὐτοῦς διαπαντὸς ἐν καρδίᾳ, καὶ τὴν
κατ' ὄψιν ἐζήτει παρουσίαν. Μὴ μοι λέγε τὴν περιττὴν φιλοσοφί-
αν· τοῦτο ἀληθῶς θερμῆς ἀγάπης, τὸ καὶ ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι καὶ
εἰπεῖν, καὶ πολλὰ ἂν τοῦτο συμβάλλοιτο.

25 «Περισσοτέρως», φησίν, «ἐσπουδάσαμεν». Τί ἐστὶ, «περισ-
σοτέρως»; Ἡ τοῦτό ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι σφόδρα ὑμῶν ἐξεχόμεθα, ἢ
ὡς εἰκὸς ἦν, ὥραν ἀπολειφθέντες ἐσπουδάσαμεν τὸ πρόσωπον
ὑμῶν ἰδεῖν. Ὅρα τὸν μακάριον Παῦλον, ὅταν δι' ἑαυτοῦ μὴ δύνη-
ται πληροῦν αὐτοῦ τὸν πόθον, δι' ἐτέρων τοῦτο ποιοῦντα· ὡσπερ
30 ὅτε πρὸς Φιλιππησίους τὸν Τιμόθεον πέμπει, καὶ πρὸς Κορινθί-
ους πάλιν τὸν αὐτόν, δι' ἐτέρων αὐτοῖς συγγινόμενος, ὅταν μὴ
δύνηται δι' ἑαυτοῦ. Ἐρώμενος γὰρ ἦν μανικός τις καὶ ἀκάθε-
κτος, καὶ ἀκαρτέρητος περὶ φιλίαν. «Διὸ ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν

6. Α' Θεσ. 2,5 - 6

7. Α' Θεσ. 2,7

τὸ νὰ ἀκούσουν ὅτι τιμωροῦνται ἐκεῖνοι ποὺ προκαλοῦν θλίψι. Ἐὰν ὁμως ἡ ἀναβολὴ προξενῆ λύπη, ἄς παρηγορῆ τὸ ὅτι δὲν ἐπιστρέφουν πίσω πιά αὐτοί. Καλύτερα ὁμως καὶ τὴν ἀναβολὴ ἐπεριόρισε μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «ἡ ὀργή», ἀποδεικνύοντας ὅτι ἀπὸ παλαιὰ ὀφείλεται καὶ ἔχει προαποφασισθῆ καὶ προφητευθῆ.

3. «Ἐμεῖς ὁμως, ἀπὸ τῆ στιγμῆ ποὺ ἐγίναμε προσωρινὰ ὀρφανοὶ ἀπὸ σᾶς, μὲ τὸ σῶμα, ὄχι μὲ τὴν καρδιά, ἐπροσπαθήσαμε πάρα πολὺ νὰ ἰδοῦμε τὸ πρόσωπό σας μὲ μεγάλη ἐπιθυμία». Δὲν εἶπε, ἀπὸ τῆ στιγμῆ ποὺ ἐχωρισθήκαμε ἀπὸ σᾶς. Εἶπε παραπάνω γιὰ τὴν κολακεία, γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν κολακεύει, ὅτι δὲν ἐπιζητεῖ τὴ δόξα⁶. Ἐδῶ ὁμιλεῖ γιὰ τὴν ἀγάπη. Ἐπειδὴ εἶπε παραπάνω, «ὅπως ὁ πατέρας τὰ παιδιὰ του», «ὅπως ἡ παραμάννα»⁷, ἐδῶ λέγει ἄλλο, «ὅταν ἐγίναμε ὀρφανοὶ», πράγμα ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν παιδιῶν ὅταν ζητοῦν τοὺς πατέρες τους. Καὶ ὁμως ἐκεῖνοι εἶχαν γίνει ὀρφανοί. Ὅχι, λέγει, ἀλλὰ ἐμεῖς. Ἐὰν λοιπὸν θὰ ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ κανεὶς τὸν πόθο, ὅπως ἀκριβῶς τὰ μικρὰ ἀπροστάτευτα παιδιὰ, ὅταν γίνουν πρόωρα ὀρφανὰ, ἐπιθυμοῦν πάρα πολὺ τοὺς γονεῖς τους, ὄχι μόνο ἐξ αἰτίας τῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξ αἰτίας τῆς μοναξιάς τους, ἔτσι λοιπὸν σᾶς ἐπιθυμοῦμε καὶ ἐμεῖς. Ἀπὸ αὐτὸ δείχνει καὶ τὴ λύπη του, στὴν ὁποία εὐρίσκετο ἐξ αἰτίας τοῦ χωρισμοῦ. Καὶ αὐτὰ, λέγει, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εἰποῦμε, ὅτι ἐπεριμέναμε πολὺ χρόνο, ἀλλὰ «προσωρινὰ», καὶ αὐτὰ «μὲ τὸ σῶμα, ὄχι μὲ τὴν καρδιά μας», γιὰτι πάντοτε σᾶς ἔχομε στὸ νοῦ μας. Πρόσεχε πόση εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἄν καὶ εἶχε αὐτοὺς παντοτινὰ μέσα στὴν καρδιά του, ἐζητοῦσε καὶ τὴν προσωπικὴ παρουσία τους. Μὴ μοῦ λέγῃς τὴν περιττὴ φιλοσοφία· αὐτὸ ἀληθινὰ εἶναι δεῖγμα θερμῆς ἀγάπης, τὸ νὰ τοὺς ἰδῆ καὶ νὰ τοὺς ἀκούσῃ καὶ νὰ τοὺς μιλήσῃ, πράγμα ποὺ θὰ ἔμποροῦσε νὰ συμβάλλῃ σὲ πολλά.

«Πάρα πολὺ», λέγει, «ἐπροσπαθήσαμε». Τί σημαίνει «πάρα πολὺ»; Ἡ εἶναι δυνατὸ νὰ ἐννοῆ αὐτό, ὅτι ἐπιδιώκομε πάρα πολὺ τὴ συναναστροφὴ σας ἢ ὅπως ἦταν φυσικό, ἀφοῦ ἐχωρισθήκαμε ἀπὸ σᾶς πρὸς στιγμὴ ἐπροσπαθήσαμε πάρα πολὺ νὰ ἰδοῦμε τὸ πρόσωπό σας. Πρόσεξε ὅτι ὁ μακάριος Παῦλος, ὅταν δὲν μπορῆ μόνος του νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸν πόθο του, κάνει αὐτὸ μὲ ἄλλους, ὅπως ὅταν στέλνῃ πρὸς τοὺς Φιλιππησίους τὸν Τιμόθεο, καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους πάλι τὸν ἴδιο, ἐρχόμενος σὲ ἐπαφὴ μὲ αὐτοὺς διὰ μέσου ἄλλων, ὅταν δὲν μπορῆ μόνος του. Γιατί ἦταν ἓνας ἐραστὴς μανιώδης καὶ ἀσυγκράτητος καὶ ἀνυπόμονος γιὰ τὴν ἀγάπη. «Γι

πρὸς ὑμᾶς»· ὅπερ ἐστὶν ἀγάπης. Καίτοιγε ἐνταῦθα οὐδεμίαν ἐτέραν χρεῖαν φησὶν, ἀλλ' ἵνα ἴδωμεν ὑμᾶς. «Ἐγὼ μὲν Παῦλος, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς· καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς». Τί λέγεις; ὁ Σατανᾶς ἐγκόπτει; Ναί· οὐ γὰρ Θεοῦ τοῦτο ἔργον ἦν. Ἐπὶ μὲν
 5 γὰρ Ῥωμαίων τοῦτό φησιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκώλυσε· καὶ ἀλλαχοῦ φησιν ὁ Λουκᾶς, ὅτι τὸ Πνεῦμα διεκώλυσεν αὐτοὺς ἐλθεῖν εἰς τὴν Ἀσίαν· καὶ ἐπὶ Κορινθίων τοῦ Πνεύματός φησιν εἶναι τὸ ἔργον· ἐνταῦθα δὲ μόνον τοῦ Σατανᾶ. Τίνα δὲ λέγει ἐγκοπήν τοῦ Σατανᾶ; Πειρασμούς τινὰς ἀπροσδοκῆτους καὶ σφοδρούς. «Γε-
 10 νομένης γὰρ αὐτῷ, φησὶν, ἐπιβουλής ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων», κατεῖχετο ἐν τῇ Ἑλλάδι τρεῖς μῆνας. Ἔτερον δὲ ἐστὶν οἰκονομίας ἔνεκεν παραμένειν καὶ ἐκόντα. Ἐκεῖ μὲν γὰρ φησὶ «Διὸ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις», καὶ, «Φειδόμενος ὑμῶν οὐκέτι ἦλθον εἰς Κόρινθον»· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλὰ
 15 τί; Ὅτι ὁ Σατανᾶς ἐνέκοψεν.

«Ἐγὼ μὲν», φησί, «Παῦλος, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς». Ὅρα πῶς φιλοτιμεῖται καὶ ἐγκαλλωπίζεται, θέλων δεῖξαι, ὅτι μάλιστα πάντων αὐτοὺς ἐφίλει. Τό, «ἐγὼ μὲν Παῦλος», ἀντὶ τοῦ, εἰ καὶ μὴ οἱ ἄλλοι, φησί. Κάκεῖνοι μὲν γὰρ ἠθελον, ἐγὼ δὲ καὶ ἐπεχείρησα.
 20 «Τίς γὰρ ἡμῖν ἐλπίς, ἢ χαρά, ἢ στέφανος καυχήσεως; Ἡ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς ἔμπροσθεν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ»; Μακεδόνες εἰσὶν, εἶπέ μοι, ἢ ἐλπίς σου, ὦ μακάριε Παῦλε; Οὐχ οὔτοι μόνοι, φησί· διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν· «ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς»; «Τίς γὰρ ἐστὶν ἡμῖν», φησὶν, «ἐλπίς, ἢ χαρᾶ, ἢ στέφανος
 25 καυχήσεως»; Ἄρα ἐπιγινώσκετε τὰ ῥήματα γυναικῶν ὄντα πάνυ διαθερμαινομένων τοῖς σπλάγχνοις, πρὸς παιδία μικρὰ διαλεγομένων;

«Καὶ στέφανος», φησί, «καυχήσεως». Οὐ γὰρ ἤρκει τὸ στέφανος ὄνομα δεῖξαι τὴν λαμπρότητα, ἀλλὰ καί, «καυχήσεως».
 30 Πόσης πυρώσεως τοῦτο; Οὐκ ἂν ποτε μήτηρ, οὐδὲ πατήρ, εἶγε ὁμοῦ συνῆλθον, καὶ τὸν ἑαυτῶν ἀνέμιξαν πόθον, ἡδυνήθησαν δεῖξαι ἰσόρροπον ὄντα τῷ Παύλου τὸν ἑαυτῶν πόθον. «Χαρά», φησί, «καὶ στέφανός μου»· μᾶλλον ἐφ' ὑμῖν, φησὶν, ἀγάλλομαι, ἢ

8. Ρωμ. 1,13· 15,22

9. Πράξ. 16,6

10. Πράξ. 20,3

11. Ρωμ. 15,23

12. Β' Κορ. 1,23

αὐτὸ ἐθελήσαμε νὰ ἔλθωμε πρὸς συνάντησί σας», πράγμα ποῦ εἶναι ἀπόδειξις ἀγάπης. Ἐὰν καὶ βεβαίως ἐδῶ δὲν ἀναφέρει καμμία ἄλλη ἀνάγκη, ἀλλὰ γιὰ νὰ σᾶς ἰδοῦμε. «Ἐγὼ ὁ Παῦλος καὶ μία καὶ δύο φορές, καὶ μᾶς ἠμπόδισε ὁ Σατανᾶς». Τί λέγεις; ὁ Σατανᾶς ἐμποδίζει; Ναι, γιὰτι αὐτὸ δὲν ἦταν ἔργο τοῦ Θεοῦ. Γιὰτι στήν περίπτωσι τῶν Ρωμαίων αὐτὸ λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς ἠμπόδισε⁸. Καὶ ἀλλοῦ λέγει ὁ Λουκᾶς, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἠμπόδισε αὐτοῦς νὰ ἔλθουν στήν Ἀσία⁹. Καὶ στήν περίπτωσι τῶν Κορινθίων λέγει ὅτι τὸ ἔργο εἶναι τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ἐδῶ μόνο λέγει ὅτι εἶναι ἔργο τοῦ Σατανᾶ. Ποιὸ ὁμως ἐμπόδιο τοῦ Σατανᾶ ἐννοεῖ; Κάποιους κινδύνους ποῦ ἦταν ἀπροσδόκητοι καὶ ὑπερβολικοί. «Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγινε ἐναντίον του, λέγει ὁ Λουκᾶς, ἐπιβουλή τῶν Ἰουδαίων»¹⁰, ἐκρατεῖτο στήν Ἑλλάδα τρεῖς μῆνες. Καὶ ἄλλο εἶναι ὅτι παραμένει γιὰ λόγους οἰκονομίας καὶ ἄλλο μὲ τὴ θέλησί του. Γιὰτι ἐκεῖ λέγει «Γι' αὐτὸ ἐπειδὴ δὲν ἔχω πιά στὰ μέρη αὐτὰ τόπο»¹¹, καί, «Ἐπειδὴ σᾶς λυποῦμαι δὲν ἦλθα ἀκόμη στήν Κόρινθο»¹². Ἐδῶ ὁμως δὲν λέγει τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ τί; Ὅτι ὁ Σατανᾶς ἠμπόδισε.

«Ἐγὼ», λέγει, «ὁ Παῦλος, καὶ μία καὶ δύο φορές». Πρόσεχε πῶς εἶναι φιλόδοξος καὶ ὑπερηφανεύεται, θέλοντας νὰ δείξη, ὅτι περισσότερο ἀπὸ ὅλους ἀγαποῦσε αὐτούς. Τὸ «ἐγὼ βέβαια ὁ Παῦλος», τὸ λέγει ἀντὶ τοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη, λέγει, οἱ ἄλλοι δὲν ἤθελαν. Γιὰτι καὶ ἐκεῖνοι ἤθελαν, ἐγὼ ὁμως καὶ ἐπεχείρησα. «Γιὰτι ποιὰ εἶναι ἡ ἐλπίδα μας ἢ ἡ χαρά μας ἢ ὁ στέφανος τῆς καυχῆσεώς μας; Ἡ δὲν εἴσθε καὶ σεῖς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ στήν παρουσία του»; Οἱ Μακεδόνες εἶναι, εἶπέ μου, μακάριε Παῦλε, ἡ ἐλπίδα σου; Ὅχι μόνο αὐτοί, λέγει γι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε, «ἢ δὲν εἴσθε καὶ σεῖς;». «Γιὰτι ποιὰ εἶναι, λέγει, ἡ ἐλπίδα μας ἢ ἡ χαρά μας ἢ ὁ στέφανος τῆς καυχῆσεώς μας;». Ἄραγε ἀναγνωρίζετε τὰ λόγια γυναικῶν ὅταν ὑπερβολικὰ θερμαίνωνται μὲ τὰ σπλάγχνα τους καὶ ὁμιλοῦν πρὸς μικρὰ παιδιὰ;

«Καὶ ὁ στέφανος», λέγει, «τῆς καυχῆσεως». Δὲν ἦταν δηλαδὴ ἀρκετὸ τὸ ὄνομα στέφανος νὰ δείξη τὴ λαμπρότητα, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε καί, «τῆς καυχῆσεως». Πόσου μεγάλου πόθου ἀπόδειξις εἶναι αὐτό. Δὲν θὰ ἠμποροῦσαν ποτὲ οὔτε ἡ μητέρα, οὔτε ὁ πατέρας, ἂν βέβαια ἐσυγκέντρωναν καὶ ἀνεμείγνυαν τὸν ἰδικὸν τους πόθον, νὰ δείξουν ὅτι ὁ ἰδικὸς τους πόθος εἶναι ἰσοδύναμος μὲ τὸν πόθον τοῦ Παύλου. «Ἡ χαρὰ», λέγει, «καὶ ὁ στέφανός μου». Περισσότερο γιὰ σᾶς, λέγει, ὑπερηφανεύομαι, παρὰ γιὰ τὸ στέφανον.

ἐπὶ στεφάνῳ. Ἐννόησον γὰρ ὅσον ἐστὶν ἐκκλησίαν ὀλόκληρον
 παρεῖναι φυτευθεῖσαν καὶ ῥιζωθεῖσαν ὑπὸ Παύλου. Τίς οὐκ ἂν
 ἐπὶ τοσαύτη πολυπαιδία καὶ εὐπαιδία ἀγάλλοιτο; Ὡστε οὐδὲ
 τοῦτο κολακείας ἐστίν. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὑμεῖς, ἀλλά, «καὶ ὑμεῖς»,
 5 μετὰ τῶν ἄλλων. «Ἵμεῖς γὰρ ἐστε ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ χαρά».

4. «Διὸ μηκέτι στέγοντες εὐδοκήσαμεν καταλειφθῆναι ἐν
 Ἀθήναις μόνοι». Ἀντὶ τοῦ, εἰλόμεθα. «Καὶ ἐπέμψαμεν Τιμόθεον
 τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, καὶ διάκονον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεργὸν ἡμῶν
 ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ». Καὶ τοῦτο οὐ τὸν Τιμόθεον ἐπαί-
 10 ρων, φησὶν, ἀλλ' αὐτοὺς τιμῶν, ὅτι τὸν συνεργὸν καὶ διάκονον
 τοῦ εὐαγγελίου· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ἀποσπάσαντες ἀπὸ τῶν ἔργων
 ἐπέμψαμεν πρὸς ὑμᾶς τὸν διάκονον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνεργὸν
 ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. «Εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς καὶ
 παρακαλέσαι ὑπὲρ τῆς πίστεως ὑμῶν, τῷ μηδένα σαίνεσθαι ἐν
 15 ταῖς θλίψεσι ταύταις». Τί δὴ ἐνταῦθά φησιν; Ἐπειδὴ τῶν διδα-
 σκάλων οἱ πειρασμοὶ θορυβοῦσι τοὺς μαθητάς, τότε δὲ πολλοῖς
 περιέπεσε πειρασμοῖς, ὡς καὶ αὐτὸς φησιν, ὅτι «ἐνέκοψεν ἡμᾶς
 ὁ Σατανᾶς», ἀεὶ τοῦτο λέγων· καὶ ἄπαξ, φησί, καὶ δεῦτερον ἤθε-
 λον ἐλθεῖν, καὶ οὐκ ἴσχυσα, ὃ πολλῆς βίας ἦν· εἰκὸς δὲ τοῦτο
 20 θορυβῆσαι αὐτούς· οὐ γὰρ οὕτως ἐπὶ τοῖς οἰκείοις πειρασμοῖς,
 ὡς ἐπὶ τῶν οἰκείων θορυβεῖται πειρασμῶν στρατιώτης, ὡς ὅταν
 τὸν στρατηγὸν ἴδῃ βεβλημένον· «εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς», φησὶν·
 οὐχ ὡς ἐλλείποντάς τι τῆς πίστεως, οὐδ' ὡς ὀφείλοντάς τι μα-
 θεῖν.

25 «Καὶ παρακαλέσαι ὑπὲρ τῆς πίστεως ὑμῶν, τῷ μηδένα σαί-
 νεσθαι ἐν ταῖς θλίψεσι ταύταις· αὐτοὶ γὰρ οἶδατε ὅτι εἰς τοῦτο
 κείμεθα. Καὶ γὰρ ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἤμεν, προελέγομεν ὑμῖν, ὅτι
 μέλλομεν θλίβεσθαι, καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἶδατε». Οὐ δεῖ
 θορυβεῖσθαι, φησί· καὶ γὰρ οὐδὲν ξένον, οὐδὲν παρ' ἐλπίδα
 30 συμβαίνει· ὅπερ ἰκανὸν ἦν αὐτοὺς διαναστῆσαι. Ὁρᾶς ὅτι διὰ
 τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς προέλεγε τοῖς μαθηταῖς; Ἄκουσον γὰρ αὐ-
 τοῦ λέγοντος· «Ἀπάρτι εἶπον ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἴν', ὅταν
 γένηται, πιστεύσητε». Μέγα γάρ, ὄντως μέγα εἰς παραμυθίαν
 τῶν ἄλλων, τὸ παρὰ τῶν διδασκάλων ἀκοῦσαι τὰ γινόμενα.

Γιατί σκέψου πόσο μεγάλο είναι να τον παραστέκεται ολόκληρος εκκλησία, ή όποία έφυτεύθηκε και έθεμελιώθηκε σταθερά από τον Παύλο. Ποιός δέν θα έκαμάρωνε για τόσα πολλά και καλά παιδιά; Όστε ούτε αυτό είναι δείγμα κολακείας. Γιατί δέν είπε, σείς, αλλά, «και σείς», μαζί με τούς άλλους. «Γιατί σείς είσθε ή δόξα μας και ή χαρά μας».

4. «Γι' αυτό, έπειδή δέν ύποφέραμε πιά, έδεχθήκαμε να μείνωμε μόνοι στην 'Αθήνα». 'Αντι του, έπροτιμήσαμε. «Και έστείλαμε τον Τιμόθεο τον αδελφό μας και διάκονο του Θεού και συνεργάτη μας στο εύαγγέλιο του Χριστού». Και αυτό δέν το λέγει για να έξυψώση τον Τιμόθεο, αλλά για να τιμήση αυτούς, γιατί έστειλε το συνεργάτη και διάκονο του εύαγγελίου. Σαν να έλεγε, άφου τον άποσπάσαμε από τα έργα μας, έστείλαμε σε σας το διάκονο του Θεού και συνεργάτη μας στο εύαγγέλιο του Χριστού. «Για να σας στηρίξη και να σας παρηγορήση για την πίστι σας, ώστε να μη κλονίζεται κανείς στις θλίψεις αυτές». Τί λοιπόν έννοει έδω; 'Επειδή οί πειρασμοί των διδασκάλων άνησυχούν τούς μαθητές και περιέπεσε τότε σε πολλούς πειρασμούς, καθώς και ο ίδιος λέγει, ότι «μάς έμπόδισε ο Σατανάς», πάντοτε αυτό λέγοντας, και μία και δύο φορές ήθελα να έλθω, και δέν ήμπόρεσα, πράγμα που ήταν άποτέλεσμα μεγάλης βίας, και ήταν φυσικό να τούς θορυβήση αυτό, γιατί δέν άνησυχούν τόσο για τούς ιδικούς τους πειρασμούς, όσο για τούς πειρασμούς των διδασκάλων· διότι ούτε ο στρατιώτης άνησυχεί τόσο για τούς ιδικούς του κινδύνους, όσο όταν ίδη το στρατηγό κτυπημένο· «για να σας στηρίξη», λέγει. "Όχι έπειδή έχετε κάποιες έλλείψεις στην πίστι, ούτε έπειδή όφείλετε κάτι να μάθετε.

«Και να σας ένθαρρύνη στην πίστι σας, ώστε να μη κλονίζεται κανείς στις θλίψεις αυτές, γιατί σείς γνωρίζετε ότι γι' αυτό έχομε ταχθή. Γιατί και όταν ήμασθε κοντά σας, σας έπρολέγαμε, ότι πρόκειται να ύποφέρωμε θλίψεις, καθώς και έγινε και το γνωρίζετε». Δέν πρέπει να άνησυχήτε, λέγει, γιατί πράγματι δέν συμβαίνει τίποτε το παράδοξο, τίποτε το άπροσδόκητο. Αυτό ήταν ικανό να τούς στηρίξη. Βλέπεις ότι γι' αυτό και ο Χριστός έλεγε από πριν αυτά που θα συμβούν στους μαθητές του; 'Ακουσε λοιπόν αυτόν που λέγει: «'Από τώρα σας είπα πριν να γίνουν αυτά, ώστε, όταν γίνουν, να πιστεύσετε»¹³. 'Αποτελεί λοιπόν πολύ μεγάλη, πραγματικά πολύ μεγάλη παρηγορία στους άλλους, το να άκούσουν από

“Ὡσπερ γὰρ ὁ κάμνων, παρὰ τοῦ ἱατροῦ ἐὰν ἀκούσῃ ὅτι τόδε γίνεται καὶ τόδε, οὐ σφόδρα θορυβεῖται· ἐὰν δὲ ἀπροσδοκῆτως ἐκβῆ, ὡς κακείνου ἀπορηθέντος, καὶ τοῦ νοσήματος μείζονος τῆς τέχνης γενομένου, ἀλύει καὶ θορυβεῖται· οὕτω καὶ ἐνταῦθα.
 5 Ἄπερ προειδῶς ὁ Παῦλος, προεῖπεν αὐτοῖς ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι· «Καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἴδατε». Οὐχ ὅτι ἐγένετο τοῦτο λέγει μόνον, ἀλλ’ ὅτι πολλὰ προεῖπε, καὶ ἐξέβη. «Εἰς τοῦτο κείμεθα». Ὡστε οὐχ ὑπὲρ τῶν παρελθόντων μόνον οὐ δεῖ θορυβεῖσθαι, ἀλλ’ οὐδ’ ὑπὲρ τῶν μελλόντων, εἴ τι συμβαίῃ τοιοῦτον.
 10 τοῦτο γὰρ κείμεθα».

5. Ἄκούσωμεν οἷς ἐστὶν ὦτα ἀκούειν· εἰς τοῦτο κεῖται ὁ Χριστιανός. «Εἰς τοῦτο κείμεθα», περὶ πάντων λέγει τῶν πιστῶν. Εἰς τοῦτο κείμεθα· καὶ ὡσανεὶ εἰς ἄνεσιν κείμενοι, ξενοπαθοῦμεν. Μᾶλλον δὲ τίνοσ ἐνεκεν ξενοπαθοῦμεν; οὐδὲ γὰρ θλίψεως
 15 καιρός, οὐδὲ πειρασμός κατέλαβεν, εἰ μὴ ἀνθρώπινος. Εὐκαιρον καὶ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν, «Οὐπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι». Μᾶλλον δὲ οὐ τοῦτο εὐκαιρον εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ ποῖον; οὐπω χρημάτων κατεφρονήσατε. Ἐκείνοις μὲν γὰρ τοῖς τὰ αὐτῶν ἀπολωλεκόσιν ἅπαντα
 20 εἰκότως ταῦτα ἐλέγετο, τοῖς δὲ τὰ αὐτῶν ἔχουσι, τοῦτο. Τίς ἠρπάγη χρήματα διὰ Χριστόν; τίς ἐρραπίσθη; τίς ὑβρίσθη; μέχρι ῥημάτων, λέγω. Πόθεν ἢ καύχησις; πόθεν δύνασαι παρρησίαν ἔχειν; Τοσαῦτα ἔπαθε δι’ ἡμᾶς ἐχθροὺς ὄντας ὁ Χριστός· τί δυνάμεθα ἐπιδειξαι ἡμεῖς ὧν δι’ αὐτὸν πεπόνθαμεν; Ὡν μὲν
 25 πεπόνθαμεν, οὐδέν· ὧν δὲ πάσχομεν παρ’ αὐτοῦ καλῶν, μυρία. Πόθεν ἡμῖν ἢ παρρησία ἔσται κατ’ ἐκείνην τὴν ἡμέραν; Οὐκ ἴστε, ὅτι καὶ ὁ στρατιώτης, ὅταν μυρία τραύματα καὶ ὠτειλὰς ἐπιδείκνυται, τότε δυνήσεται λαμπρὸς εἶναι παρὰ τῷ βασιλεῖ; ἂν δὲ μηδὲν ἔχη δεῖξαι κατόρθωμα, κἂν μηδὲν ἢ προσκεκρουκῶς, ἐν
 30 τοῖς ἔσχατοις τετάξεται;

Ἄλλ’ οὐκ ἔστι πολέμου καιρός, φησὶν. Εἰ γὰρ ἦν, εἶπέ μοι, τίς ἂν ἠγωνίσαστο; τίς ἂν ἐπεπήδησε; τίς ἂν τὴν φάλαγγα διέξωσε; Τάχα οὐδεὶς. Ὅταν γὰρ ἴδω ὅτι χρημάτων οὐ καταφρονεῖς ἐνε-

τούς διδασκάλους αὐτὰ πού γίνονται. Γιατί ὅπως ὁ ἀσθενής, ἐάν ἀκούσῃ ἀπό τόν ἰατρό του ὅτι συμβαίνει τὸ τὰδε καὶ τὸ τὰδε, δὲν ἀνησυχεῖ πολὺ, ἐάν ὁμως ἀπροσδόκητα κάτι συμβῆ, ὥστε καὶ ἐκεῖνος νὰ ἐκπλαγῆ καὶ ἡ ἀσθένεια νὰ ἀποδειχθῆ πιὸ ἰσχυρὴ ἀπὸ τὴν ἱατρικὴ τέχνη, στενοχωρεῖται πολὺ καὶ ἀνησυχεῖ, ἔτσι ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ ἐδῶ. Αὐτὰ ἀφοῦ ἐπρόβλεψε ὁ Παῦλος, προεῖπε σὲ αὐτοὺς ὅτι πρόκειται νὰ ὑποφέρωμε θλίψεις. «Καθὼς καὶ ἔγινε, καὶ τὸ γνωρίζετε». Ὅχι ἐπειδὴ ἔγινε αὐτὸ λέγει μόνο, ἀλλ' ἐπειδὴ πολλὰ προεῖπε καὶ συνέβηκαν. «Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ κλῆρος μας». Συνεπῶς ὄχι μόνο δὲν πρέπει νὰ ἀνησυχῆτε γιὰ τὰ παρελθόντα, ἀλλὰ οὔτε γιὰ τὰ μέλλοντα, ἐάν θὰ συμβῆ κάτι τέτοιο. «Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ κλῆρος μας».

5. Ἄς ἀκούσωμε ὅσοι ἔχομε αὐτιά καὶ μπορούμε ν' ἀκούμε· γι' αὐτὸ ἔχει ταχθῆ ὁ κάθε χριστιανός. «Αὐτὸς εἶναι ὁ κλῆρος λέγει ὁλων τῶν πιστῶν». Γι' αὐτὸ ἔχομε ταχθῆ· καὶ σὰν νὰ εὕρισκώμασθε σὲ ἄνεσι, αἰφνιδιαζόμασθε. Μᾶλλον δὲ γιὰ ποιὸ λόγο αἰφνιδιαζόμασθε; γιατί οὔτε καιρὸς θλίψεως ὑπάρχει, οὔτε πειρασμὸς μᾶς κατέλαβε, παρὰ μόνο ἀνθρώπινος. Εἶναι κατάλληλη στιγμή νὰ εἰπῆ καὶ σὲ σᾶς, «Δὲν ἀντισταθήκατε ἀκόμη μέχρι σημείου νὰ χύσετε αἷμα, ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῆς ἀμαρτίας»¹⁴. Ἡ καλύτερα δὲν εἶναι εὐκαιρία νὰ εἰπῆ αὐτὸ σὲ σᾶς, ἀλλὰ ποιό; δὲν ἐπεριφρονήσατε ἀκόμη τὰ χρήματα. Σὲ ἐκείνους λοιπὸν πού εἶχαν χάσει ὅλα τὰ ἰδικὰ τους, πολὺ εὐλογα τὰ ἔλεγε αὐτά, ἐνῶ σ' ἐκείνους πού ἔχουν τὰ ἰδικὰ τους, αὐτό. Ποιοῦ ἀφηρέθηκαν τὰ χρήματα γιὰ τὸν Χριστό; ποιὸς ἐρραπίσθηκε; ποιὸς ὑβρίσθηκε; μὲ λόγια, ἐννοῶ. Ἐπὸ ποῦ προέρχεται ἡ καύχησίς σου; ἀπὸ ποῦ μπορεῖς νὰ ἔχῃς παρρησία; Τόσα πολλὰ ἔπαθε ὁ Χριστὸς γιὰ μᾶς, ἂν καὶ ἤμασθε ἐχθροί· τί μπορούμε νὰ ἐπιδείξωμε ἐμεῖς ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχομε πάθει γι' αὐτόν; Ἐπὸ αὐτὰ, πού ἔχομε πάθει, τίποτε· ἀπὸ τὰ καλὰ ὁμως πού ἀπολαμβάνομε ἀπὸ αὐτόν, ἄπειρα. Ἐπὸ ποῦ θὰ ἔχωμε παρρησία κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως; Δὲν γνωρίζετε, ὅτι καὶ ὁ στρατιώτης, ὅταν παρουσιάσῃ πολλὰ τραύματα καὶ πληγές, τότε θὰ μπορέσῃ νὰ εἶναι ἐνδοξος κοντὰ στὸ βασιλεῖα; ἐνῶ ἂν δὲν ἔχῃ νὰ παρουσιάσῃ κανένα κατόρθωμα, καὶ ἂν δὲν ἔχῃ πολεμήσῃ καθόλου, ὅτι θὰ ἔχῃ τοποθετηθῆ ἀνάμεσα στοὺς τελευταίους;

Ὅμως δὲν εἶναι καιρὸς πολέμου, λέγει. Ἐάν πράγματι ἦταν, εἶπέ μου, ποιὸς θὰ ἐπολεμοῦσε; ποιὸς θὰ ἐπετίθετο; ποιὸς θὰ εἶχε ἐκδιώξει ἐντελῶς τὴ φάλαγγα τοῦ ἐχθροῦ; Ἴσως κανένας. Γιατὶ

κεν τοῦ Χριστοῦ, πῶς σοι πιστεύσω ὅτι πληγῶν καταφρονήσεις;
 Εἶπε, φέρετε τοὺς ὑβρίζοντας γενναίως, καὶ εὐλογεῖτε αὐτούς·
 τοῦτο οὐ ποιεῖς, ἀλλὰ παρακούεις. Ὁ κίνδυνον οὐκ ἔχει, οὐ
 ποιεῖς, καὶ πληγὰς οἶσεις, εἶπέ μοι, ἔνθα πολὺ τὸ τῆς ὀδύνης καὶ
 5 τῆς ἀλγηδόνης; Οὐκ ἴστε ὅτι ἐν εἰρήνῃ τὰ τοῦ πολέμου γυμνάζε-
 σθαι χρή; Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς στρατιώτας τούτους, οἱ, καὶ μηδενὸς
 ἐνοχλοῦντος πολέμου, ἀλλ' εἰρήνης οὔσης βαθείας, τὰ ὄπλα
 ἀποσμηξάμενοι, καὶ μετὰ τῶν διδασκάλων τῶν τὰ τακτικὰ διδα-
 σκόντων αὐτούς, εἰς ὑπία πεδία καὶ εὐρύχωρα καθ' ἑκάστην, ὡς
 10 εἰπεῖν, ἡμέραν ἐξιόντες, τὰ τοῦ πολέμου γυμνάζονται μετὰ πολ-
 λῆς τῆς ἀκριβείας; Τίς τοῦτο εἰργάσατο τῶν πνευματικῶν στρα-
 τιωτῶν; Οὐδεὶς. Διὰ τοῦτο ἐν τοῖς πολέμοις χαῦνοι καὶ θάναυσοι,
 καὶ πᾶσιν εὐάλωτοι γινόμεθα. Πόσης δὲ νωθείας τὸ μὴ ἡγεῖσθαι
 πολέμου καιρὸν εἶναι τὸν παρόντα, τοῦ Παύλου βοῶντος, «Πάν-
 15 τες δὲ οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται»;
 καὶ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε»; καὶ
 πάλιν τοῦ μακαρίου Παύλου λαμπρῶ τῇ φωνῇ βοῶντος καὶ λέ-
 γοντος, «Οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα»; καὶ πάλιν,
 «Στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφύν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ»;
 20 Τί ὀπλίζεις ἡμᾶς, εἶπέ μοι, πολέμου οὐκ ὄντος; τί μάτην ἡμῖν
 πράγματα παρέχεις; θωρακίζεις τοὺς στρατιώτας, ἐξὸν ἀναπαύ-
 εσθαι καὶ ἀναψύχειν; Ἄλλ' εἶπεν ἄν' μάλιστα μὲν οὖν, εἰ καὶ μὴ
 ἦν πόλεμος, ἔδει τὰ τοῦ πολέμου μεριμνᾶν. Ὁ γὰρ ἐν εἰρήνῃ τῶν
 τῆς μάχης φροντίζων, φοβερὸς ἔσται ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης, ὁ
 25 δὲ ἄπειρος τῶν πολεμικῶν, μᾶλλον θορυβηθήσεται καὶ ἐν εἰρή-
 νῃ. Τί δήποτε; Ὅτι δακρύσει ὑπὲρ ὧν ἔχει, καὶ ὅτι μὴ δυνάμενος
 ὑπερμαχεῖν, ὀδυνηθήσεται. Τοῦ γὰρ δειλοῦ καὶ ἀπίρου καὶ
 πρὸς τὰς μάχας θαναύσου τὰ κτήματα πάντων ἐστὶ τῶν ἀνδρείων
 καὶ πολεμεῖν εἰδότες ὥστε διὰ τοῦτο πρῶτον ὑμᾶς ὀπλίζω.
 30 Ἐπειτα δὲ καὶ πολέμου καιρὸς πᾶς ὁ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐστὶ χρόνος.
 Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Ὁ διάβολος ἐφέστηκεν. Ἄκουσον τί φησί·

 15. Β' Τιμ. 3,12

16. Ἰω. 16,33

17. Ἐφ. 6,12.14

ὅταν βλέπω ὅτι δὲν περιφρονεῖς τὰ χρήματα γιὰ τὸν Χριστό. πῶς θὰ σὲ πιστεῦσω ὅτι θὰ περιφρονήσης τὶς πληγές; Εἶπε, νὰ ὑπομένετε μὲ καρτερικότητα ἐκείνους ποὺ σὰς ὑβρίζουν καὶ νὰ εὐλογῆτε αὐτούς. Δὲν κάνεις αὐτό. ἀλλὰ παρακούεις. Ὅποιο δὲν ἔχει κίνδυνο, δὲν τὸ κάνεις. καὶ θὰ ὑποφέρης τὶς πληγές. εἶπέ μου, ὅπου εἶναι μεγάλη ἡ ὀδύνη καὶ ὁ πόνος; Δὲν γνωρίζετε ὅτι πρέπει κατὰ τὴ διάρκεια τῆς εἰρήνης νὰ ἀσκήσθε σὲ πολεμικὰ γυμνάσια; Δὲν βλέπετε τοὺς στρατιῶτες αὐτούς, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ δὲν τοὺς ἐνοχλεῖ κανένας πόλεμος. ἀντίθετα δὲ καὶ ἐπικρατεῖ ἀπόλυτη εἰρήνη. ἀφοῦ καθαρίσουν τὰ ὄπλα. μαζί μὲ τοὺς διδασκάλους ποὺ τοὺς διδάσκουν τὴν πολεμικὴ τέχνη. ἐξερχόμενοι καθημερινά, ὅπως θὰ ἐλέγαμε, σὲ ἐπικλινεῖς καὶ εὐρύχωρες πεδιάδες. ἀσκοῦνται μὲ μεγάλη ἀκρίβεια στὴν τακτικὴ τοῦ πολέμου; Ποιὸς ἀπὸ τοὺς πνευματικούς στρατιῶτες ἔκαμε αὐτό; Κανένας. Γι' αὐτὸ στοὺς πολέμους γινόμεσθε νωθοὶ καὶ ἀπαίδευτοὶ καὶ εὐάλωτοι σὲ ὅλους. Πόσο δὲ μεγάλης νωθρότητας εἶναι δεῖγμα τὸ νὰ μὴ θεωροῦμε, ὅτι εἶναι καιρὸς πολέμου ὁ παρῶν καιρὸς. τὴν στιγμὴ ποὺ ὁ Παῦλος φωνάζει, «Καὶ ὅλοι ὅσοι θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εὐσέβεια σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θὰ καταδιωχθοῦν»¹⁵; καὶ ἐνῶ ὁ Χριστὸς λέγει, «Μέσα στὸν κόσμον θὰ ἔχετε θλίψη»¹⁶; καὶ ἐνῶ πάλι ὁ μακάριος Παῦλος μὲ δυνατὴ φωνὴ φωνάζει καὶ λέγει, «Δὲν εἶναι ὁ ἀγῶνας μας πρὸς ἀντιπάλους μὲ αἷμα καὶ σὰρκα»; καὶ πάλι, «Σταθῆτε λοιπὸν ἀφοῦ ζώσετε τὴ μέση σας μὲ τὴν ἀλήθεια»¹⁷;

Γιατί μᾶς ὀπλίζεις, εἶπέ μου, ἐνῶ δὲν εἶναι πόλεμος; γιατί μᾶς δημιουργεῖς χωρὶς λόγο δυσκολίες; Θωρακίζεις τοὺς στρατιῶτες, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀναπαύωνται καὶ νὰ ξεκουράζονται; Ἄλλὰ θὰ ἔλεγε κανεὶς; Καὶ βέβαια, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὑπῆρχε πόλεμος, ἔπρεπε νὰ φροντίζωμε τὰ πράγματα τοῦ πολέμου. Γιατί ὅποιος φροντίζει στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης τὰ πράγματα τῆς μάχης, θὰ εἶναι φοβερὸς στὸν καιρὸ τῆς μάχης, ὅποιος ὅμως εἶναι ἄπειρος τῶν πολεμικῶν πραγμάτων, περισσότερο θὰ θορυβηθῆ καὶ σὲ καιρὸ εἰρήνης. Γιατί τέλος πάντων; Γιατί θὰ δακρύση γι' αὐτὰ ποὺ ἔχει καὶ διότι, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ὑπερασπίζεται, θὰ στενοχωρηθῆ. Τὰ κτήματα λοιπὸν τοῦ δειλοῦ καὶ ἀπείρου καὶ ἀπαιδεύτου γιὰ τὶς μάχες ἀνήκουν σὲ ὅλους τοὺς ἀνδρείους καὶ σὲ αὐτούς ποὺ γνωρίζουν νὰ πολεμοῦν. Ὅστε γι' αὐτὸ πρῶτα σὰς ἐξοπλίζω. Καὶ ἔπειτα ὅλος ὁ χρόνος τῆς ζωῆς μας εἶναι καιρὸς πολέμου. Πῶς καὶ μὲ ποιό τρόπο; Ὁ διάβολος ἐπιτίθεται. Ἄκουσε τί λέγει: «Περπατᾶ σάν λεοντάρη

«Περιέρχεται ώρυόμενος ως λέων, αρπάσαι θέλων». Σωματικά πάθη μυρία ἐπιτίθεται ἡμῖν, ἄπερ ἀναγκαῖον διελθεῖν, ἵνα μὴ μάτην ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν. Τί γάρ, εἶπέ μοι, ἡμῖν οὐ πολεμεῖ; πλοῦτος, κάλλος, τρυφή, δυναστεία, ἐξουσία, βασκανία, δόξα, 5 ἀπόνοια; Οὐ γὰρ μόνον ἡ ἡμετέρα δόξα πολεμεῖ κωλύουσα πρὸς ταπεινοφροσύνην καταπίπτειν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐτέρων εἰς φθόνον ἡμᾶς καὶ βασκανίαν ἐξάγουσα.

Ἄλλὰ τί τὰ ἐναντία, πενία, ἀτιμία, τὸ καταφρονεῖσθαι, τὸ ἀπερρίφθαι, τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἰσχῦν· ταῦτα μὲν ἐν ἡμῖν· τὰ δὲ 10 παρὰ ἀνθρώπων, πονηρίαί, ἐπιβουλαί, δόλοι, συκοφανταί, περιστάσεις μυρίαί· τὰ παρὰ τῶν δαιμόνων, ἀρχαί, ἐξουσίαι, κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας; Ἄλλοι ἐσμὲν χαίροντες, ἄλλοι ἀλγοῦντες· ἀμφοτέρα παρεκτροπή. Ἄλλ' ὑγεία, ἀλλ' ἀσθένεια· πόθεν οὐχ ἀμαρτήσεταιί 15 τις; Βούλεσθε καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ἀρξάμενος ὑμῖν εἶπω εὐθέως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς; Τί τὸν πρωτόπλαστον εἶλεν; Ἡδονὴ καὶ βρώματα καὶ φιλαρχίας ἔρωσ. Τί τὸν μετ' ἐκεῖνον τὸν υἱὸν τὸν ἐκείνου; Βασκανία καὶ φθόνος. Τί τοὺς ἐπὶ Νῶε; Σωμάτων ἡδοναί, καὶ τὰ ἀπὸ τούτων τικτόμενα κακά. Τί τὸν υἱὸν τὸν τούτου; Ὑβρις καὶ 20 ἄδεια. Τί τοὺς Σοδομίτας; Ὑβρις καὶ ἀσέλγεια καὶ πλησμονὴ ἄρτων. Πολλάκις δὲ καὶ πενία τοῦτο ποιεῖ· διὰ τοῦτο σοφός τις ἔλεγε· «Πλοῦτον δὲ καὶ πενίαν μὴ μοι δῶς». Μᾶλλον δὲ οὐ πλοῦτος, οὐδὲ πενία, ἀλλ' ἢ μὴ δυναμένη τοῦτοις ἐκατέροις προαίρεσις χρήσασθαι. «Ἐπίγνωθι», φησὶν, «ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων δια- 25 θαίνεις».

6. Θαυμαστῶς εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος, «Εἰς τοῦτο κείμεθα». Οὐκ εἶπεν ἀπλῶς, ὅτι πειραζόμεθα, ἀλλ', «Εἰς τοῦτο κείμεθα», ἀντὶ τοῦ, εἰς τοῦτο ἐγενήθημεν. Τοῦτο τὸ ἔργον ἡμῶν, οὗτος ὁ θίος, καὶ σὺ ἀνεσιν ζητεῖς; Οὐκ ἐφέστηκεν ὁ δῆμιος τὴν 30 πλευρὰν καταξαίνων, καὶ θῦσαι καταναγκάζων· ἀλλ' ἐφέστηκεν ἐπιθυμία σφοδρὰ χρημάτων καὶ πλεονεξίας, ἐξορύπτουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῖν. Οὐδεὶς στρατιώτης πυρὰν ἡμῖν ἀνήψεν, οὐδὲ ἔθηκεν ἐπὶ κρατίκλης· ἀλλ' ὁ τῶν σωμάτων φλογμὸς μᾶλλον

18. Α' Πέτρου 5,8

19. Παροιμ. 30,8

20. Σοφ. Σειρ. 9,13

πού βρυχᾶται καὶ θέλει κάποιον νὰ ἀρπάξῃ»¹⁸. Μᾶς ἐπιτίθενται ἄπειρα σωματικὰ πάθη, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποστοῦμε, γιὰ νὰ μὴ ἐξαπατοῦμε χωρὶς λόγο τὸν ἑαυτὸ μας. Τί λοιπόν, εἶπέ μου, δὲν μᾶς πολεμεῖ ὁ πλοῦτος, τὸ κάλλος, οἱ ἀπολαύσεις, ἡ δυναστεία, ἡ ἐξουσία, ἡ βασκανία, ἡ δόξα, ἡ ἀπόγνωσις; Γιατὶ δὲν πολεμεῖ μόνο ἡ ἰδική μας δόξα ἐμποδίζοντάς μας νὰ φθάνωμε σὲ ταπεινοφροσύνη, ἀλλὰ καὶ ἡ δόξα τῶν ἄλλων πού μᾶς ἐξωθεῖ σὲ φθόνο καὶ βασκανία.

Ἄλλὰ τί, δὲν μᾶς πολεμοῦν τὰ ἀντίθετα, ἡ φτώχεια, ἡ ἔλλειψις τιμῆς, ἡ περιφρόνησις ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τὸ νὰ μὴ μᾶς ὑπολογίζουν, τὸ νὰ μὴ ἔχωμε καμμία δύναμι; αὐτὰ βέβαια ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς. Καὶ ἐκεῖνα πού προέρχονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ πονηρίες, οἱ ἐπιβουλές, οἱ δόλοι, οἱ συκοφαντίες, οἱ ἄπειρες καταστάσεις; τὰ προερχόμενα ἀπὸ τοὺς δαίμονες, πού εἶναι οἱ ἀρχές, οἱ ἐξουσίες, οἱ κοσμοκράτορες τοῦ σκότους πού ἐπικρατεῖ στὸν αἰῶνα αὐτῷ, τὰ πνευματικὰ ὄντα τῆς κακίας; Ἄλλοι χαιρόμασθε, ἄλλοι θλιβόμασθε· καὶ τὰ δύο εἶναι παρέκκλισις ἀπὸ τὸν ὀρθὸ τρόπο σκέψεως. Ἄλλὰ ὑπάρχει ὑγεία, ὑπάρχει ὁμως καὶ ἀσθένεια. Πῶς δὲν θὰ ἀμαρτήσῃ κανεὶς; Θέλετε ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ νὰ σᾶς εἰπῶ ἀμέσως ποιά εἶναι τὰ αἷτια τῆς καταστροφῆς; Τί πρᾶγμα κατέστρεψε τὸν Ἀδὰμ; Ἡ ἡδονὴ καὶ οἱ ἀπολαύσεις καὶ ὁ πόθος τῆς ἐξουσίας. Ποιὸ ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν υἱὸ του; Ἡ βασκανία καὶ ὁ φθόνος. Τί ἐκείνους πού ἐζοῦσαν στὴν ἐποχὴ τοῦ Νῶε; Οἱ ἀπολαύσεις τῶν σωμάτων καὶ τὰ κακὰ πού προέρχονται ἀπὸ αὐτές. Τί τὸν υἱὸ αὐτοῦ; Ἡ ὕβρις καὶ ἡ ἀφοβία. Τί τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων; Ἡ ὕβρις καὶ ἡ ἀσέλγεια καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Πολλὲς φορὲς ὁμως καὶ ἡ ἀνέχεια προξενεῖ αὐτό. Γι' αὐτὸ κάποιος σοφὸς ἔλεγε· «Μὴ μοῦ δώσης ὁμως πλοῦτο καὶ ἀνέχεια»¹⁹. Ἡ καλύτερα οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ ἀνέχεια προξενεῖ αὐτό, ἀλλ' ἡ προαίρεσις τοῦ ἀνθρώπου πού δὲν μπορεῖ νὰ χρησιμοποιοῦσῃ ὀρθὰ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά. «Σκέψου», λέγει, «ὅτι βαδίζεις ἀνάμεσα σὲ παγίδες»²⁰.

6. Ἐξοχα εἶπε ὁ μακάριος Παῦλος, «Γι' αὐτὸ ἔχομε ταχθῆ». Δὲν εἶπε μόνο, ὅτι εὕρισκόμασθε σὲ πειρασμούς, ἀλλὰ, «Γι' αὐτὸ ἔχομε ταχθῆ», ἀντὶ τοῦ, γι' αὐτὸ ἐγίναμε. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο μας, αὐτὴ εἶναι ἡ ζωὴ μας, καὶ σὺ ἐπιζητεῖς ἄνεσι; Δὲν εἶναι ἀντίπαλος ὁ δῆμιος γιὰ νὰ κατακομματιάσῃ τὴν πλευρὰ καὶ νὰ ἀναγκάσῃ νὰ θυσιάσωμε, ἀλλὰ εἶναι ἡ δυνατὴ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων καὶ τῆς πλεονεξίας, πού μᾶς βγάζει τὰ μάτια. Κανεὶς στρατιώτης δὲν μᾶς ἔχει ἀνάψει φωτιά, οὔτε τὴν ἔβαλε ἐπάνω στὸ κρεβάτι μας, ἀλλὰ ἡ

ἐκείνων ἐξάπτει τὴν ψυχὴν. Οὐ πάρεστι βασιλεὺς μυρία ἐπαγγελλόμενος ἀγαθὰ καὶ δυσωπῶν· ἀλλὰ πάρεστιν ἡ δοξομανία χειρὸν ἐκείνου γαργαλίζουσα. Μέγας πόλεμος ὄντως, καὶ πολὺ μέγας, ἂν ἐθέλωμεν νήφειν· ἔχει στεφάνους καὶ ὁ παρῶν καιρός. Ἔχει Παύλου λέγοντος· «Λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ δίκαιος κριτής· οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ».

Ὅταν ἀπολέσης παιδίον ἀγαπητὸν μονογενές, ἐν πλούτῳ πολλῶ τρεφόμενον, ἐλπίδας ὑποφαῖνον χρηστάς, αὐτό σοι μέλλον διαδέχεσθαι τὸν κληρὸν μόνον, μὴ στενάξης, ἀλλ' εὐχαρίστησον τῷ Θεῷ, καὶ δόξασον τὸν εἰληφότα, καὶ οὐδὲν ἔση τοῦ Ἀβραάμ κατὰ τοῦτο χείρων. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος ἔδωκε τῷ Θεῷ κελεύσαντι, οὕτω σὺ λαβόντος αὐτοῦ οὐκ ἐστέναξας. Νόσω περιέπεσες χαλεπῇ, καὶ πολλοὶ παραγίνονται ἀναγκάζοντες, οἱ μὲν ἐπῳδαῖς, οἱ δὲ περιάμμασιν, οἱ δὲ ἐτέροις τισὶ παραμυθῆσασθαι τὸ κακόν; διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἤνεγκας γενναίως καὶ ἀκλινῶς, καὶ πάντα ἂν εἴλου παθεῖν ἢ ὑποστῆναί τι τῶν εἰδωλικῶν πρᾶξι; Τοῦτό σοι μαρτυρίου στέφανον φέρει. Καὶ μὴ ἀμφίβαλλε. Καὶ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ, ἐγὼ λέγω. Ὅτι καθάπερ ἐκεῖνος τὰς ἀπὸ τῶν βασάνων ὀδύνας φέρει γενναίως, ὥστε μὴ προσκυνῆσαι τὸ εἶδωλον, οὕτω καὶ σὺ τὰς ἀπὸ τῆς νόσου φέρεις ἀλγηδόνας, ὥστε μηδενός δεηθῆναι τῶν παρ' ἐκείνου, μηδὲ πρᾶξι ἄπερ ἐπιτάττει. Ἀλλὰ σφοδρότεροι ἐκεῖναι; Ἀλλ' αὐταὶ μακρότεροι, ὥστε εἰς ἴσον καταλήγει. Πολλάκις δὲ καὶ σφοδρότεροι. Τί γάρ, εἶπέ μοι, ὅταν καύσων ἔνδον ἐνοχλῇ καὶ φλέγη, καὶ τῶν ἄλλων παραινούντων ἀποσεῖση τὴν ἐπῳδὴν, οὐχὶ μαρτυρίου στέφανον ἀνεδήσω;

Πάλιν ἀπώλεσέ τις χρήματα; πολλοὶ οἱ παραινούντες πρὸς μάντις ἀπελθεῖν; αὐτὸς διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἐπειδὴ κεκώλυται, εἴλετο μᾶλλον μὴ λαβεῖν τὰ χρήματα, ἢ παρακοῦσαι τοῦ Θεοῦ; Ἴσον ἔχει τὸν μισθὸν τῷ εἰς πένητας αὐτὰ δεδωκότι, ἂν

21. Β' Τιμ. 4,8

22. Δηλ. ὁ διάβολος, καθόσον ἡ μαγγανεία καὶ τὰ παρόμοια εἶναι ἐπινοήσεις τοῦ διαβόλου.

φλόγα τῶν σωμάτων ἐξάπτει τὴν ψυχὴ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνα. Δὲν παραστέκει βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ὑπόσχεται πολλὰ ἀγαθὰ καὶ ἰκετεύει, ἀλλὰ παραστέκει ἡ ὑπερβολικὴ φιλοδοξία, ἡ ὁποία προκαλεῖ χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνον. Εἶναι πράγματι μέγας ὁ πόλεμος, καὶ πολὺ μέγας, ἐὰν θέλωμε νὰ εἶμασθε ἐπάγρυπνοι. Ἔχει βραβεῖα καὶ ὁ παρῶν καιρὸς. Ἄκουε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει: «Τώρα πλέον μου ἐπιφυλάσσεται ὡς βραβεῖο ὁ στέφανος τῆς ἀρετῆς, τὸν ὁποῖο θὰ μοῦ δώσῃ ὡς ἀνταμοιβὴ ὁ δίκαιος κριτῆς· καὶ ὄχι μόνο θὰ τὸν δώσῃ σὲ μένα, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλους ποὺ ἔχουν ἀγαπήσει τὴν ἐμφάνισί του»²¹.

Ὅταν χάσῃς τὸ ἀγαπημένο μοναχοπαῖδι σου, ποὺ τὸ ἀνέτρεφες μέσα σὲ μεγάλο πλοῦτο, ποὺ σοῦ χάριζε ἀγαθὲς ἐλπίδες, ποὺ ἐπρόκειτο αὐτὸ μόνο νὰ διαδεχθῇ τὴν κληρονομία σου, μὴ θρηνησῇς ἀλλὰ εὐχαρίστησε τὸν Θεὸ καὶ δόξασε ἐκεῖνον ποὺ τὸ ἔχει λάβει καὶ δὲν θὰ γίνῃς καθόλου χειρότερος ὡς πρὸς αὐτὸ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ. Γιατί ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος τὸ ἔδωσε, ὅταν διέταξε ὁ Θεός, ἔτσι, ὅταν αὐτὸς ἔλαβε τὸ δικό σου, ἐσὺ δὲν ἐθρήνησες. Περιέπεσες σὲ φοβερὴ ἀσθένεια καὶ πολλοὶ ἔρχονται καὶ ἐπιμένουν, ἄλλοι μὲ μαγγανεῖες, ἄλλοι μὲ φυλακτὰ καὶ ἄλλοι μὲ τέτοια παρόμοια νὰ περιορίσουν τὸ κακό; τὴν ὑπέφερες γιὰ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ γενναῖα καὶ σταθερά, καὶ ἐπροτίμησες νὰ πάθῃς τὰ πάντα παρὰ νὰ ἐπιχειρήσῃς νὰ πράξῃς κάτι ἀπὸ τὰ εἰδωλολατρικά; αὐτὸ σοῦ χαρίζει στέφανο μαρτυρίου. Καὶ νὰ μὴ ἀμφιβάλλῃς. Καὶ πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο, ἐγὼ θὰ σοῦ εἰπῶ. Γιατί ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος ὑποφέρει μὲ γενναιότητα τοὺς πόνους ἀπὸ τὰ βασανιστήρια, ὥστε νὰ μὴ προσκυνῇ τὸ εἶδωλο, ἔτσι καὶ σύ, ὑποφέρεις τοὺς πόνους τῆς ἀσθενείας ὥστε νὰ μὴ χρειασθῇς τίποτε ἀπὸ τὰ ἰδικά του, οὔτε νὰ πράξῃς, ἐκεῖνα ποὺ διατάσσει²². Ἀλλὰ εἶναι πιὸ δυνατοὶ οἱ πόνοι ἐκεῖνοι; Ὅμως αὐτοὶ διαρκοῦν περισσότερο, καὶ ἐπομένως καταλήγουν στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. Πολλὲς φορὲς ὅμως εἶναι καὶ πιὸ δυνατοί. Γιατί λοιπόν, εἶπέ μου, ὅταν ὁ πυρετὸς ἐνοχλῇ κάποιον μέσα του καὶ τὸν κάνει νὰ καίῃ, καὶ ἀπορρίψει αὐτὸς τὴ μαγγανεία, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τὸν προτρέπουν, δὲν ἐστόλισε τὸ κεφάλι του μὲ τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου;

Πάλι ἔχασε κάποιος χρήματα; εἶναι πολλοὶ ποὺ συμβουλεύουν νὰ ἔλθῃ σὲ μάντιες; αὐτὸς γιὰ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἐμποδίζεται, ἐπροτίμησε μᾶλλον νὰ μὴ λάβῃ τὰ χρήματα, παρὰ νὰ παρακούσῃ τὸν Θεό; Ἔχει τὸν ἴδιο μισθὸ μὲ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει δώσει αὐτὰ

ἀπολέσας εὐχαριστήση, καὶ δυνάμενος πρὸς μάντις ἀπελθεῖν, ἀνάσχη μὴ λαβεῖν αὐτὰ μᾶλλον, ἢ οὕτω λαβεῖν. Καθάπερ γὰρ ἐκεῖνος διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον εἰς τοὺς δεομένους ἐκένωσεν, οὕτω καὶ σὺ διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον, ἄρπασάντων ἐκείνων, οὐκ
 5 ἀνέλαβες. Ἡμεῖς κύριοι καὶ τοῦ ἀδικεῖν ἑαυτοῦς, καὶ τοῦ μὴ ἕτερος δὲ οὐδεὶς. Καί, εἰ βούλεσθε, ἐπ' αὐτῆς τῆς κλοπῆς τὸ πρᾶγμα γυμνάσωμεν. Διέτεμε τὸν τοῖχον ὁ κλέπτης, εἰσεπήδησεν εἰς τὸν θάλαμον, ἐξεφόρησε χρυσία πολυτίμητα καὶ λίθους τιμίους, ἀπλῶς θησαυρὸν ὀλόκληρον ἐξέβαλε, καὶ οὐχ ἔάλω. Τὸ
 10 μὲν γενόμενον βαρὺ, καὶ δοκεῖ ζημία τὸ πρᾶγμα εἶναι, οὐκ ἔστι δὲ οὐδέπω, ἀλλ' ἐν σοὶ κεῖται ἢ ζημίαν αὐτὸ ποιῆσαι, ἢ κέρδος. Καὶ πῶς ἂν γένοιτο τοῦτο κέρδος, φησὶν; Ἐγὼ τοῦτο ἀποδειῖξαι πειράσομαι· πῶς, σοῦ βουλομένου, κέρδος ἔσται μέγα· καὶ μὴ βουληθέντος, χαλεπωτέρα τῆς γενομένης ζημία. Καθάπερ γὰρ
 15 ἐπὶ τῶν τεχνιτῶν ὕλης ὑποκειμένης, ὁ μὲν ἔμπειρος τῆς τέχνης εἰς δέον αὐτῇ κέχρηται, ὁ δὲ ἄπειρος ἠφάνισε, καὶ ἐποίησεν ἑαυτῷ ζημίαν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

Πῶς οὖν ἔσται κέρδος; Ἄν εὐχαριστήσης τῷ Θεῷ, ἂν μὴ κωκύης, ἂν τὰ τοῦ Ἰώβ εἶπης ῥήματα· «Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ
 20 Κύριος ἀφείλετο· γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι». Τί λέγεις, ὁ Κύριος ἀφείλετο; ὁ κλέπτης ἀφείλετο, καὶ πῶς δυνήσῃ, φησὶν, εἰπεῖν, ὁ Κύριος ἀφείλετο; Μὴ θαυμάσης· καὶ γὰρ ὁ Ἰώβ, ἃ ὁ διάβολος ἀφείλετο, ταῦτα ἔφησεν ὅτι ὁ Κύριος ἀφείλετο· καὶ σὺ, ἃ ἔλαβεν ὁ κλέπτης, οὐκ ἐρεῖς ὅτι
 25 ὁ Κύριος ἀφείλετο; Τίνα θαυμάζεις, εἶπέ μοι; τὸν τὰ αὐτοῦ κενώσαντα εἰς πένητας, ἢ τὸν Ἰώβ ἐπὶ τῶν ῥημάτων τούτων; Ἄρα μὴ ἔλαττον ἔχει τῶν ἐλεημοσύνην δόντων ἐκεῖνος ὁ μὴ δοὺς τότε; Μὴ γὰρ εἶπης, οὐκ ἔχω χάριν, οὐκ ἐμῆς γνώμης τὸ πρᾶγμα ἦν, οὐκ εἰδότος οὐδὲ βουλομένου, ὁ ληστής ἔλαβε· ποῖος ἔσται μοι
 30 μισθός; Οὐδὲ γὰρ τοῦ Ἰώβ εἰδότος, οὐδὲ βουλομένου, ταῦτα ἐγένετο· πῶς γάρ; ἀλλ' ὁμως ἠθλησεν. Ἐξεστι δὲ σοὶ τοσοῦτον λαβεῖν μισθόν, ὅσον ἂν εἰ ἐκὼν ἔρριψας αὐτά. Καὶ εἰκότως τοῦ-

στοὺς πτωχοὺς. ἂν, ἀφοῦ τὰ ἔχασε, εὐχαριστήσῃ τὸ Θεό, καί, ἐνῶ μποροῦσε νὰ ἔλθῃ σὲ μάντις, προτίμησε μᾶλλον νὰ μὴ λάβῃ αὐτά, παρὰ νὰ τὰ λάβῃ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνος γιὰ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ ἄφησε αὐτὰ σὲ ἐκείνους ποὺ τὰ εἶχαν ἀνάγκη, ἔτσι καὶ σὺ γιὰ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὰ ἔχουν ἀρπάξει ἐκεῖνοι, ἐσὺ δὲν τὰ ἔλαβες πίσω. Ἐμεῖς εἴμασθε κύριοι καὶ τοῦ νὰ ἀδικοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ τοῦ νὰ μὴ ἀδικοῦμε, καὶ κανεὶς ἄλλος. Καί, ἐὰν θέλετε, ἄς ἐξετάσωμε τὸ πρᾶγμα ἐπάνω στὴν κλοπή. Ἐτρύπησε τὸν τοῖχο ὁ κλέπτης, εἰσῆλθε στὸ δωμάτιο, ἄρπαξε μαζί του κοσμήματα μεγάλης ἀξίας καὶ πολυτίμους λίθους, καὶ γενικὰ ἔβγαλε ἔξω ὅλο τὸ θησαυρὸ καὶ δὲν συνελήφθη. Τὸ γεγονὸς βέβαια εἶναι βαρὺ καὶ φαίνεται ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ζημία, δὲν εἶναι ὅμως ἀκόμη, ἀλλὰ ἀπὸ σένα ἐξαρτᾶται νὰ κάμῃς αὐτὸ ἢ ζημία ἢ κέρδος. Καὶ πῶς θὰ ἠμποροῦσε, λέγει, νὰ γίνῃ κέρδος αὐτό; Θὰ προσπαθῆσω ἐγὼ νὰ ἀποδείξω αὐτό, πῶς, δηλαδὴ ὅταν σὺ θέλῃς, θὰ εἶναι μεγάλο κέρδος, καὶ πῶς ὅταν δὲν θελήσῃς, θὰ εἶναι πιὸ φοβερὴ ἢ ζημία ἀπὸ τὴ ζημία ποὺ ἔγινε. Γιατὶ ὅπως ἀκριβῶς στοὺς τεχνίτας, ὅταν ὑπάρχη ἡ πρώτη ὕλη, ὁ ἕνας ποὺ εἶναι γνώστης τῆς τέχνης χρησιμοποιοεῖ ὅπως πρέπει αὐτήν, ὁ ἄλλος ποὺ εἶναι ἄπειρος τὴν κατέστρεψε καὶ ἐπροκάλεσε ζημία στὸν ἑαυτό του, ἔτσι συμβαίνει καὶ στὰ πράγματα.

Πῶς λοιπὸν θὰ γίνῃ κέρδος; Ἄν εὐχαριστήσῃς τὸν Θεό, ἂν δὲν ὀδύρεσαι, ἂν εἰπῆς τὰ λόγια τοῦ Ἰώβ· «Ὁ Κύριος τὰ ἔδωσε, ὁ Κύριος τὰ ἀφήρεσε· γυμνὸς ἐβγῆκα ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μητέρας μου, καὶ γυμνὸς θὰ πεθάνω»²³. Τί λέγεις, ὁ Κύριος τὰ ἀφήρεσε; ὁ κλέπτης τὰ ἀφήρεσε, καὶ πῶς θὰ μπορέσῃς νὰ εἰπῆς, λέγει, ὁ Κύριος τὰ ἀφήρεσε; Μὴ ἀπορήσῃς, γιατί καὶ ὁ Ἰώβ, ἐκεῖνα ποὺ τοῦ ἀφήρεσε ὁ διάβολος, ἐκεῖνα εἶπε ὅτι ὁ Κύριος τοῦ τὰ ἀφήρεσε. Καὶ σὺ, ἐκεῖνα ποὺ τὰ ἔλαβε ὁ κλέπτης, δὲν θὰ εἰπῆς ὅτι ὁ Κύριος τὰ ἀφήρεσε; Ποιὸν θαυμάζεις; εἶπέ μου· ἐκεῖνον ποὺ παρεχώρησε τὰ ἰδικά του στοὺς φτωχοὺς ἢ τὸν Ἰώβ γιὰ τὰ λόγια αὐτά; ἄραγε μήπως ὕστερῃ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔδωσαν ἐλεημοσύνη, αὐτὸς ποὺ δὲν ἔδωσε τότε; Μὴ λοιπὸν εἰπῆς, δὲν θὰ ἔχω χάρι γιατί τὸ πρᾶγμα δὲν ἔγινε μὲ τὴ δική μου γνώμη, οὔτε ἐγνώριζα, οὔτε ἤθελα, ὅταν ὁ ληστὴς τὰ ἔλαβε· ποιὸ μισθὸ θὰ ἔχω; Γιατὶ οὔτε ὁ Ἰώβ ἐγνώριζε, οὔτε ἤθελε, ὅταν ἔγιναν αὐτά· πῶς λοιπὸν; ἄλλ' ὅμως ἤθλησε. Μπορεῖς δὲ καὶ σὺ νὰ λάβῃς τόσο μισθό, ὅσο θὰ ἐλάμβανες ἂν μὲ τὴ θέλησί σου ἔρριπτες αὐτά. Καὶ δικαιολογημένα θαυμάζομε περισ-

τον μᾶλλον θαυμάζομεν τὸν ἐπηρείας εὐχαρίστως φέροντα, ἢ τὸν ἐκόντα διδόντα.

Τί δήποτε; Ὅτι ἐκεῖνος μὲν τοῖς ἐπαίνοις τρέφεται, καὶ τῷ συνειδῶτι, καὶ χρηστὰς ἔχει τὰς ἐλπίδας· καὶ πρότερον γενναίως
 5 ἐνεγκῶν τὴν στέρησιν τῶν χρημάτων, τότε αὐτὰ ἔρριψεν, οὗτος δὲ ἔτι προσδεδεμένος ἀφηρέθη βία. Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον, πρότερον πεισθέντα ἀποστῆναι χρημάτων, οὕτως αὐτὰ κενῶσαι, καὶ ἔτι αὐτῶν ποθοῦντα ἀποστερηθῆναι. Ἄν ταῦτα εἶπης τὰ ῥήματα, λήψη πολλαπλασίονα, καὶ πλείονα ἢ ὁ Ἰώβ. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὰ
 10 διπλασίονα ἐνταῦθα ἔλαβε· σοὶ δὲ ὁ Χριστὸς ἑκατονταπλασίονα ἐπηγγείλατο. Οὐκ ἐβλασφήμησας διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ; οὐκ ἐχρήσω μάντεσιν; εὐχαρίστησας κακῶς παθῶν; Ὁμοιος εἶ τῷ καταπεφρονηκότι· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα οὐ γίνεται, ἂν μὴ καταφρονήσης πρότερον. Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον ἐν πολλῷ χρόνῳ μελετῆσαι
 15 καταφρονῆσαι τῶν χρημάτων, καὶ ἀθρόον ζημίαν συμβᾶσαν ἐνεγκεῖν. Οὕτω γίνεται κέρδος ἢ ζημία, καὶ οὐδὲν βλαθήση, ἀλλὰ καὶ ὠφελήθησιν παρὰ τοῦ διαβόλου.

7. Πῶς δὲ καὶ ζημία γίνεται χαλεπή; Ὅταν τὴν ψυχὴν ζημιωθῆς. Εἶπέ μοι, ἀπεστέρησέ σε χρημάτων ὁ κλέπτης; σὺ σαυτὸν
 20 ἀποστερεῖς σωτηρίας; Διὰ τί ἀλγῶν ἐφ' οἷς παρ' ἐτέρων κακῶς ἔπαθες, αὐτὸς πλείοσι σαυτὸν περιβάλλεις κακοῖς; Ἐκεῖνος σε ἴσως πενία περιέβαλε, σὺ δὲ σαυτὸν ἐν τοῖς καιρίοις καταβλάπτεις κακούργως· ἐκεῖνος ἀπεστέρησέ σε τὰ ἐκτός σου ὄντα, καὶ ὕστερον καὶ ἄκοντός σου ἀποπηδήσοντα· σὺ δὲ τὸν αἰώνιον
 25 πλοῦτον σαυτὸν ἀφαιρῆ. Ἐλύπησέ σε ὁ διάβολος ἀφελόμενος τὰ χρήματα; λύπησον αὐτὸν καὶ σύ, μὴ εὐφράνης. Ἄν πρὸς μάντεις ἀπέλθης, εὐφρανας· ἂν εὐχαριστήσης τῷ Θεῷ, καιρίαν ἔδωκας αὐτῷ τὴν πληγὴν. Καὶ ὄρα τί γίνεται· οὔτε αὐτὰ ἔδωκας ἀπελθῶν πρὸς τοὺς μάντεις· οὐ γὰρ ἔστιν ἐκείνων εἰδέναι· εἰ δὲ
 30 που καὶ εἶπον, ἐπιτυχόντες· καὶ τὴν ψυχὴν προσαπολλύεις, καὶ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν καταγελασθήσῃ τῶν σῶν, καὶ πάλιν αὐτὰ κακῶς ἀπολεῖς. Ὁ γὰρ δαίμων εἰδῶς ὅτι ζημίαν οὐ φέρεις, ἀλλ' ὑπὲρ τούτων καὶ τὸν Θεόν σου ἀρνῆ, πάλιν χρήματα δίδωσιν, ἵνα

σότερο αὐτὸν ποὺ εὐχαρίστως ὑποφέρει τὴ ζημία, παρὰ ἐκείνον ποὺ δίνει μὲ τὴ θέλησί του.

Γιατί τέλος πάντων; Διότι ἐκεῖνος τρέφεται μὲ τοὺς ἐπαίνους καὶ τὴ συνείδησι του καὶ ἔχει ἀγαθὲς ἐλπίδες, καὶ ἀφοῦ πρῶτα ὑπέφερε γενναῖα τὴ στέρησι τῶν χρημάτων, τότε ἔρριψε αὐτά, αὐτὸν ὅμως, ἐνῶ ἀκόμη ἦταν δεμένος μὲ αὐτά, τοῦ τὰ ἀφήρεσαν μὲ τὴ βία. Δὲν εἶναι ὅμως τὸ ἴδιο, ἀφοῦ πεισθῆ κανεὶς πρῶτα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ χρήματα, νὰ παραχωρήσῃ αὐτά, καί, ἐνῶ τὰ ποθεῖ ἀκόμη, νὰ στερηθῆ αὐτά. Ἄν εἰπῆς αὐτὰ τὰ λόγια, θὰ λάβῃς πολλαπλάσια καὶ πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὸν Ἰώβ. Γιατί ἐκεῖνος ἔλαβε ἐδῶ διπλάσια, ὁ Χριστὸς ὅμως σοῦ ὑπεσχέθηκε ἑκατὸ φορές περισσότερα²⁴. Δὲν ἐβλασφήμησες γιὰ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ; δὲν ἐχρησιμοποίησες μάντεις; εὐχαρίστησες ὅταν ἔπαθες κάτι κακό; Εἶσαι ὅμοιος μὲ ἐκείνον ποὺ ἔχει περιφρονήσῃ τὰ χρήματα, γιατί πραγματικὰ καὶ αὐτὰ δὲν γίνονται. ἂν δὲν τὰ περιφρονήσῃς προηγουμένως. Δὲν εἶναι ὅμως τὸ ἴδιο τὸ νὰ μελετήσῃς ἐπὶ πολὺ χρόνον γιὰ νὰ περιφρονήσῃς τὰ χρήματα καὶ τὸ νὰ ὑποφέρῃς ζημία ποὺ ἔγινε ξαφνικὰ μέσα σὲ μιὰ στιγμή. Ἐτσι ἀποβαίνει κέρδος ἡ ζημία, καὶ δὲν θὰ ζημιωθῆς καθόλου, ἀλλὰ καὶ θὰ ὠφεληθῆς ἀπὸ τὸ διάβολο.

7. Πῶς ὅμως γίνεται καὶ ζημία φοβερή; Ὅταν χάσῃς τὴν ψυχὴ σου. Εἰπέ μου, σοῦ ἀφήρεσε χρήματα ὁ κλέπτης; ἀφαιρεῖς ἐσὺ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου τὴ σωτηρία; Γιατί θρηνῶντας γιὰ τὰ κακὰ ποὺ ἀπὸ ἄλλους ἔπαθες, ὁ ἴδιος περιβάλλεις τὸν ἑαυτὸ σου με περισσότερα κακὰ; Ἐκεῖνος ἴσως σὲ περιέβαλε μὲ φτώχεια, ἐσὺ ὅμως ζημιῶνεις βαριὰ τὸν ἑαυτὸ σου μὲ περισσότερα κακὰ. Ἐκεῖνος ἴσως σὲ περιέβαλε μὲ φτώχεια, ἐσὺ ὅμως ζημιῶνεις βαριὰ τὸν ἑαυτὸ σου σὲ καίρια ζητήματα. Ἐκεῖνος σοῦ ἐστέρησε τὰ πράγματα ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ σένα καὶ ποὺ ἀργότερα καὶ χωρὶς τὴ θέλησί σου θὰ σὲ ἐγκαταλείψουν, ἐσὺ ὅμως στερεῖς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου τὸν αἰώνιο πλοῦτο. Σὲ ἐλύπησε ὁ διάβολος ὅταν ἀφήρεσε τὰ χρήματα; λύπησέ τον καὶ σύ, μὴ τοῦ δώσης εὐχαρίστησι. Ἄν ἔλθῃς σὲ μάντεις, εὐχαρίστησες τὸ διάβολο. Ἄν εὐχαριστήσῃς τὸν Θεό, ἔδωσες σὲ αὐτὸν τὸ θανάσιμο κτύπημα. Καὶ πρόσεχε τί γίνεται: οὔτε τὰ χρήματα θὰ εὐρῆς ἂν ἔλθῃς στοὺς μάντεις, γιατί δὲν εἶναι στὸ χέρι ἐκείνων νὰ γνωρίζουν, ἂν καὶ εἶπαν κάπου καὶ ἐπέτυχαν. Καὶ τὴν ψυχὴ σου ἀκόμη χάνεις, καὶ ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς σου θὰ χλευασθῆς, καὶ πάλι αὐτὰ κακῶς θὰ τὰ χάσῃς. Γιατί ὁ διάβολος γνωρίζοντας ὅτι δὲν ὑποφέρεις τὴ ζημία, ἀλλὰ γιὰ τὰ χρήματα καὶ τὸν Θεό σου ἀρνεῖσαι,

ἀφορμὴν σχῆ τοῦ πάλιν σε ἀπατῆσαι, καὶ ἀποστῆσαι. Εἰ δὲ καὶ λέγοιεν οἱ μάντις, μὴ θαυμάζετε· ἄσώματός ἐστιν ὁ δαίμων, πανταχοῦ περίεισιν· αὐτὸς αὐτοὺς ὀπλίζει τοὺς ληστάς· οὐ γὰρ ἄνευ δαίμονος ταῦτα γίνεται. Εἰ τοίνυν ὀπλίζει τούτους, καὶ οἶδε
5 ποῦ κατατίθενται· οὐκ ἄγνοεῖ τοὺς αὐτοῦ ὑπηρέτας.

Οὐκ ἔστι δὲ θαυμαστὸν τοῦτο· ἂν ἴδῃ ἀλγοῦντά σε τῇ ζημίᾳ, καὶ ἐτέραν ἐπάγει· ἂν ἴδῃ καταγελῶντα καὶ καταφρονοῦντα, ἀποστήσεται ταύτης τῆς ὁδοῦ. Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς ἐκεῖνα τοὺς ἐχθροὺς διατίθεμεν ἐν οἷς λυποῦμεν αὐτοὺς· ἂν δὲ ἴδωμεν ὅτι
10 οὐκ ἀλγοῦσιν, ἀφιστάμεθα λοιπόν, ὡς οὐκ ἔχοντες αὐτοὺς δακεῖν· οὕτω καὶ ὁ διάβολος. Τί λέγεις; οὐχ ὄρῳ τοὺς ἐν τῇ θαλάσῃ πλέοντας, χειμῶνος γινομένου, πῶς οὐ φροντίζουσι χρημάτων, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄντα ρίπτουσι; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; τῷ χειμῶνι συμπράττεις καὶ τῷ ναυαγίῳ; πρὶν ἢ σε τὸ κῦμα τὸν
15 πλοῦτον ἀφέληται, σὺ ταῖς σαυτοῦ χερσὶ τοῦτο ποιεῖς; τί πρὸ τοῦ ναυαγίου ναυαγίῳ περιβάλλεις σαυτόν; Ἄλλὰ ταῦτα μὲν εἶποι ἄγροικος ἄνθρωπος, καὶ τῶν ἐν θαλάττῃ πειρασμῶν ἄπειρος· ὁ μέντοι ναυτικός, καὶ τί μὲν ἐργάζεται γαλήνην, τί δὲ ποιεῖ χειμῶνα ἀκριβῶς ἐπιστάμενος, καὶ καταγελάσεται τοῦ ταῦτα λέγον-
20 τοα ἰαοῦτο ρίπτω, φησὶν, ἵνα μὴ κλυδῶν γένηται.

Οὕτω καὶ ὁ ἔμπειρος τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων καὶ τῶν πνευματικῶν τῆς πονηρίας ναυάγιον ἐργάσασθαι βουλόμενα, καὶ τὰ λείποντα τῶν χρημάτων ρίπτει. Ἐγένετο κλοπή; σὺ ποίησον ἐλεημοσύνην, καὶ κουφίζεις τὸ πλοῖον. Ἦρπασαν οἱ λησταί; σὺ
25 δὸς τὰ λείψανα τῷ Χριστῷ· οὕτω καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς προτέροις παραμυθήσῃ πενίαν. Κούφισον τὸ πλοῖον, μὴ κατάσχῃς τὰ μείναντα, ἵνα μὴ ὑπεραντλήται τὸ σκάφος. Ἐκεῖνοι, ἵνα σώματα φυλάξωσιν, ἐκβολὴν ποιοῦνται τῶν σκευῶν, καὶ οὐ περιμένουσι τὸ κῦμα ἐπελθὼν περιτρέψαι τὸ σκάφος· σὺ ἵνα ψυχὰς σώσης, οὐ
30 παύεις τὸ ναυάγιον; Πειράσατε, εἰ ἀπιστεῖτε, παρακαλῶ, πειράσατε, καὶ ὄψεσθε τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ὅταν σοί τι λυπηρὸν συμβῇ, δὸς ἐλεημοσύνην εὐθέως, εὐχαρίστησον ὅτι συνέβη, καὶ ὄψει πόση χαρὰ ἐπεισέρχεται. Τὸ γὰρ κέρδος τὸ πνευματικὸν κἂν ὀλίγον ἦ, τοσοῦτόν ἐστιν, ὡς πᾶσαν ἀποκρύψαι ζημίαν σω-

πάλι σοῦ δίνει χρήματα, γιὰ νὰ ἔχη ἀφορμὴ ὥστε νὰ σὲ ἐξαπατήσῃ πάλι καὶ νὰ σὲ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ ἂν ἀκόμη συμβῆ νὰ τὸ εἰποῦν οἱ μάντις, μὴ θαυμάζετε. Ἄσώματος εἶναι ὁ διάβολος, παντοῦ πηγαίνει. Αὐτὸς ὀπλίζει τοὺς ληστές αὐτοῦς, γιὰτὶ δὲν γίνονται αὐτὰ χωρὶς τὸ διάβολο. Ἐὰν λοιπὸν τοὺς ὀπλίζῃ αὐτούς, γνωρίζει καὶ ποῦ συγκεντρώνονται τὰ χρήματα. Δὲν ἀγνοεῖ τοὺς ὑπηρέτες του.

Δὲν εἶναι ὁμως παράδοξο αὐτό. Ἄν ἰδῆ ὅτι στενοχωρεῖσαι μὲ τὴ ζημία, προσθέτει καὶ ἄλλη· ἂν ἰδῆ ὅτι τὴν περιγελάς καὶ τὴν περιφρονεῖς, θὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ δρόμο αὐτόν. Γιατί, ὅπως ἔμεις διαθέτομε στοὺς ἐχθροὺς ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα τοὺς προκαλοῦμε λύπη καί, ἂν ἰδοῦμε ὅτι δὲν λυποῦνται, ἀπομακρυνόμασθε στὴ συνέχεια. ἔτσι ἐνεργεῖ καὶ ὁ διάβολος. Τί λέγεις; δὲν βλέπεις ἐκεῖνους ποῦ πλέουν στὴ θάλασσα, ὅταν γίνεται τρικυμία, πῶς δὲν φροντίζουν γιὰ τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπάρχοντά τους ρίπτουν; Τί λέγεις, ἄνθρωπε; συμπράττεις μὲ τὴν τρικυμία καὶ τὸ ναυάγιο; προτοῦ νὰ ἀφαιρέσῃ τὸν πλοῦτο σου τὸ κύμα, ἐσὺ κάνεις αὐτὸ μὲ τὰ ἰδικά σου χέρια; γιὰτὶ πρὶν ἀπὸ τὸ ναυάγιο περιβάλλεις μὲ ναυάγιο τὸν ἑαυτό σου; Ἀλλὰ αὐτὰ θὰ εἰπῆ ἄνθρωπος ποῦ ζῆ στὰ χωράφια καὶ δὲν γνωρίζει τοὺς κινδύνους στὴ θάλασσα. Ὁ ναυτικός λοιπὸν, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καλὰ καὶ τί κάνει τὴ γαλήνη καὶ τί φέρει τὴν τρικυμία, θὰ περιγελάσῃ ἐκεῖνον ποῦ λέγει αὐτά, γιὰτὶ γι' αὐτὸ τὰ ρίπτω, θὰ εἰπῆ, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ τρικυμία.

Ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποῦ γνωρίζει τὰ πράγματα καὶ τοὺς κινδύνους στὴ ζωὴ, ὅταν ἰδῆ ὅτι ἀναμαίνεται τρικυμία καὶ τὰ πνευματικὰ ὄντα τῆς πονηρίας ὅτι θέλουν νὰ προκαλέσουν ναυάγιο, ρίπτει καὶ τὰ ὑπόλοιπα χρήματά του. Ἐγίνε κλοπὴ; ἐσὺ κάμε ἐλεημοσύνη καὶ ἐλαφρύνεις τὸ πλοῖο. Ἡρπαξαν οἱ λησταί; ἐσὺ δῶσε τὰ ὑπόλοιπα στὸν Χριστό. Ἔτσι θὰ παρηγορήσῃς καὶ τὴν φτώχεια στοὺς πρώτους. Ἐλάφρυνε τὸ πλοῖο, μὴ κρατῆς τὰ ὑπόλοιπα, γιὰ νὰ μὴ πλημμυρίζῃ τὸ πλοῖο. Ἐκεῖνοι, γιὰ νὰ προφυλάξουν σώματα, ρίπτουν στὴ θάλασσα τὶς ἀποσκευές, καὶ δὲν περιμένουν ὅταν ἔλθῃ τὸ κύμα νὰ ἀνατρέψῃ τὸ σκάφος. Ἐσὺ γιὰ νὰ σώσης ψυχές, δὲν σταματᾷς τὸ ναυάγιο; Δοκιμάσατε, ἐὰν δὲν πιστεῦετε, σᾶς παρακαλῶ, δοκιμάσατε, καὶ θὰ ἰδῆτε τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν σοῦ συμβῆ κάτι λυπηρό, δῶσε ἀμέσως ἐλεημοσύνη. εὐχαρίστησε γιὰτὶ ἐγίνε, καὶ θὰ ἰδῆς πόση χαρὰ ἀκολουθεῖ. Γιατί τὸ πνευματικὸ κέρδος, καὶ ἂν εἶναι λίγο ἀκόμη, εἶναι τόσο ἰσχυρό, ὥστε νὰ ἀποκρῦψῃ κάθε σωμα-

ματικήν. Ἐως ἂν ἔχῃς διδόναι τῷ Χριστῷ, πλουτεῖς. Εἶπέ μοι, εἰ συληθέντι σοι προσελθὼν ὁ βασιλεὺς χεῖρα ὑπέτεινεν ἀξιῶν τι λαβεῖν παρὰ σοῦ, ἄρα οὐκ ἂν ἐνόμισας πάντων εἶναι πλουσιώτερος, εἰ μηδὲ μετὰ τοσαύτην πενίαν ἐπαισχύνεταιί σε ὁ βασιλεὺς;

5 Μὴ συναρπαγῆς· μόνον κράτησον σαυτοῦ, καὶ κρατήσεις τῆς τοῦ διαβόλου ἐπιβουλής. Ἐξεστί σοι κερδᾶναι μεγάλα.

Ἐκαταφρονήσωμεν πλούτου, ἵνα μὴ καταφρονήσωμεν τῆς ψυχῆς. Πῶς δὲ ἂν τις καταφρονήσειεν; Οὐχ ὁρᾶτε τὰ λαμπρὰ τῶν σωμάτων, καὶ τοὺς ἐρῶντας αὐτῶν; ἕως μὲν ἂν ἐν ταῖς ὄψουσιν ἦ, ἐκκαίεται τὸ πῦρ, λαμπρὰ ἄνεισιν ἢ φλόξ· ἐπᾶν δὲ τις αὐτοὺς ἀπαγάγῃ πόρρω, πάντα ἔσβεσται, πάντα κεκοίμισται. Οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ πλούτου· μηδεὶς χρυσία κατασκευαζέτω, μηδεὶς λίθους τιμίους, μηδεὶς περιδέρραια· δελεάζει τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀρώμενα. Εἰ καὶ βούλει πλουτεῖν, ὡς οἱ παλαιοί, μὴ ἐν

15 χρυσίῳ, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, ἵνα καὶ ἐξ ἐτοίμου παρέχῃς τοῖς ἄλλοις. Μὴ φιλόκοσμος ἔσο· ὁ τοιοῦτος πλοῦτος τοῖς λησταῖς ἐστὶν εὐεπιβούλευτος, καὶ ἡμῖν παρέχει φροντίδας· μὴ σκεύῃ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἀλλ' ἔστωσαν ἀποθήκαι σίτου, οἴνου, ἐλαίου· ἔστωσαν, οὐχ ἵνα πάλιν διαπραθειῖσαι ἄργυρον ἐργάσωνται, ἀλλ'

20 ἵνα τῶν δεομένοις χορηγῶνται. Ἄν ἀπάγωμεν ἑαυτοὺς ἐκείνων τῶν περιπτῶν, ἐπιτευξόμεθα τῶν οὐρανίων ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

τική ζημία. Ἔως ὅτου θὰ μπορῆς νὰ δίνης στὸν Χριστό. γίνεσαι πλούσιος. Εἶπέ μου, ἐὰν ὁ βασιλεύς, ἀφοῦ προσέλθῃ ὅταν ἐσύ ἐληστεύθηκες, ἐπρότεινε τὸ χέρι του ἀξιῶνοντας νὰ λάβῃ κάτι ἀπὸ σένα, ἄραγε δὲν θὰ ἐνόμιζες ὅτι εἶσαι πλουσιώτερος ἀπὸ ὅλους, ἀφοῦ οὔτε ὑστερα ἀπὸ τόση φτώχεια σὲ ἐντρέπεται ὁ βασιλεύς; Μὴ γοητευθῆς· μόνο νίκησε τὸν ἑαυτό σου καὶ θὰ νικήσης τὴν ἐπιβουλή τοῦ διαβόλου. Εἶναι δυνατὸ νὰ κερδίσης πολλά.

Ἄς περιφρονήσωμε τὸν πλοῦτο, γιὰ νὰ μὴ περιφρονήσωμε τὴν ψυχὴ. Πῶς ὅμως θὰ μπορέσῃ κανεὶς νὰ τὸν περιφρονήσῃ; Δὲν βλέπετε τὰ ὠραῖα σώματα καὶ ἐκείνους ποὺ ποθοῦν αὐτά; ἔως ὅτου τὰ βλέπουν, τὰ καίει ἢ φωτιά, ἀνεβαίνει ὀρμητικὴ ἢ φλόγα, ὅταν ὅμως ὀδηγήσῃ κανεὶς μακριὰ αὐτούς, τὰ πάντα ἔχουν σβῆσει. τὰ πάντα ἔχουν ἡρεμήσει. Ἔτσι συμβαίνει καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ πλούτου. Ἄς μὴ κατασκευάζῃ κανεὶς χρυσὰ κοσμήματα, οὔτε πολυτίμους λίθους, οὔτε περιδέραια. Δελεάζει τὰ μάτια ὅταν βλέπουν αὐτά. Καὶ ἂν θέλῃς νὰ πλουτίζῃς, πλούτιζε ὅπως οἱ πρῶτοι χριστιανοί, ὄχι σὲ χρυσάφι, ἀλλὰ στὰ ἀπαραίτητα ἀγαθὰ, γιὰ νὰ δίνης ἀμέσως καὶ στοὺς ἄλλους. Νὰ μὴ ἀγαπᾷς τὰ κοσμήματα. Ἐνας τέτοιος πλοῦτος εὐκόλα ἐπιβουλεύεται ἀπὸ τοὺς ληστὲς καὶ σὲ μᾶς παρέχει φροντίδες. Νὰ μὴ ὑπάρχουν χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ σκεύη, ἀλλὰ ἄς ὑπάρχουν ἀποθηκὲς σίτου καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου. Ἄς ὑπάρχουν, ὄχι γιὰ νὰ κάμουν πάλι χρήματα ὅταν πωληθοῦν, ἀλλὰ γιὰ νὰ χορηγηθοῦν σ' αὐτούς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη. Ἄς ἀπομακρύνωμε τοὺς ἑαυτούς μας ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ περιττά, καὶ θὰ ἐπιτύχωμε τὰ οὐράνια ἀγαθὰ. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε νὰ ἐπιτύχωμε ὅλοι μας, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ Δ΄

(Α΄ Θεσ. 3,5 – 13)

Διὰ τοῦτο κάγω μηκέτι στέγων, ἔπεμψα εἰς τὸ γνῶ-
ναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μή πως ἐπέιρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων,
5 καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ὑμῶν. Ἄρτι δέ ἐλθόντος
Τιμοθέου πρὸς ὑμᾶς ἀφ' ὑμῶν, καὶ εὐαγγελισαμένου
ἡμῖν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν, καὶ ὅτι ἔχετε
μνειάν ὑμῶν ἀγαθὴν πάντοτε, ἐπιποθοῦντες ὑμᾶς ἰδεῖν,
καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς· διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν,
10 ἀλλελοί, ἐφ' ὑμῖν ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν,
διὰ τῆς ὑμῶν πίστεως· ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε
ἐν Κυρίῳ».

1. Ζήτημα πρόκειται σήμερον ἡμῖν παρὰ πολλῶν ζητούμε-
νον, καὶ πολλαχόθεν συλλεγόμενον. Τί δὲ τὸ ζήτημά ἐστι; «Διὰ
15 τοῦτο», φησί, «κάγω μηκέτι στέγων, ἔπεμψα Τιμόθεον εἰς τὸ
γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν». Τί λέγεις; ὁ τοσαῦτα εἰδῶς, ὁ ἀπόρρητα
ἀκούσας ῥήματα, ὁ μέχρι τρίτου ἀνελθὼν οὐρανοῦ, οὗτος οὐκ
οἶδε, καὶ ἐν Ἀθήναις ὢν; καίτοι οὐ πολλοῦ ὄντος τοῦ διαστήμα-
τος, οὐδὲ πρό πολλοῦ χωρισθεῖς αὐτῶν· «Ἀπορφανισθέντες»
20 γάρ, φησὶν, «ἀφ' ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας»· οὐκ οἶδε τὰ Θεσσα-
λονικέων, ἀλλ' ἀναγκάζεται πέμψαι Τιμόθεον εἰς τὸ γνῶναι τὴν
πίστιν αὐτῶν· «Μή πως ἐπέιρασεν ὑμᾶς», φησὶν, «ὁ πειράζων, καὶ
εἰς κενὸν γένηται ὁ κόπος ὑμῶν»; Τί οὖν ἂν τις εἴποι; Ὅτι οὐ
πάντα ἤδεσαν οἱ ἅγιοι. Καὶ τοῦτο πολλαχόθεν ἂν τις καταμάθοι,
25 ἀπὸ τε τῶν πρώτων, ἀπὸ τε τῶν μετὰ ταῦτα· καθάπερ Ἐλισσαῖος
περὶ τῆς γυναικὸς ἠγνόησε· καθάπερ Ἡλίας ἔλεγε πρὸς τὸν
Θεόν, «Ἐγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχὴν μου»· διὰ
τοῦτο ἤκουσε παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι «Κατέλιπον ἐμαυτῷ ἑπτακισχι-

1. Α΄ Θεσ. 2,17

2. Δ΄ Βασ. 4,27

ΟΜΙΛΙΑ Δ΄

(Α΄ Θεσ. 3,5–13)

«Γι' αὐτὸ καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ δὲν ὑπέμενα πιά, ἔστειλα γιὰ νὰ μάθω γιὰ τὴν πίστι σας, μήπως σᾶς ὤθησε σὲ πειρασμοὺς αὐτός, ποὺ πειράζει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ καταντήση χαμένος ὁ κόπος μας. Τώρα ὁμως, ὅταν μᾶς ἦλθε ἀπὸ σᾶς ὁ Τιμόθεος καὶ μᾶς ἔφερε εὐχάριστες εἰδήσεις γιὰ τὴν πίστι καὶ τὴν ἀγάπη σας, καὶ ὅτι ἔχετε πάντοτε καλὴ τὴν ἀνάμνησί μας, ἀφοῦ ποθεῖτε πολὺ νὰ μᾶς ἰδῆτε, καθὼς καὶ ἐμεῖς ποθοῦμε νὰ σᾶς ἰδοῦμε, γι' αὐτό, ἀδελφοί, ἐπαρηγορηθήκαμε ἐξ αἰτίας σας σὲ ὅλη τὴ θλίψι καὶ ἀνάγκη μας, μὲ τὴ δική σας πίστι, ἐπειδὴ τώρα ζοῦμε, ἐὰν ἔσεῖς μένετε σταθερὰ ἐνωμένοι μὲ τὸν Κύριο».

1. Εἶναι ἐνώπιόν μας σήμερα ζήτημα ποὺ ἐρευνᾶται ἀπὸ πολλοὺς καὶ ἀπαρτίζεται ἀπὸ πολλὰ σημεῖα. Ποιὸ ὁμως εἶναι τὸ ζήτημα; «Γι' αὐτό», λέγει, «καὶ ἐγώ ἐπειδὴ δὲν ὑπέμενα πιά, ἔστειλα τὸν Τιμόθεο γιὰ νὰ μάθω γιὰ τὴν πίστι σας». Τί λέγεις; αὐτός ποὺ ἐγνώριζε τόσα πολλά, αὐτός ποὺ ἤκουσε ἀπόρρητα λόγια, αὐτός ποὺ ἀνῆλθε μέχρι τὸν τρίτο οὐρανό, αὐτός δὲν ἐγνώριζε, ἂν καὶ ἦταν στὴν Ἀθήνα; ἂν καὶ δὲν ἦταν μεγάλη ἢ ἀπόστασις, οὔτε ἐχωρίσθηκε ἀπὸ αὐτοὺς πρὶν ἀπὸ πολὺ καιρό. «Γιατὶ ἐγίναμε», λέγει, «ὄρφανοὶ ἀπὸ σᾶς προσωρινά»¹. Δὲν ἐγνώριζε τὰ νέα τῶν Θεσσαλονικέων, ἀλλὰ ἀναγκάζεται νὰ στείλῃ τὸν Τιμόθεο γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν πίστι τους· «Μήπως σᾶς ὤθησε σὲ πειρασμούς», λέγει, «αὐτός ποὺ πειράζει τοὺς ἀνθρώπους καὶ καταντήση χαμένος ὁ κόπος μας»; Τί λοιπὸν θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἰπῇ κανεὶς; Ὅτι δὲν τὰ ἐγνώριζαν ὅλα οἱ ἅγιοι. Καὶ αὐτὸ θὰ μπορέσῃ νὰ τὸ μάθῃ καλὰ κανεὶς ἀπὸ πολλὰς περιπτώσεις καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀγίους καὶ ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους· ὅπως ὁ Ἐλισσαῖος εἶχε ἄγνοια γιὰ τὴ γυναῖκα²· ὅπως ὁ Ἡλίας ἔλεγε πρὸς τὸν Θεό, «Ἐγὼ ἀπέμεινα μόνος, καὶ ζητοῦν νὰ ἀφαιρέσουν τὴ ζωὴ μου»· γι' αὐτὸ ἄκουσε ἀπὸ

λίους ἄνδρας»· ὁ Σαμουὴλ πάλιν, ἠνίκα ἀπεστάλη χρίσαι τὸν Δαυῖδ· «Εἶπε», φησί, «Κύριος πρὸς αὐτόν· μὴ πρόσχης εἰς τὴν ὄψιν αὐτοῦ, μηδὲ εἰς τὴν ἔξιν τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ὅτι ἐξουδένωκα αὐτόν· ὅτι οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὄψεται ὁ Θεός· ὅτι ἄνθρωπος ὄψεται εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεὸς εἰς καρδίαν». Τοῦτο δὲ γίνεται
5 κατὰ πολλὴν τοῦ Θεοῦ κηδεμονίαν.

Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; Αὐτῶν τε ἔνεκεν τῶν ἁγίων, καὶ τῶν πιστευόντων αὐτοῖς. Καθὰπερ γὰρ καὶ διωγμοὺς συγχωρεῖ γίνεσθαι, οὕτως αὐτοὺς συγχωρεῖ πολλὰ καὶ ἀγνοεῖν, ἵνα καταστέλλωνται. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ
10 σαρκί, ἄγγελος Σαταν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι». Καὶ πάλιν, ἵνα καὶ οἱ ἄλλοι μὴ μεγάλα περὶ αὐτῶν φαντάζωνται. Εἰ γὰρ ἀπὸ σημείων θεοῦς αὐτοὺς εἶναι ἐνόμισαν, πολλῶ μᾶλλον, εἰ διαπαντὸς ἐπέμενον πάντα εἰδότες. Καὶ τοῦτο καὶ αὐτὸς πάλιν φησίν· «Ἴνα μὴ τις εἰς ἐμὲ λογίσῃται ὑπὲρ ὃ βλέπει με, ἢ ἀκούει τι
15 ἐξ ἐμοῦ». Καὶ πάλιν ἄκουε τοῦ Πέτρου λέγοντος, ἠνίκα τὸν χωλὸν ἐθεράπευσε· «Τί ἡμῖν ἀτενίζετε ὡς ἰδίᾳ δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν αὐτόν;». Εἰ δὲ καὶ αὐτῶν τοῦτο λεγόντων καὶ ποιούντων, καὶ ἀπὸ τῶν ὀλίγων οὕτως ἐτίκτοντο ὑπόνοιαι πονηραί, πολλῶ μᾶλλον ἀπὸ τῶν μεγάλων. Καὶ δι' ἕτερον δὲ
20 ταῦτα συνεχωρεῖτο. Ἴνα γὰρ μὴ τις ἔχη λέγειν, ὅτι οὐχὶ ἄνθρωποι ὄντες κατῶρθωσαν ἄπερ κατῶρθωσαν, καὶ οὕτω πάντες ὑπτιοὶ γίνωνται, διὰ τοῦτο δείκνυσιν αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν, ἵνα τῆς ἀγνωμοσύνης πᾶσαν ἐκκόψῃ ἀναισχυντίας πρόφασιν.

Διὰ τοῦτο ἀγνοεῖ, διὰ τοῦτο καὶ πολλάκις προθέμενος οὐκ
25 ἔρχεται, ἵνα μάθωσιν ὅτι πολλὰ οὐκ οἶδε. Πολύ οὖν ἐκ τούτου τὸ κέρδος ἦν. Εἰ γὰρ ἦσαν ἔτι καὶ οὕτω λέγοντές τινες, ὅτι οὗτός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἡ μεγάλη, καὶ ἄλλοι τινές, ὅτι ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα· εἰ μὴ ταῦτα ἐγένετο, τί οὐκ ἂν ἐνόμισαν; Ἐνταῦθα δὲ δοκεῖ μὲν τις εἶναι αὐτῶν κατηγορία· πολλῶ δὲ μᾶλλον καὶ θαῦμα
30 αὐτῶν ἐμφαίνει, καὶ τῶν πειρασμῶν ἢ ὑπερβολὴ δείκνυται. Πῶς; πρόσεχε. Εἰ γὰρ προεῖπες αὐτοῖς ὅτι «Εἰς τοῦτο κείμεθα», καί, «Μηδεὶς θορυβεῖσθω», τί πάλιν πέμπεις τὸν Τιμόθεον, δεδοικῶς

3. Γ' Βασ. 19,10.18

4. Α' Βασ. 16,7

5. Β' Κορ. 12,7

6. Β' Κορ. 12,6

7. Πράξ. 3,12

8. Α' Θεσ. 3,3.4

τόν Θεό, ὅτι «Θὰ ἀφήσω ὅμως γιὰ ἐμένα ἑπτὰ χιλιάδες»³. Ὁ Σαμουὴλ πάλι, ὅταν ἐστάλθηκε νὰ κρίσῃ τὸν Δαυΐδ· «Εἶπε», λέγει, «ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν· μὴ προσέχῃς στὴν ἐμφάνισί του, οὔτε στὸ ὕψος τοῦ παραστήματός του, καθότι ἀπέρριψα αὐτόν, γιὰτὶ δὲν βλέπει ὁ Θεός, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος βλέπει στὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνισι, ἐνῶ ὁ Θεὸς στὴν καρδιά»⁴. Αὐτὸ ὅμως γίνεται ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης μεριμνας τοῦ Θεοῦ.

Πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο; Γιὰ χάρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀγίων καὶ ἐκείνων ποὺ πιστεύουν σ' αὐτούς. Γιατὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐπιτρέπει καὶ διωγμοὶ νὰ γίνωνται, ἔτσι ἐπιτρέπει καὶ νὰ ἀγνοοῦν αὐτοὶ πολλὰ, ὥστε νὰ τοὺς συγκρατῇ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «μοῦ ἐδόθηκε ἀγκάθι στὸ σῶμα μου, ἄγγελος τοῦ σατανᾶ, γιὰ νὰ μὲ κτυπᾶ, ὥστε νὰ μὴ ὑπερηφανεῦμαι»⁵. Καὶ πάλι, ὥστε καὶ οἱ ἄλλοι νὰ μὴ φαντάζονται γι' αὐτούς μεγάλα πράγματα. Γιατὶ ἐὰν ἀπὸ τὰ θαύματα ἐνόμιζαν ὅτι αὐτοὶ εἶναι θεοί, πολὺ περισσότερο θὰ ἐνόμιζαν, ἐὰν συνεχῶς ἐπέμεναν ὅτι γνωρίζουν τὰ πάντα. Καὶ αὐτὸ καὶ ὁ ἴδιος πάλι λέγει· «Γιὰ νὰ μὴ μοῦ λογαριάσῃ κανεὶς παραπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο, ποὺ βλέπει σὲ μένα ἢ ἀκούει ἀπὸ μένα»⁶. Καὶ πάλι ἄκουε τὸν Πέτρο πού, ὅταν ἐθεράπευσε τὸ χωλό, λέγει· «Γιατὶ προσηλώνετε τὰ μάτια σας ἐπάνω μας, σὰν μὲ δική μας δύναμι ἢ εὐσέβεια νὰ ἔχωμε κατορθώσει τὸ νὰ περπατᾶ αὐτός;»⁷. Ἐὰν ὅμως καὶ ἐνῶ αὐτοὶ λέγουν καὶ κάνουν αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὰ μικρὰ ἔτσι γεννῶνταν πονηρὲς ὑπόνοιες, πολὺ περισσότερο θὰ γεννῶνταν ἀπὸ τὰ μεγάλα. Καὶ γιὰ ἄλλο λόγο ὅμως ἐπετρέπονταν αὐτά. Γιὰ νὰ μὴ μπορῇ νὰ λέγῃ κανεὶς, ὅτι δὲν κατώρθωσαν αὐτὰ ποὺ κατώρθωσαν, ἐπειδὴ ἦταν ἄνθρωποι, καὶ ἔτσι ὅλοι νὰ γίνονται ὀκνηροί, γι' αὐτὸ φανερώνει τὴν ἀδυναμία αὐτῶν, ὥστε ἀπὸ τοὺς ἀγνώμονες νὰ ἀποκόψῃ κάθε πρόφασι ἀναισχυντίας.

Γι' αὐτὸ δὲν γνωρίζει, γι' αὐτὸ καὶ πολλὰς φορές ἐνῶ ἔχει τὴν πρόθεσι δὲν ἔρχεται, γιὰ νὰ μάθουν ὅτι πολλὰ δὲν τὰ γνωρίζει. Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν ἦταν πολὺ τὸ κέρδος. Γιατὶ, ἐὰν ὑπῆρχαν ἀκόμη καὶ μερικοὶ ποὺ ἔτσι ἔλεγαν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ Θεοῦ, καὶ κάποιοι ἄλλοι, ὅτι εἶναι ὁ τάδε καὶ ὁ τάδε, ἐὰν δὲν ἐγίνοντο αὐτά, τί δὲν θὰ ἐνόμιζαν; Ἐδῶ ὅμως φαίνεται μὲν ὅτι αὐτὸ εἶναι κατηγορία αὐτῶν, πολὺ περισσότερο ὅμως τὸ παρουσιάζει καὶ θαῦμα αὐτῶν καὶ ἀποδεικνύεται τὸ ὑπερβολικὸ μέγεθος τῶν πειρασμῶν. Πῶς; πρόσεχε. Ἐὰν λοιπὸν εἶπες προηγουμένως σὲ αὐτούς ὅτι «Γι' αὐτὸ ἔχομε ταχθῆ», καὶ, «Κανεὶς ἄς μὴ ἀνησυχῆ»⁸,

μή τι γένηται ὧν οὐ θούλει; Τοῦτο μὲν οὖν ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης ποιεῖ, οἱ γὰρ φιλοῦντες καὶ τὰ ἀσφαλῆ ὑποπτεύουσιν ἀπὸ τῆς πολλῆς θερμότητος, τοῦτο δὲ ἀπὸ τῶν πολλῶν πειρασμῶν. Εἶπον μὲν γάρ, ὅτι εἰς τοῦτο κείμεθα, ἢ δὲ ὑπερβολὴ τῶν κακῶν ἐφό-
5 βησέ με. Διὸ οὐκ εἶπεν, ὅτι καταγνοὺς ὑμῶν ἀποστέλλω, ἀλλὰ, «μηκέτι στέγων», ὃ μᾶλλον φιλίας ἦν.

Τί ἐστι, «Μὴ πως ἐπέειπεν ὑμᾶς ὁ πειράζων»; Ὁρᾶς ὅτι τὸ ἐν ταῖς θλίψεσι σαλεύεσθαι διαβολικόν ἐστι, καὶ τῆς ἐκείνου παρατροπῆς; Ὅταν γὰρ ἡμᾶς αὐτοὺς μὴ δυνηθῆ, ἐτέρως δι'
10 ὑμῶν τοὺς ἀσθενεστέρους παρασαλεύει· ὅπερ ὑπερβαλοῦσης ἀσθενείας ἐστί, καὶ οὐδεμίαν ἐχούσης ἀπολογία· καθάπερ ἐπὶ τοῦ Ἰώβ πεποίηκε, τὴν γυναῖκα διεγείρας. «Εἰπόν τι ῥῆμα», φησί, «πρὸς Κύριον, καὶ τελεύτα». Ἴδε πῶς αὐτὴν ἐπέειπεν. Διὰ τί δὲ μὴ εἶπεν, ἐσάλευσεν, ἀλλ', «ἐπέειπεν»; Ὅτι τοσοῦτον, φησίν,
15 ὑπώπτευσα μόνον, ὅσον πειρασθῆναι ὑμᾶς· οὐ γὰρ δὴ τὴν πείραν αὐτοῦ σάλον καλεῖ. Ὁ γὰρ δεχόμενος αὐτοῦ τὴν προσβολήν, ἐσαλεύθη. Βαβαί, πόση φιλοστοργία τοῦ Παύλου; οὐκ ἔμελεν αὐτῷ τῶν θλίψεων οὐδὲ τῶν ἐπιβουλῶν. Οἶμαι γὰρ αὐτὸν ἐκεῖ τότε μεμενηκέναι· καθὼς φησιν ὁ Λουκᾶς, ὅτι ἐν τῇ Ἑλλάδι
20 ἔμεινε τρίμηνον, γενομένης αὐτῷ ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων. Οὐκ ἔμελεν οὖν αὐτῷ τῶν κινδύνων, ἀλλὰ τῶν μαθητευομένων. Ὁρᾶς ὅτι πάντα φυσικὸν πατέρα παρεληλύθει; Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς κινδύνοις πάντων τὴν μνήμην ἐκβάλλομεν· αὐτὸς δὲ οὕτως ἐδεδοίκει καὶ ἔτρεμεν ὑπὲρ τῶν παίδων, ὡς καὶ
25 ὄν μόνον εἶχε παραμυθίαν, τὸν Τιμόθεον, καὶ κοινωνὸν καὶ συνεργόν, τοῦτον ἐν αὐτοῖς τοῖς κινδύνοις πέμψαι πρὸς αὐτούς.

«Καὶ εἰς κενόν», φησί, «γένηται ὁ κόπος ἡμῶν». Διὰ τί; εἰ γὰρ καὶ παρετράπησαν, οὐ παρὰ τὴν σὴν αἰτίαν, οὐ παρὰ τὴν σὴν ῥαθυμίαν. Ἄλλ' ὅμως καὶ τούτων ὄντων, κεκενῶσθαί μοι τὸν
30 κόπον νομίζω ἀπὸ τῆς πολλῆς φιλαδελφίας. «Μὴ πως ἐπέειπεν ὑμᾶς ὁ πειράζων». Πειράζει δὲ οὐκ εἰδῶς εἰ καταβαλεῖ. Εἶτ'

9. Ἰώβ 2,9

10. Πράξ. 20,3

γιατί πάλι στέλνεις τὸν Τιμόθεο, σὰν νὰ φοβᾶσαι μήπως γίνῃ κάτι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δὲν θέλεις; Ἄφ' ἐνός μὲν τὸ κάμνει ἀπὸ πολλῆ ἀγάπῃ, γιατί ἐκεῖνοι ποὺ ἀγαποῦν ὑποψιάζονται καὶ τὰ ἀσφαλῆ πράγματα ἀπὸ τὸν πολὺ ζῆλο τους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξ αἰτίας τῶν πολλῶν πειρασμῶν. Εἶπα βέβαια, ὅτι γι' αὐτὸ ἔχομε ταχθῆ· τὰ ὑπερβολικά ὁμως κακὰ μὲ ἐφόβησαν. Γι' αὐτὸ δὲν εἶπε, ὅτι τὸν ἀποστέλλω ἐπειδὴ σὰς κατηγορήσα, ἀλλά, «ἐπειδὴ δὲν τὸ ὑποφέρω πιά», πράγμα ποὺ ἦταν δεῖγμα περισσότερης ἀγάπης.

Τί σημαίνει, «Μήπως σὰς ὤθησε σὲ πειρασμούς ἐκεῖνος ποὺ πειράζει»; Βλέπεις ὅτι τὸ νὰ κλονίζονται μέσα στὶς θλίψεις εἶναι ἔργο τοῦ διαβόλου καὶ τῆς παραπλανήσεως ἐκείνου; Γιατί ὅταν δὲν μπορέσῃ νὰ κλονίσῃ ἐμᾶς τοὺς ἰδίους, διαφορετικὰ κλονίζει μὲ μᾶς τοὺς ἀσθενέστερους, πράγμα ποὺ εἶναι δεῖγμα ὑπερβολικῆς ἀδυναμίας καὶ ἡ ὁποία δὲν ἔχει καμμία δικαιολογία, ὅπως ἀκριβῶς ἔχει κάμει στὴν περίπτωσι τοῦ Ἰώβ, ποὺ διηγείρε ἐναντίον του τῆ γυναῖκα του. «Εἶπέ κάποιο λόγο», λέγει, «πρὸς τὸν Κύριο καὶ πέθανε»⁹. Πρόσεξε πῶς ἐπείραξε αὐτήν. Γιατί ὁμως δὲν εἶπε, ἐσάλευσε, ἀλλά, «ὤθησε σὲ πειρασμούς»; Διότι λέγει, τόσο μόνο ἐπροχώρησε ἡ σκέψη μου, ὅσο ὅτι ἐπειράσθηκατε ἐσεῖς· καθόσον βέβαια δὲν καλεῖ τὴν πείρα του σάλο. Γιατί ἐκεῖνος ποὺ δέχεται τὴν ἐπίθεσι αὐτοῦ, ἐσαλεύθηκε. Πῶ πῶ, πόση εἶναι ἡ φιλοστοργία τοῦ Παύλου; Δὲν ἐνδιαφερόταν γιὰ τὶς θλίψεις του, οὔτε καὶ γιὰ τὶς ἐναντίον του ἐπιβουλές. Γιατί νομίζω ὅτι αὐτὸς εἶχε μείνει ἐκεῖ τότε, ὅπως λέγει ὁ Λουκᾶς, ὅτι στὴν Ἑλλάδα ἔμεινε γιὰ τρεῖς μῆνες, ὅταν ἐγίνε ἐναντίον του ἐπιβουλή ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους¹⁰. Δὲν ἐφρόντιζε λοιπὸν γιὰ τοὺς κινδύνους του, ἀλλὰ γιὰ τοὺς μαθητὲς του. Βλέπεις ὅτι ἔχει ξεπεράσει κάθε φυσικὸ πατέρα; Γιατί ἐμεῖς στὶς θλίψεις καὶ στοὺς κινδύνους δὲν ἐνθυμούμασθε κανένα, αὐτὸς ὁμως τόσο ἐφοβεῖτο καὶ ἔτρεμε γιὰ τὰ παιδιὰ του, ὥστε καὶ αὐτὸν μόνο ποὺ εἶχε παρηγοριᾶ του, τὸν Τιμόθεο, καὶ σύντροφο καὶ συνεργάτη, αὐτὸν νὰ στείλῃ πρὸς αὐτοὺς σὲ αὐτοὺς τοὺς κινδύνους.

«Καὶ καταντήση χαμένος», λέγει, «ὁ κόπος μας». Γιατί; διότι, ἂν καὶ ἐστράφηκαν πρὸς ἄλλη κατεύθυνση, δὲν ἐστράφηκαν ἐξ αἰτίας σου, οὔτε ἐξ αἰτίας τῆς δικῆς σου ραθυμίας. Ἄλλ' ὁμως, καὶ ἐνῶ ὑπῆρχαν αὐτά, νομίζω ὅτι ἔχει καταστῆ χαμένος ὁ κόπος μου, ἐξ αἰτίας τῆς πολλῆς ἀγάπης μου. «Μήπως σὰς ἐπείραξε ἐκεῖνος ποὺ πειράζει». Πειράζει χωρὶς νὰ γνωρίζῃ, ἂν θὰ καταβάλλῃ. Ἐπειτα, ἐκεῖνος καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἐπιτίθεται, ἐμεῖς ὁμως ποὺ γνωρίζομε

ἐκεῖνος μὲν καὶ οὐκ εἰδὼς ἐπέρχεται, ἡμεῖς δὲ εἰδότες ὅτι σφόδρα αὐτοῦ περισσόμεθα, οὐ νήφομεν; Ὅτι δὲ οὐκ εἰδὼς ἡμῖν προσβάλλει, ἐπὶ τοῦ Ἰώβ ἐδήλωσεν. Ἔλεγε γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων· «Οὐ σὺ περιέφραξας αὐτοῦ τὰ ἔσω καὶ
5 τὰ ἔξω; Περίελε αὐτοῦ τὰ ὑπάρχοντα· ἢ μὴν εἰς πρόσωπόν σε εὐλογῆσει». Πειράζει. Ἄν ἴδῃ τι ἀσθενές, ἐπεχείρησεν ἄν ἰσχυρόν, ἀπέστη. «Καὶ εἰς κενόν», φησὶν, «γένηται ὁ κόπος ἡμῶν». Ἄκούσωμεν ἅπαντες, πῶς ἔκαμνεν ὁ Παῦλος. Οὐκ εἶπε, 'τὸ ἔργον', ἀλλ', «ὁ κόπος», οὐκ εἶπε, 'καὶ ὑμεῖς ἀπολεισθε', ἀλλ', «ὁ
10 κόπος ἡμῶν». Ὡστε εἰ καὶ συνέβη τι, εἰκὸς ἐγίνετο· ἐπειδὴ δὲ οὐ συνέβη, πολὺ τὸ θαῦμα. Ταῦτα μὲν προσεδοκήσαμεν, φησὶν, ἐξέβη δὲ τὰ ἐναντία· οὐ γὰρ μόνον προσθήκην θλίψεως οὐδεμίαν παρ' ὑμῶν ἐλάβομεν, ἀλλὰ καὶ παράκλησιν.

«Ἄρτι δὲ ἐλθόντος Τιμοθέου», φησί, «πρὸς ὑμᾶς ἀφ' ὑμῶν,
15 καὶ εὐαγγελισαμένου ὑμῖν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀγάπην ὑμῶν». «Καὶ εὐαγγελισαμένου», φησὶν. Ὅρᾳς τὴν περιχάρειαν Παύλου; Οὐκ εἶπεν, 'ἀπαγγείλαντος', ἀλλ', «εὐαγγελισαμένου»· τοσοῦτον ἀγαθὸν ἠγεῖτο τὴν ἐκείνων βεβαίωσιν καὶ τὴν ἀγάπην. Ἀνάγκη γὰρ ἐκείνης βεβαίας μενούσης καὶ ταύτην ἐστηρίχθαι. Καὶ τῇ
20 ἀγάπῃ δὲ αὐτῶν ἔχαιρεν, ὅτι σημεῖον τῆς πίστεως ἦν. «Καὶ ὅτι ἔχετε», φησί, «μνεῖαν ἡμῶν ἀγαθὴν, πάντοτε ἐπιποθοῦντες ἡμᾶς ἰδεῖν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς». Τουτέστι, μετὰ ἐπαίνων. Οὐχ ὅτε παρήμεν, οὐδ' ὅτε ἐθαυματουργοῦμεν, ἀλλὰ καὶ νῦν, ὅτε πόρρω ἐσμέν, καὶ μαστιζόμεθα, καὶ μυρία πάσχομεν δεινὰ, μνεῖαν ἡμῶν
25 ἀγαθὴν ἔχετε. Ἀκούσατε πῶς θαυμάζονται μαθηταὶ μνεῖαν ἀγαθὴν περὶ διδασκάλων ἔχοντες, πῶς μακαρίζονται. Μιμῶμεθα τούτους· ἡμᾶς γὰρ αὐτοὺς ὠφελοῦμεν, οὐ τοὺς ἀγαπωμένους. «Ἐπιποθοῦντες ἡμᾶς», φησὶν, «ἰδεῖν, καθάπερ καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς». Καὶ τοῦτο δὲ αὐτοὺς εὐφρανε. Τὸ γὰρ μαθεῖν τὸν φιλοῦντα, ὅτι
30 τοῦτο οἶδεν ὁ φιλούμενος, ὅτι φιλεῖται, πολλὴ παραμυθία καὶ παράκλησις.

2. «Διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, ἐφ' ὑμῖν ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν, διὰ τῆς ὑμῶν πίστεως· ὅτι νῦν ζῶμεν, ἔάν ὑμεῖς στήκητε ἐν Κυρίῳ». Τί Παύλου ἴσον γένοιτ' ἄν, ὃς ἐν τῇ

ὅτι θὰ ὑπερισχύσωμε αὐτοῦ, δὲν ἐπαγρυπνοῦμε; Τὸ ὅτι ὁμως μᾶς ἐπιτίθεται χωρὶς νὰ γνωρίζη, ὅτι θὰ μᾶς καταβάλη, τὸ ἐφάνερωσε στὴν περίπτωση τοῦ Ἰώβ. Γιατὶ ἔλεγε πρὸς τὸν Θεὸ ὁ πονηρὸς ἐκεῖνος δαίμων. «Δὲν περιέφραξες ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του καὶ τὰ εὐρισκόμενα μέσα στὸ σπίτι του καὶ ἔξω; Ἀφῆρεσε καὶ τὰ ὑπάρχοντά του, καὶ εἶναι βέβαιο ὅτι θὰ σὲ βλασφημῆση κατὰ πρόσωπο»¹¹ Πειράζει ὁ διάβολος. Ἐὰν ἰδῆ κάτι ἀσθενές, ἐπιχειρεῖ, ἂν ἰδῆ ἰσχυρό, ἀπομακρύνεται. «Καὶ καταντῆση χαμένος», λέγει, «ὁ κόπος μας». Ἐὰν ἀκούσωμε ὅλοι, πῶς ἐκοπίαζε ὁ Παῦλος. Δὲν εἶπε, 'τὸ ἔργο', ἀλλ' «ὁ κόπος». Δὲν εἶπε, 'καὶ σεῖς χαθῆτε', ἀλλά, «ὁ κόπος μας». Ἐπειδὴ καὶ ἂν ἀκόμη συνέβηκε κάτι, δικαιολογημένα ἐγένετο· ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἐγένε, εἶναι μεγάλο τὸ θαῦμα. Αὐτὰ βέβαια τὰ ἐπεριμέναμε, λέγει, ἐγέναν ὁμως τὰ ἀντίθετα, γιατί ὄχι μόνο δὲν ἐλάθαμε ἀπὸ σᾶς καμμία αὔξησι τῆς θλίψεώς μας, ἀλλὰ καὶ παρηγοριά.

«Τῶρα ὁμως», λέγει, «ὅταν μᾶς ἦλθε ἀπὸ σᾶς ὁ Τιμόθεος καὶ μᾶς ἔφερε εὐχάριστες εἰδήσεις γιὰ τὴν πίστι καὶ τὴν ἀγάπη σας». «Καὶ ἔφερε εὐχάριστες εἰδήσεις», λέγει. Βλέπεις τῆ μεγάλη χαρὰ τοῦ Παύλου; Δὲν εἶπε, 'ἐγνωστοποίησε', ἀλλ' «ἔφερε εὐχάριστες εἰδήσεις». Τόσο μεγάλο ἀγαθὸ ἐθεωροῦσε τὴ διαβεβαίωσι γιὰ τὴν πίστι καὶ τὴν ἀγάπη ἐκείνων. Γιατὶ ἦταν ἀνάγκη νὰ μείνη σταθερὴ ἐκείνη καὶ αὐτὴ νὰ στηριχθῆ. Καὶ γιὰ τὴν ἀγάπη τους ἐχαιρόταν, ἐπειδὴ ἦταν ἀπόδειξις πίστεως. «Καὶ ὅτι ἔχετε», λέγει, «καλὴ ἀνάμνησι γιὰ μᾶς, ἐπειδὴ πάντοτε ποθεῖτε πολὺ νὰ μᾶς ἰδῆτε, καθὼς καὶ ἐμεῖς ποθοῦμε ἐσᾶς». Δηλαδή, μὲ ἐπαίνους. Ὅχι ὅταν ἤμασθε παρόντες, οὔτε ὅταν ἐκάναμε θαύματα, ἀλλὰ καὶ τώρα, ὅποτε εἴμασθε μακριὰ καὶ ὑποφέρομε καὶ πάσχομε ἄπειρα δεινά, ἔχετε ἀγαθὴ τὴν ἀνάμνησί μας. Ἀκούσαμε πῶς θαυμάζονται οἱ μαθητές, ὅταν ἔχουν ἀγαθὴ ἀνάμνησι γιὰ τοὺς διδασκάλους, πῶς μακαρίζονται. Ἐὰν μιμούμασθε αὐτούς, γιατί ὠφελοῦμε τοὺς ἑαυτούς μας, ὄχι αὐτούς ποὺ ἀγαπᾶμε. «Ἐπειδὴ ποθεῖτε πολὺ», λέγει, «νὰ μᾶς ἰδῆτε, καθὼς καὶ ἐμεῖς ποθοῦμε ἐσᾶς». Καὶ αὐτὸ εὐχαρίστησε αὐτούς. Γιατὶ τὸ νὰ μάθη αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾶ, ὅτι γνωρίζει αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶται, ὅτι δηλαδή ἀγαπᾶται, εἶναι μεγάλη παρηγοριά καὶ ἐνθάρρυνσις.

2. «Γι' αὐτὸ ἐπαρηγορηθῆκαμε, ἀδελφοί, ἐξ αἰτίας σας σὲ ὅλη τῆ θλίψι καὶ ἀνάγκη μας, μὲ τῆ δικῆ σας πίστι· ἐπειδὴ τώρα ζοῦμε, ἐὰν ἐσεῖς μένετε σταθερὰ ἐνωμένοι μὲ τὸν Κύριο». Τί θὰ ἤμπο-

τῶν πλησίον σωτηρία ἐνόμιζεν εἶναι τὴν ἑαυτοῦ, καθάπερ ὄντως πρὸς μέλη, οὕτω πρὸς πάντας διακείμενος; Τίς δυνήσεται ταύτην ῥῆξαι τὴν φωνὴν νῦν; μᾶλλον δὲ τίς δυνήσεται οὕτω φρονῆσαι ποτε; Οὐκ ἤξιου χάριν αὐτοῦς εἰδέναί αὐτῶ τῶν πειρασμῶν 5 τῶν ὑπὲρ αὐτῶν, ἀλλὰ χάριν αὐτοῖς ἤδει, ὅτι οὐκ ἐσαλεύθησαν διὰ τοὺς πειρασμοὺς τοὺς αὐτοῦ· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, ὅτι ὑμῖν μᾶλλον, ἢ ἡμῖν ἀπὸ τῶν πειρασμῶν ἐγένετο θλάβη· ὑμεῖς ἐπειράσθητε μᾶλλον ἢ ἡμεῖς, ὑμεῖς οἱ μηδὲν παθόντες, ἡμῶν τῶν παθόντων. Ἐπειδὴ ταῦτα, φησὶν, εὐηγγελίσαστο ἡμᾶς ὁ Τιμόθεος, οὐδὲν αἰσθανόμεθα τῶν λυπηρῶν, ἀλλὰ «παρεκλήθημεν ἐπὶ 10 πάση τῇ θλίψει»· οὐ ταύτη μόνον. Διδασκάλου γὰρ ἀγαθοῦ οὐδὲν ἂν ἄψαιτο λοιπόν, ἕως ἂν τὰ τῶν μαθητῶν κατὰ γνώμην αὐτῶ προχωρῇ. Δι' ὑμῶν, φησί, παρεκλήθημεν· ἡμεῖς ἡμᾶς ἐστερεώσατε. Καὶ μὴν τούναντίον ἦν· τὸ γὰρ παθόντας μὴ ἐνδοῦναι, 15 ἀλλὰ στήναι γενναίως, ἰκανὸν τοὺς μαθητὰς στηρίξαι. Ἄλλ' ἅπαν τούναντίον ποιεῖ, καὶ εἰς εἰκείνους περιτρέπει τὸ ἐγκώμιον· ὑμεῖς ἡμᾶς ἠλείψατε, φησὶν· ὑμεῖς ἡμῖν ἀναπνεῦσαι δεδώκατε· ὑμεῖς οὐκ ἀφήκατε τῶν πειρασμῶν αἰσθέσθαι.

Καὶ οὐκ εἶπεν, ἀνεπνεύσαμεν, οὐδὲ παρεμυθήθημεν, ἀλλὰ 20 τί; «Νῦν ζῶμεν», δεικνύς ὅτι καὶ πειρασμὸν καὶ θάνατον οὐδὲν ἄλλο ἠγεῖται, ἢ τὸ σκάνδαλον τὸ ἐκείνων, ὅπου γε καὶ ζωὴν τὴν ἐκείνων προκοπὴν. Πῶς ἂν ἄλλως ἢ λύπην τὴν ἐπὶ τῇ τῶν μαθητῶν ἀσθενείᾳ, ἢ τὴν χαρὰν ἐδήλωσεν; Οὐκ εἶπε, 'χαίρομεν', ἀλλά, «ζῶμεν» ζωὴν τὴν μέλλουσας. Ὡστε ἄνευ τούτου οὐδὲ ζῆν 25 τὸ ζῆν ἠγούμεθα. Οὕτω τοὺς διδασκάλους διακεῖσθαι χρή, οὕτω τοὺς μαθητὰς, καὶ οὐδὲν ἄτοπον ἔσται ποτέ. Εἶτα προσλιπαίνων αὐτό, ὅρα τί φησι· «Τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνάμεθα τῷ Θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν ἐπὶ πάση τῇ χαρᾷ, ἢ χαίρομεν δι' ὑμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπερεκπερισσοῦ 30 δεόμενοι εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον, καὶ καταρτίσαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ἡμῶν; Οὐχὶ ζωῆς, φησί, μόνον αἴτιοι ἡμῖν γεγέννησθε, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνης πολλῆς, καὶ τοσαύτης, ὡς

ροῦσε νὰ ὑπάρξη ἰσαῆξιο μὲ τὸν Παῦλο, ὁ ὁποῖος στὴ σωτηρία τῶν πλησίον ἐνόμιζε ὅτι εὐρίσκεται ἡ δική του, ὁ ὁποῖος ὅπως πραγματικά φέρεται πρὸς τὰ μέλη του, ἔτσι ἐσυμπεριφέρετο πρὸς ὅλους; Ποιὸς θὰ μποροῦσε νὰ εἰπῇ τὰ λόγια αὐτὰ τώρα; ἢ καλύτερα ποιὸς θὰ μπορέσῃ ποτέ νὰ σκεφθῇ ἔτσι; Δὲν εἶχε τὴν ἀξίωσι νὰ τὸν εὐγνωμονοῦν αὐτοὶ γιὰ τοὺς πειρασμούς τους, ἀλλὰ εὐγνωμονεῖ αὐτούς, ἐπειδὴ δὲν ἐσαλεύθησαν γιὰ τοὺς ἰδικούς του πειρασμούς. Σὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγε, ὅτι σὲ σᾶς περισσότερο, παρὰ σὲ μᾶς ἔγινε ζημία ἀπὸ τοὺς πειρασμούς· ἐσεῖς ἐπειρασθήκατε περισσότερο παρὰ ἐμεῖς, ἐσεῖς οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπάθατε τίποτε ἀπὸ ἐμᾶς οἱ ὁποῖοι ἐπάθαμε. Ἐπειδὴ αὐτὲς τὶς εὐχάριστες εἰδήσεις, λέγει, μᾶς ἔφερε ὁ Τιμόθεος, δὲν αἰσθανόμασθε καμμία λύπη, ἀλλὰ «ἐπαρηγορηθήκαμε γιὰ ὅλη τὴ θλίψι», ὄχι μόνο γι' αὐτόν. Γιατὶ τίποτε δὲν θὰ μποροῦσε πλέον νὰ γίνῃ αἰτία κατηγορίας γιὰ τὸν καλὸ διδάσκαλο, ἕως ὅτου τὰ πράγματα τῶν μαθητῶν θὰ βαδίζουν σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη του. Μὲ σᾶς, λέγει, ἐπαρηγορηθήκαμε· ἐσεῖς μᾶς ἐστερεώσατε. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο ἦταν· γιατί τὸ νὰ μὴ ὑποχωρήσουν, ἂν καὶ ἔπαθαν, ἀλλὰ νὰ σταθοῦν ἄφοβα, ἦταν ἱκανὸ νὰ στηρίξῃ τοὺς μαθητές. Ὅμως κᾶνει τελείως τὸ ἀντίθετο καὶ σὲ ἐκείνους στρέφει τὸν ἔπαινο. Ἐσεῖς μᾶς ἐνθαρρύνετε, λέγει, ἐσεῖς μᾶς ἔχετε δώσει νὰ ἀναπνεύσωμε, ἐσεῖς δὲν ἐπετρέψατε νὰ ἀντιληφθοῦμε τοὺς πειρασμούς.

Καὶ δὲν εἶπε, ἀνεπνεύσαμε, οὔτε ἐνθαρρυθήκαμε, ἀλλὰ τί; «Τώρα ζοῦμε», γιὰ νὰ δείξῃ, ὅτι δὲν θεωρεῖ σὰν πειρασμὸ καὶ θάνατο τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ σκανδαλισθοῦν ἐκεῖνοι, ἀφοῦ βέβαια καὶ ζωὴ θεωρῇ τὴν προκοπὴ ἐκείνων. Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ φανερώσῃ διαφορετικὰ κανεῖς εἴτε τὴ λύπη του γιὰ τὴν ἀδυναμία τῶν μαθητῶν, εἴτε τὴ χαρὰ του; Δὲν εἶπε, «χαιρόμαστε», ἀλλὰ, «ζοῦμε», δηλαδὴ τὴ μέλλουσα ζωὴ. Συνεπῶς χωρὶς αὐτὸ οὔτε τὴ ζωὴ θεωροῦμε ζωὴ. Ἔτσι πρέπει νὰ συμπεριφέρονται οἱ διδάσκαλοι, ἔτσι οἱ μαθητές, καὶ ποτέ δὲν θὰ συμβῇ τίποτε τὸ παράλογο. Στὴ συνέχεια καθιστώντας πῶς λαμπρὸ αὐτό, πρόσεχε τί λέγει· «Γιατί ποιά εὐχαριστία μποροῦμε νὰ ἀνταποδώσουμε στὸν Θεὸ γιὰ σᾶς γιὰ ὅλη τὴ χαρὰ ποὺ αἰσθανόμασθε ἐξ αἰτίας σας ἐμπρὸς στὸν Θεὸ μας, παρακαλώντας μὲ τὸ παραπάνω νύχτα καὶ ἡμέρα γιὰ νὰ ἰδοῦμε τὸ πρόσωπό σας καὶ νὰ τελειοποιήσωμε τὶς ἑλλείψεις τῆς πίστεώς σας;». Δὲν ἐγίνατε, λέγει, αἰτιοὶ ζωῆς μόνο σὲ μᾶς, ἀλλὰ

μηδὲ εὐχαριστῆσαι δύνασθαι τῷ Θεῷ κατ' ἀξίαν. Τὸ ὑμῶν κατόρθωμα δῶρον εἶναι, φησί, τοῦ Θεοῦ ἡγούμεθα· τοιαῦτα ἡμᾶς εὐεργετήσατε, ὡς τοῦ Θεοῦ νομίζειν εἶναι· μᾶλλον δὲ καὶ Θεοῦ· οὐ γὰρ ἀνθρωπίνης ψυχῆς οὐδὲ σπουδῆς τοσοῦτον φρόνημα. «Νυκτὸς», φησί, «καὶ ἡμέρας ὑπερεκπερισσοῦ δεόμενοι». Καὶ τοῦτο τῆς χαρᾶς σημεῖον. Καθάπερ τις γεωργός, ἀκούων περὶ τῆς αὐτοῦ χώρας τῆς πονηθείσης αὐτῷ, ὅτι θρίθεται τοῖς ἀστάχυσι, ποθεῖ κατ' ὄψιν τὴν τοσαύτην ἰδεῖν ἡδονήν· οὕτω καὶ Παῦλος τὴν Μακεδονίαν.

10 «Ἐπεκπερισσοῦ δεόμενοι». Ὅρα τὴν ὑπερβολήν. «Εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον, καὶ καταρτίσαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν». Ἐνταῦθα πολὺ τὸ ζήτημα. Εἰ γὰρ νῦν ζῆς ὅτι ἐστήκασι, καὶ Τιμόθεος εὐηγγελίσατό σε τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ τοσαύτης εἶ χαρᾶς μεστός, ὡς μηδὲ δύνασθαι τῷ

15 Θεῷ κατ' ἀξίαν εὐχαριστῆσαι, πῶς ἐνταῦθα τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως εἶναι φῆς; ἄρα μὴ κολακείας τὰ ῥήματα ἐκεῖνα; Οὐδαμῶς· μὴ γένοιτο. Προλαβὼν γὰρ ἐμαρτύρησεν, ὅτι πολλοὺς ἄθλους ὑπέμειναν, καὶ οὐδὲν χειρόν διετέθησαν τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἐκκλησιῶν. Τί οὖν ἐστιν; Οὐ πάσης ἀπέλαυσαν τῆς διδασκαλίας, οὐδὲ ὅσα ἐχρῆν μαθεῖν ἔμαθον· καὶ τοῦτο δηλοῖ πρὸς

20 τῷ τέλει. Ἴσως ἐζητεῖτο παρ' αὐτοῖς περὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ θορυβοῦντες αὐτούς, οὐκέτι τοῖς πειρασμοῖς, οὐδὲ τοῖς κινδύνοις, ἀλλ' ὑποκρινόμενοι τοὺς διδασκάλους. Τοῦτό φησι, «τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως»· καὶ διὰ τοῦτο εἶπε, «τὰ ὑστερήματα», καὶ οὐκ εἶπεν, εἰς τὸ στηριχθῆναι· ἀλλ' ἔνθα μὲν περὶ αὐτῆς τῆς πίστεως ἐδεδοίκει, «Ἐπεμψα» φησί, «Τιμόθεον εἰς τὸ στηρίξαι ὑμᾶς», ἐνταῦθα δὲ τὰ ὑστερήματα καταρτίσαι, ὃ διδασκαλίας μᾶλλον ἐστιν, ἢ βεβαιώσεως· καθάπερ καὶ ἀλλαχοῦ φησιν· «Ἴνα ᾗτε κατηρτισμένοι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν». Τὸ δὲ

30 κατηρτισμένον ἐστίν, ὧ ὀλίγον τι λείπει· τοῦτο γὰρ καταρτίζεται.

12. Α' Θεσ. 3,2

13. Α' Κορ. 1,10. Β' Τιμ. 3,17

καὶ πολλῆς χαρᾶς, καὶ τόσο μεγάλης, ὥστε οὔτε τὸν Θεὸ μπορούμε νὰ εὐχαριστήσωμε ὅπως ἀξίζει. Τὸ κατόρθωμά σας, λέγει, θεωροῦμε ὅτι εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ. Μᾶς εὐεργετήσατε τόσο πολύ, ὥστε νομίζομε ὅτι εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἢ καλύτερα καὶ τοῦ Θεοῦ, γιατί τόσο ὑψηλό φρόνημα δὲν εἶναι γνώρισμα ψυχῆς ἀνθρώπου, οὔτε προσπαθείας. «Νύχτα», λέγει, «καὶ ἡμέρα μὲ τὸ παραπάνω παρακαλώντας». Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις τῆς χαρᾶς. Ὅπως ἀκριβῶς κάποιος γεωργός, ὅταν ἀκοῦη γιὰ τὸ χωράφι του, ποῦ αὐτὸς ἐκαλλιέργησε μὲ κόπο, ὅτι εἶναι γεμᾶτο στάχια, ἐπιθυμεῖ πολὺ μὲ τὰ μάτια του νὰ ἰδῇ τὴν τόσο μεγάλη χαρά, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος ἐπιθυμεῖ τὴν Μακεδονία.

«Μὲ τὸ παραπάνω παρακαλώντας». Πρόσεχε τὴν ὑπερβολή. «Γιὰ νὰ ἰδοῦμε τὸ πρόσωπό σας καὶ νὰ τελειοποιήσωμε τὶς ἐλλείψεις τῆς πίστεώς σας». Ἐδῶ ἀνακύπτει μεγάλο ζήτημα. Γιατί, ἐὰν τώρα ζῆς, ἐπειδὴ ἔχουν σταθῆ σταθεροὶ στὴν πίστι καὶ ὁ Τιμόθεος σοῦ ἔφερε εὐχάριστες εἰδήσεις γιὰ τὴν πίστι καὶ τὴν ἀγάπη τους, καὶ εἶσαι γεμᾶτος ἀπὸ τόση χαρά, ὥστε οὔτε τὸν Θεὸ μπορείς νὰ εὐχαριστήσης ὅπως ἀξίζει, πῶς λέγεις ἐδῶ ὅτι ὑπάρχουν οἱ ἐλλείψεις τῆς πίστεως; μήπως λοιπὸν τὰ λόγια ἐκεῖνα ἀποτελοῦν κολακεία; Καθόλου· μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψις. Γιατί προηγουμένως ἐβεβαίωσε, ὅτι ὑπέμειναν πολλοὺς ἀγῶνες καὶ δὲν ἐσυμπεριφέρθηκαν καθόλου χειρότερα ἀπὸ τὶς ἐκκλησίαις ποῦ εἶναι στὴν Ἰουδαία. Τί λοιπὸν συμβαίνει; Δὲν ἀπήλαυσαν ὅλη τὴ διδασκαλία, οὔτε ἔμαθαν ὅσα ἔπρεπε νὰ μάθουν· καὶ αὐτὸ τὸ λέγει μὲ αὐτὸ τὸ σκοπὸ τῆς τελειοποιήσεως αὐτῶν. Ἴσως ἐζητεῖτο ἀπὸ αὐτοὺς νὰ μάθουν γιὰ τὴν ἀνάστασι καὶ πολλοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ποῦ ἐθορυβοῦσαν αὐτούς, ὄχι πιά μὲ τοὺς πειρασμοὺς, οὔτε μὲ τοὺς κινδύνους, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὑποκρίνονταν τοὺς δασκάλους. Αὐτὸ σημαίνει, «τὶς ἐλλείψεις τῆς πίστεως». Καὶ γι' αὐτὸ εἶπε, «τὶς ἐλλείψεις», καὶ δὲν εἶπε, γιὰ νὰ σᾶς στηρίξωμε στὴν πίστι. Στὴν περίπτωσι μὲν ποῦ ἐφοβεῖτο γιὰ τὴν ἴδια τὴν πίστι τους, «Ἔστειλα», λέγει, «τὸν Τιμόθεο γιὰ νὰ σᾶς στηρίξη»¹², ἐδῶ ὅμως λέγει, γιὰ νὰ τελειοποιήσωμε τὶς ἐλλείψεις, πρᾶγμα ποῦ εἶναι περισσότερο θέμα διδασκαλίας, παρὰ στηρίξεως, καθὼς καὶ ἄλλοῦ λέγει· «Γιὰ νὰ εἴσθε τέλειοι σὲ κάθε ἀγαθὸ ἔργο»¹³. Τὸ τέλειο ὅμως ἀναφέρεται σὲ ἐκεῖνο ποῦ ἔχει κάποια μικρὴ ἔλλειψι, γιατί τοῦτο τελειοποιεῖται.

3. «Καὶ εἶθε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ πατέρας μας καὶ ὁ Κύριός μας ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ κατευθύνῃ τὸ δρόμο μας πρὸς ἐσᾶς. Σὲ σᾶς νὰ δώσῃ μὲ τὸ παραπάνω καὶ νὰ περισσεύσῃ τὴν ἀγάπη ἀναμεταξύ σας

3. «Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἡμῶν, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατευθύνει τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς. Ὑμᾶς δὲ ὁ Κύριος πλεονάσει, καὶ περισσεύσει τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς». Τοῦτο ὑπερβαλλούσης
 5 ἀγάπης, τὸ μὴ μόνον καθ' ἑαυτὸν εὐχεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τὴν εὐχὴν ἐντιθέσθαι· τοῦτο ζεούσης ψυχῆς, καὶ ὄντως ἀκαρτερήτου· τοῦτο δεῖγμα καὶ τῶν ἐκεῖ γεγενημένων εὐχῶν· ἅμα δὲ καὶ ἀπολογία, ὅτι οὐχ ἐκόντες, οὐδὲ ῥαθυμοῦντες οὐ παραγίνονται. Ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς ἐκκόψει τοὺς
 10 πειρασμοὺς τοὺς πανταχοῦ περιέλκοντας ὑμᾶς, ὥστε ὀρθῆν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. «Ὑμᾶς δὲ ὁ Κύριος πλεονάσει, καὶ περισσεύσει». Ὁρᾶς τὴν μανίαν τῆς ἀγάπης τὴν ἀκάθεκτον, τὴν διὰ τῶν ῥημάτων δεικνυμένην; «Πλεονάσει», φησί, «καὶ περισσεύσει», ἀντὶ τοῦ, αὐξήσαι. Ὡς ἂν εἶποι τις, ἐκ περιουσίας πως ἐπιθυμεῖ
 15 φιλεῖσθαι παρ' αὐτῶν. «Καθάπερ», φησί, «καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς». Τὸ μὲν γὰρ ἡμέτερον ἤδη ἐστί, τὸ δὲ ὑμέτερον ἀξιοῦμεν γενέσθαι.

Ὁρᾶς ποῦ βούλεται τὴν ἀγάπην ἐκτείνεσθαι; οὐκ εἰς ἀλλήλους μόνον, ἀλλὰ πανταχοῦ. Τοῦτο γὰρ ὄντως ἀγάπης τῆς κατὰ Θεόν, τὸ πάντας περιπλέκεσθαι· ἂν δὲ τὸν δεῖνα μὲν ἀγαπᾶς, τὸν
 20 δεῖνα δὲ μηκέτι, κατὰ ἄνθρωπον ἢ φιλία. Ἄλλ' οὐχ ἡ ἡμετέρα τοιαύτη· «Καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς· εἰς τὸ στηρίξαι ὑμῶν τὰς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἀγιωσύνῃ ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν, ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἀγίων αὐτοῦ». Τὴν ἀγάπην δείκνυσιν αὐτοῖς κέρδος
 25 φέρουσαν, οὐ τοῖς φιλουμένοις. Βούλομαι, φησί, πλεονάσει τὴν ἀγάπην ταύτην, ἵνα μηδεὶς μῶμος γένηται. Οὐκ εἶπεν, ὑμᾶς στηρίξαι, ἀλλὰ, «τὰς καρδίας ἡμῶν». «Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί». Ἐνεστι γὰρ μηδὲν πράττοντα, πονηρὸν εἶναι, οἷον βασκανίαν ἔχειν, ἀπιστίαν, δόλον, τὸ χαίρειν ἐπὶ
 30 τοῖς κακοῖς, τὸ μὴ εἶναι φιλικόν, τὸ δόγματα ἔχειν διεστραμμένα· ταῦτα πάντα τῆς καρδίας ἐστί. Τοῦτό ἐστιν ἀγιωσύνη, τὸ τούτων καθαρεῦειν. Κυρίως μὲν γὰρ ἀγιωσύνη λέγεται ἢ σωφροσύνη κατ' ἐξοχὴν, ἐπειδὴ καὶ ἀκαθαρσία ἢ πορνεία καὶ ἡ μοιχεία· καθολικῶς δὲ πᾶσα ἁμαρτία ἀκαθαρσία, καὶ πᾶσα ἀρετὴ καθαρότης.
 35 «Μακάριοι» γὰρ, φησὶν, «οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ».

14. Ματθ. 15,19

15. Ματθ. 5,8

καὶ πρὸς ὅλους, καθὼς καὶ ἡ δικὴ μας πρὸς ἐσᾶς». Αὐτὸ εἶναι δεῖγμα ὑπερβολικῆς ἀγάπης, τὸ νὰ μὴ εὐχεται μόνο μέσα του, ἀλλὰ καὶ νὰ θέσῃ τὴν εὐχὴ μέσα στὴν ἐπιστολή. Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις καὶ τῶν προσευχῶν ποὺ εἶχαν γίνει ἐκεῖ, συχρόνως ὅμως καὶ ἀπολογία, ὅτι δὲν ἔρχονται, ὄχι μὲ τὴ θέλησί τους, οὔτε ἐπειδὴ εἶναι ὀκνηροί. Σὰν δηλαδὴ νὰ ἔλεγε· καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εἶθε νὰ ἐξαλείψῃ τελείως τοὺς πειρασμοὺς ποὺ μᾶς παρασύρουν παντοῦ, ὥστε νὰ ἔλθωμε πρὸς ἐσᾶς κατ' εὐθεία καὶ μὲ ἀσφάλεια. «Σὲ σᾶς ὅμως ὁ Κύριος νὰ δώσῃ μὲ τὸ παραπάνω καὶ νὰ περισσεύσῃ». Βλέπεις τὴν ἀσυγκράτητη μανία τῆς ἀγάπης ποὺ μὲ τὰ λόγια φανερώνεται; «Νὰ δώσῃ μὲ τὸ παραπάνω», λέγει, «καὶ νὰ περισσεύσῃ», ἀντὶ νὰ εἰπῇ, νὰ αὐξήσῃ. Ὅπως θὰ ἔλεγε κανεὶς, μὲ ἀφθονία ἀγάπης, κατὰ κάποιον τρόπο, ἐπιθυμεῖ νὰ τὸν ἀγαποῦν αὐτοί. «Ὅπως ἀκριβῶς», λέγει, «καὶ ἐμεῖς σὲ σᾶς». Γιατὶ τὸ μὲν δικό μας ἤδη ὑπάρχει, τὸ δικό σας ὅμως ἐπιθυμοῦμε νὰ γίνῃ.

Βλέπεις ποῦ θέλει νὰ ἀπλώνεται ἡ ἀγάπη; ὄχι μόνο ἀναμεταξύ μας, ἀλλὰ παντοῦ. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι πράγματι γνώρισμα τῆς ἀγάπης ποὺ συμφωνεῖ μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ ἀγκαλιάζῃ ὅλους. Ἄν ὅμως τὸν τάδε ἀγαπᾶς καὶ τὸν τάδε δὲν ἀγαπᾶς πιά, ἡ ἀγάπη συμφωνεῖ μὲ τίς θελήσεις τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλὰ ἡ δικὴ μας ἀγάπη δὲν εἶναι τέτοια· «Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐμεῖς ἔχομε τὴν ἀγάπη πρὸς ἐσᾶς· γιὰ νὰ στηρίξῃ τίς καρδιές σας, ὥστε νὰ εἶναι ἄμεμπτες μὲ ἀγιωσύνη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μας, κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μαζί μὲ ὅλους τοὺς ἀγίους του». Ἄποδεικνύει ὅτι ἡ ἀγάπη φέρει κέρδος σὲ αὐτοὺς ὄχι σὲ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἀγαποῦν. Θέλω, λέγει, νὰ δώσῃ μὲ τὸ παραπάνω τὴν ἀγάπη αὐτή, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ καμμία μομφή. Δὲν εἶπε, νὰ σᾶς στηρίξῃ, ἀλλὰ, «τίς καρδιές σας», «Γιατὶ ἀπὸ τὴν καρδιὰ βγαίνουν σκέψεις πονηρές»¹⁴. Γιατὶ μπορεῖ κανεὶς, χωρὶς νὰ κάνῃ τίποτε, νὰ εἶναι πονηρός, ὅπως νὰ ἔχῃ τὸ φθόνο, τὴν ἀπιστία, τὸ δόλο, τὸ νὰ χαίρεται γιὰ τὰ κακά, τὸ νὰ μὴ εἶναι φιλόανθρωπος, τὸ νὰ ἔχῃ κακὲς ἀντιλήψεις. Ὅλα αὐτὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν καρδιά. Ἄγιωσύνη σημαίνει αὐτό, τὸ νὰ εἶναι κανεὶς καθαρὸς ἀπὸ αὐτά. Κυρίως βέβαια ἀγιωσύνη λέγεται πρὸ πάντων ἡ σωφροσύνη, ἐπειδὴ καὶ ἀκαθαρσία λέγεται ἡ πορνεία καὶ ἡ μοιχεία. Καὶ γενικὰ κάθε ἁμαρτία λέγεται ἀκαθαρσία καὶ κάθε ἀρετὴ καθαρότητα, γιατί λέγει ὁ Χριστός, «Εἶναι μακάριοι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν καθαρὴ τὴν καρδιά τους»¹⁵.

Καθαροὺς τοὺς πάντη καθαρούς φησιν. Οἶδε γὰρ καὶ τὰ ἄλλα ῥυποῦν, καὶ οὐχ ἤττον. "Οτι γὰρ πονηρία μολύνει τὴν ψυχὴν, ἄκουε τοῦ προφήτου λέγοντος· «'Απόπλυνε ἀπὸ κακίας τὴν καρδίαν σου, Ἱερουσαλήμ»· καὶ πάλιν, «Λούσασθε, καθαροὶ γέ-
 5 νεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν». Οὐκ εἶπε, τὰς πορνείας· ὥστε οὐ πορνεία μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα μολύνει τὴν ψυχὴν. «Στηρίξαι ὑμῶν», φησί, «τὰς καρδίας ἀμέμπτους ἐν ἀγιωσύνη ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἡμῶν, ἐν τῇ παρουσία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἀγίων
 10 αὐτοῦ». Κριτὴς ἄρα τότε ἔσται ὁ Χριστός· οὐκ ἔμπροσθεν δὲ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατρὸς παρεστήκαμεν κρινόμενοι. Ἡ τοῦτό φησιν, ἢ ὅτι ἀμέμπτους ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι· ὅπερ ἀεί φησι, τὸ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· αὕτη γάρ ἡ ἀρετὴ εἰλικρινής, οὐκ ἐνώπιον ἀνθρώπων.

15 4. Ἄρα ἡ ἀγάπη ἀμέμπτους ποιεῖ· καὶ γὰρ ὄντως ἀμέμπτους ποιεῖ. Καὶ ἐμοῦ ποτε τοῦτο διηγουμένου πρὸς τινα, καὶ λέγοντος, ὅτι ἡ ἀγάπη ἀμέμπτους ποιεῖ, καὶ οὐκ ἀφήσιν ἢ πρὸς τὸν πλησίον φιλία παρεϊσδυσίν τινα γενέσθαι τῆς πλημμελείας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα διεξιόντος καὶ ἐπεξερχομένου τῷ λόγῳ τῶν ἐμοί τις γνω-
 20 ρίμων ὑποβαλὼν ἑαυτόν, φησί· τί οὖν ἡ πορνεία; οὐκ ἔνεστιν οὖν καὶ φιλεῖν καὶ πορνεῦειν; καὶ ἀπὸ φιλίας μὲν τοῦτο γίνεται. Πλεονεξία μὲν οὖν καὶ μοιχεία καὶ φθόνος καὶ ἐπιβουλαὶ καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀπὸ ἀγάπης τῆς τῶν πλησίον ἀνακοπῆναι δυνῆσεται· ἡ δὲ πορνεία πῶς, φησίν; Ἐγὼ τοίνυν εἶπον, ὅτι ἡ ἀγάπη καὶ τοῦτο
 25 δύνатаι ἀνακόψαι. Εἰ γὰρ φιλοίη τις τὴν πορνευομένην γυναῖκα, καὶ τῶν ἄλλων αὐτὴν ἀνδρῶν ἀπαγαγεῖν πειράσεται, οὐχί, καὶ αὐτὸς προστιθέναι τῇ ἀμαρτίᾳ. Ὡστε σφόδρα μισοῦντός ἐστι τὴν πορνευομένην τὸ πορνεῦειν εἰς αὐτήν· φιλοῦντος δὲ ὄντως τὸ ἀπαγαγεῖν αὐτὴν τῆς μυσσαρᾶς ἐκείνης πράξεως. Καὶ οὐκ ἔστιν,
 30 οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἀμάρτημα, ὃ μὴ, καθάπερ πῦρ, ἀναλίσκει τῆς ἀγάπης ἢ δύναμις. Εὐκολώτερον γὰρ φρύγανον εὐτελὲς ἀντιστῆναι πυρᾷ πολλῇ, ἢ τῆς ἀμαρτίας τὴν φύσιν τῇ τῆς ἀγάπης δυνάμει.

Ταύτην οὖν φυτεύσωμεν ἐν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς, ἵνα μετὰ
 35 τῶν ἀγίων πάντων στῶμεν· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι πάντες εὐηρέστησαν

16. Ἱερ. 4,14

17. Ἱερ. 1,16

Καθαροὺς ὀνομάζει ἐκείνους ποὺ εἶναι ἐντελῶς καθαροί. Γιατὶ γνωρίζει καὶ τὰ ἄλλα ὅτι μολύνουν, καὶ ὄχι λιγώτερο. Τὸ ὅτι βέβαια ἡ πονηρία μολύνει τὴν ψυχὴ, ἄκουε τὸν προφήτη ποὺ λέγει: «Καθάρισε τὴν καρδιά σου ἀπὸ τὴν κακία, Ἱερουσαλήμ»¹⁶ καὶ πάλι, «Νὰ λουσθῆτε, νὰ γίνετε καθαροί, νὰ ἀφαιρέσετε τὶς πονηρίες ἀπὸ τὶς ψυχές σας»¹⁷. Δὲν εἶπε, τὶς πορνεῖες. Ὡστε ὄχι μόνο ἡ πορνεία, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα μολύνουν τὴν ψυχὴ. «Γιὰ νὰ στηρίξη», λέγει, «τὶς καρδιές σας ὥστε νὰ εἶναι ἄμεμπτες μετὰ ἀγιωσύνη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα μας, κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ μαζί με ὅλους τοὺς ἁγίους του». Ἐπομένως τότε θὰ εἶναι κριτὴς ὁ Χριστός. Ὅχι μόνο ἐμπρὸς του, ἀλλὰ καὶ ἐμπρὸς στὸν Πατέρα θὰ σταθοῦμε ὅταν μᾶς κρίνη. Ἡ αὐτὸ ἐννοεῖ, ἢ ὅτι πρέπει νὰ γίνωμε ἄμεμπτοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, πράγμα ποὺ πάντοτε λέγει, δηλαδή, τὸ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, γιατί αὐτὴ ἡ ἀρετὴ εἶναι εἰλικρινής, ὄχι ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων.

4. Ἄρα ἡ ἀγάπη κάνει ἀμέεμπτους τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάλιστα ἀληθινὰ τοὺς κάνει ἀμέεμπτους. Καὶ ὅταν κάποτε ἐγὼ ἔλεγα αὐτὸ σὲ κάποιον καὶ ἔλεγα, ὅτι ἡ ἀγάπη κάνει τοὺς ἀνθρώπους ἀμέεμπτους καὶ δὲν ἐπιτρέπει ἢ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη νὰ παρεισδύσῃ καθόλου ἢ ἁμαρτία, καὶ ἀφοῦ ὅλα τὰ ἄλλα ἔλεγα καὶ ἐξηγοῦσα μετὰ τὸ λόγο, κάποιος γνωστός μου ἀφοῦ ἐψιθύρισε, λέγει: τί λοιπὸν εἶναι πορνεία; δὲν εἶναι δυνατόν λοιπὸν καὶ νὰ ἀγαπᾶ καὶ νὰ πορνεύῃ κανεὶς; γιατί βέβαια ἀπὸ ἀγάπη γίνεται καὶ αὐτό. Ἡ πλεονεξία λοιπὸν καὶ ἡ μοιχεία καὶ ὁ φθόνος καὶ οἱ ἐπιβουλές καὶ ὅλα τὰ παρόμοια θὰ μπορέσουν νὰ ἀναχαιτισθοῦν ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς πλησίον, ἢ πορνεία, λέγει, ὅμως πῶς; Ἐγὼ λοιπὸν εἶπα ὅτι ἡ ἀγάπη καὶ αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ σταματήσῃ. Γιατὶ ἐὰν ἀγαπᾶ κανεὶς τὴν πόρνη, θὰ προσπαθήσῃ καὶ αὐτὴν νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἄνδρες καὶ αὐτὸς νὰ μὴ προστεθῇ στὴν ἁμαρτία. Ὡστε τὸ νὰ πορνεύῃ κανεὶς στὴν πόρνη εἶναι γνώρισμα ἐκείνου ποὺ ὑπερβολικὰ μισεῖ αὐτὴν, τὸ νὰ ἀπομακρύνῃ ὅμως αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἀπαίσια αὐτὴ πρᾶξι εἶναι γνώρισμα ἐκείνου ποὺ ἀληθινὰ ἀγαπᾶ. Καὶ δὲν ὑπάρχει, πραγματικὰ δὲν ὑπάρχει, κανένα ἀμάρτημα, τὸ ὁποῖο νὰ μὴ καταστρέφῃ, σὰν τὴ φωτιά, ἢ δύναμις τῆς ἀγάπης. Γιατὶ εἶναι πιὸ εὐκόλο ἓνα ἀπλὸ φρύγανο νὰ ἀντισταθῇ στὴ μεγάλη φωτιά, παρὰ ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας στὴ δύναμι τῆς ἀγάπης.

Ἄς φυτεῦσωμε λοιπὸν αὐτὴν μέσα σὲ τὶς ψυχές μας, γιὰ νὰ σταθοῦμε μαζί με ὅλους τοὺς ἁγίους, γιατί καὶ ἐκεῖνοι ὅλοι ἔγιναν

ἀπὸ τῆς εἰς τὸν πλησίον ἀγάπης. Πόθεν ἀνηρέθη, καὶ οὐκ ἀνεῖ-
 λεν ὁ Ἄβελ; Τῷ σφόδρα φιλεῖν τὸν ἀδελφόν, οὐδὲ δεξασθαι
 τοιοῦτον ἠενείχετο λογισμόν. Πόθεν ἐδέξατο τὸν τῆς βασκανίας
 ὄλεθρον ὁ Κάϊν; οὐ γὰρ ἂν αὐτὸν εἶποιμι λοιπὸν τοῦ Ἄβελ ἀδελ-
 5 φόν. Ὅτι οὐκ ἀσφαλῶς ἠρήρειστο παρ' αὐτῷ τὰ τῆς ἀγάπης
 θεμέλια. Πόθεν εὐδοκίμησαν οἱ τοῦ Νῶε παῖδες; οὐκ ἐπειδῆ
 σφόδρα ἐφίλουν τὸν πατέρα, οὐδὲ τὴν γύμνωσιν ἠνέσχοντο
 ἰδεῖν; Ὁ ἕτερος δὲ πόθεν κατηράσθη; οὐκ ἀπὸ τοῦ μὴ φιλεῖν; Ὁ
 δὲ Ἄβραάμ πόθεν εὐδοκίμησεν; οὐκ ἀπὸ τῆς ἀγάπης, τὰ περὶ
 10 τὸν ἀδελφιδοῦν διαπραξάμενος, τὰ περὶ τὴν ἰκετηρίαν τὴν ὑπὲρ
 τῶν Σοδομιτῶν; Σφόδρα γάρ, σφόδρα φιλόστοργοι ἦσαν οἱ ἅγιοι,
 καὶ συμπαθητικοί. Ἐννόησον γάρ μοι ὁ πυρὸς κατατολμῶν Παῦ-
 λος, ὁ ἀδαμάντινος, ὁ στερρός, ὁ ἀκλινῆς, ὁ πάντοτε συγκεκρο-
 τημένος, ὁ καθηλωμένος τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀκαμπῆς· «Τίς
 15 γὰρ ἡμᾶς», φησί, «χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλίψις, ἢ
 στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ λιμός, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μά-
 χαιρα;» ὁ τούτων ἀπάντων κατατολμῶν, καὶ γῆς καὶ θαλάσσης, ὁ
 τῶν ἀδαμαντίνων τοῦ θανάτου πυλῶν καταγελῶν, ὃν οὐδὲν ὑφί-
 στατο ὄλως· οὗτος ἐπειδὴ τινῶν ἀγαπητῶν εἶδε δάκρυα, οὕτω
 20 κατεκλάσθη καὶ συνετρίβη ὁ ἀδάμας, ὡς μηδὲ κρύψαι τὸ πάθος,
 ἀλλ' εἰπεῖν εὐθέως· «Τί ποιεῖται κλαίοντες, καὶ συνθρύπτοντές
 μου τὴν καρδίαν;»

Τί λέγεις, εἶπέ μοι; ἐκείνην τὴν ἀδαμαντίνην ψυχὴν συντρι-
 ψαι δάκρυον ἴσχυε; Ναί, φησι· πρὸς πάντα γὰρ ἀντέχω, πλην τῆς
 25 ἀγάπης· αὕτη μου περιγίνεται καὶ κρατεῖ. Τοῦτο τῷ Θεῷ δοκεῖ.
 Ἄβυσσος αὐτὸν οὐ συνέτριψεν ὑδάτων, καὶ μικρὰ δάκρυα συν-
 έτριψε. «Τί ποιεῖτε συντρίβοντές μου τὴν καρδίαν;». Πολλὴ γὰρ
 αὐτῆς ἡ ἰσχύς. Οὐχ ὀρᾶς αὐτὸν πάλιν κλαίοντα; Τί κλαίεις, εἶπέ
 μοι; «Τριετίαν νύκτα καὶ ἡμέραν», φησίν, «οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ
 30 δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον». Ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης ἐδεδοί-
 κει, μή τις ἐπεισέλθῃ λύμη. Καὶ πάλιν· «Ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως
 καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δακρύων. Τί δὲ ὁ
 Ἰωσήφ, εἶπέ μοι, ὁ στερρός, ὁ πρὸς τυραννίδα τοσαύτην στάς, ὁ
 πρὸς τοσαύτην ἔρωτος πυρὰν οὕτω γενναῖος ὀφθείς, ὁ οὕτω

18. Ἄνεψιός τοῦ Ἄβραάμ ἦταν ὁ Λῶτ.

19. Ρωμ. 8,35

20. Πράξ. 21,13

21. Πράξ. 20,31

22. Β' Κορ. 2,4

εὐάρεστοι στὸν Θεὸ ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. Ἐκείνη ἔσκοτώθηκε καὶ δὲν ἐσκότωσε ὁ Ἄβελ; Ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ ἀγάπη τοῦ πρὸς τὸν ἀδελφὸ του, οὔτε ἐδέχετο νὰ κάμη τέτοια σκέψη. Ἀπὸ ποῦ ἐδέχθηκε ὁ Κάιν τὴν καταστροφὴ τοῦ φθόνου; γιατί δὲν θὰ ἤμποροῦσα νὰ εἰπῶ στὴ συνέχεια αὐτὸν ἀδελφὸ τοῦ Ἄβελ. Ἐπειδὴ δὲν εἶχαν στηριχθῆ σταθερὰ τὰ θεμέλια τῆς ἀγάπης ἀπὸ αὐτόν. Ἀπὸ ποῦ εὐδοκίμησαν τὰ παιδιὰ τοῦ Νῶε; ὄχι ἐπειδὴ ἀγαποῦσαν ὑπερβολικὰ τὸν πατέρα τους καὶ δὲν ὑπέφεραν νὰ ἴδουιν τὴ γύμνωσι; Ὁ ἄλλος ὅμως ἀπὸ ποῦ καταράσθηκε; ὄχι ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἀγαποῦσε; Καὶ ὁ Ἄβραὰμ ἀπὸ ποῦ εὐδοκίμησε; ὄχι ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἀφοῦ ἔκαμε τὰ σχετικὰ γιὰ τὸν ἀνεψιό του¹⁸ καὶ τὴν προσευχὴ γιὰ τοὺς κατοίκους τῶν Σοδόμων; Πάρα πολὺ λοιπόν, ὑπερβολικὰ πολὺ ἦσαν οἱ ἅγιοι φιλόστοργοι καὶ συμπονετικοί. Σκέψου ἀκόμη, παρακαλῶ πῶς συμπεριφέρεται ἀπὸ ἀγάπη ὁ Παῦλος, αὐτὸς ποῦ περιφρονεῖ τὴ φωτιά, ὁ ἀδαμάντινος, ὁ σταθερός, ὁ εὐθύς, αὐτὸς ποῦ εἶναι ἔμπειρος σὲ ὅλα, ὁ καθηλωμένος στὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄκαμπτος. «Γιατί ποιός», λέγει, «θὰ μᾶς χωρίση ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; ἡ θλίψις ἢ ἡ στενοχώρια ἢ ὁ διωγμὸς ἢ ἡ πείνα ἢ ἡ γύμνια ἢ ὁ κίνδυνος ἢ τὸ μαχαίρι;»¹⁹. Αὐτὸς ποῦ καταφρονεῖ ὅλα αὐτά, καὶ τὴ γῆ καὶ τὴ θάλασσα, αὐτὸς ποῦ περιφρονεῖ τίς ἀδαμάντινες πύλες τοῦ θανάτου, τὸν ὁποῖο τίποτε γενικὰ δὲν κατέβαλε, ὅταν εἶδε τὰ δάκρυα κάποιων ἀγαπημένων του, τόσο ἐθλίβηκε καὶ συνετρίβηκε αὐτὸς ποῦ σὰν διαμάντι ἦταν σκληρός, ὥστε οὔτε ἔκρυσσε τὸ πάθος του, ἀλλ' ἀμέσως εἶπε, «Γιατί κλαῖτε καὶ μὲ τὰ δάκρυά σας μοῦ συντρίβετε τὴν καρδιά;»²⁰.

Τί λέγεις, εἶπέ μου; τὸ δάκρυ μπόρεσε νὰ συντρίψῃ τὴ σκληρὴ ἐκείνη ψυχὴ; Βεβαιότατα, λέγει· γιατί σὲ ὅλα ἀντέχω, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγάπη· αὐτὴ μὲ καταβάλλει καὶ μὲ νικᾷ. Αὐτὸ ἀρέσει στὸν Θεό. Ἡ ἄβυσσος τῶν ὑδάτων δὲν συνετρίψῃ αὐτόν καὶ τὸν συνετρίψαν τὰ λίγα δάκρυα. «Γιατί μοῦ συντρίβετε τὴν καρδιά;». Εἶναι πράγματι μεγάλη ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης. Δὲν βλέπεις αὐτόν νὰ κλαίῃ πάλι; Γιατί κλαῖς, εἶπέ μου; «Γιὰ τρία χρόνια νύχτα καὶ ἡμέρα», λέγει, «δὲν ἔσταμάτησα μὲ δάκρυα νὰ νοθετῶ καθένα χωριστά»²¹. Ἀπὸ πολλὴ ἀγάπη ἐφοβεῖτο, μήπως ἔλθῃ καμμία καταστροφὴ. Καὶ πάλι λέγει, «Γιατί σᾶς ἔγραψα μὲ πολλὰ δάκρυα, ἀπὸ πολλὴ θλίψι καὶ στενοχώρια καρδιάς»²². Καὶ τί ὁ Ἰωσήφ, εἶπέ μου, ὁ σταθερός, ὁ ὁποῖος ἀντιστάθηκε σὲ τόσο μεγάλῃ τυραννίᾳ, ὁ ὁποῖος ἐφάνηκε τόσο γενναῖος στὴ μεγάλη φωτιὰ τοῦ ἔρωτα, ὁ ὁποῖος μὲ τόση

καταγωνισάμενος καὶ καταπαλαίσας τῆς δεσποίνης τὴν μανίαν; Τί γὰρ οὐκ ἔθελγε τότε; ὄψις εὐπρεπῆς, ἀξιώματος τυφός, ἱματίων πολυτέλεια, ἀρωμάτων ἀνθοσμία (καὶ γὰρ καὶ ταῦτα καταμαλάττειν οἶδε ψυχὴν), ῥήματα πάντων μαλακώτερα; Ἴστε γὰρ
5 ὅτι ἡ ἐρῶσα, καὶ οὕτω σφοδρῶς, οὐδὲν ταπεινὸν παραιτήσεται εἰπεῖν, σχῆμα ἰκέτιδος ἀναλαβοῦσα. Οὕτω γὰρ κατεκλάσθη ἡ χρυσοφοροῦσα γυνή, καὶ ἐν ἀξιώματι οὔσα βασιλικῶ, ὡς τοῦ παιδὸς τοῦ αἰχμαλώτου πρὸς τὰ γόνата ἴσως ἑαυτὴν ῥίψαι, ἴσως δὲ καὶ παρακαλέσαι δακρύουσαν καὶ τῶν γονάτων ἀπτομένην,
10 καὶ τοῦτο οὐχ ἄπαξ, οὐ δεύτερον, ἀλλὰ πολλάκις μηχανησαμένην. Ἐνῆν καὶ ὀφθαλμὸν ἰδεῖν τότε μάλιστα λάμποντα· οὐ γὰρ ἀπλῶς εἰκὸς αὐτὴν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς περιεργείας καλλωπίζεσθαι, ἅτε βουλομένην πολλοῖς τοῖς δικτύοις ἐλεῖν τὸ ἀρνίον τοῦ Χριστοῦ. Πρόσθετε μοι ἐνταῦθα καὶ μαγείας πολλάς.
15 Ἄλλ' ὅμως ὁ ἀκαμπῆς οὗτος, ὁ στερρός, ὁ πεπετρωμένος, ἐπειδὴ τοὺς ἀδελφοὺς εἶδε τοὺς ἀπεμπολήσαντας, τοὺς εἰς λάκκον βαλόντας, τοὺς ἀποδομένους, τοὺς καὶ ἀποκτεῖναι βουληθέντας, τοὺς καὶ τοῦ δεσμοτηρίου καὶ τῆς τιμῆς γενομένους αἰτίους· ἐπειδὴ ἤκουσε παρ' αὐτῶν, ἃ τὸν πατέρα διέθηκαν·
20 «Εἶπομεν» γάρ, φησὶν, «ὅτι ὁ εἰς θυριόθρωτος γέγονε»· κατεκλάσθη, συνεμαλάχθη, συνετρίβη. «Καὶ ἔκλαυσε, φησί, καὶ μὴ φέρων τὸ πάθος, εἰσελθὼν ἐνεκρατεύσατο», τουτέστιν, ἀπεμάξατο. Τί τοῦτο; δακρῦεις, ὦ Ἰωσήφ; Καὶ μὴν οὐκ ἄξια τὰ παρόντα δακρῦων, ἀλλ' ὀργῆς καὶ θυμοῦ καὶ ἀγανακτήσεως, μεγάλης
25 τιμωρίας καὶ ἀνταποδόσεως. Ἐχεις εἰς χεῖρας τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἀδελφοκτόνους, δύνασαι τὸν θυμὸν ἐμπλήσαι. Καίτοι οὐδὲ τοῦτο ἀδικία· οὐ γὰρ αὐτὸς ἄρχεις χειρῶν ἀδίκων, ἀλλ' ἀμύνη τοὺς ἡδίκηκότας. Μὴ γὰρ μοι πρὸς τὸ ἀξίωμα ἴδης· οὐ τῆς ἐκείνων ἐγένετο γνώμη, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ καταχέαντός σοι τὴν
30 χάριν. Τί κλαίεις; Ἄλλ' εἶπεν ἄν· μή μοι γένοιτο ἐν πᾶσιν εὐδοκμήσαντι πάντα καταλῦσαι ἐκεῖνα διὰ ταύτης τῆς μνησικακίας· δακρῦων ὄντως καιρός· οὐκ εἰμί τῶν θηρίων ἀλογώτερος· ἐκεῖνα πρὸς τὴν φύσιν σπένδεται, κὰν ὀτιοῦν πάθη δεινόν. Κλαίω, φησὶν, ὅτι με ὅλως τοιαῦτα διέθηκαν.

23. Γεν. 44,28

24. Γεν. 43,29.30

ἐπιτυχία ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησε τὴν μανία τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως; Γιατί τί δὲν θὰ τὸν ἔθελγε τότε; ἢ καλὴ ἐμφάνισις, ἢ ἀλαζονεία τοῦ ἀξιώματος, ἢ πολυτέλεια τῶν ἐνδυμάτων, τὰ μυρωδάτα ἀρώματα (γιατὶ καὶ αὐτὰ γνώριζε ὅτι κάνουν μαλακὴ τὴν ψυχὴ), τὰ λόγια ποῦ ἦταν πιὸ γλυκὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά; Γιατὶ γνωρίζετε ὅτι ἐκείνη ποῦ ἀγαπᾶ, καὶ μάλιστα τόσο πολὺ, κανένα ταπεινὸ δὲν θὰ ἀποφύγη νὰ εἰπῇ, ἀφοῦ ἀναλάβη μορφὴ ἰκέτιδας. Γιατὶ ἔτσι ἐκμηδενίσθηκε ἡ γυναῖκα ποῦ ἐφοροῦσε χρυσὰ καὶ εἶχε βασιλικὸ ἀξίωμα, ὥστε ἴσως καὶ νὰ ἐγονάτισε ἐνώπιον τοῦ αἰχμαλώτου παιδιοῦ καὶ ἴσως ἐπαρακάλεσε δακρῦζοντας καὶ ἐγγίζοντας τὰ γόνατά του, καὶ αὐτὸ ὄχι μία, οὔτε δύο, ἀλλὰ πολλὰ φορὲς θὰ τὸ ἔκαμε. Ἦταν δυνατὸ νὰ ἰδῇ κανεὶς καὶ τὸ μάτι τῆς τότε νὰ εἶναι πάρα πολὺ σπινθηροβόλο, γιατί ἦταν ἐπόμενο νὰ μὴ στολίζεται ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ πολλὴ προσοχή, ἐπειδὴ ἤθελε μὲ πολλὰ δίκτυα νὰ συλλάβῃ τὸ ἀρνὶ τοῦ Χριστοῦ. Πρόσθεσε ἐδῶ, παρακαλῶ, καὶ πολλὰ μαγεῖες.

Ἄλλ' αὐτὸς ὅμως ὁ ἄκαμπτος, ὁ σταθερός, ὁ σκληρὸς σὰν πέτρα, ὅταν εἶδε τοὺς ἀδελφούς του ποῦ τὸν ἐπρόδωσαν, ποῦ τὸν ἔβαλαν σὲ λάκκο, ποῦ τὸν ἐπώλησαν, ποῦ ἠθέλησαν ἀκόμη καὶ νὰ τὸν θανατώσουν, ποῦ ἐγίναν οἱ αἴτιοι καὶ τῆς φυλακῆς του καὶ τῆς δόξας του, ὅταν ἄκουσε ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖνα, ποῦ διηγήθηκαν στὸν πατέρα, «Γιατὶ εἶπαμε», λέγει, «ὅτι ὁ ἓνας ἔχει φαγωθῆ ἀπὸ τὰ θηρία»²³, συντρίφθηκε, λυπήθηκε, καὶ ἀνακουφίσθηκε συγχρόνως. «Καὶ ἐδάκρυσε», λέγει, «καὶ μὴ ἀντέχοντας τὸ συμβάν, ἀφοῦ εἰσῆλθε στὸ δωμάτιό του συγκρατήθηκε»²⁴, δηλαδὴ ἐκαθάρισε τὰ δάκρυα. Τί εἶναι τοῦτο; δακρῦζεις, Ἰωσήφ; Ἄλλ' ὅμως τὰ συμβαίνοντα τώρα δὲν εἶναι ἄξια γιὰ δάκρυα, ἀλλὰ γιὰ ὀργὴ καὶ θυμὸ καὶ ἀγανάκτησι, γιὰ μεγάλη τιμωρία καὶ ἀνταπόδοσι. Ἔχεις στὰ χέρια σου τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ἀδελφοκτόνους, μπορεῖς νὰ ἱκανοποιήσης τὸ θυμό σου. Ἄν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἀδικία, ἐπειδὴ δὲν ἀρχίζεις ἐσὺ πρῶτος τίς ἀδικίες, ἀλλὰ ἐκδικεῖσαι αὐτοὺς ποῦ σὲ ἔχουν ἀδικήσει. Μὴ ἀποβλέπης λοιπόν, παρακαλῶ, πρὸς τὸ ἀξίωμά σου. Δὲν ἐγίναν ἐκεῖνα σύμφωνα μὲ τὴν δική τους γνώμη, ἀλλὰ μὲ τὴν γνώμη τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος πλουσιοπάροχα σοῦ ἐσκόρπισε τὴ χάρι του. Γιατὶ κλαῖς; Ἄλλὰ θὰ ἔλεγε· νὰ μὴ μοῦ συμβῆ, ἀφοῦ εὐδοκίμησα σὲ ὅλα, νὰ διαλύσω ὅλα ἐκεῖνα μὲ αὐτὴν τὴ μνησικακία, εἶναι πραγματικὰ καιρὸς γιὰ δάκρυα, δὲν εἶμαι πιὸ ἀνόητος ἀπὸ τὰ θηρία, τὰ ὅποια πρὸς τὴ φύσι κάνουν σπονδές, ὅποιοδήποτε καὶ ἂν πάθουν κακό. Κλαίω, λέγει, γιατί μὲ μετεχειρίσθηκαν ἐξ ὀλοκλήρου μὲ τέτοιο τρόπο.

Τοῦτον καὶ ἡμεῖς μιμώμεθα, καὶ πενθῶμεν καὶ δακρύωμεν
 τοὺς ἡδίκηκότας· μὴ ὀργιζώμεθα πρὸς αὐτούς· ὄντως γὰρ δα-
 κρύων ἄξιοι, ἧς ἑαυτοὺς τιμωρίας καὶ καταδίκης ὑπευθύνους
 καθιστῶσιν. Οἶδα πῶς κλαίετε νῦν, πῶς χαίρετε, καὶ τὸν Παῦλον
 5 θαυμάζοντες, καὶ τὸν Ἰωσήφ ἐκπληττόμενοι καὶ μακαρίζοντες.
 Ἄλλ' εἴ τις ἐχθρὸν ἔχει, εἰς μνήμην αὐτὸν νῦν λαμβανέτω, εἰς
 νοῦν θαλλέσθω· ἵνα, ὡς ἔτι ζεῖ τῇ μνήμῃ τῶν ἁγίων ἡ καρδία,
 δυνηθῇ τὸ πεπηγὸς τῆς μήνιδος λῦσαι, καὶ τὸ τραχὺ καὶ ἀπε-
 σκληρὸς καταμαλάξαι. Οἶδα ὅτι μετὰ τὴν ἐνεῦθεν ἔξοδον, μετὰ
 10 τὸ παύσασθαι με λέγοντα, κἂν ἀπομείνη τι τῆς θερμῆς καὶ τῆς
 ζέσεως, οὐ τοσοῦτόν ἐστιν, ὅσον νῦν ἐν τῇ ἀκροᾷσει. Εἴ τις οὖν,
 εἴ τις κατέψυκται, λυέτω τὴν πάχνην· πάχνη γὰρ ὄντως καὶ κρυ-
 μὸς ἢ μνησικακία. Ἀλλὰ καλέσωμεν τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης,
 ἀξιῶσωμεν αὐτὸν ἐπαφεῖναι τὰς ἀκτῖνας, καὶ οὐκέτι ἔσται πάχνη
 15 παχεῖα, ἀλλ' ὕδωρ πότιμον. Ἄν ἄψηται τὸ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιο-
 σύνης πῦρ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, οὐδὲν ἐάσει πεπηγὸς οὐδὲ
 σκληρόν, οὐδὲ καυστικόν, οὐδὲ ἄκαρπον· πάντα ὄριμα, πάντα
 γλυκέα, πάντα πολλῆς γέμοντα τῆς ἡδονῆς ἐπιδείξει.

Ἄν ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ἤξει κάκεινη ἢ ἀκτίς. Δότε μοι,
 20 παρακαλῶ, μετὰ προθυμίας ταῦτα λέγειν· ποιήσατέ με ἀκοῦσαι
 ὅτι ἀπὸ τῶν ῥημάτων τούτων ἠνύσαμεν τι· ὅτι ἐχθρὸν τις ἀπελ-
 θῶν εὐθέως περιέλαβεν ἄμφω τῷ χειρὶ, περιεπλάκη, περιεχύ-
 θη, κατεφίλησεν, ἐδάκρυσεν. Κἂν θηρίον ἐκεῖνος ἦ, κἂν λίθος,
 κἂν ὄτιοῦν, ὑπὸ τοσαύτης φιλοφροσύνης ἡμερωθήσεται. Διὰ τί
 25 γὰρ σου ἐχθρὸς ἐστιν; Ὑβρισέ σε; ἀλλ' οὐδὲν ἡδίκησεν. Ἀλλὰ
 χρημάτων ἔνεκεν περιορᾷ τὸν ἀδελφὸν ἐχθραίνοντα; μὴ,
 παρακαλῶ. Πάντα λύσωμεν· ἡμέτερος ὁ καιρὸς· χρῆσῶμεθα
 αὐτῷ εἰς δέον. Τὰ σχοινία τῶν ἀμαρτημάτων διακόψωμεν· πρὶν ἢ
 ἀπελθεῖν εἰς τὸ κριτήριον, αὐτοὶ κρίνωμεν ἀλλήλους. «Ὁ ἥλιος»,
 30 φησί, «μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν». Μηδεὶς ἀναβαλ-
 λέσθω· αἱ ἀναβολαὶ μελλήσεις τίκτουσιν. Ἄν σήμερον ὑπέρθη
 μᾶλλον ἐρυθριᾷ· κἂν αὔριον προσθῆς, μείζων ἢ αἰσχύνῃ· κἂν
 τὴν τρίτην, ἔτι πλέον.

25. Ἐφ. 4,26. Δηλαδή, νὰ συμφιλιώνησθε προτοῦ ἔλθῃ ἡ νύκτα.

Ἄς μιμούμεθα καὶ ἑμεῖς αὐτόν, καὶ ἄς πενθοῦμε καὶ κλαῖμε ἐκείνους ποὺ μᾶς ἔχουν ἀδικήσει· ἄς μὴ ὀργιζώμασθε ἐναντίον τους, γιὰτὶ πράγματι ἀξίζουν γιὰ δάκρυα, τῆς ὁποίας τιμωρίας καὶ καταδίκης καθιστοῦν ὑπεύθυνο τὸν ἑαυτὸ τους. Γνωρίζω, πὼς κλαῖτε τῶρα, πὼς χαίρεσθε, πὼς καὶ τὸν Παῦλο θαυμάζετε, καὶ ὁ Ἰωσήφ σᾶς προκαλεῖ κατάπληξι καὶ τὸν μακαρίζετε. Ἄλλὰ ἐὰν ἔχη κάποιος ἐχθρό, ἄς τὸν ἐνθυμῆται τῶρα, ἄς τὸν βάλῃ στὸ νοῦ του, ὥστε, καθὼς ἀκόμη ἢ καρδιά του ζῆ τὴν ἀνάμνησι τῶν ἀγίων, νὰ μπορέσῃ νὰ διαλύσῃ τὴν ψυχρότητα τοῦ μίσους καὶ νὰ μαλακώσῃ τὴν τραχύτητα καὶ σκληρότητά του. Γνωρίζω ὅτι μετὰ τὴν ἐξοδό σας ἀπὸ ἐδῶ, ἀφοῦ σταματήσω ἐγὼ νὰ ὁμιλῶ, καὶ ἂν ἀκόμη ἀπομείνῃ κάτι ἀπὸ τὴν προθυμία καὶ τὸ ζῆλο, δὲν εἶναι τόσο, ὅσο εἶναι τῶρα κατὰ τὴν ἀκρόασι τοῦ λόγου. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος, ἐὰν κάποιος ἔχει ψυχρανθῆ πολὺ, ἄς διαλύσῃ τὴν πάχνη, γιὰτὶ πράγματι πάχνη καὶ πάγος εἶναι ἢ μνησικακία. Ἄς καλέσωμε ὅμως τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης, ἄς ἀξιῶσωμε ἀπὸ αὐτόν νὰ ἀποστείλῃ τὶς ἀκτῖνες του, καὶ δὲν θὰ ὑπάρχῃ πιά πυκνὴ πάχνη, ἀλλὰ πόσιμο νερό. Ἄν ἡ θερμότητα τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἐγγίσῃ τὴν ἰδική μας ψυχὴ, δὲν θὰ ἀφήσῃ τίποτε ψυχρό, τίποτε σκληρό, τίποτε ἐρεθιστικό, οὔτε ἄχρηστο· θὰ παρουσιάσῃ ὅλα ὠριμα, ὅλα γλυκά, ὅλα γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴ ἡδονή.

Ἄν ἀγαπᾶμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ ἀκτῖνα ἐκείνη. Ἐπιτρέψατέ μου, παρακαλῶ, νὰ λέγω μὲ προθυμία αὐτά· κάμετε νὰ ἀκούσω ὅτι ἀπὸ τὰ λόγια τοῦτα ἐκερδίσαμε κάτι, ὅτι τὸν ἐχθρό του κάποιος ὅταν ἔφυγε, ἀμέσως μὲ τὰ δύο του χέρια τὸν ἔπιασε, τὸν ἐπῆρε στὴν ἀγκαλιά του, τὸν περιέβαλε μὲ στοργή, τὸν ἐφίλησε, ἐδάκρυσε. Καὶ εἴτε εἶναι θηρίο ἐκεῖνος, εἴτε εἶναι πέτρα, εἴτε εἶναι ὁ,τιδήποτε ἄλλο, θὰ ἡμερωθῆ ἀπὸ τόσο μεγάλη φιλικὴ διάθεσι. Καὶ γιὰτὶ εἶναι ἐχθρός σου; Σὲ ὕβρισε; ὅμως δὲν σὲ ἀδίκησε καθόλου. Ἄλλὰ ἐξ αἰτίας τῶν χρημάτων ἀνέχεσαι τὸν ἀδελφό σου νὰ εἶναι ἐχθρός; μὴ κάνεις αὐτό, παρακαλῶ. Ἄς διαλύσωμε τὰ πάντα, δικός μας εἶναι ὁ καιρός, ἄς τὸν χρησιμοποιήσωμε ὅπως πρέπει. Ἄς κόψωμε ἐντελῶς τὰ σχοινιά τῶν ἀμαρτημάτων μας. Προτοῦ ἀπέλθωμε στὸ δικαστήριον, οἱ ἴδιοι ἄς κρίνωμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. «Ὁ ἥλιος», λέγει, «νὰ μὴ δύσῃ, ἐὰν ὀργισθῆτε μεταξὺ σας»²⁵. Ἄς μὴ ἀναβάλλῃ κανεὶς, οἱ ἀναβολὲς προκαλοῦν ἀπώλεια χρόνου. Ἄν σήμερα ἀναβάλλῃς, περισσότερο κοκκινίζεις ἀπὸ ἐντροπὴ· καὶ ἂν ἀκόμη προσθέσῃς τὸ αὔριον, εἶναι πιὸ μεγάλη ἢ ἐντροπὴ, καὶ ἂν ἀκόμη τὴν τρίτη ἡμέρα, ἀκόμη πιὸ πολὺ.

Μὴ δὴ καταισχύνωμεν ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἀφῶμεν, ἵνα ἀφεθῇ
ἡμῖν. Εἰ δὲ ἀφεθῇ, πάντων ἐπιτευξόμεθα τῶν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι
δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

5 Ἀμήν.

Ἄς μὴ ἐντροπιάζωμε λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας, ἀλλὰ ἃς συγχωροῦμε, γιὰ νὰ μᾶς συγχωρηθοῦν τὰ ἁμαρτήματα. Καὶ ἐὰν μᾶς συγχωρηθοῦν, θὰ ἐπιτύχωμε ὅλα τὰ ἀγαθὰ, μὲ τῆ βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄

(Α΄ Θεσ. 4, 1–8)

«Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί, ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, καθὼς παρελάβετε παρ' ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ περιπατεῖν ὑμᾶς, καὶ ἀρέσκειν Θεῷ, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον. Οἴδατε γὰρ τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ θέλημα Θεοῦ, ὁ ἀγιασμὸς ὑμῶν».

1. Ὅταν πρὸς τὰ κατεπείγοντα στή καὶ πρὸς τὰ ἐν χερσί, καὶ
10 μέλλη εἰς τὰ διηνεκῆ ἐμβαίνειν λοιπόν, καὶ ἂ συνεχῶς ἀκοῦσαι
χρή, τοῦτο προτίθησι τὸ ῥῆμα, «τὸ λοιπόν», τουτέστιν, αἰ καὶ εἰς
τὸ διηνεκές. «Ἐρωτῶμεν ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυρίῳ». Βαβαί, οὐδὲ πρὸς τὸ παρακαλεῖν ἑαυτὸν ἀξιόπιστον εἶναί φησι
καίτοι τίς οὕτως ἀξιόπιστος ἦν; ἀλλὰ τὸν Χριστὸν παραλαμβάνει.
15 Διὰ τοῦ Θεοῦ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, φησίν. Ὁ καὶ πρὸς Κορινθί-
ους ἔλεγεν· «Ὁ Θεὸς ὑμᾶς παρακαλεῖ δι' ὑμῶν». «Ἴνα καθὼς
παραλάβετε παρ' ἡμῶν». Τό, «παραλάβετε», οὐχὶ ῥημάτων ἐστὶ
μόνον, ἀλλὰ καὶ πραγμάτων. «Τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν». Πᾶ-
σαν ἐν τούτῳ τὴν ἀναστροφὴν τοῦ βίου δηλοῖ. «Καὶ ἀρέσκειν
20 Θεῷ, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον»· τουτέστιν, ἵνα ἐκ πλείονος περι-
ουσίας μὴ μέχρι τῶν ἐντολῶν ἴστασθε, ἀλλ' ἵνα καὶ ὑπερβαίνητε·
τοῦτο γὰρ ἐστὶ τό, «ἵνα περισσεύητε». Ἐν μὲν γὰρ τοῖς προ-
άγουσι τῆς πίστεως αὐτῶν τῆς στερρᾶς τὸ θαῦμα ἀποδέχεται
ἐνταῦθα δὲ ρυθμίζει τὸν βίον. Τοῦτο γὰρ προκοπή, τὸ καὶ ὑπερ-
25 βαίνειν τὰς ἐντολὰς καὶ τὰ ἐπιτάγματα· οὐκέτι γὰρ ἀπὸ τῆς διδα-
σκαλικῆς ἀνάγκης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς οἰκείας προαιρέσεως γίνεται τὸ
πᾶν. Καθάπερ γὰρ τὴν γῆν οὐ τὰ καταβληθέντα δεῖ φέρειν μό-
νον, οὕτω καὶ τὴν ψυχὴν οὐ μέχρῃς ἐκείνων ἴστασθαι τῶν κατα-
βληθέντων, ἀλλ' ὑπερβαίνειν.

ΟΜΙΛΙΑ Ε΄

(Α΄ Θεσ. 4,1 – 8)

«Στὸ ἐξῆς λοιπόν, ἀδελφοί, σᾶς παρακαλοῦμε καὶ σᾶς προτρέπουμε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καθὼς παρελάβατε ἀπὸ μᾶς τὸ πῶς πρέπει νὰ συμπεριφέρεσθε καὶ νὰ ἀρέσετε στὸν Θεό, γιὰ νὰ περισσεύετε περισσότερο. Γιατὶ γνωρίζετε, ποιῆς παραγγελίες σᾶς ἐδώσαμε διὰ μέσου τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ τοῦτο εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμός σας».

1. Ὄταν τελειώση τὰ κατεπείγοντα θέματα καὶ τὰ καθημερινά, καὶ πρόκειται στὸ ἐξῆς νὰ εἰσέλθῃ στὰ παντοτινά καὶ ποῦ πρέπει συνεχῶς νὰ ἀκούουν, προτάσσει αὐτὴ τὴ λέξι, «στὸ ἐξῆς», δηλαδὴ πάντοτε καὶ διαρκῶς. «Σᾶς παρακαλοῦμε καὶ σᾶς προτρέπομε στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου». Ἀλλοίμονο, οὔτε γιὰ προτροπὲς λέγει, ὅτι δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ἀξιόπιστος· ἂν καὶ ποιός ἦταν τόσο ἀξιόπιστος; ἀλλὰ προσκαλεῖ τὸν Χριστό. Σᾶς προτρέπομε διὰ μέσου τοῦ Θεοῦ, λέγει. Αὐτὸ καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους ἔλεγε· «Ὁ Θεὸς σᾶς προτρέπει μὲ μᾶς». «Ὡστε καθὼς παρελάβατε ἀπὸ μᾶς». Τὸ «παρελάβατε», δὲν ἀναφέρεται μόνο στὰ λόγια, ἀλλὰ καὶ στὰ ἔργα. «Τὸ πῶς πρέπει νὰ συμπεριφέρεσθε». Μὲ αὐτὸ δηλώνει κάθε συμπεριφορὰ τῆς ζωῆς. «Καὶ νὰ ἀρέσετε στὸν Θεό, γιὰ νὰ περισσεύετε περισσότερο». Δηλαδὴ, γιὰ νὰ ἔχετε πιὸ μεγάλη ὠφέλεια νὰ μὴ περιορίζεσθε στὶς ἐντολές, ἀλλὰ καὶ νὰ τὶς ὑπερβαίνετε, γιὰ τὸ τοῦτο σημαίνει τό, «γιὰ νὰ περισσεύετε». Ἀνάμεσα σὲ ἐκεῖνα ποῦ προάγουν τὴ σταθερὴ τους πίστι ἀποδέχεται τὸ θαῦμα, ἐδῶ ὅμως ρυθμίζει τὴ ζωὴ τους. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι προκοπή, τὸ νὰ ὑπερβαίνῃ κανεὶς τὶς ἐντολές καὶ τὶς διαταγές. Βέβαια ὄχι ἀπὸ πίεσι τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ ἀπὸ ἰδική του προαίρεσι γίνεται τὸ καθετί. Γιατὶ ὅπως ἡ γῆ δὲν πρέπει νὰ παρᾶγῃ μόνο τὰ σπέρματα, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ στὰ σπέρματα ἐκεῖνα, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὰ ὑπερβαίνῃ.

Ὅρῳς ὅτι εἰκότως εἶπεν, ὑπερβαίνειν; Εἰς δύο γὰρ ταῦτα
 ἀρετὴ διήρηται, εἰς τὸ ἐκκλίνειν ἀπὸ καλοῦ, καὶ ποιῆσαι ἀγαθόν.
 Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τῶν κακῶν ἢ ἀναχώρησις εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς προσ-
 αγωγὴν, ἀλλ' ὁδὸς μὲν τίς ἐστὶ καὶ ἀρχὴ ἐκεῖ φέρουσα, δεῖ δὲ
 5 πολλῆς ὑμῖν τῆς προθυμίας. Τὰ μὲν οὖν φευκτέα ἐν τάξει παραγ-
 γελίας αὐτοῖς λέγει, εἰκότως· ταῦτα γὰρ πραττόμενα μὲν φέρει
 κόλασιν, μὴ πραττόμενα δέ, οὐδὲν ἐγκώμιον. Τὰ μέντοι τῆς ἀρε-
 τῆς, οἷον τὸ κενῶσαι τὰ χρήματα, καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐκέτι ἐν
 παραγγελίας τάξει φησὶν, ἀλλὰ τί; «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖ-
 10 τω». Εἰκὸς οὖν αὐτὸν μετὰ πολλοῦ φόβου καὶ τρόμου παρηγγελ-
 κέναι αὐτοῖς, καὶ ἀναμιμνήσκειν διὰ τῶν γραμμάτων τούτων
 ἐκείνης αὐτοῦς τῆς εὐλαθείας. Διόπερ οὐ τίθησιν αὐτά, ἀλλ'
 αὐτοῦς ἀναμιμνήσκει. «Οἴδατε» γάρ, φησί, «τίνας παραγγελίας
 ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο γάρ
 15 ἐστὶ θέλημα Θεοῦ, ὁ ἀγιασμὸς ὑμῶν». Καὶ θεὰ πῶς οὐδαμοῦ περὶ
 ἄλλου τινὸς οὕτω σφοδρῶς αἰνίττεται, ὡς περὶ τούτου· καθάπερ
 καὶ ἀλλαχοῦ γράφων, φησὶν· «Εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ
 τὸν ἀγιασμόν, οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον». Καὶ τί θαυμά-
 ζεις, εἰ τοῖς μαθηταῖς πανταχοῦ περὶ τούτου γράφει, ὅπου γε καὶ
 20 Τιμοθέῳ γράφων ἔλεγε· «Σαυτὸν ἀγνὸν τήρει»; Καὶ ἐν τῇ δευ-
 τέρῃ δὲ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Κορινθίους γράφων ἔλεγεν· «Ἐν ὑπο-
 μονῇ πολλῇ, ἐν νηστείαις, ἐν ἀγνότητι». Καὶ πολλαχοῦ ἂν τις
 εὔροι τοῦτο, καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ, καὶ πανταχοῦ,
 καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς. Ὅντως γὰρ πᾶσι τοῦτο λυμαίνεται
 25 τὸ κακὸν· καὶ καθάπερ χοῖρος βορβόρου πεπληρωμένος, οὐ δ'
 ἂν εἰσέλθῃ, δυσωδίας ἐνέπλησεν ἅπαντα, καὶ τὰς αἰσθήσεις
 ἐπλήρωσε κόπρου, οὕτω καὶ ἡ πορνεία· δυσέκνιπτόν ἐστὶ τὸ
 κακόν. Ὅταν δὲ τινες καὶ γυναῖκας ἔχοντες τοῦτο πράττωσι,
 πόση τῆς ἀτοπίας ἢ ὑπερβολῆ;
 80 2. «Τοῦτο γάρ ἐστι», φησί, «θέλημα Θεοῦ, ὁ ἀγιασμὸς ὑμῶν,
 ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ πάσης πορνείας». Πολλὰ γὰρ εἶδη ἀταξίας,
 πολύτροποι καὶ ποικίλαι τῆς ἀσελγείας αἰ ἡδοναί, ἃς οὐδὲ εἰπεῖν
 ἀνεκτόν. Εἰπὼν δέ, «ἀπὸ πάσης πορνείας», καταλιμπάνει τοῖς
 εἰδόσιν. «Εἰδέναι ἓνα ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι

1. Β' Κορ. 5,20

2. Ματθ. 19,12

3. Ἐθρ. 12,14

4. Α' Τιμ. 5,22

5. Β' Κορ. 6,4 – 6

Βλέπεις ὅτι δικαιολογημένα εἶπε, νὰ ὑπερβαίνετε; Γιατὶ ἡ ἀρετὴ εἶναι διηρημένη σὲ αὐτὰ τὰ δύο, στὸ νὰ ἀποφεύγη κανεὶς τὸ κακὸ καὶ νὰ κάμνη τὸ καλὸ. Γιατὶ δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν κακῶν γιὰ τὴν προσέγγισι τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ εἶναι μὲν ἕνας δρόμος καὶ ἡ ἀρχὴ ὁδηγεῖ ἐκεῖ, χρειάζεται ὁμως ἡ μεγάλη μας προθυμία. Ἐκεῖνα λοιπὸν ποὺ πρέπει νὰ ἀποφεύγουν τὰ λέγει σ' αὐτοὺς μὲ τρόπο διαταγῆς, καὶ πολὺ εὐλογα· γιατί ὅταν γίνωνται αὐτὰ φέρουν τιμωρία, ὅταν ὁμως δὲν γίνωνται, δὲν φέρουν κανένα ἐγκώμιο. Τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς ὁμως, ὅπως τὸ νὰ ἐγκαταλείψη κανεὶς τὰ χρήματα καὶ ὅλα τὰ παρόμοια, δὲν τὰ λέγει πιά μὲ ἐπιτακτικὸ τρόπο, ἀλλὰ τί; «Ὅποιος μπορεῖ νὰ βαδίσῃ τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς ἄς προχωρήσῃ»². Εἶναι λοιπὸν δικαιολογημένο ὅτι μὲ πολὺ φόβο καὶ τρόμο εἶχε παραγγεῖλει σ' αὐτοὺς καὶ ὅτι μὲ τὶς ἐπιστολές του αὐτὸς τοὺς ὑπενθύμιζε τὴν εὐλάβεια ἐκείνη. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν τὰ ἀναφέρει αὐτά, ἀλλὰ τοὺς τὰ ὑπενθυμίζει. «Γιατὶ γνωρίζετε», λέγει, «ποιὲς παραγγελίες σὰς ἐδώσαμε διὰ μέσου τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμός σας». Καὶ πρόσεχε πῶς πουθενὰ δὲν ὁμιλεῖ τόσο πολὺ μὲ ἀσάφεια γιὰ κάτι ἄλλο, ὅσο γι' αὐτό, καθὼς καὶ ὅταν γράφῃ ἄλλοῦ, λέγει· «Ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνην μὲ ὅλους, καὶ τὸν ἁγιασμό, ποὺ χωρὶς αὐτὸν κανεὶς δὲν θὰ ἰδῇ τὸν Κύριο»³. Καὶ τί θαυμάζεις, ἐὰν παντοῦ γι' αὐτὸ γράφῃ στοὺς μαθητές του, ἀφρ² καὶ στὸν Τιμόθεο γράφοντας ἔλεγε, «Νὰ διατηρῆς τὸν ἑαυτὸ σου ἀγνό»⁴; Καὶ στὴ Β΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ γράφοντας ἔλεγε· «Μὲ ὑπομονὴ πολλή, μὲ νηστεῖες, μὲ ἀγνότητα»⁵. Καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα θὰ μπορέσῃ νὰ εὕρη κανεὶς αὐτό, καὶ στὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ, καὶ παντοῦ, καὶ σὲ ὅλες τὶς ἐπιστολές. Πραγματικὰ λοιπὸν ὅλους τοὺς καταστρέφει αὐτὸ τὸ κακὸ ὅπως ὁ χοῖρος, ὅταν εἶναι γεμάτος ἀπὸ βοῦρκο, ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃ, τὰ ἐγέμισε ὅλα μὲ δυσωδία καὶ τὶς αἰσθήσεις ἐχόρτασε μὲ κοπριά, ἔτσι γίνεται καὶ μὲ τὴν πορνεία· δύσκολα ἐξαλείφεται τὸ κακὸ. Ὅταν ὁμως μερικοί, ἂν καὶ ἔχουν γυναῖκες, πράττουν αὐτό, πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἀνοησία;

2. «Γιατὶ αὐτό», λέγει, «εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ἁγιασμός σας, δηλαδὴ νὰ ἀπέχετε σεῖς ἀπὸ κάθε πορνεία». Γιατὶ ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη ἀταξίας, οἱ ἡδονές τῆς ἀσελγείας εἶναι πολύτροπες καὶ πολύμορφες, τὶς ὁποῖες οὔτε νὰ εἰποῦμε εἶναι ἀνεκτὸ. Ἀφοῦ ὁμως εἶπε «ἀπὸ κάθε πορνεία», ἀφήνει αὐτὸ στοὺς γνωρίζοντες. «Νὰ γνωρίζῃ ὁ καθένας σας νὰ συγκρατῇ τὸ σῶμα του σὲ ἁγισμὸ καὶ

ἐν ἀγιασμῷ καὶ τιμῇ· μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη
τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν». «Εἰδέναι», φησὶν, «ἓνα ἕκαστον ὑμῶν τὸ
ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι». Ἄρα μαθήσεώς ἐστι τὸ πρᾶγμα, καὶ
πολλῆς, ὥστε μὴ ἀσελγαίνειν. Ἄρα ἡμεῖς αὐτὸ κτώμεθα, ὅταν ἡ
5 καθαρὸν· ὅταν δὲ ἀκάθαρτον, ἢ ἀμαρτία· εἰκότως. Οὐ γὰρ ἂ
βουλόμεθα πράττει, ἀλλ' ἂ ἐκείνη ἐπιτάττει. «Μὴ ἐν πάθει ἐπιθυ-
μίας», φησὶν. Ἐνταῦθα δείκνυσι καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν χρή
σωφρονεῖν, ὥστε τὰ πάθη τῆς ἐπιθυμίας ἐκκόπτειν. Καὶ γὰρ καὶ
τρυφή, καὶ πλοῦτος, καὶ ῥαθυμία, καὶ ἀργία, καὶ σχολή, καὶ
10 ἅπαντα ταῦτα εἰς ἐπιθυμίαν ἡμᾶς ἐξάγει τὴν ἄτοπον. «Καθάπερ»,
φησὶ, «καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν». Ἐκεῖνοι γὰρ τοιοῦτοί
εἰσιν, οἱ μὴ προσδοκῶντες δώσειν δίκην.

«Τὸ μὴ ὑπερβαίνειν καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι τὸν
ἀδελφόν». Καλῶς εἶπε, «μὴ ὑπερβαίνειν»· ἐκάστῳ ὁ Θεὸς ἀπέ-
15 νειμε γυναῖκα, ὅρους ἔθηκε τῇ φύσει, τὴν μίξιν ἐκείνην τὴν πρὸς
τὴν μίαν. Ὡστε ἢ πρὸς τὴν ἐτέραν παράβασίς ἐστι καὶ πλεονεξία
καὶ ληστεία· μᾶλλον δὲ πάσης ληστείας χαλεπωτέρα. Οὐ γὰρ
οὕτως ἀλγοῦμεν, τῶν χρημάτων ἡμῖν ἐκφορουμένων, ὡς τοῦ
γάμου διορυττομένου. Ἀδελφὸν καλεῖς, καὶ πλεονεκτεῖς, καὶ ἐν
20 οἷς οὐ χρή; Ἐνταῦθα περὶ μοιχείας φησὶν· ἀνωτέρω δὲ καὶ περὶ
πορνείας πάσης. Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε λέγειν μὴ ὑπερβαίνειν
μηδὲ πλεονεκτεῖν τὸν ἀδελφόν, μὴ νομίσης, φησὶν, ὅτι ἐπὶ τῶν
ἀδελφῶν μόνον ταῦτά φημι· ἀλλ' οὐδὲ τὰς ἐτέρων γυναῖκας,
οὐδὲ τὰς ἀπλῶς ἀνάνδρους καὶ κοινὰς ἔχειν χρή· πάσης πορ-
25 νείας ἀπέχεσθαι δεῖ. «Διότι», φησὶν, «ἕκδικος ὁ Κύριος περὶ
πάντων τούτων». Παρεκάλεσε πρῶτον, ἐνέτρεψεν εἰπών, «κα-
θάπερ καὶ τὰ ἔθνη»· εἶτα ἀπὸ λογισμῶν τὸ ἄτοπον ἔδειξε, τὸ
πλεονεκτεῖν τὸν ἀδελφόν. Ἐπάγει λοιπὸν τὸ κεφάλαιον· «Διότι»,
φησὶν, «ἕκδικος ὁ Κύριος περὶ πάντων τούτων, καθὼς καὶ προεί-
30 πομεν ὑμῖν, καὶ διεμαρτυρόμεθα». Οὐδὲ γὰρ ἀτιμωρητὶ ταῦτα
πράττομεν, οὐδὲ τοσαύτης ἀπολαύομεν ἡδονῆς, ὅσῃν ὑφιστά-
μεθα κόλασιν.

«Οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐν
ἀγιασμῷ». Ἐπειδὴ εἶπε «τὸν ἀδελφόν», καὶ ἐπήγαγεν, ὅτι ὁ Θεὸς
35 ἐκδικεῖ, δεινὺς ὅτι κἂν ἄπιστος τοῦτο πάθη, τιμωρίαν ὁ πεποι-
ηκῶς δώσει, λέγει· οὐκ ἐκείνον ἐκδικῶν τιμωρεῖταί σε, ἀλλ'

τιμή, ὄχι σὲ πάθος ἐπιθυμίας, ὅπως καὶ οἱ ἐθνικοί, οἱ ὅποιοι δὲν γνωρίζουν τὸν Θεό». «Νὰ γνωρίζη», λέγει, «ὁ καθένας σας νὰ συγκρατῆ τὸ σῶμα του». Ἔρα τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀποτέλεσμα μαθήσεως καὶ πολλῆς μάλιστα, γιὰ νὰ μὴ κάνωμε ἀσελγεῖς πράξεις. Ἐπομένως ἐμεῖς κατέχομε τὸ σῶμα, ὅταν εἶναι καθαρὸ· ὅταν ὅμως εἶναι ἀκάθαρο, τὸ κατέχει ἡ ἁμαρτία. Καὶ εἶναι φυσικό, γιατί δὲν πράττει ἐκεῖνα ποῦ θέλομε, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποῦ διατάσσει ἡ ἁμαρτία. «Ἄχι σὲ πάθος ἐπιθυμίας», λέγει. Ἐδῶ δείχνει καὶ τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὅποιο πρέπει νὰ εἶναι σώφρονες, ὥστε νὰ ξεριζώνουν τὰ πάθη τῆς ἐπιθυμίας. Γιατὶ πράγματι καὶ οἱ ἀπολαύσεις καὶ ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ραθυμία καὶ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἐργασία καὶ ἡ ἀνάπαυσις καὶ ὅλα αὐτὰ μᾶς παρασύρουν στὶς ἀνόητες ἐπιθυμίες. «Ὅπως ἀκριβῶς», λέγει, «καὶ οἱ ἐθνικοὶ οἱ ὅποιοι δὲν γνωρίζουν τὸν Θεό». Ἐκεῖνοι λοιπὸν εἶναι τέτοιοι, οἱ ὅποιοι δὲν περιμένουν νὰ τιμωρηθοῦν.

«Τὸ νὰ μὴ παραβαίνη καὶ ἐξαπατᾶ στὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὸν ἀδελφὸ του». Καλῶς εἶπε, «νὰ μὴ παραβαίνη». Στὸν καθένα ὁ Θεὸς ἔδωσε γυναῖκα, ἔθεσε ὅρια στὴ φύσι, τὴ συνουσία μὲ τὴ μία ἐκείνη γυναῖκα. Ὡστε ἡ συνουσία μὲ ἄλλη εἶναι παράβασις καὶ πλεονεξία καὶ ληστεία, καλύτερα ὅμως πρὸ φοβερῆ ἀπὸ κάθε ληστεία. Γιατὶ δὲν στενοχωρούμασθε τόσο, ὅταν μᾶς ἀρπάζουν τὰ χρήματα, ὅσο ὅταν ὑπονομεύεται ὁ γάμος μας. Ἀδελφὸ τὸν ἀποκαλεῖς καὶ τὸν ἐξαπατᾶς καὶ ἐκεῖ ποῦ δὲν πρέπει; Ἐδῶ ὁμιλεῖ γιὰ τὴ μοιχεία, παραπάνω ὅμως καὶ γιὰ κάθε πορνεία. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο νὰ εἰπῆ νὰ μὴ παραβαίνουν οὔτε νὰ ἐξαπατοῦν τὸν ἀδελφὸ, μὴ νομίσης, λέγει, ὅτι στοὺς ἀδελφούς μόνο λέγω αὐτά· ἀλλὰ οὔτε τίς γυναῖκες τῶν ἄλλων, οὔτε τίς ἀπλῶς ἀγαμες καὶ τίς κοινές πρέπει νὰ ἔχετε· ἀπὸ κάθε πορνεία πρέπει νὰ ἀπέχετε. «Γιατί», λέγει, «ὁ Κύριος εἶναι ἐκδικητὴς γιὰ ὅλα αὐτά». Ἐσυμβούλευσε πρῶτα, τοὺς ἐπέπληξε μὲ τὸ νὰ εἰπῆ, «ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἐθνικοί», ἔπειτα ἀπὸ σκέψεις ἀπέδειξε τὴν ἀνοησία, τὸ νὰ ἐξαπατᾶ κανεὶς τὸν ἀδελφὸ του. Προσθέτει στὴ συνέχεια τὸ κυριώτερο· «Γιατί», λέγει, «ὁ Κύριος εἶναι ἐκδικητὴς γιὰ ὅλα αὐτά, καθὼς καὶ σᾶς προείπαμε καὶ σᾶς διαβεβαιώσαμε». Γιατὶ οὔτε χωρὶς τιμωρία κάνομε αὐτά, οὔτε ἀπολαμβάνομε τόση ἡδονή, ὅση τιμωρία ὑφιστάμεθα.

«Γιατὶ δὲν μᾶς ἐκάλεσε ὁ Θεὸς γιὰ ἀκαθαρσία, ἀλλὰ σὲ ἀγιασμό». Ἐπειδὴ εἶπε «τὸν ἀδελφὸ», καὶ ἐπρόσθεσε, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἐκδικητὴς, ἀποδεικνύοντας ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἄπιστος πάθη τοῦτο, θὰ τιμωρηθῆ αὐτὸς ποῦ τὸ ἔχει κάνει, λέγει· δὲν σὲ τιμῶρεῖ ἐκδικούμενος ἐκεῖνον, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐσυμπεριφέρθηκες ὑβριστικὰ σὲ

ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ὕβρισας· αὐτὸς σε ἐκάλεσε, τὸν καλῶσαντα ὕβρισας. Διὰ τοῦτο ἐπήγαγε· «Τοιγαροῦν ὁ ἀθετῶν, οὐκ ἄνθρωπον ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεὸν τὸν δόντα τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ἡμᾶς». Ὡστε κἂν τὴν βασιλίδα διαφθείρης, κἂν τὴν δούλην 5 τὴν σὴν ὑπανδρον οὖσαν, ὅμοιον τὸ ἐγκλημα. Διὰ τί; Ὅτι οὐ τὰ ἀδικοῦμενα ἐκδικεῖ πρόσωπα, ἀλλ' ἐαυτὸν· σὺ γὰρ ὁμοίως ἐμολύνθης, ὁμοίως τὸν Θεὸν ὕβρισας. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο κάκεῖνο μοιχεία, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο κάκεῖνο γάμος· κἂν μὴ μοιχεύσης, πορνεύσης δέ, καίτοι οὐκ ἔχει ἄνδρα ἢ πόρνη, ἀλλ' ὅμως ὁ Θεὸς 10 ἐκδικεῖ, ἐπειδὴ ἐαυτὸν ἐκδικεῖ. Οὐ γὰρ οὕτως ἐκείνου καταφρονῶν τοῦτο ποιεῖς, ὡς τοῦ Θεοῦ· καὶ δῆλον ἐκεῖθεν, ὅτι ἐκεῖνον μὲν λανθάνων ποιεῖς, τὸν δὲ Θεὸν ὀρῶντα οὐ προσποιῇ. Εἶπέ γάρ μοι, εἴ τις ἀλουργίδος ἀξιωθῆς παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ μυρίας ἐτέρας τιμῆς, καὶ κελευσθεὶς ἀξίως ζῆν τῆς τιμῆς, ἀπελ- 15 θῶν τινι προσφθαρεῖη γυναικί, τίνα ὕβρισεν; ἐκείνην, ἢ τὸν βασιλέα τὸν δεδωκότα; Ὑβρισταὶ μὲν κάκεῖνη, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως.

3. Διὸ, παρακαλῶ, φυλαττώμεθα τὴν ἁμαρτίαν ταύτην. Καθάπερ γὰρ ἡμεῖς τὰς γυναῖκας κολάζομεν, ὅταν ἡμῖν συνοικοῦσαι ἐτέροις ἐαυτὰς δῶσιν· οὕτω καὶ ἡμεῖς κολαζόμεθα, κἂν μὴ 20 ὑπὸ τῶν νόμων Ῥωμαίων, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο μοιχεία ἐστὶ. Μοιχεία γὰρ οὐ μόνον τὸ ἐτέρῳ συνεζευγμένην μοιχεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ δεδεμένον αὐτὸν γυναικί. Πρόσεχε ἀκριβῶς ὧ λέγω· εἰ γὰρ καὶ φορτικὸν πολλοῖς τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ἀναγκαῖον εἰπεῖν ὥστε διορθώσασθαι τοῦ λοιποῦ. Οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ μοιχεία, ὅταν ἀνδρὶ συνεζευγμένην διαφθείρωμεν γυ- 25 ναῖκα, ἀλλὰ κἂν ἄφετον καὶ λελυμένην, αὐτοὶ δεδεμένοι γυναικί, μοιχεία τὸ πρᾶγμα ἐστὶ. Τί γάρ, εἰ ἡ μοιχευομένη οὐ δέδεται; Ἀλλὰ σὺ δέδεσαι· τὸν νόμον παρέβης, ἠδίκησας τὴν σάρκα τὴν σὴν. Διὰ τί γάρ, εἶπέ μοι, τὴν γυναῖκα κολάζεις, κἂν πορνευθῇ 30 ἀνδρὶ λελυμένῳ καὶ μὴ ἔχοντι γυναῖκα; Ὅτι μοιχεία ἐστὶ. Διὰ τί; Καίτοι ὁ πορνεύσας αὐτήν, οὐκ ἔχει γυναῖκα· ἀλλ' αὐτὴ δέδεται

αυτόν· αὐτὸς σὲ ἐκάλεσε, ὕβρις αὐτὸν ποὺ σὲ ἐκάλεσε. Γι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε· «Ὡστε λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ ἀθετεῖ, δὲν ἀθετεῖ ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔδωσε τὸ Πνεῦμα τοῦ τὸ ἅγιο». Ὡστε εἴτε τὴν κόρη τοῦ βασιλέως διαφθείρεις, εἴτε τὴν ἰδική σου δούλη, ὅταν εἶναι ἔγγαμος, εἶναι ὅμοιο τὸ ἐγκλημα. Γιατί; Διότι δὲν ἐκδικεῖται ὁ Θεὸς τὰ πρόσωπα ποὺ ἀδικοῦνται, ἀλλὰ τὸν ἑαυτό του· ἐσὺ λοιπὸν ὁμοίως ἐμολύνθηκες, ὁμοίως τὸν Θεὸ ἐπρόσβαλες. Εἶναι πράγματι καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο μοιχεία, ἀφοῦ καὶ τὸ πρῶτο καὶ τὸ ἄλλο εἶναι γάμος. Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν μοιχεύσης, ἀλλὰ πορνεύσεις, ἂν καὶ βέβαια δὲν ἔχει ἄνδρα ἢ πόρνη, ἀλλ' ὅμως ὁ Θεὸς ἐκδικεῖται, ἐπειδὴ ἐκδικεῖται τὸν ἑαυτό του. Γιατί δὲν περιφρονεῖς τόσο ἐκεῖνον, ὅταν κάμνης αὐτό, ὅσο τὸν Θεό· καὶ εἶναι φανερό ἀπὸ αὐτό, ὅτι ὅταν τὸ κάνης ξεφεύγεις τὴν προσοχὴ ἐκείνου, δὲν ἐξαπατᾷς ὅμως τὸν Θεὸ ποὺ βλέπει. Γιατί εἶπέ μου, ἐὰν κάποιος ποὺ εἶχε κριθῆ ἀπὸ τὸ βασιλέα ἀξίος γιὰ τὴν πορφύρα καὶ γιὰ πολλὰς ἄλλες τιμές, καὶ εἶχε διαταχθῆ νὰ ζῆ ὅπως ἀξίζει στὴν τιμὴ ποὺ τοῦ ἔκαμε, ἐπήγαινε καὶ συναντοῦσε κάποια γυναῖκα, ποιὸν θὰ ἐπρόσβαλε; ἐκείνην ἢ τὸ βασιλέα ποὺ τοῦ εἶχε δώσει αὐτὰ; Ἐχει βέβαια προσβληθῆ καὶ ἐκείνη, ἀλλὰ ὄχι μὲ τὸν ἴδιο τρόπο.

3. Γι' αὐτό, παρακαλῶ, ἄς προσέχωμε τὴν ἁμαρτία αὐτή. Γιατί ὅπως ἐμεῖς τιμωροῦμε τὶς γυναῖκες, ὅταν σὲ ἄλλους παραδώσουν τὸν ἑαυτό τους ἐνῶ ζοῦν μαζί μας, ἔτσι καὶ ἐμεῖς τιμωρούμασθε, ἂν καὶ δὲν τιμωρούμασθε ἀπὸ τοὺς νόμους τῶν Ῥωμαίων⁶, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατί πραγματικῶς καὶ αὐτὸ εἶναι μοιχεία. Καθόσον μοιχεία δὲν εἶναι μόνο τὸ νὰ συνευρίσκεται μὲ ἄλλον ἢ ἔγγαμος γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ εἶναι αὐτὸς δεμένος μὲ γυναῖκα. Πρόσεχε ἀκριβῶς σὲ αὐτὸ ποὺ λέγω, ἂν καὶ βέβαια εἶναι ἐνοχλητικὸ σὲ πολλοὺς τὸ λεγόμενο, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ εἰπῶ, ὥστε νὰ διορθωθῆτε στὸ μέλλον. Μοιχεία δὲν εἶναι αὐτὸ μόνο, ὅταν διαφθείρωμε γυναῖκα ποὺ εἶναι διὰ γάμου ἐνωμένη μὲ ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη διαφθείρωμε ἀνύπανδρη καὶ χωρισμένη, ἐνῶ οἱ ἴδιοι εἶμασθε δεμένοι μὲ γυναῖκα, τὸ πρᾶγμα εἶναι μοιχεία. Τί λοιπὸν συμβαίνει, ἐὰν ἢ μοιχαλίδα δὲν εἶναι δεμένη; Ἐσὺ ὅμως εἶσαι δεμένος· παρέβηκες τὸ νόμο, ἔκαμες ἀδικία στὸ σῶμα σου. Γιατί λοιπὸν, εἶπέ μου, τιμωρεῖς τὴν γυναῖκα, καὶ ἂν ἀκόμη προσφερθῆ σὲ ἄνδρα χωρισμένο καὶ ποὺ δὲν ἔχει γυναῖκα; Γιατί εἶναι μοιχεία. Γιὰ ποιὸ λόγο; Καὶ βέβαια αὐτὸς ποὺ ἐπόρνευσε σὲ αὐτήν, δὲν ἔχει γυναῖκα, ὅμως αὐτὴ εἶναι δεμένη μὲ ἄνδρα. Συνεπῶς καὶ σὺ εἶσαι δεμένος μὲ γυναῖκα. Ὡστε ὁμοίως καὶ ἡ ἰδική σου πρᾶξις εἶναι μοιχεία.

ἀνδρί. Οὐκοῦν καὶ σὺ δέδεσαι γυναικί. Ὡστε ὁμοίως καὶ τὸ σὸν μοιχεία ἐστίν.

«Ὁ ἀπολύσας» γάρ, φησί, «παρεκτὸς λόγου πορνείας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι· καὶ ὁ ἀπολελυμένην
5 γαμῶν, μοιχᾶται». Εἰ ὁ γαμῶν ἀπολελυμένην μοιχᾶται, ὁ μετὰ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, καὶ ταύτῃ προσφθειρόμενος, παντί που δῆλον. Ἄλλὰ πρὸς μὲν ἡμᾶς ἱκανῶς τοὺς ἄνδρας εἴρηται ταῦτα· περὶ γὰρ τῶν τοιοῦτων φησὶν ὁ Χριστὸς, «Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσῃ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθήσεται». Τῶν δὲ νέων ἕνεκεν
10 εἶπεῖν ἀναγκαῖον πρὸς ὑμᾶς, οὐ πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους τοσοῦταν, ἀλλὰ πρὸς ὑμᾶς· οὐκ ἐκείνοις γάρ, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν ταῦτα ἀρμόδια· καὶ πῶς, ἤδη λέξω. Ὁ μὴ μαθῶν πορνεύειν, οὐδὲ μοιχεύειν εἴσεται· ὁ δὲ ἐκείναις ἐγκαλινδούμενος, καὶ ἐπὶ τοῦτο ταχέως ἤξει· κἂν μὴ ὑπάνδρος, ἀλλὰ λελυμέναις συμφθαρῇ
15 γυναιξί. Τί οὖν παραινῶ, ὥστε τὰς ρίζας ἐκτέμενειν; Ὅσοι παῖδας ἔχετε νέους, καὶ πρὸς τὸ κοσμικὸν αὐτοὺς βίον ἄγετε, ταχέως ὑπὸ τὸν τοῦ γάμου ζυγὸν ἔλκετε. Ἐπειδὴ γὰρ ἔτι νέῳ ὄντι ἐνοχλεῖ τὰ τῶν ἐπιθυμιῶν, τὸν μὲν πρὸ τοῦ γάμου χρόνον παραινέσειν, ἀπειλαῖς, φόβοις, ἐπαγγελίαις, μυρίοις ἑτέροις αὐτοὺς
20 κατέχετε· κατὰ δὲ τὸν τοῦ γάμου καιρὸν, μηδεὶς ἀναβαλλέσθω· ἰδοὺ νυμφευτρίας φθέγγομαι ῥήματα· ἀρμόζειν ὑμῖν τοὺς παῖδας.

Ἄλλ' οὐκ αἰσχύνομαι ταῦτα λέγων· ἐπεὶ μηδὲ Παῦλος ἠσχύνθη λέγων, «Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους», ὃ τοῦτου δοκεῖ
25 αἰσχυντηρότερον εἶναι· ἀλλ' οὐκ ἠσχύνθη. Οὐ γὰρ τοῖς ῥήμασι προσεῖχεν, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις τοῖς ἀπὸ τῶν ῥημάτων κατορθουμένοις. Ὄταν ὁ παῖς αὐξηθῇ, πρὸ στρατείας, πρὸ τοῦ θίου τοῦ ἄλλου, τὰ περὶ τοῦ γάμου φρόντιζε. Κἂν ἐκεῖνος ἴδῃ ὅτι ταχέως αὐτῷ τὴν νύμφην ἄγεις, καὶ ὅτι βραχύς ὁ καιρὸς ὁ ἐν μέσῳ,
30 δυνήσεται διακαρτερῆσαι τὴν φλόγα· ἂν δὲ ἐνοήσῃ ὅτι ῥαθυμεῖς σὺ, καὶ βραδύνεις, καὶ περιμένεις, πότε προσόδους κτήσεται πολλάς, καὶ τότε αὐτῷ τοὺς γάμους ποιήσεις, ἀπογνοὺς πρὸς τὸ μακρὸν τοῦ χρόνου ταχέως ὀλισθήσει πρὸς πορνείαν. Ἄλλ' οἷ-

7. Ματθ. 5,32

8. Μάρκ. 9,44

9. Α' Κορ. 7,5

«Γιατί ὅποιος θὰ χωρίσῃ τὴ γυναῖκα του», λέγει, «ἂν δὲν ὑπάρχῃ λόγος πορνείας, κάνει νὰ γίνῃ αὐτὴ μοιχαλίδα· καὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ νυμφευθῇ χωρισμένη γυναῖκα, γίνεται μοιχός»⁷. Ἐὰν ἐκεῖνος, ποὺ νυμφεύεται χωρισμένη γυναῖκα, γίνεται μοιχός, ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ συνευρίσκειται μὲ αὐτήν, εἶναι βέβαια στὸν καθένα φανερό ὅτι γίνεται μοιχός. Ἄλλὰ σὲ σᾶς τοὺς ἄνδρες εἶναι ἄρκετὰ αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθῆ· γιατί γι' αὐτοὺς λέγει ὁ Χριστός, «Τὸ σκουλήκι ποὺ θὰ τοὺς τρώγῃ δὲν θὰ ἔχῃ τέλος καὶ ἡ φωτιὰ ποὺ θὰ τοὺς καίῃ δὲν θὰ σβήνῃ»⁸. Καὶ ὡς πρὸς τοὺς νέους εἶναι ἀνάγκη νὰ εἰποῦμε σὲ σᾶς, ὄχι τόσο σὲ ἐκείνους τοὺς ἰδίους, ἀλλὰ σὲ σᾶς. Γιατί ὄχι σὲ ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ σὲ σᾶς ἀρμόζουν αὐτὰ, καὶ πῶς ἀρμόζουν, θὰ σᾶς τὸ εἰπῶ τώρα. Ὅποιος δὲν μάθει τὴν πορνεία, οὔτε τὴν μοιχεία θὰ γνωρίσῃ, καὶ ὅποιος κοιμᾶται μὲ τὴν πόρνη, γρήγορα θὰ φθάσῃ καὶ στὴ μοιχεία, καὶ ἂν ὄχι μὲ ἔγγαμες, ὅμως θὰ συνευρεθῇ μὲ χωρισμένες γυναῖκες. Τί λοιπὸν συμβουλεύω, γιὰ νὰ κόψετε ἐντελῶς τὴν ρίζαν; Ὅσοι ἔχετε υἱοὺς νέους καὶ ὁδηγεῖτε αὐτοὺς πρὸς τὴν κοσμικὴ ζωὴ, σύρετε αὐτοὺς γρήγορα στὸ ζυγὸ τοῦ γάμου. Ἐπειδὴ λοιπὸν, ὅταν ἀκόμη εἶναι νέος, ἐνοχλοῦν οἱ ἐπιθυμίαι, κατὰ τὸν πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο χρόνο μὲ συμβουλές, μὲ ἀπειλές, μὲ ἐκφοβισμούς, μὲ ὑποσχέσεις, καὶ μὲ πολλὰ ἄλλα συγκρατεῖτε αὐτούς, ὅταν ὅμως εἶναι καιρὸς τοῦ γάμου, κανεῖς ἄς μὴ ἀναβάλλῃ. Ἴδου λέγω λόγια προξενήτρας, διότι ἀρμόζει στὰ παιδιὰ σας γάμος.

Δὲν ἐντρέπομαι ὅμως νὰ λέγω αὐτὰ, γιατί οὔτε ὁ Παῦλος ἐντράπηκε λέγοντας, «Ἄς μὴ ἀποστερῇ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ ἀποχὴ καὶ ἐγκράτεια»⁹, τὸ ὁποῖο φαίνεται ὅτι προξενεῖ περισσότερη ντροπὴ ἀπὸ αὐτό· ὅμως δὲν ἐντράπηκε. Γιατί δὲν ἐπρόσεχε στὰ λόγια, ἀλλὰ στὰ ἔργα ποὺ ἐπιτυγχάνονται ἀπὸ τὰ λόγια. Ὅταν ὁ υἱὸς μεγαλώσῃ, πρὶν ἀπὸ τὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία του, πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλλη του ζωὴ, φρόντιζε τὰ σχετικὰ μὲ τὸ γάμου του. Καὶ ἂν ἐκεῖνος ἴδῃ ὅτι τοῦ φέρεις γρήγορα τὴ νύμφη καὶ ὅτι ὁ ἐνδιάμεσος καιρὸς εἶναι σύντομος, θὰ μπορέσῃ νὰ ἀντέξῃ τὴ φλόγα. Ἄν ὅμως ἀντιληφθῇ ὅτι ἐσύ ἀδιαφορεῖς καὶ βραδύνεις καὶ περιμένεις, πότε θὰ ἀποκτήσῃ πολλὰ εἰσοδήματα καὶ τότε νὰ κάμῃς τοὺς γάμους του, ἀφοῦ ἀπελπισθῇ ἀπὸ τὴ μεγάλη διάρκεια τοῦ χρόνου, θὰ ὀλισθήσῃ γρήγορα πρὸς τὴν πορνεία. Ἄλλ' ἀλλοίμονο, ἡ ρίζα τῶν κακῶν καὶ ἐδῶ εἶναι ἡ φιλαργυρία. Ἐπειδὴ λοιπὸν κανεῖς δὲν ἐνδιαφέρεται

μοι, ἡ ῥίζα τῶν κακῶν καὶ ἐνταῦθα ἡ φιλαργυρία. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδενὶ μέλει πῶς σώφρων, πῶς ἐπιεικὴς ὁ παῖς γένηται, ἀλλὰ μεμήνασι πρὸς τὸν χρυσὸν ἅπαντες, τούτου ἔνεκεν οὐδεὶς ταύτην ποιεῖται τὴν σπουδὴν.

5 Διὸ παρακαλῶ πρῶτον αὐτῶν τὰς ψυχὰς ρυθμίζειν. Ἄν ἀγνῆ τῇ νύμφῃ προσέλθῃ, ἂν ἐκεῖνο μόνον ἴδῃ τὸ σῶμα, καὶ ὁ πόθος ἔσται σφοδρὸς, καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος μείζων, καὶ τίμιος ὁ γάμος ὄντως, καθαρὰ καὶ ἀμίαντα δεχόμενος σώματα, καὶ τὰ τικτόμενα πολλῆς εὐλογίας ἔσται μεστὰ, καὶ ἀλλήλοις εἴξουσιν, ὃ τε νυμ-
10 φίος καὶ ἡ νύμφη· ἐτέρων γὰρ ἡθῶν ὄντες ἐκάτεροι ἄπειροι, ἀλλήλοις ὑποταγήσονται. Νεώτερος δὲ ἀρχόμενος ἀσελγαίνειν, καὶ πορνικῶν ἡθῶν πείραν λαμβάνειν, μέχρι μὲν τῆς πρώτης ἐσπέρας καὶ τῆς δευτέρας ἐπαινέσεται τὴν αὐτοῦ γυναῖκα· μετὰ δὲ ταῦτα ταχέως πρὸς ἐκείνην ἐξολισθήσει τὴν ἀσέλγειαν, τὸν
15 ἐκκεχυμένον καὶ ἄτακτον γέλωτα ζητῶν, τὰ πολλῆς ἀνελευθερίας γέμοντα ῥήματα, τὰ σχήματα τὰ διακεκλασμένα, τὴν ἄλλην ἀσχημοσύνην πᾶσαν, ἣν ἡμᾶς οὐκ ἀνεκτὸν εἰπεῖν. Ταῦτα δὲ ἡ ἐλευθέρᾳ παρέχειν οὐκ ἀνέχεται, οὐδὲ καταρρυπαίνειν ἑαυτήν. Ἐπὶ κοινωνίᾳ γὰρ βίου καὶ παιδοποιίᾳ κατηγγυήθη τῷ ἀνδρὶ, οὐκ
20 ἐπὶ ἀσχημοσύνῃ καὶ γέλωτι· ἵνα οἰκουρῇ, ἵνα παιδεύῃ κάκεῖνον εἶναι σεμνόν, οὐχ ἵνα αὐτῷ ὑπεκκαύματα παρέχῃ πορνείας. Ἄλλ' ἡδέα σοι φαίνεται τὰ τῆς πόρνης ῥήματα; Οἶδα κάγώ· καὶ γὰρ ἡ Γραφή τοῦτο φησι· «Μέλι ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης». Διὰ γὰρ τοῦτο ταῦτα πάντα ποιῶ, ὥστε μὴ τοῦ μέλιτος
25 ὑμᾶς ἐκείνου πείραν λαβεῖν· εἰς γὰρ χολὴν εὐθέως τρέπεται.

Καὶ τοῦτο αὐτὸ φησι καὶ ἡ Γραφή· «Ἦτις πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα, ὕστερον μέντοι πικρότερον χολῆς εὐρήσεις, καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας διστόμου». Τί λέγεις; Ἀνάσχεσθέ μου τι καὶ ἀκάθαρτον, ὡς εἰπεῖν, φθεγγομένου, καὶ ἀπαναισχυ-
30 τοῦντος, καὶ ἀπερυθριῶντος· οὐ γὰρ ἐκῶν τοῦτο πάσχω, ἀλλὰ διὰ τοὺς οὐκ αἰσχυνομένους τὰ πράγματα, τὰ ῥήματα ἀναγκάζομαι λέγειν. Πολλὰ δὲ καὶ ἐν ταῖς Γραφαῖς ὀρῶμεν τοιαῦτα. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ ὄνειδίζων τὴν Ἱερουσαλήμ, πολλὰ τοιαῦτα φθέγγεται, καὶ οὐκ αἰσχύνεται· εἰκότως· οὐ γὰρ ἐξ οἰκείου πά-
35 θους αὐτὰ ἔλεγεν, ἀλλ' ἀπὸ κηδεμονίας. Κἂν γὰρ τὰ ῥήματα δοκῇ εἶναι ἀπρεπῆ, ἀλλ' ὁ σκοπὸς οὐκ ἀπρεπῆς, ἀλλὰ καὶ σφό-

πῶς θὰ γίνῃ ὁ υἱὸς τοῦ συνετός, πῶς θὰ γίνῃ ἐπιεικής, ἀλλὰ ὅλοι ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ τῆς μανίας γιὰ τὸ χρυσάφι, γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ κανεῖς δὲν φροντίζει γι' αὐτό.

Γι' αὐτὸ παρακαλῶ πρῶτα νὰ ρυθμίζετε τὶς ψυχὰς αὐτῶν. Ἐὰν προσέλθῃ στὴ νύμφη μὲ ἀγνή ψυχὴ, ἂν ἴδῃ μόνον τὸ σῶμα ἐκεῖνο, καὶ ὁ πόθος θὰ εἶναι σφοδρὸς καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μεγαλύτερος καὶ τίμιος πραγματικὰ ὁ γάμος, ἀφοῦ δέχεται καθαρὰ καὶ ἀγνὰ σώματα, καὶ τὰ παιδιὰ τους θὰ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ εὐλογία, καὶ θὰ ὑποχωροῦν μεταξὺ τους, καὶ ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη, γιατί ἐπειδὴ καὶ οἱ δύο εἶναι ἄπειροι ἀπὸ ἄλλα ἤθη, θὰ ὑποταγῆ ὁ ἓνας στὸν ἄλλο. Ὅταν ὅμως ἀρχίζῃ πρὸς νέος νὰ ἀσελγῆ καὶ νὰ γνωρίζῃ τὰ πορνικὰ ἤθη, θὰ ἐπαινέσῃ τὴ γυναῖκα τοῦ μέχρι τὸ πρῶτο βράδου καὶ τὸ δεύτερο. Ὑστερα ὅμως θὰ ξεγλιστρήσῃ γρήγορα πρὸς τὴν ἀσελγεία ἐκείνη, ζητώντας τὸ ἀπερίσκεπτο καὶ χυδαῖο γέλιο, τὰ λόγια ποῦ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴ αἰσχρότητα, τὶς προσποιητὰς ἐκφράσεις, ὅλη τὴν ἄλλη ἀσχημοσύνη, ποῦ δὲν μᾶς εἶναι ἀνεκτὸ νὰ τὴν εἰποῦμε. Αὐτὰ ὅμως ἡ ἐλεύθερη δὲν ἀνέχεται νὰ παρέχῃ, οὔτε νὰ κηλιδῶνῃ τὸν ἑαυτὸ της. Γιατὶ ἔδωσε ὑπόσχεσι στὸν ἄνδρα της γιὰ κοινωνία βίου καὶ τεκνοποιία, ὄχι γιὰ ἀσχημοσύνη καὶ χαμόγελα, γιὰ νὰ μένῃ στὸ σπίτι, γιὰ νὰ διορθῶνῃ καὶ ἐκεῖνον νὰ εἶναι σεμνός, ὄχι γιὰ νὰ παρέχῃ σὲ αὐτὸν ἀφορμὰς πορνείας. Ἄλλὰ σοῦ φαίνονται γλυκὰ τὰ λόγια τῆς πόρνης; Τὸ γνωρίζω καὶ ἐγώ, γιατί καὶ ἡ Γραφὴ αὐτὸ λέγει· «Μέλι στάζει ἀπὸ τὰ χεῖλη τῆς πόρνης»¹⁰. Γι' αὐτὸ λοιπὸν κάνω ὅλα αὐτὰ, ὥστε νὰ μὴ γνωρίσετε ἐσεῖς τὸ μέλι ἐκεῖνο, γιατί ἀμέσως μετατρέπεται σὲ χολή.

Καὶ ἀκριβῶς αὐτὸ λέγει καὶ ἡ Γραφὴ· «Ἡ ὁποία προσωρινὰ εὐχαριστεῖ τὸ φάρυγγά σου, ὕστερα ὅμως θὰ εὐρῆς αὐτὸ πρὸς πικρὸ ἀπὸ τὴ χολὴ καὶ κοπτερὸ περισσότερο ἀπὸ δίκκοπο μαχαίρι»¹⁰. Τί λέγεις; Ἄνεχθῆτε μου καὶ κάτι ἀκάθαρτο, κατὰ κάποιον τρόπο, νὰ εἰπῶ καὶ νὰ εἶμαι ἐντελῶς ἀναίσχυντος, καὶ νὰ κοκκινίζω τελείως ἀπὸ ἐντροπὴ· γιατί δὲν τὸ παθαίνω αὐτὸ μὲ τὴ θέλησί μου, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους ποῦ δὲν ἐντρέπονται τὰ πράγματα, ἀναγκάζομαι νὰ λέγω τὰ λόγια. Βλέπομε ὅμως πολλὰ παρόμοια καὶ στὶς Γραφάς. Γιατὶ καὶ ὁ Ἰεζεκιὴλ ἐπικρίνοντας τὴν Ἱερουσαλήμ,¹¹ λέγει πολλὰ τέτοια καὶ δὲν ἐντρέπεται. Δικαιολογημένα, γιατί δὲν ἔλεγε αὐτὰ ἀπὸ ἰδικό του πάθος, ἀλλὰ ἀπὸ ἐνδιαφέρον. Καὶ ἂν πράγματι τὰ λόγια φαίνεται ὅτι εἶναι ἀπρεπῆ, ὁ σκοπὸς ὅμως δὲν εἶναι ἀπρεπής, ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ κατάλληλος γιὰ ἐκεῖνον ποῦ θέλει νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν

δρα ἀρμόζων τῷ βουλομένῳ ἀκαθαρσίαν ἐκβαλεῖν ψυχῆς· ἄν
 γὰρ μὴ αὐτὰ τὰ ῥήματα ἀκούσῃ ἢ ἀναίσχυντος ψυχῆ, οὐκ ἐντρέ-
 πεται. Καὶ γὰρ ἰατρὸς βουλόμενος σηπεδόνα ἐκβαλεῖν, πρότε-
 ρον τοῦς δακτύλους εἰς τὸ τραῦμα καθίησι· κἂν μὴ πρότερον
 5 μολύνη τὰς ἰωμένας χεῖρας, ἰάσασθαι οὐ δυνήσεται. Οὕτω καγὼ,
 ἄν μὴ πρότερον τὸ στόμα μολύνω τὸ ἰώμενον ὑμῶν τὰ πάθη, οὐ
 δυνήσομαι ὑμᾶς ἰάσασθαι. Μᾶλλον δὲ οὐδὲ τοῦτο μολύνεται,
 οὔτε ἐκεῖναι αἱ χεῖρες. Τί δήποτε; Ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ ἀκαθαρσία
 φυσικῆ, οὐδὲ ἐκ τοῦ ἡμετέρου σώματος, ὡσπερ οὐδὲ ἐκεῖ ἐκ τῶν
 10 ἐκείνου χειρῶν, ἀλλ' ἐξ ἀλλοτρίων. Εἰ δὲ ἔνθα ἀλλοτρίον σῶμα,
 οὐ παραιτεῖται ἐκεῖνος βαπτίσει τὰς ἑαυτοῦ χεῖρας· ἔνθα τὸ
 ἡμέτερον σῶμα, παραιτησόμεθα, εἶπέ μοι; Σῶμα γὰρ ἡμέτερον
 ἡμεῖς, ἀσθενὲς μὲν καὶ ἀκάθαρτον, ἡμέτερον δέ.

4. Τί οὖν ἐστὶν ὃ φημι, καὶ δι' ὃ τοσαύτην ἐποησάμην παρέκ-
 15 βασιν; Ἰμάτιον μὲν, ὅπερ ὁ δοῦλος ἔχει, οὐκ ἂν ἔλοιό ποτε
 φορέσαι βδελυττόμενος διὰ τὸν ῥύπον, ἀλλ' ἔλοιο ἂν γυμνὸς
 εἶναι, ἢ ἐκείνῳ χρήσασθαι, σώματι δὲ ἀκαθάρτῳ καὶ ῥυπαρῷ, καὶ
 οὐ τῷ παιδί τῷ σῶ μόνον, ἀλλὰ μυρίοις ἑτέροις χρησιμεύοντι
 καταχρήσῃ, καὶ οὐ βδελύξῃ; Ἡσχύνθητε ἀκούσαντες; Ἄλλ' ἐν
 20 τοῖς ἔργοις αἰσχύνθητε, μὴ ἐν τοῖς ῥήμασι. Καὶ τὰ ἄλλα πάντα
 παρήμι, τὸ τῶν ἠθῶν δύστροπον καὶ μιαρὸν, τὸ τῆς ἄλλης ζωῆς
 δουλικὸν καὶ ἀνελεύθερον. Εἶπέ μοι, πρὸς τὴν αὐτὴν καὶ σὺ καὶ ὁ
 οἰκέτης ὁ σός; καὶ εἶθε ὁ οἰκέτης μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ δῆμιος. Καὶ
 χεῖρας μὲν τοῦ δημίου οὐκ ἂν ἀνάσχοιο κατασχεῖν· τὴν δὲ ἐν
 25 ἐκείνῳ σῶμα γενομένην περιπλέκη καὶ καταφιλεῖς, καὶ οὐ φρίτ-
 τεις οὐδὲ δέδοικας; Οὐκ αἰσχύνῃ, οὐκ ἐντρέπη, οὐκ ἀγωνιᾷ;
 Εἶπον μὲν πρὸς τοὺς πατέρας τοὺς ὑμετέρους, ὅτι δεῖ ταχέως
 πρὸς γάμον ἄγειν ὑμᾶς· ἀλλ' ὅμως οὐδὲ ὑμεῖς ἀνεύθυνοι τῆς
 κολάσεώς ἐστε. Εἰ γὰρ μὴ καὶ ἄλλοι νέοι μᾶλλον ὑμῶν ἦσαν
 30 πολλοὶ ἐν σωφροσύνῃ ζῶντες, καὶ πάλαι καὶ νῦν, ἴσως ἂν τις ἦν
 ὑμῖν ἀπολογία, εἰ δὲ εἰσι, πόθεν ἔχετε εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἠδυνήθη-
 μεν κατασχεῖν τὴν φλόγα τῆς ἐπιθυμίας; Ἐκεῖνοι γὰρ κατηγο-
 ροῦσιν ὑμῶν οἱ δυνηθέντες, τῷ τῆς αὐτῆς φύσεως μετέχειν.

Ἄκούετε τοῦ Παύλου λέγοντος· «Εἰρήνην διώκετε, καὶ τὸν

ἀκαθαρσία ἀπὸ τῆν ψυχῇ. Γιατὶ ἂν δὲν ἀκούση αὐτὰ τὰ λόγια ἢ ἀναίσχυντη ψυχῇ, δὲν ἐντρέπεται. Γιατὶ καὶ ὁ ἰατρός ὅταν θέλη νὰ ἀποκόψη τὸ σάπιο μέρος, πρῶτα εἰσάγει τὰ δάκτυλά του στὸ τραῦμα. Καὶ ἂν δὲν μολύνῃ πρῶτα τὰ χέρια ποὺ θεραπεύουν, δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ θεραπεύσῃ τὸ τραῦμα. Ἔτσι καὶ ἐγώ, ἂν δὲν μολύνω πρῶτα τὸ στόμα μου, ποὺ θεραπεύει τὰ πάθη σας, δὲν θὰ μπορέσω νὰ σᾶς θεραπεύσω. Μᾶλλον δὲ οὔτε αὐτὸ μολύνεται, οὔτε ἐκεῖνα τὰ χέρια. Γιατί λοιπόν; Διότι δὲν εἶναι ἡ ἀκαθαρσία φυσική, οὔτε προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰδικό μας σῶμα, ὅπως οὔτε ἐκεῖ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἱατροῦ, ἀλλὰ ἀπὸ ξένους. Ἐὰν ὅμως, ὅπου εἶναι ξένο τὸ σῶμα, δὲν ἀποφεύγῃ ἐκεῖνος νὰ βυθίσῃ τὰ χέρια του, ὅπου τὸ σῶμα εἶναι ἰδικό μας, εἶπέ μου, θὰ ἀποφύγωμε; Γιατὶ ἐσεῖς εἴσθε σῶμα δικό μας, ἄρρωστο βέβαια καὶ ἀκάθαρτο, ἀλλὰ δικό μας.

4. Τί λοιπόν σημαίνει αὐτὸ ποὺ λέγω καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο ἔκαμα τόσο μεγάλη παρέκβασι; Ἐνδυμα, ποὺ ἔχει ὁ δοῦλος, δὲν θὰ ἐπρωτιμοῦσες ποτὲ νὰ φορέσης, ἐπειδὴ τὸ ἀπεχθάνεσαι ἐξ αἰτίας τῆς ἀκαθαρσίας, ἀλλὰ θὰ ἐπρωτιμοῦσες νὰ εἶσαι γυμνός, παρὰ νὰ χρησιμοποιήσης ἐκεῖνο, σῶμα ὅμως ἀκάθαρτο καὶ μολυσμένο, ποὺ εἶναι χρήσιμο ὄχι μόνο στὸ δοῦλο σου, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους, θὰ τὸ χρησιμοποιήσης τόσο πολὺ καὶ δὲν θὰ αἰσθανθῆς ἀπέχθεια; Ἐντραπήκατε ποὺ τὰ ἀκούσατε; Νὰ ἐντραπήτε ὅμως γιὰ τὰ ἔργα, ὄχι γιὰ τὰ λόγια. Καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἀφήνω κατὰ μέρος, δηλαδή τις κακὲς καὶ ἀνήθικες συνήθειες, τὴ δουλοπρέπεια καὶ τὴ δουλικότητα τῆς ἄλλης ζωῆς. Εἶπέ μου, ἔρχεσαι στὴν ἴδια καὶ σὺ καὶ ὁ δοῦλος σου; καὶ εἶθε ὁ δοῦλος σου μόνο, ἀλλ' ἔρχεται καὶ ὁ δῆμιος. Καὶ τὰ χέρια τοῦ δημίου δὲν θὰ ἀνεχόσουν νὰ κρατήσης, αὐτὴν ὅμως ποὺ ἔγινε ἓνα σῶμα μὲ ἐκεῖνον τὴν ἀγκαλιάζεις καὶ τὴν φιλεῖς, καὶ δὲν φρίττεις οὔτε φοβᾶσαι; Δὲν αἰσχύνεσαι, δὲν ἐντρέπεις, δὲν ἀγωνιᾶς; Εἶπα πρὸς τοὺς πατέρες σας, ὅτι πρέπει σύντομα νὰ σᾶς ὀδηγήσουν σὲ γάμο, ἀλλ' ὅμως οὔτε ἐσεῖς εἴσθε ἀνεύθυνοι τῆς τιμωρίας. Γιατὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι νέοι νὰ ζοῦν μὲ πιὸ πολλὴ σωφροσύνη ἀπὸ σᾶς, καὶ παλαιότερα καὶ τώρα, ἴσως νὰ ὑπῆρχε σὲ σᾶς κάποια δικαιολογία, ἐφόσον ὅμως ὑπάρχουν, πῶς θὰ μπορέσετε νὰ εἰπῆτε, ὅτι δὲν ἤμπορέσαμε νὰ συγκρατήσωμε τὴ φλόγα τῆς ἐπιθυμίας; Γιατὶ σᾶς κατηγοροῦν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἤμπόρεσαν, μὲ τὸ νὰ ἔχουν τὴν αὐτὴ φύσι.

Ἄκούετε τὸν Παῦλο ποὺ λέγει: «Νὰ ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνη καὶ τὸν ἀγιασμό, χωρὶς τὸν ὁποῖο κανένας δὲν θὰ ἰδῇ τὸν Κύριο». Ἡ

ἁγιασμόν, οὐ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον». Ἡ ἀπειλὴ αὕτη
 οὐχ ἰκανὴ φοβῆσαι; Ὁρᾷς ἐτέρους διόλου σωφρονοῦντας καὶ ἐν
 σεμνότητι διάγοντας, καὶ σὺ οὐδὲ τὸν μέχρι τῆς νεότητος χρό-
 νον καρτερεῖς; ὀρᾷς ἐτέρους καταπαλαίσαντας μυριάκις τὴν
 5 ἡδονήν, καὶ σὺ οὐδὲ ἅπαξ ἀνέχη; Εἰ βούλεσθε, τὴν αἰτίαν ἐγὼ
 λέγω. Οὐ γὰρ ἡ νεότης αἰτία· ἐπεὶ ἔμελλον πάντες οἱ νέοι ἀκόλα-
 στοὶ εἶναι· ἀλλ' ἡμεῖς ἑαυτοὺς ὠθοῦμεν εἰς τὴν πυράν. Ὅταν γὰρ
 ἀνέλθῃς εἰς θέατρον, καὶ καθίσῃς γυμνοῖς μέλεσι γυναικῶν τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ἐστιῶν, πρὸς μὲν καιρὸν ἤσθῃς, ὕστερον δὲ πολὺν
 10 ἐκεῖθεν ἔθρεψας τὸν πυρετόν. Ὅταν ἴδῃς ὡσπερ σώματος τύπῳ
 γυναικῆς φαινομένης, ὅταν καὶ θεάματα καὶ ἄσματα μηδὲν ἕτε-
 ρον, ἀλλ' ἢ ἔρωτας ἀτόπους ἔχοντα (ἢ δεῖνα, φησί, τὸν δεῖνα
 ἐφίλησε, καὶ οὐκ ἐπέτυχε, καὶ ἀπήγατο), καὶ εἰς μητέρας τοὺς
 ἀτόπους ἔρωτας ἐκκυλισθέντας, ὅταν καὶ δι' ἀκοῆς ταῦτα δέχῃ,
 15 καὶ διὰ γυναικῶν, καὶ διὰ τύπων, ἤδη δὲ καὶ διὰ γερόντων ἀνδρῶν
 (καὶ γὰρ πολλοὶ προσωπεῖα περιθέντες ἑαυτοῖς, ἐκεῖ γυναικίζον-
 ται), πόθεν, εἰπέ μοι, δυνήσῃ σωφρονῆσαι λοιπόν, ἐκείνων τῶν
 διηγημάτων, ἐκείνων τῶν θεαμάτων, ἐκείνων τῶν ἀκουσμάτων
 κατεχόντων σου τὴν ψυχὴν, καὶ ὀνειρῶν τοιοῦτων διαδεχομέ-
 20 νων λοιπόν; πέφυκε γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τοιαῦτα φαντασιοῦσθαι ἢ
 ψυχὴν, οἷα ἂν ἐν ἡμέρᾳ βούληται καὶ ἐπιθυμῇ.

Ὅταν οὖν ἐκεῖ μὲν καὶ πράγματα βλέπῃς αἰσχροῦ, καὶ ῥήματα
 ἀκούῃς αἰσχροτέρα, καὶ τὰ μὲν τραύματα δέχῃ, τὰ δὲ φάρμακα
 μὴ ἐπιτιθῇς, πῶς οὐκ εἰκότως ἢ σηπεδῶν αὐξηθήσεται; πῶς ἢ
 25 νόσος οὐκ ἐπιταθήσεται, καὶ πολλῶ μᾶλλον, ἢ ἐν τοῖς ἡμετέροις
 σώμασι; Κουφότερον γάρ, εἶγε ἐβουλόμεθα, τῶν σωμάτων ἢ
 προαίρεσις τὰ τῆς διορθώσεως ἐδέχετο. Ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ φαρ-
 μάκων καὶ ἰατρῶν καὶ χρόνου δεῖ, ἐνταῦθα δὲ ἀρκεῖ θελήσαντα,
 καὶ ἀγαθὸν γενέσθαι καὶ κακόν. Ὡστε μᾶλλον ἐδέξω τὴν νόσον.
 30 Ὅταν οὖν τὰ μὲν θλάπτοντα συμφορῶμεν, μηδένα δὲ λόγον
 ποιῶμεθα τῶν ὠφελούντων, πότε ἔσται τις ὑγεία; Διὰ τοῦτο Παῦ-
 λος ἔλεγε, «Καθάπερ καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν». Αἰ-
 σχυνθῶμεν, φοβηθῶμεν, εἰ τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεὸν ἔθνη πολλά-
 κισ σωφρονεῖ· ἐντραπῶμεν, ὅταν ἐκείνων χεῖρους ὦμεν. Εὐκο-

ἀπειλή αὐτὴ δὲν εἶναι ἰκανὴ νὰ σὲ φοβίση; Βλέπεις ἄλλους νὰ εἶναι τελείως σὺφρονες καὶ νὰ ζοῦν μὲ σεμνότητα, καὶ σὺ οὔτε τὸ χρόνο μέχρι τῆ νεότητά σου δὲν ὑπομένεις μὲ ἐγκράτεια; βλέπεις ἄλλους νὰ ἔχουν κατανικήσει πολλές φορές τὴν ἡδονή, καὶ σὺ οὔτε μία φορά δὲν τὴν ὑποφέρεις; Ἐὰν θέλετε, θὰ σὰς εἰπῶ ἐγὼ τὴν αἰτία. Δὲν εἶναι βέβαια ἡ νεότητα αἰτία, γιατί θὰ συνέβαινε ὅλοι οἱ νέοι νὰ εἶναι ἀκόλαστοι, ἀλλ' ἐμεῖς ὠθοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας στὴ φωτιά. Γιατὶ ὅταν πηγαίνης στὸ θέατρο καὶ κάθεσαι γιὰ νὰ τέρψης τὰ μάτια σου μὲ τὰ γυμνά μέλη τῶν γυναικῶν, προσωρινὰ βέβαια εὐχαριστήθηκες, ἀργότερα ὅμως ἐδυνάμωσες ἀπὸ ἐκεῖ πολὺ τὴν ἔξαψί σου. Ὅταν βλέπης νὰ παρουσιάζονται γυναῖκες μὲ τὴ μορφή γυμνοῦ σώματος, ὅταν βλέπης καὶ θεάματα καὶ ἄσματα νὰ μὴ περιέχουν τίποτε ἄλλο, παρά μόνο παράδοξους ἔρωτες, (ἡ τάδε, λέγει, ἐρωτεύθηκε τὸν τάδε, καὶ δὲν εἶχε ὁ ἐρωτᾶς τῆς καλὸ τέλος, καὶ ἀπαγχονίσθηκε), καὶ ὅταν ἰδῆς νὰ ἀναφέρωνται στίς μητέρες οἱ ἀνόητοι ἔρωτες, ὅταν δέχεσαι αὐτὰ καὶ μὲ τὴν ἀκοή, καὶ μὲ γυναικῆς καὶ μὲ τύπους, ἤδη δὲ καὶ μὲ γέροντες (γιατὶ πολλοὶ ἀφοῦ ἐφόρεσαν προσωπεῖα, ἔτσι συμπεριφέρονται σάν γυναῖκες), πῶς θὰ μπορέσης, εἰπέ μου, νὰ φέρεσαι μὲ σωφροσύνη στὸ μέλλον, ὅταν ἐκεῖνες οἱ διηγήσεις, ἐκεῖνα τὰ θεάματα, ἐκεῖνα τὰ ἀκροάματα κατέχουν τὴν ψυχὴ σου καὶ ὅταν στὴ συνέχεια τὰ διαδέχονται αὐτὰ παρόμοια ὄνειρα; Γιατὶ εἶναι φυσικὸ νὰ φαντάζεται ἡ ψυχὴ πολλὰ τέτοια, τὰ ὁποῖα θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ στὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας.

Ὅταν λοιπὸν ἐκεῖ βλέπης πράγματα αἰσχρὰ καὶ ἀκούης λόγια αἰσχρότερα, καὶ δέχεσαι τὰ τραύματα, δὲν ἐπιθέσης ὅμως τὰ φάρμακα, πῶς δὲν θὰ αὐξηθῆ δικαιολογημένα τὸ σάπισμα; πῶς δὲν θὰ ἀπλωθῆ ἡ ἀσθένεια καὶ πολὺ περισσότερο, παρά στὰ ἰδικά μας σώματα; Γιατί, ἐὰν βέβαια ἠθέλαμε, πῶς εὐκόλα ἀπὸ τὰ σώματα θὰ ἐδέχετο ἡ διάθεσίς μας τὴν θεραπεία. Γιατὶ ἐκεῖ χρειάζονται καὶ φάρμακα καὶ ἰατροὶ καὶ χρόνος, ἐδῶ ὅμως ἀρκεῖ νὰ θελήσῃ κανεὶς, καὶ νὰ γίνῃ ἀγαθὸς ἂν καὶ ἦταν κακός. Ὡστε περισσότερο ὑπέμενες τὴν ἀσθένεια. Ὅταν λοιπὸν ἐπισωρεύωμε αὐτὰ ποὺ βλάπτουν καὶ δὲν φροντίζωμε καθόλου γι' αὐτὰ ποὺ ὠφελοῦν, πότε θὰ ἔχωμε ὑγεία; Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος ἔλεγε, «Ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἐθνικοὶ οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν τὸν Θεό». Ἄς ἐντραποῦη, ἄς φοβηθοῦμε, ἐὰν οἱ ἐθνικοί, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν τὸν Θεό, εἶναι πολλές φορές συνετοί. Ἄς ἐντραποῦμε, ὅταν εἴμασθε χειρότεροι ἀπὸ ἐκείνους. Εἶναι εὐκόλο νὰ ἐπιτύχωμε τὴ σωφροσύνη ἐὰν θέλωμε,

λον κατορθῶσαι σωφροσύνην, ἂν ἐθέλωμεν, ἂν ἀπάγωμεν τῶν βλαπτόντων ἑαυτούς· ἐπεὶ οὐδὲ πορνείαν διαφυγεῖν εὐκόλον, ἂν μὴ θέλωμεν. Τί γὰρ τοῦ βαδίζειν ἐπ' ἀγορᾶς εὐκολώτερον; ἀλλ' ὑπὸ τῆς πολλῆς βλακειᾶς δύσκολον γέγονεν, οὐκ ἐπὶ γυ-
 5 ναικῶν μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐπὶ ἀνδρῶν. Τί τοῦ καθεύδειν εὐκολώτερον; ἀλλὰ καὶ τοῦτο δύσκολον πεποιήκαμεν.

Πολλοὶ γοῦν τῶν πλουσίων δι' ὅλης περιστρέφονται τῆς νυκτός, τῷ μὴ περιμένειν τὴν χρεῖαν τοῦ ὕπνου, καὶ τότε καθεύδειν. Καὶ ὅλως οὐδὲν δύσκολον βουλομένων, οὐδὲν εὐκόλον μὴ
 10 βουλομένων ἡμῶν· πάντων γὰρ ἡμεῖς κύριοι. Διὰ τοῦτο ἡ Γραφή, «Ἄν μὴ θέλητε, μηδὲ εἰσακούσητέ μου». Ὡστε ἐν τῷ θέλειν, καὶ τῷ μὴ θέλειν κεῖται τὸ πᾶν· διὰ τοῦτο καὶ κολαζόμεθα καὶ ἐπαινούμεθα. Γένοιτο δὲ τῶν ἐπαινουμένων γενομένους ἡμᾶς τυ-
 χεῖν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ
 15 φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ἂν ἀπομακρύνωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ βλάπτουν, γιὰτί οὔτε τὴν πορνεία εἶναι εὐκόλο νὰ ἀποφύγωμε, ἂν δὲν θέλωμε. Γιὰτί τί εἶναι εὐκολώτερο ἀπὸ τὸ νὰ βαδίζη κανεὶς στὴν ἀγορά; ὅμως ἀπὸ τὴν πολλὴ βλακεία ἔχει γίνει δύσκολο, ὄχι μόνο γιὰ τίς γυναῖκες, ἀλλὰ τῶρα ἔγινε καὶ γιὰ τοὺς ἄνδρες. Τί εἶναι εὐκολώτερο ἀπὸ τὸ νὰ κοιμώμασθε; ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἔχομε κάμει δύσκολο.

Πολλοὶ πλούσιοι λοιπὸν περιστρέφονται ὅλη τὴ νύκτα, ἐπειδὴ κοιμοῦνται καὶ δὲν περιμένουν τὴν ἀνάγκη τοῦ ὕπνου,. Καὶ γενικὰ τίποτε δὲν εἶναι δύσκολο ὅταν θέλωμε, τίποτε δὲν εἶναι εὐκόλο ὅταν δὲν θέλωμε, γιὰτί ἐμεῖς εἴμασθε γιὰ ὅλα κύριοι. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραφή λέγει, «Ἄν θέλετε, θὰ μὲ ἀκούσετε» καὶ πάλι, «Ἄν δὲν θέλετε, οὔτε θὰ μὲ ἀκούσετε»¹². Ὡστε τὸ καθετὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἐὰν θέλωμε καὶ τὸ ἐὰν δὲν θέλωμε. Γι' αὐτὸ καὶ τιμωρούμασθε καὶ ἐπαινούμασθε. Εἴθε ὅμως ἐμεῖς, ἀφοῦ γίνωμε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐπαινοῦνται, νὰ ἐπιτύχωμε τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἔχει ὑποσχεθῆ σὲ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ.

(Α΄ Θεσ. 4, 9–12)

5 «Περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας οὐ χρεῖαν ἔχομεν γράφειν ὑμῖν. Αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοὶ ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. Καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφούς καὶ τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ».

1. Τί δὴποτε περὶ σωφροσύνης αὐτοῖς σφοδρῶς διαλεχθεῖς, καὶ περὶ τοῦ δεῖν ἐργάζεσθαι μέλλων διαλέγεσθαι, καὶ περὶ τοῦ μὴ λυπεῖσθαι ἐπὶ τοῖς ἀπελθοῦσιν, ὃ πάντων ἦν κεφάλαιον τῶν
10 ἀγαθῶν τὸ τῆς ἀγάπης, τοῦτο κατὰ παράλειψιν τίθησι, λέγων· «Οὐ χρεῖαν ἔχομεν γράφειν ὑμῖν»; Καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς πολλῆς συνέσεως καὶ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας. Δύο γὰρ ἐνταῦθα ἐμφαίνει, ἐν μὲν, ὅτι οὕτως ἀναγκαῖον τὸ πρᾶγμα, ὡς μηδὲ διδασκαλίας δεῖσθαι· τὰ γὰρ σφόδρα μεγάλα πᾶσιν ἐστὶ δῆλα· δεύτε-
15 ρον δέ, μᾶλλον αὐτοὺς ἐντρέπει, ἢ εἰ παρήνευσε, τοῦτο εἰπών. Ὁ γὰρ νομίζων αὐτοὺς κατωρθωκέναι, καὶ διὰ τοῦτο μὴ παραινῶν, καὶ εἰ μὴ κατώρθωσαν, ἐνήγαγεν ἂν μᾶλλον. Καὶ ὄρα· οὐ λέγει περὶ τῆς ἀγάπης τῆς εἰς πάντας, ἀλλὰ τῆς εἰς τοὺς ἀδελφούς. «Οὐ χρεῖαν ἔχομεν γράφειν ὑμῖν». Ἐχρῆν οὖν σιωπῆσαι, καὶ
20 μηδὲν εἰπεῖν, εἰ μὴ χρεῖα ἦν. Νῦν δὲ τῷ εἰπεῖν, οὐ χρεῖα ἐστί, μεῖζον ἐποίησεν, ἢ εἰ εἶπεν. «Αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοὶ ἐστε». Καὶ ὄρα μεθ' ὅσου ἐγκωμίου τὸν Θεὸν αὐτοῖς διδάσκαλον ἐπέστησε τούτου. Οὐ δεῖσθε, φησί, παρὰ ἀνθρώπου μαθεῖν. Ὅπερ καὶ ὁ προφήτης φησί, «Καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ».
25 «Αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς», φησί, «θεοδίδακτοὶ ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. Καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς ἀδελφούς καὶ τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους πάντας», φησί.

ΟΜΙΛΙΑ ΣΤ΄

(Α΄ Θεσ. 4,9–12)

«Γιὰ δὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς σας δὲν χρειάζεται νὰ σᾶς γράφωμε. Γιατὶ μόνοι σας εἴσθε διδαγμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸ νὰ ἀγαπᾶ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Καὶ πραγματικὰ κάνετε αὐτὸ σὲ ὅλους τοὺς ἀδελφούς καὶ σὲ αὐτοὺς ποὺ εὐρίσκονται σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία».

1. Γιατί λοιπὸν ἀφοῦ εἶπε πολλὰ σὲ αὐτοὺς γιὰ τὴ σωφροσύνη καὶ ἐνῶ ἐπρόκειτο νὰ τοὺς εἶπῃ γιὰ τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἐργάζονται καὶ νὰ μὴ λυποῦνται γιὰ τοὺς πεθαμένους, αὐτὸ ποὺ ἦταν τὸ σπουδαιότερο ὅλων τῶν ἀγαθῶν, δηλαδὴ τὴν ἀγάπη, τὸ ἀφήνει κατὰ μέρος, λέγοντας, «Δὲν χρειάζεται νὰ σᾶς γράφωμε»; Καὶ τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις πολλῆς συνέσεως καὶ πνευματικῆς διδασκαλίας. Γιατὶ δύο πράγματα φανερώνει ἐδῶ, τὸ ἕνα, ὅτι ἦταν τόσο ἀναγκαῖο τὸ πρᾶγμα, ὥστε οὔτε διδασκαλία χρειάζεται, γιατί τὰ πολὺ μεγάλα σὲ ὅλους εἶναι φανερά, καὶ δεῦτερο, περισσότερο αὐτοὺς ἔτσι ἐλέγχει, παρὰ ἐὰν τοὺς ἐσυμβούλευε, λέγοντας αὐτό. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ νομίζει ὅτι αὐτοὶ ἔχουν κατορθώσει τοῦτο καὶ γι' αὐτὸ δὲν τοὺς συμβουλεύει, καὶ ἐὰν ἀκόμη δὲν εἶχαν κατορθώσει, θὰ τοὺς ὠθοῦσε περισσότερο. Καὶ πρόσεχε· δὲν λέγει γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς ὅλους, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς. «Δὲν χρειάζεται νὰ σᾶς γράφωμε». Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ σιωπήσῃ καὶ νὰ μὴ εἶπῃ τίποτε, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἀνάγκη. Τώρα ὅμως μὲ τὸ νὰ εἶπῃ, δὲν χρειάζεται, ἐπέτυχε περισσότερο, παρὰ ἐὰν ἔλεγε ὅτι χρειάζεται. «Γιατὶ μόνοι σας εἴσθε διδαγμένοι ἀπὸ τὸν Θεό». Καὶ πρόσεχε μὲ πόσο ἔπαινο τοὺς ὠρίσε γι' αὐτὸ διδάσκαλο τὸν Θεό. Δὲν ἔχετε ἀνάγκη, λέγει, νὰ μάθετε ἀπὸ ἄνθρωπο. Αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης λέγει, «Καὶ θὰ εἶναι ὅλοι διδαγμένοι ἀπὸ τὸν Θεό»¹.

«Γιατὶ ἐσεῖς», λέγει, «εἴσθε διδαγμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸ στὸ νὰ ἀγαπᾶ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Καὶ πραγματικὰ κάνετε αὐτὸ σὲ ὅλους τοὺς ἀδελφούς καὶ σὲ αὐτοὺς ποὺ εὐρίσκονται σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ

τουτο τὸ ὄνομα», φησί, «βλασφημεῖται τοῦ Θεοῦ». Ἄλλ' οὐδὲν τούτων ἔθηκεν, ἀλλ' ὁ μάλιστα αὐτῶν καθάψασθαι ἴσχυε, τὸ τῆς ἀσχημοσύνης.

2. «Οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα». Δύο ταῦτα μάλιστα ἐλυμαίνετο αὐτούς, πενία καὶ ἀθυμία, ὃ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις. Ὅρα οὖν πῶς αὐτὰ θεραπεύει. Πενία δὲ ἐκ τοῦ ἠρπάσθαι αὐτῶν τὰ χρήματα. Εἰ δὲ ὦν τὰ χρήματα ἠρπάζετο διὰ τὸν Χριστόν, τούτους κελεύει ἐργαζομένους τρέφεσθαι, πολλῶν
10 μᾶλλον τοὺς ἄλλους. Ὅτι γὰρ ἠρπάγη, «Κοινωνοί», φησίν, «ἐγένεσθε τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ». Πῶς ἐκείνοις κοινωνοί, φησί: «Καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε». Ἐνταῦθα λοιπὸν τὸν περὶ ἀναστάσεως λόγον κινεῖ. Καὶ τί; οὐκ ἦν αὐτοῖς ἄρα περὶ τούτου διαλεχθεῖς; Ἄλλ' ἐνταῦθα
15 ἕτερόν τι αἰνίττεται μυστήριον. Ποῖον δὴ τοῦτο; «Ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι», φησίν, «εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας». Ἰκανὸς μὲν οὖν καὶ ὁ τῆς ἀναστάσεως λόγος παραμυθήσασθαι τὸν ἐν ὁδῶν, ἰκανὸν δὲ τὸ νῦν λεγόμενον, μάλιστα ἀξιόπιστον ποιοῦν τὴν ἀνάστασιν.

20 Πρῶτον δὲ ἐκείνο εἶπωμεν· «Οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα». Ὅρα πῶς καὶ ἐνταῦθα ἡμέρωσ. Οὐκ εἶπεν, οὕτως ἀνόητοί ἐστε, καθάπερ πρὸς Κορινθίους, ἄφρονες, ὅτι εἰδότες ἀνάστασιν, ὡς οἱ μὴ πιστεύοντες, οὕτω
25 λυπεῖσθε, ἀλλὰ σφόδρα ἡμέρωσ, τὴν ἄλλην αὐτῶν ἄρετὴν αἰδοῦμενος. Καὶ οὐκ εἶπε, περὶ τῶν ἀποθανόντων, ἀλλά, «περὶ τῶν κεκοιμημένων», εὐθέως ἀπὸ προοιμίων τὴν παράκλησιν καταβαλλόμενος. «Ἴνα μὴ λυπῆσθε», φησίν, «ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα». Ἄρα τὸ κατακόπτεσθαι ἐπὶ τοῖς ἀπελθοῦσι τῶν
30 οὐκ ἐχόντων ἐστὶν ἐλπίδα· εἰκότως. Ψυχὴ γὰρ οὐδὲν περὶ ἀναστάσεως ἐπισταμένη, ἀλλὰ τὸν θάνατον τοῦτον θάνατον εἶναι νομίζουσα, εἰκότως ὡς περὶ ἀπολωλότων κόπτεται καὶ θρηνεῖ καὶ ἀφορήτως πενθεῖ· σὺ δὲ ὁ προσδοκῶν ἀνάστασιν, τίνας ἔνεκεν

4. Ρωμ. 2,24

5. Α' Θεσ. 4,13

6. Α' Θεσ. 2,14

7. Ἐβρ. 10,34

8. Α' Θεσ. 4,15

9. Βλ. Α' Κορ. κεφ. 15, ὅπου ὁ Παῦλος ὁμιλεῖ γιὰ τὴν ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν νεκρῶν.

καλοῦν καὶ χριστεμπόρους. «Γι' αὐτό», λέγει, «βλασφημεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ»⁴. Ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶπε, ἀλλ' ἐκεῖνο πού ἠμποροῦσε νὰ κατηγορήσῃ πιὸ πολὺ, δηλαδὴ τὴν ἀσχημοσύνη.

2. «Δὲν θέλομε ὅμως νὰ ἔχετε ἄγνοια, ἀδελφοί, γιὰ τοὺς πεθαμένους γιὰ νὰ μὴ λυπῆσθε, ὅπως καὶ οἱ λοιποί, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἐλπίδα»⁵. Τὰ δύο αὐτὰ ἐβλαπταν πάρα πολὺ αὐτούς, ἡ φτώχεια καὶ ἡ λύπη, τὸ ὁποῖο συναντᾶται καὶ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Πρόσεξε λοιπὸν πῶς θεραπεύει αὐτά. Ἡ φτώχεια ὅμως ὑπῆρχε σὲ αὐτοὺς ἐπειδὴ τοὺς εἶχαν ἀποσπάσει τὰ χρήματά τους. Ἐὰν ὅμως ἐκείνους, τῶν ὁποίων τὰ χρήματα ἀποσποῦσαν γιὰ τὸν Χριστό, προτρέπη νὰ τρέφονται μὲ τὴν ἐργασία τους, πολὺ περισσότερο τοὺς ἄλλους. Διότι πράγματι τοὺς τὰ εἶχαν ἀρπάξει «Συμμέτοχοι» λέγει, «ἐγίνατε τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ»⁶. Πῶς ἐγιναν συμμέτοχοι μὲ ἐκείνους, λέγει· «Καὶ τὴν ἀρπαγὴ τῆς περιουσίας σας ἐδεχθήκατε μὲ χαρὰ»⁷. Ἐδῶ λοιπὸν ἀρχίζει τὸ λόγο περὶ τῆς ἀναστάσεως. Καὶ τί; μήπως δὲν τοὺς εἶχε ὁμιλήσει γι' αὐτό; Ἐδῶ ὅμως ὑπαινίσσεται κάποιο ἄλλο μυστήριον. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι αὐτό; «Ὅτι ἐμεῖς οἱ ζωντανοί», λέγει, «οἱ ὁποῖοι θὰ ἀπομείνωμε κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου, δὲν θὰ προφθάσωμε τοὺς πεθαμένους»⁸. Ἐχει λοιπὸν τὴ δύναμι καὶ ὁ λόγος τῆς ἀναστάσεως νὰ παρηγορήσῃ ἐκεῖνον πού εὐρίσκεται σὲ μεγάλη λύπη, εἶναι ὅμως ἰκανὸ τὸ λεγόμενον τώρα, νὰ κἀν περισσότερο ἀξιόπιστη τὴν ἀνάστασι.

Πρῶτα ὅμως ἄς εἰποῦμε ἐκεῖνο· «Δὲν θέλομε νὰ ἔχετε ἄγνοια, ἀδελφοί, γι' αὐτοὺς πού ἔχουν κοιμηθῆ, γιὰ νὰ μὴ λυπῆσθε, ὅπως καὶ οἱ λοιποί, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἐλπίδα». Πρόσεχε πῶς καὶ ἐδῶ ὁμιλεῖ μὲ ἡμερο τρόπο. Δὲν εἶπε, τόσο ἀνόητοι εἴσθε, ὅπως πρὸς τοὺς Κορινθίους⁹, ἄφρονες, διότι ἂν καὶ γνωρίζετε τὴν ἀνάστασι, ὅπως ἐκεῖνοι πού δὲν πιστεύουν, ἔτσι λυπεῖσθε, ἀλλὰ μὲ ὑπερβολικὰ ἡμερο τρόπο, σεβόμενος τὴν ἄλλη ἀρετὴ τους. Καὶ δὲν εἶπε, γιὰ τοὺς πεθαμένους, ἀλλὰ «γιὰ ἐκείνους πού ἔχουν κοιμηθῆ», θεμελιώνοντας ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὴν παρηγοριά. «Γιὰ νὰ μὴ λυπῆσθε», λέγει, «ὅπως καὶ οἱ λοιποί, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἐλπίδα». Ἄρα τὸ νὰ ὀδύρεται κανεὶς γιὰ τοὺς πεθαμένους εἶναι γνώρισμα ἐκείνων πού δὲν ἔχουν ἐλπίδα. Καὶ εἶναι φυσικό. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος πού δὲν γνωρίζει τίποτε γιὰ ἀνάστασι, ἀλλὰ νομίζει ὅτι εἶναι πραγματικὸς θάνατος αὐτὸς ὁ θάνατος, δικαιολογημένα ὀδύρεται καὶ θρηνεῖ καὶ ἀφόρητα πενθεῖ γι' αὐτοὺς σὰν νὰ ἔχουν χαθῆ. Ἐσὺ

ὀδύρη; ἼΑρα τῶν μὴ ἐχόντων ἐλπίδα ἐστὶ τὸ ὀδύρεσθαι.

3. ἸΑκούσατε τῶν γυναικῶν ὅσαι φιλόθρηνοι, ὅσαι πρὸς τὰ πένθη ἀφορήτως φέρεσθε, ὅτι τὰ τῶν ἐθνικῶν πράττετε. Εἰ δὲ τὸ ἀλγεῖν ἐπὶ τοῖς ἀπελθοῦσιν ἐθνικῶν, τὸ κατακόπτεσθαι καὶ κατα-
5 ξαίνειν παρειάς, τίνων ἄρα ἐστίν, εἰπέ μοι; Τίνος ἔνεκεν θρηνεῖς, εἰ πιστεύεις ὅτι ἀναστήσεται, ὅτι οὐκ ἀπόλωλεν, ὅτι ὕπνος καὶ κοίμησις τὸ πρᾶγμα ἐστὶ; Συνηθείας ἔνεκεν, φησί, καὶ προστασίας, πραγμάτων ἐπιμελείας, τῆς ἄλλης θεραπείας ἀπάσης. Ὅταν οὖν παῖδα ἀπολέσης ἐν ἁώρῳ ἡλικία, οὐδὲν οὐδέπω πρᾶξαι
10 δυνάμενον, τίνος ἔνεκεν θρηνεῖς; τί ἐπιζητεῖς; ἸΑλπίδας, φησί, χρηστὰς ἐνέφαινε, καὶ προσεδόκων ὅτι μου προσθήσεται. Διὰ τοῦτο ζητῶ τὸν ἄνδρα, διὰ τοῦτο τὸν υἱόν, διὰ τοῦτο κόπτομαι καὶ θρηνῶ, οὐκ ἀπιστοῦσα τῇ ἀναστάσει, ἀλλ' ἔρημος βοηθείας γενομένη, καὶ τὸν προστάτην ἀπολωλεκυῖα, τὸν σύνοικον, τὸν ἐν
15 πᾶσι κοινωνοῦντα, τὸν παρηγοροῦντα· ταῦτα πενθῶ.

Οἶδα ὅτι ἀναστήσεται, ἀλλ' οὐ φέρω τὸν μεταξὺ χωρισμόν· πολὺς τῶν πραγμάτων ὁ ὄχλος ἐπιρρεῖ· πᾶσι πρόκειμαι τοῖς βουλομένοις ἀδικεῖν· οἱ δεδοικότες πρότερον τῶν οἰκετῶν, καταφρονοῦσι νῦν, ἐπεμβαίνουσιν· εἴ τις εὐηργέτηται, τῆς εὐ-
20 εργεσίας ἐπιλέλησται τῆς ἐκείνου· εἴ τις κακῶς ἔπαθε παρ' αὐτοῦ, τῷ ἀπελθόντι μνησικακῶν εἰς ἐμὲ τὴν ὀργὴν ἀφήσει. Ταῦτα οὐκ ἀφήσὶ με τὴν χηρείαν φέρειν πράως· διὰ ταῦτα κόπτομαι, διὰ ταῦτα θρηνῶ. Πῶς οὖν τὰς τοιαύτας παραμυθησόμεθα; τί ἐροῦμεν; πῶς αὐτῶν τὴν ὀδύνην ἀποκρουσόμεθα; Πρῶτον αὐ-
25 τὰς διελέγξαι πειράσομαι, ὅτι οὐ τούτων ἐστὶν ὁ θρῆνος τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ πάθους ἀλογίστου. Εἰ γὰρ ταῦτα πενθεῖς, ἐχρῆν διαπαντὸς πενθεῖν τὸν ἀπελθόντα· εἰ δὲ ἐνιαυτοῦ παρελθόντος ἐπιλέλησαι, ὡς οὐδὲ γεγεννημένου τινός, οὐ τὸν ἀπελθόντα θρη-
νεῖς, οὐδὲ τὴν προστασίαν. ἸΑλλὰ τὸν χωρισμόν οὐ φέρεις, οὐδὲ
30 τὴν τῆς συνηθείας διακοπὴν; Τί δ' ἂν εἴποιεν αἱ καὶ δευτέροις ὀμιλοῦσαι γάμοις; Σφόδρα γε, οὐ γάρ; τοὺς προτέρους ἐπιζητοῦσιν. ἸΑλλὰ μὴ πρὸς ταύτας τὸν λόγον ἀποτείνωμεν, ἀλλὰ πρὸς τὰς τοῖς ἀπελθοῦσιν εὐνοϊαν φυλαττούσας.

ὅμως ποὺ περιμένεις ἀνάστασι, γιὰ ποιὸ λόγο ὀδύρεσαι; Ἄρα τὸ νὰ ὀδύρεται κανεὶς εἶναι γνώρισμα ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχουν ἐλπίδα.

3. Ἀκούσατε ὅσες γυναῖκες ἀγαπᾶτε τοὺς θρήνους, ὅσες πρὸς τὰ πένθη ἀβάστακτα φέρεσθε, ὅτι κάνετε αὐτὰ ποὺ κάνουν οἱ ἐθνικοί. Ἐὰν ὅμως ἡ θλίψις γιὰ τοὺς πεθαμένους εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν ἐθνικῶν, οἱ κοπετοὶ καὶ τὸ κτύπημα τοῦ προσώπου, εἶπέ μου, τίνων ἄρα εἶναι χαρακτηριστικό; Γιὰ ποιὸ λόγο θρηνεῖς, ἐὰν πιστεύης ὅτι θὰ ἀναστηθῇ, ὅτι δὲν ἔχει χαθῆ, ὅτι ὕπνος καὶ κοίμησις εἶναι τὸ πρᾶγμα; Εἶναι ζήτημα συνηθείας, λέγει, καὶ προστασίας καὶ φροντίδας τῶν πραγμάτων καὶ κάθε ἄλλης περιποιήσεως. Ὅταν λοιπὸν χάσης τὸ παιδί σου σὲ μικρῇ ἡλικίᾳ, ποὺ δὲν ἤμποροῦσε τίποτε ἀκόμη νὰ κάμη, γιὰ ποιὸ λόγο θρηνεῖς; τί ἐπιζητεῖς; Ἐδειχνε, λέγει, ἀγαθὲς ἐλπίδες καὶ ἐπερίμενα ὅτι θὰ μὲ συμπαρασταθῇ. Γι' αὐτὸ ζητῶ τὸν ἄνδρα μου, γι' αὐτὸ τὸν υἱό μου, γι' αὐτὸ κόπτομαι καὶ θρηνῶ, ὄχι γιὰτὶ δὲν πιστεύω στὴν ἀνάστασι, ἀλλὰ γιὰτὶ ἔμεινα χωρὶς βοήθεια καὶ ἔχω χάσει τὸν προστάτη μου, τὸ σύντροφο, ἐκεῖνον ποὺ συμμετεῖχε σὲ ὅλα, ποὺ μοῦ ἔδινε θάρρος· γι' αὐτὰ πενθῶ.

Γνωρίζω ὅτι θὰ ἀναστηθῇ, ἀλλὰ δὲν ἀντέχω τὸν ἐνδιάμεσο χωρισμό. Πάρα πολλὲς ὑποθέσεις συρρέουν, εἶμαι στὴ διάθεσι ἐκείνων ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴν ἀδικία. Οἱ ὑπηρέτες ποὺ προηγουμένως ἐφοβοῦνταν, μὲ περιφρονοῦν τώρα, ἐπεμβαίνουν στὶς ὑποθέσεις μου. Ὅποιος εἶχε εὐεργετηθῆ, ἔχει ξεχάσει τὴν εὐεργεσία του, ὅποιος εἶχε κακοπάθει ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ μνησικακεῖ μὲ τὸν πεθαμένο, ἀφήνει τὴν ὀργή του νὰ πέση ἐπάνω μου. Αὐτὰ δὲν μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ὑπομένω μὲ ἡρεμία τὴ χηρεία. Γι' αὐτὰ τὰ πράγματα κόπτομαι, γι' αὐτὰ θρηνῶ. Πῶς λοιπὸν θὰ παρηγορήσωμε τίς χῆρες αὐτές; τί θὰ τίς εἰποῦμε; πῶς θὰ ἐξαλείψουμε τὴν ὀδύνη τους; Πρῶτα θὰ προσπαθῆσω νὰ ἐλέγξω αὐτές, ὅτι δὲν εἶναι γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ θρήνος, ἀλλ' εἶναι δείγμα ἀλογίστου πάθους. Γιατὶ ἐὰν πενθῆς γι' αὐτά, ἔπρεπε νὰ πενθῆς παντοτινὰ τὸν πεθαμένο· ἐὰν ὅμως, ἀφοῦ περάση ἓνας χρόνος, ἔχης ξεχάσει, σὰν νὰ μὴ ἔχη συμβῆ τίποτε τὸ ἰδιαίτερο, δὲν θρηνεῖς τὸν πεθαμένο, οὔτε τὴν προστασία του. Ἀλλὰ δὲν ἀντέχεις τὸ χωρισμό, οὔτε τὴ διακοπὴ τῆς συνηθείας; Καὶ τί θὰ μποροῦσαν νὰ εἰποῦν ἐκεῖνες ποὺ ἔκαναν δεύτερο γάμο; Πάρα πολὺ ὑποφέρουν, δὲν εἶναι ἔτσι; ἐπιζητοῦν τοὺς πρώτους ἄνδρες. Ἄλλ' ἄς μὴ ἀπευθύνωμε τὸ λόγο πρὸς αὐτές, ἀλλὰ πρὸς ἐκεῖνες ποὺ διατηροῦν τὴ συμπάθειά τους γιὰ τοὺς πεθαμένους.

Διὰ τί πενθεῖς τὸ παιδίον; διὰ τί τὸν ἄνδρα; Τοῦ μὲν, ἐπειδὴ οὐκ ἀπέλαυσα, φησί· τοῦ δὲ, ἐπειδὴ προσεδόκησα ἐπιπλέον ἀπολαύσεσθαι. Τοῦτο δὲ αὐτὸ ὄσης ἀπιστίας τὸ νομίζειν, ὅτι ὁ ἄνῆρ ἢ τὸ παιδίον ἐν ἀσφαλείᾳ σε καθίστη, ἀλλ' οὐχ ὁ Θεός; πῶς
 5 οὐκ οἶει παροξύνειν αὐτόν; Διὰ γὰρ τοῦτο αὐτοὺς λαμβάνει πολλάκις, ἵνα μὴ οὕτως αὐτοῖς ἦς προσδεδεμένη, ὥστε ἀπ' ἐκείνων τὴν ἐλπίδα ἀπαγαγεῖν. Θεὸς γὰρ ἐστὶ ζηλωτής, καὶ πάντων μάλιστα θούλεται παρ' ἡμῶν φιλεῖσθαι, καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ σφόδρα ἡμᾶς φιλεῖ. Ἴστε γὰρ ὅτι τοῦτο τῶν μανικῶς φιλοῦντων τὸ
 10 ἔθος· σφόδρα εἰσὶ ζηλότυποι, καὶ αἰροῖντο ἂν τὴν ψυχὴν προσέσθαι, ἢ παρευδοκιμηθῆναι ὑπὸ τινος τῶν ἀντεραστῶν. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ Θεὸς αὐτόν ἔλαβε, διὰ ταῦτα τὰ ῥήματα. Ἐπεὶ τίνος ἔνεκεν, εἶπέ μοι, τὸ παλαιὸν οὐκ ἐγίνοντο χηρεῖαι, οὐδὲ ὀρφανῖαι ἄωροι; διὰ τί τὸν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ ἀφῆκε πολὺν ζῆσαι
 15 χρόνον; Ὅτι καὶ ζῶντος αὐτοῦ, προετίμα τὸν Θεόν. Εἶπε γοῦν, σφάξον· καὶ ἔσφαξε. Διὰ τί τὴν Σάρραν ἐπὶ τοσοῦτον ἤγαγε γῆρας; Ὅτι καὶ ζώσης αὐτῆς, τοῦ Θεοῦ μᾶλλον ἤκουεν, ἢ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο ἔλεγε πρὸς αὐτόν ὁ Θεός· «Ἀκουσον Σάρρας τῆς γυναικός σου». Οὔτε δι' ἄνδρὸς φιλίαν, οὔτε διὰ γυναικός, οὔτε
 20 διὰ παιδὸς προστασίαν παρώργιζέ τις τότε τὸν Θεόν.

Νῦν δὲ ἐπειδὴ κατωφερεῖς ἐσμεν, καὶ σφόδρα καταπεπτῶκαμεν, καὶ ἄνδρες γυναῖκας τοῦ Θεοῦ πλέον φιλοῦμεν, καὶ γυναῖκες ἄνδρας τοῦ Θεοῦ πλέον προτιμῶμεν, τούτου χάριν καὶ ἄκοντας ἡμᾶς εἰς πόθον ἔλκει τὸν αὐτοῦ. Μὴ φίλει τὸν ἄνδρα τοῦ
 25 Θεοῦ πλέον, καὶ οὐκ αἰσθήσῃ χηρείας ποτέ· μᾶλλον δὲ κἂν συμβῆ, οὐ λήψῃ τὴν αἴσθησιν. Διὰ τί; Ὅτι προστάτην ἔχεις τὸν μᾶλλον φιλοῦντα ἀθάνατον. Εἰ μᾶλλον τὸν Θεὸν φιλεῖς, μὴ πένθει· ὁ γὰρ μᾶλλον φιλοῦμενος, ἀθάνατός ἐστι, καὶ οὐκ ἀφήσει τοῦ ἦττον φιλουμένου λαβεῖν αἴσθησιν. Ἐπὶ ὑποδείγματός δέ σοι
 30 τοῦτο ποιήσω φανερόν. Εἶπέ μοι, εἰ ἄνδρα ἔχεις κατὰ γνώμην σοι πάντα πράττοντα, εὐδοκιμοῦντα, καὶ ποιοῦντά σε λαμπρὰν πανταχοῦ καὶ ἀκαταφρόνητον, εὐδοκιμοῦντα παρὰ πᾶσι, συνετὸν, σοφόν, φιλοῦντά σε μακαριζομένην δι' αὐτόν, καὶ μετὰ τούτου τέκης καὶ παιδίον, εἶτα πρὶν ἢ εἰς ὥραν ἐλθεῖν ἡλικίας ἀπέλθοι
 35 τοῦτο, ἄρα αἰσθήσῃ τοῦ πένθους; Οὐδαμῶς· ὁ γὰρ μᾶλλον φι-

10. Ὁ Ἀβραὰμ ἔζησε 175 χρόνια (Γεν. 25,7) καὶ ὁ Ἰσαὰκ 180 (Γεν. 35,28).

11. Ἡ Σάρρα ἔζησε 127 χρόνια (Γεν. 23,1).

12. Γεν. 21,12

Γιατί πενθεῖς τὸ παιδί σου; γιατί τὸν ἄνδρα σου; Τὸ παιδί γιατί δὲν τὸ ἐχάρηκα, ἀπαντᾶ, καὶ τὸν ἄνδρα μου, ἐπειδὴ ἐπερίμενα νὰ τὸν χαρῶ ἀκόμη περισσότερο. Αὐτὸ ὅμως πόση ἀπιστία μαρτυρεῖ, τὸ νὰ νομίζης, ὅτι ὁ ἄνδρας ἢ τὸ παιδί σὲ ἀσφαλίζει, καὶ ὄχι ὁ Θεός; πῶς δὲν νομίζεις ὅτι παροργίζεις αὐτόν; Γιατί γι' αὐτὸ τοὺς παίρνει πολλές φορές, γιὰ νὰ μὴ εἶσαι τόσο δεμένη μὲ αὐτούς, ὥστε νὰ ἀπομακρύνῃ τις ἐλπίδες σου ἀπὸ ἐκείνους. Γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ζηλότυπος καὶ θέλει ἀπὸ ὅλους μας νὰ ἀγαπᾶται, ἐπειδὴ πάρα πολὺ μᾶς ἀγαπᾶ. Γνωρίζετε βέβαια ὅτι ἡ συνήθεια αὐτὴ εἶναι γνῶρισμα ἐκείνων ποὺ ἀγαποῦν παράφορα, εἶναι ὑπερβολικὰ ζηλότυποι καὶ θὰ ἐπροτιμοῦσαν νὰ χάσουν τὴ ζωὴ τους, παρά νὰ παραμερισθοῦν ἀπὸ κάποιον ἀντεραστή. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἐπῆρε, γι' αὐτούς τοὺς λόγους. Γιατί εἶπέ μου, γιὰ ποιὸ λόγο δὲν ἐγίνοντο χηρεῖες τὴν παλαιὰ ἐποχὴ, οὔτε πρόωρα ὀρφανεύματα; γιατί ἄφησε τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὸν Ἰσαὰκ νὰ ζήσουν πολλὰ χρόνια¹⁰; Γιατί καὶ ὅταν ἐζοῦσε, ἐπροτιμοῦσε τὸν Θεό. Εἶπε λοιπόν, θυσίασε· καὶ ἐκεῖνος ἐθυσίασε τὸν υἱό του. Γιατί ἔφερε τὴ Σάρρα σὲ τόσο βαθιὰ γηρατειά¹¹; Γιατί καὶ ὅταν ἐζοῦσε αὐτὴ, τὸν Θεὸ ἄκουε περισσότερο, παρά αὐτήν. Γι' αὐτὸ ἔλεγε ὁ Θεὸς πρὸς αὐτόν· «Ἄκουσε τὴ Σάρρα τὴ γυναῖκα σου»¹². Οὔτε γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ ἄνδρα, οὔτε γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς γυναίκας, οὔτε γιὰ τὴν προστασία τοῦ παιδιοῦ δὲν παρῶργιζε κανεὶς τότε τὸν Θεό.

Τώρα ὅμως ἐπειδὴ εἶμασθε αἰσχροί, καὶ ἔχομε ξεπέσει πάρα πολὺ, καὶ οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶμε τις γυναῖκες περισσότερο ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ οἱ γυναῖκες προτιμᾶμε τοὺς ἄνδρες πιὸ πολὺ ἀπὸ τὸν Θεό, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ χωρὶς νὰ θέλωμε μᾶς τραβᾶ νὰ τὸν ἐπιθυμήσωμε. Μὴ ἀγαπᾶς τὸν ἄνδρα σου περισσότερο ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ δὲν θὰ αἰσθανθῆς ποτὲ τὴ χηρεία, καλύτερα ὅμως καὶ ἂν συμβῆ, δὲν θὰ τὴν ἀντιληφθῆς. Γιατί; Διότι ἔχεις προσάτη τὸν ἀθάνατο ποὺ ἀγαπᾶ πιὸ πολὺ. Ἐὰν ἀγαπᾶς περισσότερο τὸν Θεό, μὴ πενθεῖς, γιατί ἐκεῖνος, ποὺ ἀγαπᾶς περισσότερο, εἶναι ἀθάνατος, καὶ δὲν ἀφήνει νὰ ἀντιληφθῆς ἐκείνον ποὺ ἀγαπᾶς λιγώτερο. Θὰ σοῦ τὸ καταστήσω φανερὸ αὐτὸ μὲ παράδειγμα. Εἶπέ μου, ἐὰν ἔχῃς ἄνδρα ποὺ ἐνεργεῖ σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη σου, ποὺ προοδεύει καὶ σὲ κάνει παντοῦ ὡραία καὶ σπουδαία, ποὺ σὲ ὅλους ἔχει καλὴ φήμη, ποὺ εἶναι συνετός, σοφός, ποὺ σὲ ἀγαπᾶ καὶ μακαρίζεσαι γι' αὐτόν, καὶ ἐὰν μαζί του γεννήσης παιδί, ἔπειτα προτοῦ ἡλικιωθῆ ἂν πεθάνῃ τοῦτο, ἄραγε θὰ αἰσθανθῆς τὸ πένθος; Καθόλου, γιατί ἐκεῖνος ποὺ

λούμενος ἐκεῖνο ἀποκρύπτει. Καὶ νῦν τὸν Θεὸν ἂν πλεον φιλῆς τοῦ ἀνδρός, μάλιστα μὲν οὐ ταχέως αὐτὸν λήψεται· εἰ δὲ ἄρα καὶ λάβοι, οὐχ ἔξεις αἰσθησιν τοῦ πένθους. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ οὐδὲν ἔπασχε δεινόν, τῶν παιδῶν ἀθρόον τὸν θάνατον
5 ἀκούσας, ἐπειδὴ τὸν Θεὸν ἐφίλει πλεον αὐτῶν. Τοῦ τοίνυν φιλουμένου ζῶντος, οὐδὲν ἔμελλεν ἐκεῖνα λυπήσειν αὐτὸν.

Τί λέγεις, ὦ γυναῖ; ὁ ἀνὴρ καὶ ὁ παῖς προῖστατό σου, ὁ δὲ Θεὸς οὐ φείδεται σου; Αὐτὸν δὴ ἐκεῖνον τίς σοι ἔδωκεν; οὐχὶ αὐτός; σὲ δὲ τίς ἐποίησεν; οὐχὶ αὐτός; Ὁ μὲν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς
10 τὸ εἶναι παραγαγῶν, καὶ ψυχὴν ἐμπνεύσας, καὶ διάνοιαν ἐνθείς, καὶ τὴν αὐτοῦ γνῶσιν καταξιώσας χάρισσασθαι, καὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ μὴ φεισάμενος διὰ σὲ τοῦ μονογενοῦς, σοῦ οὐ φείδεται, ὁ δὲ ὁμόδουλος φείδεται· πόσης ταῦτα ὀργῆς τὰ ῥήματα; Τί τοιοῦτον ἔσχεσ παρὰ τοῦ ἀνδρός; Οὐδὲν ἂν ἔχοις εἰπεῖν. Εἰ γὰρ τί σε καὶ
15 εὐργέτησεν, ἀλλ' εὐ παθῶν, ἀλλὰ προὑπαρξάσης σου· ἐπὶ δὲ Θεοῦ οὐδὲν τοιοῦτον ἂν τις ἔχοι λέγειν. Οὐ γὰρ εὐ παθῶν ὁ Θεὸς παρ' ἡμῶν, οὕτως ἡμᾶς εὐεργετεῖ, ἀλλ' ἀνευδεῆς ὢν, ἐξ ἀγαθότητος μόνης εὐ ποιεῖ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος. Βασιλείαν σοι ἐπηγγείλατο, ζωὴν ἀθάνατον, δόξαν, ἀδελφότητα, υἰοθεσίαν
20 ἔδωκε, συγκληρονόμον τοῦ μονογενοῦς ἐποίησε· σὺ δὲ τοῦ ἀνδρός ἔτι μέμνησαι μετὰ τοσαῦτα ἀγαθὰ; Τί τοιοῦτον ἐκεῖνος ἐχαρίσατο; Τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνέτειλε, τὸν ὑετὸν ἔδωκε, ταῖς ἐτησίαις τροφαῖς τρέφει. Οὐαὶ ἡμῖν ἐκ τῆς πολλῆς ἀχαριστίας. Διὰ τοῦτο λαμβάνει τὸν ἀνδρα, ἵνα αὐτὸν μὴ ζητῆς· σὺ δὲ ἀπελ-
25 θόντος ἔχη ἔτι, καὶ τὸν Θεὸν ἀφίης, δέον εὐχαριστεῖν, δέον τὸ πᾶν ἐπ' αὐτὸν ἐπιρρίπτειν;

Τί γὰρ ἐστὶν ὃ παρὰ τοῦ ἀνδρός ἔσχεσ; ὦδινες, καὶ πόνοι, καὶ ὕβρεις, καὶ λοιδορίαι πολλάκις, καὶ ἐπιτιμήσεις, καὶ ἀγανακτήσεις. Οὐ ταῦτα τὰ παρὰ τῶν ἀνδρῶν; Ἀλλ' ἔστι, φησί, καὶ ἕτερα
30 χρηστά. Ποῖα δὴ ταῦτα; ἐκαλλώπισέ σε ἱματίοις πολυτελέσι; χρυσία περιέθηκε τῷ προσώπῳ; αἰδέσιμον πᾶσιν ἐποίησεν; Ἀλλ' ἂν θέλης καὶ ἀπελθόντος κοσμήσῃ κόσμῳ πολὺ βελτίονι· τῶν

ἀγαπᾶς πῶς πολὺ ἀποκρύπτει αὐτό. Καὶ τώρα ἂν ἀγαπᾶς τὸν Θεὸ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου, δὲν θὰ πάρῃ αὐτὸν πολὺ γρήγορα, καὶ ἂν τυχὸν καὶ τὸν πάρῃ, δὲν θὰ ἀντιληφθῆς τὸ πένθος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ δὲν ὑπέφερε καθόλου, ὅταν ἔμαθε ὅτι τὰ παιδιά του ἐπέθαναν διὰ μιᾶς, ἐπειδὴ ἀγαποῦσε τὸν Θεὸ περισσότερο ἀπὸ αὐτά. Ἄφοῦ λοιπὸν ἐκεῖνος τὸν ὁποῖο ἀγαποῦσε ζοῦσε, δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὸν λυπήσουν καθόλου ἐκεῖνα.

Τί λέγεις, γυναῖκα; ὁ ἄνδρας καὶ ὁ υἱὸς σὲ ἐπροστάτευαν, καὶ ὁ Θεὸς δὲν σὲ εὐσπλαγχνίζεται; Ἐκεῖνον λοιπὸν τὸν ἴδιο ποιὸς σοῦ τὸν ἔδωσε; ὄχι αὐτός; καὶ ποιὸς σὲ ἐδημιούργησε; ὄχι αὐτός; Ἐκεῖνος ποῦ ἀπὸ τὸ μηδὲν σὲ ἔφερε στὴν ὑπαρξί, καὶ σοῦ ἐφύσησε ψυχὴ, καὶ σοῦ ἔβαλε νοῦ, καὶ σὲ ἐθεώρησε ἄξια νὰ σοῦ χαρίσῃ τὴ γνῶσι του, καὶ δὲν λυπήθηκε γιὰ χάρι σου τὸ μονογενῆ του υἱό, δὲν μεριμνᾷ γιὰ σένα, καὶ μεριμνᾷ ὁ συνάνθρωπός σου; πόση ὀργὴ ἀξίζουν αὐτὰ τὰ λόγια; Τί παρόμοιο ἔχεις ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου; Τίποτε δὲν θὰ μπορέσης νὰ εἰπῆς. Γιατί ἐὰν σοῦ ἔκαμε καὶ κάποια εὐεργεσία, ἀφοῦ ὅμως εὐεργετήθηκε ἀπὸ σένα καὶ προϋπήρξες ἐσὺ· στὴν περίπτωσι ὅμως τοῦ Θεοῦ κανεὶς δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ λέγῃ κάτι τέτοιο. Γιατί ὁ Θεὸς συμβαίνει νὰ μᾶς εὐεργετῇ, ὄχι ἐπειδὴ εὐεργετήθηκε ἀπὸ μᾶς, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔχει καμμία ἀνάγκη, ἀπὸ ἀγαθότητα μόνο εὐεργετεῖ τὸ ἀνθρώπινο γένος. Σοῦ ὑποσχέθηκε τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴν αἰώνιο ζωὴ, τὴ δόξα, τὴν ἀδελφότητα, σοῦ ἔδωσε τὴν υἰοθεσία, σὲ ἔκαμε συγκληρονόμο τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ του. Ἐσὺ ὅμως ἐνθυμεῖσαι ἀκόμη τὸν ἄνδρα σου ὕστερα ἀπὸ τόσα ἀγαθὰ; Τί παρόμοιο σοῦ ἐχάρισε ἐκεῖνος; Τὸν ἥλιο του ἀνέτειλε, τὴ βροχὴ σοῦ ἔδωσε, μὲ τίς ἐτήσιες τροφές σὲ τρέφει. Ἄλλοίμονό μας γιὰ τὴν τόσο μεγάλη ἀχαριστία μας. Γι' αὐτὸ παίρνει τὸν ἄνδρα σου, γιὰ νὰ μὴ ἐπιζητῆς αὐτόν. Ἐσὺ ὅμως ἀφοῦ πεθάνῃ ἐξακολουθεῖς νὰ εἶσαι προσηλωμένη σ' αὐτόν καὶ ἐγκαταλείπεις τὸν Θεό, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ τὸν εὐχαριστῆς, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ στηρίζῃς τὰ πάντα σ' αὐτόν;

Ποιὸ λοιπὸν εἶναι ποῦ ἔχεις ἀπὸ τὸν ἄνδρα; οἱ ὠδίνες καὶ οἱ πόνοι, καὶ οἱ ὕβρεις καὶ οἱ ἐξευτελισμοὶ πολλὰς φορές καὶ οἱ ἐπιτιμήσεις καὶ οἱ ἀγανακτήσεις. Δὲν εἶναι αὐτὰ ποῦ ἔχετε ἀπὸ τοὺς ἄνδρες; Ὑπάρχουν ὅμως, λέγει, καὶ ἄλλα καλά. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι αὐτά; σὲ ἐστόλισε μὲ πολυτελῆ ροῦχα; σοῦ ἐφόρεσε χρυσὰ κοσμήματα στὸ πρόσωπό σου; σὲ ἔκαμε σεβαστὴ σὲ ὅλους; Ἄλλ' ἂν θέλῃς, καὶ ὅταν πεθάνῃ αὐτὸς θὰ σὲ στολίσῃ μὲ στολίδια πολὺ

γὰρ χρυσίῳ πολλῶ θαυμασιωτέραν τὴν ἔχουσαν ἢ σεμνότης ποιεῖ. Ἐχει καὶ οὗτος ὁ βασιλεὺς ἱμάτια, οὐ τοιαῦτα, ἀλλὰ πολλῶ βελτίῳ· ἐκεῖνα, ἂν ἐθέλης, περιβαλοῦ. Ποῖα δὴ ταῦτα; Ἰματισμὸς ἔστι διαχρύσους κροσσοὺς ἔχων· ἐὰν ἐθέλης, περίβαλε τὴν
 5 ψυχὴν. Ἄλλ' οὐκ ἐποίησεν εὐκαταφρόνητον ἀνθρώποις; Καὶ τί τοῦτο μέγα; ἢ μέντοι χηρεῖα οὐκ ἀφήσιν σε γενέσθαι εὐκαταφρόνητον τοῖς δαίμοσι. Τότε τῶν οἰκετῶν ἐκράτεις τῶν σῶν, εἶγε ὅλως ἐκράτεις· νῦν δὲ ἀντὶ τῶν οἰκετῶν τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων, τῶν ἀρχῶν, τῶν ἐξουσιῶν, τοῦ κοσμοκράτορος. Τὰ δὲ λυ-
 10 πηρὰ οὐ λέγεις, ἐν οἷς ἐκοινώνεις αὐτῶ· εἴ ποτε ἀρχόντων φόβος, εἴ ποτε παρευδοκιμήσεις τῶν πλησίον, τούτων ἀπάντων ἀπήλλαξαι νῦν, φόβου καὶ δέους. Ἄλλὰ τίς σοι τὰ καταλειφθέντα θρέψει παιδία, μεριμνᾶς; Ὁ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν. Τίς γὰρ αὐτὰ ἔδωκεν, εἶπέ μοι; Οὐκ ἀκούσεις τοῦ Χριστοῦ λέγοντος ἐν τοῖς
 15 Εὐαγγελίοις, «Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλείων ἔστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;»

4. Ὁρᾶς ὅτι οὐκ ἀπὸ συνηθείας, ἀλλ' ἀπὸ ἀπιστίας ἡμῖν ὁ θρῆνος γίνεται; Ἄλλ' οὐκ ἔστι λαμπρὰ ὁμοίως τὰ παιδία τοῦ πατρὸς τελευτήσαντος. Διὰ τί; τὸν Θεὸν ἔχει πατέρα, καὶ οὐκ
 20 ἔστι λαμπρὰ; Πόσους σοι ὑποδείξω ὑπὸ χηρῶν ἀνατραφέντας, καὶ γενομένους δοκίμους; πόσους δὲ ὑπὸ πατράσιν ὄντας, καὶ ἀπολωλότας; Ἄν γὰρ αὐτὰ ἀνατρέφης ἐκ πρώτης ἡλικίας ὡς ἀνατρέφειν δεῖ, πολλῶ μᾶλλον τῆς προστασίας τῆς πατρικῆς ἀπολαύσονται εὐεργεσίας. Ὅτι γὰρ χηρῶν ἔστι τὸ πρᾶγμα, τὸ τὰ
 25 παιδία λέγω ἀνατρέφειν, ἄκουσον Παύλου λέγοντος· «Εἰ ἐτεκνοτρόφησε»· καὶ πάλιν, «Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας»· οὐκ εἶπε, διὰ τοῦ ἀνδρός· «ἐὰν ἐπιμείνωσι τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ καὶ τῷ ἁγιασμῷ μετὰ σωφροσύνης». Ἐνθετε αὐτοῖς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἐκ πρώτης ἡλικίας, καὶ παντὸς πατρὸς μᾶλλον αὐτοῦς
 30 διατηρήσει· τοῦτο τεῖχος ἔσται ἀρραγές. Ὅταν γὰρ ἔνδον ὁ φύλαξ ἐγκαθήμενος ἦ, οὐδὲν ἡμῖν τῶν ἐξωθεν δεῖ ἐπιτεχνημάτων· ἐκείνου δὲ οὐκ ὄντος, πάντα εἰκῆ τὰ ἐξωθεν γίνεται. Τοῦτο αὐτοῖς ἔσται καὶ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ εὐκοσμία, τοῦτο αὐτοῦς ποιήσει λαμπροῦς, οὐκ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

13. Ματθ. 6,25

14. Α' Τιμ. 5,10 2,15

καλύτερα, γιατί ἡ σεμνότητα κάνει ἐκείνην ποῦ τὴν ἔχει νὰ θαυμάζεται πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰ χρυσὰ κοσμήματα. Ἔχει καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ροῦχα, ὄχι τέτοια, ἀλλὰ πολὺ καλύτερα· ἂν θέλης, φόρεσε ἐκεῖνα. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν αὐτά; Φορέματα εἶναι ποῦ ἔχουν χρυσοῦφанта κρόσσια· ἐὰν θέλης, ἔνδυσε τὴν ψυχὴ σου μὲ αὐτά. Ἄλλὰ δὲν μὲ ἔκαμε νὰ περιφρονοῦν εὐκολα οἱ ἄνθρωποι; Καὶ γιατί εἶναι αὐτὸ μεγάλο; ἡ χηρεία λοιπὸν δὲν σ' ἀφήνει νὰ περιφρονησῶν ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Τότε ἐξουσίαζες τοὺς ὑπηρέτες τοὺς δικούς σου, ἐὰν βέβαια τοὺς ἐξουσίαζες τελείως, τώρα ὁμως ἀντὶ νὰ ἐξουσιάζης τοὺς ὑπηρέτες ἐξουσιάζεις τὶς ἀσώματες δυνάμεις, τὶς ἀρχές, τὶς ἐξουσίες, τὸν κοσμοκράτορα. Τὰ λυπηρὰ ὁμως δὲν τὰ λέγεις, στὰ ὁποῖα συμμετεῖχες μαζί του· τὸ ἐὰν ὑπῆρχε κάποτε ὁ φόβος τῶν ἀρχόντων, τὸ ἐὰν θὰ μπορούσες νὰ ξεπεράσῃς κάποτε τοὺς πλησίον· τώρα σὲ ἔχει ἀπαλλάξει ἀπὸ ὅλα αὐτά, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὸν τρόμο. Ἄλλὰ ἐνδιαφέρεσαι ποιὸς θὰ θρέψῃ τὰ παιδιὰ ποῦ σοῦ ἔχει ἀφήσει; Ὁ πατέρας τῶν ὀρφανῶν. Γιατί, εἶπέ μου, ποιὸς σοῦ ἔδωσε αὐτά; Δὲν ἀκούεις τὸν Χριστὸ ποῦ λέγει στὰ εὐαγγέλια, «Δὲν ἀξίζει ἡ ζωὴ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν τροφὴ καὶ τὸ σῶμα ἀπὸ τὸ ἔνδυμα;»¹³.

4. Βλέπεις ὅτι δὲν γίνεται ἀπὸ συνήθεια, ἀλλὰ ἀπὸ ἀπιστία ὁ θρῆνος μας; Ἄλλὰ δὲν εἶναι λαμπρὰ ὁμοίως τὰ παιδιὰ ὅταν ἀποθάνῃ ὁ πατέρας. Γιατί; τὸν Θεὸ ἔχουν πατέρα καὶ δὲν εἶναι λαμπρὰ; Πόσα νὰ σοῦ δείξω ποῦ ἔχουν ἀνατραφῆ ἀπὸ χῆρες καὶ ἔγιναν ἐξαίρετα; καὶ πόσα ποῦ τὰ ἐπιβλέπουν οἱ πατέρες, καὶ ἔχουν καταστραφῆ; Γιατὶ ἂν ἀνατρέφῃς αὐτὰ ἀπὸ τὴν πρῶτη ἡλικία ὅπως πρέπει νὰ τὰ ἀνατρέφῃς, θὰ ἀπολαύσουν εὐεργεσία πολὺ πιὸ μεγάλη ἀπὸ τὴν προστασία τὴν πατρικὴν. Ὅτι λοιπὸν αὐτὸ εἶναι ἔργο τῶν χηρῶν, δηλαδὴ τὸ νὰ ἀνατρέφουν τὰ παιδιὰ, ἄκουσε τὸν Παῦλο ποῦ λέγει· «Ἐὰν ἀνέθρεψε παιδιὰ» καὶ πάλι· «θὰ σωθῆ ὁμως κάθε γυναῖκα μὲ τὴ γέννησι παιδιῶν»· δὲν εἶπε, μὲ τὸν ἄνδρα· «ἐὰν μείνουν σταθερὲς στὴν πίστι καὶ στὴν ἀγάπη καὶ στὸν ἁγιασμὸ μὲ σωφροσύνη»¹⁴. Βάλε μέσα τους ἀπὸ τὴν πρῶτη ἡλικία τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ διατηρήσῃ αὐτὰ καλύτερα ἀπὸ κάθε πατέρα· αὐτὸ θὰ εἶναι τεῖχος στερεό. Γιατὶ ὅταν κἀθεται μέσα ὁ φύλακας, δὲν μᾶς χρειάζεται κανένα ἀπὸ τὰ ἔξω τεχνάσματα, ὅταν ὁμως δὲν ὑπάρχη ἐκεῖνος, ὅλα τὰ ἔξω γίνονται στὰ χαμένα. Αὐτὸ θὰ εἶναι σὲ αὐτὰ καὶ πλοῦτος καὶ δόξα καὶ ἔπαινος, αὐτὸ θὰ κἀνῃ αὐτὰ λαμπρὰ, ὄχι μόνο στὴ γῆ, ἀλλὰ καὶ στοὺς οὐρανοὺς.

Μὴ γάρ μοι πρὸς ἐκείνους ἴδης τοὺς διεζωσμένους τὰς
ζώνας τὰς χρυσᾶς, μηδὲ τοὺς ἐφ' ἵππων φερομένους, μηδὲ τοὺς
ἀκολούθους ἔχοντας καὶ παιδαγωγούς. Ταῦτα γὰρ ἴσως τὰς χή-
ρας ἐπὶ τοῖς ὀρφανοῖς κόπτεσθαι ποιεῖ, ἐννοουμένης ὅτι καὶ
5 οὗτος ὁ ἐμὸς παῖς, εἶγε ὁ πατήρ αὐτῶ περιῆν, τοσαύτης ἂν
ἀπέλαυσε μακαριότητος· νῦν δὲ ἐν κατηφείᾳ καὶ ἀτιμίᾳ, καὶ οὐ-
δενὸς ἄξιος λόγου ἐστί. Μὴ δὴ ταῦτα ἐννόει, ὦ γύναι, ἀλλ' ἀνα-
πέτασον τοῦ οὐρανοῦ τὰς πύλας τῶ λογισμῶ, κατάμαθε τὰ ἐκεῖ
βασιλεία, ἴδε τὸν ἐκεῖ καθήμενον βασιλέα, λογισαὶ εἰ οὔτοι μᾶλ-
10 λον οἱ ἐπὶ τῆς γῆς τοῦ παιδὸς τοῦ σοῦ δύνανται ἐκεῖ εἶναι λαμ-
πρότεροι, καὶ τότε στέναξον. Ἄν δὲ ἐπὶ τῆς γῆς ὥσὶ τινες εὐδόκι-
μοι, εὐδενὸς τοῦτο ἄξιον λόγου. Ἐξεστίν, ἂν θέλης, ἐν τοῖς
οὐρανοῖς αὐτὸν στρατεῦσαι, εἰς ἐκείνην καταλέξει τὴν στρατο-
λογίαν. Οἱ γὰρ ἐκεῖ καταλεγόμενοι, οὐκ ἐφ' ἵππων φέρονται, ἀλλ'
15 ἐν νεφέλαις· οὐκ ἐπὶ γῆς βαδίζουσιν, ἀλλ' εἰς τὸν οὐρανὸν ἀρ-
πάζονται· οὐ παῖδας ἔχουσι τοὺς προηγουμένους, ἀλλὰ τοὺς
ἀγγέλους αὐτούς· οὐ βασιλεῖ παρεστήκασιν θνητῶ, ἀλλὰ τῶ ἀθα-
νάτῳ, τῶ βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων, καὶ κυρίῳ τῶν κυριευόντων·
οὐ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφύν ἔχουσιν, ἀλλὰ τὴν δόξαν
20 ἐκείνην τὴν ἄρρητον, καὶ βασιλέων γίνονται λαμπρότεροι, καὶ
τῶν πώποτε εὐδοκιμηκότων. Ἐν γὰρ τοῖς βασιλείοις ἐκείνοις οὐ
πλοῦτος, οὐκ εὐγένεια, οὐδὲν ἄλλο, ἀλλ' ἀρετὴ ζητεῖται μόνον·
καὶ ταύτης παρούσης, οὐδὲν ἐνδεῖ πρὸς τὸ τῶν πρωτείων αὐτοῦς
τυχεῖν.

25 Οὐδὲν ἡμῖν ἐστί δυσχερές, ἂν θέλωμεν φιλοσοφεῖν. Ἄνα-
νευσον εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὄρα πόσῳ τῆς ὀροφῆς τῶν βασι-
λείων λαμπρότερος οὗτος. Εἰ δὲ τὸ ἔδαφος τῶν ἄνω βασιλείων
παρὰ τοσοῦτόν ἐστί τῶν κάτω σεμνότερον, ὡς τοῦτο πρὸς ἐκεῖνο
βόρβορον νομίζεσθαι· εἴ τις ἂν καταξιωθῆ τὰ βασιλεία ἀκριθῶς
30 ἰδεῖν, τίνος οὐκ ἔσται μακαριότητος ἄξιος; «Ἡ δὲ ὄντος χήρα»,
φησί, «καὶ μεμονωμένη ἤλπικεν ἐπὶ τὸν Θεόν». Τοῦτο πρὸς τίνας
εἴρηται; Πρὸς τὰς οὐκ ἐχούσας παῖδας, ὅτι δοκιμώτεροι μᾶλλον
εἰσι, καὶ πλείονα ἀφορμὴν ἔχουσιν ἀρέσκειν Θεῶ· ὅτι πάντα
αὐταῖς ἀνεῖται τὰ δεσμά· οὐδεὶς ὁ κατέχων, οὐδὲ ἐπισύρεσθαι

Μὴ λοιπόν, παρακαλῶ, βλέπης πρὸς ἐκεῖνα ποὺ φοροῦν τὶς χρυσὲς ζῶνες, οὔτε ἐκεῖνα ποὺ μεταφέρονται ἐπάνω σὲ ἵππους, οὔτε ἐκεῖνα ποὺ ἀκτινοβολοῦν μέσα στὰ παλάτια ἐξ αἰτίας τῶν πατέρων τους, οὔτε ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ἀκολούθους καὶ παδαγωγούς. Αὐτὰ βέβαια ἴσως κάνουν τὶς χῆρες νὰ κόπτονται γιὰ τὰ ὄρφανά, μὲ τὸ νὰ σκέπτονται ὅτι καὶ ὁ ἰδικὸς μου υἱός, ἐὰν βέβαια τὸν ἐπροστάτευε ὁ πατέρας του, θὰ ἀπελάμβανε τόση εὐτυχία· τώρα ὅμως εἶναι κατηφής καὶ χωρὶς τιμές καὶ δὲν ἀξίζει τίποτε. Μὴ σκέπτεσαι αὐτά, γυναῖκα, ἀλλὰ ἀνοιξε ἐντελῶς τὶς πύλες τοῦ οὐρανοῦ μὲ τὴ σκέψι σου, γνώρισε καλὰ τὰ ἀνάκτορα ποὺ ὑπάρχουν ἐκεῖ, ἰδὲ τὸ βασιλεῖα ποὺ κάθεται ἐκεῖ, σκέψου ἐὰν αὐτοὶ ποὺ εἶναι λαμπρότεροι στὴ γῆ ἀπὸ τὸν υἱό σου μποροῦν νὰ εἶναι ἐκεῖ πιὸ λαμπρότεροι, καὶ τότε ἀναστὲναξε. Ἄν ὅμως εὐδοκимоῦν μερικοὶ ἐπάνω στὴ γῆ, δὲν ἀξίζει αὐτὸ τίποτε. Εἶναι δυνατό, ἂν θέλης, νὰ στρατεύσης αὐτὸν στοὺς οὐρανοὺς, νὰ τὸν κατατάξης σὲ ἐκεῖνο τὸ στράτευμα. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατατάσσονται ἐκεῖ, δὲν φέρονται ἐπάνω σὲ ἵππους, ἀλλὰ μὲ σύννεφα· δὲν βαδίζουν ἐπάνω σὲ χῶμα, ἀλλὰ ἀρπάζονται στὸν οὐρανό· δὲν ἔχουν δούλους νὰ προηγοῦνται, ἀλλὰ αὐτοὺς τοὺς ἀγγέλους· δὲν παραστέκουν σὲ θνητὸ βασιλεῖα, ἀλλὰ στὸν ἀθάνατο, στὸ βασιλεῖα τῶν βασιλέων καὶ στὸν κύριο τῶν κυρίων· δὲν φοροῦν στὴ μέση τους ζώνη ἀπὸ δερμα, ἀλλὰ ἐκείνη τὴν ἀνέκφραστη δόξα, καὶ γίνονται πιὸ λαμπρὰ ἀπὸ βασιλεῖς καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶχαν καλὴ φήμη κάποτε. Γιατὶ στὰ ἀνάκτορα ἐκεῖνα δὲν ζητεῖται πλοῦτος, οὔτε εὐγενικὴ καταγωγὴ, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ μόνο ἀρετὴ· καὶ ὅταν ὑπάρχη αὐτή, τίποτε δὲν χρειάζεται γιὰ νὰ ἐπιτύχουν αὐτοὶ τὰ πρωτεῖα.

Τίποτε δὲν εἶναι δύσκολο σὲ μᾶς, ἐὰν θέλωμε νὰ φιλοσοφοῦμε. Κοίταξε στὸν οὐρανὸ καὶ πρόσεξε πόσο λαμπρότερος εἶναι αὐτὸς ἀπὸ τὴ στέγη τῶν ἀνακτόρων. Ἐὰν ὅμως τὸ δάπεδο τῶν ἀνακτόρων τοῦ οὐρανοῦ εἶναι σχεδὸν τόσο λαμπρότερο ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῆς γῆς, ὥστε συγκρινόμενο αὐτὸ πρὸς ἐκεῖνο νὰ νομίζεται ὅτι εἶναι βοῦρκος, ἐὰν κανεὶς θὰ καταξιωθῆ νὰ ἰδῆ ἀκριβῶς τὰ ἀνάκτορα, ποιᾶς εὐτυχίας δὲν θὰ εἶναι ἄξιος; «Ἡ πραγματικὴ ὅμως χήρα», λέγει, «καὶ ἡ ἔρημος ἀπὸ συγγενεῖς ἔχει στηρίξει τὶς ἐλπίδες τῆς στὸν Θεό»¹⁵. Αὐτὸ σὲ ποιὲς ἔχει λεχθῆ; Σὲ ἐκείνες ποὺ δὲν ἔχουν παιδιά, ἐπειδὴ εἶναι πιὸ ἀληθινές, καὶ ἔχουν πιὸ μεγάλη ἀφορμὴ νὰ ἀρέσουν στὸν Θεό, γιὰ τὴν ὅλα τὰ δεσμὰ τελειώνουν γι' αὐτές. Κανεὶς δὲν τὶς ἐξουσιάζει, οὔτε τὶς ἀναγκάζει νὰ ἀποφεύγουν τὶς

τὰς ἀλύσεις ἐκείνας ἀναγκάζων. Ἄπεσχίσθης τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ἠνώθης τῷ Θεῷ· οὐκ ἔχεις συνόμιλον τὸν ὁμόδουλον, ἀλλ' ἔχεις τὸν δεσπότην. Ὅταν εὐχῆ, οὐχὶ τῷ Θεῷ διαλέγη, εἶπέ μοι; ὅταν ἀναγινώσκῃς, ἄκουε αὐτοῦ σοι διαλεγομένου. Τί δέ σοι διαλέγε-
5 ται; Πολλῷ τοῦ ἀνδρός προσηνέστερα ῥήματα. Ὁ μὲν γὰρ ἀνὴρ κἂν κολακεύῃ, οὐ πολλὴ ἡ τιμὴ· ὁμόδουλος γὰρ ἐστίν· ὅταν δὲ ὁ δεσπότης τὴν δούλην κολακεύῃ, τότε πολλὴ ἡ θεραπεία.

Πῶς οὖν ἡμᾶς θεραπεύει; Ἄκουσον δι' ὧν τοῦτο ποιεῖ. «Δεῦτε», φησί, «πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, 10 κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς». Καὶ πάλιν διὰ τοῦ προφήτου βοᾷ, λέγων· «Μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαι, λέγει Κύριος». Πόσου ταῦτα φίλτρου τὰ ῥήματα; Καὶ πάλιν, «Ἐπιστράφητε πρὸς με»· καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, «Ἐπίστρεψον πρὸς με, καὶ σωθή-
15 ση». Εἰ δέ τις καὶ ἐκ τῶν Ἀσμάτων βοῦλοιο ἐκλέγειν, ἀκούσεται, μυστικώτερα αὐτὰ ἐκλαμβάνων, «Ἡ καλὴ μου, ἢ περιστερά μου», πρὸς ψυχὴν ἐκάστην αὐτῷ πρέπουσαν διαλεγομένου. Τί τούτων τῶν ῥημάτων ἦδιον; Ὁρᾷς διάλεξιν Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους; Τί δέ, εἶπέ μοι; οὐχ ὀρᾷς, ὅσοι ἐκείνων τῶν μακαρίων γυναικῶν
20 παῖδες ἀπῆλθον, καὶ ἐν τάφοις εἰσίν; ὅσαι χαλεπώτερα πεπόνθασιν, καὶ μετὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ υἱοῦς ἀπέβαλον;

Τούτοις προσανέχωμεν, ταῦτα μεριμνῶμεν· καὶ οὐδὲν ἡμῖν ἔσται λυπηρὸν, ἀλλὰ πάντα διατελέσομεν τὸν χρόνον μετὰ χα-
ρᾶς πνευματικῆς διάγοντες, καὶ τῶν αἰωνίων ἀπολαύσομεν ἀγα-
25 θῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

16. Ματθ. 11,28

17. Ἡσ. 49,15

18. Ἡσ. 45,22· 44,22

19. Ἀσμ. Ἀσμ. 2,10

άλυσίδες ἐκεῖνες. Ἐχωρίσθηκες ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου, ἀλλὰ ἐνώθη-
κες μὲ τὸν Θεὸ· δὲν ἔχεις σύντροφο τὸν ὁμόδουλο, ἀλλὰ ἔχεις τὸν
Κύριόν σου. Ὅταν προσεύχεσαι, εἶπέ μου δὲν συνομιλεῖς μὲ τὸν
Θεό; ὅταν διαβάζης, ἀκουε αὐτὸν ποῦ ὁμιλεῖ μαζί σου. Τί λοιπὸν
σοῦ λέγει; Πολὺ πιὸ κολακευτικὰ λόγια ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Γιατὶ ὁ
ἄνδρας καὶ ἂν ἀκόμη κολακεύη, δὲν εἶναι μεγάλη ἡ τιμὴ, γιατί εἶναι
ὁμόδουλος σου. Ὅταν ὅμως ὁ κύριος κολακεύη τὴ δούλη, τότε
εἶναι μεγάλη ἡ περιποίησις.

Πῶς λοιπὸν μᾶς περιποιεῖται ὁ Θεός; Ἦκουσε μὲ ὅσα κάμνει
αὐτὸ. «Ἐλᾶτε», λέγει, «πρὸς ἐμένα ὅλοι ὅσοι εἴσθε κουρασμένοι
καὶ φορτωμένοι, καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς ξεκουράσω»¹⁶. Καὶ πάλι μὲ τὸ
στόμα τοῦ προφήτου φωνάζει, λέγοντας· «Μήπως θὰ λησμονήσῃ ἡ
γυναῖκα νὰ ἐλεήσῃ τὰ τέκνα τῆς κοιλιᾶς της; καὶ ἂν λησμονήσῃ
αὐτή, ἐγὼ ὅμως δὲν θὰ λησμονήσω, λέγει ὁ Κύριος»¹⁷. Τὰ λόγια
αὐτὰ πόσης ἀγάπης εἶναι ἀπόδειξις; Καὶ πάλι λέγει, «Ἐπιστρέψατε
πρὸς ἐμένα»· καὶ ἄλλοῦ πάλι, «Ἐπίστρεψε πρὸς ἐμέ, καὶ θὰ σω-
θῆς»¹⁸. Ἐὰν ὅμως ἤθελε κανεὶς νὰ ἐπιλέξῃ ἀπὸ τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων,
θὰ ἀκούσῃ, ἐκλαμβάνοντας αὐτὰ μυστικώτερα, «Ἡ καλή μου, ἡ
περιστερὰ μου»¹⁹, τὰ ὁποῖα λέγει σὲ κάθε ψυχὴ ποῦ ὁμοιάζει μὲ
αὐτόν. Τί εἶναι πιὸ γλυκὸ ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά; Βλέπεις συνομιλία τοῦ
Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους; Γιατὶ ὅμως, εἶπέ μου, δὲν βλέπεις,
πόσα παῖδιὰ τῶν μακαρίων ἐκείνων γυναικῶν πέθαναν καὶ εἶναι
μέσα στοὺς τάφους; πόσες ἔχουν πάθει φοβερώτερα καὶ μαζί μὲ
τοὺς ἄνδρες ἔχασαν καὶ τοὺς υἱούς;

Ἦς βασιζώμεθα σὲ αὐτὰ, αὐτὰ ἄς φροντίζωμε, καὶ δὲν θὰ μᾶς
συμβῆ κανένα λυπηρό, ἀλλὰ θὰ συμπληρώσωμε ὅλο τὸ χρόνο μας
ζώντας μὲ πνευματικὴ χαρὰ, καὶ θὰ ἀπολαύσωμε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ.
Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε νὰ ἐπιτύχωμε ὅλοι μας, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ
φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο
στὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ
δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων.
Ἄμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ζ΄

(Α΄ Θεσ. 4, 13–14)

5 «Οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπησθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα».

1. Πολλὰ τῶν πραγμάτων ἐξ ἀγνοίας ἡμᾶς λυπεῖ μόνης, ὡς ἂν αὐτὰ καλῶς καταμάθωμεν, ἀποκρουσόμεθα τὴν ὀδύνην. Τοῦτο γοῦν καὶ ὁ Παῦλος ἐμφαίνων ἔλεγεν, «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἵνα μὴ λυπησθε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα».

10 Διὰ τοῦτο οὐ θέλεις αὐτοὺς ἀγνοεῖν; Διὰ τί δὲ μὴ λέγεις τὴν κόλασιν τὴν ἀποκειμένην; Ἀγνοεῖν, φησί, τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγον. Ἀλλὰ διὰ τί; Τοῦτο ἐκεῖθεν δῆλόν ἐστί, καὶ ὠμολογημένον· τέως δὲ μετ' ἐκείνου καὶ τοῦτο ἔσται κέρδος οὐ μικρόν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐ τῇ ἀναστάσει ἠπίστουν, ἀλλ' ἴσως ἐθρήνουν, διὰ

15 τοῦτο οὕτω φησί. Καὶ ἐτέρως μὲν τοῖς ἀπιστοῦσι διαλέγεται, ἐτέρως δὲ τούτοις· οἱ γὰρ περὶ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν ζητοῦντες, δῆλον ὅτι ἤδεσαν. «Εἰ γὰρ πιστεύομεν», φησὶν, «ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη καὶ ἔζησεν, οὕτως ὁ Θεὸς καὶ τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ». Ποῦ εἰσιν οἱ τὴν

20 σάρκα ἀθετοῦντες; Εἰ γὰρ μὴ ἀνέλαβε σάρκα, οὐδὲ ἀπέθανεν· εἰ μὴ ἀπέθανεν, οὐδὲ ἀνέστη. Πῶς οὖν ἡμᾶς ἀπὸ τούτων προτρέπει εἰς πίστιν; Ἄρα οὐ λῆρος μᾶλλον ἦν κατ' αὐτοὺς καὶ ἀπατεῶν; Εἰ γὰρ τὸ ἀποθανεῖν ἀμαρτίας ἐστίν, ὃ δὲ Χριστὸς οὐχ ἤμαρτε, πῶς ἡμᾶς προτρέπεται;

25 Νῦν δὲ περὶ τίνων φησί; τίνας θρηνεῖτε, ἄνθρωποι; ὑπὲρ τίνων λυπεῖσθε; ὑπὲρ τῶν ἀμαρτωλῶν, ἢ ὑπὲρ τῶν ἀπλῶς ἀποθνησκόντων; Διὰ τί δὲ φησιν, «ὥσπερ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα»; ἐκεῖνοι τίνας θρηνοῦσι; Ὡστε πάντα ταῦτα ἔωλα αὐ-

ΟΜΙΛΙΑ Ζ΄

(Α΄ Θεσ. 4,13–14)

«Δὲν θέλομε ὅμως νὰ ἀγνοῆτε, ἀδελφοί, γιὰ τοὺς πεθαμένους, γιὰ νὰ μὴ λυπῆσθε, ὅπως καὶ οἱ ἔθνικοί, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἐλπίδα».

1. Πολλὰ πράγματα μᾶς προκαλοῦν λύπη ἀπὸ ἀγνοία μόνο, μόλις θὰ γνωρίσωμε καλὰ αὐτὰ, θὰ ἀπομακρύνωμε τὴν ὀδύνη. Αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος γιὰ νὰ δείξῃ ἔλεγε, «Δὲν θέλω νὰ ἀγνοῆτε, γιὰ νὰ μὴ λυπῆσθε, ὅπως καὶ οἱ λοιποί, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἐλπίδα». Γι' αὐτὸ δὲν θέλεις νὰ ἀγνοοῦν αὐτοί; Γιατί ὅμως δὲν λέγεις νὰ ἀγνοῆτε τὴν κόλασι ποὺ εὐρίσκεται στὴν ἄλλη ζωή; Νὰ ἀγνοῆτε, λέγει, τὸ κήρυγμα γιὰ τὴν ἀνάστασι. Ἄλλὰ γιατί; Αὐτὸ εἶναι φανερὸ ἀπὸ τότε καὶ ἔχει γίνῃ παραδεκτό, συγχρόνως ὅμως μαζὶ μὲ ἐκεῖνο καὶ αὐτὸ θὰ εἶναι μεγάλον κέρδος. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἀπιστοῦσαν στὴν ἀνάστασι, ἀλλὰ ἴσως ἐθρηνοῦσαν, γι' αὐτὸ λέγει ἔτσι. Καὶ διαφορετικὰ βέβαια ὁμιλεῖ σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν πιστεύουν, καὶ διαφορετικὰ σὲ αὐτοὺς, γιὰ τὸ αὐτοὶ ποὺ ἐζητοῦσαν νὰ μάθουν γιὰ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς καιροὺς, εἶναι φανερὸ ὅτι ἐγνώριζαν. «Γιατὶ ἐὰν πιστεύωμε», λέγει, «ὅτι ὁ Ἰησοῦς πέθανε καὶ ἀναστήθηκε καὶ ἐζησε, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο πρέπει νὰ πιστεύωμε ὅτι ὁ Θεὸς καὶ ἐκείνους ποὺ πέθαναν μὲ τὴν πίστι στὸν Ἰησοῦ θὰ τοὺς φέρῃ μαζὶ μὲ αὐτόν». Ποῦ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀρνοῦνται τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ; Γιατὶ ἐὰν δὲν ἔλαβε σῶμα, οὔτε πέθανε· ἐὰν ὅμως δὲν πέθανε, οὔτε ἀναστήθηκε. Πῶς λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ μᾶς προτρέπει νὰ πιστεύωμε; Ἄραγε δὲν ἦταν περισσότερον φλύαρος σὲ αὐτοὺς καὶ ἀπατεώνας; Γιατὶ ἐὰν ὁ θάνατος εἶναι ἔργο τῆς ἁμαρτίας καὶ ὁ Χριστὸς δὲν ἔκαμε ἁμαρτία, πῶς μᾶς προτρέπεται αὐτό;

Τώρα ὅμως γιὰ ποιούς λέγει; ποιούς θρηνεῖτε, ἄνθρωποι; γιὰ ποιούς λυπεῖσθε; γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἢ ἀπλῶς γι' αὐτοὺς ποὺ πεθαίνουν; Γιατὶ ὅμως λέγει, «ὅπως οἱ λοιποὶ ποὺ δὲν ἔχουν ἐλπίδα»; ἐκεῖνοι ποιούς θὰ θρηνήσουν; Ὡστε ὅλα αὐτὰ γίνονται ἄχρη-

τοῖς. «Πρωτότοκος», φησίν, «ἐκ τῶν νεκρῶν», ἀπαρχή. Οὐκοῦν
καὶ λοιποὺς εἶναι δεῖ. Καὶ ὄρα πῶς ἐνταῦθα οὐδὲν ἀπὸ λογισμῶν
τίθησιν, ἐπειδὴ προσηνεῖς ἦσαν. Κορινθίοις μὲν γὰρ γράφων,
πολλὰ καὶ ἀπὸ λογισμῶν ἐκίνησε, καὶ τότε τοῦτο ἐπῆγαγεν·
5 «Ἄφρον, σὺ ὁ σπείρεις, οὐ ζωογονεῖται». Κυριώτερον γὰρ τοῦτο,
ἀλλ' ὅταν τῷ πιστῷ διαλέγηται· πρὸς δὲ τὸν ἔξω ποίαν ἰσχὺν ἂν
ἔχοι τοῦτο; «Οὕτω», φησίν, «ὁ Θεὸς καὶ τοὺς κοιμηθέντας διὰ
τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ». Πάλιν, «κοιμηθέντας»· οὐδαμοῦ τοὺς
ἀποθανόντας. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τοῦ Χριστοῦ τό, «ἀπέθανεν», ἔθηκεν,
10 ἐπειδὴ καὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως εἶπετο· ἐνταῦθα δέ, «τοὺς κοιμη-
θέντας». Πῶς διὰ τοῦ Ἰησοῦ; Ἡ διὰ τοῦ κοιμηθέντας, ἢ διὰ τοῦ
Ἰησοῦ ἄξει. Τὸ μὲν, «κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ», τουτέστιν,
τοὺς πιστοὺς. Ἐνταῦθα οἱ αἵρετικοὶ φασιν ὅτι τοὺς βαπτισθέν-
τας. Τὸ οὖν, «οὕτω», ποῦ ἴσταται; ὁ γὰρ Ἰησοῦς οὐκ ἐκοιμήθη διὰ
15 τοῦ βαπτίσματος. Τίνος δὲ ἔνεκέν φησι, «τοὺς κοιμηθέντας»;
Ἵσπερ οὐ περὶ καθολικῆς, ἀλλὰ περὶ μερικῆς ἀναστάσεως διαλέ-
γεται. Τοὺς γὰρ κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ, φησί· καὶ πολλαχοῦ
οὕτω λέγει. «Τοῦτο γὰρ ὑμῖν», φησί, «λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου,
ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ
20 Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας»· περὶ τῶν πιστῶν
λέγων· καί, «Οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ»· καὶ πάλιν, «Οἱ νεκροὶ
ἀναστήσονται ἐν Χριστῷ». Ἐπειτα οὐ περὶ ἀναστάσεως αὐτῷ ὁ
λόγος μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀναστάσεως καὶ περὶ τιμῆς ἐν δόξῃ.
Ἄναστάσεως μὲν οὖν πάντες ἀπολαύουσιν, φησίν· ἐν δόξῃ δὲ
25 οὐ πάντες ἔσονται ἀλλ' οἱ ἐν Χριστῷ. Ἐπεὶ οὖν παραμυθήσασθαι
βούλεται αὐτοὺς, οὐ τούτῳ μόνον παραμυθεῖται, ἀλλὰ καὶ τῇ τιμῇ
τῇ πολλῇ καὶ τῷ τάχει, ἐπεὶ ἐκεῖνο ἠδεδσαν. Ὅτι γὰρ τῇ τιμῇ
βούλεται αὐτοὺς παραμυθήσασθαι, προϊὼν φησι, «Καὶ πάντοτε
σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα», καὶ ὅτι «Ἐν νεφέλαις ἀρπαγησόμεθα».
30 Πῶς δὲ οἱ πιστοὶ διὰ τοῦ Ἰησοῦ κοιμῶνται; Τουτέστι, τὸν Χριστὸν

1. Κολ. 1,18

2. Α' Κορ. 15,36

3. Α' Θεσ. 4,15

4. Α' Κορ. 15,18

5. Α' Θεσ. 4,16

6. Α' Θεσ. 4,17

στα σὲ αὐτούς. «Πρωτότοκος», λέγει, «ἄπὸ τοὺς νεκρούς»¹, δηλαδή, ἀπαρχή. Ἐπομένως πρέπει νὰ εἶναι καὶ οἱ ὑπόλοιποι. Καὶ πρόσθετε πῶς ἐδῶ δὲν λέγει τίποτε ὕστερα ἀπὸ συλλογισμούς, ἐπειδὴ ἦταν καταδεκτικοί. Γιατὶ ὅταν ἔγραφε στοὺς Κορινθίους, πολλὰ ἀνέφερε ὕστερα ἀπὸ συλλογισμούς καὶ τότε ἐσυμπέρανε· «Ἄνοητε, ἐκεῖνο ποὺ σπέρνεις ἐσύ, δὲν λαμβάνει ζωή»². Αὐτὸ βέβαια εἶναι πῶς ἰσχυρό, ὅταν ἀπευθύνεται στὸν πιστό, στὸν μὴ πιστό ὅμως ποιά δύναμι θὰ εἶχε αὐτό; Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο πρέπει νὰ πιστεύετε», λέγει, «ὅτι ὁ Θεὸς καὶ ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθηκαν μὲ πίστι στὸν Ἰησοῦ θὰ τοὺς φέρη μαζί μὲ αὐτόν». Πάλι, «ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθηκαν», λέγει· πουθενὰ δὲν λέγει ἐκείνους ποὺ πέθαναν. Ἄλλὰ γιὰ τὸν Χριστὸ ἔθεσε τό, «πέθανε», ἐπειδὴ ἀκολουθοῦσε καὶ ἡ ἀνάστασις. Πῶς θὰ φέρη αὐτοὺς διὰ τοῦ Ἰησοῦ; Ἡ ἐννοεῖ ὅτι ἐκοιμήθηκαν μὲ τὴν πίστι στὸν Ἰησοῦ, ἢ ὅτι θὰ φέρη αὐτοὺς διὰ τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ μὲν πρῶτο, «ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθηκαν μὲ τὴν πίστι στὸν Ἰησοῦ», δηλαδή, τοὺς πιστούς. Ἐδῶ οἱ αἰρετικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἐννοεῖ ἐκείνους ποὺ ἐβάπτισθηκαν. Τὸ «ἔτσι» λοιπὸν, πῶς δικαιολογεῖται; γιατί ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐκοιμήθηκε μὲ τὸ βάπτισμα. Γιὰ ποῖό λόγο δὲ λέγει, «ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθηκαν»; Ὡστε δὲν ὁμιλεῖ γιὰ καθολικὴ, ἀλλὰ γιὰ μερικὴ ἀνάστασι. Ἐννοεῖ λοιπὸν ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθηκαν μὲ τὴν πίστι στὸν Ἰησοῦ· καὶ σὲ πολλὰς περιπτώσεις λέγει τὸ ἴδιο. «Διότι αὐτό», λέγει, «σᾶς τὸ λέμε σύμφωνα μὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὅτι ἐμεῖς οἱ ζωντανοί, οἱ ὅποιοι θὰ ἀπομένωμε στὴ ζωὴ κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου, δὲν θὰ προφθάσωμε ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθηκαν»³, ἐννοώντας τοὺς πιστούς· καὶ πάλι, «Ἐκεῖνοι ποὺ ἐκοιμήθηκαν ἐνωμένοι μὲ τὸν Χριστό»⁴ καὶ πάλι, «Οἱ νεκροὶ ποὺ πέθαναν μὲ τὴν πίστι στὸν Χριστό θὰ ἀναστηθοῦν»⁵. Ἐπειτα ὁ λόγος δὲν ἦταν μόνο γιὰ τὴν ἀνάστασι αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀνάστασι τῶν νεκρῶν καὶ γιὰ τὴν τιμὴ μὲ δόξα. Τὴν ἀνάστασι λοιπὸν ὅλοι θὰ ἀπολαύσουν, λέγει· δοξασμένοι ὅμως δὲν θὰ εἶναι ὅλοι, ἀλλὰ οἱ ἐνωμένοι μὲ τὸν Χριστό. Ἐπειδὴ λοιπὸν θέλει νὰ παρηγορήσῃ αὐτούς, δὲν τοὺς παρηγορεῖ μὲ αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ μεγάλη τιμὴ καὶ μὲ τὴ συντομία τοῦ πράγματος, ἀφοῦ ἐγνώριζαν ἐκεῖνο. Τὸ ὅτι πράγματι θέλει νὰ τοὺς παρηγορήσῃ μὲ τὴν τιμὴ, προχωρώντας λέγει, «Καὶ πάντοτε θὰ εἴμασθε μαζί μὲ τὸν Κύριο», καὶ ὅτι «θὰ ἀρπαχθοῦμε μέσα σὲ σύννεφα»⁶. Πῶς ὅμως οἱ πιστοὶ ποὺ εἶναι ἐνωμένοι μὲ τὸν Χριστὸ κοιμῶνται; Δηλαδή, ἔχοντας τὸν

ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς. Τό δέ, «ἄξει σὺν αὐτῷ», δείκνυσι πολλαχόθεν ἀγομένους. «Τοῦτο γὰρ ἡμῖν», φησί, «λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου». «Τοῦτο». Ξένον ἔμελλε λέγειν· διὰ τοῦτο καὶ τό ἀξιόπιστον τίθησιν. Ἄπο τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, φησί· τουτέστιν, οὐκ ἀφ' 5 ἑαυτῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Χριστοῦ μαθόντες λέγομεν.

«Ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας». Ὅπερ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησίν, ὅτι «Ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ». Ἐνταῦθα τὸ ἀξιόπιστον τῇ ἀναστάσει καὶ τῷ τρόπῳ παρέστηκεν. 10 Ἐπειδὴ γὰρ τὸ πρᾶγμα δοκεῖ δύσκολον εἶναι, ὡσπερ ἐστί, φησίν, εὐκόλον τοὺς ζῶντας ἀρθῆναι, οὕτω καὶ τοὺς ἀπελθόντας. Τὸ δέ, «ἡμεῖς», οὐ περὶ ἑαυτοῦ φησιν· οὐ γὰρ δὴ ἔμελλε μέχρι τῆς ἀναστάσεως μένειν, ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς λέγει. Διὰ τοῦτο προσέθηκεν, «Οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ 15 φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας»· ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· μὴ νομίσης ἐργωδίαν εἶναι τινα· Θεός ἐστιν ὁ ποιῶν· οἱ ζῶντες τότε τοὺς διαλυθέντας, τοὺς σαπέντας, τοὺς μυρία ἔτη ἔχοντας οὐ μὴ προλάβωσιν· ἀλλ' ὡσπερ εὐκόλον ἐκείνους τοὺς ἀπηρτισμένους ἀγαγεῖν, οὕτω καὶ τοὺς διαλελυμένους.

20 2. Ἄλλ' εἰσὶ τινες, οἳ διαπιστοῦσι τῷ πράγματι, ἐπειδὴ τὸν Θεὸν οὐκ ἴσασι. Τί γάρ, εἶπέ μοι, εὐκολώτερον, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν, ἢ διαλυθέντα ἀναστήσαι πάλιν; Ἄλλὰ τί φασιν; Ὁ δεῖνα, φησί, ναυάγιον ὑπέστη, καὶ κατεποντίσθη, καὶ πεσόντα αὐτόν ἰχθύες ἐδέξαντο πολλοί, καὶ τῶν ἰχθύων ἕκαστος 25 μέλος ἔφαγεν. Εἶτ' αὐτῶν δὴ τούτων ὁ μὲν ἐν τῷδε τῷ κόλπῳ, ὁ δὲ ἐν τῷδε συνελήφθη, καὶ ἐβρώθη ὑφ' ἑτέρου, καὶ οὗτος ὑπὸ ἄλλου, τὰς σάρκας ἔχων κατεδηδεσμένης. Καὶ οὗτοι πάλιν ἐν ἄλλοις χωρίοις ἀπέθανον, καὶ αὐτοὶ ἴσως ὑπὸ θηρίων, οἱ τοὺς ἰχθῦς φαγόντες τοὺς τὸν ἄνδρα καταφαγόντας. Τοσαύτης δὲ τῆς 30 συγχύσεως γενομένης καὶ διασπορᾶς, πῶς πάλιν ἀναστήσεται ὁ ἀνήρ; τίς ὁ τὸν χοῦν ἀναγαγών; Διὰ τί γὰρ τοῦτο λέγεις, ἄνθρωπε, καὶ ἄρμαθούς λῆρων ὑφαίνεις, καὶ ὡς ἄπορον τιθεῖς; Εἶπε

Χριστὸ μέσα τους. Καὶ τὸ, «θὰ φέρη μαζί μὲ αὐτόν», δείχνει ὅτι φέρονται ἀπὸ πολλὰ σημεῖα. «Γιατὶ αὐτό», λέγει, «σᾶς τὸ λέμε σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου». «Αὐτό». Ἐπρόκειτο νὰ εἰπῆ κάτι παράξενο, γι' αὐτὸ θέτει καὶ τὴν ἀξιοπιστία του. Σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, λέγει· δηλαδή, ὄχι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὸ ἐμάθαμε καὶ σᾶς τὸ λέμε.

«Ὅτι ἐμεῖς οἱ ζωντανοὶ οἱ ὁποῖοι θὰ ἀπομένωμε στὴ ζωὴ κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου δὲν θὰ προφθάσωμε ἐκείνους ποὺ ἐκοιμήθηκαν». Αὐτὸ ποὺ στὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ του λέγει, ὅτι «Σὲ ἐλάχιστο χρόνον, σὲ μία στιγμή»⁷. Ἐδῶ ἐπαρουσίασε τὴν ἀξιοπιστία μὲ τὴν ἀνάστασι καὶ μὲ τὸν τρόπο ποὺ θὰ γίνῃ. Γιατί, ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα φαίνεται ὅτι εἶναι δύσκολο, ὅπως ἀκριβῶς, λέγει, εἶναι εὐκόλο νὰ σηκωθοῦν οἱ ζωντανοί, ἔτσι καὶ οἱ πεθαμένοι. «Καὶ τό, «ἐμεῖς», δὲν τὸ λέγει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, γιατί βέβαια δὲν ἐπρόκειτο νὰ παραμείνῃ μέχρι τὸν καιρὸ τῆς ἀναστάσεως, ἀλλ' ἐννοεῖ τοὺς πιστοὺς. Γι' αὐτὸ πρόσθεσε, «Οἱ ὁποῖοι θὰ ἀπομένωμε στὴ ζωὴ κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου, δὲν θὰ προφθάσωμε τοὺς πεθαμένους». Σὰν νὰ ἔλεγε· μὴ νομίσης ὅτι εἶναι κάποιο δύσκολο ἔργο· ὁ Θεὸς εἶναι ποὺ ἐνεργεῖ· οἱ ζωντανοὶ δὲν θὰ προλάβουν ἐκείνους ποὺ ἔχουν διαλυθῆ, ποὺ ἔχουν σαπίσει, ποὺ εἶναι ἀπὸ πολλὰ χρόνια πεθαμένοι· ἀλλὰ ὅπως εἶναι εὐκόλο νὰ φέρῃ ἐκείνους ποὺ εἶναι μὲ ὅλο τους τὸ σῶμα, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ αὐτοὺς ποὺ εἶναι διαλυμένοι.

2. Ἄλλὰ ὑπάρχουν μερικοί, οἱ ὁποῖοι ἀμφισβητοῦν τὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζουν τὸν Θεό. Τί λοιπόν, εἶπέ μου, εἶναι εὐκολώτερο, ἀπὸ τὸ μηδὲν νὰ φέρῃ κάποιον στὴν ὑπαρξι, ἢ ἀφοῦ διαλυθῆ νὰ τὸν ἀναστήσῃ πάλι; Ἄλλὰ τί λέγουν; Ὁ τάδε, λέγει, ἐναυάγησε καὶ ἐβυθίσθηκε στὴ θάλασσα, καὶ ἀφοῦ ἔπεσε τὸν ἐδέχθησαν πολλὰ ψάρια καὶ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ἔφαγε ἓνα μέλος του. Στὴ συνέχεια ἄλλο ἀπὸ τὰ ψάρια αὐτὰ συνελήφθηκε σὲ αὐτὸν τὸν κόλπο, ἄλλο σὲ ἄλλο κόλπο καὶ ἐφαγώθηκε ἀπὸ ἄλλο ψάρι, καὶ αὐτὸ πάλι ἀπὸ ἄλλο, ποὺ ἔχει καταβροχθίσει τίς σάρκες του. Καὶ αὐτοὶ πάλι πέθαναν σὲ ἄλλους τόπους, καὶ ἴσως τοὺς ἔφαγαν θηρία, τὰ ὁποῖα ἔφαγαν τὰ ψάρια, τὰ ὁποῖα ἔφαγαν τὸν ἄνθρωπο. Ὅταν γίνῃ τόση μεγάλη σύγχυσι καὶ διασπορὰ τῶν μελῶν του, πῶς θὰ ἀναστηθῆ πάλι ὁ ἄνθρωπος; ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ θὰ μεταμορφώσῃ τὸ χῶμα; Γιατί λοιπόν λέγεις αὐτό, ἄνθρωπε, καὶ σκέπτεσαι τὸσες

- γάρ μοι, ἂν γὰρ μὴ εἰς θάλατταν καταπέση, ἂν γὰρ μὴ ἰχθυῶς φάγη, μηδὲ βρωθῇ πάλιν ὁ ἰχθυῶς ὑπὸ μυρίων ἀνθρώπων, ἀλλὰ κηδευθεὶς ἐν λάρνακι ὁ ἀνὴρ τεθῆ, καὶ μήτε σκώληκες, μήτε ἄλλο τι διενοχλήση, πῶς ἀναστήσεται τὸ διαλυθέν; πῶς ἡ κόνις
5 καὶ ἡ τέφρα συγκολληθήσεται; πόθεν τὸ ἄνθος λοιπὸν ἔσται τοῦ σώματος; τοῦτο δὲ οὐκ ἄπορον; Ἄν μὲν Ἕλληνες ὥσιν οἱ ταῦτα διαποροῦντες, πρὸς αὐτοὺς μυρία ἐροῦμεν. Τί δήποτε; Εἰσὶ γὰρ παρ' αὐτοῖς οἱ τὰς ψυχὰς καὶ εἰς φυτὰ καὶ εἰς θάμνους ἄγοντες καὶ εἰς κύνας.
- 10 Εἰπέ μοι, τί εὐκολώτερον, τὸ οἰκεῖον σῶμα ἀναλαβεῖν, ἢ τὸ ἀλλότριον; Ἄλλοι πάλιν φασὶν ὑπὸ πυρὸς ἀναλίσκεσθαι, καὶ ἱματίων ἀνάστασιν γίνεσθαι καὶ ὑποδημάτων, καὶ οὐ καταγελῶνται ἕτεροι ἀτόμους φασίν. Ἄλλὰ πρὸς ἐκείνους οὐδὲ εἰς ἡμῖν λόγος· πρὸς δὲ τοὺς πιστοὺς, εἶγε πιστοὺς δεῖ καλεῖν τοὺς ἐρωτῶντας,
15 ὅμως ἐροῦμεν τὸ ἀποστολικὸν, ὅτι πᾶσα ἡ ζωὴ ἀπὸ φθορᾶς γίνεται, πάντα φυτὰ, πάντα σπέρματα. Οὐχ ὄρᾶς τὴν συκὴν ἡλίκον μὲν ἔχει κορμόν, ἡλίκα δὲ στελέχη; Φύλλα πόσα, κλάδους, ἀνθέρικας, ρίζας τοσοῦτον ἐπεχούσας καὶ ἐγκεκολισμένας; Αὕτη τοίνυν ἡ τηλικαύτη καὶ τοιαύτη ἀπὸ τῆς κέγχρου γίνεται
20 ἐκείνης τῆς καταβληθείσης, καὶ αὐτῆς διαφθαρείσης πρῶτον· κὰν μὴ σαπῆ καὶ διαλυθῆ, οὐδὲν τούτων ἔσται. Εἰπέ μοι, πόθεν τοῦτο γίνεται; Καὶ ἡ ἄμπελος δὲ ἡ οὕτω καλὴ καὶ ἰδεῖν καὶ μετέχειν, ἀπὸ τοῦ εἰδεχθοῦς γίνεται ἐκείνου. Τί δέ, εἰπέ μοι; οὐχὶ ὕδωρ ἐστὶν ἐν τῷ ἄνωθεν καταφερόμενον; πῶς εἰς τοσαῦτα
25 μεταβάλλεται; Τοῦτο γὰρ τῆς ἀναστάσεως θαυμασιώτερον. Ἐκεῖ μὲν γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ σπέρμα, καὶ τὸ αὐτὸ ὑπόκειται φυτὸν, καὶ ἡ συγγένεια πολλή, ἐνταῦθα δέ, εἰπέ μοι, πῶς μίαν ἔχον ποιότητα καὶ μίαν φύσιν, εἰς τοσαῦτα τρέπεται; Ἐν ἀμπέλῳ γίνεται οἶνος, οὐχὶ οἶνος μόνον, ἀλλὰ καὶ φύλλα καὶ ὀπός· καὶ γὰρ οὐχ ὁ βότρυς
30 μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἀμπέλου ἐν αὐτῷ τρέφεται· πάλιν ἐν ἐλαίᾳ ἔλαιον, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα. Καὶ τὸ θαυμαστόν, ἐνταῦθα ὑγρόν, ἐκεῖ ξηρόν, ἐνταῦθα γλυκὺ, ἐκεῖ ὄξύ, ἐκεῖ στῦφον, ἐτέρωθι πικρόν. Πῶς, εἰπέ μοι, τρέπεται εἰς τοσαῦτα; εἰπέ τὸν λόγον· ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις.

πολλές άνοησίες καὶ τὸ παρουσιάζεις σάν ἄλυτο ζήτημα; Γιατὶ ἀπάντησέ μου, ἂν λοιπὸν δὲν πέση μέσα στὴ θάλασσα, ἂν δὲν τὸν φάγη ψάρι, οὔτε πάλι φαγωθῆ τὸ ψάρι ἀπὸ πολλοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ΄, ἀφοῦ κηδευθῆ, τοποθετηθῆ ὁ ἀνθρωπος μέσα σὲ λάρνακα, καὶ οὔτε σκουλήκια οὔτε τίποτε ἄλλο τὸν ἐνοχλήσῃ, πῶς θὰ ἀναστηθῆ τὸ διαλυμένο σῶμα; πῶς θὰ συνενωθοῦν ἡ σκόνῃ καὶ ἡ τέφρα; ἀπὸ ποῦ θὰ ὑπάρξῃ στὴ συνέχεια ἡ λαμπρότητα τοῦ σώματος; αὐτὸ δὲν εἶναι δύσκολο; Ἄν βέβαια εἶναι Ἕλληνες αὐτοὶ ποὺ διατυπώνουν τίς ἀπορίες, πρὸς αὐτοὺς θὰ εἰποῦμε πολλά. Τί τέλος πάντων; Ὑπάρχουν δηλαδὴ σ΄ αὐτοὺς μερικοὶ ποὺ προσάγουν τίς ψυχές καὶ σὲ φυτὰ καὶ σὲ θάμνους καὶ σὲ σκυλιά.

Εἶπέ μου, τί εἶναι εὐκολώτερο, νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἰδικό της σῶμα ἢ τὸ ξένο; Ἄλλοι πάλι ἰσχυρίζονται ὅτι καταστρέφεται ἀπὸ τὸ πῦρ καὶ γίνεται ἀνάστασις τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν ὑποδημάτων, καὶ δὲν περιπαίζονται· ἄλλοι λέγουν ὅτι εἶναι ἀδιάλυτες. Ἄλλὰ πρὸς ἐκείνους δὲν θὰ εἰποῦμε ἀπολύτως τίποτε. Πρὸς τοὺς πιστοὺς ὅμως, ἐάν βέβαια πιστοὺς πρέπει νὰ ἀποκαλοῦμε αὐτοὺς ποὺ ἐρωτοῦν, θὰ εἰποῦμε τὰ λόγια τοῦ ἀποστόλου, ὅτι ὅλη ἡ ζωὴ γίνεται ἀπὸ τὴ φθορά, ὅλα εἶναι φυτὰ, ὅλα εἶναι σπέρματα⁸. Δὲν βλέπεις τὴ σκυιά πόσο μεγάλο κορμὸ ἔχει καὶ πόσο μεγάλους βλαστούς; πόσα φύλλα, κλαδιά, ἄνθη, ρίζες τόσο πολὺ ἀπλωμένες καὶ περιτυλιγμένες; Αὐτὴ λοιπὸν ἢ τόσο μεγάλη καὶ θαυμαστὴ γίνεται ἀπὸ τὸ μικρὸ ἐκεῖνο σπόρο τοῦ σύκου ἀφοῦ σπαρῆ καὶ καταστραφῆ πρῶτα· καὶ ἂν δὲν σαπίσῃ καὶ δὲν διαλυθῆ, δὲν θὰ γίνῃ τίποτε ἀπὸ αὐτά. Εἶπέ μου, ἀπὸ ποῦ γίνεται αὐτό; Καὶ τὸ κλῆμα ποῦ εἶναι τόσο ὠραῖο καὶ στὴν ὄρασι καὶ στὴ γεῦσι, γίνεται ἀπὸ ἐκεῖνον τὸ σάπιο σπόρο. Τί ὅμως συμβαίνει; εἶπέ μου· δὲν εἶναι ἓνα τὸ νερὸ ποὺ πέφτει ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς; πῶς μεταβάλλεται σὲ τόσα πολλά; Αὐτὸ πράγματι εἶναι πιὸ ἐκπληκτικὸ ἀπὸ τὴν ἀνάστασι. Γιατὶ ἐκεῖ βέβαια ὑπάρχει καὶ τὸ ἴδιο σπέρμα καὶ τὸ ἴδιο φυτὸ καὶ ἡ ὁμοιότητα μεγάλη, ἐδῶ ὅμως, εἶπέ μου, πῶς ἐνῶ ἔχει μία ποιότητα καὶ μία φύσι, μετατρέπεται σὲ τόσα πολλά; Στὸ κλῆμα γίνεται κρασί, καὶ ὄχι μόνο κρασί, ἀλλὰ καὶ φύλλα καὶ χυμός; γιατί ὄχι μόνο τὸ σταφύλι, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ κλήματος μὲ αὐτὸ τρέφονται. Ἐπίσης στὴν ἐλιά τὸ λάδι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ τὸ παράξενο, ἐδῶ εἶναι γεμᾶτο νερό, ἐκεῖ δὲν περιέχει νερό, ἐδῶ γλυκό, ἐκεῖ ξυνό, ἐκεῖ στυφό, ἀλλοῦ πικρό. Πῶς, εἶπέ μου, μετατρέπεται σὲ τόσα πολλά; ἐξήγησέ το· ἀλλὰ δὲν θὰ μπορέσῃς.

Ἐπὶ δὲ σοῦ αὐτοῦ, εἶπέ μοι, ἐγγύτερον γάρ, τοῦτο τὸ σπέρμα
τὸ καταβαλλόμενον πῶς εἰς ὀφθαλμούς, πῶς εἰς ὦτα, πῶς εἰς
χειῖρας, πῶς εἰς καρδίαν, πῶς εἰς τοσαῦτα ῥυθμίζεται καὶ διατυ-
ποῦται; Οὐχὶ μυρίαί διαφοραὶ ἐν τῷ σώματι, σχημάτων, μεγεθῶν,
5 ποιοτήτων, θέσεων, δυνάμεων, ῥυθμῶν; νεῦρα, καὶ φλέβες, καὶ
σάρκες, καὶ ὀστᾶ, καὶ ὑμένες, καὶ ἄρτηριαί, καὶ ἄρθρα, καὶ χόν-
δροι, καὶ ὅσα ἕτερα τούτων πλείονα ἀκριβολογοῦνται παῖδες
ιατρῶν, ἃ τὴν ἡμετέραν συνέχει φύσιν, καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ ἐνὸς
σπέρματος; Ἄρα οὐ πολλῶ σοι δοκεῖ τούτων εἶναι τοῦτο ἀπορώ-
10 τερον, πῶς τὸ ὑγρὸν καὶ μαλακὸν εἰς ξηρὸν καὶ ψυχρὸν πήγνυ-
ται, τὸ ὀστοῦν; πῶς εἰς θερμὸν καὶ ὑγρὸν, τὸ αἷμα, ἐνωθέν; πῶς
εἰς ψυχρὸν καὶ μαλθακόν, τὸ νεῦρον; πῶς εἰς ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν,
τὴν ἄρτηρίαν; Πόθεν ταῦτα, εἶπέ μοι; ταῦτα οὐ διαπορεῖς; Οὐχὶ
ὄρᾳ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀνάστασιν καὶ θάνατον ἐν ταῖς ἡλικί-
15 αῖς γινόμενον; ποῦ ἢ νεότης ἀπῆλθεν; πῶθεν τὸ γῆρας ἦλθε;
πῶς ὁ γεγηρακὼς ἑαυτὸν μὲν νέον ποιῆσαι οὐ δύναται, ἕτερον
δὲ παιδίον τίκτει νεώτατον, καὶ ὁ ἑαυτῷ οὐ δύναται παρασχεῖν,
ἐτέρῳ παρέχει. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ἐπὶ τῶν ζώων
ἔστιν ἰδεῖν. Καίτοι τὸ ἐτέρῳ παρέχον, ἑαυτῷ πρότερον ὀφείλει
20 παρασχεῖν. Ἄλλᾳ τοῦτο ὁ λογισμὸς ὁ ἀνθρώπινος ἀπαιτεῖ ὅταν
δὲ ὁ Θεὸς δημιουργῆ, πάντα ὑποχωρεῖτω.

Εἰ ταῦτα οὕτως ἄπορα, καὶ μεθ' ὑπερβολῆς ἄπορα, ὑπει-
σῆλθέ μοι νῦν ἔννοια τῶν μαινομένων, καὶ τὴν γέννησιν τὴν
ἀσώματον πολυπραγμονούντων τοῦ Υἱοῦ. Τὰ καθ' ἐκάστην ἡμέ-
25 ραν γινόμενα, καὶ χερσὶν ὑποβαλλόμενα, καὶ μυριάκις ζητη-
θέντα οὐδεὶς οὐδέπω εὐρεῖν δεδύνηται· πῶς οὖν τὴν ἄρρητον
ἐκείνην καὶ ἄφραστον γέννησιν πολυπραγμονοῦσιν, εἶπέ μοι;
Οὐκ ἀπέκαμεν ἢ διάνοια τῶν τοιούτων κενεμβατοῦσα; οὐκ εἰς
μυρίους ἰλίγγους περιετράπη; οὐχὶ ἀχανῆς γέγονε; Καὶ ὁμως
30 οὐδὲ οὕτω παιδεύονται. Περὶ σταφυλῶν καὶ σύκων οὐδὲν εἰπεῖν
δυνάμενοι, περὶ τοῦ Θεοῦ πολυπραγμονοῦσιν. Εἶπέ γάρ μοι, πῶς
τὸ γίγαρτον ἐκεῖνο ἀναλύεται εἰς φύλλα καὶ στελέχη; πῶς πρὸ
τούτου οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ, οὐδὲ ἐωρᾶτο; Ἄλλ' οὐ τὸ γίγαρτόν ἐστι,
φησὶν, ἀλλὰ τῆς γῆς τὸ πᾶν. Καὶ πῶς χωρὶς τούτου οὐδὲν φέρει
35 ἀφ' ἑαυτῆς; Ἄλλὰ μὴ ἀνοηταίνωμεν· οὔτε τῆς γῆς ἐστίν, οὔτε τῆς
κέγχρου τὸ γινόμενον, ἀλλὰ τοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ τῶν σπερμάτων
Κυρίου. Διὰ τοῦτο καὶ χωρὶς τούτων, καὶ μετὰ τούτων ταῦτα

Γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου, εἶπέ μου, γιατί εἶναι πλησιέστερα, αὐτὸ τὸ σπέρμα ποῦ καταβάλλεται πῶς διαμορφώνεται καὶ διαπλάσσεται σὲ μάτια, πῶς σὲ αὐτιά, πῶς σὲ χέρια, πῶς σὲ καρδιά, πῶς σὲ τόσα ἄλλα; Δὲν ὑπάρχουν πολλές διαφορὲς στὸ σῶμα, σχημάτων, μεγεθῶν, ποιότητων, θέσεων, δυνάμεων, ἀναλογιῶν; νεῦρα καὶ φλέβες καὶ σάρκες καὶ ὀστά καὶ ὑμένες καὶ ἀρτηρίες καὶ ἀρθρώσεις καὶ χόνδροι, καὶ τόσα ἄλλα περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ὀνομάζουν μὲ ἀκρίβεια οἱ ἰατροί, τὰ ὁποῖα συγκροτοῦν τὴν ἰδική μας φύσι, ποῦ καὶ αὐτὰ γίνονται ἀπὸ ἓνα σπέρμα; Ἐπομένως ἀπὸ αὐτὰ δὲν νομίζεις ὅτι εἶναι τοῦτο πολὺ πιὸ δύσκολο, πῶς τὸ ὑγρὸ καὶ μαλακὸ πῆζει σὲ σκληρὸ καὶ στερεό, τὸ κόκκαλο; πῶς σὲ ζεστὸ καὶ ὑγρὸ, τὸ αἷμα, ὅταν ἐνωθῆ; πῶς σὲ σκληρὸ καὶ μαλακό, τὸ νεῦρο; πῶς σὲ κρῦο καὶ ὑγρὸ, τὴν ἀρτηρία; Ἐπὶ ποῦ, εἶπέ μου, γίνονται αὐτά; γι' αὐτὰ δὲν ἀπορεῖς; Δὲν βλέπεις νὰ γίνεται καθημερινὰ ἀνάστασις καὶ θάνατος στὶς ἡλικίες; ποῦ ἐπήγε ἡ νεότης; ἀπὸ ποῦ ἦλθε τὸ γῆρας; πῶς αὐτὸς ποῦ ἔχει γηράσει δὲν μπορεῖ νὰ κάμῃ τὸν ἑαυτό του νέο, γεννᾷ ὅμως ἄλλο παιδί νεώτατο, καὶ αὐτὸ ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ δώσῃ στὸν ἑαυτό του, δίνει σὲ ἄλλον. Αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ ἰδοῦμε καὶ στὰ δένδρα καὶ στὰ ζῶα. Ἐὰν καὶ αὐτὸ ποῦ δίνει σὲ ἄλλο, πρῶτα ὀφείλει νὰ δώσῃ στὸν ἑαυτό του. Ἐλλὰ αὐτὸ τὸ ἀπαιτεῖ τὸ λογικὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ὅμως ὁ Θεὸς δημιουργῆ, ὅλα ἄς ὑποχωροῦν.

Ἐφοῦ αὐτὰ εἶναι τόσο δύσκολο νὰ ἐξηγηθοῦν, καὶ μάλιστα πολὺ δύσκολο, ἐθυμήθηκα ἐκείνους ποῦ εἶναι παράφρονες καὶ ἐρευνοῦν μὲ περιέργεια τὴν ἀσώματη γέννησι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ ποῦ καθημερινὰ γίνονται καὶ εἶναι ὀλοφάνερα καὶ ποῦ πολλές φορές ἐρευνήθηκαν κανεὶς δὲν ἔχει μπορέσει νὰ ἐξηγήσῃ μέχρι τώρα. Πῶς λοιπόν, εἶπέ μου, ἐρευνοῦν ἐκείνη τὴν ἀκατάληπτη καὶ ἀνέκφραστη γέννησι; Δὲν ἐκουράσθηκε νὰ ματαιοπονηῖ ὁ νοῦς τους; δὲν ἐζαλίσθηκε πολλές φορές; δὲν ἔχει μείνει ἄφωνη; Καὶ ὅμως οὔτε ἔτσι διδάσκονται. Ἐνῶ δὲν μποροῦν νὰ εἰποῦν τίποτε γιὰ τὰ σταφύλια καὶ τὰ σῦκα, ἐρευνοῦν γιὰ τὸν Θεό. Γιατί εἶπέ μου, πῶς τὸ κουκούτσι ἐκεῖνο χωρίζεται σὲ φύλλα καὶ βλαστούς; πῶς πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἦταν μέσα του, οὔτε ἐβλέποντο; Ὅμως δὲν εἶναι τὸ κουκούτσι, λέγει, ἀλλὰ τὰ πάντα εἶναι ἔργο τῆς γῆς. Καὶ πῶς χωρὶς αὐτὸ δὲν παράγει τίποτε ἀπὸ μόνη της; Ἐλλὰ ἄς μὴ γινώμασθε ἀνόητοι. Οὔτε ἀπὸ τῆ γῆ ἐξαρτᾶται αὐτὸ ποῦ γίνεται, οὔτε ἀπὸ τὸ σπέρμα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ τῆς γῆς καὶ τῶν σπερμάτων. Γι'

ἐποίησε γίνεσθαι τὸ μὲν, τὴν αὐτοῦ δύναμιν δεικνύς, ἠνίκα ἔλεγεν, «Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου», τὸ δέ, μετὰ τὸ δεῖξαι τὴν αὐτοῦ δύναμιν, καὶ ἡμᾶς παιδεύων εἶναι φιλοπόνους καὶ φιλεργούς.

- 5 3. Τί δὴ ταῦτα ἡμῖν εἴρηται; Οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ἵνα καὶ τῇ ἀναστάσει πιστεύωμεν, καὶ ὅταν τι πάλιν λογισμοῖς βουλόμενοι καταλαβεῖν μὴ εὖρωμεν, μὴ δυσχεραίνωμεν μηδὲ ἀγανακτῶμεν, ἀλλ' εὐγνωμόνως ὑποστρέφοντες καὶ ἀναχαιτίζοντες τὸν λογισμόν, καταφεύγωμεν ἐπὶ τὸ δυνατόν τοῦ Θεοῦ καὶ εὐμήχανον.
- 10 Ταῦτα οὖν εἰδότες, χαλινὸν ἐπιθῶμεν τοῖς λογισμοῖς· μὴ ὑπερβαίνωμεν τοὺς ὄρους καὶ τὰ μέτρα τὰ δεδομένα τῆς γνώσεως ἡμῖν. «Εἰ γὰρ τις δοκεῖ», φησὶν, «εἰδέναι τι, οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκε, καθὼς δεῖ γινῶναι». Οὐ λέγω περὶ Θεοῦ, φησὶν, ἀλλὰ περὶ παντὸς πράγματος. Τί γάρ; βούλει μαθεῖν περὶ γῆς; τί οἶδας, εἰπέ
- 15 μοι; πόσον τὸ μέτρον; πηλίκον τὸ μέγεθος; ὁποῖα ἡ θέσις; τίς ἡ οὐσία; ποῖος ὁ τόπος; ποῦ ἔστηκε, καὶ ἐπὶ τίνος; Οὐδὲν ἂν τούτων ἔχοις εἰπεῖν. Ἄλλ' ὅτι μὲν ἔστι ψυχρὰ καὶ ξηρὰ καὶ μέλαινα, ταῦτα ἂν ἔχοις εἰπεῖν, περαιτέρω δὲ οὐδέν. Ἄλλὰ περὶ τῆς θαλάττης; Ἄλλ' ὁμοίως εἰς ἀμηχανίαν ἐμπεσῆ, οὐκ εἰδῶς ποῦ μὲν
- 20 ἄρχεται, ποῦ δὲ λήγει, ἐπὶ τίνος δὲ φέρεται, τί τὸν πυθμένα αὐτῆς διαβαστάζει, ποῖος δὲ αὐτῇ τόπος ἐστί, πότερον δὲ καὶ μετ' αὐτὴν ἔστιν ἠπειρος, ἢ εἰς ὕδωρ τελευτᾷ καὶ ἀέρα. Ἄλλὰ τῶν ἐν αὐτῇ τί οἶδας;

- Ἄλλὰ τί; ἀφῶ τὰ στοιχεῖα. Βούλει τῶν φυτῶν τὸ μικρότατον
- 25 ἐκλεξώμεθα; τὴν χλόην τὴν ἄκαρπον, ὅπερ ἅπαντες ἴσμεν, εἰπέ πῶς τίκταται; οὐχὶ ὕδωρ ἐστί τὸ ὑποκείμενον, καὶ γῆ, καὶ κόπρος; τί τὸ ποιοῦν αὐτὴν οὕτω καλὴν φαίνεσθαι, καὶ χρῶμα ἔχειν θαυμαστόν; πόθεν ἐκεῖνο τὸ κάλλος οὕτω μαραίνεται; οὐκ ἔστιν ὕδατος, οὐκ ἔστι γῆς τὸ ἔργον. Ὁρᾷς ὅτι πανταχοῦ πίστεως
- 30 χρεῖα; Πῶς ἡ γῆ τίκτει; πῶς ὠδίνει, εἰπέ μοι; Ἄλλ' οὐδὲν ἂν τούτων ἔχοις εἰπεῖν. Παιδεύθητι, ὦ ἄνθρωπε, ἐν τοῖς κάτω καὶ τοῖς ἐνταῦθα, καὶ μὴ περιεργάζου μηδὲ πολυπραγμόνει τὸν οὐρανόν· καὶ εἶθε τὸν οὐρανόν, καὶ μὴ τοῦ οὐρανοῦ τὸν δεσπότην. Τὴν γῆν οὐκ οἶδας, εἰπέ μοι, ἀφ' ἧς ἐτέχθη, ἐν ἣ ἐτράφη, ἦν

9. Γεν. 1,11

10. Α' Κορ. 8,2

αὐτὸ ἔκαμε νὰ γίνωνται αὐτά, καὶ χωρὶς αὐτὰ καὶ μαζί μὲ αὐτά· ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ νὰ δείξη τὴ δύναμί του, ὅταν ἔλεγε, «Ἄς βλαστήσῃ ἡ γῆ χόρτο χλωρό»⁹, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἀφοῦ ἔδειξε τὴ δύναμί του, γιὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ εἴμασθε φιλόπονοι καὶ ἐργατικοί.

3. Γιατί λοιπὸν ἔχουν λεχθῆ αὐτὰ σὲ μᾶς; Ὅχι ἀπλῶς, ἀλλὰ γιὰ νὰ πιστεῦωμε καὶ στὴν ἀνάστασι, καὶ ὅταν πάλι θέλωμε νὰ κατανοήσωμε κάτι μὲ τοὺς διαλογισμοὺς μας καὶ δὲν τὸ κατορθώσωμε, νὰ μὴ δυσανασχετοῦμε οὔτε νὰ ἀγανακτοῦμε, ἀλλὰ ἀφοῦ στρέφομε πίσω καὶ ἀναχαιτίζωμε μὲ σύνεσι τὴ σκέψι μας, νὰ καταφεύγωμε στὴ δύναμι καὶ πανσοφία τοῦ Θεοῦ. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἄς θέσωμε χαλινάρι στὶς σκέψεις μας, ἄς μὴ ὑπερβαίνωμε τὰ ὅρια καὶ τὰ μέτρα ποῦ ἔχουν δοθῆ στὴ γνῶσι μας. «Γιατί ἐὰν κανεὶς φαντάζεται», λέγει ὁ Παῦλος, «ὅτι γνωρίζει κάτι, αὐτὸς δὲν ἔχει γνωρίσει ἀκόμη τίποτε, ὅπως πρέπει νὰ τὸ γνωρίζῃ»¹⁰. Δὲν λέγω γιὰ τὸν Θεό, λέγει, ἀλλὰ γιὰ τὸ κάθε πράγμα. Τί λοιπὸν; θέλεις νὰ μάθῃς γιὰ τὴ γῆ; τί γνωρίζεις; εἶπέ μου· πόση εἶναι ἡ ἔκτασίς της; πόσο μεγάλο τὸ μέγεθός της; ποιά εἶναι ἡ θέσις της; ποιά ἡ οὐσία της; ποιός ὁ τόπος της; ποῦ στηρίζεται καὶ ἐπάνω σὲ τί; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ μπορέσης νὰ εἰπῆς. Ἄλλὰ ὅτι εἶναι στερεὴ καὶ σκληρὴ καὶ σκοτεινὴ, αὐτὰ θὰ μπορέσης νὰ εἰπῆς, παραπέρα ὅμως τίποτε. Μήπως γιὰ τὴ θάλασσα; Ἄλλὰ ὅμοια θὰ περιέλθῃς σὲ ἀμηχανία, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζεις ποῦ ἀρχίζει καὶ ποῦ τελειώνει, ἐπάνω σὲ τί φέρεται, τί βαστάζει τὸ βυθὸ της, ποιός εἶναι ὁ τόπος της, καὶ ποιό ἀπὸ τὰ δύο ἢ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν εἶναι ξηρὰ ἢ τελειώνει σὲ νερὸ καὶ ἀέρα. Ἄλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ὑπάρχουν μέσα σὲ αὐτὴν τί γνωρίζεις;

Ἄλλὰ τί; ἄς ἀφήσω τὰ οὐράνια σώματα. Θέλεις νὰ διαλέξωμε τὸ πιὸ μικρὸ φυτό; ἡ χλόη ἢ ἄκαρπη, ποῦ ὅλοι γνωρίζομε, εἶπε πῶς παράγεται; δὲν εὐρίσκεται ἀπὸ κάτω νερὸ καὶ χῶμα καὶ κοπριά; τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ τὴν κάνει νὰ φαίνεται τόσο ὠραία καὶ νὰ ἔχη θαυμάσιο χρῶμα; ἀπὸ ποῦ ἐκείνη ἢ ὁμορφιὰ μαραίνεται ἔτσι; δὲν εἶναι ἔργο τοῦ νεροῦ, οὔτε τῆς γῆς. Βλέπεις ὅτι παντοῦ χρειάζεται πίστις; Πῶς παράγει ἡ γῆ; πῶς γεννᾷ, εἶπέ μου; Ἄλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν θὰ μπορέσης νὰ εἰπῆς. Προσπάθησε, ἄνθρωπε, νὰ μάθῃς τὰ εὐρισκόμενα ἐδῶ κάτω στὴ γῆ καὶ νὰ μὴ περιεργάζεσαι οὔτε νὰ καταπιάνεσαι μὲ τὸν οὐρανὸ καὶ μακάρι μὲ τὸν οὐρανὸ καὶ ὄχι μὲ τὸν Κύριον τοῦ οὐρανοῦ. Τῇ γῆ δὲν γνωρίζεις, εἶπέ μου, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐγεννήθηκες, στὴν ὁποία ἐτράφηκες, τὴν ὁποία κατοικεῖς, τὴν ὁποία πατεῖς, χωρὶς τὴν ὁποία δὲν μπορεῖς οὔτε νὰ ἀναπνεύ-

οἰκεῖς, ἦν πατεῖς, ἤς ἄνευ οὐδὲ ἀναπνεῦσαι δύνασαι, καὶ τὰ
 τοσοῦτον ἀφεστηκότα πολυπραγμονεῖς; Ὅντως ἄνθρωπος μα-
 ταιότης· ὁ γὰρ τοιοῦτος ματαιότης ἐστί. Κἂν μὲν τίς σε εἰς βυθὸν
 5 κελεύῃ καταβαίνειν, καὶ ἐξιχνεύειν τὰ ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσ-
 σης, οὐκ ἀνέξῃ τοῦ ἐπιτάγματος, οὐδενὸς δὲ ἀναγκάζοντος,
 αὐτὸς τὴν ἀνεξιχνίαστον ἄβυσσον βούλει καταλαβεῖν; Μὴ,
 παρακαλῶ· ἀλλ' ἄνω πλέωμεν, μὴ νηχόμενοι· ταχέως γὰρ ἀπο-
 καμούμεθα, καὶ καταποντισθησόμεθα· ἀλλὰ ταῖς θεαῖς κεχηρη-
 μένοι Γραφαῖς, καθάπερ πλοίῳ τινί, τῆς πίστεως τὸ ἰστίον ἀναπε-
 10 τάσωμεν. Ἄν ἐν ταύταις πλέωμεν, καὶ κυβερνήτης ἡμῖν παρέσται
 ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἂν δὲ νηχώμεθα ἐν τοῖς λογισμοῖς τοῖς ἀν-
 θρωπίνοις, οὐκέτι. Τίνι γὰρ τῶν νηχομένων κυβερνήτης πάρε-
 στιν; Ὡστε διπλῆ ὁ κίνδυνος, τῷ τε μὴ πλοῖον εἶναι, τῷ τε τὸν
 κυβερνήτην ἀπεῖναι. Εἰ γὰρ καὶ τὸ σκάφος ἄνευ κυβερνήτου
 15 σφαλερόν, ὅταν ἀμφότερα ἀπῆ, ποία σωτηρίας ἐλπίς;

Μὴ δὴ ρίπτωμεν ἑαυτοὺς εἰς κίνδυνον φανερόν, ἀλλ' ἐπ'
 ἀσφαλοῦς βαίνωμεν, τῆς ἱερᾶς ἀγκύρας ἐξαρτήσαντες ἑαυτοὺς.
 Οὔτω γὰρ εἰς τὸν εὐδῖον λιμένα καταπλευσοῦμεθα μετὰ πολλῆς
 μὲν τῆς ἐμπορίας, πολλῆς δὲ τῆς ἀσφαλείας· καὶ τῶν ἀποκειμέ-
 20 νων τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ἀγαθῶν ἐπιτευξόμεθα, ἐν Χριστῷ
 Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι
 δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 Ἀμήν.

σης, καὶ καταπιάνεσαι νὰ ἐξηγήσης αὐτὰ ποῦ ἀπέχουν τόσο πολὺ; Πράγματι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ματαιότητα, γιατί ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος εἶναι ματαιότητα. Καὶ ἂν σέ διατάξῃ κάποιος νὰ κατεβῆς σέ βυθὸ καὶ νὰ ἐξιχνιάσης τὰ εὐρισκόμενα στὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης, δὲν θὰ δεχθῆς τὴν προσταγὴ, χωρὶς ὅμως νὰ σέ ἐξαναγκάζῃ κανένας, θέλεις μόνος σου νὰ κατανοήσης τὴν ἀνεξιχνίαστη ἄβυσσος; Μὴ κάνῃς αὐτό, σέ παρακαλῶ· ἀλλ' ἄς ταξιδεύωμε πρὸς τὰ ἄνω, χωρὶς νὰ πλέωμε μὲ τὶς σκέψεις μας· γιατί γρήγορα θὰ κουρασθοῦμε καὶ θὰ καταποντισθοῦμε, χρησιμοποιώντας ὅμως τὶς ἅγιες Γραφές, σὰν κάποιο πλοῖο, ἄς ἀνοίξωμε τὰ πανιά τῆς πίστεως. Ἄν πλέωμε μὲ αὐτές, θὰ μᾶς παρίσταται κυβερνήτης ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἂν ὅμως ταξιδεύωμε μὲ τὶς σκέψεις τὶς ἀνθρώπινες, δὲν θὰ μᾶς παρίσταται. Γιατί σέ ποιὸν ἐπιβάτη παραστέκεται ὁ κυβερνήτης; Ὡστε εἶναι διπλὸς ὁ κίνδυνος, καὶ μὲ τὸ νὰ μὴ ὑπάρχῃ πλοῖο καὶ μὲ τὸ νὰ ἀπουσιάζῃ ὁ κυβερνήτης. Ἐὰν βεβαίως καὶ τὸ σκάφος χωρὶς κυβερνήτη εἶναι ἐπικίνδυνο, ὅταν ἀπουσιάζουν καὶ τὰ δύο, ποιά ἐλπίδα σωτηρίας ὑπάρχει;

Ἄς μὴ ρίπτωμε λοιπὸν τοὺς ἑαυτοὺς μας σέ φανερὸ κίνδυνο, ἀλλὰ ἄς βαδίζωμε σταθερά, ἀφοῦ στηρίξωμε τοὺς ἑαυτοὺς μας στὴν ἱερῇ ἄγκυρα. Γιατί ἔτσι θὰ καταπλεύσωμε στὸ ἤσυχο λιμάνι μὲ πολὺ ἐμπόρευμα καὶ μὲ πολλὴ ἀσφάλεια, καὶ θὰ ἐπιτύχωμε τὰ ἀγαθὰ ποῦ ἔχει ἀποταμιεύσει γιὰ ἐκείνους ποῦ τὸν ἀγαποῦν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, στὸν ὁποῖο μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Η΄.

(Α΄ Θεσ. 4, 14–18)

5 «Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ
ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρί-
ου, οὐ μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας. Ὅτι αὐτὸς ὁ
Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν
σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ’ οὐρανοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ
ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον. Ἐπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶν-
τες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν
10 νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω
πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα».

Οἱ προφητῆται μὲν τὸ ἀξιόπιστον τῶν λεγομένων δεῖξαι βου-
λόμενοι, πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων τοῦτο λέγουσι· «Ὅρασις, ἣν
εἶδε Ἡσαΐας»· καὶ πάλιν, «Ῥῆμα Κυρίου, ὃ ἐγενήθη πρὸς Ἱερε-
15 μίαν»· καὶ πάλιν, «Τάδε λέγει Κύριος», καὶ ὅσα τοιαῦτα. Πολλοὶ δὲ
καὶ αὐτὸν καθήμενον ὀρῶσι τὸν Θεόν, ὡς αὐτοῖς ἰδεῖν δυνατόν.
Ὁ δὲ Παῦλος οὐ καθήμενον ἰδὼν, ἀλλ’ ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα
τὸν Χριστόν, ἀντὶ τοῦ, «Τάδε λέγει Κύριος», ἔλεγεν, «Εἰ δοκιμὴν
ζητεῖτε τοῦ ἐν ἡμῖν λαλοῦντος Χριστοῦ»· καὶ πάλιν, «Παῦλος
20 ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ», δεικνὺς ὅτι οὐδὲν αὐτοῦ ἐστίν· ὁ
γὰρ ἀπόστολος τὰ τοῦ ἀποστείλαντος φθέγγεται. Καὶ πάλιν,
«Δοκῶ δὲ καγὼ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν». Ἐκεῖνα μὲν οὖν Πνεύματι
πάντα ἐφθέγγετο, τοῦτο δὲ, ὃ λέγει νῦν, καὶ ῥητῶς ἤκουσε παρὰ
τοῦ Θεοῦ· ὡσπερ ἐκεῖνο, ὅπερ τοῖς Ἐφεσίων πρεσβυτέροις δια-
25 λεγόμενος ἔλεγε, «Μακάριόν ἐστι μᾶλλον διδόναι, ἢ λαμβά-
νειν», κατὰ τὸ σιωπώμενον ἤκουσεν. Ἴδωμεν τοίνυν τί καὶ νῦν
φησι. «Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ
ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ

1. Ἦσ. 1,1
2. Ἱερ. 1,1
3. Β΄ Κορ. 13,3

4. Α΄ Κορ. 7,40
5. Πράξ. 20,35

ΟΜΙΛΙΑ Η΄

(Α΄ Θεσ. 4,14–18)

«Γιατί αυτό σᾶς τὸ λέμε σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου, ὅτι ἐμεῖς οἱ ζωντανοὶ οἱ ὅποιοι θὰ ἀπομένωμε στὴ ζωὴ κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου, δὲν θὰ προφθάσωμε τοὺς πεθαμένους. Γιατί ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ πρόσταγμα, μὲ φωνὴ ἀρχαγγέλου καὶ μὲ σάλπιγγα Θεοῦ θὰ κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ οἱ νεκροὶ ποὺ πέθαναν μὲ πίστι στὸν Χριστὸ θὰ ἀναστηθοῦν πρῶτα. Ἐπειτα ἐμεῖς οἱ ζωντανοὶ οἱ ὅποιοι θὰ ἀπομένωμε συγχρόνως καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς θὰ ἀρπαχθοῦμε μὲ σύννεφα γιὰ νὰ συναντήσωμε τὸν Κύριο στὸν ἀέρα, καὶ ἔτσι θὰ εἴμασθε πάντοτε μαζί μὲ τὸν Κύριο».

1. Οἱ προφῆτες θέλοντας νὰ ἀποδείξουν τὴν ἀξιοπιστία τῶν λόγων τους, πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα λέγουν αὐτό: «Ὅραμα, ποὺ εἶδε ὁ Ἡσαΐας»¹· καὶ πάλι, «Λόγος Κυρίου, ποὺ ἐγίνε πρὸς τὸν Ἱερεμία»²· καὶ πάλι, «Τὰ ἐξῆς λέγει ὁ Κύριος», καὶ ὅλα τὰ παρόμοια. Πολλοὶ δὲ βλέπουν καὶ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ νὰ κάθεται, ὅσο φυσικὰ εἶναι δυνατὸ νὰ τὸν ἴδου. Ὁ Παῦλος ὅμως χωρὶς νὰ ἴδῃ ὅτι κάθεται αὐτός, ἀλλὰ ἔχοντας μέσα του τὸν Χριστὸ νὰ ὁμιλῇ, ἀντὶ τοῦ, «Τὰ ἐξῆς λέγει Κύριος», ἔλεγε, «Ἐὰν ζητῆτε νὰ ὑποβάλλετε σὲ δοκιμασία τὸν Χριστό, ὁ ὅποιος ὁμιλεῖ μὲ μᾶς»³, καὶ πάλι, «Ὁ Παῦλος, ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», ἀποδεικνύοντας ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ἰδικό του, γιατί ὁ ἀπεσταλμένος λέγει τὰ λόγια ἐκείνου ποὺ τὸν ἀπέστειλε. Καὶ πάλι, «Νομίζω ὅμως, ὅτι ἔχω καὶ ἐγὼ Πνεῦμα Θεοῦ»⁴. Ὅλα ἐκεῖνα λοιπὸν ἐλέγοντο μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, αὐτὸ ὅμως ποὺ λέγει τώρα, τὸ ἄκουσε κατηγορηματικὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ὅπως ἐκεῖνο, ποὺ ὅταν ὠμιλοῦσε τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἐφεσίων ἔλεγε, «Εἶναι πιὸ μακάριο νὰ δίνῃ κανεῖς, παρὰ νὰ παίρνη»⁵, ποὺ τὸ ἤκουσε ὅταν ἐσώπαινε. Ἄς ἴδου με λοιπὸν τί λέγει καὶ τώρα. «Γιατί αὐτὸ σᾶς τὸ λέμε σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ Κυρίου, ὅτι ἐμεῖς οἱ ζωντανοὶ οἱ ὅποιοι θὰ ἀπομέ-

φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας· ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι τῇ ἐσχάτῃ καταθήσεται ἀπ' οὐρανοῦ». «Τότε» γάρ, φησὶν, «αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται».

- 5 Τί δῆποτε δὲ ἐν σάλπιγγι; Καὶ γὰρ ἐν τῷ Σιναίῳ ὄρει τοῦτο ὀρώμεν, καὶ ἀγγέλους κάκει. Τί δὲ βούλεται ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου; Καθὰπερ ἐπὶ τῶν παρθένων ἔλεγεν· «Ἐγείρεσθε, ἦλθεν ὁ νυμφίος». Ἦτοι τοῦτό φησιν, ἢ ὅτι καθὰπερ ἐπὶ βασιλέως, οὕτω καὶ τότε ἔσται, ἀγγέλων πρὸς τὴν ἀνάστασιν ὑπηρετουμένων.
- 10 Λέγει γάρ, ἀναστῶσιν οἱ νεκροί· καὶ γίνεται τὸ ἔργον, οὐ τῶν ἀγγέλων πρὸς τοῦτο ἰσχυόντων, ἀλλὰ τοῦ ῥήματος αὐτοῦ· ὡς ἂν εἰ, βασιλέως κελεύσαντος καὶ εἰπόντος, ἐξέλθοιεν οἱ συγκεκλεισμένοι, καὶ οἱ ὑπηρέται ἐξάγοιεν, οὐκέτι λοιπὸν ἀπὸ τῆς οἰκείας ἰσχύος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς φωνῆς ἐκείνης τοῦτο ποιούσι.
- 15 Τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Χριστὸς λέγει· «Ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν». Καὶ πανταχοῦ τοὺς ἀγγέλους ὁρᾷ διατρέχοντας. Τὸν οὖν ἀρχάγγελον οἶμαι τὸν ἐφεστῶτα εἶναι τοῖς ἀπεσταλμένοις βοῶντα τοῦτο, ὅτι ἐτοιμοὺς ποιεῖτε πάντας· πάρεσσι γὰρ ὁ κριτής. Τί ἐστίν, «ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι»; Δείκνυσιν ἐνταῦθα πολλὰς τὰς σάλπιγγας γινομένας, καὶ πρὸς τῇ ἐσχάτῃ καταβαίνοντα τὸν κριτὴν. «Καὶ οἱ νεκροί», φησὶν, «ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον· ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι
- 25 ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα. Ὡστε παρακαλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις».

Εἰ μέλλει καταβαίνειν, τίνας ἔνεκεν ἀρπαγησόμεθα; Τιμῆς ἔνεκεν. Καὶ γὰρ βασιλέως εἰς πόλιν εἰσελαύνοντος, οἱ μὲν ἐντι-

30 μοι πρὸς ἀπάντησιν ἐξίσιασιν, οἱ δὲ κατάδικοι ἔνδον μένουσι τὸν κριτὴν· καὶ πατρὸς φιλοστόργου παραγενομένου, οἱ μὲν παῖδες, καὶ ἄξιοι παῖδες εἶναι, ἐπ' ὀχήματος ἐξάγονται ὥστε ἰδεῖν καὶ καταφιλεῖν, οἱ δὲ προσκεκρουκότες τῶν οἰκετῶν ἔνδον μένουσιν. Ἐπὶ τοῦ ὀχήματος φερόμεθα τοῦ Πατρός· καὶ γὰρ αὐτὸς ἐν

35 νεφέλαις ὑπέλαβεν αὐτόν, καὶ ἡμεῖς ἐν νεφέλαις ἀρπαγησόμε-

6. Μαθ. 24,29

7. Ἐξ. 19,16

8. Μαθ. 25,6

9. Μαθ. 24,31

νωμε στή ζωή κατὰ τὴν παρουσία τοῦ Κυρίου, δὲν θὰ προφθᾶσωμε τοὺς πεθαμένους. Γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μὲ πρόσταγμα, μὲ φωνὴ ἀρχαγγέλου καὶ μὲ τὴν τελευταία σάλπιγγα θὰ κατεβῆ ἀπὸ τὸν οὐρανό». Γιατὶ καὶ ὁ Χριστὸς λέγει, «Τότε οἱ οὐράνιες δυνάμεις τῶν ἀγγέλων θὰ σαλευθοῦν»⁶.

Γιατὶ λοιπὸν μὲ ἦχο σάλπιγγας; Γιατὶ καὶ στὸ ὄρος Σινᾶ αὐτὸ βλέπομε, καὶ ἀγγέλους καὶ ἐκεῖ⁷. Τί ὅμως θέλει ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου; Ὅπως ἀκριβῶς στὴν παραβολὴ τῶν παρθένων ἔλεγε, «Σηκωθεῖτε, ἦλθε ὁ γαμβρός»⁸. Ἡ λοιπὸν ἐννοεῖ αὐτό, ἢ ὅτι ὅπως κατὰ τὴν ἐμφάνισι βασιλέως, ἔτσι καὶ τότε θὰ συμβῆ, ὅταν ἄγγελοι θὰ βοηθοῦν γιὰ τὴν ἀνάστασι. Γιατὶ λέγει, ἃς ἀναστηθοῦν οἱ νεκροὶ καὶ γίνεται τὸ ἔργο, ὄχι ἐπειδὴ βοηθοῦν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ οἱ ἄγγελοι, ἀλλὰ ὁ λόγος ὁ ἴδιος. Ὅπως, ὅταν διατάξῃ ὁ βασιλεὺς καὶ εἰπῆ, νὰ ἐξέλθουν οἱ φυλακισμένοι καὶ οἱ ὑπηρέτες νὰ τοὺς ὀδηγοῦν ἔξω, δὲν κάνουν αὐτὸ στὴ συνέχεια ἀπὸ τὴν ἰδική τους δύναμι, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ φωνὴ ἐκείνη. Αὐτὸ ὁ Χριστὸς καὶ ἀλλοῦ λέγει «Θὰ ἀποστείλῃ τοὺς ἀγγέλους τοῦ μὲ σάλπιγγα μεγάλη, καὶ θὰ μαζεῦσουν τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ ἀπὸ τοὺς τέσσερις ἀνέμους, ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ οὐρανοῦ ἕως τὴν ἄλλη ἄκρη του»⁹. Καὶ παντοῦ βλέπεις νὰ τρέχουν οἱ ἄγγελοι. Ὁ ἀρχάγγελος λοιπὸν νομίζω ὅτι εἶναι ὁ προϊστάμενος στοὺς ἀπεσταλμένους γιὰ νὰ φωνάζῃ αὐτό, ἐτοιμάζεσθε ὅλοι, γιατί φθάνει ὁ κριτής. Τί σημαίνει, «μὲ τὴν τελευταία σάλπιγγα»; Δείχνει ἐδῶ ὅτι εἶχαν ἀκουσθῆ πολλές σάλπιγγες καὶ ὅτι μὲ τὴν τελευταία κατεβαίνει ὁ κριτής. «Καὶ οἱ νεκροί», λέγει, «ποὺ πέθαναν μὲ τὴν πίστι στὸν Χριστὸ θὰ ἀναστηθοῦν πρῶτα. Ἐπειτα ἐμεῖς οἱ ζωντανοὶ οἱ ὅποιοι θὰ ἀπομένωμε συγχρόνως καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς θὰ ἀρπαχθοῦμε μὲ σύννεφα νὰ συναντήσωμε τὸν Κύριο στὸν ἀέρα καὶ ἔτσι πάντοτε θὰ εἴμαστε μαζὶ μὲ τὸν Κύριο. Παρηγορεῖτε λοιπὸν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μὲ τὰ λόγια αὐτά».

Ἄφοῦ πρόκειται νὰ κατεβῆ, γιὰ ποιό λόγο θὰ ἀρπαχθοῦμε; Γιὰ νὰ μᾶς τιμήσῃ. Γιατὶ καὶ ὁ βασιλεὺς ὅταν εἰσέρχεται σὲ πόλι, οἱ ἐκτιμῶμενοι ἀπὸ αὐτὸν ἐξέρχονται πρὸς συνάντησί του, οἱ κατάδικοι ὅμως περιμένουν μέσα στὴν πόλι τὸν κριτή· καὶ ὅταν πατέρας φιλόστοργος ἔλθῃ, τὰ μὲν παιδιά του καὶ οἱ ἄξιοι δοῦλοι μεταφέρονται ἔξω ἐπάνω σὲ ὄχημα γιὰ νὰ τὸν ἰδοῦν καὶ νὰ τὸν ἀσπασθοῦν, ὅσοι ὅμως ὑπηρέτες εἶναι δυσαρεστημένοι μένουν μέσα στὸ σπίτι. Φερόμασθε ἐπάνω στὸ ὄχημα τοῦ Πατέρα μας, γιατί καὶ αὐτὸς μὲ σύννεφα συνάντησε αὐτὸν καὶ μὲ σύννεφα θὰ ἀρπαχθοῦμε ἐμεῖς.

θα. Ὁρᾶς τὴν τιμὴν ὄση; καὶ τὴν ἀπάντησιν καταβαίνουντι ποιούμεθα, καὶ τὸ πάντων μακαριώτερον, οὕτω σὺν αὐτῷ ἐσόμεθα. «Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ;» Ὅσων ἀγαθῶν ἠξίωσε τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον; πρῶτοι οἱ τελευτήσαντες ἐγείρονται, καὶ οὕτως ὁμοῦ ἢ ἀπάντησις γίνεται. Ἄβελ ὁ πρὸ πάντων τετελευτηκῶς ὁμοῦ μετὰ τῶν ζώντων τότε ἀπαντήσῃ. Ὡστε οὐδὲν ἔσται πλέον ἐκείνοις κατὰ τοῦτο, ἀλλ' ὁ διαφθαρεὶς, ὁ τοσαῦτα ἔχων ἐν τῇ γῆ ἔτη, ἐτ' ἐκείνων ἀπαντήσεται, καὶ ἅπαντες οἱ ἄλλοι. Εἰ γὰρ ἡμᾶς ἐκεάνέμειναν ἵνα στεφανωθῶμεν, καθὼς ἐτέρωθί φησι γράφων, «Τοῦ Κυρίου περὶ ἡμῶν κρεῖττον τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ ἡμῶν τελειωθῶσι», πολλῶ μᾶλλον καὶ ἡμεῖς ἐκείνους· μᾶλλον δὲ ἐκεῖνοι μὲν ἀνέμειναν, ἡμεῖς δὲ οὐκέτι· ἐν γὰρ ἀτόμῳ ἢ ἀνάστασις γίνεται, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ.

15 Τὸ δὲ λέγειν, ὅτι συνάγονται, ἀνίστανται μὲν πανταχοῦ, συνάγονται δὲ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων. Τὸ μὲν οὖν τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἔργον ἐστὶ, τῇ γῆ κελεύοντος ἀφεῖναι τὴν παρακαταθήκην, καὶ οὐδεὶς ὁ ὑπηρετούμενος, ὥσπερ τότε ἐκάλεσε τὸν Λάζαρον, «Λάζαρε, δεῦρο ἔξω»· τὸ δὲ ἀγαγεῖν τῶν ὑπηρετῶν γίνεται. Ἄλλ' εἰ συνάγουσι, καὶ περιτρέχουσιν ἄγγελοι, πῶς αὐτοὶ ἐνταῦθα ἀρπάζονται; Μετὰ τὸ καταβῆναι ἀρπάζονται, μετὰ τὸ συναχθῆναι· ἅμα γὰρ οὐδενὸς εἰδότος τοῦτο γίνεται. Ὄταν γὰρ ἴδωσι τὴν γῆν κλονουμένην, κόνιν ἀναμιγνυμένην, ἴσως πάντοθεν ἐγειρόμενα τὰ σώματα, οὐδενὸς πρὸς τοῦτο ὑπηρετοῦντος, ἀλλὰ τοῦ κελεύσματος ἀρκοῦντος, τὴν γῆν πεπληρωμένην πᾶσαν (ἐννοήσον γὰρ ὅσον ἐστὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας πάντας ἐκείνους ἐστάναι τότε μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν), ὅταν ἴδωσι τοσοῦτον ἐπὶ τῆς γῆς θόρυβον, τότε εἴσονται. Ὡσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας οὐδὲν προ-
30 εωράκεισαν, οὕτω καὶ τότε.

2. Ὄταν οὖν ταῦτα γένηται, τότε καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου ἔσται τοῖς ἀγγέλοις ἐπιτάττοντος καὶ βοῶντος, καὶ αἱ σάλπιγγες, μᾶλλον δὲ ὁ τῶν σαλπίγγων ἤχος. Ποῖος ἄρα τρόμος ἔξει, ποῖος φόβος τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς ἀπομένοντας; «Μία γὰρ ἀρπάζεται, καὶ

10. Ψαλμ. 105,2

11. Ἐβρ. 11,40

12. Ἰω. 11,43

Βλέπεις πόση είναι ἡ τιμή; καὶ συναντοῦμε αὐτὸν ὅταν κατεβαίνει καὶ τὸ πιὸ μακάριο ἀπὸ ὅλα, ἔτσι θὰ εἶμασθε μαζί μὲ αὐτὸν. «Ποιὸς θὰ διηγηθῆ τὰ κραταιὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, ἢ θὰ κάμη γνωστὲς ὅλες τὶς αἰνέσεις του;»¹⁰. Γιὰ πόσα ἀγαθὰ ἔκρινε ἄξιο τὸ ἀνθρώπινο γένος; πρῶτοι σηκώνονται οἱ πεθαμένοι καὶ ἔτσι γίνεται μαζί ἡ συνάντησις. Ὁ Ἄβελ, ὁ ὁποῖος ἔχει πεθάνει πρὶν ἀπὸ ὅλους, μαζί μὲ τοὺς ζωντανοὺς τότε θὰ τὸν συναντήσῃ. Ὡστε τίποτε ἐκεῖνοι δὲν θὰ ἔχουν περισσότερο ὡς πρὸς αὐτὸ, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ εἶχε φονευθῆ, ὁ ὁποῖος ἔχει τόσα πολλὰ χρόνια στῆ γῆ, θὰ τὸν συναντήσῃ μαζί μὲ ἐκείνους, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνοι μᾶς ἐπερίμεναν γιὰ νὰ δοξασθοῦμε, καθὼς ἀλλοῦ λέγει γράφοντας, «Γιατὶ ὁ Κύριος ἐπρόβλεψε γιὰ μᾶς κάτι καλύτερο, γιὰ νὰ μὴ τελειοποιηθοῦν στῆ σωτηρία ἐκεῖνοι χωρὶς ἐμᾶς»¹¹, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ περιμένωμε καὶ ἐμεῖς ἐκείνους ἢ καλύτερα μὲν ἐκεῖνοι μᾶς ἐπερίμεναν, ἐμεῖς ὅμως ὄχι, γιατί ἡ ἀνάστασις γίνεται πολὺ σύντομα, σὲ μία στιγμή.

Καὶ αὐτὸ ποὺ λέγει, ὅτι μαζεύονται, σημαίνει ὅτι ἀνασταίνονται μὲν παντοῦ, μαζεύονται ὅμως ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους. Ἡ ἀνάστασις λοιπὸν εἶναι ἔργο τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ποὺ διατάσσει στῆ γῆ νὰ ἀφήσῃ αὐτοὺς ποὺ φυλάσσει μέσα της καὶ χωρὶς νὰ τὸν ὑπηρετῆ κανεῖς, ὅπως τότε ἐφώναξε τὸν Λάζαρο, «Λάζαρε, ἔβγα ἔξω»¹², ἢ συγκέντρωσις ὅμως γίνεται ἔργο τῶν ὑπηρετῶν. Ἀλλὰ ἐὰν συγκεντρώνουν καὶ τρέχουν παντοῦ οἱ ἄγγελοι, πῶς αὐτοὶ ἀρπάζονται ἐδῶ; Ἀφοῦ κατεβῆ ἀρπάζονται, ἀφοῦ συναχθοῦν, γιατί αὐτὸ γίνεται συγχρόνως χωρὶς κανεῖς νὰ τὸ γνωρίζῃ. Γιατὶ ὅταν ἰδοῦν ὅτι ἡ γῆ σείεται, ὅτι ἀνακατώνεται σκὸνη, ὅτι ἀπὸ παντοῦ ἴσως ἀνασταίνονται τὰ σώματα, χωρὶς νὰ βοηθῆ κανεῖς σ' αὐτὸ, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀρκετὸ τὸ πρόσταγμά του, ὅτι ἡ γῆ ἔχει γεμίσει ὅλη (γιατὶ σκέψου πόσο εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔζησαν ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ μέχρι τὴν παρουσία του καὶ ὅλοι νὰ στέκωνται τότε μαζί μὲ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τους), ὅταν ἰδοῦν τόσο μεγάλο θόρυβο ἐπάνω στῆ γῆ, τότε θὰ γνωρίσουν. Γιατὶ ὅπως στὴν περίπτωσι τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνσαρκώσεώς του τίποτε δὲν εἶχαν ἰδῆ προηγουμένως, ἔτσι καὶ τότε.

2. Ὄταν λοιπὸν γίνουν αὐτά, τότε θὰ συμβῆ καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου ποὺ διατάσσει καὶ φωνάζει στοὺς ἀγγέλους, καὶ οἱ σάλπιγγες, μᾶλλον δὲ ὁ ἦχος τῶν σαλπίγγων. Ποιὸς λοιπὸν τρόμος, ποιὸς φόβος θὰ καταλάβῃ ἐκείνους ποὺ θὰ ἀπομείνουν ἐπάνω στῆ γῆ; «Γιατὶ μία γυναῖκα ἀρπάζεται καὶ μία ἀφήνεται καὶ ἓνας ἄνδρας

μία ἀφίεται· καὶ εἷς παραλαμβάνεται, καὶ εἷς ἀφίεται». Τίς ἔσται ἡ ψυχὴ ἐκείνων, ὅταν τοὺς μὲν αἰρομένους ὀρῶσιν, ἑαυτοὺς δὲ ἀφιεμένους; ἄρα οὐ πάσης γεέννης φοβερώτερον αὐτοὺς ταῦτα διασαλεῦσαι δυνήσεται; Ὑποθώμεθα τοίνυν ἤδη τοῦτο παρεῖναι
5 τῷ λόγῳ. Εἰ γὰρ θάνατος αἰφνίδιος, εἰ πόλεων σεισμοί, καὶ ἀπειλαὶ οὕτω πτοοῦσι τὰς ἡμετέρας ψυχάς· ὅταν τὴν γῆν ἀναρρηγνυμένην ἴδωμεν καὶ πεπληρωμένην πάντων ἐκείνων, ὅταν τῶν σαλπίγγων ἀκούσωμεν, ὅταν τῆς φωνῆς τοῦ ἀρχαγγέλου πάσης σάλπιγγος λαμπροτέρας οὔσης, ὅταν τὸν οὐρανὸν συνανεκκό-
10 μενον, ὅταν αὐτὸν παραγινόμενον τὸν ἀπάντων βασιλέα τὸν Θεόν, τίς ἄρα ἡμῖν ἔσται ἡ ψυχὴ; Φρίξωμεν, παρακαλῶ, καὶ φοβηθῶμεν, ὡς ἤδη τούτων γινομένων· μὴ τῇ μελλήσει παραμυθώμεθα ἑαυτοὺς· ὅταν γὰρ πάντως δέῃ γενέσθαι, οὐδὲν ἢ μέλλησις ὠφελεῖ. Πόσος ὁ τρόμος, πόσος ὁ φόβος τότε;

15 Εἶδετέ ποτε τοὺς ἀπαγομένους τὴν ἐπὶ θάνατον; ποῖαν νομίζετε αὐτοῖς εἶναι τὴν ψυχὴν, τὴν μέχρι τῆς πύλης ὁδὸν βαδίζουσι; πόσων θανάτων οὐ χείρονα; τί οὐκ ἂν ἔλοιντο καὶ πρᾶξαι καὶ παθεῖν, ὥστε ἀπαλλαγῆναι τῆς ἀχλύος ἐκείνης καὶ τοῦ νέφους; Ἐγὼ πολλῶν ἤκουσα λεγόντων τῶν φιланθρωπία βασιλικῇ μετὰ
20 τὴν ἀπαγωγὴν εἰς τοῦπίσω κληθέντων, ὅτι οὐδὲ ἀνθρώπους ἐώρων τοὺς ἀνθρώπους, τεθορυβημένης τῆς ψυχῆς καὶ ἐκπεπληγμένης καὶ ἐξεστῶσης. Εἰ τοίνυν σωματικός θάνατος οὕτω ἡμᾶς φοβεῖ, ὅταν ὁ αἰώνιος παραγένηται, τί πεισόμεθα; Καὶ τί λέγω περὶ τῶν ἀπαγομένων; Ὅχλος περιέστηκε τότε, οἱ πλείους
25 οὐκ εἰδότες αὐτοὺς. Εἴ τις ἐκείνων τὰς ψυχὰς περιεσκόπησεν, οὐδεὶς οὕτως ὠμός, οὐδεὶς οὕτω θρασύς, οὐδεὶς οὕτω γενναῖος, ὅς οὐ καταπεπτωκυῖαν αὐτὴν ἔχει, παρειμένην ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀθυμίας. Εἰ δὲ ἐτέρων ἀναιρουμένων τὸν θάνατον τοῦτον, τὸν ὑπνου οὐδὲν διαφέροντα, οἱ μηδὲν κοινωνοῦντες οὕτω
30 διατίθενται· ὅταν ἡμεῖς αὐτοὶ τοῖς μείζοσι περιπίπτωμεν, τίς ἄρα ἔσται κατάστασις; Οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι, πιστεύσατε, παραστῆσαι λόγῳ τὸ πάθος.

παραλαμβάνεται και ὁ ἄλλος ἀφήνεται»¹³. Πῶς θὰ νιώθῃ ἡ ψυχὴ ἐκείνων, ὅταν βλέπουν ἄλλους νὰ σηκώνωνται, τοὺς ἑαυτοὺς τους ὁμως νὰ ἀφήνωνται; Ἄραγε δὲν θὰ ἔχουν αὐτὰ τὴ δύναμι νὰ τοὺς συγκλονίσουν φοβερῶτερα ἀπὸ κάθε γέεννα; Ἄς ὑποθέσωμε λοιπὸν μὲ τὸ λόγο ὅτι αὐτὸ συμβαίνει ἤδη. Διότι ἐὰν ὁ ξαφνικὸς θάνατος, οἱ σεισμοὶ τῶν πόλεων καὶ οἱ ἀπειλὲς τόσο πολὺ τρομάζουν τὶς ψυχές μας, ὅταν ἰδοῦμε τὴ γῆ νὰ σχίζεται καὶ νὰ γεμίζη τελείως ἀπὸ ὄλους ἐκείνους, ὅταν ἀκούσωμε τὶς σάλπιγγες, ὅταν ἀκούσωμε τὴ φωνὴ τοῦ ἀρχαγγέλου νὰ εἶναι πιὸ καθαρὴ ἀπὸ κάθε σάλπιγγα, ὅταν ἰδοῦμε τὸν οὐρανὸ νὰ σύρεται συγχρόνως πρὸς τὰ ἑπάνω καὶ νὰ ἔρχεται αὐτὸς ὁ βασιλεὺς τῶν ὄλων, ὁ Θεός, πῶς λοιπὸν θὰ νιώθῃ ἡ ψυχὴ μας; Ἄς φριξῶμε, παρακαλῶ, καὶ ἄς φοβηθοῦμε, σὰν αὐτὰ νὰ γίνωνται ἤδη. Ἄς μὴ παρηγορούμασθε μὲ τὴν ἀναβολή, γιατί ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ ὅπωςδήποτε, τίποτε δὲν ὠφελεῖ ἡ ἀναβολή. Πόσος ὁ τρόμος, πόσος θὰ εἶναι ὁ φόβος τότε;

Εἶδατε ποτὲ αὐτοὺς ποὺ τοὺς ὀδηγοῦν στὸ δρόμο γιὰ θάνατο; πῶς νομίζετε ὅτι νιώθει ἡ ψυχὴ τους, καθὼς βαδίζουν μέχρι τὴν πύλη τὸ δρόμο; ἀπὸ πόσους θανάτους δὲν αἰσθάνονται χειρότερα; τί δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσαν καὶ νὰ πράξουν καὶ νὰ πάθουν, ὥστε νὰ ἀπαλλαχθοῦν ἀπὸ τὴ σκοτοδίνῃ ἐκείνη καὶ τὴν ὁμίχλη τοῦ θανάτου; Ἐγὼ ἔχω ἀκούσει πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ μετὰ τὴν προσαγωγὴ τους ἀπὸ φιλανθρωπία τοῦ βασιλέως τοὺς ἐκάλεσαν πίσω, νὰ λέγουν, ὅτι οὔτε σὰν ἀνθρώπους ἔβλεπαν τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴ εἶχε ταραχθῆ ἡ ψυχὴ τους καὶ εἶχε φοβηθῆ καὶ ἐκπλαγῆ. Ἐὰν λοιπὸν ὁ σωματικὸς θάνατος μᾶς φοβίζει τόσο, ὅταν ἔλθῃ ὁ αἰώνιος, τί θὰ πάθουμε; Καὶ γιατί λέγω γιὰ ἐκείνους ποὺ τοὺς ὀδηγοῦν σὲ θάνατο; Ὅχλος παραστέκεται τότε, οἱ περισσότεροι χωρὶς νὰ τοὺς γνωρίζουν αὐτούς. Ἐὰν ἐξέταζε κανεὶς τὶς ψυχές ἐκείνων, κανεὶς δὲν θὰ ὑπῆρχε τόσο σκληρός, κανεὶς τόσο θαρραλέος, κανεὶς τόσο γενναῖος, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ ἔχανε τὸ θάρρος του, καὶ δὲν θὰ εἶχε παραλυμένη τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὴ λιποψυχία. Ἐὰν ὁμως, ὅταν ἄλλοι ὑπομένουν τὸ θάνατο αὐτόν, ποὺ δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸν ὕπνο, ἐκεῖνοι ποὺ δὲν συμμετέχουν καθόλου αἰσθάνονται ἔτσι, ὅταν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι καταστήσωμε στὰ πιὸ μεγαλύτερα κακά, ποιά θὰ εἶναι ἡ κατάστασίς μας; Δὲν εἶναι δυνατό, δὲν εἶναι δυνατό, πιστεύσατε, νὰ παρουσιάσω μὲ λόγια τὸ πάθος.

Ναί, φησίν· ἀλλὰ φιλόανθρωπος ὁ Θεός, καὶ οὐδὲν τούτων ἔσται. Οὐκοῦν εἰκὴ γέγραπται. Οὐ, φησίν, ἀλλὰ πρὸς ἀπειλήν μόνον, ἵνα σωφρονῶμεν. Ἐὰν οὖν μὴ σωφρονῶμεν, ἀλλὰ μένωμεν κακοί, οὐκ ἐπάξει τὴν κόλασιν, εἶπέ μοι; οὐκοῦν οὐδὲ τοῖς
 5 ἀγαθοῖς ἀποδώσει τὰς ἀμοιβάς; Ναί, φησίν· ἐκεῖνο γὰρ αὐτῷ πρέπον ἐστὶ καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν εὐεργετεῖν. Ὅστε ἐκεῖνα μὲν ἀληθῆ, καὶ πάντως ἔσται· τὰ δὲ τῶν κολάσεων οὐ πάντως, ἀλλ' ἀπειλῆς ἕνεκεν καὶ φόβου; Πόθεν ὑμᾶς πείσω, οὐκ οἶδα. Ἄν εἶπω ὅτι ὁ σκώληξ οὐ τελευτῆσει, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβεσθῆσεται, ἐὰν
 10 εἶπω ὅτι ἀπελεύσονται εἰς πῦρ αἰώνιον, ἂν τὸν πλούσιον παραγάγω ἤδη κολαζόμενον, πάντα ἀπειλῆς εἶναι ἐρεῖτε. Πόθεν οὖν ὑμᾶς πείσω; Σατανικός γὰρ οὗτος ὁ λογισμός, χάριν ἀνόητον χαριζόμενος, καὶ ῥαθύμους ποιῶν. Πῶς οὖν αὐτὸν ἐξέλωμεν; Ὅσα ἂν εἶπωμεν ἀπὸ τῶν Γραφῶν, ἐρεῖτε ὅτι ἀπειλῆς ἕνεκεν.
 15 Ἄλλὰ τοῦτο μὲν περὶ τῶν μελλόντων ἔχοι τις ἂν εἰπεῖν, περὶ δὲ τῶν ἐκβεβηκότων οὐκέτι, καὶ τέλος ἐσχηκότων. Ἠκούσατε περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ· μὴ καὶ ἐκεῖνα ἀπειλῆς ἕνεκεν εἴρηται; οὐχὶ ἐξέβη καὶ γέγονε; Τοιαῦτα καὶ ἐκεῖνοι πολλὰ ἔλεγον· καὶ ἐν ἑκατὸν ἔτεσι τῆς κιβωτοῦ τεκταινομένης, καὶ τῶν ξύλων ὑφαινομένων, καὶ τοῦ δικαίου βοῶντος, οὐδεὶς ὁ πιστεύων ἦν. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἐπίστευσαν τῇ διὰ τῶν ῥημάτων ἀπειλῇ ὑπέστησαν τὴν διὰ τῶν πραγμάτων τιμωρίαν.

Τοῦτο καὶ ἡμεῖς πεισόμεθα, ἂν μὴ πιστεύσωμεν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ταῖς ἡμέραις παραβάλλει τοῦ
 25 Νῶε· ἐπειδὴ καθάπερ ἐκείνῳ τῷ κατακλυσμῷ ἠπίστησάν τινες, οὕτω καὶ τῷ κατακλυσμῷ γεέννης. Μὴ ἀπειλὴ ἐκεῖνά ἐστιν; οὐχὶ ἔργον γέγονεν; Εἶτα ὁ κόλασιν οὕτως ἀθρόον τότε ἐπαγαγών, οὐ πολλῷ μᾶλλον καὶ νῦν ἐπάξει; οὐ γὰρ δὴ ἐλάττονα τῶν τότε τὰ νῦν γινόμενα. Πῶς; Ὅτι τότε «Εἰσῆλθον», φησίν, «οἱ υἱοὶ τοῦ
 30 Θεοῦ πρὸς τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων», καὶ αἱ ἐπιμιξίαι ἦσαν τὸ δεινόν, νῦν δὲ οὐδὲν ἐστὶν εἶδος κακίας ὅπερ ἀτόλμητον. Ἄρα οὖν πιστεύετε ὅτι γέγονεν ὁ κατακλυσμός, ἢ λῆρος ὑμῖν δοκεῖ; Καίτοι γε καὶ τὰ ὄρη, ἐνθα ἡ κιβωτὸς ἰδρύνθη, μαρτυρεῖ, τὰ Ἄρμενίας λέγω. Πλὴν ἀλλ' ἐκ περιουσίας πολλῆς καὶ ἐφ' ἕτερον

14. Γεν. 6,2

15. Πρόκειται γιὰ τὰ βουνα Ἄραράτ.

Ναί, λέγει, ἀλλ' ὁ Θεὸς εἶναι φιλόανθρωπος καὶ δὲν θὰ συμβῆ τίποτε ἀπὸ αὐτά. Ἐπομένως στὰ χαμένα ἔχουν γραφῆ. "Ὅχι, λέγει, ἀλλὰ μόνο γιὰ ἀπειλή, γιὰ νὰ συνετιζώμασθε. Ἐὰν λοιπὸν δὲν συνετιζώμασθε, ἀλλὰ παραμένωμε κακοί, εἰπέ μου, δὲν θὰ ἐπιβάλη τὴν τιμωρία; λοιπὸν οὔτε θὰ ἀνταμείψῃ τοὺς ἀγαθοὺς; Ναί, λέγει γιὰτὶ ἐκεῖνο ἀρμόζει σὲ αὐτὸν, τὸ νὰ μᾶς εὐεργετῆ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀξία μας. "Ὡστε ἐκεῖνα εἶναι ἀληθινὰ καὶ ὅπωςδῆποτε θὰ συμβοῦν. Τὰ σχετικὰ μὲ τὶς τιμωρίες ὅμως δὲν θὰ συμβοῦν ὅπωςδῆποτε, ἀλλὰ ἔχουν λεχθῆ γιὰ ἀπειλή καὶ φόβο; Ἄπὸ ποῦ νὰ σᾶς πείσω, δὲν γνωρίζω. Ἄν εἰπῶ ὅτι τὸ σκουλήκι δὲν θὰ πεθάνῃ καὶ τὸ πῦρ δὲν θὰ σβεσθῆ, ἂν εἰπῶ ὅτι θὰ μεταβοῦν στὸ πῦρ τὸ αἰώνιο, ἂν θὰ παρουσιάσω τὸν πλούσιο νὰ τιμωρῆται ἤδη, θὰ εἰπῆτε ὅτι ὅλα εἶναι λόγια ἀπειλητικᾶ. Ἄπὸ ποῦ λοιπὸν νὰ σᾶς πείσω; Γιατὶ εἶναι σατανικὸς αὐτὸς ὁ λόγος, ἐπειδὴ μᾶς χαρίζει ἀνωφελῆ χάρι καὶ μᾶς καθιστᾶ ραθύμους. Πῶς λοιπὸν θὰ τὸν ἐξουδετερώσωμε; "Ὅσα καὶ ἂν εἰποῦμε ἀπὸ τὶς Γραφές, θὰ εἰπῆτε ὅτι λέγονται γιὰ ἀπειλή. Ἄλλὰ αὐτὸ μὲν θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ εἰπῆ γιὰ τὰ μελλοντικᾶ, ὄχι ὅμως γιὰ ἐκεῖνα ποῦ ἔχουν συμβῆ καὶ ἔχουν λάβει τέλος. Ἐχετε ἀκούσει περὶ τοῦ κατακλισμοῦ· μήπως καὶ αὐτὰ ἔχουν λεχθῆ γιὰ ἀπειλή; δὲν ἔχει συμβῆ καὶ γίνει; Καὶ ἐκεῖνοι πολλὰ παρόμοια ἔλεγαν. Καὶ ἐνῶ ἡ κιβωτὸς κατασκευαζόταν σὲ ἑκατὸ χρόνια καὶ τὰ ξύλα συναρμολογοῦνταν καὶ ὁ δίκαιος ἐφώναζε, κανεὶς δὲν ἐπίστευε. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἐπίστευσαν στὴν ἀπειλή μὲ τὰ λόγια, ὑπέστησαν τὴν τιμωρία στὴν πράξι.

Αὐτὸ καὶ ἐμεῖς θὰ πάθωμε, ἂν δὲν πιστεύσωμε. Γι' αὐτὸ βέβαια συγκρίνει καὶ τὴν Παρουσία του μὲ τὶς ἡμέρες τοῦ Νῶε, ἐπειδὴ ὅπως δὲν ἐπίστευσαν μερικοὶ στὸν κατακλισμὸ ἐκεῖνο, ἔτσι δὲν πιστεύουν καὶ στὸν κατακλισμὸ τῆς κολάσεως. Μήπως ἐκεῖνα εἶναι ἀπειλή; δὲν ἔχει γίνει πραγματικότητα; Ἐπειτα ἐκεῖνος ποῦ ἐτιμώρησε τότε τόσοι πολλοὺς, πολὺ περισσότερο δὲν θὰ τιμωρῆσῃ καὶ τώρα; γιὰτὶ τὰ συμβαίνοντα τώρα δὲν εἶναι μικρότερα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἐγένοντο τότε. Πῶς; Γιατὶ τότε «Συνευρίσκοντο, λέγει ἡ Γραφή, οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μὲ τὶς θυγατέρες τῶν ἀνθρώπων»¹⁴, καὶ οἱ ἐπιμειξίαι ἦσαν τὸ κακό, τώρα ὅμως δὲν ὑπάρχει κανένα εἶδος κακίας ποῦ δὲν ἔχουν πράξει. Ἄραγε λοιπὸν πιστεύετε ὅτι ἔχει γίνει ὁ κατακλισμὸς ἢ σᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνοησία; Ἄν καὶ βεβαίως καὶ τὰ βουνά, ὅπου ἡ κιβωτὸς ἐπεκάθισε, ἐπιβεβαιώνουν, ἐννοῶ τὰ βουνὰ τῆς Ἀρμενίας¹⁵. Πλὴν ὅμως γιὰ μεγαλύτερη ἀπό-

ἐκείνου σαφέστερον ἄξω τὸν λόγον. Ἐπεδήμησέ τις ὑμῶν τῇ Παλαιστίνῃ ποτέ; λοιπὸν γὰρ οὐκέτι λόγον, ἀλλὰ πράγματα ἐρῶ· καίτοι καὶ τὰ πρότερα πραγμάτων σαφέστερα ἦν· ἅπερ γὰρ ἂν εἶπη ἡ Γραφή, ταῦτα τῶν ὀρωμένων πιστότερα.

5 Ἐπεδήμησεν οὖν τις ὑμῶν τῇ Παλαιστίνῃ ποτέ; ἔγωγε οἶμαι. Τί οὖν; Μαρτυρήσατέ μοι ὑμεῖς οἱ τοὺς τόπους ἐωρακότες πρὸς τοὺς οὐ γενομένους ἐκεῖ. Ἀσκάλωνος γὰρ ἄνω καὶ Γάζης εἰς αὐτὸ τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ τὸ τέλος, ἐστὶ χώρα πολλή τις καὶ εὐφορος· μᾶλλον δὲ ἦν· νῦν γὰρ οὐκ ἔστιν· αὕτη δὲ οὖν ἢ ὡς
10 παράδεισος οὔσα· «Εἶδε» γάρ, φησί, «Λὼτ πᾶσαν τὴν περὶχωρον τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἦν ποτιζομένη, ὡς παράδεισος τοῦ Θεοῦ»· αὕτη δὲ οὖν ἢ οὕτως εὐθαλής, καὶ πρὸς πάσας τὰς χώρας ἀμιλλωμένη, ἢ φθάνουσα τῇ εὐθυνίᾳ τὸν παράδεισον τοῦ Θεοῦ, πασῶν τῶν ἐρήμων ἐρημοτέρα ἐστὶ νῦν· καὶ ἔστηκε μὲν δένδρα,
15 καὶ καρπὸν ἔχει· ὁ δὲ καρπὸς τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς ἐστὶν ὑπόμνημα. Ἐστήκασι μὲν γὰρ ῥόαι, καὶ τὸ ξύλον λέγω καὶ ὁ καρπός, λαμπρὰν τὴν ἐπιφάνειαν ἔχουσαι, καὶ τῷ ἀγνώτῳ παρέχουσαι πολλὰς τὰς ἐλπίδας· εἰ δὲ ληφθεῖεν εἰς χεῖρας, διακλασθεῖσαι καρπὸν μὲν οὐδένα, κόνιν δὲ καὶ τέφραν πολλὴν ὑποδεικνύου-
20 σιν ἐναποκειμένην ἐνδον. Τοιαύτη καὶ ἡ γῆ πᾶσα· κἂν λίθον εὐρῆς, τετεφρωμένον εὐρήσεις. Καὶ τί λέγω λίθον καὶ ξύλα καὶ γῆν, ὅπου γε καὶ ἀήρ καὶ τὰ ὕδατα μετέσχε τῆς συμφορᾶς; Καθάπερ γὰρ σώματος ἐμπρησθέντος καὶ κατακαυθέντος, τὸ μὲν σχῆμα μένει καὶ ὁ τύπος ἐν τῇ τοῦ πυρὸς ὄψει, καὶ ὁ ὄγκος
25 καὶ ἡ ἀναλογία, ἢ δὲ δύναμις οὐκέτι· οὕτω δὲ καὶ ἐκεῖ γῆν ἔστιν ἰδεῖν, ἀλλ' οὐδὲν ἔχουσιν γῆς, ἀλλὰ πάντα τέφραν· δένδρα καὶ καρπούς, ἀλλ' οὐδὲν δένδρων οὐδὲ καρπῶν· ἀέρα καὶ ὕδωρ, ἀλλ' οὐδὲν ὕδατος οὐδὲ ἀέρος· καὶ γὰρ καὶ ταῦτα τετέφρωται.

Καίτοι πῶς ἂν ἀήρ ἐμπρησθεῖν ποτέ; πῶς δ' ἂν ὕδωρ μένον
30 ὕδωρ; ξύλα μὲν γὰρ καὶ λίθους δυνατόν καίειν, ἀέρα δὲ καὶ ὕδωρ οὐδαμῶς δυνατόν. Ἡμῖν οὐ δυνατόν, τῷ δὲ αὐτὰ ποιήσαντι δυ-

δειξη θὰ φέρω τὸ λόγο καὶ σὲ ἄλλο σαφέστερο ἀπὸ ἐκεῖνο. Ἐταξίδευσε ποτὲ κανεῖς σας στὴν Παλαιστίνη; γιατί στὴ συνέχεια δὲν θὰ ἀναφέρω λόγια πιά, ἀλλὰ πράγματα· ἂν καὶ βέβαια τὰ προηγούμενα ἦσαν σαφέστερα ἀπὸ τὰ πράγματα, γιατί αὐτὰ ποὺ λέγει ἡ Γραφή, αὐτὰ εἶναι πιὸ ἀξιόπιστα ἀπὸ τὰ πράγματα.

Ἐταξίδευσε λοιπὸν κανεῖς σας ποτὲ στὴν Παλαιστίνη; ἐγὼ νομίζω ναί. Τί λοιπὸν; Ἐπιβεβαιώσατε ἐσεῖς ποὺ ἔχετε ἰδῆ τοὺς τόπους σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ἐπῆγαν ἐκεῖ. Γιατί πρὸς τὰ μεσόγεια τῆς Ἀσκάλωνος καὶ τῆς Γάζης στὸ τέλος τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ, ὑπάρχει κάποιος τόπος μεγάλος καὶ εὐφορος, μᾶλλον δὲ ὑπῆρχε, γιατί τώρα δὲν ὑπάρχει. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ τόπος ὁ ὁποῖος ἦταν ὅπως ὁ παράδεισος, γιατί λέγει, «Εἶδε ὁ Λῶτ ὅτι ὅλη ἡ κοιλάδα τοῦ Ἰορδάνου ἐποτίζετο ὅπως ὁ παράδεισος τοῦ Θεοῦ»¹⁶, αὐτὸς λοιπὸν ὁ τόπος ποὺ ἦταν τόσο πλούσιος καὶ ἰσάξιος πρὸς ὅλους τοὺς τόπους, ὁ ὁποῖος ἐπλησίαζε στὴν ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν τὸν παράδεισο τοῦ Θεοῦ, εἶναι πιὸ ἔρημος τώρα ἀπὸ ὅλες τις ἐρήμους. Ὑπάρχουν βέβαια καὶ δένδρα καὶ ἔχουν καρπὸ. Ὁ καρπὸς ὅμως εἶναι ἀνάμνησις τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. Γιατί ὑπάρχουν ρόδια, δηλαδή καὶ τὸ δένδρο καὶ ὁ καρπός, οἱ ὁποῖες ἔχουν ὠραία ἐμφάνισι καὶ παρέχουν πολλὰς ἐλπίδες σὲ ἐκεῖνον ποὺ δὲν γνωρίζει. Ἐὰν ὅμως τὰ πάρη κανεῖς στὰ χέρια, καὶ τὰ σπάση φανερώνουν ὅτι δὲν ἔχουν μέσα τους κανένα καρπὸ, ἀλλὰ πολλή σκόνη καὶ στάχτη. Τέτοια εἶναι καὶ ἡ γῆ ὅλη· καὶ ἂν συναντήσης πέτρα, θὰ ἰδῆς ὅτι ἔχει μεταβληθῆ σὲ στάχτη. Καὶ γιατί λέγω πέτρα καὶ δένδρα καὶ γῆ, ἀφοῦ βέβαια καὶ ὁ ἀέρας καὶ τὰ νερὰ ἔλαβαν μέρος στὴ συμφορά; Γιατί ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἓνα σῶμα πυρποληθῆ καὶ κατακαῆ, παραμένει βέβαια τὸ σχῆμα του καὶ ἡ μορφή του μέσα στὶς φλόγες τοῦ πυρὸς καὶ οἱ διαστάσεις του καὶ ἡ ἀναλογία του, ἡ δύναμις του ὅμως δὲν ὑπάρχει πιά, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐκεῖ εἶναι δυνατὸ νὰ ἰδοῦμε γῆ, ὅμως δὲν ἔχει κανένα γνώρισμα τῆς γῆς, ἀλλὰ τὰ πάντα εἶναι στάχτη· δένδρα καὶ καρπούς, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουν τίποτε ἀπὸ τὰ δένδρα οὔτε ἀπὸ τοὺς καρπούς· ἀέρα καὶ νερό, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἔχουν τίποτε ἀπὸ τὸ νερό οὔτε ἀπὸ τὸν ἀέρα, γιατί καὶ αὐτὰ ἔχουν μεταβληθῆ σὲ στάχτη.

Ἄν καὶ βέβαια πῶς θὰ ἦταν δυνατὸ ποτὲ νὰ ἐμπρησθῆ ὁ ἀέρας; καὶ πῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ ἐμπρησθῆ τὸ νερὸ παραμένοντας νερό; γιατί τὰ δένδρα καὶ τὶς πέτρες εἶναι δυνατὸ νὰ τὶς καύσωμε, τὸν ἀέρα ὅμως καὶ τὸ νερὸ εἶναι τελείως ἀδύνατο. Σὲ μᾶς δὲν εἶναι

νατόν. Τοιγαροῦν οὐδὲν ἕτερον ἢ κάμινός ἐστιν ὁ ἀήρ, κάμιнос
 τὸ ὕδωρ· πάντα ἄκαρπα, πάντα ἄγονα, πάντα πρὸς τιμωρίαν, τῆς
 προλαβούσης ὀργῆς εἰκόνες, τῆς μελλούσης τεκμήρια. Μὴ καὶ
 ταῦτα ἀπειλαὶ ῥημάτων; μὴ καὶ ταῦτα φόφοι ῥημάτων; Ἐμοὶ μὲν
 5 γὰρ οὐδὲ τὰ πρότερα ἄπιστα, ἀλλ' ὁμοίως τοῖς ὀρωμένοις τὰ μὴ
 ὀρώμενα πιστά· τῷ δὲ ἀπίστῳ καὶ ταῦτα ἱκανὰ πίστιν παρασχεῖν.
 Εἴ τις ἀπιστεῖ τῇ γεέννῃ, τὰ Σόδομα λογιζέσθω, τὰ Γόμορρα
 ἐννοεῖτω, τὴν τιμωρίαν τὴν γεγενημένην, καὶ ἔτι μένουσαν.
 Τοῦτο τοῦ διαιωνίζειν τὴν κόλασιν τεκμήριον.

10 3. Φορτικὰ ταῦτα· ἐκεῖνα δὲ οὐ φορτικὰ, ὅταν λέγῃς, ὅτι οὐκ
 ἔστι γέεννα, ἀλλ' ἀπλῶς ἠπείλησεν ὁ Θεός; ὅταν ἐκλύσης τὰς
 χεῖρας τοῦ λαοῦ; Σύ με ταῦτα ἀναγκάζεις λέγειν ὁ διαπιστῶν· σύ
 με εἰς τούτους ἐξήγαγες τοὺς λόγους. Εἰ τοῖς ῥήμασιν ἐπίστευ-
 σας τοῦ Χριστοῦ, οὐκ ἠναγκαζόμεν τὴν ἀπὸ τῶν πραγμάτων
 15 πίστιν παραγαγεῖν· ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνα πέφευγας, καὶ ἐκῶν καὶ
 ἄκων πεισθῆση λοιπόν. Τί γὰρ ἔχεις περὶ τῶν Σοδόμων εἰπεῖν;
 Βούλει καὶ τὴν αἰτίαν μαθεῖν, δι' ἣν τότε ταῦτα ἐγένετο; Ἐν ἦν
 ἀμάρτημα, χαλεπὸν μὲν καὶ ἐπάρατον, πλὴν ἀλλ' ἔν· παισὶν ἐπε-
 μαίνοντο οἱ τότε, καὶ διὰ τοῦτο ταύτην ἔδοσαν τὴν δίκην. Νῦν δὲ
 20 μυρία καὶ ἴσα, καὶ χαλεπώτερα γίνεται τούτων ἀμαρτήματα. Εἶτα
 ὁ ὑπὲρ ἐνὸς ἀμαρτήματος τοσαύτην ἐκχέων ὀργήν, καὶ μήτε τοῦ
 Ἀβραὰμ τὴν ἱκετηρίαν δυσωπηθεῖς, μήτε τὸν ἐνοικον Λῶτ, τὸν
 ὑπὲρ τῆς εἰς τοὺς δούλους αὐτοῦ τιμῆς τὰς θυγατέρας εἰς ὕβριν
 προϊέμενον τὰς ἑαυτοῦ, τοσοῦτων ὄντων τῶν ἀμαρτημάτων,
 25 φείσεται; Γέλως ὄντως ταῦτα καὶ λῆρος, καὶ πλάνη διαβολικὴ καὶ
 ἀπάτη. Βούλει καὶ ἕτερον ἐπαγάγω; Τὸν Φαραῶ πάντως ἀκούεις
 τὸν Αἰγυπτίων βασιλέα· οὐκοῦν οἶδας καὶ τὴν δίκην ἣν ἔδωκε,
 πῶς αὐτοῖς ἄρμασι καὶ ἵπποις μετὰ τοῦ στρατοπέδου παντὸς εἰς
 τὸ ἐρυθραῖον κατεποντίσθη πέλαγος.

δυνατό, σὲ αὐτὸν ποὺ τὰ ἔκαμε ὁμως εἶναι δυνατό. Ἐπομένως τίποτε ἄλλο παρὰ καμίνοι εἶναι ὁ ἀέρας, καμίνοι τὸ νερό· τὰ πάντα εἶναι ἄκαρπα, τὰ πάντα ἄγονα, τὰ πάντα γιὰ τιμωρία, εἰκόνες τῆς ὀργῆς ποὺ εἶχε προηγηθῆ, ἀποδείξεις τῆς μελλοντικῆς ὀργῆς. Μήπως καὶ αὐτὰ εἶναι ἀπειλὲς λόγων; μήπως καὶ αὐτὰ ἀπλᾶ λόγια μόνο; Γιατὶ ἐγὼ οὔτε τὰ προηγούμενα θεωρῶ ἀναξιόπιστα, ἀλλ’ ὁμοίως μὲ τὰ πράγματα ποὺ βλέπονται θεωρῶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν βλέπονται ἀξιόπιστα· στὸν ἄπιστο ὁμως καὶ αὐτὰ εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐμπνεύσουν ἐμπιστοσύνη. Ἐὰν κανεῖς δὲν πιστεύῃ στὴν κόλασι, ἃς σκέπτεται τὰ Σόδομα, ἃς ἐνθυμεῖται τὰ Γόμορρα, τὴν τιμωρία ποὺ ἔχει συμβῆ καὶ ποὺ ἀκόμη παραμένει. Αὐτὸ εἶναι ἀπόδειξις γιὰ νὰ διαιωνίζῃ τὴν κόλασι.

3. Εἶναι ἐνοχλητικὰ αὐτὰ· ἐκεῖνα ὁμως δὲν εἶναι ἐνοχλητικὰ, ὅταν λέγῃς, ὅτι δὲν ὑπάρχει γέεννα, ἀλλὰ ἀπλῶς ὅτι ἀπειλήσῃ ὁ Θεός; ὅταν ἀπελευθερώνης τὰ χέρια τοῦ λαοῦ; Ἐσὺ ποὺ εἶσαι δύσπιστος μὲ ἀναγκάζεις νὰ λέγω αὐτὰ, ἐσὺ μὲ παρέσυρες στὰ λόγια αὐτὰ. Ἐὰν ἐπίστευες στὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ, δὲν θὰ εἶχα τὴν ὑποχρέωσι νὰ δημιουργήσω τὴν πίστι ἀπὸ τὰ πράγματα. Ἐπειδὴ ὁμως ἔχεις ἀποφύγει ἐκεῖνα, καὶ μὲ τὴ θέλησί σου καὶ χωρὶς τὴ θέλησί σου θὰ πεισθῆς στὴ συνέχεια. Γιατὶ τί μπορεῖς νὰ εἰπῆς γιὰ τὰ Σόδομα; Θέλεις νὰ μάθῃς καὶ τὴν αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία τότε ἐγίναν αὐτὰ; Ἐνα ἦταν τὸ ἀμάρτημα, φοβερὸ βέβαια καὶ ἄξιο κατάρως, ἀλλὰ ὁμως ἓνα· παιδιὰ ἐρωτεύονταν οἱ κάτοικοί τους καὶ γι’ αὐτὸ ἐτιμωρήθηκαν ἔτσι. Τώρα ὁμως πάρα πολλὰ καὶ ἴσα, ἀκόμη καὶ φοβερώτερα ἀπὸ αὐτὰ ἀμαρτήματα, γίνονται. Ἐπειτα αὐτὸς ποὺ ἐκπέμπει τόση ὀργὴ γιὰ ἓνα μόνο ἀμάρτημα καὶ δὲν ὑπελόγισε οὔτε τὴν ἰκεσία τοῦ Ἀβραάμ, οὔτε τὸν κάτοικο ἐκεῖ Λώτ, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν τιμὴ τῶν δούλων του παρέδωσε τὶς θυγατέρες του σὲ ἀκολασία, ὅταν εἶναι τόσα πολλὰ τὰ ἀμαρτήματα, θὰ δείξῃ εὐσπλαχνία; Χλευασμοὶ πράγματι εἶναι αὐτὰ καὶ φλυαρία καὶ διαβολικὴ πλάνη καὶ ἀπάτη. Θέλεις νὰ φέρω καὶ ἄλλο παραδειγμα; Ὅπωςδὴποτε ἔχεις ἀκούσει γιὰ τὸν Φαραὼ τὸ βασιλεῖα τῶν Αἰγυπτίων· ἐπομένως γνωρίζεις καὶ τὴν τιμωρία του, πῶς μαζὶ μὲ τὰ ἄρματα καὶ τοὺς ἵππους κατεποντίσθηκε στὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα μαζὶ μὲ ὅλο τὸ στράτευμά του.

Θέλεις καὶ ἄλλα νὰ μάθῃς; Ἐκεῖνος ἴσως ἦταν ἀσεβής, καλύτερα ὁμως ὄχι ἴσως, ἀλλὰ πράγματι ἦταν ἀσεβής. Θέλεις καὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πιστεύουν καὶ προσέχουν στὸν Θεό, χωρὶς ὁμως νὰ

Βούλει καὶ ἕτερα μαθεῖν; Ἐκεῖνος μὲν ἴσως ἀσεβῆς ἦν, μᾶλλον δὲ οὐκ ἴσως, ἀλλ' ὄντως ἀσεβῆς ἦν. Βούλει καὶ ἐκ τῶν πιστεύοντων καὶ προσεχόντων τῷ Θεῷ, βίου δὲ οὐκ ὄντων ὀρθοῦ, τιμωρουμένους ἰδεῖν; Ἄκουσον τοῦ Παύλου λέγοντος·
 5 «Μηδὲ πορνεύωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐξεπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ εἴκοσι καὶ τρεῖς χιλιάδες· μηδὲ γογγύζωμεν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ· μηδὲ ἐκπειράζωμεν τὸν Χριστόν, καθὼς τινες αὐτῶν ἐπείρασαν, καὶ ὑπὸ τῶν ὄφρων ἀπώλοντο». Εἰ δὲ πορνεία τοσοῦτον
 10 ἰσχυσεν, εἰ δὲ γογγυσμός, τί οὐκ ἐργάσεται τὰ ἡμέτερα; Εἰ δὲ μὴ δίδως δίκην νῦν, μὴ θαυμάσης· ἐκεῖνοι μὲν γὰρ οὐκ ἤδεσαν τὴν γέενναν, διὸ ταῖς παρὰ πόδας ἐκολάζοντο τιμωρίαις· σὺ δὲ ὅσα ἂν ἀμάρτης, κἂν μηδεμίαν δίκην δῶς, πάντα ἀποτίσεις ἐκεῖ. Εἶτα τοὺς μὲν νηπιωδεστέρους, καὶ οὐ τοσαῦτα παιίοντας οὕτως
 15 ἐκόλαζεν, ἡμῶν δὲ φείσεται; Οὐκ ἂν ἔχοι λόγον. Κἂν γὰρ τὰ αὐτὰ ἀμάρτωμεν ἐκεῖνοις, μείζονός ἐσμεν ἐκείνων κολάσεως ἄξιοι. Διὰ τί; Ὅτι πλείονος ἀπελαύσαμεν χάριτος. Ὅταν δὲ καὶ πλείονα καὶ μείζονα ἐκείνων παιίωμεν, τίνα οὐχ ὑποστησόμεθα τιμωρίαν;
 20 Ἐκεῖνοι· καὶ μὴ μέ τις νομιζέτω θαυμάζοντα αὐτούς, ἢ συγγινώσκοντα αὐτοῖς λέγειν, μὴ γένοιτο· ὅταν γὰρ ὁ Θεὸς κολᾷζη, ὁ τὴν ἐναντίαν φέρων ψῆφον, ἀπὸ διαβολικῆς διανοίας τοῦτο ποιεῖ· οὐ τοίνυν ἐπαινῶν αὐτούς, οὐδὲ συγγινώσκων τοῦτό φημι, ἀλλὰ δεικνύς τὴν ἡμετέραν κακίαν· ἐκεῖνοι τοίνυν, εἰ καὶ ἐγόγγυζον, ἀλλ' ἔρημον ἤρχοντο· ἡμεῖς δὲ πατρίδα ἔχοντες, καὶ ἐν οἰκίαις ταῖς ἡμετέραις ὄντες, γογγύζομεν. Ἐκεῖνοι, εἰ καὶ ἐπόρνευον, ἀλλ' ἀπὸ Αἰγυπτιακῶν ἐξεθρόντες ἄρτι κακῶν, καὶ νόμου σχεδὸν οὐκ ἀκούσαντες τοιοῦτου· ἡμεῖς δὲ ἐκ προγόνων τὰ σωτήρια παραλαβόντες δόγματα· ὥστε μείζονος κολάσεώς
 30 ἐσμεν ἄξιοι. Βούλει καὶ ἕτερα ἀκοῦσαι, ὅσα ἔπαθον ἐν Παλαιστίνῃ, λιμούς, λοιμούς, πολέμους, αἰχμαλωσίας, τὰς ἐπὶ Βαβυλωνίων, τὰς ἐπὶ Ἀσσυρίων, τὰ ὑπὸ Μακεδόνων κακᾶ, τὰ ἐπὶ Ἀδριανοῦ καὶ Οὐεσπασιανοῦ; Βούλομαί σοι, ἀγαπητέ, τί διηγῆσασθαι, ἀλλὰ μὴ ἀποπηδήσης· μᾶλλον δὲ πρὸ τούτου ἕτερον ἐρῶ.

17. Κορ. 10,8 – 10

18. Ἀσσύριοι, Βαβυλώνιοι, Μακεδόνες καὶ Ρωμαῖοι ἐπροξένησαν πολλὰ κακὰ στοὺς Ἰουδαίους. Τὸ 722 π.Χ. οἱ Ἀσσύριοι ἔκαμαν τὸ Ἰσραὴλ ἐπαρχία τους καὶ μετέφεραν ἐπιφανεῖς πολίτας στὴν Νινευί. Τὸ 587 π.Χ. οἱ Βαβυλώνιοι ἐκυρίευ-

ζοῦν σωστά, νὰ ἰδῆς ὅτι τιμωροῦνται; Ἄκουσε τὸν Παῦλο ποῦ λέγει· «Οὔτε νὰ πορνεύωμε, καθὼς μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐπόρνευσαν καὶ ἔπεσαν νεκροὶ σὲ μία ἡμέρα εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες· οὔτε νὰ γογγύζωμε, καθὼς μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐγόγγυσαν καὶ ἐθανατώθηκαν ἀπὸ τὸν ἐξολοθρευτὴ ἄγγελο· οὔτε νὰ πειράζωμε τὸν Χριστό, καθὼς μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τὸν πείραξαν καὶ ἐθανατώθηκαν ἀπὸ τὰ φίδια»¹⁷. Ἐὰν ὁμως ἡ πορνεία καὶ ὁ γογγυσμὸς ἐπέβαλαν τόσες τιμωρίες τί δὲν θὰ προκαλέσουν τὰ ἰδικὰ μας κακά; Καὶ ἐὰν δὲν τιμωρηθῆς ἐδῶ, μὴ θαυμάσης· γιατί ἐκεῖνοι δὲν ἐγνώριζαν τὴ γέεννα τοῦ πυρός, γι' αὐτὸ καὶ ἐτιμωροῦντο ἀμέσως. Ἐσὺ ὁμως ὅσες ἀμαρτίες θὰ κάμης, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν τιμωρηθῆς καθόλου, θὰ τὶς πληρώσης ὅλες ἐκεῖ. Ἐπειτα αὐτούς, ποῦ ἦταν νηπιωδέστεροι καὶ δὲν ἔκαμαν τόσα πολλὰ ἀμαρτήματα, ἔτσι τοὺς ἐτιμωροῦσε καὶ θὰ λυπηθῆ ἑμᾶς; Δὲν θὰ ἔχουν δικαιολογία αὐτά. Γιατί καὶ ἂν ἀκόμη κάνωμε τὶς ἴδιες μὲ ἐκείνους ἀμαρτίες, ἀξίζομε πιὸ μεγάλη τιμωρία ἀπὸ ἐκείνους. Γιατί; Διότι ἔχομε ἀπολαύσει πιὸ πολλὴ χάρι. Ὄταν ὁμως κάνωμε καὶ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα ἀμαρτήματα ἀπὸ ἐκείνους, ποιά τιμωρία δὲν θὰ ὑποστοῦμε;

Ἐκεῖνοι, καὶ ἄς μὴ μὲ νομίζη κανεὶς ὅτι ἐπειδὴ τοὺς θαυμάζω ἢ τοὺς συγχωρῶ λέγω αὐτὰ, μὴ γένοιτο, γιατί ὅταν ὁ Θεὸς τιμωρῆ, ἐκεῖνος ποῦ ἔχει διαφορετικὴ γνώμη ἀπὸ διαβολικὴ σκέψι κάνει αὐτό, δὲν λέγω λοιπὸν αὐτὸ γιὰ νὰ τοὺς ἐπαινῶ οὔτε γιὰ νὰ τοὺς συγχωρῶ, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποδεικνύω τὴν δική μας κακία· ἐκεῖνοι λοιπὸν καὶ ἂν ἀκόμη ἐγόγγυζαν, ὁμως ἐβάδιζαν στὴν ἔρημο, ἡμεῖς δὲ ἂν καὶ ἔχομε πατρίδα καὶ εἴμασθε μέσα σὲ δικά μας σπίτια, γογγύζομε. Ἐκεῖνοι ἂν καὶ ἐπόρνευσαν, μόλις ὁμως εἶχαν ἐξέλθει ἀπὸ τὰ κακὰ τῶν Αἰγυπτίων καὶ σχεδὸν δὲν εἶχαν ἀκούσει τέτοιο νόμο, ἡμεῖς δὲ πορνεύομε, ἂν καὶ ἀπὸ τοὺς προγόνους μας ἔχομε παραλάβει τὶς σωτήριες διδασκαλίες· συνεπῶς ἀξίζομε πιὸ μεγάλη τιμωρία. Θέλεις καὶ ἄλλα νὰ ἀκούσης, ὅσα ἔπαθαν στὴν Παλαιστίνη, κακουχίες, ἀσθένειες, πολέμους, αἰχμαλωσίες, αὐτὲς ποῦ ἔπαθαν ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους, αὐτὲς ποῦ ἔπαθαν ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους, τὰ κακὰ ποῦ ἔπαθαν ἀπὸ τοὺς Μακεδόνες, ἀπὸ τὸν Ἀδριανὸ καὶ Βεσπασιανό;¹⁸ Θέλω, ἀγαπητέ, νὰ σοῦ διηγηθῶ κάτι, ἀλλὰ μὴ τινυχθῆς ἀπὸ τὴ θέσι σου· καλύτερα ὁμως πρὶν ἀπὸ αὐτὸ θὰ εἰπῶ ἄλλο.

Ἐγίνε κάποτε λιμός, λέγει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐβάδιζε ἐπάνω στὸ τεῖχος· ἔπειτα ἀφοῦ τὸν ἐπλησίασε μία γυναῖκα λέγει πρὸς αὐτὸν τὰ λόγια αὐτά· βασιλεῦ, μοῦ εἶπε ἡ γυναῖκα αὐτή,

Λιμὸς ἐγένετό ποτε, φησί, καὶ ὁ βασιλεύς ἐβάδιζεν ἐπὶ τοῦ
 τείχους· εἶτα γυνὴ προσελθοῦσα ταῦτα φθέγγεται πρὸς αὐτὸν τὰ
 ῥήματα· βασιλεῦ, εἶπέ μοι ἡ γυνὴ αὕτη, ὀπτήσωμέν σου σήμερον
 τὸν υἱὸν καὶ φάγωμεν, καὶ αὔριον τὸν ἐμόν· καὶ ὠπτήσαμεν, καὶ
 5 ἐφάγομεν· καὶ τὸν αὐτῆς οὐκέτι ἔδωκε. Τί ταύτης τῆς συμφορᾶς
 χαλεπώτερον; Πάλιν ἀλλαχοῦ ὁ προφήτης φησί· «Χεῖρες γυναι-
 κῶν οἰκτιρμόνων ἤψησαν τὰ τέκνα αὐτῶν». Ἰουδαῖοι μὲν οὖν
 τοιαύτην ἔδοσαν δίκην· ἡμεῖς δὲ οὐ πολλῶ μᾶλλον δώσομεν;
 Βούλει καὶ ἐτέρας αὐτῶν ἀκοῦσαι συμφορᾶς; Τὰ Ἰωσήπου ἔπελ-
 10 θε, καὶ μαθήσῃ πᾶσαν ἐκείνην τὴν τραγωδίαν, ἂν ἄρα σε πείσω-
 μεν ἀπὸ τούτων ὅτι ἔστι γέεννα. Ἐνόησον γάρ· εἰ ἐκεῖνοι ἐκο-
 λάζοντο, διὰ τί ἡμεῖς μὴ κολαζόμεθα; ἢ πῶς εἰκὸς ἡμᾶς μὴ
 κολάζεσθαι, χεῖρονα ἐκείνων παιίοντας; ἢ δῆλον ὅτι διὰ τὸ ἀπο-
 κείσθαι ἡμῖν τὴν κόλασιν; Εἰ δὲ βούλει καὶ ἐπὶ προσώπου ἐνὸς
 15 ἐκάστου ἐρῶ πῶς ἐκολάσθησαν. Ἀδελφόν ἀπέκτεινεν ὁ Κᾶϊν.
 Δεινὸν μὲν τὸ ἁμάρτημα· πῶς γὰρ οὐ; ἀλλ' ἔδωκε δίκην, καὶ
 χαλεπήν, καὶ μυρίων ἀνταξίαν θανάτων, καὶ ὑπὲρ ἧς εἵλετο ἂν
 μυριάκις ἀποθανεῖν. Ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, «Εἰ ἐκβάλλεις
 με ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσομαι, καὶ
 20 ἔσται πᾶς ὁ εὐρίσκων με, ἀποκτενεῖ με». Εἶπε οὖν μοι· οὐ τὰ αὐτὰ
 πράττουσιν ἐκείνῳ πολλοὶ καὶ νῦν; ὅταν γὰρ μὴ σαρκικόν, ἀλλὰ
 πνευματικόν ἀνέλης ἀδελφόν, οὐχὶ ταυτόν εἰργάσω; Τί γάρ, εἰ
 καὶ μὴ ξίφει, ἀλλ' ἐτέρῳ τρόπῳ, ὅταν δυνάμενος λῦσαι λιμόν,
 περιῖδος; Τί οὖν; οὐδεὶς ἐφθόνησε νῦν τῷ ἀδελφῷ; οὐδεὶς περι-
 25 ἔβαλε κινδύνοις; ἀλλ' ἐνταῦθα οὐκ ἔδωκεν δίκην. Ἀλλὰ δώσου-
 σιν.

Εἶτα ὁ μὲν μὴ νόμων ἀκούσας γραπτῶν μηδὲ προφητῶν,
 μήτε σημεία θεασάμενος μεγάλα, τοσαύτην δίδωσι τιμωρίαν, ὁ
 δὲ ἐτέρως τὰ αὐτὰ δεδρακώς, καὶ μηδὲ τοσοῦτοις παραδείγμασι
 30 σωφρονιζόμενος, ἀτιμώρητος ἔσται; Καὶ ποῦ τὸ δίκαιον τοῦ Θε-
 οῦ; ἢ ποῦ τὸ ἀγαθόν; Πάλιν ξύλα τις συλλέξας ἐν τῷ σαββάτῳ,
 κατελεύσθη· καίτοιγε μικρὰ αὕτη ἡ ἐντολή, καὶ τῆς περιτομῆς

σαν τὰ Ἱεροσόλυμα, κατέστρεψαν τὸν Ναὸ τοῦ Σολομῶντος καὶ μετέφεραν
 τοὺς πολίτας στὴ Βαβυλῶνα. Οἱ Μακεδόνες μὲ τοὺς Πτολεμαίους τῆς Αἰγύ-
 πτου καὶ τοὺς Σελευκίδας τῆς Συρίας ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας καὶ ἐπροξένη-
 σαν μεγάλες συμφορές στοὺς Ἰουδαίους. Ὁ Ἀντίοχος Δ΄ ὁ Ἐπιφανῆς (175 –
 164 π.Χ.) διέταξε νὰ γίνῃ σφαγὴ τῶν κατοίκων ἡμέρα Σάββατο, μὲ ἀποτέλεσμα
 νὰ ἐπαναστατήσουν οἱ Μακκαβαῖοι. Ὁ υἱὸς τοῦ Βεσπασιανοῦ Τίτος κατέπνιξε
 στὸ αἷμα ἐπανάστασι τῶν Ἰουδαίων (70 μ.Χ.), κατέλαβε τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ

ἄς ψήσωμε σήμερα τὸν υἱὸ σου καὶ ἄς τὸν φᾶμε καὶ αὔριο τὸν ἰδικό μου· καὶ τὸν ἐψήσαμε καὶ τὸν ἐφάγαμε· καὶ τὸν υἱὸ της δὲν τὸν ἔδωσε αὐτή¹⁹. Τί εἶναι πιὸ φοβερὸ ἀπὸ τῆ συμφορὰ αὐτῆ; Πάλι ἄλλοῦ ὁ προφήτης λέγει· «Εὐσπλαχνικὲς γυναῖκες ἔψησαν μὲ τὰ χέρια τους τὰ παιδιὰ τους»²⁰. Οἱ Ἰουδαῖοι λοιπὸν ἔτσι ἐτιμωρήθηκαν· ἐμεῖς ὅμως δὲν θὰ τιμωρηθοῦμε πολὺ περισσότερο; Θέλεις νὰ ἀκούσης καὶ ἄλλες συμφορὲς αὐτῶν; Ἐξέτασε μὲ ἀκρίβεια τὰ ἔργα τοῦ Ἰωσήπου²¹ καὶ θὰ μάθης ὅλη ἐκείνη τὴν τραγωδία, μήπως ἔτσι σὲ πείσωμε ἀπὸ αὐτὰ ὅτι ὑπάρχει κόλασις. Σκέψου λοιπὸν· ἐὰν ἐκεῖνοι ἐτιμωροῦνταν, γιατί ἐμεῖς δὲν τιμωροῦμασθε; ἢ πῶς εἶναι εὐλογο νὰ μὴ τιμωροῦμασθε ἐμεῖς, ἐνῶ κάνομε χειρότερα ἀμαρτήματα ἀπὸ ἐκείνους; δὲν εἶναι φανερὸ λοιπὸν ὅτι δὲν τιμωροῦμασθε ἐξ αἰτίας τῆς κολάσεως ποῦ μᾶς ἔχει φυλάξει; Ἐὰν ὅμως θέλης, καὶ γιὰ κάθε ἄτομο χωριστὰ θὰ εἰπῶ πῶς ἐτιμωρήθηκαν. Ὁ Κάιν ἐφόνευσε τὸν ἀδελφὸ του. Βεβαίως τὸ ἀμάρτημα ἦταν φοβερό· πῶς λοιπὸν δὲν θὰ ἦταν; ἀλλὰ ἐτιμωρήθηκε, καὶ μὲ τιμωρία σκληρῆ καὶ ἴση μὲ μυρίους θανάτους καὶ γιὰ τὴν ὁποία θὰ ἐπροτιμοῦσε πολλὰς φορές νὰ ἀποθάνη. Γιατί ἄκουσε αὐτὸν ποῦ λέγει· «Ἐὰν μὲ διώξης ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, καὶ ἀποστρέψης τὸ πρόσωπὸ σου ἀπὸ ἐμένα θὰ εἶμαι σὰν κρυμμένος, καὶ ὁποιοσδήποτε μὲ συναντήσῃ, θὰ μὲ φονεύσῃ»²². Εἶπέ μου λοιπὸν· δὲν κάνουν τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον καὶ τώρα πολλοί; γιατί ὅταν φονεύσης ὄχι σαρκικό, ἀλλὰ πνευματικὸ ἀδελφὸ, δὲν ἔκαμες τὸ ἴδιο; Διότι τί, καὶ ἂν δὲν τὸ ἔκαμες μὲ ξίφος, ἀλλὰ μὲ ἄλλο τρόπο, ὅταν, ἐνῶ μπορείς νὰ ἐξαλείψῃς τὴν πεῖνα, τὸν παραβλέπεις; Τί λοιπὸν; κανεῖς δὲν ἐφθόνησε τώρα τὸν ἀδελφὸ του; κανεῖς δὲν τὸν περιέβαλε μὲ κινδύνους; ἀλλὰ ἐδῶ δὲν ἐτιμωρήθηκαν. Ἄλλ' ὅπωςδήποτε θὰ τιμωρηθοῦν.

Ἐπειτα ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἐγνώρισε γραπτοὺς νόμους, οὔτε ἔχει ἀκούσει προφήτες, οὔτε εἶδε μεγάλα θαύματα, τιμωρεῖται μὲ τόσο μεγάλη τιμωρία, ἐκεῖνος δὲ ποῦ μὲ διαφορετικὸ τρόπο ἔχει κάμει τὰ ἴδια καὶ χωρὶς νὰ σωφρονίζεται μὲ τόσα παραδείγματα, θὰ μείνη ἀτιμώρητος; Καὶ ποῦ εἶναι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ; ἢ ποῦ εἶναι ἡ ἀγαθωσύνη του; Κάποιος ἄλλος πάλι ποῦ ἐμάζευσε ξύλα κατὰ τὸ Σάββατο, ἐθανατώθηκε μὲ λιθοβολισμό, ἂν καὶ βέβαια εἶναι μικρῆ αὐτῆ ἡ ἐντολὴ καὶ πιὸ ἐλαφριά ἀπὸ τὴν περιτομῆ. Ἐπειτα αὐτὸς ποῦ ἐμάζευσε ξύλα κατὰ τὸ Σάββατο ἐλιθοβολήθηκε, ἐκεῖνοι ὅμως ποῦ πολλὰς φορές κάνουν ἄπειρες παρανομίες πέθαναν ἀτιμώρη-

φauλοτέρα. Εἶτα ὁ μὲν ξύλα συλλέξας ἐν σαββάτῳ ἐλιθάσθη, οἱ δὲ μυρία ἐργαζόμενοι πολλάκις παράνομα ἀπῆλθον ἀτιμώρητοι. Ἄν οὖν μὴ γέεννα ἦ, ποῦ τὸ δίκαιον, ποῦ τὸ ἀπροσωπόληπτον; Καίτοι πολλὰ ἐγκαλεῖ αὐτοῖς τοιαῦτα, ὅτι τὰ σάββατα οὐ τηροῦσι.

5 Πάλιν ἄλλος τις ὁ Χαρμί, ἀνάθημα κλέψας, μετὰ τοῦ γένους ἐλιθάσθη παντός. Τί οὖν; οὐδεὶς ἐξ ἐκείνου ἱερόσυλος γέγονεν; Ὁ Σαοὺλ πάλιν φεισάμενος παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν, τοσαύτην ὑπέστη τιμωρίαν· οὐδεὶς οὖν ἐφείσατο ἐξ ἐκείνου; Εἶθε μὲν οὖν τοῦτο· οὐχὶ μᾶλλον θηρίων ἀλλήλους κατεσθίονεν παρὰ τὸ τῷ

10 Θεῷ δοκοῦν, καὶ οὐδεὶς ἔπεσεν ἐν πολέμῳ;

Πάλιν οἱ τοῦ Ἡλεὶ υἱοὶ ἐπειδὴ πρὸ τοῦ θυμιάματος ἦσθιον, δίκην ἔδοσαν χαλεπωτάτην μετὰ τοῦ πατρός. Οὐδεὶς οὖν ἐγένετο πατήρ ῥάθυμος περὶ παιδᾶς, οὔτε μοχθηροὶ παῖδες; ἀλλ' οὐδεὶς ἔδωκε δίκην. Πότε οὖν δώσουσιν, ἂν γέεννα μὴ ἦ; Πάλιν

15 μυρία ἂν τις ἔχοι καταλέγειν. Τί δέ; ὁ Ἀνανίας καὶ ἡ Σάπφειρα, ἐπειδὴ ἔκλεψαν ἐξ ὧν ἀνέθηκαν, παραχρῆμα ἐτιμωρήθησαν. Οὐδεὶς οὖν ἄρα ἐξ ἐκείνου τοῦτο ἐποίησε; πῶς οὖν οὐκ ἔδωκαν τὴν αὐτὴν δίκην; Ἄρά σε πείθομεν ὅτι γέεννα ἔστιν, ἢ πλειόνων σοι δεῖ παραδειγμάτων; Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὰ ἀγραφα ἤξομεν, τὰ

20 νῦν ἐν τῷ θίῳ γινόμενα· ἀναγκαῖον γὰρ πάντοθεν ταύτην ἡμῖν συλλεγῆναι τὴν ἔννοιαν, ἵνα μὴ μάτην ἑαυτοῖς χαριζόμενοι, βλάπτωμεν ἑαυτούς. Οὐχ ὀρᾶς πολλοὺς ἐν συμφοραῖς, τὰ σώματα ἀναπήρους, μυρία πάσχοντας δεινά, ἐτέρους δὲ εὐδοκιμοῦντας; Διὰ τί οἱ μὲν φόνων διδῶσιν δίκας, οἱ δὲ οὐ; Ἄκουσον

25 τοῦ Παύλου λέγοντος· «Τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἀμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσι». Πόσοι διέφυγον ἀνδροφόνοι; πόσοι τυμβωρύχοι;

Ἄλλ' ἀφείσθω ταῦτα. Πόσους οὐχ ὀρᾶς κολαζομένους κόλασιν χαλεπῇν; οἱ μὲν νόσφ μακρᾷ παρεδόθησαν, οἱ δὲ βασάνοις διηνεκέσιν, οἱ δὲ ἐτέροις μυρίοις δεινοῖς. Ὄταν οὖν ἴδῃς τὰ αὐτὰ ἐκείνοις τετολμηκότα, ἢ καὶ πολλῶ πλείονα, καὶ μὴ διδόντα δίκην, οὐχὶ καὶ ἄκων ὑποπτεύσεις τὴν γέενναν; Ἐκλεγε τούτους

ἐπυρπόλησε τὸν Ναβ. Τέλος ὁ Ἀνδριανὸς ὠλοκλήρωσε τὸ ἔργο τοῦ Τίτου καταπνίγοντας σκληρότατα τὸ ἀπελευθερωτικὸν τοῦς κίνημα στὸ 132 – 135 μ.Χ.

19. Βλ. Δ' Βασ. 6,26 – 28

20. Θρ. Ἱερ. 4,10

21. Ἰώσηπος· ἱστορικὸς καὶ στρατηγὸς τοῦ ἐπαναστατικοῦ Ἰουδαϊκοῦ στρατοῦ στὴ Γαλιλαία ἐναντίον τῆς Ρώμης (66 – 70 μ.Χ.) Στὰ ἔργα του, «Πόλεμος» δηλ. ἡ Ἰουδαϊκὴ ἐπανάστασις ἐναντίον τῆς Ρώμης, καὶ Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία, ἐξ-

τοι. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑπάρχη κόλασις, ποῦ εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ποῦ ἡ ἀμεροληψία; Ἐὰν καὶ κατηγορεῖ αὐτοὺς πολλὰ τέτοια, ὅτι δὲν τηροῦν τὰ σάββατα. Κάποιος ἄλλος πάλι, ὁ Χαρμί, ὅταν ἔκλεψε ἀφιέρωμα, ἐλιθοβολήθηκε μαζί με ὅλο τὸ γένος του. Τί λοιπὸν; κανεὶς δὲν ἔχει γίνεи ἀπὸ τότε ἱερόσυλος; Ὁ Σαοῦλ πάλι ἐπειδὴ ἔδειξε εὐσπλαχνία ἀντίθετα μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐτιμωρήθηκε μετὰ τόσο μεγάλη τιμωρία· κανεὶς λοιπὸν δὲν ἔδειξε εὐσπλαχνία ἀπὸ τότε; Μακάρι βέβαια νὰ συμβῆ αὐτό. Δὲν τρωγόμασθε μεταξὺ μας περισσότερο ἀπὸ τὰ θηρία ἀντίθετα μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ κανεὶς δὲν φονεύθηκε σὲ πόλεμο;

Ἐπίσης οἱ υἱοὶ τοῦ Ἡλεὶ ἐπειδὴ ἔτρωγαν πρὶν ἀπὸ τὸ θυμίαμα, ἐτιμωρήθηκαν σκληρὰ μαζί με τὸν πατέρα τους²³. Κανένας λοιπὸν δὲν ἔγινε πατέρας ἀδιάφορος γιὰ τὰ παιδιά του, οὔτε μοχθηρὰ τὰ παιδιά; ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἐτιμωρήθηκε. Πότε λοιπὸν θὰ τιμωρηθοῦν, ἂν δὲν ὑπάρχη κόλασις; Τί ὅμως συμβαίνει; ὁ Ἄνανίας καὶ ἡ Σάπφειρα, ἐπειδὴ ἔκλεψαν ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἐπρόσφεραν, ἀμέσως ἐτιμωρήθηκαν²⁴. Μήπως λοιπὸν κανένας δὲν ἔκαμε αὐτὸ ἀπὸ τότε; πῶς λοιπὸν δὲν ἐτιμωρήθηκαν μετὰ τὴν αὐτὴ τιμωρία; Ἐπειδὴ σὲ πείθομε ὅτι ὑπάρχει κόλασις ἢ πρέπει νὰ σοῦ φέρωμε περισσότερα παραδείγματα; Ἐπομένως θὰ ἔλθωμε καὶ στὰ ἀγραφα, τὰ ὁποῖα συμβαίνουν τώρα στὴ ζωὴ, γιὰτὶ εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ παντοῦ νὰ συγκεντρώσωμε τὴ σκέψι αὐτὴ, ὥστε χαριζόμενοι στοὺς ἑαυτοὺς μας νὰ μὴ θλάπτωμε χωρὶς λόγο τοὺς ἑαυτοὺς μας. Δὲν βλέπεις πολλοὺς νὰ εὐρίσκωνται σὲ συμφορές, ἀναπήρους στὰ σώματα, νὰ πάσχουν ἀπειρα κακὰ καὶ ἄλλους νὰ εὐδοκимоῦν; Γιατί ἄλλοι ἀπὸ τοὺς φονεῖς τιμωροῦνται καὶ ἄλλοι δὲν τιμωροῦνται; Ἄκουσε τὸν Παῦλο ποῦ λέγει· «Μερικῶν ἀνθρώπων οἱ ἁμαρτίες εἶναι ὀλοφάνερες, σὲ μερικοὺς ὅμως φανερώνονται ὕστερα ἀπὸ χρόνον»²⁵. Πόσοι δολοφόνοι διέφυγαν τὴν τιμωρία; πόσοι τυμβωρύχοι;

Ἄλλὰ ἄς τὰ ἀφήσωμε αὐτὰ. Πόσους δὲν βλέπεις νὰ τιμωροῦνται μετὰ φοβερὴ τιμωρία; ἄλλοι παραδόθηκαν σὲ ἀθεράπευτη ἀσθένεια, ἄλλοι σὲ διαρκῆ βάσανα καὶ ἄλλοι σὲ ἀπειρα ἄλλα κακὰ. Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς κάποιον νὰ ἔχη τολμήσει τὰ ἴδια μετὰ ἐκείνους, ἢ καὶ πολὺ περισσότερα, καὶ νὰ μὴ τιμωρῆται, δὲν θὰ ὑποψιασθῆς καὶ χωρὶς τὴ θέλησί σου τὴν κόλασι; Ξεχώριζε αὐτοὺς ποῦ ἐδῶ πρὶν ἀπὸ σὲ ἔχουν τιμωρηθῆ φοβερά, σκέψου ὅτι ὁ Θεὸς δὲν μεροληπτεῖ καὶ ὅτι, ἂν καὶ ἔκαμες ἀπειρα κακὰ, δὲν ἔχεις πάθει τίποτε τέτοιο, καὶ θὰ ἔχῃς τὴ σκέψι τῆς κολάσεως. Γιατὶ ἔτσι ὁ Θεὸς

τοὺς ἐνταῦθα τοὺς πρὸ σοῦ κεκολασμένους χαλεπῶς, ἐννόει ὅτι ὁ Θεὸς προσωπολήπτης οὐκ ἔστι, καὶ ὅτι μυρία ἐργασάμενος κακά, οὐδὲν τοιοῦτον πέπονθας, καὶ ἕξεις τὴν ἐννοίαν τῆς γεέννης. Οὕτω γὰρ ἡμῖν αὐτὴν ὁ Θεὸς ἐγκατέσπειρεν, ὡς μηδένα
 5 ἀγνοῆσαι τοῦτό ποτε. Καὶ γὰρ ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι καὶ μυθολόγοι, καὶ πάντες ἀπλῶς ἄνθρωποι, περὶ τῆς ἀνταποδόσεως ἐφιλοσόφησαν τῆς ἐκεῖ, καὶ ἐν ᾧ κολάζεσθαι εἰρήκασιν τοὺς πολλούς. Εἰ δὲ ἐκεῖνα μῦθοι, ἀλλ' οὐ τὰ παρ' ἡμῖν. Ταῦτα οὐχ ἀπλῶς φοβῆσαι θουλόμενος εἶπον, οὐδὲ βαρῦναι τὰς ὑμετέρας ψυχάς,
 10 ἀλλὰ σωφρονίσει, καὶ κουφοτέρας ἐργάσασθαι. Ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς ἐγὼ μὴ εἶναι κόλασιν, καὶ μάλιστα πάντων ἐγώ. Τί δήποτε; Ὅτι ὑμῶν μὲν ἕκαστον ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς δέδοικεν, ἐγὼ δὲ καὶ τῆς προστασίας ταύτης εὐθύνας ὑπέχω· ὥστε μάλιστα πάντων ἐμὲ διαφυγεῖν ἀδύνατον.

15 Ἄλλ' οὐκ ἔστι μὴ εἶναι κόλασιν καὶ γέενναν. Τί πάθω; Ποῦ οὖν, φησί, τοῦ Θεοῦ τὸ φιλάνθρωπον; Πολλαχοῦ. Μᾶλλον δὲ ἐν ἐτέρῳ περὶ τούτου διαλέξομαι καιρῶ, ἵνα μὴ τοὺς περὶ γεέννης συγχέωμεν λόγους. Τέως δὲ ὅπερ ἐκερδάναμεν, μὴ διαρρυῆ· κέρδος γὰρ οὐ μικρὸν πεπεῖσθαι περὶ γεέννης. Ἡ γὰρ τῶν τοιούτων λόγων μνήμη, καθάπερ τι πικρὸν φάρμακον, πᾶσαν κακίαν ἀποσμηξαι δυνήσεται, συνεχῶς ὑμῶν ἐνιζάνουσα τῇ διανοίᾳ. Χρῶμεθα τοίνυν αὐτῷ, ἵνα καθαρὰν καρδίαν ἔχοντες, οὕτω καταξιωθῶμεν ἰδεῖν, ἃ μῆτε ὀφθαλμὸς εἶδε, μῆτε οὖς ἤκουσε, μῆτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς
 25 ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ιστορεῖ τὰ θάσανα καὶ τὶς συμφορὰς τῶν Ἰουδαίων.

22. Γεν. 4,14

23. Βλ. Α' Βασ. 2,12 – 36

24. Πράξ. 5,1 – 4

25. Α' Τιμ. 5,24

ἔσπειρε αὐτὴν μέσα μας, ὥστε κανεὶς νὰ μὴ ἄγνοῆσῃ αὐτὸ ποτέ. Γιατὶ καὶ ποιητὲς καὶ φιλόσοφοι καὶ μυθοποιοί, καὶ ὅλοι ἀπλῶς οἱ ἄνθρωποι ἐφιλοσόφησαν γιὰ τὴν ἀνταπόδοσι στὴν ἄλλη ζωὴ καὶ ἔχουν εἰπεῖ ὅτι οἱ πολλοὶ τιμωροῦνται στὸν Ἄδη. Ἐὰν ὅμως ἐκεῖνα εἶναι μῦθοι, ὅμως δὲν εἶναι τὰ δικά μας. Δὲν εἶπα αὐτὰ ἐπειδὴ ἤθελα ἀπλῶς γιὰ νὰ σᾶς φοβῆσω, οὔτε νὰ στενοχωρῆσω τὶς δικές σας ψυχές, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὶ σωφρονίσω καὶ νὰ τὶς ἀνακουφίσω. Ἦθελα καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος νὰ μὴ ὑπάρχη κόλασις, καὶ περισσότερο ἐγὼ ἀπὸ ὅλους. Γιατὶ τέλος πάντων; Διότι ὁ καθένας σας φοβᾶται γιὰ τὴ δικὴ του ψυχὴ, ἐγὼ ὅμως εἶμαι ὑπεύθυνος καὶ γιὰ τὴν προστασία αὐτῆ. Ὡστε περισσότερο ἀπὸ ὅλους ἐγὼ εἶναι ἀδύνατο νὰ διαφύγω.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ ὑπάρχη τιμωρία καὶ κόλασις. Τί νὰ κάνω; Ποῦ λοιπόν, λέγει, εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ; Σὲ πολλὰ σημεῖα. Καλύτερα ὅμως σὲ ἄλλη περίστασι θὰ ὁμιλήσω γι' αὐτό, γιὰ νὰ μὴ συγχέωμε τὰ λόγια γιὰ τὴν κόλασι. Πρῶτα ὅμως αὐτὸ ποῦ ἐκερδίσαμε, νὰ μὴ χαθῆ, γιατί δὲν εἶναι μικρὸ κέρδος νὰ ἔχωμε πεισθῆ γιὰ τὴν κόλασι. Γιατὶ ἡ ἀνάμνησις τέτοιων λόγων, σὰν κάποιο πικρὸ φάρμακο, θὰ μπορέσῃ νὰ καθάρσῃ κάθε κακία, ἀφοῦ συνεχῶς κάθεται μέσα στὴ σκέψι σας. Ἄς χρησιμοποιοῦμε λοιπόν αὐτό, ὥστε ἔχοντας καθαρὴ καρδιὰ νὰ καταξιωθοῦμε ἔτσι νὰ ἰδοῦμε τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα οὔτε μάτι εἶδε, οὔτε αὐτὶ ἔχει ἀκούσει, οὔτε τὰ ἐσκέφθηκε ἀνθρώπινος νοῦς. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμε, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Θ΄.

(Α΄ Θεσ. 5, 1-11)

5 «Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοί, οὐ
χρείαν ἔχετε γράφεσθαι ὑμῖν. Αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἶδα-
τε, ὅτι ἡ ἡμέρα Κυρίου, ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, οὕτως
ἔρχεται».

1. Οὐδὲν οὕτως ὡς ἔοικε, περίεργόν ἐστι καὶ λίχνον πρὸς
τὴν τῶν ἀφανῶν καὶ τῶν κεκαλυμμένων μάθησιν, ὡς ἡ τῶν ἀν-
θρώπων φύσις. Τοῦτο δὲ αὐτῇ συμβαίνειν εἶωθεν, ὅταν ἀτελῆ καὶ
10 μηδέπω κατηρτισμένην τὴν διάνοιαν ἔχη. Καὶ γὰρ τῶν παίδων οἱ
ἀφελέστεροι οὐ διαλιμπάνουσιν ἀποκναίοντες καὶ τροφέας καὶ
παιδαγωγούς καὶ πατέρας τῇ πυκνότητι τῶν πεύσεων, ἐν αἷς
οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἢ, πότε τόδε ἐστί, καὶ πότε τόδε. Συμ-
βαίνει δὲ τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ θρύπτεσθαι, καὶ ἀπὸ τοῦ μηδὲν ἔχειν
15 ποιεῖν. Πολλὰ μὲν οὖν ἐπείγεται μανθάνειν ἤδη καὶ καταλαμβάνειν
ἡμῶν ἡ διάνοια, μάλιστα δὲ τὸν περὶ τῆς συντελείας καιρόν.
Καὶ τί θαυμαστόν, εἰ ἡμεῖς τοῦτο πάσχομεν; καὶ γὰρ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι
ἐκεῖνοι μάλιστα αὐτὸ πάντων πεπόνθασιν· καὶ πρὸ μὲν τοῦ πάθους
προσελθόντες οἱ ἀπόστολοι λέγουσι τῷ Χριστῷ· «Εἰπέ ἡμῖν, πότε
20 ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς συντε-
λείας τοῦ αἰῶνος»· μετὰ δὲ τὸ πάθος καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστα-
σιν ἔλεγον πρὸς αὐτόν· «Εἰπέ ἡμῖν, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκα-
θιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ»· καὶ οὐδὲν πρὸ τούτου αὐ-
τὸν ἤρροντο.

25 Ἄλλ' οὐ μετὰ ταῦτα οὕτως, ὅτε τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου
κατηξιώθησαν· οὐ μόνον αὐτοὶ οὐκ ἐρωτῶσιν, οὐδὲ ἀσχάλλουσι
πρὸς τὴν ἄγνοιαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ταύτην τὴν ἄκαιρον νοσοῦντας

1. Ματθ. 24,3

2. Πράξ. 1,6

ΟΜΙΛΙΑ Θ΄

(Α΄ Θεσ. 5,1-11)

«Γιὰ τοὺς χρόνους ὅμως καὶ τοὺς καιροὺς, ἀδελφοί, δὲν ἔχετε ἀνάγκη νὰ σᾶς γράφωμε. Γιατὶ σεῖς γνωρίζετε μὲ ἀκρίβεια, ὅτι ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ὅπως ὁ κλέπτης μέσα στὴ νύκτα, ἔτσι ἔρχεται».

1. Τίποτε δὲν εἶναι, ὅπως φαίνεται, τόσο περίεργο καὶ ἄπληστο γιὰ τὴ μάθησι ἐκείνων ποὺ δὲν φαίνονται καὶ εἶναι καλυμμένα, ὅσο ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐτὸ συνήθως συμβαίνει σὲ αὐτὴν, ὅταν ἔχη ἀτελῆ καὶ ὄχι ἀκόμη τελειοποιημένη τὴ διάνοια. Καὶ πράγματι ἀπὸ τὰ παιδιὰ τὰ πιὸ ἀφελῆ δὲν σταματοῦν νὰ καταπονοῦν καὶ μητέρες καὶ παιδαγωγοὺς καὶ πατέρες μὲ τὶς συχνές ἐρωτήσεις τους, στίς ὁποῖες δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον, πότε συνέβηκε αὐτὸ καὶ πότε τὸ ἄλλο. Συμβαίνει δὲ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι προσποιοῦνται ὅτι δὲν γνωρίζουν καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἔχουν τίποτε ἄλλο νὰ κᾶνουν. Πολλὰ λοιπὸν ἐπείγεται νὰ γνωρίζει τώρα καὶ νὰ κατανοῆση ἡ διάνοιά μας, καὶ πιὸ πολὺ τὸν καιρὸ γιὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. Καὶ τί τὸ παράδοξο, ἐὰν ἔμεῖς τὸ παθαίνωμε αὐτό; καθόσον καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἔχουν πάθει αὐτὸ πιὸ πολὺ ἀπὸ ὅλους. Πρὶν ἀπὸ τὸ πάθος ἀφοῦ ἐπλησίασαν οἱ ἀπόστολοι λέγουν στὸν Χριστό· «Εἰπέ μας, πότε θὰ γίνουν αὐτὰ καὶ ποῖο εἶναι τὸ σημάδι τῆς παρουσίας σου καὶ τῆς συντέλειαι τοῦ κόσμου»¹. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τὸ πάθος καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασί του ἔλεγον πρὸς αὐτόν· «Εἰπέ μας, ἐὰν κατὰ τὶς ἡμέρες αὐτὲς πρόκειται νὰ ἀποκαταστήσης τὴ βασιλεία στὸ Ἰσραήλ»². Τίποτε ὅμως πρὶν ἀπὸ αὐτὸ δὲν ἠρώτησαν αὐτόν.

Ἄλλὰ δὲν συμπεριφέρονται ἔτσι ἀργότερα, ὅταν ἐθεωρήθηκαν ἄξιοι καὶ ἔλαβαν τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ὅχι μόνον δὲν ἐρωτοῦν αὐτοί, οὔτε στενοχωροῦνται γιὰ τὴν ἄγνοια, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἐνοχλητικὴ αὐτὴν περιέργεια τοὺς ἀνακουφίζουν. Ἄκουσε λοιπὸν τί ὁ μακάριος Παῦλος λέγει τώρα· «Γιὰ τοὺς χρό-

πολυπραγμοσύνην καταστέλλουσιν. Ἐκουσον γοῦν οἷα νῦν ὁ μακάριος Παῦλος φησι· «Περὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοί, οὐ χρεῖαν ἔχετε γράφεσθαι ὑμῖν». Διὰ τί μὴ εἶπεν, ὅτι οὐδεὶς οἶδε; διὰ τί μὴ εἶπεν, ὅτι οὐκ ἀπεκαλύφθη, ἀλλ', «οὐ
 5 χρεῖαν ἔχετε γράφεσθαι ὑμῖν»; Ὅτι ἐκείνως μὲν ἂν ἐλύπησε μᾶλλον, οὕτω δὲ παρεμυθήσατο εἰπών. Τὸ γάρ, «οὐ χρεῖαν ἔχετε», καὶ ὡς περιττόν, καὶ ὡς ἀσύμφορον, ζητεῖν οὐκ εἶασε. Ποῖον γάρ, εἶπέ μοι, τὸ κέρδος; Θῶμεν εἶναι τὴν συντέλειαν μετὰ εἰκοσιν ἔτη, μετὰ τριάκοντα, μετὰ ἑκατόν· τί τοῦτο πρὸς ἡμᾶς; οὐχὶ
 10 ἐκάστου ἢ συντέλεια τὸ τῆς αὐτοῦ ζωῆς πέρας ἐστί; τί πολυπραγμονεῖς καὶ ὠδίνεις ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τέλους; Ἄλλ' ὅπερ ἐν τοῖς ἄλλοις πάσχομεν, τοῦτο καὶ ἐν τούτῳ. Καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις τὰ ἴδια ἀφέντες, τὰ κοινὰ μεριμνῶμεν λέγοντες· ὁ δεῖνα πόρνος, ὁ δεῖνα μοιχός, ἐκεῖνος ἤρπασεν, ἄλλος ἠδίκησε, τῶν
 15 δὲ ἑαυτοῦ οὐδεὶς οὐδένα λόγον ποιεῖται, ἀλλὰ πάντων φροντίζει μᾶλλον, ἢ τῶν οἰκείων· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἀφέντες τὸ οἰκεῖον ἕκαστος τέλος μεριμνᾷ, τὴν κοινὴν βουλόμεθα καταλύσιν μαθεῖν.

Τί γάρ σοι κοινὸν πρὸς ἐκείνην ἐστίν; Ἄν ταύτην καλῶς
 20 διάθῃ τὴν τελευτήν, οὐδὲν παρ' ἐκείνης πείσῃ δεινόν. Ἔστω πόρρω, ἔστω ἐγγύς· οὐδὲν τοῦτο πρὸς ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν ὁ Χριστός, ἐπειδὴ μὴ συνέφερε. Πῶς οὐ συνέφερε, φησίν; Αὐτός οἶδεν ὁ καὶ κρύψας, διὰ τί μὴ συνέφερον. Ἐκουσε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος τοῖς ἀποστόλοις· «Οὐχ ὑμῶν ἐστι γινῶναι χρόνους ἢ
 25 καιρούς, οὓς ὁ Πατήρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ». Τί περιεργάζεσθε, φησίν; Οἱ περὶ Πέτρον τὸν κορυφαῖον ταῦτα ἤκουσαν, ὡς τὰ μείζονα ἑαυτῶν ζητοῦντες μαθεῖν. Ναί, φησίν, ἀλλ' ἀλλ' ἐνῆν τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιστομίζειν οὕτω στόματα. Πῶς, εἶπέ μοι; Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι, φησί, τὸν κόσμον τοῦτον θεὸν λέγουσιν εἶναι, εἰ τὸν
 30 καιρὸν ἠδειμεν τῆς καταλύσεως, ἐπεστομίσαμεν ἂν αὐτῶν τὰ στόματα. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐπιστομίζον ἐκείνους, τὸ μαθεῖν πότε καταλύεται, ἢ τὸ μαθεῖν ὅτι καταλύεται; Τοῦτο λέγετε πρὸς αὐτούς, ὅτι πέρας ἔξει· εἰ μὴ πείθονται τούτῳ, οὐδὲ ἐκείνῳ πείσον-

νους ὅμως καὶ τοὺς καιροὺς, ἀδελφοί, δὲν ἔχετε ἀνάγκη νὰ σᾶς γράψωμε». Γιατί δὲν εἶπε, ὅτι κανεὶς δὲν γνωρίζει; γιατί δὲν εἶπε, ὅτι δὲν ἔχει ἀποκαλυφθῆ, ἀλλὰ «δὲν ἔχετε ἀνάγκη νὰ σᾶς γράψωμε»; Διότι μὲ ἐκεῖνο τὸν τρόπο θὰ τοὺς ἐστενοχωροῦσε περισσότερο, λέγοντας ὅμως ἔτσι τοὺς ἐπαρηγόρησε. Διότι τὸ «δὲν ἔχετε ἀνάγκη», δὲν ἄφησε νὰ ἐρευνοῦμε αὐτὸ καὶ σὰν περιττὸ καὶ σὰν ἀσύμφορο. Γιατί ποιὸ εἶναι, εἶπέ μου, τὸ κέρδος; Ἄς ὑποθέσωμε ὅτι ἡ συντέλεια γίνεται ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια, ὕστερα ἀπὸ τριάντα, ὕστερα ἀπὸ ἑκατό· τί σχέσι ἔχει αὐτὸ γιὰ μᾶς; δὲν εἶναι ἡ συντέλεια τοῦ καθενὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του; γιατί ἀσχολεῖσαι καὶ ἀγωνιᾶς γιὰ τὸ κοινὸ τέλος ὅλων; Ἄλλὰ ἐκεῖνο ποὺ παθαίνομε σχετικὰ μὲ τὰ ἄλλα, αὐτὸ παθαίνομε καὶ στὸ ζήτημα αὐτό. Γιατί ὅπως ἀκριβῶς στὰ ἄλλα, ἀφοῦ ἐγκαταλείψωμε τὰ δικά μας πράγματα, φροντίζομε τὰ κοινὰ λέγοντας· ὁ τάδε εἶναι πόρνος, ὁ τάδε μοιχός, ἐκεῖνος ἔκλεψε, ἄλλος ἔκαμε ἀδικία, κανένας ὅμως δὲν ἐνδιαφέρεται καθόλου γιὰ τὰ δικά του, ἀλλὰ φροντίζει περισσότερο γιὰ ὅλα, παρὰ γιὰ τὰ δικά του, ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἀφοῦ παραμελήσαμε νὰ φροντίζωμε ὁ καθένας γιὰ τὸ δικό μας τέλος, θέλομε νὰ μάθωμε τὴν κοινὴν κατάλυσι ὅλων.

Τί κοινὸ λοιπὸν ἔχεις μὲ ἐκείνη; Ἐὰν κάνης καλὴ χρῆσι αὐτοῦ τοῦ τέρματος τῆς ζωῆς σου, δὲν θὰ πάθης κανένα κακὸ ἀπὸ ἐκεῖνο. Ἄς ὑποθέσωμε ὅτι εἶναι μακριά, ἄς ὑποθέσωμε ὅτι πλησιάζει· καμμία σχέσι δὲν ἔχει αὐτὸ μὲ μᾶς. Γι' αὐτὸ δὲν τὸ εἶπε ὁ Χριστός, ἐπειδὴ δὲν μᾶς συνέφερε. Πῶς, λέγει, δὲν μᾶς συνέφερε; Αὐτὸς ὁ ὁποῖος καὶ ἀπέκρυψε αὐτό, αὐτὸς γνωρίζει, γιατί δὲν μᾶς συνέφερε. Γιατί ἄκουε αὐτὸν ποὺ λέγει στοὺς ἀποστόλους· «Δὲν εἶναι δικό σας ἔργο νὰ γνωρίσετε τοὺς χρόνους ἢ τοὺς καιροὺς, τοὺς ὁποίους ὁ Πατέρας ἐκράτησε στὴν ἀποκλειστικὴ του ἐξουσία»³. Γιατί εἴσθε περίεργοι; λέγει. Οἱ ἀπόστολοι ποὺ ἦσαν πλησίον τοῦ Πέτρου τοῦ κορυφαίου ἤκουσαν αὐτά, ἐπειδὴ ἐζητοῦσαν νὰ μάθουν ἀνώτερα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους. Ναί, λέγει, ἀλλὰ ἦταν δυνατὸ νὰ κλείνωμε ἔτσι τὰ στόματα τῶν Ἑλλήνων. Μὲ ποιὸν τρόπο, εἶπέ μου; Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι, λέγει, θεωροῦν ὅτι ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι θεός, ἐὰν ἐγνωρίζαμε τὸν καιρὸ τῆς συντέλειάς του, θὰ ἐκλείναμε τὰ στόματά τους. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι ποὺ ἀποστομώνει ἐκείνους, τὸ νὰ μάθουν πότε ἐξαφανίζεται, ἢ τὸ νὰ μάθουν ὅτι ἐξαφανίζεται; Αὐτὸ νὰ λέγετε πρὸς αὐτούς, ὅτι ὁ κόσμος θὰ ἔχη τέλος. Ἐὰν μὲ αὐτὸ δὲν πείθονται, οὔτε μὲ ἐκεῖνο θὰ πεισθοῦν. Ἄκουσε τὸν Παῦλο

ται. "Ακουσον τοῦ Παύλου λέγοντος· «Αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἶδατε, ὅτι ἡ ἡμέρα Κυρίου, ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, οὕτως ἔρχεται»· οὐχ ἡ κοινή μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκάστου ἰδία· αὕτη γὰρ ἐκείνην μιμεῖται, αὕτη ἐστὶ καὶ συγγενής. "Οπερ γὰρ ἀθρόως ἐκείνη, τοῦτο αὕτη
5 κατὰ μέρος ποιεῖ.

Καὶ τῆς συντελείας ὁ καιρὸς ἀπὸ τοῦ Ἄδὰμ ἔλαβε τὴν ἀρχήν, τότε δὲ τέλος συντελείας ἐστίν· ἐπεὶ καὶ νῦν οὐκ ἂν ἀμάρτιοι τις συντέλειαν εἰπών. "Οταν γὰρ μυρίοι καθ' ἐκάστην ἡμέραν τελευτῶσι, καὶ ἀναμένωσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἅπαντες, καὶ πρὸ
10 ἐκείνης οὐδεὶς ἀνίσταται, οὐχὶ ἐκείνης τὸ ἔργον ἐστίν; Εἰ δὲ βούλεσθε μαθεῖν διὰ τί ἀποκέκρυπται αὕτη, καὶ διὰ τί ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί οὕτως ἔρχεται, ἐγώ, ὡς ἐμαυτῷ δοκῶ καλῶς ἔχειν, ἐρῶ. Οὐδεὶς ἂν ἀρετῆς ἐπεμελήθη ποτὲ παρὰ τὸν ἅπαντα βίον, ἀλλ' εἰδῶς αὐτοῦ τὴν τελευταίαν ἡμέραν, καὶ μυρία ἐργασάμενος
15 δεινά, καὶ τῷ λουτρῷ τότε προσελθών, οὕτως ἂν ἀπῆλθεν. Εἰ γὰρ νῦν, τοῦ τῆς ἀδηλίας φόβου κατασειόντος τὰς ἀπάντων ψυχάς, πάντες τὸν ἔμπροσθεν βίον ἅπαντα ἐν κακίᾳ καταναλώσαντες, εἰ ἐσχάτας ἀναπνοᾶς τῷ βαπτίσματι διδόασιν ἑαυτούς· εἰ καὶ σφόδρα ὑπὲρ τούτου ἦσαν πεπεικότες ἑαυτούς, τίς ἂν ποτε ἀρετῆς
20 ἐπεμελήθη; Εἰ πολλοὶ χωρὶς φωτίσματος ἀπῆλθον, καὶ οὐδὲ οὕτος αὐτοὺς ὁ φόβος ἐπαίδευσεν ζῶντας ἐπιμελεῖσθαι τῶν τῷ Θεῷ δοκούντων, εἰ καὶ οὗτος ἀνήρητο ὁ φόβος, τίς ἂν ἐγένετό ποτε σόφρων; τίς δὲ ἐπιεικής; Οὐκ ἔστιν οὐδεὶς.

Καὶ ἕτερον δὲ πάλιν. Πολλοὺς ὁ τοῦ θανάτου φόβος κατέχει
25 νῦν, καὶ ὁ τῆς ζωῆς ἔρως· εἰ δὲ ἤδει ἕκαστος, ὅτι αὐριον πάντως τεθνήξεται, οὐδὲν ἂν παρητήσατο τολμῆσαι πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀλλὰ καὶ ἔσφαξεν οὐς ἂν ἠθέλησε, καὶ ἀνεκτῆσατο ἑαυτόν, τοὺς ἐχθροὺς ἀμύνων, καὶ μυρία ἂν εἰργάσατο δεινά. "Ανθρωπος γὰρ μιαρός, τῆς ἐνθάδε ζωῆς ἀπεγνωκώς, οὐδὲ αὐ-
30 τοῦ λόγον ἔχει τοῦ τὴν ἀλουργίδα περικειμένου. Ὁ τοίνυν πεπεισμένος ὅτι πάντως ἀπελθεῖν δεῖ, καὶ ἀμυνεῖται τὸν ἐχθρόν, καὶ πρότερον ἀναπαύσας αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, οὕτως ἂν ἐδέξατο τὴν τελευτήν. Εἶπω τι καὶ τρίτον ἕτερον; Οἱ φιλοζωοῦντες, καὶ σφόδρα τῶν ἐνθάδε ἐφιέμενοι, ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἂν καὶ τῆς λύπης διεφθάρησαν. Εἰ γὰρ τις τῶν νέων ὅτι πρὸ τοῦ γήρωσ

πού λέγει: «Γιατί σεῖς γνωρίζετε μὲ ἀκρίβεια, ὅτι ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ὅπως ὁ κλέπτης μέσα στὴ νύκτα, ἔτσι ἔρχεται», ὄχι μόνο ἡ κοινὴ γιὰ ὅλους, ἀλλὰ καὶ ἡ προσωπικὴ τοῦ καθενός, γιατί αὐτὴ μιμεῖται ἐκείνην, αὐτὴ εἶναι καὶ συγγενῆς. Γιατί αὐτὸ πού ἐκείνη κάνει γενικὰ σ' ὅλους, αὐτὴ τὸ κάνει ξεχωριστὰ γιὰ τὸν καθένα.

Καὶ ὁ καιρὸς τῆς συντέλειαις ἄρχισε ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, ὅπως δὲ καὶ τὸ τέλος τοῦ καθενός εἶναι καιρὸς τῆς συντέλειαις, ἀφοῦ καὶ τώρα δὲν θὰ ἀμαρτήση κανεὶς ἐὰν ὀνομάσῃ αὐτὸ συντέλεια. Ὅταν λοιπὸν καθημερινὰ πεθαίνουν πάρα πολλοὶ καὶ ὅλοι περιμένουν τὴν ἡμέρα ἐκείνη καὶ πρὶν ἀπὸ ἐκείνη δὲν ἀνασταίνεται κανένας, δὲν εἶναι τὸ ἔργο ἐκείνης; Ἐὰν ὁμως θέλετε νὰ μάθετε γιατί ἔχει ἀποκρυβῆ αὐτὴ καὶ γιατί ἔρχεται σὰν κλέπτης μέσα στὴ νύκτα, ἐγὼ θὰ σᾶς εἰπῶ ὅτι κατὰ τὴ γνώμη μου καλῶς ἔχει λεχθῆ αὐτό. Κανεὶς δὲν θὰ ἐφρόντιζε ποτὲ γιὰ τὴν ἀρετὴ σὲ ὅλη του τὴ ζωῆ, ἀλλὰ γνωρίζοντας τὴν τελευταία του ἡμέρα καὶ ἀφοῦ θὰ ἔπραττε ἄπειρα κακά, καὶ ἀφοῦ θὰ ἐβαπτίζετο τότε, ἔτσι θὰ πέθαινε. Ἐὰν λοιπὸν τώρα, πού ὁ φόβος τῆς ἀβεβαιότητος κατατρομάζει τὶς ψυχὰς ὅλων, ἀφοῦ ὅλοι μέσα στὴν κακία ἐσπατάλησαν ὅλη τους τὴν προηγούμενη ζωῆ, βαπτίζονται στὶς τελευταῖες τους στιγμὲς, ἐὰν ἦταν πάρα πολὺ πεπεισμένοι γι' αὐτό, ποῖός θὰ ἐφρόντιζε ποτὲ γιὰ τὴν ἀρετὴ; Ἐὰν πολλοὶ ἐπέθαναν χωρὶς βάπτισμα καὶ οὔτε αὐτὸς ὁ φόβος τοὺς ἐδίδαξε ὅταν ἐζοῦσαν νὰ φροντίζουν ἐκεῖνα πού ἀρέσουν στὸν Θεό, ἐὰν καὶ αὐτὸς ὁ φόβος ἐξαφανιζόταν, ποῖός θὰ ἐγίνετο ποτὲ σὺμφρων; καὶ ποῖός ἀγαθός; Δὲν ὑπάρχει κανεὶς.

Ἐπίσης θὰ εἰπῶ καὶ κάτι ἄλλο. Πολλοὺς κυριεύει τώρα ὁ φόβος τοῦ θανάτου καὶ ὁ πόθος τῆς ζωῆς. Ἐὰν ὁμως ὁ καθένας ἐγνώριζε, ὅτι αὔριο θὰ πεθάνῃ ὅπωςδῆποτε, τίποτε δὲν θὰ ἐσταματοῦσε νὰ πράξῃ πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, ἀλλὰ καὶ θὰ ἔσφαζε αὐτοὺς πού θὰ ἤθελε καὶ θὰ ἐκαρποῦνταν τὰ δικά τους πολεμώντας τοὺς ἐχθρούς, καὶ θὰ ἔκαμε ἄπειρα κακά. Γιατί ὁ ἄνθρωπος ὁ μιαρός, πού εἶναι ἀπελπισμένος στὴ ζωῆ αὐτῆ, δὲν λογαριάζει οὔτε αὐτὸν πού φορεῖ τὴν πορφύρα. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού ἔχει πεισθῆ ὅτι ὅπωςδῆποτε πρέπει νὰ πεθάνῃ, καὶ θὰ πολεμήσῃ τὸν ἐχθρό του καὶ ἀφοῦ πρῶτα θὰ χάριζε ἀπόλαυση στὴν ψυχὴ του, ἔτσι θὰ ἐδέχετο τὸ θάνατο. Νὰ εἰπῶ καὶ κάποιο ἄλλο τρίτο; Ὅσοι ἀγαποῦν τὴ ζωῆ καὶ ἐπιθυμοῦν ὑπερβολικὰ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, θὰ εἶχαν καταστραφῆ τελείως ἀπὸ τὴν ἀπελπισία καὶ τὴ λύπη. Γιατί ἐὰν κάποιος νέος ἐγνώριζε καλὰ ὅτι θὰ πεθάνῃ πρὶν ἀπὸ τὰ γηρατειά

δέξεται τὴν τελευταίην ἠπίστατο, καθάπερ τὰ νωθρότατα τῶν θη-
 ρίων, ἐπειδὴν συλληφθῆ, τοιαῦτα γίνεται, προσδοκῶντα τὴν τε-
 λευτήν, οὕτως ἂν διετέθη. Πρὸς τούτῳ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ γενναῖοι
 ἄνδρες μισθὸν ἂν ἔσχον. Εἰ γὰρ ἤδεσαν ὅτι πάντως μετὰ τρία ἔτη
 5 ἀπελθεῖν δεῖ, καὶ πρὸ ἐκείνων οὐ δυνατόν, ποῖον ἂν ἔσχον μι-
 σθόν, κατατολμῶντες τῶν δεινῶν; Εἶπε γὰρ ἂν τις πρὸς αὐτούς,
 ὅτι ἐπειδὴ θαρρεῖτε ὑπὲρ τῶν τριῶν ἐτῶν, διὰ τοῦτο τοῖς κινδύ-
 νοις ἑαυτοὺς ἐκδιδάτε, εἰδότες ὅτι οὐκ ἔνι ὑμᾶς ἀπελθεῖν. Ὅ
 γὰρ ἐξ ἐκάστου κινδύνου προσδοκῶν τεθνήξεσθαι, καὶ εἰδὼς ὅτι
 10 ζήσεται μὲν μὴ παραβουλεύσάμενος, τεθνήξεται δὲ τοιαῦτα
 τολμῶν, τῆς αὐτοῦ προθυμίας καὶ τοῦ καταφρονεῖν τῆς ἐνθάδε
 ζωῆς μέγιστον ἐξήνεγκε τεκμήριον. Ἀπὸ δὲ ὑποδείγματος
 τοῦτο ὑμῖν ποιήσω φανερόν.

Εἰπέ μοι, εἰ ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ προειδὼς ὅτι οὐ σφάξει
 15 τὸν υἱὸν ἀνήγαγεν, ἄρα ἂν ἔσχε τινὰ μισθόν; Τί δὲ, ὁ Παῦλος εἰ
 προειδὼς ὅτι οὐ τεθνήξεται, ὑπερεῖδε τῶν κινδύνων, ποῦ θαυ-
 μαστός; Οὕτω γὰρ καὶ ὁ νωθρότατος εἰς πῦρ ἐνέβη ἂν, εἴ τινα
 ἀξιόπιστον ἐγγυητὴν εὔρε τῆς ἀσφαλείας. Ἀλλ' οὐχ οἱ τρεῖς
 παῖδες τοιοῦτοι, ἀλλ' ἄκουε αὐτῶν λεγόντων· «Βασιλεῦ, ἔστι
 20 Θεὸς ἐν οὐρανῷ, ὃς ἐξελεῖται ἡμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν σου, καὶ ἐκ τῆς
 καμίνου ταύτης· καὶ ἐὰν μὴ, γνωστόν ἔστω σοι, ὅτι τοῖς θεοῖς σου
 οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῇ ἢ ἔστησας, οὐ προσκυ-
 νοῦμεν». Ὅρατε πόσα κέρδη ἐστί, καὶ πλείονα τούτων, ἐκ τοῦ
 ἀγνοεῖν τὴν τελευταίην; Τέως δὲ ταῦτα ἀπόχρημαθεῖν. Διὰ τοῦτο
 25 ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, οὕτως ἔρχεται ἵνα μὴ εἰς κακίαν ἐξαγάγω-
 μεν ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ εἰς ῥαθυμίαν, ἵνα μὴ τὸν μισθὸν ἡμῶν ὑπο-
 τέμηται.

2. «Αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς», φησὶν, «οἶδατε». Τί οὖν περιεργάζε-
 σθε, εἰ πεπεισμένοι ἐστέ; Ὅτι δὲ ἄδηλον τὸ μέλλον, ἐξ ὧν ὁ
 30 Χριστὸς εἶπε, μάνθανε. Ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο εἶπεν, ἄκουσον τί
 φησι· «Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε ποῖα ὥρα ὁ κλέπτῃς ἔρχε-
 ται». Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἔλεγεν· «Ὅταν δὲ λέγωσιν, εἰρήνη καὶ
 ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλεθρος, ὡσπερ ἡ

4. Δαν. 3,17,18

5. Ματθ. 24,42

του, σὰν ἀκριβῶς τὰ νωθρότατα θηρία, ποὺ ὅταν συλληφθοῦν, γίνονται τέτοια, ἐπειδὴ περιμένουν τὸ θάνατό τους, ἔτσι θὰ ἐσυμπεριφέρετο. Ἀκόμη οὔτε αὐτοὶ οἱ γενναῖοι ἄνδρες δὲν θὰ εἶχαν μισθό. Γιατί, ἐὰν ἐγνώριζαν ὅτι πρέπει ὅπωςδήποτε ὕστερα ἀπὸ τρία χρόνια νὰ πεθάνουν, καὶ ὅτι πρὶν ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατό, ποῖό μισθὸ θὰ εἶχαν ριψοκινδυνεύοντας τὰ δεινά; Γιατὶ θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ εἰπῆ πρὸς αὐτούς, ὅτι ἐπειδὴ ἔχετε θάρρος γιὰ τὰ τρία χρόνια, γι' αὐτὸ κινδυνεύετε, γνωρίζοντας ὅτι δὲν εἶναι δυνατό νὰ πεθάνετε. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ περιμένει ἀπὸ κάθε κίνδυνο ὅτι θὰ πεθάνη καὶ γνωρίζει ὅτι θὰ ζήσει ὅταν δὲν ριψοκινδυνεύσῃ, ἐὰν πεθάνῃ ἐπιχειρώντας παρόμοια ἔργα, ἔδωσε τὴν πιὸ μεγάλη ἀπόδειξι τῆς προθυμίας του καὶ τῆς περιφρονησεῶς του γι' αὐτὴ τὴ ζωὴ. Θὰ σᾶς τὸ κάνω ὅμως αὐτὸ φανερὸ μὲ ἓνα παράδειγμα.

Εἶπέ μου, ἐὰν ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ ἔφερε τὸν υἱὸ του γνωρίζοντας ἀπὸ πρὶν ὅτι δὲν θὰ τὸν θυσιάσῃ, ἄραγε θὰ εἶχε κάποιο μισθό; Τί λοιπὸν, ἐὰν ὁ Παῦλος, γνωρίζοντας ἀπὸ πρὶν ὅτι δὲν θὰ πεθάνῃ, ἐπεριφρονοῦσε τοὺς κινδύνους, πῶς θὰ ἦταν θαυμαστός; Γιατὶ ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι νωθρότατος θὰ ἀνέβαινε στὴ φωτιά, ἐὰν εἶχε κάποιον ἀξιόπιστο ἐγγυητὴ γιὰ τὴν ἀσφάλειά του. Οἱ τρεῖς παῖδες ὅμως δὲν ἦταν τέτοιοι, ἀλλ' ἄκουε αὐτοὺς ποὺ λέγουν: «Βασιλεῦ, ὑπάρχει Θεὸς στὸν οὐρανό, ὁ ὁποῖος θὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰ χεῖρια σου καὶ ἀπὸ τὸ καμίνι αὐτό· ἀλλὰ καὶ ἐὰν δὲν κάμῃ αὐτό, ἄς γνωρίζῃς ὅτι δὲν λατρεύομε τοὺς θεοὺς σου καὶ δὲν προσκυνοῦμε τὴ χρυσὴ εἰκόνα, τὴν ὁποία ἔστησες»⁴. Βλέπετε πόσα κέρδη ὑπάρχουν, καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, ἀπὸ τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ κανεὶς τὸ θάνατό του; Στὴν ἀρχὴ λοιπὸν ἦταν ἀρκετὸ τὸ νὰ μάθουμε αὐτά. Γι' αὐτὸ ὅπως ὁ κλέπτης μέσα στὴ νύκτα, ἔτσι ἔρχεται, γιὰ νὰ μὴ ὤθοῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας στὴν κακία, οὔτε στὴν ἀδιαφορία, γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἀφαιρῆσῃ τὸ μισθὸ μας.

2. «Διότι σεῖς», λέγει, «γνωρίζετε μὲ ἀκρίβεια». Γιατί λοιπὸν εἴσθε περίεργοι, ἀφοῦ ἔχετε πεισθῆ; Τὸ ὅτι δὲ εἶναι ἄγνωστο τὸ μέλλον γινώριζέ το ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπε ὁ Χριστός, τὸ ὅτι ὅμως γι' αὐτὸ τὸ εἶπε, ἄκουσε τί λέγει: «Γρηγορεῖτε λοιπὸν, γιατί δὲν γνωρίζετε ποῖα ὥρα ἔρχεται ὁ κλέπτης»⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Ὅταν ὅμως λέγουν οἱ ἄνθρωποι, ὅτι ἔχομε εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε ἐπέρχεται ἐναντίον τους ξαφνικὴ καταστροφή, ὅπως ὁ πόνος τοῦ τοκετοῦ στὴν ἐγκυο γυναῖκα, καὶ δὲν θὰ διαφύγουν αὐτὴν».

ὡδὶν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ, καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωσιν». Ἐνταῦθ' αὖ τι
 ἠνίξατο, ὅπερ καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ. Ἐπειδὴ γὰρ οὗτοι μὲν
 ἦσαν ἐν θλίψεσιν, ἐκεῖνοι δὲ ἐν ἀνέσει οἱ πολεμοῦντες αὐτοῦς,
 καὶ ἐν τρυφῇ, εἶτα τοῦτω παρεμυθεῖτο τὰ παρόντα δεινὰ τῷ τῆς
 5 ἀναστάσεως λόγῳ, ἐκεῖνοι δὲ ἐπηρέαζον ἐκ τῶν προγονικῶν
 ἐνθυμημάτων φθεγγόμενοι, καὶ ἔλεγον, πότε ἔσται; ὅπερ καὶ οἱ
 προφήται ἔλεγον· «Οὐαὶ οἱ λέγοντες, τὸ τάχος ἐγγισάτω, ἃ ποι-
 ἦσει ὁ Θεός, ἵνα ἴδωμεν· καὶ ἐλθέτω ἡ βουλή τοῦ ἁγίου Ἰσραήλ,
 ἵνα γνῶμεν»· καὶ πάλιν· «Οὐαὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἡμέραν Κυρί-
 10 ου»· περὶ ταύτης φησὶν· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐπιθυμοῦντας λέγει, ἀλλὰ
 τοὺς ἐκ τοῦ ἀπιστεῖν ἐπιθυμοῦντας· καί, «Ἡ ἡμέρα Κυρίου σκό-
 τος», φησί, «καὶ οὐ φῶς»· ὅρα τοίνυν πῶς αὐτοῦς παραμυθεῖται ὁ
 Παῦλος· ὡς ἂν εἰ ἔλεγε· μὴ τὸ ἐν εὐπαθείᾳ εἶναι αὐτοῦς τεκμή-
 ριον ποιείσθωσαν τοῦ μὴ παραγίνεσθαι τὴν κρίσιν· οὔτω μὲν οὖν
 15 καὶ παραγίνεται.

Ἄξιον δὲ καὶ ἐκεῖνο ζητῆσαι· εἰ ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ ὁ
 Ἡλίας ἔρχεται, πῶς ὅταν λέγωσιν, εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε
 αὐτοῖς αἰφνίδιος ὀλεθρος ἐφίσταται; ταῦτα γὰρ οὐκ ἀφήσιν
 ἐπελθεῖν τὴν ἡμέραν, τεκμήρια ὄντα τῆς παρουσίας αὐτῆς. Ἄλλ'
 20 οὐδὲ ταῦτόν τὸν καιρὸν βούλεται εἶναι τὸν τοῦ ἀντιχρίστου, καὶ
 τὴν ἡμέραν πᾶσαν· ὅτι ἐκεῖνο σημεῖον ἔσται τῆς παρουσίας τοῦ
 Χριστοῦ, αὐτὸς δὲ οὐχ ἔξει σημεῖον, ἀλλ' ἀθρόον καὶ ἀπροσδο-
 κήτως ἥξει. Καὶ γὰρ τῇ κυούσῃ, φησὶν, οὐκ ἐφίσταται ἀδήλως·
 οἶδε γὰρ ὅτι μετὰ ἐννέα μῆνας ἔσται ὁ τόκος. Καὶ σφόδρα μὲν
 25 οὖν ἀδήλως· αἱ μὲν γὰρ ἐπταμηνιαῖα ἔτεκον, αἱ δὲ ἐννεαμηνιαῖα·
 ἄλλως δὲ καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα ἄδηλος. Πρὸς τοῦτο οὖν φησι
 ταῦτα ὁ Παῦλος. Καὶ ἀκριθῆς ἡ εἰκὼν· οὐ γὰρ πολλὰ τῆς ὡδίνος
 ἐστι τὰ τεκμήρια· πολλὰ γοῦν οὔτω καὶ ἐν ὁδοῖς καὶ τῆς οἰκίας
 ἔξω, μὴ προειδυῖαι, ἔτεκον. Οὐ τὸ ἄδηλον δὲ μόνον ἐνταῦθα
 30 ἠνίξατο, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ὁδύνης πικρόν. Ὡσπερ γὰρ ἐκείνη
 παίζουσα, γελῶσα, οὐδὲν ὅλως προορωμένη, ἐξαίφνης ἀρρή-

6. Ἦσ. 5,19

7. Ἀμώς 5,18

Ἐδῶ ὑπαινίχθηκε κάτι, τὸ ὁποῖο ὑπαινίχθηκε καὶ στή Β΄ πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολή του. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτοὶ μὲν εὐρίσκοντο σὲ θλίψεις, ἐκεῖνοι δὲ ποὺ τοὺς ἐπολεμοῦσαν εἶχαν ἄνεσι καὶ ἀπολαύσεις, καὶ τοὺς ἐπαρηγοροῦσε γιὰ τὰ παρόντα δεινὰ μὲ αὐτὸ τὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως, ἄλλ' ἐκεῖνοι ἀντιδρουσαν προβάλλοντες προγονικά τους ἐπιχειρήματα, καὶ ἔλεγαν, πότε θὰ συμβῆ; πρᾶγμα ποὺ καὶ οἱ προφηταὶ ἔλεγαν· «Ἄλλοίμονο σὲ ἐκείνους ποὺ λέγουν, ἄς ἐπιταχύνῃ ἐκεῖνα ποὺ θὰ κάμῃ ὁ Θεός, γιὰ νὰ ἰδοῦμε, καὶ ἄς ἔλθῃ τὸ θέλημα τοῦ ἁγίου τοῦ Ἰσραήλ, γιὰ νὰ μάθωμε αὐτό»⁶· καὶ πάλι, «Ἄλλοίμονο σὲ ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴν ἡμέρα τοῦ Κυρίου»⁷, γι' αὐτὴν λέγει· δὲν ἐννοεῖ ἐκείνους ποὺ ἀπλῶς ἐπιθυμοῦν αὐτὴν, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ τὴν ἐπιθυμοῦν ἐπειδὴ δὲν πιστεύουν· καὶ λέγει, «Ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου εἶναι σκοτάδι καὶ ὄχι φῶς». Πρόσεχε λοιπὸν πῶς παρηγορεῖ αὐτοὺς ὁ Παῦλος· εἶναι σὰν νὰ ἔλεγε· ἄς μὴ θεωρήσουν τὸ ὅτι αὐτοὶ ἀπολαμβάνουν τὰ ὑλικά αγαθὰ ἀποδείξει τοῦ ὅτι δὲν πλησιάζει ἡ κρίσις· διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον πλησιάζει.

Ἄξιζει ὁμως νὰ ἐξετάσωμε καὶ αὐτό· ἐὰν ἔρχεται ὁ ἀντίχριστος καὶ ἐὰν ἔρχεται καὶ ὁ Ἥλιος, πῶς ὅταν λέγουν, ὅτι ἔχομε εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε ἐπέρχεται σὲ αὐτοὺς ξαφνικὴ καταστροφή; γιὰ αὐτὰ δὲν ἀφήνουν νὰ ἔλθῃ ξαφνικὰ ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ εἶναι ἀποδείξεις τῆς παρουσίας της. Ἄλλὰ οὔτε τὸν ἴδιο χρόνο θέλει νὰ εἶναι χρόνος τοῦ ἀντιχρίστου καὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης· γιὰ ἐκεῖνο θὰ εἶναι σημάδι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, αὐτὸς ὁμως δὲν θὰ ἔχη σημάδι ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ ξαφνικὰ καὶ ἄπροσδόκητα. Γιὰ τὴν ἔγκυο γυναῖκα, λέγει, δὲν ἔρχεται κρυφά, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι ὕστερα ἀπὸ ἐννέα μῆνες θὰ εἶναι ὁ τοκετός. Καὶ ἔρχεται λοιπὸν πάρα πολὺ κρυφά, γιὰτι ἄλλες ἐγέννησαν σὲ διάστημα ἑπτὰ μηνῶν καὶ ἄλλες ἐννέα μηνῶν· ὅπωςδήποτε ὁμως καὶ ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα εἶναι ἄγνωστη. Μὲ αὐτὴ λοιπὸν τὴν ἐννοια τὰ λέγει αὐτὰ ὁ Παῦλος. Καὶ εἶναι ἀκριβῆς ἡ εἰκόνα, γιὰτι δὲν ὑπάρχουν πολλὲς ἀποδείξεις τῶν πόνων τοῦ τοκετοῦ. Πολλὲς μάλιστα γυναῖκες ἐγέννησαν, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ἀπὸ πρὶν, καὶ στοὺς δρόμους καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι. Δὲν ὑπαινίχθηκε ἐδῶ μόνο τὸ ἄγνωστο τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ τὴν πίκρα τῆς ὀδύνης. Γιὰτι ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνη καθὼς παίζει καὶ γελά, χωρὶς νὰ προβλέπῃ ἐντελῶς τίποτε, ξαφνικὰ ὅταν κυριευθῇ ἀπὸ ὑπερβολικοὺς πόνους κόπτεται στὰ δύο μὲ τίς ὠδίνες, ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἡμέρα. «Καὶ δὲν θὰ διαφύγουν», λέγει· πρᾶγμα ποὺ ἔλεγε τώρα.

τοῖς κατασχεθεῖσα πόνοις διακόπτεται ταῖς ὤδισιν, οὕτω καὶ αἱ ψυχαὶ ἐκεῖναι, τῆς ἡμέρας ἐπελθούσης. «Καὶ οὐ μὴ ἐκφύγωσι», φησὶν· ὅπερ ἔλεγε νῦν.

3. «Ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, οὐκ ἐστὲ ἐν σκοτει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς
5 ὡς κλέπτης καταλάβῃ». Ἐνταῦθα τὸν σκοτεινὸν καὶ ἀκάθαρτον
βίον φησί. Καθάπερ γὰρ ἐν νυκτὶ πάντα πράττουσιν οἱ μιαιοὶ καὶ
πονηροὶ τῶν ἀνθρώπων, πάντας λανθάνοντες, καὶ ἐν σκότῳ
κατακλείοντες ἑαυτοὺς. Εἶπε γὰρ μοι, οὐχὶ τὴν ἐσπέραν παρα-
τηρεῖ ὁ μοιχός; οὐχὶ τὴν νύκτα ὁ κλέπτης; ὁ τυμβωρύχος οὐχὶ
10 πᾶσαν τὴν ἐργασίαν ἐν νυκτὶ ἔχει; Τί οὖν; οὐχὶ ὡς κλέπτης
αὐτοὺς καταλαμβάνει; οὐχὶ καὶ αὐτοῖς ἀδήλως ἐφίσταται, ἀλλὰ
προΐστασι; Πῶς οὖν λέγει, «Οὐ χρειάν ἔχετε γράφεσθαι ἡμῖν»;
Ἐνταῦθα οὐ πρὸς τὸ ἀδηλόν φησιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν συμφορὰν
τουτέστιν, οὐκ ἐπὶ κακῷ τῷ αὐτῶν ἤξει. Ἀδήλως μὲν γὰρ ἤξει καὶ
15 αὐτοῖς, πλὴν ἀλλ' οὐδενὶ περιβαλεῖ λυπηρῷ. «Ἴνα μὴ ἡ ἡμέρα
ὑμᾶς», φησὶν, «ὡς κλέπτης καταλάβῃ». Ἐπὶ γὰρ τῶν ἐγρηγορό-
των καὶ ἐν φωτὶ ὄντων, κἂν γένηται τις εἴσοδος ληστοῦ, οὐδὲν
λυμῆνασθαι δυνήσεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ὀρθῶς ζώντων· ἀλλ'
ἐκείνους τοὺς καθεύδοντας πάντων γυμνώσας ἄπεισι, τοὺς τοῖς
20 ἐνθάδε θαρροῦντας.

«Πάντες γὰρ ὑμεῖς», φησὶν, «υἱοὶ φωτός ἐστε καὶ υἱοὶ ἡμέ-
ρας». Καὶ πῶς ἐνὶ υἱοῦς ἡμέρας εἶναι; Ὡς υἱοῦς ἀπωλείας, ὡς
υἱοῦς γεέννης. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε τοῖς Φαρισαίοις·
«Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι
25 ἓνα προσήλυτον· καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης»·
καὶ πάλιν ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Δί' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ
τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας», τουτέστιν, οἱ τὰ τῆς γεέννης πράτ-
τοντες, οἱ τὰ τῆς ἀπειθείας. Οὕτω καὶ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ οἱ τὰ τῷ Θεῷ
δοκοῦντα πράττοντες· οὕτω καὶ υἱοὶ ἡμέρας καὶ υἱοὶ φωτός, οἱ τὰ
30 τοῦ φωτός πράττοντες. «Καὶ οὐκ ἐσμὲν νυκτὸς οὐδὲ σκότους.
Ἄρα οὖν μὴ καθεύδωμεν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγορῶμεν καὶ
νήφωμεν. Οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθεύδουσι· καὶ οἱ μεθυ-

8. Ματθ. 23,15

9. Κολ. 3,6

3. «'Εσεῖς ὅμως, ἀδελφοί, δὲν εὐρίσκεσθε σὲ σκοτάδι, γιὰ νὰ σᾶς καταλάβῃ ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου σὰν κλέπτης». Ἐδῶ ἐννοεῖ τὸ σκοτεινὸ καὶ ἀκάθαρτο τρόπο ζωῆς. Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ πράττουν τὰ πάντα οἱ μισοὶ καὶ πονηροὶ ἄνθρωποι μέσα στὴ νύκτα, ξεφεύγοντας τὴν προσοχὴ ὄλων καὶ κλείνοντας τὸν ἑαυτὸ τους ἐντελῶς μέσα στὸ σκοτάδι. Γιατί εἶπέ μου, δὲν προσέχει τὸ βράδυ ὁ μοιχός; δὲν προσέχει τὴ νύκτα ὁ κλέπτης; δὲν κάνει ὅλη του τὴν ἐργασία ὁ τυμβωρύχος μέσα στὴ νύκτα; Τί λοιπόν; δὲν καταλαμβάνει αὐτοὺς σὰν κλέπτης; δὲν ἐπέρχεται καὶ σὲ αὐτοὺς κρυφά, ἀλλὰ τὸ γνωρίζουν ἀπὸ πρῖν; Πῶς λοιπόν λέγει, «Δὲν ἔχετε ἀνάγκη νὰ σᾶς γράφωμε»; Ἐδῶ δὲν ὁμιλεῖ σχετικὰ μὲ τὸ ἄγνωστο τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ σχετικὰ μὲ τὴν συμφορὰ αὐτῶν· δηλαδὴ, δὲν θὰ ἔλθῃ γιὰ κακὸ δικό τους. Βέβαια θὰ ἔλθῃ κρυφὰ καὶ σὲ αὐτούς, ἀλλ' ὅμως δὲν θὰ τοὺς περιβάλῃ μὲ κανένα λυπηρό. «Γιὰ νὰ μὴ σᾶς καταλάβῃ», λέγει, «ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου σὰν κλέπτης». Γιατί σὲ ὅσους εἶναι ἄγρυπνοι καὶ εὐρίσκονται σὲ φῶς, καὶ ἂν ἀκόμη γίνῃ κάποια ἐπίσκεψις ληστοῦ, δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ ἀφανίσῃ τίποτε. Ἔτσι συμβαίνει καὶ σὲ ὅσους ζοῦν ὀρθῶς. Ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ κοιμοῦνται ἀφοῦ τοὺς τὰ ἀφαιρέσῃ ὅλα ἀπέρχεται, ἐκείνους δηλαδὴ ποὺ ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὰ πράγματα τοῦ κόσμου αὐτοῦ.

«Γιατί ὅλοι ἐσεῖς», λέγει, «εἴσθε τέκνα φωτός καὶ τέκνα ἡμέρας». Καὶ πῶς εἶναι δυνατό νὰ εἶναι τέκνα ἡμέρας; Ὅπως εἶναι τὰ τέκνα τῆς ἀπωλείας, ὅπως εἶναι τὰ τέκνα τῆς κολάσεως. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε στοὺς Φαρισαίους· «'Αλλοίμονό σας, γιατί περιέρχεσθε τὴ θάλασσα καὶ τὴ γῆ γιὰ νὰ κάμετε ἓνα προσήλυτο· καὶ ὅταν γίνῃ, τὸν κάνετε παιδί τῆς κολάσεως»⁸. Ἐπίσης καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Γιὰ τὰ ὅποια ἁμαρτήματα ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπάνω στὰ τέκνα τῆς ἀπειθείας»⁹, δηλαδὴ, αὐτοὶ οἱ ὅποιοι πράττουν ἐκεῖνα ποὺ ἀνῆκουν στὴ γέεννα, αὐτοὶ ποὺ συστηματικὰ ἀπειθοῦν. Ἔτσι καὶ τέκνα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πράττουν αὐτὰ ποὺ ἀρέσουν στὸν Θεό· ἔτσι καὶ τέκνα ἡμέρας καὶ τέκνα φωτός εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ πράττουν τὰ ἔργα τοῦ φωτός. «Καὶ δὲν εἴμασθε τέκνα τῆς νύκτας οὔτε τοῦ σκότους. Ἐπομένως λοιπόν ἄς μὴ κοιμώμασθε, ὅπως καὶ οἱ ὑπόλοιποι, ἀλλὰ ἄς εἴμασθε ἄγρυπνοι καὶ προσεκτικοί. Γιατί ὅσοι κοιμοῦνται, κοιμοῦνται στὴ διάρκεια τῆς νύκτας, καὶ ὅσοι μεθοῦν, μεθοῦν τὴ νύκτα· ἐμεῖς ὅμως ἐπειδὴ εἴμασθε τέκνα τῆς ἡμέρας, ἄς εἴμασθε προσεκτικοί». Ἐδῶ δείχνει ὅτι τὸ νὰ εὐρισκώμασθε στὴν ἡμέρα ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς. Γιατί ἐδῶ,

σκόμμενοι, νυκτὸς μεθύουσιν· ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες, νήφωμεν». Δείκνυσιν ἐνταῦθα ὅτι τὸ ἐν ἡμέρᾳ εἶναι ἡμῶν ἐστι. Ἐνταῦθα μὲν γάρ, ἐπὶ τῆς ἡμέρας ταύτης καὶ τῆς νυκτός, οὐχ ἡμῶν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἀκόντων ἡμῶν ἢ νύξ ἔρχεται καὶ μὴ βουλομένων ὁ ὕπνος
 5 ἐφίσταται· ἐπὶ δὲ τῆς νυκτός ἐκείνης καὶ τοῦ ὕπνου, οὐκέτι, ἀλλ' ἔξεστι διαπαντὸς ἡμέραν ἀγειν, ἔξεστι διαπαντὸς ἐγρηγορέναι. Τοὺς γάρ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς κλεῖσαι, καὶ τὸν ἀπὸ τῆς κακίας ὕπνον ἐπαγαγεῖν, οὐκ ἔστι φύσεως, ἀλλὰ προαιρέσεως.

«Ἄλλὰ γρηγορῶμεν», φησί, «καὶ νήφωμεν». Ἔστι γὰρ ἐγρηγοροῦντα καθεύδειν, μηδὲν πράττοντα ἀγαθόν· διὰ τοῦτο ἐπήγαγε, «καὶ νήφωμεν». Καὶ γὰρ ἐν ἡμέρᾳ ἂν γρηγορῆ μὲν τις, μὴ νήφῃ δὲ, μυρίοις περιπεσεῖται δεινοῖς. Ὡστε γρηγορήσεως ἐπί-
 10 τασις ἢ νήψις ἐστιν. «Οἱ καθεύδοντες», φησί, «νυκτὸς καθεύδουσι, καὶ οἱ μεθυσκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσι». Μέθην ἐνταῦθά
 15 φησιν οὐ τὴν ἀπὸ τοῦ οἴνου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ πάντων τῶν κακῶν. Καὶ γὰρ μέθη ψυχῆς πλοῦτος, καὶ χρημάτων ἐπιθυμία, καὶ σωμάτων ἔρωσ, καὶ πᾶν ὅπερ ἂν εἴπῃς, μέθη ψυχῆς ἐστι. Διὰ τί δὲ ὕπνον τὴν κακίαν ἐκάλεσεν; Ὅτι πρῶτον μὲν ἀνενέργητός ἐστι πρὸς τὴν ἀρετὴν ὁ τοιοῦτος· ἔπειτα, πάντα φαντασιοῦται, οὐδὲν
 20 ἀληθὲς ὄρᾳ, ἀλλ' ὄνειράτων ἐστὶ μεστός, καὶ ἀτόπων πολλάκις πραγμάτων· ἂν δέ τι χρηστὸν ἴδῃ, οὐδὲν ἔχει βέβαιον οὐδὲ πεπηγός.

Τοιοῦτον ὁ παρῶν βίος ἐστίν· ὄνειράτων καὶ φαντασίας γέμει. Ὁ πλοῦτος ὄναρ, ἢ δόξα, πάντα τὰ τοιαῦτα. Ὁ καθεύδων, τὰ
 25 μὲν ὄντα καὶ ἀληθῶς ὑφεστῶτα οὐχ ὄρᾳ, τὰ δὲ μὴ ὄντα, ὡς ὄντα φαντασιοῦται. Τοιαύτη ἢ κακία ἐστὶ, καὶ ὁ ἐν κακίᾳ βίος· οὐχ ὄρᾳ τὰ ὄντα, τουτέστι, τὰ πνευματικά, τὰ οὐράνια, τὰ μένοντα, ἀλλὰ τὰ ῥέοντα καὶ ἀφιπτάμενα καὶ ἀποπηδῶντα ταχέως ἡμῶν. Οὐκ ἀρκεῖ δὲ τὸ ἐγρηγορέναι καὶ νήφειν, ἀλλὰ δεῖ καὶ καθοπλίζεσθαι.
 30 Κἂν γὰρ ἐγρηγορώς τις ἢ καὶ νήφων, μὴ ἔχη δὲ ὄπλα, ταχέως αὐτὸν οἱ λησταὶ κατεργάζονται. Ὅταν οὖν καὶ ἐγρηγορέναι χρῆ

στην περίπτωσι δηλαδή τῆς ἡμέρας αὐτῆς καὶ τῆς νύκτας, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ καὶ χωρὶς τῆ θέλησί μας ἔρχεται ἡ νύκτα καὶ χωρὶς νὰ θέλωμε ἐπέρχεται ὁ ὕπνος. Στὴν περίπτωσι ὁμως τῆς νύκτας ἐκείνης καὶ τοῦ ὕπνου, δὲν ἔρχονται χωρὶς τῆ θέλησί μας, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸ συνέχεια νὰ ἔχωμε ἡμέρα, εἶναι δυνατὸ συνέχεια νὰ εἶμασθε ἄγρυπνοι. Γιατὶ τὸ νὰ κλείσωμε τὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ νὰ προκαλέσωμε τὸν ὕπνο ἀπὸ τὴν κακία, δὲν εἶναι ἔργο τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς δικῆς μας διαθέσεως.

«Ἄλλὰ ἄς εἶμασθε», λέγει, «ἄγρυπνοι καὶ προσεκτικοί». Γιατὶ εἶναι δυνατὸ νὰ κοιμᾶται κανεὶς καὶ ὅταν εἶναι ἀγρυπνος, ἐὰν δὲν κάνη κανένα ἀγαθὸ ἔργο· γι' αὐτὸ ἐπρόσθεσε, «καὶ ἄς εἶμασθε νηφάλιοι». Γιατὶ καὶ στὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας ἂν εἶναι κανεὶς ἀγρυπνος, δὲν εἶναι ὁμως προσεκτικός, θὰ περιπέση σὲ ἄπειρα κακά. Συνεπῶς ἡ νηφαλιότητα ἐπαυξάνει τὴν ἐπαγρύπνησι. «Ὅσοι κοιμοῦνται», λέγει, «κοιμοῦνται κατὰ τὴ διάρκεια τῆς νύκτας καὶ ὅσοι μεθοῦν, μεθοῦν τὴ νύκτα». Μέθη ἐδῶ ἐννοεῖ ὄχι μόνο αὐτὴν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ κρασί, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ποὺ προέρχεται ἀπὸ ὅλα τὰ κακά. Καθόσον μέθη τῆς ψυχῆς εἶναι ὁ πλοῦτος, ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, ὁ πόθος τῶν σωμάτων καὶ ὁ,τιδήποτε ἄλλο θὰ εἰπῆς, εἶναι μέθη τῆς ψυχῆς. Γιατὶ ὁμως ἐκάλεσε ὕπνο τὴν κακία; Διότι πρῶτα αὐτὸς εἶναι ἀδρανῆς γιὰ νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἀρετὴ· ἔπειτα, τὰ πάντα φαντάζεται, τίποτε δὲν βλέπει ἀληθινό, ἀλλὰ εἶναι γεμᾶτος ὄνειρα καὶ ἀνόητα πολλὰς φορὲς πράγματα· καὶ ἐὰν ἰδῆ κάτι καλό, τίποτε δὲν ἔχει βέβαιον οὔτε σταθερό.

Τέτοια εἶναι ἡ παροῦσα ζωὴ, γεμάτη ὄνειρα καὶ φαντασία. Ὅνειρον εἶναι ὁ πλοῦτος, ἡ δόξα, ὅλα τὰ παρόμοια. Ὅποιος κοιμᾶται, αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν καὶ ἔχουν πραγματικὴ ὑπόστασι δὲν τὰ βλέπει, αὐτὰ ὁμως ποὺ δὲν ὑπάρχουν, τὰ φαντάζεται σὰν ὑπαρκτά. Τέτοια εἶναι ἡ κακία καὶ ἡ ζωὴ μέσα στὴν κακία. Δὲν βλέπει αὐτὰ ποὺ ὑπάρχουν, δηλαδή, τὰ πνευματικά, τὰ οὐράνια, τὰ σταθερὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ αὐτὰ ποὺ μεταβάλλονται πάντοτε καὶ ἐξαφανίζονται καὶ φεύγουν γρήγορα ἀπὸ μᾶς. Δὲν ἀρκεῖ ὁμως τὸ νὰ εἶμασθε ἀγρυπνοι καὶ προσεκτικοί, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ ἐξοπλιζώμασθε καλά. Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς εἶναι ἀγρυπνος καὶ προσεκτικός, δὲν ἔχει ὁμως ὄπλα, γρήγορα οἱ λησταὶ καταβάλλουν αὐτόν. Ὅταν λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶμασθε ἀγρυπνοι καὶ προσεκτικοί καὶ νὰ ἐξοπλιζώμασθε, ἐμεῖς ὁμως εἶμασθε ἄοπλοι καὶ γυμνοὶ καὶ κοιμώμασθε, ποιὸς θὰ ἐμποδίσῃ τὸ ληστὴ νὰ καρφώσῃ τὸ μαχαίρι;

καὶ νήφειν καὶ καθοπλίζεσθαι, ἡμεῖς δὲ ἄοπλοι καὶ γυμνοὶ ὦμεν καὶ καθεύδωμεν, τίς κωλύσει ἐκεῖνον πῆξαι τὴν μάχαιραν;

4. «Ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης, καὶ περικεφαλαίαν, ἐλπίδα σωτηρίας». «Πίστεως καὶ ἀγάπης», φησὶν. Ἐν-
 5 ταῦθα βίον καὶ δόγμα ἠνίξατο. Ἐδήλωσε τί ἐστὶν ἐγρηγορεῖν καὶ νήφειν, τὸ ἔχειν θώρακα πίστεως καὶ ἀγάπης. Οὐ τὴν τυχοῦσαν πίστιν φησὶν, ἀλλ' ὥσπερ τὸν θώρακα οὐδὲν ἂν διατέμοι ταχέως, ἀλλ' ἐστὶν ἀσφαλὲς τειχίον τῷ στήθει· οὕτω καὶ σὺ πίστιν καὶ ἀγάπην περιέλασον τῇ ψυχῇ, καὶ οὐδὲν τῶν πεφυρωμένων
 10 βελῶν τοῦ διαβόλου ἐμπαγῆναι δυνήσεται. Ἐνθα γὰρ ἂν ἡ προκατειλημμένη τῷ τῆς ἀγάπης ὄπλῳ τῆς ψυχῆς ἢ δύνამις, πάντα εἰκῆ καὶ μάτην κατασκευάζουσιν οἱ ἐπιβουλεύοντες. Οὔτε γὰρ πονηρία, οὔτε ἔχθρα, οὔτε βασκανία, οὐ κολακεία, οὐχ ὑπόκρισις, οὐκ ἄλλο οὐδὲν καθικέσθαι δυνήσεται τῆς τοιαύτης ψυχῆς.
 15 Οὐχ ἀπλῶς ἀγάπην εἶπεν, ἀλλ' ὡς θώρακα ἰσχυράν. «Καὶ περικεφαλαίαν, ἐλπίδα σωτηρίας». Καθὰπερ γὰρ ἡ περικεφαλαία τὸ καίριον σώζει τῶν ἐν ἡμῖν, τὴν κεφαλὴν περιβάλλουσα καὶ πάντοθεν στεγάζουσα· οὕτω καὶ ἡ ἐλπίς τὸν λογισμὸν οὐκ ἀφήσει διαπεσεῖν, ἀλλ' ὀρθὸν ἴστησιν ὥσπερ κεφαλὴν, οὐδὲν τῶν
 20 ἔξωθεν εἰς αὐτὸν πεσεῖν ἐῷσα. Ἔως δ' ἂν μηδὲν καταφέρηται, οὐδὲ αὕτη ἐπολισθαίνει· τὸν γὰρ τούτοις πεφραγμένον τοῖς ὀπλοῖς οὐκ ἐνὶ ποτὲ πεσεῖν. «Μένει γὰρ πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη».

Εἶτα εἰπὼν, ἐνδύσασθε καὶ περιθέσθε, αὐτὸς κατασκευάζει τὰ ὄπλα, ὅθεν ἂν τεχθεῖη καὶ πίστις καὶ ἐλπίς καὶ ἀγάπη, καὶ
 25 ἰσχυρὰ γένοιτο. «Ὅτι οὐκ ἔθετο ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς ὀργήν, ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν». Ὡστε οὐ πρὸς τοῦτο ἔκλινεν εἰς τὸ ἀπολέσαι, ἀλλ' εἰς τὸ σῶσαι. Καὶ ὅτι τοῦτο βούλεται, πόθεν δῆλον; Τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν· οὕτως ἡμᾶς ἐπιθυμεῖ
 30 σωθῆναι, ὅτι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἔδωκε, καὶ οὐχ ἀπλῶς ἔδωκεν, ἀλλ' εἰς θάνατον. Ἀπὸ τούτων τῶν λογισμῶν ἡ ἐλπίς τίκτεται. Μὴ γὰρ ἀπογνῶς, ἄνθρωπε, σαυτοῦ, πρὸς τὸν Θεὸν ἀπερχόμενος τὸν

4. «Ἄς ἐνδυθοῦμε μὲ θώρακα τὴν πίστι καὶ τὴν ἀγάπη, καὶ περικεφαλαία, τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας». «Τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης», λέγει. Ἐδῶ ὑπαινίχθηκε τὸν τρόπο ζωῆς καὶ τὸ δόγμα. Ἐφανέρωσε τί σημαίνει νὰ εἶμασθε ἄγρυπνοι καὶ προσεκτικοί, τὸ νὰ ἔχωμε δηλαδὴ τὸ θώρακα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης. Δὲν λέγει τὴν τυχαία πίστι, ἀλλὰ ὅπως τὸ θώρακα τίποτε δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸν τρυπήσῃ γρήγορα, ἀλλὰ εἶναι ἀσφαλὲς τεῖχος στὸ στῆθος, ἔτσι καὶ σὺ κτίσε γύρω στὴν ψυχὴ τὴν πίστι καὶ τὴν ἀγάπη καὶ δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ καρφωθῇ κανένα ἀπὸ τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ διαβόλου. Γιατὶ ὅπου θὰ ἔχη ἐνισχυθῇ ἀπὸ πρὶν ἢ δύναμις τῆς ψυχῆς μὲ τὸ ὄπλο τῆς ἀγάπης, ὅλα στὰ χαμένα καὶ ἄσκοπα τὰ ἐπινοοῦν ἐκεῖνοι ποὺ τὴν ἐπιβουλεύονται. Γιατὶ οὔτε ἡ πονηρία, οὔτε ἡ ἔχθρα, οὔτε ἡ βασκανία, οὔτε ἡ κολακεία, οὔτε ἡ ὑποκρισία, οὔτε τίποτε ἄλλο θὰ μπορέσῃ νὰ πλησιάσῃ αὐτὴ τὴν ψυχὴ. Δὲν εἶπε ἀπλῶς ἀγάπη, ἀλλὰ ἰσχυρὴ σὰν τὸ θώρακα. «Καὶ περικεφαλαία, τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας». Γιατὶ ὅπως ἀκριβῶς ἡ περικεφαλαία σώζει τὸ πῖδὸ εὐαίσθητο ἀπὸ τὰ ὄργανα τοῦ σώματός μας, ἐπειδὴ περιβάλλει τὸ κεφάλι μας καὶ τὸ καλύπτει ἀπὸ παντοῦ, ἔτσι καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν ἀφήνει τὸ νοῦ νὰ πέσῃ σὲ σφάλμα, ἀλλὰ τὸν κάνει νὰ σταθῇ ὀρθιοῦ ὅπως τὸ κεφάλι, χωρὶς νὰ ἐπιτρέπῃ νὰ πέσῃ σὲ αὐτὸν τίποτε ἀπὸ τὰ ἔξω. Ἔως ὅτου δὲν θὰ φέρεται τίποτε ἐναντίον της, οὔτε αὐτὴ ὀλισθαίνει, γιατί αὐτὸς ποὺ εἶναι ὀπλισμένος μὲ αὐτὰ τὰ ὄπλα δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πέσῃ ποτέ. «Γιατὶ μένει ἡ πίστις, ἡ ἐλπίδα, ἡ ἀγάπη»¹⁰.

Ἐπειτα ἀφοῦ εἶπε, νὰ ἐνδυθῆτε καὶ νὰ φορέσετε, λέγει, αὐτὸς ἐτοιμάζει τὰ ὄπλα, ἀπὸ ὅπου θὰ ἠμποροῦσε νὰ προέλθῃ καὶ ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ ἀγάπη, καὶ νὰ γίνουν ἰσχυρὰ αὐτά. «Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν μᾶς προώρισε γιὰ ὀργή, ἀλλὰ γιὰ ἀπόκτησι τῆς σωτηρίας διὰ μέσου τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος πέθανε γιὰ μᾶς». Ὡστε δὲν μᾶς ἐκάλεσε γι' αὐτό, γιὰ τὴν ἀπώλεια, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωτηρία. Καὶ ὅτι τὸ θέλει αὐτό, ἀπὸ ποῦ εἶναι φανερό; Τὸν Υἱό του ἔδωσε γιὰ μᾶς. Τόσο ἐπιθυμεῖ νὰ σωθοῦμε, ἔδωσε τὸν Υἱό του, καὶ ὄχι ἀπλῶς τὸν ἔδωσε, ἀλλὰ τὸν παρέδωσε σὲ θάνατο. Ἀπὸ τίς σκέψεις αὐτὲς γεννᾶται ἡ ἐλπίδα. Μὴ λοιπὸν ἀπελπίζεσαι, ἄνθρωπε, ὅταν ἀπέρχεσαι πρὸς τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος οὔτε τὸν Υἱό του λυπήθηκε γιὰ χάρι σου· μὴ κουρασθῆς μὲ τὰ παρόντα κακά. Αὐτὸς ποὺ ἔδωσε τὸ μονογενῆ Υἱό του, γιὰ νὰ σὲ σώσῃ καὶ νὰ σὲ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴ γέεννα τοῦ πυρός, τί θὰ λυπηθῇ στὴ συνέχεια γιὰ τὴ δική

οὐδὲ Υἱοῦ φεισάμενον διὰ σέ· μὴ ἀπαγορεύσης τοῖς παροῦσι
κακοῖς. Ὁ τὸν μονογενῆ δούς, ἵνα σε σώσῃ καὶ τῆς γεέννης
ἐξέλθῃ, τίνας φείσεται λοιπὸν ὑπὲρ τῆς σῆς σωτηρίας; Ὡστε
ἐλπίζειν χρῆ πάντα χρηστά. Οὐδὲ γάρ, εἰ πρὸς δικαστὴν ἀπήει-
5 μεν μέλλοντα κρίνειν ὑμᾶς, καὶ τοσαύτην ὑπὲρ ἡμῶν ἀγάπην
ἐπιδεδειγμένον, ὡς τὸν υἱὸν κατασφάξαι, ἐδείσαμεν ἄν.

Ἐλπίζωμεν οὖν χρηστὰ καὶ μεγάλα· τὸ γὰρ κεφάλαιον ἐλά-
βομεν· πιστεύωμεν· εἶδομεν γὰρ τὸ ὑπόδειγμα· ἀγαπήσωμεν·
ἐσχάτης γὰρ ἀνοίας τὸ μὴ τὸν οὕτω διατεθέντα ἀγαπήσαι. «Ἴνα,
10 εἴτε γρηγοροῦμεν», φησὶν, «εἴτε καθεύδομεν, ἅμα σὺν αὐτῷ
ζήσωμεν. Διὸ παρακαλεῖτε ἀλλήλους, καὶ οἰκοδομεῖτε εἰς τὸν
ἕνα, καθὼς καὶ ποιεῖτε». Καὶ πάλιν, «Εἴτε γρηγοροῦμεν, εἴτε
καθεύδομεν». Ἐτερον ἐκεῖ καθεύδομεν», τὸν θάνατόν φησι τὸν
σωματικόν· τουτέστι, τοὺς κινδύνους μὴ δεδοίκατε· κἂν ἀποθά-
15 νωμεν, ζησόμεθα. Μὴ ἀπελπίσης, ὅτι κινδυνεύεις· ἔχεις ἐνέχυ-
ρον ἀσφαλές· οὐκ ἄν, εἰ μὴ σφόδρα ἡμῶν περιεκαίετο, τὸν Υἱὸν
αὐτοῦ ἔδωκεν. Ὡστε κἂν ἀποθάνῃς, ζήσῃ· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς
ἀπέθανεν. Ἄν τε οὖν ἀποθάνωμεν, ἄν τε ζῶμεν, μετ' αὐτοῦ
ζησόμεθα. Ἀδιάφορον τοῦτό ἐστιν· οὐδὲν μοι μέλει, ἄν τε ζῶ, ἄν
20 τε ἀποθάνω· μετ' ἐκείνου γὰρ ζησόμεθα.

5. Πάντα οὖν ὑπὲρ ἐκείνης πράττωμεν τῆς ζωῆς, πάντα πρὸς
ἐκείνην ὀρῶντες ἐργαζώμεθα. Σκότος ἐστὶν ἢ κακία, ἀγαπητέ,
θάνατός ἐστι, νύξ ἐστὶν, οὐδὲν ὀρῶμεν τῶν δεόντων, οὐδὲν
πράττομεν τῶν προσηκόντων. Καθάπερ οἱ νεκροὶ δυσειδεῖς εἰσι
25 καὶ ὀδωδότες, οὕτω καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἐν κακίᾳ πολλῆς εἰσιν
ἀκαθαρσίας μεσταί· μέμυκεν αὐτῶν τὰ ὄμματα, τὸ στόμα συνεί-
ληπται, ἀκίνητοι μένουσιν ἐν τῇ κλίνῃ τῆς κακίας· μᾶλλον δὲ τῶν
ταῦτα ποθόντων ἐλεεινότεροι. Οὗτοι μὲν γὰρ πρὸς ἐκάτερα νε-
κροί, ἐκεῖνοι δὲ πρὸς μὲν ἀρετὴν ἀναίσθητοι, ζῶντες δὲ πρὸς
30 κακίαν. Νεκρὸν κἂν πλήξῃ τις, οὐκ αἰσθάνεται, οὐδὲ ἀμύνεται·
ἀλλ' ἐστὶν ὡσπερ ξύλον αὔον· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ αὔον ὄντως ἐστίν,
ἀποβαλοῦσα τὴν ζωὴν· μυρία καθ' ἐκάστην ἡμέραν λαμβάνει
τραῦματα, καὶ οὐδενὸς αἰσθάνεται, ἀλλ' ἀναλγήτως πρὸς πάντα
διάκειται. Οὐκ ἄν τις ἀμάρτοι τοῖς μεμνηόσιν αὐτοὺς παραβάλ-

σου σωτηρία; Ὡστε εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐλπίζωμε ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Γιατὶ δὲν θὰ ἐφοβούμασθε, ἐὰν ἐπηγαίναμε σὲ δικαστὴ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ μᾶς κρίνη καὶ εἶχε ἐπιδείξει τόσο μεγάλη ἀγάπη γιὰ μᾶς, ὥστε καὶ τὸν υἱὸ του νὰ θυσιάσῃ.

Ἄς ἐλπίζωμε λοιπὸν γιὰ ἀγαθὰ καὶ μεγάλα πράγματα, γιατί ἐλάβαμε τὸ κυριώτερο. Ἄς πιστεύωμε, γιατί εἶδαμε τὸ παράδειγμα. Ἄς ἀγαπήσωμε, γιατί εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη ἀνοησία τὸ νὰ μὴ ἀγαπήσωμε αὐτὸν ποῦ ἔχει συμπεριφερθῆ μὲ τὸν τρόπο αὐτό. «Γιὰ νὰ ζήσωμε μαζὶ μὲ αὐτόν», λέγει, «εἴτε ἀγρυπνοῦμε, εἴτε κοιμώμασθε. Γι' αὐτὸ προτρέπετε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο καὶ οἰκοδομεῖσθε ἀναμεταξύ σας, καθὼς καὶ πράττετε». Καὶ πάλι, «Εἴτε ἀγρυπνοῦμε, εἴτε κοιμώμασθε». Ἄλλον ὕπνο ἐννοεῖ ἐκεῖ, καὶ ἄλλον ἐδῶ. Γιατὶ ἐδῶ μὲ τὸ «εἴτε κοιμώμασθε», ἐννοεῖ τὸ σωματικὸ θάνατο· δηλαδή, μὴ φοβᾶσθε τοὺς κινδύνους, καὶ ἂν ἀκόμη πεθάνωμε, θὰ ζήσωμε. Μὴ ἀπελπισθῆς, ἐπειδὴ κινδυνεύεις· ἔχεις ἀσφαλὲς στήριγμα· δὲν θὰ ἔδινε τὸν Υἱὸ του, ἐὰν δὲν ἐφλέγετο ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἀγάπη γιὰ μᾶς. Ὡστε καὶ ἂν ἀκόμη πεθάνῃς, θὰ ζήσης, γιατί καὶ αὐτὸς πέθανε. Εἴτε λοιπὸν πεθάνωμε, εἴτε ζοῦμε, μαζὶ μὲ αὐτόν θὰ ζήσωμε. Εἶναι ἀδιάφορο αὐτό· καθόλου δὲν μὲ ἐνδιαφέρει, εἴτε ζῶ, εἴτε πεθάνω, γιατί μαζὶ μὲ ἐκεῖνον θὰ ζήσωμε.

5. Ἄς κάνωμε λοιπὸν τὰ πάντα γιὰ τὴ ζωὴ ἐκείνη, ἃς ἐργαζώμασθε τὰ πάντα ἀποβλέποντας στὴ ζωὴ ἐκείνη. Σκοτάδι εἶναι ἡ κακία, ἀγαπητέ, εἶναι θάνατος, νύκτα εἶναι, κανένα ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα δὲν βλέπομε, κανένα δὲν κάνομε ἀπὸ τὰ πρέποντα. Ὅπως ἀκριβῶς οἱ νεκροὶ εἶναι ἄσχημοι καὶ ἀποπνέουν μυρωδιά, ἔτσι καὶ οἱ ψυχὲς ἐκείνων ποῦ ζοῦν μέσα στὴν κακία εἶναι γεμᾶτες ἀπὸ πολλὴ ἀκαθαρσία. Τὰ μάτια τους εἶναι κλεισμένα, τὸ στόμα ἔχει κλείσει, ἀκίνητοι παραμένουν στὸ κρεβάτι τῆς κακίας· μᾶλλον δὲ εἶναι πιὸ δυστυχεῖς ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἔπαθαν αὐτά. Γιατὶ αὐτοὶ εἶναι νεκροὶ καὶ γιὰ τὸ καθένα, ἐκεῖνοι ὅμως εἶναι ἀναίσθητοι γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ ζοῦν γιὰ τὴν κακία. Τὸ νεκρὸ καὶ ἂν τὸν κτυπήσῃ κανεὶς, δὲν αἰσθάνεται, οὔτε ἀποκρούει, ἀλλὰ εἶναι ὅπως τὸ ξερὸ ξύλο. Ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ εἶναι πραγματικὰ ξερὸ πρᾶγμα, ἐπειδὴ ἔχασε τὴ ζωὴ· δέχεται καθημερινὰ πολλὰ κτυπήματα καὶ κανένα δὲν αἰσθάνεται, ἀλλὰ διάκειται ἀναίσθητα πρὸς ὅλα. Δὲν θὰ ἁμαρτήσῃ κανεὶς ἂν συγκρίνη αὐτοὺς μὲ ἐκείνους ποῦ εἶναι τρελλοί, ποῦ μεθοῦν, ποῦ παραπαίουν. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔχει ἡ κακία καὶ εἶναι πιὸ φοβερὴ ἀπὸ ὅλα. Ὁ τρελλὸς ἔχει πολλὴ συγγνώμη ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ τὸν βλέ-

λων, τοῖς μεθύουσι, τοῖς παραπαίουσι. Πάντα δὲ ταῦτα ἔχει ἢ κακία, καὶ πάντων ἐστὶ χαλεπωτέρα. Ὁ μαινόμενος ἔχει πολλὴν συγγνώμην παρὰ τῶν ὀρώντων· οὐ γάρ ἐστι προαιρέσεως τὸ νόσημα, ἀλλὰ φύσεως μόνης· ὁ δὲ ἐν κακίᾳ διάγων, πόθεν συγ-
5 γνωσθήσεται;

Πόθεν οὖν ἢ κακία; πόθεν οἱ πλείους κακοί; Εἶπέ μοι, πόθεν ἢ κακία τῶν νοσημάτων; πόθεν φρενίτις; πόθεν ὕπνος βαρῦς; οὐχὶ ἐξ ἀπροσεξίας; Εἰ τὰ φυσικὰ νοσήματα ἀπὸ προαιρέσεως ἔχει τὴν ἀρχὴν, τὰ προαιρετικὰ πολλῶ μᾶλλον. Ἡ μέθη πόθεν;
10 οὐχὶ ἐξ ἀκρασίας ψυχῆς; ἢ φρενίτις οὐχὶ ἀπὸ ὑπερβολῆς πυρετοῦ; ὁ δὲ πυρετὸς οὐχὶ ἀπὸ πλεοναζόντων ἐν ἡμῖν στοιχείων; ἢ πλεονεξία δὲ τῶν ἐν ἡμῖν στοιχείων οὐχὶ ἐξ ἀπροσεξίας; Ὅταν γὰρ ἢ ἐνδεία, ἢ πλεονεξία εἰς ἀμετρίαν τι τῶν ἐν ἡμῖν ἐξαγάγωμεν, ἀνάπτομεν ἐκεῖνο τὸ πῦρ. Πάλιν, ἂν τῆς φλογὸς ἀφθείσης,
15 ἐπιμένωμεν καταφρονοῦντες, καθ' ἑαυτῶν ἐργαζόμεθα πυράν, ἣν οὐδὲ σβέσαι δυνάμεθα. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς κακίας γίνεται· ὅταν ἀρξαμένην αὐτὴν μὴ κωλύωμεν, μηδὲ ἐκκόπτωμεν, οὐδὲ ἐφίκεσθαι δυνάμεθα τοῦ τέλους λοιπόν, ἀλλὰ μείζων γίνεται τῆς ἡμετέρας ἰσχύος.

20 Διό, παρακαλῶ, πάντα πράττωμεν, ὥστε μηδέποτε ἀπονυστάξαι. Οὐχ ὀρᾶτε τοὺς φύλακας, ὅτι πολλάκις μικρὸν ἑαυτοὺς δόντες τῷ ὕπνῳ, οὐδὲν ἀπώναντο τῆς πολλῆς φυλακῆς; δι' ἐκείνου γὰρ τοῦ μικροῦ τὸ πᾶν διέφθειραν, τῷ βουλομένῳ κλέψαι πολλὴν δόντες τὴν ἄδειαν. Καθάπερ γὰρ οὐχ οὕτως ἡμεῖς τοὺς
25 κλέπτας ὀρῶμεν, ὡς ἐκεῖνοι ἡμᾶς ὀρῶσιν· οὕτω καὶ ὁ διάβολος μάλιστα πάντων ἐφέστηκε καὶ ἐφεδρεῦει, καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας. Μὴ νυστάξωμεν τοίνυν· μὴ εἴπωμεν, παρὰ τοῦτο οὐδὲν, παρ' ἐκεῖνο οὐδὲν. Ὅθεν οὐ προσεδοκήσαμεν, πολλάκις ἐσυλήθημεν. Οὕτω καὶ ἐπὶ κακίας· ὅθεν οὐ προσεδοκήσαμεν, ἀπωλόμε-
30 θα. Πάντα περισκοπῶμεν ἀκριβῶς, μὴ μεθυσκώμεθα, καὶ οὐχ ὑπνῶσομεν· μὴ τρυφῶμεν, καὶ οὐ καθευδήσομεν· μὴ μαινώμεθα πρὸς τὰ ἔξω, καὶ ἐν νήψει διατελέσομεν. Ῥυθμίζωμεν ἑαυτοὺς

πουν, γιατί ἡ ἀσθένεια δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς προαιρέσεώς του, ἀλλὰ μόνο τῆς φύσεως. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ ζῆ μέσα στὴν κακία, ἀπὸ ποῦ θὰ συγχωρηθῆ;

Ἄπὸ ποῦ λοιπὸν προέρχεται ἡ κακία; ἀπὸ ποῦ οἱ περισσότεροὶ κακοί; Εἶπέ μου, ἀπὸ ποῦ προέρχονται οἱ ἀσθένειες; ἀπὸ ποῦ ἡ παραφροσύνη; ἀπὸ ποῦ ὁ βαρὺς ὕπνος; δὲν προέρχονται ἀπὸ ἀπροσεξία; Ἐὰν οἱ φυσικὲς ἀσθένειες προέρχονται ἀπὸ τὴν προαίρεσι τοῦ καθενός, πολὺ περισσότερο θὰ προέρχωνται ἐκεῖνες ποῦ εἶναι προαιρετικὲς. Ἡ μέθη ἀπὸ ποῦ; δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀκράτεια τῆς ψυχῆς; ἡ παραφροσύνη δὲν προέρχεται ἀπὸ ὑπερβολικὸ πυρετό; καὶ ὁ πυρετὸς δὲν προέρχεται ἀπὸ τὰ ὑπεράφθονα στοιχεῖα τοῦ σώματός μας; ἡ ὑπεραφθονία ὅμως τῶν στοιχείων τοῦ σώματός μας δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀπροσεξία; Γιατὶ ὅταν ἡ ἀπὸ ἔλλειψι, ἢ ἀπὸ ἀφθονία ὀδηγήσωμε κάποιον ἀπὸ τὰ στοιχεῖα μας σὲ δυσαναλογία, ἀνάπτομε τὸ πῦρ ἐκεῖνο. Ἐπίσης, ὅταν ἔχη ἀνάψει ἡ φλόγα, ἂν ἐπιμόνως τὴν περιφρονοῦμε, στρέφομε ἐναντίον μας τὴ φωτιά, τὴν ὁποία δὲν μπορούμε νὰ σβήσωμε. Ἔτσι γίνεται καὶ στὴν κακία. Ὅταν στὴν ἀρχὴ τῆς δὲν τὴν ἐμποδίζωμε, οὔτε τὴν σταματᾶμε, δὲν μπορούμε στὴ συνέχεια νὰ τὴν κτυπήσωμε στὸ τέλος τῆς, ἀλλὰ γίνεται πρὸ ἰσχυρὴ ἀπὸ τὴ δική μας δύναμι.

Γι' αὐτό, παρακαλῶ, ἄς κάνωμε τὰ πάντα, γιὰ νὰ μὴ νυστάξωμε ποτέ. Δὲν βλέπετε τοὺς φύλακες, ὅτι πολλὰς φορὲς ὅταν γιὰ λίγο παραδοθοῦν στὸν ὕπνο, δὲν ἐχάρηκαν καθόλου τὴ μεγάλη φύλαξί τους; γιατί στὸ μικρὸ ἐκεῖνο διάστημα κατέστρεψαν τὸ πᾶν, ἀφοῦ ἔδωσαν μεγάλη εὐκαιρία σὲ αὐτὸν ποῦ ἠθελε νὰ κλέψῃ. Γιατὶ ὅπως ἀκριβῶς ἐμεῖς δὲν βλέπομε ἔτσι τοὺς κλέπτες, ὅπως μᾶς βλέπουν ἐκεῖνοι, ἔτσι καὶ ὁ διάβολος περισσότερο ἀπὸ ὅλους μᾶς προσέχει καὶ ἐνεδρεύει καὶ τρίζει τὰ δόντια του. Ἄς μὴ νυστάξωμε λοιπόν· ἄς μὴ εἰποῦμε, ἀπὸ αὐτὸ τίποτε δὲν γίνεται, ἀπὸ ἐκεῖνο τίποτε. Ἄπὸ ἐκεῖ ποῦ δὲν ἐπεριμέναμε, πολλὰς φορὲς μᾶς ἔκλεψαν. Ἔτσι συμβαίνει καὶ μὲ τὴν κακία· ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ δὲν ἐπεριμέναμε, μᾶς κατέστρεψε. Ἄς φροντίζουμε μὲ προσοχὴ γιὰ ὅλα, ἄς μὴ μεθᾶμε, καὶ δὲν θὰ κοιμηθοῦμε· ἄς μὴ ζοῦμε μέσα σὲ ἀπολαύσεις, καὶ δὲν θὰ κοιμηθοῦμε· ἄς μὴ ἐπιθυμοῦμε ὑπερβολικὰ τὰ ἔξω, καὶ θὰ εἴμασθε προσεκτικοί. Ἄς προσέχωμε ἀπὸ παντοῦ. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν βαδίζωμε ἐπάνω σὲ τεντωμένο σχοινὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀδιαφορήσωμε γιὰ λίγο, ἐπειδὴ τὸ λίγο προκαλεῖ μεγάλο κακὸ· διότι ἀνατρεπόμενος πέφτει κανεὶς ἀμέσως κάτω καὶ φονεύεται, ἔτσι οὔτε

πάντοθεν. Καὶ καθάπερ ἐπὶ σχοίνου τεταμένης βαδίζοντας οὐκ ἔνι ῥαθυμῆσαι μικρόν· τὸ γὰρ μικρόν μέγα ἐργάζεται κακόν· περιτραπείς γὰρ εὐθέως κατηνέχθη καὶ ἀπώλετο· οὕτως οὐδὲ ἡμᾶς δυνατὸν ῥαθυμεῖν. Στενὴν βαδίζομεν ὁδόν, ὑπὸ κρημνῶν
 5 ἐκατέρωθεν ἀπειλημμένην, ὁμοῦ δύο πόδας οὐ δεχομένην. Ὁρᾶς πόσης ἡμῖν ἀκριθείας δεῖ; Οὐχ ὁρᾶς τοὺς τὰς τοιαύτας ὁδοιποροῦντας ὁδοὺς, πῶς οὐ τοὺς πόδας ἀσφαλίζονται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀφθαλμούς; Ἄν γὰρ δόξη ἐτέρωθι προσέχειν αὐτόν, κἂν ὁ πούς βεβαίως ἐστήκη, ἰλιγγιάσας ἀπὸ τοῦ βάθους ὁ
 10 ὀφθαλμὸς τὸ πᾶν κατήνεγκεν. Ἄλλ' ἐαυτῷ δεῖ προσέχειν, καὶ τῇ βαδίσει· διὰ τοῦτό φησι, «Μήτε δεξιὰ, μήτε ἀριστερά».

Πολὺς ὁ θυθὸς τῆς κακίας ἐστί, μεγάλοι οἱ κρημνοί, πολὺ κάτω σκότος· τῇ στενῇ πρόσσχωμεν· μετὰ φόβου καὶ τρόμου περιπατῶμεν. Οὐδεὶς τοιαύτην ὁδεύων ὁδόν, ἐκκέχυται γέλωτι,
 15 οὐδὲ βαρεῖται μέθη, ἀλλ' ἐν νήψει καὶ νηστεία τὴν τοιαύτην ὁδεύει ὁδόν· οὐδεὶς τοιαύτην ὁδεύων ὁδόν, ἐπιφέρεται τι τῶν περιπτῶν· ἀγαπητὸν γὰρ εὐζωνον ὄντα δυνηθῆναι διαδραμεῖν· οὐδεὶς συμποδίζει τοὺς πόδας τοὺς ἑαυτοῦ, ἀλλ' εὐλύτους ἀφίησιν. Ἡμεῖς δὲ μυρίαὶς φροντίσιν ἑαυτοὺς καταδεσμοῦντες, καὶ
 20 μυρία φορτία βιωτικὰ ἐπιφερόμενοι, κεχηνότες καὶ ἐκκεχυμένοι, πῶς τὴν στενὴν προσδοκῶμεν βαδίζειν ὁδόν; Οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, ὅτι στενὴ ἐστίν, ἀλλὰ μετὰ θαυμασμοῦ, «Τί στενὴ ἡ ὁδός»· τουτέστι, σφόδρα στενὴ. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν ἐπὶ τῶν πάνυ θαυμαζομένων. Καί, «Τεθλιμμένη», φησίν, «ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα
 25 εἰς τὴν ζωὴν». Καὶ καλῶς εἶπεν. Ὅταν γὰρ καὶ ῥημάτων καὶ ἐννοιῶν καὶ πράξεων καὶ πάντων ὀφείλωμεν εὐθύνας ὑπέχειν, στενὴ ὄντως ἐστί. Στενοτέραν δὲ αὐτὴν ποιοῦμεν ἡμεῖς, πλατύνοντες ἑαυτοὺς καὶ εὐρύνοντες καὶ τοὺς πόδας ἐκχέοντες. Ἡ γὰρ στενὴ παντὶ μὲν δυσχερὴς, μάλιστα δὲ τῷ λιπαινομένῳ, ὡς ὁ
 30 γε κατατήκων ἑαυτόν, οὐδὲ αἰσθήσεται τῆς στενοχωρίας· ὥστε ὁ μεμελετηκῶς θλίβεσθαι, οὐδὲ ἀποδυσπετήσει πρὸς τὸ πιέζεσθαι.

6. Μὴ τοίνυν μετὰ ἀνέσεως προσδοκάτω τις τὸν οὐρανὸν ὄψεσθαι· οὐ γὰρ ἔνι. Μηδεὶς μετὰ τρυφῆς ἐλπίζέτω τὴν στενὴν

11. Παροιμ. 4,27

12. Ματθ. 7,14

ἐμεῖς εἶναι δυνατὸ νὰ ἀδιαφοροῦμε. Βαδίζομε στενὸ δρόμο, ποὺ ἔχει ἀποκλεισθῆ καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρὲς τοῦ ἀπὸ κρημνοῦς, ποὺ δὲν δέχεται μαζί τὰ δύο πόδια. Βλέπεις πόση προσοχὴ πρέπει νὰ ἔχωμε; Δὲν βλέπεις αὐτοὺς ποὺ βαδίζουν τέτοιους δρόμους, πῶς δὲν ἐξασφαλίζουν μόνο τὰ πόδια, ἀλλὰ καὶ τὰ μάτια; Γιατὶ ἂν ἀποφασίσῃ αὐτὸς νὰ ἰδῆ στὸ ἄλλο μέρος, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ πόδι τοῦ στέκεται σταθερὰ, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ βάθος ἔπαθε ἱλιγγο τὸ μάτι τὸ πᾶν ἔρριψε στὸν κρημνὸ. Ἄλλὰ στὸν ἑαυτό του πρέπει νὰ προσέχῃ καὶ στὸ βάδισμα. Γι' αὐτὸ λέγει ἡ Γραφή, «Μὴ παρεκκλίνῃς οὔτε στὰ δεξιὰ, οὔτε στὰ ἀριστερά»¹¹.

Εἶναι μεγάλος ὁ θυθὸς τῆς κακίας, μεγάλοι οἱ κρημοί, πολὺ σκοτάδι ὑπάρχει κάτω. Ἄς προσέξωμε τὸ στενὸ δρόμο, ἄς βαδίζωμε μὲ φόβο καὶ τρόμο. Κανένας ὅταν βαδίζῃ τέτοιο δρόμο δὲν παραδίνεται στὸ γέλιο, οὔτε πιέζεται ἀπὸ τὴ μέθη, ἀλλὰ βαδίζει αὐτὸν τὸ δρόμο μὲ προσοχὴ καὶ νηστεία. Κανένας ὅταν βαδίζῃ τέτοιο δρόμο δὲν φέρει ἐπάνω του κάτι τὸ περιττό, γιατί ὅταν εἶναι ἐλαφρὰ ζωσμένος εἶναι δυνατὸ νὰ μπορέσῃ νὰ τὸν διατρέξῃ. Κανένας δὲν δένει μαζί τὰ πόδια του, ἀλλὰ τὰ ἀφήνει χαλαρά. Ἐμεῖς ὅμως δένοντας τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ ἄπειρες φροντίδες καὶ φέροντας μαζί μας ἄπειρα βιωτικὰ φορτία γελώντας καὶ παραδιδόμενοι στὰ πάθη, πῶς περιμένομε νὰ βαδίζωμε τὸ στενὸ δρόμο; Δὲν εἶπε ἀπλῶς, ὅτι εἶναι στενός, ἀλλὰ μὲ θαυμασμό, «Τί στενὸς ὁ δρόμος!» δηλαδή, ὑπερβολικὰ στενός. Αὐτὸ καὶ ἐμεῖς κάμνομε ὡς πρὸς ἐκεῖνα ποὺ θαυμάζονται πολὺ. Καὶ «Εἶναι γεμᾶτος δυσκολίες», λέγει ὁ Χριστός, «ὁ δρόμος ποὺ φέρει στὴ ζωὴ»¹². Καὶ καλὰ εἶπε ὅτι εἶναι στενός ὁ δρόμος. Γιατὶ ὅταν ὀφείλωμε νὰ δίνωμε λογαριασμὸ γιὰ τὰ λόγια καὶ τὶς σκέψεις καὶ τὶς πράξεις μας καὶ γιὰ ὅλα, εἶναι πραγματικὰ στενός. Ἐμεῖς ὅμως τὸν κάμνομε στενότερο, πλατύνοντας καὶ εὐρύνοντας τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ἀπλώνοντας τὰ πόδια. Γιατὶ ὁ στενὸς δρόμος εἶναι βέβαια στὸν καθένα δύσκολος, πῶς πολὺ ὅμως στὸν παχὺ, διότι ἐκεῖνος ποὺ λειώνει τὸν ἑαυτό του, δὲν θὰ αἰσθανθῆ τὴ στενότητα τοῦ χώρου. Ὡστε ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀσκηθῆ στὶς θλίψεις, δὲν θὰ ἀπελπισθῆ στὴ στενοχώρια.

6. Μὲ ἀνέσεις λοιπὸν ἄς μὴ περιμένῃ κανεὶς νὰ ἰδῆ τὸν οὐρανὸ, γιατί δὲν εἶναι δυνατό. Μὲ ἀπολαύσεις κανεὶς ἄς μὴ ἐλπίζῃ νὰ βαδίζῃ τὸ στενὸ δρόμο, γιατί δὲν εἶναι δυνατό. Κανεὶς ἄς μὴ ἐλπίζῃ τὴ ζωὴ, ὅταν βαδίζῃ τὸν εὐρύχωρο δρόμο. Ὅταν λοιπὸν ἰδῆς κά-

ὁδεύειν ὁδόν· οὐ γὰρ δυνατόν· μηδεὶς τὴν εὐρύχωρον βαδίζων,
 τὴν ζωὴν ἐλπίζέτω. Ὄταν οὖν ἴδῃς λουτροῖς, τραπέζῃ πολυτελεῖ,
 ἢ δορυφορίαις ἐτέραις ἐντρυφῶντα τὸν δεῖνα, μὴ ταλανίσης
 σαυτὸν, ὡς οὐ μετέχων τούτων, ἀλλὰ στέναξον ἐκεῖνον, ὅτι τὴν
 5 ἀπολλυμένην ὁδὸν ὁδεύει. Τί γὰρ ὄφελος ταύτης τῆς ὁδοῦ, ὅταν
 εἰς θλίψιν τελευτᾷ; ποῖον δὲ βλάβος ἀπ' ἐκείνης τῆς στενοχωρί-
 ας, ὅταν εἰς ἄνεσιν ἔρχηται; Εἶπέ μοι, εἴ τις εἰς τὰ βασίλεια
 καλούμενος, διὰ στενωπῶν θλιβερῶν καὶ ἀποκρήμων βαδίζοι,
 ἕτερος δέ τις τὴν ἐπὶ θάνατον ἀγόμενος διὰ μέσης ἔλκοιτο τῆς
 10 ἀγορᾶς, τίνα μακαριοῦμεν, τίνα στενάξομεν; οὐ τὸν διὰ τῆς εὐ-
 ρυχώρου βαδίζοντα; Οὕτω καὶ νῦν, μὴ τοὺς τρυφῶντας μακαρί-
 ζωμεν, ἀλλὰ τοὺς μὴ τρυφῶντας· οὗτοι πρὸς τὸν οὐρανὸν σπεύ-
 δουσιν, ἐκεῖνοι πρὸς τὴν γέενναν. Καὶ ἴσως μὲν αὐτῶν πολλοὶ καὶ
 γελάσονται τὰ παρ' ἡμῶν λεγόμενα· ἐγὼ δὲ αὐτοὺς μάλιστα διὰ
 15 τοῦτο ὀδύρομαι καὶ θρηνῶ, ὅτι οὐδὲ ἴσασιν ἐφ' οἷς χρὴ γελᾶν,
 ὑπὲρ ὧν χρὴ μάλιστα πενθεῖν· ἀλλὰ πάντα συγχέουσι καὶ ταρατά-
 τουσιν καὶ θορυβοῦσιν. Διὰ ταῦτα αὐτοὺς ἐγὼ θρηνῶ.

Τί λέγεις, ἄνθρωπε; μέλλων ἀναστήσασθαι, καὶ λόγον ὑφέ-
 ξειν τῶν σοι πεπραγμένων, καὶ τὴν ἐσχάτην ὑποστήσασθαι δίκην,
 20 τούτων μὲν οὐδένα λόγον ποιῆ, γαστρίζεσθαι δὲ μελετᾶς καὶ
 μεθύειν, καὶ πρὸς τούτοις γελᾶς; Ἄλλ' ἐγὼ σε θρηνῶ, τὰ μένοντά
 σε ἐπιστάμενος κακά, τὴν διαδεξομένην σε τιμωρίαν· καὶ διὰ
 τοῦτο θρηνῶ μάλιστα, ὅτι γελᾶς. Πένθησον σὺν ἐμοί, θρήνησον
 μετ' ἐμοῦ τὰ σὰ κακά. Εἶπέ μοι· ἐάν τις σοι τῶν οἰκείων ἀπόληται,
 25 οὐχὶ τοὺς μὲν γελῶντας ἐπὶ τῇ τελευτῇ καὶ ἀποστρέφη, καὶ
 ἐχθροὺς ἡγῆ, τοὺς δὲ δακρύνοντας καὶ συμπενθοῦντας φιλεῖς;
 Εἶτα τῆς μὲν γυναικὸς προκειμένης νεκρᾶς, τὸν γελῶντα ἀπο-
 στρέφη, τῆς δὲ ψυχῆς σοι τεθανατωμένης, τὸν δακρύνοντα ἀπο-
 στρέφη, γελᾶς δὲ αὐτός; Ὁρᾶς πῶς ἡμᾶς διέθηκεν ὁ διάβολος,
 30 ἐχθροὺς ἑαυτοῖς εἶναι καὶ πολεμίους; Ἄνανήψωμέν ποτε, δια-
 βλέψωμεν, γρηγορήσωμεν, ἐπιλαθώμεθα τῆς αἰωνίου ζωῆς, τὸν
 πολὺν ὕπνον ἀποτιναξώμεθα. Κρίσις ἐστί, κῶλασις ἐστίν, ἀνά-
 στασις ἐστίν, ἐξέτασις τῶν πεπραγμένων· ὁ Κύριος ἔρχεται ἐν
 νεφέλαις· «Πῦρ ἐναντίον αὐτοῦ καυθήσεται, καὶ κύκλω αὐτοῦ

ποιον νὰ ἀπολαμβάνη τὰ λουτρά, τὰ πολυτελῆ τραπέζια ἢ ἄλλες ἡδονές, νὰ μὴ ἐλεεινολογῆς τὸν ἑαυτό σου, ἐπειδὴ δὲν μετέχεις σὲ αὐτά, ἀλλὰ θρήνησε ἐκεῖνον, γιατί βαδίζει τὸ δρόμο τῆς ἀπωλείας. Γιατὶ ποιὸ εἶναι τὸ κέρδος αὐτοῦ τοῦ δρόμου, ὅταν καταλήγῃ σὲ θλίψι; καὶ ποιά εἶναι ἡ βλάβη ἀπὸ τὴ δυσκολία ἐκείνη, ὅταν ὀδηγῆ σὲ ἄνεσι; Εἶπέ μου, ἐὰν κάποιος προσκαλούμενος στὰ ἀνάκτορα ἐβάδιζε ἀνάμεσα σὲ στενὰ καὶ ἀπόκρημνα μέρη, καὶ κάποιος ἄλλος ἐβάδιζε τὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ γιὰ τὸ θάνατο συρόμενος μέσα ἀπὸ τὴν ἀγορᾶ, ποιὸν θὰ μακαρίσωμε, ποιὸν θὰ θρηνήσωμε; ὄχι ἐκεῖνον ποὺ βαδίζει στὸν εὐρύχωρο δρόμο; Ἔτσι καὶ τώρα, ἄς μὴ μακαρίζωμε ἐκείνους ποὺ ζοῦν μὲ ἀπολαύσεις, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ δὲν ζοῦν· αὐτοὶ βαδίζουν πρὸς τὸν οὐρανὸ, ἐκεῖνοι πρὸς τὴ γέεννα τοῦ πυρός. Καὶ ἴσως βέβαια πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ γελάσουν τὰ λεγόμενά μας. Ἐγὼ ὅμως αὐτοὺς κυρίως γι' αὐτὸ πενθῶ καὶ θρηνῶ, γιατί δὲν γνωρίζουν γιὰ ποιά πρέπει νὰ γελοῦν, γιατί γελοῦν γιὰ ἐκεῖνα ποὺ πρέπει πρὸ πάντων νὰ πενθοῦν· ἀλλὰ τὰ πάντα συγχέουν καὶ ἀνακατώνουν καὶ διαταράσσουν. Γι' αὐτὰ τοὺς θρηνῶ ἐγώ.

Τί λέγεις, ἄνθρωπε; ἐνῶ πρόκειται νὰ ἀναστηθῆς καὶ νὰ δώσης λογαριασμὸ γιὰ τὶς πράξεις σου καὶ νὰ ὑποστῆς τὴν τελευταία κρίσι, γι' αὐτὰ δὲν ἐνδιαφέρεσαι καθόλου, φροντίζεις δὲ νὰ τρώγῃς ὑπερβολικὰ καὶ νὰ μεθᾶς, καὶ ἐπὶ πλέον γελᾶς; Ἐγὼ ὅμως σὲ θρηνῶ, ἐπειδὴ γνωρίζω τὰ κακὰ ποὺ σὲ περιμένουν, τὴν τιμωρία ποὺ θὰ σὲ διαδεχθῆ. Καὶ γι' αὐτὸ κυρίως θρηνῶ, ἐπειδὴ γελᾶς. Πένθησε μαζί μου, θρήνησε τὰ ἰδικὰ σου κακὰ μαζί μου. Εἶπέ μου· ἐὰν κάποιος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς σου χάνεται, ἐκείνους ποὺ γελοῦν γιὰ τὸ θάνατό του δὲν τοὺς ἀποστρέφεται καὶ τοὺς θεωρεῖς ἐχθρούς, ἐκείνους ὅμως ποὺ δακρῦζουν καὶ πενθοῦν μαζί σου δὲν τοὺς ἀγαπᾶς; Ἐπειτα ὅταν ἡ γυναῖκα σου κεῖται νεκρή, ἐκεῖνον ποὺ γελᾶ τὸν ἀποστρέφεται, ὅταν ὅμως ἡ ψυχὴ σου εἶναι πεθαμένη, ἐκεῖνον ποὺ δακρῦζει τὸν ἀποστρέφεται καὶ σὺ ὁ ἴδιος γελᾶς; Βλέπεις πῶς μᾶς ἔκαμε ὁ διάβολος νὰ εἴμαστε ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι τοῦ ἑαυτοῦ μας; Ἄς συνέλθωμε κάποτε, ἄς ἰδοῦμε καθαρὰ, ἄς ἀγρυπνήσωμε, ἄς ἐπιδιώξωμε τὴν αἰώνιο ζωὴ, ἄς ἀποτινάξωμε τὸν πολὺ ὕπνο. Ὑπάρχει κρίσις; ὑπάρχει κόλασις, ὑπάρχει ἀνάστασις, ἐξέτασις τῶν πράξεών μας· ὁ Κύριος ἔρχεται μέσα στὰ σύννεφα. «Πῦρ θὰ καίῃ ἐνώπιον του καὶ τρομερὴ θύελλα θὰ ὑπάρχῃ γύρω ἀπὸ αὐτόν»¹³, ποταμὸς πυρὸς ρέει ἐμπρὸς του, ὑπάρχει τὸ σκουλήκι τὸ αἰώνιο, τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστο, τὸ σκοτάδι τὸ ἀπομακρυσμένο, τὸ τρίξιμο τῶν δοντιῶν.

καταιγίς σφοδρά»· ποταμὸς πυρὸς σύρεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ, σκώληξ ἀτελεύτητος, πῦρ ἄσβεστον, σκότος ἐξώτερον, βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Κὰν μυριάκις ἐπὶ τούτοις δυσχεραίνητε, ἐγὼ λέγων οὐ παύ-
 5 σομαι. Εἰ γὰρ λιθαζόμενοι οἱ προφηῆται οὐκ ἐσίγων, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς ἀπεχθείας δεῖ φέρειν, καὶ μὴ πρὸς χάριν ὑμῖν ὁμιλεῖν, ἵνα μὴ ἀπατήσαντες ὑμᾶς, αὐτοὶ διχοτομηθῶμεν. Ἐκεῖ κόλασις ἐστὶν ἀθάνατος, ἀπαραμύθητος· ὁ προστησόμενος οὐδεὶς. «Τίς ἐλεήσει», φησὶν, «ἐπαιδὸν ὀφειόδηκτον»; Ὅταν ἡμεῖς ἑαυτοὺς
 10 μὴ ἐλεήσωμεν, τίς ἡμᾶς ἐλεήσει, εἶπέ μοι; Ἐὰν ἴδῃς τινὰ ξίφος ἐλαύνοντα δι' ἑαυτοῦ, τούτου δυνήσῃ φεΐδεσθαί ποτε; Οὐδαμῶς· πολλῶ μᾶλλον, ὅταν παρὸν ἢ κατορθῶσαι, καὶ μὴ κατορθώσωμεν, τίς ἡμῶν φείσεται; Οὐδεὶς. Ἐλεήσωμεν ἑαυτοὺς. Ὅταν εὐχώμεθα τῷ Θεῷ λέγοντες, ἐλέησόν με, Κύριε, λέγωμεν πρὸς
 15 ἑαυτοὺς, καὶ ἑαυτοὺς ἐλεήσωμεν. Ἡμεῖς ἐσμεν κύριοι τοῦ τὸν Θεὸν ἡμᾶς ἐλεῆσαι· αὐτὸς ἡμῖν τοῦτο ἐχαρίσατο. Ἐὰν ἄξια ἐλέους πράττωμεν, ἐὰν ἄξια φιλανθρωπίας τῆς παρ' αὐτοῦ, ἐλεήσει ἡμᾶς ὁ Θεός· ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς μὴ ἐλεῶμεν, τίς ἡμῶν φείσεται; Ἐλέησον τὸν πλησίον, καὶ ἐλεηθήσῃ παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Πό-
 20 σοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσέρχονται λέγοντες, ἐλέησόν με, καὶ οὐδὲ ἐπιστρέφῃ; πόσοι γυμνοί, πόσοι ἀνάπηροι, καὶ οὐκ ἐπικαμπτόμεθα, ἀλλὰ παραπεμπόμεθα αὐτῶν τὰς ἰκετηρίας; Πῶς οὖν ἀξιοῖς ἐλεηθῆναι, αὐτὸς οὐδὲν ἄξιον ἐλέου ποιῶν;

Γενώμεθα οἰκτίρμονες, γενώμεθα ἐλεήμονες· ἵν' οὕτως εὐ-
 25 αρεστήσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ ἐπιτύχωμεν τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν, χάριτι καὶ φιλαθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Καὶ ἂν ἀκόμη δυσανασχετῆτε πολλές φορές γι' αὐτᾶ, ἐγὼ δὲν θὰ σταματήσω νὰ τὰ λέγω. Γιατὶ ἐὰν δὲν ἐσιωποῦσαν οἱ προφήτες, ὅταν τοὺς ἐλιθοβολοῦσαν, πολὺ περισσότερο πρέπει ἐμεῖς νὰ ὑποφέρωμε τὴν ἀπέχθειά σας καὶ νὰ μὴ σᾶς ὀμιλοῦμε γιὰ εὐχαρίστησί σας, γιὰ νὰ μὴ τιμωρηθοῦμε αὐστηρὰ ἐμεῖς, ἀφοῦ σᾶς ἐξαπατήσωμε. Ἐκεῖ ὑπάρχει κόλασις ἀθάνατη, ἀδυσώπητη· κανεῖς δὲν ὑπάρχει γιὰ νὰ μᾶς ὑπερασπισθῆ. «Ποιὸς θὰ λυπηθῆ», λέγει, «τὸ μάγο πού εἶναι δαγκωμένος ἀπὸ φίδι;»¹⁴. Ὄταν ἐμεῖς δὲν θὰ λυπηθοῦμε τὸν ἑαυτό μας, εἶπέ μου, ποιὸς θὰ μᾶς λυπηθῆ; Ἐὰν ἰδῆς κάποιον νὰ διαπερνᾶ τὸ ξίφος στὸν ἑαυτό του, θὰ μπορέσης νὰ λυπηθῆς ποτὲ αὐτόν; Καθόλου· πολὺ περισσότερο, ὅταν εἶναι στὸ χέρι μας νὰ κατορθώσωμε κάτι, καὶ δὲν τὸ κατορθώσωμε, ποιὸς θὰ μᾶς λυπηθῆ; Κανένας. Ἄς ἐλεήσωμε τὸν ἑαυτό μας. Ὄταν προσευχώμασθε στὸν Θεὸ λέγοντας, ἐλέησέ με, Κύριε, ἃς λέμε στὸν ἑαυτό μας καὶ ἃς ἐλεήσωμε τὸν ἑαυτό μας. Ἀπὸ μᾶς ἐξαρτᾶται τὸ νὰ μᾶς ἐλεήσῃ ὁ Θεός· αὐτὸς μᾶς ἐχάρισε αὐτό. Ἐὰν πράττωμε ἄξια τῆς εὐσπλαγχνίας του, ἐὰν πράττωμε ἄξια τῆς φιλανθρωπίας του, θὰ μᾶς ἐλεήσῃ ὁ Θεός. Ἐὰν ὁμως δὲν ἐλεοῦμε τὸν ἑαυτό μας, ποιὸς θὰ μᾶς λυπηθῆ; Λυπήσου τὸν πλησίον, καὶ θὰ σὲ λυπηθῆ ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Πόσοι μᾶς πλησιάζουν καθημερινὰ λέγοντας, λυπήσου με, καὶ οὔτε προσέχεις; πόσοι γυμνοί, πόσοι ἀνάπηροι, καὶ δὲν συγκινούμασθε, ἀλλὰ περιφρονοῦμε τὶς ἰκεσίες τους; Πῶς λοιπὸν ἀξιῶνεις νὰ ἐλεηθῆς, ὅταν ἐσύ ὁ ἴδιος δὲν κάνης τίποτε ἄξιο εὐσπλαγχνίας;

Ἄς γινώμασθε οἰκτίρμονες, ἃς γινώμασθε εὐσπλαγχνικοί, γιὰ νὰ γίνωμε ἔτσι εὐάρεστοι στὸν Θεὸ καὶ νὰ ἐπιτύχωμε τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἔχει ὑποσχεθῆ σὲ αὐτοὺς πού τὸν ἀγαποῦν, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμή, τῶρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ Ι΄.

(Α΄ Θεσ. 5, 12–18)

5 «Ἐρωτῶμεν δὲ ἡμᾶς, ἀδελφοί, εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ προϊσταμένους ἡμῶν ἐν Κυρίῳ, καὶ νοουθετοῦντας ὑμᾶς, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτοὺς ὑπερεκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν· εἰρηνεύετε ἐν αὐτοῖς».

1. Πολλὰς ἀνάγκη τὸν ἄρχοντα μικροψυχιῶν ἀφορμὰς ἔχειν· καθάπερ ἰατρῶν παῖδες πολλὰ λυπεῖν ἀναγκάζονται τοὺς κάμνοντας, καὶ σιτία καὶ φάρμακα κατασκευάζοντες, ἡδονὴν μὲν
10 οὐκ ἔχοντα, πολλὴν δὲ τὴν ὠφέλειαν· καὶ καθάπερ πατέρες πολλαχοῦ τοῖς υἱοῖς ἐστι φορτικοί· οὕτω καὶ οἱ διδάσκαλοι, καὶ πολλῶ μᾶλλον. Ὁ μὲν γὰρ ἰατρὸς κἂν πρὸς τὸν κάμνονα ἀπεχθάνηται, ἀλλὰ τοὺς προσήκοντας αὐτῷ καὶ ἐπιτηδεῖους ἔχει πρὸς αὐτὸν ἡδέως ἔχοντας, καὶ αὐτὸν δὲ πολλαχοῦ τὸν κάμνον-
15 τα· καὶ ὁ πατὴρ δὲ ἀπὸ τε τῆς φύσεως, ἀπὸ τε τῶν νόμων τῶν ἔξωθεν μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας κέχρηται τῇ κατὰ τοῦ παιδὸς ἀρχῇ· κἂν ἄκοντα παιδεύσῃ καὶ ἐπιπλήξῃ, οὐδεὶς ὁ κωλύσων, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ἐκεῖνος ἀντιβλέψαι δυνήσεται, ἐπὶ δὲ τοῦ ἱερέως πολλὴ ἡ δυσκολία. Πρῶτον μὲν οὖν ἐκόντων ἄρχειν
20 ὀφείλει, καὶ χάριν αὐτῷ τῆς ἀρχῆς εἰδόντων· τοῦτο δὲ οὐκ ἐνὶ συμβαίνειν ταχέως. Ὁ γὰρ ἐλεγχόμενος καὶ ἐπιτιμώμενος, οἷος ἂν ἦ, πάντως ὅτι τὴν χάριν ἀφείς, ἀπεχθῶς ἔξει· ὡσαύτως καὶ ὁ παραινούμενος, καὶ ὁ νοουθετούμενος, καὶ ὁ παρακαλούμενος ποιήσει.

25 Ἄν εἴπω τοίνυν, χρήματα κένωσον εἰς τοὺς δεομένους, ἐπαχθὲς εἶπόν τι καὶ φορτικόν· ἂν εἴπω, κόλασον τὴν ὀργήν, σθέσον τὸν θυμόν, παῦσον τὴν ἄτοπον ἐπιθυμίαν, ὑπότεμε τῆς

ΟΜΙΛΙΑ Ι΄

(Α΄ Θεσ. 5,12–18)

«Σᾶς παρακαλοῦμε ὁμως, ἀδελφοί, νὰ ἀναγνωρίζετε ἐκείνους, ποὺ κοπιάζουν μεταξύ σας καὶ εἶναι κατὰ Χριστὸ προϊστάμενοί σας καὶ σᾶς συμβουλεύουν, καὶ νὰ τοὺς τιμᾶτε μὲ ὑπερβολικὴ ἀγάπη γιὰ τὸ ἔργο τους. Εἰρηνεύετε μεταξύ σας».

1. Ὁ προϊστάμενος κατ' ἀνάγκη ἔχει πολλὲς ἀφορμὲς γιὰ μικροψυχίες. Ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἰατροὶ ἀναγκάζονται νὰ πικραίνουν πολὺ τοὺς ἀσθενεῖς, παρασκευάζοντας καὶ φαγητὰ καὶ φάρμακα, ποὺ δὲν εἶναι μὲν εὐχάριστα, ἀλλὰ εἶναι ὠφέλιμα πολὺ, καὶ ὅπως οἱ πατέρες εἶναι πολλὲς φορές ἐνοχλητικοὶ στὰ παιδιά, ἔτσι καὶ οἱ διδάσκαλοι, καὶ πολὺ περισσότερο. Γιατὶ ὁ μὲν ἰατρὸς καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι μισητὸς ἀπὸ τὸν ἀσθενῆ, ἔχει ὁμως τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους του μὲ καλὲς διαθέσεις ἀπέναντί του, καὶ πολλὲς φορές καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἀσθενῆ. Καὶ ὁ πατέρας δὲ καὶ ἀπὸ τὴ φύσι καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας χρησιμοποιοεῖ μὲ πολλὴ εὐκολία τὴν ἐξουσία ἐναντίον τοῦ παιδιοῦ του· καὶ ἂν ἀκόμη χωρὶς τὴ θέλησί του τὸ τιμωρήσῃ καὶ τὸ ἐπιπλήξῃ, κανεὶς δὲν θὰ τὸν ἐμποδίσῃ, ἀλλ' οὔτε αὐτὸ τὸ ἴδιο θὰ μπορέσῃ νὰ τὸν ἰδῆ κατὰ πρόσωπο, στὴν περίπτωσι ὁμως τοῦ ἱερέως εἶναι μεγάλη ἡ δυσκολία. Κατὰ πρῶτο λοιπὸν πρέπει νὰ ἀσκῆ τὴν ἐξουσία του σὲ ἀνθρώπους ποὺ νὰ τὸν θέλουν καὶ νὰ τὸν εὐγνωμονοῦν γιὰ τὴν ἐξουσία του· αὐτὸ ὁμως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ συμβῆ γρήγορα. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ ἐλέγχεται καὶ ἐπιτιμᾶται, ὅποιος ἂν εἶναι, εἶναι βέβαιο ὅτι ἀφοῦ παραμερίσῃ τὴν εὐγνωμοσύνη, θὰ τὸ φέρῃ βαρέως. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ ἐνεργήσῃ καὶ αὐτὸς ποῦ συμβουλεύεται καὶ αὐτὸς ποῦ νοουθετεῖται καὶ αὐτὸς ποῦ προτρέπεται.

Ἄν λοιπὸν εἰπῶ, δαπάνησε χρήματα γι' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη, εἶπα κάτι δυσάρεστο καὶ ἐνοχλητικό. Ἄν εἰπῶ, κόψε τὴν

τρυφῆς μέρος μικρόν, πάντα φορτικὰ καὶ ἐπαχθῆ. Κἂν κολάσω
 ῥαθυμοῦντα, ἢ τῆς ἐκκλησίας ἀπαγάγω, ἢ τῆς κοινῆς εὐχῆς
 ἀπείρξω, ἀλγεῖ, οὐ διὰ τὸ τούτων ἐκπεσεῖν, ἀλλὰ διὰ τὴν κοινὴν
 αἰσχύνην. Καὶ τοῦτο γὰρ τῆς νόσου ἐπίτασις, ὅτι τῶν πνευματι-
 5 κῶν κωλυόμενοι, οὐ διὰ τὴν στέρησιν τῶν τοσοῦτων ἀγαθῶν
 ἀλγοῦμεν, ἀλλὰ διὰ τὴν τῶν ὀρώντων αἰσχύνην· οὐ φρίττομεν,
 οὐ δεδοίκαμεν τὸ πρᾶγμα. Διὰ τοῦτο ἄνω καὶ κάτω Παῦλος περὶ
 τούτων πολλὰ διαλέγεται. Καὶ ὁ μὲν Χριστὸς αὐτοὺς μετὰ τοσαύ-
 τῆς ὑπέταξε τῆς ἀνάγκης, ὡς εἰπεῖν· «Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέ-
 10 δρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι. Πάντα οὖν, ὅσα ἂν
 λέγωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε».
 Καὶ πάλιν, ἠνίκα τὸν λεπρὸν ἐθεράπευσεν, ἔλεγεν· «Ὑπαγε, δεῖ-
 ξον σαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε
 Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς». Καὶ μὴν σὺ λέγεις, ὅτι «Ποιεῖτε
 15 αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν». Διὰ τοῦτο εἶπον, φησίν,
 «Ἄ ποιοῦσι, μὴ ποιεῖτε». Πᾶσαν τοίνυν ἐξέκλεισε πρόφασιν τῷ
 ἀρχομένῳ.

Οὗτος δὲ καὶ Τιμοθέῳ γράφων ἔλεγεν· «Οἱ καλῶς προεστῶ-
 τες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν»· καὶ πρὸς Ἑβραί-
 20 οὺς δὲ γράφων ἔλεγε· «Πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ
 ὑπέικετε»· καὶ ἐνταῦθα πάλιν, «Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί,
 εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν
 Κυρίῳ». Ἐπειδὴ γὰρ εἶπεν, «Οἰκοδομεῖτε εἰς τὸν ἕνα», ἵνα μὴ
 νομίσωσιν, ὅτι εἰς τὸ τῶν διδασκάλων ἀξίωμα αὐτοὺς ἀνήγαγεν,
 25 ἐπήγαγε, πλὴν ὀράτε, ὅτι καὶ ὑμῖν ἐπέτρεψα οἰκοδομεῖν ἀλλή-
 λους· οὐ γὰρ δυνατὸν πάντα τὸν διδάσκαλον εἰπεῖν. «Τοὺς κοπι-
 ῶντας», φησίν, «ἐν ὑμῖν, καὶ προϊσταμένους ὑμῶν ἐν Κυρίῳ, καὶ
 νουθετοῦντας ὑμᾶς». Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον, φησί; Ἄν μὲν ἄνθρω-
 πὸς σου προστῆ πρὸς ἄνθρωπον, πάντα πράττεις, πᾶσαν ὁμολο-
 30 γεῖς χάριν, οὗτος δὲ πρὸς τὸν Θεὸν προϊσταταί σου, καὶ οὐχ
 ὁμολογεῖς χάριν. Καὶ πῶς προϊσταται, φησίν; Ὅτι εὐχεται ὑπὲρ
 σοῦ, ὅτι τῇ πνευματικῇ δωρεᾷ τῇ διὰ τοῦ βαπτίσματος ὑπηρετεῖ-
 ται, ἐπισκέπτεται, παραινεῖ καὶ νουθετεῖ, μέσαις νυξίν, ἂν καλέ-

1. Ματθ. 23,2,3

2. Ματθ. 8,4

3. Ματθ. 23,15

4. Α΄ Τιμ. 5,17

5. Ἑβρ. 13,17

6. Α΄ Θεσ. 5,11

ὀργή, σθῆσε τὸ θυμό, σταμάτησε τὶς ἀνόητες ἐπιθυμίες, περιορίσει ἓνα μικρὸ μέρος τῶν ἀπολαύσεων, ὅλα εἶναι ἐνοχλητικὰ καὶ δυσ-
 ἄρεστα. Καὶ ἂν τιμωρήσω τὸν ἀδιάφορο ἢ τὸν ἐκδιώξω ἀπὸ τὴν
 ἐκκλησία ἢ τὸν ἐμποδίσω ἀπὸ τὴν κοινὴ προσευχῆ, στενοχωρεῖται,
 ὄχι γιατί ἔχει ἐκπέσει ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐντροπὴ μπροστὰ
 στὸν κόσμο. Καὶ αὐτὸ βέβαια εἶναι αὔξεις τῆς ἀσθενείας, ἐπειδὴ
 ὅταν μᾶς ἐμποδίζουν τὰ πνευματικά, δὲν στενοχωρούμασθε γιὰ τὴ
 στέρησι αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐντροπὴ μας μπροστὰ σ'
 ἐκείνους ποὺ μᾶς βλέπουν. Δὲν τρέμομε, οὔτε φοβούμασθε τὸ
 πρᾶγμα. Γι' αὐτὸ συνέχεια ὁ Παῦλος λέγει πολλὰ γι' αὐτούς. Καὶ ὁ
 μὲν Χριστὸς ὑπέταξε αὐτούς μὲ τόση ἀνάγκη, ὥστε νὰ εἰπῆ: «Στὸ
 διδασκαλικὸ θρόνο τοῦ Μωυσέως ἐκάθισαν οἱ νομοδιδάσκαλοι καὶ
 οἱ Φαρισαῖοι. Ὅλα λοιπὸν, ὅσα σᾶς λέγουν νὰ φυλάσσετε, νὰ τὰ
 φυλάσσετε. Μὴ πράττετε ὅμως σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους»¹. Καὶ
 πάλι, ὅταν ἐθεράπευσε τὸ λεπρὸ, ἔλεγε: «Πῆγαινε καὶ δεῖξε τὸν
 ἑαυτὸ σου στὸν ἱερέα καὶ πρόσφερε τὸ δῶρο, ποὺ διέταξε ὁ Μω-
 υσῆς, γιὰ ἀπόδειξι σὲ αὐτούς»². Καὶ ὅμως ἐσύ λέγεις, ὅτι «Κάνετε
 αὐτὸν τέκνο τῆς κολάσεως διπλάσια ἀπὸ σᾶς»³. Γι' αὐτὸ εἶπα,
 λέγει, «Ἐκεῖνα ποὺ πράττουν, μὴ τὰ πράττετε». Ἀπέκλεισε δηλαδὴ
 κάθε δικαιολογία ἀπὸ τὸν ἀρχόμενο.

Καὶ ὁ Παῦλος ὅταν ἔγραφε στὸν Τιμόθεο, ἔλεγε: «Ὅσοι πρε-
 σβύτεροι εἶναι καλοὶ προεστοί, εἶναι ἄξιοι γιὰ διπλὴ τιμὴ»⁴. Καὶ
 πρὸς τοὺς Ἑβραίους ὅταν ἔγραφε, ἔλεγε: «Πείθεσθε στοὺς προϊ-
 σταμένους σας καὶ ὑποτάσσεσθε»⁵. Καὶ ἐδῶ πάλι λέγει: «Σᾶς παρα-
 καλοῦμε ὅμως, ἀδελφοί, νὰ ἀναγνωρίζετε αὐτούς, ποὺ κοπιάζουν
 μεταξύ σας, καὶ εἶναι κατὰ Χριστὸ προϊστάμενοί σας». Ἐπειδὴ
 λοιπὸν εἶπε, «Οἰκοδομεῖτε ὁ ἓνας σας τὸν ἄλλο»⁶, γιὰ νὰ μὴ νομί-
 σουν, ὅτι τοὺς ἀνύψωσε αὐτούς στὸ ἀξίωμα τῶν διδασκάλων,
 ἐπρόσθεσε, ἀλλ' ὅμως προσέχετε, διότι καὶ σᾶς ἐπέτρεψε νὰ οἰκο-
 δομῆτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, γιατί δὲν εἶναι δυνατὸ ὁ διδάσκαλος νὰ
 εἰπῆ τὰ πάντα. «Ἐκείνους», λέγει, «ποὺ κοπιάζουν μεταξύ σας καὶ
 εἶναι κατὰ Χριστὸ προϊστάμενοί σας καὶ σᾶς συμβουλεύουν». Καὶ
 πῶς δὲν εἶναι παράλογο, λέγει; Ἄν βέβαια εἶναι προϊστάμενός σου
 ἄνθρωπος ὡς πρὸς ἄνθρωπο, τὰ πάντα κάνεις, καὶ τοῦ ἀναγνωρί-
 ζεις κάθε εὐγνωμοσύνη, αὐτὸς ὅμως εἶναι προϊστάμενός σου ὡς
 πρὸς τὸν Θεὸ καὶ δὲν τὸν εὐγνωμονεῖς; Καὶ πῶς εἶναι προϊστάμε-
 νος λέγει; Διότι προσεύχεται γιὰ χάρι σου, σὲ ἐξυπηρετεῖ στὴν

σης, ἤκει οὐδὲν ἄλλο ἢ μόνον ὑπόκειται σου τῷ στόματι, καὶ τὰς βλασφημίας φέρει τὰς παρὰ σοῦ. Ποίαν εἶχεν ἀνάγκην; καλῶς ἐποίησεν, ἢ κακῶς; Σὺ μὲν καὶ γυναῖκα ἔχεις, καὶ τρυφᾶς, καὶ βίον αἰρῆ ἔμπορικόν, ὁ δὲ ἱερεὺς πρὸς τοῦτο ἑαυτὸν ἀπησχόλη-
5 σεν· οὐδεὶς αὐτῷ βίος ἕτερος, ἀλλὰ περὶ τὴν ἐκκλησίαν στρέφεται.

«Ἠγεῖσθαι αὐτούς», φησὶν, «ὑπερεκπερισσοῦ ἐν ἀγάπῃ διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν· εἰρηνεύετε ἐν αὐτοῖς». Ὁρᾶς πῶς οἶδε μικροψυχίας γινομένης; Μὴ ἀπλῶς, φησὶν, ἀγαπᾶτε, ἀλλ' ὑπερεκπε-
10 ρισσοῦ, ὡσανεὶ παῖδες πατέρας. Διὰ γὰρ αὐτῶν ἐτέχθητε τὴν γέννησιν τὴν αἰώνιον, δι' αὐτῶν τῆς βασιλείας ἐπετύχετε, διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν πάντα γίνεται, δι' αὐτῶν ὑμῖν πύλαι οὐρανῶν ἀνοίγονται. Μηδεὶς στασιαζέτω, μηδεὶς φιλονεικείτω. Ὁ τὸν Χριστὸν ἀγαπῶν, οἷος ἂν ᾗ ὁ ἱερεὺς, ἀγαπήσει αὐτόν, ὅτι δι'
15 αὐτοῦ τῶν φρικτῶν μυστηρίων ἐπέτυχεν. Εἶπέ μοι, εἰ βουληθεὶς ἰδεῖν τὰ βασίλεια πολλῶ καταλαμπόμενα τῷ χρυσῷ καὶ περι- αστράπτοντα τῇ λίθων αἴγλη, εὐροῖς τὸν τὰς κλεῖς ἔχοντα, ὁ δὲ παρακληθεὶς, εὐθέως ἤνοιξε, καὶ παρέπεμψέ σε ἕνδον, οὐχὶ πάντων αὐτὸν προετίθεις; οὐχὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἴσον ἠγάπας; οὐχὶ
20 ἐφίλεις; Τὸν οὐρανόν σοι ἀνέφωξεν οὗτος, καὶ οὐ φιλεῖς καὶ περι- ἐπεις; Εἰ γυναῖκα ἔχοις, οὐχὶ τὸν προξενήσαντα πάντων μᾶλλον ποθεῖς; Οὕτως, εἰ φιλεῖς τὸν Χριστόν, εἰ φιλεῖς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐπίγνωθι διὰ τίνων ἔσχεσ αὐτόν. Διὰ τοῦτό φησι, «Διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν· εἰρηνεύετε ἐν αὐτοῖς».

25 2. «Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλυγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας». Ἐνταῦθα πρὸς τοὺς ἄρχοντας διαλέγεται. «Νουθετεῖτε», φησί, «τοὺς ἀτάκτους»· μὴ ἀπὸ ἐξουσίας, φησί, μηδὲ αὐθαδείας ἐπιπληττετε, ἀλλὰ μετὰ νουθε-
30 σίας. «Παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους, ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς πάντας». Ὁ γὰρ αὐστηρῶς ἐπιπληττό- μενος, ἀπεγνωκῶς ἑαυτοῦ, θρασύτερος γίνεται καταφρονῶν· διὰ τοῦτο τῇ νουθεσίᾳ χρῆ ἡδὺ κατασκευάζειν τὸ φάρμακον. Τίνες δὲ εἰσὶν οἱ ἄτακτοι; Πάντες οἱ παρὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκοῦν

πνευματικῆ δωρεά ποῦ ἔρχεται διὰ τοῦ βαπτίσματος, σὲ ἐπισκέπτεται, σὲ συμβουλεύει καὶ σὲ νουθετεῖ, τὰ μεσάνυκτα, ἂν τὸν καλέσης, θὰ ἔλθῃ, τίποτε ἄλλο παρά μόνο εἶναι στή διάθεσι τοῦ στόματός σου καὶ ὑποφέρει τίς βλασφημίες σου. Ποιὰ ἀνάγκη εἶχε; καλῶς ἔκαμε, ἢ κακῶς; Ἐσὺ ἔχεις καὶ γυναῖκα καὶ ζῆς μὲ ἀπολαύσεις καὶ προτιμᾶς τῆ ζωῆ τοῦ ἐμπορίου, ὁ ἱερεὺς ὅμως εἶναι ἀπασχολημένος σ' αὐτὸ τὸ ἔργο· δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν ἄλλη ζωὴ, ἀλλ' εἶναι ἀπασχολημένος στὴν ἐκκλησία.

«Νὰ τοὺς τιμᾶτε», λέγει, «μὲ τὸ παραπάνω ἀπὸ ἀγάπη γιὰ τὸ ἔργο τους. Εἰρηνεύετε μεταξὺ σας». Βλέπεις πῶς γνωρίζει ὅτι ὑπῆρχαν μικροψυχίες; Ὅχι ἀπλῶς, λέγει, νὰ τοὺς ἀγαπᾶτε, ἀλλὰ μὲ τὸ παραπάνω, ὅπως τὰ παιδιά τοὺς πατέρες τους. Γιατὶ μέσω αὐτῶν ἐγεννηθήκατε τὴν αἰώνιο γέννησι, μὲ αὐτοὺς ἐπετύχατε τὴ βασιλεία, μὲ τὰ χέρια αὐτῶν γίνονται ὅλα, μὲ αὐτοὺς σᾶς ἀνοίγονται οἱ πύλες τοῦ οὐρανοῦ. Κανένας ἄς μὴ στασιάζῃ, κανένας ἄς μὴ φιλονεικῇ. Ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾶ τὸν Χριστό, ὅποιος καὶ ἂν θὰ εἶναι ὁ ἱερεὺς, θὰ ἀγαπήσῃ αὐτόν, γιατί μὲ αὐτόν ἐπέτυχε τὰ φρικτὰ μυστήρια. Εἶπέ μου, ἐὰν θελήσῃς νὰ ἰδῆς τὰ ἀνάκτορα ποῦ λάμπουν ἀπὸ τὸν πολὺ χρυσὸ καὶ ποῦ ἀστράπτουν ἀπὸ τὴ λάμψι τῶν πολυτίμων λίθων, καὶ εὕρισκες ἐκεῖνον ποῦ ἔχει τὰ κλειδιά, ὁ ὁποῖος ὕστερα ἀπὸ παράκλησί σου ἀμέσως ἀνοίγε καὶ σὲ ὁδηγοῦσε μέσα, δὲν θὰ ἐπροτιμοῦσες αὐτόν περισσότερο ἀπὸ ὅλους; δὲν θὰ τὸν ἀγαποῦσες ἴσα μὲ τὰ μάτια σου; δὲν θὰ τὸν ἐσυμπαθοῦσες; Τὸν οὐρανὸ σοῦ ἔχει ἀνοίξει αὐτός καὶ δὲν τὸν ἀγαπᾶς καὶ δὲν τὸν περιποιεῖσαι; Ἐὰν ἔχῃς γυναῖκα, δὲν ἀγαπᾶς περισσότερο ἀπὸ ὅλους ἐκεῖνον ποῦ σοῦ τὴν ἐπροξένησε; Ἐτσι, ἐὰν ἀγαπᾶς τὸν Χριστό, ἐὰν ἀγαπᾶς τὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀναγνώρισε μὲ ποιοὺς ἀπέκτησες αὐτήν. Γι' αὐτὸ λέγει, «Γιὰ τὸ ἔργο τους· εἰρηνεύετε μὲ αὐτούς».

2. «Σᾶς παρακαλοῦμε ὅμως, ἀδελφοί, νουθετεῖτε τοὺς ἀτάκτους, παρηγορεῖτε τοὺς δειλοὺς, στηρίζετε τοὺς ἀσθενεῖς, γίνεσθε ἀνεκτικοὶ πρὸς ὅλους». Ἐδῶ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς προϊσταμένους. «Νουθετεῖτε», λέγει, «τοὺς ἀτάκτους». Μὴ τοὺς ἐπιπλήσετε, λέγει, ἀπὸ θέσεως ἐξουσίας, οὔτε μὲ αὐθάδεια, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ νὰ τοὺς νουθετήσετε. «Παρηγορεῖτε τοὺς δειλοὺς, στηρίζετε τοὺς ἀσθενεῖς, γίνεσθε ἀνεκτικοὶ πρὸς ὅλους». Γιατὶ ἐκεῖνος ποῦ ἐπιπλήσεται αὐστηρά, ἐπειδὴ ἔχει εὐρεθῆ σὲ ἀπόγνωσι, γίνε-

πράττοντες. Τάξις γάρ ἐστι τῆς στρατιωτικῆς ἀρμοδιωτέρα αὕτη ἢ τάξις τῆς ἐκκλησίας. Ὡστε καὶ ὁ λοίδορος ἄτακτος, καὶ ὁ μέθυσος ἄτακτος, καὶ ὁ πλεονέκτης, καὶ πάντες οἱ ἁμαρτάνοντες· οὐ γὰρ τεταγμένα βαδίζουσιν ἐν τῇ φάλαγγι, ἀλλὰ παράφο-
 5 ρα, καὶ παρατρέπονται. Ἄλλ' ἔστι καὶ ἕτερον εἶδος τῶν κακῶν, οὐ τοιοῦτον μὲν, κακία δὲ καὶ αὐτό, ἡ μικροψυχία· καὶ γὰρ καὶ αὕτη ὁμοίως τῇ ῥαθυμία ἀπόλλυσιν. Ὁ μὴ φέρων ὕβριν, ὀλιγόψυχος· ὁ μὴ φέρων πειρασμόν, ὀλιγόψυχος· οὗτός ἐστιν ὁ ἐπὶ τῆς πέ-
 10 τρας σπαρείς. Ἔστι καὶ ἄλλο εἶδος, τὸ τῆς ἀσθενείας. «Ἀντέχε-
 σθε», φησί, «τῶν ἀσθενῶν»· ἀσθένεια δὲ γίνεται περὶ πίστιν.

Ἄλλ' ὄρα πῶς οὐκ ἀφίησιν αὐτοὺς διαπύεσθαι. Καὶ ἀλλα-
 χου δὲ γράφων ἔλεγε· «Τοὺς ἀσθενοῦντας τῇ πίστει προσλαμ-
 βάνεσθε». Καὶ γὰρ ἐν τοῖς σώματι τοῖς ἡμετέροις τὸ ἀσθενοῦν
 μέρος οὐκ ἐῷμεν ἀπολέσθαι. «Μακροθυμεῖτε», φησί, «πρὸς
 15 πάντας»· Καὶ πρὸς τοὺς ἀτάκτους; Καὶ σφόδρα. Οὐδὲν γὰρ τού-
 του τοῦ φαρμάκου ἴσον διδασκάλῳ μάλιστα, οὐδὲν οὕτω τοῖς
 ἀρχομένοις ἐπιτήδειον· πάντας ἐντρέψαι δύναται, πάντας δυσ-
 ωπῆσαι, καὶ τὸν πάντων ἀγριώτερον καὶ ἀναισχυντότερον.
 «Ὁρᾶτε μὴ τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινὶ ἀποδῶ». Εἰ κακὸν ἀντὶ κακοῦ
 20 οὐ χρή ἀποδιδόναι, πολλῶ μᾶλλον κακὸν ἀντὶ ἀγαθοῦ, πολλῶ
 μᾶλλον μὴ προϋπάρξαντος κακοῦ, ἀποδοῦναι κακόν. Ὁ δεῖνα,
 φησί, πονηρός ἐστι, καὶ ἐλύπησε, καὶ πολλὰ με ἠδίκησεν. Βούλει
 αὐτὸν ἀμύνασθαι; μὴ ἀνταποδῶς· ἔασον ἀτιμώρητον. Ἄρα μέχρι
 τούτου; Οὐδαμῶς. «Ἄλλ᾽ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε, καὶ εἰς
 25 ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας». Αὕτη μείζων ἢ φιλοσοφία, μὴ μόνον
 κακοῖς μὴ ἀμύνεσθαι τὰ κακά, ἀλλ᾽ ἀγαθοῖς· αὕτη γάρ ἐστιν
 ὄντων ἄμυνα κἀκεῖνῳ βλάβην ἔχουσα, καὶ ὠφέλειαν σοι· μᾶλλον
 δὲ κἀκεῖνῳ πολλὴν τὴν ὠφέλειαν, ἂν θέλῃ. Καὶ ἵνα μὴ νομίσης ὅτι
 περὶ τῶν πιστῶν τοῦτο εἴρηται, διὰ τοῦτο εἶπε, «καὶ εἰς ἀλλήλους,
 30 καὶ εἰς πάντας».

3. «Πάντοτε χαίρετε». Τοῦτο περὶ τῶν πειρασμῶν τῶν θλίψιν
 ἐμβαλλόντων. Ἀκούετε, ὅσοι πενία περιπεπτώκατε, ὅσοι λυπη-

7 Πρ6. Ματθ. 13,20 – 21

8. Ρωμ. 14,1

ται θρασύτερος, περιφρονώντας ὅλα. Γι' αὐτὸ πρέπει μὲ τὴ νουθεσία νὰ παρασκευάζωμε εὐχάριστο τὸ φάρμακο. Ποιοὶ ὅμως εἶναι οἱ ἄτακτοι; Ὅλοι ὅσοι πράττουν ἀντίθετα πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὑπάρχει τάξις καὶ ἡ τάξις αὐτῆ τῆς ἐκκλησίας πρέπει νὰ ἐφαρμόζεται περισσότερο ἀπὸ τὴ στρατιωτικῆ. Ἐπομένως καὶ ὁ ὑβριστῆς εἶναι ἄτακτος, καὶ ὁ μέθυσος ἄτακτος καὶ ὁ πλεονέκτης καὶ ὅλοι ποὺ ἀμαρτάνουν, γιατί δὲν βαδίζουν στὴ φάλαγγα μὲ τάξι, ἀλλὰ ἄτακτα καὶ τρέπονται πρὸς ἄλλο μέρος. Ἄλλὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος ἀπὸ τὰ κακά, ὄχι μὲν τέτοιο, κακία ὅμως καὶ αὐτὸ, ἡ μικροψυχία δηλαδὴ. Καθόσον καὶ αὐτὴ καταστρέφει ὅμοια μὲ τὴν ἀδιαφορία. Ὅποιος δὲν ἀνέχεται τὴν ὑβρι, εἶναι ὀλιγόψυχος· ὅποιος δὲν ἀντέχει τὸν πειρασμό, εἶναι ὀλιγόψυχος. Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει σπαρῆ ἐπάνω στὴν πέτρα⁷. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος, ἡ ἀσθένεια. «Στηρίζετε, λέγει, τοὺς ἀσθενεῖς». Ἀσθένεια ὅμως γίνεται ὡς πρὸς τὴν πίστι.

Ἄλλὰ πρόσεχε πῶς δὲν ἀφήνει νὰ περιφρονουῦνται αὐτοί. Καὶ ἄλλοῦ γράφοντας ἔλεγε· «Τοὺς ἀσθενεῖς κατὰ τὴν πίστι νὰ τοὺς δέχεσθε»⁸. Γιατὶ καὶ στὰ δικά μας σώματα τὸ μέρος ποὺ ἀσθενεῖ δὲν τὸ ἀφήνομε νὰ καταστραφῆ. «Γίνεσθε ἀνεκτικοί», λέγει, «πρὸς ὅλους». Καὶ πρὸς τοὺς ἀτάκτους; Καὶ πρὸς αὐτοὺς καὶ μάλιστα πάρα πολύ. Γιατὶ τίποτε δὲν εἶναι ἴσο μὲ τὸ φάρμακο αὐτὸ τῆς μακροθυμίας κυρίως στὸ διδάσκαλο, τίποτε δὲν εἶναι τόσο κατάλληλο γιὰ τοὺς ἀρχομένους. Ὅλους μπορεῖ νὰ τοὺς μεταστρέψη, ὅλους νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ νιώσουν ἐντροπὴ καὶ ἐκεῖνον ποὺ ἀπὸ ὅλους εἶναι πιὸ ἄγριος καὶ ἀναίσχυντος. «Προσέχετε νὰ μὴ ἀποδώση κανεὶς κακὸ ἀντὶ κακοῦ». Ἐὰν δὲν πρέπει νὰ ἀποδίδωμε κακὸ ἀντὶ κακοῦ, πολὺ περισσότερο δὲν πρέπει κακὸ ἀντὶ καλοῦ, πολὺ περισσότερο ὅταν δὲν προὔπηρξε κακὸ δὲν πρέπει νὰ ἀποδώσωμε κακό. Ὁ τάδε, λέγει, εἶναι κακὸς καὶ μὲ ἐλύπησε καὶ μοῦ ἔκαμε πολλὰς ἀδικίες. Θέλεις νὰ ἐκδικηθῆς αὐτόν; μὴ ἀνταποδώσης, ἀφησέ τον ἀτιμώρητο. Ἄραγε ἐσταμάτησε μέχρις ἐδῶ; Καθόλου. «Ἄλλὰ πάντοτε ἐπιδιώκετε τὸ καλὸ καὶ ἀναμεταξύ σας καὶ πρὸς ὅλους». Αὐτὴ ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη· ὄχι μόνο μὲ κακὰ νὰ μὴ ἐκδικῆται κανεὶς τὰ κακά, ἀλλὰ μὲ καλά. Αὐτὴ εἶναι πραγματικὴ ἄμυνα ποὺ ἔχει καὶ γιὰ ἐκεῖνον βλάβη καὶ γιὰ σένα ὠφέλεια· μᾶλλον δὲ καὶ γιὰ ἐκεῖνον μεγάλη ὠφέλεια, ἂν θέλῃ. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσης, ὅτι γιὰ τοὺς πιστοὺς ἔχει λεχθῆ αὐτό, γι' αὐτὸ εἶπε, «καὶ ἀναμεταξύ σας καὶ πρὸς ὅλους».

ροῖς πράγμασιν· ἀπὸ τούτων γὰρ χαρὰ τίκτεται. "Ὅταν γὰρ τοιαύτην ἔχωμεν ψυχὴν, ὥστε μηδένα ἀμύνεσθαι, ἀλλὰ πάντας εὐεργετεῖν, πόθεν, εἶπέ μοι, τὸ τῆς λύπης κέντρον παρεισελεθεῖν δυνήσεται; Ὁ γὰρ οὕτω χαίρων τῷ παθεῖν κακῶς, ὡς καὶ εὐεργε-
 5 σίαις ἀμύνεσθαι τὸν πεπονηκότα κακῶς, πόθεν δυνήσεται ἀνι-
 αθῆναι λοιπόν; Καὶ πῶς οἶόν τε τοῦτο, φησίν; "Ἄν ἐθέλωμεν, δυνατόν. Εἶτα καὶ τὴν ὁδὸν ἔδειξεν· «Ἄδιαλείπτως προσεύχεσθε· ἐν παντὶ εὐχαριστοῦντες· τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ἡμᾶς». «Τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ», τὸ ἀεὶ εὐχαρι-
 10 στεῖν· τοῦτο φιλοσόφου ψυχῆς. "Ἐπαθές τι κακόν; Ἄλλ' ἐὰν θέλης, οὐκ ἔστι κακόν· εὐχαρίστησον τῷ Θεῷ, καὶ μετεβλήθη τὸ κακόν εἰς ἀγαθόν· εἶπέ καὶ σὺ ὡς ὁ Ἰώβ, «Εἶη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας».

Τί γάρ, εἶπέ μοι, τοιοῦτον πέπονθας; Νόσος ἐπέπεσεν; ἀλλ'
 15 οὐδὲν ξένον· θνητὸν γὰρ ἡμῖν τὸ σῶμα καὶ παθητόν. Ἄλλ᾽ πενία χρημάτων; ἀλλὰ καὶ ταῦτα κτητὰ καὶ ἀπόκτητα, καὶ ἐνταῦθα μένοντα. Ἄλλ' ἐπιβουλαὶ καὶ συκοφανταίαι παρ' ἐχθρῶν; ἀλλ' οὐχ ἡμεῖς ἠδικήμεθα ἐν τούτοις, ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ πεπονηκότες. «Ψυχὴ» γάρ, φησίν, «ἡ ἁμαρτάνουσα, αὐτὴ καὶ ἀποθανεῖται»· ἤμαρτε
 20 δὲ οὐχ ὁ παθῶν κακῶς, ἀλλ' ὁ ποιήσας κακῶς. Οὐ τοίνυν τὸν ἀποθανόντα ἀμύνεσθαι χρῆ, ἀλλ' εὐχεσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ, ὥστε αὐτὸν ἐξελέσθαι τοῦ θανάτου. Οὐχ ὁρᾶτε τὴν μέλισσαν, ὅτι ἐπαποθνήσκει τῷ κέντρῳ; Δι' ἐκείνου τοῦ ζῶου παιδεύει ἡμᾶς ὁ Θεὸς μὴ λυπεῖν τοὺς πλησίον· αὐτοὶ γὰρ τὸν θάνατον δεχόμεθα
 25 πρότεροι. Ἐκείνους μὲν ἴσως πρὸς μικρὸν ἐλυπήσαμεν· αὐτοὶ δὲ οὐκέτι ζησόμεθα, καθάπερ οὐδὲ ἐκεῖνο τὸ ζῶον. Καίτοιγε ἐπαινεῖ αὐτὸ ἡ Γραφή λέγουσα, «Ὡς ἐργάτις ἐστίν· ἦς τὴν ἐργασίαν βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται πρὸς ὑγίειαν προσφέρονται»· ἀλλ' οὐδὲν αὐτῆς προϊσταται εἰς τὸ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ δεῖ πάντως ἀπολέ-
 30 σθαι. Εἰ δὲ ἐκείνην οὐκ ἐξαιρεῖται ἢ λοιπὴ πλεονεξία ποιοῦσαν κακῶς, πολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς.

Θηρίων γὰρ ὄντως χαλεπωτάτων, τό, μηδενός σε ἀδικούντος, ἄρχειν ἀδικίας· μᾶλλον δὲ οὐδὲ θηρίων. Ἐκεῖνα γὰρ ἂν ἀφῆς ἐπὶ τῆς ἐρήμου νέμεσθαι, καὶ μὴ στενοχωρήσας εἰς ἀνάγ-

9. Ἰώβ 1,21

10. Ἰεζ. 18,20

11. Παροιμ. 6,8

3. «Πάντοτε νὰ χαίρεσθε». Αὐτὸ λέγεται γιὰ τὶς δοκιμασίες ποὺ προκαλοῦν θλίψι. Ἄκοῦτε, ὅσοι ἔχετε περιπέσει σὲ φτώχεια, ὅσοι ἔχετε περιπέσει σὲ λυπηρὰ πράγματα, γιὰτὶ ἀπὸ αὐτὰ γεννᾶται χαρᾶ. Γιὰτὶ ὅταν ἔχωμε τέτοια ψυχὴ, ὥστε νὰ μὴ ἐκδικῆται κανένα, ἀλλ' ὅλους εὐεργετεῖ, ἀπὸ ποῦ, εἶπέ μου, θὰ μπορέση νὰ εἰσχωρήσῃ τὸ κεντρὶ τῆς λύπης; Ὅποιος λοιπὸν χαίρεται ἔτσι μὲ τὰ κακὰ ποῦ ἔπαθε, ὥστε καὶ εὐεργεσίες νὰ ἀνταποδίδῃ σὲ ἐκεῖνον ποῦ τοῦ ἔχει κάμει τὰ κακὰ, πῶς θὰ μπορέση νὰ ἐνοχλήσῃ στὴ συνέχεια; Καὶ πῶς, λέγει, εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ αὐτό; Ἄν θέλωμε, εἶναι δυνατό. Στὴ συνέχεια ἔδειξε καὶ τὸν τρόπο· «Ἀκατάπαυστα νὰ προσεύχεσθε, γιὰ τὸ καθετὶ νὰ εὐχαριστῆτε, γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποῦ τὸ διδαχθῆκαμε διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ». «Γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ», τὸ νὰ εὐχαριστοῦμε πάντοτε αὐτόν. Αὐτὸ εἶναι γνώρισμα εὐσεβοῦς ψυχῆς. Ἐπαθες κάποιο κακό; Ἄλλὰ ἐὰν θέλης, δὲν εἶναι κακό. Εὐχαρίστησε τὸν Θεὸ καὶ τὸ κακὸ ἔχει μεταβληθῆ σὲ ἀγαθό. Εἶπε καὶ σὺ ὅπως ὁ Ἰώβ, «Ἄς εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένο στοὺς αἰῶνες»⁹.

Εἶπέ μου, λοιπὸν, τί παρόμοιο ἔχεις πάθει; Μᾶς ἐπρόσβαλε ἀσθένεια; ἀλλὰ δὲν εἶναι καθόλου παράξενο, γιὰτὶ τὸ σῶμα μας εἶναι θνητὸ καὶ ὑπόκειται σὲ ἀσθένειες. Ἄλλὰ μᾶς ἔτυχε ἔλλειψι χρημάτων; καὶ αὐτὰ ὅμως μποροῦμε νὰ τὰ ἀποκτήσωμε καὶ νὰ τὰ χάσωμε καὶ μένουν ἐδῶ στὴ γῆ. Ἄλλ' ἐπιβουλὲς καὶ συκοφαντίες ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μας; Ἐμεῖς ὅμως δὲν ἀδικούμασθε μὲ αὐτά, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποῦ τὰ κάνουν. «Γιὰτὶ αὐτὸς ποῦ ἀμαρτάνει», λέγει, «αὐτὸς καὶ θὰ πεθάνῃ»¹⁰. Ἐχει ἀμαρτήσῃ ὅμως ὄχι ἐκεῖνος ποῦ ἔπαθε τὸ κακό, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποῦ ἔκαμε τὸ κακό. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἐκδικούμασθε αὐτόν ποῦ πέθανε, ἀλλὰ νὰ προσευχώμασθε γι' αὐτόν, ὥστε νὰ τὸν σώσῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸ θάνατο. Δὲν βλέπετε τὴ μέλισσα, ὅτι πεθαίνει ἀμέσως μόλις χάσῃ τὸ κεντρὶ τῆς; Μὲ τὸ ζῶο αὐτὸ μᾶς διδάσκει ὁ Θεὸς νὰ μὴ προκαλοῦμε λύπη στοὺς πλησίον, γιὰτὶ ἐμεῖς οἱ ἴδιοι δεχόμασθε πρῶτοι τὸ θάνατο. Ἴσως ἐκείνους τοὺς ἐλυπήσαμε προσωρινά, ἐμεῖς ὅμως δὲν θὰ ζήσωμε πλέον, ὅπως ἀκριβῶς δὲν ζῆ οὔτε τὸ ζῶο αὐτό. Ἄν καὶ βέβαια ἐπαινεῖ αὐτὸ ἡ Γραφὴ λέγοντας, «Πόσο ἐργατικὴ εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐργασίας τῆς προσφέρεται σὲ βασιλεῖς καὶ ἰδιῶτες γιὰ τὴν ὑγεία τους»¹¹. Ὅμως τίποτε δὲν τὴν προστατεύει γιὰ νὰ μὴ πεθάνῃ, ἀλλὰ πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ πεθάνῃ. Ἐὰν ὅμως ἡ μεγάλη πλεονεξία δὲν σώζῃ τὴ μέλισσα ὅταν ἐνεργῇ κακῶς, πολὺ περισσότερο δὲν σώζει ἐμᾶς.

κην καταστήσης, οὐδέποτε λυμανεῖται, οὔτε προσελεύσεται, οὔτε δῆξεται, ἀλλ' ἀπελεύσεται τὴν οἰκείαν ὁδόν· σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν λογικός, τετιμημένος ἀρχῇ τοσαύτῃ καὶ τιμῇ καὶ δόξῃ, οὐδὲ τὰ θηρία μιμῆ περι τοὺς ὁμοφύλους, ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸν
 5 ἀδικεῖς καὶ κατεσθίεις; Καὶ πόθεν ἀπολογήσασθαι δυνήσῃ; Οὐκ ἀκούεις Παύλου λέγοντος, «Διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀδικεῖσθε; διὰ τί οὐχὶ μᾶλλον ἀποστερεῖσθε; ἀλλ' αὐτοὶ ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ ταῦτα ἀδελφούς». Ὅρᾳς ὅτι τὸ κακῶς παθεῖν ἐν τῷ κακῶς ποιῆσαί ἐστι, τὸ δὲ εὖ παθεῖν ἐν τῷ κακῶς παθεῖν; Εἶπέ γάρ μοι εἶ
 10 τις λοιδοροῖτο τοῖς ἄρχουσιν, εἴ τις ὑβρίζει τοὺς κρατοῦντας, τίνα ἀδικεῖ; ἑαυτόν, ἢ ἐκείνους; Δῆλον ὅτι ἑαυτόν.

Εἶτα ἄρχοντα μὲν ὁ ὑβρίζων, οὐκ ἐκείνον ὑβρίζει, ἀλλ' ἑαυτόν· ὁ δὲ Χριστιανὸν ὑβρίζων, οὐ δι' ἐκείνου τὸν Χριστὸν ὑβρίζει; Ὁ τὰς εἰκόνας λιθάζων, τίνα λιθάζει; οὐχ ἑαυτόν; Εἶτα εἰκόνα
 15 μὲν βασιλέως ἐπιγείου λιθάζων, ἑαυτὸν καταλεύει, τοῦ δὲ Χριστοῦ τὴν εἰκόνα ὑβρίζων· ἄνθρωπος γὰρ εἰκὼν Θεοῦ· οὐχ ἑαυτὸν ἀδικεῖ; Μέχρι πότε χρημάτων ἐρῶμεν; οὐ παύσομαι γὰρ αὐτῶν καταβοῶν· ταῦτα γὰρ πάντων αἷτια. Μέχρι τίνος οὐ λαμβάνομεν κῶρον τῆς ἀπλήστου ταύτης ἐπιθυμίας; Τί ἔχει καλὸν τὸ
 20 χρυσίον; Ἐκπέπληγμα ἐπὶ τῷ πράγματι· γοητεία τίς ἐστι τὸ πρᾶγμα, χρυσὸν καὶ ἄργυρον τοσοῦτου τιμᾶσθαι παρ' ἡμῖν. Τῶν μὲν οὖν ψυχῶν ἡμῶν οὐδεὶς ἡμῖν λόγος, ἀψύχων δὲ εἰκόνων πολλῇ ἢ θεραπεία. Πόθεν ἐπεσῆλθε τὸν νόσημα τοῦτο τῇ οἰκουμένῃ; τίς ἐξολοθρεῦσαι αὐτὸ δυνήσεται; ποῖος ἐκκόψαι λόγος τὸ χαλεπὸν
 25 τοῦτο θηρίον, καὶ πανωλεθρία διαφθεῖραι; Ἐνέσπαρται ταῖς τῶν ἀνθρώπων διανοίαις ἡ ἐπιθυμία, καὶ τῶν δοκούντων εἶναι ἐν εὐλαθείᾳ. Αἰσχυνώμεθα ἐπὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς παραγγέλμασι· ρήματα κείται ἐν τῇ Γραφῇ μόνον, ἐπὶ δὲ τῶν ἔργων οὐδαμοῦ δείκνυται.

30 4. Ἀλλὰ τίς ὁ εὐπρόσωπος τῶν πολλῶν λόγος; Παιδία ἔχω, φησί, καὶ αὐτὸς δέδοικα μῆποτε εἰς ἀνάγκην καταστῶ λιμοῦ καὶ

Πράγματι εἶναι γνώρισμα τῶν πιὸ φοβερῶν θηρίων, τὸ νὰ ἀρχίζης τὴν ἀδικία, ὅταν δὲν σὲ ἀδικῆ κανεὶς, ἢ καλύτερα οὔτε τῶν θηρίων. Γιατὶ ἂν ἀφήσης ἐκεῖνα νὰ βόσκουν στὴν ἔρημο, καὶ δὲν τὰ φέρης σὲ ἀνάγκη ὅταν τὰ περιορίσης τὸ χῶρο, ποτὲ δὲν θὰ σὲ βλάψουν, οὔτε θὰ σὲ ἐπιτεθοῦν, οὔτε θὰ σὲ δαγκώσουν, ἀλλὰ θὰ βαδίσουν τὸ δρόμο τους. Ἐσὺ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἂν καὶ ἔχεις λογικό, ἂν καὶ ἔχεις τιμηθῆ μὲ τέτοια ἐξουσία καὶ τιμὴ καὶ δόξα, οὔτε τὰ θηρία μιμεῖσαι σχετικὰ μὲ τοὺς συνανθρώπους σου, ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸ σου ἀδικεῖς καὶ καταστρέφεις; Καὶ πῶς θὰ μπορέσης νὰ ἀπολογηθῆς; Δὲν ἀκούεις τὸν Παῦλο ποὺ λέγει, «Γιατὶ δὲν προτιμᾶτε νὰ ἀδικῆσθε; γιατί δὲν προτιμᾶτε νὰ στερῆσθε; Ἀλλὰ ἐσεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποστερεῖτε, καὶ αὐτὰ τὰ κάνετε σὲ ἀδελφούς»¹². Βλέπεις ὅτι τὸ νὰ κακοποιηθῆ κανεὶς ὑπάρχει μέσα στὸ ὅτι ἐκακοποίησε, τὸ νὰ εὐεργετηθῆ ὅμως μέσα στὸ ὅτι ἔχει κακοποιηθῆ; Γιατὶ εἶπέ μου· ἐὰν κανεὶς κακολογῆ τοὺς ἄρχοντες, ἐὰν κανεὶς ὑβρίζη ἐκείνους ποὺ ἔχουν τὴν ἐξουσία, ποιὸν ἀδικεῖ; τὸν ἑαυτοῦ ἢ ἐκείνους; Εἶναι φανερὸ ὅτι ἀδικεῖ τὸν ἑαυτοῦ.

Ἐπειτα αὐτὸς ποὺ ὑβρίζει βέβαια τὸν ἄρχοντα, δὲν ὑβρίζει ἐκεῖνον, ἀλλὰ τὸν ἑαυτοῦ. Αὐτὸς ὅμως ποὺ ὑβρίζει τὸ Χριστιανό, διὰ μέσου ἐκείνου δὲν ὑβρίζει τὸν Χριστό; Ὅποιος λιθοβολεῖ τὶς εἰκόνες, ποιὸν λιθοβολεῖ; δὲν λιθοβολεῖ τὸν ἑαυτοῦ; Ἐπειτα ὅταν λιθοβολῆ τὴν εἰκόνα ἐπιγείου βασιλέως, καταστρέφει τὸν ἑαυτοῦ, ὅταν ὅμως ὑβρίζη τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, δὲν ἀδικεῖ τὸν ἑαυτοῦ; Ἐως πότε θὰ ἐπιθυμοῦμε τὰ χρήματα; δὲν θὰ σταματήσω βέβαια νὰ κατηγορῶ αὐτά, γιατί εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν. Ἐως πότε δὲν θὰ χορτάσωμε αὐτὴν τὴν ἀκόρεστη ἐπιθυμία; Τί καλὸ ἔχει τὸ χρῆμα; Μοῦ προκαλεῖ ἔκπληξι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἐχει κάποια γοητεία τὸ πρᾶγμα, νὰ τιμᾶμε δηλαδὴ τόσο πολὺ τὸ χρυσάφι καὶ τὸ ἀσήμι. Τὶς μὲν λοιπὸν ψυχές μας δὲν τὶς φροντίζομε καθόλου, ἐνῶ δείχνομε τόση φροντίδα γιὰ τὶς ἄψυχες εἰκόνες. Ἀπὸ ποῦ εἰσχώρησε ἡ ἀσθένεια αὕτη στὴν οἰκουμένη; ποιὸς θὰ μπορέση νὰ τὴν ἐξολοθρεύσῃ; ποιὸς λόγος θὰ μπορέση νὰ ξεριζώσῃ τὸ φοβερὸ αὐτὸ θηρίο καὶ νὰ τὸ καταστρέψῃ ὀλοκληρωτικά; Εἶναι σπαρμένη ἡ ἐπιθυμία μέσα στὶς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτῶν ποὺ νομίζουν ὅτι εἶναι εὐσεβεῖς. Ἄς ἐντρεπώμασθε γιὰ τὶς εὐαγγελικὲς ἐντολές. Τὰ λόγια εὐρίσκονται μόνο στὴν ἀγία Γραφή, ἔργα ὅμως πουθενὰ δὲν παρουσιάζονται.

ἐνδείας, μήποτε ἐτέρων δεηθῶ· αἰσχύνομαι ἐπαιτεῖν. Διὰ τοῦτο
 οὖν ἄλλους ποιεῖς ἐπαιτεῖν; Οὐ δύναμαι, φησί, πεινῆν. Διὰ τοῦτο
 ἐτέρους περιβάλλεις λιμῶ; Οἶδας ὅσον δεινὸν τὸ ἐπαιτεῖν; ὅσον
 τὸ λιμῶ φθειρεσθαι; φεῖσαι καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν σῶν. Αἰσχύνη
 5 πεινῆν, εἰπέ μοι, ἀρπάζειν δὲ οὐκ αἰσχύνη; δέδοικας λιμῶ φθει-
 ρεσθαι, ἐτέρους δὲ φθείρειν οὐ δέδοικας; Καίτοι τὸ μὲν πεινῆν
 οὐδὲ αἰσχύνην ἔχει, οὐδὲ ἔγκλημα· τὸ δὲ ἐτέρους περιβάλλειν
 τούτοις, οὐκ αἰσχύνην μόνον, ἀλλὰ καὶ κόλασιν ἐπιφέρει τὴν
 ἐσχάτην. Σκῆψις πάντα ταῦτα, καὶ λόγοι καὶ φλυαρία. Ὅτι γὰρ οὐ
 10 παίδων ἔνεκεν ταῦτα ποιεῖτε μαρτυροῦσιν ὅσοι παῖδας μὲν οὐκ
 ἔχουσιν οὐδὲ ἔξουσι, κόπτονται δὲ οὕτω καὶ ταλαιπωροῦσι, καὶ
 πλοῦτον περιβάλλονται, ὅσον ἂν εἰ μυρίοις εἶχον καταλεῖψαι
 παισίν. Οὐκ ἔστι παίδων φροντίς ἢ ποιούσα χρηματιστικόν, ἀλλὰ
 ψηχῆς νόσος. Διὰ ταύτην καὶ οὐκ ἔχοντες πολλοὶ μαίνονται περὶ
 15 τὰ χρήματα· ἕτεροι δὲ ἐν πολυπαιδίᾳ ζῶντες, καὶ τῶν ὄντων
 καταφρονοῦσιν· ἐκεῖνοί σου κατηγορήσουσιν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέ-
 ρᾳ. Εἰ γὰρ ἡ τῶν παίδων ἀνάγκη πρὸς τὴν τῶν χρημάτων ἐβιάζετο
 συλλογὴν, ἐχρῆν κάκεινους τὸν αὐτὸν ἔχειν πόθον, τὴν αὐτὴν
 ἐπιθυμίαν· εἰ δὲ οὐκ ἔχουσιν, οὐκ ἀπὸ τῆς πολυπαιδίας, ἀλλ' ἀπὸ
 20 τῆς φιλοχρηματίας μαινόμεθα.

Καὶ τίνες εἰσὶ, φησίν, οἱ μετὰ παίδων καταφρονοῦντες χρη-
 μάτων; Πολλοί, καὶ πολλαχοῦ· εἰ δὲ βούλει, καὶ ἐπὶ τῶν παλαιῶν
 ἐρῶ. Οὐχὶ δώδεκα παῖδας εἶχεν ὁ Ἰακώβ; οὐχὶ τὸν τῶν θητευόν-
 των ἔζη θίον; οὐκ ἠδίκηϊτο παρὰ τοῦ κηδεστοῦ; οὐχὶ πολλάκις
 25 αὐτὸν ἠθέτησε; μὴ ἠνάγκασεν αὐτὸν ἡ πολυπαιδία βουλευσα-
 σθαί τι τῶν μὴ δεόντων; Τί δὲ ὁ Ἀβραάμ; οὐχὶ μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ
 ἐτέρους πολλοὺς εἶχε παῖδας; τί οὖν; οὐχὶ τοῖς ξένοις τὰ ὄντα
 ἐκέκτητο; Ὅρᾳς ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἠδίκηϊ, ἀλλὰ καὶ τῶν ὄντων
 παρεχώρει, οὐκ εὖ ποιῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ αἰρούμενος ἀδικεῖ-
 30 σθαι παρὰ τοῦ ἀδελφιδου; Τοῦ γὰρ εὖ ποιεῖν τὸ φέρειν ἀρπαζό-
 μενον διὰ τὸν Θεὸν πολλῶ μείζον ἔστι. Διὰ τί; Ὅτι τὸ μὲν ψυχῆς

13. Πρόκειται γιὰ τὸν Λάβαν, ὁ ὅποιος ἦταν ἀδελφὸς τῆς μητέρας τοῦ Ἰακώβ καὶ
 πεθερὸς του, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε τὶς θυγατέρες του Λεῖα καὶ Ραχὴλ. Βλ. Γεν.
 29,15 ἔ.

4. Ἄλλὰ ποιὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ παρουσιάζουν οἱ πολλοὶ γιὰ δικαιολογία; Παιδιὰ ἔχω, λέγει, καὶ ὁ ἴδιος φοβᾶμαι μήπως κάποτε εὐρεθῶ σὲ ἀνάγκη πείνας καὶ ἀνέχειας, μήπως κάποτε θὰ ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ ἄλλα· ἐντρέπομαι νὰ ἐπαιτῶ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν κάνεις ἄλλους νὰ ἐπαιτοῦν; Δὲν μπορῶ, λέγει, νὰ πεινῶ. Γι' αὐτὸ περιβάλλεις ἄλλους μὲ πείνα; Γνωρίζεις πόσο φοβερὸ εἶναι ἡ ἐπαιτεία; Πόσο φοβερὸ τὸ νὰ καταστρέφεται κανεὶς ἀπὸ πείνα; λυπήσου καὶ τοὺς ἀδελφούς σου. Ἐντρέπεσαι νὰ πεινᾷς, εἶπέ μου, καὶ δὲν ἐντρέπεσαι νὰ ἀρπάζης; φοβᾶσαι μήπως καταστραφῆς ἀπὸ πείνα, καὶ δὲν φοβᾶσαι νὰ καταστρέφης ἄλλους; Ἄν καὶ βέβαια ἡ πείνα οὔτε ἐντροπὴ ἔχει, οὔτε κατηγορία, τὸ νὰ περιβάλλης ὅμως ἄλλους μὲ αὐτά, δὲν εἶναι μόνο ἐντροπὴ, ἀλλὰ καὶ ἐπιφέρει τὴν πιὸ μεγάλη τιμωρία. Δικαιολογία εἶναι ὅλα αὐτὰ καὶ λόγια καὶ φλυαρίες. Γιατὶ ὅτι τὸ δὲν κάνετε αὐτὰ ἐξ αἰτίας τῶν παιδιῶν, τὸ ἐπιβεβαιώνουν ὅσοι βέβαια δὲν ἔχουν παιδιά καὶ ποὺ οὔτε θὰ ἔχουν, ποὺ κοπιάζουν ὅμως τόσο πολὺ καὶ ταλαιπωροῦνται, καὶ ἀποκτοῦν πλοῦτο, ὅσο θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ἀφήσουν σὲ πάρα πολλὰ παιδιά. Δὲν εἶναι ἡ φροντίδα τῶν παιδιῶν αὐτὴ ποὺ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν ἀπόκτησι τῶν χρημάτων, ἀλλὰ ἡ ἀσθένεια τῆς ψυχῆς. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν παιδιά πολλοὶ τρελλαίνονται γιὰ τὰ χρήματα, ἄλλοι ὅμως ἂν καὶ ζοῦν μὲ πολλὰ παιδιά περιφρονοῦν καὶ τὰ χρήματα ποὺ ἔχουν. Ἐκεῖνοι θὰ σὲ κατηγορήσουν κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως. Γιατὶ ἐὰν ἡ ἀνάγκη τῶν παιδιῶν ἐπίεζε γιὰ τὴ συγκέντρωσι τῶν χρημάτων, ἔπρεπε καὶ ἐκεῖνοι νὰ ἔχουν τὸν ἴδιο πόθο, τὴν ἴδια ἐπιθυμία. Ἀφοῦ ὅμως δὲν ἔχουν, δὲν κάνομε σὰν τρελλοὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ παιδιά, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπη γιὰ τὰ χρήματα.

Καὶ ποιοὶ εἶναι, λέγει, αὐτοὶ ποὺ ἔχουν παιδιά καὶ περιφρονοῦν τὰ χρήματα; Πολλοὶ καὶ σὲ πολλὰ μέρη· ἐὰν ὅμως θέλης, θὰ ἀναφερθῶ καὶ στοὺς παλαιούς. Δὲν εἶχε δώδεκα παιδιά ὁ Ἰακώβ; δὲν ἐζοῦσε σὰν ἐργάτης; δὲν ἀδικοῦνταν ἀπὸ τὸν πεθερό του¹³; δὲν τοῦ εἶχε ἀρνηθῆ πολλές φορές τὴν ὑπόσχεσί του; μήπως τὸν ἠνάγκασαν τὰ πολλὰ παιδιά νὰ σκεφθῆ κάτι ἀπὸ τὰ μὴ ἀπαραίτητα; Καὶ τί ὁ Ἀβραάμ; δὲν εἶχε μαζὶ μὲ τὸν Ἰσαὰκ καὶ πολλὰ ἄλλα παιδιά; τί λοιπὸν; δὲν ἐπρομηθεύετο τὰ πράγματα γιὰ τοὺς ξένους; Βλέπεις ὅτι ὄχι μόνο δὲν ἔκανε ἀδικίες, ἀλλὰ καὶ ἐπαραχωροῦσε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του καὶ δὲν εὐεργετοῦσε μόνο, ἀλλὰ καὶ ἐπροτιμοῦσε νὰ ἀδικῆται ἀπὸ τὸν ἀνεψιό του; Τὸ νὰ ὑπομένῃ κανεὶς ὅταν τοῦ

ἐστι καρπὸς καὶ βία. Καὶ εὐκολώτερον ἂν τις μυρία πρόοιτο
 τάλαντα ἐκῶν, καὶ οὐδὲν ἠγήσεται πεπονθέναι δεινόν, ἢ τρεῖς
 ὀβολοὺς ἀρπαγεῖς καὶ παρὰ γνώμην, οἷσει πράως. Ὡστε τοῦτο
 φιλοσοφία μᾶλλον ψυχῆς. Καὶ τοῦτο ὀρῶμεν γεγονὸς ἐπὶ τοῦ
 5 Ἀβραάμ. «Εἶδε» γάρ, φησί, «τὴν περίχωρον ὁ Λώτ, καὶ ἦν ποτιζο-
 μένη, ὡς ὁ παράδεισος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐξελέξατο αὐτήν». Καὶ
 οὐδὲν ἐκεῖνος ἀντεῖπεν. Ὁρᾶς ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἠδίκηει, ἀλλὰ καὶ
 ἠδικεῖτο;

Τί κατηγορεῖς τῶν παίδων τῶν σαυτοῦ, ἄνθρωπε; Οὐ διὰ
 10 τοῦτο ἡμῖν ὁ Θεὸς ἔδωκε τοὺς παῖδας, ἵνα ἀρπάζωμεν τὰ ἐτέρων.
 Ὅρα μὴ τὸν Θεὸν παροξύνῃς τοῦτο λέγων. Εἰ γὰρ τοῦτο λέγεις,
 ὅτι αὐτοὶ σοὶ τῆς ἀρπαγῆς γίνονται αἴτιοι καὶ τοῦ χρηματισμοῦ,
 δέδοικα μὴ αὐτῶν ἀποστερηθῆς, ὡς βλαπτόντων καὶ ἐπιβουλεύ-
 ὄντων. Ὁ Θεὸς σοὶ τοὺς παῖδας ἔδωκεν, ἵνα σε γηροκομῶσιν, ἵνα
 15 τὴν ἀρετὴν μανθάνωσι παρὰ σοῦ. Διὰ γὰρ τοῦτο τὸ τῶν ἀνθρώ-
 πων γένος οὕτως ἠθέλησε συνεστάναι, δύο τὰ μέγιστα κατα-
 σκευάζων, ἓνα μὲν, διδασκάλους ἐφιστῶν τοὺς πατέρας, ἕτερον
 δέ, πολλὴν ἀγάπην ἐντίκτων. Εἰ γὰρ ἀπλῶς ἔμελλον οἱ ἄνθρωποι
 γίνεσθαι, οὐδεὶς ἂν πρὸς οὐδένα σχέσιν ἔσχεν. Εἰ γὰρ νῦν πατέ-
 20 ρων ὄντων καὶ παίδων καὶ ἐκγόνων, πολλοὶ πολλῶν οὐ φροντί-
 ζουσι, πολλῶ μᾶλλον τότε. Διὰ τοῦτό σοι παῖδας ἔδωκεν ὁ Θεός·
 μὴ τοίνυν κατηγορεῖ τῶν παίδων. Εἰ δὲ οἱ παῖδας ἔχοντες οὐδε-
 μίαν ἔχουσιν ἀπολογίαν, οἱ μὴ ἔχοντες, καὶ κοπτόμενοι περὶ τὴν
 τοῦ πλοῦτου συλλογὴν, ποῖον ἂν εἴποιεν λόγον;

5. Ἄλλ' ἔστι τις καὶ αὐτοῖς λόγος πάσης ἀπολογίας ἀπεστε-
 ρημένος. Τίς δὴ οὗτός ἐστιν; Ἴνα ἀντὶ τῶν παίδων ἔχωμεν, φησί,
 τὸν πλοῦτον ὑπόμνημα. Ὅντως γέλως πολὺς. Ἀντὶ τῶν παίδων,
 φησὶν, ἡ οἰκία μνήμη ἀθάνατος γίνεται τῆς δόξης τῆς ἐμῆς. Οὐ
 τῆς δόξης σου, ἄνθρωπε, ἀλλὰ τῆς πλεονεξίας ἔσται μνήμη. Ἡ
 30 οὐχ ὀρᾶς νῦν πῶς πολλοὶ παριόντες τὰς λαμπρὰς οἰκίας τοιαῦτα
 διαλέγονται πρὸς ἀλλήλους· πόσα ὁ δεῖνα ἐπλεονέκτησε, πόσα
 ἤρπασεν, ἵνα ταύτην οἰκοδομήσῃ τὴν οἰκίαν; καὶ νῦν ἐκεῖνος μὲν
 γέγονε τέφρα καὶ κόνις, αὕτη δὲ εἰς ἐτέρων κληρὸν διέβη. Οὐ
 τῆς δόξης σου τοίνυν καταλιμπάνεις μνήμην, ἀλλὰ τῆς πλεονε-
 35 ξίας. Καὶ τὸ μὲν σῶμά σου κέκρυπται τῇ γῆ, τῆς δὲ πλεονεξίας

άρπάζουν υπάρχοντα για τὸν Θεὸ εἶναι πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ εὐεργετῇ. Γιατί; Διότι τὸ ἓνα εἶναι καρπὸς τῆς ψυχῆς καὶ τῆς προαιρέσεως τοῦ καθενός, γι' αὐτὸ καὶ εὐκόλα γίνεται, τὸ ἄλλο ὅμως εἶναι προσβολὴ καὶ βία. Καὶ εὐκολώτερα θὰ ἔδινε κανεὶς πολλὰ τάλαντα μὲ τὴ θέλησί του καὶ δὲν θὰ θεωρήσῃ ὅτι ἔχει πάθει τίποτε τὸ φοβερό, παρὰ θὰ ὑποφέρῃ μὲ ἡρεμία ὅταν τοῦ ἀρπάξουν τρεῖς ὀβολοὺς παρὰ τὴ θέλησί του. Ἐπομένως αὐτὸ εἶναι ἡ μεγαλύτερη εὐσέβεια τῆς ψυχῆς. Καὶ αὐτὸ βλέπομε ὅτι ἔχει συμβῆ στὴν περιπτώσει τοῦ Ἀβραάμ. «Γιατὶ εἶδε», λέγει, «τὴ γειτονικὴ χώρα ὁ Λώτ, καὶ ἐποτίζετο, ὅπως ὁ παράδεισος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπροτίμησε αὐτήν»¹⁴. Καὶ ἐκεῖνος δὲν εἶπε τίποτε τὸ ἀντίθετο. Βλέπεις ὅτι ὄχι μόνο δὲν ἔκανε ἀδικίες, ἀλλὰ καὶ ἀδικοῦνταν;

Γιατί κατηγορεῖς τὰ παιδιὰ σου, ἄνθρωπε; Δὲν μᾶς ἔδωσε γι' αὐτὸ τὰ παιδιὰ ὁ Θεός, γιὰ νὰ ἀρπάξωμε τὰ υπάρχοντα τῶν ἄλλων. Πρόσεχε νὰ μὴ παροργίσῃς τὸν Θεὸ λέγοντας αὐτό. Γιατί, ἐὰν λέγῃς αὐτό, ὅτι δηλαδὴ τὰ παιδιὰ σου γίνονται ἢ αἰτία τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς ἀποκτήσεως τῶν χρημάτων, φοβᾶμαι μήπως στερηθῆς αὐτά, ἐπειδὴ σὲ βλάπτουν καὶ σὲ ἐπιβουλεύονται. Ὁ Θεὸς σοῦ ἔδωσε τὰ παιδιὰ, γιὰ νὰ σὲ γηροκομοῦν, γιὰ νὰ μαθαίνουν τὴν ἀρετὴ ἀπὸ σένα. Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἔτσι ἠθέλησε νὰ συνενώσῃ τὸ ἀνθρώπινο γένος, κάνοντας τὰ δύο μέγιστα αὐτά, τὸ ἓνα, ὀρίζοντας τοὺς πατέρες διδασκάλους, καὶ τὸ ἄλλο, θέτοντας μέσα του πολλὴ ἀγάπη. Γιατί, ἐὰν ἐπρόκειτο ἀπλῶς νὰ γεννῶνται οἱ ἄνθρωποι, κανεὶς δὲν θὰ εἶχε σχέσεις πρὸς κανένα. Γιατί, ἐὰν τώρα ποὺ υπάρχουν πατέρες καὶ παιδιὰ καὶ ἐγγόνια, πολλοὶ δὲν φροντίζουν γιὰ πολλὰ, πολὺ περισσότερο τότε. Γι' αὐτὸ σοῦ ἔδωσε παιδιὰ ὁ Θεός· μὴ κατηγορῆς λοιπὸν τὰ παιδιὰ. Καὶ ἐὰν ὅσοι ἔχουν παιδιὰ δὲν ἔχουν καμμία δικαιολογία, ὅσοι δὲν ἔχουν καὶ κοπιάζουν γιὰ τὴ συγκέντρωσι τοῦ πλούτου, ποῖο λόγο θὰ μπορούσαν νὰ προβάλουν;

5. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ σ' αὐτοὺς κάποιος λόγος στερημένος ἀπὸ κάθε δικαιολογία. Ποιὸς λοιπὸν εἶναι αὐτός; Γιὰ νὰ ἔχωμε, λέγει, ἀντὶ τῶν παιδιῶν τὸν πλοῦτο ἀνάμνησι. Πραγματικὰ εἶναι πολὺς ὁ περίγελως. Ἀντὶ τῶν παιδιῶν, λέγει, τὸ σπίτι γίνεται ἀθάνατη ὑπενθύμισι τῆς ἰδικῆς μου δόξας. Δὲν θὰ εἶναι ὑπενθύμισι τῆς δόξας σου, ἄνθρωπε, ἀλλὰ τῆς πλεονεξίας σου. Ἡ δὲν βλέπεις τώρα πῶς πολλοὶ διερχόμενοι ἀπὸ τὰ λαμπρὰ σπίτια συζητοῦν μεταξύ τους τέτοια περίπου· πόσα ἤρπαξε μὲ ἀπάτη, πόσα ἔκλεψε, γιὰ νὰ κτίσῃ αὐτὴ τὴν οἰκοδομῆ; καὶ τώρα ἐκεῖνος ἔχει γίνῃ στάχτη καὶ σκόνη,

μνήμην λαθεῖν τῷ πλήθει τοῦ χρόνου δυναμένην οὐκ ἀφίης, ἀλλ' ἀνακρούεσθαι καὶ ἀνασκάπτεσθαι ποιεῖς διὰ τῆς οἰκίας. Ἔως γὰρ ἂν αὕτη ἐστήκη, τὴν ἐπωνυμίαν ἔχουσα τὴν σὴν, καὶ τοῦ δεινός λεγομένη, πάντως ἀνάγκη καὶ τὰ πάντων ἀνεψχθῆναι
5 στόματα κατὰ σοῦ.

Ὅρᾳς ὅτι βέλτιον μηδὲν ἔχειν, ἢ ταύτην ὑπομένειν τὴν κατηγορίαν; Καὶ ταῦτα μὲν ἐνταῦθα· ἐκεῖ δὲ τί ποιήσομεν, εἰπέ μοι, τοσοῦτων μὲν ἐνταῦθα γινόμενοι κύριοι, οὐδενὶ δὲ τῶν ὄντων μεταδόντες, ἢ σφόδρα ὀλίγων; πῶς τὰς πλεονεξίας ἀποδυσόμε-
10 θαι; Ὁ γὰρ βουλόμενος πλεονεξίαν ἀποδύσασθαι, οὐκ ὀλίγα ἀπὸ πολλῶν δίδωσιν, ἀλλὰ πολλαπλασίονα τῶν ἀρπασθέντων, καὶ ἴσταται ἀρπάζων. Ἄκουσον ὁ Ζακχαῖος τί λέγει· «Καὶ ὅσων ἤρπασα, τετραπλασίονα ἀποδίδωμι». Σὺ δὲ ἀρπάζων μυρία τάλαντα, ἂν ὀλίγας δῶς δραχμάς, τὸ πᾶν ἀποδεδωκέναι νομίζεις, καὶ ὡς
15 πλείονα δεδωκώς διάκεισαι. Καὶ οὕτω δὲ μόλις· διὰ τί; δεῖ γὰρ αὐτὰ τε ἀποδοῦναι ἐκεῖνα, καὶ ἐκ τῶν οἴκοθεν προσθεῖναι ἕτερα. Καθάπερ γὰρ ὁ κλέπτης οὐκ ἐκεῖνα ἀποδιδούς μόνον ἀπολελόγηται, ἀλλὰ πολλάκις μὲν καὶ τὴν ψυχὴν προσέθηκε, πολλάκις δὲ πολλαπλασίονα δούς διαλύεται, οὕτω καὶ ὁ πλεονέκτης. Καὶ γὰρ
20 καὶ ὁ πλεονέκτης κλέπτης ἐστί, καὶ ληστής ἐκείνου πολλῷ χαλεπώτερος, ὅσῳ καὶ τυραννικώτερος. Ἐκεῖνος μὲν οὖν καὶ τῷ κρύπτεσθαι, καὶ τῷ ἐν νυκτὶ ἐπιχειρεῖν, πολὺ τοῦ τολμήματος ὑποτέμνεται, ὡσανεὶ ἀισχυνόμενος καὶ δεδοικῶς τὸ ἁμαρτάνειν; οὗτος δὲ ἀπαναισχυντήσας, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ κατὰ μέσην ἀγορᾶν
25 ἀρπάζει τὰ πάντων, κλέπτης τε ὁμοῦ καὶ τύραννος ὢν. Οὐ δι-orύπτει τοίχους, οὐδὲ σθέννυσι λαμπάδα, οὐδὲ κιθῶτιον ἀνοίγει, οὐδὲ σήμαντρα ἀνατρέπει· ἀλλὰ τί; τὰ τούτων νεανικώτερα ποιεῖ, ὀρώντων τῶν ἀδικουμένων, διὰ τῆς θύρας ἐκβάλλει, μετὰ παρρησίας πάντα ἀνοίγει, αὐτοὺς ἐκείνους ἀναγκάζει τὰ αὐτῶν
30 ἐκθέσθαι.

Τοσαύτη τῆς βίας ἢ ὑπερβολή. Οὗτος ἐκείνων πολλῷ μιαιώτερος, ὅσῳ καὶ ἀναισχυντότερος καὶ τυραννικώτερος. Ὁ μὲν γὰρ δόλω τι παθὼν, ἀλγεῖ μὲν, πλὴν ἀλλ' ἔχει παραμυθίαν οὐ μικράν, τὸ κἂν φοβηθῆναι αὐτὸν ἐκείνον τὸν ἀδικοῦντα· ὁ δὲ

αὐτὴ ὅμως ἐπέρασε στὴ κληρονομία ἄλλων. Δὲν ἐγκαταλείπεις λοιπὸν ἀνάμνησι τῆς δόξας σου, ἀλλὰ τῆς πλεονεξίας σου. Καὶ τὸ μὲν σῶμα σου εἶναι κρυμμένο στὴ γῆ, τὴ ἀντάμνησι τῆς πλεονεξίας ὅμως ἂν καὶ μπορῇ νὰ ξεχασθῇ μὲ τὸν πολὺ χρόνον δὲν ἀφήνεις, ἀλλὰ κάνεις νὰ ἐπανέρχεται καὶ νὰ ἀνακινῆται αὐτὴ μὲ τὸ σπίτι. Γιατὶ ἐν ὅσῳ θὰ ὑπάρχη αὐτὸ καὶ θὰ ἔχη τὴν ἐπωνυμία σου καὶ θὰ λέγεται τοῦ τάδε, ὅπωςδῆποτε εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀνοίγουν καὶ τὰ στόματα ὄλων ἐναντίον σου.

Βλέπεις ὅτι εἶναι προτιμότερο νὰ μὴ ἔχωμε τίποτε, παρὰ νὰ ὑπομένωμε αὐτὴ τὴν κατηγορία; Καὶ αὐτὰ βέβαια συμβαίνουν ἐδῶ· ἐκεῖ ὅμως τί θὰ κάνωμε, εἶπέ μου, ποῦ, ἐνῶ γινόμασθε κύριοι ἐδῶ τόσων ἀγαθῶν, δὲν δίνομε ὅμως σὲ κανένα ἓνα μέρος ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μας ἢ πάρα πολὺ λίγα; πῶς θὰ ἐκδιώξωμε τὶς πλεονεξίες; Γιατὶ ὅποιος θέλει νὰ ἐκδιώξη τὴν πλεονεξία, δὲν δίνει λίγα ἀπὸ τὰ πολλά, ἀλλὰ πολλές φορές περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἔχει ἀρπάξει καὶ σταματᾷ νὰ ἀρπάζη. "Ἄκουσε τί λέγει ὁ Ζακχαῖος· «Καὶ ἀπὸ ὅσα ἔχω ἀρπάξει, ἐπιστρέφω τετραπλάσια»¹⁵. Ἐσὺ ὅμως ἀρπάζοντας ἄπειρα τάλαντα, ἂν δώσης λίγες δραχμῆς, νομίζεις ὅτι ἔχεις ἀποδώσει τὰ πάντα, καὶ συμπεριφέρεσαι σὰν νὰ ἔχης δώσει περισσότερα. Καὶ αὐτὸ ὅμως μὲ πολὺ κόπο· γιατί; διότι πρέπει νὰ ἐπιστρέψης καὶ ἐκεῖνα τὰ ἴδια, καὶ νὰ προσθέσης ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔχεις στὸ σπίτι. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ κλέπτης δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχη ἀπολογία γιὰ τὸν ἑαυτό του ὅταν ἐπιστρέψῃ μόνο ἐκεῖνα ποῦ ἔκλεψε, ἀλλὰ πολλές φορές ἐπρόσθεσε καὶ τὴ ζωὴ του καὶ πολλές φορές δὲ ὅταν δώση πολὺ περισσότερα ἀπαλλάσσεται, ἔτσι καὶ ὁ πλεονέκτης. Γιατὶ καὶ ὁ πλεονέκτης εἶναι κλέπτης καὶ ληστής πολὺ πιὸ φοβερὸς ἀπὸ ἐκεῖνον, ὅσο καὶ πιὸ τυραννικός. Ἐκεῖνος λοιπὸν καὶ μὲ τὸ νὰ κρύπτεται καὶ μὲ τὸ νὰ ἐπιτίθεται τὴ νύκτα, ἐμποδίζεται πολὺ στὸ τόλμημά του, σὰν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἐντρέπεται καὶ νὰ φοβῆται τὴν ἀμαρτία, αὐτὸς ὅμως ἀφουῦ ἐγινε τελείως ἀναίσχυντος, μὲ ἀκάλυπτο τὸ κεφάλι στὴ μέση τῆς ἀγορᾶς ἀρπάζει τὰ πράγματα ὄλων, γενόμενος συγχρόνως καὶ κλέπτης καὶ τύραννος. Δὲν τρυπᾷ τοὺς τοίχους, οὔτε σβῆνει τὸ λυχνάρι, οὔτε ἀνοίγει τὸ κιβώτιο, οὔτε καταστρέφει τὰ σήμαντρα. Ἄλλὰ τί κάνει; τὰ πιὸ βίαια ἀπὸ αὐτὰ, ἐνῶ βλέπουν οἱ ἀδικούμενοι, ἀπὸ τὴν πόρτα τὰ φέρει ἔξω, μὲ παρρησία ἀνοίγει τὰ πάντα, αὐτοὺς τοὺς ἴδιους ἐξαναγκάζει νὰ τοποθετήσουν ἔξω τὰ δικά τους.

μετὰ τοῦ κακῶς παθεῖν καὶ καταφρονούμενος, οὐδὲ ἐνεργεῖν τὴν βίαν δυνήσεται· μείζων γὰρ ὁ γέλως. Εἶπέ μοι, εἴ τις γυναῖκα ἐμοίχευσε λαθῶν, ἕτερος δὲ ὀρῶντος τοῦ ἀνδρὸς τοῦτο εἰργάσατο, τίς μᾶλλον ἐλύπησεν, καὶ δακεῖν ἦν ἱκανός; Ὁ μὲν γὰρ
 5 μετὰ τοῦ κακῶς ποιῆσαι καὶ διέπτυσεν· ὁ δὲ, εἰ μηδὲν ἕτερον, ἔδειξεν ὅτι δέδοικε τὸν ἠδικημένον. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν χρημάτων, ὁ μὲν λάθρα λαθῶν, ταύτη τετίμηκε, τῷ λάθρα λαβεῖν· ὁ δὲ φανερῶς καὶ δημοσίᾳ, μετὰ τῆς ζημίας καὶ αἰσχύνῃν ἐπήγαγε. Παισώμεθα οὖν τὰ ἐτέρων ἀρπάζοντες, καὶ πένητες καὶ πλοῦσι-
 10 οὶ· οὐ γὰρ πρὸς τοὺς πλουσίους μοι μόνον οὗτος ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πένητας. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ ἀρπάζουσι τοὺς αὐτῶν πενεστέρους, καὶ χειροτέχνη οἱ εὐπορώτεροι καὶ δυνατώτεροι τοὺς ἀπορωτέρους καὶ πενεστέρους ἀπεμπολοῦσι, καὶ κἀπηλοὶ καπήλους, καὶ πάντες οἱ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς. Ὡστε πάντοθεν βούλο-
 15 μαι τὴν ἀδικίαν ἐξελεῖν. Οὐ γὰρ ἐν τῷ μέτρῳ τῶν ἀρπαζομένων καὶ κλεπτομένων, ἀλλὰ ἐν τῇ προαιρέσει τοῦ κλέπτοντος τὸ ἀδίκημα ἴσταται. Ὅτι δὲ οὗτοι μᾶλλον εἰσι κλέπται καὶ πλεονέκται, οἱ μὴδὲ τῶν μικρῶν καταφρονοῦντες, οἶδα καὶ μέμνημαι πρὸς ὑμᾶς εἰρηκῶς, εἶγε καὶ ὑμεῖς μέμνησθε. Πλὴν ἀλλὰ μηδὲν
 20 ἀκριβολογώμεθα· ἔστωσαν ὁμοίως τοῖς πλουσίοις καὶ αὐτοί.

Παιδεύσωμεν τὴν διάνοιαν λοιπὸν τῶν μειζόνων μὴ ἐπιθυμεῖν, τοῦ πλείονος μὴ ὀρέγεσθαι. Ἐν δὲ τοῖς οὐρανίοις μηδέποτε κῶρον ἐχέτω ἢ ἐπιθυμία τοῦ πλείονος, ἀλλ' αἰεὶ τοῦ πλείονος ἕκαστος ὀρεγέσθω· ἐπὶ δὲ τῆς γῆς τῆς χρείας ἕκαστος
 25 ἔστω καὶ τῆς αὐταρκειᾶς, καὶ μηδὲν πλέον ζητεῖτω, ἴν' οὕτω δυνηθῇ τῶν ὄντως ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τόσο μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τῆς βίας. Αὐτὸς εἶναι πιὸ μισητὸς ἀπὸ ἐκείνους, ὅπως καὶ πιὸ ἀναίσχυντος καὶ πιὸ τυραννικός. Γιατὶ ἐκεῖνος ποῦ ἐπάθε κατὰ μὲ δόλο, στενοχωρεῖται βεβαίως, ἀλλὰ ὅμως ἔχει μεγάλη παρηγοριά, τὸ ὅτι τὸν ἐφοβήθηκε τουλάχιστον ἐκεῖνος ὁ ἄδικος. Ἐκεῖνος ὅμως ποῦ μαζί μὲ τὴν κακὴ μεταχείρισι περιφρονεῖται, οὔτε θὰ μπορέσῃ νὰ ἀντέξῃ τὴ βία, γιατί εἶναι πιὸ μέγας ὁ περίγελως. Εἶπέ μου, ἐὰν κάποιος ἐμοίχευσε γυναῖκα στὰ κρυφὰ καὶ ἄλλος ἔκαμε·αὐτὸ καθὼς ἔβλεπε ὁ ἄνδρας, ποιὸς ἐλύπησε περισσότερο, καὶ ἦταν ἱκανὸς νὰ ἐρεθίσῃ; Γιατὶ ὁ ἕνας, μαζί μὲ τὸ ὅτι ἔκαμε κακὸ καὶ τὸν ἐπεριφρόνησε, ὁ ἄλλος, ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, ἔδειξε ὅτι φοβᾶται ἐκείνον ποῦ ἠδίκησε. Ἔτσι καὶ στὰ χρήματα, ἐκεῖνος ποῦ τὰ ἔλαβε κρυφὰ, ἔτσι ἔχει ἐπιβάλει τὴν ποινὴν, μὲ τὸ ὅτι τὰ ἔλαβε κρυφὰ· ἐκεῖνος ὅμως ποῦ τὰ ἔλαβε φανερὰ καὶ δημόσια, μαζί μὲ τὴ ζημία ἐπρόσθεσε καὶ τὴν ἐντροπή. Ἄς σταματήσωμε λοιπὸν νὰ ἀρπάζωμε τὰ πράγματα τῶν ἄλλων, καὶ οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ πλούσιοι, γιατί δὲν ἀπευθύνεται αὐτὸς ὁ λόγος μου μόνο στοὺς πλουσίους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πτωχοὺς. Γιατὶ καὶ αὐτοὶ ἀρπάζουν τοὺς πτωχότερους τους καὶ οἱ πλουσιώτεροι καὶ δυνατώτεροι τεχνῖτες, δὲν τηροῦν τίς συμφωνίες τους μὲ τοὺς πτωχότερους καὶ ἀδυνατώτερους, καὶ οἱ ἔμποροι μὲ τοὺς ἐμπόρους, καὶ ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι στὴν ἀγορά. Ὡστε ἀπὸ παντοῦ θέλω νὰ ἐκδιώξω τὴν ἀδικία. Γιατὶ τὸ ἀδίκημα δὲν βρίσκεται στὸ μέγεθος τῶν ἀρπαζομένων καὶ κλεπτομένων, ἀλλὰ στὴν προαίρεσι τοῦ κλέπτη. Τὸ ὅτι ὅμως αὐτοὶ εἶναι μεγαλύτεροι κλέπτες καὶ πλεονέκτες, οἱ ὁποῖοι δὲν περιφρονοῦν οὔτε τὰ ἀσήμαντα, τὸ γνωρίζω καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι σᾶς ἔχω ὁμιλήσει γι' αὐτούς, ἐὰν βέβαια ἐνθυμεῖσθε καὶ σεῖς. Πλὴν ὅμως ἄς μὴ ἀκριβολογοῦμε γι' αὐτούς· ἄς θεωρήσωμε ὅτι εἶναι καὶ αὐτοὶ ὅμοιοι μὲ τοὺς πλουσίους.

Ἄς παιδεύσωμε λοιπὸν τὴ σκέψι μας ὥστε νὰ μὴ ἐπιθυμῇ τὰ μεγαλύτερα, νὰ μὴ ποθῇ τὸ περισσότερο. Γιὰ τὰ οὐράνια ὅμως ἄς μὴ ἔχη ποτὲ κορεσμὸ ἢ ἐπιθυμία γιὰ τὸ περισσότερο, ἀλλὰ πάντοτε ἄς ἐπιθυμῇ ὁ καθένας τὸ περισσότερο. Καὶ στὴ γῆ ἄς ἔχη τὰ ἀπαραίτητα καὶ ἀναγκαῖα καὶ ἄς μὴ ζητῇ τίποτε περισσότερο, γιὰ νὰ μπορέσῃ ἔτσι νὰ ἐπιτύχῃ τὰ ἀληθινὰ ἀγαθὰ, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ΄.

(Α΄ Θεσ. 5, 19–28)

«Τὸ Πνεῦμα μὴ σβέννυτε· προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε.
Πάντα δὲ δοκιμάζετε· τὸ καλὸν κατέχετε. Ἀπὸ παντὸς
5 εἶδους πονηροῦ ἀπέχεσθε».

1. Ἀχλύς τις παχεῖα, ζόφος καὶ νεφέλη κατακέχυται τῆς γῆς ἀπάσης· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ ἀπόστολος ἔλεγεν· «Ἥμεν γάρ ποτε σκότος»· καὶ πάλιν, «Ὑμεῖς, ἀδελφοί, οὐκ ἐστὲ ἐν σκότει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτῃς καταλάβῃ». Ἐπεὶ οὖν νύξ ἐστίν, ὡς
10 εἰπεῖν, ἀσέληνος, καὶ ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ βαδίζομεν, ἔδωκεν ὑμῖν λαμπάδα φαιδρὰν ὁ Θεός, τοῦ Πνεύματος τοῦ ἀγίου τὴν χάριν ἀνάψας ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ φῶς οἱ μὲν δεξαμένοι λαμπρότερον εἰργάσαντο καὶ φαιδρότερον, οἷον ὡς Παῦλος, ὡς Πέτρος, ὡς οἱ ἅγιοι πάντες ἐκεῖνοι· οἱ δὲ καὶ ἔσβε-
15 σαν, ὡς αἱ πέντε παρθένοι, ὡς ἐκεῖνοι οἱ περὶ τὴν πίστιν ναυαγήσαντες, ὡς ὁ ἐν Κορίνθῳ πεπορνευκῶς, ὡς Γαλάται παρατραπέντες. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλός φησι, «Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε», τουτέστι, τὸ χάρισμα· οὕτω γὰρ αὐτῷ καλεῖν ἔθος καὶ τὸ χάρισμα τοῦ Πνεύματος. Σβέννυσι δὲ αὐτὸ βίος ἀκάθαρτος. Καθάπερ γάρ
20 τις ἐπὶ τοῦ λυχνιαίου τούτου φωτός, καὶ ὕδωρ κατασκεδάσας καὶ χοῦν, ἔσβεσε τὸ φῶς, καὶ εἰ μηδὲν τούτων, ἀλλὰ γε τὸ ἔλαιον ἐξελὼν· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ χαρίσματος· ἂν τε γὰρ γῆϊνα καὶ τῶν διαρρεόντων πραγμάτων φροντίδας κατασκεδάσης, ἔσβεσας τὸ Πνεῦμα· ἂν τε σὺ μὲν μηδὲν ἐργάσῃ τοιοῦτον, ἐτέρωθεν δὲ
25 ποθεν πειρασμός ἐπελθὼν προσβάλῃ σφοδρῶς, καθάπερ τι πνεῦμα, καὶ μὴ σφοδρᾶ ἢ ἡ φλόξ, καὶ πολὺ τὸ ἔλαιον ἔχουσα, ἢ τὴν ὀπήν μὴ ἐμφράξης, ἢ τὴν θύραν μὴ προσκλείσης πάντα ἀπόλωλε.

Τίς δὲ ἐστίν ἡ ὀπή; Ὡσπερ ἐπὶ τοῦ λύχνου, οὕτω καὶ ἐφ'
30 ἡμῶν, ὀφθαλμός καὶ ἀκοή. Μὴ ἀφῆς ταύταις προσπίπτειν πνεῦμα

1. Ἐφ. 5,8

2. Α΄ Θεσ. 5,4

ΟΜΙΛΙΑ ΙΑ´

(Α´ Θεσ. 5,19 – 28)

«Τὸ Πνεῦμα μὴ σβήνετε, τὶς προφητεῖες μὴ περιφρονῆτε. Τὰ πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸ νὰ κρατῆτε. Νὰ φεύγετε μακριὰ ἀπὸ κάθε λογῆς πονηρῶ».

1. Κάποια πυκνὴ ὀμίχλη, σκοτάδι καὶ νεφέλη ἔχει ἐξαπλωθῆ ἐπάνω σὲ ὅλη τὴ γῆ· καὶ γιὰ νὰ δηλώσῃ αὐτὸ ὁ ἀπόστολος ἔλεγε· «Γιατὶ κάποτε ἤμαστε σκοτάδι»· καὶ πάλι, «Ἔσεῖς, ἀδελφοί, δὲν εὐρίσκεσθε σὲ σκοτάδι, γιὰ νὰ σᾶς καταλάβῃ ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου σὰν κλέπτῃς».² Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι νύχτα, κατὰ κάποιο τρόπο, χωρὶς σελήνη καὶ μέσα στὴ νύκτα αὐτὴ βαδίζομε, μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς φωτεινὸ λυχνάρι, ἀφοῦ ἄναψε στὶς ψυχῆς μας μέσα τὴ χάρι τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἄλλ' αὐτὸ τὸ φῶς ἄλλοι ἀφοῦ τὸ ἐδέχθησαν τὸ ἔκαμαν λαμπρότερο καὶ φωτεινότερο, ὅπως ὁ Παῦλος, ὅπως ὁ Πέτρος, ὅπως ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἅγιοι, καὶ τὸ ἔσθησαν, ὅπως οἱ πέντε παρθένοι, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἐναυάγησαν ὡς πρὸς τὴν πίστι, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ εἶχε πορνεύσει στὴν Κόρινθο, ὅπως οἱ Γαλάτες ὅταν εἶχαν παρατραπῆ. Γι' αὐτὸ ὁ Παῦλος λέγει, «Μὴ σβήνετε τὸ Πνεῦμα», δηλαδὴ τὸ χάρισμα τοῦ Πνεύματος, γιατί ἔτσι ἐσυνήθιζε αὐτὸς νὰ ἀποκαλῆ καὶ τὸ χάρισμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Σβήνει αὐτὸ ὁ ἀκάθαρτος βίος. Γιατὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν κανεῖς στὸ φῶς αὐτὸ τοῦ λυχναριοῦ ἐπιχύσῃ νερὸ καὶ χῶμα ἔσθησε τὸ φῶς, καθὼς καὶ ἐὰν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἐπιχύσῃ, ἀλλ' ἀφαιρέσῃ μόνο τὸ λάδι, ἔτσι συμβαίνει καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ χαρίσματος τοῦ Πνεύματος· γιατί ἂν διασκορπίσῃς γῆινα καὶ φροντίδες γιὰ πράγματα ποὺ ἐξαφανίζονται, ἔσθησες τὸ Πνεῦμα. Καὶ ἐὰν ἐσὺ μὲν δὲν κάμῃς τίποτε τέτοιο, ἀπὸ κάπου ἄλλοῦ ὅμως, ἀφοῦ ἔρθῃ ὁ πειρασμὸς, προσβάλλῃ μὲ ὀρμὴ σὰν κάποιος ἄνεμος, καὶ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ φλόγα καὶ δὲν ἔχη πολὺ λάδι ἢ δὲν κλείσῃς τὴν θύρα, τὰ πάντα καταστρέφει

Ποιά ὅμως εἶναι ἡ ὀπή; Ὅπως στὸ λυχνάρι, ἔτσι καὶ σὲ μᾶς, τὸ μάτι καὶ τὸ αὐτί. Μὴ ἀφήσῃς νὰ προσκρούῃ σ' αὐτὰ ὁ δυνατὸς ἄνεμος τῆς πονηρίας, ἐπειδὴ θὰ σβῆσῃ τὸ λυχνάρι, ἀλλὰ φράξε τα

σφοδρὸν πονηρίας, ἐπεὶ ἔσβεσε τὸν λύχνον, ἀλλ' ἀπόφραξον τῷ φόβῳ τοῦ Θεοῦ. Θύρα τὸ στόμα ἐστὶ κλείσον, πρόσκλεισον, ἵνα καὶ τὸ φῶς παρέχη, καὶ ἀποκρούηται τὴν ἕξωθεν προσβολήν. Οἶον, ὑβρισέ σε τις; ἐλοιδόρησε; σύ κλείσον τὸ στόμα· ἂν γὰρ
 5 ἀνοίξης, ἐρρίπιας τὸν ἄνεμον. Οὐχ ὄρᾳς ἐν ταῖς οἰκίας, ὅταν καταντικρὺ καὶ ἐπ' εὐθείας δύο θύραι στήκωσι, καὶ σφοδρὸς ἄνεμος ἦ, ἂν τὴν ἐτέραν κλείσης καὶ ἀντίπνοια μὴ γένηται, οὐδὲν ἴσχυσεν ὁ ἄνεμος, ἀλλὰ τὸ πολὺ τῆς ἰσχύος ὑποτέμνεται; Οὕτω καὶ νῦν, δύο εἰσὶ θύραι, τὸ στόμα τὸ σὸν, καὶ τὸ τοῦ ὑβρίζοντός σε
 10 καὶ ἐμπαροινουῦντος· ἂν ἀποκλείσης τὸ σὸν καὶ μὴ δῶς ἀντίπνοιαν, ἔσβεσας ὅλον τὸ πνεῦμα· ἂν δὲ ἀνοίξης, ἀκάθεκτον γίνεται. Μὴ τοίνυν αὐτὸ σβεννύωμεν. Ἔστι δὲ πολλάκις καὶ μηδενὸς ἐπικειμένου πειρασμοῦ σβεσθῆναι τὴν φλόγα· ὅταν τὸ ἔλαιον ἐκλίπη, ὅταν ἐλεημοσύνην μὴ ποιῶμεν, σβέννυται τὸ Πνεῦμα.
 15 Καὶ γὰρ ἀπὸ ἐλεημοσύνης τῆς τοῦ Θεοῦ ἦλθε πρὸς σέ· εἶτα ὄρᾳ τὸν καρπὸν τοῦτον μὴ ὄντα παρὰ σοί, καὶ οὐ μένει παρὰ ψυχῇ ἀνελεήμονι. Σβεσθέντος δὲ τοῦ Πνεύματος, τὰ λοιπὰ ἴστε ὅσοι ἐν ἀσελήνῳ νυκτὶ ὁδὸν ἐβαδίσατε. Εἰ δὲ τὴν ἀπὸ γῆς εἰς γῆν ὁδὸν βαδίζειν δυσχερὲς ἐν νυκτί, τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν
 20 φέρουσαν πῶς ἀσφαλές; Οὐκ ἴστε πόσοι δαίμονες ἐν τῷ διαστήματι τούτῳ, πόσα θηρία, πόσα πνευματικὰ τῆς πονηρίας; Ἄν μὲν οὖν ἐκεῖνο τὸ φῶς ἔχωμεν, οὐδὲν ἡμᾶς θλάψαι δυνήσονται, ἂν δὲ σβέσωμεν αὐτό, ταχέως ἡμᾶς ἀναλίσκουσι, ταχέως πάντα τὰ ἡμῶν ἐκφοροῦσιν· ἐπεὶ καὶ οἱ ληστὰι πρότερον τὴν λαμπάδα
 25 σβέσαντες, οὕτω ληστεύουσιν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὀρώσιν ἐν τῷ σκότει τούτῳ, ἐπειδὴ τὰ τοῦ σκότους πράττουσιν· ἡμεῖς δὲ ἀήθεις ἐσμὲν ἐκείνου τοῦ φωτός.

Μὴ τοίνυν σβέσωμεν αὐτό. Πᾶσα πονηρὰ πράξις σβέννυσι τοῦτο τὸ φῶς, καὶ λοιδορία, καὶ ὑβρις, καὶ ὅπερ ἂν εἴπης. Καθά-
 30 περ γὰρ ἐπὶ τοῦ πυρός, πᾶν τὸ ἀλλότριον αὐτοῦ ἀναιρετικὸν αὐτοῦ ἐστίν, ἐκεῖνο δὲ ἀνάπτει αὐτό, ὅπερ αὐτοῦ ἐστὶ συγγενές. Εἴ τι ξηρόν, εἴ τι θερμόν, εἴ τι διάπυρον, ἀνάπτει τὴν φλόγα τοῦ Πνεύματος. Μηδὲν οὖν ψυχρόν, μηδὲ ὑγρὸν ἐπιφέρωμεν· ταῦτα

μὲ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ. Τὸ στόμα εἶναι θύρα· κλείσε αὐτό, περιορίσε το, γιὰ νὰ παρέχη καὶ τὸ φῶς καὶ νὰ ἀποκρούη τὴν ἐπίθεση ἀπὸ ἔξω. Γιὰ παράδειγμα, σὲ ὕβρισε κάποιος; σὲ ἐκακολόγησε; ἐσύ κλείσε τὸ στόμα, γιατί ἂν τὸ ἀνοίξης, ἐδυνάμωσες τὸν ἄνεμο. Δὲν βλέπεις στὰ σπίτια, ὅταν ἀκριβῶς ἀπέναντι καὶ στὴν εὐθεία ὑπάρχουν δύο θύρες καὶ φυσᾷ δυνατός ἄνεμος, ἂν κλείσης τὴν ἄλλη καὶ δὲν φυσήσῃ ἀντίθετος ἄνεμος, δὲν ἔχει καμμία δύναμι ὁ ἄνεμος, ἀλλὰ καταστέλλεται τὸ μεγάλο μέρος τῆς δυνάμεώς του; "Ἔτσι καὶ τώρα, ὑπάρχουν δύο θύρες, τὸ στόμα τὸ δικό σου καὶ τὸ στόμα ἐκείνου ποῦ σὲ ὕβρίζει καὶ σὲ προσβάλλει. Ἐὰν κλείσης τὸ δικό σου στόμα καὶ δὲν ἀφήσῃς ἀντίθετο ἄνεμο, ἔσθῃσες ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἀνέμου, ἐὰν ὅμως τὸ ἀνοίξης, γίνεται ἀκατάβλητη. Ἄς μὴ σβήνωμε λοιπὸν αὐτὸ τὸ χάρισμα. Πολλές φορές ὅμως εἶναι δυνατό καὶ χωρὶς νὰ ἀπειλῇ κανένας πειρασμὸς νὰ σθῃσθῇ ἡ φλόγα· ὅταν δηλαδὴ τελειώσῃ τὸ λάδι, ὅταν δὲν κάνωμε ἐλεημοσύνη, σβήνει τὸ Πνεῦμα. Καθόσον ἀπὸ ἐλεημοσύνη τοῦ Θεοῦ ἦλθε πρὸς ἐσένα· ἔπειτα βλέπει ὅτι δὲν ὑπάρχει σ' ἐσένα ὁ καρπὸς αὐτὸς καὶ δὲν παραμένει σὲ ψυχὴ ποῦ δὲν ἐλεεῖ. Ὅταν ὅμως σθῃσθῇ τὸ Πνεῦμα, τὰ ὑπόλοιπα τὰ γνωρίζετε ὅσοι ἐβαδίσατε μέσα στὴ νύχτα χωρὶς σελήνη. Καὶ ἐὰν εἶναι δύσκολο νὰ βαδίζωμε μέσα στὴ νύχτα τὸ δρόμο ποῦ φέρει ἀπὸ ἓνα μέρος τῆς γῆς σὲ ἄλλο, πῶς εἶναι ἀκίνδυνο νὰ βαδίζωμε τὸ δρόμο ποῦ ἀπὸ τὴ γῆ φέρει στὸν οὐρανό; Δὲν γνωρίζετε πόσοι δαίμονες ὑπάρχουν στὸ διάστημα αὐτό, πόσα θηρία, πόσα πνευματικὰ ὄντα τῆς πονηρίας; Ἄν λοιπὸν ἔχωμε τὸ φῶς ἐκεῖνο, δὲν θὰ μπορέσουν νὰ μᾶς βλάψουν καθόλου, ἂν ὅμως τὸ σβήσωμε, γρήγορα μᾶς καταστρέφουν, γρήγορα μεταφέρουν ὅλα τὰ δικά μας, γιατί καὶ οἱ ληστὲς ἀφοῦ σβήσουν πρῶτα τὸ λυχνάρι, ἔτσι ληστεύουν. Ἐκεῖνοι βέβαια βλέπουν μέσα στὸ σκοτάδι αὐτό, ἐπειδὴ πράττουν ἔργα τοῦ σκότους, ἐμεῖς ὅμως δὲν ἔχουμε συνηθίσει στὸ φῶς ἐκεῖνο.

"Ἄς μὴ σβήσωμε λοιπὸν αὐτὸ τὸ φῶς. Κάθε πονηρὴ πράξις σβήνει αὐτὸ τὸ φῶς καὶ ἡ κακολογία, καὶ ἡ ὕβρις, καὶ ὁ,τιδήποτε ἄλλο εἰπήσ. Γιατὶ συμβαίνει ὅπως ἀκριβῶς στή φωτιά, ποῦ κάθε τι τὸ ξένο γίνεται καταστρεπτικὸ γι' αὐτήν, καὶ τὴν ἀνάβει ἐκεῖνο, ποῦ εἶναι συγγενικὸ πρὸς αὐτήν. Εἴτε τὸ ξερὸ, εἴτε τὸ θερμὸ, εἴτε τὸ πυρακτωμένο, ἀνάβει τὴ φλόγα τοῦ Πνεύματος. Ἄς μὴ θέσωμε λοιπὸν ἐπάνω του τίποτε τὸ ψυχρὸ, οὔτε ὑγρὸ, γιατί αὐτὰ εἶναι καταστρεπτικὰ αὐτοῦ. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη ἐξήγησις. Πολλοὶ

γὰρ τούτου ἀναιρετικᾶ. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη ἐξήγησις. Πολλοὶ παρ' αὐτοῖς, οἱ μὲν προεφήτευον ἀληθῶς, οἱ δὲ ἐψεύδοντο. Τοῦτο καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους φησί, διακρίσεις πνευμάτων διὰ τοῦτο δεδωκέναι. Μιαρὸς γὰρ ὦν ὁ διάβολος, ἠθέλησε διὰ τοῦ χαρί-
 5 σματος τούτου τὸ πᾶν ἀνατρέψαι τῆς ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ γὰρ ἀμφότεροι περὶ μελλόντων προὔλεγον, καὶ ὁ δαίμων καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ὁ μὲν ψευδόμενος, τὸ δὲ ἀληθεῦον, καὶ οὐδαμό-
 θεν ἦν ἐκατέρου τεκμήριον λαβεῖν, ἀλλ' ἀνευθύνως ἐκάτεροι ἔλεγον, ὡς ὁ Ἱερεμίας καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, ἀλλ' ἐλθόντος τοῦ καιροῦ
 10 ἠλέγχθησαν· ἔδωκε καὶ διακρίσεις πνευμάτων.

Ἐπεὶ οὖν καὶ τότε παρὰ Θεσσαλονικεῦσι πολλοὶ προεφή-
 τευον, οὐς καὶ αἰνίττεται λέγων, «Μῆτε διὰ λόγου, μῆτε δι' ἐπι-
 στολῆς, ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου»·
 τοῦτο λέγει ἐνταῦθα. Τουτέστι, μὴ ἐπειδὴ τινες ψευδοπροφήται
 15 παρ' ὑμῖν εἰσι, μὴ δι' ἐκείνους καὶ τούτους κωλύσητε καὶ ἀπο-
 στραφῆτε αὐτούς· μὴ σβέννυτε αὐτούς. Τουτέστι, «Προφητείας
 μὴ ἐξουθενεῖτε». Ὁρᾷς ὅτι τοῦτό ἐστιν ὃ φησι; «Πάντα δοκιμά-
 ζετε». Ἐπειδὴ εἶπε, «Προφητείας μὴ ἐξουθενεῖτε», ἵνα μὴ νομί-
 σωσιν ὅτι πᾶσιν ἀνέωξε τὸ θῆμα, «Πάντα, φησί, δοκιμάζετε»,
 20 τουτέστι, τὰς ὄντως προφητείας, «τὸ δὲ καλὸν κατέχετε». «Ἀπὸ
 παντὸς εἶδους πονηροῦ ἀπέχεσθε»· μὴ τούτου ἢ ἐκείνου, ἀλλ'
 ἀπὸ παντός· καὶ τὰ ψευδῆ καὶ τὰ ἀληθῆ ἵνα μετὰ δοκιμασίας
 διακρίνητε, καὶ ἐκείνων ἀπέχησθε, καὶ τούτων ἔχησθε. Οὕτω γὰρ
 κάκείνων σφοδρὸν τὸ μῖσος ἔσται, καὶ τούτων ἡ ἀγάπη γίνεται,
 25 ὅταν μὴ ἀπλῶς μηδὲ ἀνεξετάστως, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβείας ἅπαντα
 πράττωμεν.

2. «Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς, καὶ
 ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν
 τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖη». Ὅρα
 30 διδασκάλου φιλοστοργίαν· μετὰ τὴν παραίνεσιν καὶ εὐχὴν ἐπά-
 γει· οὐχὶ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς γράμμασι· δεῖ γὰρ καὶ
 συμβουλῆς καὶ εὐχῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς πρότερον συμβου-
 λεύοντες, τότε τὰς ὑπὲρ ὑμῶν εὐχὰς ποιούμεθα· καὶ τοῦτο ἴσα-
 σιν οἱ μεμυημένοι. Ἄλλ' ὁ μὲν Παῦλος εἰκότως τοῦτο ἐποίει,
 35 πολλὴν πρὸς τὸν Θεὸν τὴν παρρησίαν ἔχων· ἡμεῖς δὲ κατησχυμ-

3. Α' Κορ. 12,10

4. Β' Θεσ. 2,2

ἐπροφήτευσαν σ' αὐτούς, ἄλλοι ἀληθινά, ἄλλοι ἔλεγαν ψέματα. Αὐτὸ λέγει καὶ στὴν πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή, γι' αὐτὸ ἔχει δώσει τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων³. Γιατὶ ὁ διάβολος ἐπειδὴ εἶναι ἀχρεῖος θέλησε μὲ τὸ χάρισμα αὐτὸ νὰ ἀνατρέψη ὅλο τὸ ἔργο τῆς ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ οἱ δύο ἐπροφήτευσαν γιὰ τὰ μέλλοντα καὶ ὁ δαίμων καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ ὁ μὲν ἕνας λέγοντας ψέματα, τὸ δὲ Πνεῦμα τὴν ἀλήθεια, καὶ ἀπὸ πουθενὰ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ λάβουν ἀπόδειξι τοῦ καθενὸς, ἀλλὰ ἔλεγαν ἀνεύθυνα ὁ καθένας, ὅπως ὁ Ἰερεμίας καὶ ὁ Ἰεζεκιήλ, ἀλλὰ ὅταν ἦλθε ὁ καιρὸς ἠλέγχθησαν, ἔδωσε καὶ τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων

Πράγματι λοιπὸν καὶ τότε στοὺς Θεσσαλονικεῖς ἐπροφήτευσαν πολλοί, τοὺς ὁποίους καὶ ὑπαινίσσεται λέγοντας, «Οὔτε μὲ λόγο, οὔτε μὲ ἐπιστολή, ὅτι τάχα προέρχονται ἀπὸ μᾶς καὶ δῆθεν ὅτι ἔφθασε ἡ ἡμέρα τοῦ Κυρίου»⁴ αὐτὸ λέγει ἐδῶ. Δηλαδή, ἐπειδὴ ὑπάρχουν μερικοὶ ψευδοπροφήτες σὲ σᾶς, νὰ μὴ ἐμποδίσετε ἐξ αἰτίας τους καὶ αὐτούς καὶ τοὺς ἀποστραφῆτε. Μὴ σβήνετε αὐτούς. Δηλαδή, «Μὴ περιφρονεῖτε τὶς προφητεῖες». Βλέπεις ὅτι αὐτὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ λέγει; «Ὅλα νὰ τὰ δοκιμάζετε». Ἐπειδὴ εἶπε, «Τὶς προφητεῖες μὴ τὶς περιφρονεῖτε», γιὰ νὰ μὴ νομίσουν ὅτι σὲ ὅλους ἄφησε ἐλεύθερο τὸ βῆμα γιὰ διδασκαλία, «Ὅλα», λέγει, «νὰ τὰ δοκιμάζετε», δηλαδή, τὶς ἀληθινὲς προφητεῖες, «καὶ τὸ καλὸ νὰ κρατῆτε». «Ἀπὸ κάθε εἶδος πονηροῦ νὰ φεύγετε μακριά» ὄχι ἀπὸ αὐτὸ ἢ ἀπὸ ἐκεῖνο, ἀλλὰ ἀπὸ κάθε εἶδος. Καὶ γιὰ νὰ ξεχωρίζετε μὲ δοκιμασία ποιά εἶναι ψεύτικα καὶ ποιά ἀληθινά, καὶ νὰ ἀπομακρύνεσθε ἀπὸ ἐκεῖνα, καὶ νὰ κρατῆτε αὐτά. Γιατὶ ἔτσι θὰ εἶναι δυνατὸ καὶ τὸ μῖσος γιὰ ἐκεῖνα, καὶ θὰ αὐξηθῇ ἡ ἀγάπη γι' αὐτά, ὅταν ὄχι ἀπλῶς οὔτε χωρὶς ἔλεγχου, ἀλλὰ ὅταν μὲ προσοχὴ πράττωμε τὰ πάντα.

2. «Εἶθε ὅμως αὐτὸς ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης νὰ σᾶς ἀγιάσῃ ὁλοκληροῦς, καὶ ὅλος ὁ νοῦς σας καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα σας νὰ διατηρήθουν ἄμεμπτα κατὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ». Πρῶσεχε τὴ φιλοστοργία τοῦ διδασκάλου· ὕστερα ἀπὸ τὴ συμβουλή προσθέτει καὶ εὐχή· καὶ ὄχι αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ στίς ἐπιστολές του, γιὰτὶ εἶναι ἀπαραίτητα καὶ ἡ συμβουλή καὶ ἡ εὐχή. Γι' αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ἀφοῦ πρῶτα συμβουλευώμε, τότε κάνομε τὶς εὐχές γιὰ σᾶς· καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν οἱ μυημένοι. Ἄλλ' ὁ Παῦλος δικαιολογημένα ἔκανε αὐτὸ, ἐπειδὴ εἶχε μεγάλη παρρησία πρὸς τὸν Θεό, ἡμεῖς ὅμως εἴμασθε ἀνάξιοι καὶ χωρὶς παρρησία. Ἄλλ'

μένοι καὶ ἀπαρρησίαστοί ἐμεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς τοῦτο ἐτάχθη-
 μεν, πράττομεν αὐτό, ἀνάξιοι μὲν ὄντες καὶ παρεστάναι, καὶ τῶν
 ἐσχάτων μαθητῶν τὸν τόπον ἐπέχειν· ἐπειδὴ δὲ καὶ δι' ἀναξίων ἡ
 χάρις ἐνεργεῖ, οὐ δι' αὐτούς, ἀλλὰ διὰ τοὺς μέλλοντας ὠφελει-
 5 σθαι, τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσφέρομεν. «Ἀγιάσαι ὑμᾶς», φησὶν, «ὄλο-
 τελεῖς, καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα
 ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τη-
 ρηθεῖη». Τὸ Πνεῦμα τί φησιν ἐνταῦθα; Τὸ χάρισμα. Ἄν μὲν γὰρ
 ἔχοντες λαμπρὰς τὰς λαμπάδας ἀπέλθωμεν, εἰσελευσόμεθα εἰς
 10 τὸν νυμφῶνα· ἂν δὲ ἐσβεσμένας, οὐκέτι. Διὰ τοῦτο φησιν, «ὀλό-
 κληρον ὑμῶν τὸ Πνεῦμα»· ἐκείνου γὰρ μένοντος ἀκεραίου, καὶ
 τοῦτο μένει.

«Καὶ ἡ ψυχὴ», φησί, «καὶ τὸ σῶμα». Οὐτε γὰρ αὐτὴ τι πονηρὸν
 δέχεται, οὔτ' ἐκεῖνο. «Πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει».
 15 Ὅρα τὴν ταπεινοφροσύνην. Ἐπειδὴ γὰρ ἠῤῥατο, μὴ νομίσητε,
 φησὶν, ὅτι ἀπὸ τῶν ἐμῶν εὐχῶν τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἐκ τῆς προθέ-
 σεως, ἧς ὑμᾶς ἐκάλεσεν. Εἰ γὰρ εἰς σωτηρίαν ἐκάλεσεν, ἀληθῆς
 δὲ ἐστὶ, πάντως σώσει βουλόμενος. «Ἀδελφοί, προσεύχεσθε καὶ
 περὶ ἡμῶν». Βαβαί, πόση ταπεινοφροσύνη. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν
 20 ταπεινοφροσύνης ἔνεκεν τοῦτο ἔλεγεν, ἡμεῖς δὲ οὐ ταπεινο-
 φροσύνης ἔνεκεν, ἀλλ' ὠφελείας πολλῆς, καὶ μέγα τι παρ' ὑμῶν
 κερδᾶναι βουλόμενοι, λέγομεν, προσεύχεσθε καὶ περὶ ἡμῶν. Εἰ
 γὰρ καὶ μηδὲν ὠφελείσθε παρ' ἡμῶν μέγα μηδὲ θαυμαστόν, ἀλλ'
 ὅμως δι' αὐτὴν τὴν τιμὴν, δι' αὐτὴν τὴν προσηγορίαν. Ἔσχε τις
 25 παῖδάς ποτε, καὶ ὅμως εἰ καὶ μηδὲν ὠφέληνται παρ' αὐτοῦ,
 ἐπειδὴ πατὴρ γέγονε, τοῦτο ἴσως προβάλλεται λέγων, μίαν ὑμῶν
 ἡμέραν οὐκ ἐκλήθην πατὴρ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς λέγομεν, προσ-
 εύχεσθε καὶ περὶ ἡμῶν· οὐχ ἀπλῶς τοῦτο λέγων, ἀλλὰ πάνυ
 ἐφιέμενος τῶν ἡμετέρων εὐχῶν. Εἰ γὰρ ὑπεύθυνος ἐγενόμην
 30 τῆς ἀπάντων ὑμῶν προστασίας, καὶ λόγους ὑπέχειν μέλλω,
 πολλῶ μᾶλλον ὀφείλω τῆς παρ' ὑμῶν ἀπολαύειν εὐχῆς. Αἱ εὐθύ-
 ναί μοι μείζους ἐγένοντο δι' ὑμᾶς· οὐκοῦν καὶ ἡ βοήθεια πλείων
 παρ' ὑμῶν.

«Ἀσπάσασθε τοὺς ἀδελφοὺς πάντας ἐν ἀγίῳ φιλήματι». Βα-
 35 βαί τῆς θερμότητος, βαβαί τῆς μανίας· ἐπειδὴ τῷ φιλήματι αὐ-
 τοὺς τούτῳ ἀσπάσασθαι οὐκ ἠδύνατο ἀπὼν, δι' ἐτέρων αὐτοὺς
 ἀσπάζεται· ὡς ὅταν λέγωμεν, φίλησον αὐτὸν ἀντ' ἐμοῦ. Οὕτω καὶ

ἐπειδὴ ἔχομε ταχθῆ σ' αὐτό, πράττομε αὐτό, ἐνῶ εἴμασθε ἀνάξιοι καὶ νὰ παρευρεθοῦμε καὶ νὰ κατέχωμε τὴ θέσι τῶν τελευταίων μαθητῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ χάρις ἐνεργεῖ καὶ διὰ μέσου τῶν ἀναξίων, ὄχι γι' αὐτούς, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους ποὺ πρόκειται νὰ ὠφελοῦνται, κάμνομε ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς. «Εἶθε νὰ σᾶς ἀγιάση», λέγει, «ὀλόκληρους, καὶ ὅλο τὸ πνεῦμα σας καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα σας εἶθε νὰ διατηρηθοῦν ἄμεμπτα κατὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ». Τί ἐννοεῖ ἐδῶ «τὸ πνεῦμα;» Τὸ χάρισμα. Γιατὶ ἂν πεθάνωμε ἔχοντας ἀναμμένα τὰ λυχνάρια θὰ εἰσέλθωμε στὸ νυμφῶνα, ἂν ὅμως τὰ ἔχωμε σθημένα, ὄχι. Γι' αὐτὸ λέγει, «ὅλο τὸ πνεῦμα σας», γιατί ὅταν ἐκεῖνο μένη ἀκέραιο, καὶ αὐτὸ παραμένει.

«Καὶ ἡ ψυχὴ», λέγει, «καὶ τὸ σῶμα». Γιατὶ οὔτε αὐτὴ δέχεται κάτι πονηρὸ, οὔτε ἐκεῖνο. «Εἶναι ἀξιόπιστος αὐτὸς ποὺ σᾶς προσκαλεῖ, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ πραγματοποιήσῃ αὐτὸ». Πρόσεχε τὴν ταπεινοφροσύνην. Ἐπειδὴ λοιπὸν εὐχήθηκε, μὴ νομίσετε, λέγει, ὅτι αὐτὸ γίνεται ἀπὸ τίς δικές μας εὐχές, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπόφασίν του, μὲ τὴν ὁποία σᾶς ἐκάλεσε. Γιατὶ, ἀφοῦ σᾶς ἐκάλεσε σὲ σωτηρία καὶ εἶναι ἀληθῆς, ὅπωςδήποτε θὰ σᾶς σώσῃ ἐπειδὴ θέλει. «Ἀδελφοί, προσεύχεσθε καὶ γιὰ μᾶς». Ὡ, πόση εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη του. Ἐκεῖνος ἀπὸ ταπεινοφροσύνη ἔλεγε αὐτὸ, ἐμεῖς ὅμως ὄχι ἀπὸ ταπεινοφροσύνη, ἀλλὰ γιὰ ὠφέλεια μεγάλη καὶ ἐπειδὴ θέλομε νὰ κερδίσωμε κάτι μεγάλο ἀπὸ σᾶς, λέγομε, προσεύχεσθε καὶ γιὰ μᾶς. Γιατὶ καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ὠφελησθε ἀπὸ μᾶς σὲ κάτι τὸ μεγάλο οὔτε τὸ θαυμαστὸ, ἀλλὰ ὅμως γι' αὐτὴ τὴν τιμὴν, γι' αὐτὴ τὴν ὀνομασίαν. Εἶχε κάποτε κάποιος παιδιά, καὶ ὅμως ἂν καὶ δὲν εἶχαν ὠφεληθῆ καθόλου ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ ὑπῆρξε πατέρας τους, αὐτὸ ἴσως προβάλλει λέγοντας, μία ἡμέρα δὲν μὲ ἐκαλέσατε πατέρα σας. Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς σᾶς λέμε, προσεύχεσθε καὶ γιὰ μᾶς· δὲν τὸ λέγω αὐτὸ τυχαῖα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀποβλέπομε στὶς δικές σας προσευχές. Γιατὶ ἀφοῦ ἔγινα ὑπεύθυνος γιὰ τὴν προστασίαν ὅλων σας καὶ πρόκειται νὰ λογοδοτήσω, πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ ὠφελοῦμαι ἀπὸ τὴν προσευχὴν σας. Οἱ εὐθῦνες μου ἐγίναν μεγαλύτερες γιὰ σᾶς· λοιπὸν καὶ ἡ βοήθειά σας ἄς γίνῃ περισσότερη.

«Ἀσπασθῆτε ὅλους τοὺς ἀδελφούς μὲ φίλημα ἅγιον». Πῶ, πῶ τί θερμότητα, πῶ, πῶ τί μανία. Ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ τοὺς ἀσπασθῆ μὲ τὸ φίλημα αὐτό, ἀφοῦ ἦταν ἀπῶν, ἀσπάζεται αὐτοὺς μέσῳ ἄλλων· ὅπως ὅταν λέμε, φίλησε αὐτόν ἀντὶ ἐμοῦ. Ἔτσι καὶ αὐτὸς κατέχετε ἀπὸ τὴ φωτιὰ τῆς ἀγάπης, γιατί δὲν ἀνέχεται διαστήματα,

αὐτοί, κατέχετε τὸ πῦρ τῆς ἀγάπης· οὐ γὰρ ἀνέχεται διαστημάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ μέσων τῶν ὁδῶν ἑαυτὴν ἐκτείνει, καὶ πανταχοῦ πάρεστιν. «Ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν Κύριον, ἀναγνωσθῆναι τὴν ἐπιστολήν πᾶσι τοῖς ἀγίοις ἀδελφοῖς». Καὶ τοῦτο πόθου μάλιστα, οὐ
 5 διδασκαλίας τοσοῦτον· ἵνα κἀκείνοις ὡς προσδιαλεγόμενος, φησίν. «Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν. Ἀμήν». Καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐπιτάττει, ἀλλ' ὀρκίζων, ἀπὸ θερμῆς διανοίας καὶ τοῦτο, ἵνα κἂν αὐτοῦ καταφρονήσωσι, διὰ τὸν ὀρκισμόν πράξωσι τὸ ἐπιταχθέν. Μέγαν γὰρ εἶχον φόβον τοῦ πράγματος.
 10 3. Νυνὶ δὲ καὶ τοῦτο πεπάτηται· καὶ ἔστι πολλάκις παῖς μαστιζόμενος, καὶ ὀρκίζων τὸν Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, καί, οὔτω Χριστιανὸς ἀποθάνοις, καὶ οὐδεὶς προσέχει, οὐδεὶς ἐπιστρέφεται· ἂν δὲ τὸν υἴδον τὸν ἴδιον ὀρκίσῃ, εὐθέως καὶ ἄκων, καὶ τρίζων τοὺς ὀδόντας, ὑφίησί τι τοῦ θυμοῦ. Ἄλλος πάλιν ἐλκόμενος,
 15 ἄπαγόμενος ἐπὶ μέσης τῆς ἀγορᾶς, καὶ Ἑλλήνων καὶ Ἰουδαίων παρόντων, ὀρκοῖ τὸν ἀπάγοντα ὄρκους φρικωδεστάτους, καὶ οὐδεὶς προσέχει. Τί οὐκ ἐροῦσιν οἱ Ἕλληνες, ὅταν πιστὸς τὸν πιστὸν καὶ Χριστιανὸν ὀρκοῖ, καὶ μηδεὶς γίνηται λόγος, ἀλλὰ καὶ καταφρονῶμεν; Βούλεσθε ὑμῖν διηγῆσομαί τι πρᾶγμα, ὅπερ καὶ
 20 αὐτὸς ἀκήκοα; οὐδὲ γὰρ πλάττων λέγω, ἀλλὰ παρὰ προσώπου ἀξιοπίστου ἀκηκοώς.

Παιδίσκη τις ἀνδρὶ πονηρῷ συνεζευγμένη, μιαρῷ, δραπέτη τινί, αὔτη, πολλὰ τοῦ ἀνδρὸς ἡμαρτηκότος, καὶ μέλλοντος ἀπεμπολεῖσθαι παρὰ τῆς δεσποίνης· καὶ γὰρ μείζονα συγγνώμης ἦν
 25 τὰ ἁμαρτήματα, καὶ χήρα ἦν ἡ γυνή, καὶ κολάζειν αὐτὸν λυμαινόμενον αὐτῆς τὴν οἰκίαν οὐκ ἴσχυεν, ἀλλ' ἔγνω ἀποδόσθαι· εἶτα ἀνόσιον εἶναι νομίζουσα ἢ δέσποινα διασπάσαι τῆς γυναικὸς τὸν ἄνδρα, κατεδέξατο καὶ χρησίμην οὔσαν τὴν κόρην, ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς ἐκείνου συναπεμπολῆσαι· ὁρῶσα τοίνυν ἡ κόρη
 30 ἑαυτὴν ἐν τοῖς ἀπόροις οὔσαν, ἐλθοῦσα πρὸς αἰδέσιμον πρόσωπον καὶ σύνηθες τῇ δεσποίνῃ τῇ αὐτῆς, τὸ κάμοι διηγησάμενον, καὶ τῶν γονάτων ἀπτομένη, καὶ μυρία ἀποδυρομένη παρεκάλε-

5. Τοῦτο εἶναι δεῖγμα ἰκεσίας.

ἀλλὰ καὶ στὴ μέση τῶν δρόμων ἀπλώνει τὸν ἑαυτὸ της καὶ παρευρίσκειται παντοῦ. «Σὰς ἐξορκίζω στὸν Κύριο, νὰ ἀναγνωσθῆ ἡ ἐπιστολὴ σὲ ὅλους τοὺς ἀγίους ἀδελφούς». Καὶ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα πόθου κυρίως, καὶ ὄχι τόσο διδασκαλίας· γιὰ νὰ ἀπευθυνθῶ καὶ σὲ ἐκείνους, λέγει. «Εἶθε ἡ χάρις τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ εἶναι μαζί σας. Ἀμήν». Καὶ ὄχι ἀπλῶς παραγγέλλει, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξορκίζει, κάνοντας καὶ αὐτὸ ἀπὸ πολλὴ θερμότητα καρδίας, ὥστε, καὶ ἂν ἀκόμη περιφρονήσουν αὐτόν, νὰ ἐκτελέσουν τὴν παραγγελία ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιβολῆς τοῦ ὄρκου. Γιατὶ εἶχαν μεγάλο φόβο τοῦ πράγματος.

3. Τώρα ὅμως καὶ αὐτὸ ἔχει καταπατηθῆ. Καὶ συμβαίνει πολλὲς φορὲς νὰ μαστίζεται ὑπηρέτης καὶ νὰ τὸν ὀρκίζουν στὸ Θεὸ καὶ τὸν Χριστό του, καί, εἶθε νὰ πεθάνη ἔτσι Χριστιανός, καὶ κανένας δὲν προσέχει, κανένας δὲν στρέφει τὸ κεφάλι του. Ἐὰν ὅμως ἐξορκίσῃ τὸν ἴδιο τὸν υἱό του, ἀμέσως καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, καὶ τρίζοντας τὰ δόντια, ἀφήνει ἓνα μέρος τοῦ θυμοῦ. Ἄλλος πάλι ὅταν σύρεται καὶ ὀδηγεῖται μὲ βίαιο τρόπο στὸ μέσο τῆς ἀγορᾶς, καὶ καθὼς εἶναι παρόντες Ἕλληνες καὶ Ἰουδαῖοι, ἐξορκίζει αὐτόν ποῦ ὀδηγεῖ μὲ τοὺς πιὸ φρικιαστικοὺς ὄρκους καὶ κανένας δὲν προσέχει. Τί δὲν θὰ εἶποῦν οἱ Ἕλληνες, ὅταν ὁ πιστὸς ἐξορκίσῃ τὸν πιστὸ καὶ χριστιανό, καὶ δὲν γίνεται κανένας λόγος, ἀλλὰ καὶ τὸν περιφρονοῦν; Θέλετε νὰ σὰς διηγηθῶ κάτι, ποῦ καὶ ἐγὼ ἔχω ἀκούσει; γιατί δὲν εἶναι δική μου ἐπινόησις, ἀλλὰ τὸ ἔχω ἀκούσει ἀπὸ ἀξιόπιστο πρόσωπο.

Κάποια νεαρὴ δούλη ἦταν παντρεμένη μὲ ἄνδρα πονηρό, ἀχρεῖο, κάποιο δραπέτη. Αὐτὴ ἐπειδὴ ὁ ἄνδρας της ὑπέπεσε σὲ πολλὰ παραπτώματα, ἐπρόκειτο νὰ τὸν πωλήσῃ ἢ οἰκοδέσποινα. Γιατὶ τὰ παραπτώματά του ἦταν πράγματι μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν ἐπιείκειά της καὶ ἦταν χήρα γυναῖκα καὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ τιμωρῇ αὐτόν ὅταν ἔβλαπτε τὸ σπίτι της, γι' αὐτὸ ἀπεφάσισε νὰ τὸν πωλήσῃ. Στὴ συνέχεια ἐπειδὴ ἐνόμιζε ἢ οἰκοδέσποινα ὅτι εἶναι ἀνόσιο νὰ χωρίσῃ μὲ βία τὸν ἄνδρα ἀπὸ τῆς γυναῖκα, ἐπειδὴ ἦταν καλὴ ἢ ὑπηρέτρια ἐδέχθηκε νὰ τὴν πωλήσῃ μαζί του προκειμένου νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ἐκείνον. Ὅταν λοιπὸν εἶδε ἡ κόρη ὅτι εἶναι σὲ μεγάλες δυσκολίες, ἀφοῦ ἦλθε σὲ σεβαστὸ πρόσωπο καὶ οἰκεῖο στὴν οἰκοδέσποινά της, τὸ ὁποῖο καὶ μοῦ τὸ διηγήθηκε, καὶ ἀφοῦ ἔπιασε τὰ γόνατά του⁵, καὶ ἔκλαψε πάρα πολύ, ἐπαρακάλεσε γιὰ νὰ ζητήσῃ χάρι ἀπὸ τὴν οἰκοδέσποινά της γι' αὐτήν. Καὶ ἀφοῦ ἐσπατάλησε

σεν ὥστε τὴν αὐτῆς ἀξιῶσαι δέσποιναν ὑπὲρ αὐτῆς· καὶ πολλοὺς ἀναλώσασα λόγους, ὕστερον καὶ τοῦτο προσέθηκεν, ὡς τούτῳ πείσουςα μάλιστα, ὄρκον τινὰ φρικωδέστατον ἐπάγουσα· ὁ δὲ ὄρκος ἦν οὗτος· οὕτω τὸν Χριστὸν ἴδοις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, μὴ 5 παρίδης μου τὴν ἀξιῶσιν· καὶ ταῦτα εἰπούσα ἀπῆλθεν. Ἡ δὲ παρακληθεῖσα, φροντίδος τινὸς ἐμπεσοῦσης βιωτικῆς, οἷα συμβαίνει ἐν ταῖς οἰκίαις, ἐπελάθετο. Εἶτα ἄφνω δείλης μεσημβρίας εἰς μνήμην ἦλθε τοῦ φρικωδεστάτου ὄρκου, καὶ κατενύγη σφοδρῶς, καὶ ἀπελθοῦσα ἠξίωσε μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας, καὶ τὸ 10 πρᾶγμα ἤνυσε. Καὶ κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἄφνω τοὺς οὐρανοὺς εἶδεν ἀνεωγότας, καὶ αὐτὸν τὸν Χριστόν· εἶδε δέ, ὡς γυναικὶ δυνατόν ἦν ἰδεῖν. Ἐπειδὴ ὅλως ἐφρόντισε τοῦ ὀρκισμοῦ, ἐπειδὴ ἐφοβῆθη, τῆς ὀπτασίας κατηξιώθη ταύτης.

Ταῦτα δὲ εἶπον, ἵνα μὴ καταφρονῶμεν τῶν ὀρκισμῶν, μάλι- 15 στα ὅταν ὑπὲρ ἀγαθῶν πραγμάτων ἡμᾶς τινες παρακαλῶσιν, ὑπὲρ ἐλεημοσύνης, ὑπὲρ φιλανθρωπίας. Νῦν δὲ κάθηνται πένητες ἐκκεκομμένοι τοὺς πόδας, ὀρῶσί σε παρατρέχουσιν· εἴτ' ἐπειδὴ τοῖς ποσὶν ἐπακολουθῆσαι μὴ δύνανται, καθάπερ ἀγκίστρω τινὶ προσδοκῶσι κατέχειν τῷ φόβῳ τοῦ ὄρκου, καὶ τὰς 20 χεῖρας ἐκτείνοντες ὀρκίζουσιν, ὥστε δοῦναι ὀβολὸν ἓνα, ἢ δύο μόνον· σὺ δὲ παρατρέχεις, τὸν δεσπότην ὀρκιζομένη τὸν σόν. Καὶ ἂν μὲν κατὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἢ τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ἀποδημοῦντος ὀρκίση, ἢ τοῦ παιδίου, ἢ τῆς θυγατρὸς, εὐθέως εἵκεις, καὶ ἐφάλ- λεταιί σου ἢ διάνοια καὶ διαθερμαίνῃ, ἂν δὲ τὸν Κύριον ὀρκίση, 25 παρατρέχεις. Πολλὰς δὲ οἶδα ἐγὼ, αἶ, τὸν μὲν Χριστὸν ἀκούουσαι, παρέδραμον· εἰς δὲ κάλλος ἐπαινεθεῖσαι παρὰ τῶν προσιόντων, διεχύθησαν, ἐμαλάχθησαν, καὶ χεῖρα ὠρεξαν. Τοιγαροῦν εἰς τοῦτο τοὺς πένητας κατέστησαν τοὺς ἀθλίους καὶ ταλαιπώ- ρους, εἰς τὸ γελωτοποιεῖν. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ σφοδρὰ ῥήματα καὶ 30 πικρὰ λέγοντες οὐ καθάπτονται τῆς ψυχῆς, ἐπὶ ταύτην ἔρχονται τὴν ὁδόν, δι' ἧς μάλιστα τέρπουσι· καὶ τὸν ἐν συμφορᾷ ὄντα καὶ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἀγχόμενον ἠνάγκασεν ἢ πολλὴ φαυλότης ἡμῶν κάλλους ἐγκῶμια λέγειν τοὺς ἐλεοῦντας. Καὶ εἶθε τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔτερον εἶδος τοῦτου χαλεπώτερον· θαυματοποιούς

πολλά λόγια, τελευταῖο ἐπρόσθεσε καὶ αὐτό, γιὰ νὰ πείσῃ μὲ αὐτὸ πῶς πολὺ, προσθέτοντας κάποιο φοβερώτατο ὄρκο. Καὶ ὁ ὄρκος ἦταν ὁ ἐξῆς· εἶθε ἔτσι νὰ ἰδῆς τὸν Χριστὸ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως, μὴ παραβλέψῃς τὴν παράκλησί μου. Καὶ ἀφοῦ εἶπε αὐτὰ ἔφυγε. Αὐτὴ δὲ ποῦ εἶχε παρακληθῆ, ἐπειδὴ παρουσιάσθηκε ξαφνικὰ κάποια βιωτικὴ φροντίδα, ἀπὸ αὐτὲς ποῦ συμβαίνουν στὰ σπίτια, τὸ ἐλησμόνησε. Ἐπειτα ξαφνικὰ ἀργὰ τὸ μεσημέρι θυμῆθηκε τὸ φοβερώτατο ὄρκο καὶ τaráχθηκε πάρα πολὺ, καὶ ἀφοῦ μετέβηκε ἐκεῖ ζήτησε μὲ πολλὴ φροντίδα νὰ ἰκανοποιηθῆ ἢ παράκλησίς της καὶ τὸ πρᾶγμα ἐτελείωσε. Καὶ κατὰ τὴ διάρκεια ἐκείνης τῆς νύκτας εἶδε ξαφνικὰ τοὺς οὐρανοὺς ἀνοιγμένους καὶ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό. Καὶ τὸν εἶδε, ὅπως ἦταν δυνατὸ στὴ γυναῖκα νὰ τὸν ἰδῆ. Ἐπειδὴ ἔδειξε μεγάλη φροντίδα γιὰ τὸν ὄρκο, ἐπειδὴ ἐφοβήθηκε, καταξιώθηκε αὐτὴν τὴν ὄπτασίαν.

Αὐτὰ δὲ τὰ εἶπα, γιὰ νὰ μὴ περιφρονοῦμε τοὺς ἐξορκισμοὺς, πρὸ πάντων ὅταν μᾶς παρακαλοῦν μερικοὶ γιὰ ἀγαθὰ πράγματα, γιὰ ἐλεημοσύνη, γιὰ φιλανθρωπία. Καὶ τώρα κάθονται πτωχοὶ μὲ κομμένα τὰ πόδια, σὲ βλέπουν νὰ τοὺς περιφρονεῖς. Ἐπειτα ἐπειδὴ δὲν μποροῦν νὰ ἀκολουθήσουν μὲ τὰ πόδια, ἐλπίζουν σὰν μὲ κάποιο ἄγκίστρι νὰ ἐπισύρουν τὴν προσοχὴ σου μὲ τὸ φόβο τοῦ ὄρκου, καὶ ἀπλώνοντας τὰ χέρια σὲ ἐξορκίζουν, γιὰ νὰ δώσης ἓνα ἢ δύο ὀβολοὺς μόνο. Ἐσὺ ὅμως τοὺς περιφρονεῖς, ἂν καὶ ἐξορκίζεσαι στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου σου. Καὶ ἂν βέβαια σὲ ἐξορκίσῃ στὰ μάτια σου ἢ στὸν ἄνδρα σου ποῦ ταξιδεύει ἢ στὸν υἱὸ σου ἢ στὴ θυγατέρα σου, ἀμέσως ὑποχωρεῖς καὶ ταρασσεται ὁ νοῦς σου καὶ ἐξάπτεται, ἂν ὅμως ἐξορκισθῆς στὸν Κύριο, ἀδιαφορεῖς. Γνωρίζω πολλὰς ἐγὼ, οἱ ὁποῖες ὅταν ἄκουσαν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τὸ περιφρόνησαν, ὅταν ὅμως τίς ἐπήνεσαν γιὰ τὴν ὁμορφιὰ αὐτοῖ ποῦ τίς πλησιάζουν, ἔδειξαν αἰσθήματα φιλοφροσύνης, ἐμαλάκωσαν καὶ τοὺς ἐβοήθησαν. Ἐπομένως σ' αὐτὸ κατήντησαν τοὺς ἀθλίους καὶ δυστυχισμένους πτωχοὺς, στὸ νὰ εἶναι γελωτοποιοί. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅταν λέγουν καυστικὰ καὶ πικρὰ λόγια δὲν μαλακώνουν τὴν ψυχὴ, μεταχειρίζονται αὐτὸν τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο κυρίως προκαλοῦν εὐχαρίστησι. Καὶ ἡ μεγάλη μας φαυλότης ἠνάγκασε αὐτὸν ποῦ εὐρίσκεται σὲ συμφορὰ καὶ πιέζεται ἀπὸ τὴν πείναν νὰ πλέκη ἐγκώμια ὁμορφιᾶς σὲ ἐκείνους ποῦ ἐλεοῦν. Καὶ εἶθε νὰ συνέβαινε αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ συμβαίνει καὶ ἄλλο εἶδος πῶς φοβερὸ ἀπὸ αὐτό· ἀνάγκασε τοὺς πτωχοὺς νὰ εἶναι θαυματοποιοί, αἰσχρολόγοι καὶ γελωτοποι-

τοὺς πένητας ἠνάγκασεν εἶναι καὶ αἰσχρολόγους καὶ γελωτοποιοὺς. Ὅταν γὰρ κύλικας καὶ κισσύβια καὶ ποτήρια τοῖς δακτύλοις ἐνείρων καὶ περιτιθεῖς κυμβαλίζη, καὶ σύριγγα ἔχων ἄδη δι' αὐτῆς τὰ ἄσματα τὰ αἰσχρὰ καὶ ἔρωτος γέμοντα, καὶ διὰ τῆς
 5 φωνῆς ἀνοβοᾷ· εἶτα πολλοὶ περιεστήκωσι, καὶ οἱ μὲν τρύφος ἄρτου, οἱ δὲ ὀβολόν, οἱ δὲ ἕτερόν τι παρέχωσι, καὶ κατέχωσιν ἐπὶ πολὺ, καὶ τέρπωνται καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, τί τούτου χαλεπώτερον; οὐχὶ πολλοῦ στεναγμοῦ ταῦτα ἄξια;

Μικρὰ μὲν ἔστι, καὶ νομίζεται μικρά· μεγάλα δὲ ἐναποτίκτει
 10 τοῖς ἡθεσιν ἡμῶν τὰ ἀμαρτήματα. Ὅταν γὰρ αἰσχρόν τι λεχθῆ καὶ ἡδὺ μέλος, ἐμάλαξε τὴν διάνοιαν, καὶ αὐτὴν ἐκείνην διέφθειρε τὴν ψυχὴν. Καὶ ὁ μὲν τὸν Θεὸν καλῶν πένης, καὶ ἐπευχόμενος ὑμῖν μυρία ἀγαθὰ, οὐδὲ λόγου ἀξιοῦται παρ' ὑμῶν· ὁ δὲ ἀντὶ τούτων τὰ νεωτερικὰ ἐπεισάγων, θαυμάζεται. Ὁ δὲ με νῦν ὑπεισ-
 15 ἦλθεν εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἐκεῖνο ἐρῶ. Ποῖον δὴ τοῦτο; Ὅταν πενία καὶ νόσφ περιβληθῆς, εἰ μηδαμόθεν ἀλλαχόθεν, ἀπὸ γοῦν τῶν ἐπαιτούντων τῶν διὰ τῶν στενωπῶν χωρούντων μάθε εὐχαριστεῖν τῷ δεσπότῃ. Οὗτοι γὰρ πάντα τὸν βίον ἐν τῷ ἐπαιτεῖν καταναλίσκοντες, οὐ βλασφημοῦσιν, οὐκ ἀγανακτοῦσιν οὐδὲ
 20 δυσχεραίνουσιν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν τῆς ἐπαιτήσεως διήγησιν ἐν εὐχαριστίᾳ ποιοῦνται, μέγαν τὸν Θεὸν ποιοῦντες καὶ φιλόανθρωπον. Ὁ μὲν λιμῷ φθειρόμενος, φιλόανθρωπον καλεῖ· σὺ δὲ ὁ ἐν ἀφθονίᾳ ζῶν, ἂν μὴ τὰ πάντων λάβης, ὦμόν λέγεις; Πόσφ βελτίων ἐκεῖνος; πῶς ἡμᾶς κατακρινεῖ;

Κοινοὺς διδασκάλους ἡμῖν τῶν συμφορῶν καὶ παραμυθίαν ἀφῆκε διὰ τῆς οἰκουμένης ὁ Θεὸς τοὺς πένητας. Ἐπαθές τι τῶν ἀβουλήτων; ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον, οἷον ἐκεῖνος. Ἐξεκόπησεν τὸν ὀφθαλμόν; ἀλλ' ἐκεῖνος τοὺς δύο. Ἐνόσησας νόσον μακράν; ἀλλ' ἐκεῖνος ἀνίατον ἔχει. Ἀπέβαλες τοὺς παῖδας; ἀλλ' ἐκεῖνος
 30 καὶ τὴν ὑγίαν τοῦ οἰκείου σώματος. Ἐζημιώθησεν ζημίαν μεγάλην; ἀλλ' οὐδέπω πρὸς τὸ ἐτέρων δεῖσθαι κατέστησεν. Εὐχαρίστησον τῷ Θεῷ. Ὅρᾳς ἐκείνους ἐν καμίνῳ πενίας, καὶ παρὰ πάντων μὲν αἰτοῦντας, παρ' ὀλίγων δὲ λαμβάνοντας; Ὅταν ἀποκάμης εὐχόμενος, καὶ μὴ λαμβάνης, ἐννόησον ποσάκις ἤκουσας πένη-
 35 τός σε καλοῦντος, καὶ οὐκ ἐπήκουσας, καὶ οὐκ ἠγανάκτησεν

6. Κύλικες· ποτήρια κρασιοῦ μὲ δύο λαβές.

7. Κισσύβια· ξύλινα ἀγροτικά ποτήρια ποῦ ἔχουν κυρίως μιὰ λαβή.

οί. Γιατί ὅταν κροῦη κύλικας⁶ καὶ κισσύβια⁷ καὶ ποτήρια ἐμπλέκοντας καὶ θέτοντας στὰ δάκτυλά του, καί, παίζοντας αὐλό, τραγουδᾷ μὲ αὐτὸν τὰ αἰσχροῦ καὶ ἐρωτικὰ τραγούδια καὶ μὲ τὴ φωνή του φωνάζη δυνατά, καὶ ὅταν ἔπειτα τὸν περικυκλώνουν πολλοὶ καὶ ἄλλοι τοῦ δίνουν ἓνα κομμάτι ψωμιοῦ, ἄλλοι ἓνα ὀβολὸ καὶ ἄλλοι κάτι ἄλλο, καὶ τὸν κρατοῦν γιὰ πολὺ, καὶ εὐχαριστοῦνται καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, τί εἶναι πιὸ φοβερὸ ἀπὸ αὐτό; δὲν εἶναι αὐτὰ ἄξια μεγάλου στεναγμοῦ;

Εἶναι μικρὰ καὶ θεωροῦνται ὅτι εἶναι μικρά, προκαλοῦν ὅμως μεγάλα παραπτώματα στὰ ἤθη μας. Γιατί ὅταν λεχθῆ κάποιο αἰσχρὸ καὶ εὐχάριστο τραγούδι, ἐμαλάκωσε τὸ νοῦ καὶ διέφθειρε αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ψυχὴ. Καὶ ὁ πτωχὸς ποῦ καλεῖ τὸν Θεὸ καὶ σᾶς εὐχεται ἄπειρα ἀγαθὰ, δὲν γίνεται ἄξιος οὔτε ἑνὸς λόγου σας, ἐκεῖνος ὅμως ποῦ εἰσάγει τὰ φαιδρά, θαυμάζεται ἀπὸ σᾶς. Αὐτὸ ὅμως ποῦ τώρα μοῦ ἤλθε νὰ σᾶς εἰπῶ, αὐτὸ θὰ εἰπῶ. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι αὐτό; Ὅταν περιβληθῆς μὲ φτώχεια καὶ ἀσθένεια, ἐὰν ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ, τουλάχιστο μάθε νὰ εὐχαριστῆς τὸν Κύριο ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ἐπαιτοῦν καὶ διασχίζουν τὰ στενὰ δρομάκια. Γιατί αὐτοί, ἂν καὶ περνοῦν ὅλη τους τὴ ζωὴ στὴν ἐπαιτεία, δὲν βλασφημοῦν, δὲν ἀγανακτοῦν, οὔτε δυσανασχετοῦν, ἀλλὰ μὲ εὐχαριστία ὁμιλοῦν κατὰ τὴν ἐπαιτεία, κάνοντας τὸν Θεὸ μεγάλο καὶ φιλόανθρωπο. Αὐτὸς μὲν ποῦ καταστρέφεται ἀπὸ τὴν πείνα, τὸν ἀποκαλεῖ φιλόανθρωπο, ἐσύ δὲ ποῦ ζῆς μέσα σὲ ἄφθονα ἀγαθὰ, ἂν δὲν λάβῃς τὰ πάντα, τὸν λέγεις σκληρό; Πόσο καλύτερος εἶναι ἐκεῖνος; πῶς θὰ μᾶς κατακρίνη;

Κοινοὺς διδασκάλους μας γιὰ τίς συμφορὲς καὶ παρηγορία ἄφησε διὰ μέσου τῆς οἰκουμένης ὁ Θεὸς τοὺς πτωχοὺς. Ἐπαθες κάτι ἀνεπιθύμητο; ὅμως δὲν ἔπαθες τίποτε τέτοιο, ὅπως ἐκεῖνος. Ἐχασες τὸ μάτι σου; ἀλλὰ ἐκεῖνος καὶ τὰ δύο. Ἐσθένησες μὲ μακροχρόνια ἀσθένεια; ἐκεῖνος ὅμως ἔχει ἀσθένεια ἀνίατη. Ἐχασες τὰ παιδιὰ σου; ἐκεῖνος ὅμως καὶ τὴν ὑγεία τοῦ δικοῦ του σώματος. Ἐζημιώθηκες πολὺ; ἀλλὰ ποτὲ δὲν εὐρέθηκες σὲ ἀνάγκη νὰ χρειάζεσαι τοὺς ἄλλους. Εὐχαρίστησε τὸν Θεὸ. Βλέπεις ἐκεῖνους νὰ εὐρίσκωνται μέσα στὸ καμίνι τῆς φτώχειας καὶ νὰ ζητοῦν ἀπὸ ὅλους, νὰ λαμβάνουν ὅμως ἀπὸ λίγους; Ὅταν κουρασθῆς νὰ προσεύχεσαι, καὶ δὲν λαμβάνῃς, σκέψου πόσες φορὲς ἔχεις ἀκούσει νὰ σὲ καλῆ πτωχὸς καὶ δὲν τὸν ἐδέχθηκες, καὶ ἐκεῖνος δὲν ἀγανάκτησε, οὔτε σὲ ὕβρισε. Ἄν καὶ ἀπὸ σκληρότητα τὸ κάνης

ἐκεῖνος, οὐδὲ ὕβρισέ σε. Καίτοι σὺ μὲν ἀπὸ ὠμότητος τοῦτο ποιεῖς, ὁ δὲ Θεὸς ἀπὸ φιλανθρωπίας καὶ τὸ μὴ ἀκούειν ποιεῖ. Εἰ τοίνυν αὐτὸς τοῦ ὁμοδούλου δι' ὠμότητα ἀκούων οὐκ ἀξιοῖς ἐγκαλεῖσθαι, τῷ δεσπότη τοῦ δούλου διὰ φιλανθρωπίαν οὐκ
5 ἀκούοντι ἐγκαλεῖς; Ὅρᾳς πόσον τὸ ἄνισον; πόσον τὸ ἄδικον;

4. Ταῦτα ἐννοῶμεν διαπαντός, τοὺς κατωτέρους, τοὺς ἐν μείζοσι συμφοραῖς, καὶ οὕτω δυνησόμεθα εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ. Πολλῶν ὁ βίος γέμει τοιοῦτων ὑποδειγμάτων. Ἔχει δὲ διδασκαλίαν οὐ μικρὰν ὁ νῆφων καὶ βουλόμενος προσέχειν καὶ ἀπὸ τῶν
10 εὐκτηρίων οἴκων. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ἐν τοῖς μαρτυρίοις προκὰθηνται τῶν προφυλαίων οἱ πένητες, ὥστε ἡμᾶς ἐκ τῆς τούτων θέας πολλὴν δέχεσθαι τὴν ὠφέλειαν. Ἐννόησον γὰρ ὅτι εἰς μὲν βασιλεία τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἰσερχομένων ἡμῶν, οὐδὲν τοιοῦτον ἔστιν ἰδεῖν· ἀλλὰ ἄνδρες καὶ σεμνοί, καὶ λαμπροί,
15 καὶ πλουτοῦντες, καὶ συνετοί, πανταχοῦ διατρέχουσιν· εἰς δὲ τὰ ὄντως βασιλεία, τὴν ἐκκλησίαν λέγω, καὶ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους τῶν μαρτύρων, δαιμονῶντες, ἀνάπηροι, πένητες, γέροντες, τυφλοί, διεστραμμένοι τὰ μέλη. Τί δήποτε; Ἴνα σὺ παιδεύῃ διὰ τῆς τούτων θέας· πρῶτον μὲν ἵνα, εἴ τινα τυφον ἐξωθεν
20 ἐπισυρῶμενος εἰσέλθης, εἰς ἐκείνους βλέψας, καὶ ἀποθέμενος τὸν ὄγκον, καὶ συντρίψας τὴν καρδίαν, οὕτως εἰσέλθης, καὶ τῶν λεγομένων ἀκούσης· οὐ γὰρ ἔστι μετὰ τυφου προσευχόμενον ἀκούεσθαι· ἵν', ὅταν γέροντα ἴδῃς, μὴ ἐπὶ νεότητι μέγα φρονῆς· καὶ γὰρ οὗτοι ἐγένοντο νέοι οἱ γέροντες· ἵν', ὅταν ἐπὶ στρατεία
25 καὶ δυναστεία βασιλικῇ μέγα κομπάζῃς, ἐννοήσῃς ὅτι ἐκ τούτων εἰσὶν οἱ λαμπροὶ γενόμενοι ἐν ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς· ὅταν ἐπὶ ὑγείᾳ σώματος θαρρῆς, τούτοις προσέχων καταστείλῃς σου τὸ φρόνημα. Καὶ γὰρ ἐνταῦθα συνεχῶς εἰσιῶν, ὁ μὲν ὑγιαίνων οὐ μέγα φρονήσει ἐπὶ ὑγείᾳ σώματος· ὁ δὲ κάμνων λήψεται παρα-
30 μυθίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν.

Οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον ἐνταῦθα παρακὰθηνται, ἀλλ' ἵνα σε καὶ ἐλεήμονα ποιήσωσι, καὶ πρὸς ἔλεον ἐπικαμφθῆς· ἵνα θαυμάσης τοῦ Θεοῦ τὴν φιλανθρωπίαν· εἰ γὰρ ὁ Θεὸς οὐκ ἐπαισχύνε-

8. *Μαρτύρια*· τόποι μαρτυρίου τῶν μαρτύρων, ἱερά, προσκυνήματα.

αυτό, ὁ Θεὸς ὅμως καὶ ὅταν δὲν σὲ ἀκούη, τὸ κάνει ἀπὸ φιλάνθρωπία. Ἐὰν λοιπὸν ἐσὺ ὁ ἴδιος, ὅταν ἀπὸ σκληρότητα δὲν ἀκούης τὸ συνάνθρωπό σου, δὲν θεωρεῖς ἄξιο νὰ κατηγορῆσαι, κατηγορεῖς τὸν Κύριο τοῦ δούλου ὅταν ἀπὸ φιλάνθρωπία δὲν ἀκούη; Βλέπεις πόση εἶναι ἡ ἀνισότητά; πόση εἶναι ἡ ἀδικία;

4. Ἄς ἐνθυμούμασθε συνεχῶς αὐτά, τοὺς κατωτέρους, τοὺς εὐρισκομένους σὲ μεγαλύτερες συμφορὰς, καὶ ἔτσι θὰ μπορέσωμε νὰ εὐχαριστοῦμε τὸν Θεό. Ἡ ζωὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ πολλὰ τέτοια παραδείγματα. Ἐκεῖνος πού ἐπαγρυπνεῖ καὶ θέλει νὰ προσέχη διδάσκεται πολὺ ἀπὸ τοὺς εὐκτῆριους οἴκους. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ στὶς ἐκκλησίαις καὶ στὰ μαρτύρια⁸ κάθονται ἐμπρὸς ἀπὸ τὰ προπύλαια οἱ φτωχοί, ὥστε ἀπὸ τῆ θέα αὐτῶν νὰ δεχώμασθε μεγάλη ὠφέλεια. Γιατὶ σκέψου ὅτι τίποτε τέτοιο δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἰδοῦμε, ὅταν εἰσερχώμασθε σὲ ἀνάκτορα πού βρίσκονται στῆ γῆ, ἀλλὰ ἄνδρες καὶ εὐγενεῖς καὶ ἔνδοξοι καὶ πλούσιοι καὶ συνετοὶ παντοῦ νὰ τρέχουν. Στὰ πραγματικὰ ὅμως ἀνάκτορα, ἐννοῶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς εὐκτῆριους οἴκους τῶν μαρτύρων, ὑπάρχουν δαιμονισμένοι, ἀνάπηροι, πτωχοί, γέροντες, τυφλοί, ἄνθρωποι μὲ παραμορφωμένα τὰ μέλη τους. Γιατὶ τέλος πάντων; Γιὰ νὰ σὲ διδάσκη μὲ τῆ θέα αὐτῶν. Πρῶτα, ἔὰν εἰσέλθης φέροντας μαζί σου ἀπὸ ἔξω κάποια ἀλαζονεῖα, ἀφοῦ κυτάξης σὲ ἐκείνους, ν' ἀποθέσης τὴν ὑπερηφάνειά σου, γιὰ νὰ εἰσέλθης ἔτσι καὶ νὰ ἀκούσης τὰ λεγόμενα, γιατί δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ εἰσακούεσαι ὅταν μὲ ἀλαζονεῖα προσεύχεσαι. Ὅταν ἰδῆς γέροντα, γιὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὴ νεότητά, γιατί καὶ αὐτοὶ οἱ γέροντες ὑπῆρξαν νέοι. Ὅταν ὑπερηφανεύεσαι πολὺ γιὰ τὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ γιὰ τὴ βασιλικὴ δυναστεία, γιὰ νὰ σκεφθῆς ὅτι ἀπὸ αὐτὰ προέρχονται ἐκεῖνοι πού γίνονται ἔνδοξοι στὶς βασιλικὲς αὐλές. Ὅταν ἔχης ἐμπιστοσύνη στὴν ὑγεία τοῦ σώματός σου, γιὰ νὰ καταστείλῃς τὴν ὑπερηφάνειά σου προσέχοντας αὐτούς. Γιατὶ ἐδῶ ὅταν εἰσέρχεται συνεχῶς, αὐτὸς πού εἶναι ὑγιὴς δὲν θὰ ὑπερηφανευθῆ γιὰ τὴν ὑγεία τοῦ σώματός του καὶ ἐκεῖνος πού εἶναι ἀσθενὴς θὰ λάβῃ μεγάλη παρηγοριά.

Δὲν κάθονται ὅμως ἐδῶ γι' αὐτὸ μόνο, ἀλλὰ γιὰ νὰ σὲ κάμουν καὶ ἐλεήμονα καὶ γιὰ νὰ συγκινηθῆς γιὰ ἐλεημοσύνη. Γιὰ νὰ θαυμάσης τὴν φιλάνθρωπία τοῦ Θεοῦ, γιατί ἀφοῦ ὁ Θεὸς δὲν ἐντρέπεται αὐτούς, ἀλλὰ τοὺς ἔθεσε στὰ προπύλαιά του, πολὺ περισσότερο ἐσὺ πρέπει νὰ κάνῃς αὐτό. Γιὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύεσαι γιὰ τὰ ἀνά-

ται αὐτούς, ἀλλ' ἐν τοῖς προφυλαίοις αὐτοῦ ἔστησε, πολλῶ μάλ-
 λον σύ· ἵνα μὴ μέγα φρονῆς ἐπὶ τοῖς βασιλείοις τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς.
 Μὴ δὴ ἐπαισχύνου παρὰ πένητος καλούμενος· κἂν προσέλθῃ,
 κἂν τὰ γόνατα κατέχη, μὴ ἀποσεῖσθ'· κύνες γάρ εἰσιν οὗτοί τινες
 5 θαυμαστοὶ τῶν αὐλῶν τῶν βασιλικῶν. Οὐ γὰρ ἀτιμάζων αὐτούς
 κύνας ἐκάλεσα, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐπαινῶν· τὴν αὐ-
 λὴν φυλάττουσι τὴν βασιλικήν· θρέψον τοίνυν αὐτούς· ἡ γὰρ
 τιμὴ εἰς τὸν βασιλέα διαβαίνει. Ἐκεῖ πάντα τυφός, ἐν τοῖς βασι-
 λείοις λέγω τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς· ἐνταῦθα πάντα ταπεινοφροσύνη.
 10 Ὅτι οὐδὲν τὰ ἀνθρώπινα ἀπ' αὐτῶν μάλιστα τῶν προφυλαίων
 μανθάνεις· ὅτι οὐτέρπεται πλούτῳ Θεός, ἀπ' αὐτῶν τῶν προκα-
 θημένων διδάσκη. Ἡ γὰρ τούτων καθέδρα καὶ ἡ συλλογὴ μονο-
 νουχὶ παραίνεσις ἐστὶ, πρὸς τὴν τῶν ἀπάντων ἀνθρώπων φύσιν
 φωνὴν ἀφιεῖσα λαμπράν, καὶ λέγουσα, ὅτι οὐδὲν τὰ ἀνθρώπινα
 15 πράγματα, ὅτι σκιὰ καὶ καπνός.

Εἰ καλὸν ἦν ὁ πλοῦτος, οὐκ ἂν πένητας προεκάθισεν ὁ Θεὸς
 τῶν οἰκείων προθύρων. Εἰ δὲ προσίεται καὶ πλουτοῦντας, μὴ
 θαυμάσης· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο προσίεται, ἵνα μένωσι πλουτοῦντες,
 ἀλλ' ἵνα ἀπαλλαγῶσι τοῦ ὄγκου. Ἄκουσον γὰρ τί φησιν αὐτοῖς ὁ
 20 Χριστός· «Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν, καὶ μαμωνᾶ»· καὶ πάλιν,
 «Δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρα-
 νῶν»· καὶ πάλιν, «Εὐκοπώτερον κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφί-
 δος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Διὰ
 ταῦτα δέχεται τοὺς πλουσίους, ἵνα ταῦτα ἀκούσωσι τὰ ῥήματα,
 25 ἵνα τὸν αἰώνιον ποθῆσωσι πλοῦτον, ἵνα ἐπιθυμήσωσι τῶν ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς. Καὶ τί θαυμάζεις εἰ εἰς τὰ πρόθυρα αὐτοῦ οὐκ ἀπαξιοῖ
 τοὺς τοιούτους καθίζειν; ἐπὶ γὰρ τὴν τράπεζαν αὐτοῦ τὴν πνευ-
 ματικὴν οὐκ ἀπαξιοῖ καλεῖν αὐτούς, καὶ μεταδοῦναι τῆς εὐωχίας
 ἐκείνης· ἀλλ' ὁ κυλλὸς καὶ ἀνάπηρος, ὁ γέρων καὶ ῥάκια ἡμφι-
 30 εσμένος καὶ ῥύπον καὶ κόρυζαν ἔχων, ἅμα τῷ νέῳ τῷ καλῷ, καὶ
 αὐτῷ τῷ τὴν ἀλουργίδα περικειμένῳ καὶ τὸ διάδημα ἐπὶ τῆς
 κεφαλῆς ἔχοντι, ἔρχεται τῆς τραπέζης μεθέξων, καὶ ἀξιοῦται τῆς
 εὐωχίας τῆς πνευματικῆς, καὶ τῶν αὐτῶν ἐκάτεροι ἀπολαύουσι,
 καὶ οὐδεμία ἐστὶ διαφορὰ.

9. Ματθ. 6,24

10. Ματθ. 19,23.24

κτορα πού εύρίσκονται ἐπάνω στή γῆ. Μή λοιπόν ἐντρέπεσαι ὅταν καλῆσαι ἀπό πτωχό· καί ἂν προσέλθῃ, καί ἂν πιάσῃ τὰ γόνατά σου, μή τόν διώξης, γιατί αὐτοὶ εἶναι θαυμαστά σκυλιὰ τῶν βασιλικῶν αὐλῶν. Δέν τοὺς ὠνόμασα αὐτοὺς σκυλιά, γιά νά τοὺς ἀτιμάσω, μακριὰ μιὰ τέτοια σκέψις, ἀλλά καί γιά νά τοὺς ἐπαινέσω πάρα πολύ. Φυλάσσουν τή βασιλική αὐλή. Θρέψε λοιπόν αὐτούς, γιατί ἡ τιμὴ μεταβαίνει στοῦ βασιλέα. Ἐκεῖ τὰ πάντα εἶναι ἀλαζονεΐα, δηλαδή στὰ ἀνάκτορα πού εύρίσκονται ἐπάνω στή γῆ, ἐδῶ τὰ πάντα ταπεινοφροσύνη. Ὅτι δέν ἀξίζουν καθόλου τὰ ἀνθρώπινα, τὸ μαθαίνει κυρίως ἀπὸ αὐτὰ τὰ προπύλαια· τὸ ὅτι δέν εύχαριστεῖται μὲ τὸν πλοῦτο ὁ Θεός, τὸ διδάσκεσαι ἀπὸ αὐτοὺς πού κάθονται ἐμπρὸς στὰ προπύλαια. Γιατὶ ἡ καθέδρα καί ἡ συγκέντρωσις αὐτῶν εἶναι σχεδὸν παραίνεσις, πού ἀπευθύνει καθαρὴ φωνὴ πρὸς τὸ γένος ὄλων τῶν ἀνθρώπων καί λέγει, ὅτι δέν εἶναι τίποτε τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, ὅτι εἶναι σκιά καί καπνός.

Ἐὰν ἦταν καλὸ πρᾶγμα ὁ πλοῦτος, δέν θὰ ἐγκαθιστοῦσε ὁ Θεός τοὺς πτωχοὺς ἐμπρὸς στὰ δικά του πρόθυρα. Ἐὰν ὅμως ἐπιτρέπη νά ἔλθουν καί οἱ πλούσιοι, μή θαυμάσης, γιατί δέν τοὺς ἐπιτρέπει γι' αὐτό, γιά νά παραμένουν πλούσιοι, ἀλλά γιά νά ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἀλαζονεΐα τους. Γιατὶ ἄκουσε τί λέγει σὲ αὐτοὺς ὁ Χριστός· «Δέν μπορεῖτε νά δουλεύετε στὸν Θεὸ καί στὸ μαμωνᾶ»⁹· καί πάλι, «Δύσκολα ὁ πλούσιος θὰ εἰσέλθῃ στή βασιλεία τῶν Οὐρανῶν»· καί πάλι, «Εἶναι εύκολώτερο νά περάσῃ καραβόσκοινο ἀπὸ τὴν τρύπα πού ἀνοίγει ἡ βελόνα, παρὰ ὁ πλούσιος νά εἰσέλθῃ στή Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν»¹⁰. Γι' αὐτὸ δέχεται τοὺς πλουσίους, γιά νά ἀκούσουν αὐτὰ τὰ λόγια, γιά νά ποθῆσουν τὸν αἰώνιο πλοῦτο, γιά νά ἐπιθυμήσουν τὰ πράγματα πού εύρίσκονται στοὺς οὐρανοὺς. Καί γιατί θαυμάζεις ἂν δέν θεωρῆ ἀνάξιο νά ἐγκαθιστᾶ αὐτοὺς στὰ πρόθυρά του; γιατί δέν θεωρεῖ ἀνάξιο νά τοὺς προσκαλῆ αὐτοὺς στοῦ πνευματικὸ του τραπέζι καί νά τοὺς μεταδώσῃ ἐκείνη τὴν εύωχία. Ἄλλὰ ὁ χωλὸς καί ἀνάπηρος, ὁ γέρων, πού εἶναι ρακένδυτος καί ἔχει ἀκαθαρσίεις καί μύξα, ἔρχεται μαζί μὲ τὸν ὁμορφὸ νέο καί μὲ αὐτὸν πού φορεῖ τὴν πορφύρα καί ἔχει στοῦ κεφάλι του τὸ στέμμα νά λάβῃ μέρος στοῦ τραπέζι καί ἀξιῶνεται τὴν πνευματικὴν εύωχία, καί ἀπολαμβάνουν ὁ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς τὰ ἴδια πράγματα καί δέν ὑπάρχει καμμία διαφορά.

Εἶτα ὁ μὲν Χριστὸς οὐκ ἀπαξιοῖ εἰς τὴν τράπεζαν αὐτοὺς καλεῖν μετὰ τοῦ βασιλέως· ὁμοῦ γὰρ ἀμφοτέροι καλοῦνται· σὺ δὲ ἴσως ἀπαξιοῖς καὶ ὀφθῆναι διδοὺς πένησιν, ἢ καὶ προσδιαλεγόμενος; Βαβαὶ τῆς ἀπονοίας καὶ τοῦ τυφου. Ὅρα μὴ τὰ αὐτὰ
 5 πάθωμεν τῷ ποτε πλουσίῳ. Ἀπηξίου ἐκεῖνος κἂν ἰδεῖν τὸν Λάζαρον, καὶ ὀροφῆς αὐτῷ οὐ μετέδωκεν οὐδὲ στέγης, ἀλλ' ἦν ἔξω παρὰ τὸν πυλῶνα ἐρριμμένος, ἀλλ' οὐδὲ ῥημάτων ἠξιώθη τῶν παρ' ἐκείνου. Ἄλλ' ὄρα πῶς ἐν ἀνάγκῃ καὶ χρεῖα καταστάς αὐτοῦ τῆς βοηθείας, ἀπέτυχεν. Εἰ γὰρ οὐς ὁ Χριστὸς οὐκ ἐπεισχύνεται,
 10 τούτους ἡμεῖς ἐπαισχυνόμεθα, τὸν Χριστὸν ἐπαισχυνόμεθα, τοὺς φίλους αὐτοῦ ἐπαισχυνόμενοι. Πεπληρώσθω σου ἡ τράπεζα χωλῶν, ἀναπήρων· διὰ τούτων παραγίνεται ὁ Χριστός, οὐ διὰ τῶν πλουτούντων. Τάχα γελαῖς ἀκούων. Οὐκοῦν ἵνα μὴ νομίσης ὅτι ἐμὸν τὸ ῥῆμα, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος, ἵνα
 15 μὴ γελάσης, ἀλλ' ἵνα φρίξης. «Ὅταν ποιῆς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοὶ σε ἀντικαλέσωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα· ἀλλ' ὅταν ποιῆς δοχὴν, κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους, χωλοὺς, τυφλοὺς, καὶ μακάριος ἔση, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι· ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων».

Καὶ δόξα δὲ μείζων ἐνταῦθα ἐγγίνεται, εἶγε ταύτης ἐρᾶς. Ἐξ ἐκείνων μὲν γὰρ φθόνος καὶ βασκανία καὶ κατηγορίαὶ καὶ λοιδορίαὶ, καὶ πολὺς ὁ φόβος μὴ τι πᾶρὰ τὸ δέον γένηται· καὶ ὡς
 25 οἰκέτης δεσπότη, οὕτω παρέστηκας, κἂν μείζους ὦσι, δεδοικῶς τὴν παρ' αὐτῶν μέμψιν καὶ τὰ στόματα· ἐπὶ δὲ τούτων οὐδὲν τοιοῦτον, ἀλλ' ἄπερ ἂν αὐτοῖς ἐνέγκης, μεθ' ἡδονῆς πάντα δέχονται· καὶ πολὺς ὁ κρότος, λαμπρότερα ἢ δόξα, μείζον τὸ θαῦμα. Οὐχ οὕτω κροτοῦσιν ἐκείνους ὡς τούτους ἅπαντες οἱ ἀκούοντες.
 30 Εἰ δὲ ἀπιστεῖς, πείρασον σὺ ὁ πλουτῶν, ὁ στρατηγοὺς καὶ ἡγεμόνας καλῶν· κάλεσον πένητας, καὶ ἀπὸ τούτων τὴν τράπεζαν πλήρωσον, ἂν μὴ παρὰ πάντων κροτηθῆς, ἂν μὴ παρὰ πάντων φιληθῆς, ἂν μὴ πάντες ὡς πατέρα ἔξωσιν. Ἐκείνων μὲν γὰρ

11. Λουκᾶ 16,19 – 31· ὅπου ἡ παραβολὴ τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου.

12. Λουκᾶ 14,12 – 14.

Ἔπειτα ὁ Χριστὸς δὲν θεωρεῖ ἀνάξιο νὰ προσκαλῆ αὐτοὺς στὸ τραπέζι μαζί μὲ τὸ βασιλέα· διότι καὶ οἱ δύο καλοῦνται μαζί· Ἐσὺ ὅμως ἴσως θεωρεῖς ἀνάξιο καὶ νὰ σὲ ἴδουῖν ὅταν δίνης στοὺς πτωχοὺς ἢ καὶ ὅταν ὁμιλῆς μαζί τους; Πῶ, πῶ παραφροσύνη καὶ ἀλαζονεία. Πρόσεχε μήπως πάθωμε τὰ ἴδια μὲ αὐτὸν ποῦ κάποτε ἦταν πλούσιος. Ἐθεωροῦσε ἐκεῖνος ἀνάξιο καὶ νὰ ἰδῆ τὸν Λάζαρο καὶ δὲν τοῦ παρεχώρησε στέγη οὔτε κατάλυμα, ἀλλὰ ἦταν πεταγμένος ἔξω κοντὰ στὴν ἐξώπορτα, ἀλλὰ οὔτε τὸν ἐθεώρησε ἄξιο νὰ τὸν μιλήσῃ. Πρόσεχε ὅμως πῶς ὅταν εἶχε ἀνάγκη καὶ ἐχρειάσθηκε τὴ βοήθειά του, δὲν τὴν ἐπέτυχε¹¹. Γιατὶ ἐὰν ἐκείνους τοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς δὲν ἐντρέπεται, ἐμεῖς τοὺς ντρεπώμασθε, τὸν Χριστὸ ντρεπόμασθε, ἐπειδὴ ντρεπόμασθε τοὺς φίλους του. Ἄς εἶναι γεμᾶτο τὸ τραπέζι σου ἀπὸ χωλοῦς, ἀναπήρους. Διὰ μέσου αὐτῶν ἔρχεται ὁ Χριστός, ὄχι διὰ μέσου τῶν πλουσίων. Ἴσως γελᾶς ἀκούοντα αὐτὰ. Γιὰ νὰ μὴ νομίσης λοιπὸν ὅτι εἶναι δικός μου ὁ λόγος, ἀκουσε τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ ποῦ λέγει, γιὰ νὰ μὴ γελάσης, ἀλλὰ γιὰ νὰ φρίξης. «Ὅταν κάνης πρόγευμα ἢ δεῖπνο, μὴ προσκαλῆς τοὺς φίλους σου, οὔτε τοὺς ἀδελφούς σου, οὔτε τοὺς συγγενεῖς σου οὔτε τοὺς πλουσίους γείτονας, μήπως καὶ ἐκεῖνοι σὲ καλέσουν κάποτε καὶ σοῦ γίνῃ ἢ ἀνταπόδοσις. Ἄλλὰ ὅταν κάνης τραπέζι, νὰ προσκαλῆς πτωχοὺς, ἀναπήρους, χωλοῦς, τυφλοῦς, καὶ θὰ εἶσαι μακάριος, γιατί δὲν μποροῦν νὰ σοῦ τὸ ἀνταποδώσουν· θὰ σοῦ ἀνταποδοθῇ λοιπὸν στὴν ἀνάστασι τῶν δικαίων»¹².

Καὶ δόξα ὅμως πιὸ μεγάλη γεννᾶται ἐδῶ, ἐὰν βέβαια τὴν ποθῆς. Γιατὶ ἀπὸ ἐκείνους προέρχονται φθόνος καὶ βασκανία καὶ κατηγορίες καὶ ὑβρεῖς καὶ εἶναι μεγάλος ὁ φόβος μήπως γίνῃ κάτι ὅπως δὲν πρέπει· καὶ σὰν ὑπηρέτης στὸν κύριο, ἔτσι παρευρίσκεισαι, καὶ ἂν ὑπάρχουν ἀνώτεροι, φοβᾶσαι τὴ μομφὴ καὶ τὰ στόματά τους. Σὲ αὐτοὺς ὅμως δὲν συμβαίνει τίποτε τέτοιο, ἀλλὰ αὐτὰ ποῦ θὰ τοὺς προσφέρῃς, μὲ εὐχαρίστησι τὰ δέχονται ὅλα· καὶ εἶναι μεγάλος ὁ ἔπαινος, πιὸ λαμπρῆ ἢ δόξα, πιὸ μεγάλο τὸ θαῦμα. Δὲν χειροκροτοῦν τόσο ἐκείνους, ὅσο αὐτοὺς ὅλοι ὅσοι ἀκούουν. Ἐὰν ὅμως δὲν πιστεύῃς, δοκίμασε σὺ ὁ πλούσιος, ὁ ὁποῖος προσκαλεῖ στρατηγούς καὶ ἡγεμόνες. Προσκάλεσε πτωχοὺς καὶ γέμισε τὸ τραπέζι ἀπὸ αὐτοῦς, ἂν δὲν χειροκροτηθῆς ἀπὸ ὅλους, ἂν δὲν ἀγαπηθῆς ἀπὸ ὅλους, ἂν δὲν θὰ σὲ ἔχουν ὅλοι σὰν πατέρα. Ἀπὸ ἐκεῖνα λοιπὸν τὰ δεῖπνα δὲν προέρχεται κανένα κέρδος, γι' αὐτὰ

τῶν δειπνῶν κέρδος οὐδέν, ὑπὲρ τούτων δὲ οὐρανὸς ἀπόκειται,
καὶ τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀγαθὰ ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυ-
χεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν
5 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ὅμως ἐπιφυλάσσεται ὁ οὐρανὸς καὶ τὰ εὕρισκόμενα στοὺς οὐρανοὺς ἀγαθὰ. Αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ εἶθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμε, μὲ τὴ χάρι καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, μαζί μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, ἡ δύναμις, ἡ τιμὴ, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς*

	Γένεσις		24	7	164
1	11	498	32	32	370
	26	188.204		Λευιτικὸν	
	27	342	24	20	166
2	17	198		Ἄριθμοὶ	
3	—	296		—	168
4	5	58	16	—	162
	14	518	17	12	166
6	2	510	22	5έ-31,20	166
	9	370		Δευτερονόμιον	
	13έ.	186	32	8	140
12	10-11	564		15	50
13	10	512		Ἰησοῦς Ναυῆ	
19	16	504	13	22	166
21	12	478		Βασιλειῶν Α΄	
23	1	478		5	186
24	—	272	2	12-36	520
25	7	478		1	370
28	12-13	186	3	2-14	368
29	15έ.	562	7	7	428
31	42	368	16	13	366
35	28	478	12	45	272
42	36	256	17	Βασιλειῶν Γ΄	
43	14	272		9-16	100
	29-30	444	17	10-18	428
48	15-16	142	19	Βασιλειῶν Δ΄	
	Ἔξοδος			11	184
14	3	198	2	27	426
	15	270	4	34	368
17	—	84	19	—	118
23	22	166	24-25		

* Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν γιὰ μὲν τὰ χωρία τῆς Γραφῆς κατὰ σειρὰς στὸ κεφάλαιο, τὸ στίχο καὶ τὴ σελίδα, γιὰ δὲ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα στὴ σελίδα καὶ τὸ στίχο ποῦ βρίσκονται.

	Παραλειπομένων Β'		102	13	230
			105	2	506
36	—	118	111	5	268
	Ψαλμοί			9	20
1	1	266	113	11	184
6	8-9	336	118	71	64
7	12	268	119	7	40
9	26	128	130	1	268
10	6	266	143	15	268
	7	266			
13	1	262		Ἰώθ	
14	4	266	1	1	370
14	4	266		10-11	432
23	1	194		21	110.558
24	4	266	2	9	430
	14	38	42	8	368
36	1	268		Παροιμῖαι Σολομῶντος	
	35-36	268	3	11	64
37	6	262		34	268
	8	268	4	27	544
47	2	272	5	3-4	462
48	18	268	6	8	558
49	3	548	15	17	90
52	7	282	30	8	414
61	11	268		Ἐκκλησιαστής	
	13	268	10	8	40
68	21	312		Ἄσμα Ἀσμάτων	
72	6	268		2	272
	7	268	1	10	486
	28	268	2		
77	30-31	268		Σοφία Σειράχ	
80	4	192	2	1	64
	8	192	6	14	388
89	3	170		16	388
89	3	170	9	13	414
93	12	64	12	13	548
100	5	270	15	9	266
	6-7	266	16	3	230

	Ἄμώς		18	20	558
5	18	532		Δανιήλ	
6	4-6	98	2	5-9	276
	Μιχαίας		3	17-18	530
6	3	192		Ματθαῖος	
	Ἴωνᾶς		1	21	78
2	1	184	5	4	28.70.332
	Μαλαχίας			8	440
2	15	344		29	246
	Ἡσαΐας			32	460
1	1	502	6	9-10	206
	2	192		10	138
	16	440		11	60
5	19	118.532		24	586
22	4	352	7	25	482
44	22	486		2	284
45	22	486		9-10	280
46	3-4	264	8	14	64.544
49	15	486		2	184
54	13	470	10	4	552
	Ἱερεμίας			11-13	144
	1	502		12	142
	19-20	468		13-15	146
4	14	440		16	302
7	16	366	11	19	288
	17	370	13	28	484
9	1	352	15	20-21	556
15	1	368	16	29	438
20	7	192		24	10
27-29	-	118	18	25	252
	Θρῆνοι Ἱερεμίου			10	142
3	27	64		14	144
	Ἱεζεκιήλ			20	30
9	8	368	19	32	244
14	16	368		22	454
16	-	462	23	23-24	586
				29	420
				2	552

	3	146.552	14	27	32.142
	15	534.552		29	408
24	3	524	16	20	64
	29	504		33	64.412
	31	504	17	5	362
	40-41	508	19	6	200
	42	530			
25	6	504		Πράξεις	
	14-30	98	1	6	524
	26	96		7	526
	40	350	3	12	428
	31-46	402	4	13	290
	35-36	96		32	390
27	40	200		33-34	60
	63-64	202		35	390
	Μάρκος		5	14	520
9	44	460		28	202
	Λουκάς			29	302
				36	382
2	14	140.270		41	28.330.362
6	21	332		34	156
	25	28	8		
10	19	204	9	36-42	368
	20	18	10	14	368
14	12-13	84	12	5	362
	12-14	588	13	6-12	312
16	19-31	24.588		10	312
	27-28	126	16	6	406
17	10	112	17	1-10	356
19	8	568		5-9	358.362
21	1-4	54.100		22	310
23	28	334	18	3	398
	Ἰωάννης		19	29	304
			20	3	406.430
1	13	204		17-38	330
	16	138		31	330.334.442
6	45	470		34	46
	67	228		35	42.472.502
10	29	334	21	13	442
11	43	506	23	5	146

25	13έ.	302		11	54
26	1-32	302		13-14	396
	2-3	302		15	46
	Ρωμαίους			17	328
1	13	404	10	8-10	516
	28	252		13	258
2	4	106		31	348
	24	474	12	3	272
	29	196		10	572
4	21	168		10	574
5	7	112	13	13	538
6	21	12	15	-	474
8	17	196		18	490
	32	196		32	12.120
	35	442		36	490
	9	3	84.334	36-38	494
11	25	194		47	218
12	5	312		52	492
13	7	302		53	246
	14	296	16	15	20
14	1	556		B' Κορινθίους	
15	9	172	1	1	366
	22	406		13	48
	23	406		23	406
16	1	18	2	4	70.442
	A' Κορινθίους		5	18	138.156
1	10	436		20	156.452
2	3	380	6	4-6	454
3	10	134	7	10	70
4	19	78	8	13	54
5	3	78	9	10	60
	12	306	10	10	384
6	7-8	560	11	2	324
7	5	460		8	46.398
	40	502		10	46
8	2	498		12	46
	9	328		20	384
9	1	334	12	2	288

	2-4	140		14	412
	4	288		22	304
	6	428			
	7	428		Φιλιππησίους	
	10	288	1	7	52
13	2	230		13	196
	3	502		14	290
				19	366
	Γαλάτας			22	196
1	6	106		23-24	84
2	17	210		24	334
3	27	296		29	52
	28	206.342		20	62-354
4	9	192	2	22	354
	15	106		23	354
	18	78		2	328
5	3	210	3	13	24
6	2	248		19	19
	14	10			
	Ἐφεσίους			Κολοσσαεῖς	
1	1	176	1	5	108
	10	140		7	322-326
	14	288		8	322
	23	194		12	156
2	6	196		18	490
3	5	170		23	76
	9	170		25	326
4	25	248	2	1	78
	26	446		4	208
5	4	346		5	78
	8	570		8	208.328
	22έ.	276		17	288
	30	346	3	3	306
	31	344		6	534
	32	342	4	3-4	76
6	1-9	276		9	76
	8	282		10	304
	9	284		16	322
	12	412		17	78

	Θεσσαλονικεῖς Α΄		6	1-2	276
2	5-6	404		Τιμόθεον Β΄	
	6	396	1	4	336
	7	404	2	9	288
	14	360.474		10	360
	17	84.426		12	114
3	1-2	304	3	12	412
	2	436		17	436
	3-4	428	4	8	416
4	3	244		Ἑβραῖους	
	8	474	4	12	126
	13	474	10	1	162
	15	474.490		34	474
	16	490	11	40	506
	17	20.490	12	4	410
5	4	570		14	244.454
	11	552	13	3	312
	Θεσσαλονικεῖς Β΄			4	346
1	8-9	378		17	552
2	2	574		Πέτρου Α΄	
	Τιμόθεον Α΄		5	8	414
3	7	306		Πέτρου Β΄	
4	6	76	2	15	166
	5	484		Ἰούδα	
	10	482		11	166
	17	552		Ἀποκάλυψις	
	22	244.454		14	166
	24	520	2		

2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

A

Ἄαρων 146,10

Ἄβειρων 168,6

Ἄβελ 146,6. 256,13. 506,6.

444,2 ἔ.

Ἄβεσσαλὼμ 256,17

Ἄβια 68,14

Ἄβρααμ 124,5. 188,21. 250,14.

272,6. 350,6. 392,8. 416,13.

444,9. 478,14. 514,22.

530,14. 562,26. 564,5

ἀγαθόν, -α 536,10

- ἀγαθότης 480,16
 ἀγανάκτησις 480,28
 ἀγάπη 32,23. 62,23 ἔ. 70,1.
 78,19 ἔ. 80,34. 82,7 ἔ.
 102,17. 112,20. 114,1.
 116,2. 176,32. 178,5 ἔ.
 180,17. 240,6 ἔ. 278,6.
 286,6. 288,8. 296,15.
 312,19. 316,5 ἔ. 322,10 ἔ.
 342,17. 354,8. 356,28.
 358,16 ἔ. 388,4. 390,25.
 404,10 ἔ. 428,7. 432,1.
 434,14 ἔ. 438,14. 440,5 ἔ.
 442,15 ἔ. 444,1 ἔ. 470,10.
 482,27. 538,3 ἔ. 540,5.
 550,6. 554,7. 564,18.
 574,24. 578,1
 ἄγγελος, -οι 20,24. 34,60.
 76,23. 78,13. 82,8. 102,32.
 104,2. 130,18. 132,5 ἔ.
 136,1 ἔ. 138,30. 140,5 ἔ.
 142,1 ἔ. 144,8. 172,24.
 174,1 ἔ. 178,30. 186,14.
 190,10. 202,4. 204,5 ἔ.
 208,7. 210,16. 216,18 ἔ.
 270,2. 272,24 ἔ. 292,24.
 294,3. 298,7. 316,23. 324,3.
 430,11. 484,16. 504,6 ἔ.
 506,16 ἔ.
 ἀγιασμός 244,13. 452,8.
 454,15 ἔ. 456,1 ἔ. 466,1.
 482,28.
 ἀγιωσύνη 440,22 ἔ. 442,8
 ἀγνότης 454,22
 ἀγνωμοσύνη 92,1. 168,25.
 430,24
 ἀγρυπνία 64,20. 176,16.
 Ἄδὰμ 136,15. 198,27. 256,14
 414,15. 506,26. 528,7
 ἀδηλία 528,17
 ἀδίκημα 568,12
 ἀδικία 96,18. 268,29. 558,33.
 568,15
 ἀδοξία 348,3
 Ἄδριανός 516,32
 ἀηδία 94,22. 348,32
 ἀθανασία 174,8. 290,33.
 358,13
 Ἀθῆναι 252,27. 304,4. 310,5.
 408,7. 428,18
 ἀθυμία 64,29. 66,33. 68,16.
 250,10 ἔ. 254,4. 404,17.
 474,6. 508,28. 528,35
 Αἰγυπτία 296,18
 Αἰγύπτιος, -οι 164,18. 166,10.
 188,16. 216,23. 514,27
 Αἴγυπτος 162,25. 164,4 ἔ.
 166,25.
 αἷμα 58,20. 64,32. 66,6. 136,28.
 138,13 ἔ. 164,13. 186,30.
 210,22. 410,16. 412,18.
 496,11
 αἵρεσις 230,12. 390,28
 αἰρετικός 346,4.
 αἰσχρολογία 96,12. 236,3.
 244,23. 248,1. 346,28.
 αἰσχροτής 346,219.
 αἰσχύνη 8,6. 12,7 ἔ. 30,13.
 94,30. 228,11. 254,9. 266,9.
 340,32. 448,32. 552,4 ἔ.
 562,71
 αἰχμαλωσία 112,29. 118,13.
 516,31
 ἀκαθαρσία 232,5 ἔ. 234,15 ἔ.
 246,15 ἔ. 380,21. 440,33.
 456,33. 464,1. 540,26
 ἀκολασία 296,27. 246,27.
 266,22. 344,33. 346,28.

- άκρασία 542,10
 άκροβυστία 126,34. 236,30.
 238,3
 άλαζονεία 310,25 έ.
 άλγηδών 250,10. 412,5. 416,22
 Άλέξανδρος ό Μακεδών
 376,16.
 άλήθεια 80,5. 82,2. 144,21.
 186,28. 210,6. 212,27.
 402,16. 412,19.
 άλλοτρίωσις 180,7.
 άλογία 126,26. 166,3. 168,1
 άλουργίς 64,26. 294,33.
 458,13. 528,31. 586,31.
 Άμαληκίτης, -αι 166,10.
 άμάρτημα, -τα 28,21. 40,9.
 70,15. 114,19. 122,6. 124,2.
 152,19. 196,19. 234,15.
 294,27. 324,28. 330,21.
 336,30. 362,26. 368,32.
 442,30. 448,28. 514,18 έ.
 518,16. 578,25. 582,10.
 άμαρτία, -αι 196,11 έ. 198,19 έ.
 210,10 έ. 234,3. 244,22.
 262,9. 294,30. 296,26.
 356,16. 368,22. 370,3 έ.
 400,27. 410,17. 440,34.
 442,27 έ. 458,17. 488,23.
 520,25
 άμαρτωλός, -οι 140,10.
 266,29. 488,25
 άμέλεια 158,23.
 άμετρία 302,14. 542,13
 άμηχανία 496,19
 άμοιβή 56,21. 510,5.
 άναισθησία 94,1
 άναισχυντία 430,24.
 άνάληψις 378,21.
 Άνανίας 520,15.
 άνάπηρος, -οι 588,19
 άνάστασις 126,10 έ. 132,24.
 136,8 έ. 200,11. 378,20.
 438,21. 474,17 έ. 488,11 έ.
 490,10 έ. 492,13. 494,12.
 498,5. 504,9. 524,21.
 546,33.
 άνδρεία 292,14. 308,5. 374,26
 έ.
 άνδροφόνος, -οι 520,26.
 άνελευθερία 462,15
 άνεσις 70,29. 214,23. 284,25.
 364,2. 544,33
 άνθρωπάρεσκος 282,1
 άνοια 168,24. 226,15. 230,19.
 262,8. 302,20. 310,11.
 540,9.
 άνταπόδοσις 30,25. 268,22.
 282,23. 522,6
 άντίχριστος 532,16 έ.
 άπανθρωπία 126,26. 226,27.
 άπάτη 80,25. 192,8 έ. 250,19.
 382,2. 514,26
 άπειθεια 232,7. 234,20 έ.
 246,28. 534,27
 άπειλή 284,7. 460,19. 466,1.
 510,2έ.
 άπέχθεια 308,20. 548,6
 άπιστία 440,29. 468,3. 472,17.
 478,3. 482,17
 άπλότης 282,9
 άποκάλυψις 146,8
 άπολογία 160,5.
 άπολύτρωσις 114,21
 άπόνοια 96,5. 154,32. 414,5.
 588,4
 άπόστολος, -οι 30,4. 142,13.
 262,34. 264,24. 384,27.
 390,16. 396,20. 502,20.

524,19. 526,24.
 ἀπροσεξία 148,23. 542,8 έ.
 ἀπώλεια 8,5. 122,22. 534,22.
 ἀργία 456,9
 ἀρέσκεια 382,9.
 ἀρετή 14,2. 18,8. 24,7 έ. 3.
 34,16. 36,16. 38,7. 40,6.
 58,18. 104,23. 120,30.
 126,22. 128,6. 168,16.
 238,10. 262,18. 308,31.
 336,24. 348,20. 350,1.
 364,28. 372,5. 374,16.
 382,17. 442,13. 454,3.
 474,25. 528,14. 536,19.
 540,29. 564,15
 Ἀρίσταρχος (συναιχμάλωτος
 τοῦ Παύλου) 304,17
 Ἀρμενία 510,34
 ἀρπαγή 564,12
 ἀρχάγγελος, -οι 172,25. 174,1.
 502,6. 504,2 έ. 506,31.
 508,8
 ἀρχή, -αι 16,10
 Ἄρχιππος, 76,6. 326,30.
 ἀσέβεια 120,10 έ. 122,8.
 130,20.
 ἀσέβημα 122,8
 ἀσέλγεια 226,28. 344,33.
 454,3. 462,14.
 ἀσθένεια 380,18. 414,14.
 430,23. 432,11. 436,23.
 556,9 έ.
 Ἀσκάλων 512,7
 Ἀσσύριος, -οι 516,32
 ἀσφάλεια 130,21. 148,11.
 388,8. 530,18 έ. 532,17.
 ἀσχημοσύνη 200,8. 296,31.
 352,9. 462,17 έ. 474,3
 ἀτιμία 94,19. 222,8. 414,8.

ἀτυφία 296,13
 αὐθάδεια 554,29
 αὐτάρκεια 96,9. 568,25
 ἀφθονία 352,10
 ἀφροσύνη 262,9 έ.
 Ἄχαϊα 20,3. 46,32. 364,6 έ
 374,4 έ.
 ἀχαριστία 244,5

B

Βαβυλώνιος, -οι 516,31
 Βαλαὰμ 166,16
 βάπτισμα 10,8. 158,13. 188,16
 έ. 272,23. 490,15. 528,19.
 552,32.
 Βαρνάβας 304,29. 310,32.
 βασιλεία 20,20. 54,25. 64,30.
 66,18 έ. 68,3. 112,1. 114,1.
 116,3 έ. 236,14. 254,35.
 286,2. 306,4 έ. 358,12.
 394,14. 396,12. 398,29.
 400,3 έ. 480,18. 524,23.
 554,11.
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν 148,16.
 394,14. 400,6. 586, 21 έ.
 βασκανία 82,20. 92,20. 168,1.
 234,18. 262,3. 316,8 έ.
 320,1. 402,27 έ. 414,4.
 440,29. 444,3. 538,13.
 588,23
 βάσανος 250,12
 Βενιαμίν 256,9
 Βέροια 378,5
 θία 178,5. 420,6. 566,31
 θλάβη 168,27.
 θλάβος 546,6.
 θλακεία 86,18. 230,18. 232,17.
 292,22. 468,4.
 θλασφημία 236,3. 248,1 έ.
 250,8. 298,13.

βοήθεια 92,3. 252,24. 366,3 έ.
476,13. 576,32. 588,9.

βόρβορος 454,28.

βρυγμός, -οι 70,20.

Γ

Γάζα 512,7.

Γαλάτης, -αι 106,7. 192,17.
210,13. 248,18. 570,16.

γαλήνη 422,18

γάμος 340,12. 342,2. 344,33.
346,1 έ. 348,10 έ. 458,8.
460,16 έ. 462,7. 464,28.
476,31.

γαστρίμαργος, -οι 14,20.

γένενα 20,21 έ. 122,4. 188,14.
206,1. 236,14. 284,25.
286,2. 390,11. 514,7 έ.
518,11. 520,18 έ. 522,17έ.
534,25 έ. 540,2. 546,13.
552,15.

γέλως 70,20. 224,29. 254,8.
266,9. 336,22. 346,32.
462,15. 514,25. 544,14.

γῆρας 236,28. 496,15. 528,36.

γνησιότης 326,2.

γνώσις 102,9. 108,17. 176,34.
178,25 έ. 498,11.

γογγυσμός 516,10

Γολιάθ 272,7

Γόμορρα 146,25. 514,7

Γραφή 58,7 έ. 68,12. 120,6.
130,24. 184,8. 188,23.
260,21. 264,1. 462,23 έ.
468,10. 500,9. 510,14.
512,4. 558,27. 560,28.

Γραφή θεία 58,7. 118,24.

γυμνότης 70,30. 202,21.
444,16.

Δ

Δαθάν 168,6.

δαίμων, -ες 16,24. 18,9. 22,19.
36,35. 94,3 έ. 120,33.
126,34. 142,7. 172,23.
174,1. 204,8. 254,16. 272,25
έ. 414,11. 420,32. 422,2 έ.
574,6.

Δανιήλ 146,7. 308,4. 370,5 έ.

Δαυίδ 64,6. 68,14. 140,17.
192,27. 256,17. 272,7.
368,11. 430,2.

δέησις 32,6.

δειλία 290,28.

δεινόν 264,1. 530,6. 532,4.
536,12.

Δεσπότης 8,16. 10,5.

Δημᾶς 324,13.

δημιουργία 132,13.

διάβολος 22,20. 112,16.
120,26. 126,33. 142,31.
146,6. 150,23. 172,22.
198,28. 200,1 έ. 204,27.
210,10. 226,11 έ. 250,9.
252,22. 274,1. 284,18.
310,10. 314,15 έ. 338,8.
418,23. 420,17 έ. 422,11.
538,10. 542,25.

διάδημα 66,32.

Διαθήκη Καινή 210,5.

δίαιτα 64,20.

διακονία 46,33. 156,21.

δικαιοσύνη 36,36. 268,30.
310,10. 448,13 έ.

δίκη 146,18. 514,19. 518,8 έ.
520,18. 546,19.

διχοστασία 276,21.

δίψα 70,30.

διωγμός, -οι 104,25. 358,31.
430,8. 444,16.
δόγμα, -τα 104,32. 132,25.
162,4. 176,35. 198,10 έ.
212,23. 260,15 έ. 276,25.
308,18. 440,30. 516,29.
538,5.

δοκιμασία 574,22.

δόλος, -οι 414,10. 440,29.

δόξα 8,6 έ. 12,6 έ. 14,29. 15,1
έ. 22,17 έ. 26,3. 30,13.
34,17. 36,26. 40,19. 58,22.
60,28 έ. 72,6. 96,20. 100,8.
104,28. 108,11. 128,7.
148,28. 168,31. 170,5 έ.
172,6 έ. 174,12 έ. 188,29.
202,23. 206,7. 216,4.
228,18. 230,26. 258,7 έ.
262,22. 266,23. 268,15.
270,2. 274,5 έ. 296,26.
298,32 έ. 306,28. 314,32.
320,5 έ. 352,16. 372,8.
382,29. 384,5 έ. 386,23.
394,15. 396,12 έ. 398,30.
400,3 έ. 404,10. 408,5.
414,4. 422,31. 426,23.
450,4. 468,16. 480,19.
482,33. 484,19. 490,23 έ.
500,22. 522,26. 536,24.
548,28. 560,3. 564,23 έ.
568,28. 590,4.

δοξομανία 416,2.

δουλεία 90,15. 280,34 έ. 282,2.
284,13.

δοῦλος 276,8. 322,3.

δύναμις 16,11. 34,6. 80,28.
112,29. 164,10. 170,15.
174,2. 176,19. 212,27.
360,12.

δυναστεία 414,4. 506,3.
584,25.

δυσείδεια 330,14.

δυσφημία 348,2.

δυσωδία 346,8. 454,26.

Ε

Έβραϊός, -οι 76,9. 552,19.

έγκλημα 208,24. 384,15. 458,5.

Έζεκίας 68,15.

είδωλειόν 252,13.

είδωλολατρία 232,6 έ. 234,19.
246,25. 250,20 έ. 252,14.

είδωλολάτρης, -αι 12,5.

είδωλολάτρις 250,23.

είδωλον 374,8. 378,11. 416,22.

εικών 130,14 έ. 132,3 έ.
136,24. 236,7.

είμαρμένα 126,25.

είρήνη 28,7. 32,16 έ. 34,4.
36,8. 38,27. 40,5. 66,2.
74,5. 78,5. 140,5 έ. 142,8 έ.
144,14 έ. 146,22. 154,12.
240,24 έ. 242,1. 244,12.
354,5. 356,19. 412,5 έ.
454,17. 464,34. 530,32.
532,17. 574,27.

έκκλησία 46,33. 52,27 έ. 54,2
έ. 120,4. 130,9. 136,2 έ.
142,10 έ. 144,13 έ. 154,24.
156,9. 194,16 έ. 212,3.
230,19. 346,12. 352,3 έ.
356,4 έ. 366,12. 398,3.
400,21. 408,1. 474,11.
552,2. 554,5. 556,2. 584,10.

έλάττωμα 224,3.

έλεημοσύνη 44,11. 54,21 έ.
60,2. 100,7. 262,7. 268,29.
296,11. 418,27. 422,24 έ.
572,15. 580,16.

- ἔλεος 548,23. 414,10. 424,6. 432,20.
 ἐλευθερία 88,28. 90,12. 442,22. 558,17.
 222,19. 282,21.
 Ἐλισσαῖος 428,25. ἐπίγνωσις 102,31. 108,20.
 176,33. 178,22. 236,7.
 Ἑλλάς 364,12. 406,11. 432,19. ἐπιείκεια 30,17. 168,16.
 Ἑλλην, -ες 120,8. 124,10. 348,27. 350,26.
 126,29. 158,30. 160,2. ἐπιθυμία 60,16. 94,25. 168,1.
 194,3. 212,23. 224,16. 168,10. 48,4. 224,6 ἔ.
 226,31. 228,27. 236,30. 228,10. 232,5 ἔ. 234,17 ἔ.
 236,30. 238,3. 252,26. 246,15 ἔ. 278,21. 288,11.
 254,11. 282,32. 290,32. 296,5 ἔ. 348,14. 390,32.
 306,19. 308,17. 310,2. 392,25. 404,8. 456,6 ἔ.
 342,8. 368,2. 390,29. 494,6. 464,32. 560,19 ἔ. 562,19.
 526,28. 578,15 ἔ. 568,23.
 ἐλπίς 16,12. 70,23. 80,1. 80,35. ἐπιμέλεια 476,8. 580,9.
 86,12. 102,11. 108,25. ἐπιμιξία, -αι 510,30.
 120,5. 152,32. 154,6 ἔ. ἐπίσκοπος, -οι 148,27.
 170,7. 174,25. 354,9. ἐπιτίμησις 480,28.
 356,32. 360,7. 380,28. ἔρως 256,27. 444,34. 466,12 ἔ.
 406,20 ἔ. 408,29. 416,10. 528,26.
 420,4. 474,5 ἔ. 476,1. Εὔα 296,24.
 478,7. 488,5 ἔ. 500,15. εὐαγγέλιον 52,26. 74,21. 80,5.
 512,18. 538,4 ἔ. 154,9 ἔ. 158,27. 262,34.
 Ἑλύμας 310,9. 360,17. 380,15. 382,5.
 ἔνδεια 542,13. 384,30. 386,16 ἔ. 396,5.
 ἐνέργεια 138,3. 176,18. 182,12 408,9 ἔ. 482,15.
 ἔ. 196,26 ἔ. εὐγένεια 346,4. 484,21.
 ἐνθύμημα 120,31. εὐδοκία 140,25.
 Ἐνώχ 188,8. εὐεργεσία 78,23. 80,8. 82,32.
 ἐξουσία 16,11. 112,13. 130,6. 84,1. 114,32. 196,4. 208,16.
 134,9. 194,8. 196,4. 198,16 234,21. 284,27 ἔ. 396,29.
 ἔ. 222,18 ἔ. 224,5. 328,3. 476,18. 472,24.
 414,4 ἔ. 482,9. 554,29. εὐθύνη, -αι 160,7 ἔ. 230,10.
 ἐπαγγελία 16,13. 512,13. 522,13. 576,31.
 Ἐπαφρᾶς 80,30. 82,4. 326,10. εὐκολία 550,16.
 Ἐπαφρόδιτος 44,15. 58,2. εὐκοσμία 296,24. 352,9.
 324,12. 482,33.
 ἐπήρεια 242,4. 420,1. εὐλάβεια 64,6. 348,27. 454,12.
 ἐπιβουλή, -αί 36,36. 66,34. εὐνοια 282,21. 296,15. 476,33.

εὐπαιδία 408,3.
 εὐπραγία 50,2.
 εὐσέβεια 308,3. 430,17.
 εὐταξία 36,25. 142,23. 180,7.
 εὐτέλεια 88,35. 90,21.
 εὐτραπελία 96,12. 346,21 ἔ
 εὐφροσύνη 68,10, 70,5. 88,9.
 336,26. 338,14 ἔ.
 εὐχαριστία 28,6. 30,29. 32,3.
 78,18. 96,20. 122,33.
 190,22. 248,22. 284,16.
 582,22.
 εὐχή 78,69. 96,28. 142,9.
 286,13. 366,5 ἔ. 368,20.
 372,1. 440,6. 552,2. 574,30.
 576,31.
 εὐωδία 272,18. 374,12.
 εὐωχία 586,28.
 Ἐφέσιοι 74,8. 170,14 ἔ.
 276,19. 282,31. 304,5.
 354,11. 502,24.
 ἔχθρα 40,12. 42,8. 138,13 ἔ.
 308,21. 538,13.

Z

Ζακχαῖος 566,12.
 ζῆλος 18,27. 82,19. 322,18.
 326,22.
 ζηλωτής, -αι 478,7.
 ζημία 260,23. 264,2. 418,11 ἔ.
 420,16 ἔ. 422,6 ἔ.
 ζωὴ 18,11. 72,4. 148,17. 174,6.
 204,28. 214,13 ἔ. 216,2 ἔ.
 234,12. 252,32. 254,2.
 260,16. 334,12. 252,32.
 254,2. 260,16. 334,32.
 358,13. 412,30. 436,21 ἔ.
 480,19. 494,15. 526,10.
 530,12. 540,21. 544,25.
 546,2.

ζωὴ αἰώνιος 202,17 ἔ.

H

ἡδονὴ 34,17. 70,20. 88,23.
 90,13. 92,4. 96,11. 126,29.
 308,26. 312,22 ἔ. 314,2 ἔ.
 316,1. 334,6. 336,10 ἔ.
 344,13. 348,28. 350,31.
 352,3 ἔ. 388,10 ἔ. 392,22 ἔ.
 414,16. 438,8. 448,18.
 454,32. 456,31. 466,5.
 550,9. 588,27.
 Ἡλεί 520,11.
 Ἡλίας 100,2. 184,32. 186,5.
 188,8. 428,26. 532,17.
 ἡμερότης 96,14.
 Ἡσαΐας 192,25. 502,14.

Θ

θάνατος 10,5. 14,20. 26,2.
 64,30. 26. 78,1. 116,5 ἔ.
 118,32. 138,20. 150,27.
 152,10 ἔ. 156,26 ἔ. 174,6.
 198,1. 200,5 ἔ. 202,6 ἔ.
 216,14. 240,4. 254,2. 264,2.
 292,10. 334,7. 358,11.
 360,13. 444,18. 474,31.
 480,4. 508,5. 528,25.
 538,31. 540,13 ἔ. 546,9.
 558,22 ἔ.
 θάρσος 166,22.
 θαῦμα, -τα 80,26. 290,30 ἔ.
 360,1. 374,23. 430,30.
 434,10. 452,23.
 θέλημα 74,3. 76,21. 102,5.
 106,25. 138,28. 184,10.
 204,19. 324,5 ἔ. 454,30.
 558,8 ἔ.
 θέλησις 138,4.
 Θεός 5,8. 12,3 ἔ. 14,13 ἔ. 18,1.
 24,20 ἔ. 28,7. 30,13 ἔ. 32,10

έ. 34,4 έ. 36,8. 38,26 έ. 40,1
 έ. 54,30. 58,3. 62,2. 66,22.
 68,18. 74,3. 76,21 έ. 78,5 έ.
 80,8 έ. 82,2. 86,6. 92,25 έ.
 94,2. 96,20. 98,25. 100,8.
 102,9. 104,17 έ. 106,19 έ.
 108,7 έ. 112,29. 114,12.
 116,1. 118,15. 120,9.
 124,16 έ. 130,3 έ. 132,2 έ.
 134,25. 136,24. 138,4 έ.
 140,11 έ. 142,27. 144,10 έ.
 146,4 έ. 148,12 έ. 150,20.
 156,22. 128,5 έ. 160,16 έ.
 162,6 έ. 164,3 έ. 166,8 έ.
 168,16 έ. 170,5 έ. 172,2 έ.
 174,4 176,20 ΕΚ6Ε. 178,22
 έ. 180,23 έ. 182,8. 186,3 έ.
 188,20 έ. 194,13 έ.
 196,26 έ. 198,24 έ. 200,20.
 202,17 έ. 204,5 έ. 206,4.
 208,11. 212,7 έ. 214,3 έ.
 226,23. 230,27. 232,7.
 234,20 έ. 238,9. 240,24.
 242,1. 246,28. 248,26.
 250,6 έ. 252,23 έ. 254,14 έ.
 256,11 έ. 258,8. 260,5 έ.
 262,10 έ. 264,16. 268,21.
 270,2. 272,6 έ. 274,5.
 276,10. 278,1. 282,7 έ.
 284,5. 286,15. 288,1 έ.
 290,24. 296,11 έ. 298,2 έ.
 306,4 έ. 316,25. 318,3.
 320,1 έ. 322,6. 324,5 έ.
 338,23. 342,14 έ. 346,5 έ.
 348,2 έ. 350,9. 352,13.
 354,4 έ. 356,22 έ. 358,2 έ.
 360,4 έ. 366,2 έ. 368,10 έ.
 370,16 έ. 374,5 έ. 378,10 έ.
 380,2 έ. 382,5 έ. 384,4 έ.

392,6 394,11 έ. 396,6 έ.
 398,12 έ. 400,2 έ. 402,19 έ.
 406,4 έ. 408,8 έ. 416,12 έ.
 418,3 έ. 422,31. 428,27 έ.
 430,4 έ. 434,2 έ. 436,27.
 438,1 έ. 440,1 έ. 442,8 έ.
 444,14 έ. 446,29 452,5 έ.
 458,15 έ. 456,2 έ. 458,3 έ.
 462,7. 466,3 έ. 470,22 έ.
 472,15. 474,1 έ. 478,4 έ.
 480,5 έ. 484,30 έ. 446,5 έ.
 448,18. 492,4 έ. 496,21 έ.
 498,9 έ. 500,11. 502,7 έ.
 516,6. 508,11. 510,1 έ.
 512,11 έ. 514,11. 518,3 έ.
 520,10, 522,2 έ. 528,22.
 530,20. 532,8. 534,26 έ.
 538,25. 548,14 έ. 522,30.
 554,34. 558,8 έ. 564,6 έ.
 570,11 572,2 έ. 574,27.
 578,11. 582,12. 584,2.
 586,11.

θεότης 738,1. 194,7 έ.

Θεσσαλονικεύς, -εις 244,10.
 304,2. 352,3 έ. 356,4 έ.
 428,20. 574,11.

θηρωδία 226,28. 230,23.

θλίψις 30,22. 44,10. 50,27 έ.
 52,9. 62,26. 64,3. 68,15 έ.
 70,21 έ. 72,2. 154,23 έ.
 284,25. 330,1. 286,1.
 360,36. 362,5 έ. 380,26.
 390,8. 402,33. 408,15 έ.
 410,14. 428,10. 432,8 έ.
 434,11 έ. 436,11. 444,15 έ.
 532,3. 546,6. 556,32.

θηρσκειά 208,6. 210,15 έ.

Θυέστεια δείπνα 68,8.

θυμηδία 88,33. 90,23.

Θυμὸς 84,21. 166,5. 168,1.	372,15. 354,4 ἐ. 356,11 ἐ.
218,16. 220,27. 236,2.	360,5. 366,19. 372,7.
242,11. 248,1. 446,24 ἐ.	394,15. 400,22. 406,21.
550,27. 578,14.	426,22. 440,2 ἐ. 442,9.
Θυσία 58,2. 136,33. 250,15 ἐ.	450,2. 452,7. 454,14.
↓	468,15. 486,27. 500,21.
Ἰακώβ 142,4. 186,13. 192,12.	502,20. 522,25. 538,26.
256,29. 272,8. 368,8.	548,27. 558,8. 568,27.
396,14. 562,23.	576,7. 578,6. 590,3.
Ἰάσων 358,23.	Ἰκεσία 370,2.
Ἰεζεκιήλ 368,30. 462,33.	Ἰκετηρία 370,4. 444,10.
574,9.	Ἰνδία 392,17.
Ἰεράπολις 322,7 ἐ.	Ἰορδάνης 512,8 ἐ.
Ἰερεμίας 118,13. 192,9.	Ἰουδαία 360,4. 400,22 ἐ. 402,1
370,18. 574,9.	ἐ. 438,18.
Ἰερεύς, -εῖς 550,19. 552,13.	Ἰουδαῖος, -οἱ 124,27. 142,34.
Ἰερουσαλήμ 442,4. 462,33.	158,30. 162,6. 194,4.
Ἰεροσόλυμα 304,19. 334,12.	196,19. 200,20 ἐ. 236,30.
Ἰερωσύνη 146,9 ἐ. 168,7.	238,4. 264,16. 302,6 ἐ.
Ἰησοῦς 8,8. 14,28. 20,9. 26,3.	310,34. 334,9. 366,23.
28,34. 32,16. 34,6. 42,10.	400,23 ἐ. 402,8. 432,20.
58,23. 60,28. 62,8. 72,5.	518,7. 578,15.
74,3. 148,31. 174,7. 190,3.	Ἰοῦστος 306,1.
206,6. 230,29. 260,6.	Ἰσαὰκ 254,26. 478,14. 562,26.
270,21. 272,19. 306,1.	ἰσότης 284,3.
374,10. 378,16 ἐ. 400,24.	Ἰσραήλ 118,16. 368,31.
426,22. 452,4 ἐ. 488,18 ἐ.	524,23. 532,8.
490,8 ἐ. 500,21.	Ἰσραηλίτης, -αι 50,10. 140,17.
Ἰησοῦς Χριστὸς 8,8. 20,9.	216,23. 368,16.
26,3. 28,9. 32,16. 34,6.	Ἰωάννης (ὁ βαπτιστής)
42,10. 58,23. 60,28. 62,8.	188,19.
72,5. 74,3. 76,21. 78,16 ἐ.	Ἰωάννης (Εὐαγγελιστής)
100,11. 126,23. 128,6.	138,1.
148,31. 170,10. 176,6.	Ἰὼβ 110,2. 256,1. 368,20 ἐ.
190,3. 206,6. 230,29.	370,5 ἐ. 418,19 ἐ. 420,9.
258,10. 176,6. 190,3. 206,6.	432,12. 434,2. 480,4.
230,29. 258,10. 274,7.	558,12.
320,7. 334,17. 342,1.	Ἰωνᾶς 184,18. 188,8.

Ίωσηπος 518,9.	210,18.	228,5.	262,30.
Ίωσηφ 146,6. 256,4 έ. 296,19.	290,28.	298,11.	302,12.
444,33. 446,23. 448,5.	308,7.	316,16.	382,7.
Ίωσίας 68,15.	400,16.		
Κ	κέρδος 98,14.	142,21.	146,27.
Καϊάφας 146,8.	15,24.	168,26.	372,3.
Κάιν 58,15. 146,5. 444,4.	386,16.	418,11 έ.	420,16.
Καϊσαρ 62,18.	422,33.	430,27.	440,21.
κακία 34,17. 36,16. 38,8.	488,13.	522,19.	526,8.
120,30. 126,21. 24,8,1.	590,1.		
308,31. 368,28. 442,3.	κηδεμονία 96,27.	430,6.	
516,24. 522,20. 528,18.	462,35.		
530,25. 536,7 έ. 540,22 έ.	κήρυγμα 74,14.	80,7.	292,2.
542,7 έ. 544,12. 556,6.	302,3.	354,2.	358,22.
καλλωπισμός, -οι 230,5.	360,15.	364,15.	380,25.
298,12.	384,13.	400,32.	
καρδία 28,8. 32,15 έ. 42,7.	κίνδυνος, -οι 36,21.	38,2 έ.	
68,23. 84,10. 124,30. 178,9.	66,33.	68,31.	220,22 έ.
238,31. 240,24. 242,2.	290,29.	306,17.	330,1.
260,5. 262,10. 268,15 έ.	358,27.	370,20.	380,10 έ.
270,7 έ. 276,10. 282,9 έ.	386,27.	400,20.	412,3.
288,3 έ. 304,6. 330,25.	432,23 έ.	438,23.	444,16.
380,23. 382,8. 390,18.	500,13.	518,25.	530,7 έ.
404,7 έ. 430,5. 440,27.	540,14.		
442,4 έ. 444,22 έ. 448,7.	κληρονομία 282,23.		
496,3. 528,22 έ. 584,21.	κλοπή 418,6.		
κατάγνωσις 152,28.	κοιλὰς κλαυθμῶνος 140,18.		
κατακλυσμός 118,30. 188,15	κολακεία 282,26.	308,2.	
έ. 510,17 έ.	326,24.	360,10.	382,27 έ.
καταλλαγή 32,23. 38,11.	400,15.	404,9.	408,4.
140,26. 148,6. 150,8.	438,16.	538,13.	
152,12. 156,21.	κόλασις 22,15.	118,31.	122,10.
κατηγορία 104,34. 106,2.	198,19 έ.	20,4.	230,27.
588,23.	286,2.	456,32.	464,29.
καύχημα 46,22 έ.	510,4 έ.	514,9.	516,16.
καύχησις 406,25 έ. 410,22.	518,14.	522,11 έ.	546,32.
Κεγχρεαί 18,17.	548,7.	562,8.	
κενοδοξία 40,15. 96,17. 168,1.	Κολοσσαί 74,4.	76,28.	

κόπος 358,17 έ. 428,5. 437,9.
 Κορίνθιος, -οι 20,2. 46,21.
 48,14. 60,5. 106,5. 138,9.
 152,20. 304,9. 306,1.
 380,18. 384,20. 396,24.
 398,3. 404,30. 406,7.
 452,15. 454,21. 490,3.
 492,8. 574,3.
 Κόρινθος 406,14. 570,16.
 Κορνήλιος 368,8.
 κοσμιότης 36,25. 302,17.
 338,33.
 κοσμοκράτωρ 482,9.
 κρίσις 120,25. 124,20. 146,25.
 378,21. 532,14. 546,32.
 580,4.
 κτίσις 132,9. 136,18 έ.
 Κύριος 8,8. 14,27. 16,31. 18,1
 έ. 20,8 έ. 20,3. 30,1. 38,10.
 44,3 έ. 62,18. 64,7. 68,30.
 72,5. 78,15 έ. 94,5. 100,11.
 102,7. 104,14. 108,5 έ.
 110,3. 126,23. 128,6.
 148,30. 164,29. 186,13.
 190,3. 192,10. 194,23.
 206,6. 216,32. 230,3 έ.
 244,13. 258,9. 260,6.
 266,20. 268,21. 270,21.
 272,5, έ. 274,7. 276,4 έ.
 278,34. 280,2 έ. 282,17 έ.
 284,14. 302,22 έ. 320,6.
 326,31. 328,6 έ. 334,17.
 348,4 352,15. 354,4 έ.
 356,10 έ. 360,5 έ. 362,4.
 364,22. 372,7. 374,3 έ.
 394,15. 400,24. 402,11.
 406,21. 418,19 έ. 426,22.
 428,12. 430,2. 432,13.
 434,33. 440,1 έ. 450,3.

452,4 έ. 454,14. 456,25 έ.
 466,1. 468,15 474,16.
 486,27. 490,18. 492,2 έ.
 496,37. 50,21. 502,3 έ.
 504,1 έ. 506,3. 522,25.
 524,5. 528,2. 532,9 έ.
 538,26. 546,33. 548,26.
 550,4. 552,23 έ. 558,12.
 568,27. 574,13 έ. 576,7.
 578,3. 580,24. 590,3.

Λ

Λάβας 368,9.
 Λάζαρος 506,19. 588,5.
 λαμπρότης 348,20. 406.
 Λαοδίκεια 76,29. 176,26. 322,7
 έ. 324,16. 326,23.
 Λαοδικεύς 312,23.
 λήρος 510,32. 514,25.
 ληρωδία 224,7.
 ληστεία 456,16.
 ληστής, -αι 226,10. 418,29.
 422,3. 534,17. 536,31.
 Λίβανος 268,19.
 λιμός 70,30. 88,8. 90,30.
 116,27. 164,16. 172,16.
 262,15. 294,26. 444,16.
 516,31. 518,1 έ. 562,3.
 580,32.
 λιπή 142,9.
 λογισμός, -οι 142,26. 166,4.
 178,13. 180,22 έ. 242,3.
 250,9. 262,1. 444,3. 456,27.
 484,8. 490,2 έ. 496,20.
 498,8. 500,11. 510,12.
 538,31.
 Λόγος 132,19.
 λοιδορία 248,4. 480,28.
 572,29. 588,23.
 λοιμός 516,31.

Λουκάς 30,5. 290,19. 324,10 έ.
328,16. 406,6. 432,19.

λύπη 30,10 έ. 66,31 έ. 68,18.
70,19. 110,2. 234,18.
254,25. 262,35. 314,20.
352,8. 436,22. 528,36.

λύτρωσις 114,20.

Λώτ 512,10. 514,22. 564,5.

M

μάγος, -οι 146,8.

μακαριότης 484,29.

Μακεδονία 52,27. 54,2. 364,6.
374,4 έ. 438,9. 470,6.

Μακεδών, -ες 376,4 έ. 406,22.
516,32.

μακροθυμία 102,24. 104,29.
106,22. 108,22. 238,19 έ.

μαλακία 310,12.

μαμωνᾶς 294,31 έ.

μανία 94,20. 96,19. 144,5.
226,15. 228,7. 230,19 έ.
232,17. 310,30. 440,12.
446,1. 576,35.

Μαρία 342,29.

Μάρκος 304,29. 310,31.

μαρτυρία 306,22.

μαρτύριον 250,17. 252,21.
416,19. 584,11.

μαρτυρίου στέφανος 250,11.

μάρτυς 274,3.

ματαιότης 266,18.

μεγαλωσύνη 272,32.

Μέγαρα 290,33.

μέθη 120,13. 352,10. 536,14 έ.
544,15.

μεθοδεία διαβολική 252,16.

μέμψις 588,26.

μέριμνα 92,16.

μετάνοια 68,18.

μικροψυχία, -αι 550,7. 554,8.
556,6.

Μίλητος 330,33.

μισθός 252,32. 358,7. 394,8 έ.
418,32. 530,4 έ.

μῖσος 140,16.

μνησικακία 40,12. 446,31.
448,13.

μοιχεία 66,10. 256,26. 440,33.
458,8 έ. 460,2.

μοιχός 534,9.

μομφή 238,27.

μονογενής 32,21. 286,7.
540,2.

μόχθος 396,4 έ.

μῦθος 252,12. 522,8.

μυστήριον 78,4. 170,3 έ. 172,2
έ. 174,12 έ. 176,33. 178,22.
342,2. 346,12 έ. 350,3.
474,16. 554,15.

μωρολογία 346,21.

Μωϋσῆς 84,22. 148,3. 162,7 έ.
164,29. 166,27 έ. 168,2.
198,24. 204,17. 254,28.
270,15. 368,28. 370,18.
552,9 έ.

N

Ναβουχοδονόσορ 146,7.
368,14.

νεκρότης 198,9.

νέκρωσις 234,11.

νηστεία 454,22. 472,21.
544,15.

νήψις 352,10. 536,13. 544,15.

νόμος 194,5. 282,1. 338,11.
458,28. 516,27. 550,15.

νουθεσία 554,30 έ.

νουμηνία 208,4.
 Νυμφᾶς 324,17.
 Νῶε 186,5. 188,8 ἔ. 368,26.
 370,5 ἔ. 444,6. 510,25.
 νωθεία 160,2.
 νωθρότης 530,1 ἔ.

Ο

ὀδύνη 20,22. 22,22. 70,23.
 94,24. 166,8. 248,29.
 312,21. 314,5. 412,4. 474,4.
 476,24. 532,30.
 οἰκονομία 158,11 ἔ. 406,11.
 506,29.
 οἰκτιρμὸς 240,11.
 οἶνος 536,15.
 ὀλιγοψυχία 200,25.
 ὀλιγόψυχος 554,26 ἔ.
 ὁμοίωσις 130,28. 188,3.
 204,11. 342,14.
 ὁμολογητῆς 274,4.
 ὁμοούσιος 132,17. 134,18.
 196,3.
 Ὀνίσσημος 74,18 ἔ. 304,11.
 310,22.
 ὀργή 166,8. 232,6. 234,18 ἔ.
 236,2. 246,28. 248,1.
 374,11. 378,17 ἔ. 400,28.
 402,32. 404,3. 476,21.
 480,13. 512,15. 514,3.
 538,25. 550,26.
 ὀρκισμὸς 580,12.
 ὄρκος 578,16. 580,8.
 Οὔεσπασιανὸς 516,33.
 οὐσία 134,20.
 ὀφειλέτης 392,2 ἔ.
 ὀφθαλμοδουλεία 276,9.
 280,35. 282,5.
 ὄφλημα 130,10.

ὀψώνιον, -α 46,33.

Π

πάθημα 154,22. 156,5. 158,20.
 166,3. 212,4. 362,17.
 402,10.
 πάθος 232,5 ἔ. 234,17. 246,15
 ἔ. 248,3. 446,22. 464,6.
 476,26. 508,32. 524,18.
 παιδοποιΐα 338,14. 344,8.
 462,19.
 Παλαιστίνη 512,2 ἔ. 516,30.
 παλαίστρα 340,23.
 πανωλεθρία 560,25.
 παράβασις 456,16.
 παράδεισος 204,3 ἔ. 332,2.
 512,10 ἔ. 564,6.
 παραίνεσις 16,32. 34,26.
 238,12. 260,16. 336,16.
 378,14. 460,18. 472,13.
 παραμυθία 108,9. 122,10.
 128,4. 256,32. 264,1.
 378,27 ἔ. 400,30. 402,5 ἔ.
 408,33. 432,28. 434,29.
 566,33. 582,25.
 παράπτωμα, -τα 198,8.
 παρθενία 340,27.
 Παρθένος 204,2.
 παροργισμὸς, -οί 448,30.
 παρουσία 506,27. 510,24.
 524,20. 532,19 ἔ. 576,70.
 παννυχίς 472,22.
 παρρησία 22,12. 72,5. 96,29.
 198,7 ἔ. 200,8. 286,24.
 288,4. 292,9. 302,13. 308,6
 ἔ. 410,22 ἔ. 574,35.
 Πατὴρ 16,8. 22,28. 26,3. 62,2.
 72,5. 74,6. 78,6. 82,20.
 100,12. 120,20. 114,14.

- 128,7. 136,29. 142,2. 144,7
 έ. 148,30. 168,31. 176,33.
 178,22. 186,15. 188,28.
 190,60. 194,21. 206,7.
 230,30. 258,10. 260,7.
 270,21. 272,13 έ. 274,8.
 298,32. 316,27. 320,7.
 352,15. 354,10. 356,10 έ.
 358,1 έ. 360,6. 362,20.
 372,8. 426,23. 440,1. 442,8.
 450,3. 468,15. 486,27.
 500,21. 504,34. 522,26.
 526,25. 548,27. 568,27.
 590,4.
- Παῦλος 8,18. 10,3 έ. 14,19 έ.
 16,16 έ. 20,1 έ. 24,23 έ.
 28,11. 44,13. 48,1 έ. 50,4 έ.
 52,11. 58,21. 62,18. 68,21.
 74,3. 76,21. 78,14. 84,3.
 102,14. 104,8. 130,12.
 134,20. 136,11. 140,7.
 146,30. 154,18 έ. 158,18.
 174,15. 176,8. 194,29.
 228,26. 232,13. 258,2.
 264,7. 266,3. 284,19.
 288,11 έ. 290,3 έ. 292,2.
 294,14. 296,2. 300,8. 302,2
 έ. 306,10 έ. 310,5 έ. 312,12.
 324,15 έ. 326,2 έ. 328,22 έ.
 330,2 έ. 332,4 έ. 336,4.
 346,32. 354,3 έ. 358,21 έ.
 362,3. 366,8 έ. 368,3.
 390,10. 396,19. 398,14.
 404,28. 406,2 έ. 408,2.
 410,5. 412,14 έ. 414,26.
 416,5. 430,10. 432,17.
 434,7 έ. 444,12. 448,4.
 460,23. 464,34. 466,31.
 482,25. 488,8. 502,17 έ.
- 516,4. 520,25. 526,2. 528,1.
 530,15 έ. 532,13 έ. 534,26.
 552,7. 560,6. 570,14.
 574,34.
- Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς 134,2
 έ.
- πειρασμός, -οι 32,26. 78,33.
 104,25. 258,4. 276,27.
 302,31. 304,9. 306,8.
 310,19. 312,3. 358,25.
 400,16 έ. 402,15. 406,9.
 408,20. 410,15. 422,17.
 430,3. 432,3. 436,4 έ.
 438,22. 440,10 έ. 556,32.
 572,13.
- πένθος 68,25. 476,3.
- πενία 392,29. 414,8. 474,7.
 558,15.
- Πεντηκοστή 210,1.
- περιέργεια 446,12.
- περιτομή 12,7. 196,5 έ. 236,30,
 238,3. 306,3. 312,1. 518,32.
- Πέτρος 302,8. 366,11. 430,16.
 526,26. 570,14.
- πιθανολογία 178,35. 180,1.
 208,15.
- Πιλάτος 200,17 έ.
- πίστις 34,8. 78,20. 102,10.
 152,31. 158,13. 172,15.
 178,3 έ. 180,6 έ. 182,25.
 184,26. 186,25. 188,25.
 190,5. 196,26 έ. 252,34.
 354,8. 356,31. 358,8 έ.
 360,7. 374,5 έ. 408,23 έ.
 428,4 έ. 434,14 έ. 436,31.
 438,11 έ. 452,23. 484,22.
 498,29. 500,9. 538,3 έ.
- πλάνη 112,15. 252,21. 380,20.
 382,1. 514,25.

- 572,21.
πόνος 68,16. 266,5. 480,27.
πορνεία 36,18. 94,22. 232,4 έ.
234,11 έ. 244,7 έ. 246,15 έ.
248,9. 340,13. 440,33.
442,6 έ. 454,27. 456,24.
460,3. 462,21. 468,2.
πόρνη, -αι 94,18. 96,13. 252,8.
298,20 έ. 338,10 έ. 340,12.
342,6. 346,2. 458,9. 462,22.
Πράξεις 262,34. 362,7.
πραότης 238,19.
πρεσβεία 148,7 έ.
προαίρεσις 54,23. 152,7.
220,3. 236,13. 282,22.
380,7. 452,26. 536,8. 542,3
έ. 568,16.
προθυμία 50,26. 106,30. 220,4.
326,21. 358,16. 360,26 έ.
364,12. 454,5. 530,11.
προκοπή 46,1. 356,23.
πρόνοια 134,14. 296,4.
προσευχή 28,5. 32,6. 284,15.
322,17. 354,6. 356,21.
προσήλυτος 238,4. 534,25.
προσωποληψία 276,15.
282,29. 284,9.
πρόφασις 552,16.
προφητεία 370,27. 574,16 έ.
προφήτης, -αι 40,4. 118,4.
170,24. 192,23. 266,17.
282,6. 304,20. 312,24.
344,9. 368,29. 400,25.
402,13 έ. 442,3. 470,24.
486,11. 502,12. 518,6 έ.
πρωτεΐα 484,23.
πρωτόκτιστος 132,11.
πρωτότοκος 130,3. 132,9 έ.
- πλεονέκτημα, -τα 224,4.
πλεονέκτης 556,3. 566,19.
πλεονεξία 36,30. 40,16. 96,18.
224,28. 232,5 έ. 234,19 έ.
246,25 έ. 248,9. 298,13.
382,28. 384,4. 414,31.
456,16. 542,13. 558,30.
564,34 έ. 566,10.
πλημμέλημα, -τα 70,11.
442,18.
πλουτός 40,19. 220,4 έ.
222,24. 224,3 έ. 268,15.
340,3. 414,4 έ. 422,15.
426,7 έ. 482,33. 536,24.
564,27. 586,16.
Πνεῦμα 80,34. 82,7. 84,13.
134,9. 144,20. 148,30.
168,31. 176,30. 186,29.
204,7. 230,30. 270,10.
362,28 έ. 364,1. 366,19.
406,7. 502,22. 570,19 έ.
572,17. 574,7 έ. 576,8 έ.
Πνεῦμα ἅγιον 26,3. 80,34.
100,12. 128,7. 148,30.
168,31. 188,29. 204,1.
230,30. 258,10. 272,19.
274,8. 286,9. 298,34. 320,7.
352,16. 360,18 έ. 362,21 έ.
364,3. 372,8. 426,23. 450,3.
468,16. 786,28. 522,26.
524,25. 548,27. 568,28.
570,11. 590,4.
πόθος 256,25. 334,31. 404,14.
462,6. 478,24. 578,4.
πολυπαιδία 408,3.
πολυπραγμοσύνη 160,26.
πολυτέλεια 446,3.
πονηρία 170,16. 248,4. 538,13.

134,17. 136,19 έ. 256,17.
490,1.

πύρωσις 406,30.

Ρ

ραδιουργία 310,10.

ραθυμία 48,8. 148,23. 152,33.
432,29. 456,9. 530,26.
556,7.

Ρεθέκκα 256,29. 338,26.

ρητορεία 162,4.

Ρωμαῖος, -οι 18,16. 52,30.
74,12. 76,9. 112,10. 156,28.
196,5. 300,22. 376,5 έ.
454,23. 458,20.

Ρώμη 74,27.

Σ

σάββατον 208,21. 520,1 έ.

Σαμουήλ 366,25. 368,16 έ.
370,19 έ. 430,1.

Σαούλ 68,12. 256,20. 366,25.
520,7.

Σάπφειρα 520,15.

σάρξ 136,18. 148,18. 150,5.
152,10. 176,29. 180,2 έ.
196,22. 208,8. 210,17 έ.
212,27 έ. 214,1. 296,4.
344,7. 346,15. 412,18.
458,28. 488,20. 492,27.
496,6. 506,29.

Σάρρα 478,16 έ.

Σατάν 430,11.

Σατανᾶς 202,13. 350,7. 406,3
έ. 408,18.

σατανική έννοια 252,15.

Σεδεκίας 118,13.

σεμνότης 338,32. 348,21.
482,1.

Σεραφίμ 16,23. 20,26.

Σιλουανός 354,3 έ.

Σιναῖον ὄρος 504,5.

σκηνοπηγία 208,28.

σκότος 112,13. 132,28. 150,10.

390,7. 414,12. 534,30.

540,22. 544,13.

Σκύθης, -αι 236,31.

Σδδομα 118,19. 146,24. 514,7
έ.

Σοδομίτης, -αι 140,18. 444,11.

Σολομών 68,14.

σοφία 66,22. 102,6. 104,7.

106,24. 124,35. 166,27.

176,4. έ. 178,25. 212,25.

260,4. 262,6 έ. 286,7.

300,20. 306,11 έ. 308,6.

σπατάλη 120,14.

σταυρός 8,4 έ. 10,6. 136,28.

138,13 έ. 152,14. 198,5 έ.

200,21. 202,4.

στενοχωρία 444,16. 544,30.

546,6.

συγγνώμη 228,2. 542,3.

578,24.

συγκατάθασις 158,25. 166,16.

συγχώρησις 162,14.

Σύζυγος 18,4. 20,4.

συκοφαντία 160,12. 414,10.

558,17.

συμπάθεια 70,2. 332,23.

συμφορά 66,33. 150,10. 250,3.

256,2. 260,25. 512,22.

518,5. 520,22. 534,13.

582,25. 584,7.

σύνεσις 106,24. 176,32. 178,11

έ. 262,3. 348,28. 470,12.

συνήθεια 476,3.

συντέλεια 524,16. 526,10.

528,7 έ.

Σωκράτης 290,32.
 Σωτήρ 8,8. 14,27. 20,6 έ.
 σωτηρία 56,19. 68,19. 232,25.
 252,9. 366,18. 396,13.
 402,25 έ. 436,1. 500,15.
 538,4 έ. 540,3.
 σωφροσύνη 266,14. 296,12.
 298,27. 338,13 έ. 340,17 έ.
 352,11. 440,32. 464,30.
 470,7. 472,28.

Τ

Ταβιθᾱ 368,8.
 ταιλαιπωρία 112,28.
 ταπεινότης 130,23.
 ταπεινοφροσύνη 208,6.
 210,15 έ. 212,26. 238,18 έ.
 262,7. 268,25. 286,19.
 354,23. 414,6. 576,19 έ.
 586,9.
 ταπείνωσις 8,9. 14,28.
 ταφή 216,18 έ.
 τελειότης 176,9. 240,7 έ.
 τερατωδία 298,20.
 τέφρα 512,19 έ.
 τιμή 18,27. 26,4. 72,6. 88,35.
 90,21. 92,4. 100,12. 110,17.
 128,7. 132,14. 148,8.
 168,32. 170,12. 188,29.
 206,7. 212,26. 216,1.
 218,30. 220,4 έ. 222,3.
 230,30. 258,11. 272,25.
 274,8. 300,23. 308,2.
 310,13. 320,8. 372,8.
 382,12. 384,11 έ. 426,23.
 446,18. 450,4. 458,14.
 468,16. 486,6 έ. 490,26 έ.
 500,22. 504,28. 522,26.
 548,28. 552,19. 560,3.

568,28. 576,24. 590,4.
 Τιμόθεος 74,4. 76,26. 244,11.
 276,20. 304,4. 306,21.
 336,8. 354,3 έ. 404,30.
 408,7 έ. 428,6 έ. 430,33.
 432,25. 434,13. 436,9.
 438,13. 454,20. 552,18.
 τιμωρία 118,31. 140,17.
 152,22. 202,16. 204,35.
 206,2. 282,27. 318,11.
 456,35. 510,22. 514,2 έ.
 516,12 έ. 520,8. 546,22.

Τίτος 276,20.
 τραγωδία 68,6. 518,10.
 τρόμος 50,14. 348,4. 544,13.
 τρυφή 10,17. 14,3. 30,22.
 120,14. 162,13. 164,22.
 214,23. 218,29 έ. 224,18.
 226,14. 330,2. 414,4. 532,4.
 544,34.
 τυμβωρύχος, -οι 520,27.
 534,9.
 τυραννίς 92,3. 112,16. 256,10.
 274,1. 444,33.

τυφλός, -οι 588,19.
 τῦφος 88,7. 226,23. 228,5 έ.
 294,11. 298,11. 310,28.
 446,2. 588,4.
 Τυχικός 78,28.

Υ

ὕβρις 84,21. 242,8. 414,20.
 480,28. 514,23. 556,7.
 572,29.
 ὑγίεια 142,22. 160,8.
 υἰοθεσία 480,19.
 Υἱός 40,2. 62,2. 82,20. 102,31.
 106,29. 108,13 έ. 112,20.
 114,1 έ. 130,17. 132,18.

136,29. 138,2 έ. 140,8.
 142,28. 170,15. 178,24.
 186,15. 188,20. 200,20.
 212,5. 272,12 έ. 298,34.
 356,12. 374,9. 378,15 έ.
 392,6. 480,11. 496,24.
 538,29 έ. 540,1.

ύπακοή 280,9.

ύπερηφάνεια, 268,26.

ύπόκρισις 538,13.

ύπομονή 102,24. 104,29.
 106,17. 108,22. 354,8.
 356,31. 358,31. 454,21.

Φ

φαιδρότης 96,10.

φαντασία 536,23.

Φαραώ 146,6. 514,26.

Φαρισαῖος, -οι 552,10.

φαυλότης 580,32.

φήμη 374,16 έ. 376,15.

φθόνος 36,36. 40,15. 96,27.
 316,14 έ. 326,16. 352,9.
 376,30. 414,6 έ. 442,22.
 588,23.

φθορά 212,14. 216,24. 340,13.
 494,15.

φιλαδελφία 432,30, 470,3.

φιλανθρωπία 54,21. 96,14.
 100,11. 106,28. 136,3.
 148,30. 158,25. 168,29 έ.
 170,11. 174,29. 206,6.
 230,29. 258,9. 274,7.
 296,12. 320,6. 352,14.
 372,7. 468,15. 486,26.
 508,19. 522,25. 548,26.
 568,26. 580,16. 584,2 έ.
 590,3.

φιλαργυρία 462,1.

φιλαρχία 414,17.

φίλημα 576,34.

Φιλήμων 74,9. 76,3. 304,12.

φιλία 36,15. 50,29. 82,13.
 84,11. 98,16. 326,3. 388,9.
 392,9 έ. 404,33. 440,20.
 442,21. 478,19.

Φιλιππήσιος, -οι 44,14. 52,26.
 74,9 έ. 404,30.

Φίλιπποι 380,13.

φιλοκοσμία 298,10.

φιλονεικία 243,11.

φιλοσοφία 162,2. 168,12.
 192,6 έ. 194,4. 228,29.
 262,24. 266,14. 292,23.
 332,23. 336,20. 564,4.

φιλοστοργία 154,33. 256,23.
 268,1. 386,9. 432,17.
 574,30.

φιλοτιμία 190,24.

φλυαρία 562,9.

φόβος 66,26. 110,1 έ. 166,19.
 254,24. 256,11. 278,6.
 348,4 έ. 368,9. 380,18.
 416,17 έ. 418,3. 444,14.
 460,19. 462,7. 482,10 έ.
 506,34. 508,14. 510,8.
 528,17 έ. 544,13. 578,9.
 588,24.

Φοίβη 18,16.

φρενίτις 542,10.

φρόνημα 50,25. 214,8. 222,29.
 584,28.

φροντίς 38,4. 64,23. 66,3.
 92,15 έ. 426,17. 544,19.
 580,6.

Φρυγία 76,28.

φύσις 130,19. 198,32. 362,34.

464,33. 542,4. 550,15.

φῶς 390,3. 534,21. 570,12 έ.
572,3 έ.

X

χαμευνία 472,22.

χαρὰ 16,33. 44,28. 60,1. 68,28.
70,6 έ. 108,22. 142,12.
198,30. 314,5. 336,10 62,21
έ. 364,3. 406,20 έ. 408,5.
422,33. 436,23. 438,6 έ.
486,24.

χάρις 52,1. 56,20. 60,1. 74,5.
78,5. 80,24. 86,13. 90,16.
92,24 έ. 100,11. 144,31.
146,15. 148,30. 168,16 έ.
172,3. 188,27. 206,6.
230,28. 244,2 έ. 258,9.
260,4. 270,7 έ. 274,6.
276,13. 300,4. 302,15.
306,31. 320,6. 326,7.
332,14. 352,14. 354,4.
356,19. 360,27. 372,7.
468,14. 486,26. 510,12.
516,17. 522,25. 548,26.
552,31. 568,26. 570,11.
578,6. 590,3.

χάρισμα 270,10. 366,20.
570,18 έ. 576,8.

Χαρμὶ 520,5.

χαύνη 308,24.

χειρόγραφον 198,4 έ. 202,10
έ.

χειροτονία 10,9.

Χερουβιμ 16,23. 20,26. 270,1.

χῆρα ^{272,26} 484,3.

χηρεία 484,3.

χίμαιρα 224,9. 226,2 έ.

χλευασία 266,9.

χλευή 250,19.

χολή 462,25.

χρῆμα, -τα 218,16. 220,3.
260,23. 262,21. 266,23.
306,30. 384,26. 386,7 έ.
410,18. 414,31. 416,29 έ.
420,5 έ. 422,13 έ. 454,8.
550,25. 558,16. 562,17.
568,6.

χρηστότης 106,22. 238,18 έ.

Χριστιανῆ 250,27.

Χριστιανισμὸς 8,21.

Χριστιανὸς 8,13. 36,3. 120,3.
124,11. 282,33. 368,2.
410,12. 578,12 έ.

χριστέμπορος, -οι 472,32.

χριστοκτόνος, -οι 146,9.
560,13.

Χριστὸς 8,5 έ. 18,9. 26,1.
28,11. 32,16 έ. 34,6. 10,44.
90,50. 170,52. 58,23. 60,21.
62,5. 64,13. 70,1. 72,4. 74,3
έ. 76,21 έ. 78,2 έ. 80,33.
82,8. 84,4 έ. 86,22. 88,21.
96,28. 100,11. 120,7.
124,16. 126,23. 128,6.
138,32. 140,30. 142,13 έ.
144,5 έ. 146,21 έ. 148,4 έ.
150,26. 134,11. έ. 156,17 έ.
160,3 έ. 168,9. 170,6 έ.
174,21 έ. 176,6 έ. 178,23 έ.
180,6. 184,9. 188,1 έ.
190,3. 192,15 έ. 194,1 έ.
196,6 έ. 198,29. 202,7 έ.
204,30. 206,6. 205,5. 210,5
έ. 212,10. 214,4 έ. 226,8.
228,19. 230,9. έ. 232,26.
232,27 έ. 238,1 έ. 244,18.
246,12. 248,11. 252,20.

258,10. 260,3 έ. 262,4.
 280,12. 286,7. 288,7. 290,1
 έ. 294,31. 296,1. 298,3.
 300,7. 318,7 έ. 320,7.
 322,3. 326,10. 328,20 έ.
 332,29. 334,15 έ. 342,1 έ.
 346,12 έ. 348,10 έ. 350,2 έ.
 352,7 έ. 362,27 έ. 364,1.
 376,4. 378,31. 382,30.
 384,6 έ. 390,14. 394,15.
 396,24 έ. 402,7 έ. 408,9 έ.
 410,21 έ. 412,1 έ. 422,25.
 424,1 έ. 442,10. 444,15.
 446,14. 450,2. 452,14.
 460,8. 482,14. 488,23.
 490,9. έ. 492,5. 500,20.
 502,8 έ. 504,15 έ. 514,14.
 516,8. 524,19. 526,22.
 530,30. 532,22. 534,23.
 552,8. 554,14 έ. 558,8.
 560,13 έ. 574,29. 578,11.
 580,4 έ. 588,1 έ.

χωλός, -οι 588,19.

Ψ

ψευδαπόστολος, -οι 46,26.
 ψευδος 34,17. 38,18. 80,6.
 248,10.
 ψυχή 823. 14,2 έ. 20,22. 22,23.
 32,9. 36,28. 38,28. 56,10.
 56,1. 64,12. 68,33. 92,29.
 96,4 έ. 118,27. 126,11.
 132,7. 134,5. 160,23. 162,1.
 180,8 έ. 204,5. 208,15.

220,16. 222,10 έ. 224,5.
 226,13. 246,24. 250,1.
 252,10. 254,24. 262,33.
 266,2. 276,11. 280,33.
 282,16 έ. 284,1. 286,3.
 294,13. 298,31. 302,12.
 306,5. 308,10 έ. 310,9 έ.
 312,1 έ. 316,26. 332,3 έ.
 336,14. 338,3 έ. 342,16.
 348,27. 360,13 έ. 378,6.
 386,11 έ. 388,1 έ. 390,10 έ.
 396,16. 418,18 έ. 422,29.
 426,8. 428,27. 438,4. 440,6.
 442,2 έ. 444,23. 446,4.
 448,16. 452,28. 462,5.
 464,1 έ. 466,19 έ. 474,30.
 478,10. 480,10. 482,5 έ.
 486,18. 494,8. 508,1 έ.
 522,9. 528,17 έ. 534,2.
 536,7 έ. 538,9 έ. 540,25 έ.
 542,10. 546,28. 558,2 έ.
 560,22. 562,14. 564,4.
 566,18. 570,12. 572,16.
 574,28. 576,6. 580,30.
 582,12.

ψώρα 172,16.

Ω

Ώδις 480,27.
 ώμότης 96,17. 126,26. 226,27.
 262,8. 584,1.
 ώφέλεια 318,5. 322,14. 388,7.
 550,10. 556,29. 584,12.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5-7
Α΄ ΟΜΙΛΙΕΣ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ	5
Β΄ ΟΜΙΛΙΕΣ ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ	5-6
Γ΄ ΟΜΙΛΙΕΣ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ	6-7
ΚΕΙΜΕΝΟ-ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ	8-591
Α΄ ΟΜΙΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ	8-73
1. Όμιλία ΙΓ΄ (Φιλιπ. 3,18-4,3)	8-27
2. Όμιλία ΙΔ΄ (Φιλιπ. 4,4-9)	28-43
3. Όμιλία ΙΕ΄ (Φιλιπ. 4,10-23)	44-73
Β΄ ΟΜΙΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ	74-353
1. Όμιλία Α΄ (Κολ. 1,1-8)	74-101
2. Όμιλία Β΄ (Κολ. 1,9-15)	102-129
3. Όμιλία Γ΄ (Κολ. 1,15-20)	130-149
4. Όμιλία Δ΄ (Κολ. 1,21-25)	150-169
5. Όμιλία Ε΄ (Κολ. 1,26-2,5)	170-189
6. Όμιλία ΣΤ΄ (Κολ. 2,6-15)	190-207
7. Όμιλία Ζ΄ (Κολ. 2,16-3,4)	208-231
8. Όμιλία Η΄ (Κολ. 3,5-7,5)	232-259
9. Όμιλία Θ΄ (Κολ. 3,16-17)	260-275
10. Όμιλία Ι΄ (Κολ. 3,18-4,4)	276-299
11. Όμιλία ΙΑ΄ (Κολ. 4,5-11)	300-321
12. Όμιλία ΙΒ΄ (Κολ. 14,12-18)	322-353
Γ΄ ΟΜΙΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ Α΄	354-591
1. Όμιλία Α΄ (Α΄ Θεσ. 1,1-7)	354-373
2. Όμιλία Β΄ (Α΄ Θεσ. 1,8-2,8)	374-395
3. Όμιλία Γ΄ (Α΄ Θεσ. 2,9-3,4)	396-425
4. Όμιλία Δ΄ (Α΄ Θεσ. 3,5-13)	426-451
5. Όμιλία Ε΄ (Α΄ Θεσ. 4,1-8)	452-469
6. Όμιλία ΣΤ΄ (Α΄ Θεσ. 4,9-12)	470-487
7. Όμιλία Ζ΄ (Α΄ Θεσ. 4,13-14)	488-501
8. Όμιλία Η΄ (Α΄ Θεσ. 4,14-18)	502-523
9. Όμιλία Θ΄ (Α΄ Θεσ. 5,1-11)	524-549
10. Όμιλία Ι΄ (Α΄ Θεσ. 5,12-18)	550-569
11. Όμιλία ΙΑ΄ (Α΄ Θεσ. 5,19-28)	570-585
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ	
1. Εύρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς	591-597
2. Εύρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	597-617

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ

Α΄ ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἐπιστολαὶ	(ἐξηντλήθη)
»	2ος	Ἐπιστολαὶ	»
»	3ος	Ἐπιστολαὶ	»
»	4ος	Ὁμιλίαι εἰς Ἑξαήμερον	»
»	5ος	Ὁμιλίαι εἰς Ψαλμοὺς	»
»	6ος	Ὁμιλίαι ἠθικαὶ καὶ πρακτικαὶ	
»	7ος	Ὁμιλίαι δογματικαὶ–περιστατικαὶ–ἐγκωμιαστικαὶ – παιδαγωγικαὶ	
»	8ος	Ἀσκητικὰ (Ὅροι κατὰ πλάτος)	
»	9ος	Ἀσκητικὰ (Ὅροι κατ' ἐπιτομήν)	
»	10ος	Δογματικὰ ἔργα	

Β΄ ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Τόμος	1ος	Ἀπολογητικὰ (Κατὰ εἰδώλων, Περὶ ἐνανθρωπήσεως)	
»	2ος	Δογματικὰ Α΄ (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α–Β)	
»	3ος	Δογματικὰ Β΄ (Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ–Δ)	
»	4ος	Δογματικὰ Γ΄	
»	5ος	Ἑρμηνευτικὰ Α΄	
»	6ος	Ἑρμηνευτικὰ Β΄ (Ἑξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)	
»	7ος	Ἑρμηνευτικὰ Γ΄ (Ἑξηγήσεις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς)	
»	8ος	Ἱστορικοδογματικὰ Α΄	
»	9ος	Ἱστορικοδογματικὰ Β΄	(ἐξηντλήθη)
»	10ος	Ἱστορικοδογματικὰ Γ΄	
»	11ος	Ἀσκητικὰ	
»	12ος	Διάφορα ἀμφιβαλλόμενα	

Γ΄ ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

Τόμος	1ος	Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α΄	
»	2ος	Προσωπικαὶ Σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β΄ (ὑπὸ ἔκδοσιν)	
»	3ος	Ἀπολογητικὰ ἔργα	(ἐξηντλήθη)
»	4ος	Δογματικὰ	
»	5ος	Ὁμιλίαι	(ἐξηντλήθη)

- » 6ος Ἐγκωμιαστικοὶ καὶ Ἐπιτάφιοι Λόγοι
- » 7ος Ἐπιστολαὶ (ὑπὸ ἔκδοσιν)
- » 8ος Ἐπη Δογματικά
- » 9ος Ἐπη Ἠθικά (ὑπὸ ἔκδοσιν)
- » 10ος Ἐπη εἰς Ἐαυτὸν (ὑπὸ ἔκδοσιν)
- » 11ος Ἐπη εἰς Ἐτέρους (ὑπὸ ἔκδοσιν)

Δ΄ ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

- Τόμος 1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α΄–Γ΄)
- » 2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ΄–ΣΤ΄)
 - » 3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ΄–Ι΄)
 - » 4ος Τριακονταετηρικός, Εἰς τὸν βίον βασιλέως Κωνσταντίνου, Λόγοι Μ. Κωνσταντίνου

Ε΄ ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

- Τόμος 1ος Δογματικά Α΄ (Ἐκδ. ἀκριβῆς τῆς Ὁρθ. πίστεως)

ΣΤ΄ ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- Τόμος 2ος Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (Α΄–ΚΓ΄)
- » 3ος Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ΄–ΜΑ΄)
(Ὁμιλίες Α΄–Κ΄)
 - » 4ος Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΑ΄ – ΜΑ΄)
 - » 5ος Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν ΜΒ–ΜΔ καὶ εἰς Ψαλμοὺς
 - » 6ος Ὁμιλίες εἰς Ψαλμοὺς
 - » 10ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Β΄
(Ὁμιλίες ΚΑ΄–ΜΗ΄)
 - » 11ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Γ΄
(Ὁμιλίες ΜΘ΄ – ΟΕ΄)
 - » 12ος α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον Δ΄ (Ὁμιλίες ΟΣΤ΄–Α)
β) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον
(Ὁμιλίες Α΄–ΙΘ΄)
 - » 13ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον
(Ὁμιλίες Κ΄–ΝΔ΄)
 - » 14ος Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον
(Ὁμιλίες ΝΕ΄–ΠΗ΄)
 - » 18ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Α΄ (Ὁμιλίες Α΄–ΚΒ΄)
 - » 18Α Ὑπόμνημα εἰς τὴν Α΄ πρὸς Κορινθίους (Ὁμιλίες ΚΒ΄–ΜΔ΄)
 - » 20ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Β΄ (Ὁμιλίες ΜΕ΄–ΝΑ΄)

- λίαι ΚΕ'–Λ'), εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίαι Α'–ΙΑ')
- » 21ος Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους (Ὁμιλίαι ΙΒ'–ΚΔ'), εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους (Ὁμιλίαι Α'–ΙΒ')
- » 28ος Ποιμαντικά καὶ Ἀσκητικά Α'
- » 29ος Ἀσκητικά Β'
- » 31ος Κατηχητικά καὶ ἠθικά Β'. Περιστατικά Α'
- » 32ος Ὁμιλίαι Περιστατικά Β'

Ζ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- Τόμος 1ος Ἀποφθέγματα Γερόντων.
- » 12ος Ἀββᾶ Ἡσαΐου, Ἀσκητικοὶ Λόγοι, ἀββᾶ Ζωσιμᾶ, Κεφάλαια ὠφέλιμα, ἀββᾶ Δωροθέου, Πραγματεῖαι καὶ Ἐπιστολαί.
- » 22ος Νικ. Καβάσιλα, Ἑρμηνεῖα εἰς τὴν Θ. Λειτουργίαν – Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς

Η' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Θ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- Τόμος 1ος Δογματικά Α' (Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες, Κατὰ Εἰμαρμένης, Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ Ἀναστάσεως, Λόγος Κατηχητικὸς μέγας)

Ι' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

- Τόμος 1ος Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος – Ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀκίνδυνον Α', Β', Γ' – Ἐπιστολαὶ πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'
- » 2ος Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων Λόγοι Α–Γ

Στοιχειοθεσία – Έκτύπωση:

ΤΥΠΟ – ΜΟΥΓΚΟΣ

Πριγ. Νικολάου 1 – Θεσσαλονίκη

Τηλ. 237.677 – 272.252

Βιβλιοδεσία:

Αφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ

Λαχανά 17 – Θεσσαλονίκη – τηλ. 839.414

Κεντρική πώληση:

Βιβλιοπωλείον «ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Άρμενοπούλου 79 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 200.621